

ΦΩΤΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

9

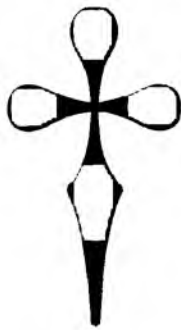
ΜΥΡΙΟΒΙΒΛΟΣ
"Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
(CΝ.-CΠ.)

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΣΑΚΑΛΗ ΙΓΝΑΤΙΟ
ΦΙΛΟΛΟΓΟ

9

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2001

ΦΩΤΙΟΣ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 280. Οικίας 031/696 653.

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΜΥΡΙΟΒΙΒΛΟΣ

Ἡ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

(CΝ. CΠ.)

ΦΩΤΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΜΥΡΙΟΒΙΒΛΟΝ ἢ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ἡμῖν βιβλίων,
ὧν εἰς κεφαλαιώδη διάγνωσιν ἢ ἡγαπημένος ἡμῶν ἀδελφὸς
Ταράσιος ἐξητήσατο. Ἔστι δὲ ταῦτα, εἴκοσι δεόντων ἐφ' ἐνί,
τριακόσια.

ΣΝ:

Ἀγαθαρχίδου, λόγοι.

Ἀνεγνώσθη Ἀγαθαρχίδου λόγοι δύο, ὁ πρῶτος καὶ ὁ πέμ-
πτος περὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἐτέρων παραδόξων ἔργων
5 ἐν κεφαλαίῳ διαλαμβάνοντες.

Ἐκ τοῦ α' λόγου τοῦ περὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

Α'. Ὅτι Πτολεμαῖόν φησι τὸν μετὰ τὸν Λάγου πρῶτον ἐλε-
φάντων θήραν συστήσασθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν ὁμοιοτρόπων
καὶ τὰ τῇ φύσει κεχωρισμένα τῇ προνοίᾳ συναγαγεῖν ὑπὸ μίαν οἴ-
10 κησιν. Σκεπτέον δὲ τί φησιν ἐνταῦθα ὁ ἱστορικός. Καὶ γὰρ καὶ
πρὸ τῶν Πτολεμαίων ἐλέφασι πολλοὶ χειροήθεσι καὶ ἐν πολέμῳ
ἐχρῶντο, ὡς Πῶρός τε ὁ Ἰνδὸς ὁ πρὸς Ἀλέξανδρον πολεμήσας,
καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι. Ἡ ὅτι Πτολεμαῖος οὗτος πολὺς πρῶτος πε-
15 ρὶ ταύτην ὤφθη τὴν σπουδὴν, ἢ πρῶτος τῶν μετὰ Ἀλέξανδρον, ἢ

1. Ἀγαθαρχίδης· περιπατητικὸς φιλόσοφος καὶ γραμματικὸς τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνα· καταγόμενος ἀπὸ τὴν Κνίδο, ἐξήσε στὴν Ἀλεξάνδρεια.

ΦΩΤΙΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΜΥΡΙΟΒΙΒΛΟΝ ἢ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Καταγραφή καὶ ἀπαρίθμηση τῶν βιβλίων πού διάβασα,
τὰ ὅποια ζήτησε περιληπτικά νὰ γνωρίσει ὁ ἀγαπημένος
μου ἀδελφὸς Ταράσιος. Αὐτὰ εἶναι διακόσια
ἑβδομήντα ἑννέα.

250.

Ἄγαθαρχίδου Λόγοι

Διαβάσαμε δύο λόγους τοῦ Ἄγαθαρχίδου¹, τὸν πρῶτο καὶ τὸν
πέμπτο, πού περιλαμβάνουν τὰ σχετικά μὲ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα
καὶ ἄλλα παράδοξα ἔργα.

Ἄπὸ τὸν α' λόγο γιὰ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα.

1. Ὁ Πτολεμαῖος, λέγει, ὁ διάδοχος τοῦ Πτολεμαίου, τοῦ υἱοῦ
τοῦ Λάγου, πρῶτος αὐτὸς ὀργάνωσε κυνήγι ἐλεφάντων καὶ ἄλλων
ὁμοίων ζώων, καὶ αὐτὰ πού εἶχε χωρίσει ἢ φύση τὰ συγκέντρωσε σὲ
μιὰ περιοχὴ. Πρέπει νὰ ἐξετάσομε τί λέγει ἐδῶ ὁ ἱστορικός. Βέβαια
καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους πολλοὶ χρησιμοποιοῦσαν ἐξημερω-
μένους ἐλέφαντες καὶ στὸν πόλεμο, ὅπως καὶ ὁ Πῶρος, ὁ Ἰνδὸς βασι-
λιάς, πού πολέμησε κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἄλλοι ὄχι λίγοι. Ἡ
ὄτι αὐτὸς ὁ Πτολεμαῖος πολὺ πρῶτος ἐμφανίσθηκε σ' αὐτὴ τὴν προ-
σπάθεια, ἢ πρῶτος ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἢ πρῶτος
ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου.

Β. Ὅτι τὴν Ἐρυθρὰν θάλατταν τὸ ὄνομα ἐλκύσαι φησὶν οὐ-
 τε ὅτι τοῦ Ἀραβίου καλουμένου κόλπου τὰ μὲν πρὸς ἐσπέραν
 ὄρη, δριμείας καὶ διαπύρου τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος θαλλούσης, ἄν-
 θρακος φαντασίαν ἀποδίδωσι, τὰ δὲ πρὸς ἀνατολὰς θῖνες ἄμμου
 5 γεώδεις ὑπέρυθροι παρὰ πολλὰ στάδια τῆς αὐτόθι παραλίας ἐκ-
 κέχνηται. Οὐ μὲν οὖν οὐκ ἐκ τούτου Ἐρυθρὰ κέκληται. Εἰ γὰρ καὶ
 ὁ παράπλους μὲν ἐστὶ στενός, τῶν δὲ λόφων καὶ θινῶν ἐφ' ἐκάτε-
 ρα τοῦ κόλπου παντὸς ὑπερκειμένων ἢ πίπτουσα παρ' ἀμφοτέ-
 ρων εἰς τὸν πόρον τῶν ἡπείρων ἀγῆ τῇ χέρσῃ παρεγγυᾶ τὴν θά-
 10 λατταν ὁμοίαν, τῆς μὲν ἰδέας πᾶσιν ὀρωμένης τοῦ δὲ πάθους οὐ
 πᾶσι γινωσκομένου, ἀλλ' οὖν οὐ διὰ τοῦτο φησὶ τὴν κλήσιν λα-
 βεῖν τὴν θάλατταν, εἰ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ τοῦτο πολλοῖς ἔδοξεν.
 Οὕτω μὲν οὖν ὁ πρῶτος εἰ καὶ μὴ ἀληθῆς τῆς αἰτίας λόγος,

Δεύτερος δέ, ὁμοίως ἔχων, τὸν ἥλιον ἐκεῖσέ φησιν ἐπιτέλλον-
 15 τα, οὐχ ὡς παρ' ἡμῖν λαμπραῖς ταῖς ἀκτίσιν εἰς τὸν πόρον βάλλειν,
 ἀλλὰ παρομοίαις αἵματι, ἐξ ὧν τοῖς ὀρώσιν ὑφαιμον παρα-
 σκευάζειν τὸ πάθος τὴν τῆς θαλάττης ἔμφασιν, κἀκεῖθεν Ἐρυ-
 θρὰν κατονομάζεσθαι.

Τρίτος δέ ἐστὶν ὁ Ἀργολικὸς λόγος, ὅς ἐστι, φησί, τῇ μὲν τόλ-
 20 μη μέγας, τῇ δὲ δόξῃ κενός. Οἱ γὰρ περὶ Δεινίαν ἱστορικοὶ φασιν,
 ἀπὸ τῆς ποιητικῆς ἐξουσίας καὶ αὐτοὶ ἄδειαν λαβόντες, ἐξ Ἄρ-
 γους εἰς Αἰθιοπίαν (ἐκαλεῖτο δὲ τότε Κηφηνία) παραγεγονότα
 ἐπὶ λύσει τῆς Κηφέως θυγατρὸς τὸν Περσέα, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Πέρ-
 σας μεταστάντα, Πέρσαις μὲν ἀπὸ τινος τῶν ἐγγόνων τῆς κλήσε-
 25 ως μεταδοῦναι, Ἐρυθρὰν δὲ γεννηῆσαι υἱόν, καὶ ἐξ ἐκείνου τῇ θα-
 λάττῃ τὴν κλήσιν παρασχεῖν. Τοιοῦτος μὲν καὶ ὁ Ἀργολικὸς περὶ
 τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης σχεδιασμός,

Τέταρτος δὲ καὶ ἀληθῆς ἐστὶν, ὃν αὐτὸς μεμάθηκε παρὰ Πέρ-
 σον. Βόξος δ' ἦν τούτῳ ὄνομα, φησὶν, ὃν καὶ ἐλληνίσαι γλῶσσαν
 30 καὶ γνώμην καὶ ταῖς Ἀθήναις λιπόντα τὴν πατρίδα ἐμβιῶναι. Ἐ-
 λεγε δὲ ὁ τοῦ Πέρσου λόγος ταῦτα. Γίνεταιί τις κατ' εὐτολμίαν καὶ
 πλοῦτον εὐδοκιμῶν Ἐρυθρᾶς ὄνομα, γένος μὲν Πέρσης, υἱὸς δὲ

2. Ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, λέγει, πήρε τὸ ὄνομά της ὄχι ἀπὸ τὸν ἀραβικὸ λεγόμενον κόλπο, τὰ βουνὰ τοῦ ὁποίου πρὸς τὰ δυτικὰ του, καθὼς τὰ χτυποῦν οἱ δυνατὲς καὶ πύρινες ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, δίνουν τὴν εἰκόνα ἀπὸ ἀναμμένα κάρβουνα, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀνατολικά, σωροὶ ἀπὸ ἄμμο μὲ χρῶμα ὑπέρυθρο εἶναι σκορπισμένοι στὴν παραλία σὲ μῆκος πολλῶν σταδίων. Δὲν πήρε λοιπὸν τὸ ὄνομά της ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός. Γιατί, ἂν καὶ τὸ θαλάσσιο πέρασμα εἶναι στενό, καὶ οἱ λόφοι καὶ οἱ σωροὶ ἀπὸ τὴν ἄμμο ὑψώνονται ἀπὸ τὶς δύο μεριὲς τοῦ κόλπου καὶ ἡ λάμψη ποὺ πέφτει καὶ ἀπὸ τὶς δύο στεριὲς στὸ πέρασμα εἰδοποιεῖ ὅτι ἡ θάλασσα εἶναι ὅμοια μὲ τὴν στεριᾶ, ἀφοῦ ὅλοι τὴ βλέπουν ἴδια, ὅμως δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅλοι τὴν πλάνη τους, ὡστόσο δὲν ἔλαβε, λέγει, ἀπὸ αὐτὸ ἡ θάλασσα τὸ ὄνομά της, ἂν καὶ αὐτὸ νόμισαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτόν. Αὕτῃ λοιπὸν εἶναι ἡ πρώτη ἐξήγηση, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀληθινή.

Μιᾶ ὅμοια δευτέρη ἐξήγηση λέγει, ὅτι ὁ ἥλιος ἐκεῖ δὲν ἀνατέλλει ὅπως σ' ἐμᾶς ρίχνοντας χρυσαφιὲς ἀκτίνες στὸ πέρασμα, ἀλλὰ παρόμοιες μὲ αἶμα. καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ δίνει μιὰ αἱμάτινη ὄψη στὴ θάλασσα, καὶ ἀπὸ αὐτὸ ὀνομάζεται Ἐρυθρά.

Τρίτη ἐξήγηση εἶναι ἡ Ἀργολικὴ, ἐξήγηση βέβαια πολὺ τολμηρὴ, ποὺ ἀποδεικνύεται ὅμως κενή. Οἱ γύρω δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Δεινία ἱστορικοὶ λένε, παίρνοντας τὴν ἄδεια ἀπὸ τὴν ποιητικὴ ἐξουσία, πὼς ὅταν ὁ Περσεὺς² ἦρθε ἀπὸ τὸ Ἄργος στὴν Αἰθιοπία (ποὺ τότε λεγόταν Κηφηνία) γιὰ νὰ ἐλευθερώσει τὴ κόρη τοῦ Κηφέα³, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πήγε στὴν Περσία, μέσω κάποιου ἐγγονοῦ του τοὺς ἔδωσε τὸ ὄνομα. Ἔκανε ὅμως ἓνα υἱὸ ὀνομαζόμενον Ἐρῦθρα, καὶ ἀπὸ αὐτόν ἡ θάλασσα πήρε τὸ ὄνομά της. Αὕτῃ εἶναι καὶ ἡ Ἀργολικὴ πιθανολογία γιὰ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα.

Ἐπίσης καὶ τέταρτη ἐξήγηση καὶ ἀληθινὴ, τὴν ὁποία ἀκουσε ὁ ἴδιος ἀπὸ ἓνα Πέρση, ποὺ ὀνομαζόταν λέγει Βόξος· αὐτὸς μιμήθηκε τοὺς Ἕλληνας στὴ γλώσσα καὶ στὴ γνώμη καὶ ἔζησε στὴν Ἀθήνα ἐγκαταλείποντας τὴν πατρίδα του. Ἡ ἐξήγηση τοῦ Πέρση ἦταν ἡ ἐξῆς. Ἐπῆρχε κάποιος φημισμένος γιὰ τὴν τόλμη καὶ τὸν πλοῦτο τοῦ ὀνο-

σε τὴ Μέδουσα καὶ ἔσωσε τὴν Ἀνδρομέδα.

3. Δηλαδὴ τὴν Ἀνδρομέδα.

Μυοζαίου, κατοικῶν δὲ θαλάττης μὲν οὐ πόρρω, κατεναντίον δὲ νήσων ἐρήμων οὐσῶν οὐ νῦν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς Μήδων ἡγεμονίας τότε γὰρ καὶ ὁ Ἐρύθρας ἐγνωρίζετο, ὃς τοῦ μὲν χειμῶνος ἐν Πασαρογάδαις ἐποιεῖτο τὴν οἴκησιν, ἕαρος δὲ μετέβαινε ἐπὶ τὴν ἰδίαν κτῆσιν τῆς τε ἄλλης ἕνεκα χρείας καὶ χάριν τινὰ τῷ βίῳ διὰ τῆς τοιαύτης μεταβολῆς ἀπονέμων, τούτου φορβάδων ἀγέλη μείζονι λέοντες ἐπορούσαντες, τινὰς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν, αἱ δὲ περιωθεῖσαι, τῷ δέει τῆς ὄψεως οἴστρον λαβοῦσαι, ἐπὶ τὴν θάλατταν ἠλαύνοντο, καὶ (ἦν γὰρ αὖρα κατὰ τύχην ἀπόγαιος εὐμεγέ-
10 θης), ἐμπεσοῦσαι τοῖς ῥεῖθροις μετὰ πτοήσεως τὰ μὲν πρῶτα παρὰ τὴν γῆν ἐνήχοντο, τοῦ δὲ δείματος οὐ λήγοντος ἐξεκυμάνθησαν καὶ μόλις ἐπὶ τὸ τῆς ἀντικρῦ νήσου πέρασ διεσώθησαν, ἐνὸς τῶν αἰπόλων νεανίου καὶ τόλμη διαφέροντος συμπεραιωθέντος, ἄλλοτε ἄλλης τῶν ὤμων ἀντεχομένου

15 Ὁ οὖν Ἐρύθρας ζητῶν τὰς οὐ φαινομένας φορβάδας πρῶτος τῶν ἐκεῖσε σχεδίαν ἐπήξατο, μεγέθει μὲν σύμμετρον, τῇ δυνάμει δὲ στερίφην, καὶ λαβῶν στάσιν οὐρίου καὶ συμμέτρου πνεύματος ἀφήκεν εἰς τὸν πόρον· ταχὺ δὲ τοῦ κύματος αὐτὸν προώσαντος εὔρε μὲν τοὺς ἵππους, εὔρε δὲ τὸν νομέα. Θαυμάσας δὲ τὴν
20 νήσον καὶ πόλισμα ἐπὶ λιμένος εὐκαίρου ἰδρύσατο, καὶ ἐκ τῆς ἀντιπέρας τοὺς ἀποροῦντας βίου μετενεγκῶν ἐπόλισεν, ἐκεῖθεν τε καὶ τὰς ἄλλας νήσους ἐρήμους οὔσας ἀνθρώπων οἰκήσεσιν ἐξημέρωσε, καὶ τηλικαύτην δόξαν ἐκ τῶν πραχθέντων πολλοῖς ἐνεποίησεν, ὥστε τὴν ἐκεῖσε θάλατταν, οὔσαν ἄπειρον μεγέθει,
25 πάντας ἔτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἐπονομάζειν Ἐρυθράν.

Τὰ μὲν οὖν αἷτια τῆς κλήσεως ἔχοντα διαφορὰν (μέγα γὰρ τὸ παραλλάττον Ἐρυθρά θάλατταν εἶπειν, ἢ Θάλατταν ἐρυθράν· τὸ μὲν γὰρ τὸν κυριεύσαντα σημαίνει τῆς θαλάττης ἄνδρα, τὸ δὲ τὴν πυρρότητα δηλοῖ τῆς ῥηθείσης φύσεως) ἐν τούτοις ἔστι δέ, φη-
30 σί, τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ χρώματος τὴν κλήσιν κατασκευάζον ψεῦδος (οὐ γὰρ ἐστὶν ἐρυθρά), τὸ δ' ἀπὸ τοῦ δυναστεύσαντος ἀληθές, ὡς ὁ Πέρσης λόγος ἐπιστώσατο.

μαζόμενος Ἐρύθρας, στήν ἐθνικότητα Πέρσης, υἱὸς τοῦ Μυοζαίου, ποῦ ζοῦσε ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀπέναντι σὲ νησιά ποῦ ἦταν ἔρημα, ὄχι τώρα, ἀλλὰ στὰ χρόνια τῶν Μήδων. Γιατὶ τότε ἦταν γνωστὸς καὶ ὁ Ἐρύθρας, ὁ ὁποῖος τὸν χειμῶνα κατοικοῦσε στὶς Πασαργάδες καὶ τὸ καλοκαίρι πήγαινε στήν ἰδιοκτησία του, καὶ ἐπειδὴ ἦταν ἀναγκαία ἡ παρουσία του, καὶ προσφέροντας μιὰ κάποια ἀναψυχή στὴ ζωὴ του μ' αὐτὴ τὴ μεταβολή. Σὲ μιὰ μεγάλη ἀγέλη του ἀπὸ φοράδες ἐπιτέθηκαν λιοντάρια καὶ σκότωσαν μερικὲς ἀπὸ αὐτές. Ὅσες σώθηκαν πανικόβλητες ἀπὸ τὸ φοβερὸ θέαμα ὄρμησαν στὴ θάλασσα (φυσοῦσε τυχαῖα αὖρα ἐρχόμενη ἀπὸ τὴν ξηρά), καὶ καθὼς ἦταν μεγαλόσωμες καὶ ἔπεσαν στὰ νερὰ τρομαγμένες, στήν ἀρχὴ κολυμποῦσαν κοντὰ στήν ξηρά, ἐπειδὴ ὅμως ὁ φόβος τους διαρκοῦσε, παρασύρθηκαν ἀπὸ τὸν κάματο καὶ μὲ δυσκολία σώθηκαν στήν ἀπέναντι παραλία τοῦ νησιοῦ, ὅπου ἕνας ἀπὸ τοὺς βοσκούς νέος καὶ μὲ ξεχωριστὴ τόλμη πέρασε μαζί τους στὸ νησι κρατώντας ἀπὸ τὸν ὦμο πότε τὴ μιὰ καὶ πότε τὴν ἄλλη. Ὁ Ἐρύθρας λοιπὸν ψάχνοντας γιὰ τὶς φοράδες ποῦ δὲν φαίνονταν, πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ σκάρωσε σχεδία μετρίου μεγέθους, ἀλλὰ πολὺ στέρεα, καὶ ἀφοῦ πέτυχε εὐνοϊκὸ καὶ ἐλαφρὸ ἄνεμο, τὴν ἔριξε στὸν πορθμὸ, τὴν ὁποία ἔσπρωξε γρήγορα τὸ κύμα καὶ βρῆκε καὶ τὶς φοράδες καὶ τὸν βοσκὸ τους. Θαύμασε τὸ νησι καὶ ἀφοῦ ἔχτισε πόλη σὲ κατάλληλο λιμάνι, ἐγκατέστησε σ' αὐτὴν μεταφέροντας τοὺς ἄνδρες ἀπὸ τὴν ἀντίπερα ξηρά, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ στὰ ἄλλα ἔρημα νησιά ἔχτισε σπίτια καὶ τὰ ἔκανε κατοικήσιμα. Τόση μεγάλη δόξα ἀπέκτησε στοὺς πολλοὺς ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὥστε τὴ θάλασσα αὐτὴ τὴν ἀπέραντη ὄλοι, ἀκόμα καὶ στοὺς χρόνους μας, νὰ τὴν ὀνομάζουν Ἐρυθρά.

Οἱ διαφορὲς λοιπὸν ὡς πρὸς τὴν αἰτία τῆς ὀνομασίας εἶναι αὐτές (γιατὶ ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ νὰ πεῖ κανεὶς Ἐρύθρα θάλασσα ἢ Ἐρυθρὰ θάλασσα. Γιατὶ τὸ πρῶτο σημαίνει τὸν κύριο τῆς θάλασσας (θάλασσα τοῦ Ἐρύθρα), ἐνῶ τὸ δεύτερο τὴν ἐρυθρότητα τοῦ νεροῦ. Ἡ ἄποψη, λέγει, ποῦ παρᾶγει τὴν ὀνομασία ἀπὸ τὸ χρῶμα εἶναι ἀβάσιμη (γιατὶ ἡ θάλασσα δὲν εἶναι Ἐρυθρὰ)· ἡ ὀρθὴ εἶναι ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὸν κύριό της, ὅπως βεβαίωσε ἡ Περσικὴ διήγησις.

Γ'. Ὅτι οὐδὲ ἀπὸ τινος τῶν τοῦ Περσέως ἐχγόνων ἀξιοῖ οὕ-
τος, καίτοι πολλῶν λεγόντων, τὴν κλησιν τοὺς Πέρσας κληρώσα-
σθαι· μηδὲ γὰρ ἐκείνους σφᾶς αὐτοὺς Πέρσας παροξυτόνως ὀνο-
μάζειν, ἀλλὰ Περσᾶς, ἐπὶ τέλος τῆς περισπωμένης τιθεμένης.

5 **Περὶ παραδόξων ζώων καὶ ἄλλων πραγμάτων.**

Δ'. Ὅτι τὰ κατὰ τὸν Περσέα εἰς ψεῦδος καὶ δι' ἄλλων πολλῶν
ἀπάγειν σπουδάξων, προστίθῃσι καὶ ταῦτα. Πλὴν εἰ μὲν τραγι-
κῶς ὁ Περσεὺς ἐστράτευται τὸ πρόσωπον περιθέμενος καὶ τὴν
ἄρπην λαβών, καὶ περὶ τῶν ἐξῆς ἐπιτρέψαις ἂν ὑποκριτῆ καὶ χο-
10 ρῶ διαλύεσθαι καὶ τὰ τῆς ἀντιλογίας εἰς μῦθον, ὡς οἱ πολλοὶ συγ-
κεχωρήκασιν, ἐπιδράμωμεν τῶν τοιούτων τὰ κεφάλαια διὰ βρα-
χέων. Κένταυρον γεγονέναι, Γηρῶνην, Κύκλωπα, Χρῦσην, Κίρ-
κην, Καλυψώ, Μινώταυρον, Σκύλλαν, Χίμαιραν, Πήγασον, Λαι-
στρυγόνας, Κέρβερον, Γλαῦκον θαλάττιον, Ἄτλαντα, Πρωτέα,
15 Νηρέα, Νηρεΐδας, τοὺς παῖδας τοὺς Ἀλωέως, ἐννεοργυίους μὲν
αὐξηθέντας μῆκος, ἐννεαπήχεις δ' εὖρος. Ἔτι δὲ γένος μὲν ἀνα-
φῦναι καθ' Ἡσίοδον πρῶτον μὲν χρυσοῦν, ἔπειτα ἀργυροῦν, εἶτα
χαλκοῦν. Πάλιν ἵππους μὲν γενέσθαι περὶ τῶν μελλόντων συλλα-
λοῦντας Ἀχιλλεῖ, Σφίγγα δὲ τῶν Θηβαίων παισὶν αἴνιγμα προ-
20 βάλλουσαν, Σειρήνας δὲ ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ἀκρωμένων ἄδουσας,
Νιόβην δὲ καὶ Πολυδέκτην διὰ φόβον ἀπολιθουμένους.

Ἔτι δὲ τούτοις τοὺς Ὀδυσσεῖ συμπλεύσαντας ἐκ μὲν ἀνθρώ-
πων εἰς σῦς, ἐκ σῶν δὲ εἰς ἀνθρώπων μεταβληθῆναι διάθεσιν.
Ἔτι Τάνταλον τιμᾶσθαι μὲν διὰ σωφροσύνην, συνέστιον ὄντα θε-
25 οῖς, τιμωρεῖσθαι δὲ δι' ἀκολασίαν, ἐν ἀέρι φερόμενον. Ἐτέρους
εἰς Ἄδου καταβαίνοντας διὰ προαίρεσιν, τοὺς μὲν ὅπως ὑπὲρ
τῶν ζώντων τοῖς νεκροῖς μάντεσι χρήσαιντο, τοὺς δὲ ἵνα τὴν Περ-
σεφόνην ὡς ἔρημον ὑπάρχουσαν βία νυμφεύσωσι. Καὶ κῶδιον
ἐπὶ προβάτου γενέσθαι χρυσόμαλλον, μηλέας ἐν τῇ Λιβύῃ πεφυ-
30 κέναι μῆλα φέρουσας χρυσᾶ, σῶμα ἔμψυχον πάντα τὸν βίον δι-
ακαρτερεῖν ἄγρυπνον, Βορέαν καὶ Νότον μετὰ τῶν ἄλλων ἀνέ-

3. Οὔτε θεωρεῖ ὀρθό, παρόλο πού τὸ ὑποστηρίζουν πολλοί, ὅτι οἱ Πέρσες ὀνομάσθηκαν ἔτσι ἀπὸ κάποιον ἀπόγονο τοῦ Περσέα. Γιατὶ κι ἐκεῖνοι δὲν ὀνομάζουν τὸν ἑαυτό τους Πέρσας, μὲ τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα, ἀλλὰ Περσᾶς, μὲ περισπωμένη στὴν λήγουσα.

Γιὰ παράδοξα ζῶα καὶ ἄλλα πράγματα.

4. Προσπαθώντας νὰ διαψεύσει καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα παραδείγματα τὶς διηγήσεις γιὰ τὸν Περσέα, προσθέτει καὶ αὐτὰ. Πλὴν ὅμως, ἂν ὁ Περσέας ἔκανε τὴν ἐκστρατεία του σύμφωνα μὲ τὸν τραγικὸ τρόπο, βάζοντας προσωπεῖο καὶ παίρνοντας ξίφος καὶ ἀναθέτοντας στὸν ὑποκριτὴ καὶ στὸ χορὸ νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ ἐπόμενα καὶ τὶς ἀντιφάσεις τοῦ μύθου, ὅπως τὶς δέχθηκαν οἱ πολλοί, σ' αὐτὰ ἄς ἀναφερθοῦμε κατὰ κεφάλαιο καὶ μὲ συντομία. Ὑπῆρξαν λοιπὸν ὁ Κένταυρος, ὁ Γηρυόνης, ὁ Κύκλωπας, ὁ Χρύσης, ἡ Κίρκη, ἡ Καλυψώ, ὁ Μινόταυρος, ἡ Σκύλλα, ἡ Χίμαιρα, ὁ Πήγασος, ὁ Λαιστρυγόνας, ὁ Κέρβερος, ὁ θαλασσινὸς Γλαῦκος, τὸ Ἄτλας, ὁ Πρωτεύς, ὁ Νηρέας, οἱ Νηρηίδες, τὰ παιδιά τοῦ Ἀλωέα, πού ἔγιναν ἐννέα ὀργυιές στὸ ὕψος καὶ ἐννέα πῆγες στὸ πλάτος. Ἀκόμα, σύμφωνα μὲ τὸν Ἡσίοδο, παρουσιάσθηκαν πρῶτο τὸ χρυσὸ γένος, δεύτερο τὸ ἀργυρὸ, καὶ τρίτο τὸ χάλκινο, καὶ ὅτι ὑπῆρχαν ἵπποι πού συνομιλοῦσαν μὲ τὸν Ἀχιλλέα γιὰ τὰ μελλοντικά, ἡ Σφίγγα πού πρότεινε ἕνα αἶνιγμα στοὺς Θηβαίους, οἱ Σειρήνες πού τραγουδοῦσαν θανάσιμο τραγούδι γιὰ ὅσους τὶς ἄκουαν, ἡ Νιόβη καὶ ὁ Πολυδέκτης, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ φόβο εἶχαν ἀπολιθωθεῖ.

Ἐπίσης ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ οἱ σύντροφοι τοῦ Ὀδυσσεά στὸ ταξίδι ἀπὸ ἄνθρωποι ἔγιναν χοῖροι, καὶ ἀπὸ χοῖροι ἄλλαξαν μορφή καὶ ἔγιναν ἄνθρωποι. Ἀκόμα ὅτι ὁ Τάνταλος δεχόταν τιμὲς γιὰ τὴ σωφροσύνη του, ἀφοῦ ἦταν συνέστιος τῶν θεῶν, καὶ γιὰ τὴν ἀλαζονεία του τιμωρήθηκε κρεμασμένος μετέωρος. Ἄλλοι πάλι κατέβηκαν στὸν Ἄδη μὲ θέλησή τους, μερικοὶ γιὰ ν' ἀποσπάσουν μαντεῖες ἀπὸ τοὺς νεκροὺς γιὰ χάρη τῶν ζώντων, καὶ μερικοὶ γιὰ νὰ νυμφευθοῦν μὲ τὴ βία τὴν Περσεφόνη, ἐπειδὴ τάχα ζοῦσε μόνη. Ἐπίσης ὅτι ὑπῆρχε ἕνα πρόβατο πού εἶχε προβειὰ μὲ χρυσὸ μαλλί, ὅτι στὴν Ἀφρική φύονταν μηλιές πού ἔκαναν χρυσὰ μῆλα, ὅτι ἕνα ἔμψυχο ὄν παρέμεινε ἄγρυπνο ὅλη τὴ ζωὴ του, ὅτι ὁ βοριάς καὶ ὁ νότος μαζὶ μὲ

μων ἐν ἀσκή πνίγεσθαι συγκεκλεισμένους. Πρὸς τούτοις Πασι-
 φάην μὲν ταύρω, Τυρῶ δὲ ποταμῶ μίγνυσθαι, πρὸς οὐδὲν γένος
 τὴν εὐνὴν ἐχούσας ἀλλόφυλον καὶ Φιλομήλαν μὲν ἀηδόνοσ ἐξ-
 ἀλλάξει μορφὴν, Τηρέα δὲ ἔποποσ, Ἐκάβην δὲ εἰς κυνὸσ οἴκου-
 5 ροῦ καταστρέψαι φύσιν. Ἐπὶ τούτοισ τὴν Ἰῶ γεγονέναι μὲν πο-
 ταμοῦ θυγατέρα, ταυροκέρω δὲ μορφῇ διαπτῆναι βοὸσ οἰστρώ-
 σης τὸ Ποντικὸν πέλαγοσ, ἀφ' ἧσ καὶ τὸν Βόσπορον εἰληφέναι
 τὴν κλῆσιν. Ἔτι Καινέα τὸν Λαπίδην τὸ μὲν ἀπ' ἀρχῆσ γενέσθαι
 παρθένον καὶ γυναῖκα, ἠθήσαντα δὲ εἰς ἄνδρα μεταστῆναι, τὸ δ'
 10 ὕστατον εἰς τὴν γῆν ὑπὸ τῶν Κενταύρων καταδῦναι, ταῖσ ἐλάταισ
 τυπτόμενον, ὀρθόν τε καὶ ζῶντα. Καὶ Λήδαν μὲν ἀντὶ τῆσ καθη-
 κούσης γυναικὶ τεκνώσεωσ ὠοῦ τεκεῖν φύσιν, ἐξ οὗ τὸ περιμάχη-
 τον εἶδοσ, τὴν Ἐλένην λέγω, τυπωθῆναι, τὴν δὲ Ἑλλην καὶ Φρί-
 ξον ἐπὶ κριοῦ τοῖσ ποσὶ πετομένου, τὸν πόρον κατανύσαντασ, τὴν
 15 ἐφ' ἐκάτερα θάλατταν Ἑλλήσποντον ἀφ' ἑαυτῶν προσαγορεῦσαι.

Τὸν δ' Ἡρακλέα καὶ τὰ πελάγη μὲν, οὗ μέγιστοι χειμῶνεσ, ἐν
 λέβητι διαπλεῖν, τὴν δὲ Λιβύην ἄσπορον, ἄνυδρον, ἀπόρευτον
 ὑπάρχουσαν μόνον διεξέρχεσθαι, τῶ δὲ Ἄτλαντι τὸν τηλικούτον
 διαδέξασθαι κόσμον, πρόσταγμα μὲν οὐκ ἔχοντα, χάριν δὲ τιθέ-
 20 μενον. Καὶ τῶ μὲν Ὀρφεῖ καθαρίζοντι διὰ φιλομουσίαν τὰ ὄρη
 καὶ τὰσ πέτρασ ἀκολουθεῖν, κρέα δὲ ὀπτώμενα τῶν Ἡλίου βοῶν
 φωνὴν προιέσθαι ἀνθρώποισ συνετήν. Τῶν δὲ μετηλλαχότων τὸν
 βίον ἐπὶ σχολῆσ πρὸσ Ὀδυσσέα διεξέρχεσθαι παντοδαπῇ ἀδολε-
 σχίαν, ἐκ τῆσ ἀμόρφου σκιᾶσ τὸ τῆσ ὄψεωσ γινώσκοντα ἰδίωμα,
 25 καὶ τοὺσ μὲν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ πίνειν, οὐ κοιλίας, οὐ βρόγχουσ ἔχον-
 ताσ, ἑτέρουσ δὲ φοβεῖσθαι τὸν σίδηρον οὐκέτι δυναμένουσ τρω-
 θῆναι, τινὰσ δὲ πέτρον κυλίειν τῶν σωμάτων πάλαι κατακεκαυμέ-
 νων, ἄλλουσ δὲ δικάζειν ἑτέροισ τεθνηκόσιν ἀδικήματοσ οὐδενὸσ
 ὑπάρχοντοσ τὸ δ' ἔσχατον, τῶν οὐκέτι ὄντων τοὺσ τύπουσ ἐν πορ-
 30 θμίδι διαπλεῖν, ἔχοντασ Χάρωνα ναύκληρον καὶ κυβερνήτην, ἵνα
 μὴ καταστραφέντεσ ἐκφορᾶσ ἐπιδέωνται πάλιν. Καὶ τὴν μὲν Ἄλ-

4. Βοὸσ πόροσ = Βόσποροσ, ἦτοι πέρασμα τοῦ βοὸσ.

τοὺς ἄλλους ἀνέμους ἀσφυκτιοῦσαν κλεισμένοι μέσα σὲ ἓνα ἀσκή. Ὅτι ἡ Παισιφάη ἦρθε σὲ συνουσία μὲ ταῦρο καὶ ἡ Τυρῶ μὲ ποταμό, σὰ νὰ τοὺς ἦταν ἀδιάφορο μὲ ποιὸν ἦταν στὸ κρεβάτι. Ὅτι ἡ Φιλομήλα πῆρε τὴ μορφὴ ἀηδονιοῦ, ὁ Τηρέας ἔποπα (τσαλαπετεινοῦ) καὶ ἡ Ἐκάβη τὴν ὄψη σκυλιοῦ φύλακα τοῦ σπιτιοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ὅτι ἡ Ἰῶ ἦταν κόρη ποταμοῦ (τοῦ Ἰνάχου) καὶ μὲ τὴ μορφὴ ἀγελάδας μὲ κέρατα πέρασε τὸν Πόντο κεντημένη ἀπὸ τὸν οἴστρο βοδιοῦ, κι ἀπὸ αὐτὴν πῆρε καὶ τὸ ὄνομά του ὁ Βόσπορος⁴. Ἀκόμα ὅτι ὁ Καινέας ὁ Λαπίδης στὴν ἀρχὴ ἦταν κόρη παρθένος καὶ στὴν ἐφηβεία της ἔγινε ἄνδρας, καὶ στὸ τέλος μὲ τὰ χτυπήματα τῶν Κενταύρων κατέβηκε ὀρθὸς καὶ ζωντανὸς στὴ γῆ. Ἡ Λήδα πάλι ἀντὶ τοῦ συνηθισμένου τοκετοῦ τῶν γυναικῶν γέννησε αὐγὸ καὶ ἀπὸ αὐτὸ βγῆκε ἡ περιμάχητη γυναίκα, ἐννοῶ ἡ Ἐλένη. Ἡ Ἑλλη καὶ ὁ Φρίξος πάλι πετώντας στὸν ἀέρα μὲ φτερὰ τὰ πόδια κριαριοῦ διασχίζοντας τὴν ἐνδιάμεση τῶν δύο θαλασσῶν διάβαση τῆς ἔδωσαν τὴν ὀνομασία Ἑλλάσποντος ἀπὸ τὸ ὄνομά της.

Ὅτι ὁ Ἡρακλῆς πέρασε μέσα σὲ λέβητα τὰ πελάγη στὰ ὁποῖα λυσομανοῦν οἱ τρικυμίες, καὶ μόνος διέσχισε τὴν ἀδενδρη καὶ ἄνυδρη καὶ ἀδιάβατη Ἀφρική, καὶ ὅτι εἶχε δεχθεῖ νὰ σηκώσει τὸν κόσμο τὸν τόσο μεγάλο γιὰ χάρη τοῦ Ἀτλαντα, χωρὶς νὰ εἶχε διαταχθεῖ, ἀλλὰ κάνοντάς του χάρη. Ὁ Ὀρφέας ἐξάλλου ὅταν ἔπαιζε τὴν κιθάρα του τὸν ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ ἀγάπη στὴ μουσικὴ τὰ ὄρη καὶ οἱ πέτρες, καὶ τὰ κρέτα τῶν βοδιῶν τοῦ Ἡλίου ποὺ ψήνονταν ἀπηύθηναν συνετὴ φωνὴ στοὺς ἀνθρώπους. Ὅτι ὅσοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴ ζωὴ, στὴν ἀπραξία (τοῦ Ἄδη) φλυαροῦσαν μὲ τὸν Ὀδυσσεῦα γιὰ κάθε θέμα καὶ ἀπὸ τὴν ἄμορφη σκιά ἀναγνώριζαν τὴν ἰδιαιτέρη ὄψη τους, ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἔπιναν ἔνῳ δὲν εἶχαν κοιλιὰ καὶ βρόγχους, ἄλλοι φοβοῦνταν τὸ σπαθὶ ἔνῳ δὲν ὑπῆρχε δυνατότητα νὰ χτυπηθοῦν, ἄλλοι κυλοῦσαν βράχο⁶, ἔνῳ τὸ σῶμα τους εἶχε καεῖ ἀπὸ παλιά, καὶ ἄλλοι ἀπέδιδαν δικαιοσύνη σὲ ἄλλους νεκροὺς χωρὶς νὰ ὑπάρχει κανένα ἀδίκημα. Καὶ τὸ τελευταῖο, οἱ σκιές τῶν νεκρῶν μεταφέρονταν μὲ πλοιάριο ἔχοντας ναύτη καὶ κυβερνήτη τὸν Χάρωνα, γιὰ νὰ μὴ βουλιᾶξουν καὶ χρειασθοῦν πάλι νέα μεταφορὰ.

5. Δηλαδή ὁ Τάνταλος.

6. Δηλαδή ὁ Σίσυφος.

κησιν καὶ Πρωτεσίλαον καὶ Γλαῦκον τετελευτηκότας πάλιν ἀνα-
 στήναι, τὴν μὲν ὑφ' Ἡρακλέους ἀναχθεῖσαν, τὸν δὲ διὰ τὸν τῆς
 γυναικὸς ἔρωτα, τὸν δὲ ὑπὸ τοῦ μάντεως τοῦ συγκατορυχθέντος
 τοῦ δὲ Ἀμφιαράου ζῶντος τὸ σῶμα καταδέξασθαι μετὰ τῶν ἴπ-
 5 πων καὶ τοῦ δίφρου τὴν γῆν.

Ἔτι τοίνυν ὀδόντας ἐκ Κάδμου σπαρῆναι δράκοντος, ἐκ δὲ
 τούτων ὀπλίτας ἀνατεῦλαι μαχομένους ἀλλήλοις. Τὸν δὲ Τάλων
 τὸν φύλακα τοῦ Μίνω τρεῖς μὲν ἐν ἡμέρᾳ πᾶσαν περιπολεῖν τὴν
 Κρήτην, τηλικαύτην οὖσαν, τὴν δὲ ζωὴν μόνον τῶν ἐμψύχων
 10 τοῦτον ἐν τῷ σφυρῷ κεκτηῖσθαι. Καὶ τοῦ Μίνω δὲ ἀμήχανον εἶναι
 παραλῦσαι τὸν βίον, εἰ μὴ τις αὐτῷ ζέον ὕδωρ καταχέαι. Πρὸς
 τούτοις ὑπὸ μὲν τῆς Μηδείας γέροντα κριὸν ἐπωδαῖς μεταπεσόν-
 τα νέον γενέσθαι πάλιν, ὑπὸ δὲ τῶν Πελιάδων καθεψηθῆναι τὸν
 πατέρα Πελίαν, ἵνα γένηται νέος. Τὰς δὲ Φορκιδας τρεῖς μὲν οὖ-
 15 σας γραιίας, ἐνὶ δὲ χρωμένας ὀφθαλμῶ, διεξάγειν τὸν βίον ἄλυτον
 παρ' ἀλλήλων κατὰ μέρος ἀμειβομένας πίστιν.

Ἔτι δὲ τοὺς τὴν Ἀρκαδίαν οἰκοῦντας καὶ τὴν Ἀττικὴν γη-
 γενεῖς τε εἶναι καὶ παρὰ φύσιν γεγονέναι. Καὶ τὴν μὲν ἐν Αὐλίδι
 σφαγεῖσαν ἐν Ταύροις ἀναφανῆναι ζῶσαν, τὴν δ' ἐν Πελοποννή-
 20 σῳ καταποντισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἀκρισίου τῆ παραλία τῆ
 Σεριφίων ἀβλαθῆ μετὰ τοῦ βρέφους προσπεσεῖν. Τὸν δ' ὑπὸ Με-
 νελάου κατὰ τὴν μονομαχίαν ἤδη χειρούμενον, ἐξαίφνης ἀρπα-
 γέντα, ἐν τῷ θαλάμῳ γενέσθαι πρὸς συνουσίαν ἔτομον ὄντα, τῶν
 δεινῶν ἀπάντων ἐπιλελησμένον. Τοῦ δὲ Δουρείου τὸ κύτος οὐκ
 25 ἐφ' ἀλώσει συμπαγῆναι πόλεως, ἀλλ' ἐπὶ προδοσίᾳ τῶν περὶ τὸν
 Ὀδυσσεά καὶ τὸν Νεοπτόλεμον τοιαύτην ὁ τρόπος ὑπογράφει
 τὴν εὐήθειαν καὶ τοῦ κατασκευάσαντος τεχνίτου καὶ τῶν ἐμβάν-
 των ἀριστέων καὶ τῶν ὑποδεξαμένων εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Ἐπὶ
 τούτοις, ὅτι τὸν τηλικούτον οὐρανὸν μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ διατριβόν-
 30 των θεῶν τοῖς ἰδίοις ὁ Ἄτλας ὄμοις ὑπειληφώς, ὅμως τὰς καλου-

7. Τὴν Ἄλκηστη.

8. Ὁ Γλαῦκος.

“Οτι ἡ Ἰαλκῆστῆ καὶ ὁ Πρωτεσίλαος καὶ ὁ Γλαῦκος, ἐνῶ εἶχαν πεθάνει, ἀναστήθησαν πάλι· τῆ μίᾳ τὴν ἀνέβασε στὴ ζωὴ ὁ Ἡρακλῆς, ὁ ἄλλος ἐπανῆλθε ἐξαιτίας τοῦ ἔρωτα γυναικάς, καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὸ μάντη πού εἶχε ταφεῖ μαζί του. Τὸν Ἀμφιάραο πάλι τὸν δέχθηκε ζωντανὸ ἢ γῆ μὲ τὸ ἄρμα καὶ τὰ ἄλογά του.

Λέγει ἀκόμα ὅτι ὁ Κάδμος ἔσπειρε τὰ δόντια τοῦ δράκοντα καὶ ἀπὸ αὐτὰ ξεφύτρωσαν ἄνδρες ὀπλισμένοι πού μάχονταν μεταξὺ τους. Ὁ Τάλως⁹ πάλι, ὁ σωματοφύλακας τοῦ Μίνωα, περιπολοῦσε τρεῖς φορές τὴν ἡμέρα τὴν Κρήτη, πού εἶναι τόσο μεγάλη, καὶ αὐτὸς μόνο κατεῖχε τὴ ζωὴ ὅλων τῶν ἐμψύχων μέσα στὴν κνήμη του. Ὁ Μίνωας ἐπίσης ἦταν ἀδύνατο νὰ χάσει τὴ ζωὴ του, ἐκτὸς ἂν τὸν ἔχυνε κανεὶς ἐπάνω του καυτὸ νερό. Λέγει ἀκόμα ὅτι ἡ Μήδεια μὲ τὰ μαγικά της μετέβαλε ἓνα γέρικο κριάρι σὲ νέο πάλι, καὶ οἱ κόρες τοῦ Πελίου ἔβρασαν τὸν πατέρα τους γιὰ νὰ γίνει νέος. Οἱ Φορκίδες¹⁰ πάλι, οἱ τρεῖς γριές μὲ τὸ ἓνα κοινὸ μάτι τους, περνοῦσαν ἀδιάλυτη τὴ ζωὴ του πιστὲς ἢ μία στὴν ἄλλη.

“Οτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Ἀττικῆς εἶναι παρὰ φύση γεννήματα τῆς γῆς. Ἡ (Ἰφιγένεια) πού σφάχθηκε στὴν Αὐλίδα ἐμφανίσθηκε στὴν Ταυρίδα ζωντανή, ἐνῶ ἡ Δανάη καταποντίσθηκε ἀπὸ τὸν πατέρα της Ἀκρίσιο στὴ θάλασσα τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔφτασε στὴν παραλία τῆς Σερίφου ἀβλαβῆς μὲ τὸ βρέφος της. “Οτι (ὁ Πάρις) πού πήγαινε γιὰ ἧττα κατὰ τὴ μονομαχία μὲ τὸν Μενέλαο, ἀρπάχθηκε ξαφνικά (ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη) καὶ ἔφτασε στὴν κρεβατοκάμαρα ἕτοιμος γιὰ συνεύρεση (μὲ τὴν Ἑλένη) ξεχνώντας ὅλα τὰ δεινά.” Οτι ἡ κοιλιά τοῦ Δούρειου ἵππου δὲν εἶχε κατασκευασθεῖ γιὰ τὴν ἄλωση τῆς πόλης, ἀλλὰ πρὸς προδοσία τῶν συντρόφων τοῦ Ὀδυσσεῆ καὶ τοῦ Νεοπτόλεμου. Ἔτσι τονίζει ὁ τρόπος τὴν ἀνοησία καὶ τοῦ κατασκευαστῆ τεχνίτη καὶ τῶν ἀριστέων πού μπῆκαν μέσα καὶ ἐκείνων πού τὸν δέχθηκαν στὴν ἴδια τους τὴν πόλη. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ λέγει ὅτι τὸν τόσο μεγάλο οὐρανὸ μὲ τοὺς θεοὺς πού ζοῦνε σ’ αὐτὸν σηκώνοντάς τον ὁ Ἄτλας στοὺς ὤμους του,

9. Τάλως Χάλκινος ἀνδριάντας ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, δῶρο τοῦ Ἡφαίστου πρὸς τὸν Μίνωα γιὰ νὰ φυλάγει τὴν Κρήτη. Φοιεύθηκε μὲ φάρμακα τῆς Μήδειας ἐπειδὴ ἐμπόδισε τοὺς Ἀργοναῦτες.

10. Κόρες τοῦ Φόρκου, θαλασσινοῦ θεοῦ, πατέρα τῶν Γραιῶν καὶ Γοργόνων.

μένας Ἀτλαντίδας ἔτεκνοποιήσατο, ὅπερ ἀμήχανον. Ὅτι τὴν ἅπασαν οἰκουμένην Ὠκεανὸς περικνκλοῖ φρουρῶν καὶ συνέχων τοῖς ἑαυτοῦ ῥεύμασιν, οὗ φησι πέραν οἰκεῖν τὰς Γοργόνας Ἡσιόδου. Ὅτι τῶν ἡρώων τινὲς ἀπαθῆ τὴν διαμονὴν τῶν σωμάτων διαφυλάττουσι πάντα τὸν χρόνον ἐν ταῖς Μακάρων νήσοις, ἃς οὐδεὶς κυρίως ἰστόρηκε.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰς ἄπορον καταστρέφοντα δόξαν πολλαῖς καὶ τῶν γυναικῶν εὐλογον παραδίδωσι χλευασμόν. Τῶν δ' αὖ θεῶν πῶς παραδεξώμεθα τὸν μὲν ἐν μηρῶ καταρραφέντα τραφῆναι, τὴν δὲ τῆ τοῦ Διὸς κεφαλῆ κοιλία χρήσασθαι, τὸν δὲ ἄνευ τοῦ πατρὸς τελειωθῆναι (λέγω δὴ τὸν Ἡφαιστον), τὸν δὲ ἥλιον διὰ τὰς Ἀτρέως εἰς Θυέστην πράξεις τὴν μὲν δύσιν ἀνατολὴν ποιῆσαι, τὴν δὲ ἀνατολὴν δύσιν; Πρὸς δὲ τούτοις Ἀπόλλωνα μὲν καὶ Ποσειδῶνα ἐν Τροίᾳ θητεύσαντας ἐνιαυτὸν οἰκοδομίας ἀποστερηθῆναι μισθὸν καὶ βουτροφίας, ταῖς δεινοτάταις ὑπὸ Λαομέδοντος περιπεσόντας ἀπειλαῖς, Διόνυσον δὲ ὑπὸ Λυκούργου διὰ φόβου καταδιωχθέντα εἰς τὴν θάλατταν πρὸς Θέτιν καταφυγεῖν. Πρὸς δὲ τούτοις ἔριν ὑπὲρ κάλλους καταστῆναι θεαῖς, ὧν ἑκάστη μὲν ἐδέκαζε τὸν κριτὴν τοῖς παρ' ἑαυτῆ δώροισι, ἵνα παρίδῃ τὸ δίκαιον, οὐδεμιᾶ δὲ παρηκολούθει τὸ συμπεσούμενον ἐκ τῆς κρίσεως τέλος. Ἔτι τὸ μὲν Ἀθηνᾶς μέγεθος εἰς χελιδόνος συγκαταβαίνειν ὄγκον, τὸ δὲ τοῦ Διὸς ἀξίωμα εἰς κύκνου κατασταλῆναι τάξιν, τὸ δὲ τῆς Δήμητρος κάλλος εἰς τὴν αἰσχίστην μετασταθῆναι διάθεσιν. Τὸν δὲ νομιζόμενον μέγιστον Δία ἐπιβουλευθῆναι μὲν ὑπὸ τοῦ ἀναγκαιοτάτου τῆς γυναικὸς ἀδελφοῦ, σωθῆναι δὲ ὑπὸ τῶν ἐχθίστων, λέγω δὴ τῶν Τιτάνων, οὓς ἀναβάντας ἐκ τῶν δεσμῶν καὶ τοῦ σκότους καὶ τῆς ἐκεῖσε φυλακῆς, ἐπεὶ τὴν χρεῖαν παρέσχοντο φοβήσαντες τοὺς περὶ τὸν Ποσειδῶνα, καταβῆναι πάλιν ἐκουσίως εἰς τὸν Ἀχέροντα καὶ τὸν Ἄδου τόπον.

Ἔτι τὴν μὲν Ἀφροδίτην τιτρωσκομένην ὑπὸ θνητῆς δυνάμεως, τὸν δ' Ἄρην δεσμούμενον ὑπ' Ὠτου καὶ Ἐφιάλτου, τὸν δὲ

ὥστόσο ἔκανε τὶς κόρες του τὶς λεγόμενες Ἀτλαντίδες, πράγμα ἀδύνατο. Ὅτι ὅλη τῆ γῆ τὴν περικυκλώνει ὁ Ὠκεανός πού τῆ φρουρεῖ καὶ τὴν συγκρατεῖ μὲ τὸ ρεῦμα του, πέρα ἀπὸ τὸν ὁποῖο λέγει ὁ Ἡσίοδος ὅτι κατοικοῦν οἱ Γοργόνες. Ὅτι κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἥρωες διατηροῦν ἀπαθῆ τὰ σώματά τους αἰώνια στὰ νησιά τῶν Μακάρων, γιὰ τὰ ὁποῖα κανένας δὲν μίλησε ἔγκυρα.

Αὐτὰ βέβαια εἶναι πράγματα πού καταλήγουν σὲ ἀδιέξοδες γνώμες καὶ σὲ πολλές ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὶς γυναῖκες προκαλοῦν εὐλόγο χλευασμό. Ἀπὸ τοὺς θεοὺς πάλι πῶς θὰ παραδεχθοῦμε ὅτι ὁ ἕνας κυφορήθηκε ραμμένος μέσα στὸν μηρό, ἢ ἄλλη μέσα στὴν κεφαλὴ τοῦ Δία σὰ νὰ ἦταν κοιλιά, ὁ ἄλλος ὅτι γεννήθηκε δίχως πατέρα (ἐννοῶ ἀσφαλῶς τὸν Ἡφαιστο), καὶ ὅτι ὁ ἥλιος ἔξαιτίας τῶν ἀνοσιουρημάτων τοῦ Ἀτρέα πρὸς τὸν Θυέστη ἔκανε τὴν δύση ἀνατολὴ καὶ τὴν ἀνατολὴ δύση; Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὸ ὅτι ὁ Ἀπόλλωνας καὶ ὁ Ποσειδώνας, πού ἐργάσθηκαν σὰν δοῦλοι στὴν Τροία, ἕνα ἔτος στερήθηκαν τοὺς μισθοὺς τους ἀπὸ τὴν ἐργασία τους σὰν οἰκοδόμοι καὶ σὰν βοσκοί, καὶ δέχθηκαν καὶ τὶς βαριές ἀπειλές τοῦ Λαιομέδοντα. Ὁ Διόνυσος πάλι, πού τὸν καταδίωξε ὁ Λυκοῦργος, ἀπὸ φόβο κατέφυγε στὴ θάλασσα στὴ Θέτιδα. Μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ τοῦτο· ὅτι τὴν ἔριδα ἀνάμεσα στὶς θεές γιὰ τὸ κάλλος, κατὰ τὴν ὁποῖα κάθε μία δωροδοκοῦσε τὸν κριτὴ μὲ τὰ δῶρα πού διέθετε γιὰ νὰ παραβλέψει τὸ δίκαιο, καὶ καμμιά δὲν δεχόταν τὸ ἀποτέλεσμα πού θὰ ἔβγαζε ἢ κρίση. Ἀλλὰ καὶ ἡ τόσο μεγάλη Ἀθηνᾶ νὰ γίνεῖ ἕνα μικρὸσωμο χελιδόνι, τὸ μεγαλεῖο πάλι τοῦ Δία νὰ καταλήγει σὲ κῦκνο καὶ ἡ ὁμορφιὰ τῆς Δήμητρας νὰ καταλήξει στὴν ἔσχατη κατάντεια. Καὶ τὸν Δία πού τὸν πίστευαν ὡς μέγιστο νὰ ἐπιβουλευθεῖ ἀπὸ στενὸ συγγενῆ του, τὸν ἀδελφὸ τῆς γυναίκας του, καὶ νὰ σωθεῖ ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἐχθροὺς του τοὺς Τιτάνες, οἱ ὁποῖοι, ὡς γνωστόν, ἀνέβηκαν ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὴ φυλακὴ τους στὸ σκότος, ἦρθαν στὴν ὥρα πού χρειάζονταν, προκαλώντας φόβο στοὺς φίλους τοῦ Ποσειδώνα, κι ἔπειτα πάλι κατέβηκαν μὲ τὴ θέλησή τους στὸν Ἀχέρωντα καὶ στὸν Ἄδη.

Ἀκόμα ὅτι ἡ Ἀφροδίτη πληγώθηκε ἀπὸ ἄνθρωπο (τὸν Διομήδη), ὁ Ἄρης δέθηκε ἀπὸ τὸν Ὄτο καὶ τὸν Ἐφιάλτη, καὶ ὁ Ἄδης

Ἄδην, ἐν ᾗ τόπω τὴν βασιλείαν εἶχεν, ἐκεῖσε ὑφ' Ἡρακλέους τοξευθέντα ταῖς μεγίσταις ἀληθόσι περιπεσεῖν τὸν δὲ Ἥφαιστον, ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν οὐρανὸν ἀπορριφέντα ὕψους, εἰς Λῆμνον ἐνεχθῆναι διακειμένον ἐσχάτως τῆς δ' Ἥρας ὑπὸ τοῦ Διὸς κρεμαμένης ἐκ τῶν ποδῶν ἐκδεθῆναι παμμεγέθεις ἄκμονας. Καθόλου δὲ θεοὺς μοιχεύοντας, κεραινομένους, κυλλόποδας, κλέπτειν εἰθισμένους, ἀνθρώπων ἀσθενεστέρους, προχείρως λοιδοροῦντας, ἀδικοῦντας, μεμψιμοιροῦντας, πέρασ οὐθενὸς πάθους ἐκτὸς καθεστῶτας, ὑφ' ὧν ἡμεῖς ὀχλούμενοι τοὺς θεοὺς ἐπικαλού-

10 μεθα. Οἱ οὖν τὰ τοιαῦτα τερατευόμενοι, πόρρω τῆς ἀληθείας ἰστάμενοι, οὐκ ἂν ἐτέροις ταύτην εἰσηγεῖσθαι κριθεῖεν ἂν ἀξιόλογοι. Διὰ τοιούτων καὶ τοσούτων Ἀγαθαρχίδης τὰ περὶ τὸν Περσέα εἰς ὁμοίους ἀπάγων μύθους, οὐδὲ τὴν Ἐρυθρὰν ἐκ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ κληθῆναι δίδωσιν.

15 Ε. Ὅτι αὐτός, φησὶν, ἐαντῶ αἴτιος καθίσταται ἐλέγχων ὁ τῆν τῶν μυθοποιῶν ἐξουσίαν εἰς πραγματικὴν μετάγων ἐνάργειαν, ἧς ἂν τις ἀφέλη τὸν ἔλεγχον, οὐθὲν εὐτελέστερον καταλείψει γένος τῆς πίστεως ἠρμένης Ἐπεὶ διὰ τίνα αἰτίαν Ὅμηρον οὐκ εὐθύνω, Διὸς καὶ Ποσειδῶνος φράζοντα διαφορὰν, ἀδύνατον ἀν-

20 θρώπῳ πίστιν παραδοῦναι, οὐδ' Ἡσιόδῳ μέμφομαι δηλοῦν τολμῶντι θεῶν γένεσιν, οὐδ' Αἰσχύλον ἐπιπλήττω πολλοῖς διεψευσμένον καὶ πολλὰ συγγράφοντα τῶν ἀσυγχωρήτων, οὐδ' Εὐριπίδου κατηγορῶ τῷ μὲν Ἀρχελάῳ περιτεθεικότος τὰς Τημένου πράξεις, τὸν δὲ Τειρεσίαν βεβιωκότα παρεισάγοντος πέντε γενε-

25 ᾶν πλέον, οὐδὲ τοὺς ἄλλους εἰς ἐπιτίμησιν ἄγω διασκευαῖς ἐν τοῖς δράμασι χρωμένους ἀδυνάτοις; Ὅτι πᾶς ποιητῆς ψυχαγωγίας μᾶλλον ἢ ἀληθείας ἐστὶ στοχαστής.

ζ. Ὅτι καὶ τὴν Ἰνδικὴν χώραν ἐλέφαντας τρέφειν φησὶ καὶ τὴν Αἰθιοπίαν, ἢ τοῖς Θηβαίων ὀρίοις ἐστὶν ὄμορος, καὶ δὴ καὶ

30 τὴν Λιβύην.

ζ. Ὅτι τέτταρες τόποι τὴν Αἴγυπτον περιειλήφασιν, ἀπὸ μὲν τῆς ἄρκτου τὸ πέλαγος, ἀπ' ἀνατολῆς δὲ καὶ δύσεως ἐρημίαι, ἀπὸ δὲ τῆς μεσημβρίας Αἰθίοπες.

ἀπὸ τὸν τόπο τῆς βασιλείας του, χτυπημένος ἐκεῖ ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆ μὲ βέλος δοκίμασε τοὺς πιὸ μεγάλους πόνους. Κι ὁ Ἡφαιστος ὅτι πετάχθηκε ἀπὸ τὴν κορυφή τοῦ οὐρανοῦ στὴ Λῆμνο, ὅπου ἔμεινε μέχρι τελευταῖα, ἐνῶ τὴν Ἥρα τὴν κρέμασε ὁ Δίας δένοντας στὰ πόδια τῆς τεράστιους ἄκμονες. Καὶ γενικὰ θεοὺς ποὺ μοιχεύουν, ποὺ χτυπιοῦνται ἀπὸ κερανοῦς, ποὺ κουτσαίνουν, ποὺ εἶναι συνηθισμένοι στὶς κλοπές, πιὸ ἀδύνατοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ περιγελοῦν ἀπερίσκεπτα, ποὺ ἀδικοῦν, ποὺ μεμψιμοιροῦν, ποὺ δὲν ἀπέχουν ἀπὸ κανένα πάθος, αὐτοὺς τοὺς παρακαλοῦμε ἐμεῖς νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ ὅσα ὑποφέρομε ἐμεῖς. Ὅσοι λοιπὸν διατυπώνουν αὐτὲς τὶς τερατολογίες, βρίσκοντα μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἀξιόπιστοι διδάσκοντας τοὺς ἄλλους. Μὲ τέτοια καὶ τόσα ὁ Ἄγαθαρχίδης μυθολογώντας γιὰ τὸν Περσέα, δὲν παραδίδει ὅτι ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ υἱό του.

5. Ὅτι γίνεται, λέγει, ὁ ἴδιος αἴτιος ἐλέγχου τοῦ ἑαυτοῦ του ὅποιος μεταφέρει τὰ πλάσματα τῶν μυθοποιῶν στὴν πραγματικὴ ἀλήθεια. Γιατί, ἂν ἀπὸ αὐτὴν ἀποσύρει κανεὶς τὸν ἔλεγχο, δὲν θὰ ἀφήσει τίποτε εὐτελέστερο ἀπὸ τὴν πίστη ποὺ θὰ προκύψει. Καὶ γιὰ ποιά αἰτία δὲν καταδικάζω τὸν Ὅμηρο ποὺ διηγεῖται τὴν διένεξη τοῦ Δία καὶ τοῦ Ποσειδῶνα, παραδίδοντας στοὺς ἀνθρώπους πίστη ποὺ δὲν στέκει, οὔτε κατηγορῶ τὸν Ἡσίοδο ποὺ τολμᾷ νὰ φανερώσει τὸ πῶς ἔγιναν οἱ θεοί, οὔτε ἐπιπλήττω τὸν Αἰσχύλο ποὺ διαψεύσθηκε σὲ πολλὰ καὶ συγγράφει πολλὰ ἀπαραδέκτα, οὔτε τὸν Εὐριπίδη κατηγορῶ ποὺ ἀπέδωσε στὸν Ἀρχέλαο τὶς πράξεις τοῦ Τημένου, καὶ παρουσιάζει τὸν Τειρεσία ὅτι ἔχει ζήσει περισσότερο ἀπὸ πέντε γενεές, οὔτε ἐπιτιμῶ τοὺς ἄλλους ποὺ χρησιμοποιοῦν στὰ δράματὰ τοὺς πράξεις ἀπίθηνες νὰ συμβοῦν; Ἐπειδὴ κάθε ποιητὴς ἔχει στόχο του τὴν ψυχαγωγία, καὶ ὄχι τὴν ἀλήθεια.

6. Ὅτι καὶ ἡ Ἰνδικὴ χώρα τρέφει, λέγει, ἐλέφαντες, καὶ ἡ Αἰθιοπία ποὺ συνορεύει μὲ τὴν περιοχὴ τῶν Θηβαίων, καὶ βέβαια καὶ ἡ Λιβύη.

7. Ὅτι ἀπὸ τέσσερα μέρη περικλείεται ἡ Αἴγυπτος, πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τὸ πέλαγος, ἀνατολικά καὶ δυτικά ἀπὸ τὶς ἐρήμους καὶ πρὸς νότον ἀπὸ τοὺς Αἰθίοπες.

Αὐστηρὸς ὁ λόγος, ἀλλὰ σωτήριος. Δηλοῦται γὰρ οὐ λύτης, ἀλλὰ φυλακῆς ἔνεκεν, καὶ τὴν ἡδονὴν ἐκ τῶν λόγων ἤρκεν, ὅπως, τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων χάριτος ἀπολαύ-οντες, μηδέποτε ἀντὶ τοῦ βελτίονος τὸ χειρόν αἰρώμεθα, ἢ πρὸς Διὸς καὶ θεῶν, ἵνα μηδὲ τῶν
5 ἐν μέσῳ κεμένων ἔνια παρίωμεν.

Ἰδιώτου μὲν οὐσίαν μικρῶ βαθυτέραν ἀπραγμόνως χαλεπὸν διασῶσαι, σὺ δὲ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων κληρονομίαν ἀγαθῶν καθέξειν χωρὶς ἀγωνίας ἐλπίζεις; καὶ ταῦτα γινώσκων ὅτι κάκει-
να μὲν ὁ νόμος τῷ κτησαμένῳ διαφυλάττει, ταῦτα δὲ ὁ σίδηρος
10 ἀφαιρεῖται τῶν ἀσθενεστέρων.

Ὅτι, φησὶν, ἐκ πολλοῦ χρόνου προειληφότες ἐσμέν, ὅτι τὰς τῶν δυναστῶν φιλίας ὁ καιρὸς σφραγίζεται καὶ λύει, καὶ τὴν σὴν ἀσχολίαν ἄλλῳ δίδωσιν ἀφορμὴν, αὖξων καὶ φθίνων τὰ πράγματα ἐξ ἀλλήλων. Ὁ μὲν τῷ λόγῳ συνεχῶς χαριζόμενος, τὸ ἐκ τῶν
15 ἔργων δυνατὸν ὑπερβαίνων, πολλὰ διαψεύδεται, ὁ δὲ προσ-
λαμβάνων τοὺς αὐτοῦ φίλους βουλῆς κοινωνοὺς ἐν καιροῖς τηλι-
κούτοις οὐ τοῦ τὴν ὁρμὴν ἐπόσσοντος δεῖται. Τίς γὰρ οὕτως ἄβου-
λος, ὅς τὸ δοκοῦν αὐτῷ παρ' ἑτέρου βούλεται μαθεῖν, καὶ ποιεῖν
τὸν σύμβουλον τῶν ἀπορουμένων συνήγορον τῆς ἐπιθυμίας; Εἰ
20 γὰρ ὁ κύριος τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν κρείττων ἐστὶ τῆς ἐπιθυμίας
τῆς τῶν διαζομένων, μακαρίσαι μὲν ἔχω τοῦ ταῦτα κεκτημένου
τὴν ἐξουσίαν, ἀφελέσθαι δὲ τοῖς ὄπλοις διασάμενος τὰς χορηγίας
οὐ δύναμαι. Τί οὖν ἀμήχανον προᾶξιν εἰς κενὴν ἐπαγγελίαν ἄγειν,
καὶ τὰς ἀδήλους ἐλπίδας τῶν προδήλων κινδύνων πλέον εὐλαβεῖ-
25 σθαι;

Ἀλλὰ καταπλήξονται τοὺς Ἕλληνας οἱ Αἰθίοπες. Τίνι; Τῇ με-
λανία καὶ τῇ παραλλαγῇ τῆς μορφῆς; Οὐχ ὑπερβαίνει τὴν τοῦ παι-
δὸς ἡλικίαν παρ' ἡμῖν ὁ τοιοῦτος φόβος. Ἐν δὲ τοῖς πολέμοις καὶ
ταῖς μείζοσι διαφοραῖς οὐκ ὄψει καὶ χρώματι, τόλμη δὲ καὶ στρα-
30 τηγία τὰ πράγματα κρίνεται. Ἐγὼ δ' ἀφ' ἧς ἡμέρας ἢ τύχη με κα-

11. Σημείωση Migne: Ἐδῶ παραλείπονται πολλὰ καὶ ἀπὸ τὸν μεταφραστὴ καὶ στὴν ἑλληνικὴ ἔκδοσι.

Αὐτὴ ἡ ἱστορία εἶναι αὐστηρὴ¹¹, ἀλλὰ σωτηρία. Γιατὶ δὲν λέγεται γιὰ νὰ προκαλέσει λύπη, ἀλλὰ νὰ ἐξασφαλίσει καὶ ν' ἀφαιρέσει ἀπὸ τοὺς λόγους τὴν ἡδονή, ὥστε, ἀπολαμβάνοντας τὴν εὐχαρίστηση ἀπὸ τὰ πράγματα, νὰ μὴν προτιμοῦμε ποτὲ τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο ἢ, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Δία καὶ τῶν θεῶν, γιὰ νὰ μὴν παραβλέπομε μερικὰ ἀπὸ ὅσα βρίσκονται στὴ μέση.

Εἶναι δύσκολο νὰ διασωθεῖ ἡ κάπως μεγάλη περιουσία ἑνὸς ιδιώτη, ἐσὺ ὅμως ἐλπίζεις ὅτι θὰ διατηρήσεις τὴν κληρονομία τόσων πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν χωρὶς ἀγῶνα, καὶ μάλιστα ἂν καὶ γνωρίζεις ὅτι ἐκεῖνα ὁ νόμος τὰ ἐξασφαλίζει γιὰ τὸν κάτοχό τους, ἐνῶ αὐτὰ τὰ ἀφαιροῦν τὰ ὄπλα τῶν πιὸ ἀδύνατων.

“Ὅτι ἀπὸ πολὺ καιρὸ, λέγει, ἔχομε καταλάβει ὅτι τὶς φιλίες τῶν ἀρχόντων τὶς ἐπισφραγίζει καὶ τὶς διαλύει ἡ περίστασις, καὶ τὴ δικὴ σου ἀπασχόλησις τὴν κάνει ξεκίνημα ἑνὸς ἄλλου, ἀλληλοαυξάνοντας καὶ ἀλληλομειώνοντας τὰ πράγματα. “Ὅποιος λοιπὸν ἐπιδίδεται συνεχῶς σὲ λογία, ἐπειδὴ ὑπερβαίνει τὴ δυνατότητα τῶν λόγων συνήθως διαψεύδεται, ὅποιος ὅμως διαλέγει τοὺς φίλους του γιὰ νὰ τοὺς κάνει μετόχους τῆς σκέψης του σὲ τέτοιες περιστάσεις, δὲν χρειάζεται τὴν παρακίνησις κανενός. Ἐπὶ ποιὸν λοιπὸν λείπει τόσο πολὺ ἡ σκέψις, ὥστε νὰ θέλει νὰ σχηματίσει τὴ γνώμη του ἀπὸ κάποιον ἄλλο, καὶ νὰ κάνει τὸ σύμβουλο στὴν ἀπορία του συνήγορο τῆς ἐπιθυμίας του;” Ἄν δηλαδὴ ὁ κάτοχος τῶν τόσο πολλῶν ἀγαθῶν δὲν ὑποχωρεῖ στὴν ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ τὸν καταναγκάζουν, μπορῶ νὰ μακαρίσω αὐτὸν ποὺ ἐξουσιάζει αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, δὲν μπορῶ ὅμως νὰ ἀφαιρέσω μὲ τὰ ὄπλα αὐτὲς τὶς χορηγίες. Γιατὶ λοιπὸν εἶναι δύσκολο νὰ ὀδηγοῦμε τὴν πράξις σὲ κούφια ὑπόσχεσις καὶ νὰ ὑπολογίζομε τὶς ἄγνωστες ἐλπίδες περισσότερο ἀπὸ τοὺς ὀλοφάνερους κινδύνους;

Ἄλλὰ οἱ Αἰθίοπες θὰ καταφοβίσουν τοὺς Ἕλληνες. Πῶς; Μὲ τὸ μαῦρο χρῶμα καὶ τὴ διαφορετικὴ μορφὴ τους. Ὁ φόβος αὐτὸς δὲν συνεχίζεται σ' ἐμᾶς πέρα ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία. Στους πολέμους πάλι καὶ σὶς μεγαλύτερες ἀντιπαλότητες τὰ πράγματα δὲν κρίνονται ἀπὸ τὴν ὄψις καὶ τὸ χρῶμα, ἀλλὰ μὲ τὴν τόλμη καὶ τὴν στρατηγικότητα. Ἐγὼ τώρα, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἡ τύχη μὲ ἔκανε ἐπίτροπο

τέστησεν ἐπίτροπον τοῦ σώματος τοῦ σου, νέου παντελῶς ὄντος, καὶ τῆς ὅλης βασιλείας, ἀπ' ἐκείνης εὐθύς μέγαν ἐμαυτῷ πόνον ἐπέβαλον. Τίνα τοῦτον; Τοῖς πρὸς ἡδονὴν ὀμιλοῦσιν ἐναντιοῦσθαι καὶ δυσχεραίνειν, σοῦ πρῶτον αὐτοῦ περιαιρούμενος οὐ τὴν 5 ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὴν ἄγνοιαν, ἵνα τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν φρονῶν ἀπολαύσης, μὴ διαμαρτάνων. Τοῦτο γὰρ ἐζήτουν πατὴρ ἔχων εὐνοίαν χρόνου στοχαζομένην, οὐ κόλακος εἰρωνείαν καιρῶ προσομιλοῦσαν. Οἶδα γάρ, πρεσβύτερος ὢν καὶ πολλῶν ἔμπειρος γεγονῶς πραγμάτων, διὰ τοὺς θωπεύειν ἐπιβεβλημένους τοὺς ἐν 10 ταῖς ὑπεροχαῖς καὶ τὰς μεγίστας βασιλείας ἄρδην ἀνηρημένας, τὴν Κασάνδρου, τὴν Λυσιμάχου, τὴν Ἀλεξάνδρου τηλικαύτην οὔσαν, τὴν Μήδων, τὴν Σύρων, τὴν Περσῶν, ὥστε μηδὲ σπέρμα καταλελειφθαι τοῦ γένους. Οὐκ ἀλόγως νέου γὰρ πολλὰ μὲν ἀγνοοῦντος διὰ τὴν ἡλικίαν, εὐλογουμένου δὲ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμα-

15 σιν οὐδὲν σφαλερώτερον οὐδὲ ἐπικινδυνότερον. Ὁ γοῦν Ἀλέξανδρος, ἀήττητος ὢν ἐν τοῖς ὅπλοις, ἀσθενέστατος ἦν ἐν ταῖς ὀμιλίαις ἠλίσκετο γὰρ ὑπὸ τῶν ἐπαίνων, καὶ Ζεὺς καλούμενος, οὐ χλευάζεσθαι ἐνόμιζεν, ἀλλὰ τιμᾶσθαι, τῶν μὲν ἀδυνάτων ἐπιθυμῶν, τῆς δὲ φύσεως ἐπιλελησμένος.

20 Ὅταν ὁ δημαγωγὸς τοῖς πολλοῖς διαλέγηται, μὴ τὴν τοῦ φίλου τάξιν ὑποστησάμενος, ἀλλὰ τὴν τοῦ κόλακος, ἢ τῶν ὄχλων ὀρμὴν βεβαιωτὴν λαβοῦσα τῆς ἁμαρτίας τὸν σύμβουλον ἀνέτρεψε τὴν πόλιν. Ἐνοσκήπτει γὰρ ὁ μῶμος οὐ κατὰ τῶν ὑπαιτίων μόνον, ἀλλὰ καὶ οἷς ἂν ὁ φθόνος αὐτῷ τὴν ἔφοδον προσδοποιήσαιο. Ἡ 25 κρατεῖ γὰρ ὁ μῶμος οὐ τῶν ὑπαιτίων μόνον, ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ τῶν ἐπικρατεστερῶν αἰτίας, ἐπειδὴν ὁ φθόνος πικρὸν τὸ βέλος ἀφείς προκατειργάσατο τὸν οὐκ ἄξιον τοῦτο πείσεσθαι.

Χρῶνται δὲ ἐπὶ τῶν κινδύνων τῶν πολεμικῶν Αἰθίοπες τοῖς μὲν τόξοις μεγάλοις, βραχέσι δὲ τοῖς οἰστοῖς ἐπὶ δὲ τῆς ἄκρας τοῦ 30 καλάμου κερκίδος ἀντὶ τοῦ σιδήρου παραμῆκης τῷ τύπῳ λίθος ἀνεσθῆρικται, νεύροις ἐσφιγμένος, ἄξυς μὲν ὑπερβολῆ, φαρμάκας δὲ θανασίμοις δεδαμμένος.

Ὅτι Πτολεμαῖος φησὶν, εἰς τὸν κατὰ Αἰθιόπων πόλεμον ἀπὸ

τοῦ σώματός σου, ὅταν ἦσουν τελείως νέος, καὶ ὅλης τῆς βασιλείας σου, ἀπὸ τότε ἀνέλαβα μεγάλο φορτίο. Ποιὸ εἶναι αὐτό; Νὰ ἐναντιώνομαι καὶ νὰ δυσανασχετῶ μ' ἐκείνους ποὺ σοῦ μλοῦν πρὸς εὐχαρίστηση, προσπαθώντας πρῶτα νὰ σοῦ ἀφαιρέσω ὄχι τὴν ἐξουσία, ἀλλὰ τὴν ἄγνοια, γιὰ νὰ ἀπολαύσεις αὐτὰ τὰ τόσα πολλὰ ἀγαθὰ μὲ σύνεση καὶ ὄχι λανθασμένα. Αὐτὸ πραγματικὰ ἐπιδίωκα ἐπειδὴ σὲ ἀγαποῦσα σὰν πατέρα ἀποβλέποντας σὲ μακρὰ διάρκεια, καὶ δὲν σὲ ἐξαπατοῦσα κολακεύοντας πρὸς εὐκαιριακὴ ὠφέλεια. Γιατὶ γνωρίζω, σὰν μεγαλύτερός σου καὶ ἔχοντας τὴν πείρα πολλῶν πραγμάτων, ὅτι ἐξαιτίας τῆς κολακείας ἐκείνων ποὺ ἔχουν μεγάλη ἐξουσία ξεριζώθηκαν καὶ τὰ μεγαλύτερα βασίλεια, ὅπως τοῦ Κασάνδρου, τοῦ Λυσιμάχου, τοῦ Ἀλεξάνδρου ποὺ ἦταν τόσο μεγάλο, τῶν Μήδων, τῶν Σύρων, τῶν Περσῶν, ὥστε νὰ μὴ μείνει οὔτε σπόρος ἀπὸ τὸ ἔθνος. Δὲν εἶναι παράλογο. Γιατὶ γιὰ ἓνα νέο ποὺ ἐξαιτίας τῆς ἡλικίας του ἀγνοεῖ πολλὰ καὶ δέχεται ἐπαίνους γιὰ σφάλματά του δὲν εἶναι τίποτε πιὸ σφαιερὸ καὶ ἐπικίνδυνο. Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπόν, ἐνῶ ἦταν ἀήττητος στὰ ὅπλα, ἦταν πολὺ ἀδύνατος στὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἀνθρώπους· γιὰ τὸ γινόταν θύμα τῶν ἐπαίνων, καὶ ὅταν τὸν καλοῦσαν Δία δὲν πίστευε ὅτι τὸν χλεύαζαν, ἀλλ' ὅτι τὸν τιμοῦσαν, ἐπιθυμώντας τὰ ἀδύνατα καὶ ξεχνώντας τὴν φύση του.

Ὅταν ὁ δημαγωγὸς συνομιλεῖ μὲ τοὺς πολλοὺς παίζοντας ὄχι τὸ ρόλο τοῦ φίλου, ἀλλὰ τοῦ κόλακα, ἡ (τυφλῆ) ὁρμὴ τῶν ὄχλων βρίσκοντας ἐπιβεβαίωσή της τὸ σύμβουλο τῆς ἀμαρτίας ἀνατρέπει τὴν πόλη. Γιατὶ ὁ πονηρὸς ἐκδηλώνει τὴν ἐπίθεσή του ὄχι μόνον ἐναντίον τῶν ὑπευθύνων, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ἐκείνων στὸς ὁποίους προετοιμάζει τὴν ἔφοδό του ὁ φθόνος. Γιατὶ ὁ πονηρὸς νικᾷ ὄχι μόνον τοὺς ἐνόχους, ἀλλὰ πολλὰ φορὲς καὶ τοὺς ἀνώτερους κατηγορίας, ὅταν ὁ φθόνος, ριχνοντας ὀδυνηρὸ βέλος, προετοιμάζει νὰ κατηγορηθεῖ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀξίζει νὰ πάθει κάτι τέτοιο.

Ὅτι οἱ Αἰθίοπες χρησιμοποιοῦν στὶς μάχες τόξα μεγάλα καὶ κοντάρια μικρά. Στὴν ἄκρη τοῦ κονταριοῦ ἀντὶ σίδερο στηρίζουν ἐπιμήκη πέτρα, δεμένη μὲ νεῦρα, ὑπερβολικὰ μυτερὴ καὶ ἀλειμμένη μὲ θανάσιμα δηλητήρια.

Ὅτι ὁ Πτολεμαῖος, λέγει, στὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν Αἰθιόπων,

τῆς Ἑλλάδος πεντακοσίους συνέλεξεν ἵππεις, ὧν τοῖς προκινδυνεύειν μέλλουσι καὶ καθηγουμένοις, τὸ πλῆθος οὖσιν ἑκατόν, ὀπλισμοῦ περιέθηκε τρόπον στολὰς γὰρ αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἵπποις ἀνέδωκε πηλητάς, αἷς οἱ κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην προσαγορεύουσι 5 κάσας, ὥστε πᾶν κρύπτειν τὸ σῶμα πλὴν τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἐκ τῆς ε' Ἀγαθαρχίδου ἱστορίας,
τῆς περὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν.

Η. Ὅτι πολλοί, φησί, καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ποιήματα γεγραφότων διηπορήκασιν πῶς τὰς ὑπερβάλλουσας ἐνίοις 10 ἀκληρίας τὸν ἐκτὸς τῶν κινδύνων κείμενον προεπόντως ἐξαγγελτέον, ὧν ὁ τρόπος οὐ λίαν γένοιτ' ἂν ἐμφανής, εἰ μὴ τις ὑποτάξαιτ' ἂν ἀκόλουθον αἰτίαν τοῖς ἐμφανιζομένοις. Ὀλυνθον καὶ Θήβας δύο πόλεις ἐνδόξους Ἀλέξανδρος καὶ Φίλιππος διαρπάσαντες καθεῖλον εἰς ἔδαφος. Τὸ δὲ δεινὸν τοῦ συντελεσθέντος παρ' ἐλί- 15 δα προσπεσὸν καὶ τῶν Ἑλλήνων πολλοῖς ἀγωνίαν περὶ τῶν ὄλων μεγάλην ἐπέστησε, καὶ τῶν ῥητόρων οὐκ ὀλίγοις λόγου παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὸ δηλῶσαι τὰ πεπραγμένα τοῦ πάθους οἰκείως. Εἰρήκασιν οὖν περὶ τούτου τοῦ πράγματος ἄλλοι μὲν ἀλληγορικῶς τῶν τρόπων καὶ ταῖς διαλέκτοις, ὡς δοκοῦσι, περιπτῶς, οἱ δ' ἐμβριθέ- 20 στερον, τὰ συνήθη καὶ τὰς κυριολογίας ἐν τοῖς δεινοῖς οὐ πεφευγότες. Ἐκατέρου δέ σοι προοισόμεθα παραδείγματα γένους, ἵνα τοὺς χαρακτῆρας ἐκ παραβολῆς ἐπιδῶν, τοὺς ἄμεινον καὶ τὸναντίον εἰπόντας ἐπ' αὐταῖς εὖρησταις δοκιμασίαις.

Ἠγησίας μὲν οὖν πολλάκις τῆς ἀπωλείας μεμνημένος τῶν 25 πόλεων εὐτελής ἐστίν. Ὁ γὰρ μὴ θέλων τοῖς καιροῖς οἰκείως διαλέγεσθαι, ζητῶν δὲ ἐξ ἀνάγκης ἐν αὐστηρῶν πράγματι κομψότητα διαφαίνειν, τοῦ μὲν ἰδίου ζηλώματος ἐπὶ ποσὸν τυγχάνει, τῆς δὲ τῶν ὑποκειμένων ἀξίας οὐ στοχάζεται, ὥσπερ οὗτος ἐν τοῖς αὐτοῦ φωρᾶται λόγοις, Οἶον· “Ὄνομα κατελάδομεν, πόλιν καταλι 30 πόντες”. Σκόπει τοίνυν. Τοῦτο πάθος μὲν οὐδαμῶς ποιεῖ, ἀλλὰ συνάγει πρὸς τὴν ἐμφασιν καὶ ποιεῖ ζητεῖν τί λέγει. Οὐ γὰρ ἂν τις

συγκέντρωσε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα πεντακόσιους ἵππεις. Ἐκατὸ ἀπὸ αὐτούς, πού θά πολεμοῦσαν στήν πρώτη γραμμὴ καὶ θά εἶχαν τὴ διοίκηση, τοὺς ἐξόπλισε μὲ εἰδικὸ ὄπλισμό. Ἐφοδίασε δηλαδὴ καὶ αὐτούς καὶ τὰ ἄλογά τους μὲ στολὲς τρίχινες χονδρές, πού οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ἐκείνης τις ἀποκαλοῦν κάσες, ἔτσι πού νὰ κρύβουν ὅλα τὸ σῶμα τους ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μάτια.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ
Ἁγαθαρχίδου γιὰ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα.

8. Πολλοί, λέγει, ἀπὸ τοὺς πολιτικούς καὶ ἀπὸ τοὺς ποιητὲς ἀποροῦν, πῶς αὐτὸς πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν κίνδυνο πρέπει νὰ ἀνακοινώσῃ κατάλληλα σὲ μερικοὺς τις πάρα πολὺ μεγάλες δυστυχίες τους. Ὁ τρόπος αὐτῶν δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ φανερός, ἂν δὲν συμπεριλάβῃ αἰτία σύμφωνη μὲ τὰ ἐμφανιζόμενα. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Φίλιππος, ἀφοῦ λεηλάτησαν τὴν Ὀλυνθο καὶ τὴν Θῆβες, δύο πόλεις ἔνδοξες, τις ἰσοπέδωσαν. Αὐτὸ τὸ ἀπροσδόκητο φοβερὸ γεγονός καὶ σὲ πολλοὺς Ἕλληνας προκάλεσε μεγάλη ἀγωνία γιὰ ὅλα, καὶ σὲ ὅχι λίγους ρήτορες ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ περιγράψουν τὸ γεγονός σύμφωνα μὲ τὸ μέγεθός του. Μίλησαν λοιπὸν γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἄλλοι μὲ τρόπο ἀλληγορικὸ καὶ μὲ περιττολογίες φανερές, ἄλλοι ὅμως σοβαρότεροι δὲν διέφυγαν τὰ συνήθη καὶ τὴν ἀκριβολογίες στὰ δεινά. Θὰ σοῦ φέρω παραδείγματα καὶ τῶν δύο εἰδῶν, ὥστε, ἀφοῦ ἐρευνήσῃς συγκριτικὰ τοὺς χαρακτῆρες, νὰ βρεῖς ἐξετάζοντας ἐκείνους πού μίλησαν καλύτερα καὶ χειρότερα.

Ὁ Ἡγησίας λοιπὸν πολλὰς φορὰς ἀναφέροντας τὴν καταστροφὴ τῶν πόλεων, εἶναι πολὺ μικροπρεπής. Γιατὶ ὅποιος δὲν θέλει νὰ μιᾶ ἀνάλογα μὲ τὴν περιστάσεις, ἀλλὰ ἐπιδιώκει σὲ σοβαρὰς ὑποθέσεις νὰ ἐπιδεικνύει κομψότητα, σ' ἓνα βαθμὸ βέβαια ἐπιτυγχάνει τὴν ἐπιδιώξή του, δὲν ἐπιτυγχάνει ὅμως τὴν σημασίαν τῶν πραγμάτων πού ἐξετάζει. Ὅπως αὐτὸς ἐδῶ συλλαμβάνεται στὰ ἴδια του τὰ λόγια. Γιὰ παράδειγμα, “Οἰκειοποιηθήκαμε τὸ ὄνομα, ἀλλ' ἐγκαταλείψαμε τὴν πόλιν”. Πρόσεξε λοιπὸν. Αὐτὸ δὲν προακελῖ καθόλου συγκίνηση, ἀλλὰ συγκεντρώνει τὴ σκέψη σὴν ἔκφραση τῆς διατύπωσης καὶ κάνει νὰ ζητοῦμε τί λέγει. Γιατί, ὅπου προκαλέσει κάποι-

τῇ γνώμῃ δισταγμὸν ἐνεργάσῃται, ἐκεῖσε ἀπὸ τοῦ λόγου τὸ δεινὸν ἀφήκε. Διὰ τί; Ὅτι τὸ ῥηθὲν ἐν τῷ σαφῶς γινῶναι καὶ τὴν συμπάθειαν ἔστι λαβεῖν· ὁ δ' ὑστερήσας τοῦ σαφοῦς, ἀπολέλειπται καὶ τῆς ἐνεργείας. Εἶτα ὁμοιον περὶ Θηβαίων φησί· “Τὸν γὰρ μέ-
 5 γιστα φωνήσαντα τόπον, ἄφωνον ἢ συμφορὰ πεποίηκε”. Πάλιν ἐπ' Ὀλυνθίων· “Ἐκ μυριάδου πόλεως ἐξῆλθον, ἐπιστραφεῖς δ' οὐκέτ' εἶδον”. Ἐξήτεις δὲ τί; Τὸ μὲν γὰρ ῥηθὲν, ὑπὸ τοιαύτην ἔμφασιν πεπτωκός, πεπλάνηκεν ἡμῶν ἀπὸ τοῦ προκειμένου τὴν γνώμην. Δεῖ δὲ τὸν οἰκτιζόμενον, ἀφέντα τοὺς ἀστεϊσμούς, τὸ προ-
 10 γμα σημαίνειν ᾧ οἰκείωται τὸ πάθος, εἰ μέλλοι μὴ τῇ λέξει διακοσμεῖν, ἀλλὰ τῷ τῆς συμφορᾶς αἰτίῳ προσεδρεύειν. Ἄλλ' ἐφ' ἕτερον ἰτέον.

“Ἀλέξανδρε, καὶ τὸν Ἐπαμινώνδαν νόμισσον, ὀρῶντα τὰ λείψανα τῆς πόλεως, παρόντα μοι συνικετεύειν”. Αἴτημα μὲν μειρα-
 15 κιῶδες καὶ μεταφορὰ σκληρά, τὸ δὲ σκυθρωπὸν τῆς πράξεως, ἄρρητον. Ἄλλο· “Βασιλικῇ μανίᾳ προσπταίσασα πόλις, τραγωδίας ἐλεεινότερα γέγονε”. Πρὸς πᾶν μᾶλλον ἢ τὸ καθῆκον σοφιστῇ ἠτομάσθαι φαίνεται, ὅθεν οὐ λίαν ἄπτεται τοῦ προκειμένου χαλεπὸν γάρ, οἶμαι, χαλεποῖς πράγμασι μωκωμένην διάλεκτον
 20 ἐφορᾶσθαι. Ἄλλο· “Τί δεῖ λέγειν Ὀλυνθίους καὶ Θηβαίους, οἷα κατὰ πόλεις ἀποθανόντες πεπόνθασιν;”. Ἔτερον παραπλήσιον κολακείας οὐκ εὐσχήμονος καὶ εὐηθείας ἐχόμενον· “Ὅμοιον πεποίηκας, Ἀλέξανδρε, Θήβας κατασκάψας, ὡς ἂν εἰ ὁ Ζεὺς ἐκ τῆς κατ' οὐρανὸν μερίδος ἐκβάλοι τὴν σελήνην. Ὑπολείπομαι
 25 γὰρ τὸν ἥλιον ταῖς Ἀθήναις. Δύο γὰρ αὗται πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἦσαν ὄψεις. Διὸ καὶ περὶ τῆς ἐτέρας ἀγωνιῶ νῦν. Ὁ μὲν γὰρ εἰς αὐτῶν ὀφθαλμὸς ἢ Θηβαίων ἐκκέκοπται πόλις”. Ἐμοὶ μὲν οὖν σκώπτειν ὁ σοφιστῆς δοκεῖ διὰ τούτων, οὐκ ὀλοφύρεσθαι τῶν πόλεων τὴν τύχην, καὶ σκοπεῖν πῶς ἂν τάχιστα συγκόψαιτο τὸν
 30 λόγον, οὐ πῶς τὸ πάθος ὑπὸ τὴν ὄψιν ἀγάγοι διὰ τῆς ἐναργείας. Ἔτερον ὁμοιον· “Αἱ δὲ πόλεις αἱ πλησίον ἔκλαιον τὴν πόλιν,

ος δισταγμό στή γνώμη, ἐκεῖ, προσέχοντας τὸ λόγο, ἀφήνει τὸ φοβερό γεγονός. Γιατί; Ἐπειδὴ αὐτὸ πού λέγεται μὲ τὴ σαφὴ γνώση του μπορεῖ νὰ κερδίσει καὶ τὴ συμπάθεια, αὐτὸς ὅμως πού ὑστερεῖ στή σαφήνεια δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει καὶ εὐκρίνεια στὸ λόγο του. Ἐπειτα κάτι ὅμοιο λέγει γιὰ τοὺς Θηβαίους. “Τὸν τόπο λοιπὸν πού κραύγασε πολὺ, ἢ συμφορὰ τὸν κατέστησε ἄφωνο”. Γιὰ τοὺς Ὀλυνθίους πάλι· “Βγῆκα ἀπὸ μιὰ πολυάνθρωπη πόλη, ὅταν ὅμως ἐπέστρεψα δὲν τὴν εἶδα πιά”. Τί ζητοῦσες ὅμως; Γιατί ὁ λόγος πού ἔλαβε τέτοια διατύπωση παραπλάνησε πάνω σ’ αὐτὸ τὴ γνώμη μας. Πρέπει ὅμως αὐτὸς πού ἐκφράζει τὴ λύπη του ν’ ἀφήνει τοὺς ἀστεϊσμούς καὶ νὰ δηλώνει τὸ πρᾶγμα πού προκάλεσε τὴ λύπη, ἂν θέλει νὰ μὴ τὸ καλωπίζει μὲ ὠραῖες λέξεις, ἀλλὰ νὰ ὑπηρετεῖ τὴν αἰτία τῆς συμφορᾶς.

Ἄλλὰ ἂς προχωρήσουμε σὲ ἄλλο· “Ἀλέξανδρε, νόμισα ὅτι καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας βλέποντας τὰ λείψανα τῆς πόλης, εἶναι παρὼν καὶ ἰκετεύει μαζί μου κι αὐτός”. Εἶναι μιὰ πρόταση παιδαριώδης, σκληρὴ μεταφορὰ, πού ὅμως δὲν λέγει τὴ θλιβερὴ πράξη. Ἄλλο· “Μιὰ πόλη πού προσέκρουσε στή βασιλικὴ μανία εἶναι περίπτωση πιὸ θλιβερὴ ἀπὸ ὅ,τι σὲ τραγωδία”. Φαίνεται ὅτι ὁ σοφιστὴς μίλησε γιὰ κάθε ἄλλο, παρὰ γι’ αὐτὸ πού ἔπρεπε, γι’ αὐτὸ δὲν διατυπώνει μὲ σαφήνεια τὸ νόημα. Γιατί εἶναι δύσκολο, νομίζω, σὲ τραγικὰ πράγματα νὰ χρησιμοποιεῖται κωμικὴ διατύπωση. Ἄλλο· “Γιατί πρέπει νὰ ἀναφέρομε τοὺς Ὀλυνθίους καὶ τοὺς Θηβαίους αὐτὸ πού ἔπαθαν πεθαίνοντας στίς πόλεις τους;” Ἄλλη πρόταση παραπλήσια πρὸς τὴν ἀπροσχημάτιστη κολακεία καὶ τὴν ἀνοησία· “Κάτι παρόμοιο ἔκανες, Ἀλέξανδρε, ἐκθεμελιώνοντας τὴ Θήβα, μ’ αὐτὸ πού θὰ ἔκανε ὁ Δίας ἂν ἔβγαζε τὴ σελήνη ἀπὸ τὴ θέση τῆς στὸν οὐρανό. Ἀφήνω βέβαια τὸν ἥλιο γιὰ τὴν Ἀθήνα. Γιατί αὐτὲς οἱ δύο πόλεις ἦταν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Ἑλλάδας. Γι’ αὐτὸ ἀγωνιῶ τώρα καὶ γιὰ τὴν ἄλλη, ἐπειδὴ ὁ ἓνας ὀφθαλμὸς, ἢ πόλη τῶν Θηβαίων, ἔχει ἀφανισθεῖ”. Ἐγὼ λοιπὸν νομίζω ὅτι ὁ σοφιστὴς μὲ αὐτὰ περιπαίζει καὶ δὲν θρηνεῖ τὴν τύχη τῶν πόλεων, καὶ ἐπιδιώκει πῶς νὰ διακόψει τὸ ταχύτερο τὸ λόγο του, ὄχι πῶς νὰ φέρει μπροστὰ μας μὲ σαφήνεια τὸ πάθημα. Ἄλλο ὅμοιο· “Οἱ γειτονικὲς πόλεις ἔκλαιγαν τὴν πόλη, βλέποντας ὅτι δὲν ὑπῆρχε πιά αὐτὴ πού ὑπῆρχε πρῶτα”. Ἄν λοιπὸν

ὀρῶσαι τὴν πρότερον οὔσαν οὐκέτι οὔσαν". Εἴ τις οὖν τοῖς Θηβαίοις καὶ τοῖς Ὀλυνθίοις παρ' αὐτὴν τὴν ἄλωσιν τὰς περιόδους ταύτας συναχθόμενος ἔλεγε, δοκοῦσιν ἂν μοι γελάσαι τὸν γράψαντα καὶ τρόπον τινὰ αὐτῶν ὑπολαβεῖν ἀθλιώτερον. Ἄλλου γένους ἀψώμεθα, τὸν αὐτὸν ἡγούμενοι σοφιστὴν "Δεινὸν τὴν χώραν ἄσπορον εἶναι τὴν τοὺς Σπαρτοὺς τεκοῦσαν".

Ἄλλ' οὐχ οὕτως ὁ Δημοσθένης, οὐτὴν γνώμην οὗτος ἐπὶ τὸ χεῖρον μετέθηκε· γράφει δὲ δεινὸν μηλόδοτον γενέσθαι τὴν Ἀττικὴν, ἢ πρώτη τοῖς ἄλλοις ἐξήνεγκε τὸν ἡμέρον καρπὸν. Ὁ δὲ φήσας, δεινὸν εἶναι τὴν γῆν ἄσπορον γενέσθαι τὴν τοὺς Σπαρτοὺς τεκοῦσαν, ἐκ τῶν ὀνομάτων τὴν ἐναντίωσιν εἴληφεν, οὐκ ἐκ τοῦ πράγματος. Διὸ καὶ ψυχρότητα ἐσχάτην ἐμφαίνει, ὥσπερ καὶ Ἐρμησιάναξ ὁ τὴν Ἀθηναῖαν ἐγκωμιάσας οὕτως "Ἐκ γὰρ τῆς τοῦ Διὸς γεγεννημένη κεφαλῆς, εἰκότως ἔχει τῆς εὐδαιμονίας τὸ κεφάλαιον". Τοιοῦτον καὶ τό· "Τίς δ' ἂν δύναιτο ποιῆσαι τὴν Κύρου δόσιν ἄκυρον; "Καὶ τόδε δὲ ὅμοιον· "Τόπος δὲ πῶς γένοιτ' ἂν ἄδατος βάτου περικευμένον;". Πάντα, φησὶν ὁ Ἀγαθαρχίδης, τὰ τοιαῦτα ἀδόκιμα· ἀλλ' εἰ μὲν πρὸς ἐλεεινολογίαν λέγοι, ἐγγὺς τοῦ πρόποντος ἴσταται, εἰ δὲ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν λόγου, οὐκ ὀρθῶς τῇ κρίσει ἐπέβαλε.

Πλὴν προστίθησι καὶ ἕτερα τῶν εἰρημένων ὅμοια, ὑπὸ τὴν αὐτὴν καὶ ταῦτα φέρων διαβολήν, οἷον "Θηβαῖοι ἐν τῇ μάχῃ τῇ πρὸς Μακεδόνας ὑπὲρ τοὺς μυρίους ἀνετράπησαν". Ὡς καλῆς ἐμφάσεως, ἄνθρωποι τοσοῦτοι παραλόγως ἀνατετραμμένοι. Καὶ πάλιν "Τῆς μὲν πόλεως κατασκαφείσης οἱ μὲν ἄνδρες παίδων συμφορὰς ὑπομένουσιν, αἱ δὲ γυναῖκες μετήχθησαν εἰς Μακεδονίαν, τὴν πόλιν θάψασαί τινα τρόπον". Ἐτερον ὅμοιον· "Ἡ δὲ φάλαγξ τῶν Μακεδόνων εἰσβιασμένη τοῖς ὅπλοις ἐντὸς τείχους τὴν πόλιν ἀπέκτεινεν". Ἐκεῖ μὲν ταφὴ πόλεως, ἐνταῦθα δὲ θάνατος. Λοιπὸν ἐκφορὰν δεῖ προσθέντας ἐπιγράμματι χρήσασθαι, καὶ παντελῆς ἢ πρᾶξις. Πλὴν τῆς μὲν τούτου κομψότητος, ἵνα μὴ

12. Κατ' ἄλλη γραφὴ Ἐρμησιάναξ ἴσως κατὰ τὸν Migne ὁ Ἐρμίας ὁ Νάξιος.

κάποιος ἀπηύθυνε τοὺς λόγους αὐτοὺς στοὺς Θηβαίους καὶ τοὺς Ὀλυνθίους τὴν ὥρα τῆς ἄλωσής της συμμετέχοντας στὸν πόνο τους, μοῦ φαίνεται ὅτι θὰ γελοῦσαν μ' αὐτὸν πού τοὺς ἔγραψε, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο θὰ τὸν θεωροῦσαν πιὸ ἀξιολύπητο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους. Ἄς πᾶμε σὲ ἄλλη περίπτωση τοῦ ἴδιου σοφιστῆ· “Εἶναι φοβερὸ νὰ μείνει δίχως σπόρο ἢ πόλη πού γέννησε τοὺς Σπαρτούς”.

Δὲν εἶπε ὅμως αὐτὸ ὁ Δημοσθένης, τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἐδῶ μετέβαλε τὴ γνώμη του στὸ χειρότερο· εἶπε ὅτι εἶναι φοβερὸ νὰ προβατοβοσκηθεῖ ἡ Ἄττική, πού πρώτη ἔδωσε στοὺς ἄλλους τὸν ἡμεροκαρπὸ. Αὐτὸς ὅμως λέγοντας ὅτι “εἶναι φοβερὸ νὰ μείνει χωρὶς σπόρους ἢ γῆ πού γέννησε τοὺς Σπαρτούς”, πῆρε τὴν ἀντίφασιν ἀπὸ τὶς λέξεις ὄχι ἀπὸ τὸ γεγονός. Γι' αὐτὸ καὶ φανερώνει τὴ χειρότερη μορφή ψυχρότητας, ὅπως καὶ ὁ Ἑρμησιᾶναξ¹², πού ἐγκωμίασε τὴν Ἀθηνᾶ ὁμοίᾳ· Ἀπὸ τὴν κεφαλὴ δηλαδὴ τοῦ Δία γεννημένη, ἔχει εὐλόγα τὸ ἀποκορύφωμα τῆς εὐδαιμονίας”. Τέτοια εἶναι καὶ ἡ φράσις· “Ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ κάνει ἄκυρο τὸ δῶρο τοῦ Κύρου;”. Ὅμοιο εἶναι κι αὐτό· “Πῶς θὰ γίνει ἓνας τόπος ἄβατος τριγυρισμένος ἀπὸ βᾶτο;” Ὅλα αὐτὰ, λέγει ὁ Ἀγαθαρχίδης, εἶναι ἀδόκιμα. Ἀλλὰ ἂν τὰ λέγει γιὰ νὰ ἐκφράσει συμπάθεια, πλησιάζει τὸ πρέπον, ἂν ὅμως τὰ λέγει σύμφωνα μὲ τὶς μορφές τοῦ λόγου, δὲν ἐκφράζει ὀρθὰ τὴν κρίση του.

Ὅμως προσθέτει καὶ ἄλλα ὁμοία μ' αὐτὰ πού εἶπαμε, μὲ τὴν ἴδια διάθεση διαβολῆς, ὅπως γιὰ παράδειγμα· “Οἱ Θηβαῖοι στὴ μάχη μὲ τοὺς Μακεδόνες πάνω ἀπὸ δέκα χιλιάδες ἀνατράπηκαν”. Πόσο ὠραία, ἀλήθεια, δήλωση! Τόσοι πολλοὶ ἄνθρωποι νὰ ἔχουν παράλογα ἀνατραπεῖ. Καὶ πάλι λέγει· “Ἡ πόλη ἰσοπεδώθηκε καὶ οἱ ἄνδρες ἀντιμετωπίζουν τὶς συμφορὰς τῶν παιδιῶν, ἐνῶ οἱ γυναῖκες μεταφέρθηκαν στὴ Μακεδονία, ἀφοῦ κατὰ κάποιο τρόπο ἔθαψαν τὴν πόλη”. Καὶ ἄλλο παρόμοιο· “Ἡ Μακεδονικὴ φάλαγγα εἰσβάλλοντας βίαια μὲ τὰ ὄπλα μέσα στὰ τείχη προκάλεσε τὸν θάνατο στὴν πόλη”. Στὸ προηγούμενο ἔγινε ταφὴ τῆς πόλης, ἐδῶ ὁ θάνατος. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσθέσουμε καὶ τὸ ἐπίγραμμα κάνοντας τὴν ἐκφορὰ τους καὶ ἡ πράξις θὰ ὀλοκληρωθεῖ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κομπόχη τοῦ λόγου, γιὰ νὰ μὴ φανῶ σκληρὸς λέγοντας μανία τοῦ

μανίας εἰπὼν πικρότερος φανῶ, διεληλύθαμεν, φησί, τὰ πλεῖστα. Εἰσάγει δὲ μετὰ σαφηνείας καὶ τῆς προεπούσης λόγῳ κοσμιότητος εἰς τὸν ὁμοιον εἰπόντας τόπον Στρατοκλέα μὲν οὕτως “Αροῦται καὶ σπεύρεται τὸ Θηβαίων ἄστρ, τῶν συναγωνισαμένων ὑμῖν τὸν 5 πρὸς Φίλιππον πόλεμον”. Ἄμα, φησί, τὸ πάθος τῆς πόλεως εὐσήμως ἐξέθηκε, καὶ τῆς τῶν ἡτυχηκότων φιλίας ὑπεμνήσθη· τὸ δεινὸν γὰρ εὐνοία παρατεθὲν ἐμβριθεοτέρους εἴωθε τοὺς οἴκτους ποιεῖν. Μετὰ Στρατοκλέα ὁμοίως Αἰσχίνην εἰσάγει λέγοντα: “Πόλις ἄστρυγείτων ἐκ μέσης τῆς Ἑλλάδος ἠφάνισται”. Ἄριστα, 10 φησί, τῆς μὲν ἀπωλείας τὸ τάχος τῆ μεταφορᾶ σημήνας, τοὺς κινδύνους δὲ ἐφιστᾶς ἐκ τοῦ τὸν πεπονθότα τοῖς ἀκούουσι δεικνύειν ὁμορον ὑπάρχοντα.

Ἄλλὰ γὰρ ὁ Δημοσθένης, φησί, μετενέγκας τοὺς λόγους ἐπὶ τὸν Ἀλέξανδρον οὕτω δεδήλωκε· “Τὴν μὲν πόλιν ἐξώρουξεν ἐκ 15 τῶν θεμελίων, ὥστε μηδὲ ἐπὶ ταῖς ἐστίαῖς καταλιπεῖν τὴν τέφραν, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας τῶν ἠγησαμένων τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τὰς σκηνὰς τῶν βαρβάρων διένεμε”. Πικρῶς καὶ σαφῶς καὶ βραχέως ἀφ’ ἐκάστου τῶν εἰδῶν εἰληφῶς τὴν ὑπερβολήν, ὅμως τῆς διδασκούσης τὸ πρᾶγμα ἐναργείας οὐκ ἐπελάθετο. Πάλιν ἐπ’ Ὀ- 20 λυνθίων ὁ αὐτὸς ῥήτωρ· “Ὀλυνθον δὴ καὶ Μεθώνην καὶ Ἀπολλωνίαν καὶ δύο καὶ τριάκοντα πόλεις τῶν ἐπὶ Θοάκης, ἅς πᾶσας οὕτως ὁμῶς ἀνήρηκεν, ὥστε εἰ μηδὲ πάποτε ᾠκίσθησαν ῥᾶδιον εἶναι προσελθόντας εἰπεῖν”. Ἐμφανίσας τὸ πλῆθος τῶν πόλεων, τῶν ἀνδρῶν τὴν συμφορὰν ἐπέβαλεν, ὅπως ὁ πλεῖστος οἶκος τοῦ 25 παραδόξου τεθέντος, μᾶλλον τῶν ἀκρωμένων ἐκκαλέσῃται τὸ πάθος. Ταῦτα καὶ τοιαῦθ’ ἕτερα καὶ ἑτέρων εἰπὼν συγγραφέων τὰ μὲν ἀποδέχεται, τοὺς δὲ περὶ Ἠγησίαν καὶ τὰ παρ’ ἐκείνων παραγράφεται.

Θ. Ὅτι ἀπὸ τοῦ Μεμφιτῶν ἄστεος εἰς τὴν Θηβαῖδα πέντε εἰ- 30 σὶ μεταξὺ νομοὶ ἐθνῶν, ἔχοντες πολυάνθρωπον τάξιν, πρῶτος μὲν ὁ Ἡρακλεοπολίτης, δεύτερος ὁ Λυκοπολίτης, τρίτος ὁ Ὀξυρυγίτης, τέταρτος ὁ Ἐρμουπολίτης, πέμπτος ὃν οἱ μὲν Φυλακὴν οἱ

Ἄγαθορίδου, ἐκθέσαμε, λέγει, τὰ περισσότερα. Παρουσιάζει μὲ σαφήνεια καὶ τὴν πρέπουσα σὺν λόγῳ εὐπρέπεια καὶ τὸν Στρατοκλῆ νὰ ἔχει ἀναφερθεῖ σὺν ἴδιον τόπῳ ὁ ὡς ἔξῃς· “Ὁργώνεται καὶ σπείρεται ἡ πόλις τῶν Θηβαίων, πού συναγωνίσθησαν δίπλα μας σὺν πόλεμῳ ἐναντίον τοῦ Φιλίππου”. Ταυτόχρονα, λέγει, πρόβαλε μὲ εὐπρέπεια τὸ πάθημα τῆς πόλεως καὶ θυμήθηκε τὴν φιλίαν ἐκείνων πού ἀτύχησαν. Γιατὶ ὅταν καταθέσομε ἓνα φοβερὸ μὲ συμπάθεια, κάνει συνήθως οὐσιαστικότερο τὸν οἶκτον. Μετὰ τὸν Στρατοκλῆ παρουσιάζει τὸν Αἰσχίνην νὰ λέγει τὰ ἴδια· «Πόλις γειτονικὴ τῆς πόλεως μας ἐξαφανίσθη ἀπὸ τὸ μέσον τῆς Ἑλλάδος». Ἄριστα, λέγει, ἐπισήμανε μὲ τὴν μεταφορὰ τὴν ταχύτητα τῆς ἀπώλειας, καὶ φέρνοντας τὸν κίνδυνον κοντὰ, ἔδειξε ὅτι αὐτὸς πού ἔπαθε εἶναι γείτονας μὲ τοὺς ἀκροατὰς του.

Ὁ Δημοσθένης ὁμοίως, λέγει, μεταφέροντας τοὺς λόγους σὺν Ἀλέξανδρῳ, δήλωσε τὸ ἔξῃς· “Τὴν πόλις κυριολεκτικὰ τὴν ξεθεμέλιωσε, ὥστε νὰ μὴν ἀφήσει οὔτε τὴν τέφρα πάνω σὺν ἐστίαις, καὶ μοίρασε τὰ παιδιὰ καὶ τὶς γυναῖκες τῶν ἡγετῶν τῆς Ἑλλάδος σὺν σκηνῆς τῶν βαρβάρων”. Μὲ ὀξύτητα καὶ σαφήνεια καὶ συντομία σταχυολόγησε τὴν ὑπερβολὴν ἀπὸ κάθε εἶδος, δὲν ξέχασε ὁμοίως τὴν σαφήνεια πού μᾶς περιγράφει τὸ γεγονός. Πάλι ὁ ἴδιος ρήτορας λέγει γιὰ τοὺς Ὀλυνθίους· “Τὴν Ὀλυνθὸν λοιπὸν καὶ τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Ἀπολλωνία καὶ τριανταδύο ἀπὸ τὶς πόλεις σὺν Θράκῃ, μὲ τόση ὠμότητα τὶς κατέστρεψε ὅλες, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν εὐκόλῃ νὰ ποῦν ὅσοι τὶς ἐπισκέπονται ἂν εἶχαν ποτὲ κατοικηθεῖ”. Παρουσιάζοντας τὸ πλῆθος τῶν πόλεων πρόβαλε τὴν συμφορὰ τῶν ἀνδρῶν, γιὰ νὰ προκαλέσει ἐντονότερη τὴν συγκίνησιν τῶν ἀκροατῶν ὁ μέγας οἶκτος γιὰ τὸ παράδοξον πού ἐξέθεσε. Αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια καὶ ἄλλων συγγραφέων ἐξέθεσε, ἀπὸ τὰ ὅποια ἄλλα βέβαια παραδέχεται, διαγράφει ὁμοίως τοὺς ὁμοίους μὲ τὸν Ἡγησία καὶ τὶς γνώμες τους.

9. Ὅτι ἀπὸ τὴν πόλις Μέμφιδα μέχρι τὴν Θηβαΐδα ὑπάρχουν πέντε νομοὶ ἐθνῶν πολυάνθρωποι· πρῶτος ὁ Ἡρακλεοπολίτης νομὸς, δεύτερος ὁ Λυκοπολίτης, τρίτος ὁ Ὄξυρυγχίτης, τέταρτος ὁ Ἐρμουπολίτης, καὶ πέμπτος αὐτὸς πού ἄλλοι τὸν ἀποκαλοῦν Φυλακὴ καὶ ἄλλοι Σχεδία. Σὺν αὐτὸν τὸν νόμον ἀπὸ ὅσους κατεβαίνουν ἀπὸ

δὲ Σχεδιάαν καλοῦσιν ἐν ταύτῃ τῶν ἄνωθεν καταγομένων εἰσ-
 πράττονται καὶ τιθέασι τὸ τέλος. Τοὺς δὲ εἰρημένους ὑπερβάλλον-
 τι τόπους ἀρχὴ τῆς Θηβαΐδος ἢ Λύκων πόλις, εἶτα Ἀφροδίτης
 ἄλλη, πρὸς δὲ τούτοις Πανών, ἔπειτα Θοινίς, μετὰ ταύτην Βοπός,
 5 ὑφ' ἣν Διὸς πόλις, ἣν καλοῦσι μικράν, μετὰ δὲ τὸν προσηγορευ-
 μένον Τεντυρίτην νομὸν Ἀπόλλωνος ὀνομάζεται πόλις, ἣς ἐπάνω
 μὲν Κοπτός, ἔπειτα Ἐλεφαντίνη, εἶτα Αἰθιοπῶν χώρα, Κορτία
 πρώτη. Τὰ μὲν οὖν ἀπὸ Μέμφεως ἕως Αἰθιοπίας εἴρηται.

Γ. Ὅτι πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καθ' ὃν ὁ Νεῖλος
 10 πολλὰς ἐκτροπὰς καὶ παραφορὰς ποιούμενος, ὅμως ἐκεῖσε ἀπο-
 κάμπτει περιφανῶς, καὶ ποιεῖται κατὰ τὴν δεξιὰν ῥύσιν τῶν
 ἀγκώνων τὴν μεγάλην κλίσιν ἔκ τε τοῦ πελάγους κόλπος εἰς τὴν
 ἠπειρον ἀνατείνεται πολὺς, ὥστε τὴν μεταξὺ διάμετρον τῶν ὑδά-
 των, τοῦ τε ἄλμυροῦ καὶ ποτίμου, παραπλήσιον πηλῶ πολλῶ τὴν
 15 συστολὴν λαμβάνειν. Κατὰ γοῦν τὴν εἰρημένην θάλατταν πλησί-
 ον ἐστὶ τινὰ τῶν καλουμένων γνησίων πλῆθος ἔχοντα μετάλλων,
 τῇ χροᾷ μὲν ὄντα καθ' ὑπερβολὴν μέλανα, μαρμάρου δὲ ποιῶντα
 τοιαύτας ἐν αὐτοῖς ἐκφύσεις, ὥστε πᾶν λείπεσθαι τὸ διαμιλλώμε-
 νον, τῆς λευκότητος κρίσιν οὐκ ἐχούσης.

20 ΙΑ'. Ὅτι οὖς ἔσχατον, φησί, κατέχει ἀκλήρημα, τούτους ἢ τυ-
 ραννίς εἰς τὴν τῶν χρυσορυχίων ἀπάγει πικροτάτην δουλείαν,
 τοὺς μὲν ἅμα γυναιξὶ καὶ παισὶ ταλαιπωρουμένους, τοὺς δὲ καὶ
 χωρὶς τῶν εἰρημένων. Ὑπερβολὴν οὖν οὐδενὶ τὸ πάθος δυστυχή-
 ματι καταλιπεῖν ἐκτραγωδήσας, τὸν τρόπον ἀπαγγέλλει τῆς περὶ
 25 τὸ χρυσίον ἐργασίας. Τῶν ὀρῶν, φησὶν, ἐν οἷς ὁ χρυσὸς εὐρίσκει-
 ται, τὰ μὲν ἀπότομα καὶ τελέως σκληρὰν ἔχοντα φύσιν ἐκπρήσαν-
 τες ὕλη καὶ χαῦνα τῶ πυρὶ ποιήσαντες, οὕτως αὐτοῖς προσάγουσι
 τὴν πείραν, τὰ δ' ἀνεμμένα τῇ πέτρα σιδήρῳ λατομικῶ κερματίζον-
 ται. Καθηγεῖται δὲ τῶν ἄλλων τεχνίτης τὸν λίθον διαιρῶν. Ὅταν
 30 δὲ οὗτος τοῖς μεταλλεῦσι τὰς ὁδοὺς ὑποδείξῃ, τὸ πᾶν ἔργον κατα-
 μερίζεται τῇ τῶν ἀτυχοῦντων ἀνάγκῃ τοῦτον τὸν τρόπον. Οἱ μὲν
 εὐρωστοὶ καὶ νέοι τυπίσι σιδηραῖς κόπτουσι τὴν χώραν τὴν μαρ-

ψηλὰ εἰσπράττουν καὶ καταθέτουν τὸ φόρο. Γι' αὐτὸν ποὺ περπατεῖ τοὺς τόπους ποὺ ἀναφέραμε ἀρχὴ τῆς Θηβαΐδας εἶναι ἡ πόλη τῶν Λύκων, ἄλλη πόλη εἶναι τῆς Ἀφροδίτης· ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὲς εἶναι ἡ πόλη Πανῶν, ἔπειτα ἡ Θοινίς, ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν ἡ πόλη Βοπός, καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὴν ἡ πόλη τοῦ Δία, ποὺ τὴν ὀνομάζουν μικρὴ. Μετὰ τὸν λεγόμενο Τεντυρίτη νομὸ ὑπάρχει πόλη ποὺ ὀνομάζεται τοῦ Ἀπόλλωνα, πάνω ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι ἡ πόλη Κοπτός, ἔπειτα ἡ Ἐλεφαντίνη, ἔπειτα ἡ χώρα τῶν Αἰθιοπῶν, καὶ πρώτη ἡ Κορτία. Ἔχουν ἀναφερθεῖ ὅσα ὑπάρχουν ἀπὸ τὴ Μέμφιδα μέχρι τὴν Αἰθιοπία.

10. Ὅτι κοντὰ στὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, ὅπου ὁ Νεῖλος κάνει πολλές ἐκτροπὲς καὶ πολλοὺς ἔλιγμούς, ὅμως ἀπὸ ἐκεῖ ἀπομακρύνεται μὲ μεγάλη καμπὴ καὶ κάνει στὸ δεξιὸ κλάδο τὴ μεγάλη ἀπόκλιση, ἐνῶ ἀπὸ τὸ πέλαγος ἀπλώνεται στὴν ἀκτὴ μεγάλος κόλπος, ὥστε νὰ στενεύει ἡ ἐνδιάμεση ἔκταση τῶν νερῶν, τοῦ ἄλμυροῦ θαλάσσιου καὶ τοῦ πόσιμου ποτάμιου, παρόμοια μὲ λάσπη. Στὴ θάλασσα ποὺ ἀναφέρομε ὑπάρχουν κοντὰ τόποι ποὺ ἔχουν πλῆθος τῶν λεγόμενων γνήσιων μετάλλων, τὰ ὁποῖα στὴν ὄψη εἶναι ὑπερβολικὰ μαῦρα, ἀλλὰ κάνουν τέτοιες ἐκφύσεις μαρμάρου μέσα τους, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτε νὰ τὰ συναγωνισθεῖ, ἀφοῦ ἡ λευκότητά τους εἶναι ἀσύγκριτη.

11. Ὅτι αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν καθόλου περιουσία οἱ τύραννοι τοὺς ὀδηγοῦν στὴν πικρότατη δουλεία τῶν χρυσορυχείων, ἄλλους νὰ ταλαιπωροῦνται μαζί μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους, καὶ ἄλλους χωρὶς αὐτὲς καὶ αὐτά. Κι ἀφοῦ διεκτραγώδησε ὅτι ἀπὸ τὸ πάθημά τους δὲν λείπει καμμιά ὑπερβολὴ δυστυχίας, ἐκθέτει τὸν τρόπο ποὺ ἐργάζονται τὸ χρυσό. Ἄλλα ἀπὸ τὰ ὄρη, λέγει, στὰ ὁποῖα βρῖσκεται ὁ χρυσός, ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀπότομα καὶ ἔχουν τελείως σκληρὴ σύσταση τὰ καῖνε μὲ ξύλα καὶ ὅταν μὲ τὴ φωτιά τὰ μαλακώσουν, τότε ἐφαρμόζουν τὴν ἐμπειρία τους, ὅποια ὅμως ἔχουν μαλακὰ πετρώματα τὰ σκάβουν μὲ τὴν ἀξίνα τοῦ λατόμου. Πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐργάτες προηγεῖται ὁ τεχνίτης ποὺ χωρίζει τὸ πέτρωμα, καὶ ὅταν αὐτὸς ὑποδείξει τὶς διακλαδώσεις στοὺς μεταλλωρῦχους, ὅλο τὸ ἔργο καταμερίζεται ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη τῶν ἀτυχῶν αὐτῶν μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο· Οἱ εὖρωστοι καὶ νέοι μὲ σιδερένιες ἀξίνες

μαρίζουσιν, οὐ τέχνη τὴν πληγὴν, ἀλλὰ βία, καὶ τέμνουσι διὰ τῆς πέτρας ὑπονόμους πλείονας οὐκ εὐθείς, ἄλλοτε μὲν ἄνω τῆς χροσίτιδος ἀπονευούσης λίθου, ποτὲ δὲ κατωτέρω, πάλιν δὲ εἰς τὴν εὐώνυμον κλίσιν, ἐνίοτε δὲ σκολιὰν καὶ διεστραμμένην καὶ παρα-
5 πλησίαν ταῖς τῶν δένδρων ῥίζαις

Οὗτοι μὲν οὖν λύχνους προσδεδεμένους τοῖς μετώποις ἔχοντες λατομοῦσιν, ἀκολουθοῦντες οἷον φλεβὶ τῷ λευκανθίζοντι, καὶ πολλαχῶς κατασηματίσαντες τῶν σωμάτων τὰς θέσεις, καταβάλλουσι τὰ θραύσματα εἰς ἔδαφος, οὐ πρὸς τὴν ἰδίαν ἕξιν τε καὶ
10 δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς ὄφθαλμὸν ἐπιστάτου, πληγῆς τὴν ἐπιτίμησιν οὐδέ ποτε χωρίζοντος, οἱ δὲ ἄνηθοι παῖδες εἰς τοὺς ὑπὸ τούτων ὀρυχθέντας ὑπονόμους εἰσδύομενοι, καὶ τὴν χάλικα τῶν ῥιπτούμενων ἐπιπόνως συλλέγοντες, ἐκτὸς τῶν στομίῳν κομίζουσι. Παρὰ δὲ τούτων οἱ τε πρεσβύτεροι καὶ τῶν ἀσθενῶν οἱ πολλοὶ τὸν
15 λίθον μεταφέρουσι, μετακομίζουσι δὲ οὗτοι τοῖς καλουμένοις ἐπωπεῦσιν. Οἱ γὰρ ἐντὸς τῶν τριάκοντα ἐτῶν καὶ τοῖς εἶδεσι καρτεροὶ ὄλμους λιθίνους παρειληφότες ὑπὲρ ἡ σιδηρῶ πίσσοουσιν ἐπιστρεφῶς, καὶ ποιήσαντες τὸ μέγιστον τρύφος ὀρόδῳ παραπλήσιον πρὸς τὴν αὐτὴν ὥραν ἀπομετροῦσιν ἑτέροις. Οὗτος
20 δὲ ἐστὶν ὁ πόνος τῶν γυναικῶν τῶν εἰς τὰς φυλακὰς συναπηγμένων ἀνδράσιν ἢ γονεῦσι. Μύλοι γὰρ ἐξῆς πλείους θεθήκασιν, ἐφ' οὓς τὸν ἐπιτιμῶν ἐπιβάλλουσι λίθον· καὶ παραστᾶσαι τρεῖς ἑκατέρωθεν πρὸς τὴν μίαν κώπην, οὕτως ἐξωσμέναι δυσπροσόπτως, ὥστε μόνον τὴν αἰσχύνην τοῦ σώματος κρύπτειν, ἀλήθουσιν ἀλήθουσι δὲ ἕως ὑπὸ τὸν τῆς σεμιδάλεως τόπον ἀχθῆ τὸ παραδοθὲν μέτρον. Οὗτοι πάντες οἱ τὸν εἰρημένον τῆς τύχης κληρὸν ὑπελθόντες ποθεινότερον ἔχουσι τοῦ βίου τὸν θάνατον. Παρὰ δὲ τοῦ θήλεος γένους διαδέχονται μὲν τὸ κατειργασμένον οἱ καλούμενοι σηλαγγεῖς εἰσὶ δ' οὗτοι τεχνῖται πρὸς τὸ πέρας ἄγειν δυνά-
30 μενοι τὴν βασιλικὴν χρεῖαν. Ἡ δὲ ἐργασία τοιαύτη.

Καταβάλλουσι τὴν ἀληλεσμένην μάρμαρον ἐπὶ σανίδος πλατείας μὲν καὶ κατεξυσμένης εἰς εὐθείαν τομήν, οὐκ ἐν ὀρθῇ δὲ χώ-

κόβουν τὴ γῆ πού λάμπει ἀπὸ τὴ λευκότητα τοῦ μαρμάρου μὲ χτυπήματα ὄχι τεχνικά, ἀλλὰ δυνατά, καὶ ἀνοίγουν μέσα στὴν πέτρα στοές ὄχι εὐθεῖες τὶς περισσότερες, ἄλλοτε πάνω ἀπὸ τὴ χρυσοφόρο φλέβα, ἄλλοτε ἀπὸ κάτω, ἄλλοτε πάλι ἀποκλίνοντας ἀριστερά, καὶ ἄλλοτε μὲ κατεύθυνσὴ λοξή καὶ μὲ ἵστροφὴ ὅμοια μὲ τὶς ρίζες τῶν δένδρων.

Αὐτοὶ ἔχουν στὰ μέτωπά τους δεμένα λυχνάρια καὶ σκάβουν ἀκολουθώντας τὴ φλέβα πού γυαλίζει, καὶ ἀφοῦ δώσουν πολλές καὶ διάφορες στάσεις στὰ σώματά τους, ρίχνουν στὸ ἔδαφος τὰ κομμάτια πού βγάζουν, ὄχι γιὰ νὰ τὰ πάρουν καὶ νὰ τ' ἀξιοποιήσουν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ ἐπιστάτη, ὁ ὁποῖος ποτέ δὲν διαχωρίζει τὴν ἐπίπληξη ἀπὸ τὰ χτυπήματα. Τὰ ἀνήλικα παιδιά εἰσδύουν στὶς στοές πού σκάβουν αὐτοὶ καὶ μαζεύοντας μὲ κόπο τὰ πολυτιμα θραύσματα πού ἔχουν πέσει τὰ βγάζουν ἔξω ἀπὸ τὶς στοές. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ ἠλικιωμένοι καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀδύνατους μεταφέρουν τὸ πέτρωμα στοὺς λεγόμενους ἐπιθεωρητές. Αὐτοὶ πού εἶναι τριάντα ἐτῶν μὲ σῶμα δυνατό, ἀφοῦ παραλάβουν τοὺς πέτρινους βώλους σὲ γουδι σιδερένιο τοὺς κοπανίζουν μ' ἐπιμέλεια καὶ κάνουν τὸ πιὸ μεγάλο τρίμμα παρόμοιο μὲ ρόβι¹³, τὴν ἴδια ὥρα τὸ παραδίδουν σὲ ἄλλους. Αὕτῃ εἶναι δουλειὰ τῶν γυναικῶν πού ἀκολούθησαν στὶς φυλακὲς τοὺς ἄνδρες ἢ τοὺς γονεῖς τους. Γιατὶ ὑπάρχουν στὴ σειρὰ τοποθετημένοι πολλοὶ μύλοι καὶ σ' αὐτοὺς ρίχνουν τὸ κοπανισμένο πέτρωμα. Στέκονται τρεῖς γυναῖκες γύρω σ' ἓνα μύλο, ντυμένες μὲ τέτοιο τρόπο πού προκαλεῖ δυσαρέσκεια νὰ τὶς βλέπεις, ἀφοῦ σκεπάζουν μόνο τὰ ἀπόκρυφα μέρη τοῦ σώματός τους, καὶ ἀλέθουν μέχρι πού τὸ μετρημένο ποσὸ πού τοὺς δόθηκε νὰ πάρει τὴν μορφή σιμιγδαλιοῦ. Ὅλοι αὐτοὶ πού ἡ τύχη τοὺς ἐπιφύλαξε αὐτὸν τὸν κλῆρο θεωροῦν πιὸ ποθητὸ τὸ θάνατο ἀπὸ τὴ ζωὴ. Ἀπὸ τὶς γυναῖκες παίρνουν τὸ κατεργασμένο ὕλικὸ οἱ λεγόμενοι σηλαγγεῖς¹⁴, τεχνίτες πού μποροῦν νὰ φέρουν σὲ πέρας τὸ ἔργο πού ζητεῖ ὁ βασιλιάς.

Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι ἡ ἑξῆς. Ἀπλώνουν τὸ ἄλεσμένο πέτρωμα σὲ μὰ πλατιά σανίδα ροκανισμένη καὶ εὐθειασμένη, τοποθετημένη

14. Δηλαδή οἱ εἰδικοί χρυσορῦχοι.

ρα θεβηκνίας, ἀλλὰ μικρὰν ἐχούσης ἐπίκλισιν. Εἶτα καταχέοντες
 ὕδωρ τρίβουσι ταῖς χερσί, τὰ πρῶτα μὲν κούφως, ἔπειτα μᾶλλον
 ὄθεν, οἷμαι, τὸ μὲν γεῶδες ἐκτηκόμενον συναπορρεῖ κατὰ τὴν ἐπί-
 νοιαν τοῦ σανιδώματος, τὸ δ' ἰσχύον καὶ δυνατὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου
 5 μένει ἀκίνητον. Πολλάκις δὲ τοῖς ὕδασιν ἀποπλύνας ὁ καλούμε-
 νος σηλαγγεὺς μεταλαμβάνει σπόγγους μαλακοὺς καὶ πυκνοὺς,
 οἷς ἐφαπτόμενος τῆς μαρμάρου κούφως καὶ θλίβων ἐπὶ ποσὸν τὸ
 μὲν ἐλαφρὸν καὶ χαῦνον ἐμπλεκόμενον τοῖς ἀραιώμασιν ἀπὸ τῆς
 σήραγγος ἀναφέρει καὶ ἐκρίπτει, τὸ δὲ ἐμβριθὲς καὶ στίλβον ἐπὶ
 10 τῆς σανίδος ἀποκεκομμένον ἀπολείπει, δυσκινήτου διὰ βάρους τῆς
 τοιαύτης φύσεως ὑποκεμένης. Οὕτως οὖν οὗτος ὁ σηλαγγεὺς πε-
 ρικαθάρας τὰ ψήγματα τοῦ χρυσοῦ παραδίδωσι τοῖς ἐψηταῖς. Οἱ
 δὲ λαβόντες μέτρῳ τε καὶ σταθμῷ τὸ συνηγμένον εἰς ἄγγος κερα-
 μεοῦν ἐνέβαλον, καὶ μίξαντες κατὰ λόγον τοῦ πλήθους μολίβδου
 15 βῶλον καὶ χόνδρους ἁλῶν καὶ κασσιτέρου βραχὺ καὶ κρίθινον πί-
 τυρον, καῖπειτα ἐπιθέντες ἐπίθεμα καλῶς ἡρμοσμένον καὶ πάντο-
 θεν χρίσαντες, ἔψουσιν ἐν καμίνῳ πέντε ἡμέρας καὶ τὰς ἴσας νύ-
 κτας, οὐθὲν διαλείποντες. Τῇ δ' ἐχομένη σύμμετρον τῇ πεπτρωμέ-
 νῃ προσάγοντες ψύξιν εἰς ἄγγεῖον κατήρασαν, ἄλλο μὲν τῶν συν-
 20 ἐμβεβλημένων οὐθὲν εὐρίσκοντες, αὐτὸ δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ χύμα,
 βραχεῖαν εἰληφὸς ἀπουσίαν ἀπὸ τοῦ ψήγματος.

Ἡ μὲν οὖν πρὸς τοῖς μετάλλοις ἀπώλεια τῶν πολλῶν σωμά-
 των πρὸς τὸ ῥηθὲν τέλος κομίζεται τὴν διέξοδον, σχεδὸν αὐτῆς
 τῆς φύσεως δεικνυούσης ὅτι τοῦ χρυσοῦ συμβέβηκεν ὑπάρχειν
 25 καὶ τὴν γένεσιν ἐπίπονον καὶ τὴν φυλακὴν σφαλερὰν καὶ τὴν
 σπούδην μεγίστην καὶ τὴν χρῆσιν ἡδονῆς καὶ λύπης ἀνὰ μέσον
 κειμένην, τὴν τ' ἐργασίαν τρόπον τινὰ τοῦ γένους ἀρχαιοτάτην.
 Εὗρηται μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν πρώτων τοῦ τόπου βασιλέων τῶν με-
 τάλλων ἢ φύσις, διέλιπε δὲ ἐνεργοῦσά ποτε μὲν Αἰθιοπῶν ἐπὶ τὴν
 30 Αἴγυπτον πλήθους συνελθόντος καὶ πολλὰ τὰς πόλεις ἔτη φρου-
 ρήσαντος (ὑφ' ὧν καὶ τὰ Μεμνόνεια συντετελέσθαι φασί), ποτὲ δὲ

15. Ἐορτὴ ποὺ τελοῦνταν κάθε χρόνο πρὸς τιμὴ τοῦ Μέμνονα, μυθικοῦ
 βασιλιᾶ τῶν Αἰθιοπῶν, υἱοῦ τοῦ Τιθωνοῦ καὶ τῆς Ἥους, τὸν ὁποῖο φόνευσε ὁ
 Ἄχιλλεας στὴν Τροία, ἀλλὰ ὁ Δίας μετὰ ἀπὸ παρακλήσεις τῆς Ἥους τὸν ἔκανε

σὲ ὄχι ὀριζόντια θέση, ἀλλὰ κάπως ἐπικλινῆ. Ἐπειτα χύνουν νερὸ καὶ τρίβουν μὲ τὰ χέρια τους, ἀπαλὰ πρῶτα κι ἔπειτα πιὸ δυνατὰ, καὶ ἔτσι, νομίζω, τὸ χῶμα διαλύεται καὶ κυλᾶ κατὰ τὴν κλίση τῆς σανίδας, ἐνῶ τὸ στερεὸ καὶ συνεκτικὸ ὑλικὸ παραμένει σταθερὰ πάνω στὴ σανίδα, κι ἀφοῦ πλύνει πολλές φορές τὸ ὑλικὸ ὁ λεγόμενος σηλαγγέας, παίρνει σφουγγάρια μαλακὰ καὶ πυκνὰ, καὶ ἀγγίζοντας μ' αὐτὰ ἐλαφρὰ τὸ μάρμαρο καὶ πιέζοντάς το μέχρι σ' ἓνα βαθμὸ, τὸ ἐλεφρὸ καὶ μαλακὸ ὑλικὸ πιασμένο μέσα στὶς τρύπες, τὸ βγάζει ἀπὸ τὴ σήραγγα καὶ τὸ πετᾶ, ἐνῶ τὸ βαρὺ καὶ σπιλπνὸ τὸ ἀφήνει ξεχωρισμένο στὴ σανίδα, πού μεταφέρεται δύσκολα τὸ βάρος τέτοιου ὑλικοῦ. Ἐτσι λοιπὸν ὁ σηλαγγέας αὐτός, ἀφοῦ καθαρῶσει τὰ ψήγματα τοῦ χρυσοῦ, τὰ παραδίδει στοὺς χωνευτές. Αὐτοὶ τὸ παίρνουν μετρημένο καὶ ζυγισμένο ὅσο ἔχει μαζευθεῖ καὶ τὸ βάζουν σὲ ἓνα πήλινο δοχεῖο. Ἀφοῦ στὴ συνέχεια ἀναμίξουν ἀνάλογα μὲ τὴν ποσότητα ἓνα βῶλο ἀπὸ μολύβι καὶ κρύσταλλους ἄλλατιου, λίγο κασσίτερο καὶ πίτυρα κριθαριοῦ, βάζουν ἔπειτα ἓνα στούπωμα πού ἐφαρμόζει ἐρμητικὰ καὶ ἀφοῦ τὸ χρίσουν ἀπὸ παντοῦ, τὸ ψήνουν στὸ καμίνι συνεχῶς ἐπὶ πέντε ἡμέρες καὶ ἄλλες τόσες νύχτες. Τὴν ἕκτη ἡμέρα δημιουργώντας τὴν ἀνάλογη ψύξη στὸ πυρωμένο ὑλικὸ τὸ μεταγγίζουν σὲ ἄλλο δοχεῖο, χωρὶς νὰ βροῦν τίποτε ἀπὸ τὰ ἄλλα ὑλικά πού εἶχαν βάλει μαζί, ἀλλὰ μονάχα τὴ μάζα τοῦ χρυσοῦ, λίγο λιγότερη ἀπὸ τὸ πρῶτο μετάλλευμα.

Ἡ ἀπώλεια λοιπὸν τῶν πολλῶν σωμάτων ἀπὸ τὰ μέταλλα βρίσκει τὴ διέξοδό της στὸ τέλος πού εἴπαμε, καὶ σχεδὸν ἡ ἴδια ἡ φύση δείχνει ὅτι τοῦ χρυσοῦ καὶ ἡ δημιουργία εἶναι κοπιαστική, καὶ ἡ φύλαξη ἐπισφαλής, καὶ ἡ φροντίδα γι' αὐτὸν μέγιστη, καὶ ἡ χρῆση του βρίσκεται ἀνάμεσα στὴν ἡδονὴ καὶ τὴ λύπη, ἡ ἐπεξεργασία ὅμως τοῦ μετάλλου εἶναι ἀρχαιότατη. Γιατὶ βρέθηκε ἡ φύση τοῦ μετάλλου ἀπὸ τοὺς πρῶτους βασιλεῖς τοῦ τόπου, κάποτε ὅμως ἔπαυσε νὰ γίνεται ἡ ἐκμετάλλευσή του ὅταν συνέρρευσε πλῆθος Αἰθιόπων στὴν Αἴγυπτο καὶ πολὺ διάστημα ἔγιναν φύλακες τῶν πόλεων (ἀπὸ αὐτοῦς λένε ὅτι ἔγιναν τὰ Μεμνόνεια), μέχρι πού κυριάρχησαν

ἀθάνατο. Οἱ σύντροφοί του μεταβλήθηκαν σὲ ὄρνιθες, λεγόμενες Μεμνονίδες, πού ἔρχονταν τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς γιὰ νὰ τιμήσουν τὴ μνήμη του.

Μήδων καὶ Περσῶν ἐπικρατησάντων. Εὐρίσκονται δὲ ἔτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἐν τοῖς χρυσείοις τοῖς ὑπ' ἐκείνων κατασκευασθεῖσι λατομίδες μὲν χαλκαῖ, διὰ τὸ μήπω τὴν τοῦ σιδήρου κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐγνωρίσθαι χρεῖαν, ὅστ' αὖ δὲ ἀνθρώπων ἄπιστα τῷ 5 πλήθει, πτωμάτων (ὅπερ εἰκὸς γίνεσθαι) οὐκ ὀλίγων ἐν τοῖς χάνοις καὶ πλακώδεσιν ὑπονόμοις γενομένων, τηλικαῦτα δὲ ὀρυγμάτων μεγέθη, καὶ διατείνοντα βάθεσιν ἐπικαρσίοις ἐπ' αὐτὴν τὴν θάλασσαν.

ΙΒ. Ὅτι παρὰ τὴν νότιον τῆς Αἰγύπτου κλίσιν τέσσαρά ἐστι 10 φύλα τὰ μέγιστα, τὸ μὲν τοῖς ποταμοῖς παρεξενγμένον, ὃ σπεῖρει σήσαμον καὶ κέγχρον, τὸ δὲ περὶ τὰς λίμνας οἰκοῦν, ὃ τοῦ καλάμου καὶ τῆς ὕλης ἄπτεται τῆς ἀπαλῆς, τὸ δὲ εἰσὴ πλανώμενον, ὃ σαρκὶ καὶ γάλακτι παρατέμπει τὸν βίον, τὸ δὲ ἐκ τῆς παραλίας ὀρμώμενον, τοὺς ἰχθύας ἀγρεῦν. Τοῦτο δὲ τὸ γένος ἔχει μὲν οὔτε 15 πόλεις οὔτε χώρας οὔτ' ἄλλης ἐντέχνου κατασκευῆς ὑπογραφὴν οὐδεμίαν, ἐστὶ δὲ τῶν ὑπολοίπων, ὡς ἔνιοί φασι, μέγιστον ἀπὸ γὰρ Αὐταίων, οἳ τὸν ἔσχατον μυχὸν κατοικοῦσιν, ὃν τῇ μεγάλῃ συμβέβηκε συγκλείεσθαι θαλάττῃ, μέχρι τῆς Ἰνδικῆς καὶ Γεδρωσίας, ἔτι δὲ Καρμανίας καὶ Περσῶν καὶ τῶν τοῖς εἰρημένους γένε- 20 σιν ὑποκειμένων νήσων, ἰχθυοφάγοι πάντῃ κατοικοῦσι, γυμνοὶ μὲν ὄντες αὐτοί, γυμνάς δὲ ἔχοντες τὰς γυναῖκας, κοινὴν δὲ τέκνων γένεσιν, ἔτι δὲ ἡδονῆς μὲν καὶ πόνου φυσικὴν ἔχοντες γνῶσιν, αἰσχροῶν δὲ καὶ καλῶν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην εἰσφερόμενοι ἔννοιαν. Τούτοις δὲ τὰ μὲν ἀγχιβαθῆ πάντ' ἐστὶ πρὸς τὸν βίον ἀλλό- 25 τρια, παραπλησίως δὲ τὰ παρακείμενα μακροῖς ἡόσι θήραν γὰρ οὔτε ἰχθύος οὔτ' ἄλλου γένους ὁμοιοπαθοῦς ἀδρστέραν παραδίδωσιν ἢ τοιάδε χέρσος. Αἱ δὲ οἰκήσεις πᾶσιν ἔκκεινται τοῖς εἰρημένους παρὰ τὰς ῥαχίας, αἱ καὶ κοιλάδας βαθείας ἔχουσι καὶ φάραγγας ἀνωμάλους καὶ στεγνοὺς αὐλῶνας καὶ σκολιάς ἐκτροπᾶς 30 Ὅν πρὸς τὴν χρεῖαν ὑποκειμένων οἰκείως, ἀναθέμενοι πέτρους αὐτοπαγεῖς ἐπὶ τῆς κοιλίας οἴονεϊ τινὰς ἀραιούς. Ὅταν οὖν ἐκ πελάγους ἢ πλημμυρὶς ἐπὶ τὴν χέρσον φέροιτο (ὃ ποιεῖ δις ἐκάστης ἡμέρας πρὸς ὥραν ἐνάτην τε καὶ τρίτην), ἡ μὲν θάλαττα πᾶσαν τὴν ῥαχίαν ἐπικαλύπτει, συναπάγουσα ἐκ τοῦ πόρου πρὸς

οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσες. Βρίσκονται καὶ στὴν ἐποχὴ μας ἀκόμα στὰ χρυσαυρυχεῖα ποὺ ἔσκαψαν ἐκεῖνοι λατομικὲς ἀξίνες χάλκινες ἐπειδὴ δὲν ἦταν ἀκόμα γνωστὴ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ χρῆση τοῦ σιδήρου, καὶ ὅσα ἄνθρωπινα σὲ ἀπίστευτο πλῆθος, ποὺ ὄχι λίγοι (ὅπως εἶναι φυσικὸ νὰ γίνεται) πέθαναν στὶς χαλαρὲς καὶ πλακώδεις στοές, καὶ τόσο μεγάλα ὀρύγματα, ποὺ ἐκτείνονται πλάγια μέχρι τὴ θάλασσα.

12. Ὅτι στὴν νότια πλευρὰ τῆς Αἰγύπτου ζοῦν τέσσερες πολυάνθρωπες φυλές· ἡ μία ζεῖ δίπλα στοὺς ποταμοὺς καὶ σπέρνουν σησάμι καὶ κεχρί· ἡ ἄλλη κατοικεῖ κοντὰ στὶς λίμνες καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὰ καλάμια καὶ ἀπαλὰ χόρτα, ἡ ἄλλη εἶναι νομάδες ποὺ ζοῦν μὲ κρέας καὶ γάλα, καὶ ἡ ἄλλη, ἔχοντας ὀρμητήριό της τὴν παραλία, ἐπιδίδεται στὸ ψάρεμα. Αὐτὲς οἱ φυλές δὲν ἔχουν οὔτε πόλεις οὔτε χωράφια οὔτε ἴχνος ἄλλης τεχνικῆς κατασκευῆς, καὶ εἶναι, ὅπως λένε μερικοί, οἱ πολυπλυθέστερες ἀπὸ τὶς ἄλλες· γιατί ἀπλώνεται ἀπὸ τοὺς Αὐταίους, ποὺ κατοικοῦν στὸν ἔσχατο μυχὸ περικλεισμένο ἀπὸ τὴ μεγάλη θάλασσα, μέχρι τὴν Ἰνδικὴ καὶ τὴν Γεδρωσία, καὶ ἀκόμα μέχρι τὴ Καρμενία¹⁶ καὶ τοὺς Πέρσες καὶ τὰ νησιὰ ποὺ ὑπάγονται σ' αὐτοὺς ποὺ προαναφέραμε καὶ εἶναι ἰχθυοφάγοι μόνο. Οἱ ἄνδρες αὐτῶν εἶναι γυμνοὶ καὶ ἔχουν γυμνὲς γυναῖκες καὶ κοινὰ παιδιὰ, καὶ ἀκόμα ἔχουν φυσικὴ γνώση τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ πόνου, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴν ἐλάχιστη ἰδέα γιὰ τὰ αἰσχρὰ καὶ τὰ καλά. Σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ συντηρηθοῦν εἶναι ξένα τὰ παραθαλάσσια μέρη, ἐπίσης καὶ ὅσα εἶναι κοντὰ σὲ μεγάλες ἀκτές. Γιατὶ τὰ μέρη αὐτὰ δὲν δίνουν εὐκαιρία γι' ἀφθονὴ ἀλιεῖα ψαριῶν καὶ τῶν παρόμοιων εἰδῶν. Οἱ καλύβρες τους εἶναι χπισμένες σὲ ὑψώματα μὲ κοιλάδες βαθιὲς καὶ φαράγγια ἀνώμαλα καὶ στενοὺς πορθμοὺς καὶ νερὰ ποὺ εἰσχωροῦν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.

Ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ μέρη εἶναι κατάλληλα γιὰ χρῆση, φέρνουν καὶ ρίχνουν στὸ βαθούλωμα ἀρειὰ πέτρες μεγάλες. Ὅταν λοιπὸν ἀπὸ τὸ πέλαγος ἡ πλημμυρίδα καλύπτει τὴ στεριὰ (ποὺ γίνεται δυὸ φορές τὴ μέρα στὶς ἑννέα ἢ ὡρα καὶ στὶς τρεῖς), ἡ θάλασσα καλύπτει ὅλο τὸ ὑψωμα παρασύροντας μαζὶ ἀπὸ τὸν πορθμὸ στὴν ἀκτὴ

16. Ἀντὶ τῆς Γραφῆς Γερμανία προσημείωσαμε Καρμανία.

τὴν ἡὺνα βία καὶ τῶν ἰχθύων οὐκ ὀλίγους, οἱ τέως μὲν ἐν τῇ παρα-
 λία μένουσι, νομῆς χάριν πλανώμενοι περὶ τὰς ὑποδύσεις Ἐπὰν
 δὲ αὐθις ἀναδύῃ τὸ τῆς ἀμπώτεως, τὸ μὲν ὑγρὸν διὰ τῶν λίθων
 καὶ τῶν φαράγγων ἀπορρεῖ εἰς τὸν ἐπιφερῆ καὶ κατεπειγόντα τό-
 5 πον, οἱ δ' ἰχθύες ἐν τοῖς κοιλώμασιν ὑπολειπόμενοι ἔτοιμον θήρα-
 μα καὶ τροφή γίνεται τοῖς ἰχθυοφάγοις. Ἄλλ' οἱ μὲν ἄλλοι ἰχθύες
 (ὡς ἔφημεν) εὐπετῶς καταγωνίζονται, ἐπὰν δὲ πέσωσι κύνες τε
 καὶ φῶκαι μείζους καὶ σκορπίοι σμύραιναι τε καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον
 γένος, μετὰ κινδύνων ἢ συμπλοκῆ γίνεται· ὅταν δὲ θηρεύσωσιν
 10 ὅσους δὴ ποτ' οὖν, μετενέγκαντες ἐπὶ τὰς πέτρας τὰς κειμένας
 πρὸς μεσημβρίαν, οὐσας διατύρους, ταύταις δὲ ἐπέροισαν. Χρό-
 νον δὲ οὐ πολὺν ἐάσαντες στρέφουσιν ἐπὶ τοῦμπαλιν ἅπαντας.
 Εἴθ' ὅταν λάβωνται τῆς οὐρᾶς καὶ τὸν ὄλον ὄγκον σείσωσιν ἐκ
 ταύτης, ὁ μὲν σαρκώδης τόπος ἅπας ἐκπίπτει θρυπτόμενος διὰ
 15 τὴν εἰρημένην θερμασίαν, τὴν δ' ἄκανθαν σωρεύουσιν αὐτοί, ἀφ'
 ἧς ἐκ πλείονος τόπου κολωνοὶ παμμεγέθεισ ὀρῶνται. Τὴν δὲ σάρ-
 κα τῶν ἰχθύων εἰς λεωπετριάν συναγαγόντες πατοῦσιν ἐκτενῶς
 ἐπὶ χρόνον οὐκ ὀλίγον, καὶ μίξαντες τὸν καρπὸν τοῦ παλιούρου.
 Τούτου γὰρ συμμιγέντος κολλῶδες μὲν τὸ πᾶν πολὺ μᾶλλον γίνε-
 20 ται, δοκεῖ δ' οἶον ἡδύσματος ἢ παρεμπλοκῆς τάξιν ἔχειν. Ἐπὰν δὲ
 ἱκανὸν χρόνον τοῖς ποσὶ δεψήσωσι, πλινθίδας παραμῆκεις δια-
 πλάσαντες πάλιν εἰς τὸν ἥλιον τιθέασιν, ὧν ξηρασίαν λαβουσῶν
 καθίσαντες εὐωχοῦνται πάντες, οὐ πρὸς μέτρον καὶ σταθμόν, ἀλ-
 λά πρὸς τὴν ἐκάστου βούλησιν καὶ χάριν.

25 **ΙΓ.** Ὅτι πρὸς τοὺς αἰφνιδίους χειμῶνας, οἱ τὴν ἀπὸ τῶν ἰχθύ-
 ων αὐτοὺς θήραν ἀφαιροῦνται, τοιόνδε τι μηχανῶνται. Πλανώ-
 μενοι παρὰ πᾶσαν τὴν πλησίον παραλίαν κόγχους συνάγουσι
 (μέγιστοι δὲ τυγχάνουσιν, ὥστε τοῖς μὴ ἰδοῦσιν ἄπιστον αὐτοῖς
 τοῦ μεγέθους τὴν ὑπερβολὴν εἶναι), ὧν τὸ κρέας ὠμὸν τῆς ἐνδεί-
 30 ας ἀναπλήρωσιν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἔχουσι. Τῆς δὲ χρείας τῆς
 ἀπὸ τῶν ἰχθύων ἔτι τούτοις παραμενούσης, τοὺς εἰρημένους κόγ-
 χους συλλέγουσι, καὶ τούτους φύκει τε προσφάτω καὶ ἰχθύων τῶν
 ἐλασσόνων κεφαλαῖς ἐν ὀρύγμασι καταθέντες διατρέφουσι· τῆς
 δὲ ἐνδείας αὐτοὺς κατασχούσης ταῦτα, ὡς εἴρηται, ποιοῦνται σί-

καὶ πολλὰ ψάρια, πού κολυμποῦν κοντὰ στήν παραλία ψάχνοντας γιά τροφή στὰ βαθουλώματα. Κι ὅταν πάλι ἀρχίζει ἡ πτώση τῆς στάθμης τοῦ νεροῦ τὸ νερὸ φεύγει ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς πέτρες καὶ τὰ στενὰ στὸν κατήφορο καὶ τὰ ψάρια παραμένοντας μέσα στὰ κοιλώματα γίνονται ἔτοιμο κυνήγι καὶ τροφή γιὰ τοὺς ἰχθυοφάγους. Τὰ συνηθισμένα βέβαια ψάρια συλλαμβάνονται εὐκόλα, ὅταν ὁμως βγοῦν στήν παραλία σκυλόψαρα καὶ φῶκες μεγάλες καὶ σκορπιοὶ καὶ σμέρνες καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδη, τότε ἡ συμπλοκή μ' αὐτὰ εἶναι ἐπικίνδυνη. Ὅσα ψάρια πιάσουν τὰ μεταφέρουν στὶς πέτρες πού βλέπουν πρὸς τὰ νότια καὶ εἶναι κατάπυρες, καὶ τὰ ρίχνουν πάνω σ' αὐτές. Ἀφοῦ ἀφήσουν νὰ περάσει ὄχι καὶ πολὺς χρόνος ἐπιστρέφουν πάλι ὅλοι στὶς πέτρες. Πιάνουν τότε τὰ ψάρια ἀπὸ τὴν οὐρὰ καὶ κουνώντας ὅλο τὸ σῶμα τους, ὅλη ἡ σάρκα θρύβεται καὶ πέφτει ἕξαιτίας τῆς θερμότητος πού εἶπαμε καὶ τὰ κόκκαλα τὰ ρίχνουν σὲ σωρούς, πού ἀπὸ μακριὰ φαίνονται σὰν λόφοι μεγάλοι. Τῆ σάρκα τῶν ψαριῶν τῆ μαζεύουν σὲ μιὰ λεία πέτρα, ὅπου τὴν πιέζουν γιὰ ἀρκετὸ χρόνο ἀναμιγνύοντας καὶ τὸν καρπὸ τοῦ παλιούρου. Ὅταν αὐτὸ ἀναμχθεῖ γίνεται τὸ ὅλο μιὰ μάζα πολὺ κολλώδης καὶ φαίνεται νὰ ἔχει τῆ γεύση κάποιου γλυκύσματος ἢ κάτι ἐνδιάμεσου. Κι ὅταν γιὰ πολλή ὥρα τὰ μαλακώσουν μὲ τὰ πόδια τους, πλάθοντάς τα ἐπιμήκη πλιθιά τὰ ἐκθέτουν καὶ πάλι στὸν ἥλο. Ὅταν ψηθοῦν κὰθονται καὶ τὰ ἀπολαμβάνουν ὅλοι, ὄχι μετρημένα καὶ ζυγισμένα, ἀλλ' ὅση ὄρεξη ἔχει ὁ καθένας καὶ εὐχαρίστηση.

13. Ὅτι ὅσοι ἀπὸ τὶς ξαφνικῆς κακοκαιρίες χάνουν τὸ κυνήγι τῶν ψαριῶν, μηχανεύονται τὸ ἔξις. Γυρίζουν σ' ὅλη τὴν κοντινὴ παραλία καὶ μαζεύουν κοχύλια (πού εἶναι πολὺ μεγάλα, ὥστε ὅποιοι δὲν τὰ δοῦν νὰ τοὺς εἶναι ἀπίστευτο τὸ ὑπερβολικὸ μέγεθός τους), τὸ ὠμὸ κρέας τῶν ὁποίων ἀναπληρῶνει τὴν περίοδο αὐτὴ τὴν ἔλλειψη ἄλλης τροφῆς. Ὅταν ὁμως ἡ ἔλλειψη τῶν ψαριῶν συνεχίζεται, μαζεύουν τὰ κοχύλια πού εἶπαμε καὶ μαζί μὲ φρέσκα φύκια καὶ τὰ κεφάλια μικρῶν ψαριῶν τὰ ἀποθέτουν σὲ ὀρύγματα καὶ τὰ τρέφουν, καὶ ὅταν συμβεῖ νὰ ἔχουν ἔλλειψη τροφῆς, χρησιμοποιοῦν ὡς τροφή

τησιν. Εἰ δέ ποτε ἑκατέρα αὐτοῦς σίτησις ἐπιλείψει, ἀπὸ παντός τοῦ τῶν ἀκανθῶν σωροῦ τὰς ἐγγύμους αὐτῶν καὶ προσφάτους ἐπιλέγοντες ἀφαιροῦσι κατ' ἄρθρον, κᾶπειτα τὰς μὲν κόπτοντες ἐπὶ πετρώδους τόπου, ἃς δὲ κατεργαζόμενοι διὰ τῶν ὀδόντων, 5 τοῖς φωλεύουσι τῶν θηρίων τὴν αὐτὴν διάθεσιν λαμβάνουσι.

Ποτῶ δὲ πολὺ θαυμασιωτέρῳ χρῶνται. Ἐπὶ μὲν γὰρ τέτταρας ἡμέρας πρὸς ταῖς θήραις γίνονται καὶ πρὸς ὠδαῖς ἀνάρθροις καὶ πρὸς ταῖς συνουσίαις ταῖς παιδιᾶς χάριν γινομέναις, ὑπ' οὐδενὸς περισπώμενοι, διὰ τὴν εὐκοπίαν τῆς τροφῆς τῆς δὲ πέμπτης ἐπι- 10 λαβούσης ἐξορμῶσιν εἰς τὴν ὑπώρειαν ποτοῦ χάριν, εἰς τὰς συρ- ρύσεις τῶν νομάδων, πρὸς αἷς τὰ κτήνη ποτίζουσι. Ἐσπέριος δὲ ἡ πορεία γίνεται. Κατανύσαντες δὲ εἰς τὰς ποτίστρας τῶν νομά- δων τοῦ κοιλώματος κύκλῳ περιέστησαν, εἴτ' ἀπερεισάμενοι τὰς χεῖρας εἰς τὴν γῆν καὶ θέντες τὰ γόνατα βοηδὸν πίνουσι, οὐ μίαν 15 πρὸς ἀναπνοῆς ὀρμὴν, ἀλλὰ πολλάκις αὐτοῦς ἀναπαύοντες. Πλη- ρώσαντες δὲ τὰς κοιλίας τῶν ὑγρῶν καθάπερ ἄγγεῖα, πρὸς θάλατ- ταν μόλις ἀποχωροῦσιν. Εἴτα ἐπανελθόντες, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέ- ραν ἕκαστος οὔτε ἰχθύος οὔτε ἄλλου τινὸς γεύεται, κεῖται δὲ ὑπερ- γέμων καὶ δύσπνους, ὥστε εἶναι τρόπον τινὰ τῶ μεθύοντι παρα- 20 πλήσιον τὸ θάρος ἀπὸ δὲ τῆς ἐχομένης ἐπὶ τὴν εἰρημένην δίαιταν ἐπανάγει. Καὶ τοῦτο κύκλῳ διὰ βίου γίνεται, πρὸς ἀσχολίαν καὶ μέριμναν οὐδενὸς ἀποβλεπόντων αὐτῶν πράγματος. Καὶ νοσήμα- σι μὲν διὰ τὴν ἀπλότητα τῆς διαίτης σπανίοις περιλίπτουσι, το- σοῦτῳ δ' ἀφαιροῦσιν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν ἐτῶν, ὅσῳ περ ἀπονωτέ- 25 ραν τῶν λοιπῶν ἔχουσι τὴν ἀναστροφὴν.

ΙΔ'. Ἄλλ' οἱ μὲν ἐντὸς τῶν στενῶν τὰς οἰκήσεις ἔχοντες ἰχθυο- φάγοι οὕτω καταγίνονται, οἱ δὲ τὴν ἐκτὸς παραλίαν κεκτημένοι ἄγρας μὲν ἐνδεδελεχῶς τοιαύτης εὐποροῦσιν, ὑγροῦ δὲ ἀπλῶς οὐ δέονται· προσενεγκάμενοι δὲ τὸν ἰχθῦν ἔγχυλον, ὥστε μικρὰν εἶ- 30 ναι τῶν ὠμῶν τὴν παραλλαγὴν, οὐχ οἷον ποτὸν ἐπιζητοῦσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἔννοιαν ἔχουσι τοῦ γένους. Φέρουσι δὲ ἀλύπως ἅπερ αὐτοῖς ἀπ' ἀρχῆς ἢ τύχῃ παραδέδωκεν.

ΙΕ'. Ὅτι τοὺς ἐν τοῖς εἰρημένοις τόποις οἰκοῦντάς φησι πρὸς

τους, ὅπως εἶπαμε, αὐτά. Κι ἂν κάποτε τοὺς λείψει ἡ διατροφή καὶ ἀπὸ τὰ ψάρια καὶ ἀπὸ τὰ κοχύλια, τότε διαλέγοντας ἀπὸ τὸν σωρὸ τὰ κόκκαλα ποὺ ἔχουν κάποιο μεδούλι καὶ εἶναι πρόσφατα, ἀφαιροῦν αὐτὰ ἓνα ἓνα, καὶ ἔπειτα ἄλλα κομματιάξουν στὶς πέτρες καὶ ἄλλα τὰ μασοῦν μὲ τὰ δόντια, καὶ γίνονται σὰν τὰ ἄγρια θηρία ποὺ φωλιάζουν ἐκεῖ.

Ἡ πόση τοῦ νεροῦ εἶναι ἀκόμα πὸ ἀξιοπερίεργη. Ἐπὶ τέσσερες ἡμέρες ἐπιδίδονται στὸ κυνήγι, σὲ τραγούδια χωρὶς νόημα καὶ σὲ συντροφιές ποὺ γίνονται γιὰ παιγνίδι χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζει τίποτε, ἀφοῦ ὑπάρχει ἀφθονη τροφή. Τὴν πέμπτη ἡμέρα ἐξορμοῦν στὶς ὑπώρειες γιὰ νὰ πιοῦν νερὸ ἀπὸ τὶς ποτίστρες τῶν νομάδων, ὅπου ποτίζουν καὶ τὰ ζῶα. Ἡ πορεία τους γίνεται τὴ νύχτα. Ὅταν φτάσουν στὶς ποτίστρες τῶν νομάδων στέκονται γύρω στὸ κοίλωμα, καὶ ἔπειτα γονατίζουν καὶ ἀκουμπώντας τὰ χέρια στὸ ἔδαφος πίνουν, ὅπως τὰ βόδια, ὄχι μὲ μία ρουφηξιὰ μόνο, ἀλλὰ μὲ πολλές διακοπές γιὰ νὰ ξεκουράζονται. Κι ὅταν γεμίσουν τὶς κοιλιές του ἀπὸ τὸ νερὸ σὰ νὰ εἶναι σταμνιά, μὲ δυσκολία ἀποσύρονται στὴ θάλασσα. Ὅταν ἐπιστρέψουν ἐκεῖ, ἐκείνη τὴν ἡμέρα κανένας δὲν τρώει οὔτε ψάρι οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ ξαπλώνει κουρασμένος μὴν μπορώντας οὔτε ν' ἀναπνεύσει, ὥστε νὰ εἶναι βαρὺς παρόμοια μὲ μεθυσμένο κατὰ κάποιο τρόπο. Ἀπὸ τὴν ἐπόμενη ἡμέρα ἐπιστρέφει ὁ καθένας στὸν τρόπο ζωῆς ποὺ εἶπαμε. Καὶ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται κυκλικά σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται ν' ἀσχολοῦνται καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τίποτε ἄλλο. Ἐπειδὴ ἡ διατροφή τους εἶναι ἀπλή, σπάνια ἀρρωσταίνουν, καὶ ὅσο πὸ ἄκοπα ἀπὸ τοὺς ἄλλους συμπεριφέρονται, τόσο περισσότερο ἀφαιροῦν ἀπὸ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τους.

14. Ἔτσι βέβαια ζοῦν ὅσοι ἰχθυοφάγοι ἔχουν τὶς κατοικίες τους μέσα στὰ στενὰ περάσματα. Ὅσοι ὅμως κατοικοῦν στὴν περιοχὴ ἔξω ἀπὸ τὴ παραλία, ἔχουν ἀφθονα τέτοια ἀλιεύματα καὶ νερὸ γενικὰ δὲν χρειάζονται. Ἐπειδὴ τρῶνε τὸ ψάρι μὲ τὸ νερό του ἀκόμα, ὥστε λίγο νὰ παραλλάσσει ἀπὸ τὰ ὠμά, ὄχι μόνο δὲν ἐπιζητοῦν νερό, ἀλλ' οὔτε κἂν σκέπτονται αὐτό. Δὲν νοιώθουν καμμιὰ λύπη γιὰ ὅ,τι τοὺς ἔδωσε ἡ μοίρα τους ἀπὸ τὴν ἀρχή.

15. Ὅσοι κατοικοῦν, λέγει, στοὺς τόπους ποὺ ἀναφέραμε, ἐκτὸς

τοῖς εἰρημένοις ἔτι μηδὲ πρὸς τὰ μέγιστα τῶν παρ' ἡμῖν δεινῶν ὁμοίαν ἡμῖν ἔχειν τὴν ἔννοιαν. Οὔτε γὰρ σίδηρον κατ' αὐτῶν ἐπαιρόμενον φεύγειν, οὔτε προπηλακισμῶ ἐρεθίζεσθαι, οὔτε τοὺς μὴ πάσχοντας τοῖς πάσχουσι συναγανακτεῖν, ἀλλ' εἴ τι γένοιτο 5 περὶ αὐτοὺς ἐξ ἄλλοφύλων τοιοῦτον, βλέπουσι μὲν οὔτοι ἀτενῶς εἰς τὸ γινόμενον καὶ τὰς κεφαλὰς πυκνὰ διανεύουσι, τῶν δὲ εἰθισμένων ἀνθρώπων πρὸς ἄνθρωπον οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην διδόασιν ἔννοιαν. Ὅθεν (φησὶν ὁ συγγραφεὺς) ἔγωγε νομίζω μηδὲ χαρακτῆρα εὐγνωστον ἔχειν αὐτούς, ἐθισμῶ δὲ καὶ νεύματι, ἤχοις τε 10 καὶ μμητικῇ δηλώσει διοικεῖν πάντα τὰ πρὸς τὸν βίον.

**ΙΖ'. Περὶ τῶν ἀδίψων ἰχθυοφάγων,
καὶ τῶν φωκῶν ξένον.**

Ὅτι φησί, πλησίον τῶν ἀδίψων ἰχθυοφάγων οἱ κατοικοῦντες, ὥσπερ ἀπαραδάτων σπονδῶν μεταξὺ τεθεισῶν αὐτῶν τε καὶ 15 τῶν φωκῶν, οὔτε αὐτοὶ τὰς φώκας σίνονται, οὐδ' ὑπ' ἐκείνων οὔτοι βλάπτονται, ἀλλὰ καὶ ἀλλήλων θήρας ἀνεπιβουλεύτως τῷ θηράσαντι ἑκάτερον γένος συντηρεῖ, καὶ συναναστρέφονται οὔτως ἀλλήλοις, ὡς μόλις ἂν εὐρεθεῖεν πρὸς ἀνθρώπους συμβιούντες ἄνθρωποι.

20 **ΙΖ.** Ὅτι τῶν ἰχθυοφάγων, φησὶν, οἱ μὲν σκηνώμασι τοῖς σπηλαίοις, οὐ τετραμμένοις πρὸς μεσημβρίαν διὰ τὸ πνιγῶδες, ἀλλὰ τοῖς ἀπεστραμμένοις αὐτήν, χρῶνται, οἱ δὲ ὑπὸ ταῖς τῶν ἰχθύων πλευραῖς, φνκία ἐπιβάλλοντες αὐτοῖς, οἱ δὲ τὰς τῶν ἐλαιῶν κορυφὰς ἀλλήλαις συνάπτοντες εἶτα χρῶνται σκηνώμασι. Τὴν δὲ τοιαύ- 25 τὴν ἐλαίαν καρπὸν φέρειν, φησί, κασταναικῶ καρύκῃ προσεμφερεῖ. Τὸ δὲ τέταρτον τῶν ἰχθυοφάγων γένος τὴν οἴκησιν ἔχει τοιαύτην. Ἄμμου φόρτος ἄπλετος ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ὄρει παραπλήσιος σεσῶρενται, καὶ πᾶς οὗτος ὑπὸ τοῦ προσβάλλοντος ἀεὶ κύματος σκληρῶς πεπιλημένος, ὥστε ὁμογενοῦς ὄγκου καὶ μίαν φύσιν ἔχον- 30 τος διὰ τὴν μῖξιν καὶ συμπλοκὴν τῆς ἄμμου μηδὲν παραλλάσσειν. Εἶτα ὑπονόμους αὐτοῖς ἀνδρομήκεις ὀρύττουσι, τὸν μὲν κατὰ κορυφὴν ὄγκον ἐῶντες ὠχυρῶσθαι καὶ στέγειν διὰ τῆς εἰρημένης

ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, δὲν δίνουν καμμιά ὅμοια μ' ἐμᾶς σημασία οὔτε γιὰ τὰ πιὸ μεγάλα δεινὰ πού ταλαιπωροῦν ἐμᾶς. Γιατὶ οὔτε ἔχουν ν' ἀποφύγουν ὅπλα πού στρέφονται ἐναντίον τους, οὔτε βρисиές νὰ τοὺς ἔξοργίζουν, οὔτε στενοχωροῦνται οἱ ὑγιεῖς μὲ τοὺς ἄρρωστους, ἀλλ' ἂν συμβεῖ σ' αὐτοὺς κάτι παρόμοιο ἐκ μέρους τῶν ἄλλοφύλων, παρακολουθοῦν μὲ βλέμμα ἀτενὲς τὰ ὅσα γίνονται καὶ συχνὰ νεύουν μὲ τὸ κεφάλι τους καὶ δὲν ἐννοοῦν καθόλου τὰ ὅσα οἱ ἄνθρωποι κάνουν στοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ (λέγει ὁ συγγραφέας) ἐγὼ τουλάχιστο νομίζω ὅτι οὔτε σημάδι εὐκολονόητο διαθέτουν, ἀλλὰ ἀπὸ συνήθεια καὶ μὲ σημάδι πού δίνεται μὲ ἤχους καὶ μιμητικὲς κινήσεις κυβερνοῦν τὴ ζωὴ τους.

16. Γιὰ τοὺς ἰχθυοφάγους πού δὲν διψοῦν καὶ τὶς παράξενες φώκιες.

“Ὅσοι, λέγει, κατοικοῦν κοντὰ στοὺς ἰχθυοφάγους πού δὲν διψοῦν, σὰ νὰ ἔχουν γίνει ἀπαραδίαστες συνθηκὲς ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τὶς φώκιες, οὔτε αὐτοὶ πειράζουν τὶς φώκιες οὔτε ἐκεῖνες βλάπτουν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὰ θηράματα τὰ ἀλληλοτρῶγουν χωρὶς νὰ τὰ ἐπιβουλεύονται, καὶ ζοῦν ἔτσι μεταξύ τους, ὅπως μὲ δυσκολία θὰ μποροῦσε νὰ βρεῖ κανεὶς ἀνθρώπους νὰ ζοῦν μὲ ἄλλους ἀνθρώπους.

17. Ἐνα μέρος τῶν Ἰχθυοφάγων, λέγει, χρησιμοποιοῦν ὡς κατοικίες τους ὅχι τὰ σπήλαια πού δὲν βλέπουν πρὸς νότον, ἐπειδὴ ἡ ζέστη τοὺς πνίγει, ἀλλὰ αὐτὰ πού βλέπουν ἀντίθετα, ἄλλο μέρος τους κατοικεῖ κάτω ἀπὸ τὰ πλευρὰ τῶν ψαριῶν βάζοντας πάνω τους φύκια, καὶ ἄλλοι πάλι ἐνώνουν τὶς κορυφές τῶν ἐλιῶν καὶ ἔτσι τὶς χρησιμοποιοῦν ὡς κατοικίες. Οἱ ἐλιές αὐτὲς παράγουν καρποὺς παρόμοιους μὲ τὸν ἀχινὸ τοῦ κάστανου. Τὸ τέταρτο μέρος τῶν ἰχθυοφάγων ἔχουν κατοικία τέτοιου εἴδους. Εἶναι ἕνας σωρὸς τεράστιος ἄμμου, ὅμοιος μὲ βουνό, μαζεμένος στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὰ κύματα πού ἀδιάκοπα τὸν χτυποῦν ἔχει ἀποκτήσει μεγάλη σκληρότητα, ὥστε δὲν παραλλάσσει καθόλου ἀπὸ ἕνα ὄγκο συμπαγῆ τῆς ἴδιας ὕλης ἀπὸ τὴν ἀνάμιξη καὶ τὴν συγκόλληση τῆς ἄμμου. Ἐπειτα σκάβουν ὑπονόμους στὸ ὕψος ἀνθρώπου, ἀφήνοντας ἀκέραιο τὸν σωρὸ στὴν κορυφὴ νὰ ἀποτελεῖ στέγη μὲ τὴν συγ-

συνδέσεως, ἐκ δὲ τοῦ κάτωθεν ἐδάφους παραμῆκεις αὐλῶνας κατασκευαζόμενοι, πρὸς ἀλλήλους πάντοθεν συντετροημένους, ἐν οἷς τέως μὲν τινος τὰ πρὸς τὸν ἄνεμον φωτίσαντες ἄγουσιν ἡσυχίαν, ἐπὰν δὲ πλημμυρὶς ἐπέλθῃ, τὰ πρὸς τὴν ἄγρην, ὡς καὶ προείρηται, παρασκευάζονται. Τοὺς μέντοι γε τελευτῶντας αὐτῶν οὐδεμιᾶς ἀξιοῦσι προνοίας, ἀπαθῆ πρὸς τὸν ἐκ δόξης ἔλεον κεκτημένοι τὴν γνώμην· διὸ καὶ κείσθαι ἐροισμένους ἐῶσιν, ἕως ἂν ἄμπωτις ἐπιγενομένη τροφήν εἰς τὴν θάλασσαν κομίση τούτους τοῖς ἰχθύσιν.

10 **ΙΗ.** Ὅτι, φησὶν, ἐνίους τῶν ἀπὸ τῆς θαλάττης σιτουμένων μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ἔχειν παραδοξότερον καὶ εἰς λογικὴν καταχωρῆσαι πίστιν οὐ ῥάδιον. Οὐτε γὰρ πόθεν, εἰς τὸν χῶρον ἐν ᾧ οἰκοῦσιν, ἀφίκοντο ἔστιν ἐπιγνώναι, οὐτε ὅπως λισσῆς μὲν πέτρας ἄνωθεν ἐπεξευγμένης, ἐκ πλαγίου δὲ κρημνῶν ἀφαιρουμένων τὰς παρόδους, τὴν δὲ ἀπέναντι πᾶσαν ὀρίζοντος, ὃ καὶ περὶ
15 μὲν ἐλθεῖν παντελῶς, ὡς εἶπον, ἀδύνατον, σχεδίαις δὲ ὁμοίως ἀπορία τῶν παρ' ἡμῖν ἐξ ἴσου ἄπορον. Τούτων δὲ ὑφεστώτων, φησὶ, λοιπὸν εἰπεῖν ὡς αὐθιγενεῖς εἰσι, μνήμην τοῦ πρώτου σπέρματος οὐ λαβόντες, αἰεὶ δὲ ὑπάρχοντες, ὃν τρόπον ἐνίοι τῶν κα-
20 λουμένων ὠρίσαντο φυσικῶν.

ΙΘ. Ὅτι τῶν στενῶν ἐπέκεινα, φησὶ, τῶν συγκλειόντων τὴν τε Ἀραβίαν καὶ τὴν ἀπέναντι χώραν, νῆσοι κείνται σποράδες, ταπειναὶ πᾶσαι, μικραὶ τῷ μεγέθει, τὸ πλῆθος ἀμύθητοι, καρπὸν οὐθένα γεννῶσαι πρὸς τὸν βίον, οὐτε ἡμερον οὐτε ἄγριον, ἀπέ-
25 χουσαι μὲν τῆς εἰρημένης ἡπείρου σταδίους ὡς ἑβδομήκοντα, τετραμμένοι δὲ πρὸς τὸ δοκοῦν πέλαγος παρεκτείνειν τὴν Ἰνδικὴν καὶ Γεδρωσίαν. Ἐνταῦθα κῆμα μὲν οὐ γίνεται, ἀλλὰ ἄλλη μὲν ἄλλης προκαθημένη τὸν κλύδωνα τοῖς ἀκρωτηρίοις λαμβάνει· ἀέρων δὲ τὸν ἄριστον δοκοῦσιν ἔχειν. Ταύτας ἄνθρωποι κατανέμον-
30 ται ἀριθμῷ μὲν σύμμετροι, ζῶντες δὲ βίον τοιοῦτον. Ἐν τῷ παρήκοντι πελάγει, τραχεῖ καὶ χειμερίῳ ὑπάρχοντι τελέως γίνεται τῷ πλάτει καὶ τῷ μεγέθει πλῆθος ἄπιστον χελωνῶν, ἃς θαλαττίας πάντες νομίζομεν. Αὗται νυκτὸς μὲν ἐν τῷ θυθῷ νέμονται, ἡμέρας

κόλληση πού εἶπαμε, καί κάτω στό ἔδαφος κατασκευάζουν ἐπιμήκη περάσματα πού συγκινωνοῦν παντοῦ μεταξύ τους, σὰ ὅποια, φωτισμένα ἀπό τή μιά μεριά τοῦ ἀνέμου, ἡσυχάζουν ὅταν γίνει πλημμυρίδα κάνουν τὸ κινήγι τους ὅπως προείπαμε. Γιὰ τοὺς νεκροὺς τους δὲν δείχνουν καμμιά φροντίδα, γιατί ἡ διάθεσή τους δὲν ἐπηρεάζεται καθόλου ἀπὸ τὴ συμπάθεια. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἀφήνουν ριγμένους στὴ θέση τους ὥσπου νὰ τοὺς παραδώσει ἡ ἄμπωτη σὰ ψάρια.

18. Μερικοί, λέγει, ἀπὸ ὅσους προμηθεύονται τὴν τροφή τους ἀπὸ τὴ θάλασσα μαζί μὲ τὰ ἄλλα ἔχουν καὶ αὐτὸ τὸ ἀκόμα παραδοξότερο, πού δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ πιστέψει κανεὶς λογικά. Γιατὶ οὔτε μπορεῖ νὰ μάθει κανεὶς ἀπὸ ποῦ ἦρθαν στό μέρος πού κατοικοῦν, οὔτε πῶς, ἐνῶ κρέμεται ἀπὸ πάνω της κοφτὸς βράχος κι ἀπὸ τὰ πλάγια κρημνοὶ ἀπαγορεύουν τίς παρόδους καὶ τὴν ἀπέναντι ἔκταση τὴν κλείνει ὡς πέρα τὸ πέλαγος, πού νὰ τὴν περάσει κανεὶς βέβαια πεζὸς εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο, ἀλλὰ καὶ μὲ βάρκες εἶναι ὅμοια ἀδύνατο, ἐπειδὴ τοὺς λείπουν βάρκες ὅμοιες μὲ τίς δικές μας. Μὲ αὐτὲς τίς προϋποθέσεις, λέγει, ἀπομένει νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἰθαγενεῖς, πού δὲν θυμοῦνται τὴν πρώτη φύτρα τους, ἀλλὰ ζοῦν πάντοτε μὲ τὸν τρόπο πού περιέγραψαν κάποιοι ἀπὸ τοὺς καλούμενους φυσικούς.

19. Πέρα ἀπὸ τὰ στενά, λέγει, πού περικλείουν τὴν Ἀραβία καὶ τὴν ἀπέναντι χώρα, ὑπάρχουν νησιὰ Σποράδες, ὅλα χαμηλά καὶ μικρὰ στό μέγεθος, ἀλλὰ στό πλῆθος ἀναρίθμητα, πού δὲν παράγουν κανενὸς εἶδους καρπὸς γιὰ τὴ ζωὴ, οὔτε ἡμερους οὔτε ἄγριους, ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ξηρὰ πού εἶπαμε ἑβδομήντα περίπου στάδια, καὶ εἶναι στραμμένα πρὸς τὸ πέλαγος πού φαίνεται νὰ ἐκτείνεται πρὸς τὴν Ἰνδικὴ καὶ τὴ Γεδρωσία. Ἐδῶ δὲν δημιουργοῦνται κύματα, ἀλλὰ τὸ ἓνα νησιὸν μπαινόντας μπροστὰ στό ἄλλο δέχεται τὴν τρικυμία σὰ ἀκρωτήριά του, καὶ ἔτσι ἡ ἀτμόσφαιρά τους εἶναι ἄριστη. Σ' αὐτὰ ζοῦν ἄνθρωποι διαφορετικοῦ πλῆθους στό καθένα καὶ ἡ ζωὴ τους εἶναι ἡ ἑξῆς. Στὸ πέλαγος πού τὰ βρέχει καὶ εἶναι πάντα ἄγριο καὶ τρικυμισμένο κολυμποῦν χελῶνες πλατιῆς καὶ μεγάλης σὲ ἀπίστευτο πλῆθος, πού ὅλοι τίς θεωροῦμε θαλασσινές. Αὐτὲς τὴ νύχτα βόσκουν στό βυθό, ἐνῶ τὴν ἡμέρα βγαίνουν καὶ κοιμοῦνται

δὲ εἰς τὴν ἐν ταῖς νήσοις ἠσυχίαν καὶ γαλήνην ἀφικόμενοι κομιῶνται, καὶ τοῦτο ποιοῦσι πρὸς τὸν ἥλιον μετέωροι, ταῖς κατεσκευασμέναις πορθμίσιν ὁμοιοπαθεῖς. Ταύτας κατ' ἐκεῖνο καιροῦ οἱ ἐπιχώριοι τέχνη καὶ σπουδῇ καὶ μερμίθαις εἰς τὴν χερσὸν ἐκβαλόντες, τὰ μὲν ἐντὸς ἅπαντα σιτοῦνται, βραχὺν παροπτήσαντες ἐν τῷ καύματι χρόνον, τοῖς δὲ κύτεσι χρῶνται τὰς σκηνώσεις καθιστῶντες, οἷονεὶ καλύβας ἐφ' ὑψηλοῖς τόποις πρηνεῖς καθιστῶντες, καὶ πρὸς τοὺς διάπλους δὲ καὶ ὑδρείας ἔνεκα κέχρηται αὐτοῖς ὥστε εἶναι τὸ αὐτὸ ναῦν, οἰκίαν, ἀγγεῖον, τροφήν τοῖς εἰρημένοις ἀνθρώποις.

Κ'. Ὅτι οὐ πολὺ διεστῶτες τοῦ εἰρημένου γένους σύμμετροι τῷ ἀριθμῷ δίον ἔχουσι τοιοῦτον. Ἐκ τῶν ἐκτριπυμένων εἰς τὴν χερσον κητῶν ἀποζῶσι. Σπανιζούσης δὲ αὐτοῖς τῆς τοιαύτης σιτήσεως (γίνεται δὲ πολλάκις) ἐκ τῶν ὀσῶν τοὺς τε χόνδρους καὶ τὰ ἄκρα τῶν πλευρῶν κατεργαζόμενοι τὴν ἔνδειαν, εἰ καὶ χαλεπῶς, ὁμως παραμυθοῦνται. Τὰ μὲν οὖν τῶν ἰχθυοφάγων γένη, φησὶν, ἃ κατελήφαμεν, μυριῶν ὄντων ἃ τὴν ἡμῶν διέφυγε γνῶσιν, τοσαῦτα.

ΚΑ'. Ὅτι τῆς ζωῆς ἡμῶν ἡμῖν ἐφεστῶσης ἐν τε τοῖς περιττοῖς καὶ τοῖς ἀναγκαίοις, τὰ εἰρημένα γένη τῶν ἰχθυοφάγων τὰ μὲν ἄχρηστα περιγεγράφασιν ἅπαντα, φησὶ, τῶν δὲ καθηκόντων οὐδὲν ἐλλείπουσι, τῇ θεῖα πρὸς τὸ ζῆν ὁδῷ βραβευόμενοι πάντες, οὐ τῇ παρασοφιζομένη ταῖς δόξαις τὴν φύσιν. Οὐ γὰρ ἀρχῆς ἡμιρόμενοι τυχεῖν ἀγωνία φιλονείκῃ καὶ δυστυχεῖ συνέχονται· οὐδὲ πλεονεξίας ἐρῶντες πολλὰ μὲν ἄλλους δοῶσι, πολλὰ δὲ πάσχουσι τῶν οὐκ ἀναγκαίων οὐδὲ ἔχθρας ἐνιστάμενοι μείζους ἐπὶ βλάβῃ σώματος πολεμίου σφάλλονται ἐν ἀτυχίαις οἰκειῶν, οὐδὲ ναυτιλλόμενοι, κέρδους ἔνεκα τὸ ζῆν ὑπερτείναντες, προσπταίσμασι τοῦ δίου μετροῦσι τὴν λύπην, ἀλλὰ μικρῶν δεόμενοι μικρὰ καὶ πενθοῦσι, τὸ μὲν ἀρκοῦν κτώμενοι, τὸ δὲ πλεόν οὐ ζητοῦντες. Ἐνοχλεῖ δ' ἕκαστον οὐ τὸ ἀγνοούμενον, εἰ μὴ πάρεστιν, ἀλλὰ τὸ βουλητόν, ὅταν ὑστερίξῃ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιθυμίας σπενδούσης. Οὐκοῦν ἐκεῖνος, πάντ' ἔχων ἃ θέλει, εὐτυχῆσει κατὰ τὸν τῆς φύσεως

στήν ἡσυχία καὶ τῇ γαλήνῃ τῶν νησιῶν, καὶ κοιμοῦνται στραμμένες στὸν ἥλιο, ὅμοιες μὲ τὶς βάρκες ποὺ φτιάχνουν οἱ ἄνθρωποι. Τὶς ὥρες ἐκεῖνες οἱ νησιῶτες ταχύτατα μὲ τέχνη καὶ μὲ σχοινιά τὶς βγάζουν στὴν ξηρά. Τρῶνε ὅλες τὶς σάρκες τῶν χελωνῶν ἀφοῦ τὶς ψήσουν γιὰ λίγο στὴν ζέστη, ἐνῶ τὰ κελύφη τὰ χρησιμοποιοῦν κατασκευάζοντας τὶς κατοικίες τους, σὰν ἓνα εἶδος καλύβας, σὲ ψηλές θέσεις. Τὰ χρησιμοποιοῦν καὶ γιὰ νὰ πλέουν καὶ ὡς ὑδρεῖες γιὰ τὴ μεταφορὰ νεροῦ. Ὡστε τὸ ἴδιο κέλυφος εἶναι πλοῖο, σπίτι, δοχεῖο, καὶ τροφή γιὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ ἀναφέραμε.

20. Χωρὶς νὰ διαφέρουν ἀπὸ τὴ φυλὴ ποὺ εἴπαμε καὶ μὲ ἀνάλογο πλῆθος ἔχουν τὴν ἀκόλουθη ζωὴ. Ἀποζοῦν ἀπὸ τὰ κήτη ποὺ ξεβράζονται στὴν ξηρά. Σὲ ἔλλειψη αὐτῆς τῆς τροφῆς (πράγμα συνηθισμένο) ἀπὸ τὰ κόκκαλα, τοὺς χόνδρους καὶ τὶς ἄκρες τῶν πλευρῶν ποὺ ἐπεξεργάζονται κατάλληλα, ξεγελοῦν, ἂν καὶ μὲ δυσκολία, τὴν ἔλλειψη τῆς τροφῆς. Οἱ φυλές λοιπὸν τῶν ἰχθυοφάγων ποὺ συναντήσαμε εἶναι αὐτές, εἶναι ἄπειρες ὅμως ὅσες ἔχουν διαφύγει τὴν ἀντίληψή μας.

21. Ἡ δική μας ζωὴ μᾶς κατευθύνει καὶ στὰ περιττὰ καὶ στὰ ἀπαραίτητα, οἱ φυλές ὅμως τῶν ἰχθυοφάγων ποὺ ἀναφέραμε διαγράφουν, λέγει, ὅλα τὰ ἄχρηστα, καὶ ἀπὸ ὅσα πρέπει δὲν παραλείπουν τίποτε, τιμώντας ὅλοι τὸ θεῖο δρόμο γιὰ τὴ ζωὴ, ὄχι αὐτὸν ποὺ παραπλανᾷ τὴ φύση μὲ ψευδεῖς γνῶμες. Δὲν κατέχονται δηλαδὴ ἀπὸ ἐριστικὴ καὶ δυστυχῆ ἀγωνία, ἐπιθυμώντας νὰ γίνουν ἄρχοντες, οὔτε ἀπὸ πλεονεξία προκαλοῦν πολλὰ κακὰ στοὺς ἄλλους καὶ παθαίνουν οἱ ἴδιοι πράγματα ποὺ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα. Οὔτε κάνουν τὸ σφάλμα νὰ ἀρχίζουν ἐχθρότητες μεγαλύτερες γιὰ νὰ βλάψουν τὸν ἐχθρὸ σὲ ἀτυχίες τῶν δικῶν τους, οὔτε ταξιδεύοντας παρατεντώνουν τὶς δυνάμεις τους γιὰ χάρη τοῦ κέρδους, οὔτε καὶ μετροῦν τὴ λύπη τους μὲ τὶς ἀντιξοότητες τῆς ζωῆς. Λιγοστὲς εἶναι οἱ ἀνάγκες τους καὶ λίγες λύπες δοκιμάζουν ἀποκτοῦν ὅ,τι τοὺς φτάνει, ἐνῶ τὸ παράνομο δὲν τὸ ζητοῦν. Ἐνοχλεῖ τὸν καθένα ὄχι αὐτὸ ποὺ δὲν τὸ γνωρίζει ἂν δὲν τὸ ἔχει, ἀλλ' ὅταν καθυστερεῖ αὐτὸ ποὺ θέλει ἀπὸ τὴν ὥρα του ἐνῶ ἡ ἐπιθυμία βιάζεται. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἔχει ὅλα ὅσα θέλει θὰ εὐτυχήσει σύμφωνα μὲ τὸν φυσικὸ λογισμό, καὶ ὄχι σύμφωνα

λογισμόν, οὐ κατὰ τὸν τῆς δόξης. Νόμοις δὲ οὐ δικαιούνται· τί γὰρ δεῖ προστάγματι δουλεύειν τὸν χωρὶς γραμματος εὐγνωμονεῖν δυνάμενον;

ΚΒ. Ὅτι μετὰ τοὺς ἰχθυοφάγους παρὰ τὸν Ἀσταβάραν ποταμόν, ὃς φέρεται μὲν διὰ τῆς Αἰθιοπίας καὶ τῆς Λιβύης, ἔστι δὲ τοῦ Νείλου πολλῶ ταπεινότερος, συμβάλλων δὲ τὴν οἰκείαν ὄρμην τῶ μείζονι ῥεῖθρῳ νῆσον ποιεῖ τῇ περιρρῦσει τὴν Μερόην. Παρὰ γοῦν τὸν εἰρημένον ποταμὸν ἐπ' ἀμφοτέροις κατοικεῖ τοῖς χεῖλεσιν ὄχλος οὐ πολὺς μὲν, τῶ δὲ δίῳ τοιοῦτος. Ἐκ τοῦ παρήκοντος ἔλους τὰς ῥίζας τῶν καλάμων ὀρύττει, κᾶπειτα πλύνας καθαρῶς ἐκκόπτει λίθοις πρὸς μέρος, ποιήσας δὲ λεῖον καὶ κολλῶδες ἀνέπλασεν ἐκ μαγίδος, εἰ καὶ οὐ χειροπλήθεις, ὄγκους, εἶτα ἐν τῶ καύματι παροπτῶν ταύτην ἔχει προσφοράν. Ἐχουσι δὲ οὗτοι κακὸν ἄφυκτον τοὺς ἐν τοῖς ἔλεσι λέοντας ἐπιτιθεμένους αὐτοῖς. Ὑπὸ δὲ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ κυνὸς γίνεται τι κωνάπων πλῆθος ἄπλετον, τηλικαύτην ἔχον δύναμιν, ὥστε τὸν λάιον εἰς τὰς λιμνώδεις ὑγρασίας ἀπελθόντα ἐκεῖ μένειν ἀφανῆ. Ὑφ' ὧν καὶ οἱ λέοντες ἐκτοπίζονται, οὐχ οὕτως ὑπὸ τοῦ δηγμοῦ δηλούμενοι, καίπερ ὄντος ἐπαχθοῦς, ὡς τὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἤχον ἀλλόφυλον ἀδυνατοῦντες φέρειν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀπηγγέλθω τοῦ παραδόξου χάριν· τί γὰρ ἰδιώτερον ἢ λέοντας μὲν ἐκχωρεῖν κώνωψιν, ἀνθρώπους δὲ σῶζεσθαι ὑπὸ τοιούτου κινδύνου;

ΚΓ. Ὅτι τοῖς εἰρημένοις, φησί, τὸ τῶν ὑλοφάγων καὶ τῶν τὰ σπέρματα σιτουμένων ἐγγίξει γένος, βραχεῖαν ἔχον τὴν παραλλαγὴν. Οἱ μὲν γὰρ τὸν πίπτοντα καρπὸν ἀπὸ τῶν δένδρων σιτοῦνται ὑπὸ τὴν θερείαν, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς πόας ἄπτονται τῆς ἐν τοῖς σκιεροῖς ἄγκεσι γινομένης στερεᾶς τε τὴν φύσιν καὶ καυλὸν ἐκτρεφούσης παρόμοιον ταῖς καλουμέναις βουνιάσιν, οἱ δὲ τῆς ὕλης τὴν ἀπαλὴν σιτοῦνται. Οὗτοι τὰς μὲν νύκτας κοιμῶνται τόπον ἀπὸ τῶν ἐκεῖ θηριῶν πρὸς ὀχύρωσιν ἐξειλεγμένοι καὶ φυλακὴν, ἅμα δὲ ἡλίῳ μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἐπὶ τὰ δένδρα πάν-

να μέ τις φαντασίες του. Δέν ἐπιζητοῦν μέ νόμους τὸ δίκαιό τους. Γιατί δηλαδή πρέπει νὰ ὑποτάσσεται σὲ προσταγές ὅποιος χωρὶς γραπτές νομοθεσίες μπορεῖ νὰ ἔχει ὀρθή γνώμη;

22. Μετὰ τοὺς Ἰχθυοφάγους εἶναι ὁ ποταμὸς Ἀσταβάρης, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὴν Αἰθιοπία καὶ τὴ Λιβύη, εἶναι ὅμως πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸν Νεῖλο καὶ ἐκεῖ πού συμβάλλει τὸ νερό του μέ τὸ μεγαλύτερο ποταμὸ δημιουργεῖ μέ τὴν περιορροή του τὴ νῆσο Μερὸη. Κοντὰ λοιπὸν στὸν ποταμὸ πού ἀναφέραμε, στὶς δύο ὄχθεις του κατοικεῖ μὰ φυλὴ ὄχι πολυἀριθμη, πού ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῆς εἶναι ὁ ἐξῆς. Ἀπὸ τὸ γειτονικὸ ἔλος θγάζουν τις ρίζες τῶν καλαμῶν κι ἔπειτα, ἀφοῦ τις πλύνουν καὶ τις καθαρίζουν, τις κόβουν μέ πέτρες σὲ κομμάτια, κι ἀφοῦ κάνουν ἓνα μίγμα λεῖο καὶ κολλώδες, πλάθουν ἀπὸ αὐτὸ βόλους μικρότερους ἀπὸ τὸ γέμισμα τῆς χούφτας, καὶ τοὺς ψήνουν γιὰ τροφή ἐκθέτοντάς τους στὸν ἥλιο. Ἀντιπάλους πού δέν μποροῦν νὰ νικήσουν ἔχουν τὰ λιοντάρια πού τοὺς ἐπιτίθενται ἀπὸ τὰ ἔλη ὅπου ζοῦν. Ὅταν ἀνατεῖλει ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Κυνός δημιουργεῖται ἓνα τεράστιο πλῆθος κουνουπιῶν, πού διαθέτει τέτοια δύναμη, ὥστε ὁ λαὸς καταφεύγει στὰ τέλματα καὶ μένει ἐκεῖ ἔξαφασμένος. Ἀπὸ αὐτὰ ἐκτοπίζονται καὶ τὰ λιοντάρια, πού δέν βλάπτονται ὅμως τόσο ἀπὸ τὸ δάγκωμά τους, ἂν καὶ εἶναι ἐπώδυνο, ὅσο ἀπὸ τὸν παράξενο ἦχο τῆς φωνῆς τους πού δέν μποροῦν νὰ τὸν ὑποφέρουν. Αὐτὰ ὅμως ἄς τὰ ἀναφέρομε χάρη τῆς παραδόξότητάς τους. Γιατί τί τὸ ἀξιοσημεῖτο εἶναι τὸ νὰ ὑποχωροῦν τὰ λιοντάρια προστὰ στὰ κουνούπια καὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ σώζονται ἀπὸ αὐτὸν τὸν κίνδυνο;

23. Μ' αὐτοὺς πού ἀναφέραμε γειτονεύει, λέγει, ἡ φυλὴ τῶν Ὑλοφάγων καὶ τῶν Σποροφάγων, πού παρουσιάζουν μικρὴ μόνο παραλλαγή. Οἱ Σποροφάγοι τρώνε τοὺς καρπούς πού πέφτουν ἀπὸ τὰ δένδρα τὸ καλοκαίρι καὶ τὸν ἄλλο καιρὸ τρέφονται ἀπὸ τὸ χόρτο πού μεστώνει στὶς σκιερὲς κοιλάδες καὶ θγάζει βλαστὸ παρόμοιο μέ τοὺς λεγόμενους βουνιάδες¹⁷. Οἱ ἄλλοι τρέφονται ἀπὸ τρυφεροὺς βλαστούς. Αὐτοὶ κοιμοῦνται τις νύχτες ἐκλέγοντας ἓνα μέρος ἔξασφαλισμένο ἀπὸ τὰ θηρία, καὶ μέ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου ἀνεβαίνουν μέ τις γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους ὅλοι στὰ δένδρα καὶ προσ-

τες ἀναβαίνουσι, σπουδῇ καταλαβεῖν ζητοῦντες τοὺς ἄκρους κλῶνας, κάκειθεν τὴν ἀπαλωτάτην ὕλην ἀμέλγοντες, εὐμαρῶς σιτοῦνται. Τοιαύτην δὲ ἐκ τοῦ παντός βίου πεποίηνται τὴν ἕξιν, ὥστε καὶ τὰ τῆς ἀναδρομῆς ἄπιστον ἔχειν τὴν θεάν καὶ τὴν συν-
 5 τονίαν οὐ χειρῶν μόνον καὶ δακτύλων καὶ ποδῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μερῶν τῶν ὑπολοίπων ἀπλῶς. Μεταπηδῶσι γὰρ εὐπόρως ἀπ' ἄλλου πρὸς ἕτερον ἀκρέμονα, καὶ τοὺς κλάδους ἀλλήλων πολλάκις ἐν τοῖς ἐπισφαλεστάτοις τόποις ἀφαιροῦνται, καὶ τοιαῦτα ἐνδείκνυνται, ὥστε τὸν ἰδόντα αὐτὸν μὲν ἐκπλήττεσθαι, μὴ μέντοι θαρ-
 10 ρεῖν εἰς τοὺς ἀπείρους ἐξαγγέλλειν. Καὶ πάντα δὲ κλάδον τοῖς ὀδοῦσιν ἔγχυλον κατεργάζονται καὶ ταῖς κοιλίαις εὐπόρως πέττουσι, καὶ τὸ σφαλὲν ἄνωθεν σῶμα διὰ τὴν ἰσχύτητα οὐ βαρείας τυγχάνει τῆς πληγῆς. Οὗτοι δὲ γυμνοὶ μὲν εἰσι πάντες, χρῶνται δὲ κοινοῖς καὶ τέκνοις καὶ γυναῖξί, πολεμοῦσι δὲ περὶ τῶν τόπων ἀλ-
 15 λήλοις, μεταλλάττουσι δὲ οἱ πλεῖστοι λιμῶ πιεζόμενοι, γλαυκωμάτων περὶ τὰ πενήκοντα ἔτη τοῖς ὄμμασιν ἐπιτροχόντων.

ΚΔ'. Περὶ τῶν λεγομένων Κυνεγετῶν.

Ὅτι μετὰ τοὺς εἰρημένους εἰσὶν οἱ παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις λεγόμενοι κυνηγέται. Οὗτοι διὰ τὴν τῶν θηρίων φορὰν, ἣν ὁ τόπος
 20 ἄπλετον φέρει, ἐν τοῖς δένδροισι μὲν σκηνοῦσιν, ἐξ ἐνέδρας δὲ ἀγρεύοντες τὰ θηρία τροφήν ἑαυτοῖς ταῦτα ποιοῦνται. Εἰσὶ καὶ τοξείας ἐπιστημόνες. Ἐπὰν δὲ θήρας ἀπορῶσι, τοῖς δέρμασι τῶν προτεθηραμένων τὴν ἐνδειαν ἀναπληροῦσι, βρέξαντες τὰς δύρσας καὶ ἐπ' ἀνθρακίαν κούφην ἐπιβαλόντες, εἶτα σποδίσαντες καὶ
 25 εἰς διαίρεσιν ἀγαγόντες.

ΚΕ'. Περὶ τῶν ἑλεφαντοφάγων.

Ὅτι μετὰ τοὺς εἰρημένους, πολὺ τούτων ἀφεστῶτες καὶ πρὸς ἑσπέραν μᾶλλον ἀνατείνοντες, εἰσὶν οἱ ἐκ τῆς τῶν ἑλεφάντων θήρας τὸν βίον ποιοῦνται. Οἱ μὲν ἀπὸ δένδρου, ἐφ' ᾧ κάθηνται,
 30 σκοποῦντες τὰς παρόδους τῶν θηρίων, ταῖς μὲν χερσὶ τῆς οὐρᾶς λαβόμενοι, τοῖς ποσὶ δὲ πρὸς τὸν μηρὸν τὸν ἀριστερὸν ἐπιβαίνουσιν· εἶτα πελέκει, ὃν ἐπιτήδειον καὶ ἔτοιμον ἔχουσι, τὴν δεξιάν

παθοῦν νὰ μαζέψουν τὶς ἄκρες τῶν κλαδιῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα κόβουν τὰ τρυφερὰ βλαστάρια καὶ τρέφονται ἄνετα. Αὐτοὶ ἀποκοτοῦν μιὰ τέτοια συνήθεια σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους, ὥστε εἶναι ἀπίστευτο θέαμα τὸ πῶς σκαρφαλώνουν καὶ πῶς συντονίζουν, ὄχι μόνο τὰ χέρια καὶ τὰ δάχτυλα καὶ τὰ πόδια, ἀλλὰ γενικὰ καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα μέλη τους. Μεταπηδοῦν μὲ πολλὴ εὐκολία ἀπὸ τὸ ἓνα κλαδί στοῦ ἄλλο, καὶ πολλές φορές ἀφαιροῦν τὰ κλαδιά ἀπὸ τοὺς ἄλλους σὲ πολὺ ἐπικίνδυνες θέσεις, ὥστε αὐτὸς ποὺ τοὺς βλέπει ὁ ἴδιος νὰ ἐκπλήσσει, νὰ μὴν παίρνει ὅμως τὸ θάρρος νὰ τὸ πεῖ τοὺς ἄπειρους. Κάθε βλαστὸ ποὺ ἔχει χυμὸ τὸν μασοῦν καλὰ καὶ τὸν χωνεύουν εὐκόλα. Ὅποιος γλιστρήσει καὶ πέσει ἀπὸ ψηλά, ἐπειδὴ τὸ σῶμα του εἶναι ἰσχνό, δὲν χτυπᾷ σοβαρὰ. Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι γυμνοί, ἔχουν κοινὰ παιδιὰ καὶ κοινὲς τὶς γυναῖκες, πολεμοῦν μεταξύ τους γιὰ τὶς περιοχές, καὶ πεθαίνουν οἱ περισσότεροὶ ἐξαναγκασμένοι ἀπὸ τὴν πείνα· στὰ πενήντα χρόνια τους παθαίνουν γλαύκωμα στὰ μάτια.

24. Γιὰ τοὺς λεγόμενους Κυνηγέτες.

Μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς συναντοῦμε, λέγει, τοὺς ἐπονομαζόμενους ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους Κυνηγέτες. Αὐτοὶ ἐξαιτίας τῶν θηρίων, ποὺ ὁ τόπος διαθέτει ἄφθονα, κατοικοῦν πάνω στὰ δένδρα· κυνηγοῦν τὰ θηρία μὲ ἐνέδρα καὶ τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τροφή τους. Εἶναι ἄριστοι τεχνίτες στὰ τόξα. Ὅταν δὲν ὑπάρχει κυνήγι, ἀναπληρώνουν τὴν ἔλλειψη μὲ τὰ δέρματα θηρίων ποὺ εἶχαν σκοτώσει πρωτύτερα· μουσκεύουν τὰ δέρματα καὶ τὰ βάζουν σὲ χαμηλὴ φωτιά, κι ἔπειτα τὰ σκεπάζουν μὲ τέφρα καὶ τὰ χωρίζουν σὲ κομμάτια.

25. Γιὰ τοὺς Ἐλεφαντοφάγους.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀναφέρομε, πολὺ διαφορετικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ποὺ ἀπλώνονται μᾶλλον πρὸς τὴ Δύση, κατοικοῦν αὐτοὶ ποὺ ζοῦν ἀπὸ τὸ κυνήγι τῶν ἐλεφάντων. Πάνω ἀπὸ τὰ δένδρα, ὅπου κάθονται, παρατηροῦν τὰ περάσματα τῶν θηρίων, καὶ πιάνοντας μὲ τὰ χέρια τὴν οὐρὰ τους, ἀνεβαίνουν μὲ τὰ πόδια στὸν ἀριστερὸ μηρὸ τους, καὶ στὴ συνέχεια μ' ἓνα τσεκούρι κατάλληλο καὶ πρόχειρο ποὺ ἔχουν, κόβουν μὲ ἀπανωτὰ χτυπήματα τὰ νεῦρα τοῦ δεξιοῦ ποδιοῦ,

ἰγνύν, πυκναῖς ταῖς πληγαῖς χρώμενοι, νευροκοποῦσιν, οὕτω δὲ
 ἔκτενῶς τῇ μὲν καταφέροντες τῇ δὲ τῆς οὐράς κρατοῦντες, ὡς
 ἄθλου προκεμένου τῆς ψυχῆς ἢ γὰρ ἀποκτεῖναι χρὴ ἢ τελευτᾶν,
 ἄλλην τοῦ καιροῦ διέξοδον οὐκ ἔχοντος. Ἐπὶ δὲ τὸ ζῶον ἐκ τῆς
 5 πληγῆς καὶ τῆς αἱμορραγίας πέση, οἱ συνθηραταὶ παραγίνονται
 ἐπὶ τὸ πτώμα, καὶ τοῦ θηρίου ζῶντος ἔτι παρατέμνοντες ἐκ τῶν
 ὀπισθίων τὰς σάρκας εὐωχοῦνται, τὸν ἔσχατον τοῦ καταπονηθέν-
 τος οὕτως ὑπομένοντες θάνατον. Ἄλλ' οἱ μὲν μετὰ τοῦ ἔσχάτου
 κινδύνου ἐλεφαντοθῆραι τοιοῦτοι. Ἔτεροι δὲ θηρῶσιν αὐτοὺς
 10 οὕτω. Τρεῖς ἄνδρες ἐν μὲν ἔχοντες τόξον, οἷστοὺς δὲ πλείους κε-
 χρισμένους τῇ χολῇ τῶν ὄφεων, ἐστᾶσιν ἐν δρυμῶ παρὰ τὰς τῶν
 θηρίων διεξόδους. Ἐπὶ οὖν προσάγῃ τὸ ζῶον, ὁ μὲν εἷς κατέχει
 τὸ τόξον τῷ ποδὶ προσβεβηκώς, οἱ δὲ δύο τὴν νευρὰν ἐλκύσαντες
 ἐκ τῆς ἀπάσης θίας ἀφήκαν τὸ βέλος, ἓνα σκοπὸν ἔχοντες ἐπὶ μέ-
 15 σην τὴν πλευρὰν, ὥστε διανύσαι τῆς περιοχῆς ἐντὸς καὶ τοὺς
 κυρτοὺς τεμεῖν καὶ τρώσαι τόπους ἐκεῖθεν τὸ τηλικούτον θηρίον
 ἐλαννόμενόν τε καὶ σπαραττόμενον διαλύεται καὶ πίπτει.

Τρίτον δὲ ἔστι γένος ἐλεφαντοφάγων, οἱ ἐπειδὴν οἱ ἐλέφαν-
 τες τῆς νομῆς ἐμφορηθέντες πρὸς ὕπνον τραπέσθαι ζητῶσιν, οὐκ
 20 ἐπὶ γῆς δὲ ἀναπεσόντες ὑπνοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς παχυτάτοις καὶ μεγί-
 στοις δένδροισι προσανακλίνοντες ἑαυτούς, ὥστε τοὺς μὲν δύο πό-
 δας τοὺς πλησίον τοῦ στελέχους πρὸς τὴν γῆν ἐλαφρῶς ὑπερείδε-
 σθαι, τὴν δὲ πλευρὰν τὸ πᾶν σῶμα ἐκδεχομένην ὀχεῖσθαι πρὸς τῇ
 φύσει τοῦ ξύλου, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τῆς καταφορᾶς τυγ-
 25 χάνειν οὐκ εἰλικρινοῦς, ἀλλὰ παρεψευσμένης, διὰ τὸ προσκειῖ-
 σθαι τοῖς θάθεσιν ὕπνοις ἀγωνίαν ἰσχυρὰν, φθορᾶς ὑποκειμένης
 παραχρῆμα τῷ σφαλέντι διὰ τὴν ἔκλυσιν τὴν φυσικὴν. Οἱ οὖν
 ἀπὸ τῆς τούτων θήρας τὸν θῖον ποιούμενοι, τοὺς δρυμοὺς περι-
 πλανώμενοι καὶ τὴν τοῦ θηρίου κοίτην ἐπισημηνάμενοι, ἐκ τῶν
 30 ὀπισθεν τοῦ δένδρου τόπων πρίουσι, ἕως ἂν μῆτε κλίνη τὸ πᾶν
 μῆτε ἰσχυρὸν ἄγαν καὶ ἰσχυρὸν ἀπολείποιτο, μένη δὲ ἑστηκὸς ἐπὶ
 βραχείας ῥοπῆς. Τὸ δὲ ζῶον ἀπὸ τῆς νομῆς ἐπὶ τὸν συνήθη τῆς
 κοίτης τόπον ἀνακλινόμενον αἰφνιδίον τε πίπτει τοῦ ξύλου κλα-

χτυπώντας τόσο δυνατὰ τὸ πόδι καὶ κρατώντας τὴν οὐρά, καθόσον πρόκειται γι' ἀγώνα ζωῆς· γιατί ἢ πρέπει νὰ σκοτώσουν τὸ θηρίο, ἢ νὰ πεθάνουν· ἢ περίπτωση αὐτὴ δὲν τοὺς δίνει ἄλλη διέξοδο. Ὅταν τὸ ζῶο πέσει ἀπὸ τὰ χτυπήματα καὶ τὴν αἰμορραγία, ἢ ὁμάδα τῶν κυνηγῶν ὁρμοῦν ἐπάνω στὸ πτώμα, καὶ ἐνῶ τὸ θηρίο ζεῖ ἀκόμα, κόβοντας τὶς σάρκες του ἀπὸ τὸ πίσω μέρος, ἐπιδίδονται στὸ συμπόσιό τους, ἐνῶ τὸ θηρίο καταπονημένο ἔτσι δέχεται τὸν χειρότερο θάνατο. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἔλεφαντοκυνηγοὶ ποὺ ἀντιμετωπίζουν τὸν ἔσχατο κίνδυνο. Ἄλλοι ἐπιδίδονται στὸ κυνήγι μὲ τὸν ἕξις τρόπο. Τρεῖς ἄνδρες, χρησιμοποιώντας ἓνα τόξο καὶ βέλη πολλὰ ἐπιχρισμένα μὲ δηλητήρια φιδιῶν, στήνουν ἐνέδρα στὸ δάσος σὲ μέρη ἀπὸ ὅπου θγαίνουν τὰ θηρία. Ὅταν λοιπὸν πλησιάζει τὸ θηρίο ὁ ἓνας κρατᾷ τὸ τόξο προβάλλοντας τὸ πόδι, ἐνῶ οἱ δύο τεντώνοντας τὴν νευρὰ ἀφήνουν τὸ βέλος μὲ ὅλη τὴ δύναμή τους, σκοπεύοντας στὴ μέση τῆς πλευρᾶς του, γιὰ νὰ εἰσδύσει στὸ ἐσωτερικὸ καὶ νὰ χτυπήσει καὶ νὰ κόψει τὰ κυρτὰ ὄργανα. Ἐπειτ' ἀπὸ αὐτὸ τὸ μεγάλο αὐτὸ θηρίο τὸ σπρώχνουν ἐνῶ αὐτὸ σπαράζει, καὶ τέλος παραλύει καὶ πέφτει.

Τρίτο γένος εἶναι οἱ Ἐλεφαντοφάγοι ποὺ θηρεύουν τοὺς ἐλέφαντες ὅταν χορτάσουν τροφή καὶ ζητοῦν τόπο νὰ κοιμηθοῦν. Δὲν κοιμοῦνται πέφτοντας στὴ γῆ, ἀλλ' ἀκουμποῦν στὰ πιὸ χονδρὰ καὶ πιὸ μεγάλα δένδρα, ὥστε τὰ δύο πόδια τους ποὺ εἶναι κοντὰ στὸν κορμὸ ἀκουμποῦν ἑλαφρὰ στὴ γῆ, ἐνῶ ἡ πλευρὰ σηκώνοντας ὅλο τὸ βάρος τοῦ σώματος γέρνει πάνω στὸ δένδρο. Αὐτὴ ἢ κατάκλιση δὲν εἶναι πραγματικὴ, ἀλλὰ παραπλανητικὴ, γιατί στὸν βαθύ τους ὕπνο ὑπάρχει ἔντονη ἀγωνία, ἐπειδὴ ὑπάρχει φόβος νὰ πέσει ἀμέσως ὅποιος γλιστρήσει ἕξαιτίας τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας. Ὅσοι λοιπὸν ζοῦν ἀπὸ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ κυνηγιοῦ περιφέρονται στὰ δάση καὶ ἐπισημαίνουν τὸ μέρος ποὺ κοιμᾶται τὸ ζῶο· προσιάζουν τότε τὸ πίσω μέρος τοῦ κορμοῦ τόσο ποὺ οὔτε νὰ γείρει καθόλου οὔτε νὰ στέκεται μὲ ὅλη τὴ δύναμή του, ἀλλὰ νὰ μένει μόλις ὄρθιο. Τὸ ζῶο πηγαίνοντας ἀπὸ τὴ βοσκὴ στὸν συνηθισμένο τόπο τῆς κατάκλισης, καθὼς ἀκουμπᾷ σπάζει ξαφνικὰ τὸ δένδρο καὶ πέφτει προσφέροντας ἔτοιμο φαγητὸ στοὺς κυνηγούς του. Κόβουν τότε τὰ

σθέντος, καὶ πρόκειται τοῖς θηράσασι δεῦπνον ἔτοιμον· τὰς γὰρ ὀπισθίας κόψαντες οὗτοι σάρκας καὶ ποιήσαντες ἕξαιμον τὸ ζῶον, εἶτα νεκρόν, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ χρείαν ἕκαστος τὰ μέλη διαιροῦσιν.

ᾠΟτι τούτους τοὺς κνηγοὺς Πτολεμαῖος ὁ Αἰγύπτου βασιλεὺς ἀποσχέσθαι τοῦ φόνου τῶν ἐλεφάντων παραινῶν, ἵν' ἔχοι αὐτὸς ζῶντας, καὶ πολλὰ καὶ θαυμαστὰ αὐτοῖς ὑπισχνούμενος, οὐ μόνον οὐκ ἔπεισεν, ἀλλ' οὐδ' ἂν τὴν ὅλην ἀλλάξασθαι βασιλείαν πρὸς τὸν ἐνεστώτα βίον εἰπόντων ἀπόκρισιν ἤκουσεν.

ΚϚ. Περὶ Αἰθιοπῶν τῶν Σιμῶν καὶ τῶν Στρουθοφάγων.

10 ᾠΟτι τῶν κνηγῶν τούτων, οὓς οἱ νομάδες ἀκαθάρτους καλεῖν εἰώθασι, τὸ μὲν πρὸς ἑσπέραν ἀπόσπασμα Αἰθιοπῶν νέμεται, οὓς καλοῦσι Σιμούς, τὰ δὲ πρὸς μεσημβρίαν οὐ μέγα ἔθνος, οἱ καλούμενοι Στρουθοφάγοι, οἱ ταύτας τέχνη καὶ δόλω καὶ ῥοπάλοις θηρεύοντες ἐκ τούτων βιοῦσιν, σιτούμενοι μὲν τὰς σάρκας, ἐνδύ-
15 σει δὲ καὶ στρωμνῇ τοῖς αὐτῶν χρώμενοι δέρμασι. Πολεμούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν Σιμῶν οὗτοι τοῖς τῶν ὀρύγων κέρασιν ὄπλοις χρῶνται μεγάλοις καὶ τμητικοῖς οὓσι· τρέφει δὲ ἡ χώρα πολυπληθὲς τὸ ζῶον τοῦτο.

Κϛ. Περὶ Ἀκριδοφάγων.

20 ᾠΟτι τῶν εἰρημένων οὐ πολὺ διεσπῶτές εἰσιν οἱ ἀκριδοφάγοι· τὸ δὲ ἔθνος βραχύτεροι μὲν τῶν λοιπῶν, ἰσχυροὶ δὲ τοῖς εἶδεσι, μέλανες δὲ ἕξαισιῶς. Ὑπὸ δὲ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν, ὅτε λίβες παρ' αὐτοῖς καὶ ζέφυροι πνέουσι, παμμεγεθῶν ἀκριδῶν πλῆθος ἀμύθητον ἐκ τῆς ἀνισοτροπίας μετὰ τῶν ἀνέμων παραγίνεται χώρας, τῇ μὲν
25 δυνάμει τῆς πτήσεως τῶν ὀρνίθων μικρὸν παραλλάττον, μακρὸν δὲ τῷ σώματι. Ἀπὸ τούτου τοῦ ζῴου τρέφονται πάντα τὸν χρόνον, ἄλλως τε τούτοις καὶ τεταριχενόμενοι χρώμενοι. Καπνῶ δὲ ταύτας θηρῶσιν, ἐκ τοῦ ἀέρος ἐπὶ γῆν καταφέροντες. Οὗτοι κοῦφοι μὲν εἶναι λέγονται καὶ τοῖς ποσὶν ὀξύτεροι, ζῶσι δὲ οὐ πλεῖον τεσσαρά-
30 κοντα ἐτῶν, ξηρᾶς κοινωνοῦντες τελείως τροφῆς. Τελευτῶσι δὲ τοῦ ζῆν ἀθλιώτερον ἅμα γὰρ τῷ πλησιάζειν τὸ γῆρας ἐγγίνεται τοῖς

ὀπίσθια κρέατα τοῦ ζώου καὶ προκαλώντας ἀφαιμάξη σ' αὐτό, κόβουν στή συνέχεια ἀπὸ τὸ νεκρὸ ζῶο κομμάτια ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ ὅσα χρειάζεται.

Αὐτοὺς τοὺς κυνηγούς, λέγει, προτρέποντάς τους ὁ Πτολεμαῖος, ὁ βασιλιάς τῆς Αἰγύπτου, νὰ σταματήσουν τὸ φόνο τῶν ἐλεφάντων, γιὰ νὰ τοὺς ἔχει αὐτὸς ζωντανούς, ὄχι μονάχα δὲν τοὺς ἔπεισε, ἀλλ' ἄκουσε τὴν ἀπάντησι, ὅτι οὔτε ὅλη τὴ βσιλεία του δὲν θὰ δεχόταν ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τὸν τρόπο αὐτὸν τῆς ζωῆς τους.

26. Γιὰ τοὺς Σιμοὺς Αἰθίοπες καὶ τοὺς Στρουθοφάγους.

Ἐνα τμῆμα, λέγει, αὐτῶν τῶν Κυνηγῶν τῶν Αἰθιοῦπων, ποὺ οἱ Νομάδες συνηθίζουν νὰ τοὺς ἀποκαλοῦν ἀκάθαρτους, ζοῦν στὰ δυτικὰ, καὶ τοὺς ὀνομάζουν Σιμοὺς, ἐνῶ τὸ τμῆμα ποὺ ζεῖ στὰ νότια καὶ δὲν εἶναι ἔθνος μεγάλο, ὀνομάζονται Στρουθοφάγοι· αὐτοὶ πιάνουν τοὺς στρουθοὺς¹⁸ μὲ τεχνάσματα καὶ παγίδες καὶ ρόπαλα καὶ ζοῦν ἀπὸ αὐτούς, τρώγοντας τὸ κρέας τους καὶ χρησιμοποιώντας τὰ δέρματά τους γιὰ φορέματα καὶ στρώματα. Ὅταν τοὺς πολεμοῦν οἱ Σιμοὶ χρησιμοποιοῦν ὡς ὄπλα τὰ κέρατα τῶν ὀρύγων¹⁹, ποὺ εἶναι μεγάλα καὶ αἰχμηρὰ. Ἡ χώρα ἔχει ἄφθονα τέτοια ζῶα.

27. Γιὰ τοὺς Ἀκριδοφάγους.

Δὲν διαφέρουν, λέγει, πολὺ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἀναφέραμε οἱ Ἀκριδοφάγοι. Ὁ λαὸς αὐτὸς εἶναι κοντότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἰσχυροὶ στὴν ὄψη, καὶ ὑπερβολικὰ μαῦροι. Τὴν ἐαρινὴ ἰσημερία ὅταν φυσοῦν σ' αὐτοὺς λίβες καὶ ζέφυροι φτάνει μαζί μὲ τοὺς ἀνέμους ἀπὸ τὴν ἀνεξερεῦντη χώρα πλῆθος ἀνυπολόγιστο πελώριων ἀκριδῶν, οἱ ὁποῖες διαφέρουν λίγο ἀπὸ τὰ πουλιὰ στὴ δύναμη τῆς πτήσης, πολὺ ὅμως στὸ σῶμα. Ἀπὸ τὰ ζῶα αὐτὰ τρέφονται ὅλο τὸ χρόνο, ἀφοῦ ἐξάλλου τίς τρῶνε καὶ ταριχευμένες. Τίς πιάνουν μὲ τὸν καπνὸ ρίχνοντάς τες ἀπὸ τὸν ἀέρα ποὺ πετοῦν στὴ γῆ. Λέγεται ὅτι εἶναι ἐλαφροὶ καὶ γρήγοροι στὰ πόδια, καὶ δὲν ζοῦν περισσότερο ἀπὸ σαράντα χρόνια, τρώγοντας ξηρὲς μόνο τροφές. Ὁ θάνατος τῶν Ἀκριδοφάγων εἶναι πιὸ ἄθλιος ἀπὸ τὴ ζωὴ τους. Ὅταν πλησιάζουν τὰ

19. Εἶδος ζαρκαδιοῦ ἢ ἀνιλόπτης ποὺ ζεῖ στὴν Ἀφρική ἢ στὴν Ἰνδία.

σώμασιν αὐτῶν περωτὰ γένη φθειρῶν, ὅμοια μὲν τῷ τύπῳ τοῖς κρότῳσι, βραχεῖ δὲ ἐλάττω τῶν ἐν τοῖς κυσὶ φαινομένων, ἀρχόμενα μὲν ἀπὸ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας, ἐπινεμόμενα δὲ συντόμως μετὰ τοῦ παντὸς προσώπου τὴν ἐπιφάνειαν. Οἱ τὰ μὲν πρῶτα τοῖς
 5 ὑπὸ ψώρας ἠρεθισμένοις ὁμοίως διάκεινται, ὕστερον δ' ἐπιτόνως ἑαυτοὺς σπαράττουσιν εἴτα τοῦ πάθους εἰς ἀκμὴν ἐλκομένου, καὶ μετὰ τῆς τῶν θηρίων ἐκφύσεως καὶ λεπτῶν ἀναγεομένων ἰχώρων, ἀκαρτερήτους ὑφίστασθαι τοὺς ἀθλίους τὰς δραμύτητας συμβαίνει. Οὗτοι μὲν εἴτε τοὺς χυμούς, εἴτε τὴν τροφήν, εἴτε τὸν ἀέρα τῆς
 10 κακίας ἔχοντες αἴτιον, οὕτως ἀπόλλυνται.

ΚΗ. Περὶ τῆς πλησιαζούσης χώρας τοῖς Ἀκριδοφάγοις.

Ὅτι τῶν Ἀκριδοφάγων, φησὶν, ἀστρυγείτων χώρα πολλὴ καὶ νομὰς ἔχουσα ποικιλία διαφέρουσα, ἔρημος δὲ τελέως καὶ πᾶσι τοῖς περιοίκοις ἄβατος, οὐκ ἀπ' ἀρχῆς σπανίσασα ἀνθρωπίνου
 15 γένους, ἀλλ' ὑπὸ πλήθους ἀπίστου σκορπίων καὶ φαλαγγίων, ἃς τετραγνάθους ὀνομάζουσιν ἔνιοι. Τοῦτο γὰρ τὸ φύλον ἔκ τινος ἐπομβρίας λέγουσιν ἐπιπολάσαι, καὶ τῶν ἐνοικούντων πρὸς τὸ κακὸν ἀντισχεῖν οὐ δυναμένων, ἀλλὰ φυγῇ τῶν ἐκπεσόντων τοῦ ὀλέθρου τὴν σωτηρίαν ἀντὶ τῆς πατρίδος ἐλομένων, ἔρημον ἔξ
 20 ἐκείνου γένους ἀνθρώπων τὴν χώραν ὑπολειφθῆναι. Καὶ μυῶν δὲ πλήθος ἀρουραίων, ὡς τοῖς περὶ Ἰταλίαν, καὶ στρουθοὶ τὰ σπέρματα κατεσθίοντες, ὡς περὶ Μηδίαν, καὶ βάτραχοι, ὃ γέγονε περὶ τοὺς Αὐταριάτας, καὶ ὑπὸ λεόντων ἐπιπολασάντων πόλεις μετανέστησαν, ὡς ἐπὶ Λιβύης καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνέλπιστα πάθη
 25 καταλαβόντα, πολλὰς χώρας τῶν οἰκητόρων ἐξηρήμωσαν.

ΚΘ. Περὶ Κυναμολγῶν.

Ὅτι ὕστατοι, φησὶ, τῶν πρὸς μεσημβρίαν οἰκούντων εἰσὶν οὗς Ἑλληνες μὲν Κυναμολγοὺς καλοῦσιν, οἱ δ' ἀστρυγείτονες, ὡς ἂν τις εἴποι, ἀγρίους βαρβάρους. Οὗτοι κομῆται μὲν εἰσι καὶ πώ-
 30 γωνας φέρουσιν ἐξαισίους, κύνας δὲ τρέφουσι πολλοὺς καὶ μεγά-

20. Ὄνομασία προερχόμενη ἀπὸ τῆ σύνθεσι τῶν λέξεων κύων + ἀμέλγω.

γηρατειὰ γεμίζει τὸ σῶμα τους ἀπὸ φτερωτὲς ψεῖρες, ὅμοιες μὲ τοὺς κρότῳνες (τσιμπούρια), λίγο ὅμως μικρότερες ἀπὸ τοὺς κρότῳνες τῶν σκυλιῶν, οἱ ὁποῖες ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ στήθος καὶ τὴν κοιλιά καὶ σύντομα ἀπλώνονται σ' ὅλο τὸ σῶμα καὶ τὸ πρόσωπο. Στὴν ἀρχὴ ἡ κατάστασή τους εἶναι ὅπως ἐκείνων ποὺ ἔχουν ψωρίαση, ἔπειτα ξεσκίζουν τὸ σῶμα τους ὀδυνηρά. Οἱ πληγὲς τους ἔπειτα φτάνουν στὸ κορυφῳμα καὶ μαζὶ μὲ τὸν πολλαπλασιασμὸ τῶν ζωυφίῳν καὶ τὸ τρέξιμο λεπτοῦ πύου, δοκιμάζουν οἱ δυστυχεῖς ἀφόρητους πό-
 νους. Μὲ τέτοιο τρόπο πεθαίνουν καὶ αἷτια γιὰ τὸ κακὸ αὐτὸ εἶναι εἴτε ἡ κράση τους, εἴτε ἡ τροφή, εἴτε τὸ κλίμα.

28. Γιὰ τὴ γειτονικὴ στοὺς Ἀκριδοφάγους χώρα.

Γειτονικὴ χώρα, λέγει, τῶν Ἀκριδοφάγων, εἶναι μιὰ μεγάλη χώρα μὲ πολλὰ λιβάδια καὶ ποικιλία βοσκῆς· εἶναι τελείῳς ἔρημη καὶ οἱ περίοικοι δὲν τὴν ἐπισκέπτονται· δὲν τῆς ἔλειπαν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ, ἀλλὰ τοὺς ἔδιωξε τὸ ἀπίστευτο πλῆθος τῶν σκορπιῳν, τῶν φαλαγγιῳν, ποὺ μερικοὶ τοὺς ὀνομάζουν τετρασάγῳνες. Αὐτὴ ἡ φυλὴ λένε ὅτι κατόρθωσε νὰ ἐπιζῆσει ὕστερα ἀπὸ κάποια πολυομβρία κι ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι δὲν μπόρεσαν ν' ἀντέξουν στὸ κακὸ, ὅσοι διέφυγαν τὸν ὀλεθρο, προτιμώντας τὴ σωτηρία τους ἀντὶ τῆς πατρίδας τους, ἔφυγαν ἀπὸ αὐτὴν, καὶ ἔτσι ἔμεινε ἀπὸ τότε ἡ χώρα ἔρημη ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο εἶδος. Τὸ πλῆθος τῶν ποντικῳν, ὅπως στὴν Ἰταλία, καὶ τὰ πουλιὰ ποὺ ἔτρωγαν τὰ σιτηρὰ ὅπως στὴ Μηδία, καὶ τὰ βατράχια ποὺ ἐμφανίσθηκαν στοὺς Αὐταριάτες, ἀλλὰ καὶ λιοντάρια ποὺ κατέκλυσαν τὰ μέρη ἔγιναν αἷτια νὰ μεταφερθοῦν πόλεις ἄλλοῦ, ὅπως ἔγινε στὴ Λιβύη. Ἀλλὰ καὶ πολλές ἄλλες συμφορὲς ἀνέλπιστες ποὺ χτύπησαν πολλές χῳρες τὶς ἐρήμωσαν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τους.

29. Γιὰ τοὺς Κυναμολγούς.

Τελευταῖοι, λέγει, ἀπὸ ὅσους κατοικοῦν στὰ νότια εἶναι αὐτοὶ ποὺ οἱ Ἑλληνες τοὺς ὀνομάζουν Κυναμολγούς²⁰, ἐνῳ οἱ γείτονές τους, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεῖς, βαρβάρους ἀγρίους. Αὐτοὶ ἔχουν μακριὰ μαλλιά καὶ γένεια καταπληκτικά. Τρέφουν σκυλιὰ πολλὰ καὶ

λους, ὁμοίως τοῖς Ὑρκανοῖς, καὶ τοὺς ἐπιφοιτῶντας αὐτῶν τὴν
 χώραν ἰνδικοὺς θόας δι' αὐτῶν θηρῶσι, πλῆθος ἐπιφαινομένους
 ἀμύθητον ἀπὸ τροπῶν θερινῶν ἕως μέσου χειμῶνος εἶτα καὶ τὰς
 τῶν κυνῶν θηλείας ἀμέλγοντες τῷ γάλακτι τρέφονται, καὶ ἐξ ἄλ-
 5 λων δὲ θήρας ζῶων. Καὶ τὰ μὲν τελευταῖα τῶν πρὸς μεσημβρίαν
 τοιαῦτα.

Α'. Περί Τρωγλοδυτῶν.

Τὰ δὲ κατὰ τοὺς Τρωγλοδύτας τοιαῦτα. Τὸ μὲν γένος τῆς συ-
 στάσεως τυραννίς, αἱ δὲ γυναιῖκες κοιναὶ καὶ οἱ παῖδες μόνη δὲ
 10 οὐκ ἔξεστι πλησιάζει τῇ τοῦ τυράννου, τῷ δὲ τολμήσαντι πρόβα-
 τον καταθέσθαι τὸ ἐπιτίμιον δίδοται. Ἡ δὲ ἀναστροφή αὐτῶν
 τὸν μὲν παρ' αὐτοῖς χειμῶνα (ἔστι δ' οὗτος ὑπὸ τοὺς ἐτησίαις) πᾶ-
 σαν αὐτῶν τοῦ Θεοῦ τὴν χώραν ὕδασι λάβροις ἐπέχοντος, ἀφ' αἵ-
 ματος καὶ γάλακτος ζῶσιν, εἰς ταῦτό μίξαντες καὶ κυλίσαντες ἐν
 15 ἀγγείοις εἰκῆ πεπτρωμένοι. Ἐπὶ δὲ ἐπιστῆ τὸ θέρος, ἐν τοῖς
 τεσματώδεσιν ἀναστρέφονται χωρίοις, μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους
 περὶ τοῦ χιλώματος. Καὶ τὰ πρεσβύτερα τῶν βοσκημάτων καὶ νο-
 σοῦντα δαπανῶσι, διὰ τῶν μαγείρων ταῦτα κτείνοντες, οὓς κα-
 λοῦσιν ἀκαθάρτους. Οὗτοι ἀνθρώπων μὲν οὐδενὶ περιτιθέασιν τὴν
 20 τῶν γονέων κλῆσιν, ταύρω δὲ καὶ βοῖ, τὸν μὲν πατέρα καλοῦντες,
 τὴν δὲ μητέρα, ὡσαύτως κριῶ τε καὶ προβάτω, διὰ τὸ λαμβάνειν
 τὴν τροφήν τὴν καθ' ἡμέραν οὐ παρὰ τῶν τοκέων, ἀλλὰ παρ'
 ἐκείνων. Οὗτοι καὶ ποτῶ, ὁ μὲν πολὺς ὄχλος ἀποβρέγματι παλι-
 ούρου χρῶται, οἱ δὲ τύραννοι ἀπὸ τινος ἄνθους σκευασθέντος πί-
 25 νουσι, παραπλησίον μοχθηρῶ γλυκεῖ. Γυμνοὶ δὲ τὸ ἄλλο σῶμα
 τυγχάνοντες, τὰ ἰσχία δέρμασιν εἰσι διεζωσμένοι. Τὰ δὲ αἰδοῖα
 τοῖς μὲν ἄλλοις Τρωγλοδύταις ἐστὶν εἰθισμένον περιτέμνεσθαι,
 καθάπερ Αἴγυπτίους πάντας, τοὺς δ' ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλουμέ-
 νους Κολοβούς πᾶν τὸ τοῖς λοιποῖς μέρος περιτομῆς τυγχάνον
 30 ξυροῖς ἀφαιρεῖν ἐστὶν ἔθος νηπίων ὄντων, ἐξ οὗ καὶ τὴν εἰρημέ-
 νην κλῆσιν ἑαυτοῖς πεποιήνται.

μεγάλα, ὅπως οἱ Ὑρκανοί, καὶ μὲ αὐτὰ κυνηγοῦν τὰ ἰνδικὰ βόδια ποὺ ἔρχονται συχνὰ στὴν χώρα τους καὶ τὰ ὅποια ἐμφανίζονται σὲ ἄπειρο ἀριθμὸ ἀπὸ τὶς χειμερινές τροπές μέχρι τὰ μέσα τοῦ χειμῶνα. Ἀκόμα ἀρμέγουν τὴ θηλυκιὰ σκυλιὰ καὶ τρέφονται μὲ τὸ γάλα τους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ κυνήγι ἄλλων ζώων. Εἶναι οἱ τελευταῖοι πρὸς τὰ νότια.

30. Γιὰ τοὺς Τρωγλοδύτες.

Τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Τρωγλοδύτες εἶναι τὰ ἀκόλουθα. Τὸ εἶδος τῆς κυβέρνησής τους εἶναι ἡ τυραννία· οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά ἀνήκουν σὲ ὅλους. Δὲν ἐπιτρέπεται μόνο νὰ πλησιάσει κανεὶς τὴ γυναῖκα τοῦ τυράννου. Ὅποιος τολμήσει, τοῦ ἐπιβάλλεται ὡς πρόστιμο νὰ καταθέσει ἓνα πρόβατο. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους εἶναι αὐτός. Τὸν χειμῶνα, κατὰ τὸν ὅποιο κυριαρχοῦν οἱ βόρειοι ἀνεμοὶ καὶ ὁ Θεὸς πλημμυρίζει τὴ χώρα μὲ ὀρμητικὰ νερά, ζοῦνε πίνοντας αἷμα καὶ γάλα, ποὺ τὰ ἀναμγνύουν καὶ τὰ ταράζουν μέσα σὲ δοχεῖα θερμοασμένα ἐλαφρά. Ὅταν ἔρθει τὸ θέρος ζοῦνε στὰ βαλτώδη μέρη καὶ φιλονεικοῦν μεταξύ τους γιὰ τὸ χόρτο. Τρῶνε καὶ τὰ πιὸ ἡλικιωμένα ζῶα καὶ τὰ ἀρρωστα, τὰ ὅποια σκοτώνουν οἱ μάγεροί τους, ποὺ τοὺς ὀνομάζουν ἀκάθαρτους. Αὐτοὶ δὲν ἀποκαλοῦν γονέα κανένα ἄνθρωπο, ἀλλὰ μόνο τὸν ταῦρο καὶ τὴν ἀγελάδα, ὀνομάζοντας πατέρα τὸν ταῦρο καὶ μητέρα τὴν ἀγελάδα. Ἐπίσης καὶ τὸ κριάρι καὶ τὴν προβατίνα, ἐπειδὴ παίρνουν ἀπὸ αὐτὰ τὴν καθημερινή τροφή τους, καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς γεννήτορές τους. Ὁ πολὺς ὄχλος πίνουν καὶ κάποιο ποτό, ἓνα εἶδος ἀποβρέγματος ἀπὸ τὸ φυτό παλιούρι, οἱ τύραννοι ὅμως πίνουν ἓνα ποτὸ παρασκευασμένο ἀπὸ κάποιο ἄνθος μὲ πικρόγλυκη γεύση. Περιφέρονται γυμνοὶ στὸ ἄλλο σῶμα, καὶ μόνο γύρω στὰ ἰσχία ζώνονται κάποια δέρματα. Ὑπάρχει συνήθεια τῶν ἄλλων Τρωγλοδυτῶν νὰ περιτέμνουν τὰ γεννητικὰ ὄργανά τους, ὅπως ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι, αὐτοὶ ὅμως, τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες καλοῦν κολοβούς, ὅλο τὸ μέρος τὸ περιτεμνόμενο στοὺς ἄλλους ἔχουν τὴ συνήθεια νὰ τὸ ἀφαιροῦν ὅταν εἶναι ἀκόμα τὰ παιδιά νήπια, καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ συνήθεια πήραν καὶ τὴν ὀνομασίαν τοῦ κολοβοῦ ποὺ προείπαμε.

Ἵτι κέχρηται ὁ συγγραφεύς, ἀπικιστῆς καίτοι ὢν, τῆ τῆς Καμάρας λέξει.

Ἵτι οἱ Τρωγλοδῦται περὶ τοὺς μετηλλαχότας, φησὶν, οὕτω πράττουσι. Ταῖς ἐκ τῶν παλιούρων λύγοις τὸν αὐχένα πρὸς τὰ σκέ-
 5 λη συνέδησαν, εἶτα ἐπ' ὄχθον ἐπιθέντες βάλλουσι χειροπληθέσι λί-
 θοις, τωθασμῶ χρώμενοι καὶ γέλωτι, ἕως ἀποκρύψωσι τοῦ τετελευ-
 τηκότος τὴν μορφήν κάπειτα ἄνωθεν ἐπιθέντες κέρας αἰγὸς ἀπα-
 θεῖς ἀπολύονται καὶ παντελῶς ἴλαροί. Οὕτω, φησί, ταῖς κηδεῖαις
 καταχρῶνται νουνεχῶς, εἶπερ μὴ λυπεῖν ἑαυτοὺς ἐπὶ τοῖς ἀλυπη-
 10 τοις συνέσεως σημείων. Τὰς δ' ὑπὲρ τῆς ἀναφυομένης αἰφνιδίως
 νομῆς ἔχθρας τε καὶ μάχας καὶ πολέμους αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους
 (οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς μάχονται), ἀλλ' οὖν ταύτας αἱ προεσβύ-
 τεραι γυναῖκες προσηδῶσαι διαλύουσι, κατὰ τὸ μέσον ἐλθοῦσαι,
 καὶ τοῖς πραῦνουσι λόγοις τοὺς θυμοὺς ἀνηρεθισμένους καταστέλ-
 15 λουσαι. Ὑπνω δέ, φησὶν, οὐ κατὰ τοὺς ἄλλους τῶν ἀνθρώπων
 χρῶνται, ἀλλὰ θρεμμάτων μὲν πλῆθος ἑαυτοῖς ἔχουσι συνεπόμε-
 νον, κώδωνας δὲ ἐξέδησαν ἐκ τῶν κεράτων τῶν ἀρρένων πάντων,
 ὅπως ὁ ἀπ' αὐτῶν ψόφος διώκη τὰ θηρία, ἐπὰν δὲ νύξ ἐπῆ, εἰς μάν-
 δρας μὲν συνάγουσι τὴν λείαν, ἄνωθεν δὲ ἐπι βάλλουσι ῥιπτοὺς ἐκ
 20 φοινίκων. Καὶ αἱ μὲν γυναῖκες μετὰ τῶν νηπίων τούτοις ἐπιβαίνου-
 σιν, οἱ δὲ ἄνδρες πυρὰ κύκλω καίουσιν, ἄδοντες πατρίους τινὰς μύ-
 θους, καὶ τὸν ὕπνον οὕτω παρωθοῦνται, ἐν πολλοῖς τῆς μελέτης δι-
 ἀ τὰναγκαῖον τὴν φύσιν νικώσης. Ἐπὰν δὲ τινες τοῦ πᾶσιν ὀφειλο-
 μένου γήρους βαρύνοντος μηκέτι δύνωνται ταῖς ποιμίαις ἐπακο-
 25 λουθεῖν, περιθέντες βοῶς οὐρὰν περὶ τὸν αὐχένα τὸν αὐτῶν, καὶ
 τὸν ὀπίσω τοῦ τραχήλου δεσμὸν εὖ μάλα περισφίγγαντες, ἀπολύ-
 ονσι τοῦ βίου. Εἰ δὲ τις αὐτῶν τὴν τελευταίην ὑπερβάλλοι, παραστάς
 ὁ θέλων ἄφνω, ὡς ἐπ' εὐνοίᾳ τὸν ὄκνον ἀφαιρούμενος, νουθετῶν
 ἅμα τῶ λόγῳ τῆς ἀναστροφῆς, διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ παρέλυσεν. Οὐ
 30 τοὺς γηράσκοντας δὲ μόνον οὕτω τοῦ ζῆν ὑπεξάγουσιν, ἀλλὰ καὶ
 οὓς ἢ νόσος ἐπίμονος ἢ μελῶν τινος πήρωσις ἀχρήστους εἰς τὸ ταῖς
 ἀγέλαις παρασκευάσει συνέπεσθαι.

ΛΑ'. Ἵτι, φησί, τῆς ὄλης οἰκουμένης ἐν τέτταρσι κυκλιζομέ-
 νης μέρεσιν, ἀνατολῆς λέγω, δύσεως, ἄρκτου καὶ μεσημβρίας, τὰ

Ὁ συγγραφέας, παρόλο πού εἶναι ἀπικιστής, χρησιμοποιεῖ διάλεκτο τῆς (Κρητικῆς) πόλης Καμάρας.

Στοὺς νεκροὺς οἱ Τρωγλοδύτες, λέγει, κάνουν τὰ ἔξῃς· Μὲ σχοινιά ἀπὸ παλιούρι δένουν τὸν τράχηλο μὲ τὰ πόδια. Ἐπειτα, ἀφοῦ τοὺς βάλουν σ' ἓνα ὄχθο, τοὺς ρίχνουν περιπαίζοντας καὶ γελώντας μεγάλες πέτρες, ὥσπου ὁ νεκρὸς νὰ χαθεῖ κάτω ἀπὸ τὶς πέτρες, καὶ ἀφοῦ τοποθετήσουν στὴ συνέχεια πάνω στὸ σωρὸ ἓνα κέρατο γίδας, ἀπομακρύνονται χωρὶς λύπη, τελείως χαρούμενοι. Ἔτσι, λέγει, μὲ σύνεση κάνουν τὶς κηδεῖες, ἂν βέβαια εἶναι ἀπόδειξη σύνεσης τὸ νὰ μὴ λυποῦνται γιὰ πράγματα πού δὲν θεραπεύει ἡ λύπη. Τὶς ἔχθρες καὶ τὶς μάχες γιὰ τὴ νομὴ πού ἀναφύονται ξαφνικὰ μεταξύ τους (γιατὶ γιὰ τίποτε ἄλλο δὲν πολεμοῦν) τὶς διαλύουν μπαίνοντας στὴ μέση οἱ πιὸ ἡλικιωμένες γυναῖκες, καὶ μὲ καταπραῦντικά λόγια καθυσηχάζουν τοὺς ἐρεθισμένους. Στὸν ὕπνο, λέγει, δὲν συμπεριφέρονται ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἀκολουθοῦμενοι ἀπὸ πλῆθος ζώων δένουν ἀπὸ τὰ κέρατα ὄλων τῶν ἀρσενικῶν κουδούνια, γιὰ νὰ διώχνει ὁ θόρυβος ἀπὸ αὐτὰ τὰ θηρία. Ὅταν νυχτώσει συγκεντρώνουν τὴ λεία τους στὴ μάνδρα, τοποθετώντας ἀπὸ ἐπάνω ψάθες ἀπὸ φοῖνικες. Οἱ γυναῖκες μὲ τὰ παιδιά κοιμοῦνται σ' αὐτές, ἐνῶ οἱ ἄνδρες ἀνάβουν γύρω φωτιὲς τραγουδώντας κάποιους πετρογονικοὺς μύθους, καὶ ἔτσι ἀπομακρύνουν τὸν ὕπνο, καὶ σὲ πολλὰ ἢ φροντίδα γιὰ τὰ ἀπαραίτητα νικᾷ τὴ φύση. Ὅταν κάποιος, καθὼς τοὺς βαραίνει ἡ κοινὴ μοίρα τῶν γηρατειῶν, δὲν μποροῦν πιά ν' ἀκολουθοῦν τὰ κοπάδια, τυλίγοντας στὸ λαιμό τους τὴν οὐρᾶ ἑνὸς βοδιοῦ καὶ ἀφοῦ σφίξουν δυνατὰ τὸ δεσμὸ πίσω στὸν τράχηλό τους, ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴ ζωὴ. Ἄν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς παρατείνει τὸ τέλος, πλησιάζει ξαφνικὰ ὅποιος θέλει, διακόπτοντας ἀπὸ ἀγάπη τάχα τὴν καθυστέρηση καὶ ταυτόχρονα συμβουλεύοντάς τον γιὰ τὸ ἀναποδογύρισμα, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὸν θανατώνει. Καὶ δὲν στεροῦν τὴ ζωὴ ἀπὸ τοὺς γέροντες μόνο μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσους ἢ νόσος ἐπίμονη ἢ ἀναπηρία κάποιων μελῶν τοὺς κάνει ἄχρηστους ν' ἀκολουθοῦν τὰ κοπάδια.

31. Ὁ κύκλος, λέγει, τῆς οἰκουμένης ὅλης χωρίζεται σὲ τέσσερα μέρη, στὴν ἀνατολή, τὴ δύση, τὸ βορρᾶ καὶ τὸ νότο. Ὅσα ἔχουν σχέ-

μὲν πρὸς ἑσπέραν ἐξείργασται Λύκος τε καὶ Τιμαῖος, τὰ δὲ πρὸς ἀνατολὰς Ἐκαταῖος τε καὶ Βάσιλις, τὰ δὲ πρὸς τὰς ἄρκτους Διόφαντος καὶ Δημήτριος, τὰ δὲ πρὸς μεσημβρίαν, φορτικόν, φησί, τὸ ἀληθές, ἡμεῖς.

5 ΛΒ'. Ὅτι τοὺς τῶν ἀνθρώπων διαφορωτάτους βίους οὐ πολὺς διαμετρεῖ καὶ διορίζει τόπος. Ἐκ γὰρ τῆς Μαιώτιδος λίμνης πολλοὶ τῶν φορτιζομένων ἐν φορτηγοῖς ἀκάτοις δεκαταῖοι κατῆραν εἰς τὸν Ῥοδίων λιμένα, ἀφ' ὧν ὑπὸ τὸν αὐτὸν καιρὸν τεταρταῖοι μὲν ἀφίκοντο εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ἐκ δὲ ταύτης ἐναν-
10 τῶν τῶν ρεύματι πλέοντες ἀνὰ τὸν ποταμὸν ἐν ἄλλαις δέκα παραγένονται ἂν οὐ χαλεπῶς εἰς Αἰθιοπίαν ὥστε ἀπὸ τῆς ὑπερβολῆς τοῦ ψύχους εἰς ἄκρην τοῦ καύματος τὴν ἀκμὴν μὴ πλείους εἴκοσι γίνεσθαι καὶ πέντε τοῖς κοιμιζομένοις ἐνδελεχῶς ἡμέρας. Ἀλλ' ὅμως, τοσαύτης οὔσης τῆς τοπικῆς διαστάσεως, ἀνυπέροβητον
15 ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνθρωποι τῶν τε βίων καὶ τῶν ἐθῶν καὶ τοῦ ἀέρος τὴν διαφορὰν, ὥστε μηδὲ πιστεύεσθαι παρ' ἑτέροις τὰ παρ' ἄλλοις συνήθη τε καὶ ὁμολογούμενα, μηδὲ στέγειν ὅλως δύνασθαι ἂν χωρὶς ἕτεροι οὐδὲ ζῆν ἂν ἔλοιντο. Οὕτως ἔχει τι φίλτρον μέγα πᾶσα συνήθεια, καὶ νικᾷ τὴν ἀπὸ τοῦ περιέχοντος δυ-
20 σχέρειαν ὁ χρόνος ὁ τὴν πρώτην δεξάμενος εἰς τὸν βίον ἡλικίαν.

ΛΓ'. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀραβίαν λεόντων.

Ὅτι οἱ κατὰ τὴν Ἀραβίαν λέοντες, φησί, ψιλότεροι μὲν εἰσι καὶ θρασύτεροι, τῶν χρώματι δὲ ὁμαλοὶ καθάπερ οἱ γινόμενοι περὶ τὴν Βαβυλωνίαν, οὕτω δὲ τοῖς τριχώμασι στίλβοντες, ὥστε ἀπὸ
25 τῶν ἀνχένων ξανθότητα ἀπολάμπειν χρυσῶ παραπλησίαν.

ΛΔ'. Περὶ μυρμηκολεόντων.

Τῶν δὲ καλουμένων μυρμηκῶν οἱ μὲν πλείστοι κατὰ τὴν ἰδέαν τῶν λοιπῶν οὐδὲν παραλλάττουσι, τὴν δὲ τῶν αἰδοίων φύσιν ἀπεστραμμένην ἔχουσιν ἐναντίαν τοῖς ἄλλοις.

30

ΛΕ'. Περὶ παρδάλεων.

Ὅτι αἱ παρδάλεις οὐκ εἰσι καθάπερ ἐν τοῖς τόποις τοῖς περὶ

ση μὲ τῆ δύση τὰ ἔφεραν σὲ πέρας ὁ Λύκος καὶ ὁ Τίμαιος, ὅσα μὲ τὴν ἀνατολή ὁ Ἐκαταῖος καὶ ὁ Βάσιλις, τὰ πρὸς βορρᾶν ὁ Διόφαντος καὶ ὁ Δημήτριος, καὶ τὰ πρὸς νότον, εἶναι ἐνοχλητικὴ ἢ ἀλήθεια, λέγει, ἔμεῖς.

32. Οἱ πολλοί, λέγει, καὶ διάφοροι τρόποι ζωῆς τῶν ἀνθρώπων δὲν συστοιχοῦν οὔτε καθορίζονται ἀπὸ τὸν τόπο. Γιατὶ ὅσοι ταξιδεύουν ἀπὸ τῆ Μαιώτιδα λίμνη²¹ μὲ φορτηγὰ πλοῖα σὲ δέκα μέρες κατεβαίνουν στὸ λιμάνι τῶν Ροδίων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ καλὸ καιρὸ σὲ τέσσερες ἡμέρες φτάνουν στὴν Ἀλεξάνδρεια, καὶ ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια πλέοντας στὸν ποταμὸ ἀντίθετα μὲ τὴ ροή του σὲ ἄλλες δέκα ἡμέρες μποροῦν νὰ φτάσουν ὄχι δύσκολα στὴν Αἴθιοπία, ὥστε ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸ ψύχος στὸ κορυφωμα τῆς κάψας νὰ μὴ συμπληρώνονται γιὰ τὸ ταξίδι περισσότερες ἀπὸ εἴκοσι πέντε μέρες. Ἐνῶ ὅμως εἶναι τόσο λίγη ἢ τοπικὴ ἀπόστασις, ἔχουν οἱ ἀνθρώποι τόση ἀξεπέραστη διαφορὰ μεταξὺ τους στὴ ζωὴ, στὶς συνήθειες καὶ στὸ κλίμα, ὥστε οὔτε κἀν νὰ γίνονται πιστευτὰ ἀπὸ τοὺς μὲν, ὅσα δὲν εἶναι συνήθη στοὺς ἄλλους, καὶ ἀναντίρρητα δὲν μποροῦν νὰ ἀνεχθοῦν καθόλου αὐτὰ πού οἱ ἄλλοι δὲν θὰ ἤθελαν οὔτε νὰ ζοῦν χωρὶς αὐτά. Τόσο πολὺ κάθε συνήθεια ἔχει μεγάλον θέλημα καὶ νικᾷ τὴ δυσχέρεια τοῦ περιβάλλοντος ὁ χρόνος πού δέχθηκε τὸ πρῶτο στάδιο τῆς ζωῆς.

33. Γιὰ τὰ λιοντάρια τῆς Ἀραβίας.

Τὰ λιοντάρια τῆς Ἀραβίας εἶναι, λέγει, λιγότερο τριχωτὰ καὶ πιὸ ἀγρια· ἔχουν τὸ χρῶμα τῶν λιονταριῶν τῆς Βαβυλωνίας, καὶ τόσο πολὺ γιαλίζει τὸ τρίχωμά τους, ὥστε ἡ χαίτη τους νὰ λάμπει ὅπως ὁ χρυσός.

34. Γιὰ τοὺς μυρμηκολέοντες.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ μυρμηγκία δὲν παραλλάζουν καθόλου μεταξὺ τους ὡς πρὸς τὴ μορφή, τὰ γεννητικὰ τους ὅμως ὄργανα εἶναι ἀντεστραμμένα, ἀντίθετα μὲ τὰ ἄλλα μυρμηγκία.

35. Γιὰ τὶς παρδάλεις.

Οἱ παρδάλεις δὲν εἶναι ὅπως αὐτὲς τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας,

Καρίαν καὶ Λυκίαν, μακροὶ δὲ τῷ σώματι, καὶ κακοπαθεῖν ἐν τραύμασι καὶ πόνοις δυνάμενοι πολὺ μᾶλλον, τῇ δὲ ἀλκῇ τοσοῦτον διαφέρουσι τῶν ἄλλων, ὅσον ἄγριον ἡμέρου.

ΛΣ. Περὶ ῥινοκέρωτος.

5 Ὅτι ὁ ῥινοκέρωτος ἐλέφαντος μὲν οὐ λείπεται, τῷ δὲ ὕψει καταδεέστερος ὑπάρχει. Χρῶμα δὲ ἔχει πύξω παρεμφερές εὐτελεῖ καὶ τὴν ἀφήν τοῦ δέρματος. Σιμὸν δὲ ἐπ' ἄκρων φορεῖ τῶν μυκτήρων κέρας, σιδήρῳ τὴν θίαν παραπλήσιον, ᾧ τὸν μὲν ἄλλον χρόνον, πρὸς ἣν ἂν πέτραν παραγένηται, ῥήσσει προσβαλὼν τὰ
10 στέρα, συμπεσὼν δὲ ἐλέφαντι (τούτῳ γὰρ τὸν πάντα περὶ τῆς νομῆς διαμιλλᾶται θίον) ὑποδύς τὴν κοιλίαν καὶ τῷ κέρατι τὸ κύκλωμα τῆς σαρκὸς ἀναρρήξας ἕξαμιον εὐθύς ποιεῖ, καὶ πλείστους ἔστιν ἐλέφαντας ἰδεῖν οὕτω τε τελευτηκότας. Ἄν μέντοι συμβῇ τῷ ῥινοκέρωτι τῆς κοιλίας μὴ ἄψασθαι, τοῦναντίον αὐτὸς ὑπὸ τῆς
15 προβοσκίδος καὶ τῶν ὀδόντων τυπτόμενος πολλαχῶς ἕξαδυνατεῖ καὶ παραλύεται, μεγάλης ὑπαρχούσης κατὰ τὴν ἰσχὴν καὶ θίαν τῆς παραλλαγῆς.

ΛΖ. Περὶ καμηλοπαρδάλεως.

Ὅτι παρὰ τοῖς Τρωγλοδύταις ἐστὶ καὶ ἡ λεγομένη παρ' Ἑλ-
20 λησι καμηλοπάρδαλις, σύνθετον τρόπον τινὰ κατὰ τὴν πλησιν καὶ τὴν φύσιν λαχοῦσα. Τὴν μὲν γὰρ ποικιλίαν ἔχει παρδάλεως, τὸ μέγεθος δὲ καμήλου, τὸ πάχος δὲ ὑπερφυές, τὸν δὲ αὐχένα τοιοῦτον, ὥστε ἀπ' ἄκρων ἀμέλγεσθαι τῶν δένδρων τὴν τροφήν.

ΛΗ. Περὶ σφίγγος, κυνοκεφάλου καὶ κῆπου.

25 Ὅτι αἱ σφίγγες, φησί, καὶ οἱ κυνοκέφαλοι καὶ κῆποι παραπέμπονται εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐκ τῆς Τρωγλοδυτικῆς καὶ τῆς Αἰθιοπίας. Εἰσὶ δὲ αἱ μὲν σφίγγες ταῖς γραφομέναις παρόμοιαι, πλὴν ὅτι πᾶσαι δασεῖαι καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμεροὶ καὶ πρᾶοι καὶ πανουργίας κοινωνοῦσι πλείστης, διδασκαλίας τε μεθοδευτικῆς
30 ἐπὶ ποσὸν ἄπτονται, ὥστε τὴν εὐρυθμίαν ἐν πᾶσι θαυμάζειν.

Ὁ δὲ κυνοκέφαλος τὸ μὲν σῶμα ἀνθρώπου δυσειδοῦς ὑπο-

ἀλλὰ ἔχουν μακρὸ σῶμα καὶ μποροῦν νὰ ὑποφέρουν πολὺ περισσό-
τερο τὰ τραῦματα καὶ τοὺς πόνους. Στὴ δύναμη διαφέρουν τόσο
πολὺ ἀπὸ τὶς ἄλλες, ὅσο τὸ ἄγριο ἀπὸ τὸ ἡμερο.

36. Γιὰ τὸν ρινόκερο.

Ὁ ρινόκερος δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν ἐλέφαντα, ἀλλ' εἶναι
στὸ ὕψος πιὸ χαμηλός. Τὸ χρῶμα του καὶ ἡ ἀφή τοῦ δέρματός του
εἶναι παρόμοια μὲ τοῦ πυξαριοῦ. Στὴν ἄκρη τῆς μουσούδας του ἔχει
ἓνα κοντὸ κέρατο δυνατὸ σὰν σίδηρο. Αὐτὸς τὸν ἄλλο καιρὸ σ' ὅποια
πέτρα πλησιάζει τὴ σπάζει προσβάλλοντάς την μὲ τὸ στέρνο του,
ὅταν ὅμως συγκρουσθεῖ μὲ ἐλέφαντα (μὲ αὐτὸν σ' ὅλη τὴ ζωὴ του
διαμάχεται γιὰ τὴ βοσκή) μπαίνοντας κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιὰ του καὶ
τρυπώντας μὲ τὸ κέρατό του τὴ σὰρκα του, ἀμέσως κάνει νὰ πάθει
πλήρη ἀφαίμαξη. Καὶ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς πολλοὺς ἐλέφαντες ποὺ
πεθαίνουν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Ἐν ὅμως τύχει νὰ μὴν φτάσει στὴν
κοιλιὰ ὁ ρινόκερος, τὸ ἀντίθετο τώρα ὁ ἴδιος χτυπημένος ἀπανωτὰ
ἀπὸ τὴν προβοσκίδα καὶ τὰ δόντια τοῦ ἐλέφαντα, ἔξασθενεῖ καὶ
παραλύει, ἐπειδὴ διαφέρουν πολὺ στὴ δύναμη καὶ στὴ βία.

37. Γιὰ τὴν καμηλοπάρδαλη.

Στοὺς Τρωγλοδύτες ζεῖ ἡ λεγόμενη ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καμηλο-
πάρδαλη, ποὺ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο σύνθετη στὴν ὀνομασία καὶ
στὴ φυσικὴ μορφή. Εἶναι μιὰ ποικιλία πάρδαλης, ποὺ ἔχει τὸ μέγε-
θος καμήλας, πάχος ὑπερβολικό, καὶ τὸν λαιμὸ τέτοιο, ὥστε νὰ κόβει
τὴν τροφή της ἀπὸ τὶς ἄκρες τῶν δένδρων.

38. Γιὰ τὴ σφίγγα, τὸν κυνοκέφαλος καὶ τὸν κῆπο²².

Οἱ σφίγγες, οἱ κυνοκέφαλοι καὶ οἱ κῆποι λέγει στέλνονται στὴν
Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ τὴν Τρωγλοδυτικὴ περιοχὴ καὶ τὴν Αἰθιοπία. Οἱ
σφίγγες εἶναι ὅμοιες μὲ τὶς ζωγραφιστὲς τους, μόνο ποὺ ὅλες εἶναι
πυκνόμαλλες καὶ εἶναι ἡμερες καὶ πρᾶες στὴ συμπεριφορὰ. Εἶναι
ὅμως καὶ πολὺ πανοῦργες, καὶ σ' ἓνα κάποιο βαθμὸ εἶναι ἐπιδει-
κτικὲς μεθοδικῆς διδασκαλίας, ὥστε νὰ θαυμάζεται ἡ ρυθμικὴ κίνη-
σή τους σὲ ὅλα.

Ὁ κυνοκέφαλος ἀντιγράφει τὸ σῶμα δύσμορφου ἀνθρώπου καὶ

γράφει, τὸ πρόσωπον δὲ κυνός, φωνὴν δὲ ἀφίησι μνημῶ παραπλη-
σιαν, ἄγριον δὲ ὑπερβολῇ καὶ τελείως ἀτιθάσειτον, καὶ τὴν ὄψιν
ἐμφαῖνον ἀπὸ τε τῶν ὀφρύων καὶ τῶν ὀμμάτων αὐστηράν. Περι-
μὲν τὸν ἄρρενα ταῦτα. Τῷ δὲ θήλει πρόσκειται καὶ τὸ τὴν μήτραν
5 ἔξω τοῦ σώματος φορεῖν καὶ οὕτω διάγεσθαι πάντα τὸν βίον

Ὁ δὲ κῆπος ἔχει τὸ μὲν πρόσωπον λέοντι παραπλήσιον, τὸ δὲ
σῶμα πάνθηρι, τὸ δὲ μέγεθος δορκάδι, κατὰ τὴν ποικιλίαν καὶ
τὴν προσηγορίαν λαδῶν.

ΛΘ. Πάντων δὲ τῶν εἰρημένων ἀγριώτατον καὶ δυσκατεργα-
10 στότατον τὸ τῶν ταύρων τῶν σαρκοφάγων γένος, ὃ τῷ μεγέθει
μὲν ὑπάρχει τῶν ἡμέρων ἀδρότερον, τάχει δὲ ὑπερβάλλον, πυρ-
ρὸν δὲ ἔξαισίως. Καὶ τὸ μὲν στόμα μέχρι τῶν ὠτων αὐτῷ διέστη-
κεν, ὄμμα δὲ ὑποφαίνει γλανκότερον λέοντος. Τὰ δὲ κέρατα τὸν
μὲν ἄλλον χρόνον τοῖς ὡσὶ παραπλησίως κινεῖ, μάχη δὲ χρώμενον
15 ἴστησιν ἀραρότως. Τὴν δ' ἐπαγωγὴν τῆς τριχὸς ἐναντίαν ἔχει τοῖς
ἄλλοις. Τοῦτο δὲ τοῖς τε ἀλκιμωτάτοις ἐπιτίθεται καὶ κινηγεῖ τὰ
λοιπὰ τῶν ζώων, καὶ τὰς ποιμένας τῶν ἐπιχωρίων μάλιστα κακο-
ποιεῖ, καὶ μόνον ἐστὶν ἄτρωτον λόγῃ καὶ τόξῳ. Διὸ καὶ ποιῆσαι
μὲν ὑποχείριον οὐδεὶς πολλῶν ἐπιβεβλημένων κατίσχυσε, τὸ δ' εἰς
20 ὄρυγμα ἐμπεσὸν ἢ τινα δόλον τούτῳ παραπλήσιον ὑπὸ τοῦ θυ-
μοῦ συντόμως γίνεται περιπνιγές. Καὶ τὸ μὲν θηρίον εἰκότως κρί-
νεται παρὰ Τρωγλοδύταις ἀλκὴν μὲν ἔχειν λέοντος, τάχος δὲ ἵπ-
που, ῥώμην δὲ ταύρου, σιδήρω δὲ οὐχ ὑπεῖκον.

Μ'. Περὶ κροκόττα θηρίου.

25 Ὅτι ὁ κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν ὀνομαζόμενος κροκόττας ἐστὶ μὲν
ὡς ἐκ λύκου καὶ κυνός σύνθετον, ἀμφοῖν δὲ ἀγριώτερον καὶ πολ-
λῶ βαρύτερον ἀπὸ τε τοῦ προ σώπου καὶ τῶν ἄκρων ποδῶν, ἀλκῇ
δὲ θαυμαστόν, ὀδοῦσι δὲ καὶ κοιλία δυνατώτατον τῶν ἄλλων.
Καὶ γὰρ κατὰ γνυσιν εὐπόρως πᾶν ὄστοῦ γένος, καὶ τὸ διαιρεθὲν
30 εὐθέως δεδαπάνηται, καὶ περὶ τὰς πέψεις ἀδιήγητον. Τοῦτο δὲ
καὶ μμειῖσθαί τινες τὴν ἀνθρωπίνην διάλεκτον διηγούμενοι ἡμᾶς
μὲν οὐ πείθουσιν ἐκεῖνοι δὲ καὶ τοῦτο προστιθέασιν, ὡς καὶ ἔξ ὁ-

ἔχει πρόσωπο σκύλου. Βγάζει μιά φωνή ὁμοια μὲ τὸ γρούλλισμα τοῦ ποντικοῦ. Εἶναι ζῶο ὑπερβολικὰ ἀγριο καὶ τελείως ἀτίθασο καὶ δείχνει ὄψη ἀγρια ἀπὸ τὰ φρύδια καὶ τὰ μάτια. Αὐτὰ βέβαια γιὰ τὸν ἀρσενικὸ. Τὸ θηλυκὸ ἔχει ἐπιπλέον καὶ τοῦτο, ὅτι ἔχει τὴ μήτρα ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του.

Ἐκείνους ἔχει πρόσωπο ὁμοιο μὲ τοῦ λιονταριοῦ, ἐνῶ σῶμα ὁμοιο γιὰ τοῦ πάνθηρα καὶ μέγεθος ζαρκαδιοῦ· σύμφωνα μὲ τὴν ποικιλομορφία ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομά του.

39. Ἀπὸ ὅλα ὅσα προαναφέραμε πιὸ ἀγριο καὶ πιὸ δυσκολοσυμβίβαστο εἶναι τὸ εἶδος τῶν σαρκοφάγων ταύρων, τὸ ὁποῖο στὸ μέγεθος εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ ἡμερα, ὑπερβολικὰ ταχύ, καὶ τὸ χρῶμα του εἶναι ἐξαιρετικὰ πυρρό. Τὸ στόμα του ἀνοίγει ὡς τὰ αὐτιά, ἐνῶ τὰ μάτια του εἶναι πιὸ γαλανὰ ἀπὸ τοῦ λιονταριοῦ. Τὶς ἄλλες ὥρες κινεῖ τὰ κέρατά του ὅπως τὰ αὐτιά του, ἐνῶ ὅταν μάχεται στέκονται ἀκίνητα. Ἡ φορὰ τοῦ τριχώματός του εἶναι ἀντίθετη μὲ τῶν ἄλλων ζώων. Ἐπιτίθεται στὰ πιὸ δυνατὰ ζῶα καὶ κυνηγᾷ τὰ ἄλλα, καταστρέφει τὰ ποιμνια τῶν χωρικῶν, καὶ εἶναι τὸ μοναδικὸ ἄτρωτο ἀπὸ λόγχη καὶ τόξο. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ κάνει ὑποχείριό του κανένας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ποὺ προσπᾶθησαν. Ὅποιο πέφτει σὲ ὄρυγμα ἢ σὲ κάποια παραπλήσια παγίδα σύντομα σκάζει ἀπὸ τὸ θυμὸ του. Τὸ θηρίο εὐλόγα θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς Τρωγλοδύτες ὅτι ἔχει δύναμη λιονταριοῦ, ταχύτητα ἵππου, ρώμη ταύρου, καὶ δὲν ὑποχωρεῖ στὸ σίδηρο.

40. Γιὰ τὸ θηρίο κροκόττας.

Ἐκείνους ὀνομαζόμενος στὴν Αἰθιοπία κροκόττας^{22α} εἶναι ἓνα θηρίο μικτὸ ἀπὸ λύκο καὶ σκύλο, καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ὁμως πιὸ ἀγριο καὶ πολὺ πιὸ ὠμὸ τόσο ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄκρα τῶν ποδιῶν· ἡ δύναμή του εἶναι ἐκπληκτικὴ, ἐνῶ στὰ δόντια καὶ στὴν κοιλιὰ ξεπερνᾷ ὅλα τὰ ἄλλα. Σπάζει εὐκόλα κάθε εἶδους ὅσο καὶ τὰ καταβροχθίζει ἀμέσως, ἐνῶ ἡ πεπτικὴ ἰκανότητά του δὲν λέγεται. Μερικοὶ λένε ὅτι μιμεῖται τὴν ἀνθρώπινη φωνή, ἀλλὰ ἐμᾶς δὲν μᾶς πείθουν. Ἐκεῖνοι ὁμως προσθέτουν καὶ τοῦτο, ὅτι τὴ νύχτα καλοῦν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τ' ὄνομά τους, καὶ ὅταν αὐτοὶ πλησιάσουν νομίζο-

22α. Ἴσως πρόκειται γιὰ τὴν ὕαινα.

νόματος κατὰ τὰς νύκτας καλοῦντες, τοὺς δὲ ὡς ἐπ' ἀνθρώπου φωνῇ προσιόντας, οἱ δὲ ἀθρόον ἐπεισπίπτοντες κατεσθίουσιν.

ΜΑ'. Περὶ ὄφεων παραδόξων τῷ μεγέθει.

Ὅτι ὄφεων, φησί, λέγεται μεγέθη παράδοξα ἐν τοῖς τόποις
5 εἶναι καὶ γένει θαυμαστά, καὶ πάντα ἀπὸ κνηγίας ἔχοντα τὸν βίον.
Τῶν μέντοι ὑπὸ τὴν ἡμετέραν, φησὶν, ὄψιν πεπτωκότων ὁ μέγιστος
πέφηνε πηχῶν τριάκοντα. Γίνεται δὲ πᾶς, φησὶν, ὄφισ, καὶ
ὁ μέγιστος, χειροήθης ἐνδεία τῶν ἀναγκαίων πιεζόμενός τε καὶ
κακουχούμενος. Καὶ γὰρ καὶ ὃν ἰδεῖν ἐκεῖνός φησιν, ὅτι ὅτε τῆς
10 τροφῆς ἀπορία προκειμένης συνεχῶς ἅμα τὸν θυμὸν ἐταπείνου
καὶ τροφῆς ὄρεξιν ἐνεποιεῖ σφοδρότεραν, τηνικαῦτα ἐντὸς τοῦ
πλέγματος περιβαλόντες ἱερεῖα, πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν οὕτω παρε-
σκεύασαν χειροήθη καὶ πρᾶον τὸν ἄγριον, ὥστε μηθὲν τῶν ἄλ-
λων νομίζειν μῆτε ἡμερώτερον μῆτε φοβερώτερον, εἰκότως, οἷ-
15 μαι, τοῖς ὑποχειρίοις τῶν ζώων τούτου συναντῶντος. Τὸ μὲν γὰρ
ἀντιβαῖνον κακουχεῖται, τὸ δὲ συγχωροῦν τρέφεται. Πᾶν δὲ θηρί-
ον διδάσκεται σωφρονεῖν οὐ λόγῳ τὴν ἐκδοχὴν τοῦ κρείττονος
μανθάνον, παραπεπλεγμένης δὲ ἐναλλάξ τῷ πάθει τῆς μνήμης

ΜΒ'. Περὶ θερμῶν ὑδάτων αὐτοφυῶν.

20 Ὅτι, φησί, πολλῶν ὑπαρχόντων θαυμασιῶν καὶ πόρρω κειμέ-
νων ἀπὸ τῆς συνηθείας, αὐτοὺς ἐπελεύσομαι τῶν τόπων τοὺς μνή-
μης ἀξίους. Πρῶτον μὲν ἀπ' Ἀρσινόης παραθέοντι τὴν δεξιὰν
ἡπειρον θερμὰ πλείοσιν αὐλοῖς ἐκ πέτρας ὑψηλῆς εἰς θάλατταν δι-
ηθεῖται, στενοὺς ἔχοντα πόρους, οὐ γλυκέος ὕδατος, ἀλλὰ πικρᾶς
25 ἄλμυριδος τε καὶ πηγῆς φύσιν ἐχούσης τοιαύτην. Εἶτα ἀπὸ τῆς λί-
μνης συμβέβληκεν ὁ Νεῦλος, ὀχετοῦ διὰ τινων ἀραιωμάτων εἰς τὸν
κοιλότατον ὑπερθέοντος τόπον. Πλησίον δὲ τῆς λίμνης εὐμεγέθει
πεδίῳ θεδηκὸς ὄρος ἀναφαίνεται μιλιῶδες, ἄλλην μὲν οὐδεμίαν
ὑποδεικνύον ἰδιότητα, χροιάν δὲ τοιαύτην ἀπὸ τῆς κορυφῆς ση-
30 μαῖνον τῆς ἄκρας, ὥστε τῶν ἀτενιζόντων τὰς ὄψεις ἐπὶ πλεόν βλά-
πτεσθαι. Ἐφεξῆς δὲ λιμὴν μέγας ἐκδέχεται, ὃς πρότερον μὲν Μυὸς
ἐκαλεῖτο ὄρμος, ἔπειτα δὲ Ἀφροδίτης ὀνομάσθη. Ἐν οἷς καὶ νῆ-

ντας πὺς τοὺς καλεῖ ἄνθρωπος, αὐτοὶ ὄρμουν ξαφνικὰ καὶ τοὺς καταβροχθίζουν.

41. Γιὰ φίδια μὲ παράξενο μέγεθος.

Στοὺς τόπους αὐτοὺς ὑπάρχουν, λέγει, καὶ εἶδη φιδιῶν θαυμαστά, καὶ ὅλα πὺς ζοῦν ἀπὸ τὸ κυνήγι. Τὸ πιὸ μεγάλο φίδι πὺς εἶδαμε ἡμεῖς, λέγει, εἶχε μῆκος τριάντα πήχεις. Τὸ κάθε φίδι, λέγει, καὶ τὸ πιὸ μεγάλο ἐξημερώνεται ὅταν πιέζεται ἀπὸ ἔλλειψη τροφῆς καὶ ταλαιπωρεῖται. Γιατὶ κι αὐτὸ πὺς λέγει ἐκεῖνος ὅτι εἶδε, ὅταν εἶχε συνεχῶς τροφή ταυτόχρονα καὶ τὸ θυμὸ του μείωνε καὶ ὄρεξη γιὰ τροφή τοῦ προκαλοῦσε ἐντονότερη. Ἔτσι, ἀφοῦ ἔκλεισαν μέσα σὲ κλουδιά τὰ σφάγια γιὰ νὰ τὰ ὀρέγεται, ἐξημέρωσαν τὸ ἀγριο φίδι καὶ τὸ καταπράϊναν, ὥστε κανένα ἀπὸ τὰ ἄλλα νὰ μὴ θεωρεῖ οὔτε πιὸ ἡμερο οὔτε πιὸ φοβερό, καὶ νομίζω εὐλογα ἀπὸ ὅσα ἐξημερωμένα ἀπὸ τὰ ζῶα αὐτὰ συναντοῦσε. Ὅποιο ἀνπιστέκεται ταλαιπωρεῖται, ἐνῶ ὅποιο ὑποχωρεῖ τρέφεται. Κάθε θηριο διδάσκεται νὰ εἶναι φρόνιμο, ὄχι γιὰτὶ μαθαίνει νὰ διακρίνει τὸ καλό, ἀλλ' ἐπειδὴ περιπλέκεται ἐναλλάξ στὸ πάθημά του ἢ μνήμη.

42. Γιὰ τὰ ἀναβλύζοντα θερμὰ ὕδατα.

Ἐπὶ τὰς τόπους, λέγει, πολλοὶ θαυμαστοὶ καὶ τελείως ἀσυνήθιστοι τόποι, ἐγὼ ὅμως θὰ ἀναφέρω τοὺς πιὸ ἀξιωματικόνους. Κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὴν Ἄρσινὴ ὅταν περνᾶ κανένας τὴ δεξιὰ ξηρὰ πολλές θερμοπηγὲς ἀναβλύζουν ἀπὸ πολλὰ στόματα ἀπὸ ψηλὴ πέτρα καὶ πέφτουν στὴ θάλασσα, πηγὲς ὄχι γλυκοῦ νεροῦ, ἀλλὰ πικροῦ καὶ ἄλμυροῦ, ἀφοῦ τέτοια εἶναι ἡ πηγὴ τους. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ λίμνη ἐκβάλλει μαζὶ καὶ ὁ Νεῖλος, στὸν πολὺ βαθὺ τόπο ἀπὸ ἀγωγὸ πὺς περνᾶ ψηλὰ, μέσα ἀπὸ κάποια ἀραιώματα. Κοντὰ στὴ λίμνη σὲ μεγάλη πεδιάδα φαίνεται νὰ ὑψώνεται ἕνα βουνὸ κοκκινωπὸ, πὺς δὲν ἔχει τίποτε ἄλλο ξεχωριστὸ, ἀλλὰ παρουσιάζει ἀπὸ τὴν πιὸ ψηλὴ κορυφὴ τέτοιο χρῶμα, ὥστε νὰ βλάπτονται περισσότερο τὰ μάτια ὅσων ἀτενίζουν πρὸς αὐτό. Στὴ συνέχεια ὑποδέχεται τὰ νερὰ ἕνα μεγάλο λιμᾶνι, πὺς παλαιότερα ὀνομαζόταν Μυὸς ὄρμος, ἔπειτα ὅμως ὀνομάσθηκε ὄρμος τῆς Ἀφροδίτης. Ἐκεῖ ὑπάρχουν καὶ τρία

σοι τρεῖς εἰσι προκειμένοι, ὧν αἱ μὲν ἐλαίαις πεπύκωνται, μία δὲ ἦττον μὲν δασεῖα, τῶν δὲ καλουμένων μελεαγρίδων ἐκτρέφουσα πλῆθος. Τούτοις δ' ἐγγίξει κόλπος, ὃν καλοῦσιν ἀκάθαρτον. Ὅν παραπλεύσαντι νῆσος ἔκκειται, τῇ μὲν θέσει πελαγία, μῆκος δ' 5 ἔχουσα σταδίων ὡς ὀγδοήκοντα, ἣν καλοῦσιν ὀφιώδη, πρότερον μὲν γέμουσαν παντοίων ἐρπετῶν, ἐφ' ἡμῶν δὲ ἐλευθέραν τούτων. Ἐν δὲ ταύτῃ γίνεται τῇ νήσῳ, φησί, καὶ τὸ καλούμενον τοπάζιον ἔστι δὲ τοῦτο λίθος διαφαινόμενος, ὑάλῳ προσεμφερής, ἠδεῖαν ἔγχρυσον θεωρίαν ἀποδιδούς. Τοῦτον τὸν λίθον οἱ τὴν νῆσον οἰ-
10 κοῦντες καὶ τὴν λίθον βασιλικῶ φυλάσσουντες καὶ συλλέγοντες προστάγματι οὕτω λαμβάνουσι. Ἐν τῇ νυκτὶ πρὸς μέρος περιπολοῦσιν, ἔχοντες παντοίας τοῖς μεγέθεσι σκαφίδας. Ὁ δὲ ἐν ταῖς πέτραις λίθος τὴν μὲν ἡμέραν ὑπὸ τοῦ φέγγους κρατούμενος διὰ τὸ πνίγος οὐ γίνεται σύνδηλος, σκότου δὲ ἐπιστάντος, ἐν ᾧ ποτ' 15 ἂν ἢ πεφυκῶς, διαλάμπει πάντοθεν. Ὁ δὲ συνιδῶν φύλαξ τηλικούτον περιέθηκεν ἄγγος σημείου χάριν περὶ τὸ διαστίλβον, ἠλίκον ἂν ἢ τοῦ θεωρουμένου φαντάσματος τὸ μέγεθος εἶτα τὴν ἡμέραν ἐπερχόμενος, ἰσοπληθῆ τῇ προειρημένη περιτεμῶν πέτραν, τοῖς ἐκλεαίνειν δυναμένοις τεχνίταις παραδίδωσι.

20 Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ πέλαγος οὕτως ἐστὶ ταπεινόν, ὥστε μήτε πλεῖον δυεῖν ὀργυιῶν ἀναμετρεῖσθαι, καὶ χλωρὸν πάντοθεν, οὐ τῇ φύσει τῶν ὑγρῶν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ διαφαίνοντος μνίου τε καὶ φύκους ὅθεν καὶ κυνῶν ἔχει θαλαττίων ἀναρίθμητον πλῆθος. Δι' ἣν αἰτίαν ὁ ῥηθεὶς πόρος νηὶ μὲν μακροῖ καὶ τοῖς ἐπήρεσι πλοίοις γί-
25 νεται εὐάρμοστος ἀκύμων τε γάρ ἐστιν, οὐκ ἐκ πολλοῦ κυλίων τὸν κλύδωνα, καὶ θήραν ἰχθύων παραδίδωσι ἄπιστον. Τὸ δὲ περὶ τὰς ἐλεφαντηγούς κακὸν πολὺν ἔλεον τοῖς πάσχουσιν ἀπὸ τῶν ὀρῶντων ἐκκαλεῖται. Τὰ γὰρ πλοῖα τὸ κῦμα ἐξαίφνης ἢ πέτρα περιέθηκεν ἢ πρὸς ἀμμώδη συνήλασε περιοχὴν, καὶ ἄπορον τὴν
30 σωτηρίαν παρέσχε τοῖς ἐμπλέουσι. Διὸ τὰ μὲν πρῶτα ὀδυρμὸς τοὺς ἐπιπλέοντας συνέχει πολὺς μὲν, οὐκ ἀπο γινώσκων δὲ τὴν ἀμείνω προσδοκίαν ἥδη γάρ τινες οὕτως ἀπενεχθέντας σέσωκε πλημμυρὶς ὑπολαβοῦσα τοῖς ἀνοιδούσιν ἀφνιδίως ἐκ τῆς θαλάτ-

νησιά, πού τὰ δύο εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ δάση ἐλιᾶς, τὸ ἄλλο εἶναι λιγότερο δασωμένο, καὶ τρέφει πλήθη πουλιῶν τῶν καλουμένων μελεαγρίδων. Κοντὰ σ' αὐτὰ ὑπάρχει ἓνας κόλπος πού λέγεται ἀκάθαρος. Αὐτὸς πού παραπλέει τὸν κόλπο συναντᾷ ἓνα νησι μέσα στὸ πέλαγος, πού ἔχει μᾶκρος ἕως ὀγδόντα στάδια, καὶ τὸ ἀποκαλοῦν ὀφιώδη· παλαιὰ ἦταν γεμᾶτο φίδια, στὰ χρόνια μας ὅμως δὲν εἶχε πιά. Σ' αὐτὸ τὸ νησι ὑπάρχει, λέγει, καὶ τὸ λεγόμενο τοπάζι. Αὐτὸ εἶναι μιὰ πέτρα διάφανη, πού μοιάζει μὲ τὸ γυαλὺ καὶ δείχνει ὠραῖα δεμένο μὲ χρυσὸ. Τὴν πέτρα αὐτὴ οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ πού τὴ φυλάγουν μὲ βασιλικὴ προσταγὴ, τὴ θγάζουν μὲ τὸν ἕξῃς τρόπο. Τὴ νύχτα περιπολοῦν στὸν τόπο αὐτὸ ἔχοντας σκάφη κάθε μεγέθους. Ἡ πέτρα ἀνάμεσα στὰ ἄλλα λιθάρια καθὼς τὴ μέρα περιορίζεται ἢ λάμψη τῆς ἀπὸ τὸ φῶς τῆς μέρας καὶ πνίγεται σ' αὐτὸ δὲν διακρίνεται, ὅταν ὅμως ἔρθει τὸ σκοτάδι, ὅπου κι ἂν βρῖσκεται ἀστράφτει παντοῦ. Ὁ φύλακας ἀντιλαμβανόμενος τὴ λάμψη τῆς τοποθετεῖ ἓνα τέτοιο ἄγγεῖο γιὰ σημάδι γύρω στὴν πέτρα πού στίλβει, ὅσο μεγάλος εἶναι ὁ ὄγκος πού ἡ εἰκὼνα δείχνει. Ἐπειτα ἐπανερχόμενος τὴν ἡμέρα, κόβοντας σὲ ἴσα μεγέθη τὴν πέτρα πού ἀναφέραμε, τὴν παραδίδει στοὺς τεχνίτες πού μποροῦν νὰ τὰ λειάνουν.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὸ πέλαγος εἶναι τόσο ρηχό, ὥστε νὰ μὴν εἶναι, ἂν μετρηθεῖ, βαθύτερο οὔτε πάνω ἀπὸ δύο ὀργυιές, καὶ πράσινο παντοῦ ὄχι ἀπὸ τὴ φύση τῶν νερῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ βρύα καὶ τὰ φύκια· γι' αὐτὸ καὶ ἔχει ἀμέτρητο πλῆθος ἀπὸ σκυλόψαρα. Γι' αὐτὴ τὴν αἰτία τὸ πέρασμα πού εἶπαμε εἶναι κατάλληλο γιὰ μακριὰ πλοῖα καὶ πλοῖα κωπήλατα· γιατί εἶναι πάντοτε γαλήνιο, χωρὶς νὰ ἔρχεται ἢ τρικυμία ἀπὸ μακριά, καὶ δίνει ἀπίστευτα ἀλιεύματα ψαριῶν. Ἡ συμφορὰ ὅμως μὲ τὰ ἔλεφαντοφόρα πλοῖα προκαλεῖ πολὺν οἶκτο σ' αὐτοὺς πού ὑποφέρουν ἀπὸ ὅσα βλέπουν. Γιατὶ τὸ κύμα ἢ σπάζει ξαφνικὰ τὰ πλοῖα σὲ σκόπελο, ἢ τὰ σπρώχνει σὲ ἀμμώδη περιοχὴ καὶ καθιστᾷ ἀδύνατη τὴ σωτηρία τῶν ἐπιβατῶν τους. Γι' αὐτὸ στὴν ἀρχὴ ἐπικρατεῖ πολὺς θρῆνος σὲ ὅσους ταξιδεύουν μὲ τὰ πλοῖα, πού δὲν ἀπελπίζονται ὅμως γιὰ μιὰ καλύτερη προσδοκία. Γιατὶ ἤδη κάποιους ἀπὸ αὐτοὺς πού βρέθηκαν σ' αὐτὴ τὴ θέση τοὺς ἔχει σώσει ἢ πλημμυρίδα ἀρπαγμένους ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θάλασσας πού φου-

της ὄγκοις ἐπὶ δὲ λήγῃ τὰ τῆς τροφῆς, μυρία μὲν ἀναδέχονται πάθη, τέλος ἀναλίσκονται πάντες ἢ λιμῶ ἢ (τοῦ λιμοῦ τὸ μακροχρόνιον οὐ φέροντες) ξίφει, ἢ αὐτῇ θαλάσῃ σφᾶς αὐτοὺς ἐπιρρίπτοντες.

5 ΜΓ'. Ὅτι φησί, τὰ μὲν ἕως τῶν Ταύρων καὶ Πτολεμαΐδος ἡρμίνευται, τὰ δὲ ἀνωτέρω τούτων οὐ τὴν τυχοῦσαν λαμβάνει μετὰ βασιν. Κεῖται γὰρ οὐκέτι τὰ ἐπέκεινα πρὸς μεσημβρίαν τῆς χώρας, αἰεὶ δὲ παρὰ τὴν ἀνατολὴν ἀναστρέφει μᾶλλον, καὶ τὰς σκιάς βάλλει τέως δυεῖν ὥρῶν εἰς τὸν ἀντικείμενον τόπον τῆς ἄρκτου. Ἔτι δὲ
10 ποταμοῖς καταρρεῖται τὰς πηγὰς ἀναφαίνουσι ἀπὸ τῶν Ψεβαιῶν καλουμένων ὄρῶν. Τῆς δὲ χώρας ἢ μὲν εἰς τὴν μεσόγειον ἀνατείνουσά πλήρης ἐλεφάντων καὶ ῥινοκέρων καὶ ταύρων καὶ ὕων, τὰ δὲ εἰς τὸν πόρον καθήκοντα νήσοις ἅπαντα πυκνοῦται τῇ φύσει μὲν ἀκάροποις, γεμούσαις δὲ ἀνιστορήτους ὀρνέων ἰδέας ἔχόντων
15 Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε ἢ μὲν θάλαττα βαθεῖά τε καὶ πλώϊμος, κήτη δὲ ἔχει τηλικαῦτα, ὥστε ἀγωνιᾶν τὸν ἰδόντα· οὐ μέντοι διαπεφώνηκεν οὐδεὶς, πλὴν τῶν περιπεπωκότων ἀκουσίως ταῖς λοφίαις διὰ τὴν τῶν εἰρημένων ἄγνοιαν· καὶ γὰρ οὐδὲ διώκειν δύναται θρασύτερον τοὺς πλέοντας, τῶν ὀμμάτων τοῖς θηρίοις ἀμαυρουμένων, ὅταν
20 ἐκ τῆς θαλάττης τὰ πρόσωπα ἀναφήνωσι.

ΜΔ'. Ὅτι τοῦ Φοινικῶνος τὰ μὲν ἄνωθεν ὀρώμενα πέτραις ὕψει ποικίλαις κατέχεται, τοῖς δὲ πρὸς θάλασσαν διήκουσιν ἡῶν ὑπόκειται στενὴ τε καὶ μακρὰ. Τῇ δὲ εἰρημένῃ παραλίᾳ συνάπτει μὲν τόπος, ὃν προσηγόρευσαν Νῆσσαν ἀπὸ τῆς τοῦ ζώου πολυ-
25 πληθείας. Αὕτη δὲ ἢ Νῆσσα κεῖται μὲν ἐγγὺς ἀκρωτηρίου καθ' ὑπερβολὴν ὑλώδους, διατείνει δὲ ἐπ' εὐθείας θεωρουμένη πρὸς τε τὴν Πέτραν καλουμένην καὶ τὴν Παλαιστίνην, εἰς ἣν Γερραῖοι καὶ Μιναῖοι καὶ πάντες οἱ πλησίον ἔχοντες τὰς οἰκῆσεις Ἄραβες τὸν τε λιβανωτόν, ὡς λόγος, καὶ τὰ φορτία τὰ πρὸς εὐωδίαν ἀνή-
30 κοντα ἀπὸ τῆς χώρας τῆς ἄνω κατάγουσι.

ΜΕ'. Ὅτι μετὰ τὸν καλούμενον Λαιανίτην κόλπον, ὃν Ἄραβες περιοικοῦσιν, ἢ Βυθημανέων ἐστὶ γῆ, πολλή τε καὶ πεδιάς, καὶ πᾶσα κατάρρητος καὶ βαθεῖα, ἀγρώσκει δὲ μόνον καὶ μηδικῇ

σκώνουν ξαφνικά. Ὄταν ὅμως τελειώνουν τὰ τρόφιμα, ἀκολουθοῦν μύριες συμφορᾶς, καὶ τέλος χάνονται ὅλοι ἢ ἀπὸ τὴν πείνα, ἢ, μὴ ἀντέχοντας στὴ μεγάλη διάρκεια τῆς πείνας, μὲ τὸ ξίφος, ἢ ρίχνοντας τὸν ἑαυτό τους μέσα στὴ θάλασσα.

43. Ἐξηγήθηκαν λοιπόν, λέγει, ὅλα τὰ μέχρι τὴν Ταυρικὴ καὶ τὴν Πτολεμαΐδα, τὰ πέρα ἀπὸ ἐδῶ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὰ γιὰ μὰ τυχαῖα μετάβαση ἐκεῖ. Γιατὶ τὰ πέρα ἀπὸ ἐδῶ δὲν βρίσκονται πρὸς νότον, ἀλλὰ μᾶλλον στρέφονται πάντοτε πρὸς τὴν ἀνατολὴ καὶ ρίχνουν τὶς σκιᾶς δύο ἐποχῶν στὸν ἀντίθετο πρὸς τὸν βορρᾶ τόπο, καὶ ἐπιπλέον καταποτίζονται ἀπὸ ποταμούς πού ἔχουν τὶς πηγές τους στὰ λεγόμενα Ψεδαῖα ὄρη. Τὸ ἓνα μέρος τῆς χώρας πού ἀνεβαίνει στὸ ἐσωτερικὸ εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἐλέφαντες, ρινόκερους, ταύρους καὶ κάπρους, ἐνῶ τὸ ἄλλο μέρος πού κατεβαίνει στὸν πορθμὸ εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ πλῆθος νησιῶν πού δὲν παράγουν τίποτε, ἀλλ' εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ὄρνια πού ἔχουν ἀπερίγραπτες μορφές. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα ἢ θάλασσα εἶναι βαθιά καὶ πλωτὴ καὶ ἔχει τόσο μεγάλα κήτη, πού κυριεύεται ἀπὸ τρόμο ὅποιος τὰ βλέπει, κακὸ ὅμως δὲν ἔπαθε κανένας, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους πού ἔπεσαν χωρὶς νὰ θέλουν στὴ ράχη τους ἀπὸ ἄγνοια τῶν ὄσων ἔχουν λεχθεῖ. Γιατὶ οὔτε νὰ καταδιώξουν ὄσους παραπλέουν ἔχουν τὴν τόλμη, ἐπειδὴ τὰ μάτια τῶν θηρίων θαμπώνουν ὅταν βγάλουν ἀπὸ τὴ θάλασσα τὰ κεφάλια τους.

44. Ὅσα μέρη, λέγει, φαίνονται πάνω ἀπὸ τὸ Φοινικῶνα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πέτρες μὲ διάφορα μεγέθη, καὶ ὅσα κατεβαίνουν στὴ θάλασσα καταλήγουν σὲ στενὴ καὶ μακρὰ παραλία. Μ' αὐτὴ τὴν παραλία συνδέεται ἓνας τόπος πού τὸν ὀνόμασαν Νήσσα, ἀπὸ τὴν πολυπληθῆ παρουσία αὐτοῦ τοῦ πουλιοῦ. Ἡ Νήσσα αὐτὴ κεῖται κοντὰ σὲ ἀκρωτήριο ὑπερβολικὰ δασωμένο, καὶ ἐκτείνεται σὲ εὐθεῖα γραμμὴ πρὸς τὴ λεγόμενη Πέτρα καὶ τὴν Παλαιστίνη, ὅπου οἱ Γερραῖοι καὶ οἱ Μιναῖοι καὶ ὅλοι οἱ Ἄραβες πού εἶναι ἐγκατεστημένοι κοντὰ κατεβάζουν ἀπὸ τὴν ἄνω χώρα, ὅπως λέγεται, τὸ λιβάνι καὶ τὰ φορτία τῶν μυρωδικῶν.

45. Μετὰ τὸν λεγόμενο Λαιανίτη κόλπο, πού ὀλόγουρά του κατοικοῦν Ἄραβες, εἶναι ἢ χώρα τῶν Βυθημανέων, μεγάλη καὶ πεδινή, καταποτιζόμενη ἀπὸ τὴ μὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη ἀπὸ πολλὰ νερά

καὶ λωπῶ βάθος ἀνδρόμηκες ἔχοντι· πᾶς ὁ καρπὸς αὐτῆ περιγράφεται, ἕτερον δὲ γεωργεῖ οὐδέν. Διὸ πολλαὶ μὲν ἐν αὐτῆ ἀγρίαὶ κάμηλοι, πολλαὶ δὲ ἐλάφων καὶ δορκάδων ἀγέλαι, συχναὶ δὲ ποιμναι προβάτων καὶ ἀμύθητος ἀριθμὸς ἡμιόνων καὶ βοῶν. Τούτοις 5 δὲ τοῖς εὐκληρήμασιν ἀντικείμενον παραπέλεκται κακόν· λεόντων γὰρ καὶ λύκων καὶ παρδάλεων συναναφέρει πλῆθος ἢ γῆ, ὡς εἶναι τὸ τῆς χώρας ἐπίτευγμα τοῖς οἰκηταῖς αἴτιον ἀκληρίας.

ΜΣ. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐφεξῆς αἰγιαλῶν κόλπος ἐστὶ νενευκῶς μὲν εἰς τὸν μυχὸν τῆς χώρας, οὐκ ἔλαττον δὲ σταδίων πεντακοσίων 10 ὑποδείκνυσι τὸ βάθος. Οἱ δὲ τὴν ἐντὸς τοῦ κόλπου κατοικοῦντες καλοῦνται μὲν Βατμιζομανεῖς, εἰσὶ δὲ κνηγοὶ τῶν χερσαίων ζώων. Τὴν δ' εἰρημένην χώραν νῆσοι τρεῖς ἐκδέχονται, λιμένας ποιοῦσαι πλείους, ὧν τὴν πρώτην Ἴσιδος ἱεράν ὠνόμασαν, τὴν δὲ δευτέραν Σουκαθύαν, τὴν δὲ τρίτην Σαλυδώ, ἐρήμους δὲ πάσας 15 καὶ συσκίους ἐλαίαις οὐ ταῖς παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ ταῖς ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις φυομέναις.

ΜΖ. Μετὰ δὲ τὰς νήσους τὰς ἐκκειμένας ἔστιν ἰδεῖν αἰγιαλὸν λιθώδη καὶ μακρόν, ἢ δὲ χώρα Θαμουδηνῶν Ἀράθων. Ὁ δὲ πρὸς ταύτην παράπλους ἐπὶ σταδίου τῶν χιλίων πλείους πάντων 20 χαλεπώτατος οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐ λιμὴν εὐορμος, οὐ σάλος ἐπ' ἀγκύρας, οὐ κόλπος ἐπὶ σκέπης, οὐ χηλῆς ἐντύπωμα, ἀναγκαία καταφυγὴ τὸν ναυτίλον δεχόμενον. Μετὰ ταῦτα δὲ οὐκ εὐθὺς ἐφεξῆς, ἀλλὰ μεθ' ἑτερά τινά, ἔστιν αἰγιαλὸς εἰς ὑπερβολὴν κάθυδρος ἐκτεινόμενος, καὶ τὸ προσηγορευμένον Λαιμὸν ὄρος, 25 ἀμύθητον μὲν ἀναφαῖνον τῆς περιμέτρου τὸ μέγεθος, παντοίας δὲ ὕλης δρυμοῖς διεζωσμένον.

ΜΗ. Περί ἔθνους τῶν Δεδεβῶν.

Ὅτι τὴν ἀστυγείτονα τῆς ὄρεινῆς χέρσου Δεδεβαὶ κατοικοῦσιν, οἱ μὲν νομάδες, οἱ δὲ γεοῦχοι. Ὡν κατὰ μέσην τὴν χώραν πο- 30 ταμὸς διαφέρεται τριμερῆς μὲν τῇ φύσει, ψῆγμα δὲ χρυσοῦ κατάγων οὕτω σύνδηλον τὴν δαψίλειαν ἔχων, ὥστε τὴν ἰλὺν τὴν πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς συνηγμένην πόρρωθεν ἀποστίλβειν. Οἱ δὲ τὸν τόπον οἰκοῦντες τῆς μὲν ἐργασίας εἰσὶ τῆς τοιαύτης ἄπειροι, φιλό-

καὶ βαθιά, γεμάτη ἀπὸ ἀγριάδα μόνο καὶ τριφύλλι καὶ λωτὸ στὸ ὕψος ἀναστήματος ἀνδρός, χωρὶς νὰ παράγει τίποτε ἄλλο. Γι' αὐτὸ ζοῦν σ' αὐτὴ πολλές ἀγριεὶς καμηῆλες, πολλές ἀγέλες ἐλαφιῶν καὶ ζαρκαδιῶν, πυκνὰ κοπάδια προβάτων, καὶ ἀνυπολόγιστος ἀριθμὸς ἡμιόνων καὶ βοδιῶν. Στὴν καλὴ αὐτὴ τύχη ἐμπλέκεται ἕξ ἀντιθέτου ἕνα κακό· ἡ χώρα εἶναι γεμάτη ἀπὸ πλῆθος λιονταριῶν καὶ λύκων καὶ παρδάλων, ὥστε νὰ κατανατᾷ ἡ γονιμότητα τῆς χώρας αἰτία στέρησης γιὰ τοὺς κατοίκους.

46. Στὶς συνεχόμενες παραλίες ὑπάρχει ἕνας κόλπος ποῦ εἰσχωρεῖ στὸ βάθος τῆς χώρας ὄχι λιγότερο ἀπὸ πεντακόσια στάδια. Ὅσοι κατοικοῦν μέσα στὸν κόλπο λέγονται Βατμιζομανεῖς, καὶ εἶναι κυνηγοὶ χερσαίων ζώων. Τὴ χώρα ποῦ εἶπαμε τὴ διαδέχονται τρία νησιά. Τὸ πρῶτο τὸ ὀνόμασαν ἱερὸ νησὶ τῆς Ἰσιδας, τὸ δεύτερο Σουκαβύα, καὶ τὸ τρίτο Σαλυδώ· καὶ τὰ τρία εἶναι ἔρημα καὶ δασωμένα ἀπὸ ἐλιές, ὄχι σὰν τὶς δικές μας, ἀλλὰ σὰν τὶς αὐτοφυεῖς σ' αὐτοὺς τοὺς τόπους.

47. Πέρα ἀπὸ τὰ νησιά αὐτὰ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς μὰ ἀκτὴ βραχύδη καὶ μὲ μεγάλο μᾶκρος· εἶναι ἡ χώρα τῶν Θαμουδηνῶν Ἀράβων. Ὁ παράπλους τῆς χώρας αὐτῆς μὲ μῆκος περισσότερο ἀπὸ χίλια στάδια εἶναι ὁ χειρότερος ἀπὸ ὅλους· γιατί δὲν ὑπάρχει οὔτε λιμάνι ἀσφαλές, οὔτε κατάλληλο μέρος γιὰ ἀγκυροβόλι, οὔτε ὄρμος προφυλαγμένος, οὔτε κυματοθραύστης, καταφύγιο ἀνάγκης ποῦ ὑποδέχεται τὸν ναυτικό. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτά, ὄχι ὅμως ἀμέσως, ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ κάποια ἄλλα, ἐκτείνεται μὰ παραλία γεμάτη νερά, καὶ τὸ ὄρος τὸ λεγόμενο Λαιμός, ποῦ παρουσιάζει ἀπίθανο μῆκος περιμέτρου σκεπασμένο ἀπὸ δάση μὲ κάθε εἶδος δένδρων.

48. Γιὰ τὸ ἔθνος τὸ Δεδεβῶν.

Τὴ γειτονικὴ στὴν ὄρεινὴ Χερσόνησο χώρα κατοικοῦν οἱ Δεδεβοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἕνα μέρος νομάδες, καὶ τὸ ἄλλο μέρος γεωργοί. Τὸ μέσο τῆς χώρας τοὺς διαρρέει ποταμὸς μὲ τρεῖς βραχίονες ποῦ καταβάζει ψήγματα χρυσοῦ, καὶ ποῦ ἡ ἀφθονία τοῦ χρυσοῦ εἶναι τόσο φανερὴ, ὥστε ἡ λάσπη ποῦ συγκεντρώνεται στὶς ἐκβολές νὰ γυαλίζει ἀπὸ μακριά. Οἱ κάτοικοι βέβαια τῆς περιοχῆς δὲν γνω-

ξενοὶ δὲ εἰς ὑπερβολὴν οὐ πᾶσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ τοῖς ἀπὸ Πελοποννήσου διεκβάλλουσι καὶ Βοιωτίας διὰ τινὰ μυθικὴν ἀφ' Ἡρακλέους ἱστορίαν.

ΜΘ. Τούτων ἀστυγείτονές εἰσιν Ἀλιλαῖοι καὶ Κασανδρεῖς, 5 κέκτηνται δὲ γῆν οὐδαμῶς ἐοικυῖαν ταῖς προειρημέναις. Οὔτε γὰρ ἐψυγμένος ὁ ἀῆρ οὔτε ζηρὸς οὔτε ἔμπυρος, μαλακὴν δὲ καὶ δασεῖαν νεφέλην ὑποδεικνύων, ἀφ' ἧς ὑετοὶ καὶ χειμῶνες γίνονται καὶ θέρους εὐκαιροὶ. Τῆς τε χώρας ἡ πλείστη πάμφορος μὲν ἐστίν, οὐ πᾶσα δὲ τυγχάνει θεραπείας, τῶν λαῶν ἀπειροτέρων ὄντων. Τὸν μέντοι χρυσὸν ὀρύσσοντες ἐν τοῖς πλακώδεσι τῆς χώρας 10 ὑπονόμοις εὐρίσκουσι πολύν, οὐ τὸν συντηκόμενον μετ' ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἐκ τοῦ ψήγματος, ἀλλὰ τὸν αὐτόματον, καλούμενον δὲ διὰ τὸ συμβαῖνον παρ' Ἑλλησιν ἄπυρον οὐ τὸ μὲν ἐλάχιστον ἔχει μέγεθος πυρῆνος, τὸ δὲ μέσον μεσπίλου, τὸ δὲ μέγιστον 15 ὥστε βασιλι κοῖς παραβάλλεσθαι καρύοις Ὅν τρήσαντες ἐναλλάξ διαφανέσι λίθοις περὶ τε τοὺς καρπούς φοροῦσι τῶν χειρῶν καὶ περὶ τοὺς ἀνχένας, πρὸς τε τοὺς ἀστυγείτονας μετάγοντες πωλοῦσιν εὐτελῶς τὸν μὲν γὰρ χαλκὸν πρὸς τὸν χρυσὸν τρίσταθμον ἀλλάττονται, τὸν δὲ σίδηρον πρὸς διπλοῦν χρυσίον. Ὁ δὲ 20 ἄργυρος τοῦ χρυσοῦ δέκα δύναται μοίρας, τῇ δαψιλείᾳ καὶ σπᾶνει τῆς ἀξίας παραμετρουμένης, ἐν οἷς ἀποβλέπει πᾶς ὁ βίος οὐ πρὸς τὴν φύσιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρεῖαν. Τούτων δὲ τῶν ἀνδρῶν συνεχεῖς Κάρβαι κατέχουσι τὴν ἡπειρον ἐκδεχομένου λιμένος ἀγχιθαθοῦς, ἐν ᾧ κρηναὶ πλείους ἀναβάλλουσιν.

25 Ν. Ἐφεξῆς δὲ τὸ τῶν Σαβαίων ἐπισυνάπτει γένος, μέγιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀραβίαν καὶ παντοίας κύριον εὐδαιμονίας. Καὶ γὰρ ἡ γῆ πάντα φέρει τὰ παρ' ἡμῖν γινόμενα πρὸς βίον, καὶ τὰ σώματά ἐστι τῶν κατοικούντων ἀξιολογώτερα. Βοσκημάτων κεχορήγηται πλήθεσιν ἀμυθήτοις. Ὀσμὴ τε πᾶσαν ἐπέχει τὴν παραλίαν, θέσας τε καὶ λόγου κρείττω τέρψιν τοῖς ἀφικνουμένοις κατασκευάζουσα. Παρὰ μὲν γὰρ αὐτὴν πέφυκε τὴν θάλατταν τό τε βάλαμιον πολὺ καὶ κασσία καὶ πόα τις ἄλλη πρόσφατος μὲν, ἡδίστην δὲ ἔχουσα

ρίζουν αὐτὴ τὴν ἐργασία, εἶναι ὅμως φιλόξενοι στὸ ἔπακρο, ὄχι γιὰ κάθε ἄνθρωπο, ἀλλὰ γιὰ ὅσους τοὺς ἔρχονται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ τὴ Βοιωτία, ἕξαιτίας κάποιου μυθικοῦ περιστατικοῦ.

49. Γείτονες αὐτῶν εἶναι οἱ Ἄλιλαῖοι καὶ οἱ Κασσανδρεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν μιὰ χώρα πού δὲν μοιάζει καθόλου μὲ τὶς προηγούμενες. Γιατὶ οὔτε παγωμένος εἶναι ὁ ἀέρας τῆς οὔτε ξηρὸς οὔτε ζεστός, ἀλλὰ ὑπάρχει ἓνα ἀπαλὸ καὶ πυκνὸ σύννεφο ἀπὸ ὅπου πέφτουν βροχὲς καὶ μπόρες ἀκόμα καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ καλοκαιριοῦ. Στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἢ χώρα εἶναι εὐφορότατη, δὲν καλλιεργεῖται ὅμως στὸ σύνολό τῆς, γιατί οἱ ἄλλοι κάτοικοι δὲν ἔχουν τὴ σχετικὴ πείρα. Σκάβοντας γιὰ χρυσὸ στὶς πετρώδεις στοῖες τῆς χώρας βρίσκουν πολὺ, ὄχι τὸν χρυσὸ πού τὸν λειώνουν μὲ ἐπιστήμη καὶ τέχνη μὲ τὸ πέτρωμα, ἀλλὰ τὸν ἀτόφιο, καὶ πού γι' αὐτὸ τὸ γεγονός ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ἄπυρος. Αὐτὸς στὴν πιὸ μικρὴ μορφή του εἶναι στὸ μέγεθος ὅπως ἓνα κουκούτσι ἑλιάς, στὴ μεσαία ὅπως τὸ κουκούτσι μούσμουλου, καὶ στὴ μέγιστη τόσο πού νὰ παραβάλλεται μὲ βασιλικὸ καρύδι. Τὸν χρυσὸ αὐτὸ τὸν τρυποῦν καὶ τοποθετώντας τον ἐναλλάξ μὲ διάφανες πέτρες τὸν φοροῦν στοὺς καρπούς τῶν χειρῶν καὶ στὸ λαιμό, καὶ μεταφέροντας τον στοὺς γείτονές τους τὸν πουλοῦν σὲ εὐτελεῖ τιμῇ. Ἀλλάζουν τὸν χρυσὸ μὲ τριπλὸ στὸ ζύγι χαλκό, γιὰ τὸν σίδηρο καταβάλλουν διπλὸ χρυσὸ, ἐνῶ ὁ ἀργυρος ἀντισταθμίζεται μὲ δέκα μέρη χρυσοῦ· ἡ ἀξία καθορίζεται ἀνάλογα μὲ τὴν ἀφθονία καὶ τὴ σπανιότητα, γιατί ὅλη ἡ ζωὴ σ' αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν ἀποβλέπει στὴ φύση, ἀλλὰ στὴ χρῆση. Δίπλα σ' αὐτὸ τὸ λαὸ κατοικοῦν οἱ Κάρβες, πού χρησιμοποιοῦν ἓνα βαθὺ λιμάνι, ὅπου ἀναβρῦζουν πολλὲς πηγές.

50. Στὴ συνέχεια τοποθετεῖ τὸ ἔθνος τῶν Σαβαίων, τὸ μεγαλύτερο στὴν Ἀραβία, καὶ πού ἀπολαμβάνει κάθε εἶδους εὐδαιμονία. Γιατὶ ἡ γῆ παράγει ὅλα τὰ ἀγαθὰ πού χρειάζονται στὴ ζωὴ καὶ παράγονται σ' ἐμᾶς, καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων εἶναι πιὸ ἀξιόλογα· τοὺς ἔχουν χορηγηθεῖ ἀναρίθμητα πλήθη ζωντανῶν. Μιὰ εὐωδιὰ ἀπλώνεται στὴν παραλία ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη καὶ προσφέρει σὲ ὅσους πηγαίνουν ἐκεῖ εὐχαρίστηση ἀδοκίμαστη καὶ ἀπερίγραπτη. Δίπλα δίπλα στὴ θάλασσα φυτρώνει σὲ ἀφθονία τὸ βάλαμο καὶ ἡ κασία

τῶν ὀμμάτων τέρψιν, ἐν δὲ πῶ χρονίζειν γινομένη συντόμως ἐξίτη-
 λος, ὥστε πρότερον ἀπαμαυροῦσθαι τοῦ φυτοῦ τὴν χρεῖαν ἢ πρὸς
 ἡμᾶς παραπέμπεσθαι τοῦ γένους τὴν δύναμιν. Ἐπὶ δὲ τῆς μεσογεί-
 ου δρυμοὶ συνεχεῖς στείχουσι καὶ μεγάλοι· δένδρα γὰρ ἡλίδατα
 5 σμύρνης τε καὶ λιβανωτοῦ, πρὸς δὲ καὶ κινναμώμου φοϊνικός τε καὶ
 καλάμου καὶ τῶν ἄλλων ἀνεῖται τῶν τοιούτων, ὥστε εἶναι μηδενὶ
 λόγῳ τὸ πρᾶγμα δηλωτόν, ὃ συμβαίνει τοῖς περὶ τὰς αἰσθήσεις εἰ-
 ληχόσι τοῦ γένους τὴν δοκιμασίαν. Οὐ γὰρ τὴν τεθησαυρισμένην
 καὶ παλαιὰν ἔχει τῶν ἀρωμάτων ἀπόλαυσιν, οὐδὲ τὴν ἀπὸ τοῦ γεν-
 10 νῶντος καὶ τρέφοντος ὄγκου διακεχωρισμένην, ἀλλὰ τὴν ἀνθοῦ-
 σαν ἀπὸ τῆς θείας ἀκμῆς καὶ τὴν ἀπὸ τῶν οἰκείων καὶ φυσικῶν τὸ
 θαυμαζόμενον ἀποπέμπουσιν ὥστε πολλοὺς εἰς λήθην ἀφικομέ-
 νους τῶν θνητῶν εὐτυχημάτων τῆς ἀμβροσίας ὑπονοῖεν ἀπολαμ-
 βάνειν, ὄνομα τοῦ πράγματος ἐπιζητουῦντος οἰκείον τῆς ὑπερβολῆς.

15 Περὶ δὲ τοὺς δρυμοὺς τῶν εὐωδῶν γένος ἐστὶν ὄφεων ἰδιώτα-
 τον πάντων, οἷον εἰς φθονούσης τοῖς ἀδροῖς ἐπιτεύγμασι τῆς τύχης
 καὶ παραπλεκούσης τὰγαθῶ τὸ βλαβερόν, ὅπως μηδεὶς εἰς τέλος
 ἐξυβρίζων τιτανῶδες καὶ κατεγνωκὸς τοῦ θεοῦ τὸ φρόνημα λαμ-
 βάνη τῶν ἀγαθῶν εὐτυχοῦντων, παιδεύηται δὲ τῇ παραθέσει καὶ
 20 μνήμῃ τῶν ἐναντίων. Τὸ δὲ γένος τῶν ὄφεων χρῶμα μὲν ἔχει φοι-
 κοῦν, μῆκος δὲ ὅσον σπιθαμῆς, δῆγμα δὲ ἀνίατον, ἂν τῆς λαγόνος
 ἀνώτερον αἰμάξῃ, τὴν δὲ πληγὴν δίδωσι παλλόμενον εἰς ὕψος.
 Παρ' αὐτοῖς δὲ τοῖς Σαβαίοις ἢ μὲν ὁσμὴ τῶν εὐωδῶν ἀκροτάτη, ἢ
 δὲ χάρις ἐλλιπής· τὸ γὰρ ἐνδεδεχὲς ἐκ νηπίου κινεῖ μὲν τὴν αἴσθη-
 25 σιν ἥττον, ἀμβλυτέραν δὲ κατασκευάζει, μεταβολῆς τοῖς βίοις οὐχ
 ὑποκειμένης. Οὐ μὴν ἀλλὰ κάπειδ' οὐ δύναται τὴν ζωὴν παιδα-
 γωγεῖν παραπλησίως εὐσταθῆ, διαπνεομένου τοῦ σώματος ὑπ'
 ἀκράτου καὶ τμητικῆς δυνάμεως καὶ τὴν σύμμετρον πύκνωσιν ἐπὶ
 πλεῖον ἀγούσης ὥστε ἄγειν εἰς ἔκλυσιν ἐσχάτην, τότε δὲ ἀσφάλτου
 30 παραθυμιῶντες βραχὺ καὶ τράγου πάγωνα τοῖς τοιούτοις ἀφαι-
 ροῦνται τὴν ἄγαν εὐώδη τῆς ἐπιφορᾶς ὑπερβολὴν, καὶ τῇ μίξει τοῦ
 δοκοῦντος λυπεῖν τὸ τῆς ἡδονῆς βλαβερόν ὑποκαταστέλλουσιν.
 Οὕτως ἅπαν ἐπίτευγμα μεσότητι μὲν καὶ τάξει κυβερνώμενον πα-

καὶ μιὰ ἄλλη πῶα ποὺ φρέσκια εἶναι χάσμα τῶν ματιῶν, ὅταν ὅμως μεγαλώσει σύντομα χάνεται ἢ ὁμορφιά, ὥστε ἀχρηστεύεται ἢ ὠφέλεια τοῦ φυτοῦ προτοῦ μᾶς προσφέρει τὴ δύναμή του. Στὰ μεσόγεια ἀπλώνονται συνέχεια δάση ἀπέραντα· γιατί ὑψώνονται δένδρα πανύψηλα, σμύρνα, λιβανωτός, κινάμωμο καὶ φοῖνικες καὶ καλάμια καὶ ἄλλα παρόμοια, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ γίνει φανερὸ μὲ τὸ λόγο τὸ πράγμα ποὺ συμβαίνει σὲ ὅσους τὸ δοκιμάσουν. Γιατὶ δὲν ἔχει τὴν ἀπόλαυση τῶν ἀρωμάτων ποὺ θησαύρισε παλαιά, οὔτε τὴ χωρισμένη ἀπὸ τὴ μάζα ποὺ τὴν γεννᾷ καὶ τὴν τρέφει, ἀλλ' αὐτὴν ποὺ ἀνθεῖ ἀπὸ τὴ θεία ἀκμὴ καὶ ἐκπέμπει ἀπὸ τὰ οἰκεία καὶ φυσικὰ τὸ θαυμαστό. Ὡστε πολλοὶ φτάνουν στὸ σημεῖο νὰ ξεχάσουν τὶς εὐτυχίες τῶν θνητῶν καὶ νὰ νομίζουν ὅτι ἀπολαμβάνουν τὴν ἀμβροσία, καθὼς τὸ πρᾶγμα ἐπιζητεῖ ἓνα ὄνομα ἀνάλογο μὲ τὴν ὑπερβολή.

Στὰ δάση ποὺ εὐωδιάζουν ὑπάρχει ἓνα εἶδος φιδιῶν ξεχωριστὸ ἀπὸ ὅλα, καὶ εἶναι σὰ νὰ φθονεῖ ἢ τύχη τὶς μεγάλες εὐτυχίες καὶ πλέκει μαζὶ μὲ τὰ ὠφέλιμα καὶ τὰ βλαβερὰ, ὥστε κανένας νὰ μὴν ἀλαζονεύεται μέχρι τέλος καὶ νὰ ἔχει φρόνημα τιτανικὸ καὶ περιφρονητικὸ τοῦ θείου, ἀλλὰ νὰ διδάσκεται μὲ τὴν παράθεση καὶ τὴ μνήμη τῶν ἀντιθέτων. Τὰ φίδια αὐτὰ ἔχουν χρῶμα κόκκινο, τὸ μῆκος τους εἶναι μιὰ πιθαμή, τὸ δάγκωμά τους εἶναι ἀθεράπευτο, ἂν συμβεῖ νὰ δαγκώσῃ κάποιον στὸ μέρος πάνω ἀπὸ τὴ λαγόνα. Καταφέρει τὸ χτύπημά του πηδώντας ψηλά. Σ' αὐτοὺς τοὺς Σαβαίους ἢ ὁσμὴ τῶν μυριστικῶν φτάνει στὸ ἔπακρο, ἀλλὰ ἢ ἀπόλαυση εἶναι ἔλλιπής. Γιατὶ ἢ διαρκὴς εὐωδία ἀπὸ τὴ νηπιακὴ ἡλικία ἐρεθίζει ὅπως καὶ νάναι τὴν αἴσθησις λιγότερο καὶ τὴν κάνει πιὸ ἀδύναμη χωρὶς νὰ μεταβάλλεται ἢ ζωὴ. Ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ δὲν μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν τὴ ζωὴ σὲ παραπλήσια σταθερότητα, ἐπειδὴ τὸ σῶμα, διαπνεόμενο ἀπὸ ἀκράτητη καὶ διαιρετικὴ τμητικὴ δύναμη, ἀραιώνει ἐπιπλέον τὴ σύμμετρη πύκνωση, ὥστε νὰ τὴν ὀδηγεῖ στὴν ἔσχατη ἀραίωση, τότε λοιπὸν καίγοντας λίγη ἄσφαλο καὶ γένια τράγου στοὺς ἀρρώστους ἀφαιροῦν τὴν ὑπέρομετρη εὐώδη ἀφθονία τῆς μυρωδιᾶς καὶ μὲ τὴν ἀνάμιξη τοῦ θεωρούμενου λυπαροῦ καταστέλλουν τὸ βλαβερὸ τῆς ἡδονῆς. Ἔτσι κάθε ἐπιτυχία ὅταν ρυθμίζεται μὲ μετριοπάθεια καὶ τάξη παρατείνει τὸν βίον, ἐνῶ ἂν στερηθεῖ

ραπέμπει τὸν βίον, συμμετρίας δὲ καὶ καιροῦ στερηθὲν οὐκ ἔχει τὴν κτησιν ὀνησιφόρον.

Τὸ δὲ τῶν Σαβαίων ἄστν τοῦ παντός ἔθνους προσηγορίαν δηλοῦν, ἐπ' ὄρους ἐστὶν οὐ μέγαλον, πολὺ κάλλιστον τῶν κατὰ 5 τὴν Ἀραβίαν, ὃ καλεῖται Σάβας. Ὁ δὲ βασιλεύων τοῦ παντός ἔθνους προεδρίαν ἔχει παρὰ τοῦ λαοῦ τῇ μὲν ἔντιμον τῇ δὲ ἀκληροτάτην, ἔντιμον μὲν ὅτι πολλοῖς ἐπιτάττει, κατὰ κρίσιν ἀνυπεύθυνον ὃ θούλεται πράττων, ἀκληρον δέ, ὅτι παραλαβὼν τὴν ἐπιμέλειαν οὐ δύναται πάλιν ἐκ τῶν βασιλείων ἐξελθεῖν, εἰ δὲ μή, 10 λιθόλευστος ὑπὸ πάντων γίνεται κατὰ χρησμὸν ἀρχαῖον, ὥστε εἶναι τὴν ὑπεροχὴν βλαβεράν.

Τῶν δὲ ἀνδρῶν οἱ μὲν καταγινόμενοι πρὸς τὸ οἶκοι ἐνδιατρίβειν βραχὺ τι τοῦ θήλεος γένους ἀλκιμώτερον ἄγουσιν, ὑπὸ τῆς 15 συνεχοῦς ἀπογυναικούμενοι ῥαστώνης, οἱ δὲ ἄλλοι πάντες πρὸς πόλεμον μελετῶσι καὶ τὴν χώραν ἅπασαν ἐργάζονται καὶ στέλλουσιν ἀπ' οἰκίας ταῖς μείζουσι χρώμενοι σχεδίαις. Κομίζουσι δὲ ἄλλα τε καὶ μάλιστα τὸν εὐώδη καρπὸν τὸν ἐν τῷ πέραν φυόμενον (ἀραβιστὶ λέγεται λάριμναν), μεγίστην ἔχοντα τῶν ἄλλων θυμιαμάτων εὐωδίαν, ὧν κρατεῖν λέγεται γένος ἀρρωστίας ὡς ἐπὶ 20 τὸ πολὺ σωματικῆς. Οὐδεμίαν δὲ τῆς γῆς ἄλλην ὕλην φερούσης ἀναγκάζονται πρὸς τὰ καθ' ἡμέραν τὸ κιννάμωμον καὶ τὴν κασσίαν καίειν, καὶ πρὸς τὰς ὑπολοιπίους ἐν τῷ βίῳ χρείας· οὕτως ἀνίσως τὰ αὐτῆς ἢ τύχη μεμέρικε, τοῖς μὲν σπάνιν τῶν σπουδαίων, τοῖς δὲ πλῆθος διδοῦσα. Τῶν δὲ Σαβαίων χρῶνται καὶ τοῖς 25 δερματίνοις οὐκ ὀλίγοι πορείοις, διδασκούσης τὴν χρεῖαν τῆς ἀναπώτιδος καίπερ ἐν τρυφῇ καταγινομένους. Οὐδὲν γὰρ εὐπορώτερον Σαβαίων καὶ Γερραίων εἶναι δοκεῖ γένος, ἐκτεταμιευμένων πᾶν τὸ πῖπτον εἰς διαφορᾶς λόγον ἀπὸ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς 30 Εὐρώπης. Οὗτοι πολὺχρυσον τὴν Πτολεμαίου Συρίαν πεποιήκασι, οὗτοι τῇ Φοινίκων φιλεργία κατεσκευάκασι λυσιτελεῖς ἐμπορίας, καὶ μυρία ἄλλα. Ἔστι δὲ πολυτέλεια παρ' αὐτοῖς οὐ μόνον ἐν τορευμάσι θαυμαστοῖς καὶ ποτηρίων ποικιλίαις, ἔτι δὲ κλινῶν καὶ τριπόδων μεγέθεσι, καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατ' οἰκίαν παρ' ἡμῖν

τῆ συμμετρία καὶ τὸν κατάλληλο καιρό, ἢ ἀπόκτησὶ τῆς εἶναι ἀνώφελῃ.

Ἡ πόλις τῶν Σαβαίων, ποὺ δηλώνει τὸ ὄνομα ὅλου τοῦ ἔθνους, βρίσκεται ἐπάνω σὲ μεγάλο βουνό, πολὺ ὠραιότερο ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἀραβίας, ποὺ λέγεται Σάβας. Ὁ βασιλεὺς ὅλου τοῦ ἔθνους ἔχει ἀπὸ τὸ λαὸ τὴν προεδρία, ἀπὸ τῆ μία τιμητικὴ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη τελείως χωρὶς ἰδιοκτησία. Τιμητικὴ εἶναι γιατί διατάζει πολλοὺς ἐνεργώντας κατὰ τὴν κρίση του χωρὶς νὰ δίνει λόγο, χωρὶς ὅμως ἰδιοκτησία, γιατί ὅταν ἀναλάβει τὴ βασιλεία, δὲν μπορεῖ νὰ θγεῖ πάλι ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα. Ἄν θγεῖ λιθοβολεῖται ἀπὸ ὅλους, σύμφωνα μὲ ἀρχαῖο χρησμό, ὥστε νὰ εἶναι ἡ ὑπεροχὴ βλαβερὴ.

Οἱ ἄνδρες ποὺ προορίζονται νὰ παραμένουν στὸ σπίτι εἶναι λίγο μόνο πὸ δυνατοὶ ἀπὸ τὶς γυναῖκες, καθὼς ἐκφυλίζονται σὲ γυναῖκες ἀπὸ τὴ συνεχῆ ἀπραξία. Οἱ ἄλλοι καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα φροντίζουν, καὶ ὅλη τὴ χώρα τους καλλιεργοῦν, καὶ στέλνουν ἀποικίες χρησιμοποιοῦντας τὶς μεγαλύτερες σχεδίες. Φέρνουν πολλὰ πράγματα, καὶ κυρίως τὸν εὐώδη καρπὸ ποὺ φύεται στὴν πέρα χώρα (στὰ ἀραβικὰ λέγεται λάριμνα) καὶ ποὺ μυρίζει ἐντονότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα ἀρώματα, ἢ θεραπεύει, ὅπως λέγεται, τὴ σωματικὴ ἀδυναμία κυρίως. Ἐπειδὴ ἡ χώρα δὲν δίνει κανενὸς ἄλλου εἴδους ξύλα, ἀναγκάζονται νὰ καίουν γιὰ τὶς καθημερινὲς καὶ τὶς ἄλλες βιοτικὲς ἀνάγκες τους τὸ κινάμωμο καὶ τὴν κασσία. Τόσο ἀνισα μοιράζει ἡ τύχη τὰ πράγματα τῆς, δίνοντας σὲ ἄλλους σπανιότητα τῶν σημαντικῶν, καὶ σὲ ἄλλους ἀφθονία. Ὅχι λίγοι Σαβαῖοι χρησιμοποιοῦν καὶ δερμάτινα πλοιάρια, πράγμα ποὺ τοὺς μαθαίνει ἡ ἀμπωτη, παρ' ὅλο ποὺ ζοῦν μέσα σὲ ἀπολαύσεις. Γιατὶ κανένας λαὸς, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Σαβαίους καὶ τοὺς Γερραίους, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι εὐπορότερος, ἀφοῦ ἐκμεταλλεύονται ὅλα ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὶς διαφορετικὲς παραγωγὲς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Αὐτοὶ γέμισαν μὲ χρυσὸ τὴ Συρία τοῦ Πτολεμαίου, αὐτοὶ μὲ τὴ δραστηριότητα τῶν Φοινίκων δημιούργησαν ὠφέλιμες ἐμπορικὲς συναλλαγὲς καὶ ἄπειρα ἄλλα. Δαπανοῦν πολλὰ ὄχι μόνο σὲ θαυμαστὰ σκαλιστὰ ἀντικείμενα καὶ ποικιλία ποτηριῶν, ἀλλ' ἀκόμα καὶ σὲ μεγάλοπρεπα κρεβάτια καὶ τρίποδα καὶ σὲ ἄλλα οἰκιακὰ ἐπιπλά ποὺ ὑπάρχουν στὰ σπίτια

ἐκτεινομένων λαμβάνει τὴν ὑπερβολήν, πολλῶν, ὡς ἔοικε, κεκτη-
 μένων χορηγίαν βασιλικήν. Κίονάς τε πολλοὺς αὐτοῖς φησι κατε-
 σκευάσθαι ἐπιχρύσους τε καὶ ἀργυροῦς, πρὸς δὲ καὶ τὰς ὀροφὰς
 καὶ θύρας φιάλαις λιθοκολλήτοις ἐξειληφθαι πυκναῖς, ὡσαύτως
 5 καὶ τὰ μεσοστύλια θεῶν ἔχειν εὐπρεπῆ, καὶ καθόλου τοὺς παρὰ
 τῶν ἄλλων πλούτους ἐκκεῖσθαι τὴν διαφορὰν μεγάλην. Ἄλλὰ
 ταῦτα μὲν ἕως τοῦ καθ' ἡμᾶς παρ' αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται βίου. Εἰ
 δὲ μὴ πόρρω διεστηκυῖαν τὴν οἴκησιν κατεῖχον τῶν ἐπὶ πάντα τό-
 πον τὰς δυνάμεις στρεφόντων, οἰκονόμοι τῶν ἀλλοτριῶν ἂν
 10 ὑπῆρχον οἱ κύριοι τῶν ἰδίων ἄθλων, τῆς ῥαθυμίας ἀδυνατούσης
 τὸ ἐλεύθερον πλείω χρόνον διατηρεῖν.

ΝΑ'. Παρὰ δὲ τὴν χώραν ταύτην ἡ μὲν θάλαττα λευκὴ φαίνε-
 ται, ποταμῶ ἔμφερής, ὥστε παραπλήττεσθαι τοῦ γινομένου τὴν
 αἰτίαν, νῆσοι δὲ εὐδαίμονες παράκεινται, ἐν αἷς βοσκήματα λευ-
 15 καὶ μὲν ἔστι πάντα, οὐδενὶ δὲ τῶν θηλειῶν ἐπιφύεται κέρασ. Ἐν
 ταύταις ταῖς νήσοις ἰδεῖν ἔστιν ὀρμούσας ἐμπορικὰς τῶν προσχώ-
 ρων σχεδίας, πλείστας μὲν ἐκεῖθεν οὗ κατεστήσατο παρὰ τὸν Ἰν-
 δὸν ποταμὸν ὃ Ἀλέξανδρος ναύσταθμον, οὐκ ὀλίγας δὲ ἀπὸ τῆς
 Περσίδος καὶ Καρμανίας καὶ τῆς σύνεγγυς πάσης ἔστι δὲ αὐ-
 20 τοῖς καὶ τὰ κατὰ τὸν οὐρανὸν θαυμασίως ἔχοντα ὧν ἔστι καὶ τὸ
 περὶ τὴν ἄρκτον συμβαῖνον. Ἀπὸ γὰρ μαιμακτηριῶνος, ὃς ἄγε-
 ται παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, οὐδεὶς ἀστήρ τῶν ἑπτὰ φαίνεται μέχρι
 φυλακῆς πρώτης, ἐν δὲ Ποσειδεῶνι μέχρι δευτέρας, ἐν δὲ τοῖς
 ἑξῆς τῶν μηνῶν κατὰ λόγον.

25 Τῶν δ' ἄλλων ἀστέρων οἱ μὲν πλάνητες ἀόρατοι, τινὲς δὲ τοῖς
 ὄγκοις μείζονες, οἱ δὲ οὐδὲ κατὰ τοὺς ὑφ' ἑστώτας καιροὺς τὰς δύ-
 σεις ποιούμενοι καὶ τὰς ἐπιτολάς. Τοῦ δὲ ἡλίου τὴν ἔκφασιν ἐν
 τοῖς ἐπέκεινα Πτολεμαῖδος ἰδίαν λέγουσι καὶ παρηλλαγμένην.
 Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ καθάπερ παρ' ἡμῖν φῶς ἀνήλιον ἔωθεν ὀρῶ-
 30 μεν ἐπὶ χρόνον οὐκ ὀλίγον, εἶτα τὴν ἀνατολήν, ἀλλὰ νυκτὸς σκο-
 τίας ὑπαρχούσης ἐξαίφνης ἀνέλαμψεν ἥλιος, ἡμέρα δὲ οὐδέποτε
 γίνεται ἐκεῖσε πρὶν τὸν ἥλιον ἰδεῖν. Δεύτερον ὃ ἥλιος ἀναφερόμε-
 νος φαίνεται ἐκ μέσου τοῦ πελάγους. Τρίτον, ποιεῖ δὲ τοῦτο ἄν-
 θρακι μὲν ὧν τῶν πυρωδεστάτων παρόμοιος, σπινθηῆρας δὲ μεγά-

μας ἡ δαπάνη ἀνεβαίνει πολὺ, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι πολλοὶ ἔχουν βασιλικὴ χορηγία. Λέγει ὅτι κατασκευάζουν πολλοὺς κίονες ἐπίχρυσους καὶ ἀργυρούς, κι ἀκόμα οἱ ὀροφές καὶ οἱ πόρτες διακοσμοῦνται μὲ φιάλες πολλὲς λιθοκόλλητες, καθὼς καὶ τὰ μεσοστύλια (οἱ μεσαῖοι κίονες) εἶναι ὠραῖα στὴ θεά, καὶ γενικὰ ὁ δικὸς τους πλοῦτος ὑπερέχει πολὺ ἀπὸ τῶν ἄλλων. Αὐτὰ παραδίδονται ὡς τοὺς δικούς μας χρόνους. Ἐὰν ὅμως δὲν ἦταν ἡ κατοικία τους τόσο πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τῶν δυνατῶν κάθε τόπου, θὰ ἦταν διαχειριστὲς τοῦ πλοῦτου τῶν ἄλλων αὐτοὶ ποὺ τώρα εἶναι κύριοι τῶν δικῶν τους κατορθωμάτων, ἐπειδὴ ἡ ραθυμία ἀδυνατεῖ νὰ διατηρήσει τὴν ἐλευθερία γιὰ πολὺν καιρό.

51. Σ' αὐτὴ τὴ χώρα ἡ θάλασσα φαίνεται λευκὴ, παρόμοια μὲ ποταμό, ὥστε νὰ ἐκπλήττει ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου. Κοντὰ βρίσκονται νησιὰ πλούσια, ὅπου τὰ ζωντανὰ εἶναι ὅλα λευκὰ καὶ κανένα ἀπὸ τὰ θηλυκὰ δὲν ἔχει κέρατα. Σ' αὐτὰ τὰ νησιὰ μπορεῖς νὰ δεῖς προσορισμένα τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν γειτόνων, πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἶχε ἰδρύσει ναύσταθμο ὁ Ἀλέξανδρος κοντὰ στὸν Ἰνδὸ ποταμό, καὶ ὄχι λίγα ἀπὸ τὴν Περσία καὶ τὴν Καρμανία καὶ ὅλα τὰ πλησίον μέρη. Ἀλλὰ καὶ ὅσα συμβαίνουν στὸν οὐρανὸ εἶναι ἀξιοθαύμαστα, ὅπως κι αὐτὸ ποὺ γίνεται στὸν βορρᾶ. Ἀπὸ τὸν μῆνα δηλαδὴ Μαιμακτηρίωνα (Σεπτέμβριο), ὁ ὁποῖος ἐορτάζεται ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, δὲν φαίνεται κανένα ἄστρο ἀπὸ τὰ ἑπτὰ (τοὺς πλανῆτες) μέχρι τὴν πρώτη φυλακὴ, ἐνῶ τὸν Ποσειδεώνα²³ μῆνα μέχρι τὴν δευτέρη ἡμέρα, καὶ ἀνάλογα στοὺς μῆνες ποὺ ἀκολουθοῦν.

Ἀπὸ τὰ ἄλλα ἄστρα, οἱ πλανῆτες εἶναι ἀόρατοι, μερικοὶ μεγαλύτεροι στὸν ὄγκο, καὶ ἄλλοι οὔτε ἀνατέλλουν οὔτε δύουν σὲ ὀρισμένο χρόνο. Ἡ ἐμφάνιση τοῦ ἡλίου πέρα ἀπὸ τὴν Πτολεμαΐδα λένε πὼς γίνεται μὲ ἰδιαίτερο καὶ παραλλαγμένο τρόπο. Κατὰ πρῶτον, ἐδῶ δὲν φαίνεται, ὅπως γίνεται σ' ἐμᾶς, τὴν αὐγὴ φῶς χωρὶς ἥλιο γιὰ λίγο χρόνο κι ἔπειτα γίνεται ἡ ἀνατολή, ἀλλὰ, ἐνῶ εἶναι νύχτα καὶ ὑπάρχει σκοτάδι, ξαφνικὰ ἀναλάμπει ὁ ἥλιος, καὶ ποτὲ δὲν γίνεται ἐκεῖ ἡμέρα προτοῦ φανεῖ ὁ ἥλιος. Δεύτερον, ὁ ἥλιος φαίνεται νὰ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος· τρίτον, εἶναι τότε ὅμοιος μὲ ὀλόπυρο

23. Ὁ ἔκτος μῆνας τοῦ Ἀττικοῦ ἔτους (15 Δεκεμβρίου-15 Ἰανουαρίου).

λους ἀπορρίπτων, τοὺς μὲν εἰς τὸν κύκλω τόπον τοῦ φωτίζοντος, τοὺς δὲ εἰς τὸν ἀπωτέρω. Τέταρτον καὶ τὸ σχῆμα δὲ οὐ δισκοειδὲς ἔχειν τὸν ἥλιόν φασιν, ἀλλὰ κίονι παχεῖ τά γε πρῶτα ἐμφερῆ, μικρὸν ἐμβριθέστερον ἔχοντι τὴν ἀπὸ τῶν ἄκρων φαντασίαν, οἰοῦνται 5 κεφαλὴν. Πέμπτον ἔτι τοίνυν οὔτε αὐγὴν οὔτε ἀκτῖνα ἀπολάμπειν οὐδεμίαν, οὔτε ἐπὶ τὴν γῆν οὔτε ἐπὶ τὴν θάλατταν, ἕως πρώτης ὥρας, ἀλλ' ἐπὶ σκότει πῦρ ἀλαμπές δευτέρας δ' ἐνισταμένης τὸ ὅλον ἄστρον ἀναβαῖνον, ἀσπιδοειδὲς καθιστάμενον, τοῦ σχήματος τὸν τύπον καὶ τὸ φῶς ἐπὶ τε τὴν γῆν καὶ τὸ πέλαγος βάλλει οὕτως 10 ἄτοπον καὶ πυρῶδες, ὥστε ἀμφοῖν νομίζεσθαι παμμεγέθεις τὰς ὑπερβολάς. Ἔκτον εἰς δὲ τὴν ἐσπέραν ἐναντίον τὸ περὶ τὸν ἥλιον πάθος φασὶν ὄρασθαι· ὑποδείξαντα γὰρ ὅτι δέδυκε κατὰ τῆς γῆς, οὐκ ἐλάττω χρόνον ὥρων τριῶν μετὰ ταῦτα φωτίζειν, ὃν καὶ νομίζουσι παρ' αὐτοῖς καιρὸν εἶναι τῆς ἡμέρας τὸν ἥδιστον.

15

ΝΒ'. Περὶ ἀμπώτεων.

Ἐπιπέμπων περὶ ἀμπώτεων ὁ συγγραφεὺς διαφόρους αἰτίας, καὶ πάσας ὡς οὐδὲν ἐχούσας ἀληθὲς ἀποδοκιμάσας, ἐπάγει· ὅτι δὲ ταῦτα πάντα λαλιὰν μὲν ἔχει σιγαῖν αἰσχυνομένην, πράγματος δὲ οὐδενὸς ἀντεῖληπται βοήθειαν δυναμένον τοῖς εἰρημένοις παρα- 20 σχεῖν, εὐχερὲς ἔστι μαθεῖν. Εἶτα προσθεὶς καὶ ἕτερα τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐχόμενα, πάλιν ἐπιφέρει· διὸ περὶ μὲν ἀμπώτιδος καὶ σεισμοῦ καὶ πνευμάτων καὶ κεραυνῶν καὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων τὰς μὲν αἰτίας, δι' ἃς γίνεται, παραχωροῦμεν τοῖς ἐτοιμότερον ἔχουσι πρὸς εὐκολίαν ἡμῶν τὰ δὲ πάθη τὰ γεννῶντα τὰς προφανεῖς συμφορὰς 25 δεδηλώκαμεν, μαθόντες παρὰ τῶν εἰδότην. Εὐρίσκειν δὲ πιθανώτερα τούτων εἰς μὲν ὑπόθεσιν παράδοξον φιλοτιμούμεθα, ἱστορίαν δὲ ἀπαγγέλλοντες ἀληθινὴν οὐκ ἂν ὑπομείναμεν.

ΝΓ'. Ἐπιπέμπων περὶ ἀμπώτεων ὁ συγγραφεὺς διαφόρους αἰτίας, καὶ πάσας ὡς οὐδὲν ἐχούσας ἀληθὲς ἀποδοκιμάσας, ἐπάγει· ὅτι δὲ ταῦτα πάντα λαλιὰν μὲν ἔχει σιγαῖν αἰσχυνομένην, πράγματος δὲ οὐδενὸς ἀντεῖληπται βοήθειαν δυναμένον τοῖς εἰρημένοις παρα- 30 σχεῖν, εὐχερὲς ἔστι μαθεῖν. Εἶτα προσθεὶς καὶ ἕτερα τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐχόμενα, πάλιν ἐπιφέρει· διὸ περὶ μὲν ἀμπώτιδος καὶ σεισμοῦ καὶ πνευμάτων καὶ κεραυνῶν καὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων τὰς μὲν αἰτίας, δι' ἃς γίνεται, παραχωροῦμεν τοῖς ἐτοιμότερον ἔχουσι πρὸς εὐκολίαν ἡμῶν τὰ δὲ πάθη τὰ γεννῶντα τὰς προφανεῖς συμφορὰς δεδηλώκαμεν, μαθόντες παρὰ τῶν εἰδότην. Εὐρίσκειν δὲ πιθανώτερα τούτων εἰς μὲν ὑπόθεσιν παράδοξον φιλοτιμούμεθα, ἱστορίαν δὲ ἀπαγγέλλοντες ἀληθινὴν οὐκ ἂν ὑπομείναμεν.

ΝΓ'. Ὅτι ἐν τῷ προειρημένῳ πόρῳ, φησί, περὶ τὰς ἐλαίας τοιοῦτόν τι ξένον συμβαίνει. Πλημμυρίδος ὑπαρχούσης πᾶσαι κα- 30 λύπτονται, τῆς δ' ἀμπώτεως γινομένης ἐν τῇ θαλάσῃ πάντα τὸν χρόνον θάλλουσιν. Ἔστι δὲ τι φυόμενον αὐτόθι κατὰ βάθος ἐν ταῖς ῥαχίαις, μελαίνῃ σχοίνῳ παραπλήσιον, ὃ φασὶν οἱ ἐκεῖσε κατοικοῦντες ἴσιδος εἶναι τρίχωμα, μυθῶδει πλάσματι πίστιν εὐή-

ἄνθρακα καὶ πετᾶ σπίθες μεγάλες ὀλόγυρά του κι ἄλλες πιὸ μακριά. Τέταρτον, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἡλίου λένε δὲν εἶναι ὅμοιο μὲ δίσκου, ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ μοιάζει μὲ παχὺ κίονα, ποὺ στὴν ἄκρη δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι παχύτερος σὰ νὰ ἔχει κιονόκρανο. Πέμπτον, δὲν ρίχνει ἀκόμα κάποια λάμψη ἢ κάποια ἀκτίνα οὔτε στὴ γῆ οὔτε στὴ θάλασσα μέχρι τὴν πρώτη ὥρα, ἀλλ' εἶναι φωτιὰ δίχως λάμψη μέσα στὸ σκότος· ἐρχόμενη ἢ δεύτερη ὥρα ὀλόκληρος ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου ἀνεβαίνει καὶ γίνεται σὰν κυκλικὴ ἀσπίδα, ποὺ ρίχνει τὸ σχῆμα καὶ τὸ ἀποτύπωμα καὶ τὸ φῶς του στὴ γῆ καὶ στὸ πέλαγος, τόσο παράδοξο καὶ τόσο πύρινο, ὥστε καὶ τῶν δύο τὸ μέγεθος νὰ φαίνεται ὑπερβολικό. Ἐκτον, τὸ βράδυ, λένε, ὁ ἥλιος παθαίνει τὸ ἀντίστροφο· ἐνῶ δηλαδή δείχνει ὅτι ἔδυσε κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, γιὰ χρόνον ὄχι λιγότερον ἀπὸ τρεῖς ὥρες ἔξακολουθεῖ νὰ φωτίζει, κι αὐτὸ τὸ διάστημα νομίζουν ὅτι εἶναι γι' αὐτοὺς τὸ πιὸ εὐχάριστο τῆς ἡμέρας.

52. Γιὰ τὶς παλίρροιες.

Ἄφοῦ ἀνέφερε γιὰ τὶς παλίρροιες διάφορες αἰτίες κι ἄφοῦ καμμιὰ δὲν ἐπιδοκίμασε, ἐπειδὴ δὲν περιεῖχαν καμμιὰ ἀλήθεια, πρόσθεσε· ὅτι ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀκατάσχετες φλυαρίες, χωρὶς νὰ μπορεῖ τίποτε νὰ βοηθήσει τὰ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ, εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ μάθομε. Ἐπειτα, ἄφοῦ πρόσθεσα καὶ ἄλλα μὲ τὸ αὐτὸ νόημα, πάλι προσθέτει· Γι' αὐτὸ γιὰ τὴν παλίρροια καὶ τὸν σεισμὸ καὶ τοὺς ἀέριδες καὶ τοὺς κερανοῦς καὶ τὶς αἰτίες ὅλων αὐτῶν, ἔξαιτίας τῶν ὁποίων γίνονται αὐτὰ πρὸς εὐκολία μας τὰ παραχωροῦμε σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι εἰδικότεροι σ' αὐτά,, τὰ παθήματα ὅμως ποὺ προξενοῦν τὶς ὀλοφάνερες συμφορὲς τὰ καταστήσαμε γνωστά, ἄφοῦ τὰ μάθαμε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ γνωρίζουν. Ἐπιθυμοῦμε βέβαια νὰ βρισκομε πιὸ πιστευτὰ ἀπὸ αὐτὰ γιὰ μιὰ ὑπόθεση παράδοξη, δὲν θὰ μπορούσαμε ὅμως νὰ δεχθοῦμε ὅτι καθιστοῦμε γνωστὴ ἱστορία ἀληθινή.

53. Στὸν πορθμὸ, λέγει, ποὺ προαναφέραμε, συμβαίνει κάτι τέτοιο παράξενο γύρω ἀπὸ τὶς ἐλιές. Ὅταν ἐκδηλώνεται πλημμύρα ὅλες καλύπτονται ἀπὸ νερὶ, ὅταν ὅμως ὑποχωροῦν τὰ νερὰ στὴ θάλασσα, βλαστάνουν ὅλο τὸ χρόνο. Φυτρώνει ἐκεῖ ἓνα φυτὸ στὸ βάθος τῶν φαραγγιῶν, παρόμοιο μὲ μαῦρο σχοῖνο, ποὺ οἱ ἐντόπιοι λένε

θη περιτιθέναι ζητοῦντες. Συμβέβηκε δ' αὐτῷ τυπτομένῳ μὲν ὑπὸ τοῦ κύματος κάμπτεσθαι πολλαχῶς, ἀπαλῆς οὐσης τῆς ὅλης περιοχῆς καὶ τοῖς ἄλλοις παραπλησίας φυτοῖς ἂν δέ τις ἀποκόψας εἰς τὸν ὑπαιθρον ἀναφήνη τόπον, σιδήρου παραχρῆμα γίνεται τὸ δι-
5 ηρημένον σκληρότερον.

ΝΔ'. Περὶ Αἰθίοπος τοῦ ἰχθύος.

Ὅτι καὶ ἄλλοι μὲν πολλοί, φησιν, ἰχθύες περὶ τοὺς προειρη-
μένους τίκονται τόπους, παρηλλαγμένην ἔχοντες τὴν φύσιν, γί-
νεται δέ τις ἰχθύς ὑπερβαλλόντως μέλας, ἀνδρὸς ἔχων μέγεθος, ὃν
10 καλοῦσιν Αἰθίοπα διὰ τὸ καὶ τοῦ προσώπου σμιὸν ἔχειν τὸν τύ-
πον. Τοῦτον κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ θηρεύσαντες διὰ τὴν ὁμοιότητα
οὔτε πωλεῖν ἠξίουσαν οὔτε καταναλίσκειν, τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος
ἀμφότερα πράττοντες οὐδὲν ἁμαρτάνουσι.

ΝΕ'. Τὰ μὲν οὖν ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν τῶν ἐκκειμένων πρὸς μεσημ-
15 βρίαν, ὡς ἦν ἐφ' ἡμῖν, ἐν πέντε βιβλίοις ἐπιμελῶς ἱστορήκαμεν,
ὑπὲρ δὲ τῶν ἐν τῷ πελάγει νήσων ὕστερον τεθεωρημένων, καὶ
τῶν ἐξῆς ἐθνῶν, καὶ τῶν εὐωδῶν ὅσα φέρειν συμβαίνει τὴν Τρω-
γλοδῦτιν χώραν, ἡμεῖς μὲν παραιτησάμενοι τὴν ἐξήγησιν ἄρδην
ἀπολελοίπαμεν, οὔτε τὸν πόνον τῆς ἡλικίας ὁμοίως ὑποφέρειν
20 δυναμένης, πολλῶν ἡμῖν ὑπὲρ τε τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας
ἀναγεγραμμένων, οὔτε τῶν ὑπομνημάτων διὰ τὰς κατ' Αἴγυπτον
ἀποστάσεις ἀκριβῆ παραδιδόντων σκέψιν· ὁ δὲ καὶ τοῖς κατὰ μέ-
ρος πράγμασιν ἐντετευχῶς, καὶ λόγοις κατεσκευασμένος ἱστορίας
ἀξίοις, καὶ προαίρεσιν ἔχων δυναμένην δόξαν πόνῳ θηρεύειν,
25 οὐκ ἀφέξεται.

Ἄρριανοῦ σύγγραμμα.

Ὅτι Ἄρριανός, Περὶ κομητῶν φύσεώς τε καὶ συστάσεως καὶ
φασμάτων, βιβλιδαρίον γράψας, πολλοῖς ἀγωνίσμασι πειροῖται
δεικνύειν, ὅτι μηδὲν μῆτε τῶν ἀγαθῶν μῆτε τῶν φαύλων τὰ τοι-
30 αῦτα φάσματα ἀποσημαίνουσι.

23α. Μετεωρολογικά δηλαδή φαινόμενα.

24. Στὴ συνέχεια παρατίθεται διηγήσεις τοῦ Ἀγαθαρχίδη, τέσσερες ἀπὸ τῆς

πὼς εἶναι τὰ μαλλιά τῆς Ἰσιδας, ἐκδηλώνοντας τὴν ἀφελῆ πίστη τους σ' ἓνα μυθολογικὸ πλάσμα. Ὄταν αὐτὸ τὸ φυτὸ τὸ χτυπάει τὸ κῦμα λυγίζει πρὸς κάθε κατεύθυνση, ἐπειδὴ ὅλα τὰ μέρη του εἶναι ἀπαλὰ καὶ παρόμοια μὲ τὸν ἄλλων φυτῶν. Ἄν ὅμως κάποιος ἀποκόψει ἀπὸ αὐτὸ ἓνα κλαδὶ καὶ τὸ ἐκθέσει σὲ ἀνοιχτὸ μέρος, γίνεται ἀμέσως τὸ κομμάτι αὐτὸ σκληρότερο ἀπὸ σίδηρο.

54. Γιὰ τὸ ψάρι Αἰθίοπας.

Πολλὰ καὶ διάφορα, λέγει, ψάρια στοὺς τόπους ποὺ ἀναφέραμε ζοῦν, διαφορετικὰ ἀπὸ τῶν ἄλλων τόπων, ζεῖ ὅμως κι ἓνα ψάρι ὑπερβολικὰ μαῦρο, στὸ μέγεθος ἑνὸς ἀνδρός, ποὺ τὸ λένε Αἰθίοπα, ἐπειδὴ καὶ ἡ μορφὴ τοῦ προσώπου του εἶναι σιμῆ. Αὐτὸ ὅσοι τὸ ἀλίευσαν στὴν ἀρχὴ οὔτε νὰ τὸ πουλήσουν ἤθελαν οὔτε νὰ τὸ φᾶνε, μὲ τὸν καιρὸ ὅμως κάνοντας καὶ τὰ δύο αὐτὰ δὲν διαπράττουν κανένα ἀμάρτημα.

55. Τὰ σχετικὰ λοιπὸν μὲ τὰ ἔθνη ποὺ κατοικοῦν πρὸς νότον, τὰ ἐξιστορήσαμε μὲ ὄση ἐπιμέλεια μπορούσαμε σὲ πέντε βιβλία. Γιὰ τὰ νησιὰ ὅμως τοῦ ὠκεανοῦ ποὺ τὰ βρήκαμε ἔπειτα καὶ τοὺς παραπέρα λαοὺς καὶ τὰ εὐώδη ὅσα παράγει ἡ χώρα τῶν Τρωγλοδυτῶν, παραλείποντας ἐμεῖς ἐντελῶς τὴν ἐξήγησή τους τὰ ἀφήσαμε, γιατί οὔτε ἡ ἡλικία μπορεῖ νὰ ὑποφέρει τόσο κόπο, ἐπειδὴ ἔχομε γράψει πολλὰ τόσο γιὰ τὴν Εὐρώπη ὅσο καὶ γιὰ τὴν Ἀσία, οὔτε τὰ ὑπομνήματα παραδίδουν ἀκριβῆ πληροφορήσιμα γιὰ τὶς ἀποστάσεις στὴν Αἴγυπτο. Ὅποιος ὅμως διάβασε τὶς ἐπιμέρους διηγήσεις καὶ μορφώθηκαν μὲ λόγους ποὺ εἶναι ἄξιοι τῆς ἱστορίας καὶ ἔχει διάθεση νὰ ἐπιδιώκει τὴ δόξα μὲ κόπο, δὲν θ' ἀρνηθεῖ αὐτὸ τὸ ἔργο.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀρριανοῦ.

Ὁ Ἀρριανός, λέγει, ποὺ ἔγραψε ἓνα μικρὸ βιβλίον ἐπιγραφόμενον, Περὶ κομητῶν, φύσεώς τε καὶ συστάσεως καὶ φασμάτων²³, προσπαθεῖ μὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα νὰ δείξει ὅτι τὰ φαινόμενα αὐτὰ δὲν προμηνύουν τίποτε εὐχάριστο οὔτε δυσάρεστο²⁴.

ὁποῖες ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Ἀθηναῖο (ἕκτο, ἕβδομο, ὄγδοο καὶ δέκατο τέταρτο βιβλίον), καὶ δύο ἀπὸ τὸν Πλούταρχο (Θεμιστοκλῆς καὶ Συμπόσιο Η,9).

ΣΝΑ΄.

Ἱεροκλέους, ὁ περὶ προνοίας.

Ἀνεγνώσθη Ἱεροκλέους ὁ περὶ προνοίας. Καὶ τί φησί κατα-
λέγω σοι τούτους, ὅπου γε καὶ τῶν Πλατωνικῶν τινες οὐκ ὀρθὴν
5 τὴν περὶ τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ διασώζουσιν ἔννοιαν; Οὐ γὰρ
ἱκανὸν αὐτὸν εἶναι ὤηθησαν αὐτοτελῶς ὑποστῆσαι δύνασθαι κό-
σμον οὐκεία δυνάμει καὶ σοφία ἐξ αἰδίου ἐνεργοῦντα, ἀλλ' ἀγενή-
του ὕλης συνεργία καὶ τῇ μὴ παρ' αὐτοῦ ὑποστάσει φύσει κατα-
χρῶμενον μόνως δημιουργεῖν δύνασθαι, πάντων μὲν δυνάμει
10 προὑποκειμένων ἐν τῇ λεγομένῃ ὕλῃ, αὐτοῦ δὲ οἴονει διαζωγρα-
φοῦντος αὐτὰ καὶ τάττοντος μόνον καὶ διακρίνοντος ἐκ τοῦ ὑλι-
κοῦ σχήματος. Ὁ περιεργία μᾶλλον ἂν εἴη ἢ ἀγαθότης Θεοῦ. Τί
γὰρ δὴ μαθὼν ἂ μὴ ὑπέστησε διατάττειν πειρᾶται, πάντως που
τῆς εὐταξίας αὐτοῖς ἐν τῇ ἀγενησίᾳ τῆς ἑαυτῶν φύσεως κειμένης;
15 Τὸ γὰρ ἀγενήτως καθ' ἑαυτὸ ὑφεστὸς εἴ τι προσλάβοι, παρὰ φύ-
σιν προσλήψεται τὸ δὲ παρὰ φύσιν διατεθῆναι κακὸν τῷ μετα-
τρεπομένῳ, ὥστε οὐκ ἀγαθὸν τῇ λεγομένῃ ὕλῃ τὸ κοσμεῖσθαι, εἴ-
περ ἀγένητος εἴη μὴ ἀπὸ χρόνου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αἰτίου, κα-
θὸ σημαίνομενον καὶ τὸν Θεὸν ἀγένητον λέγομεν.

20 Ἀλλ' οὐδὲ ὁ Θεὸς αὐτὸς κακῶν ἀναίτιος ἔσται, τὴν ἀρχὴν τῆς
δημιουργίας ἀπὸ τίνος κακοποιΐας ἐνοσησάμενος τῷ παρὰ φύσιν
διατιθέναι τὴν ἐπ' ἴσης αὐτῷ ἀγένητον οὐσίαν πειρᾶσθαι, καὶ τὴν
ἀδελφὴν, ἣν τὸ αὐτόματον αὐτῷ συνήγαγε, μὴ εἶναι μένειν ἐπὶ τῆς
ἀγενήτου τάξεως. Πρὸς τῷ μηδὲ δυνατὸν εἶναι κατισχυῖσαι πρά-
25 γματος ἰσοτιμῶς ἀγενήτου τυγχάνοντος, εἴτε ἐξ αἰδίου ποιεῖσθαι
τὴν τοιαύτην ἐπικράτειαν εἴτε ἀπὸ χρόνου ἐπιχειροίη. Καὶ μᾶλλον
ἂν εἴη τῆς ἀληθείας ἀφεστῶς, εἰ πρὸς τῷ ἐνδεεῖ τῆς ὑλικῆς ἐνεργεί-
ας καὶ ἀπὸ χρόνου τινὸς κοσμεῖν ἤρξατο, ὅπερ οὐκ εἶναι μένειν αὐτὸν
ἐν τῷ αὐτοῦ ἦθει. Εἰ γὰρ ἄμεινον μὴ ποιεῖν, πῶς εἰς τὸ ποιεῖν μετα-
30 βέβηκεν; Εἰ δὲ τὸ ποιεῖν, τί μὴ ἐξ αἰδίου ἔπραττεν, εἴ γ' ἀδιάφορον

251.

Ἱεροκλέους, ὁ Περί προνοίας Λόγος.

Διαβάσαμε τὸν λόγο τοῦ Ἱεροκλή²⁴ Περί προνοίας. Καὶ γιατί, λέγει, σοῦ ἀναφέρω αὐτούς, τῇ στιγμῇ ποῦ καὶ κάποιοι Πλατωνικοὶ δὲν ἔχουν ὀρθὴ ἔννοια γιὰ τὸν Θεὸ δημιουργό; Γιατὶ νόμισαν πὼς δὲν εἶχε ἐπαρκῆ δύναμη ὁ Θεός νὰ δώσει ὑπόσταση στὸν κόσμον αὐτοτελῶς, ἐνεργώντας πάντοτε μὲ δική του δύναμη καὶ σοφία, ἀλλὰ μὲ τὴ βοήθεια ἀγέννητης ὕλης καὶ τῆς φύσης ποῦ δὲν δημιουργήθηκε ἀπὸ αὐτόν, μπορεῖ μονάχα νὰ δημιουργεῖ, ἐνῶ ὅλα ὑπάρχουν δυνάμει μέσα στὴ λεγόμενη ὕλη καὶ ἐκεῖνος εἶναι σὰ νὰ τὰ διαζωγραφεῖ καὶ νὰ τὰ τακτοποιεῖ καὶ νὰ τὰ διαχωρίζει ἀπὸ τὸ ὑλικὸ σχῆμα τους, πράγμα ποῦ εἶναι μᾶλλον περιττὴ ἀκριβολογία κι ὄχι ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Τί δηλαδὴ ἔπαθε καὶ αὐτὰ ποῦ δὲν τοὺς ἔδωσε ὑπόσταση προσπαθεῖ νὰ τὰ βάλει σὲ τάξη, ἀφοῦ ἡ ὀρθὴ διάταξη γι' αὐτὰ βρίσκεται ὅπωςδήποτε στὴν ἀγενεσία τους; Ἄν αὐτὸ ποῦ ὑπάρχει καθεαυτὸ χωρὶς νὰ γεννηθεῖ προσλάβει κάτι, θὰ τὸ προσλάβει παραφύση, καὶ τὸ νὰ διατεθεῖ κάτι παρὰ φύση εἶναι κακὸ γι' αὐτὸ ποῦ μετατρέπεται. Ὡστε δὲν εἶναι καλὸ γιὰ τὴ λεγόμενη ὕλη ἢ διακόσμηση, ἂν ἡ ὕλη εἶναι ἀγέννητη ὄχι μόνο χρονικά, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν αἰτία ὑπόστασής της, μὲ τὴ σημασία ποῦ λέμε ἀγέννητο καὶ τὸν Θεό.

Ἄλλ' οὔτε ὁ Θεός ὁ ἴδιος θὰ εἶναι ἀνεύθυνος γιὰ ὅποιοδήποτε κακὸ κάνοντας τὴ δημιουργία νὰ ξεκινήσει ἀπὸ κάποια κακὴ ἐνέργεια του μὲ τὸ νὰ ἐπιχειρεῖ νὰ διαρρυθμίσει παραφύση τὴν ἐξίσου μ' αὐτὸν ἀγέννητη οὐσία, καὶ αὐτὴ τὴν (ἰσότιμη) ἀδελφὴ του, τὴν ὁποία ἡ τύχη συνέδεσε μαζί του νὰ μὴν ἀφήνει νὰ παραμείνει στὴν τάξη ποῦ τῆς παρέχει ἡ ἀγενεσία της. Ἐξάλλου οὔτε καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ὑπερισχύσει σὲ κάτι ποῦ εἶναι ἰσότιμα ἀγέννητο μ' αὐτόν, εἴτε ἡ ὑπερίσχυση αὐτὴ ἐπιβληθεῖ ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, εἴτε ἐπιχειρηθεῖ μέσα στὸ χρόνο. Καὶ θὰ βρίσκεται περισσότερο μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ἂν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῆς ὑλικῆς ἐνέργειας, ἡ πράξη τῆς διευθέτησης ἀρχίσει ἀπὸ κάποια χρονικὴ στιγμὴ, πράγμα ποῦ δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ παραμείνει στὴ θέση του. Ἄν δηλαδὴ εἶναι καλύτερο νὰ μὴν ἐνεργεῖ, πὼς πέρασε στὸ νὰ πράττει. Κι ἂν (εἶναι καλύτε-

αὐτῶ καὶ τὸ ἐξ αἰδίου ποιῆσαι ἐφάνη; Εἰ μὴ ἄρα φύσεως αὐτὸν εἶποι τις ἀνὰ μέρος ποιεῖν τε καὶ φθείρειν δυναμένης, αἰῶνια δὲ δημιουργεῖν ἀσθενούσης, διότι ἢ τῆς ὕλης κακία, ἢ προσχοῖται, τὴν ἐπίθετον καὶ ἐπεισοδιώδη τάξιν ἀποσειέται, συνεχῶς εἰς τὴν
5 ἀγένητον αὐτῆς (ὡς ἂν εἶποιεν) ἀταξίαν ἀνατρέχουσα, καὶ οὕτως ἀνὰ μέρος τοῖς χρόνοις κόσμον καὶ ἀκοσμίαν ἐπικρατεῖν, ἢ, ἀληθέστερον εἶπεῖν, αἰεὶ ἀκοσμίαν, ἐπεὶ καὶ ἡ κόσμησις, παρὰ φύσιν οὕσα διάθεσις, ἀκοσμία τῶ ὀρθῶς λογιζομένῳ φανήσεται.

**ᾠτι σύμφωνος ἐν τοῖς δόγμασι Πλάτων
καὶ Ἀριστοτέλης.**

10

ᾠτι πολλοὶ τῶν ἀπὸ Πλάτωνος καὶ τῶν ἀπὸ Ἀριστοτέλους συγκρούειν ἀλλήλοις τοὺς σφῶν διδασκάλους κατὰ τὰ καίριά φασι τῶν δογμάτων σπουδὴν καὶ μελέτην εἰσηηνοχότες, μέχρι τούτου φιλονεικίας καὶ τόλμης ἤλασαν, ὡς καὶ τὰ συγγράμματα
15 τῶν οὐκείων νοθεῦσαι διδασκάλων, εἰς τὸ μᾶλλον ἐπιδείξαι τοὺς ἄνδρας ἀλλήλοις μαχομένους. Καὶ διέμενε τοῦτο τὸ πάθος ταῖς φιλοσόφοις διατριβαῖς ἐνσκοπήσαν ἕως Ἀμμωνίου τοῦ Ἀλεξανδρέως τοῦ θεοδιδάκτου. Οὗτος γὰρ πρῶτος ἐνθουσιάσας πρὸς τὸ τῆς φιλοσοφίας ἀληθινόν, καὶ τὰς τῶν πολλῶν δόξας ὑπεριδὼν
20 τὰς ὄνειδος φιλοσοφία προστριδομένας, εἶδε καλῶς τὰ ἑκατέρου καὶ συνήγαγεν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν νοῦν, καὶ ἀστασίαστον τὴν φιλοσοφίαν παραδέδωκε πᾶσι τοῖς αὐτοῦ γνωρίμοις, μάλιστα δὲ τοῖς ἀρίστοις τῶν αὐτῶ συγγεγονότων, Πλωτίνῳ καὶ Ὠριγένει καὶ τοῖς ἑξῆς ἀπὸ τούτων.

25 ᾠτι Πλάτωνά φησι τὰς ἀνθρωπίνας μόνας ψυχὰς μετενσωματοῦσθαι, καὶ ταύτας οὐχ ἀπλῶς ἐξ ἀνθρώπων δὲ μόνον εἰς ἀνθρώπους Ἐξ ἀλόγων δὲ ζώων εἰς ἀνθρώπους μετάβασιν ἢ εἰς ἄλογα ἐξ ἀνθρώπων οὐδαμῶς αὐτὸν φησι δοξάζειν.

ᾠτι δημιουργὸν Θεόν, φησί, προϋφίστησιν ὁ Πλάτων ἐφε-
30 στῶτα πάσης ἐμφανοῦς τε καὶ ἀφανοῦς διακοσμήσεως, ἐκ μηδε-

25. Ἀμμώνιος ἔζησε κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀριστάρχου, τὸν ὁποῖο καὶ διαδέχθηκε ὡς σχολάρχης στὴν Ἀλεξανδρινὴ Σχολή. Ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὸν Ὅμηρο, Πίνδαρο, Ἀριστοτέλη, Πλάτωνα κ. ἄ.

ρο) τὸ νὰ πράττει, γιατί δὲν ἔπραττε ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, ἂν βέβαια τοῦ φάνηκε ἀδιάφορο καὶ ἡ δημιουργία ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα; Ἄν πεῖ κάποιος, ὅτι ἀπὸ τὴ φύση του αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ πδημιουργεῖ καὶ νὰ φθείρει, ἀσθενεῖ ὅμως νὰ δημιουργεῖ τὰ αἰώνια, ἐπειδὴ ἡ κακία τῆς ὕλης, ποὺ χρησιμοποιεῖ, ἀπωθεῖ τὴν περίπλοκη τάξη ποὺ τῆς ἐπιβάλλεται, ἐπιστρέφοντας συνεχῶς στὴν ἀγέννητη, θὰ ἔλεγα, ἀταξία τῆς, καὶ ἔτσι κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα θὰ ἐπικρατεῖ εὐταξία καὶ ἀταξία, ἢ (νὰ πῶ τὸ πιὸ ἀληθινὸ) πάντοτε ἡ ἀταξία, ἐπειδὴ ἡ τακτοποίηση εἶναι διευθέτηση παρὰ φύση, θὰ φανεῖ ἀταξία σ' αὐτὸν ποὺ σκέπτεται ὀρθά.

᾽Οτι συμφωνοῦν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἄριστοτέλης
στὶς ἀπόψεις τους.

Πολλοὶ μαθητὲς, λέγει, τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἄριστοτέλη καταβάλλοντας προσπάθειες καὶ συγγράφοντας μελέτες γιὰ νὰ φέρουν ἀντιμέτωπους τοὺς δασκάλους στὰ καιρία σημεῖα τῆς διδασκαλίας τους, προχώρησαν σὲ τέτοιο σημεῖο ἀντιδικίας καὶ τόλμης, ὥστε καὶ τὰ συγγράμματα τῶν δασκάλων τους νὰ νοθεύσουν, γιὰ νὰ ἀποδείξουν καλύτερα τὴν ἀλληλομαχία τῶν φιλοσόφων. Κι αὐτὸ τὸ πάθος ἐνέσκηψε καὶ διήρκεσε στὶς φιλοσοφικὲς σχολὲς μέχρι τὸν Θεοδίδακτο Ἀμμώνιο τὸν Ἀλεξανδρινό. Γιατὶ αὐτὸς πρῶτος μὲ ἔνθεο πάθος πρὸς τὴν ἀλήθεια τῆς φιλοσοφίας καὶ παραβλέποντας τίς γνώμες τῶν πολλῶν νὰ ντροπιάζουν τὴ φιλοσοφία, εἶδε ὀρθὰ τὰ διδάγματα τοῦ καθενὸς καὶ τὰ συνέδεσε σὲ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ νόημα, καὶ παρέδωσε χωρὶς ἐσωτερικὲς ἀντιθέσεις τὴ φιλοσοφία σὲ ὅλους τοὺς ἀκροατὲς του, καὶ κυρίως στοὺς ἄριστους μαθητὲς του, τὸν Πλωτῖνο καὶ τὸν Ὠριγένη καὶ τοὺς ἔπειτα ἀπὸ αὐτούς.

᾽Ο Πλάτων, λέγει ὁ Ἱεροκλῆς, διδάσκει πῶς μόνο οἱ ἀνθρώπινες ψυχὲς μετενσωματώνονται, κι αὐτὲς ὄχι ἀδιακρίτως, ἀλλὰ μονάχα ἀπὸ ἀνθρώπους σὲ ἀνθρώπους, Μετάβαση ἀπὸ ἄλογα ζῶα σὲ ἀνθρώπους ἢ σὲ ἄλογα ζῶα ἀπὸ ἀνθρώπους δὲν τὸ διδάσκει αὐτὸ καθόλου.

᾽Ο Πλάτων προϋποθέτει Θεὸ δημιουργό, ἐπιστάτη ὅλου τοῦ φανεροῦ καὶ ἀφανοῦς κόσμου, ποὺ δὲν ἔγινε ἀπὸ τίποτε ποὺ προϋ-

νός προϋποκειμένου γεγεννημένης ἀρκεῖν γὰρ τὸ ἐκείνου βούλη-
 μα εἰς ὑπόστασιν τῶν ὄντων. Τῆς δὲ σωματικῆς φύσεως συντετα-
 γμένης τῇ ἀσωμάτῳ δημιουργίᾳ κόσμον ἐξ ἀμφοῖν συνίστασθαι
 τελεώτατον, διπλοῦν ἅμα καὶ ἓνα ἐν ᾧ ἄκρα εἶναι καὶ μέσα καὶ
 5 τελευταῖα, ὧν τὰ μὲν πρῶτα οὐράνια καλεῖται καὶ θεοῦς, τὰ δὲ μέσα
 λογικά, αἰθέρια καὶ δαίμονας ἀγαθοῦς, ἐρμηνέας τε καὶ ἀγγέ-
 λους τῶν συμφερόντων ἀνθρώποις γινομένους, τὰ δὲ τελευταῖα
 λογικά καὶ περιέργεια καὶ ἀνθρωπίνας ψυχὰς ἢ ἀθανάτους ἀνθρώ-
 πους. Καὶ τῶν μὲν ὑποβεβηκότων τὰ προηγούμενα αἰεὶ ἠγεῖσθαι,
 10 πάντων δὲ βασιλεύειν τὸν ποιητὴν αὐτῶν Θεὸν καὶ Πατέρα, καὶ
 ταύτην τὴν πατρονομικὴν βασιλείαν αὐτοῦ πρόνοιαν εἶναι τὴν
 ἐκάστῳ γένει τὰ προσήκοντα νομοθετοῦσαν, τὴν δὲ ταύτην ἐπομέ-
 νην δίκην εἰμαρμένην καλεῖσθαι· οὐ γὰρ τὴν τῶν γενεθλιαλόγων
 ἀνεπιλόγιστον ἀνάγκην, οὐδὲ τὴν στωϊκὴν βίαν, οὐδ' ἦν Ἀλέξαν-
 15 δρος ὁ Ἀφροδισιεὺς οἶεται, εἰς ταῦτόν τῃ πλατωνικῇ τῶν σωμα-
 τῶν φύσει ταύτην περιάγων, οὐδὲ τὴν ἐπωδαῖς καὶ θυσίαις παρα-
 τρεπομένην γένεσιν, ὡς οἴονται τινες, ἀλλὰ τὴν τῶν ἐκδαινόντων
 κατὰ τὸν τῆς προνοίας θεσμὸν δικαστικὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν,
 τάξει καὶ εἰρμῶ πρὸς τὰς προαιρετικὰς ὑποθέσεις τῶν αὐτεξουσί-
 20 ων ἔργων ἐπανορθουμένην τὰ καθ' ἡμᾶς.

Τίς ἡ πρόνοια καὶ τάξις.

Ὅτι κοινῶς μὲν ἡ πρόνοια καὶ τάξις ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ
 Θεοῦ διήκει ἐπὶ πάντα τὰ ἀθάνατα γένη, μάλιστα δὲ καὶ προσφυ-
 ἔστερον ἐπὶ τὰ πρῶτα καὶ προσεχῶς ἀπ' αὐτοῦ τὴν γένεσιν ἔχον-
 25 τα καὶ ἐξῆς ὄντα ἐκείνω, καὶ τῆς τῶν νοητῶν ἀγαθῶν ἀρίστης με-
 τουσίᾳ ἀπολαύοντα. Τριῶν γὰρ ὄντων τῶν ἐγκοσμίων νοερῶν
 γενῶν, τὸ μὲν ἀκρότατον καὶ πρῶτον τῶν τοῦ δημιουργοῦ γεννη-
 μάτων ἀτρέπτως καὶ ἀμεταβλήτως τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοιώσεως
 τυγχάνον ἐν πάσῃ ἐστὶ θεοειδεῖ εὐταξία, οἷον τὸ τῶν οὐρανίων
 30 ἔφαμεν γένος. Τὸ δὲ δεύτερον, δευτέρως καὶ ὑφειμένως τὴν θεῖαν
 τάξιν παραδεχόμενον, οὐκ ἀτρέπτως μὲν οὐδ' ἀμερίστως τῆς δη-
 μιουργικῆς ὁμοιώσεως μεταλαγχάνει, ἀναμαρτήτως δὲ καὶ ἀκα-
 κύντως τῶν πατρικῶν ἐπιστρέφεται νόμων, ὃ τοῖς αἰθερίοις

πῆρχε. Γιατί γιὰ τὴν ὑπόστασι τῶν ὄντων ἀρκεῖ ἡ θέλησι ἐκείνου. Μὲ τὴ σύνδεσι τῆς σωματικῆς φύσεως μὲ τὴν ἀσώματη δημιουργία λαμβάνει σύστασι καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἕνας τελειότατος κόσμος, διπλὸς μαζὶ καὶ ἕνας, μὲ ἄκρα, ἐνδιάμεσα καὶ τελευταῖα, ὅπου τὰ πρῶτα τὰ καλεῖ οὐράνια καὶ θεοὺς, τὰ ἐνδιάμεσα λογικά, αἰθέρια καὶ ἀγαθοὺς δαίμονες, ποὺ γίνονται ἐξηγητὲς καὶ ἀγγελιοφόροι τῶν συμφερόντων στοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ τελευταῖα λογικά καὶ περίγεια καὶ ἀνθρώπινες ψυχὲς ἢ ἀθάνατους ἀνθρώπους. Στὰ κατώτερα ἡγοῦνται πάντοτε τὰ προηγούμενα, καὶ ὅλων βασιλεὺς εἶναι ὁ ποιητὴς αὐτῶν καὶ Θεὸς καὶ Πατέρας, καὶ αὐτὴ ἡ πατρικὴ βασιλεία του εἶναι ἡ πρόνοια ποὺ νομοθετεῖ γιὰ κάθε τάξι τὰ πρέποντα, ἐνῶ ἡ δίκη ποὺ ἀκολουθεῖ αὐτὴν καλεῖται εἰμαρμένη. Οὔτε εἶναι ἡ ἀκαταλόγιση ἀνάγκη τῶν γενεθλιαλῶν²⁶, οὔτε ἡ βία τῶν στωϊκῶν, οὔτε αὐτὴν ποὺ νομίζει ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιέας, ταυτίζοντάς τιν μὲ τὴν Πλατωνικὴ σωματικὴ φύσι, οὔτε ἡ γένεσι ποὺ μεταβάλλεται μὲ ἐπωδὲς καὶ θυσίαι, ὅπως πιστεύουν μερικοὶ, ἀλλὰ ἡ δικαστικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ γιὰ ὅσα συμβαίνουν σύμφωνα μὲ τὸ θεσμὸ τῆς πρόνοιαι, ποὺ ἐπανορθώνει ὅσα μᾶς ἀφοροῦν σύμφωνα μὲ τὶς προαιρετικὲς ὑποθέσεις τῶν αὐτεξούσιων ἔργων μὲ τάξι καὶ ἀλληλουχία.

Τί εἶναι ἡ πρόνοια καὶ ἡ τάξι.

Ἡ πρόνοια καὶ ἡ τάξι διέρχεται μὲ τρόπο κοινὸ μέσα ἀπὸ ὅλα τὰ ἀθάνατα γένη ἀπὸ τὸν δημιουργὸ Θεὸ καὶ περισσότερο καὶ προσφύεστερα στὰ πρῶτα καὶ ὅσα ἔχουν τὴ γένεσι ἀμέσως καὶ σὲ συνέχεια ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἀπολαμβάνουν τὴν ἀριστη μετουσία τῶν νοητῶν ἀγαθῶν. "Ὄντας τρία τὰ ἐγκόσμια λογικά γένη, ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἀκρότατο καὶ πρῶτο ἀπὸ τὰ γεννήματα τοῦ Δημιουργοῦ ἔχει ἀτρεπτη καὶ ἀμετάβλητη τὴν ὁμοιότητα μὲ αὐτὸν μὲ κάθε θεία εὐταξία, ὅπως ἔχει, καθὼς εἶπαμε, τὸ γένος τῶν οὐράνιων ὄντων. Τὸ δεύτερο, ποὺ δέχεται σὲ δεύτερο καὶ ὑποδεέστερο ἐπίπεδο τὴ θεία τάξι, δὲν μετέχει κατὰ τρόπο ἀτρεπτο καὶ ἀμέριστο τὴ δημιουργικὴ ὁμοίωσι, κινεῖται ὅμως ἀλάθευτα καὶ σωστὰ μὲ τοὺς πατρικοὺς νόμους,

26. Γενεθλιογῶγοι· ὅσοι προέλεγαν τὴν τύχη κάποιων βασιζόμενοι στὴ θέσι τῶν ἀστρῶν κατὰ τὴ γέννησή τους.

ἀποδεδῶκαμεν. Τὸ δὲ τρίτον, ὡς ἔσχατον τῶν θείων γενῶν, οὐ μόνον τῷ ὄπωσοῦν τρέπεσθαι τῆς ὑπεροχῆς τῶν οὐρανίων ὑπέβη, ἀλλὰ καὶ τῷ ποτε κακύνεσθαι τῆς τῶν αἰθερίων ἀξίας ὑπέστη. Τὸ μὲν γὰρ αἰεὶ νοεῖν τὸν Θεὸν καὶ ἠνωμένως αὐτοῦ τὴν γνῶσιν ἔχειν 5 τοῖς οὐρανίοις πρόσεστι, τὸ δὲ αἰεὶ μὲν διεξοδικῶς δὲ τοῖς αἰθερίοις κατ' οὐσίαν ὑπάρχει, τὸ δὲ μήτε αἰεὶ νοεῖν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ νοεῖν μεμερισμένως νοεῖν ταῖς ἀνθρωπίναις ψυχαῖς ὡς ἴδιον ἀποδεδόται, ἀπολειπομέναις κατὰ φύσιν τῆς τε ἀμερίστου νοήσεως τῶν οὐρανίων καὶ τῆς ἐν τάξει πληθυομένης γνώσεως τῶν αἰθερίων, 10 ἐπεὶ μήτε ἐνιαίως μήτε αἰδίως νοοῦσιν αὐταί, ἀλλὰ καὶ ὅταν πρὸς τὴν τοῦ νοεῖν ἀξίαν ἀνάγωνται, τὴν αἰθερίαν μιμοῦνται γνῶσιν, καὶ ταύτῃ συνεπόμεναι τῶν νοητῶν καρποῦνται τὴν θέαν. Μετὰ δὲ τὸ τρίτον νοερὸν γένος, τό ποτε μὲν νοοῦν, ποτὲ δὲ μὴ νοοῦν, εἴη ἂν τὸ μηδέποτε νοοῦν κατὰ τὸν τῆς τελείας διαίρεσεως λόγον 15 ὃ δὴ φύσει ἐστὶν ἀνόητον, ἀληθείας τε καὶ ἀρετῆς οὐδαμῇ μετέχειν δυνάμενον. Διὸ καὶ τὸ εἶναι γέννημα ἐκείνου ἐκβάλλεται. Πῶς γὰρ εἰκὼν τοῦ νοητοῦ Θεοῦ τὸ ἄλογον καὶ ἀνόητον; Πᾶσα γὰρ ἐκείνου εἰκὼν ἔννουσ καὶ λογικῆ, καὶ γινώσκειν ἑαυτὴν καὶ τὸν ποιήσαντα πέφυκεν.

20 Ὅτι τῶν ἐνθάδε πραττομένων ἡμῖν λόγον ἡμᾶς ἔπεται, φησὶν, ὑπέχειν τοῖς τὴν μέσσην λῆξιν λαχοῦσιν, ἅτε δὴ φύλαξι καὶ ἐφόροις οὖσιν ἡμῶν. Πᾶσαν δὲ τὴν περὶ ἡμᾶς αὐτῶν ἐνέργειαν εἰμαρμένην καλεῖσθαι, δίκης νόμοις τὰ ἡμέτερα διατάττουσαν. Εἰ δὲ φύλακές εἰσι, φησί, τοῦ πρὸς τὴν ἀξίαν ἀφοριζομένου βίου, 25 δῆλον ὅτι καὶ τοῦ χρόνου εἶεν ἂν ἀποπληρωταί, ὃν ἕκαστος βίος ἐκκληρώσατο· οὐ γὰρ ἔστι τὸν βίον τηρεῖν τοῦ χρόνου τὸ ἀόριστον ἔχοντος. Ὡστε δεῖ τὸν μὲν χρόνον ὠρίσθαι διὰ τὸ σῶζεσθαι τὸν εἰμαρμένον βίον, τὸν δὲ τρόπον τῆς τελευτῆς συνδιωρίσθαι τῷ χρόνῳ ὡς μέρος ὄντα τὸ ἔσχατον τοῦ πρὸς τὴν ἀξίαν ἀπονεμηθέντος βίου. Καὶ γὰρ τῆς γενέσεως ὠρισμένης, ἀνάγκη καὶ τὸν θάνα-

30

πραγμα πού τὸ ἀποδώσαμε στὰ αἰθέρια ὄντα. Τὸ τρίτο, πού εἶναι τὸ τελευταῖο ἀπὸ τὰ θεῖα γένη, δὲν εἶναι κατώτερο μόνο ἀπὸ τὰ οὐράνια ὡς πρὸς τὴν ὁποιαδήποτε μεταβολή, ἀλλ' ἔλαβε ὑπαρξή κατώτερη καὶ ἀπὸ τὴν ἀξία τῶν αἰθέριων ἐξαιτίας τῆς πτώσης του στὸ κακό. Τὰ οὐράνια διαθέτουν βέβαια πάντοτε καὶ ἐνιαῖα τὴ νόηση καὶ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, τὰ αἰθέρια πάλι τὰ ἔχουν κατὰ τὴν ὑπαρξή τους παντοντινὰ βέβαια, ἀλλὰ διακεχυμένα. Ἐνῶ τὸ νὰ μὴ νοοῦν πάντοτε, ἀλλὰ καὶ ὅταν νοοῦν τὸ νὰ νοοῦν μὲ τρόπο μερισμένο, ἔχει ἀποδοθεῖ σὺς ἀνθρώπινες ψυχές, ἐπειδὴ ἡ φύση τους ὑπολείπεται καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀμέριστη νόηση τῶν οὐράνιων ὄντων καὶ ὡς πρὸς τὴ γνώση τῶν αἰθέριων πού πληθύνει μὲ εὐταξία. Γιατὶ αὐτὲς οὔτε ἐνιαῖα οὔτε αἰώνια νοοῦν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑψώνονται πρὸς στὴν ἀξία νόηση μιμοῦνται τὴν αἰθέρια γνώση, καὶ αὐτὴν ἀκολουθώντας ἀπολαμβάνουν τὴ θέα τῶν νοητῶν. Μετὰ τὸ τρίτο ὅμως νοερὸ γένος, πού ἄλλοτε νοεῖ καὶ ἄλλοτε ὄχι, θὰ τοποθετούσαμε αὐτὸ πού, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τῆς τέλειαις διαίρεσης, δὲν νοεῖ ποτέ. Γιατὶ αὐτὸ πού ἀπὸ τὴ φύση του στερεῖται τὴ νόηση, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καθόλου μέτοχο τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπορρίπτεται τὸ νὰ εἶναι γέννημα ἐκείνου. Πῶς δηλαδὴ νὰ εἶναι εἰκόνα τοῦ νοητοῦ Θεοῦ αὐτὸ πού στερεῖται λογικῆς καὶ νόησης; Γιατὶ κάθε εἰκόνα ἐκείνου εἶναι νοερὴ καὶ λογικὴ, καὶ εἶναι στὴ φύση της τὸ νὰ γνωρίζει τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὸν ποιητὴ της.

Γιὰ ὅσα, λέγει, πράττομε ἐμεῖς ἐδῶ εἶναι ἐπόμενο νὰ εἴμαστε ὑπόλογοι, ἐμεῖς πού μᾶς ἔχει δοθεῖ ἡ μέση περιοχὴ, ἐπειδὴ εἶναι φύλακές μας καὶ ἐπιστάτες. Ὁλη ἡ φροντίδα αὐτῶν γιὰ μᾶς καλεῖται εἰμαρμένη, ρυθμίζοντας τὴ ζωὴ μας μὲ τοὺς νόμους τῆς δίκης. Κι ἂν εἶναι, λέγει, φύλακες τῆς ζωῆς πού ἀποβλέπει νὰ γίνεῖ ἀξία, εἶναι φανερὸ ὅτι εἶναι καὶ συμπληρωτὲς τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος κληρώθηκε γιὰ κάθε βίο. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ φυλάγουν τὸν βίο πού ὁ χρόνος του εἶναι ἀόριστος. Ὡστε πρέπει νὰ ἔχει ὀρισθεῖ ὁ χρόνος γιὰ νὰ διασώζεται ὁ καθορισμένος βίος, καὶ μαζί μὲ τὸν χρόνο νὰ ὀρισθεῖ καὶ ὁ τρόπος τῆς τελευτῆς, ἐπειδὴ ὁ τρόπος εἶναι τὸ ἔσχατο μέρος τοῦ βίου πού ἔχει ἀπονεμηθεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τοῦ βίου. Γιατὶ, ἀφοῦ εἶναι καθορισμένη ἡ γένεση, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχει καθορισθεῖ

τον ὠρίσθαι. Τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς γενέσεως ὀρίζει ἡ τῆς ἐκεῖθεν ἐκ-
πομπῆς εἰμαρμένη, θεία βούλησις οὕσα καὶ νόμος τῆς τοῦ Θεοῦ
δίκης ὥστε καὶ τὸν θάνατον ὠρισμένον τηρήσει ἡ τῆς ἐνθένδε
ἐκεῖσε μεταστάσεως εἰμαρμένη. Διὸ ὠρισταί καὶ τὸ διὰ τῶνδε μὲν
5 παρελθεῖν εἰς τὸν βίον, διὰ δὲ τῶνδε ἐκ τοῦ βίου ἀπελθεῖν. Εἰ γὰρ
ἀόριστα ταῦτα, καὶ ὁ βίος ἅπας ἀόριστος καὶ τῆς κρείττονος ἐπι-
στασίας ἄμοιρος. Ποῦ γὰρ ἔτι ἢ ἐν τίσι τῆς θείας κρίσεως καὶ τῆς
πρὸς ἀξίαν διανομῆς ἔσται ἡ ἐπιμέλεια, τῶν περὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ
ἐκτὸς εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν ἡμῖν συμπιπτόντων;

10 Οὐ γὰρ ταῦτα μὲν ἄτακτα καταλείψομεν, τὰς δὲ τῆς ψυχῆς
προαιρέσεις καὶ κρίσεις καὶ ὁρμὰς ἀπὸ κρείττονος ἀνάγκης ἐγγί-
νεσθαι φήσομεν οὕτω γὰρ ἀρετῆς καὶ κακίας οὐχ ἡμᾶς αὐτοὺς,
ἀλλ' ἐκείνην αἰτιασαίμεθα. Οὐδὲ μὴν πάντα τῇ παρ' ἐκείνων ἀνάγ-
κη εὐλογον ἀνατιθέναί, τὰ τῆς ψυχῆς λέγω καὶ σώματος καὶ τῶν
15 ἐκτὸς, ἀλλ' οὐδὲ πάντα ἀνεῖσθαι ταῖς ἀλόγοις καὶ ἀνεπικρίτοις
φοραῖς, νοῦ τῶν πάντων ἡγουμένου καὶ θεοῦ τῶν ὄλων ὄντος αἰ-
τίου. Ἀναγκαῖον δὴ τὸ λειπόμενον, τὰς μὲν προαιρέσεις ἐφ' ἡμῖν
εἶναι, τὰς δ' ἐπὶ ταῖς προαιρέσεσι δικαίας ἀμοιβὰς ἐπὶ τοῖς αἰθερί-
οις κείσθαι ὡς ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένοις δικασταῖς καὶ πεφυκόσιν
20 ἡμῶν ἐπιμελεῖσθαι. Τριπτῶν γὰρ ὄντων τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ τὸ πάν-
τα ἠναγκάσθαι καὶ τὸ μηδὲν καὶ τὸ ἐπηλλαγμένως ἢ ὡς δεῖ τὴν
ἴσην ἀτοπίαν ἔχει, καὶ προνοίας πάσης ἐπ' ἴσης ἐστὶν ἀναιρετικά.
Ἡ τε γὰρ τοῦ πρὸς ἀξίαν ὑπόθεσις πάντως συνεισάγει τὴν πρό-
νοϊαν καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς εἰμαρμένην καὶ ἡ προνοητικὴ κρίσις, δί-
25 κη καὶ νόμῳ τὰ ἀνθρώπινα τάττουσα, τῆς αὐτεξουσίου ἡμῶν καὶ
προαιρετικῆς ἀρχῆς δεῖται.

Ὅστε μέρος ἐστὶ τῆς ὅλης προνοίας ἡ εἰμαρμένη τὸ πρὸς τὰς
ἀνθρωπίνας ψυχὰς δικαστικῶς ἀρμοζόμενον. Ἀνθρωπίνων δὲ
ψυχῶν ἐνέργεια ἡ αὐτοκίνητος προαίρεσις καὶ τὸ λεγόμενον ἐφ'
30 ἡμῖν, ὃ δὴ τοῖς θείοις δικασταῖς ὑπόθεσις εὐλογος γίνεται τῆς

καὶ ὁ θάνατος. Τὴν ἀρχὴν ὅμως τῆς γένεσης τὴν ὀρίζει ἡ μοῖρα τῆς ἐκπομπῆς ἀπὸ ἐκεῖ, ποῦ εἶναι θεία βούληση καὶ νόμος τῆς δίκης τοῦ Θεοῦ. Ὡστε καὶ τὸ θάνατο θὰ τὸν διατηρήσει καθορισμένο ἡ μοῖρα τῆς μετὰστασῆς μας ἀπὸ ἐδῶ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ ἔχει ὀρισθεῖ, ὅτι μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ ἔρθει κανεὶς στὴ ζωὴ, καὶ μὲ αὐτὸν θὰ φύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ. Γιατί, ἂν αὐτὸς εἶναι ἀκαθόριστος, καὶ ὁ βίος ὅλος θὰ εἶναι ἀόριστος καὶ χωρὶς νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν καλύτερη φροντίδα. Ποῦ δηλαδὴ θὰ εἶναι ἀκόμα ἢ σὲ ποιά πράγματα θὰ ἐκδηλώνεται ἡ θεία κρίση καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἀπονομῆς σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία, ἂν μᾶς συμβαίνουν τὰ σχετικὰ μὲ τὸ σῶμα καὶ οἱ ἔξωτε- ρικὲς συνθήκες χωρὶς κανένα σκοπὸ καὶ στὴν τύχη;

Δὲν θὰ τὰ ἀφήσομε βέβαια αὐτὰ σὲ ἀταξία, καὶ θὰ ὑποστηρίξο- με ὅτι οἱ ψυχικὲς μας προαιρέσεις καὶ οἱ κρίσεις καὶ οἱ ὀρμὲς δη- μιουργοῦνται ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη ἀνάγκη· γιατί ἔτσι δὲν θὰ κατηγο- ρήσομε ὡς αἰτίους τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ ἐκείνη. Οὔτε βέβαια εἶναι εὐλόγο νὰ ἀναθέτομε στὴν ἀνάγκη ἐκείνων τὰ πάντα, ἐννοῶ τὰ ὅσα συμβαίνουν στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα καὶ ἐκτὸς ἀπὸ μᾶς, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅλα νὰ τὰ ἀποδώσομε στὶς ἀλόγιστες καὶ ἀκριτες ὀρμὲς, ἐπειδὴ ὁ νοῦς ἡγεῖται σὲ ὅλα καὶ ὁ Θεὸς εἶναι αἴτιος τῶν ὅλων. Ἀναγκαῖο λοιπὸν εἶναι αὐτὸ ποῦ ἀπομένει, ὅτι οἱ προαιρέσεις βρίσκονται στὴν ἐξουσία μας, ἐνῶ οἱ δίκαιες ἀμοιβὲς γιὰ τὶς προαιρέσεις ἀνήκουν στὴν ἐξουσία τῶν αἰθέριων, γιατί ἔχουν ταχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ δικα- στὲς μας καὶ ἐπιμελητὲς μας. Ὑπάρχοντας λοιπὸν τρεῖς περιπτώσεις γιὰ μᾶς, ἢ ὅτι τὰ πάντα συμβαίνουν σ' ἐμᾶς κατ' ἀνάγκην ἢ κανένα, ἢ ἄλλα ἔτσι καὶ ἄλλα ἀλλιῶς, ἢ ὅπως πρέπει ἔχουν τὸν ἴσο παραλο- γισμό, καὶ εἶναι ἕξισου ἀναιρετικὰ κάθε πρόνοιας. Γιατί καὶ ἡ περι- πτωση τοῦ ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία συνεισάγει τὴν πρόνοια καὶ τὴ μοῖρα μας ἀπὸ αὐτὴν, καὶ ἡ προνοητικὴ κρίση, ποῦ ρυθμίζει τὰ ἀνθρώπινα πράγματα μὲ δίκη καὶ νόμο, χρειάζεται τὴ δικὴ μας αὐτεξούσια καὶ αὐτοπροαίρετη ἐξουσία.

Ὡστε ἡ εἰμαρμένη (μοῖρα) εἶναι μέρος τῆς ὅλης πρόνοιας ποῦ δικαιοδοτικὰ ἐφαρμόζεται ἀναλόγως στὶς ἀνθρώπινες ψυχές. Ἐνέργεια τῶν ἀνθρώπινων ψυχῶν εἶναι ἡ αὐτοκίνητη προαίρεση καὶ τὸ λεγόμενο αὐτεξούσιο, κι αὐτὸ κάνει τοὺς θεῖους δικαστὲς νὰ

ἀνίσου διανομῆς τὸ δὲ τυχαῖον ὅλον τοῖς θνητοῖς καὶ ἀλόγοις
 ἀποδέδοται γένεσιν. Οὐ γὰρ καθ' ἕκαστον τεταγμένως, οὐδὲ κα-
 τὰ τινα λελογισμένην ἀξίαν, ἐκ μὲν τοῦδε τοῦ πυρὸς σβεννυμένου
 ἀήρ γίνεται, ἐκ δὲ τοῦ ἀέρος παχνομένου ὕδωρ, οὐδὲ ἐκ τῶνδε
 5 μὲν τῶν σιτίων ἵππου σῶμα ἢ κυνός, ἐκ τῶνδε δὲ ἄλλο τι, ἀλλὰ
 πάντα ἐκ πάντων ταῖς προσπιπτούσαις μεταβολαῖς δύναται γίνε-
 σθαι διὰ τὸ κοινὸν τῆς ὕλης καὶ πρὸς πάντα εὐάγωγον, τοσοῦτον
 τάξεως μετέχοντα καὶ θείας ἀνάγκης, ὥστε κατὰ γένος ἕκαστα δι-
 ασφύζεσθαι καὶ συμπαραθεῖν πρὸς τὸ αἰῖδιον τῇ διαδοχῇ τοῖς ὑπο-
 10 στήσασιν αὐτὰ αἰτίοις. Ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος ζώοις τε καὶ φυ-
 τοῖς, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀψύχοις, οὐδὲν διώριστα οὐδὲ τέτακται ὡς
 πρὸς ἀξίαν ἀποδιδόμενον πάθος, τῷ μήτε ἐκ προβιοτῆς ἀμοιβᾶς
 τινος αὐτοῖς ἐποφείλεσθαι μήτ' ἐπὶ τοῖς νῦν δρωμένοις προσδο-
 κᾶσθαι εὐθύνας. Οὐ γὰρ ἐπεισηλθέ τι ἐκείνοις ἐκ τοῦ αἰθερίου
 15 τόπου τὴν ὑπόδασιν ποιησάμενον, ἵνα καὶ τῇ θείᾳ κρίσει παιδα-
 γωγηθῇ πρὸς ἐπάνοδον, ὡς ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ἀνθρώποις τὰς
 λογικὰς καὶ ἀθανάτους ψυχὰς ἐκεῖθεν κατιούσας ἀνάγκη πλεί-
 στης ἐπιστροφῆς καὶ κηδεμονίας τυγχάνειν παρὰ τῶν συγγενῶν
 πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς εἰς κακίαν ὑποφορᾶς. Διὸ πάσχουσί τε
 20 καὶ αἰροῦνται ἐν αὐτοῖς τοῖς πάθεσι καὶ πάλιν αἰροῦνται καὶ πά-
 σχουσι πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν αἰρεθέντων.

Διὰ τοῦτο οὖν πολὺ τὸ ὡς ἔτυχεν ἐν τοῖς ἀλόγοις καὶ τὸ θείας
 κρίσεως ἄμοιρον. Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς καὶ τὸ δοκοῦν εἶναι τυ-
 χαῖον εἰς τὴν τῆς προνοητικῆς εἰμαρμένης ὑπηρεσίαν τελεῖ, ὥστε
 25 δοκεῖν μὲν ἀπὸ ταῦτομάτου πάσχειν ἡμᾶς καὶ ὁμοίως τοῖς ἀλό-
 γοις ζώοις, τοῦτο δὲ πάσχειν περὶ τε σῶμα καὶ τὰ ἐκτὸς, ὃ ἢ ἔφο-
 ρος κρίσις ὤρισε. Τῇ γὰρ τῶν περὶ ἡμᾶς ἐπιτάσει τε καὶ ἀνέσει
 καὶ ταῖς παντοίαις τούτων μεταβολαῖς τὸ αὐτεξούσιον τῆς ψυχῆς
 παιδαγωγεῖται πρὸς εὐεξίαν, θᾶττον μὲν εἰάν εὐγνωμόνως ὑποδέ-
 30 χηται τὰ περὶ ταῦτα συμβαίνοντα πάθη, ἐν πολλαῖς δὲ καὶ μα-
 κραῖς χρόνου περιόδοις, ὅταν ἰταμῶς καὶ ἀνοήτως πρὸς αὐτὰ δι-

προβαίνουν εὐλογα στήν ἄνιση διανομή, ἐνῶ τὸ τυχαῖο συνολικά ἔχει ἀποδοθεῖ σὰ θνητὰ καὶ ἄλογα ὄντα. Γιατὶ δὲν γίνεται τὸ καθέ-
να μὲ τάξη, οὔτε μὲ κάποια ἔσκεμμένη ἀξία, ἀπὸ τῆ φωτιά αὐτῆ
δηλαδή ὅταν σβήνει νὰ γίνεται ἀέρας, καὶ ἀπὸ τὴν πύκνωση τῆς
φωτιάς νερό, οὔτε ἀπὸ αὐτὲς τὶς τροφές νὰ γίνεται τὸ σῶμα ἑνὸς
ἵππου ἢ ἑνὸς σκυλιοῦ, καὶ ἀπὸ ἄλλες τροφές κάτι ἄλλο, ἀλλὰ ὅλα
ἀπὸ ὅλα μποροῦν νὰ γίνονται μὲ τὶς κατάλληλες μεταβολές, ἐπειδὴ ἡ
ὔλη εἶναι κοινὴ καὶ κατάλληλη σὲ ὅλα, καὶ ὅλα μετέχουν μὲ τόσο
μέτρο τάξης καὶ θείας ἀνάγκης, ὥστε νὰ διασώζονται καὶ νὰ συμπο-
ρεύονται πρὸς τὴν αἰωνιότητα μὲ τὴ διαδοχὴ τῶν αἰτίων ποὺ τοὺς
δίνουν τὴν ὑπαρξή. Στὰ ἐπιμέρους ὅμως ζῶα καὶ φυτὰ, ἀκόμα καὶ
τὰ ἄψυχα τὰ ἴδια, κανένα πάθος δὲν καθορίσθηκε οὔτε τὰχθηκε
ἀποδιδόμενο ἐπάξια, ἐπειδὴ οὔτε ἀπὸ τὴν προηγούμενη ζωὴ τους
τοὺς ὀφείλοπνται κάποιες ἀμοιβές, οὔτε γιὰ τὶς τωρινὲς πράξεις τους
προσδοκοῦν εὐθύνες. Γιατὶ σ' αὐτὰ δὲν ἐπεισηῆθε κάτι κατεβαίνο-
ντας ἀπὸ τὸν αἰθέριο τόπο, γιὰ νὰ παιδαγωγηθεῖ μὲ τὴ θεία κρίση
γιὰ τὴν ἐπάνοδό του, ὅπως βέβαια γίνεται στὶς ἐπιμέρους ἀνθρώπι-
νες ψυχὲς τὶς λογικὲς καὶ ἀθάνατες, οἱ ὁποῖες, ἐπειδὴ κατεβαίνουν
ἀπὸ ἐκεῖ, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχουν πολλὴ καθοδήγηση καὶ φροντίδα
ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τους γιὰ νὰ ἐπανορθωθεῖ ἢ ὑπολίσθησθαι τους
στήν κακία. Γι' αὐτὸ ὑποφέρουν καὶ συλλαμβάνοντα σ' αὐτὰ τὰ
πάθη, καὶ πάλι ἐκλέγουν καὶ πάσχουν ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία ἐκείνων
ποὺ ἐκλέγουν.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν σὰ ἄλογα ζῶα ὑπάρχει πολὺ τυχαῖο καὶ ἔλλει-
ψη θείας κρίσης, ἐνῶ στὴ δική μας ζωὴ κι αὐτὸ ποὺ νομίζομε ὡς
τυχαῖο, ὑπηρετεῖ τὴν προνοητικὴ εἰμαρμένη, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι
ὑποφέρομε ἀπὸ τὴν αὐτόματη τύχη καὶ ὅμοια μὲ τὰ ἄλογα ζῶα,
στήν πραγματικότητα ὅμως πάσχομε στὸ σῶμα καὶ σὰ ἔξω ἀπὸ
αὐτὸ ὅ,τι ἔχει ὀρίσει ἡ κρίση ποὺ καὶ ἐποπτεύει. Γιατὶ μὲ τὴν ἐπίτα-
ση καὶ τὴ χαλάρωση καὶ τὶς κάθε εἴδους μεταβολές αὐτῶν ποὺ συμ-
βάνουν γύρω μας παιδαγωγεῖται ἡ αὐτεξουσιότητα τῆς ψυχῆς πρὸς
τὴν εὐταξία, γρηγορότερα βέβαια ἂν δέχεται μὲ καλὴ διάθεση τὰ
πάθη ποὺ τῆς συμβαίνουν, σὲ πολλὰ ὅμως καὶ μακρὰ χρονικὰ δια-
στήματα, ὅταν διατεθεῖ σ' αὐτὰ προκλητικὰ καὶ ἀνόητα. Γιατὶ τότε

απεθῆ. Τότε γὰρ δίκας μὲν ὑπέχει τῆς ἀγνωμοσύνης, οὐδὲν δὲ ἦττον δι' ὧν πάσχει φέρεται πρὸς τὸ δέον.

**Ὅτι αὐτεξουσίους ἔχει ἡ ψυχὴ τὰς κινήσεις,
καὶ περὶ τῆς προνοίας.**

5 Ὅτι ἡ ψυχὴ, φησὶν, οὐκ ἀνεύθυνον ἔχουσα τῆς ὁποιασοῦν αἰρέσεως τὴν ὁρμὴν, καὶ ὑπὸ τοῦ προσεχοῦς κρείττονος γένους ἐπιστασίας ἀξιούται, δίκης καὶ καθάρσεως καὶ τιμωρίας τυγχάνουσα αἰεὶ πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἑαυτῆς διαθέσεων. Καὶ τὸ μὲν ἐλέσθαι ἐπ' αὐτῇ κεῖται, τὰ δὲ ἐπισυμβαίνοντα ταῖς αἰρέσεσι τῇ τῆς
10 προνοίας κρίσει ὤριστα, πρὸς ἀξίαν ἀμειβομένη τὰς ψυχικὰς διαθέσεις. Καὶ οὕτως αἰρεῖσθαι τε ἅμα καὶ κληροῦσθαι τὸν αὐτὸν βίον λεγόμεθα. Ἡ γὰρ ἐπὶ τοῖς εἰργασμένοις ἡμῖν τεταγμένη ἀμοιβὴ καὶ τὴν αὐτεξουσίον κίνησιν καὶ τὴν θεῖαν ἐπιστασίαν ἐκφαίνει, ὥστε ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος αὐτεξουσίους μὲν ἔχειν ἡμᾶς τὰς
15 κινήσεις, εἰ καὶ ἄλλοι ἄλλων μᾶλλον καὶ ἦττον καὶ αὐτοὶ δὲ οὐχ ὁμοίως αἰεὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν διασώζομεν, οὐκ ἀδεσπότες δὲ τὰς πρὸς τὴν ἀξίαν ἀντιδόσεις. Καὶ τοῦτο εἶναι τὴν ἄγουσαν ἡμᾶς πρὸς τὰ τῆδε καὶ πάλιν ἐντεῦθεν ἀπάγουσαν εἰμαρμένην, πλέγμα οὖσαν καὶ συνδρομὴν ἀνθρωπίνης προαιρέσεως καὶ θείας κρίσεως,
20 ὥστε ἐλομένους ἡμᾶς ἢ βουλόμεθα διὰ τὸ τῆς προαιρέσεως ἀδούλωτον, πάσχειν πολλάκις ἢ μὴ βουλόμεθα διὰ τὸ τῆς κρίσεως ἀδιάπταιστον. Ἐν ὅλῳ δὴ τῷ ἀφοριζομένῳ βίῳ τὰ τε ἄλλα κεῖται, ὅσα συνεκτικὰ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καὶ ὁ καιρὸς καὶ ὁ τρόπος τοῦ θανάτου τῷ τῆς εἰμαρμένης ψηφίσματι συνδιατέτακται.

25 Ὅτι, φησὶν, ἐπιστῆσαι ἄξιον ὡς ἡ ψυχὴ οὔτε ἐν τῇ πρὸς νοῦν στροφῇ τὴν τοῦ ποτε ἀνοηταίνειν ἀσθένειαν ἀφήρηται, οὔτε ἐν τῇ ἐσχάτῃ κακίᾳ τὴν τοῦ αὐθις νοεῖν δύναμιν καὶ ὀρθῶς μετανοεῖν. Φύσει γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τοιαύτη δημιουργηθεῖσα καὶ πρὸς τὴν θεῖαν εὐζωΐαν καὶ πρὸς τὴν θνητὴν γένεσιν ἐπιτηδεύει
30 ἔχει, ἀνά μέρος ἑκατέραν προβάλλουσα δύναμιν, ἐπεὶ καὶ κατὰ πρόνοιαν Θεοῦ πρὸς ἄμφω γεγένηται. Οὕτω γὰρ τὸ μὲν δύνασθαι αὐτὴν πολιτεύεσθαι κατ' οὐσίαν κέκμηται, τὸ δὲ πλείονα

τιμωρεῖται γιὰ τὴν κακὴ διάθεσὴ τῆς, ὀδηγεῖται ὅμως ἐξίσου καλὰ μ' αὐτὰ πὺ πάσχει στὸ πρέπον.

**Ἔστι ἡ ψυχὴ ἔχει αὐτεξούσιες τὶς ἐνέργειές τῆς
καὶ περὶ προνοίας.**

Ἐπειδὴ, λέγει ὁ Ἱεροκλῆς, ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀνεύθυνα γιὰ τὸ ξεκίνημα κάθε ἐκλογῆς τῆς, ἀξιῶνεται νὰ ἔχει τὴ φροντίδα καὶ τοῦ προσεχοῦς ἀπότερου ἀπὸ αὐτὴν γένους, ἐπισύροντας δίκη καὶ καθαρση καὶ τιμωρία πάντοτε ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τῶν διαθέσεών τῆς. Ἡ ἐκλογὴ βέβαια βρῖσκεται στὴν ἐξουσία τῆς, τὰ ἐπακόλουθα ὅμως τῶν ἐκλογῶν ὀρίζονται ἀπὸ τὴν κρίση τῆς προνοίας, ἀμείβοντας ἀντάξια τὶς ψυχικὲς διαθέσεις. Καὶ ἔτσι λέμε ὅτι ἐκλέγομε καὶ ταυτόχρονα ὅτι παίρνομε μὲ κλῆρο τὸ ἴδιο βίον. Γιατὶ ἡ ὀρισμένη ἀμοιβὴ γιὰ ὅσα πράξαμε φανερῶναι καὶ τὴν αὐτεξούσια κίνηση καὶ τὴ θεία φροντίδα, ὥστε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος νὰ ἔχομε αὐτεξούσιες τὶς ἐνέργειές μας, ἂν καὶ καθένας τὶς ἔχει λιγότερο ἢ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ καὶ οἱ ἴδιοι δὲν διασώζομε ὅμοια πάντοτε τὴν αὐτεξουσιότητα, καὶ οἱ ἀμοιβῆς πὺ λαμβάνομε δὲν εἶναι ἄσχετες μὲ τὴν ἀξία. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ εἰμαρμένη πὺ μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὰ ἐδῶ, καὶ πάλι μᾶς παίρνει ἀπὸ τὰ ἐδῶ, πὺ εἶναι πλέγμα καὶ συνδρομὴ τῆς ἀνθρώπινης προαίρεσης καὶ τῆς θείας κρίσης, ὥστε νὰ ἐκλέγομε αὐτὰ πὺ θέλομε ἐπειδὴ ἡ προαίρεσή μας εἶναι ἀδούλωτη, νὰ πάσχομε ὅμως αὐτὰ πὺ δὲν θέλομε, ἐπειδὴ ἡ κρίση εἶναι ἀλάθαστη. Σὲ ὅλο βέβαια τὸν ὀρισμένο βίον μας ὑπάρχουν ὅλα ὅσα εἶναι συνεκτικὰ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ἀλλ' εἶναι ταγμένα μαζί καὶ ὁ καιρὸς καὶ ὁ τρόπος τοῦ θανάτου στὴν ἀπόφαση τῆς εἰμαρμένης.

Λέγει ἀκόμα ἀξίζει νὰ προσεχθεῖ ὅτι ἡ ψυχὴ οὔτε ὅταν νοεῖ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴ νόσο τῆς ἀνοησίας, οὔτε μέσα στὴν ἔσχατη κακία στερεῖται τὴ δύναμη τῆς ἐκ νέου νόησης καὶ τῆς ὀρθῆς μετάνοιας. Γιατὶ ὄντας ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ δημιουργημένη τέτοια, εἶναι ἐπιτήδεια καὶ γιὰ τὴ θεία εὐζωΐα καὶ γιὰ τὴ θνητὴ ζωὴ, καὶ ἐναλλάξ ἐμφανίζει κάθε μία ἐπιτηδειότητά τῆς, ἐπειδὴ σύμφωνα καὶ μὲ τὴν προνοία τοῦ Θεοῦ ἔχει δημιουργηθεῖ καὶ γιὰ τὰ δύο. Γιατὶ ἔτσι τὸ νὰ ζεῖ πάνω στὴ γῆ τὸ διαθέτει σὰν στοιχεῖο τῆς

χρόνον ἄνω διάγειν ἢ κάτω πρὸς τὴν αὐτοκίνητον αὐτῆς συμβαίνει διάθεσιν. Διὸ αἱ μὲν μυριαετῆς αἱ δὲ τρισχιλιετῆς περιόδους λέγονται ποιεῖσθαι, τῆς ἀρετῆς ἐπιτεμνομένης τὴν πλάνην, καὶ τοῦ συντόνου τῶν ἀγαθῶν ἔρωτος ὑφαιρουμένου τῆς περιγείου 5 λειτουργίας τὸ πολυχρόνιον.

Ἐκ τοῦ β' λόγου.

Τίνα κατ' οὐσίαν λέγεται ποιεῖν.

Ἔστι, φησί, κατ' οὐσίαν ἐκεῖνα λέγεται ποιεῖν, ὅσα μένοντα ἀτρέπτως ἐν τῇ αὐτῶν οὐσίᾳ καὶ ἐνεργείᾳ, καὶ μηδὲν ἑαυτῶν ἀπο- 10 μερίζοντα μηδὲ κινουῖντα πρὸς τὴν τῶν γεννωμένων ὑπόστασιν, κατ' αὐτὸ μόνον τὸ εἶναι ὃ ἐστὶ παράγει τὴν τῶν δευτέρων γένεσιν. Οἷς ἔπεται μήτε ὑλὴ προσχρηθῆναι μήτε ἀπὸ χρόνου ποιεῖν μήτε εἰς χρόνον παύεσθαι μήτε ἔξω τῆς τοῦ ποιούντος ἐνεργείας κείσθαι τὸ γινόμενον· ταῦτα γὰρ πάντα τῇ κατὰ συμβεβηκὸς 15 ἐνεργείᾳ παρέπεται ἐπὶ τοῦ οἰκοδόμου καὶ τῶν ὁμοίων.

Ἔστι, φησί, ὁ Πλάτων ἐν Φαίδρῳ λέγων “Τὸν δὲ ὑπερουράνιον τόπον οὔτε τις ὑμνησέ πω τῶν τῆδε ποιητῆς, οὔτε ποτὲ ὑμνήσει κατ' ἀξίαν”, τόπον νῦν οὐ τὸν κυρίως φησὶν (οὗτος γὰρ σωμάτων ἐστὶ περιεκτικὸς), τόπον δὲ νῦν ἀντὶ τοῦ οὐσίαν τοιάνδε 20 καὶ γένος τοιόνδε λέγει, οἷον ὑπερκόσμιον καὶ νοητόν, ὥσπερ εἰώθαμεν περὶ πραγμάτων τινῶν διηγούμενοι λέγειν, ὅτι κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον τοῦ λόγου γενόμενοι ἐροῦμεν, τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο καὶ τὸ εἶδος τῶν πραγμάτων τόπον καλοῦντες

Ἔστι ἐν τοῖς νόμοις Πλάτων, φησί, τὸ διαφέρον τῆς περὶ ἡμᾶς 25 τοῦ Θεοῦ προνοίας ἐνδείκνυται, λέγων ὡς Θεὸς μὲν πάντα, καὶ μετὰ Θεοῦ τύχη καὶ καιρὸς τὰ ἀνθρώπινα διακυβερνῶσι ξύμπαντα. Ἐξ ὧν δῆλός ἐστι τοῖς μὲν ἀπαθέσι καὶ ἀεὶ τελείοις καὶ διὰ τοῦτο ἀναμαρτήτοις τὴν καθαρὰν καὶ μονοειδῆ τοῦ Θεοῦ ἐπιστήσας πρόνοιαν, τοῖς δὲ καὶ εἰς ἄνοιάν ποτε ὑποφερομένοις λο- 30 γικοῖς καὶ διὰ τοῦτο κακίας ἀναπιμπλαμένοις τὴν συμμιγῆ καιροῖς καὶ τύχαις πρόνοιαν ἀποδιδούς. Ἔστι γὰρ ἢ μὲν τῶν ἀγαθῶν προηγουμένη δόσις καὶ ἢ τῶν κατὰ φύσιν προσόντων τήρη-

οὐσίας της, τὸ νὰ ζεῖ ὅμως περισσότερο χρόνο ἄνω ἢ κάτω βρίσκεται στὴν ἐλεύθερη βούλησή της. Γι' αὐτὸ ἄλλες ψυχές λέγεται ὅτι διάγουν περιόδους δέκα χιλιάδων ἐτῶν, καὶ ἄλλες τριῶν χιλιάδων, καθόσον ἡ ἀρετὴ περικόπτει τὴν πλάνη καὶ ὁ ἔντονος ἔρως τῶν ἀγαθῶν μειώνει τὸ πολυχρόνιο διάστημα τῆς παραμονῆς στὴ γῆ.

Ἐκ τῆς β' Λόγου.

Ποιὰ λέγεται ὅτι πράττομε κατ' οὐσίαν.

Κατ' οὐσία, λέγει, πράττομε ἐκεῖνα ποὺ παραμένουν ἀτρέπτα στὴν οὐσία καὶ τὴν ἐνέργειά τους καὶ χωρὶς ν' ἀποβάλλουν κάτι δικό τους οὔτε νὰ τὸ μεταβάλλουν στὴν ὑπόσταση ὅσων δημιουργοῦν, παρὰ γοῦν τὴ γένεση τῶν δεύτερων σύμφωνα μὲ αὐτὸ μόνον τὸ εἶναι ὅ,τι εἶναι αὐτό. Συνέπεια αὐτοῦ εἶναι, ὅτι οὔτε ὕλη χρησιμοποιοῦν, οὔτε ἐνεργοῦν ἀπὸ ἓνα χρόνο καὶ μετὰ, οὔτε παύουν σὲ ἓναν ἄλλο χρόνο, οὔτε αὐτὸ ποὺ γίνεται βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ ποιητῆ του. Γιατὶ αὐτὰ ὅλα εἶναι ἐπακόλουθα τῆς κατὰ συμβεβηκὸς ἐνέργειας τοῦ οἰκοδόμου καὶ τῶν ὁμοίων του.

Ὅτι ὁ Πλάτων, λέγει, λέγοντας τὸν Φαῖδρο, “τὸν ὑπερουράνιον τόπον οὔτε ποτὲ μέχρι τώρα τὸν ὕμνησε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐδῶ ποιητές, οὔτε θὰ τὸν ὕμνησει ποτὲ ὅπως τοῦ ἀξίζει”, δὲν ἐννοεῖ τὸν ὑλικὸν τόπον (γιατὶ αὐτὸς περιέχει τὰ σώματα), ἀλλὰ τόπον ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν τέτοιου εἴδους οὐσία καὶ τὸ τέτοιο γένος, τὸ ὑπερκόσμιον καὶ νοητό, ὅπως ἀκριβῶς συνηθίζομε, μιλώντας γιὰ μερικὰ πράγματα, νὰ λέμε, ὅτι, ὅταν θὰ ἔρθομε σ' ἐκεῖνο τὸν τόπον (χωρίον) τοῦ λόγου, θὰ ποῦμε, ὀνομαζόντας τόπον ἐκεῖνο τὸ κεφάλαιον καὶ τὸ εἶδος τῶν πραγμάτων.

Στοὺς “Νόμους” πάλι ὁ Πλάτων δείχνει, λέγει, τὴν διαφορὰ τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, λέγοντας ὅτι ὁ Θεὸς τὰ πάντα καὶ μαζὶ μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἡ τύχη καὶ ἡ εὐκαιρία κυβερνοῦν ὅλα τὰ ἀνθρώπινα. Ἐκ τῶν αὐτῶν ἀποδεικνύεται ὅτι ἔχει ἀπονείμει σὲ ὅσους εἶναι ἀπαθεῖς καὶ πάντοτε τέλειοι, καὶ γι' αὐτὸ ἀναμάρτητοι, τὴν καθαρὴν καὶ πάντοτε ἴδια πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ στοὺς λογικοὺς ποὺ κάποτε ὑποκῦπτουν καὶ στὴν ἀνοησία, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ κακία, ἀπονείμει τὴν πρόνοιαν τῆς σύμμικτης ἀπὸ εὐκαιρίας καὶ τύχης. Ἡ προηγουμένη δηλαδὴ δόση τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ διαφύλαξις τῶν

σις ἴδιον ἔργον τῆς καθαρᾶς προνοίας, ἣ δὲ τῶν παρὰ φύσιν δια-
 τεθέντων διόρθωσις καὶ αἱ τῶν ἁμαρτημάτων εὐθῦναι τῆς ἐνύλου
 καὶ τύχῃ καὶ καιρῶ προσχρωμένης. Οὐ γὰρ κατὰ τὸν προηγούμε-
 νον λόγον ἡ θεία κρίσις τοῖσδε μὲν ἡμῶν ἐμφέρει τὰ δεινά, τοῖσδε
 5 δὲ τὰς εὐπαθείας ἀποδίδωσιν, ἀλλ' ἐξ ὑποθέσεως τῆς τῶν προβε-
 βιωμένων ἀξίας, ἐπεὶ καὶ ἔοικεν ἡ κρίσις τῶν ἐφεστώτων ἡμῖν δι-
 καστῶν τῇ ἰατρικῇ τέχνῃ, ἣ παραλαβοῦσα τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν νοσή-
 σαντας πάντα πρὸς τὸ δέον αὐτοῖς συντάττει κατὰ καιρὸν, ὃ ἂν
 αὐτοῖς τοῖς θεραπευομένοις εἴη λυσιτελές. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ μὲν
 10 ἀξία τῶν κρινομένων ἄλλοτε ἄλλη τυγχάνουσα, καὶ ταῖς αὐτεξου-
 σίοις κινήσειν ἐναλλαττομένη, τύχην τῇ περὶ ἡμᾶς προνοία συμ-
 μίγνυσιν ἣ δὲ προσήκουσα ἐκάστοις τάξις τὸν τῆς τιμωρίας καὶ
 τῆς καθάρσεως καιρὸν συνεισάγει. Τύχης δὲ καὶ καιροῦ τῇ θείᾳ
 προνοίᾳ συνταττομένων τὸ ὅλον πλέγμα γίνεται εἴμαρμένη, ἐκ
 15 μὲν τῆς ἀνθρωπίνης προαιρέσεως τὴν τύχην προσλαβοῦσα, ἐκ δὲ
 τῆς θείας κρίσεως ἐκφέρουσα τὸν καιρὸν. Καὶ γὰρ τῆς τέχνης
 ἔστιν ἀφορίσαι τὰ μέτρα τῆς θεραπείας, τοῦ δὲ ἀνθρώπου διατε-
 θῆναι οὕτως ὥστε τομῆς δεηθῆναι ἢ καύσεως ἢ ἄλλης τινὸς ἀλ-
 γει νῆς θεραπείας. Πολλαχοῦ δέ, φησι, καὶ ἄλλοθι ὁ Πλάτων τὰ
 20 τοιαῦτα φιλοσοφεῖ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας καὶ τῆς ἀπευθυ-
 νούσης ἡμᾶς προνοητικῆς εἴμαρμένης.

Τίς ἡ φιλοσόφου καὶ ἐρωτικοῦ διαφορά.

Ὅτι ἀποδιδούς, φησὶν, ὁ Πλάτων φιλοσόφου καὶ ἐρωτικοῦ
 διαφορὰν, καὶ πῶς ἰσοτίμως ἀνάγεσθαι λέγονται, φιλοσοφῆσαι
 25 μὲν ἀδόλως λέγει τὸν θεωρίαν ἄνευ πράξεως πολιτικῆς ἀγαπή-
 σαντα, καὶ πάντα τὰ ἄλλα παρ' οὐδὲν θέμενον, καὶ ταῖς καθαρτι-
 καῖς ἀρεταῖς ἑαυτὸν παραδόντα τῇ πρὸς μόνην τὴν ἱερὰν τελείω-
 σιν ἀναγωγῇ, ὡς ἐν Θεαιτήτῳ διέξεισιν. Ἄλλ' ὁ μὲν ἀδόλως φιλό-
 σοφος κατὰ Πλάτωνα τοιοῦτος, ὁ δὲ ἐρωτικὸς λέγεται παρ' αὐτῶ,
 30 ὃς καὶ παιδεραστῆσαι μετὰ φιλοσοφίας, ὃ ταῖς πρακτικαῖς ἀρε-
 ταῖς διὰ τὸ Θεῖον καὶ τὸ αὐτόκαλον ἐνασκηθεῖς, καὶ τῶν νοητῶν

φυσικῶν προσόντων εἶναι τὸ ἔργο τῆς καθαρῆς πρόνοιας, ἐνῶ ἡ διόρθωση ὅσων διαπράχθηκαν παραφύση καὶ οἱ εὐθύνες τῶν ἀμαρτημάτων εἶναι ἔργο τῆς ἔνυλης πρόνοιας, ποὺ χρησιμοποιεῖ τὴν τύχη καὶ τὴν εὐκαιρία. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸν προηγούμενο λόγο ἡ θεία φύση δὲν προξενεῖ σὲ ἄλλους ἀπὸ ἐμᾶς τὰ δεινὰ καὶ σὲ ἄλλους ἀπονέμει τὶς εὐεργεσίες, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία τῶν προηγούμενων πράξεών μας, καθόσον καὶ ἡ κρίση τῶν δικαστῶν τῶν ὀρισμένων γιὰ μᾶς μοιάζει μὲ τὴν ἰατρικὴ τέχνη, ἡ ὁποία, ἀναλαμβάνοντας τὴ φροντίδα ὅσων ἀρρώστησαν ἀπὸ δική τους ὑπαιτιότητα, γράφει γι' αὐτοὺς τὶς κατάλληλες συνταγές ποὺ χρειάζονται τὴν ὥρα ποὺ θὰ τοὺς ὠφελήσει. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἀξία ἐκείνων ποὺ κρίνονται εἶναι διαφορετικὴ στὸν ἓνα καὶ τὸν ἄλλο, καὶ παραλλάσσοντας σύμφωνα μὲ τὶς κινήσεις τοῦ αὐτεξουσίου, ἀναμειγνύει τὴν τύχη στὴν πρόνοια γιὰ μᾶς, ἐνῶ ἡ τάξη ποὺ ἀρμόζει στὸν καθένα συνεισάγει τὸν καιρὸ τῆς τιμωρίας καὶ τῆς κάθαρσης. Καὶ μὲ τὸ νὰ συνδέονται ἡ τύχη καὶ ὁ καιρὸς μὲ τὴ θεία πρόοαι, ὅλο αὐτὸ τὸ πλέγμα γίνεται εἰμαρμένη, προσλαμβάνοντας ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη προαίρεση τὴν τύχη, καὶ ἀπὸ τὴ θεία κρίση τὸν καιρὸ. Γιατὶ εἶναι ἔργο τῆς τέχνης νὰ καθορίσει τὰ μέτρα τῆς θεραπείας, καὶ τοῦ ἀνθρώπου νὰ βρεθεῖ σὲ τέτοια κατάσταση, ὥστε νὰ χρειασθεῖ ἐγχείρηση ἢ καυτηριασμὸ ἢ κάποια ἄλλη ἐπώδυνη θεραπεία. Ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα σημεία, λέγει, ὁ Πλάτων φιλοσοφεῖ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση καὶ γιὰ τὴν προνοητικὴ εἰμαρμένη ποὺ μᾶς καθοδηγεῖ.

Ποιὰ ἡ διαφορὰ μεταξὺ φιλοσόφου καὶ ἐρωτικοῦ.

Ἀποδίδοντας, λέγει (ὁ Ἱεροκλῆς), ὁ Πλάτων τὴν διαφορὰ τοῦ φιλοσόφου ἀπὸ τὸν ἐρωτικό, καὶ πῶς ἀναφέρονται ὡς ἰσότιμοι, παρατηρεῖ, ὅτι φιλοσοφεῖ ἀγνὰ ὅποιος ἀγάπησε τὴ θεωρία χωρὶς πολιτικὲς πράξεις καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ θεώρησε μηδέν, καὶ ἀκόμα παρέδωσε τὸν ἑαυτὸ του σὶς καθαρτικὲς ἀρετὲς μὲ τὸ ἀνέδασμά του μόνο στὴν ἱερὴ τελείωση, ὅπως ἀναπτύσσει τὸ θέμα στὸν Θεαίτητο. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸν Πλάτωνα, ὁ ἀγνὸς φιλόσοφος. Ἐρωτικὸς τώρα λέγεται ἀπὸ αὐτὸν ὅποιος ἀκόμα καὶ θὰ ἐρωτευθεῖ νέος μὲ φιλοσοφία, ὅποιος ἀσκήθηκε μὲ τὶς πρακτικὲς ἀρετὲς στὸ

ἀγαθῶν τὴν μετάδοσιν ἐπιτηδεύσας, πολιτικὸν τῷ ὄντι καὶ παι-
 δευτικὸν τρόπον τοῦ βίου μεταχειριζόμενος. Καὶ τοῦτο ἐν Πολι-
 τεία παραδίδωσι, τοὺς φιλοσόφους λέγων ἄρχοντας ταῖς πόλεσιν
 ἐφεστάναι, ἵνα λήξωσί ποτε τῶν κακῶν, καὶ ὡς οὐκ ἂν ποτε εὐ-
 5 δαμονήσειε πόλις, εἰ μὴ αὐτὴν διαγράψειαν οἱ τῷ θεῷ παραδεί-
 γματι χρώμενοι.

Τίς δ' ὁ τρόπος τῆς διαγραφῆς; Ὅτι λαβόντες, ὥσπερ πίνα-
 κα, πόλιν τε καὶ ἦθη ἀνθρώπων πρῶτον μὲν καθαρὰν ποιήσειαν,
 καὶ μετὰ τοῦτο ὑπογράψαιτο ἂν τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας, ἔπειτα,
 10 οἴμαι, ἀπεργαζόμενοι αὐτὴν πυκνὰ ἂν ἐκατέρωσε ἀποβλέποιεν,
 πρὸς τε τὸ φύσει δίκαιον καὶ καλὸν καὶ σῶφρον καὶ πάντα τὰ τοι-
 αῦτα, καὶ ὡς ἐκεῖνο αὐτὸ τοῖς ἀνθρώποις ἐμποιεῖ, ὡς καὶ Ὅμηρος
 ἔφη, τὸ θεοειδές τε καὶ θεοείκελον, καὶ τὸ μὲν ἐξαλείφοιεν, τὸ δὲ
 πάλιν ἐγγράφοιεν ἐς ὃ τι μάλιστα τὰ ἀνθρώπινα ἦθη θεοφιλῆ
 15 ποιήσειαν. Τοιοῦτός ἐστι πολιτειῶν ζωγράφος ὁ παιδεραστῶν
 μετὰ φιλοσοφίας, τουτέστιν ὁ μετὰ θεωρητικοῦ νοῦ πολιτευόμε-
 νος. Παῖδα γὰρ εἶναι τὴν αἴσθησιν καὶ τὸ ἐν αἰσθήσει καλόν, ὡς
 πρὸς πρεσβυτὴν καὶ παιδαγωγὸν τῆς αἰσθήσεως τὸν νοῦν. Διὸ
 τὸν νῶ μόνῳ χρώμενον ἐν ὑπεροψίᾳ τῶν τῆδε σῶφρονι ἀδόλως
 20 φιλοσοφεῖν ἀποφαίνεται, τουτέστιν ἀπεριεργάστως καὶ αὐτῶς
 καὶ ἀγοητεύτως γοητεύειν γὰρ πως ἢ αἴσθησις ἐθέλει συνοῦσα,
 καὶ ἀναπείθειν τὸν λογισμὸν τῶν ἐνύλων τι ἀγαθὸν ὑπολαμβάνειν
 οἰκεῖον. Τὸν δὲ τὴν αἴσθησιν κατὰ νοῦν διατάττοντα παιδε-
 ραστεῖν λέγει μετὰ φιλοσοφίας, φυλακτῆριον ἔχοντα μέγιστον
 25 τοῦ ἀνεξαπατήτως κατὰ τὴν αἴσθησιν ἐνεργεῖν τὸν θεωρητικὸν
 νοῦν, οὐκ εἰκόνας ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ γράφειν ἐρεῶ, τὰ τῶν ἀνθρώ-
 πων ἐπανορθούμενος ἦθη, ἕως εἰς ὅσον ἐνδέχεται θεοφιλῆ ποιή-
 σειεν. Ἄ γὰρ ἐκεῖ ὄρεῶ, ἐγγράφειν ἐν ἄλλοις πειροῶται ὁ τῷ θεῷ
 χρώμενος παραδείγματι ζωγράφος, οὐδὲν μὲν τοῦ πρώτου κατὰ
 30 νοῦν ἀπο λειπόμενος, φιλανθρωπία δὲ αὐτοῦ δοκῶν διαφέρειν,

θεῖο καὶ στὸ αὐτοκαλὸ καὶ πραγματοποιοῖ τὴ μετάδοση τῶν νοητῶν ἀγαθῶν ἀσκώντας πραγματικὰ πολιτικὸ καὶ παιδευτικὸ τρόπο τοῦ βίου. Παραδίδει στὴν “Πολιτεία” του καὶ τοῦτο, προτείνοντας νὰ τίθενται ἐπικεφαλῆς τῶν πόλεων οἱ φιλόσοφοι, γιὰ νὰ παύσουν τὰ δεινὰ τους κάποτε· γιατί ποτέ δὲν θὰ εὐημερήσει μιὰ πόλη, ἂν δὲν σχεδιάσουν τὴ διοίκησή της αὐτοὶ ποὺ χρησιμοποιοῦν τὸ θεῖο παράδειγμα.

Ποιὸς εἶναι ὅμως ὁ τρόπος τοῦ σχεδιασμοῦ; Παίρνοντας, σὰν ἓνα πῖνακα, τὴν πόλη καὶ τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀποδίδουν πρῶτον καθαρῆ, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ καθορίζουν τὴ μορφή τῆς πολιτείας. Στὴ συνέχεια, νομίζω, ὀλοκληρώνοντάς τὴν θὰ κάνουν πυκνὲς ἀναφορὲς καὶ στὶς δύο πλευρὲς, καὶ στὸ ἀπὸ τὴ φύση δίκαιο καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ σῶφρον καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, καὶ σ’ ἐκεῖνο πάλι ποὺ, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ὅμηρος, προκαλεῖ στοὺς ἀνθρώπους τὸ θεοειδὲς καὶ θεοείκελο (ὁμοιότητα μὲ Θεό), καὶ τὸ πρῶτο βέβαια νὰ τὸ ἐξαλείφει, ἐνῶ τὸ δεύτερο νὰ τὸ ξαναεγγράφει καὶ νὰ κάνει τὰ ἀνθρώπινα ἦθη ὅλο καὶ πιὸ πολὺ εὐάρεστα στὸν Θεό. Τέτοιος ζωγράφος πολιτειῶν εἶναι ὁ ἐραστὴς μὲ φιλοσοφία, δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ πολιτεύεται μέσα στὴ δημοκρατία μὲ θεωρητικὸ νοῦ. Γιατὶ ἐρώμενος νέος εἶναι ἡ αἴσθησις καὶ τὸ αἰσθητὸ καλὸ, σὲ σχέση μὲ γέροντα καὶ παιδαγωγὸ τῆς αἴσθησις τὸ νοῦ. Γι’ αὐτὸ ἀποφαίνεται, ὅτι μόνον αὐτὸς ποὺ ἐπιδεικνύει νοῦ σῶφρονα ποὺ ἀντιπαρέρχεται τὰ ἐδῶ φιλοσοφεῖ γνήσια, δηλαδὴ χωρὶς ἐνασχόληση μὲ τὰ ὑλικά, μακριὰ ἀπὸ ὕλη καὶ χωρὶς νὰ γοητεύεται ἀπὸ αὐτὴν· γιατί ἡ αἴσθησις συνοδεύοντας θέλει νὰ παραπλανήσῃ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ νὰ παραπείσει τὸν λογισμὸ νὰ θεωρήσῃ ἀγαθὸ κάποιον ἀπὸ τὰ ὑλικά. Αὐτὸς ὅμως ποὺ κυβερνᾷ μὲ τὸ νοῦ τὴν αἴσθησις, λέγει ὅτι ἐρωτεύεται μὲ φιλοσοφία, ἔχοντας μέγιστο φυλακτὸ στὶς ἐνέργειές του κατὰ τὴν αἴσθησις χωρὶς νὰ ἐξαπατᾶται, τοῦ ὁποῖου τὶς εἰκόνες ἀγαπᾷ νὰ ζωγραφίζει καὶ ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια, προσπαθώντας νὰ διορθώσει τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων, ὥσπου νὰ τὰ κάνει ἀρεστὰ στὸν Θεὸ ὅσο εἶναι δυνατόν. Γιατὶ ὅσα βλέπει ἐκεῖ, ἐπιχειρεῖ νὰ τὰ ἐγχαράξῃ σὲ ἄλλους ὁ ζωγράφος ποὺ χρησιμοποιοῖ τὸ θεῖο πρότυπο, χωρὶς νὰ ὑπολείπεται σὲ τίποτε ἀπὸ τὸν πρῶτον στὸ πνεῦμα, ἀλλὰ φαίνεται νὰ

ὡσπερ αὖ ἐκεῖνος τούτου τῆ ἰδιοπραγία κρατεῖ. Τοιαύτας δὲ πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες διαφοράς, ὁ μὲν τὸ ἀδόλως, τουτέστιν ἀνευδεδωκώς καὶ ἀνεπιστρόφως τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὁ δὲ τὸ ἐρωτικῶς, ὁ ταῦτόν ἐστι τῷ φιλανθρώπως καὶ κοσμητικῶς τῶν συγγενῶν, ὅμως διὰ τὸ μίαν αὐτοὺς καὶ τὴν αὐτὴν φιλοσοφίαν κεκτηῖσθαι τῆς ἀποκαταστάσεως ἰσοτίμως τυγχάνειν λέγονται, ἰσοχρονίως πτερούμενοι καὶ τῆς αὐτῆς ἀναγωγῆς ἀξιούμενοι.

Ἐκ τοῦ γ' λόγου, κεφαλαίου δεκάτου.

10 Ὅτι νόμοι καὶ λογισμοὶ καὶ ἀρεταὶ καὶ ὅσα τοιαῦτα τὴν Πρόνοιαν συνεισάγουσιν.

Οὐ μάτην οὖν, φησί, νόμοι κείσονται τοῖς ἀνθρώποις, οὐδὲ λογισμὸς εἰκῆ δέδοται, οὐδὲ τὸ βουλευέσθαι παρέλκει, οὐδὲ τὸ εὐχεσθαι περιττόν, εἰ πρόνοια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἡγοῖτο, νόμῳ καὶ δίκῃ τὰς ἀμοιβὰς τῶν προαιρέσεων τάττουσα. Οὐδὲ 15 μὴν, εἰ ταῦτα ἀναγκαῖα καὶ καλὰ καὶ σωτήρια, ἢ τῆς προνοητικῆς εἰμαρμένης τάξις ἀνήρηται, ἢ τὸ ἐφ' ἡμῖν τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν παιδεύουσα πάθεσι. Δι' ἀλλήλων δὲ ταῦτα θεβαιούται μᾶλλον, ἢ διὰ θατέρου θάτερον ἀναιρεῖται. Προνοίας γὰρ οὔσης ἀνάγκη καὶ νόμους καὶ λογισμοὺς καὶ εὐχὰς πλείστας ἡμᾶς ὠφελεῖν, μὴ 20 οὔσης δὲ οὐ μόνον ἀνόητα παντελῶς ταῦτα, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὑποστῆναι δυνάμενα. Διὸ καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν τὴν πρόνοιαν συνεισάγει, καὶ ἡ πρόνοια τὸ ἐφ' ἡμῖν. Ἡ γὰρ ἡμετέρα προαίρεσις τὴν δικαίαν εἰμαρμένην κρατύνει, καὶ αὐτὴ τὴν αὐτεξούσιον ἡμῶν κινήσιν θεβαιούται. Ἦν εἰ μὲν καθαρὰν καὶ λελογισμένην προσά- 25 γοιμεν τῷ Θεῷ, νόμοις ἐμμένοντες καὶ εὐχαῖς χρώμενοι καὶ εὐβουλίαν τιμῶντες καὶ διὰ πάντων ἐπιμέλειαν ἑαυτῶν ποιούμενοι, τῶν μεγίστων ἀγαθῶν τευξόμεθα· εἰ δὲ τὰναντία, πάντως πούτων ἐπὶ τούτοις τεταγμένων δικῶν τὰς ἰατρικὰς οἴσομεν ἀλγηδόνας, πείρα τὸ δέον μεταμανθάνοντες. Πρὸς αὐτὸ δὲ τὸ εὖ καὶ κα-

ὑπερέχει μόνο στή φιλανθρωπία, ὅπως πάλι ἐκεῖνος ἀπὸ αὐτὸν διακρίνεται στήν ἐπιδίωξη τοῦ συμφέροντός του. Κι ἐνῶ ἔχουν τέτοιες μεταξύ τους διαφορές, ὁ ἓνας νὰ ἐπιδιώκει τὴν καθαρότητα, δηλαδή χωρὶς τὴν ἀνάγκη καὶ τὴ φροντίδα τῶν ἀνθρώπινων ἐπιδιώξεων, καὶ ὁ ἄλλος νὰ πράττει ἐρωτικά, πού εἶναι ταυτόσημο μὲ τὴν ἄσκησι τῆς φιλανθρωπίας καὶ τὴ ρύθμιση τῶν σύμφυτῶν του πραγμάτων, ὥστόσο, ἐπειδὴ διαπνέονται ἀπὸ μᾶ καὶ τὴν αὐτὴ φιλοσοφία, θεωροῦνται ὅτι ἐπιτυγχάνουν ἰσότιμη καὶ ἰσόχρονη ἀποκατάσταση, ὑψοῦμενοι σὰν μὲ φτερὰ καὶ γενόμενοι ἄξιοι τῆς ἴδιας ἐξύψωσης.

Ἐκ τῶν γ' λόγῳ, κεφάλαιο δέκατο.

Ἔστι οἱ νόμοι καὶ οἱ λογισμοὶ καὶ οἱ ἀρετὲς καὶ ὅσα ὁμοία συνεισάγουσιν τὴν Πρόνοιαν.

Δὲν ὀρίζονται, λέγει, ἀνώφελα νόμοι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε τοὺς δόθηκε στήν τύχη ὁ λογισμὸς, οὔτε εἶναι ἄχρηστη ἢ θέληση, οὔτε ἢ εὐχὴ καὶτι περιττό, ἂν ρύθμιζε ἢ πρόνοια τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὀρίζοντας μὲ νόμο καὶ δικαιοσύνη τις ἀμοιβές. Οὔτε βέβαια, ἂν αὐτὰ εἶναι ἀπαραίτητα καὶ καλὰ καὶ σωτήρια, ἀναιρεῖται ἢ τὰξιν τῆς προνοητικῆς εἰμαρμένης, ἢ ὁποῖα μᾶς διδάσκει τί ἀνήκει στήν ἐξουσία μας μὲ τὰ πάθη πού μᾶς συμβαίνουν καὶ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐξουσία μας. Καὶ μᾶλλον ἐπιβεβαιώνονται μεταξύ τους, παρὰ ἀναιρεῖται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἐστὶν δηλαδή ὑπάρχει πρόνοια, εἶναι ἀνάγκη καὶ οἱ νόμοι καὶ οἱ λογισμοὶ καὶ οἱ εὐχὲς νὰ μᾶς ὠφελοῦν περισσότερο, ἐνῶ ἂν δὲν ὑπάρχει, αὐτὰ δὲν εἶναι μόνο τελείως ἀνώφελα, ἀλλ' οὔτε κἂν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μποροῦν νὰ ὑπάρξουν. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιό μας συνεισάγει τὴν πρόνοιαν, καὶ ἢ πρόνοια τὸ αὐτεξούσιό μας. Γιατὶ ἢ προαίρεσή μας δυναμώνει τὴ δίκαια εἰμαρμένη, καὶ αὐτὴ μὲ τὴ σειρά τῆς σταθεροποιεῖ τὴν αὐτεξουσία ἐνέργειά μας, τὴν ὁποῖα ἂν τὴν προσφέρουμε στὸν Θεὸ καθαρὴ καὶ ὀδηγημένη ἀπὸ τὸν λογισμό, τηρώντας τοὺς νόμους καὶ διατυπώνοντας εὐχὲς καὶ τιμώντας τὴ φρόνησι καὶ φροντίζοντας μὲ ὅλα γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, θὰ ἐπιτύχομε τὰ μέγιστα ἀγαθὰ. Ἐστὶν συμβεῖ τὸ ἀντίθετο, θὰ ὑποφέρομε ὅπωςδήποτε τις θεραπευτικὲς ἀλγηδόνες τῶν ποινῶν πού ἔχουν τεθεῖ γι' αὐτὰ καὶ θὰ μάθομε

λῶς ἡμᾶς διατεθῆναι, τῆς χείρονος καθαρεύσαντας προαιρέσεως, πλείστην φέρει συντέλειαν εὐχή και νόμος και συμβουλή και τὰ τοιαῦτα, εἰς τάξιν ἄγοντα και συμφωνίαν θεοπειθῆ τὴν ἡμετέραν διάνοιαν.

5 Ποταπόν ἐστι τὸ ἡμέτερον αὐτεξούσιον;

ᾠ Οτι οὐ τοιοῦτόν ἐστι, φησί, τὸ ἡμέτερον αὐτεξούσιον, ὡς ταῖς ἑαυτοῦ προαιρετικαῖς κινήσει πάντα μετατιθέναι δύνασθαι τὰ ὄντα και τὰ γινόμενα. Οὕτω γὰρ ἂν οὐ μόνον καθ' ἓνα ἕκαστον ἄνθρωπον κόσμος ἄλλος ἐγένετο και ἄλλη βίου κατασκευή, 10 μὴ τὰ αὐτὰ βουλομένων ἀπάντων ἡμῶν, ἀλλὰ και ταῖς ἑκάστου διαθέσειν, εἴπερ δραστήριοι ἦσαν και οὐσιοποιοί, συμμετέβαλλε τὰ πάντα ταῖς ὀξύρροποις μεταβολαῖς τῶν ἀνθρωπίνων προαιρέσεων συναλλοιούμενα. Διὸ εὐλόγως ἢ δύνამις τοῦ ἀνθρωπίνου αὐτεξουσίου, εὐκινήτου ὄντος και ἐφημέρου, ἀδρανῆς ἐστι παν- 15 τελῶς ὡς ὑπόστασίν τινος ἢ μετάθεσιν, μὴ συνεργουμένη ἕξωθεν ἀλλὰ δὴ τὰ ὄντα, φησί, μὴ μετατιθέτω ἢ ἀνθρωπίνη προαίρεσις, ἐπειδὴ θεῖος νόμος αὐτὰ φρουρεῖ, μηδὲ τῶν γινομένων ὅσα εἰς κοσμικὰς ἐνεργείας συντελεῖ.

Διὰ τί μὴ τὰ ἀνθρώπινα διαθήσεται
ὡς βούλεται;

20

ᾠ Οτι οὐδενός ἐστι κυρία πλὴν ἑαυτῆς και τοῦ ἑαυτὴν ἀμείνο- να ἢ χείρονα ταῖς διαθέσειν ἀπεργάζεσθαι, κριτικὴ μόνον οὕσα τῶν ὄντων και ἀποδεκτικὴ τῶν γινομένων, και οὕτως ἀρετὴν ἢ κακίαν κτωμένη τῷ εὐ ἢ κακῶς ἐν ταῖς οἰκείαις ἐνεργείαις διατε- 25 θῆναι. Τὸ γὰρ αὐτεξούσιον τοῦτο μόνον ἐφ' ἡμῖν εἶναι δηλοῖ τὴν μετάθεσιν ἡμῶν αὐτῶν πρὸς τὸ δοκοῦν ἡμῖν, τοῦ περικειμένου σώματος και τῶν ἐκτὸς οὐ συναριθμουμένων τῷ αὐτεξουσίῳ. Εἰ γὰρ τὸ λεγόμενον ἐφ' ἡμῖν, παρελθὸν τὴν οὐσίαν ἐν ἧ ἴδρυνται, και ὡσπερ ἐν ἀλλοτρίᾳ χώρα γενόμενον, ἀλλὰ ἐπ' αὐτῷ εἶναι βουλη- 30 θῆ, οἷον τὸ σῶμα ἢ τὴν κτῆσιν, μυρῖων ἐναντιωμάτων πειράσεται, μὴ κατὰ σκοπὸν προβαινόντων αὐτῷ τῶν πραγμάτων, και μυρῖ-

μέ τήν πείρα τό πρόπον. Τò νά ἐπιδιώξομε τò ἀγαθò καί τò ἔντιμο, καθαροὶ ἀπό κακῆ προαίρεση, συμβάλλουν πάρα πολὺ ἢ εὐχὴ καί ὁ νόμος καί ἡ συμβουλή καί τὰ παρόμοια, ὀδηγώντας τὴ διάνοιά μας στήν τάξη καί στή συμφωνία ποὺ ἀλλάζουν τὴ γνώμη τοῦ Θεοῦ.

Τί εἶναι τὸ αὐτεξούσιο μας.

Τὸ αὐτεξούσιό μας, λέγει, δὲν εἶναι τέτοιο, ὥστε νά μπορεῖ νά μετακινεῖ μέ τὴ δύναμη τῆς προαίρεσής του ὅλα ὅσα ὑπάρχουν καί ὅσα γίνονται. Γιατί ἔτσι δὲν θὰ γινόταν μόνο ἓνας ἄλλος κόσμος γιὰ κάθε ἄνθρωπο καί διαφορετικὸ σχέδιο τῆς ζωῆς, ἂν δὲν θέλαμε ὅλοι τὰ ἴδια, ἀλλὰ καί ἀνάλογα μέ τὶς διαθέσεις τοῦ καθενός, ἂν ἦταν δημιουργικὲς οὐσίες, θὰ μεταβάλλονταν τὰ πάντα καί θὰ ἀλλοιώνονταν μαζί μέ τὶς ἀπότομες μεταβολές τῶν ἀνθρώπινων προαιρέσεων. Γι' αὐτὸ καί εὐλόγα ἢ δύναμη τοῦ ἀνθρώπινου αὐτεξουσίου, ποὺ εἶναι εὐμετάβλητο καί παροδικό, εἶναι τελείως ἀνίκανη νά δώσει ὑπόσταση σὲ κάτι ἢ νά τὸ μεταθέσει, ἂν δὲν ἔχει ἐξωτερικὴ βοήθεια. Ἄλλὰ βέβαια, λέγει, ἡ ἀνθρώπινη προαίρεση νά μὴ μετακινεῖ τὰ ὄντα, ἐπειδὴ εἶναι φρουρός τῆς ὁ θεῖος νόμος, οὔτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γίνονται ὅσα συντελοῦν στὶς κοσμικὲς ἐνέργειες.

Γιατί τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν τὰ ρυθμίζει ὅπως θέλει.

Ἐπειδὴ δὲν ἔχει τίποτε στήν ἐξουσία τῆς ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ τῆς καί ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νά κάνει τὸν ἑαυτό τῆς καλύτερο ἢ χειρότερο ὡς πρὸς τὴ διάθεση, ἀλλὰ διακρίνει μόνο τὰ ὄντα καί ἀποδέχεται ὅσα γίνονται, καί ἔτσι ἀποκτώντας τὴν ἀρετὴ ἢ τὴν κακία τείνει μέ τὶς ἐνέργειές τῆς στὸ ἀγαθὸ ἢ στὸ κακό. Γιατί τὸ αὐτεξούσιο δηλώνει, ὅτι αὐτὸ μόνο εἶναι στήν ἐξουσία μας, ἢ μετακίνησή μας πρὸς αὐτὸ ποὺ νομίζομε καλό· τὸ σῶμα ποὺ μᾶς περιβάλλει καί τὰ ἐξωτερικὰ δὲν συμπεριλαμβάνονται στὸ αὐτεξούσιο. Ἄν δηλαδή τὸ λεγόμενο αὐτεξούσιο, παραβλέποντας τὴν οὐσία ὅπου ἔχει ἐγκαθιδρυθεῖ καί φτάνοντας σὲ μιὰ κατὰ κάποιον τρόπο ξένη χώρα, θελήσει νά προστεθοῦν σ' αὐτὸ ἄλλα, ὅπως τὸ σῶμα ἢ ἡ κτήση, θὰ δοκιμάσει μύριες ἀντιξοότητες, καθὼς τὰ πράγματα δὲν θὰ βαδίζουν σύμφωνα μέ τὸ

ων δεήσεται τῶν συνεργούντων, εἰ μέλλοι τι τούτων κατὰ νοῦν αὐτῷ γενήσεσθαι. Τὸ δὲ τὰ ἐναντιούμενα μὴ συμβῆναι καὶ τὰ συνεργοῦντα συμβῆναι οὐκ ἦν ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἄλλης τινὸς καὶ μακροῦς ὑποθέσεως καὶ τῆς ἐπομένης ταύτῃ τάξεως, ἣν ἡ εἰμαρ-
 5 μένη ἐπιτελεῖν λέγεται, κρίσις θεία οὕσα ἐν τοῖς οὐκ ἐφ' ἡμῖν, πρὸς τὴν ἀξίαν ἀμοιβῆν τῶν ἐφ' ἡμῖν. Οὐ γὰρ ἀναιρεῖται τὸ αὐτεξούσιον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, εἰ τὰ ἐκτὸς αὐτῆς ἐπὶ τῷ Θεῷ εἶη διανέμειν καὶ ἀποδιδόναι ἐκάστῳ πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν διαθέσεων. Μάλιστα γὰρ τῆς πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν αὐτοκινησί-
 10 ας ἡμῶν ἡ προνοητικὴ εἰμαρμένη δεῖται· οὐ γὰρ ἄλλως ἔσται δικαία ἢ ἀνισὸς διανομή, μὴ ὑπόθεσιν λαβοῦσα τὸ ἡμέτερον αὐτεξούσιον.

Ὅτι ἐν τῷ τέλει τοῦ Τιμαίου ὁ Πλάτων, φησί, περὶ σωματικῶν παθῶν διαλεγόμενος καὶ τῆς τούτων θεραπείας, καθάρσει
 15 φαρμακευτικαῖς ἀπαγορεύει χρῆσθαι προχείρως, διὰ τὸ δεῖν περιμένειν τὴν κατὰ φύσιν τῶν νοσημάτων πέπανσιν, καὶ μὴ ταῖς βιαίοις ἐκτομαῖς πολλαπλάσια ταῦτα ἀπεργάζεσθαι καὶ οὕτως ἕκτινος ἀκολουθίας προϊῶν ἐκάστη νόσῳ χρόνον τινὰ φύσει τεταγμένον ἀποφαίνεται τῇ τῶν ζώων συστάσει ἀνάλογον, ὧν ἡ σύν-
 20 δος γεννᾶται τεταγμένους, ὡς φησιν, ἔχουσα τοῦ βίου τοὺς χρόνους καὶ κατὰ γένος, οἷον ἵππος μὲν τοσάδε ἔτη ζήσειε τὸ μήκιστον, βοῦς δὲ τοσάδε, καὶ καθ' ἕκαστον, οἷον ὅδε ὁ βοῦς συσταίῃ ἔτη δέκα, εἰ μὴ θηρίον ἢ ἄλλη τις ἔξωθεν συμπεσοῦσα περιστάσις αὐτὸν προανέλη. Εἶναι γὰρ ἐκ φύσεως ἀφωρισμένον χρόνον τινὰ
 25 ἐκάστῳ, μέχρις οὗ δυνατόν ἐστιν ἐξαρκεῖν τὴν σύστασιν, καὶ οὐ εἰς τὸ πέραν οὐκ ἂν ἔτι διώῃ, μὴ πάντως δὲ πάντα πρὸς τὸν δυνατόν τῆς συστάσεως ἀφικνεῖσθαι χρόνον διὰ τὰς ἔξωθεν βιαίους ἐπιφοράς, ἃς ἐφ' ἡμῶν μὲν τὴν πρόνοιαν διατάττειν ἔφαμεν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀλόγων ζώων ὡς ἔτυχεν ἐπισυμβαίνειν.

30 Μὴ γὰρ ἀνάγκη εἶναι, ὡς ἐπ' ἀνθρώπων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων ἢ τῶν φυτῶν, τὴν τάξιν τοῦ θανάτου φυλάττεσθαι πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ψυχῆς ἀποδιδομένην, ἐπεὶ μηδὲ ὁμοίως ἡμῖν

σκοπό του, καὶ θὰ χρειασθεῖ μύριους βοηθούς, ἂν θέλει κάτι ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ σύμφωνα με αὐτὸ πού ἐπιδιώκει. Ἄλλὰ τὸ νὰ μὴ συμβοῦν τὰ ἀντίξοα καὶ νὰ συμβοῦν τὰ βοηθητικά δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία μας, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι μία ἄλλη καὶ μακρὰ ὑπόθεση καὶ τῆς τάξης πού τὴ συνοδεύει, πού λέγεται ὅτι τὴ δημιουργεῖ ἢ εἰμαρμένη καὶ εἶναι μιὰ θεία κρίση σ' αὐτὰ πού δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία μας γιὰ τὴν ἀμοιβή πού ἀξίζουν ὅσα εἶναι στὴν ἐξουσία μας. Γιατὶ τὸ αὐτεξούσιο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς δὲν ἀναιρεῖται ἂν τὰ πέρα ἀπὸ αὐτὴν εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ νὰ τὰ ὀρίζει καὶ νὰ τὰ ἀπονέμει στὸν καθένα ἀντάξια πρὸς τὶς πράξεις του. Γιατὶ ἡ προνοητικὴ εἰμαρμένη ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ δική μας αὐτοπροαίρετη κίνηση πρὸς τὴν ἀρετὴ ἢ τὴν κακία. Γιατὶ ἀλλιῶς δὲν θὰ εἶναι δίκαια ἢ ἀνιση διανομή, ἂν δὲν δεχθεῖ ὡς βάση τὴ δική μας αὐτεξουσιότητα.

Στὸ τέλος πάλι τοῦ Τιμαίου μιλώντας, λέγει, ὁ Πλάτων γιὰ τὰ σωματικά πάθη καὶ τὴ θεραπεία τους, ἀπαγορεύει νὰ χρησιμοποιοῦνται ἀμέσως φαρμακευτικὲς καθάρσεις, ἐπειδὴ πρέπει νὰ περιμένουμε τὴ φυσικὴ ὠρίμανση τῶν παθημάτων, καὶ νὰ μὴν τὰ πολλαπλασιάζουμε μὲ πρόωρες ἐκτομές, καὶ ἔτσι προχωρώντας μὲ κάποια σειρά ὀρίζει γιὰ κάθε νόσο τὸ χρόνο πού ἀπαιτεῖ ἡ φύση της, ἀνάλογα μὲ τὴ φύση τῶν ζώων, ἢ συνάντηση τῶν ὁποίων γίνεται, ὅπως λέγει, ἔχοντας ὀρισμένους τοὺς χρόνους καὶ ἀνάλογα μὲ τὰ εἶδη τῶν ζώων, ὅπως γιὰ παράδειγμα, τὸ ἄλογο θὰ ζῆσει τόσα χρόνια τὸ πῶς πολύ, καὶ τόσα τὸ βόδι, καὶ κατὰ τὸ καθένα, ὅπως αὐτὸ ἐδῶ τὸ βόδι θὰ ζῆσει δέκα χρόνια, ἂν δὲν τὸ φάει κάποιο θηρίο ἢ δὲν χαθεῖ ἀπὸ κάποιο ἄλλο περιστατικὸ πού θὰ τοῦ τύχει. Γιατὶ ἀπὸ τὴ φύση του ἔχει τὸ καθένα τὸν ὀρισμένο χρόνο του, μέσα στὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ διαρκέσει ἡ ζωὴ του, καὶ πέρα ἀπὸ αὐτὸν δὲν θὰ ζῆσει πιά, ὅπως ὅποτε ὅμως ὅλα τὰ ζῶα δὲν θὰ φτάσουν στὸ χρόνο πού μποροῦν νὰ ζήσουν ἐξαιτίας τῶν ἐξωτερικῶν βιαίων καταστάσεων, τίς ὁποῖες σ' ἐμᾶς εἶπαμε ὅτι τίς ὀρίζει ἡ πρόνοια, ἐνῶ στὰ ἄλογα ζῶα ἐπισυμβαίνουν τυχαῖα.

Δὲν εἶναι βέβαια ἀνάγκη, ὅπως γίνεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι καὶ στὰ ἄλογα ζῶα ἢ τὰ φυτὰ νὰ φυλάγεται ἡ τάξη τοῦ θανάτου ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ ἐκεῖνα δὲν ἔρχονται στὴ ζωὴ

ἐκεῖνα εἰς τὸν θίον παρέρχεται. Ἡμεῖς μὲν γὰρ κρίσει δικαστῶν
 δαιμόνων πρὸς τὴν τῶν βεβιωμένων ἡμῖν ἀξίαν λαγχάνομεν
 ἕκαστος θίον, ἐν ᾧ πάντα συνείληπται, ἔθνος, πόλις, πατήρ, μή-
 τηρ, καιρὸς ἀποκνήσεως, σῶμα τοιόνδε, ἀναστροφὰ καὶ τύχαι
 5 παντοῖαι τῷ θίῳ προσήκουσαι, τρόπος τελευτῆς καὶ καιρὸς ἀπο-
 τεταγμένος καὶ τούτων ἀπάντων φύλαξ καὶ ἀποπληρωτῆς ὁ εἰλη-
 χῶς δαίμων ἔστηκεν, ὧν οὐδὲν ἐπ' ἐκείνων θεωρεῖσθαι πέφυκε.
 Τὰ γὰρ τῇ λογικῇ οὐσίᾳ ὡς λογικῇ προσήκοντα τῆς ἀλόγου φύ-
 σεως παντελῶς ἐστὶν ἀλλότρια. Οὐ δίκαιον οὖν ἐστὶ τῆς αὐτῆς
 10 ἀξιούσθαι προνοίας λογικὰ καὶ ἄλογα, ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν τῷ κατ' εἶ-
 δος σφύζεσθαι τὴν ἀρκοῦσαν ἔχει πρόνοιαν (τοῦτο γὰρ μόνον
 ἀθάνατον καὶ αἰεὶ τὸ αὐτὸ διαμένον), ἡμεῖς δέ, εἰ μὴ καθ' ἓνα ἕκα-
 στον προνοηθησόμεθα, ὥστε μηδὲν ἀλογίστευτον εἶναι τῇ προ-
 νοίᾳ τῶν καθ' ἡμᾶς, τῆς προσηκούσης οὕτω τευξόμεθα κηδεμο-
 15 νίας. Πρέπει δὲ τοὺς πρὸς ἀριθμὸν ὠρισμένον ὑποστάντας ὑπὸ
 τοῦ δημιουργοῦ, ἐπομένους τῇ ἀπ' ἐκείνου γενέσει καὶ καθ' ἓνα
 ἕκαστον τῆς προνοίας αὐτοῦ μεταλαγχάνειν. Οὐ γὰρ δὴ μίαν εἰρ-
 γάσατο ψυχὴν, ἕκαστος δὲ ἡμῶν ὡς ἔτυχεν ἀπὸ ταύτης ἀπομερί-
 ζεται καὶ πάλιν εἰς ταύτην ἀνακιονᾶται, ἀλλ' ἐκάστην ἀνθρωπί-
 20 νην ψυχὴν ἰδίῳις ὄροις περιγεγραμμένην ὑπέστησε. Διὸ καὶ ἐκά-
 στης ἐστὶ πρόνοια καὶ κρίσις καὶ δίκη καὶ κάθαρσις καὶ εἰς γένε-
 σιν ἔκπεμψις καὶ θίου λῆξις προσήκουσα, καὶ τελευτὴ οὐκ ἀπὸ
 ταῦτομάτου συμβαίνουσα, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν εἰς Ἄδου πο-
 ρεῖα μετὰ ἡγεμόνος τοῦ τὴν ζωὴν ἡμῶν εἰληχότος δαίμονος.

25 Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ζώων καὶ φυτῶν καὶ προαιρέσεις
 ἡμέτεραι καὶ ἀλληλοφαγίας ἀναγκαῖαι χρεῖαι, παντοῖαι καὶ τυχη-
 ραὶ περιπτώσεις, ἐκδιάζονται ἕκαστα πρὸ τῆς κατὰ φύσιν διαλύ-
 σεως ἀτάκτως καὶ ἀορίστως φθείρεσθαι ὡς μήτε προβεδιωμένων
 αὐτοῖς δίκης ἐφεστώσης, μήτε ἐφ' οἷς νινὶ ποιοῦσιν ἢ πάσχουσι
 30 κρίσεως προσδοκωμένης Ἐπὶ δὲ ἀνθρώπων θεσμοὶ προνοίας καὶ
 δαιμόνων κρίσεις καὶ θίων κληροὶ καὶ παλαιῶν ἀμαρτημάτων
 ἀμοιβὰί τε ἄλλα καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς τρόπους τῆς τελευ-

ὅπως ἑμεῖς. Ἐμεῖς δηλαδή μὲ τὴν ἀπόφαση δικαστῶν θεῶν ἀνάλογα τῆς ἀξίας τῶν πράξεών μας πετυχαίνομε ὁ καθένας μας βίον, στὸν ὁποῖο περιέχονται ὅλα, τὸ ἔθνος, ἡ πόλις, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ὁ καιρὸς τῆς γέννησης, τὸ τέτοιο σῶμα, οἱ συναναστροφές καὶ τὰ κάθε εἶδους περιστατικὰ πού φέρνει ἡ ζωὴ, ὁ τρόπος τοῦ θανάτου καὶ ὁ ὀρισμένος χρόνος, καὶ ὅλων αὐτῶν φύλακας καὶ ἐκπληρωτῆς στέκεται ὁ Θεὸς πού μᾶς ἔτυχε, ἀπὸ αὐτὰ ὅμως τίποτε ὡς ἀπὸ τὴ φύση τους δὲν παρατηρεῖται στὰ ζῶα. Γιατὶ ὅσα ἀρμόζουν στὴ λογικὴ φύση σὰν λογικὴ εἶναι τελείως ξένα στὴν ἄλογη φύση. Δὲν εἶναι λοιπὸν δίκαιο νὰ ἀξιῶνται τῆς ἴδιας πρόνοιας λογικὰ καὶ ἄλογα, ἀλλ' ἐκεῖνα βέβαια ἔχουν τὴν πρόνοια πού ἐπαρκεῖ γιὰ τὴ διάσωση τοῦ εἶδους (γιατὶ αὐτὸ μόνο εἶναι ἀθάνατο καὶ παραμένει τὸ ἴδιο πάντοτε), ἑμεῖς ὅμως ἂν δὲν ἔχομε καὶ καθένας χωριστὰ τὴν πρόνοιά μας, ὥστε τίποτε νὰ μὴν εἶναι πού νὰ μὴν τὸ ἔχει σκεφθεῖ ἢ γιὰ μᾶς πρόνοια, δὲν θὰ ἐπιτύχομε ἀκόμα τὴν κηδεμονία πού μᾶς ἀρμόζει. Πρέπει ἐκεῖνοι πού ἔλαβαν ἀπὸ τὸν δημιουργὸ ὀρισμένο ἀριθμὸ ἐτῶν ἀκολουθώντας τὴ γένεσή τους ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ καθένας χωριστὰ νὰ ἀπολαμβάνει τὴν πρόνοιά του. Γιατὶ δὲν δημιούργησε μιὰ ψυχὴ καὶ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς ἄποσπᾶ ἓνα μέρος τῆς καὶ ξανασιμῆγει πάλι μαζί τῆς, ἀλλὰ ἔδωσε σὲ κάθε ψυχὴ ὑπαρξὴ προδιορισμένη μὲ τὰ δικά τῆς ὅρια. Γι' αὐτὸ καὶ γιὰ κάθε μιὰ ὑπάρχει ἰδιαίτερη πρόνοια καὶ κρίση καὶ τιμωρία καὶ κάθαρση καὶ παραπομπὴ στὴ γένεση καὶ ἡ κατάλληλη τύχη τῆς ζωῆς καὶ θάνατος, πού δὲν ἔρχεται τυχαῖα, καὶ μετὰ τὸ θάνατο πορεῖα στὸν ἅδη μὲ ὄδηγὸ τὸν δαίμονα στὸν ὁποῖο κληρώθηκε ἡ ζωὴ μας.

Στὰ ἄλλα λοιπὸν ζῶα καὶ τὰ φυτὰ τόσο γιατί καὶ οἱ δικές μας προαιρέσεις, ὅσο καὶ γιατί ὑπάρχουν καὶ ὑποχρεωτικὲς ἀνάγκες ἀλληλοφαγίας κάθε λογῆς καὶ τυχαῖες περιπτώσεις, ἐκδιᾶζουν καθένα ἀπὸ αὐτὰ πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς ὑπαρξῆς του νὰ φθείρεται ἄτακτα καὶ ἀπροσδιόριστα, ἐπειδὴ οὔτε μὲ τιμωρία ἀπειλοῦνται γιὰ προηγούμενες πράξεις, οὔτε προβλέπεται κρίση γι' αὐτὰ πού κάνουν κατὰ τὸ παρόν, στοὺς ἀνθρώπους ὅμως νόμοι τῆς πρόνοιας καὶ κρίσεις τῶν θεῶν καὶ κληρώσεις βίων καὶ ποινὲς γιὰ παλαιὰ ἁμαρτήματα καθορίζουν ὅλα γενικὰ καὶ τοὺς κατάλληλους χρόνους καὶ

τῆς ἀφορίζουσιν ὥστε καὶ τὰ ἀπὸ προαιρέσεως ἐνεργούμενα καὶ τὰ ὡς ἔτυχε δοκοῦντα συμπίπτειν πρὸς τὴν ἐκάστου ἡμῶν εἴμαρμένην συνείρεσθαι καὶ τὴν τῆς ἀξίας ἀποπληροῦν δίκην, αἰεὶ τῶν παρεληλυθότων τοῖς ἐφεξῆς τὴν αἰτίαν τῆς συμβάσεως παρεχομένων, καὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν τὰς τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν περιστάσεις ἐφελκόμενου, τῷ τὰς ἀνθρωπίνας προαιρέσεις τοῖς εἴμαρμένοις ἀπευθύνεσθαι νόμοις, οὓς ὁ δημιουργὸς ἔταξε ταῖς ψυχαῖς

ΣΝΒ΄.

Ἐκλογαὶ τοῦ Βίου Γρηγορίου

τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἀρχιερέως.

10

Ἀνεγνώσθη ἐκλογαὶ τοῦ θαυρέστου βίου Γρηγορίου, ὃς ἱεροπρεπῶς ἀρχιερατεύσας τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας τοὺς βιωφελεστάτους τέσσαρας διαλόγους ἐφιλοπονήσατο.

Οὗτος ὁ θεῖος Γρηγόριος μητρὸς μὲν προῆλθεν ὄνομα Σιλβί-
 15 ας, οἴκου περὶ τὴν Ῥώμην λαμπροῦ, μονάζει δ' ἐν τῇ μονῇ τοῦ
 ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ ἀποστόλου, ἧ ἐπώνυμον Κλειοσκαῦριν, καὶ
 ὕστερον καθηγήσατο τῶν ἐν αὐτῇ, τᾶλλα μὲν πράττων ἃ πράτ-
 τειν ἔδει θεοφιλῆ, ἔργον δὲ διδούς τῇ χειρὶ καὶ τὸ γράφειν. Ἀρε-
 ταῖς δὲ τὸν βίον ἰθύνων ἐλεημοσύναις προέλαμπε. Μετὰ γὰρ
 20 πολλῶν ἄλλων, δι' ὧν αὐτοῦ τὸ πρὸς τοὺς δεομένους ἔλεος καὶ ἡ
 συμπάθεια ἐγνωρίζετο, καὶ τοῦτο ἂν μάλιστα χαρακτηρίσειε τῆς
 φιλανθρωπίας αὐτοῦ καὶ ἐλεημοσύνης τὸ θαυμάσιον. Ἐκέτις
 αἰτῶν ποτέ, καὶ τὴν τοῦ αἰτεῖν ἀνάγκην εἰς ναυάγιον ἀνήπτειν, ὃ
 δὲ προθύμως δίδωσι χρυσοῦ νομίσματα ἕξ. Ὁ δ' αὐτὸς ἐκ δευτέ-
 25 ρου κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπελθὼν οὐκ ἔξαρκεῖν ἔλεγε πρὸς τὸ
 μέγεθος τῆς συμφορᾶς τὸ δοθέν, καὶ ἦτει λαβεῖν. Ὁ δὲ πάλιν καὶ
 γνώμη καὶ δῶροις τοῖς ἴσοις αὐτὸν ἐδεξιούτο. Καὶ τρίτον ἐφί-
 σταται, τὰ ὅμοια τοῖς δευτέροις καὶ λέγων καὶ αἰτῶν, ὃ δὲ οὐδὲ
 τὸ τρίτον ἀλλοιότερος τῷ αἰτοῦντι κατέστη, ἀλλὰ κελεύει πάλιν
 30 διὰ τοῦ καὶ τὰ πρότερον διακονησαμένου ἴσην αὐτῷ καὶ ὁμοίαν

τοὺς τρόπους τοῦ θανάτου τους. Ὡστε καὶ ὅσα πράττονται ἀπὸ τὴν προαίρεσή μας, κι αὐτὰ πού φαίνεται ὅτι συμβαίνουν τυχαῖα, συνδέονται μὲ τὴν εἰμαρμένη τοῦ καθενός μας καὶ δέχονται τὴν ἀμοιβὴ πού τοὺς ἀξίζει, παρέχοντας πάντοτε τὰ περασμένα τὴν αἰτία τῆς πραγματοποίησης τῶν ἐπομένων, ἔλκοντας ἢ ἐλευθερία μας τὰ περιστατικά πού δὲν ἐξουσιάζομε μὲ τὸ νὰ κατευθύνονται οἱ ἀνθρώπινες προαιρέσεις ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς εἰμαρμένης, τοὺς ὁποίους ὁ δημιουργὸς ἔθεσε γιὰ τὶς ψυχές.

252.

Ἐκλογές ἀπὸ τὸ βίο τοῦ Γρηγορίου,
ἀρχιεπισκόπου τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Διαβάσαμε ἐκλογές ἀπὸ τὸ θεᾶρεστο Βίο τοῦ Γρηγορίου, πού ἀρχιεράτευσε μὲ ἱεροπρέπεια στὴν Ἐκκλησία τῶν Ρωμαίων καὶ φιλοπόνησε τοὺς ὠφελιμότετους γιὰ τὴ ζωὴ τέσσερις Διαλόγους.

Ὁ θεῖος λοιπὸν Γρηγόριος πού μελετοῦμε εἶχε μητέρα του τὴ Σιλβία, ἀπὸ λαμπρὴ Ρωμαϊκὴ οἰκογένεια, καὶ μονάζει στὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέα τοῦ ἀποστόλου, πού ὀνομαζόταν Κλειοσκαύρι, στὴν ὁποία καὶ ἔγινε ἔπειτα ἡγούμενος, πράττοντας ὅσα θεᾶρεστα ἔπρεπε, ἀσκώντας καὶ τὸ χειροτέχνημα τῆς γραφῆς. Ὁ βίος του ἦταν γεμάτος ἀρετές καὶ ἀκτινοβολοῦσε ἀπὸ τὶς ἐλεημοσύνες του. Ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα πού ἔκαναν γνωστὰ τὸ ἔλεος καὶ τὴ συμπάθειά του πρὸς ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη, θὰ μπορούσε καὶ τὸ ἐξῆς κυρίως νὰ δείξει χαρακτηριστικὰ πόσο θαυμαστὴ ἦταν ἡ φιλάνθρωπία καὶ ἡ ἐλεημοσύνη του. Πῆγε κάποτε κάποιος καὶ τοῦ ζητοῦσε νὰ τὸν ἐλεήσει, καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐλεημοσύνης τὴν ἀπέδιδε σὲ ναυάγιό του. Ὁ Γρηγόριος τοῦ ἔδωσε προθύμα ἕξι χρυσὰ νομίσματα. Ὁ ἴδιος ὅμως τοῦ ἔρχεται γιὰ δεύτερη φορὰ τὴν ἴδια μέρα καὶ τοῦ ἔλεγε ὅτι ὅσα τοῦ ἔδωσε δὲν ἦταν ἀρκετὰ μπροστὰ στὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς καὶ ζητοῦσε καὶ ἄλλα. Ὁ Γρηγόριος τὸν δέχθηκε πάλι μὲ τὴν ἴδια προθυμία καὶ τοῦ ἔδωσε τὰ ἴδια δῶρα. Αὐτὸς ὅμως πηγαίνει καὶ τρίτη φορὰ καὶ ζητοῦσε τὰ ἴδια μὲ τὰ δεύτερα καὶ τοῦ πρόβαλλε τὶς ἴδιες δικαιολογίες. Ὁ Γρηγόριος δὲν τοῦ ἔδειξε γιὰ τρίτη φορὰ διαφορετικὴ συμπεριφορὰ, ἀλλὰ δίνει διαταγὴ σὲ

τὴν ἐπίδοσιν παρασχεῖν. Ἐπεὶ δὲ τῶν μὲν νομισμάτων οὐδὲν ὑπελείπετο, ἔμαθε δὲ ζητῶν ἐπιμελῶς ὅθεν τῷ δεομένῳ ἐπικουρήσειεν, ὡς ὁ ἐξ ἀργύρου πινακίσκος, ἐν ᾧ ἡ μήτηρ εἰώθει ὀσπρίων τινὰ διάβροχα πέμπειν τῷ παιδί, οὐπω ἀπεδόθη, τοῦτον ἐπιδόθη-
5 ναι τῷ αἰτοῦντι προστάττει.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν τότε. Χρόνῳ δ' ὕστερον κρίσει μὲν θεία ψή-
φῳ δὲ τῶν ἱερῶν ταγμάτων τὸν ἀρχιερατικὸν λαχῶν ἰθύνειν θρό-
νον, δώδεκά τινος τῶν πενήτων, ὡς ἔθος πράττειν τοῖς πατριάρ-
χαις, συνεστιαθῆναι κελεύει, καὶ συγκαλέσασθαι τούτους τὸν οἰ-
10 κεῖον σακελλάριον ἐπιτρέπει. Ὡς δὲ τὸ πρόσταγμα τέλος ἔλαβε
καὶ τὴν τράπεζαν οἱ δαιτυμόνες ἐπλήρωσαν, συνεωράτο δὲ τῷ
ἀρχιερεῖ καὶ τρισκαιδέκατος συνεστιώμενος, ἠτιᾶτο τὸν καλέσαν-
τα ἐνὸς προσθήκη τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα χυδαιώσαντα, ὁ δὲ
ἀπηρνεῖτο τὸν ἐπέισακτον, καὶ ἀπηρίθμει τοὺς συνεστιωμένους,
15 δεικνὺς ἐν τῷ ἀπερίτῳ τοὺς δώδεκα. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἱερός Γρηγόριος
καὶ τρισκαιδέκατον ἔβλεπε, καὶ ἡ μορφή τούτου οὐ τῶν ἄλλων
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῆς πολλάκις ἐπὶ τὸ ξενίζον παρήλλατε,
συνῆκε μὲν μὴ τῶν πολλῶν ἓνα τοῦτον εἶναι, ἀναστάς δὲ τῆς τρα-
πέζης καὶ τοῦτον ἰδίᾳ μετακαλεσάμενος ὄρκους ἐδέσμει φρικτοῖς,
20 ὅστις ποτὲ εἶη, δῆλον ποιῆσαι. Ὁ δὲ αὐτὸν ἐκεῖνον ἔφη εἶναι τὸν
πάλαι ποτὲ τρεῖς τῆς αὐτῆς ἡμέρας τὴν αἴτησιν προσενεγκεῖν ἀξι-
ώσαντα καὶ τσαυτάκις μὴ διαμαρτόντα τῆς αἰτήσεως, καὶ ἡ
πρᾶξις ἐκείνη οὕτω τὸ Θεῖον ἐξεθεράπευσεν, ὡς ἐξ ἐκείνου μέχρι
νῦν κρίσιν ἄνωθεν λαβεῖν σοὶ συμπαρεῖναι φύλακά τε τῆς ζωῆς
25 καὶ ὁδηγὸν τῶν πρακτέων, ἄγγελον δὲ τὴν φύσιν Θεοῦ χρηματί-
ζειν. Καὶ ὁ μὲν, ἀκούσας ταῦτα, πεσὼν προσεκύνησε καὶ τῷ Θεῷ
ἠὺχαρίστησεν, ὁ δὲ ᾤχετό τε καὶ οὐχ ὀρώμενος τὸν εὐεργέτην διε-
φύλαττεν.

Οὗτος ὁ θαυμάσιος Γρηγόριος πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας ψυχω-
30 φελεῖς τῇ Ῥωμαίων συνετάξατο βίβλους, ὁμιλίας τε τὰ εὐαγγέλια
ἀναπτύσσων προσωμίλησεν, ἀτὰρ δὴ καὶ βίους τῶν κατὰ τὴν Ἱτα-

ἐκεῖνον πού εἶχε χειρισθεῖ τό θέμα καί προηγουμένως νά τοῦ χορηγήσει τὰ ἴδια καί τὰ ἴσα. Ἐπειδή ὅμως δέν τοῦ εἶχαν πιά μείνει καθόλου νομίσματα καί ψάχνοντας μέ ποιό τρόπο νά βοηθήσει αὐτόν πού βρισκόταν σέ ἀνάγκη, μόλις πληροφορήθηκε ὅτι δέν εἶχαν ἐπιστρέψει τό ἀσημένιο πιάτο πού συνήθιζε ἡ μητέρα του νά στέλνει στόν υἱό της μέ λίγα μουσκεμένα ὄσπρια, πρόσταξε νά δοθεῖ κι αὐτό σ' ἐκεῖνον πού ζητοῦσε βοήθεια.

Αὐτά βέβαια γίνονταν τότε. Ἐπειτα ἀπό καιρό, ἐπειδή ἔτσι ἔκρινε ὁ Θεός καί μέ ψῆφο τῶν ἀρχιερέων τοῦ ἀνατέθηκε τό ἀρχιερατικό ἀξίωμα, προστάζει νά κληθοῦν σέ τραπέζι μαζί του δώδεκα ὁποιοιδήποτε φτωχοί, ὅπως ὑπῆρχε συνήθεια νά πράττουν οἱ πατριάρχες, καί ἀναθέτει στόν οἰκονόμο του νά τοὺς συγκαλέσει. Ὅταν ἐκτελέσθηκε ἡ διαταγή του καί οἱ καλεσμένοι γέμισαν τό τραπέζι καί ὁ ἀρχιερέας εἶδε κι ἕνα δέκατο τρίτο νά συντρῶγει μαζί του, ἐπέπληξε τόν κλητήρα γιατί τοῦ χάλασε τόν ἀριθμό δώδεκα. Αὐτός ὅμως ἀρνήθηκε ὅτι κάλεσε τόν πρόσθετο συνδαιτυμόνα, καί τοὺς ἀπαριθμοῦσε βρίσκοντάς τους δώδεκα ἀκριβῶς. Ἐπειδή ὅμως ὁ ἱερός Γρηγόριος ἔβλεπε κι ἕνα δέκατο τρίτο, πού ἡ ὄψη του δέν διέφερε μόνο ἀπό τοὺς ἄλλους, ἀλλά πολλές φορές παράλλαζε παράξενα καί ἀπό τόν ἴδιο τόν ἑαυτό της, κατάλαβε ὅτι δέν ἦταν ἕνας ἀπό τοὺς ἄλλους. Σηκώνεται τότε ἀπό τό τραπέζι καί τόν καλεῖ ἰδιαιτέρως, δεσμεύοντάς τον μέ ὄρκους φριχτοὺς νά τοῦ φανερώσει ποιός εἶναι. Αὐτός τότε ἀποκρίθηκε ὅτι ἦταν ἐκεῖνος πού τόλμησε νά τοῦ ὑποβάλει παλαιὰ κάποτε τρεῖς φορές τήν ἴδια μέρα τό αἴτημά του, καί πού καί τις τρεῖς φορές δέν ἀπέτυχε σ' αὐτό. Καί ἐκείνη ἡ πράξη του τόσο πολὺ εὐχαρίστησε τόν Θεό, ὥστε ἀπό τότε μέχρι σήμερα ἔλαβε διαταγή ἀπό τόν οὐρανό νά τοῦ συμπραστέκεται φύλακας τῆς ζωῆς καί ὁδηγός τῶν πράξεών του, καί νά εἶναι ἀγγελιοφόρος τοῦ Θεοῦ. Ὁ Γρηγόριος ὅταν τὰ ἄκουσε αὐτά ἔπεσε καί προσκύνησε καί εὐχαρίστησε τόν Θεό. Καί ὁ δέκατος τρίτος ξένος του χάθηκε καί χωρίς νά εἶναι ὄρατός φύλαγε τόν εὐεργέτη του.

Αὐτός ὁ θαυμαστός Γρηγόριος πολλὰ καί ἄλλα ψυχωφελῆ βιβλία συνέγραψε γιά τήν ἐκκλησία τῶν Ρωμαίων καί ἐκφώνησε ὁμιλίες ἀναπτύσσοντας τὰ Εὐαγγέλια, καί ἀξιόλογους βίους τῶν Ἱτα-

λίαν ἀξιολόγους, καὶ διηγήματα σωτηρίαν ἐκπαιδεύοντα συγ-
καταμίξας τούτοις, ἐν τέσσαρσι διαλόγοις ἐφιλοπονήσατο. Ἄλλὰ
γὰρ πέντε καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔτη οἱ τὴν Ῥωμαίων φωνὴν
ἀφιέντες τῆς ἐκ τῶν πόνων αὐτοῦ ὠφελείας μόνοι ἀπήλαιον. Ζα-
5 χαρίας δέ, ὃς τοῦ ἀποστολικοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου χρόνοις ὑστερον
τοῖς εἰρημένους κατέστη διάδοχος, τὴν ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ μόνῃ συγ-
κλειομένην γνῶσιν καὶ ὠφέλειαν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν ἐξα-
πλώσας κοινὸν τὸ κέρδος τῇ οἰκουμένη πάσῃ φιλανθρώπως ἐποι-
ήσατο. Οὐ τοὺς διαλόγους δὲ καλουμένους μόνους, ἀλλὰ καὶ ἄλ-
10 λους αὐτοῦ ἀξιολόγους πόνους ἐξελληνίσαι ἔργον ἔθετο.

ΣΝΓ΄.

Μαρτύριον τῶν ἁγίων ἑπτὰ παιδῶν.

Ἄνεγνώσθη ἐκ τοῦ μαρτυρίου τῶν ἁγίων ἑπτὰ παιδῶν ἐξ οὗ
κεφαλαιώδης διευτυπώθη χρεία. Ὅτι τὸ μαρτύριον τῶν ἁγίων
15 ἑπτὰ παιδῶν Μαξιμιανόν, Ἰάμβλιχον, Μάρτιμον, Διονύσιον,
Ἐξακουστουδιανόν, Ἀντωνῖνον καὶ Ἰωάννην, τούτους τοὺς ἑπτὰ
τῶν εὐπατριδῶν ὄντας καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας φρονεῖν καὶ κρατύ-
νειν ἐπιγνωσθέντας, ἀχθῆναι μὲν ἐπὶ Δεκίου ἀναγράφει τοῦ τὴν
Ῥωμαίων ἀρχὴν Θεοῦ παροράσει εἰς τυραννίδα διαφθείραντος,
20 ἀχθέντας δὲ τὴν καλὴν ὁμολογίαν ὁμολογήσαι, σχολῆς δὲ τινος
ἄλλης τὸν τύραννον μεθελκούσης ἄδειαν εὐρόντας καταφυγεῖν
ἐπὶ τι σπήλαιον ἐν ὄρει πλησιάζοντι τῇ Ἐφεσίων διακεῖμενον μη-
τροπόλει καὶ διακονεῖσθαι αὐτοὺς ἐν ὅσοις ἡ σωματικὴ ἐβιάζετο
χρεία ὑφ' ἑνὸς αὐτῶν, ὃν προεῖπεν Ἰάμβλιχον ὁ λόγος μετὰ δέ τι-
25 να βραχὺν χρόνον μαθόντα καὶ τὴν φυγὴν καὶ τὸ χωρίον τῆς δια-
τριβῆς καὶ τὴν δίαιταν, καὶ ὀργῆς ἐμπλέω γεγονότα, ἀναφραγεῖ-
ναι τὸ τοῦ σπηλαίου στόμα προστάξαι, ὡς ἂν λιμῶ διαφθαρεῖεν
οἱ μάρτυρες.

Εἶτα μετὰ ἔτη δύο καὶ ἑβδομήκοντα καὶ τριακόσια, Θεοδοσί-
30 ου μὲν τοῦ ἐκ τριγωνίας τὴν βασιλείον ἀρχὴν διαδεξαμένου καὶ
διέποντος, Μάρου δὲ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησίας τὰς ἱεράς φροντί-
δας ἐγκεχειρισμένου, τὸ παράδοξον τοῦτο καὶ ὑπερφυέστατον

λῶν ἁγίων, καὶ ἀναμιγνύοντας σ' αὐτὰ καὶ διηγῆσεις πού ἀποβλέπουν στή σωτηρία, συνέθεσε αὐτὰ σέ τέσσερις διαλόγους. Ἀλλά γιά ἑκατὸν ἑξήντα πέντε ἔτη καρπώνονταν τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τὶς ἐργασίες του μόνο ὅσοι μιλοῦσαν τὴ Ρωμαϊκὴ (Λατινικὴ) γλῶσσα, ὁ Ζαχαρίας ὅμως πού ἔγινε διάδοχος ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς χρόνους ἐκείνου τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπισκόπου, τὴ γνώση καὶ τὴν ὠφέλεια πού περικλείεται στή Λατινικὴ μόνο γλῶσσα τὴ μετέφρασε στὴν Ἑλληνικὴ καὶ τὴν παρέδωσε ἀπὸ ἀγάπη στὸ κοινὸ ὄφελος ὅλης τῆς οἰκουμένης. Καὶ ἔκανε ἔργο του νὰ ἐξελληνίσει ὄχι μόνο τοὺς λεγόμενους Διαλόγους, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀξιόλογα συγγράμματα του.

253.

Τὸ μαρτύριο τῶν ἁγίων ἑπτὰ παιδῶν.

Διαβάσαμε τὸ μαρτύριο τῶν ἁγίων ἑπτὰ παιδῶν, ἀπὸ τὸ ὁποῖο παραθέτομε χρήσιμη περίληψη. Τὰ ὀνόματα τῶν ἑπτὰ παιδῶν εἶναι Μαξιμιανὸς, Ἰάμβλιχος, Μάρτιμος, Διονύσιος, Ἐξακουστουδιανός, Ἀντωνῖνος καὶ Ἰωάννης. Αὐτοὶ οἱ ἑπτὰ παῖδες, πού συγκαταλέγονταν στοὺς εὐπατρίδες καὶ ἦταν γνωστοὶ ὅτι εἶχαν καὶ τιμοῦσαν τὰ εὐσεβῆ φρονήματα, τοὺς συνέλαβαν ἐπὶ Δεκίου (ἀναγράφει τὸ Μαρτύριο), πού διέφθειρε τὴ Ρωμαϊκὴ πολιτεία σὲ τυραννία μὲ τὴν περιφρόνηση τοῦ Θεοῦ, κι ὅταν τοὺς συνέλαβαν ὁμολόγησαν τὴν καλὴ ὁμολογία. Ἐπειδὴ ὅμως κάποια ἄλλα ζητήματα ἀπασχολοῦσαν τὸν Δέκιο, βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ καταφύγουν σὲ ἓνα σπηλαίον σὲ ὄρος γειτονικὸ τῆς Ἐφέσου, καὶ ὅσους ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πίεζε ἡ σωματικὴ τους κατάσταση τοὺς διακονοῦσε αὐτὸς πού στή διήγησή μας ὀνομάσαμε Ἰάμβλιχο. Σὲ σύντομο διάστημα ὅταν ἔμαθε ὁ Δέκιος τὴ φυγὴ καὶ τὸν τόπο πού ἔμειναν καὶ τὴ ζωὴ τους, γεμᾶτος ὀργῆ διέταξε νὰ κλείσουν τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου, γιὰ νὰ πεθάνουν οἱ μάρτυρες ἀπὸ ἀσιτία.

Ἀργότερα μετὰ τριακόσια ἑβδομήντα δύο ἔτη ὅταν ὁ Θεοδόσιος ὁ τρίτοτος διαδέχθηκε καὶ ἀσκοῦσε τὴ βασιλικὴ ἐξουσία καὶ ὁ Μάρας ἐποίμαινε μ' εὐλάβεια τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἐφέσου, φάνηκαν οἱ μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ νὰ ἐπανέρχονται στὴν ζωὴ, θέαμα παράδοξο καὶ πέρα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Προσηλθάν σ' αὐτοὺς

θέαμα, ἐφάνησαν οἱ τοῦ Χριστοῦ καλλίνικοι μάρτυρες ἀναβεβιωκότες. Οἷς προσελθόντες ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ ἐπίσκοπος (ἐκάλει γὰρ καὶ τὸν βασιλέα καὶ πόρρωθεν διατρίβοντα τὸ τοῦ θαύματος ὑπερθαύμαστον), μεθ' ὧν καὶ ἄλλοι πολλοὶ προσέπεσάν τε τοῖς
 5 ποσὶν αὐτῶν, καὶ τῆς παρ' αὐτῶν εὐχῆς ἠξιώθησαν καὶ εὐλογίας. Συνεκάθισέ τε αὐτοῖς ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ τινος ὁμιλίας προελθούσης, δι' ἧς καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἀγίους ἐπὶ μᾶλλον ἐβεβαιουῦτο καὶ τὸ ἀδίστακτον προσελάμβανε, κατενώπιον αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως καὶ τῶν παρόντων, ἐν αὐτῷ πάλιν τῷ σπη-
 10 λαίῳ ἐν ᾧ καὶ κατέκειντο, ἀνεπαύσαντο ἅμα, τῆς ἀδιαιρέτου τελευταῖης αὐτῶν ὑπ' ὄψιν πάντων γεγενημένης ἐπιμαρτυρούσης αὐτῶν καὶ τὴν οὐχ ὄραθειῖσαν πρότερον τῆς παρουσίας ζωῆς κοινήν ἀναχώρησιν. Ὅγδοον δὲ καὶ τριάκοστον τηνικαῦτα Θεοδόσιος τῆς βασιλείας ἤνυσεν ἔτος, ἠνίκα τὸ τῶν θαυμάτων ὑπερθαύμα-
 15 στον τῆ οἰκουμένη ἀναδειχθῆναι τὸ Θεῖον ᾠκονομήσατο. Ἐζήτει δὲ ἄρα καὶ ὁ τότε καιρὸς τοιοῦτον τεράστιον. Θεόδωρός τις, ὡς εἶθε μὴ ᾧφελε, τῆς Αἰγέων πόλεως ἐπεσκόπει. Οὗτος οὐκ οἶδ' ὄθεν τοῦ τῆς ἀπιστίας σπάσας βορβόρου φωνὰς δυσωδίας ἀπηρεύγετο, τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως καταψηφιζόμενος, καὶ
 20 πολλοὺς ἅμα τῶν σὺν αὐτῷ πρὸς τὴν οἰκείαν μεθέλκων ἀπόνοιαν, τοῦ δὲ θαύματος λαμπρὰς τὰς τῆς ἀναστάσεως ἀκτῖνας καθ' ὅλην ἀφιέντος τὴν ὑφ' ἡλίῳ, αὐτοῖ τε καὶ ὅσον Ἑλληνικὸν ὑπελείπετο, οἱ μὲν εἰς ἀμήχανον αἰσχύνην καὶ ἀφωνίαν κατεδύοντο, οἱ δὲ εἰς ἀμετάθετον ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως μετετίθεντο.

25 Τίς δ' ὁ τρόπος τῆς τοῦ σπηλαιίου ἀνοίξεως, Ἀδόλιος ὁ τοῦ ὄρους τότε κύριος, ἐν ᾧ τὸ σπήλαιον λελατόμητο, μάνδραν θρεμμάτων οἰκοδομησαὶ κελεύει τοὺς παῖδας καὶ τὸ προσταχθὲν ἐπὶ ἡμέρας δύο διεπράττετο. Ἡ δ' οἰκοδομὴ αὐτοῖς ἐτελεῖτο μετακομιζομένων τῶν λίθων οἱ τὸ τοῦ σπηλαιίου στόμα ἀπέφραττόν τε
 30 καὶ ἀπετείχιζον. Καὶ οὕτω μὲν ἠνεώχθη τὸ σπήλαιον, οἱ δ' ἐγκατακείμενοι αὐτῷ μάρτυρες τηνικαῦτα παραδόξῳ Θεοῦ κρίσει ἀναβεβιωκότες ἀποστέλλουσι τὸν συνήθως αὐτοῖς πάλαι ὑπηρετησάμενον Ἰάμβλιχον τροφὰς ὠνήσασθαι καὶ κομίσει, ὃς τὴν Ἐφεσίων καταλαβὼν πόλιν συλλαμβάνεται δι' ἧ ἐκόμιζε νομίσμα-

καὶ ὁ βασιλιάς καὶ ὁ ἐπίσκοπος (γιατὶ τὸ τρισθαύμαστο ἐκεῖνο θαῦμα καλοῦσε καὶ τὸν βασιλιά, καὶ ἃς βρισκόταν μακριὰ), καὶ μαζί τους καὶ ἄλλοι πολλοί, καὶ ἀφοῦ ἔπεσαν στὰ πόδια τους ἀξιώθηκαν νὰ λάβουν τὴν εὐχὴ τους καὶ τὴν εὐλογία τους. Κάθισαν μαζί τους καὶ ὁ βασιλιάς καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἔγινε καὶ μιὰ συνομιλία κατὰ τὴν ὁποία ἡ περιπέτεια τῶν ἁγίων γινόταν περισσότερο βέβαια καὶ ἀδιαφιλονίκητη. Καὶ τότε μπροστὰ στὸν ἴδιο τὸ βασιλιά καὶ ὅσους ἦταν παρόντες ἐκεῖ στὸ ἴδιο πάλι σπήλαιο, ὅπου καὶ εἶχαν παραμείνει, ἀναπαύθηκαν μαζί καὶ οἱ ἑπτὰ καὶ ἡ κοινὴ τελευτὴ τους ἔγινε μπροστὰ στὰ μάτια ὄλων καὶ ἐπιβεβαίωσε καὶ τὴν κοινὴ ἀναχώρησή τους ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ πού δὲν εἶχαν δεῖ προηγουμένως. Ὁ Θεοδόσιος διήνυε τότε τὸ τριακοστὸ ὄγδοο ἔτος τῆς βασιλείας του, ὅταν ὁ Θεὸς ρύθμισε τὰ πράγματα ἔτσι, ὥστε νὰ πραγματοποιηθεῖ στὴν οἰκουμένη αὐτὸ τὸ πλεόν θαυμαστὸ ἀπὸ ὅλα τὰ θαύματα. Ζητοῦσε βέβαια καὶ ἡ τότε περίσταση ἓνα τέτοιο θαῦμα. Κάποιος Θεόδωρος, πού νὰ μὴν ἔσωνε, ἦταν ἐπίσκοπος τῆς πόλης τῶν Αἰγέων. Αὐτὸς, δὲν γνωρίζω γιὰ ποιὸν λόγον, εἶχε ρουφήξει μέσα του τὸν βοῦρκο τῆς ἀπιστίας καὶ ἔβγαζε δύσοσμες κραυγές, ἀρνούμενος τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, καὶ μαζί παρέσυρε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς γύρω του στὴν ἀνόητη αἵρεσή του. Τὸ θαῦμα ὅμως αὐτὸ σκόρπισε λαμπρὲς τὶς ἀκτίνες τῆς ἀνάστασης σὲ ὅλη τὴν ὑφήλιο, καὶ οἱ ἴδιοι καὶ οἱ ὑπόλοιποι εἰδωλολάτρεις, ἄλλοι βούλιαξαν σὲ γεμάτη ἀπὸ ντροπὴ ἀμηχανία καὶ ἀφωνία, καὶ ἄλλοι σταθεροποιήθηκαν στὴν ἀμετάθετη ἐλπίδα τῆς ἀνάστασης.

Μὲ ποιὸ τρόπο ὅμως ἔγινε τὸ ἀνοιγμα τοῦ σπηλαίου; Ὁ Ἀδόλιος, στὸν ὁποῖο ἀνήκε τότε τὸ ὄρος ὅπου εἶχε λατομηθεῖ τὸ σπήλαιο, ἔδωσε διαταγὴ στοὺς δούλους του νὰ κατασκευάσουν μαντρί γιὰ τὰ ζῶα του, καὶ ἡ διαταγὴ του ἐκτελέσθηκε σὲ δύο ἡμέρες. Ἡ οἰκοδομὴ γινόταν μὲ τὴ μεταφορὰ τῶν λιθαρῶν πού ἐκλείναν καὶ προφύλαγαν τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου. Ἔτσι ἀνοιξε τὸ σπήλαιο καὶ οἱ μάρτυρες πού κείτονταν ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐπανῆλθαν τότε στὴ ζωὴ μὲ τὴ θαυμαστὴ κρίση τοῦ Θεοῦ, στέλνουν τὸν Ἰάμβλιχο, πού καὶ στὸ παρελθὸν τοὺς ὑπηρετοῦσε συνήθως, νὰ ἀγοράσει καὶ νὰ φέρει τροφίμα. Ὄταν ὅμως αὐτὸς πῆγε στὴν Ἐφεσο, τὸν συνέλαβαν γιὰ τὰ

τα, ὡς θησαυρῶν ἀρχαίων εὐρετής. Κάκειθεν τὸ κατὰ τοὺς μάρ-
τυρας θαῦμα εἰς ἀκοὰς πάντων περιηχούμενον διηπλοῦτο καὶ εἰς
θέαμα προῦκειτο.

ΣΝΔ΄.

5

Μαρτύριον Τιμοθέου τοῦ ἀποστόλου.

Ἀνεγνώσθη ἐκ τῆς μαρτυρικῆς Τιμοθέου τοῦ ἀποστόλου συγ-
γραφῆς. Ὅτι πρῶτον Τιμόθεον ἢ παροῦσα συγγραφή φησιν Ἐφέ-
σου ἐπισκοπῆσαι, ῥοπάλοις δ' ἀναιρεθῆναι, διότι τοὺς Ἐφεσίους
διεκώλυε τὰς μυστράς καὶ μαιφόνους τῶν Ἑλλήνων ἐπιτελεῖν τε-
10 λετάς, ὧν μία ἦν καὶ ἡ καλουμένη Καταγώγιον, καθ' ἣν οὗτος, καὶ
ὅτι ταύτην ἐξεκῆρυντε, τοῦ μαρτυρικοῦ τέλους ἡξίωται. Δομετια-
νὸς δὲ τῆνικαῦτα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς καθεισθῆκε τύραννος. Τοῦ
δὲ ἱεροῦ Τιμοθέου τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ τὸν βίον λιπόντος, καὶ Δο-
μετιανοῦ ἐξ ἀνθρώπων ἀποφθαρέντος, Νέρβα δὲ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ
15 κράτους τὸ σκῆπτρον ἀναδεδεγμένου, ὁ θεολόγος Ἰωάννης τῆς
ὑπερορίου φυγῆς ἀφεθείς κατάγεται πρὸς τὴν Ἐφεσον, ἣς καὶ
πρότερον ὑπὸ Δομετιανοῦ πεφυγάδευτο. Καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ διέτρι-
βε ναυαγήσας μὲν περὶ τὸν αἰγιαλόν, ἐκβρασθεὶς δὲ τῆς θαλάσσης
ἐμπνέων ἔτι, ἠνίκα Νέρων ὁ ἐμμανῆς τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν
20 ἔπνει διωγμόν, ὅτε καὶ τοὺς τόμους, οἱ ἀνέγραφον διαφόροις
γλώσσαις τὰ σωτήρια τοῦ Δεσπότη πάθη τε καὶ θαύματα καὶ δι-
δάγματα, τούτους παρὰ τῶν κομιζόντων δεξάμενος διέταξέ τε καὶ
διήρθρωσε, καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν τριῶν εὐαγγελιστῶν τὸ ὄνομα
ἐνηρομόσατο. Ἀλλὰ γὰρ, ὅπερ εἶπον, ψηφίσματι Νέρβα τῆς ὑπερο-
25 ρίας ἀνακληθεὶς τῇ Ἐφεσίων ἐπέστη μητροπόλει, καὶ αὐτὸς δι'
ἑαυτοῦ, ἐπὶ συμπαρόντων ἐπισκόπων, τῆς Ἐφεσίων ἀντιλαμβά-
νεται μητροπόλεως, καὶ διήρκεσε τὸν τῆς εὐσεβείας κηρύσσωσιν λό-
γον ἄχρι τῆς βασιλείας Τραιϊανοῦ. Ταῦτα δὴ καὶ τοιαῦθ' ἕτερα δι-
ηγεῖται τὸ μαρτύριον ἀπλουστερὰ φράσει τοῦ ἁγίου Τιμοθέου.

30

Ὅτι ὁ ἀπόστολος Τιμόθεος ὑπὸ τοῦ μεγάλου Παύλου καὶ χει-
ροτονεῖται τῆς Ἐφεσίων μητροπόλεως ἐπίσκοπος καὶ ἐνθρονίζε-
ται. Ὅτι ἢ παρὰ τοῖς Ἐφεσίοις δαμονιώδης καὶ ὄδελυκτη ἑορτή,

νομίσματα πὺν εἶχε μαζί του, σάν νά εἶχε βρεῖ ἀρχαίους θησαυρούς. Κι ἔτσι τό θαῦμα μέ τούς μάρτυρες ἀκούσθηκε καί ἀπλώθηκε σέ ὅλους τούς ἀνθρώπους καί εἶχε γίνει κοινό θέαμα.

254.

Τὸ μαρτύριο τοῦ ἀποστόλου Τιμοθέου.

Διαβάσαμε τὴ συγγραφή γιὰ τὸ μαρτύριο τοῦ ἀποστόλου Τιμοθέου, ἡ ὁποία λέγει, ὅτι κατὰ πρῶτον ὁ Τιμόθεος ἔγινε ἐπίσκοπος Ἐφέσου, καί ὅτι τὸν σκότωσαν μέ ρόπαλα, ἐπειδὴ ἐμπόδιζε τούς Ἐφεσίους νά τελοῦν τις βρομερές καί αἱματηρές τελετὲς τῶν εἰδωλολατρῶν, μὰ ἀπὸ τις ὁποῖες ἦταν καί ἡ λεγόμενη Καταγώγιο. Κατὰ τὴν τελετὴ αὐτὴ, ἐπειδὴ τὴν ἀποκήρυττε, ἀξιώθηκε νά λάβει μαρτυρικό τέλος. Αὐτοκράτορας τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας ἦταν τότε ὁ Δομετιανός. Ὅταν ὁ Τιμόθεος εἶχε ἀποβιώσει μέ τὸν τρόπο πὺν εἶπαμε καί ὁ Δομετιανός εἶχε πεθάνει καί εἶχε ἀναλάβει τὴν ἀρχὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ὁ Νέρβας, ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ἐξορία του, φτάνει στὴν Ἐφεσο, ἀπὸ τὴν ὁποία καί εἶχε ἐξοριθεῖ προηγουμένως ἀπὸ τὸν Δομετιανό. Γιατὶ ἐκεῖ ζοῦσε μετὰ τὸ ναυάγιό του στὶς ἀκτὲς, καί ὅταν ἐκβράσθηκε ἀπὸ τὴ θάλασσα ζωντανός τότε ὁ Νέρωνας ἔπνεε καταδιωκτικὴ μανία κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Τότε καί τούς νόμους πὺν ἔγραφαν σέ διάφορες γλῶσσες τὰ σωτήρια πάθη τοῦ Κυρίου καί τὰ θαύματα καί τὴ διδασκαλία του, ἀφοῦ τὰ ἔλαβε ἀπὸ τούς κομιστές τους τὰ τακτοποίησε καί τὰ διόρθωσε καί σέ καθένα ἀπὸ τὰ τρία ἔβαλε τὸ κατάλληλο ὄνομα τῶν τριῶν Εὐαγγελιστῶν. Ἀλλά, ὅπως εἶπα, ἀφοῦ μέ ψήφισμα τοῦ Νέρβα ἀνακλήθηκε ἡ ἐξορία του, μπῆκε ἐπικεφαλῆς τῆς μητρόπολης τῆς Ἐφέσου καί ὁ ἴδιος προσωπικά, μέ τὴν παρουσία ἑπτὰ ἐπισκόπων, ἀνέλαβε τὴν διοίκηση τῆς μητρόπολης τῶν Ἐφεσίων καί ἔζησε κηρύττοντας τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ μέχρι τὴ βασιλεία τοῦ Τραϊανοῦ. Αὐτὰ καί ἄλλα ὅμοια διηγεῖται μέ ἀπλῆ γλῶσσα τὸ μαρτύριο τοῦ ἁγίου Τιμοθέου.

Ὁ ἀπόστολος Τιμόθεος, λέγει, χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος τῆς μητρόπολης τῶν Ἐφεσίων καί ἐνθρονίσθηκε σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸν μεγάλο Παῦλο. Ἐπίσης λέγει, ὅτι ἡ δαιμονικὴ καί βδελυρὴ ἑορτὴ τῶν

ἡ λεγομένη Καταγώγιον, τόνδε τὸν τρόπον ἐτελεῖτο· Προσχήματα μὲν ἑαυτοῖς ἀπρεπῆ περιετίθεσαν, πρὸς δὲ τὸ μὴ ἐπιγινώσκεισθαι προσωπεῖοις κατακαλύπτοντες τὰ ἑαυτῶν πρόσωπα, πολλά τε καὶ εἰδῶλα ἐπιφερόμενοι καὶ τινὰ ἄδοντες ἄσματα, ἐπήεσαν τε ἀνδράσι 5 καὶ σεμναῖς γυναιξὶ κατὰ ληστρικὴν ἔφοδον, καὶ φόνους εἰργάζοντο κατὰ τοὺς ἐπισήμους τόπους τῆς πόλεως, καὶ ἔπραττον προθύμως τὰ ἄθεσμα, ὡς ἐνθέμοις ἔργοις τοῖς ἀθεμίτοις καλλωπιζόμενοι.

ΣΝΕ΄.

Μαρτύριον τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου.

10 Ἐνεγνώσθη ἐκ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκδεδομένον. Οὗτος ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Δημήτριος, κῆρυξ ὢν καὶ διδάσκαλος τῆς εὐσεβείας, τοὺς ἀποστολικοὺς δρόμους καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐμμεῖτο, καὶ τὴν Θεσσαλονικέων πόλιν τῷ φωτὶ τῶν αὐτοῦ κηρυγμάτων τοῦ τῆς 15 πλάνης σκότους ἀπάγων Χριστῷ προσῆγεν· ἦν δ' αὐτῷ καὶ ὁ βίος συνεξαστραπτῶν τοῖς δόγμασι. Μαξιμιανὸς δὲ τότε ὁ θεόμαχος ἐβασίλευε, καὶ τῇ τῆς Θεσσαλονικῆς πόλει ἐπεχωρίαζεν, ἐπορεύετο δὲ ἐπὶ θεῶν μονομάχων, καὶ ὁ μάρτυς αὐτῷ δεδεμένος, πλησίον που γενομένη τοῦ σταδίου, ὑπὸ τῶν τῆς ἀσεβείας ὑπηρετῶν ὡς τὰ 20 Χριστιανῶν καὶ φρονῶν καὶ κηρύσσων προσάγεται. Ὁ δὲ πρὸς τὴν θεῶν σπεύδων τὸν ἅγιον κελεύει (παρὰ τὸ στάδιον γὰρ λουτρὸν δημόσιον ἐγειτόνευεν) ἔν τινι τούτου φρουρεῖσθαι καμάρῳ. Ἦν δὲ τῶν μονομάχων ὁ μάλιστα τῷ τυράνῳ καὶ φιλούμενος καὶ δοκῶν κατὰ πάντων ἀριστεύειν Λυαῖος ὄνομα. Ὁ δὲ μέλλων κατ' 25 ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀνταγωνίζεσθαι αὐτῷ εἰς μὲν ἦν τοῦ δήμου, νέος δὲ τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν κλῆσιν Νέστωρ. Ὁ δὲ τύραννος ἔδοξεν αὐτοῦ τῆς ἡλικίας, καίτοι μισοφονίαν κατὰ πάντων πνέων, φείδεσθαι καὶ χρήματα μὲν, ὧν ἐρῶντα πρὸς τὴν τοῦ τῆλικούτου ἀνταγωνιστοῦ μονομαχίαν ἐπιρρίπτειν ἑαυτὸν ἐνόμιζε, δώσειν 30 ὑπισχνεῖτο, ἀποστήναι δὲ τοῦ ἀγῶνος ὡς ὀλεθρίου αὐτῷ ἔσομένου παρήγει. Ὁ δὲ Νέστωρ οὐκ, ἔφη, χρημάτων, δόξης δ' ἐρᾶν τῆς δι' ὧν ἀναιρεθεῖη Λυαῖος τῷ ἀνελόντι φυομένης. Καὶ τοῦτο εἰπὼν

Ἐφεσίων, ἡ λεγόμενη “Καταγώγιον”, γινόταν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο. Ντύνονταν πρόστιχα ροῦχα, καὶ γιὰ νὰ μὴν ἀναγνωρίζονται κάλυπταν τὰ πρόσωπά τους μὲ προσωπεῖα. Κουβαλοῦσαν πολλὰ εἰδωλα καὶ τραγουδώντας καὶ κάποια τραγούδια ἔπεφταν πάνω σὲ ἄνδρες καὶ σεμνὲς γυναῖκες μὲ μιὰ ἔφοδο ληστῶν, ἔκαναν φόνους σὲ δημόσιους χώρους τῆς πόλης, ἔπρατταν πρόθυμα ἀνεπίτρεπτα πράγματα, καὶ καμάρωναν γιὰ τὰ ἀθέμιτα ἔργα τους σὰ νὰ ἦταν θεμιτὰ.

255.

Μαρτύριο τοῦ μεγαλομάρτυρα Δημητρίου.

Διαβάσαμε ἀπὸ τὸ μαρτύριο τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρα Δημητρίου ποὺ ἔχει δημοσιευθεῖ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Αὐτὸς ὁ μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ Δημήτριος, ποὺ ἦταν κήρυκας καὶ δάσκαλος τῆς πίστεως, βιάδιζε τοὺς ἀποστολικοὺς δρόμους καὶ ἀγωνιζόταν τοὺς ἀγῶνες τῆς, καὶ τὴν πόλη τῶν Θεσσαλονικέων μὲ τὸ φῶς τῶν κηρυγμάτων του θγάζοντάς την ἀπὸ τὸ σκότος τῆς πλάνης τὴν ὀδηγοῦσε κοντὰ στὸν Χριστό. Ὁ βίος του ἄστραφτε τὸ ἴδιο μὲ τὴ διδασκαλία του. Βασίλευε τότε ὁ θεομάχος Μαξιμιανὸς καὶ ἔμενε στὴ Θεσσαλονίκη. Πήγαινε νὰ παρακολουθήσει τοὺς μονομάχους καὶ ὅταν ἔφτασε κοντὰ στὸ στάδιο, πῆγαν τὸν μάρτυρα δεμένο οἱ ὑπηρέτες τῆς ἀσέβειας, ἐπειδὴ πίστευε καὶ κήρυττε τὴ χριστιανικὴ πίστη. Ὁ αὐτοκράτορας ποὺ βιαζόταν νὰ παρακολουθήσει τὸ θέαμα δίνει διαταγὴ νὰ κλείσουν τὸν ἅγιο καὶ νὰ τὸν φρουροῦν σὲ μιὰ καμάρα τοῦ δημόσιου λουτροῦ ποὺ ἦταν κοντὰ στὸ στάδιο. Ἀνάμεσα στοὺς μονομάχους ἦταν κι αὐτὸς ποὺ ἀγαποῦσε περισσότερο ὁ βασιλιάς καὶ θεωροῦνταν ὁ ἄριστος ὄλων, ὀνομαζόμενος Λυαῖος. Ὁ ἀνταγωνιστὴς του ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἦταν ἓνας νέος στὴν ἡλικία ἀπὸ τὸ λαὸ ποὺ τὸν ἔλεγαν Νέστορα. Ὁ τύραννος φάνηκε νὰ λυπᾶται τὴ νεότητά του, παρόλο ποὺ διψοῦσε νὰ δεῖ τὴν αἵματοχυσία ὄλων. Τοῦ ὑποσχόταν λοιπὸν ὅτι θὰ τοῦ ἔδινε καὶ χρήματα, νομίζοντας ὅτι ἀπὸ ἀγάπη γι’ αὐτὰ ἤθελε νὰ ριχθεῖ σ’ ἓναν ἀγῶνα μὲ τέτοιο ἀντίπαλο, καὶ τὸν παρακινοῦσε νὰ μὴ λάβει μέρος σὲ ἀγῶνα θανάσιμο γι’ αὐτόν. Ὁ Νέστορας εἶπε ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ τὰ χρήματα, ἀλλὰ τὴ δόξα ποὺ θ’ ἀποκτοῦσε σκοτώνοντας τὸν Λυαῖο. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια συμ-

συμπλέκεται τῷ παρὰ πάντων ὑμνουμένῳ ἀριστεῖ, θάπτον δὲ καταβάλλει καὶ ἀναιρεῖ. Καὶ τυγχάνει μὲν τῶν ἀποκειμένων τοῖς κρατουῖσι βραβείων οὐδενός, πληροῖ δὲ τὸν τύραννον ἀφορήτου λύπης καὶ ὀργῆς. Καὶ ἀνίσταται τῆς καθέδρας θυμομαχῶν ὁ δυσσεβῆς 5 καὶ οὔκαδε ἐπανήει. Ἐπεὶ δὲ αὐτῷ τινες λόγους ἔφερον περὶ τοῦ μάρτυρος Δημητρίου, ἅτε δὴ μεθύων καὶ τῷ θυμῷ καὶ τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ ἅμα νομίσας ὡς οἰωνός αὐτῷ γέγονεν οὐκ ἀγαθός ἢ κατὰ τὸ στάδιον ἀπιόντι τοῦ ἀγίου συνάντησις, λόγχαις ἐν οἷς καθεῖροκτο τόποις κελεύει τοῦτον ἀναιρεθῆναι. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ μάρτυρος οἱ 10 τότε τῶν εὐσεβούντων λάθρα καὶ νυκτός, καθ' ὅσον αὐτοῖς ὁ τῶν δυσσεβούντων φόβος συνεχύρει, ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐρειπίοις ἐν οἷς τὴν σφαγὴν ὑπέστη, τὴν γῆν ἀνορύξαντες θάπτουσι. Καὶ χρόνον οὕτως ἔμεινεν ἐφ' ἱκανόν, ἐν ὕβρει μὴ ὑβριζόμενος τῶν γὰρ θαυμάτων ἢ χάρις καὶ τῶν ἰάσεων ἢ εὐφημία τὴν ὕβριν ἀπήλανε. Λεόν- 15 τιος δὲ τις ἀνὴρ θεοφιλέστατος χρόνοις ὕστερον τῆς ἐπαρχότητος, ἢ διεῖπε τὸ Ἰλλυρικόν, τὸν θρόνον λαχών, περικαθάρας τὸ χωρίον ἐν ᾧ τὸ τοῦ μάρτυρος ἀπέκειτο λείψανον, καὶ εὐρύνας ἀνεγείρει τὸν περιώνυμον οἶκον τῷ μάρτυρι, κοινὸν ἰλαστήριον καὶ προσφύγιον οὐ τῇ Θεσσαλονικέων μόνῃ πόλει, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς πέρασιν.

20

ΣΝΣ.

Πολιτεία

τῶν ἀγίων Πατέρων Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου, ἐν ἧ καὶ ὁ βίος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως.

Ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ λόγου, ὃς ἐπιγέγραπται Πολιτεία τῶν 25 ἀγίων Πατέρων ἡμῶν Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου, ἐν ᾧ καὶ ὁ βίος Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως, τὴν αὐτὴν διὰ τῆς ἐκδόσεως παρεχόμενος χρεῖαν.

Ἐννεακαιδεκάτῳ ἔτει τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, τῆς δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας πέμπτου καὶ τρια- 30 κοστοῦ ἔτους, πάλιν ὁ καθ' ἡμῶν ἐκρατύνθη διωγμός, ἐν ᾧ χρόνῳ Κωνσταντῖνος ἔφηβος ἦν, ὁ παῖς Κωνσταντίου. Τὸν Κωνσταντῖνον δὲ, οὐκ οἶδ' ὅθεν ὁ συγγραφεὺς μαθών, καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα παρὰ τοῦ πατρὸς μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ Καίσαρα παρ' αὐτοῦ χειρο-

πλέκεται μὲ τὸν πρωταθλητὴ πού τὸν ἔξυμνοῦσαν ὄλοι, καὶ γρήγορα τὸν νικᾷ καὶ τὸν σκοτώνει. Ἄπὸ τὰ βραβεῖα βέβαια πού προορίζονταν γιὰ τοὺς νικητὲς δὲν πῆρε τίποτα, ἀλλὰ προξένησε ἀφόρητη λύπη στὸν τύραννο. Σηκώνεται τότε ὁ δυσσεβὴς γεμᾶτος θυμὸς ἀπὸ τὸ θρόνο του καὶ ἐπιστρέφει στὸ παλάτι. Ἐπειδὴ ὅμως μερικοὶ τοῦ ἀνέφεραν γιὰ τὸ μάρτυρα Δημήτριον, ἕξαλλος ἀπὸ τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἀσέβεια καὶ ἐπειδὴ νόμισε ὅτι δὲν τοῦ ἦταν καλὸς οἰωνὸς ἢ συνάντησή του μὲ τὸν ἅγιο πηγαίνοντας στὸ στάδιο, προστάζει νὰ τὸν σκοτώσουν μὲ λόγχες στὸν τόπο πού τὸν φρουροῦσαν. Τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα οἱ πιστοὶ κρυφὰ μέσα στὴ νύχτα, ὅσο τοὺς ἐπέτρεπε ὁ φόβος τοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπιστοὺς, στὰ ἴδια τὰ χαλάσματα ὅπου ἔγινε ἡ σφαγὴ του, ἔσκαψαν τὸ ἔδαφος καὶ τὸ ἔθαψαν. Ἐμεινε ἔτσι ἀρκετὸ χρόνο ἔξασφαλισμένος ἀπὸ τὸν ἔξευτελισμό· γιὰ τὴ χάρη τῶν θαυμάτων καὶ ἡ φήμη τῶν ἰάσεών του ἀποδίωκε τὴν ὕβρη. Κάποιος ὅμως Λεόντιος ἀργότερα, ἄνθρωπος μὲ μεγάλη πίστη, ὅταν ἔλαβε τὴν ἐξουσία τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἀφοῦ καθάρισε τὸ μέρος ὅπου ἦταν τὸ λείψανον τοῦ μάρτυρα καὶ τὸ ἐπεξέτεινε, ἔκτισε περιώνυμον γὰρ τοῦ μάρτυρα, κοινὸ ἁγιαστήριον καὶ καταφύγιον, ὃχι μόνον τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν περᾶτων τῆς γῆς.

256.

Ἡ πολιτεία

τῶν ἁγίων Πατέρων Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου,
ὅπου καὶ ὁ βίος τοῦ μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου.

Διαβάσαμε τὰ παρακάτω ἀπὸ τὸ βιβλίον πού ἐπιγράφεται, “Πολιτεία τῶν ἁγίων Πατέρων μας Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου, στὸ αὐτὸ περιλαμβάνεται καὶ ὁ βίος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, πού παρέχει τὴν ἴδια ὠφέλεια μὲ τὴν πολιτεία τῶν ἁγίων.

Στὸ δέκατο ἕνατο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τριακοστὸ πέμπτον ἔτος ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ δυνάμωσε πάλιν ὁ ἐναντίον μας διωγμὸς, τὸν καιρὸ πού ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ἦταν ἔφηβος. Ὁ συγγραφέας, δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ ἀντλεῖ τὴν πληροφορία, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος διδάχθηκε ἀπὸ τὸν πατέρα του τὰ ἱερὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀπὸ

τονηθῆναι ἀναγράφει, καταστῆναι δὲ καὶ εἰς θεάν Κωνσταντίνου ἐν τοῖς ἐφήβοις τελούντος ἐν Παλαιστίνῃ, ἠνίκα συνῆν Διοκλητιανῶ κατὰ τῆς Αἰγύπτου στρατεύοντι ἐπανάστασις δέ τις ἐκίνει τὸν πόλεμον.

5 Ὅτι φησὶ τὸν Μαξιμιανὸν ἐνεδρεύοντα τὸν Κωνσταντῖνον ἀνελεῖν μὴ λαθεῖν διὸ καὶ πρὸς τὸν πατέρα φεύγει. Καὶ τελευτῶντα καταλαβὼν χειροτονεῖται παρ' αὐτοῦ τῆς βασιλείας διάδοχος. Τότε καὶ φασιν εἶπεῖν τὸν εὐσεβῆ Κωνσταντῖνον· “Νῦν ὁ θάνατός μοι τῆς ζωῆς ἡδύτερος, μέγιστον ἐντάφιον λαβόντι τὴν σὴν ἡγε-
10 μονίαν, υἱέ μου. Τὸ γὰρ καταλιπεῖν ἐπὶ γῆς βασιλέα τὰ Χριστιανῶν δάκρυα περιμάξαι δυνάμενον καὶ στήσαι τὸν ἄδικον φόνον, ὃν Μαξιμιανὸς οὐ λήγει κατὰ τῶν Χριστιανῶν παλαμῶμενος, ἤδη μοι τὴν μακαρίαν δίδωσι λῆξιν”. Τρίτον δ' ἤδη τότε ἦν ἔτος τοῦ καθ' ἡμῶν διωγμοῦ, ἐν ᾧ καὶ Κωνσταντῖνος πρὸς τὴν ἄφθαρ-
15 τον βασιλείαν τὴν ἐπίκηρον ἤμειψε, καὶ τὸν υἱὸν ἀνακηρύξας βασιλέα κήρυκα τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν Χριστιανῶν ὑπέρομαχον καταλέλοιπεν.

Ὅτι, φησὶ Σεδῆρου νόσω τελευτήσαντος, Λικίννιος ὁ ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρὸς Κωνσταντίνου βασιλεύει, τὴν δὲ λουπὴν τῆς ἐώας
20 μοῖραν Μαξιμιανὸς ἐπεῖχε. Μαξέντιος δὲ τῆς κατὰ Ῥώμην ἤρχεν, ἀδελφιδοῦς ὢν Μαξιμιανοῦ· καὶ γὰρ ὁ μὲν ἦν Μαξιμιανοῦ τοῦ προτέρου, ὁ δὲ Διοκλητιανοῦ.

Ὅτι Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβῆς βασιλεύς, τοὺς μαιφόνους φόνους καὶ τὰς διαφθοράς τῶν παρθένων καὶ τὰς ἀρπαγὰς τῶν
25 ἄλλοτρίων γυναικῶν καὶ τὰς βίας, αἷς ὁ ἐξάγιστος ἐνετρούφα Μαξέντιος, ἀκοῆ μαθὼν, καὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ διαπρεσβευσασμένων σφίσιν αὐτοῖς σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν γενέσθαι, παραινεῖ μὲν διὰ γραμμάτων τὸν τύραννον ἀποσχέσθαι τῶν ἐκθέσμων ἔργων, οὐ πείθων δὲ λόγοις ἄπτεται πολέμου. Καὶ συμπλακεῖς μάχῃ τὰ
30 πρῶτα μὲν ἐγγὺς γίνεται τοῦ λαβεῖν τὸ ἥττον φανέντος δ' αὐτῶ κατὰ τὸν οὐρανὸν τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, φωτὶ αὐτῶ ἐγκεχαρ- γμένου καὶ γράμμασι τῆς αὐτῆς ὕλης εὐαγγελιζομένου τὴν νίκην (ἔλεγε γὰρ τὸ γράμμα, “Ἐν τούτῳ νίκα”), συμβαλὼν τοῖς

αὐτὸν ὀνομάσθηκε Καίσαρας, καὶ ὅτι εἶδε τὸν Κωνσταντῖνο ἀνάμεσα στοὺς ἐφήβους στὴν Παλαιστίνη, ὅταν ἦταν μαζί με τὸν Διοκλητιανὸ πὺ βρισκόταν σὲ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Αἰγύπτου. Μιά στάση εἶχε προκαλέσει τὸν πόλεμο.

Ἐναφέρει ὁ βίος ὅτι δὲν διέφυγε ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο ὅτι ὁ Μαξιμιανὸς παραμόνευε νὰ τὸν σκοτώσει, γι' αὐτὸ καὶ ἔφυγε στὸν πατέρα του. Τὸν βρῆκε σὰ τελευταῖα του καὶ ἐτοιμοθάνατος τὸν ὄρισε διάδοχο τῆς βασιλείας. Τότε μάλιστα λένε ὅτι ὁ εὐσεβῆς Κωνσταντῖνος εἶπε: “Τώρα, παιδί μου, ὁ θάνατος μου εἶναι γλυκύτερος ἀπὸ τὴ ζωὴ, πὺ πῆρα ὡς ἐντάφιό μου τὴν ἡγεμονία σου. Γιατὶ τὸ ν' ἀφήσω πάνω στὴ γῆ βασιλέα πὺ μπορεῖ νὰ σκουπίσει τὰ δάκρυα τῶν Χριστιανῶν καὶ νὰ βάλει τέλος στὴν ἀδίκη σφαγὴ πὺ ὁ Μαξιμιανὸς δὲν παύει νὰ μηχανεύεται κατὰ τῶν Χριστιανῶν, μου δίνει τώρα τὸν εὐτυχισμένο θάνατο”. Ἦταν τότε τὸ τρίτο ἔτος τοῦ ἐναντίον μας διωγμοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖο ἀντάλλαξε τὴ θνητὴ βασιλεία με τὴν ἀφθαρτὴ, καὶ ἀνακήρυξε τὸν υἱὸ του βασιλέα καὶ τὸν ἀφησε κήρυκα καὶ ὑπέρμαχο τῆς πίστεως καὶ τῶν Χριστιανῶν.

Ὅταν, λέγει, ὁ Σεβῆρος πέθανε ἀπὸ κάποια νόσο πῆρε τὴ βασιλεία ὁ Λικίνιος, σύζυγος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κωνσταντίνου, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς Ἀνατολῆς τὸ κατεῖχε ὁ Μαξιμιανός. Ὁ Μαξέντιος κατεῖχε τὴν ἐξουσία στὴ Ρώμη, ὄντας ἀνεψιὸς τοῦ Μαξιμιανοῦ. Ὁ ἕνας ἦταν τοῦ Μαξιμιανοῦ τοῦ πρώτου, ἐνῶ ὁ ἄλλος τοῦ Διοκλητιανοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ εὐσεβῆς βασιλιάς, ὅταν πληροφορήθηκε τὶς δολοφονίες τῶν ἀνδρῶν καὶ τοὺς βιασμοὺς τῶν παρθένων καὶ τὶς ἀρπαγὲς τῶν ξένων γυναικῶν με τὴ βία, πράγματα με τὰ ὁποῖα εὐχαριστιόταν ὁ ἄθλιος Μαξέντιος, καὶ ἀφοῦ δέχθηκε πρεσβεῖες νὰ γίνεῖ σ' αὐτοὺς σωτῆρας καὶ λυτρωτῆς, προτρέπει με ἐπιστολὴ τὸν τύραννο νὰ σταματήσῃ τὶς ἀνομίες του, κι ἐπειδὴ δὲν τὸν ἔπειθε ἀναλαμβάνει πόλεμο ἐναντίον του. Συνάπτει μ' αὐτὸν μάχη καὶ στὴν ἀρχὴ παραλίγο νὰ ἠττηθεῖ. Ὅταν ὅμως εἶδε στὸν οὐρανὸ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, πὺ ἦταν χαραγμένος με ἄυλο φῶς καὶ με φωτεινὰ ἐπίσης γράμματα εὐαγγελιζόταν τὴ νίκη (γιατὶ τὰ γράμματα ἔλεγαν Ἐν τούτῳ νίκα) συγκρούεται με τοὺς ἀντιπάλους του, κερδίζει τὸν

πολεμίοις καὶ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ τυράννου σκυλεύει τὸ κράτος. Πρὸ δὲ τῆς συμπλοκῆς τὴν θείαν ὄψιν εἰς τροπαίου σχῆμα μορφώσας καὶ χρυσοκολλήτοις λίθοις ἀρμόσας ἐδίδου φέρειν τοῖς προῖππεύουσι.

5 Καὶ γίνεται μὲν Μαξέντιος αὐτοῦ θήραμα· οἷς γὰρ ἐνήδρευε Κωνσταντῖνον θηράτρεις, αὐτὸς ἐθηράθη. Ἐπήγνυ μὲν γὰρ πρὸ τῆς Ῥώμης περὶ τὴν Μουλδίαν γέφυραν δόλου γέφυραν ἄλλην, δι' ἧς ἤλπιζε τὸν Κωνσταντῖνον ἐπελαύνοντα διαφθαρῆναι· τῆς τροπῆς δὲ τῶν ἀπὸ Ῥώμης ὀξείας καὶ σὺν ταράχῃ πολλῶ γεγεννη-
 10 μένης, αὐτὸς ὁ τοῦ δόλου τεχνίτης σὺν τοῖς ἐπομένοις, διαρραγείσης αὐτοῖς τῆς σεσοφισμένης γεφύρας, κατέδυ τε εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐξέπτε τὸν θάνατον. Ἄλλ' οὕτω μὲν καὶ Μαξέντιος διεφθάρη καὶ εἰς Κωνσταντῖνον ἢ ἐκείνου μερὶς περιῖσταται καὶ τὸ ὑπήκοον οὐ μόνον ἀνέπνευσε τῶν ἀνηκέστων κακῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν εὐδία
 15 πάσῃ ἐώρταξε. Λικίννιος δὲ τὴν Ἑλληνα δόξαν συγκροτῶν ἐξεμαίνετο κατὰ τῶν εὐσεβῶν, τὰ πρῶτα μὲν λάθρα φόβῳ τοῦ κηδεστοῦ, ὕστερον δὲ καὶ κατὰ τὸ ἐμφανές· χρονίζον γὰρ καὶ ὑποστρεφόμενον ἔνδον τὸ δεινὸν ὡς τὰ πολλὰ συγκεκλεισμένον μένειν οὐ δύναται, ἀλλὰ διὰ τῶν ἐκτὸς θριαμβεύει καὶ τὸ πάλαι με-
 20 λετώμενον. Ὁ τοίνυν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀδιήγητος διωγμὸς κινεῖ τὸν εὐσεβῆ βασιλέα κατὰ τοῦ δυσσεβεστάτου γαμβροῦ εἰς μῖσος δίκαιον, καὶ τὸ μῖσος τὸν πόλεμον ἔτικτε. Πολλῆς δὲ καὶ παντοδαποῦς συγκροτουμένης μάχης κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἠττᾶται Λικίννιος, καὶ τῇ τοῦ βασιλέως φιланθρωπία πε-
 25 ποιθῶς ἐαυτὸν ἐκδίδωσι. Καὶ μάτην θαρρεῖν οὐκ ἠλέγχετο ἀφίεται μὲν γὰρ, πολλῶν ὑπεύθυνος ὢν τιμωριῶν, ἀτιμώρητος, καὶ ἡ Θεσσαλονίκη αὐτῶ σὺν ἀδείᾳ ζῆν ἀπάσῃ διατριβῇ ἀφορίζεται. Ὁ δὲ τὸ φιλάνθρωπον εἰς τὸ τὴν ἠτταν ἀναμάχεσθαι ἀπονοίας ποιησάμενος ὄπλον, τὴν ἐπανάστασιν ἐγχειρίζεται, ἧτις αὐτὸν
 30 καὶ τοῦ βίου τῷ δικαίῳ ξίφει διέτεμεν.

Ὅτι τελευτᾷ μὲν ὁ ἱερομάρτυς Πέτρος, καὶ Ἀχιλλᾶς τὸν Ἀλεξανδρείας θρόνον καὶ τὸν ἅγιον διαδέχεται, τοῦτον δὲ Ἀλέξανδρος. Τῆς Ἐκκλησίας δὲ τῶν διωγμῶν ἤδη λοιπὸν ἠλευθερω-

πόλεμο καὶ κυριεύει τὸ κράτος τοῦ τυράννου. Πρὶν ἀπὸ τῆ σύγκρουση εἶχε ἀπεικονίσει τὸ θεϊκὸ ὄραμά του σὲ σχῆμα λαδάρου καὶ ἐπικολλώντας σ' αὐτὸ πολύτιμους λίθους μὲ χρυσὸ τὸ ἔδωσε νὰ τὸ κρατοῦν σὲ ὅσους ἵππευαν πρῶτοι.

Καὶ ὁ Μαξέντιος πέφτει στὰ χέρια του· γιατί στήν παγίδα ποὺ εἶχε στήσει γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο ἔπεσε μέσα ὁ ἴδιος. Εἶχε κατασκευάσει κοντὰ στὴ Ρώμη δίπλα στὴ Μουλβία γέφυρα μιὰ ἄλλη εἰκονικὴ γέφυρα, ὅπου εἶχε τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ πάθαινε καταστροφή ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ τὴν ἐπέλασή του. Ὅταν ὅμως ὅσοι ἦταν στὴ Ρώμη τράπηκαν πανικόβλητοι σὲ ἀσυγκράτητη φυγῇ, ὁ ἴδιος ὁ τεχνίτης τοῦ δόλου μὲ τοὺς ἀκολούθους του καθὼς ἔπεσε ἢ εἰκονικὴ γέφυρα βούλιαξε στὸ ποτάμι καὶ ἐκεῖ ἤπιε τὸ θάνατο. Αὐτὸ ἦταν καὶ τοῦ Μαξέντιου τὸ τέλος καὶ τὸ κράτος του περιῆλθε στὸν Κωνσταντῖνο. Οἱ ὑπήκοοι τοῦ Μαξεντίου ὄχι μόνο ἀνάπνευσαν ἀπὸ τὰ ἀφόρητα δεινὰ, ἀλλὰ καὶ ἐόρταζαν σὲ πλήρη γαλήνη. Ὁ Λικίνιος ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπικροτώντας τὴν εἰδωλολατρικὴ πίστη ξέσπασε τὴ μανία του ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, στὴν ἀρχὴ συγκεκαλυμμένα ἀπὸ φόβο τοῦ πεθεροῦ του, ἔπειτα ὅμως καὶ ἀπροκάλυπτα. Γιατί νὰ μένει τὸ δεινὸ πολὺν καιρὸ καὶ σιγοκαίοντας κλεισμένο μέσα συνήθως δὲν μπορεῖ, ἀλλὰ κι αὐτὸ ποὺ μελετᾷ κανεὶς ἀπὸ παλαιὰ ξεσπᾷ στὰ φανερά. Ὁ ἀθέμιτος λοιπὸν διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν κίνησε τὸν εὐσεβῆ βασιλέα σὲ δικαιολογημένη ἐχθρότητα ἐναντίον τοῦ ἀσεβέστατου γαμβροῦ του καὶ ἡ ἐχθρότητα γέννησε τὸν πόλεμο. Κι ἀφοῦ ἔγιναν πολλὲς καὶ διάφορες μάχες καὶ στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα, ὁ Λικίνιος νικῆθηκε, καὶ ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὴ φιλανθρωπία τοῦ βασιλιᾶ παραδίδεται σ' αὐτόν. Ἡ ἐμπιστοσύνη του δὲν ἀποδείχθηκε μάταια. Τὸν ἀφήνει ἀτιμώρητο, ἂν καὶ τοῦ ἄξιζαν πολλὲς τιμωρίες, καὶ τοῦ ὀρίζεται ἡ Θεσσαλονίκη νὰ ζεῖ ἐκεῖ μὲ κάθε ἀσφάλεια. Ὁ Λικίνιος ὅμως κᾶνοντας τὴ φιλανθρωπία ἀπονεννημένο ὄπλο γιὰ νὰ ἐπανορθώσει τὴν ἥττα του, προετοίμαζε τὴν ἐπανάσταση, ἢ ὁποῖα μὲ τὸ δίκαιο ξίφος τοῦ ἔκοψε τὸ νῆμα τῆς ζωῆς.

Πεθαίνει, λέγει, ὁ ἱερομάρτυρας Πέτρος καὶ τὸν δέχεται στὸ θρόνο τῆς Ἀλεξάνδρειας ὁ Ἀχιλλᾶς καὶ αὐτόν ὁ Ἀλέξανδρος. Κι ἐνῶ πιά ἡ Ἐκκλησία εἶχε ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ δεινὰ τῶν διωγμῶν

μένης καὶ τοῖς τῶν μαρτύρων ἄθλοις σεμννομένης, τὸ ἐγκόλπιον κακὸν καὶ τῆς οἰκουμένης ὁ τάραχος Ἄρειος τὴν εὐφροσύνην τῆς Ἐκκλησίας εἰς κατήφειαν πάλιν συνέστελλεν ἐν κτίσμασι γὰρ κατήγε τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν καὶ Θεόν, οὗ χειρὸς ἔργον ἢ σύμπασα κτίσις. Ἐπεὶ δ' ὁ Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος καὶ νουθετῶν καὶ παρακαλῶν ἀπεῖπεν (ἐνῖκα γὰρ τῶν ζιζανίων τὸ βάθος τὸν σπόρον τοῦ λόγου), ἐκτέμνει τοῦτον καθαιρετικῆ μαχαίρᾳ τῆς Ἐκκλησίας

Ὅτι Εὐσέβιος, ὁ τὴν Βηρυτὸν μὲν ὑπεριδών, τὴν δὲ Νικομηδέων ἐκκλησίαν ἐποφθαλμίσας, ἐπεὶ μὴ δίκην ἔδωκε τῆς ἀρπαγῆς ἐπαρθεῖς, Ἄρειόν τε καὶ τοὺς τῆς αἰρέσεως συνεργαστὰς διὰ προνοίας τῆς πρώτης ἤγεν, ὧν ἐπίσκοποι μὲν ποτε γεγονότες Σεκοῦνδος ὑπῆρχε καὶ Θεωνᾶς, ἐν δὲ διακόνοις καὶ πρεσβυτέροις Ἄρειός τε ἢ τῆς αἰρέσεως ἀρχὴ καὶ Ἀχιλλᾶς καὶ ἄλλος Ἄρειος καὶ τινες ἕτεροι τῆς αὐτῆς καὶ τιμῆς καὶ φρατρίας, ἀριθμὸν ἀπαρτίζοντες τὸν ἑννέα. Οὗς καὶ καθεῖλε σύνοδος ἐγγύς ἑκατὸν ἐπισκόπων, οἱ ἔξ Αἰγύπτου καὶ Λιβύης συνεληλύθησαν, ὑπαγαγόντες καὶ τῷ ἀναθέματι. Ὡν τὴν ἀκοὴν Κωνσταντῖνος οὐκ ἀναλήτως ἐνεγκών, ἀποστέλλει πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, Ὅσιον μὲν τοῦνομα ὄσιον δὲ τὸν βίον (πόλις δ' αὐτὸν ἠὔχει μία τῶν Ἰσπανίων, ἢ Κουδρούθη), ἐγχειρίζει δ' αὐτῷ καὶ γράμματα πρὸς τε τὸν ἀρχιερέα Θεοῦ Ἀλέξανδρον καὶ πρὸς Ἄρειον τὸν τῆς ἀσεθείας διαγεγραμμένα γεννήτορα, ὧν τὰ μὲν ἦται φιλανθρωπευθῆναι πρὸς Ἄρειον, τὰ δὲ προσέταπτεν ἀποστῆναί τε τῆς λύσεως καὶ τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας ἀνθελέσθαι, παρήνει δὲ καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἔριδος καὶ ἀντιλογίας ἀναχωρεῖν ὡς πολλῶν κακῶν αἰτίας ταύτης ἐν πολλοῖς γινομένης.

Ἐπεὶ δὲ τὸ τοῦ Ἀρείου νόσημα οὔτε τῆ τοῦ περιβοήτου Ὀσίου παρουσία καὶ διδασκαλία, οὔτε τῆ τοῦ βασιλέως νουθεσία προσεδέχето τὴν θεραπείαν, σύνοδον ἀρχιερέων ἐν τῇ κατὰ Βιθυνίαν Νικαίᾳ ὁ βασιλεὺς συγκροτεῖ, ἧς τῶν ἐπισκόπων συνεδριάζόντων αὐτὸς εἰς τὸ μέσον στὰς οὐκ ἄλλως ἠνέσχετο καθεσθῆναι ἢ τοῦ ἱεροῦ χοροῦ ἐπινεύσαντος αὐτῷ. Καὶ τῆς μὲν Ἀρείου αἰρέσεως Εὐσέβιός τε ὁ Νικομηδείας καὶ Θεογόγιος ὁ Νικαίας καὶ

καὶ εἶχε δοξασιεὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τῶν μαρτύρων τῆς, τὸ κρυμμένο στοὺς κόλπους τῆς κακῆ, ὁ ταραξίας τῆς οἰκουμένης Ἄρειος μετέτρεψε τὴν χαρὰ τῆς Ἐκκλησίας σὲ λύπη. Γιατὶ ὑποβίβαζε στὰ κτίσματα τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεό, πού ἦταν ὅλη ἡ κτίσις ἔργο τῶν χειρῶν του. Κι ἐπειδὴ ὁ Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος ἀπέκαμε νὰ τὸν νουθετεῖ καὶ νὰ τὸ προτρέπει (γιατὶ ἡ βαθιὰ ρίζα τῶν ζιζανίων νικοῦσε τὸν σπόρο τοῦ λόγου), τὸν ἀποκόπτει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μὲ τὴ μάχαιρα τῆς καθαιρέσεως.

Ὁ Εὐσέβιος, λέγει, πού περιφρόνησε τὴ Βηρυτὸ καὶ ἐποφθαλμοῦσε τὴν Ἐκκλησία τῆς Νικομήδειας, ἐπειδὴ δὲν τιμωρήθηκε γιὰ τὴν ἀρπαγὴ, τὸ πῆρε ἐπάνω του κι ἔλαβε ἀμέσως πρόνοια γιὰ τὸν Ἄρειο καὶ τοὺς συμμέτοχους καὶ φίλους τῆς αἵρεσης. Ἀνάμεσά τους ἦταν οἱ ἐπίσκοποι Σεκουῦνδος καὶ Θεωνᾶς, στοὺς διακόνους καὶ στοὺς πρεσβυτέρους ὁ Ἄρειος ἀρχηγὸς τῆς αἵρεσης καὶ ὁ Ἀχιλλᾶς καὶ ἓνας ἄλλος Ἄρειος καὶ μερικοὶ ἄλλοι μὲ τὸ ἴδιο ἀξίωμα καὶ τῆς ἴδιας ὁμάδας, συνολικὰ ἑννέα τὸν ἀριθμὸ. Αὐτοὺς ὅλους τοὺς καθήρεσε σύνοδος ἑκατὸ περίπου ἐπισκόπων πού συγκεντρώθηκαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴ Λιβύη καὶ τοὺς ὑπέβαλε σὲ ἀνάθεμα. Ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ γεγονότα δὲν τὰ ἄκουσε ἀσυγκίνητος ὁ Κωνσταντῖνος, στέλνει στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸν Ὅσιο, σὸ ὄνομα καὶ στὸν βίο (πού ἦταν ἐπίσκοπος σὲ μιὰ πόλη τῆς Ἰσπανίας, τὴν Κόρδουβα), δίνοντάς του ἐπιστολὰς καὶ πρὸς τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ Ἀλέξανδρο καὶ πρὸς τὸν Ἄρειο, τὸν ἀναμφισβήτητο δημιουργὸ τῆς αἵρεσης. Μὲ τὰ γράμματα αὐτὰ ζητοῦσε ἀπὸ τὴν μιὰ νὰ δειχθεῖ ἐπιείκεια στὸν Ἄρειο, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ζητοῦσε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴ λύσσα τῆς αἵρεσης καὶ νὰ συμφωνήσουν μὲ τὴν ἀποψη τῆς Ἐκκλησίας. Τοὺς συμβούλευε ἀκόμα νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς μεταξὺ τους ἔριδες καὶ ἀντιλογίαι, ἐπειδὴ σὲ πολλὰς περιπτώσεις ἔγιναν αἰτία πολλῶν δεινῶν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἀρειανὴ νόσος δὲν θεραπευόταν οὔτε μὲ τὴν παρουσία καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ ὀνομαστοῦ Ὀσίου, ὁ βασιλεὺς συγκροτεῖ σύνοδο ἀρχιερέων στὴν Νίκαια τῆς Βιθυνίας. Ἐνῶ συνεδρίαζαν οἱ ἐπίσκοποι, στάθηκε σὸ μέσον καὶ δὲν ἤθελε μὲ κανένα τρόπο νὰ καθίσει, ἂν δὲν τὸ ἐπέτρεπε ὁ ἱερός χορός. Ὑπερασπιστὴς τῆς αἵρεσης τοῦ Ἀρείου ἦταν ὁ Εὐσέβιος Νικομηδείας, ὁ Νικαίας

Μάρης ὑπερήσπιζον ὁ Καλχηδόνας, τῆς δ' εὐσεβείας Ἀλέξανδρος ὁ Κωνσταντινουπόλεως πρεσβύτερος, καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ταύτης ἀρχιερέως ἐπέχων (Μητροφάνης γὰρ ὁ ὄσιος διὰ τε βαθὺ γῆρας καὶ νόσον οὐ παρῆν), μεθ' ὧν Ἀθανάσιός τε ὁ τῆς ἐν Ἀλεξάνδρειά ἐκκλησίας ἀρχιδιάκονος, καὶ ὁ ταύτης ἀρχιερεὺς Ἀλέξανδρος. Παρῆσαν δὲ τῇ συνόδῳ καὶ τινες ἱερατικὴν μὲν χάριν οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' οὐδὲ τὰ Χριστιανῶν τετελεσμένοι, ἐπὶ δὲ διαλεκτικῇ δυνάμει μέγα ὄνομα φέροντες, οὓς ἐν τῷ ἀπλάστῳ καὶ ἀκατασκεύῳ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας λόγῳ τινὲς τῶν ἱερῶν γερόντων
10 καὶ τῇ ἐνοικούσῃ θείᾳ χάριτι ἐξώγησάν τε, καὶ τῆς πλάνης ἐκκαθάραντες τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἀρείου, ἧς ὑπερηγωνίζοντο μάλιστα, τῆς Χριστοῦ ποιμένης γενέσθαι παρεσκεύασαν.

Ἐν τῇ συνόδῳ δὲ παρῆν καὶ Παφνούτιος ὁ θαυμάσιος, Αἰγύπτιος μὲν τὸ γένος, ὁμολογητῆς δὲ τοὺς ἄθλους, οὗ καὶ Μαξιμιανὸς ὁ μισόχριστος τὸν τε δεξιὸν ἐξώρουξεν ὀφθαλμὸν καὶ τὴν λαίαν ἐνευροκόπησεν ἀγκύλην καὶ μεταλλείαις ἐκακούχησεν, ἀνὴρ ὑπερφυῶν ἔργων πολλῶν καὶ δυνάμεων δημιουργὸς ὢν καὶ ὁ φιλοθεώτατος βασιλεὺς διὰ πάσης τε ἤγε τιμῆς, καὶ κόρον οὐκ ἐλάμβανε καταφυλῶν τὸν διωρυγμένον αὐτοῦ ὀφθαλμόν. Ἀλλὰ
20 καὶ Σπυριδῶν ὁ σεβάσμιος συνῆν, περὶ οὗ βραχέα τινὰ ἐκ μυρίων ὁ λόγος ἔρει. Ἐποίμαιεν αὐτὸς ποτε τὰ πρόβατα αὐτοῦ ἐν τῷ τῆς ἐπισκοπῆς τελῶν ἀξιώματι λησται δ' ἐπήεσαν τῇ ποιμένῃ καὶ δεσμοῖς ἀοράτοις ἐπεπέδηντο. Καὶ καταλαβὼν δεδεμένους οὓς αὐτὸς εὐχαῖς ἐδέσμησε, λύει μὲν τῶν δεσμῶν σοφία τῇ ἴσῃ, ἐπιδίδωσι δὲ καὶ κριόν, μισθὸν αὐτοῖς ἐσόμενον εἰπὼν τῆς νυκτερινῆς ταιλαιπωρίας Παρθένον δὲ θυγατέρα σύνοικον εἶχε, καὶ αὕτη τινὸς παραθήκην λαβοῦσα μετήλλαξε τὸν βίον καὶ ὁ παραθέμενος τὸ χρυσίον (ἔσταλτο γὰρ εἰς ἀποδημίαν) ἐπανελθὼν ἐξήτει τὸ χρυσίον. Συνεξηρεῦνα οὖν καὶ ὁ Σπυριδῶν, καὶ οὐχ εὐρίσκετο. Διὸ
30 ἐφίσταται τῷ τῆς θυγατρὸς τάφῳ καί, “ὦ τέκνον Εἰρήνη, φησὶ (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῇ παρθένῳ), ποῦ ἢ παραθήκη;” Ἡ δὲ ἀποκρίνεται τοῦ τάφου, καὶ τὸ χωρίον ἀναδιδάσκουσα καὶ τῆς εὐρέσεως τὸν τρόπον. Καὶ ἀνευρὼν ῥαδίως τὴν παραθήκην ἀποκαθίστησι

Θεογόνιος καὶ Μάρτις, καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας ὁ Ἀλέξανδρος πρεσβύτερος στήν Κωνσταντινούπολη ἐκπροσωπώντας τὸν ἀρχιερέα τῆς (γιατὶ ὁ ὄσιος Μητροφάνης δὲν παραβρισκόταν ἐξαιτίας βαθιῶν γηρατειῶν καὶ νόσου). Μαζί τους ἦταν ὁ ἀρχιδιάκονος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος καὶ ὁ ἀρχιερέας Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος. Στὴν σύνοδο ἦταν παρόντες καὶ μερικοὶ ποὺ δὲν εἶχαν ἱερατικὸ ἀξίωμα οὔτε ἦταν μνημένοι στήν πίστη τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἦταν μεγάλο τὸ ὄνομά τους γιὰ τὴ διαλεκτικὴ τους δύναμη. Αὐτοὺς μὲ τὸν ἀπλό καὶ ἀπροσποίητο λόγο τῆς θείας σοφίας κάποιοι γέροντες καὶ μὲ τὴ θεία χάρη ποὺ εἶχαν τοὺς αἰχμαλώτισαν, κι ἄφου τοὺς καθάρισαν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴ καὶ Ἀρειανὴ πλάνη ποὺ ὑπεράσπιζαν μὲ πάθος, τοὺς ἔκαναν πρόβατα τῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ.

Στὴ σύνοδο ἦταν παρῶν καὶ ὁ θαυμαστός Παφνούτιος, Αἰγύπτιος στὸ γένος καὶ μὲ τοὺς ἄθλους τοῦ ὁμολογητῆς, τοῦ ὁποῦ ὁ μισόχριστος Μαξιμιανὸς εἶχε βγάλει τὸ δεξιὸ μάτι, τοῦ εἶχε κόψει τὰ νεῦρα στὸν ἀριστερὸ ἄγκώνα καὶ τὸν ταλαιπώρησε στὰ μεταλλεῖα. Ἦταν ἄνθρωπος ποὺ ἔκανε πολλὰ ὑπερφυσικὰ ἔργα καὶ θαύματα. Αὐτὸν ὁ φιλοθεότατος βασιλιάς τὸν εἶχε σὲ μεγάλη τιμὴ καὶ δὲν χόρταινε νὰ καταφιλᾷ τὸ βγαλμένο του μάτι.

Ἄλλὰ παρῶν ἦταν καὶ ὁ σεβάσιμος Σπυρίδων, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀπὸ τὰ ἄπειρα γι' αὐτὸν λίγα μόνο θὰ πεῖ ὁ λόγος μας. Ἐνῶ ἦταν ἐπίσκοπος καὶ ποίμανε κάποτε τὰ πρόβατά του, ἐπέπεσαν ληστὲς στὸ κοπάδι του καὶ δέθηκαν μὲ ἀόρατα δεσμά. Βρίσκοντας τότε δεμένους αὐτοὺς ποὺ ἐκεῖνος εἶχε δέσει μὲ τὶς εὐχὲς του, λύει τὰ δεσμά τους μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τῆς εὐχῆς καὶ τοὺς δίνει ἕνα κριάρι, γιὰ νὰ εἶναι ὁμοιὴ τους, εἶπε, γιὰ τὴν νυχτερινή τους ταλαιπωρία. Συγκατοικοῦσε μὲ τὴν ἄγαμη κόρη του, ἣ ὁποία δέχθηκε τὴν παρακαταθήκη κάποιου καὶ στὸ μεταξύ πέθανε. Ἐπέστρεψε ἐκεῖνος ποὺ εἶχε δώσει τὴν παρακαταθήκη (εἶχε σταλεῖ κάπου μακριά), καὶ ζητοῦσε τὰ χρήματά του. Ἐρευνοῦσε λοιπὸν μαζί του καὶ ὁ Σπυρίδων, μὰ ὁ χρυσὸς δὲν βρισκόταν. Πηγαίνει τότε στὸν τάφο τῆς κόρης του καὶ τῆς λέγει· “Κόρη μου, Εἰρήνη (γιατὶ ἔτσι λεγόταν ἡ κόρη), ποῦ εἶναι ἡ παρακαταθήκη; Αὐτὴ τοῦ ἔδωσε ἀπόκριση ἀπὸ τὸν τάφο καὶ τοῦ ἀποκάλυψε τὸ μέρος καὶ τὸν τρόπο νὰ τὴ βρεῖ. Βρῆκε εὐκο-

τῷ παραθεμένῳ. Ἀλλὰ τούτοις μὲν ὡς ἐξ ὀνύχων δηλοῦμεν τὸν λέοντα.

Οὗτοι οὖν οἱ τριακόσιοι (τρισόσιοι) καὶ τὸ ἄλλο τῶν τοῦ Θεοῦ ἀρχιερέων σύνταγμα καταδιδάσκουσιν αὐτῇ δυσσεβείᾳ τὸν τε 5 Ἄρειον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἀνεκλήρουξαν, ὁμοφώνους τὰς ψήφους θέμενοι. Τινὲς δέ, εἰς ἑπτακαίδεκα τὸν ἀριθμὸν συμπληρούμενοι, εἰς τὴν Ἄρειου λύσσαν ἀποκλίνειν ἔδοξαν. Ἀλλὰ τούτων ὑπερορίας βασιλικῆ ψήφῳ κυρωθείσης, ἐξ ἄλλων παλινοδί-
10 αν ἐνδειξαμένων καὶ τῷ τῆς εὐσεβείας φρονήματι, εἰ καὶ μὴ ἐξ εὐλικρινείας, ἀλλ' ὑφ' ἄλλῳ γνώμῃ συνδεδραμηκότων, ὧν ἦν κορυφαῖος ὁ Νικομηδείας Εὐσέβιος Ἐντεῦθεν αἱ ἀπανταχοῦ ἐκκλησῖαι τῶν πολλῶν θορύβων καὶ στάσεων πρὸς εἰρήνην ἀνέπνευσαν. Καὶ Ὁσῖος μὲν ὁ Κουδρουύθης, ἅμα τῶν οἱ συνεπομένων,
15 τὰς συνοδικὰς φέρων πράξεις τοῖς ἑσπερίοις τὴν εἰρήνην ἐβράβευε, τοῖς δὲ κατ' Αἴγυπτον καὶ Λιβύην ὁ θερμὸς Ἀθανάσιος Ἀλέξανδρος δὲ καίτοι πρὸς γῆρας ἐλαύνων (ἐβδομηκοντούτης γὰρ ἦν), τοῖς κατὰ τὴν Θράκην ὅμως καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν τὸ τῆς ὁμονοίας καὶ εἰρήνης τῶν ἐκκλησιῶν πόνους ὑφίστατο διακομίζειν Εὐ-
20 αγγέλιον, συνέκδημον ἔχων τὸν πανόλβιον Παῦλον, ἀναγνωστῶν τῆνικαῦτα καὶ ὑπογραφῶν τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἐκκλησῖας πληροῦντα βαθμὸν, ὃς καὶ κατὰ τὴν σύνοδον δωδέκατον ἔτος ἐκ γενέσεως ἄγων τῷ Ἀλεξάνδρῳ συνδιέτριβεν. Ἀλλὰ ταῦτα μετ' ὀλίγον πρότερον δὲ εἰς θεῶν ἦκε τοῦ πανοσίου Μητροφά-
25 νους, καὶ τοῖς μὲν εὐαγγελίοις καὶ τῇ παρουσίᾳ εὐφράνας, οὐκ εὐφράνας δ' οἷς ἀποδημεῖν ἔμελλε, μετ' εὐχῶν πρὸς τὴν καταπεπιστευμένην αὐτῷ διακονίαν ἐστέλλετο. Διελθόντες δὲ Θράκην τε καὶ Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ Ἀχαΐαν πᾶσαν καὶ Ἑλλάδα καὶ τὰς ἠπειρούς οὐδὲ τῶν νήσων ὀλιγώρησαν, ἀλλ' ἐπιπλεύσαν-
30 τες ἅπαν ἀνέσπων ἐκ ῥιζῶν αὐτῶν ζιζάνιον, τὸν εὐγενῆ δὲ σπόρον τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων καὶ συνοδικῶν κηρυγμάτων διέσπειρον.

Ὅτι τῆς συνόδου τέλος διὰ τριῶν ἡμισυ λαβούσης ἐτῶν (καὶ

λα τὴν παρακαταθήκη καὶ τὴν ἐπέστρεψε σ' αὐτὸν ποῦ ἀνῆκε. Μὲ αὐτὰ, σὰν ἀπὸ τὰ νύχια, φανερώνομε τὸν λέοντα.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ τριακόσιοι (τρισόσιοι) καὶ ἡ ἄλλη σύναξι τῶν ἀρχιερέων τοῦ Θεοῦ καταδίκασαν γιὰ τὴν ἴδια ἀσέβεια τὸν Ἄρειο καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του καὶ ἀνακήρυξαν ὁμόφωνα ὁμοούσιο τὸν Υἱὸ μὲ τὸν Πατέρα. Μερικοὶ ὅμως, δεκαεπτὰ τὸν ἀριθμὸ, φάνηκαν νὰ ἀποκλίνουν στὴν ἀποψη τοῦ Ἀρείου. Ἀλλὰ ὅταν μὲ βασιλικὴ ἀπόφασι καταδικάσθησαν σὲ ἔξορία, ἐπέμειναν στὴν αἵρεσὶ τους ἕξι μονάχα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι παρουσιάσθησαν νὰ ἐπιστρέφουν στὴν ὀρθόδοξο πίστι, ἂν καὶ ὄχι μὲ εἰλικρίνεια, ἀλλὰ εἶχαν μὲ ὑπουλη γνώμη συμφωνήσει, κορυφαῖος ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν ὁ Νικομηδείας Εὐσέβιος. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός καὶ ἔπειτα οἱ Ἐκκλησίες σ' ὅλο τὸν κόσμον ἀνέπνευσαν ἀπὸ τὶς πολλὰς ταραχὰς καὶ ἐπαναστάσεις καὶ γεύθησαν τὴν εἰρήνην. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ὅσιος ὁ Κορδούθης μαζὶ μὲ τοὺς ἀκόλουθους του κομίζοντας τὶς συνοδικὰς πράξεις στοὺς δυτικὸς ἐπιβεβαίωσε τὴν εἰρήνην, ἐνῶ στοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Λιβύους τὶς μετέφερε ὁ φλογερὸς Ἀθανάσιος. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξάλλου, μολονότι προχωροῦσε στὰ γηρατειὰ (γιατὶ ἦταν τότε ἑβδομήντα ἐτῶν) δέχθηκε τὴν ταλαιπωρίαν νὰ διακομίσει τὸ ἄγγελμα τῆς ὁμόνοιας καὶ τῆς εἰρήνης στοὺς πιστοὺς τῆς Θράκης καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἔχοντας συνοδοιπόρο του τὸν μακάριο Παῦλο, ποῦ τότε εἶχε τὸ βαθμὸ τοῦ ἀναγνώστη καὶ τοῦ γραφέα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινούπολης. Αὐτὸς καὶ στὴ διάρκειαν τῆς συνόδου ἔμενε μαζὶ μὲ τὸν Ἀλέξανδρο ἀπὸ δώδεκα ἐτῶν. Αὐτὰ ὅμως θὰ ἐκθέσομε σὲ λίγο. Προηγουμένως εἶχε δεῖ τὸν πανόσιο Μητροφάνη καὶ ἀφοῦ τὸν χαροποίησε μὲ τὶς καλὰς εἰδήσεις του καὶ μὲ τὴν παρουσίαν του, χωρὶς ὅμως νὰ τὸν χαροποιήσῃ μὲ αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ ἀποδημήσῃ, ξεκίνησε μὲ προσευχὰς στὴν ἀποστολὴν ποῦ τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ. Ἀφοῦ πέρασαν τὴ Θράκη καὶ τὴ Μακεδονίαν καὶ τὴ Θεσσαλίαν καὶ ὅλη τὴν Ἀχαΐαν καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἠπειρωτικὰ μέρη, δὲν ἀδιαφόρησε οὔτε γιὰ τὰ νησιά, ἀλλὰ πλέοντας καὶ σ' αὐτὰ ἔδγαλαν ἀπὸ τὴ ρίζαν τοὺς ὅλα τὰ ζιζάνια καὶ ἔσπειραν τὸν εὐγενῆ σπόρον τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας καὶ τῶν κηρυγμάτων τῆς συνόδου.

Ἡ σύνοδος, λέγει, ὁλοκληρώθηκε σὲ τρία ἔτη καὶ μισό. Ἄρχισε

γὰρ ἤρξατο μηνὸς Ἀπριλλίου πεντεκαιδεκάτην ἀνύοντος, ἐπε-
 ρατώθη δὲ τῆς τριετίας πάλιν τὸν Ἀπρίλλιον καταλαβούσης καὶ
 μέχρι Σεπτεμβρίου διαδραμούσης οὕτω γὰρ ὁ σοφὸς Ἀλέξαν-
 δρος τὰ πεπραγμένα γράφων τότε τῆς συνόδου ἐπεσημήνατο),
 5 τελεσθείσης οὖν τῆς ἁγίας συνόδου, στὰς ὁ βασιλεὺς μέσος τοῦ
 χοροῦ τῶν ἀρχιερέων, ἦτει χάριν αὐτῶ μίαν παρ' αὐτῶν δοθῆναι
 οἱ δὲ προθύμως κατένευον, ἡ δὲ χάρις συνεισελθεῖν αὐτῶ ἐν τῇ
 πόλει ἐφ' ᾧ θεάσασθαι τε τὸν ἀρχιερέα, ὃν πατέρα ὁ βασιλεὺς
 ἑαυτοῦ ἀνωμολόγει, καὶ ὥστε τῇ πόλει, ἣν αὐτὸς ἀνέστησε, διὰ
 10 τῆς αὐτῶν παρουσίας καὶ εὐχῆς τὸ τοῦ κτίσαντος ὄνομα ἐγκαι-
 σθῆσαι. Ἐπισκεπτομένων δὲ τῶν ἀρχιερέων τὸν διορατικώτατον
 Μητροφάνην ἡμέρας Κυριακῆς ἐνισταμένης καὶ τοῦ βασιλέως
 συμπαρόντος, ἄλλοι τέ τινες προῆλθον λόγοι καὶ, “Ὁρῶ σέ”, φη-
 σὶν ὑπολαβὼν ὁ βασιλεὺς, “ὡ πατέρων ἐμοὶ τιμιώτατε, καὶ γήρα
 15 καὶ νόσῳ κάμνοντα, καὶ δυσωπῶ ἀνειπεῖν τε καὶ ἀναδειῖξαι ἡμῖν
 τὸν μετὰ σέ τοῦ ποιμνίου ἡγησόμενον”.

Ὁ δὲ πρὸς τὸν βασιλέα εὐθυμοῦντι προσώπων, “Πέπεισμαι”,
 φησὶν, “ἐν Κυρίῳ, ὅτι νῦν τὸ πανάγιον Πνεῦμα διὰ γλώσσης, ὡ τέ-
 κνον, εἶπε τῆς σῆς Φροντίζοντι γὰρ μοι περὶ τούτου ἐφάνέρωσεν
 20 ὁ Κύριος πρὸ τῶν ἑπτὰ τούτων ἡμερῶν, καὶ ὅτι μετὰ δεκάτην ἡμέ-
 ραν μεταλλάξω τὸν θίον, καὶ ὃς τὸ ἱερὸν ἀξίωμα ἀναδέξοιτο, καὶ
 ἔστιν οὗτος ὁ συμπρεσβύτερός μου Ἀλέξανδρος, ἄξιος ὡς ἀληθῶς
 τῆς ἐκλογῆς ὑπάρχων καὶ τῆς τοῦ ἁγίου προρρησίσεως Πνεύματος
 ἔτι δὲ καὶ τοῦτον ὡς τὸ παιδίον Παῦλος ὁ ἀναγνώστης διαδέξε-
 25 ται”. Ἀποβλέψας δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας θεῖον Ἀλέ-
 ξανδρον “Καὶ σύ”, φησὶν, “ὡ ἀδελφέ, καλὸν σεαυτοῦ διάδοχον
 καταλείψεις”. Καὶ τῆς χειρὸς Ἀθανασίου τοῦ ἀρχιδιακόνου λα-
 βόμενος “Ἴδε ὁ γενναῖος”, ἔφη, “στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ οὗτός
 σε διαδέξεται, ὃς οὐ μόνον νῦν Ἀλεξάνδρῳ κατὰ τῆς δυσσεβείας
 30 Ἀρείου τῶ ἐμῶ συνηγωνίσαστο ἀδελφῶ, ἀλλ' ἔτι σὺν αὐτῶ μεγά-
 λους ἄθλους καὶ πολλοὺς ἀγωνιεῖται. Οὐ μόνον δὲ δεῦτεροι αὐτὸν
 ἐκδέξονται ἀγῶνες, ἀλλὰ καὶ τρίτους σὺν τῷ γενναίῳ ὑποστήσεται
 Παύλῳ”.

στὶς Δεκαπέντε τοῦ Ἀπριλίου καὶ περατώθηκε ὅταν πάλι τὰ τρία χρόνια ἔφτασαν στὸν Ἀπρίλιο καὶ προχώρησαν μέχρι τὸν Σεπτέμβριο. Γιατὶ ἔτσι ὁ σοφὸς Ἀλέξανδρος σημείωσε γράφοντας τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου. “Ὅταν λοιπὸν ἔλαβε τέλος ἡ ἁγία σύνοδος, ὁ βασιλιάς στάθηκε στὸ μέσο τοῦ ἀρχιερατικοῦ χοροῦ καὶ ζητοῦσε νὰ τοῦ κάνουν μία χάρη. Αὐτοὶ συγκατένευσαν μὲ προθυμία. Καὶ ἡ χάρη ἦταν νὰ εἰσέλθουν μαζί του στὴν πόλη, γιὰ νὰ δοῦν τὸν ἀρχιερέα, πού ὁ βασιλιάς ὁμολογοῦσε πατέρα του, καὶ γιὰ τὴν πόλη πού αὐτὸς εἶχε κτίσει νὰ ἐγκαινιασθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ κτίστη τῆς μὲ τὴ δική του παρουσία καὶ εὐχή. Ὅταν ἐπισκέφθηκαν οἱ ἀρχιερεῖς τὸν Μητροφάνη μὲ τὴ μεγάλη διορατικότητα, ἡμέρα Κυριακὴ καὶ μὲ παρόντα τὸν βασιλιά, ἀκούσθηκαν μερικοὶ λόγοι, καὶ ὁ βασιλιάς ἀφοῦ πῆρε τὸ λόγο εἶπε: “Σὲ βλέπω, ὦ πιὸ σεβαστέ μου ἀπὸ ὅλους τοὺς Πατέρες, νὰ ταλαιπωρεῖσαι ἀπὸ τὰ γηρατειὰ καὶ τὴ νόσο, καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ ἀνακηρύξεις καὶ νὰ ἀναδείξεις γιὰ χάρη μας τὸν ἀρχηγὸ τοῦ ποιμνίου σου ἔπειτα ἀπὸ ἐσένα”.

Αὐτὸς ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν βασιλιά μὲ γελαστὸ πρόσωπο τοῦ εἶπε: “Πιστεύω στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, παιδί μου, ὅτι τώρα μὲ τὸ δικό σου στόμα μίλησε τὸ πανάγιο Πνεῦμα. Σκεπτόμουν αὐτὸ τὸ θέμα, καὶ πρὶν ἀπὸ τίς ἑπτὰ αὐτὲς ἡμέρες μοῦ φανέρωσε ὁ Θεός, καὶ ὅτι μετὰ τὴ δέκατη ἡμέρα ἐκδημῶ ἀπὸ τὴ ζωὴ, καὶ ποιὸς θὰ μὲ διαδεχθεῖ στὸ ἱερὸ ἀξίωμα, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ παρὼν συμπρεσβύτερός μου Ἀλέξανδρος, πού εἶναι ἀληθινὰ ἄξιος τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς προρρήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀκόμα καὶ αὐτό, ὅτι τὸν Ἀλέξανδρο θὰ τὸν διαδεχθεῖ τὸ παιδί μας, ὁ ἀναγνώστης Παῦλος”. Στρεφόμενος ἔπειτα στὸν ἐπίσκοπο Ἀλεξανδρείας, τὸν ἱερὸ Ἀλέξανδρο, τοῦ λέγει: “Καὶ ἐσύ, ἀδελφέ μου, θὰ ἀφήσεις ἄξιο διαδοχό σου”. Καὶ πιάνοντας τὸ χέρι τοῦ ἀρχιδιάκονου Ἀθανασίου εἶπε: “Νᾶ, ὁ γενναῖος τοῦτος στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ θὰ σὲ διαδεχθεῖ, πού δὲν συναγωνίσθηκε τώρα μόνο μὲ τὸν ἀδελφό μου Ἀλέξανδρο κατὰ τῆς ἀσέβειας τοῦ Ἀρείου, ἀλλὰ καὶ στὸ μέλλον μαζί του θὰ λάβει μέρος σὲ μεγάλους καὶ πολλοὺς ἀγῶνες. Καὶ δὲν θὰ ἀναλάβει μόνο δευτέρους ἀγῶνες, ἀλλὰ καὶ τρίτους μαζί μὲ τὸν γενναῖο Παῦλο».

Ταῦτα εἶπε, καὶ ὡσπερ ἀναζωπυρήσας τῷ πνεύματι κάτεισι
 σὺν τοῖς ἐπισκόποις εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ μετὰ τὴν τοῦ Εὐαγγε-
 λίου ἀνάγνωσιν ὀλίγα προσομιλήσας τῷ πλήθει καὶ συνταξά-
 μενος, ἀνακηρύττει καὶ μὴ παρόντα τὸν πρεσβύτερον Ἀλέξαν-
 5 δρον ἀρχιερέα καὶ τοῦ θρόνου διάδοχον. Καὶ ὁ λαὸς μιᾷ φωνῇ
 σὺν αὐτῷ βασιλεῖ ἐπὶ πλείους ὥρας ἐβόα τὸ ἅξιον. Εἶτα τὸ ὡμο-
 φόριον τῇ ἀγία ἐναποτίθησι τραπέζῃ, ἐντειλάμενος αὐτὸ φυλάτ-
 τεσθαι τῷ διαδόχῳ· ἤξειν δ' αὐτὸν προεῖπεν οὐκ εἰς μακρὰν, μετὰ
 10 οὖν ὡς προέφη καὶ ἐνετείλατο, ἅπαντα ἐτῶν δ' ἀνεπαύσατο ἑπτα-
 καίδεκα καὶ ἑκατόν, Ἰουνίου μηνὸς τετάρτην ἄγοντος.

Ἐπι Κοινοσταντία, ἡ τοῦ εὐσεβοῦς Κοινοσταντίνου ἀδελφή, γυ-
 νὴ δὲ τοῦ δυσσεβοῦς χρηματίσασα Λικινίου, μέλλουσα τελευτᾶν
 τῷ ἀδελφῷ, “Μίαν”, φησί, “καὶ τελευταίαν αἰτῶ σε χάριν, τῆς
 15 ὑπερορίας Ἄρειον ἀνακληθῆναι, συσκευὴν ἄδικον ὑποστάντα
 σύμφρων γὰρ ἐστὶ τῆς συνόδου”. Ἦν γὰρ τις παρ' αὐτῇ τῶν τῆς
 Ἄρειου σπουδαστῶν αἰρέσεως πρεσβύτερος, ὃς ἑαυτὸν πρότερον
 τοῖς τῆς Κοινοσταντίας εὐνούχοις οἰκειώσας, δι' αὐτῶν καὶ πρὸς
 αὐτὴν διέδν, καὶ λόγοις ἐπειθεν ἐπαγωγοῖς καὶ πολὺν προφαί-
 20 νουσι τὸν θῶπα ὡς Ἄρειος φθόνῳ ἐβλήθη· τὸ γὰρ ὀρθὸν τῆς Ἐκ-
 κλησίας δόγμα πρεσβεύει. Οἷς κάκείνη, πρὸς τὸν βασιλέα τοιαῦ-
 τα εἰποῦσα, διέσεισε καὶ αὐτίκα γράφει τῆς ὑπερορίας ἀνεθῆναι
 τὸν Ἄρειον. Παρατίθεται δὲ τὰδελφῷ καὶ τὸν οὐδὲν ἥττον τῆς
 αἰρέσεως ἢ τῆς κολακειᾶς πρεσβύτερον καὶ τοῖς ἐπικλόποις ἤθεσι
 25 καὶ λόγοις οὐκ εἰς μακρὰν παρηρησίαν πρὸς τὸν εὐσεβῆ λαμβάνει
 βασιλέα, καὶ κινεῖ περὶ Ἄρειου λόγους ὀρθόδοξον ποιῶντας αὐ-
 τόν. Καὶ ὁ βασιλεύς, “Εἰ Ἄρειος”, φησί, “τὰ τῆς συνόδου φρο-
 νεῖ, ὄψομαί τε αὐτὸν εὐμενῶς, καὶ σὺν τιμῇ τῇ τῶν Ἀλεξανδρέων
 ἐγκαταστήσω ἐκκλησίᾳ”.

30 Ταῦτα ἔλεγε καὶ πρὸς ἑαυτὸν μετεπέμπετο γράφων. Καὶ ὁ
 Ἄρειος ἅμα τῷ συγκαθηρημένῳ Εὐζωῖῳ πρὸς τὴν πόλιν Κοινο-
 σταντίνου παραγίνεται καὶ δέχεται αὐτοὺς φιλανθρώπως ὁ βασι-
 λεύς. Καὶ τὸ φρόνημα ἐπερωτῶν ἀκούει λεγόντων, μὴ ἄλλο τι

Ἄφοῦ εἶπε αὐτὰ καὶ σὰ νὰ ἀναθαίρμανε τοὺς ἄλλους, κατεβαίνει στὴν Ἐκκλησία μαζί μὲ τοὺς ἄλλους. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσι τοῦ Εὐαγγελίου, ἄφοῦ ἀπηύθυνε λίγα λόγια στὸ πλῆθος καὶ τὸ ἀποχαιρέτησε, ἀνακηρύττει τὸν πρεσβύτερο Ἀλέξανδρο, ποὺ δὲν ἦταν παρῶν, ἀρχιερεῖα καὶ διάδοχο τοῦ θρόνου του. Ὁ λαὸς μὲ μιὰ φωνὴ μαζί μὲ τὸ βασιλιά γιὰ πολλὴ ὥρα φώναζε τὸ “Ἀξιος”. Ἐπειτα ἀποθέτει τὸ ὠμοφόριό του πάνω στὴν ἁγία Τράπεζα, δίνοντας ἐντολὴ νὰ φυλαχθεῖ γιὰ τὸ διάδοχό του· αὐτός, εἶπε, ὄχι μετὰ ἀπὸ μακρὸ χρόνον, τὴν ἑβδομὴ ἡμέρα, θὰ ἀναχωρήσει γιὰ τὴν ἀνάλυσή του στὸ Χριστό. Ἐγιναν ὅπως προεῖπε καὶ ὅπως διὰταξε ὅλα· ἀναπαύθηκε ἑκατὸν δέκα ἑπτὰ ἔτων, στὶς τέσσερες τοῦ μηνὸς Ἰουνίου.

Ἡ Κωνσταντία, λέγει, ἡ ἀδελφὴ τοῦ εὐσεβοῦς Κωνσταντίνου, ποὺ ἦταν σύζυγος τοῦ ἀσεβοῦς Λικινίου, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει εἶπε στὸν ἀδελφὸ της· “Σοῦ ζητῶ μία καὶ τελευταία χάρις, νὰ ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὴν ἔξορία ὁ Ἄρειος, ποὺ τοῦ ἐγίνε ἀδικὴ σκευωρία· γιὰτὶ συμφωνεῖ μὲ τὴ σύνοδο”. Ἦταν κοντὰ της ἕνας πρεσβύτερος ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς αἵρεσης τοῦ Ἀρείου, ὁ ὁποῖος ἔκανε φίλους τοῦ πρώτα τοὺς εὐνούχους τῆς Κωνσταντίας, καὶ μέσω αὐτῶν εἰσχώρησε καὶ στὴν ἴδια, καὶ μὲ ὠραίους λόγους ποὺ προβάλλαν πολλὴ κολακεία τὴν ἔπεισε, ὅτι ὁ Ἄρειος δέχθηκε χτυπήματα ἀπὸ φθόνον· γιὰτὶ πρεσβεύει τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ αὐτὰ ποὺ εἶπε στὸ βασιλιά κι ἐκείνη τὸν κλόνισε καὶ ἀμέσως γράφει νὰ ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὴν ἔξορία ὁ Ἄρειος. Ἀποστέλλει στὸν ἀδελφὸ της καὶ τὸν πρεσβύτερο τῆς αἵρεσης ἐξίσου καὶ τῆς κολακείας, καὶ μὲ τὴν παραπλανητικὴ συμπεροφειρὰ του καὶ τοὺς λόγους του δὲν ἄργησε νὰ κερδίσει παρρησία καὶ πρὸς τὸν εὐσεβῆ βασιλιά, καὶ ἀνακινεῖ γιὰ τὸν Ἄρειον λόγους ποὺ τὸν παρουσίαζαν ὡς ὀρθόδοξο. Ὁ βασιλιάς τότε εἶπε· “Ἄν ὁ Ἄρειος συμφωνεῖ μὲ τὴ σύνοδο, θὰ τοῦ δείξω εὐμένεια καὶ θὰ τὸν ἐγκαταστήσω μὲ τιμὴν στὴν ἐκκλησία τῆς Ἀλεξάνδρειας”.

Αὐτὰ ἔλεγε καὶ τὸν κάλεσε κοντὰ του μὲ γράμμα του. Ὁ Ἄρειος μαζί μὲ τὸν συγκαθαιρεμένο του Εὐζώιο φτάνει στὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ βασιλιάς τοὺς δέχθηκε μὲ φιλοφροσύνην. Ρωτώντας τοὺς τότε γιὰ τὴν πίστη τους, τοὺς ἄκουσε νὰ λένε, ὅτι δὲν πιστεύουν

φρονεῖν παρὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων πατέρων. Ἀλλὰ καὶ ὄρκον οἱ δαίλαιοι τῇ πεπλασμένη ἐπετίθεσαν ὁμολογία. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔγγραφον αὐτοὺς ἐπιδουῖναι τὸ φρόνημα κελεύει. Οἱ δὲ προθύμως γράφουσι τὰ ψευδῆ· πιστεύειν γὰρ 5 αὐτοὺς τε καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς τῷ γράμματι ἔλεγον, ὅσα καὶ τῇ γλώττῃ ἐπλάττοντο. Ἐξίστατο τοίνυν ὁ βασιλεὺς οἷς διωμολόγουν τὴν εὐσέβειαν, καὶ παραχρῆμα πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν αὐτόν τε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μετὰ τιμῆς ἐκπέμπει.

Ὁ δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀρχιερεὺς Ἀλέξανδρος, συμπνέον- 10 τος αὐτῷ Ἀθανασίου, τὸν ἀποστάτην οὐ δέχεται· καὶ αὐθις Ἄρειος τὴν αἵρεσιν ἀνεκάλυπτε, καὶ τὰ τῆς Αἰγύπτου ἔταράττετο. Καὶ ὁ βασιλεὺς μετάπεμπτον ποιεῖται τὸν Ἄρειον, καὶ ἀναπνύθεται εἰ διαμένοι οἷς αὐτῷ συναμολόγησε κατὰ πρόσωπον· ὁ δὲ πάλιν ἐτοίμως τοῖς αὐτοῖς ἐμμένειν συγκατετίθετο, καὶ ὄρκον 15 τοῖς λόγοις ἐπέβαλλεν. Ἦν δὲ σκηνὴ ταῦτα πάντα, καὶ σκηνῆς δραματικώτερα. Φασὶ δ' ὡς ἐν μυστηρίῳ γράψας Ἄρειος βιβλίον καὶ ὑπὸ μάλης φέρων (τὸ δὲ βιβλίον ἀναιδῶς ἐλάλει τὴν δυσσεβειαν), ᾠμνεν οὕτω φρονεῖν, τὸν τῆς εὐσεβείας εἰς τὸ ἐμφανὲς προτείνων χάριτην, ὡς καὶ ὑπογράψειε.

20 Μετὰ δὲ βραχὺν χρόνον ὁ βασιλεὺς τὸν ἐπίκληρον εἰς τὸν ἀκήρατον μεταλλάττει βίον, ἓνα μὲν ἐνιαυτὸν καὶ τριάκοντα βασιλεύσας, πέντε δὲ καὶ ἑξήκοντα τὸν ὅλον διαπερανάμενος βίον. Τελευτῶν δὲ τῷ τῆς αἰρέσεως πρεσβυτέρῳ τὴν διαθήκην παρατίθησιν, ἐντειλάμενος ἐγχειρίσαι Κωνσταντίνῳ ταύτην τῷ παιδί, ὃν καὶ ἡ 25 διαθήκη τῆς πατρῶας μοίρας καὶ ἀρχῆς διάδοχον καὶ βασιλέα ἔγραφεν. Ὁ δὲ καὶ πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἀνθρώπους τὸ πιστὸν οὐκ ἔχων πρεσβύτερος ἐπιδίδωσιν ἐν κρυφῇ τὴν διαθήκην Κωνσταντίῳ, προδότης φανείς ἅμα πατρός τε διαθήκης καὶ παιδὸς κληρονομίας. Συνέτρεχον δὲ τῇ προδοσίᾳ Εὐσέβιος τε ὁ δυσσεβῆς 30 πραιπόσιτος καὶ ἄλλοι τινὲς καὶ τῆς δυσσεβείας καὶ τῆς ἀνδρογύνου φύσεως συνθιασῶται. Ἀλλὰ γὰρ προδίδωσι μὲν τὰ πιστευθέντα Κωνσταντίῳ, τῆς δὲ πρὸς ἀνθρώπους αὐτοῦ ἀπιστίας αἰτεῖ μισθαποδοσίαν Κωνσταντίῳ τῆς ὀρθῆς αὐτοῦ πίστεως

τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ τὴν ἔκθεση τῶν τριακόσιων δέκα ὀκτώ ἀγίων πατέρων. Ἀλλὰ οἱ δυστυχεῖς ἐπισφράγισαν καὶ μὲ ὄρκο τὴν πλαστὴ ὁμολογία τους. Ὁ βασιλιάς διέταξε νὰ τοῦ ἐπιδώσουν γραπτὴ τὴν πίστη τους. Καὶ αὐτοὶ γράφουν μὲ προθυμία τὰ ψεύδη. Ἐλεγαν στὸ ἔγγραφό τους ὅτι οἱ ἴδιοι καὶ οἱ ὄπαδοί τους πίστευαν ὅσα καὶ προφορικὰ προσποιοῦνταν. Ὁ βασιλιάς λοιπὸν ἐκπληκτος μὲ τὰ λόγια ποῦ ὁμολογοῦσαν τὴν ὀρθοδοξία τοὺς στέλνει μαζὶ μὲ τὴν ἀκολουθία τους μὲ τιμὲς στὴν Ἀλεξάνδρεια.

Ὁ ἀρχιερέας ὅμως τῆς Ἀλεξάνδρειας Ἀλέξανδρος, ἔχοντας συμφωνο καὶ τὸν Ἀθανάσιο, δὲν δέχθηκε τὸν ἀποστάτη, καὶ ὁ Ἄρειος ἀποκάλυπτε πάλι τὴν αἵρεση ποῦ προκαλοῦσε στὴν Αἴγυπτο ταραχές. Ὁ βασιλιάς τότε κέλεσε πάλι τὸν Ἄρειο καὶ ζήτησε νὰ μάθει ἂν ἐξακολουθεῖ νὰ μένει σταθερὸς σ' αὐτὰ ποῦ τοῦ ὁμολόγησε κατὰ πρόσωπο. Κι ἐκεῖνος πάλι μὲ προθυμία ὁμολόγησε ὅτι ἐξακολουθοῦσε νὰ πιστεύει τὰ ἴδια καὶ τὰ ἐπιβεβαίωσε μὲ ὄρκο. Ὅλα ὅμως αὐτὰ ἦταν θέατρο καὶ δραματικότερα ἀπὸ θέατρο. Λένε μάλιστα ὅτι ὁ Ἄρειος ἔγραψε στὰ κρυφὰ ἓνα βιβλίο ποῦ τὸ κρατοῦσε κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη του (τὸ βιβλίο διεκήρυττε ἀδιάντροπα τὴν αἵρεση) καὶ ὀρκιζόταν ὅτι αὐτὴ ἦταν ἡ πίστη του, ἐνῶ στὰ φανερά πρότεινε τὸ ἔγγραφο τῆς ὀρθῆς πίστεως, ὅπως καὶ εἶχε ὑπογράψει.

Μετὰ ὅμως ἀπὸ λίγο χρόνο ὁ βασιλιάς ἀλλάζει τὴ θνητὴ ζωὴ μὲ τὴν ἀθάνατη, ἔχοντας βασιλεύσει τριάντα ἓνα ἔτη καὶ ἔχοντας ζήσει συνολικὰ ἑξήντα πέντε. Πεθαίνοντας ὅμως ἐμπιστεύεται τὴ διαθήκη του στὴν αἵρετικὸ πρεσβύτερο μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τὴν παραδώσει στὸ υἱό του Κωνσταντῖνο, ποῦ ἡ διαθήκη τὸν ἔγραφε διάδοχο τοῦ πατρικοῦ μερίδιου τῆς ἐξουσίας καὶ βασιλέα. Ὁ πρεσβύτερος ὅμως ποῦ δὲν εἶχε πίστη οὔτε στὸν Θεὸ οὔτε σὲ ἀνθρώπους παραδίδει κρυφὰ τὴ διαθήκη στὸν Κωνσταντῖνο, προδίδοντας φανερά καὶ τὴ διαθήκη τοῦ πατέρα καὶ τὴν κληρονομία τοῦ υἱοῦ. Συνένοχοι βέβαια στὴν προδοσίᾳ ἦταν καὶ ὁ αἵρετικὸς πραιπόσιτος Εὐσέβιος καὶ μερικοὶ ἄλλοι συνθιασῶτες τῆς αἵρεσης καὶ τῆς ἀνθρώπινης μόνο φύσης τοῦ Χριστοῦ. Προδίδει ὅμως στὸν Κωνσταντῖνο ὅ,τι τοῦ εἶχε ὁ Κωνσταντῖνος ἐμπιστευθεῖ, καὶ γιὰ τὴν προδοσίᾳ του αὐτὴ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀπαιτεῖ ὡς ἀμοιβὴ νὰ προδώσει ὁ Κωνσταντῖνος

προδοσίαν. Καὶ συνεταιρίζεται τὸν Νικομηδείας Εὐσέβιον, καὶ διαμηχανῶνται τὸν Ἄρειον μὴ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀκουσθῆναι, ῥᾶστα οἰόμενοι Ἀθανασίου περιέσεσθαι μὴ παρόντος, καὶ ἅμα τὴν τοῦ βασιλέως αὐθεντίαν μεθ' ἑαυτῶν 5 φέροντες.

Πολλὰ δὲ τῷ Κωνσταντινουπόλεως Ἀλεξάνδρῳ διαλεχθέντες περὶ συμβάσεως τὰ τῆς εὐσεβείας περικειρούσης δόγματα, ὡς οὐκ ἔπειθον, προτείνουσι δῆθεν βασιλικὸν πρόσταγμα ἢ μετὰ τοῦ φρονήματος δέχεσθαι Ἄρειον ἢ τοῦ θρόνου ὑποχωρεῖν· εἰ 10 δὲ μηδέτερον ἔλοιτο, γινώσκειν αὐτὸν εἰς ὑπερορίαν ἐκπέμπεσθαι. Ἐπειθον δὲ καὶ Κωνσταντίον τὸ ἀνδράποδον ἐν τοῖς ὁμοίοις λόγοις μεταπεμπάμενον τὸν ἱερὸν Ἀλέξανδρον ἀπειλαῖς τε ὑποβαλεῖν καὶ μνησικακίας, ἀλλ' οὐκ εὐσεβείας λόγῳ τὴν πρὸς Ἄρειον στέργειν ἀπέχθειαν. Ὁ δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει καὶ 15 τῷ ἀνεπιλήπτῳ καὶ τοῦ βίου καὶ τῆς συνειδήσεως θαρρῶν, ἀμείβεται τῷ βασιλεῖ· “Τῶν μὲν αἰτιαθέντων τὴν ἀλήθειαν ἢ ἐκεῖθεν ἡμέρα δηλώσει, ἐγὼ δὲ τὸν ἐπὶ τοσαύτῃ δυσσεβείᾳ ἀλόντα καὶ παρὰ τοσοῦτων ἀρχιερέων κατακριθέντα οὐχ οἷός τέ εἰμι τῶν φοικτῶν μυστηρίων λαβεῖν κοινωνόν”. Ὁ δὲ Κωνσταντίος, “Ὁ- 20 ρα”, φησὶν, “ὦ ἐπίσκοπε (καὶ γὰρ σύνοδος ἐπισκόπων ἀθροίζεται) μὴ καὶ ἄκων δέξῃ αὐτόν”. Ἐφ' οἷς ὁ ἀρχιερεὺς ἀναστὰς ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ παραγεγονῶς ἐκκλησίαν στεναγμοῖς καὶ δακρύοις ἐβόα πρὸς τὸν Θεὸν μὴ διὰ τὴν παρείσδουσιν Ἀρείου ἀνασχέσθαι διασκεδασθῆναι τὴν ποιμνὴν αὐτοῦ καὶ ἢ 25 εὐχὴ παννύχιος ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον κειμένου τοῦ ἀρχιερέως ἐπετελεῖτο.

Ὁ δὲ Εὐσέβιος, οἷα τῆς ἀσεβείας θερμὸς ἐραστής, παραγίνεται μετὰ τῆς αἰρετικῆς φάλαγγος πρὸς τὸν Ἄρειον, καὶ προιέναι κελεύει πρὸς τὴν σύνοδον, ἣτις αὐτῷ καὶ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου 30 ἀποδώσει τὸ παρὰ δίκην ἀφηρημένον τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα. Ἐπεῖχεν οὖν θόρυβος καὶ ταραχὴ ἐπὶ τοῖς κινουμένοις πᾶσαν τὴν πόλιν, τῶν μὲν ὑπὲρ Ἀρείου σπουδαζόντων, τῶν δὲ τῆς εὐσεβείας τὴν προδοσίαν οὐκ ἀνεχομένων. Ἡθροιστο δ' οὖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ

ντιος τὴν ὀρθή του πίστη. Συνεταιρίζεται τότε τὸν ἐπίσκοπο Νικομηδείας Εὐσέβιο καὶ μηχανεύονται νὰ μὴν κηρύξει ὁ Ἄρειος στὴν Ἀλεξάνδρεια, ἀλλὰ ν' ἀκουσθεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη, νομίζοντας ὅτι εὐκόλα θὰ ἐπικρατήσῃ ἐὰν ἔλειπε ὁ Ἀθανάσιος, καὶ ταυτοχρόνα θὰ εἶχαν μὲ τὸ μέρος τους τὸ κύρος τοῦ βασιλιᾶ.

Κι ἀφοῦ ἔκαναν μακρὸ διάλογο μὲ τὸν ἐπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως Ἀλέξανδρο γιὰ συμφωνία ποὺ θὰ φαλκίδευε τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδοξίας, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἔπειθαν, τοῦ πρόβαλαν βασιλικὸ τᾶχα διάταγμα, ἢ νὰ δεχθεῖ τὸν Ἄρειο καὶ τὴν αἵρεσή του, ἢ νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τὸ θρόνο. Ἄν δὲν ἔκανε τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο, νὰ ξέρεῖ ὅτι θὰ στελνόταν σὲ ἔξορία. Ἐπεισαν καὶ τὸν Κωνσταντίο τὸ ἀνδράποδο μὲ τοὺς ἴδιους λόγους νὰ ἀπειλήσῃ καλώντας τὸν ἱερὸ Ἀλέξανδρο καὶ νὰ δεχθεῖ ὅτι ἔτρεφε ἔχθρα κατὰ τοῦ Ἀρείου λόγῳ μνησικακίας καὶ ὄχι εὐσέβειας. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως ἔχοντας θάρρος στὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴν ἀνεπίληπτη ζωὴ του καὶ στὴν (καθαρὴ) συνείδησή του, ἀπαντᾷ στὸν βασιλιά: “Τὴν ἀλήθεια τῶν κατηγοριῶν ἐναντίον μου θὰ τὴ φανερώσῃ ὁ χρόνος ποὺ ἔρχεται· ἐγὼ ὅμως αὐτὸν ποὺ πιάσθηκε σὲ τόσο μεγάλη ἀσέβεια καὶ ποὺ καταδικάσθηκε ἀπὸ τόσους ἀρχιερεῖς δὲν μπορῶ νὰ τὸν δεχθῶ συγκοινωνῶ μου στὰ φρικτὰ μυστήρια”. Ὁ Κωνσταντίος τότε ἀπάντησε: “Πρόσεχε, ἐπίσκοπε, (γιατὶ συγκεντρώνεται σύνοδος) μήπως τὸν δεχθεῖς καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλεις”. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ ὁ ἀρχιερέας σηκώθηκε καὶ βγήκε. Πῆγε στὴν ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ στεναγμοὺς καὶ δάκρυα φώναζε στὸν Θεό, νὰ μὴν ἀνεχθεῖ μὲ τὴν παρείδυση τοῦ Ἀρείου νὰ διαλυθεῖ ἡ ποιμνὴ του ἢ προσευχὴ διήρκεσε ὅλη τὴ νύχτα, ἐνῶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος κειτόταν μπροστὰ ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον.

Ὁ Εὐσέβιος ὅμως, ἐπειδὴ ἦταν θερμὸς ἔραστής τῆς αἵρεσης, πηγαίνει μὲ ὅλη τὴν αἵρετικὴ φάλαγγα στὸν Ἄρειο καὶ προτρέπει νὰ μεταβοῦν στὴ σύνοδο, ποὺ θὰ τοῦ ἀποδώσῃ καὶ παρὰ τὴ θέληση τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ παρὰ τὸ δίκαιο ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης ποὺ τοῦ εἶχε ἀφαιρεθεῖ. Ἐπικρατοῦσε θόρυβος καὶ ταραχὴ σ' ὅλη τὴν πόλη ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κινουῦνταν σ' αὐτήν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλοι φρόντιζαν γιὰ τὸν Ἄρειο, ἐνῶ ἄλλοι δὲν ἀνέχονταν τὴν προδοσίαν τῆς ὀρθῆς πίστεως. Ἡ σύνοδος ἔγινε στὴν ἐκκλησία. Ὁ Ἄρειος προχω-

ὁ σύλλογος. Καὶ τοῖς ὁμοδόξοις συμπροϊῶν ὁ Ἄρειος, ἀποβάς
 τοῦ ἵππου, ἐν τινι ἀφεδρωῶσι δημοσίῳ, ὃς ὄπισθεν κατεσκεύαστο
 τοῦ Κωνσταντίνου φόρου, εἴσεισι, καὶ ἐν τῷ ἀποπατεῖν τοῖς σκυ-
 βάλοις μὲν τὰ ἔντερα, τοῖς ἐντέροις δὲ τὴν ψυχὴν ὁ δεῖλαιος συνα-
 5 ποβάλλει. Ἐπεὶ δὲ ἐβράδυνε καὶ τὸ πραχθὲν ἐκάλυπτεν ἄγνοια,
 ἐπεισηδηῆσαι λόγος τὸν Εὐσέβιον καὶ ἐξονειδίζει μὲν τῆς
 βραδυτῆτος, ἐξονειδίζει δὲ τῆς εἰς αὐτοὺς ὕβρεως ἐν ἀνδραπό-
 δων γὰρ μοῖρα τὸ ἄλογον αὐτοὺς ἐκπέμπειν βράδος. Ὁ δὲ τῷ
 ἀφῶνῳ μᾶλλον αὐτοὺς ἢ τῷ βραδεῖ καταισχύνων τέως διελάνθα-
 10 νεν. Ἄλλ' ὁ Εὐσέβιος μεταβαλλόμενος ἀναστῆναι παρεκάλει θαρ-
 ροῦντα· προσδόκιμον γὰρ εἶναι ἐπὶ ἀθώῳσι πάσῃ τῇ συνόδῳ. Ὁ
 δὲ τὴν ἐσχάτην ἐσίγα σιγῆν. Καὶ μόλις ὁ κακοδαίμων Εὐσέβιος
 συνῆκεν ὅτι τέθηκεν ὁ σπουδαζόμενος.

Διαλύεται τοίνυν ἡ σύνοδος, καὶ οἱ τὸν Ἀλέξανδρον ὑπερο-
 15 ρία καταδικάζοντες, ῥίψαντες τὰς ἀνοσίους ψῆφους, τὸν τῆς αἰ-
 ρέσεως αὐτῶν ἀρχιστράτηγον ζῶντα εἰς Ἄσθην βλέποντες κατα-
 βεθηκότα πένθει μεγάλῳ συνέχονται. Ἐπ' ὀλίγον δὲ τῇ θεηλάτῳ
 πληγῇ αἰσχυρθέντες, πάλιν εἰς φατρίας συνετάττοντο, καὶ τὴν
 κατὰ Ἀρείου θεομηνίαν εἰς τὸν κοινὸν ἐφιλονείκουν ἀναφέρειν
 20 θάνατον, καίτοι καὶ ὁ κοινὸς αὐτοῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ συνενε-
 χθεῖς, ὅτε τῆς ἐκκλησίας ἐπιβαίνειν αὐτὸν διεσπούδαζον, εἰς τὸν
 καινὸν καὶ θεῆλατον μεταβάλλεται θάνατον. Ὅμως Κωνσταντι-
 ὸν τὸ ἀνδράποδον ἔπειθον ὡς τὸ τῆς φύσεως χρέος ἀπέδωκεν,
 ἀλλ' οὐ θείας ὀργῆς δίκην ἀπέτισεν Ἄρειος. Ἄλλ' ὁ μὲν ἄθλιος
 25 ἐκεῖνος ταῖς Ἀλεξάνδρου προσευχαῖς ἐλεεινῶς οὕτω τὸν βίον
 κατέστρεψεν, ὁ δὲ θεῖος Ἀλέξανδρος ὀσιοπρεπῶς τε καὶ ἀγίως
 μετ' ὀλίγον ἀντὶ τῆς ἐπιγείου τὰς οὐρανίους σκηνας ἐκκληρώσα-
 το, τρία μὲν καὶ εἴκοσιν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ διατελέσας ἔτη, βιούς δὲ
 ὀκτὼ καὶ ἐνενήκοντα.

30 Ὅτι ἡ συγγραφή, ἐξ ἧς ἡ παροῦσα προῆλθεν ἐκλογή, οὔτε
 παντελῶς εἰς τὸ διηκριβωμένον καὶ σοφὸν τῆς φράσεως καὶ τῆς
 διανοίας ἐκμεμόρφωται, οὔτε πρὸς τὸ χυδαῖον καὶ ἡμελημένον

ρώντας μὲ τοὺς ὁμοϊδεαῖτες του, κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ἄλογο καὶ μπαίνει σ' ἓνα δημόσιο ἀποχωρητήριον, πίσω ἀπὸ τὸν φόρο τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ἐνῶ ἀφόδευε ἀποβάλλει ὁ δυστυχὴς τὰ ἔντερα του μαζί μὲ τὰ φαγητὰ, καὶ μαζί μὲ τὰ ἔντερα καὶ τὴν ψυχὴ του. Ἐπειδὴ ὅμως ἀργοῦσε νὰ βγεῖ καὶ ἦταν ἄγνωστο τί εἶχε συμβεῖ, ὄρμησε, λέγεται, ὁ Εὐσέβιος καὶ κατηγοροῦσε τὴν βραδύτητά του καὶ τὴν προσβολὴν πὺ τὸν τοὺς ἔκανε, γιὰ τὴν ἄδικαιολόγητη ἀργοπορία τοὺς ὑποβίβαζε στὴ θέσιν δούλων. Τοὺς διέφευγε ὅμως ὅτι αὐτὸς τοὺς προσέβαλλε μὲ τὴν σιωπὴν του περισσότερο, κι ὄχι μὲ τὴν ἀργοπορία του. Ἀλλὰ ὁ Εὐσέβιος ἀλλάζοντας τρόπο τὸν προέτρεπε νὰ βγεῖ καὶ νὰ ἔχει θάρρος, γιὰ τὴν ὑπῆρχε ἡ προσδοκία σὲ ὅλη τὴν σύνοδο γιὰ τὴν ἀθώωσίν του. Ὁ Ἄρειος ὅμως τηροῦσε ἀπόλυτη σιωπὴν. Μόλις καὶ μὲ δυσκολία τότε ὁ δύστυχος Εὐσέβιος συνειδητοποίησε ὅτι ὁ προστατευόμενός του εἶχε πεθάνει.

Διαλύθηκε λοιπὸν ἡ σύνοδος καὶ ὅσοι καταδίκασαν τὸν Ἀλέξανδρο σὲ ἔξορία, πέταξαν τὶς ἀνόσιες ψήφους τους, κυριευμένοι ἀπὸ μεγάλο πένθος βλέποντας τὸν ἀρχιστρατῆγόν τους νὰ ἔχει κατεβεῖ στὸν Ἄδη. Ὅμως γιὰ λίγο μόνο συγκρατήθηκαν ἀπὸ τὸ θεῖο χτύπημα καὶ πάλι σχημάτισαν τὶς φατρίες τους καὶ μάχονταν ν' ἀποδώσουν στὸν κοινὸ καὶ φυσικὸ θάνατον ὅλων τὴν κατὰ τοῦ Ἀρείου ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ βέβαια καὶ ὁ κοινὸς θάνατος γι' αὐτούς, συμβαίνοντας αὐτὴ τὴν ὥρα, ὅταν ἀγωνίζονταν νὰ τὸν εἰσβάλλουν στὴν Ἐκκλησίαν, μεταβάλλεται στὸν νέο καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν στελλόμενον θάνατον. Ἐπεισαν ὅμως τὸ ἀνδράποδο τὸν Κωνσταντίνον, ὅτι ὁ Ἄρειος εἶχε καταβάλλει τὸ ὀφειλόμενον κοινὸν χρέος τῆς φύσης καὶ ὅτι δὲν τιμωρήθηκε ἀπὸ τὴν θεῖαν ὀργὴν. Ἀλλὰ ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος τελείωσε ἔτσι μὲ ἔλεινόν τρόπο μὲ τὶς προσευχὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐνῶ ὁ θεῖος Ἀλέξανδρος σὲ λίγο μὲ θάνατον ἱεροπρεπῆ καὶ ἅγιον ἔφυγε ἀπὸ τὶς ἐπίγειες στίβους οὐράνιες σκηναί, ἀφοῦ ἄσκησε εἴκοσι τρία ἔτη τὴν ἀρχιερατείαν καὶ ἔζησε συνολικῶς ἐνενήντα ὀκτὼ ἔτη.

Ἡ συγγραφὴ ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε ἡ παρούσα ἐκλογὴ οὔτε ἡ διατύπωσίν της εἶναι διαμορφωμένη μὲ ἀκριβείαν καὶ σοφίαν, οὔτε ὅμως κατεβαίνει στὴ χυδαιότητα καὶ τὴν ἀναρχίαν. Κι ἂν διηγεῖται κάποια πράγματα διαφορετικῶς ἀπὸ ἄλλους, αὐτὰ βέβαια σημα-

διαπέπτωκεν. Εἰ δέ τινα παρὰ τοὺς ἄλλους ἱστορεῖ, τοῦτο διαίτης καὶ κρίσεως ἄλλης, ἀλλ' οὐκ ἐκλογῆς οὐδὲ συντομίας

ΣΝΖ.

Βίος Παύλου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου,
5 τοῦ ὁμολογητοῦ.

Ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ ἐπιγραφομένου λόγου, “Βίος ἢ ἄθλησις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Παύλου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου, τοῦ ὁμολογητοῦ”, ἐφ’ ὁμοίᾳ συστελλόμενος ἐκδόσει.

Κωνσταντίος τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν, ἣ τὰ τῆς ἀνατολῆς ἔχει
10 ρίζετο σκῆπτρα, προδοσίᾳ τοῦ τῆς αἰρέσεως πρεσβυτέρου καὶ συνδρομῇ τῶν εὐνούχων ὑποτρέχει, καὶ οἱ ἐξ Ἀρείου διωγμὸν κατὰ τῶν εὐσεβούντων πάλιν κινουσι, καὶ Ἀθανάσιον αὐθις δέχεται ἢ ἐσπέρα. Ὁ δὲ θεῖος Ἀλέξανδρος τῷ τοῦ βίου πλησιάσας τέλει οὐδένα μὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διάδοχον αὐτοῦ χει-
15 ροτονεῖ, λογάδας δὲ τῶν ἄλλων δύο ποιεῖται, γνώμην τοιαύτην εἰς αἵρεσιν τῷ πλήθει διδούς, ὡς, εἰ μὲν βούλοιντο διδασκαλικόν τε ἅμα καὶ ταῖς ἀρεταῖς ἀστράπτοντα, Παῦλον αἰρήσονται, ὃν αὐτὸς ἐχειροτόνησε πρεσβύτερον, εἰ δ’ ἐν τῷ σχήματι σεμνὸν καὶ κόσμιον τῇ ἔξωθεν περιβολῇ, Μακεδόνιον, πάλαι χειροτονηθέντα
20 διάκονον καὶ πρὸς γῆρας ἀποκλίνοντα. Ταῦτα εἰσηγησάμενος εἰς τὴν ἀμείνω λῆξιν μεταβαίνει, ἀρχιερατεύσας μὲν τρία καὶ εἴκοσιν ἔτη, βιούς δὲ τὸν πάντα βίον ὀκτῶ καὶ ἐνενήκοντα. Γίνεται δὲ φιλονεικία περὶ τὴν αἵρεσιν τῶν προειρημένων ἀνδρῶν· οἱ μὲν γὰρ ἐξ Ἀρείου πρὸς Μακεδόνιον ἔβλεπον, τὸ δὲ ὀρθόδοξον τὸν
25 Παῦλον προὔτιθεσαν. Κρατεῖ δ’ οὖν ἡ τῶν ὀρθοδόξων ψῆφος, καὶ χειροτονεῖται ὁ Παῦλος ἐπίσκοπος ἐν τῇ τῆς ἀγίας Εἰρήνης ἐπωνύμῳ ἐκκλησίᾳ, ἣν ὁ χρόνος ἀντιδιαστέλλων τῆς νέας ἔδωκε καλεῖσθαι παλαιάν.

Κωνσταντίος δὲ οὐ μετὰ πολὺ ἐκ τῆς Ἀντιοχείων πόλεως ἐν
30 τῇ Κωνσταντίνου γεγονῶς δι’ ὀργῆς εἶχε τὸν χειροτονηθέντα, ὅτι μὴ συγγνώμῃ τῇ αὐτοῦ προῆλθεν ἢ χειροτονία. Καὶ Ἀρειανῶν καθίσας συνέδριον τὸν μὲν Παῦλον σχολάζειν κατεψηφίσατο,

τοδοτοῦν ἄλλον τρόπο ζωῆς καὶ κρίσης, ὄχι ὅμως διαφορετικὴ ἐκλογή καὶ συντομία.

257.

Βίος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως
Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ.

Διαβάσαμε ἀπὸ τὸ βιβλίον ποὺ ἐπιγράφεται, Βίος ἢ ἄθλησις τοῦ ὁσίου Πατέρα μας Παύλου, τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ὁμολογητοῦ, ποὺ περιορίσαμε τὴν ἐκδοσὴν του μὲ ὅμοιο τρόπο.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀναλαμβάνει τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν ποὺ εἶχε τὰ σκῆπτρα στὴν Ἀνατολή μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ πρεσβυτέρου τῆς αἵρεσης καὶ μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν εὐνούχων, οἱ Ἀρειανοὶ ἐπιχειροῦν πάλιν διωγμὸν ἐναντίον τῶν Ὀρθοδόξων καὶ ἡ Δύσις δέχεται πάλιν τὸν Ἀθανάσιον. Ὁ ἱερός Ἀλέξανδρος πλησιάζοντας πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς δὲν χειροτόνησε κανένα διάδοχόν του στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ ἐξέλεξε δύο ἐκλεκτοὺς ἀνάμεσα σὲ ἄλλους, διατυπώνοντας τὴν ἐξῆς γνώμη πρὸς τὸ πλῆθος γιὰ τὴν ἐκλογήν. Ἐάν θέλουν ἀρχιεπίσκοποι μὲ διδακτικὴν ἰκανότητα καὶ συνάμα νὰ λάμπει ἀπὸ ἀρετῆς θὰ διαλέξουν τὸν Παῦλον, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος εἶχε χειροτονήσει πρεσβύτερον, ἂν ὅμως θέλουν κάποιον σεμνόν πρὸς τὸ σχῆμα καὶ κόσμον στὴν ἐξωτερικὴν περιβολήν, τὸν Μακεδόνην, ποὺ εἶχε ἀπὸ παλαιὰ χειρονοηθεὶς διάκονος καὶ ποὺ βάδιζε πρὸς τὰ γηρατειά. Ἀφοῦ εἰσηγήθηκε αὐτὰ μεταβαίνει στὴν καλύτερην ζωὴν, ἀφοῦ ἀρχιεράτευσε εἴκοσι τρία ἔτη καὶ ἔζησε συνολικὰ ἑνενήντα ὀκτώ. Γιὰ τὴν ἐκλογήν ὅμως ἀνάμεσα στοὺς δύο ἄνδρας ποὺ προαναφέραμε ἐγένετο φιλονεικία· γιὰ τὴν οἱ Ἀρειανοὶ ἀπέβλεπαν πρὸς τὸν Μακεδόνην, ἐνῶ οἱ Ὀρθόδοξοι πρὸς τὸν Παῦλον. Ἐπικράτησαν ὅμως οἱ Ὀρθόδοξοι καὶ χειροτονήθη ἐπίσκοπος ὁ Παῦλος στὴν ἐπώνυμην ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Εἰρήνης, ποὺ ὁ χρόνος ἀντιδιαστέλλοντάς τιν μετὰ τὴν νεὰ τὴν ἔκανε νὰ λέγεται παλαιά.

Δὲν πέρασε ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ ἐρχόμενος ὁ Κωνσταντῖνος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν στὴν Κωνσταντινούπολη ἦταν ὀργισμένος μετὰ τὸν χειροτονηθέντα, ἐπειδὴ ἡ χειροτονία δὲν εἶχε γίνῃ μετὰ τὴν γνώμην του. Ἐτσι, ἀφοῦ κάλεσε συνέδριον Ἀρειανῶν, καταδίκασαν τὸν

Εὐσέβιον δὲ τρίτον θρόνον ἀμείβοντα ἐκ Νικομηδείας τῆς βασι-
 λίδος ἐπίσκοπον ἀναδείκνυσιν. Ἄλλ' ὁ μὲν δυσσεβῶς ταῦτα πρά-
 ξας ὑποστρέφει πρὸς Ἀντιόχειαν, Εὐσέβιος δὲ πάντα λίθον ἐκί-
 νει ὡς ἂν περιέλοι τοῦ ἱεροῦ συμβόλου τὸ ὁμοούσιον. Ἄγεται δὴ
 5 τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας, ἣν Κωνσταντῖνος μὲν ὁ
 εὐσεβῆς ἐκ θάθρων ἤγειρεν, ὁ δὲ Κωνσταντῖος καθιερωθῆναι
 γνώμην ἔθετο καὶ τῇ τῶν ἐγκαινίων προφάσει ἐπίσκοποι συλλέ-
 γονται ἐνενήκοντα. Μάξιμος δὲ ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἔφορος,
 ἀνὴρ εὐσεβῆς, οὐ παρῆν, ἀλλ' οὐδ' ὁ Ῥώμης Ἰούλιος, οὔτ' αὐτο-
 10 προσώπως οὔτε διὰ τινος τῶν ὑποτελῶν. Συγκροτεῖται μὲν ἡ
 σύνοδος παρόντος καὶ Κωνσταντίου, οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον σπου-
 δὴν ἄγουσι πρὸ τῶν ἄλλων ἀποσκευάσασθαι Ἀθανάσιον. Ἐπά-
 γουσι οὖν πρώτην αὐτῷ αἰτίαν τὸ παρὰ κανόνα πράξει, κανό-
 να λέγοντες ὃν αὐτοὶ τηνικαῦτα ἐξέθεσαν (ἐπανελθὼν γάρ, ἔφα-
 15 σκον, τῆς ὑπερορίας οὐχὶ τῇ τοῦ κοινοῦ γνώμῃ, ἀλλ' αὐτὸς ἐαυ-
 τῷ τὴν ἀρχιερωσύνην ἐπέτρεψε), δευτέραν ὅτι κατὰ τὴν εἴσοδον
 αὐτῷ στάσεως συρραγείσης, πολλοὶ ἀπέθανον, καὶ τρίτην τὰ ἐν
 Τύρῳ πεπραγμένα, ἐξ ὧν καὶ καταψηφισάμενοι τοῦ τῆς εὐσεβεί-
 ας ἀθλητοῦ, Γρηγόριον ἀντικαθιστῶσι τὸν ὁμόφρονα. Καὶ τολ-
 20 μήσαντες ταῦτα ἐπιτολμῶσι καὶ τὸν μεταπλασμὸν τῆς πίστεως,
 οὐδὲν μὲν κατὰ φωνὴν τῶν ἐν Νικαίᾳ μεμψάμενοι, τῷ δὲ ὑφάλω
 καὶ κακομηχάνῳ τῆς διανοίας σπέρματα προκαταβάλλοντες πρὸς
 τὴν τοῦ ὁμοουσίου καθαίρεσιν. Καὶ ἡ μὲν κατὰ Ἀντιόχειαν σύνο-
 δος ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα τολμήσασα, καὶ τινὰ κανονίσασα,
 25 διαλέλνται.

Εὐσέβιος δὲ πρὸς τὸν Ῥώμης Ἰούλιον διαπρεσβεύεται, τὴν
 κατὰ Ἀθανασίου ψῆφον κυρωθῆναι τεχναζόμενος, ἀλλ' οὐδὲν
 ὧν ἤλπιζεν ἤνυσε. Παῦλος δ' ὁ ἀρχιερεὺς τὴν Ῥώμην καταλα-
 βῶν, καὶ ἕτεροι δὲ οὐκ ὀλίγοι ἐπίσκοποι κατὰ συσκευὴν ἐκδιω-
 30 χθέντες Εὐσεβίου, ἀλλὰ καὶ Ἀθανάσιος, ὁμοῦ διηγὸν ἐν τῇ Ῥώ-
 μῃ. Ὁ δὲ ἱερός Ἰούλιος συκοφαντίαν εἶναι μαθὼν τὰ περὶ τῶν ἀρ-
 χιερέων πεπραγμένα, γράμμασιν αὐτοὺς ὀχυρώσας ἐπὶ τὴν ἀνα-

Παῦλο νὰ σχολάζει καὶ ἀνδεικνύει ἐπίσκοπο τῆς Βασιλεύουσας τὸν Εὐσέβιο τῆς Νικομήδειας, πὺν ἄλλαξε ἔτσι τρίτη φορὰ ἐπισκοπικὸ θρόνο. Μετὰ τις ἀσεβεῖς αὐτῆς πράξεις ὁ Κωνσταντῖος ἐπιστρέφει στὴν Ἀντιόχεια, ἐνῶ ὁ Εὐσέβιος ἔκανε τὸ πᾶν γιὰ νὰ ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸ ἱερὸ σύμβολο τὴ λέξη «ὁμοούσιος». Ἐορτάζονταν τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιόχειας, πὺν ἔκτισε ἀπὸ τὰ θεμέλια ὁ Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβῆς, καὶ ὁ Κωνσταντῖος ἀποφάσισε νὰ τὴν καθιερώσει. Μὲ τὴν ἀφορμὴ τῶν ἐγκαίνιων μαζεύονται ἐνενήντα ἐπίσκοποι. Ὁ Ἱεροσολύμων Μάξιμος ὁμως, ἄνθρωπος εὐσεβῆς, δὲν ἦταν παρών, ἀλλ' οὔτε ὁ Ρώμης Ἰούλιος, οὔτε ὁ ἴδιος οὔτε μὲ κάποιον ἐκπρόσωπο ἀπὸ τοὺς ὑφισταμένους του. Γίνεται ἡ σύνοδος μὲ τὸν Κωνσταντῖο παρόντα, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα σπεύδουν νὰ ἀποσηματίσουν τὸν Ἀθανάσιο. Πρῶτη κατηγορία τοῦ προσάπτουν ὅτι ἐνέργησε παρὰ τὸν κανόνα, καὶ ὀνόμαζαν κανόνα ἐκεῖνον πὺν αὐτοὶ τότε διατύπωσαν (γιατὶ ἔλεγαν, ὅτι ὅταν ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν ἔξορία χωρὶς τὴ γνώμη τοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ αὐτὸς μόνος του, εἶχε ἀναλάβει τὴν ἀρχιεροσύνη)· δεύτερη, ὅτι κατὰ τὴν ἐπιστροφή του ἔγινε στάση καὶ σκοτώθηκαν πολλοί, καὶ τρίτη τὰ ὅσα εἶχανπραχθεῖ στὴν Τύρο. Ἐξαιτίας αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν καταδίκασαν τὸν ἀθλητὴ τῆς πίστεως καὶ τὸν ἀντικατέστησαν μὲ τὸν ὁμοϊδεάτη τους Γρηγόριο. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ πὺν τόλμησαν, τολμοῦν ἐπιπλέον καὶ τὴν τροποποίηση τῆς πίστεως, χωρὶς βέβαια νὰ ψέξουν φανερὰ τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶχε δεχθεῖ ἡ σύνοδος τῆς Νίκαιας, ἀλλὰ μὲ ὑπουλη καὶ ἐπίβουλη σκέψη ἔριχναν τὸ σπόρο γιὰ τὴν ἀπάλειψη τοῦ ὁμοουσίου. Αὐτὰ καὶ ἄλλα τέτοια ἀφοῦ ἀποφάσισε μὲ θράσος ἡ σύνοδος στὴν Ἀντιόχεια καὶ ἀφοῦ πῆρε καὶ μερικὲς ἄλλες ἀποφάσεις, διαλύθηκε.

Ὁ Εὐσέβιος τότε στέλνει πρεσβεῖα στὸν ἐπίσκοπο τῆς Ρώμης Ἰούλιο, θέλοντας μὲ τέχνασμα ν' ἀποσπάσει τὴν ἐπικύρωση τῆς ἀπόφασης κατὰ τοῦ Ἀθανασίου. Δὲν ἐπέτυχε ὁμως τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔλπιζε. Ὁ ἀρχιερέας πάλι Παῦλος πηγαίνοντας στὴ Ρώμη καὶ μαζί καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι ὄχι λίγοι πὺν εἶχαν ἐκδιωχθεῖ μὲ δόλο ἀπὸ τὸν Εὐσέβιο, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀθανάσιος, καὶ ὅλοι μαζί διέμεναν στὴ Ρώμη. Ὁ ἱερὸς Ἰούλιος ὅταν ἄκουσε ὅτι ὅσα ἀποφασίσθηκαν κατὰ τῶν ἀρχιερέων ἦταν συκοφαντικά, τοὺς ἐφοδιάζει μ' ἐπιστολὰς καὶ τοὺς

τολήν ἀποστέλλει, τὸν οἰκεῖον ἐκάστῳ θρόνον ἀποδιδούς καὶ σὺν δίκῃ αἰτιώμενος τοὺς καθελόντας. Καὶ τὰς μὲν οἰκειάς ἐκκλησίας ἀναλαμβάνουσι, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιστολάς οἷς ἐγράφησαν διαπέμπονται. Καὶ Εὐσεβίου μὲν ἀποφθαρέντος Παῦλος εἰς τὸν οἰκεῖον
 5 θρόνον ἀποκαθίσταται, οἱ δ' Ἀρειανίζοντες ἐν τῇ νῦν λεγομένη ἐπὶ Παῦλον ἐκκλησίᾳ χειροτονοῦσι τὸν Μακεδόνιον, ὃς τὸν Υἱὸν μὲν τῷ Πατρὶ ἀνόμοιον ἐβλασφήμει, παραγραφόμενος τὸ ὁμοούσιον, τὸ δὲ πανάγιον Πνεῦμα παντελῶς ἀλλότριον τῆς θεότητος. Ἀθανασίου δὲ τὴν ἰδίαν ἀναλαβόντος ἐκκλησίαν οἱ ἐν Ἀντιο-
 10 χείᾳ πάλιν συνεδρεύοντες (καὶ γὰρ συνήεσαν ἀντεγκαλεῖν ἐπὶ χειροῦντες Ἰουλίῳ τῷ Ῥώμης) τὸν δυσσεβῆ Γρηγόριον διὰ τάχους, ὃν αὐτοὶ παρανόμως ἐχειροτόνησαν, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρου ἀποστέλλουσι καὶ κατήγεν αὐτὸν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας στρατηγός, ἑπτακισχιλίους στρατὸν ἐπαγόμενος. Ὁ μαθὼν Ἀθανᾶσιος
 15 εἰς τὴν Ῥώμην πάλιν ἀπέπλευσεν. Ὁ δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων λαὸς οὐκ ἐνεγκὼν τὸ ἔκθεσμον, τὴν καλουμένην Διονυσίου ἐκκλησίαν, οὐκ ὀρθῶς ποιῶντες (τί γάρ, εἰ μεμήνασιν ἄνθρωποι, κατὰ τοῦ μηδὲν ἠδίκηκός, δεῖ τὴν ἄμυναν φέρειν;) ἐνέπρησαν.

Μανθάνει δ' ὁ Κωνσταντίος, ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγων, ὡς Παῦ-
 20 λος, ὁ τῆς ἀληθείας κῆρυξ, εἰς τὸν ἴδιον ἀποκατέστη θρόνον, καὶ Ἐρμογένει τῷ στρατηλάτῃ ἐντέλλεται ἐπὶ τὰ τῆς Θράκης ἐκπεπομένῳ μέρῃ, ἐξωθῆσαι τὸν ὄσιον τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ μὲν τὴν Κωνσταντίνου φθάσας πόλιν ἐσπούδαζεν, ἧ̄ προσετέτακτο πράττειν τὸ ἔκθεσμον, τὸ δὲ πλῆθος οὐκ ἠνείχετο, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκίαν
 25 αὐτοῦ κατακαίουσι καὶ αὐτὸν σύροντες διαφθείρουσι. Μαθὼν δὲ τοῦτο Κωνσταντίος αὐτὸς καταλαμβάνει τὴν πόλιν, καὶ τὸν μὲν ὄσιον Παῦλον ταύτης ἀπελαύνει, ζημιοῖ δὲ καὶ τὴν πόλιν, τὸ σιτηρέσιον ἀφελὼν αὐτῆς τὸ ἥμισυ τῆς δωρεᾶς, ἣν ὁ φιλόανθρωπος Κωνσταντῖνος αὐτῇ ἐδωρήσατο· ἦν δὲ τὸ ὅλον τῆς δωρεᾶς ἡμε-
 30 ρῆσιοι ἄρτοι μυριάδες ὀκτώ. Ὄργιζετο δὲ καὶ κατὰ Μακεδονίου, οὐ μόνον ὅτι παρὰ γνώμην αὐτοῦ κεχειροτόνητο, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς φόνους, ὧν αὐτὸς στασιάζων γέγονεν αἴτιος· ὁμως οὖν ἐά-

στέλνει στήν Ἀνατολή ἀποδίδοντας στόν καθένα τὸ θρόνο του καὶ κατηγορώντας δίκαια ἐκείνους πού τοὺς εἶχαν καθαιρέσει. Ἀνέλαβαν τότε ὅλοι τὶς Ἐκκλησίες τους, ἀλλ' ἔστειλαν στοὺς παραλήπτες τους καὶ τὶς ἐπιστολές. Ὅταν πέθανε ὁ Εὐσέβιος ὁ Παῦλος ἀποκαταστάθηκε στὸ θρόνο του, ἐνῶ οἱ ἀρειανίζοντες καὶ ἡ λεγόμενη Ἐκκλησία τους χειροτονοῦν στὴ θέση τοῦ Παύλου τὸν Μακεδόنيο, ὁ ὁποῖος βλασφημοῦσε κηρύττοντας ἀνόμοιο τὸν Υἱὸ πρὸς τὸν Πατέρα, παραγράφοντας τὸ ὁμοούσιο, καὶ κηρύττοντας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο τελείως ἄσχετο μὲ τὴ θεότητα. Ὅταν ὅμως ὁ Ἀθανάσιος ἀνέλαβε τὴν Ἐκκλησία του, οἱ κληρικοὶ ὅσοι ἦταν στήν Ἀντιόχεια σέ νέα σύναξή τους (γιατὶ συνάχθηκαν θέλοντας νὰ κατηγορήσουν μὲ τὴν σειρά τους τὸν Ρώμης Ἰούλιο), στέλνουν ἀμέσως στήν Ἀντιόχεια τὸν αἵρετικὸ Γρηγόριο, πού εἶχαν χειροτονήσει οἱ ἴδιοι παράνομα, τὸν ὁποῖο μάλιστα πῆγε ὁ στρατηγὸς τῆς Ἀλεξάνδρειας ἔχοντας μαζί του ἑπτὰ χιλιάδων στράτευμα. Ὅταν τὸ ἔμαθε ὁ Ἀθανάσιος ἔφυγε πάλι στὴ Ρώμη. Ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξάνδρειας δὲν ἀνέχθηκε τὴν παρανομία καὶ πυρπόλησαν τὴ λεγόμενη ἐκκλησία τοῦ Διονυσίου, μὴ ἐνεργώντας βέβαια ὀρθά (τί δηλαδή, ἂν ἔχουν τρελλαθεῖ οἱ ἄνθρωποι, πρέπει νὰ ξεσποῦν ἐναντίον ἐκείνου πού δὲν ἔχει διαπράξει καμμιά ἀδικία;)²⁸.

Ἐμαθε ὁ Κωνσταντῖος στήν Ἀντιόχεια ὅπου βρισκόταν ὅτι ὁ Παῦλος, ὁ κήρυκας τῆς ἀλήθειας, εἶχε ἀποκατασταθεῖ στὸ θρόνο του, καὶ δίνει διαταγὴ στόν στρατηγὸ Ἐρμογένη, πού ἦταν στελαμένος στὰ μέρη τῆς Θράκης, νὰ ἐκδώξει τὸν ὅσιο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Καὶ ὁ στρατηγὸς βέβαια πῆγε στήν Κωνσταντινούπολη καὶ διαζόταν νὰ πράξει τὴν παρανομία πού εἶχε διαταχθεῖ, τὸ πλῆθος ὅμως δὲν τὸ ἀνεχόταν, ἀλλὰ καὶ τὸ σπίτι του πυρπολοῦν καὶ τὸν ἴδιο σκοτώνουν σέρνοντάς τον. Ὅταν τὰ ἔμαθε ὁ Κωνσταντῖος πηγαίνει ὁ ἴδιος στήν πόλη, ἐκδιώκει τὸν ὅσιο Παῦλο ἀπὸ αὐτὴν καὶ τιμωρεῖ τὴν πόλη μὲ ἀφαίρεση τῆς μισῆς δωρεᾶς ἀπὸ τὸ σιτηρέσιο πού εἶχε παραχωρήσει σ' αὐτὴν ὁ φιλόανθρωπος Κωνσταντῖνος. Τὸ συνολικὸ δωρεὰν σιτηρέσιο ἦταν καθημερινὰ ὀγδόντα χιλιάδες ψωμιά. Ὁργίσθηκε ὅμως καὶ ἐναντίον τοῦ Μακεδόنيου, ὄχι μόνο γιατί εἶχε χειροτονηθεῖ χωρὶς νὰ ζητηθεῖ ἡ γνώμη του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς φόνους

σας αὐτὸν ἐν ἡ ἐκκλησίᾳ τὴν χειροτονίαν ὑπέδν, εἰς τὴν Ἀντιόχου ἐξώρμησεν. Ὁ μὲντοι θεσπέσιος Παῦλος πάλιν τὸ δεύτερον καταλαμβάνει τὴν Ῥώμην, καὶ Ἀθανασίῳ συνῆν. Ἀναφέρει γοῦν ἃ πεπόνθοι τῷ Ῥώμης, καὶ αὐθις τοῖς παρ' αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ 5 τοῖς Κώνσταντος τοῦ βασιλέως κατοχυρωθεῖς γράμμασι, παραντίκα τε ἐπάνεισι καὶ τῷ οἰκείῳ θρόνῳ, μετὰ πολλῆς αὐτὸν θυμηδίας τῆς πόλεως ὑποδεξαμένης, ἐγκαθιδρύεται.

Καὶ πάλιν περιοργῆς ὁ Κωνστάντιος, καὶ πάλιν πρόσταγμα εἰς ὑπερορίαν ἄγον τὸν αἰοίδιμον. Καὶ γὰρ τοῦτο δεξάμενος ὁ 10 ὑπαρχος Φίλιππος ἐξορίζει μὲν τὸν ὄσιον, ἀντικαθίστησι δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τὸν πνευματομάχον Μακεδόنيον. Τὸ δὲ τῆς ὑπερορίας οὐκ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, ἀλλ' ἐξ ἐνέδρας προῆλθεν· ὁ γὰρ τοῦ Ἐρμογένους φθόρος σοφώτερον κακουργῆσαι τὸν Φίλιππον ἀπειρογάσατο. Καὶ καλεῖ μὲν σὺν τιμῇ τὸν τοῦ Θεοῦ ἀρχιερέα εἰς 15 τὸ λουτρόν, ᾧ ἐπώνυμον ὁ Ζεύξιππος, ὡς ἐπὶ κοινωφελέσι δῆθεν καὶ μυστικοῖς βουλευμασι, κάκειθεν εἰς τὰς βασιλείους ἐκπέμπει αὐλάς, καὶ δι' αὐτῶν ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, ἣν καὶ οἱ αὐτοῦ πρόγονοι πατρίδα εἶχον. Καὶ τοῖς μὲν τῆς ἀνατολῆς ἐπιβαίνειν μέρεσιν ἐκεκώλυτο, ταῖς δὲ πλησιαζούσαις πόλεσιν οὐκέτι. Καὶ ὁ δυσσε- 20 θῆς Μακεδόنيος στρατιωτικῆς χειρὸς ὑπηρετούσης καὶ συνεποχούμενος τῷ ὑπάρχῳ, εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν παρεισδύεται καὶ φόνος γίνεται πολὺς, τῆς διαφθορᾶς εἰς πεντήκοντα καὶ τρισχιλίους παραταθείσης, καὶ ταῖς τῶν Χριστιανῶν σφαγαῖς ὁ τρισαλιτήριος ἐνθρονίζεται καθ' ὃν δὴ καιρὸν καὶ ὁ Κωνστάντιος τὴν 25 μεγάλην Ἐκκλησίαν (ἐπώνυμον δ' αὐτῇ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία) νεοουργεῖ. Καὶ Παῦλος τὸ τρίτον ὁ θεσπέσιος μετ' ὀλίγον εἰς τὴν Ἰταλίαν παραγίνεται καὶ Ἀθανάσιον τὸν σύναθλον λαβὼν, ἀναδιδάσκουσιν ἃ πεπόνθοισι Κώνσταντα τὸν τῆς ἑσπέρας βασιλεύοντα. Ὁ δὲ τὰ ἐκθεσμα ᾧν ὑπέστησαν ἀκριδέστερον ἐκμαθῶν, γρά- 30 φει τὰδελφῶ τρεῖς παρ' αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους, οἱ λόγον δώσουσι τῶν τε περὶ Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον τολμημάτων καὶ τὴν τῆς πίστεως ἔγγραφον ἐκθεσιν, παραγενέσθαι.

Ἐκπέμπονται δὴ τέσσαρες, Νάρκισσος ὁ Κίλιξ, Θεόδωρος ὁ

πὸν προκάλεσε στασιάζοντας. Ὡστόσο τὸν ἄφησε στὴν Ἐκκλησία στὴν ὁποία εἶχε χειροτονηθεῖ καὶ ἐπανέκαμψε στὴν Ἀντιόχεια. Ὁ θεσπέσιος Παῦλος γιὰ δεύτερη φορὰ πηγαίνει στὴ Ρώμη καὶ διέμεινε ἐκεῖ μαζὶ μὲ τὸν Ἀθανάσιο. Ἀνέφερε στὸν ἐπίσκοπο Ρώμης ὅσα εἶχε πάθει καὶ ἔξασφαλισμένος μὲ γράμματα δικὰ του καθὼς καὶ τοῦ βασιλιᾶ Κώνσταντα, ἐπιστρέφει ἀμέσως καὶ ἐγκαθιδρύεται στὸ θρόνο του, ἀφοῦ ἡ πόλη τὸν δέχθηκε μὲ πολλή χαρὰ.

Καὶ πάλι ἐγίνε ἔξαλλος ὁ Κωνσταντῖος καὶ πάλι βγάζει διαταγὴ νὰ ἔξορισθεῖ ὁ ἅγιος. Ὅταν ἔλαβε τὴ διαταγὴ ὁ διοικητὴς Φίλιππος ἔξορίζει τὸν ὅσιο καὶ βάζει στὴ θέση του στὴν ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τὸν Μακεδόσιο, τὸν πολέμο τοῦ Πνεύματος. Ἡ ἔξορία βέβαια δὲν ἐγίνε φανερά, ἀλλὰ μὲ δόλο· γιατί ὁ φόνος τοῦ Ἑρμογένη^{28α} δίδαξε τὸν Φίλιππο νὰ διαπράξει τὴν κακουργία πρὸ προσεκτικᾶ. Κάλεσε δηλαδὴ τιμητικᾶ τὸν ἀρχιερεῶ τοῦ Θεοῦ στὸ λουτρὸ πὸν λεγόταν τοῦ Ζευξίππου, γιὰ μιὰ σύσκεψη τάχα γιὰ ἔργα κοινωφελῆ καὶ μυστικᾶ, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἔστειλε στὸ βασιλικὸ παλάτι καὶ ἀπὸ τὸ παλάτι στὴ Θεσσαλονίκη, πατρίδα τῶν προγόνων του. Τοῦ ἀπαγόρευσε νὰ ἐπισκέπτεται τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, καθὼς καὶ τὶς γειτονικὲς πόλεις. Ὁ δυσσεβὴς Μακεδόσιοι στὸ μεταξὺ μὲ τὴ βοήθεια στρατιωτικῆς δυνάμεις πηγαίνοντας μὲ τὸ ἴδιο μὲ τὸν ὑπαρχο εἰσβάλλει στὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγίνε μεγάλη σφαγὴ, ἀφοῦ οἱ νεκροὶ ἔφτασαν τρεῖς χιλιάδες πενήντα, καὶ ἐνθρονίζεται ὁ τρισαλιπτήριος μὲ τὴ σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν, τὸν ἴδιο ἀκριβῶς καιρὸ πὸν ὁ Κωνσταντῖος ἐκτιζει τὴ μεγάλη ἐκκλησία, πὸν ὀνομάσθηκε τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Παῦλος ὁ θεσπέσιος πηγαίνει σὲ λίγο γιὰ τρίτη φορὰ στὴν Ἰταλία, παίρνοντας μαζὶ του τὸν συναθλητὴ τοῦ Ἀθανάσιο, καὶ ἐκθέτουν τὰ παθήματά τους στὸν Κώνσταντα, βασιλιᾶ τῆς Δύσης. Αὐτὸς, μαθαίνοντας μὲ περισσότερες λεπτομέρειες τὶς σὲ βάρους τους ἀνομίες, γράφει στὸν ἀδελφὸ του νὰ τοῦ στείλει τρεῖς ἐπισκόπους ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, ὥστε αὐτοὶ νὰ δώσουν ἐξηγήσεις γιὰ ὅσα ἐγίναν εἰς βάρος τοῦ Ἀθανασίου καὶ τοῦ Παύλου, καὶ νὰ καταθέσουν γραπτὴ ἐκθεση τῆς πίστεως.

Τοῦ ἔστειλε αὐτὸς τέσσερις, τὸν Νάρκισσο ἀπὸ τὴν Κιλικία, τὸν

28α. Κατ' ἄλλη γραφὴ Ὁρέστης.

Θραῖξ, Μάρης ὁ Χαλκηδόνης καὶ Μαρκῆς ὁ Σύρος. Οὗτοι τοῖς πε-
 ρὶ Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον εἰς λόγους ἐλθεῖν οὐκ ἐθάρρησαν τὴν
 δ' ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ Ἀντιόχου ἐκτεθειῖσαν πίστιν ἀποκρούσαντες,
 ἑτέραν δὲ συνθέντες, τὸ μὲν ἐμφανὲς τῆς βλασφημίας φεύγουσαν,
 5 τὸ δ' ὁμοούσιον οὐ πρεσβεύουσαν, ἐπιδιδόασι τῷ βασιλεῖ, καὶ
 πλέον οὐδὲν οὔτε δράσαντες οὔτε παθόντες ἀνεχώρησαν. Τριετί-
 ας δὲ διαδραμούσης πάλιν οἱ τῆς ἀνατολῆς συναθροίζονται, καὶ
 πίστιν ἄλλην συντάττουσι καὶ τοῖς ἐν Ἰταλία ἐκπέμπουσι. Διάκο-
 νοι δ' ἦσαν τοῦ συντάγματος Εὐδόξιος, ὁ τηνικαῦτα Γερμανικεῖ-
 10 ας ἐπίσκοπος, καὶ Μαρτύριος ὁ τε Μοψουεστίας Μακεδόνιος. Ἡ
 δὲ τῆς πίστεως αὐτῶν ἔκθεσις ἢ αὐτὴ μὲν ἦν τὰ ἄλλα τῇ προεκτε-
 θείῃ, προσθήκαις δέ τισι ταῖς κατὰ τὸ τέλος ἀλλοκότοις εἰς τὸ
 μακρότερον ἐξετείνεται. Ὁ δὲ κατὰ τὴν Ῥώμην τῶν ἀρχιερέων
 σύλλογος ταύτην οὐ προσεδέξαντο, ἀρκεῖσθαι φάμενοι τῷ συμ-
 15 βόλῳ τῆς πίστεως ὃ ἦ ἐν Νικαίᾳ ὑπηγόρευσε σύνοδος.

Οὕτω δὲ πάντα ταραχῆς κατεχούσης καὶ ἀδιακρίτου ἔριδος
 κηρύσσεται σύνοδος οἰκουμενικὴ γνώμη τῶν δύο βασιλέων, μετὰ
 ἐνδέκατον ἔτος τῆς τοῦ εὐσεβεστάτου Κωνσταντίνου τελευτῆς. Συν-
 ἦλθον οὖν ἐν Σαρδικῇ ἐκ μὲν ἑσπέρας ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους ἐπι-
 20 σκόπους, ἐκ δὲ τῆς ἀνατολῆς ἑξήμιοι καὶ ἑβδομήκοντα. Καὶ οἱ τῆς
 ἑώας τοῖς ἐκ δύσεως εἰς ὁμιλίαν συνελθεῖν οὐκ ἐπένευον καὶ τὸ αἴ-
 τιον, ὅτι Παῦλος αὐτοῖς καὶ Ἀθανάσιος, οἱ τῆς εὐσεβείας ἀθληταί,
 συνεδρίαζον. Ὡς δ' οὔτε οἱ τῆς εὐσεβείας τοὺς περὶ Ἀθανάσιον
 ἀπεσκευάζοντο οὔτε οἱ τῆς αἰρέσεως τῆς πρὸς τοὺς ἀθλητὰς ἔχθρας
 25 ὑπέληγον, διασχίζονται ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ Φι-
 λίππου οἱ ἐξ ἀνατολῆς καταλαβόντες συναθροίζονται, καὶ τηνι-
 καῦτα εἰς τὸ ἐμφανὲς ἀναθεματίζουν τὸ ὁμοούσιον. Οἱ δὲ ἐν Σαρ-
 δικῇ τούτους μὲν ἐρήμη δίκα καταδικάζουσι, τοὺς δὲ κατηγοροὺς
 Ἀθανασίου ὡς συκοφάντας καθελόντες τὴν τε ἐν Νικαίᾳ κηρωθεῖ-
 30 σαν πίστιν ἐπικρατύνουσι καὶ τὸ ἀνόμοιον ἀναθεματίζουν.

Ἔστω τὴν γνώσιν ὃ τῶν ἑσπερίων βασιλεὺς Κώνστας λαβὼν
 ἀναδιδάσκει τε διὰ γραμμάτων τὸν ἀδελφὸν Κωνστάντιον, καὶ

Θεόδωρο ἀπὸ τῆ Θράκη, τὸν Μάρη τῆς Χαλκηδόνας, καὶ τὸν Μαῤῥα τὸν Σύρο. Αὐτοὶ ὅμως δὲν τόλμησαν νὰ συζητήσουν μὲ τὸν Ἀθανάσιο καὶ τὸν Παῦλο. Ἐπίσης ἀπέκρουσαν τὴν ἔκθεση τῆς πίστεως ποὺ εἶχαν κάνει στὴν Ἀντιόχεια, καὶ κατασκεύασαν ἄλλη ποὺ ἀπέφευγε τὴ φανερὴ βλασφημία, ἀλλὰ δὲν πρῆσβευε τὸ ὁμοούσιο, καὶ τὴν παρεῖδωσαν στὸν βασιλιᾶ. Ἐφυγαν χωρὶς οὔτε νὰ κάνουν οὔτε νὰ πάθουν τίποτε περισσότερο. Ὄταν πέρασαν τρία χρόνια συναθροίζονται πάλι οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς, συντάσσουν ἄλλη ἔκθεση πίστεως καὶ τὴ στέλνουν στοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἰταλίας. Γραμματεῖς τῆς συνόδου ἦταν ὁ Εὐδόξιος, ὁ τότε ἐπίσκοπος Γερμανικείας, ὁ Μαρτύριος καὶ ὁ Μοψουεστίας Μακεδόνιος. Ἡ ἔκθεση πίστεως ποὺ συνέταξαν ἦταν κατὰ τὰ ἄλλα ἴδια μὲ τὴν προηγούμενη ποὺ εἶπαμε, ἀλλὰ μὲ κάποιες ἀλλόκοτες προσθήκες στὸ τέλος γινόταν ἐκτενέστερη. Ἡ σύνοδος ὅμως τῶν ἀρχιερέων τῆς Ρώμης δὲν τὴ δέχθηκαν, λέγοντας ὅτι ἱκανοποιοῦνται μὲ τὸ σύμβολο τῆς πίστεως ποὺ συνέταξε ἡ σύνοδος τῆς Νίκαιας.

Ἔτσι ὅλα ἦταν γεμᾶτα ἀπὸ ταραχὴ καὶ σύγχυση καὶ ἔριδες. Κηρύσσεται λοιπὸν οἰκουμενικὴ σύνοδος μὲ ἀπόφαση τῶν δύο βασιλέων, ἔνδεκα χρόνια μετὰ τὸν θάνατο τοῦ εὐσεβέστατου Κωνσταντίνου. Συνῆλθαν στὴ Σαρδικὴ ἀπὸ τῆ Δύση περισσότεροι ἀπὸ τριακόσιοι ἐπίσκοποι, ἐνῶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ μόνο ἑβδομήντα ἕξι. Οἱ ἀνατολικοὶ δὲν δέχθηκαν νὰ συνομιλήσουν μὲ τοὺς Δυτικούς, καὶ ἡ αἰτία ἦταν ὅτι παρακάθονταν στὴ σύνοδο ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἀθανάσιος, οἱ ἀθλητὲς τῆς Ὁρθοδοξίας. Καθὼς λοιπὸν οὔτε οἱ Ὁρθόδοξοι ἀπέκλειαν τὸν Ἀθανάσιο οὔτε οἱ αἵρετικοὶ σταματοῦσαν τὸ μίσος τους πρὸς τοὺς Ὁρθόδοξους, δημιουργεῖται σχίσμα μεταξύ τους, καὶ οἱ ἀνατολικοὶ συνέρχονται στὴν πόλη τῆς Μακεδονίας Φιλίππους καὶ ὀλοφάνερα τότε ἀναθεματίζουν τὸ ὁμοούσιο. Ὅσοι ἔμειναν στὴ Σαρδικὴ τοὺς καταδίκασαν ἐρήμην, ἐνῶ τοὺς κατηγοροῦσιν τοῦ Ἀθανασίου ὡς συκοφάντες τοὺς καθαίρεσαν πρὸς ἐνίσχυση τῆς πίστεως ποὺ ἐπικύρωσε ἡ σύνοδος τῆς Νίκαιας, καὶ ἀναθεμάτισαν τὸ ἀνόμοιο.

Ὄταν τὰ πληροφορήθηκε αὐτὰ ὁ βασιλιᾶς τῆς Δύσης Κώνστας πληροφορεῖ καὶ τὸν ἀδελφὸ του Κωνστάντιο μὲ ἐπιστολὴ καὶ τὸν

παραινεί εὐμενῶς διακεῖσθαι πρὸς Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον, καὶ μηδαμῶς αὐτοῖς ἐμποδῶν ἴστασθαι πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἀποκατάστασιν θρόνων, προστιθείς ὡς, εἰ μὴ ἐκὼν τοῖς δικαίοις κατανεύσοι, αὐτὸς δὴ παραγεγονῶς καὶ ἄκοντος τὸ δίκαιον τοῖς ἠδικημένοις ἀποδοίη. Δείσας οὖν τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἀπειλήν ὁ Κωνσταντῖος, τὸν μὲν ὅσιον Παῦλον τῇ ἰδίᾳ ἐπισκοπῇ οὐκ ἐπέσχεν ἐνιδρῦεσθαι, τὸν δὲ σύναθλον Ἀθανάσιον διαφόροις ἐπιστολαῖς καλεῖ παρ' αὐτὸν καὶ εὐμενῶς ἐλθόντα προσδέχεται καὶ τῶ οἰκείῳ θρόνῳ ἀποκαθίστησιν. Οὕτω μὲν ὁ πολὺς τάρραχος ἐγαληνία, καὶ ἡ Ἐκκλησία τοὺς τῆς εὐσεβείας ἔχαιρεν ἔχουσα προμάχους.

Μαγνητίου δὲ τυραννίδι ἐπιθεμένου καὶ Κώνσταντα τὸν τῆς ἐσπέρας βασιλεύοντα ἀνελόντος, πάλιν ἡ τῆς Ἀρείου λύσεως καταιγὶς τὰς τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίας ἐτάραττε. Καὶ φεύγει μὲν πάλιν Ἀθανάσιος, ἀρπάζει δὲ τὸν αὐτοῦ θρόνον Γρηγόριος. Καὶ ὑπερορίζεται Παῦλος ἐν Κουκουσῶ τῆς Ἀρμενίας, ὁ τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχος, καὶ τῶ δι' ἀγχόνης, τῶν δυσσεβῶν νύκτωρ ἐπεισπεσόντων, τελειοῦται μαρτυρίῳ καὶ ἀντεισάγεται τῇ Κωνσταντινουπόλει ὁ δυσσεβῆς Μακεδόνιος. Καὶ ἐξωθοῦνται μὲν καὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν οἱ ποιμένες, ἐπεισπηδῶσι δὲ οἱ λύκοι. Καὶ τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων ὠμότητα ἡ Μακεδονίου μανία ἐφιλονεῖκει ἀποκρύψασθαι. Καὶ πᾶσα μὲν ἡ ἀνατολή τοῖς δεινοῖς διεφθείρετο, ἡ πόλις δὲ Κωνσταντίνου κατὰ τὸ ἐξαιρέτον, ὅτε καὶ Ἀγέλιος ὁ τῶν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπος, οἷα δὴ καὶ αὐτὸς τὸ ὁμοούσιον πρεσβεύων, ὑπερορίζεται. Καὶ ἦν ἀδιήγητον τὸ κακόν ὅπερ οὐ μέχρις ἀρχιερέων καὶ ἱερέων ἐκέχυτο, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, ὅσοι τὴν Μακεδονίου κοινωνίαν ἀπειτρέποντο, ἐπενέμετο. Μασθοὶ γυναικῶν, ὧ τῆς μανίας, κιβωτῶν καλύμασιν ἐμβαλλόμενοί τε καὶ συμπιεζόμενοι ἀπεπρίζοντο, οἱ δὲ σιδήρῳ τοὺς δὲ καὶ ὠοῖς πεπτωρακτωμένοις, ταινίαις αὐτὰ τοῖς μορίοις ἐνελίττοντες κατέκαιον ἤκε γὰρ τοῖς δυσσεδέσιν ἐπὶ νοῦν καὶ ἅ τοὺς ἀθέους Ἑλληνας κατὰ τῆς φύσεως ἐπινοεῖν αἰδῶς ἀνθρωπίνῃ ἀνεχαίτιζεν.

Ἐκτείνει δὲ τὴν λύσσαν Μακεδόνιος καὶ ἐπὶ τὴν τῶν Παφλα-

συμβουλεύει νὰ εἶναι εὐνοϊκὸς πρὸς τὸν Παῦλο καὶ τὸν Ἀθανάσιο καὶ νὰ μὴν τοὺς ἐμποδίζει ν' ἀποκατασταθοῦν στοὺς θρόνους τους. Προσθετε ὅτι, ἂν δὲν συγκατατεθεῖ μὲ τὴ θέλησή του στὰ δίκαια, θὰ πάει ὁ ἴδιος καὶ θ' ἀποδώσει τὸ δίκαιο στοὺς ἀδικημένους χωρὶς τὴ θέληση ἐκείνου. Φοβήθηκε ὁ Κωνσταντῖος τὴν ἀπειλή τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ δὲν ἐμπόδισε τὸν Παῦλο νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν ἐπισκοπή του, ἐνῶ τὸν συναγωνιστὴ τοῦ Παύλου Ἀθανάσιο μὲ πολλὰ ἐπιστολὰς τὸν κάλεσε κοντά του καὶ ὅταν πῆγε τὸν ὑποδέχθηκε φιλικὰ καὶ τὸν ἀποκατέστησε στὸ θρόνο του. Ἔτσι γαλήνευσε ἡ πολλὴ ταραχὴ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἦταν εὐχαριστημένη νὰ ἔχει τοὺς πρόμαχους τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὁ Μαγνέντιος ὅμως ὅταν κατέλαβε τὴν ἐξουσία καὶ σκότωσε τὸν βασιλὰ τῆς Δύσης Κώνσταντα, πάλι ἡ καταιγίδα τῆς Ἀρειανικῆς λύσσης τάραξε τὴν οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία. Φεύγει πάλι τότε ὁ Ἀθανάσιος καὶ ἀρπάζει τὸν θρόνο του ὁ Γρηγόριος. Ὁ Παῦλος ἐξορίζεται στὴν Κουκουσό τῆς Ἀρμενίας, ὁ ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας, ὅπου μπαίνοντας στὸ σπίτι τὴ νύχτα οἱ αἵρετικοὶ τὸν θανάτωσαν μὲ ἀγχόνη, καὶ ἔβαλαν στὴ θέση του στὴν Κωνσταντινούπολη τὸν αἵρετικὸ Μακεδόσιο. Ἐκδιώκονται ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες οἱ ποιμένες τους καὶ εἰσπηδοῦν οἱ λύκοι. Ἡ μανία τοῦ Μακεδόσιου συναγωνιζόταν νὰ ξεπεράσει τὴν ὠμότητα τῶν ἐθνικῶν. Ἡ Ἀνατολὴ ὅλη καταστρεφόταν ἀπὸ τὰ δεινά, καὶ ὅπως ἰδιαίτερα ἡ πόλη τοῦ Κωνσταντίνου, ὅταν ἐξορίσθηκε ὁ Ἀγέλιος, ὁ ἐπίσκοπος τῶν Ναυατιανῶν, ποὺ πρέσβευε καὶ αὐτὸς τὸ ὁμοούσιο. Τὸ κακὸ ἦταν ἀπερίγραπτο, ποὺ δὲν περιοριζόταν στοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ ταλαιπωροῦσε καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά, ποὺ ἀρνοῦνταν τὴν κοινωνία μὲ τὸν Μακεδόσιο. Ἔβαζαν τοὺς μαστοὺς τῶν γυναικῶν, τί μανία ἀλήθεια! μέσα σὲ κουτιά, τοὺς πῆζαν μὲ τὰ καλύμματα τους καὶ τοὺς πριόνιζαν ἢ τοὺς ἔκοβαν μὲ τὸ μαχαίρι, καὶ ἄλλους τοὺς κατέκαιαν μὲ αὐτὰ πυρακτωμένα τυλίγοντάς τα στὰ μόριά τους μὲ ταινίες. Γιατὶ οἱ αἵρετικοὶ σκέφτονταν καὶ ὅσα ὁ ἀνθρώπινος σεβασμὸς ἐμπόδιζε ἀκόμα καὶ τοὺς ἄθεους εἰδωλολάτρεις νὰ σοφισθοῦν ἐναντίον τῆς ἀνθρώπινης φύσης.

Ὁ Μακεδόσιος ἐπεκτείνει τότε τὴ λύσσα του καὶ στὴν Παφλα-

γόνων χώραν πολλοὺς γὰρ ἠκηκόει καὶ τῶν ὀρθοδόξων καὶ τῶν ἀπὸ Ναυάτου ἐν αὐτῇ διατρίβειν καὶ τέσσαρας φάλαγγας στρατιωτῶν ἐνόπλων παρασκευάζει σταληῆναι κατ' αὐτῶν καὶ τοῖς ὄπλοις διάζεσθαι πρὸς τὴν ἀσέβειαν. Οἱ δὲ κατὰ τὸ Μαντιναῖον 5 οἰκοῦντες εἰς πλῆθος συστάντες, καὶ ζήλω τῆς εὐσεβείας δρέπανα καὶ ἀξίνας καὶ τὸ παρατυχὸν ὄπλα ποιησάμενοι, ἀντιπαρατάττονται τοῖς στρατιώταις, καὶ συμβολῆς γενομένης, πολλοὶ μὲν διαφθείρονται τῶν Παφλαγόνων, τῶν δὲ στρατιωτῶν πλὴν ὀλίγων ἅπαντες. Αὕτη τοίνυν ἡ μαιίφονος καὶ ἀναίσχυντος προᾶξις οὐ 10 παρὰ τῶν ἠδικημένων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν οἰκείως δοκούντων ἔχειν Μακεδονίῳ μῖσος ἀνήγειρε δίκαιον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα διέσεισε πρὸς ἀπέχθειαν. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ σῶμα Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέων εὐσεβεστάτου (ἐδόκει γὰρ ὁ ναός, ἐν ᾧ κατέκειτο, ἐγγὺς εἶναι τοῦ καταπεσεῖν) λαβὼν 15 ἄνευ γνώμης αὐτοῦ εἰς τὸν τοῦ ἁγίου Ἀκακίου νεῶν μετεκόμισε, καὶ ἐπειδὴ πᾶσιν ἡ μετάθεσις οὐ συνεδόκει, ἀλλὰ πολλοῖς ἀνόσιον ἐνομίζετο τὰ τῶν ἀποικομένων ἀνορύττεσθαι σώματα, καὶ τότε βασιλέως εὐσεβεία διαλάμπσαντος, φόνος ἐρρῆη πολὺς. Καὶ τῶν πολλῶν καὶ ἀνηκέστων κακῶν, ὧν ἐτόλμα Μακεδόνιος, μι- 20 κράν τινα δίκην ἀπέτισε τὴν καθαίρεσιν τοῦ ἀξιώματος.

Ἐκράτει δ' οὖν ὁμως τὰ Ἀρείου δι' ὅλης τε τῆς Κωνσταντίου βασιλείας, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ τοὺς Οὐάλεντος τοῦ δυσσεβεστάτου χρόνους, ἕως ἂν ἐκεῖνον μὲν ἡ θεία μετῆλθε δίκη, Θεοδοσίον δὲ τὸν ἐξ Ἰσπανίας ψήφῳ δικαίᾳ Γρατιανοῦ τοῦ τὰ ἐσπέρια περιέ- 25 ποντος εἰς τὸν βασίλειον τῆς ἀνατολῆς θρόνον ἀνεβίβασε, καὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ δι' αὐτοῦ τὸ κράτος ἐβράβευσεν. Ἄλλ' οὕτω μὲν ἡ Ἀρείου αἵρεσις τὰς Ἐκκλησίας ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη κατανεμηθεῖσα τῇ Θεοδοσίῳ εὐσεβείᾳ ἐξωστράκισται, καὶ τὸ ὀρθόδοξον τοῖς οἰκείοις ἐνεκαλλωπίζετο δικαιώμασι. Συγκροτεῖ γοῦν ὁ αὐτὸς θεο- 30 φιλέστατος βασιλεὺς σύνοδον, μελέτην ἔχων καὶ τοὺς ἀπὸ Μακεδονίου πρὸς ἔνωσιν συναγαγεῖν τοῖς ὀρθοδοξοῦσι καὶ πρεσβεύουσι τὸ ὁμοούσιον διὸ καλεῖ καὶ τοὺς προεστῶτας αὐτῶν τῆς αἰρέ-

γονία, γιατί εἶχε ἀκούσει, ὅτι πολλοὶ ὀρθόδοξοι καὶ ὄπαδοὶ τοῦ Ναυάτου ζοῦσαν ἐκεῖ· ἐνεργεῖ λοιπὸν νὰ σταλοῦν τέσσερις φάλαγγες στρατιῶτες, ἔνοπλοι, ἐναντίον τους καὶ νὰ τοὺς ἐξαναγκάσουν νὰ προσέλθουν στὴν αἵρεση μὲ τὰ ὄπλα. Ἐκεῖνοι ὁμως πού κατοικοῦσαν γύρω στὸ Μαντιναῖο, ἀφοῦ συγκεντρώθηκαν μεγάλο πλῆθος, καὶ ἀπὸ ζῆλο πρὸς τὴν ὀρθοδοξία ἀφοῦ μετέτρεψαν σὲ ὄπλα δρεπάνια καὶ ἀξίνες κι ὅ,τι ἔβρισκαν μπροστά τους, ἀντιπαρατάχθηκαν στοὺς στρατιῶτες, καὶ στὴ σύγκρουση πού ἔγινε σκοτώθηκαν βέβαια πολλοὶ Παφλαγόνες, οἱ στρατιῶτες ὁμως, ἐκτὸς ἀπὸ λίγους, ὅλοι. Αὐτὴ ἡ ἀποτρόπαια καὶ ἀδιάντροπη πράξη δημιούργησε ὄχι ἀπὸ μέρους τῶν ἀδικημένων μόνο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς νομιζόμενους ὄπαδούς τοῦ Μακεδόνιου δίκαιο μίσος, ἀλλὰ προκάλεσε τὸ μίσος καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ βασιλιᾶ. Καὶ ὄχι μόνο αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ εὐσεβεῆστερου ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς (γιατὶ πίστευε ὅτι ὁ ναὸς ὅπου εἶχε ταφεῖ ἦταν ἕτοιμος νὰ γκρεμισθεῖ), ἀφοῦ τὸ πῆρε χωρὶς τὴ γνώμη ἐκείνου, τὸ μετέφερε στὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Ἄκακίου, κι ἐπειδὴ δὲν συμφωνοῦσαν ὅλοι μὲ τὴ μεταφορά, ἀλλὰ πολλοὶ θεωροῦσαν ἀνόσια τὴν ἐκταφή τῶν νεκρῶν καὶ μάλιστα ὁ βασιλιάς πού ἔλαμψε γιὰ τὴν εὐσέβειά του, χύθηκε πολὺ αἷμα. Καὶ γιὰ τὰ πολλὰ καὶ βαρύτατα κακὰ πού τολμοῦσε ὁ Μακεδόνιος ἔλαβε μικρὴ μόνο τιμωρία, τὴν καθαίρεση ἀπὸ τὸ ἀξίωμα του.

Ἡ αἵρεση λοιπὸν τοῦ Ἀρείου κυριαρχοῦσε καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου, κι ἀκόμα περισσότερο στὰ χρόνια τοῦ δυσσεδέστατου Οὐάλεντα, μέχρι πού τὸν βρῆκε ἐκεῖνον ἡ θεία δίκη καὶ ἀνέβασε στὸν βασιλικὸ θρόνο τῆς Ἀνατολῆς τὸν Θεοδοσίο ἀπὸ τὴν Ἰσπανία μὲ δίκαιη ἀπόφαση τοῦ Γρατιανοῦ πού κυβερνοῦσε τὴ Δύση, καὶ ἐπιβράβευσε μὲ δύναμη τὴν ὀρθόδοξη πίστη. Ἔτσι λοιπὸν ἡ αἵρεση τοῦ Ἀρείου πού εἶχε διαβρώσει τὶς Ἐκκλησίες ἐπὶ σαράντα χρόνια ἐξοστρακίσθηκε ἀπὸ τὴν εὐσέβεια τοῦ Θεοδοσίου καὶ ἡ ὀρθοδοξία τιμήθηκε μὲ τὰ δικαιώματα πού τῆς ἀνήκαν. Ὁ ἴδιος λοιπὸν ὁ θεοφιλέστατος βασιλιάς συγκαλεῖ σύνοδο, ἔχοντας κατὰ νοῦ νὰ συγκεντρώσει καὶ νὰ συνενώσει καὶ τοὺς ὄπαδούς τοῦ Μακεδόνιου μὲ τοὺς ὀρθοδόξους πού πρέσβευαν τὸ ὁμοούσιο. Γι' αὐτὸ καλεῖ καὶ τοὺς ἀρχηγούς τῆς αἵρεσῆς τους καὶ ἔλα-

σεως. Καὶ συνῆλθον τῶν ὀρθοδοξούντων ἀπὸ μὲν Ἀλεξανδρείας
 Τιμόθεος, ἐξ Ἱεροσολύμων δὲ Κύριλλος, Μελέτιος δ' ἐξ Ἀντιοχεί-
 ας, Γρηγόριός τε παρῆν ὁ θεολόγος, καὶ Ἀχό(ίλ)λιος ὁ Θεσσαλονί-
 κης, καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος, καὶ ἄλλοι πολλοί· πεν-τήκοντα καὶ
 5 ἑκατὸν ἦσαν αὐτῶν ὁ πᾶς σύλλογος. Τοῦ δ' αἵρετικοῦ στίφους
 ἠγεῖτο μὲν ὁ Κυζίκου Ἐλεύσιος καὶ Μαρκιανὸς ὁ Λαμψάκου καὶ ὁ
 Ἐφέσου Εὐθήθιος καὶ ἄλλοι τινές, εἰς τὸν ἕξ καὶ τριάκοντα συγκε-
 φαλαιούμενοι ἀριθμὸν. Παρήνον δὴ βασιλεὺς τε αὐτός, καὶ ὅσον
 ὀρθόδοξον, τοὺς τῆς αἵρετικῆς μοίρας συνελθεῖν εἰς ὁμοφροσύνην
 10 καὶ ἀσπάσασθαι τὸ ὁμοούσιον, ὡς καὶ χωρὶς παραινέσεως διαπρε-
 σβευσασμένους αὐτοὺς οἴκοθεν πρὸς Λιβέριον πρότερον καὶ ἀνομο-
 λογεῖν ὑποσχομένους τὸ ὁμοούσιον, ὑπομνησκόντες ὡς καὶ τὴν
 τῶν ὀρθοδόξων κοινωσίαν ἀντεπάγγελτοι προσεδέχοντο. Τὸ δ' αἵ-
 ρετικόν, τῶν δικαίων ἐλέγχων καὶ φιλανθρώπων παραινέσεων οὐ-
 15 δένα ποιήσαντες λόγον, τῆς οἰκείας δυσσεβείας οὐ μεθίεντο.

Ἐκβάλλονται οὖν διὰ τοῦτο καὶ τοῦ συνεδρίου καὶ τῆς πόλεως
 καὶ ἡ σύνοδος χειροτονεῖ τὸν Νεκτάριον, συγκλητικοῦ μὲν αἵματος
 ὄντα, τὴν τοῦ πραιπόρωτος δὲ χειρίζοντα ἀρχήν, τὸν τρόπον δὲ ἐπιει-
 κέστατον, δι' ὃν καὶ μάλιστα ἐθαυμάζετο. Βεβαιοῖ δ' ἡ ἁγία σύνο-
 20 δος αὕτη καὶ ἦν ἡ ἐν Νικαίᾳ διευτυπώσατο πίστεως ἔκθεσιν. Καὶ
 σύμψηφος πᾶσιν ὁ βασιλεὺς γίνεται, καὶ ἀνακομίζει μετὰ πολλοῦ
 τοῦ σεβάσματος καὶ Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ τὸ λείψανον. Καὶ
 ἀπαντῶσι τῶν ἐπισκόπων σὺν αὐτῷ Νεκταρίῳ πρὸ πολλοῦ τῆς
 Χαλκηδόνος ὅσοι παρῆσαν, καὶ μετὰ πολλῆς ὑμολογίας καὶ τῆς
 25 ἄλλης δορυφορίας ὑποδέχονται, καὶ διὰ μέσης τῆς πόλεως τὸ σῶμα
 κομίζοντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Εἰρήνης τῆς ἀρχαίας κα-
 λουμένης, ἣν Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς εἰς πλάτος καὶ μέγεθος ἐκ
 βραχυτέρας ἀνήγειρεν, ἥς καὶ προσήδρευε, πρὸς ὀλίγον ἀπέθεντο,
 καὶ παννύχιον ὑμνωδίαν τελεσάμενοι, ὄρθρου πάλιν ἡ πόλις πᾶσα
 30 μετὰ τῆς ἴσης καὶ ὁμοίας τιμῆς καὶ δόξης εἰς τὴν νῦν ἐπώνυμον αὐ-
 τοῦ ἐκκλησίαν, πάντων τε τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῦ κλήρου καὶ αὐ-
 τοῦ συμπαρόντος τοῦ βασιλέως, τῷ ἁγιοδόχῳ τάφῳ κατατίθενται.

βαν μέρος οἱ ὀρθόδοξοι Τιμόθεος ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια, Κύριλλος ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, Μελέτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια· ἦταν παρῶν καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Ἀχόλιος, καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι πού συμπλήρωναν τὸν ἀριθμὸ ἑκατὸν πενήντα. Τοῦ αἵρετικοῦ πλήθους ἡγέτης ἦταν ὁ Κυζίκων Ἐλεύσιος, ὁ Λαμψάκου Μαρκιανός, καὶ ὁ Ἐφέσου Εὐήθιος, καὶ μερικοὶ ἄλλοι πού ἀποτελοῦσαν τὸν ἀριθμὸ τριάντα ἕξι. Προέτρεπαν λοιπὸν ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς καὶ ὅσοι ὀρθόδοξοι ἦταν παρόντες τὸ αἵρετικὸ τμήμα νὰ ἐνωθοῦν μὲ ὁμοφροσύνη καὶ νὰ ἀποδεχθοῦν τὸ ὁμοούσιο. Ἐξάλλου καὶ χωρὶς προτροπὴ κανενός εἶχαν ἀπὸ μόνοι τους στείλει προηγουμένως πρεσβεία στὸν Λιβέριο καὶ εἶχαν ὑποσχεθεῖ νὰ ὁμολογήσουν τὸ ὁμοούσιο. Τοὺς ὑπενθύμιζαν ὅτι καὶ μόνοι τους ἀποδέχονταν τὴν κοινωνία μὲ τοὺς ὀρθοδόξους. Τὸ αἵρετικὸ ὅμως τμήμα τῆς συνόδου δὲν ὑπελόγισαν καθόλου τοὺς δίκαιους ἐλέγχους καὶ τὶς φιλόφρονες παραινέσεις καὶ δὲν ἐγκατέλειψαν τὴν δυσσέβειά τους

Ἐκδιώκονται λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὴν σύνοδο καὶ ἀπὸ τὴν πόλη, καὶ ἡ σύνοδος χειροτονεῖ ἐπίσκοπο τὸν Νεστόριο, ἀπὸ γενιὰ συγκλητικῶν, πού εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ πραιπόριτος καὶ ἦταν πολὺ ἐπεικῆς στὴ συμπεριφορὰ, γιὰ τὴν ὁποία καὶ θαυμαζόταν. Αὕτῃ ἡ ἁγία σύνοδος ἐπιβεβαίωσε καὶ τὴν ἐκθεση τῆς πίστεως πού εἶχε διατυπώσει ἡ σύνοδος τῆς Νίκαιας. Ἐπιδοκιμάζει τὰ πάντα ὁ βασιλιάς καὶ μὲ πολὺ σεβασμὸ κάνει τὴν ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ. Τὸν προῦπαντοῦν οἱ ἐπίσκοποι μαζί μὲ τὸν ἴδιο τὸν Νεστόριο, ὅσοι ἦταν παρόντες, μεταβαίνοντας σὲ πολὺ μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Χαλκηδόνα, καὶ τὸν ὑποδέχονται μὲ πολλὰ ψαλμωδίας καὶ τὶς ἄλλες τομῆς, καὶ διασχίζοντας ἔτσι τὴν πόλη μεταφέρουν τὸ σκήνωμα στὴν ἐκκλησίαν τὴν ὀνομαζόμενη ἀρχαία τῆς ἁγίας Εἰρήνης, τὴν ὁποία εἶχε διευρίνει καὶ ἐπεκτείνει ἀπὸ μικρὴ πού ἦταν ὁ βασιλιάς Κωνσταντῖνος, καὶ στὴν ὁποία προϊστάμενος ἦταν ὁ Παῦλος, καὶ ἀπέθεσαν ἐκεῖ γιὰ λίγο τὸ λείψανο. Κι ἀφοῦ τέλεσαν ὀλονυχτία ψαλμωδία, μὲ τὸν ὄρθρο πάλι σύσσωμη ἡ πόλη μὲ ἴση καὶ ὅμοια τιμὴ καὶ δόξα τὸ κατέθεσαν σὲ ἅγιο τάφο μὲ τὴν παρουσία τῶν ἀρχιερέων καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ βασιλιᾶ.

“Οτι καὶ ἡ παροῦσα συγγραφή, ἐξ ἧς ἡ προκειμένη προῆλθεν ἐκλογή, τῆς αὐτῆς ἐστὶ κατὰ τὴν φράσιν καὶ τέχνης καὶ δυνάμεως, βραχύ τι πρὸς τὸ ἄμεινον ἀνατρέχουσα.

ΣΝΗ.

5 Ἐκλογαὶ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἀθανασίου.

Ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ λόγου ὃς ἐπιγράφεται “Βίος, ἦτοι ἄθλησις τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου”, τὸν ἴσον διατυπούμενος τρόπον.

Ὁ τῆς ἐορτῆς καιρὸς τοῦ ἀρχιερέως Θεοῦ καὶ μάρτυρος ἐνε-
 10 στήκει Πέτρου, καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια πᾶσα τὴν μνήμην ἐγέραιρε, καὶ ὁ τούτου διάδοχος ὁ ἱερός Ἀλέξανδρος μετὰ τὰς θείας τελετὰς καὶ τραπέζῃ τοὺς ἐν τῷ κλήρῳ λογάδας ἐδεξιούτο. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἠντρεπίζετο, ὄρα τινος ἐξ ἀπόπτου παρὰ τὰς ὄχθας τῆς θαλάσσης παῖδας ἀπλάστῳ γνώμῃ παίζοντας καὶ τὸ παίγνιον μίμη-
 15 σις ἦν ἱερατικῶν καὶ φρικτῶν μυστηρίων, οὐκ εἰς ὑβριν αὐτὰ περιτρέπουσα, τῷ πόθῳ δὲ τοῦ θεάματος τολμῶσα καὶ τὰ ἀτόλμητα. Ἀλλὰ γὰρ τὸν μὲν Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον ἐποίει ἡ μίμησις, τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος εἰς τε κατηχουμένους καὶ βαπτιζομένους καὶ δὴ καὶ εἰς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐσηματίζεν. Ἐκπλαγεῖς οὖν
 20 τοῖς τελουμένοις ὁ Ἀλέξανδρος, ἄγει πρὸς ἑαυτὸν τοὺς παῖδας, καὶ γνοὺς οὐ χλεύη ταῦτα γινόμενα, ἀλλ’ ὡς ἂν τις ἐκ τῶν ἐκβεθηκόντων φαίῃ, ἐπινοίᾳ τινὶ καὶ ψυχῆς ἀπλότῃ εἰς ἔρωτα διανισταμένης τοῦ κρείττονος, ὅσοι μὲν αὐτῶν ἐβαπτίσαντο, τούτους ἐπιχρίσας διὰ τῆς ἐν Χριστῷ σφραγίδος ἐτελείωσεν, Ἀθανάσιον δὲ
 25 τοῖς τοκεῦσι παρατίθησιν, ἐντολὰς δεδωκῶς παιδεύειν μὲν τοῖς μαθήμασιν, ἠδῶντα δὲ ἀποδοῦναι αὐτῷ, μᾶλλον δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἄλλον τινὰ Σαμουὴλ παρ’ αὐτῶν Θεῷ προσαγόμενον. Πράττουσιν οὖν οἱ γονεῖς ὡς αὐτοῖς τὸ ἀρχιερατικὸν ἐκέλευε πρόσταγμα, καὶ τοῦ καιροῦ καλοῦντος τὸν παῖδα προσφέρουσιν. Ὁ δὲ
 30 δέχεται, καὶ ὁμωρόφιον εἶχε καὶ κοινωνὸν βουλῆς καὶ τῆς εὐσεβείας συλλήπτορα.

Καὶ ἡ παροῦσα συγγραφή, ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε ἡ ἐκλογὴ αὐτῆ, εἶναι τῆς ἴδιας ὡς πρὸς τὴν ἔκφραση καὶ τέχνης καὶ δύναμης, προχωρῶντας ὅμως λίγο παραπάνω πρὸς τὸ καλύτερο.

258.

Ἐκλογές ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Ἀθανασίου.

Διαβάσαμε τὸ βιβλίον ποῦ ἐπιγράφεται, “Βίος ἢ ἄθλησις τοῦ ἁγίου πατέρα μας, ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου”, τοῦ ὁποίου ἡ διατύπωση εἶναι ἴδια μὲ τὰ προηγούμενα (ἐκθέτομε ἐκλογὴν ἀπὸ αὐτό).

Εἶχε φτάσει ὁ καιρὸς τῆς ἑορτῆς τοῦ ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ καὶ μάρτυρα Πέτρου καὶ ὅλη ἡ Ἀλεξανδρεία τιμοῦσε τὴ μνήμη του, καὶ ὁ διάδοχός του, ὁ ἱερός Ἀλέξανδρος, ἔπειτα ἀπὸ διάφορες ἱεροτελεσίαι, δεξιῶθηκε μὲ τραπέζιν τοὺς ξεχωριστοὺς κληρικούς. Κι ἐνῶ γίνονταν αὐτὰ, βλέπει ἀπὸ ἕνα ὑψηλὸ τόπον εἰς τὴν ἀκροθαλασσίαν παιδιὰ νὰ παίζουν μὲ ἀθῶα διάθεσις. Τὸ παιγνίδι τοὺς ἦταν ἡ μίμησις τῶν ἁγίων καὶ φρικτῶν μυστηρίων, ποῦ δὲν τὰ ἐξευτέλιζαν βέβαια, ἀλλὰ τολμοῦσαν πράγματα ἀτόλμητα ἀπὸ τὸν πόθον νὰ τὰ δοῦν νὰ τελοῦνται. Ἡ μμητικὴ αὐτῆ πράξις παρίστανε τὸν Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος τὸ χωρίζε σὲ κατηχούμενους καὶ βαπτιζόμενους, καὶ μάλιστα καὶ σὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Γεμᾶτος ἐκπληξῆς ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ ὅσα ἔβλεπε καλεῖ τὰ παιδιὰ κοντὰ του, καὶ ὅταν κατὰλαβε ὅτι δὲν γίνονταν γιὰ νὰ χλευάσουν τὰ θεῖα, ἀλλὰ ὅπως ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα θὰ μπορούσε νὰ κρίνει κανεὶς, ἀπὸ κάποια φώτισις καὶ ἀπλότητις τῆς ψυχῆς ποῦ τὰ ὠθοῦσε σὲ ἔρωτα τοῦ καλοῦ, ὅσα ἀπὸ τὰ παιδιὰ εἶχαν βαπτισθεῖ, ἔκανε σ' αὐτὰ τὸ χρίσμα καὶ τὰ τελειοποίησε μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, τὸν Ἀθανάσιον ὅμως τὸν παρέδωσε τοὺς γονεῖς του, δίνοντάς τοὺς ἐντολὴν νὰ τὸν μορφώσουν μὲ διάφορα μαθήματα καὶ ὅταν μπεῖ εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν νὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὸν ἴδιον, ἢ καλύτερα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, προσφέροντάς τον εἰς τὸ Θεὸν ὡς ἕνα ἄλλο Σαμουὴλ. Οἱ γονεῖς ἔπραξαν ὅπως τοὺς πρόσταξε ἡ ἀρχιερατικὴ ἐντολή, καὶ ὅταν ὁ καιρὸς ἦταν ὁ κατάλληλος προσφέρουν τὸν υἱὸν τοῦ. Ἐκεῖνος τὸν δέχθηκε καὶ τὸν εἶχε ὁμόστεγον καὶ μέτοχον τῶν σκέψεων του καὶ βοηθὸν εἰς τὴν πίστην.

Τῆς δὲ Ἀρείου λύσεως μικροῦ τὴν οἰκουμένην λυμαινομένης
 πολλοὺς ἀγῶνας, ἀρχομένης μὲν σὺν Ἀλεξάνδρῳ τῷ θεσπεσίῳ,
 ὕστερον δὲ καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας διήθλησε. Καὶ γὰρ
 Ἀρειον μετὰ τὴν καθαίρεσιν καὶ τὸ ἀνάθεμα ὑποκρινόμενον μὲν
 5 τὰ τῆς εὐσεβείας, κρατύνειν δὲ τῇ πρὸς ὀλίγον ὑποκρίσει μηχανώ-
 μενον τὰ τῆς ἀσεβείας, ἐφώρασέ τε ὁ σοφὸς Ἀθανάσιος, καὶ ἀπο-
 σταλέντα πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Ἀλεξανδρείας παρὰ τοῦ εὐσε-
 βοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου (οἶδε γὰρ πολλάκις μεμηχανημένος
 δόλος καὶ τοὺς συνετοὺς ἐκκλέπτειν) μὴ παραδέξασθαι συνηγωνί-
 10 σατο. Εἶτα δὲ τοῦ ἐν ἀγίοις τελευτήσαντος Ἀλεξάνδρου αὐτὸς κα-
 ταστὰς διάδοχος πρὸς πολλῶ μείζους ἀγῶνας ἐναπεδύετο. Διὸ
 καὶ ἅπαν τὸ αἵρετικὸν σύνταγμα σκοπὸν αὐτὸν τῆς ἰδίας προὔτι-
 θεσαν γλωσσαλγίας τε καὶ σνκοφαντίας Συμφράττονται δὴ μάλι-
 στα κατ' αὐτοῦ οἱ περὶ Εὐσέδιον τὸν Νικομηδείας, καὶ μισθοῦνταί
 15 τινες τῆς Μελετίου αἰρέσεως, καὶ δι' αὐτῶν κατηγορίας συρ-
 ράπτουσιν, ὧν ἡ μὲν πρώτη λινῆν ἐσθῆτα τοὺς Αἰγυπτίους τελεῖν
 τῇ Ἀλεξανδρέων ἐκ τῆς Ἀθανασίου πλεονεξίας συνέπλαττεν, ἡ
 δευτέρα δὲ ὡς τοῖς βασιλέων ἐνεδρεῦει πράγμασι (Φιλουμένῳ γάρ
 τινι, ἐπιθέσθαι τυραννίδι φήμην λαβόντι, χρυσίου πλήρες ἕξαπο-
 20 στεῖλαι γλωσσόκομον) ὑπετίθετο. Καὶ ἡ τρίτη, Ἰσχύραν καὶ τὴν
 ἀνατραπεῖσαν τράπεζαν καὶ τὸ κατεαγὸς μυστικὸν ποτήριον καὶ
 τὸν Μαρεώτην καὶ Μακάριον τὸν πρεσβύτερον καὶ τὴν ληστρικὴν
 αὐτοῦ ἔφοδον καὶ τὸ ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην θεατρικὸν δρα-
 μα σκηνοποιεῖ. Ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα οἱ περὶ Εὐσέδιον δραμα-
 25 τουργήσαντες εἰς ἀκοὰς ἐνηχοῦσι τὰς βασιλικὰς, καὶ κινουῦσιν εἰς
 ὄργην, αἰτιασάμενοι ὅτι καὶ Ἀρειον βασιλικοῖς καὶ γράμμασι καὶ
 προστάγμασι πεποιθότα οὐκ ἠνέσχετο δέξασθαι.

Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ καὶ ἐπὶ τὰ τῶν Ἱεροσολύμων ἐγκαίνια
 σχεδὸν πάντες συνήεσαν οἱ ἐπίσκοποι· καὶ γράφει Κωνσταντῖνος
 30 ὁ εὐσεβῆς βασιλεὺς πάλιν συλλεγῆναι σύνοδον ἐποψομένην ἃ δι-
 έβαλλέ τε Ἀθανάσιον καὶ ἃ συνίστη τὸν Ἀρειον, καὶ εἰ μὲν φθό-
 νος ὀρθοδοξοῦντα τὸν Ἀρειον τῆς Ἐκκλησίας διέστησεν, εἰς

“Ὅταν ἡ Ἀρειανὴ λύσσα λυμαινόταν σχεδὸν ὅλη τὴν οἰκουμένη, ἀνέλαβε πολλοὺς ἀγῶνες, στὴν ἀρχὴ τῆς μαζί με τὸν Ἀλέξανδρο, καὶ ὕστερα μόνος του γιὰ χάρι τῆς ὀρθοδοξίας. Γιατὶ ὁ σοφὸς Ἀθανάσιος καὶ τὸν Ἄρειο ἀποκάλυψε μετὰ τὴν καθαίρεση καὶ τὸ ἀνάθεμα, ὅτι ὑποκρινόταν τὸν ὀρθόδοξο, ἐνῶ μηχανευόταν μετὰ τὴν προσωρινὴ ὑποκρισία νὰ ἐνισχύσει τὴν αἵρεσή του, καὶ ὅταν στάλθηκε ἀπὸ τὸν εὐσεβῆ βασιλιᾶ Κωνσταντῖνο στὸν ἐπίσκοπο Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρο (γιατὶ γνωρίζει ἡ ἀπάτη νὰ μηχανεύεται ἀπάτες καὶ νὰ παραπλανᾷ καὶ τοὺς συνετούς), πῆρε μέρος στὸν ἀγῶνα νὰ μὴ γίνει δεκτὸς. Ἐπειτα μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ἀγίου Ἀλεξάνδρου ὅταν ἔγινε ἐκεῖνος διάδοχός του ἀποδύθηκε σὲ πολὺ μεγαλύτερους ἀγῶνες. Γι’ αὐτὸ ὅλη ἡ αἵρετικὴ παράταξη τὸν ἔκανε στόχο τῆς ρητορείας καὶ τῶν συκοφαντιῶν τῆς Συμπαρατάσσονται κυρίως ἐναντίον του ὁ ἐπίσκοπος Νικομηδείας Εὐσέβιος καὶ οἱ δικοὶ του καὶ μισθώνουν μερικὸς ἀπὸ τὴν αἵρεση τοῦ Μελετίου καὶ τοὺς βάζουν νὰ ἐξυφάνουν κατηγορίες. Ἡ πρώτη κατηγορία ποὺ ἔπλασαν ἦταν ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι κατέβαλλαν ἐξαιτίας τῆς πλεονεξίας τοῦ Ἀθανασίου λινὸ φόρεμα στὴν Ἐκκλησία τῶν Ἀλεξανδρέων· ἡ δεύτερη, ὅτι ὑπέσκαπτε τὴ θέση τοῦ βασιλιᾶ (γιατὶ τάχα εἶχε στείλει πολὺ χρυσάφι σὲ κάποιον Φιλούμενο ποὺ εἶχε διαδοθεῖ φήμη ὅτι εἶχε ἐπιτεθεῖ στὴ βασιλεία). Καὶ ἡ τρίτη ὅτι παριστάνει θέατρο γύρω ἀπὸ τὸν Ἰσχύρα καὶ τὸ ἀναποδογύρισμα τῆς τράπεζας καὶ τὸ σπασμένο μυστικὸ ποτήριο καὶ τὸν Μαρεώτη καὶ τὸν πρεσβύτερο Μακάριο καὶ τὴ ληστρικὴ ἐπίθεσή του, δράμα ποὺ παραστάθηκε σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη. Αὐτὰ καὶ ἄλλα τέτοια ἀφοῦ παρουσίασαν μετὰ θεατρικὸ τρόπο ὁ Εὐσέβιος καὶ οἱ δικοὶ του, γέμισαν τὰ αὐτιά τοῦ βασιλιᾶ καὶ ἀναψαν τὴν ὀργή του ὅταν τὸν κατηγορήσαν ὅτι τὸν Ἄρειο, ποὺ ἔδειχνε ὑπακοή στὶς βασιλικὲς ἐπιστολές καὶ τὶς διαταγές, μολονὶ φρονοῦσε ὀρθά, δὲν θέλησε νὰ τὸν δεχθεῖ.

Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῶν Ἱεροσολύμων συγκεντρώθηκαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐπίσκοποι. Ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ εὐσεβῆς βασιλιάς, γράφει πάλι νὰ συνέλθει σύνοδος γιὰ νὰ ἐξετάσει τὶς κατηγορίες ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ Ἀρείου, καὶ ἂν εἶναι ὁ φθόνος ποὺ ἀπομάκρινε τὸν Ἄρειο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ἐνῶ

εὐρήνην συμβιδάσαι τὴν διάστασιν, εἰ δ' αὐτὸς ἀπάτη κέχρηται, εἰς Ἀλεξανδρείαν τε διαπεμφθῆναι κάκει σὺν ἀκριθείᾳ ὑπ' ἐξέτασιν ἄγεσθαι τὴν δὲ διάσκεψιν τὴν περὶ Ἀθανάσιον καὶ Ἀρειον πορευομένους ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὁδοῦ πάρεργον ἐν Τύρῳ 5 ποιήσασθαι. Τριακοστὸν δὲ τότε ἤνυετο ἔτος τῆς Κωνσταντίνου βασιλείας ἐξήκοντα δὲ ἐπίσκοποι τὴν ἐν Τύρῳ σύνοδον ἐπλήρουν, Διονυσίου τοῦ ὑπατικοῦ συνάγοντος αὐτοὺς, μεθ' οὗ καὶ ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων καὶ τινες τῶν ἐν τέλει τῆ συνόδῳ συνήδρευον. Παρῆν δὲ καὶ Ἀθανάσιος, ἀλλὰ καὶ Μακάριος ὁ πρεσβύτερος, 10 ρος, στρατιωτικῆς χειρὸς ἀπὸ Ἀλεξανδρείας σιδηροδέσιμον αὐτὸν ἀγαγούσης

Πρώτην οὖν κατηγορίαν τὴν περὶ τῆς λιπῆς ἐσθῆτος προβάλλονται. Ἀλλὰ ταύτην τὴν διαβολὴν, οὐκ ἐν Τύρῳ μόνον κινηθεῖσαν ἀλλὰ καὶ πρότερον ἐν Νικομηδείᾳ ταῖς τοῦ βασιλέως ἐνηνε- 15 χθειῖσαν ἀκοαῖς, Ἄπισ τε καὶ Μακάριος, οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας πρεσβύτεροι, ἐκεῖσε παρατυχόντες, ῥαδίως διήλεγξαν. Διὸ τῶν μὲν συκοφαντῶν ὁ βασιλεὺς καθήψατο γράμμασιν, Ἀθανάσιον δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἐλθεῖν προετρέψατο. Καὶ τὰ γράμματα ἤκε πρὸς τὴν ἐν Τύρῳ σύνοδον, καὶ εἰς κατήφειαν τὴν περὶ τὸν Εὐσέβιον φατρίαν συν- 20 ἔστελλεν ἤδη πολλὴν ῥέουσιν κατὰ Ἀθανασίου, ὅτι τε αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἠτιάσατο, καὶ ὅτι ἢ κατὰ τὴν λιπῆν ἐσθῆτα συκοφαντία προέφθασε δοῦναι τὸν ἔλεγχον. Τῆς δὲ διαβολῆς ταύτης ἐκπεσόντες τὰ περὶ Ἰσχύραν καὶ Μακάριον τὸν πρεσβύτερον προτείνουσιν. Ὁ δὲ σοφὸς Ἀθανάσιος παρεγράφετο μὲν κατὰ νόμους πρῶτων 25 τοὺς προφανεῖς ἐχθρούς, Εὐσέβιόν φημι καὶ τοὺς ὁμόφρονάς, ἠξίου δὲ πρὸ πάντων Ἰσχύραν ἐπιδειχθῆναι πρεσβύτερον, οὗ λειτουργοῦντος ἐπεισπεσεῖν ἔπλαττεν ἡ κατηγορία τὸν Μακάριον κατὰ ληστρικὴν ἔφοδον ἐξ ἀποστολῆς Ἀθανασίου, καὶ ἀνατρέψαι τὴν ἱερὰν τράπεζαν, καὶ τὸ μυστικὸν κατεάξει ποτήριον καὶ τὰ τῆς θεΐ- 30 ας Γραφῆς ἡμῶν βιβλία πυρὶ παραδοῦναι.

Ἄλλ' ὁ μὲν τὰ δύο ταῦτα νόμῳ κοινῷ ἀντιπαρετίθει καὶ ἀντιπροϋδάλλετο, οἱ δὲ κριταὶ οὐχὶ κρίνειν, εἰς δὲ τὸ κρατύνειν τὴν

ἦταν ὀρθόδοξος, νὰ συμβιδάσουν μὲ εἰρήνη τὴ διάσταση. Ἐν ὅμως ὁ Ἄρειος χρησιμοποίησε ἀπάτη, νὰ κληθεῖ στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἐκεῖ νὰ ὑποβληθεῖ σὲ ἀκριβῆ ἐξέταση. Τὴ διάσκεψη γύρω ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο καὶ τὸν Ἄρειο νὰ τὴν κάνουν στὴν Τύρο καθ' ὁδὸν πηγαίνοντας πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου ἦταν τότε στὸ τριακοστὸ ἔτος τῆς στὴν Τύρο ἀποτελοῦσαν τὴ σύνοδο ἐξήντα ἐπίσκοποι, τοὺς ὁποίους εἶχε συγκαλέσει ὁ ὑπατικός Διονύσιος, καὶ μετεῖχαν στὴ σύνοδο καὶ ὁ διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας καὶ μερικοὶ ἀκόμα ἄρχοντες. Ἦταν παρὼν καὶ ὁ Ἀθανάσιος, ἀλλὰ καὶ ὁ πρεσβύτερος Μακάριος, τὸν ὁποῖο ἔφερε σιδηροδέσμιον ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια στρατιωτικὴ δύναμη.

Πρῶτοι λοιπὸν οἱ συκοφάντες πρόβαλαν τὴν κατηγορία γιὰ τὸ λινὸ φόρεμα. Αὐτὴν ὅμως τὴν κατηγορία ποὺ δὲν διατυπώθηκε μόνον στὴν Τύρο, ἀλλὰ καὶ προηγουμένως στὴ Νικομήδεια, καὶ εἶχε φτάσει στὰ αὐτιά τοῦ βασιλιᾶ, εὐκόλα τὴν ἀντέκρουσαν ὁ Ἄρειος καὶ ὁ Μακάριος, πρεσβύτεροι τῆς Ἀλεξάνδρειας ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ ὁ βασιλιάς ἐπέπληξε μ' ἐπιστολὴν τοὺς συκοφάντες καὶ κάλεσε τὸν Ἀθανάσιο νὰ πάει κοντά του. Ἡ ἐπιστολὴ ἔφτασε στὴ σύνοδο τῆς Τύρου²⁹, καὶ πολλὴ κατῆφεια κυρίευσε τὴ φατρία τοῦ Εὐσεβίου, τὴν ὁποία κατῆφεια εἶχαν ἤδη προκαλέσει στὸν Ἀθανάσιο, ἐπειδὴ ὁ βασιλιάς κατηγόρησε ἐκείνους, καὶ ἐπειδὴ εἶχε ἤδη ἀντικρουθεῖ ἡ συκοφαντία τοῦ λινοῦ φορέματος. Ἀφοῦ ἀπέτυχαν στὴν κατηγορία τοὺς αὐτῆ, πρόβαλαν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἰσχύρα καὶ τὸν πρεσβύτερο Μακάριο. Ἀλλὰ ὁ σοφὸς Ἀθανάσιος ἀπέριπτε ἐνεργώντας σύμφωνα μὲ τὸ νόμον τοὺς φανεροὺς ἐχθροὺς, ἐννοῶ τὸν Εὐσέβιον καὶ τοὺς ὁμόφρονές του, καὶ ἀπαιτοῦσε προπάντων νὰ ἀποδειχθεῖ ὁ Ἰσχύρας καὶ πρεσβύτερος, ποὺ ἡ κατηγορία ἔλεγε ψευδῶς, ὅτι τὴν ὥρα ποὺ λειτουργοῦσε ὄρμησε μέσα σὰν ληστής ὁ Μακάριος σταλμένος ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο, ἀνέτρεψε τὴν ἁγία Τράπεζα, καὶ ἀφοῦ συνέτριψε τὸ μυστικὸ ποτήριον, παρέδωσε στὴ φωτιὰ τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς θείας Γραφῆς μας.

Καὶ αὐτὸς βέβαια ἀντιπαρέθετε καὶ ἀντιπρόβαλλε αὐτὰ τὰ δύο σὲ κοινὸ νόμον, οἱ δικάστες ὅμως ὄδηγοῦσαν ὅλον τὸ συλλογισμόν τους

29. Τὸ ἔτος 335 μ. Χ.

συκοφαντίαν ὄλον ἔτεινον τὸν λογισμόν. Διὸ λόγον μὲν τῶν
δικαίως λεγομένων οὐδένα εἶχον, εἰσάγεται δὲ ἡ περὶ τὸν Μακά-
ριον καὶ Ἰσχύραν κατηγορία. Καὶ τὸ μὲν πρόθυμον ἦν τῶν συκο-
φαντῶν ἀφόρητον, τὸ δὲ τῆς ἀποδείξεως ἄπορον τὴν προθυμίαν
5 ἐδείκνυ δυσεβείας καὶ φθόνου κακούργημα. Ὑπερθέσει δὲ καὶ
τέχνη τὴν τῆς ἀποτυχίας αἰσχύνην συσκιάζοντες πρὸς τὸν Μαρε-
ώτην τῆς αὐτῶν συμμορίας ἀποστέλλουσιν, ἐκεῖσε τὴν ἔτασιν, ἐν
ᾧ ἡ προᾶξις προῆλθε, δέον γενέσθαι προφασισάμενοι. Ὡς δ' εἶδεν
ὁ Ἀθανάσιος οὓς παρεγράψατο κριτὰς στελλομένους (Θεογό-
10 ος γὰρ ἦν καὶ Μάρης καὶ Θεόδωρος καὶ Μακεδόνιος καὶ Οὐρσά-
κιος), διεμαρτύρατο πᾶσι τὸ περιφανέστατον τοῦ ἀδικήματος,
καὶ ὅτι Μακάριος μὲν ὁ πρῶτος τὴν γραφὴν ὑφιστάμενος ἐν σι-
δήροις ἦν, Ἰσχύρας δ' ὁ κατήγορος τοῖς ἐκθέσμοις κριταῖς συνε-
τέτακτο. Ὡς δ' οὐ προσεῖχον ἡ σύνοδος οἷς ἠτιᾶτο καὶ διεμαρτύ-
15 ρετο, διαλαθῶν πρὸς βασιλέα, ἄτε δὴ καὶ μετακληθεῖς, ἀνεχώρη-
σεν. Οἱ δὲ τοῦ Μαρεώτου κριταὶ ἐκ μονομερείας, ὡς αὐτοῖς τὸ
ψεῦδος καὶ ὁ φθόνος ἐπέταπτεν, ὑπομνήματα συνταξάμενοι πρὸς
τὴν σύνοδον ἐπανήεσαν.

Αὕτῃ δέ, πρὶν ἢ παραγενέσθαι τούτους, ἐρήμην Ἀθανασίου
20 κατεδιήτησε, παραγεγονότων δὲ τὴν τε καθαίρεσιν ἐπεκύρωσαν
καὶ λοιδορίαις ἐπηύξησαν. Καὶ παραντίκα πρὸς τὴν καθιέρωσιν
τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας οἱ τὸ ἱερουργικὸν ἐξ ὧν ἔπραξαν
ἀνοσιουργήσαντες σπουδῆ παραγίνονται. Καὶ τὸν Ἄρειον ἐπι-
στάντα οἱ μὲν περὶ Εὐσέβιον ἀσμένως προσδέχονται, οἱ δὲ τῆς ὀρ-
25 θῆς ἀπεστράφησαν πίστεως, ὀρίσαντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸν λόγον
ὑπέχειν ὧν ἐν αἰτία καθίσταται, ἐν ἧ καὶ παραγεγονῶς ἐάλω. Ἐν
τούτοις δὲ τῶν πραττομένων κινουμένων φθάνει γράμματα τοῦ βα-
σιλέως, καὶ Ἀθανάσιον πρὸς αὐτὸν ἀπαγγέλλοντα ἠκεῖν καὶ αὐ-
τοὺς ἐπὶ τὴν βασιλίδα παραγενέσθαι, καὶ εἰς ἀγωνίαν ἐμβάλλει τὴν
30 σύνοδον. Διὸ οἱ πλείους μὲν αὐτῶν εἰς τὰ οἰκειᾶ ἐπανήεσαν, οἱ δὲ
περὶ Εὐσέβιον καὶ Θεογόσιον τέως αὐτόθι χρονίζειν ἐγίνωσκον, τῇ
παρολῃ τοῦ καιροῦ τὴν ἀγωνίαν λύειν μηχανώμενοι

ὄχι στὸ νὰ κρίνουν, ἀλλὰ στὸ νὰ ἐνισχύσουν τὴ συκοφαντία. Γι' αὐτὸ δὲν εἶχαν τί ν' ἀπαντήσουν σὲ ὅσα δίκαια λέγονταν, καὶ παρουσιάζουν τὴν κατηγορία γιὰ τὸν Μακάριο καὶ τὸν Ἰσχύρα. Καὶ ἡ προθυμία βέβαια τῶν συκοφαντῶν ἦταν ἀφόρητη, ἡ ἀδυναμία ὅμως ν' ἀποδειχθεῖ παρουσίαζε τὴν προθυμία τους κακοῦργημα ἀσέβειας καὶ φθόνου. Καλύπτοντας ὅμως μὲ καθυστέρηση καὶ τέχνη τὴν ντροπὴ τῆς ἀποτυχίας, στέλνουν στὸν Μαρεώτη τὴν ἴδια συμμορία μ' αὐτοὺς μὲ τὴν πρόφαση ὅτι ἡ ἐξέταση ἔπρεπε νὰ γίνεῖ ἐκεῖ ὅπου πραγματοποιήθηκε καὶ ἡ ἐπίθεση. Μόλις ὁ Ἀθανάσιος εἶδε νὰ στέλνονται ὡς δικαστὲς αὐτοὶ τοὺς ὁποίους εἶχε ἀπορρίψει (γιατὶ ἦταν ὁ Θεογόσιος, ὁ Μάρης, ὁ Θεόδωρος, ὁ Μακεδόσιος καὶ ὁ Οὐρσάκιος), φώναξε σὲ ὅλους γιὰ τὸ ὀλοφάνερο ἀδίκημα, καὶ ὅτι ὁ Μακάριος, ὁ πρῶτος κατηγορούμενος, ἦταν στὴ φυλακὴ σιδηροδέσμιος, ἐνῶ ὁ Ἰσχύρας ὁ κατήγορός του ἦταν μαζί μὲ τοὺς ἀνομοὺς δικαστὲς τοῦ Μακαρίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ σύνοδος δὲν ἔδινε προσοχὴ στὶς κατηγορίες καὶ τὶς διαμαρτυρίες τοῦ Ἀθανασίου, ἀναχώρησε κρυφὰ στὸν βασιλιά, ἀφοῦ μάλιστα εἶχε μετακληθεῖ. Οἱ δικαστὲς τοῦ Μαρεώτη, ἀφοῦ συνέταξαν ὑπομνήματα μονομερῶς, ὅπως τοὺς ὑπαγόρευσε τὸ ψεῦδος καὶ ὁ φθόνος, ἐπανῆλθαν στὴ σύνοδο.

Ἡ σύνοδος ὅμως, προτοῦ αὐτοὶ φτάσουν, καταδίκασε ἐρήμην τὸν Ἀθανάσιο, καὶ ὅταν ἔφτασαν αὐτοὶ καὶ τὴν καθαίρεση ἐπικύρωσαν καὶ μὲ ὕβρεις τὴν ἐπαύξησαν. Καὶ ἀμέσως φτάνουν γρήγορα γιὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας στὰ Ἱεροσόλυμα, αὐτοὶ ποὺ ἀνοσιούργησαν κατὰ τῆς ἱερουργίας μὲ τὶς πράξεις τους. Ὅταν ἔφτασε ὁ Ἄρειος ὁ Εὐσέβιος καὶ οἱ δικοὶ ποὺ δέχθηκαν μὲ χαρὰ, τὸν ἀποστράφηκαν ὅμως οἱ ὀρθόδοξοι, καὶ ὄρισαν νὰ λογοδοτήσῃ στὴν Ἀλεξάνδρεια γιὰ ὅσα τὸν κατηγοροῦσαν, καὶ ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ τὸν συνέλαβαν. Ἐνῶ αὐτὴ ἦταν ἡ κατάσταση, φτάνει ἐπιστολὴ τοῦ βασιλιᾶ ποὺ ζητοῦσε καὶ ὁ Ἀθανάσιος νὰ μεταβεῖ σ' αὐτὸν καὶ ἐκεῖνοι νὰ πᾶνε στὴ βασιλεύουσα, πρᾶγμα ποὺ προκάλεσε ἀγωνία στὴ σύνοδο. Γι' αὐτὸ οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἐπέστρεψαν στὴν ἔδρα τους, ἐνῶ οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Εὐσέβιο καὶ τὸν Θεογόσιο ἀποφάσισαν νὰ παρατείνουν τὴν παραμονή τους στὰ Ἱεροσόλυμα, μηχανευόμενοι τὴ διάλυση τῆς ἀγωνίας τους μὲ τὴν παρέλκυση τοῦ χρόνου.

Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ καὶ τὸ ἕτερον τῶν ἐγκλημάτων, ὃ τῷ Φιλο-
 μένω χρυσίον ἔλεγεν Ἀθανάσιον διαπέμψαι κατὰ πρόσωπον δια-
 λύεται τοῦ βασιλέως ἐν προαστείῳ τῆς Νικομηδείας Ψαμαθία
 καλουμένῳ διατρίβοντος. Καὶ ἀποστέλλεται εἰς Ἀλεξάνδρειαν
 5 μετὰ τιμῆς Ἀθανάσιος, γραμμάτων βασιλικῶν τὴν ἀθώωσιν αὐ-
 τοῦ πρὸς τοὺς ἐκεῖσε ἀνακηρυττόντων. Παρῆν δὲ καὶ Ἄρειος
 ἀποσταλεῖς (ὡς μοι προεῖρηται) ὑπὸ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ
 τάρραχον ἢ Αἴγυπτος δέχεται πάλιν. Καὶ γράφει ταῦτα τῷ βασιλεῖ
 Ἀθανάσιος, καὶ μετάπεμπτον βασιλεὺς ἄγει τὸν Ἄρειον. Ὁ δὲ
 10 τοῖς περὶ Εὐσέβιον κατὰ τὴν ὁδὸν ἐν Καισαρείᾳ συμβάλλει, καὶ
 ἄλλα πάλιν κατὰ Ἀθανασίου συκοφαντήματα ῥάπτεται.

Ὡς δ' ὄψε καὶ μόλις οἱ περὶ Εὐσέβιον τῇ βασιλίδι παρεγίνον-
 το, τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἐγκλημάτων ἔλεγον ὑπ' ἐξέτασιν μὴ ἀγαγεῖν,
 τὰ δὲ περὶ Ἰσχύραν καὶ ἐτάσαι καὶ σαφῶς εἰδέναι ὑπ' Ἀθανασίου
 15 τετολμηῆσθαι. Ὡσαύτως καὶ ὡς τὴν σιτοπομπίαν τὴν ἐξ ἔθους δι'
 Ἀλεξανδρείας τῇ Κωνσταντινουπόλει φερομένην κωλύσειεν. Ἐν
 οἷς καὶ φωραθεῖς ἔνοχος Ἀθανάσιος, λαθραίως ἀναχωρήσας, τὴν
 δίκην ἔφυγε. Συναρπαγεῖς σὺν τοῖς πλάσμασιν ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς
 Γαλλίας οἰκεῖν ἐν Τριβεριάδι ὑπερόριον ἐκπέμπει τὸν πολὺαθλον
 20 Ἀθανάσιον.

Θορύβου δὲ καὶ ζάλης τὴν Αἴγυπτον ἐκκυμαιόντων, καὶ
 λομοῦ δίκην τῆς αἰρέσεως τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν λυμαινομένης, ὁ
 βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κατὰ τι προάστειον τῆς Νικομηδείας, ἐν
 καὶ τριακοστὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ διανύσας ἔτος, μεθίσταται τῶν
 25 ἐνταῦθα, ἄγων ἀπὸ γενέσεως πέμπτον καὶ ἐξηκοστόν. Καταλεί-
 πει δὲ τὴν διαθήκην πρεσβυτέρῳ τινὶ τῆν Ἀρείου λύσσαν νοσοῦν-
 τι, προστάξας τῷ ὁμωνύμῳ ταύτην ἐγχειρίσαι Κωνσταντίνῳ· διὰ
 ταύτης γὰρ αὐτῷ καὶ ἡ τοῦ πατρὸς βασιλείος ἀρχὴ εἰς κληρὸν
 ἀντὶ τῆς ἐσπερίας ἀφωρίζετο. Ἄλλ' ὁ δεῖλαιος, πολλῶν πνυθανο-
 30 μένων εἰ βασιλέως διαθήκη προελήλυθε, μὴ γενέσθαι διετείνεται,
 συνεργοὺς ἔχων τοῦ ψεύδους τοὺς ἀνδρογύνους εὐνούχους. Μετ'
 ὀλίγον δὲ πρὸ τῶν ἄλλων παραγεγονότι Κωνσταντίῳ τὴν τοῦ βα-
 σιλέως ἐγχειρίζει διαθήκην λάθρα, καὶ χάριν ἀντὶ τῆς προδοσίας

Στὸ μεταξὺ ἀνατρέπεται μπροστὰ στὸν βασιλιά, ἐνῶ βρισκόταν στὸ προάσιο τῆς Νικομήδειας πού λεγόταν Ψαμαθία, καὶ ἡ ἄλλη κατηγορία, πού ἔλεγε ὅτι ὁ Ἀθανάσιος εἶχε στείλει χρήματα στὸν Φιλούμενο, καὶ ὁ Ἀθανάσιος προπέμπεται μὲ τιμὲς στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἐπιστολὲς τοῦ βασιλιᾶ πρὸς τοὺς ἐκεῖ πού κήρυτταν περίτρανα τὴν ἀθώωσή του. Ἦταν παρῶν καὶ ὁ Ἄρειος ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶπα προηγουμένως, εἶχε σταλεῖ ἀπὸ ἐκείνους πού ἦταν στὰ Ἱεροσόλυμα. Γίνεται πάλι ταραχὴ στὴν Αἴγυπτο, τὴν ὁποία ἀναφέρει ὁ Ἀθανάσιος μὲ γράμματα στὸν βασιλιά, ὁ ὁποῖος μετακαλεῖ τὸν Ἄρειο κοντὰ του. Ὁ Ἄρειος καθ' ὁδὸν συναντᾷ στὴν Καισάρεια τοὺς ὄπαδούς τοῦ Εὐσέβιου καὶ ἐξυφαίνει πάλι ἄλλες συκοφαντίες ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου.

Ὅταν ἀργὰ καὶ μὲ δυσaráσκεια ἔφτασαν στὴ βασιλεύουσα ἡ συνοδεία τοῦ Εὐσέβιου, πρότειναν νὰ μὴν ἐξετασθοῦν οἱ ἄλλες κατηγορίες, ὅσα ὅμως ἀφοροῦσαν τὸν Ἰσχύρα καὶ νὰ ἐξετασθοῦν καὶ νὰ γίνῃ μὲ σαφήνεια γνωστὸ ὅτι ἀποτελοῦσαν τολμήματα τοῦ Ἀθανασίου. Καὶ ἀκόμα ὅτι εἶχε ἐμποδίσει τὴ συνήθη ἀποστολὴ σιταριοῦ μέσω Ἀλεξανδρείας στὴν Κωνσταντινούπολη. Σ' αὐτὰ ἀποδείχθηκε ὁ Ἀθανάσιος ἔνοχος, ἔφυγε ὅμως κρυφὰ καὶ ἀπέφυγε τὴ δίκη. Παρασυρμένος ἀπὸ τὶς πλαστὲς κατηγορίες ὁ βασιλιάς ἐξορίζει τὸν πολυάθλο Ἀθανάσιο στὰ Τρέβιρα τῆς Γαλλίας.

Ἐνῶ λοιπὸν θόρυβος καὶ ζάλη τρικύμιζαν τὴν Αἴγυπτο καὶ ἡ αἵρεση σὰν λοιμικὴ νόσος κατέτρωγε τὶς Ἐκκλησίες, ὁ βασιλιάς Κωνσταντῖνος, βρισκόμενος σ' ἓνα προάσιο τῆς Νικομήδειας καὶ συμπληρώνοντας τὸ τριακοστὸ πρῶτο ἔτος τῆς βασιλείας του, μετατίθεται ἀπὸ τὰ ἐδῶ, σὲ ἡλικία ἐξήντα πέντε ἐτῶν. Ἀφήνει τὴ διαθήκη του σ' ἓναν πρεσβύτερο πού νοσοῦσε μὲ τὴν Ἀρειανὴ λύσσα, δίνοντας τὴ διαπαγὴ νὰ τὴν παραδώσει στὸν ὁμώνυμο Κωνσταντῖνο. Μὲ αὐτὴν ὀρίζοταν σ' αὐτὸν νὰ κληρονομήσει καὶ τὴ βασιλικὴ ἐξουσία τοῦ πατέρα του στὴ θέση τῆς Δύσης. Ἀλλὰ ὁ ἄθλιος, ἐνῶ πολλοὶ τὸν ρωτοῦσαν ἂν ἀφήσει διαθήκη ὁ βασιλιάς, ἰσχυρίζοταν ὅτι δὲν εἶχε ἀφήσει, ἔχοντας συνενόχους στὸ ψεῦδος του τοὺς εὐνοῦχους. Μετὰ ἀπὸ λίγο ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἔφτασε πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους δύο, τοῦ παραδίδει κρυφῆ τὴ διαθήκη, καὶ ἀμοιβὴ γιὰ τὴν προδο-

αἰτεῖ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ καὶ ὀρθῆς πίστεως τὴν προδοσίαν. Οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον παρείσδυσιν διὰ τοῦ πρεσβυτέρου πρὸς Κωνσταντίον λαβόντες, Εὐσέβιον τε τὸν πραιπόσιτον καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς ἄλλους εὐνούχους καὶ δὴ καὶ τὴν βασιλίδα τῆς αἰρέσεως πα-
 5 ρασκευάζουσιν ἐραστάς καὶ τὰ Ἄρειου πάλιν ἐκρατύνετο. Τῶν δ' ἀρχιερατικῶν θρόνων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Μάξιμος μὲν τῶν Ἱεροσολύμων εἶχε τὴν ἐφορίαν, Ἀλέξανδρος δὲ τῆς βασιλίδος, Ἀθανάσιος δ' ἦν ὑπερόριος Ἄρειος δὲ παραγεγονῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν τοῦ Θεοῦ διαφθείρειν ἐφρονάτιετο Ἐκκλησίαν. Ἄλλ' ἢ
 10 φιλάνθρωπος οὐκ ἐμακροθύμησε δίκη, ταῖς δὲ τοῦ ἱεροῦ Ἀλεξάνδρου παροξυνθεῖσα προσευχαῖς αὐτῇ αἰρέσει ἐκκόπτει τὸν Ἄρειον, καὶ τῶν σπλάγγων αὐτοῦ ἀθρόον διαπεσόντων κάτωθεν τῆς ζωῆς ἀπελαύνεται.

Μικρὸν δὲ τῶν ἐξ Ἄρειου ἐφησυχασάντων, αὐθις ἅπαντα κι-
 15 νοῦσι, τὸ ὑπερόριον Ἀθανασίου μέγα ὄπλον αὐτοῖς εἰς τὸ καταπράξασθαι ἃ διεννοοῦντο νομίζοντες. Ἄλλ' ἢ θεία πρόνοια τὴν αὐτῶν σπουδὴν προφθάνουσα Ἀθανάσιον ἐπανάγει τῆς ὑπερορίας, γράμμασιν ὠχυρωμένον βασιλικοῖς, οἷς αὐτὸν ὁ τῆς δύσεως ἔχων τὸ σκῆπτρον Κώνστας ἐφοδιάζων εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐξαπέ-
 20 στείλει. Καὶ ἥδιστα μὲν τὸν ποιμένα, ὅσοι τῆς ὀρθοδοξίας ἦσαν, ἐδέχοντο τὸ δ' αἰρετίζον στάσεις ἀνεκίνει, καὶ τοῖς περὶ Εὐσέβιον ἀφορμὰς παρεῖχον ἐνδιαβάλλειν πάλιν τὸν Ἀθανάσιον πρὸς Κωνσταντίον. Καὶ τοσοῦτον ταῖς διαβολαῖς εἰς ὀργὴν τὸν εὐρίπιστον ἀνερρίπισαν, ὡς αὐτίκα πάλιν ὑπερορίαν κατὰ τοῦ ἀγίου
 25 ψηφίσασθαι. Οὗτοι καὶ νεκροῦ τινος χεῖρα εἰς ὄπλον συκοφαντίας κατὰ τοῦ ὀσίου ἐκκόψαντες καθωπλίσαντο Ἀρσενίου δὲ ταύτην ἐφήμιζον, καὶ ὑπὸ Ἀθανασίου μὲν ἐκκεκόφθαι, εἶναι δὲ αὐτῷ ταύτην μαγικῆς τέχνης ὄργανον.

Καὶ ἢ μὲν τῆς ὑπερορίας ψηφός οὐ λύεται, συνέδριον δ' ἐν
 30 Τύρῳ βασιλέως προστάττοντος συναθροίζεται, καὶ προχειρίζεται τὸ βασιλικὸν βούλημα ἄνδρα συνέστιον καὶ ὁμόφρονα, Ἀρχέλαον ὄνομα, καὶ σὺν αὐτῷ τὸν Φοινίκης ἄρχοντα, συνεδριάσαι τε τοῖς περὶ Εὐσέβιον, καὶ συνδιασκέψασθαι ἃ κατὰ τοῦ Ἀθανασί-

σία του ζητεῖ τὴν προδοσία τῆς πατρικῆς καὶ ὀρθῆς πίστεως. Ὁ Εὐσέβιος καὶ οἱ δικοὶ του ἀφοῦ πῆραν τὴ δυνατότητα νὰ εἰσδύσουν μέσω τοῦ πρεσβυτέρου στὸν Κωνσταντιο, κάνουν ὁπαδοὺς τῆς αἵρεσης τὸν πραιπόσιτο Εὐσέβιο καὶ μέσω αὐτοῦ καὶ τοὺς ἄλλους εὐνούχους, καὶ μάλιστα καὶ τὴ βασίλισσα. Ἔτσι ἡ αἵρεση τοῦ Ἀρείου ἔλαβε πάλι δύναμη. Στοὺς ἀρχιερατικούς θρόνους τότε τῶν Ἱεροσολύμων ἔφορος ἦταν ὁ Μάξιμος, ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος τῆς βασιλεύουσας· ὁ Ἀθανάσιος ἦταν ἐξόριστος. Ὁ Ἀρειος πηγαίνει στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ λυσοῦσε νὰ καταστρέψει τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Ἡ φιλάνθρωπη ὅμως θεία δίκη δὲν ἀργήσε νὰ ἐκδηλωθεῖ, ἀλλὰ ἐρεθισμένη ἀπὸ τὶς προσευχὲς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξαφανίζει τὸν Ἀρειο μαζί καὶ τὴν αἵρεσή του, καὶ ἀφοῦ ἔπεσαν τὰ σπλάχνα του στὸ ἔδαφος, φεύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ.

Ἀφοῦ ἠσύχασαν λίγο οἱ Ἀρειανοί, κινοῦν πάλι τὰ πάντα, νομίζοντας ὅτι ἡ ἐξορία τοῦ Ἀθανασίου ἦταν γι' αὐτοὺς μεγάλο ὄπλο γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ὅσα σκέπτονταν. Ἀλλὰ ἡ θεία πρόνοια, προλαβαίνοντας τὴν προσπάθειά τους, ἐπαναφέρει τὸν Ἀθανάσιο ἀπὸ τὴν ἐξορία, κατοχυρωμένο μὲ γράμματα τοῦ βασιλιᾶ, μὲ τὰ ὁποῖα τὸν εἶχε ἐφοδιάσει ὁ Κώνστας, πού εἶχε τὰ σκῆπτρα στὴ Δύση, καὶ τὸν ἔστειλε στὴν Ἀλεξάνδρεια. Μὲ μεγάλη ἀγαλλίαση οἱ ὀρθόδοξοι δέχθηκαν τὸν ποιμένα τους. Οἱ αἵρετικοὶ ἀνακινοῦσαν στάσεις καὶ ἔδιναν ἀφορμὲς στοὺς γύρω ἀπὸ τὸν Εὐσέβιο νὰ διαβάλλουν καὶ πάλι τὸν Ἀθανάσιο στὸν Κωνσταντιο, καὶ μὲ τὶς συκοφαντίες τους τόσο πολὺ ἐρέθισαν τὸν πολὺ εὐκόλα παρασυρόμενο στὴν ὀργὴ Κωνσταντιο, ὥστε ἀποφάσισε νὰ στείλει καὶ πάλι σὲ ἐξορία τὸν ἅγιο. Οἱ Ἀρειανοὶ ὀπλίσθηκαν κατὰ τοῦ ἁγίου μὲ ὄπλο συκοφαντίας ἓνα χέρι πού ἔκοψαν κάποιου νεκροῦ. Τὸ χέρι αὐτὸ διαφήμιζαν ὅτι εἶναι τοῦ Ἀρσενίου, πού τὸ εἶχε κόψει ὁ Ἀθανάσιος καὶ τὸ χρησιμοποίησε σὰν ὄργανο μαγικῆς τέχνης.

Ἡ ἀπόφαση βέβαια τῆς ἐξορίας δὲν ἀνακαλεῖται, ἀλλὰ συγκαλεῖται σύνοδος μὲ πρόσταγμα τοῦ βασιλιᾶ, καὶ ὀρίζει ὁ βασιλιάς ἓνα ὁμοτράπεζο καὶ τοῦ ἰδίου φρονήματος, ὀνομαζόμενο Ἀρχέλαο, καὶ μαζί αὐτὸν τὸν διοικητὴ τῆς Φοινίκης, νὰ συνεδριάσουν μαζί μὲ τοὺς φίλους τοῦ Εὐσεβίου καὶ νὰ ἐξετάσουν ὅσα εἶχαν ἐξυφανθεῖ

ου συνεσκεύαστο. Ἐχρόνιζον οὖν οἱ ἐν Τύρῳ, ὡς μὲν οἱ δυσσεβεῖς ἐπλάττοντο, τοὺς ἀπὸ Ἀλεξανδρείας κατηγόρους ἀναμένοντες, οὓς καὶ τοῦ μύσους αὐτόπτας καὶ τὸν Ἀρσένιον καλῶς ἐπιγινώσκειν διήγγελλον, ὡς δὲ τὸ ἐκβεβηκὸς ἔδειξε, κατὰ θεῖαν πρόνοιαν. Ἦν μὲν γὰρ ὁ Ἀρσένιος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας ἀναγνώστης, καὶ ποτε δίκην αἰσχροῦς αἰτίας μέλλων ὑπέχειν ἔξαρχάζεται μὲν ὑπὸ Ἀθανασίου, δρασμῶ δὲ τὴν σωτηρίαν καρποῦται, καὶ τὸ ἀφανὲς τοῦ φυγάδος θαρρεῖν τῷ πλάσματι τῆς δυσσεβείας ὑπετίθετο. Ἀλλ' οἶκτον λαβῶν τοῦ σωτήρος Ἀρσένιος (ἐν γὰρ τῷ βραδύνειν τὸ συνέδριον ἢ τῆς συκοφαντίας φήμη πανταχοῦ διέδραμε) πρὸς τὴν Τύρον παραγίνεται κρεῖσσον λογιζόμενος, εἰ δέοι, αὐτὸν καὶ τεθάναι, ἢ δι' αὐτὸν τὴν οἰκουμένην περὶ τηλικούτου ἀνδρὸς σκανδαλίζεσθαι. Ἐμφανίζεται δὴ κατὰ μυστικὴν ὁμιλίαν τῷ σεβασμῷ Ἀθανασίῳ, καὶ δέχεται βουλήν 15 λανθάνειν πάντα πρὸ τῆς δίκης, ἵνα μὴ τι κακὸν αὐτὸς παρὰ τῶν συκοφαντῶν πάθῃ, ἢ τὸν ἔλεγχον ἄφυκτον τοῦ πλάσματος οἱ δραματοῦργοι συνιδόντες εἰς ὑπέρθειν τὸ ἔγκλημα διαλύσωσιν.

Ἀθροίζουσιν οὖν τὸ συνέδριον καὶ πρώτη συκοφαντία, γύναιον αὐτῷ ἐπαφιαῖσι μοιχείαν ἀνακαλούμενον. Ἐβόα δὲ τὸ ἀναιδὲς ἐκεῖνο καὶ μεμισθωμένον γύναιον νύκτωρ ἄκουσα φθορὰν ὑποστήναι ἐπιπεσόντος αὐτῇ Ἀθανασίου. Συνῆν τῷ τῆς παρθενίας ἐραστῇ καὶ Τιμόθεος ὁ αὐτοῦ πρεσβύτερος, καὶ βουλήν σοφίας, μᾶλλον δὲ θείας ἐπιπνοίας βουλευόνται, δι' ἧς τὸ κακομήχανον τῶν δυσσεβῶν ῥαδίως ἔμελλεν ἀπαιτεῖσθαι τὸν ἔλεγχον. Ἐπεὶ 25 γὰρ εἰς πρόσωπον ἤχθησαν τοῦ γυναιίου, ὁ μὲν κατηγορούμενος ἡσυχῇ Θεὸν ἐδυσώπει, Τιμόθεος δ' ἀναιδευομένης τῆς μαινάδος καὶ τὸν Ἀθανάσιον (ὡς ἐδιδάχθη) φθορέα καλούσης, ὁ πρεσβύτερος ὡς δῆθεν Ἀθανάσιος “Εἰπέ, ὦ γύναι”, φησὶν, “ἐγὼ παρὰ σοι ἔμεινα;” Ἡ σύ με ἐν οἴκῳ τῷ σῶ ὑπεδέξω;” Ἡ νύκτωρ σε ἐβιάσαμην;” Ἡ δὲ οἶα γύναιον ἐκ δημοσίου τέγους, ἀναιδεῖ προσώπω καὶ ἀτενέσιν ὀφθαλμοῖς πρὸς τὸν Τιμόθεον ἀποβλέψασα, “Σὺ εἶ ὁ τὴν δίαν μοι ἐπενεγκὼν καὶ τὴν φθορὰν νύκτωρ” ἀνεβόα, καὶ

ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου. Ἀργοῦσαν λοιπὸν ὅσοι ἦταν στὴν Τύρο, ὅπως ψευδῶς ἔλεγαν οἱ αἵρετικοί, περιμένοντας νὰ ρθοῦν οἱ κατήγοροι ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια πού διέδιδαν ὅτι καὶ αὐτόπτες ἦταν τοῦ ἐγκλήματος καὶ τὸν Ἀρσένιο γνώριζαν καλᾶ, κι αὐτὸ ὅπως ἔδειξε ἡ ἔκβαση, κατὰ θεία πρόνοια. Γιατὶ ὁ Ἀρσένιος ἦταν ἀναγνώστης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ ὅταν κάποτε ἦταν νὰ δικασθεῖ γιὰ κάποια αἰσχροῦ αἰτία, τὸν ἄρπαξε ὁ Ἀθανάσιος καὶ μὲ τὴν φυγὴ πέτυχε τὴ σωτηρία του, ἡ ἀπουσία του ὅμως παρεῖχε τὴ βάση νὰ ἐνθαρρυνθεῖ ὅλο τὸ κατασκευάσμα τῆς αἵρεσης. Ἀλλὰ ὁ Ἀρσένιος, κερδίζοντας τὸν οἶκτο τοῦ σωτήρα του (γιατὶ μὲ τὴν καθυστέρηση τοῦ συνεδρίου ἡ φήμη τῆς συκοφαντίας διαδόθηκε παντοῦ), φτάνει στὴν Τύρο, σκεπτόμενος ὅτι εἶναι καλύτερο, ἂν χρειασθεῖ, καὶ νὰ πεθάνει, παρὰ ἔξαιτίας τοῦ Ἀθανασίου νὰ σκανδαλισθεῖ ἡ οἰκουμένη γιὰ ἓνα τέτοιον ἄνδρα. Ἐμφανίζεται λοιπὸν σὲ μυστικὴ συνομιλία μὲ τὸν σεβάσμιο Ἀθανάσιο καὶ δέχεται τὴ σκέψη ν' ἀποφύγει τοὺς πάντες πρὶν ἀπὸ τὴ δίκη, γιὰ νὰ μὴν προξενήσουν στὸν ἴδιο οἱ συκοφάντες κάποιο κακὸ ἢ διαλύσουν τὴν κατηγορία οἱ κατήγοροι μὲ ἀναβολή, βλέποντας ἀναπόφευκτα τὴν ἀπόδειξη τοῦ ψεύδους τους.

Συγκεντρώνουν λοιπὸν τὴ σύνοδο, καὶ ἡ πρώτη συκοφαντία, ἔξαπολύουν ἐναντίον του ἓνα γύναιο πού ἐπικαλοῦνταν μοιχεία. Φώναζε λοιπὸν αὐτὴ ἡ γυναῖκα ἡ ἀδιάντροπη καὶ πληρωμένη ὅτι τὴ διέφθειρε παρὰ τὴ θέλησή της ὁρμώντας ἐναντίον της ὁ Ἀθανάσιος. Ἦταν μαζί μὲ τὸν ἔραστή τῆς παρθενίας καὶ ὁ Τιμόθεος ὁ πρεσβύτερός του. Συγκαλοῦν συνέδριο σοφίας, ἡ καλύτερα θείας ἔμπνευσης, στὴν ὁποία εὐκόλα θὰ δεχόταν τὴν ἀπόδειξη ἢ μηχανορραφία τῶν αἵρετικῶν. Ὅταν ἀντίκρουσαν τὴ γυναῖκα, ὁ κατηγορούμενος σιωπηλὰ παρακαλοῦσε τὸν Θεό, ἐνῶ ὁ Τιμόθεος ὅταν ἡ μαινάδα ἔδειχνε τὴν ἀναίδειά της καὶ ὀνόμαζε τὸν Ἀθανάσιο διαφθορέα, ὅπως τὴν εἶχαν διδάξει, ὁ πρεσβύτερος, σὰν Ἀθανάσιος δῆθεν τῆς λέγει: “Πές μου, γυναῖκα, ἐγὼ ἔμεινα στὸ σπίτι σου ἢ ἐσὺ μὲ δέχθηκες στὸ σπίτι σου;” Ἡ σὲ βίασα νύχτα;” Κι αὐτὴ, γυναῖκα ἀπὸ δημόσιο πορνεῖο, μὲ ἀδιάντροπο πρόσωπο καὶ βλέποντας κατάματα τὸν Τιμόθεο, ἔβαλε τὶς φωνές: “Ναὶ ἐσὺ εἶσαι πού μὲ βίασες τὴ νύχτα”, καὶ γυρίζοντας

πρὸς τοὺς κριτὰς ἐπιστραφεῖσα τοὺς φρικτοτάτους ὄρκους ταῖς
 διαβολαῖς συνῆπτεν, ὡς “Οὗτος”, τὸν Τιμόθεον πάλιν δακτυλο-
 δεικτοῦσα καὶ ἔλκουσα, “οὗτός ἐστι καὶ οὐκ ἄλλος ὁ ἐμὸς φθο-
 ρεύς”. Οἱ δὲ κριταὶ σὺν τοῖς δορυφόροις τῆς μαχλάδος μὲν κατε-
 5 γέλων, Ἀθανάσιον δὲ τῆς συνέσεως ἐθαύμαζον, ὅπως σιγῶν τὸ
 κατ’ αὐτοῦ ἔγκλημα εἰς τοὺς κατηγοροὺς περιτρέψας ἀναιδεστά-
 τους συκοφάντας ἀπέδειξεν, αὐτοὶ δὲ ἑαυτῶν οὐδὲν ἀμείνους εἰς
 τὸ φροντίσαι τοῦ δικαίου γεγόνασιν.

Οἱ δὲ κατήγοροι, δέον στένειν καὶ χάριν εἰδέναι εἴ τις αὐτοὺς
 10 μὴ ἀπαιτοίη τὴν τῆς συκοφαντίας δίκην, οἱ δὲ καὶ πρὸς τὴν Ἀρ-
 σενίου δεξιὰν τὴν γλῶσσαν ὀπλίζουσι, καὶ φόνον ἅμα καὶ γοητεί-
 αν τῷ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῆ περιάπτουσιν. Ἀλλ’ ἐκεῖνος ἐν τῷ
 ἀταράχῃ καὶ τῆς φωνῆς καὶ τῆς γνώμης, “Καὶ τίς γὰρ ἐστὶν ἐξ
 ὑμῶν, φησὶν, ὁ γινώσκων τὸν Ἀρσένιον ἢ τὴν αὐτοῦ δεξιάν;”
 15 Φαμένων δ’ οὐκ ὀλίγων, οὓς εἶχε τὸ συνέδριον σὺν τοῖς κατηγό-
 ροις, ὡς σαφῶς εἶδεῖεν τὸν Ἀρσένιον, “Καὶ ἐπεὶ θεβαίως καὶ
 ἀκριβῶς ὁ Ἀθανάσιος ἔφησε, γινώσκειν οὗτοι συνωμολόγησαν
 τὸν Ἀρσένιον, ὁ δὲ πάρεστιν, ἐσίτω”. Εἰσελθόντος δέ, πάλιν ἐπη-
 ρώτα εἰ τὸν εἰσαχθέντα ἴσασιν ὡς εἶη Ἀρσένιος τῶν δὲ οὐκ ἐχόν-
 20 των ἀρνήσασθαι, ἔλκει τε αὐτὸν μᾶλλον τοῦ θήματος ἐγγύτερον,
 καὶ πρῶτον τὴν δεξιὰν ἀνατεῖναι κελεύσας χεῖρα, εἶτα καὶ τὴν
 ἀριστεράν, ἀνέκραγεν “Ἴδου Ἀρσένιος, ἄνδρες πολῖται· ἰδοὺ αἱ
 δύο τούτου χεῖρες, ὧ̄ θαυμάσιοι δικασταί. Εἰπάτωσαν οὖν οἱ κα-
 τήγοροι, τίνας τέ ἐστὶν ἡ χεῖρ καὶ τίνας αὐτὴν ἐξέκοψαν. Ἐφ’ ᾧ̄
 25 γὰρ ταύτῃ ἐχρήσαντο, οὐκέτι λοιπὸν οὐδενὶ ἀμφισβήτησις ἐχει-
 ροκόπησαν γὰρ ἄνθρωπον, ὡς ἂν ἡμᾶς θανατώσωσιν”.

Ἀλλ’ ὁ μὲν οὕτω τὰ τῶν ἀντιπάλων πάντα διέλυε μηχανήμα-
 τα, οἱ δὲ κριταὶ τυφλοὶ καὶ κωφοὶ ἔκ τε τοῦ ζητεῖν ἀρέσκειν Κων-
 σταντίῳ γεγονότες καὶ ἐξ ὧν ἀπέκλινον τοῖς αἵρετίζουσιν, ἀπέλι-
 30 πόν τε τὸ θῆμα, καὶ σιγῇ διδόναι τὰ ἐληλεγμένα ἐτεχνάζοντο.
 Ὑποχωρησάντων δὲ τούτων κινήσις οὐκέτι συκοφαντιῶν, ἀλλ’
 ἀναιδῶς μαιφονίας κατὰ τοῦ τρισαριστέως ἀναροήγνυται, καὶ

πρὸς τοὺς κριτὲς συνόδευσε τὶς διαβολὲς τῆς μὲ φρικτοὺς ὄρκους «Αὐτός», καὶ ἔδειχνε πάλι μὲ τὸ δάχτυλό τῆς τὸν Τιμόθεο καὶ τὸν τραβοῦσε, «αὐτὸς εἶναι καὶ ὄχι ἄλλος ὁ βιαστής μου». Οἱ κριτὲς καὶ οἱ ὑπηρέτες τοὺς περιγελοῦσαν τὴν πόρνη καὶ θαύμαζαν τὸν Ἀθανάσιο γιὰ τὴν ἔξυπνάδα του, πῶς χωρὶς νὰ μιλῆσει ἔστρεψε τὴν ἐναντίον του κατηγορία στοὺς κατηγοροὺς του καὶ τοὺς ἀπέδειξε ἀναιδέστατους συκοφάντες. Οἱ ἴδιοι βέβαια δὲν χρειάσθηκε νὰ δείξουν καμμιά ἰκανότητα γιὰ ν' ἀποδώσουν τὸ δίκαιο.

Οἱ κατήγοροι ὅμως, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ στενάξουν καὶ νὰ εὐχαριστήσουν πὺ δὲν τοὺς ζητοῦσε κανεὶς νὰ τιμωρηθοῦν γιὰ τὴ συκοφαντία τους, αὐτοὶ ὅμως στρέφουν τὴ γλῶσσα τους στὸ χέρι τοῦ Ἀρσένιου καὶ προσάπτουν στὸν ἀγωνιστὴ τῆς ὀρθῆς πίστεως φόνος καὶ ἀγυρτεία. Ἐκεῖνος ὅμως μὲ ἀτάραχη φωνὴ καὶ γνώμη εἶπε· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς γνωρίζει τὸν Ἀρσένιο ἢ τὸ χέρι του;» Ὅταν ἀπάντησαν ὄχι λίγοι, ἀλλὰ ἀρκετοὶ ἀπὸ ἐκείνους πὺ εἶχε τὸ συνέδριο μαζί μὲ τοὺς κατηγοροὺς, ὅτι γνώριζαν καλὰ τὸν Ἀρσένιο, ὁ Ἀθανάσιος εἶπε· «Κι ἀφοῦ αὐτοὶ ὁμολόγησαν ὅτι γνωρίζουν μὲ βεβαιότητα καὶ ἀκρίβεια τὸν Ἀρσένιο, κι ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι παρών, ἄς εἰσέλθει στὸ δικαστήριον». Ὅταν μπῆκε ὁ Ἀρσένιος, ρώτησε πάλι, ἂν ἀναγνώριζαν ὅτι αὐτὸς πὺ μπῆκε ἦταν ὁ Ἀρσένιος. Αὐτοὶ μὴ μπορώντας ν' ἀρνηθοῦν, ἀφοῦ τὸν τράβηξε κοντύτερα στὸ δῆμα, τοῦ εἶπε νὰ ὑψώσει τὸ δεξιὸ πρῶτα χέρι του, κι ἔπειτα τὸ ἀριστερό, καὶ φώναξε· «Αὐτὸς εἶναι, πολίτες, ὁ Ἀρσένιος κι αὐτὰ εἶναι τὰ δυὸ του χέρια, ὧ θαυμαστοὶ δικαστὲς. Ἄς ποῦν λοιπὸν οἱ κατήγοροί μου ποιανοῦ εἶναι τὸ χέρι, καὶ ἀπὸ ποιὸν τὸ ἔκοψαν. Γιὰ ποιὸ σκοπὸ λοιπὸν τὸ χρησιμοποίησαν δὲν χωράει σὲ κανέναν πιά ἀμφισβήτηση· ἔκοψαν τὸ χέρι ἑνὸς ἀνθρώπου, γιὰ νὰ θανατώσουν ἐμένα».

Ἔτσι λοιπὸν ὁ Ἀθανάσιος διέλυσε ὅλα τὰ τεχνάσματα τῶν ἀντιπάλων του, καὶ οἱ δικαστὲς τυφλοὶ καὶ κουφοί, τόσο γιὰ τὴν ἠθέλαν νὰ φανοῦν ἀρεστοὶ στὸν Κωνσταντινῶν, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἔκλιναν πρὸς τὴν πλευρὰ τῶν αἰρετικῶν, ἐγκατέλειψαν τὸ δῆμα καὶ προσπαθοῦσαν νὰ βροῦν τρόπο νὰ ἀποσιωπήσουν ὅσα εἶχαν ἀποδειχθεῖ περίτρανα. Ὅταν οἱ δικαστὲς ἀποχώρησαν, ἐκσπᾶ ὄχι κίνηση συκοφαντιῶν ἐναντίον τοῦ τριπλοῦ νικητῆ, ἀλλὰ κίνηση ἀναιδῆς ἐναντίον του νὰ

οὐ μὲν λόγοις, οὐ δὲ καὶ χερσὶ τὸν νικητὴν προὔπηλάκιζον, οὐ δὲ καὶ τὸν ἐκ τοῦ βασιλέως ἐπέσειον θάνατον. Ὁ δὲ Ἀρχέλαος μέλλοντα διασπᾶσθαι τὸν ὄσιον ὑπὸ τῶν δυσσεβῶν, μόλις τῆς οἰκίας καταβάς (εἰ γὰρ πρὸς τὴν κρίσιν οὐχ ἑώρα, ἀλλ' οὖν εἶχε τινα 5 τῆς φύσεως αἰδῶ) μετὰ καὶ τῶν δορυφόρων ἐξαρπάζει, καὶ δρασμὸν κρύφιον αὐτῷ παρασκευάζει καὶ ὑποτίθεται. Τὸ δὲ δυσσεβὲς συνεδριάσαντες αὐθις γράφουσί τε τὸν ἀναίτιον αἰτίαις ἀτόποις, ἃς αὐτοὶ συνέπλασαν, ἀλῶναι, καὶ διαφόροις βιβλιδίοις ἐγκαταθέμενοι τὰ τοῦ ψευδούς τῷ τε Κωνσταντίῳ καὶ πάσῃ δι- 10 ἀπέμπονται τῇ οἰκουμένῃ καὶ γίνεται τῷ πολυάθλῳ πᾶσα χώρα φυγὴ σφόδρα ζητουμένη. Καὶ ἡ ζήτησις τοῖς μὲν συνειδόσι καὶ μὴ καταμηνύουσι ζωῆς ἀφαίρεσις ἐπέβαλλε τὴν ζημίαν, τοῖς δὲ κομίζουσιν ἢ ζῶντα ἢ τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν δωρεαὶ προὔτεινοντο μεγάλαι.

15 Ἄ συνιδῶν ὁ τῆς ὑπομονῆς ἀδάμας ἐν λάκκῳ ὕδωρ μὴ ἔχοντι ἐπὶ ἕξ ἔτεσι λαθὼν ἐκαρτέρει. Ὡς δὲ καὶ τὸ χωρίον ἐκεῖνο προδίδοσθαι ἔμελλε, θείας ὄψεως τὴν προδοσίαν τῷ θεράποντι πρὸ μιᾶς ἡμέρας μηνυσάσης κάκειθεν ἀποδιδράσκει καὶ πρὸς τὴν δύσιν ἀπαιρεῖ, τοῦ Κωνσταντος ἤδη τὴν ἀρχὴν ἔχοντος, οὐ τὴν ἑαυ- 20 τοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου· καὶ γὰρ αὐτὸν τὸ στρατιωτικὸν τυραννίδι ἐπιθέμενοι ἀνεῖλον. Διδάσκει τοιγαροῦν διὰ συνδρομῆς Ἰουλίου τοῦ Ῥώμης τὸν βασιλέα Κωνσταντα τὰς συσκευὰς ἃς ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν ὑπέστη, καὶ τὴν σύνοδον τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ διαστροφῇ τῆς πίστεως συγκροτη- 25 θεῖσαν, καὶ ὡς Γεώργιον εἰς τὸν αὐτοῦ θρόνον ἐκθέσμως χειροτονήσαντες ἐγκαθίδρυσαν, καὶ οὐκ ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἐκείνου Γρηγόριον. Εὐσέβιος μέντοι διαπραξάμενος ἃ ἐσπούδαζε, διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν ὄσιον Ἰούλιον, κοινωνὸν λαβεῖν τῆς Ἀθανασίου κατακρίσεως μηχανώμενος. Ὁ δέ, ἐξ ὧν ἐκεῖνος 30 ἔγραφεν, οὐ κατάκρισιν, ἀθώωσιν δὲ μᾶλλον Ἀθανασίου συνορῶν, γράμμασι τὸν ἠδικημένον ἐπιρρώσας εἰς Ἀλεξάνδρειαν

τὸν φονεύσουν, καὶ ἔτσι ἄλλοι μὲ λόγια καὶ ἄλλοι μὲ τὰ χέρια προπηλάκιζαν τὸν νικητὴ, ἐνῶ ἄλλοι τὸν ἀπειλοῦσαν ἐπιπλέον καὶ μὲ θάνατο ἐκ μέρους τοῦ βασιλιᾶ. Ὁ Ἀρχέλαος βλέποντας ὅτι ὁ ὄσιος ἔμελλε νὰ διαμελισθεῖ ἀπὸ τοὺς αἵρετικούς, μόλις βγήκε ἀπὸ τὸ σπίτι του (γιατί, ἂν καὶ δὲν τὸν ἐνδιέφερε ἡ ἀπόφαση, εἶχε ὅμως κάποια φυσικὴ ντροπὴ μέσα του) μαζί μὲ τοὺς δορυφόρους του τὸν ἀρπάζει ἀπὸ τὰ χέρια τους καὶ κανονίζει καὶ πραγματοποιεῖ μυστικὴ ἀπόδρασή του. Οἱ δυσσεβεῖς ὅμως συνεδρίασαν πάλι καὶ ἀπαγγέλλουν ἐναντίον τοῦ ἁθώου κατηγορίες ἀβάσιμες, πού οἱ ἴδιοι ἔπλασαν, γιὰ νὰ συλληφθεῖ, καὶ καταθέτοντας τὰ ψεύδη τους σὲ διάφορα φυλλάδια τὰ διαβιδάζουν τόσο στὸν Κωνσταντιο, ὅσο καὶ σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη, καὶ κάθε τόπος ἦταν γιὰ τὸν πολυάθλο καταφύγιο καθὼς τὸν καταζητοῦσαν ἀσταμάτητα. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις γιὰ ὅσους ἤξεραν τὸν τόπο φυγῆς, ἀλλὰ δὲν τὸν φανέρωναν, ἐπέβαλλε ὡς τιμωρία τὴ θανάτωση, ἐνῶ σ' αὐτοὺς πού θὰ παρέδιδαν ζωντανὸ τὸν ἴδιο ἢ τὴν κεφαλὴ του, πρότειναν μεγάλα δῶρα.

Μαθαίνοντάς τα αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀδαμάντινη ὑπομονή, περίμενε κρυμμένος ἐπὶ ἕξι χρόνια σ' ἓνα λάκκο πού δὲν εἶχε νερό, καὶ ὅταν ἦταν νὰ προδοθεῖ κι ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἓνα θεῖο ὄραμα φανέρωσε τὴν προδοσίαν στὸν ὑπηρέτη τοῦ Θεοῦ μὰ μέρα πρωτύτερα. Φεύγει λοιπὸν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἀναχωρεῖ γιὰ τὴ Δύση, ὅπου τὴν ἐξουσία τὴν εἶχε ὁ Κώνστας, ὄχι μόνο τὴ δική του, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου, γιατί τὸν δεύτερο τὸν σκότωσε ὁ στρατὸς ἀναλαμαβάνοντας τὴν ἐξουσία. Πληροφορεῖ λοιπὸν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Ἰουλίου τὸν βασιλιᾶ Κώνσταντα γιὰ ὅσες σκευωρίες εἶχε ὑποστειῖ ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς καὶ γιὰ τὴ σύνοδο πού συνήλθε στὴν Ἀντιόχεια γιὰ τὴ διαστροφή τῆς πίστεως καὶ γιὰ τὸ ὅτι χειροτόνησαν παράνομα τὸν Γεώργιο καὶ τὸν ἐγκατέστησαν στὸ θρόνο του, κι ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Γρηγόριο. Ὁ Εὐσέβιος ὅμως ὅταν πραγματοποιοῖ ὅσα ἐπιδίωκε, στέλνει στὸν ὄσιο Ἰούλιο ἀνθρώπους του, προσπαθώντας νὰ τὸν κάνει συμμέτοχό του στὴν καταδίκη τοῦ Ἀθανασίου. Ὁ Ἰούλιος ὅμως, διαπιστώνοντας ἀπὸ ὅσα ἐκεῖνος ἔγραφε ὄχι καταδίκη, ἀλλὰ ἁθώωση μᾶλλον τοῦ Ἀθανασίου, δικαιώνοντας τὸν ἀδικημένο, μὲ γράμματα τὸν

ἀποστέλλει, ἐν οἷς καὶ τοὺς αὐτὸν καθελόντας δικαία καὶ οὐ μικρὰ μέμψις μετήρχετο.

Ἄλλ' οἱ τῆς Ἀρείου λύσεως ὑποφθείραντες ἐπὶ πλεον τὸν Κωνσταντίον, ὃν αὐτοὶ κεχειροτονήκασιν Γρηγόριον ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν στρατιωτικῇ χειρὶ ἐκπεμφθῆναι καταπράττονται. Συριανὸς ἦν στρατηγὸς τῆς τοιαύτης καταπράξεως, καὶ ὁ στρατὸς εἰς πέντε χιλιάδας ἀπηρτίζετο. Διαφεύγει δ' οὖν ὁ σοφὸς Ἀθανάσιος τὸν τε στρατηγὸν καὶ τοὺς στρατιώτας πνέοντας κατ' αὐτοῦ τὸν φόνον, καὶ τὸ δεύτερον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀνατρέχει. Ὁ δὲ δυσσεβῆς Γρηγόριος τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκράτησε καὶ ἡ πόλις τὸ συνενεχθὲν οὐκ ἐν τῷ ἀνεκτῷ θεμένῃ τὴν καλουμένην Διονυσίου ἐκκλησίαν ἐνέπηρσαν. Συνῆσαν οὖν ἀλλήλοις φυγάδες ὄντες ὁ τε σεβάσμιος Ἀθανάσιος καὶ Παῦλος, τοῖς ἴσοις ἀριστείοις κοσμούμενοι. Γράφει δὲ Κώνστας τῷ ἀδελφῷ Κωνσταντίῳ, συμπαραρρομῶντος αὐτὸν καὶ τοῦ ἀρχιερέως Ἰουλίου, ὥστε τὰς ἰδίας ἐπισκοπὰς ἀναλαβεῖν τοὺς ἡδίκημένους.

Ὡς δὲ οὐδὲν ἦννευ, ἀξιούσιν αὐτὸν οἱ περὶ Ἀθανάσιον οἰκουμενικῇ συνόδῳ τὰ περὶ αὐτούς τε καὶ τῆς συνεπηρεαζομένης πίστεως ἐπικριθῆναι. Καὶ κηρύσσεται γνώμη τῶν δύο βασιλέων κατὰ Σαρδικὴν οἰκουμενικὴν σύνοδος· ἐνδέκατον δ' ἦν ἔτος ἀπὸ τῆς τελευταίας Κωνσταντίνου τοῦ πατρὸς τῶν βασιλέων. Ἐκ μὲν δὴ τῆς ἐσπερίας ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους συνῆλθον ἐπίσκοποι, ἐκ δὲ τῆς ἀνατολῆς ἕξ μόνοι καὶ ἑβδομήκοντα, ἐν οἷς καὶ ὁ Μαρεώτου Ἰσχύρας ἠριθμεῖτο ὡς ἐπίσκοπος. Ὡς οὖν ἐν τῇ Σαρδικῇ συνήσαν ἅπαντες, οἱ τῆς ἀνατολῆς εἰς ὄψιν τῶν ἐσπερίων ἔλθειν ἀπηρεσκοντο, εἰ μὴ πρότερον τοὺς περὶ Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον τοῦ συλλόγου ἀπελάσωσι. Πρωτογένης δὲ ὁ Σαρδικῆς ἐπίσκοπος καὶ Ὅσιος ὁ Κουδρουβῆς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπόμενοι οὐδ' εἰς ἀκοὴν τὴν ἐκθεσμον αὐτῶν ἀξίωσιν παρεδέξαντο, ἄνδρας οὓς συνῆλθον κριῖναι, ἀκρίτως κατακριῖναι καὶ ἀπελάσαι. Ἐξ ὧν οἱ μὲν τῆς ἀνατολῆς σχισθέντες τῶν ἐν Σαρδικῇ ἐν τῇ Φιλίππου πόλει συναθροίζονται, καὶ τὸ ὁμοούσιον οὐκέτι γνώμη ὑφάλω, ἀλλ' ἐμφανεστάτη καὶ γλώσσης θρασύτητι ἀναθεματίζουσι, καὶ τὸ ἀνόμοιον δογματίζουσι, καὶ τὰ δυσσεβῆ ψηφίσματα πανταχοῦ διαπέμπον-

στέλνει στήν Ἀλεξάνδρεια· σὰ γράμματα κατηγοροῦσε δίκαια καί αὐστηρά καί ἐκείνους πού τόν εἶχαν καθαιρέσει.

Ἄλλὰ οἱ μανιώδεις Ἀρειανοί, ὑποδαυλίζοντας περισσότερο τόν Κωνσταντίο, ἐπιτυγχάνουν ν' ἀποσταλεῖ στήν Ἀλεξάνδρεια μέ στρατιωτική δύναμη ὁ Γρηγόριος πού εἶχαν χειροτονίσει. Στρατηγός τῆς δύναμης ἦταν ὁ Συριανός, καί ὁ στρατός ἔφτανε τίς πέντε χιλιάδες. Ὁ σοφός ὅμως Ἀθανάσιος διαφεύγει καί ἀπό τὸ στρατηγὸν καί ἀπό τὸν στρατὸ πού λυσοῦσαν ἐναντίον του νὰ τὸ σκοτώσουν, καί καταφεύγει γιὰ δεύτερη φορὰ στὴ Ρώμη. Ὁ αἵρετικὸς Γρηγόριος ἐπικράτησε στήν Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξάνδρειας, ὁ λαὸς ὅμως πού δὲν δέχθηκε τὸ γινόμενο πυρπόλησε τὴ λεγόμενη ἐκκλησία τοῦ Διονυσίου. Ἦταν λοιπὸν μαζὶ φυγάδες τόσο ὁ σεβάσμιος Ἀθανάσιος, ὅσο καί ὁ Παῦλος, κοσμούμενοι ἐξίσου καί οἱ δύο μέ τὰ ἀριστεία. Ὁ Κώνστας στέλνει τότε ἐπιστολὴν στὸν ἀδελφὸ του Κωνσταντίο καί τὸν προτρέπει, μαζὶ καί ὁ ἀρχιερέας Ἰούλιος, νὰ ἀναλάβουν οἱ ἀδικημένοι τίς ἐπισκοπές τους.

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν κατόρθωνε τίποτε, οἱ ὄπαδοί τοῦ Ἀθανασίου ζητοῦν ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἐπιδικασθοῦν τὰ σχετικὰ μ' αὐτοὺς καί ἐκείνων πού τοὺς κατηγοροῦσαν σὲ οἰκουμενικὴ σύνοδο. Συγκαλεῖται μέ κοινὴ ἀπόφαση τῶν δύο βασιλέων οἰκουμενικὴ σύνοδος στὴ Σαρδική, ἕνδεκα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα τῶν βασιλέων Κωνσταντίνου. Ἀπὸ τῆ Δύση συνῆλθαν περισσότεροὶ ἀπὸ τριακόσιοι ἐπίσκοποι, ἐνῶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ ἑβδομήντα ἕξι μόνο, ἀνάμεσα στους ὁποίους συμπεριλαμβάνονταν ὡς ἐπίσκοπος καί ὁ Ἰσχύρας τῶν Μαριώτη. Ὅταν συγκεντρώθηκαν ὅλοι στὴ Σαρδικὴ οἱ Ἀνατολικοὶ δὲν ἤθελαν νὰ δοῦν τοὺς Δυτικούς, ἂν δὲν ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὴ σύναξη τὸν Ἀθανάσιο καί τὸν Παῦλο. Ὁ ἐπίσκοπος ὅμως Σαρδικῆς Πρωτογένης καί ὁ ἐπίσκοπος Κορδοῦης Ὅσιος καί οἱ ἄλλοι δὲν δέχθηκαν οὔτε ν' ἀκούσουν κἀν τὴν παράνομη ἀξίωσή τους νὰ ἐκδιώξουν χωρὶς κρίση ἀνθρώπους πού ἀκριβῶς γιὰ νὰ τοὺς κρίνουν εἶχαν συγκεντρωθεῖ. Ἀποσχίζονται λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Ἀνατολικοὶ καί κάνοντας τὴ σύναξή τους στὴ Φιλιππούπολη, ἀναθεματίζουν τὸ ὁμοούσιο, ὄχι συγκεκαλυμμένα, ἀλλὰ ὀλοφάνερα πᾶ καί μέ θράσος, καί στέλνουν παντοῦ τὰ αἵρετικά ψηφίσμα-

ται. Οἱ δὲ ἐν Σαρδικῇ πρῶτον μὲν τῶν ἀποσχισάντων ἐρήμην κατεψηφίσαντο, εἶτα τοὺς Ἀθανασίου κατηγοροὺς συκοφαντίας ἄλόντας καθαιροῦσι τοῦ ἀξιώματος, καὶ τρίτον τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸν ὄρον κρατύνουσι καὶ ἀποκηρύττουσι τὸ ἀνόμοιον, 5 ἐπὶ πᾶσι δὲ τὸ ὁμοούσιον ἀνακηρύττουσι καὶ γράμματα πρὸς πάσας τὰς τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίας διαπέμπονται.

Γνοὺς δ' ὁ τῶν ἐσπερίων βασιλεὺς τὰ κατὰ τὴν Σαρδικὴν συνενεχθέντα διδάσκει μὲν παραυτίκα τὸν ἀδελφόν, ἀποδοθῆναι δὲ Παύλῳ καὶ Ἀθανασίῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτοὺς τοὺς οἰκείους θρό-
10 νους ἅμα μὲν παρήνει ἅμα δὲ καὶ παρεκελεύετο. Καὶ Ἀθανάσιος μὲν ὑπεστέλλετο τὰς τῶν Ἀρειανῶν ἐπιβουλάς, καὶ τῇ Ῥώμῃ προσήδρευεν, ὁ δὲ τῆς δύσεως βασιλεὺς πάλιν γράφει τὰδελφῶ ὡς, εἰ μὲν προθύμως δέχοιτο τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἀχιερατικὸν ἀποδίδωσι θρόνον, ἕτοιμός ἐστιν ἐκπέμπειν τὸν Ἀθανάσιον, εἰ δὲ μὴ
15 βούλοιο, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τοῦ δικαίου γενήσοιτο τιμωρός. Καθίσταται δὴ ὁ Κωνσταντίος εἰς δέος, καὶ διὰ γραμμάτων, οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ τρεῖς σταλέντων, ἐπαγωγῶν τε καὶ θελκτηρίων καλεῖ πρὸς ἑαυτὸν τὸν πολυάθλον Ἀθανάσιον. Καὶ μετὰ πολλῆς δορυφορίας ἀποστέλλει τοῦτον ὁ τῆς ἐσπέρας βασιλεὺς, καὶ Ἰου-
20 λίου τοῦ ἀρχιερέως γράμμασιν αὐτὸν διαφόροις ἐφοδιάζοντος. Κωνσταντίος δὲ παραγεγονότα εἰς τὸν οἰκεῖον θρόνον ἀποκαθίστησιν, ὑφειμένῳ πρότερον ὄνειδισμῶ καθυποβαλῶν. “Ἀποδράς”, γάρ, ἔλεγε, “μεγάλην ἐμοῦ λοιδορίαν ἐξέχεας, καίτοι γε περὶ σοῦ φιλάνθρωπα μελετῶντος πλὴν ἀλλὰ γὰρ νῦν μίαν μοι δίδου
25 χάριν”. Ὁ δὲ τὴν κατὰ δύναμιν ἕτοιμος εἶναι διωμολόγει χαρίζεσθαι καὶ ὁ Κωνσταντίος μίαν ἐκκλησίαν τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπιζητεῖ τοῖς Ἀρειανοῖς δοθῆναι συνακτῆριον. Ὁ δὲ οὐκ ἀπεῖπε, συνάπτει δὲ τῇ καταθέσει, εἰ καὶ Κωνσταντίος ἐν Κωνσταντινουπόλει μίαν τοῖς ὁμοδόξοις, ἣν οὐπω εἶχον, ἐγχειρήσειε. Κωνσταν-
30 τιος δὲ προθύμως τε καὶ σὺν ἡδονῇ ἐπηγγείλατο· ἠγγόει δὲ ἄρα λυπῶν τὰ μέγιστα τοὺς ὁμόφρονας Πλὴν καταπλαγεῖς τὴν τοῦ Ἀθανασίου σύνεσιν τε καὶ ἀγχίνοϊαν, ὡς προεῖρηται, μετὰ πάσης δόξης καὶ τιμῆς ἐκπέμπει, γράφων καὶ πρὸς τὸν Αὐγουστάλιον

τά τους. Στὴ Σαρδικὴ πρῶτοι καταδίκασαν ἐρήμην αὐτοὺς πού ἀποσχίσθηκαν, καὶ ἔπειτα καθαίρεσαν ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τους τοὺς κατήγορους τοῦ Ἀθανασίου, ἐπειδὴ ἀποδείχθηκαν ἔνοχοι συκοφαντίας, καὶ τρίτον ἐπιβεβαίωσαν τὸ δόγμα τῆς συνόδου τῆς Νικαίας καὶ ἀποκήρυξαν τὸ ἀνόμοιο, καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα ἀνακήρυσαν τὸ ὁμοούσιο καὶ ἔστειλαν γράμματα σὲ ὅλες τὶς Ἐκκλησίες τῆς οἰκουμένης.

Ὅταν ἔμαθε ὁ βασιλιάς τῆς Δύσης τὰ πεπραγμένα στὴ Σαρδική, γράφει ἀμέσως στὸν ἀδελφὸ του ἢ ἀποδοθοῦν στὸν Παῦλο καὶ στὸν Ἀθανάσιο καὶ στοὺς ὀπαδοὺς τους οἱ θρόνοι τους, καὶ ταυτόχρονα τὸν συμβούλευε, ἀλλὰ καὶ τὸν διέτασσε. Ὁ Ἀθανάσιος φοβόταν τὶς ἐπιβουλές τῶν Ἀρειανῶν καὶ παρέμενε στὴ Ρώμη, ἀλλὰ ὁ βασιλιάς τῆς Δύσης γράφει πάλι στὸν ἀδελφὸ του, ἂν δεχθεῖ πρόθυμα τὸν ἐπίσκοπο καὶ τοῦ ἀποδώσει τὸν ἀρχιερατικὸ θρόνο εἶναι πρόθυμος νὰ στείλει τὸν Ἀθανάσιο, ἂν ὅμως δὲν ἤθελε, θὰ γίνεῖ ὁ ἴδιος ἐκδικητὴς τοῦ δικαίου. Ὁ Κωνσταντῖος φοβήθηκε καὶ μὲ γράμματα πού στάλθηκαν ὄχι μία φορά, ἀλλὰ καὶ δύο καὶ τρεῖς, εὐγενικά καὶ ἔλκυστικά, κάλεσε κοντὰ του τὸν πολυάθλο Ἀθανάσιο. Ὁ βασιλιάς τῆς Δύσης τὸν στέλνει μὲ πολλὴ στρατιωτικὴ συνοδία, ἐνῶ καὶ ὁ ἀρχιερέας Ἰούλιος τὸν ἐφοδίαζε μὲ διάφορα γράμματα. Ὅταν ἔφτασε, ὁ Κωνσταντῖος τὸν ἀποκατέστησεν ἐπὶ τὸν θρόνο του, ἀφοῦ πρῶτα τοῦ ἀπηύθυνε ἡλια ἐπίπληξη. Γιατὶ τοῦ εἶπε “Μὲ τὴν ἀπόδρασή σου μοῦ συσώρευσες μεγάλες κατηγορίες, ἂν καὶ ἐγὼ εἶχα γιὰ σένα φιλόανθρωπη διάθεση τουλάχιστο κάνε μου τώρα μία χάρη”. Ὁ Ἀθανάσιος τοῦ εἶπε ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ τοῦ κάνει τὴ χάρη πού μπορεῖ. Ὁ Κωνσταντῖος τότε ζήτησε νὰ δοθεῖ στοὺς Ἀρειανούς στὴν Ἀλεξάνδρεια μιὰ ἐκκλησία ὡς τόπος συναξῆς τους. Δὲν ἀρνήθηκε ὁ Ἀθανάσιος, ἀλλὰ πρόσθεσε στὴ συγκατάθεσή του (ὅτι θὰ τὸ κάνει) ἂν καὶ ὁ Κωνσταντῖος παραδώσει στοὺς ὁμοδόξους του στὴν Κωνσταντινούπολη μία, πού ἀκόμα δὲν εἶχαν. Ὁ Κωνσταντῖος τὸ ὑποσχέθηκε μὲ προθυμία καὶ χαρὰ, ἀλλὰ δὲν ἤξερε ὅτι θὰ λυπόυσε ὑπερβολικὰ τοὺς ὁμόφρονές του. Θαυμάζοντας ὁμῶς τὴ σοφία καὶ τὴ σύνεση τοῦ Ἀθανασίου, ὅπως ἔχω πει, τὸν στέλνει μὲ κάθε τιμὴ καὶ δόξα, καὶ παράλληλα γράφει καὶ στὸν Αὐγουστῆλο καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ νὰ τοῦ φέρεται μὲ μεγάλο σεβασμὸ, καὶ ὅλα ἔκείνα, μὲ

τά τε ἄλλα διὰ σεβασμιότητος ἄγειν αὐτόν, καὶ πάντα, οἷς αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ κατεψηφίσαντο, τὸ ἄκυρον καὶ ἀνενέργητον ἔχειν, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τὸν ὑπ' αὐτῷ κληρὸν τὴν προτέραν τιμὴν καὶ πάσης δημοσίου ὑπηρεσίας ἀναλαβεῖν τὴν ἐλευθερίαν.

5 Καταλαβὼν οὖν ὁ Ἀθανάσιος τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ Μαξίμω τῷ ἀρχιερεῖ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμολογητῇ συνελθὼν εἰς ὄψιν τε καὶ ὁμιλίαν, τά τε ἐν Σαρδικῇ διαπεπραγμένα καὶ ὡς πρὸς αὐτὸν Κωνσταντίος διετέθη ἀναδιδαξάμενος, σύνοδον ἀθροῖσαι τὸν ὁμολογητὴν καταπράττεται. Καὶ ἡ σύνοδος τῷ θαυμαστῷ Ἀθα-
10 νασίῳ καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα ἐπιψηφίζεται, καὶ γράφει τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ πάσῃ τῇ τε Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ ἃ περὶ Ἀθανασίου ἔγνω τε καὶ διεπρόαξατο.

Ὁ δὲ γενναῖος οὗτος ἀθλητὴς τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐπιστάς καθίζει καὶ αὐτὸς ἀρχιερέων ἐξ Αἰγύπτου τε καὶ Λιβύης σύλλογον,
15 καὶ αὕτη τὰς ὁμοίας καὶ ἀπαράλλάκτους ψήφους ταῖς ἐν Σαρδικῇ καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις συνόδοις ψηφίζεται. Ἀλλὰ γὰρ Μαγνητίου τυραννίδι ἐπιθεμένου καὶ τὸν βασιλεύοντα τῆς δύσεως διαφθείραντος, οἱ ἐξ Ἀρείου πάλιν τὸν κονιορτὸν Κωνσταντίον κατὰ τοῦ πολυάθλου ἀναρριπίζουσι καὶ πάλιν τὰ τῆς ἀσεβείας ψη-
20 φίσματα, καὶ πάλιν φυγή, καὶ πάλιν ἔρευνα, καὶ πάλιν ἀναζήτησις. Ναὶ δὴ καὶ Γεώργιος, ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἀρπάσας τὸν θρόνον, ἅμα τοῖς περὶ Ἀκάκιον καὶ Πατρόφιλον, οἱ τῆς Ἀρείου φατρίας, ἐξωθήσαντες Ἱεροσολύμων τὸν ὁμολογητὴν Μάξιμον ἀντεισάγουσι Κύριλλον. Ὁ δὲ δυσσεβὴς Γεώργιος τοσού-
25 των τὴν Ἀλεξανδρέων ἐνέπλησε κακῶν, ὡς τὰ τοῖς Ἑλλησι κατὰ Χριστιανῶν τολμηθέντα φιλανθρωπίαν νομίζεσθαι. Αἰκισμοὶ τε γὰρ σωμάτων καιναῖς ἐπινοίαις ἀφορήτους φέροντες τὰς ἀλγηδόνας κατέξαινον, καὶ πῦρ γυμναῖς ταῖς παρθένους προσεφέρετο, καὶ θάνατος πολλοὺς ἄλλους καὶ τοῦ ζῆν καὶ τῆς τιμωρίας ἅμα
30 ἐξήρπαξε· γεγόνασι καὶ ὑπερορίαι τῶν κατὰ τὴν Αἰγύπτου ἱερέων τε καὶ ἀρχιερέων δύο καὶ τριάκοντα.

Ὁ δὲ Κωνσταντίος προσλαβὼν καὶ τὴν τᾶδελφοῦ ἀρχὴν καὶ τοὺς ἐσπερίους ἐπισκόπους μεθέλκειν εἰς τε τὴν Ἀθανασίου κατάκρισιν καὶ εἰς τὴν ἰδίαν ἐσπούδαξεν αἴρεσιν διὸ καὶ σύνοδον

τὰ ὅποια εἶχαν καταδικάσει τὸν Ἀθανάσιο ὁ ἴδιος καὶ οἱ Ἀρειανοί, νὰ εἶναι ἄκυρα καὶ ἀνενεργά, ἀλλὰ καὶ οἱ κληρικοὶ τῆς δικαιοδοσίας του νὰ ἔχουν τὴν προηγούμενη τιμὴ καὶ νὰ ἔχουν τὴν ἐλευθερία νὰ ἀσκοῦν δημοσίᾳ τὰ θρησκευτικὰ τοὺς λειτουργήματα.

Ὅταν ὁ Ἀθανάσιος ἔφτασε στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ συναντήθηκε μὲ τὸν Μάξιμο, τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμολογητή, κι ἀφοῦ τοῦ ἀνακοίνωσε τὰ πεπραγμένα στὴ Σαρδική καὶ τί στάση κράτησε ἀπέναντί του ὁ Κωνσταντῖος, κατορθώνει νὰ συγκαλέσει ὁ ὁμολογητὴς σύνοδο. Ἡ σύνοδος ἐπικύρωσε στὸν θαυμάσιο Ἀθανάσιο καὶ τὴν κοινωρία μὲ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ ἀρχιερατικὸ ἀξίωμα, καὶ γράφει στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξάνδρειας, σέ ὅλη τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Ἀφρική, αὐτὰ ποὺ συζήτησε ἡ σύνοδος καὶ ἀποφάσισε.

Ὁ γενναῖος ὅμως αὐτὸς μαχητὴς φτάνοντας στὴν Ἀλεξάνδρεια συγκαλεῖ κι αὐτὸς συνάθροιση ἀρχιερέων ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Ἀφρική καὶ παίρνει κι αὐτὴ τις ἴδιες ἀποφάσεις μὲ τις συνόδους τῆς Σαρδικῆς καὶ τῶν Ἱεροσολύμων. Ἀλλὰ ὅταν ὁ Μαγνέντιος ἐπιδιώξε τὴ βασιλεία καὶ σκότωσε τὸν βασιλιὰ τῆς Δύσεως, οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Ἀρείου διήγειραν καὶ πάλι τὸν κονιορτὸ Κωνσταντῖο ἐναντίον τοῦ πολυάθλου, καὶ ἔτσι πάλι οἱ ἀσεβεῖς ἀποφάσεις, πάλι ἔξορία, πάλι ἔρευνα, καὶ πάλι ἀναζήτηση. Καὶ μάλιστα ὁ Γεώργιος, ποὺ εἶχε ἀρπάξει τὸν θρόνο τῆς Ἀλεξάνδρειας, μαζί μὲ τοὺς ὄπαδούς τοῦ Ἀκακίου καὶ Πατρόφλου τῆς φατρίας τοῦ Ἀρείου, ἐκδιώκοντας ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα τὸν ὁμολογητὴ Μάξιμο, βάζουν στὴ θέση του τὸν Κύριλλο. Ὁ δυσσεβὴς αὐτὸς Γεώργιος μὲ τόσα κακὰ γέμισε τὴν Ἀλεξάνδρεια, ὥστε ὅσα εἶχαν τολμήσει οἱ εἰδωλολάτρες κατὰ τῶν Χριστιανῶν νὰ θεωροῦνται φιλανθρωπία. Κακοποιοῦνταν καὶ καταξοχίζοντα τὰ σώματα μὲ πρωτοφανεῖς ἐπινοήσεις ποὺ προκαλοῦσαν ἀφόρητους πόνους, ἔριχναν στὴ φωτιά γυμνὲς τις παρθένες, καὶ ὁ θάνατος ἄρπαζε πολλοὺς καὶ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ἀπὸ τὴν τιμωρία. Ἔγιναν καὶ τριανταδύο ἔξορίες ἱερέων καὶ ἀρχιερέων ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὴν Αἴγυπτο.

Ὁ Κωνσταντῖος προσθέτοντας στὴ δική του καὶ τὴν ἐπικράτεια τοῦ ἀδελφοῦ του, προσπαθοῦσε νὰ παρασύρει καὶ τοὺς Δυτικούς ἐπισκόπους στὴν καταδίκη τοῦ Ἀθανασίου καὶ στὴ δική του αἰ-

διὰ ταῦτα κατὰ Μεδιόλανον πόλιν τῆς Ἰταλίας ἀθροίζει, καὶ τι-
 νας μὲν πρὸς τὸ οἰκεῖον διαστρέφει βούλημα. Διονύσιος δὲ καὶ
 Εὐσέβιος καὶ Ῥοδανός, Παυλῖνός τε καὶ Λουκίφερ τὸ οἰκεῖον καὶ
 τῆς εὐσεβείας μὴ καθυδρίσαντες φρόνημα, καὶ οὐδ' Ἀθανασίου
 5 καταγνῶναι ἀνασχόμενοι (ἤδεσαν γὰρ τὴν Ἀθανασίου κατάκρι-
 σιν τὴν τῆς πίστεως προουμιάζεσθαι καθαίρεσιν) ἐν Ἀρμιήνῳ
 ὑπερορίζονται. Γνοὺς δ' ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων Ἀθανάσιος ὡς πά-
 λιν κατ' αὐτοῦ πικρότερόν τε καὶ φονικώτερον τὸ αἵρετικὸν πα-
 ροξύνεται στίφος, λαθῶν ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ πόλει παρθένῳ τινὶ
 10 καταφεύγει, τῷ ἀνυπόπτῳ τῆς κόρης κλέπτων τὴν εὐρεσιν. Ἦν
 γὰρ ἡ νεᾶνις καὶ τὴν ὄψιν ὠραία, καὶ συνοικεῖν αὐτῇ μηδὲ τὸν
 τυχόντα ἄνδρα, μήτι γε ἀρχιερέα, πολλὴν καὶ βεβαίαν τὴν πληρο-
 φορίαν πᾶσι παρέχουσα· ἔτος δὲ τῆς ἡλικίας εἰκοστὸν ἤγεν ἀπὸ
 γενέσεως. Ἀνατίθησιν οὖν αὐτῇ ὁ τῆς παρθενίας καὶ διδάσκαλος
 15 καὶ φύλαξ τὰ καθ' ἑαυτόν, ὅτι πρὸς μαιφονίαν αὐτοῦ ἐξοπλίζοι-
 το τὸ αἵρετικόν, καὶ ὡς πάντα τὰ ἔξω τῆς πόλεως προκατείληπται
 ἐρεύναι, καὶ ὡς ἐκ θείας ὄψεως τὴν σωτηρίαν αὐτῷ προτανευού-
 σης πρὸς αὐτὴν ἤκοι. Ἡ δὲ μετὰ χαρᾶς ἀνεκλαλήτου καὶ ὑποδέ-
 χεται καὶ ἐπὶ ἕξ ἔτη κατακρύπτει καὶ ἡ Κωνσταντίου τελευταίη λύ-
 20 σις γίνεται τῆς ἀποκρυβῆς. Ἐν πᾶσι δὲ προθύμως καὶ σεβασμίως
 ἡ παρθένος ἐξυπηρέτει τὸν ὄσιον, πάντας τοὺς ἐν τῇ πόλει μι-
 κρούς τε καὶ μεγάλους, καὶ τοὺς φιλοῦντας καὶ τοὺς διώκτας, δια-
 λανθάνουσα.

Προσάττει δ' οὖν ὁ Κωνσταντίος τοὺς μὴ βουλομένους τῶν
 25 κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἀρχιερέων τῇ Ἀρείου καθυπογράφειν ἐξωθει-
 σθαι τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἀντ' ἐκείνων τοὺς δυσσεβεῖς ἐγκαθί-
 στασθαι. Ὑπερωρίζετο καὶ Λιβέριος τότε, ὁ μετὰ Ἰούλιον τὸν
 θρόνον Ῥώμης ἰθύνων, καὶ ἀντιχειροτονεῖται Φῆλιξ, ὃς παρα-
 χροῖμα μὲν ποιῆθῆναι τῇ τῶν ὀφθαλμῶν πηρώσει ὑποβάλλε-
 30 ται, ὑπερθερὰ δὲ καὶ λοιμικῇ νόσῳ κατασχεθεὶς διαφθείρεται. Τὰ
 αὐτὰ δὲ καὶ Μελέτιος ὁ Ἀντιοχείας ὑφίσταται. Καὶ ἀντικαθιστᾷ
 ἡ αἵρεσις τὸν Εὐζώϊον, ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ τὸν Εὐδόξιον,
 ἄνδρας δυσσεβεῖς καὶ τὸν βίον ἐπαξίους τῆς αἵρέσεως.

Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ Ἰουλιανὸν ὁ Κωνσταντίος ἀναγορεύ-

ρηση. Γι' αὐτὸ καὶ συγκροτεῖ γι' αὐτὸ τὸ θέμα σύνοδο στὴν πόλη τῆς Ἰταλίας Μεδιόλανο, καὶ μερικοὺς βέβαια τοὺς παρασύρει στὸ σκοπὸ του, ὁ Διονύσιος ὅμως καὶ ὁ Εὐσέβιος καὶ ὁ Ροδανὸς καὶ ὁ Παυλῖνος καὶ ὁ Λουκίφερ δὲν θέλησαν νὰ προδώσουν τὴν ὀρθόδοξη πίστη τους, οὔτε δέχθηκαν νὰ καταδικάσουν τὸν Ἀθανάσιο (γιατὶ ἤξεραν ὅτι ἡ καταδίκη τοῦ Ἀθανασίου ἦταν τὸ προοίμιο τῆς καθάρσεως τῆς πίστεως), γι' αὐτὸ ἐξορίσθηκαν στὸ Ἀριμνηνο. Βλέποντας ὁ ἅγιος ὑπηρέτης τοῦ Θεοῦ Ἀθανάσιος ὅτι καὶ πάλι ὑποδαυλίζεται ἐχθρικότερο καὶ μανιακότερο γιὰ φόνο τὸ πλῆθος τῶν αἰρετικῶν, κρυφὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς πολίτες καταφεύγει σὲ μιὰ παρθένο καλύπτοντας τὴν ἀνακάλυψή του μὲ τὸ ἀνυποψίαστο τῆς νέας. Γιατὶ ἡ κοπέλλα ἦταν ὡραία καὶ ἔδινε σὲ ὅλους τὴ σίγουρη διαβεβαίωση ὅτι οὔτε ὁ ὅποιοςδήποτε ἄνδρας συγκατοικοῦσε μαζί της, καὶ πολὺ λιγότερο βέβαια ἓνας ἀρχιερέας ἦταν μάλιστα εἴκοσι χρόνων. Τῆς ἐκθέτει λοιπὸν τὰ δικά του ὁ δάσκαλος τῆς παρθενίας καὶ φύλακίς της, ὅτι δηλαδή οἱ αἰρετικοὶ προετοιμαζόνταν νὰ τὸν δολοφονήσουν, ὅτι ὅλα τὰ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη μέρη δέχονται συνέχεια ἐρευνες, καὶ ὅτι ἀπὸ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ ποὺ φρόντιζε τὴ σωτηρία του ἦρθε σ' αὐτήν. Ἡ νέα τὸν δέχθηκε μὲ ἀνέκφραστη χαρὰ καὶ τὸν ἐκρύβε ἐπὶ ἕξι χρόνια. Ὁ θάνατος τοῦ Κωνσταντίου ἐγίνε τὸ τέλος τοῦ κρυψιματος τοῦ Ἀθανασίου. Ἡ παρθένος ἐξυπηρέτουσε μὲ προθυμία καὶ σεβασμὸ τὸν ἅγιο σὲ ὅ,τι χρειαζόταν, διαφεύγοντας ὅλους μέσα στὴν πόλη μικροὺς καὶ μεγάλους, φίλους καὶ ἐχθροὺς.

Δίνει τότε διαταγὴ ὁ Κωνσταντῖος ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς τῆς Ἰταλίας δὲν ἠθελαν νὰ ὑπογράψουν τὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες, καὶ στὴ θέση τους νὰ ἐγκατασταθοῦν οἱ αἰρετικοί. Τότε ἐξορίσθηκε καὶ ὁ Λιβέριος ποὺ εἶχε τὸν θρόνο τῆς Ρώμης μετὰ τὸν Ἰούλιο, καὶ στὴ θέση του χειροτονήθηκε ὁ Φῆλιξ, ποὺ ἀμέσως ἀπὸ θεία τιμωρία παθαίνει τυφλὸς καὶ σὲ λίγο πεθαίνει ὅταν ἀσθένησε ἀπὸ νόσο λοιμκὴ. Τὰ ἴδια ἐπαθε καὶ ὁ Μελέπιος Ἀντιοχείας. Ἐτοίμοι τοποθετεῖ στὴ θέση του ἡ αἵρεση τὸν Εὐζώιο, στὴν Κωνσταντινούπολη τὸν Εὐδόξιο, καὶ τοὺς δύο αἰρετικούς μὲ ζωὴ ἀντάξια τῆς αἵρεσης.

Τὴν ἐποχὴ αὕτη ὁ Κωνσταντῖος ἀναγορεύει καὶ τὸν Ἰουλιανὸ

ει Καίσαρα, καὶ πρὸς τὰς Γαλλίας ἐκπέμπει. Ἐγκαινίζει δὲ καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρ' αὐτοῦ νεουρογηθεῖσαν ἐκκλησίαν ἐπώνυμον αὐτῇ ἢ τοῦ Θεοῦ Σοφία. Καὶ ὁ δυσσεβῆς Εὐδόξιος, κατὰ τὰ ἐγκαίνια ἐνθρονισθεὶς, πρώτην ἐκείνην τὴν τολμηρὰν καὶ ἀφρονεστάτην ἀφῆκε φωνήν, “Ὁ Πατὴρ ἀσεβῆς, ὁ Υἱὸς εὐσεβῆς”. Θορύβου δὲ δικαίου τὸ πλῆθος περιλαβόντος, κακῶ τὸ κακὸν ἐπενόει κατευνάζειν, καί, “Μηδὲν ὑμᾶς”, φησί, “ταραττέτω ὁ μὲν γὰρ Πατὴρ ἀσεβῆς, ὅτι οὐδένα σέβει, ὁ δὲ Υἱὸς εὐσεβῆς, ὅτι σέβει τὸν Πατέρα”. Ταῦτα τοῦ δυσσεβοῦς εἰπεῖν ἐπιμανέντος, ὁ θόρυβος εἰς χλεύην καὶ μυκτηρισμὸν ἐκλυθεὶς τοὺς πολλοὺς τῶν συνειλεγμένων διεσκέδασε τῆς ἐκκλησίας.

Ὁ μέντοι γε Ἰουλιανὸς κατὰ τὰς Γαλλίας διατρίβων, καὶ νίκας ἀναδησάμενος κατὰ βαρβάρων, ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀνακηρύττεται βασιλεύς. Καὶ Κωνστάντιος μαθὼν τὴν ἀνάρρησιν βαπτίζεται μὲν τῇ θεομάχῃ χειρὶ Εὐζωῖου, ἐξοπλίζεται δὲ κατὰ τοῦ ἐπαναστάντος. Γενόμενος δὲ ἐν Μοψουκρήνῃ (πολίχνιον δὲ τοῦτο τῆς Κιλικίας) ὑπὸ φροντίδων, αἷς αὐτὸν ὁ πόλεμος συνεῖχεν, ἀποπληξία ληφθεὶς τελευτᾷ, ἔτος μὲν ἄγων ἀπὸ γενέσεως πέμπτον καὶ τεσσαρακοστόν, βασιλεύσας δὲ μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν ἔτη πέντε καὶ εἴκοσι.

Γεώργιος δ' ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ναὸν Ἑλληνικὸν ἤδη κατηρειπωμένον, ἐν ᾧ τὸ παλαιὸν οἱ Ἕλληνες τελετὰς ἐτέλουν τῷ Μίθρῳ, θύοντές τε ἄνδρας καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τοῖς σπλάγχνοις αὐτῶν μαντευόμενοι, τοῦτον ἀνακαθαίρειν ἐπεμελεῖτο ἐπὶ τῷ ἀνοικοδομηῆσαι εὐκτῆριον. Ἀνακαθαίρομένου δὲ εὔρηται πολλὰ κρανία τῶν ἀνηρημένων, καὶ τῶν Χριστιανῶν οἱ ζηλωταὶ ἐκπομπέοντες τὰ τῶν Ἑλλήνων μυστήρια εἰς γέλωτα τῷ δήμῳ καὶ χλεύην τὰ κρανία προάγουσι. Τὸ δ' Ἑλληνικὸν τὴν ὕβριν οὐκ ἐνεγκόντες, ὀργῆς αὐτοῖς ἀθέου στρατηγούσης, ὀρμῶσι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ τοὺς μὲν ξίφεσι, τοὺς δὲ ῥοπάλοις, τινὰς δὲ λίθοις, ἄλλους δὲ τοῖς παρατυχοῦσιν ἀπέκτειναν, ἐνίους δ' αὐτῶν

Καίσαρα καὶ τὸν στέλνει στὰ μέρη τῆς Γαλλίας. Ἐγκαινιάζει ἐπίσης καὶ τὴν Ἐκκλησία πού ἔχτισε καινούργια στὴν Κωνσταντινούπολη, πού ὡς ὄνομα τῆς δόθηκε Σοφία τοῦ Θεοῦ. Ὁ αἰρετικὸς Εὐσέβιος πού ἐνθρονίσθηκε κατὰ τὴν τέλεση τῶν ἐγκαινίων ἔβγαλε πρώτη αὐτὴ τὴν ἀδιάντροπη καὶ ἀφρονέστατη διακήρυξη· “Ὁ Πατέρας εἶναι ἀσεβής, ἐνῶ ὁ Υἱὸς εὐσεβής”. Κι ὅταν στὸ πλήθος ξέσπασε δικαίως μεγάλη ταραχὴ, προσπάθησε νὰ καθησυχάσει τὸ κακὸ μὲ ἄλλο κακὸ, λέγοντας· “Τίποτε νὰ μὴ σᾶς ταραξεί· ὁ Πατέρας εἶναι ἀσεβής γιατί δὲν σέβεται κανένα, ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι εὐσεβής ἐπειδὴ σέβεται τὸν Πατέρα”. Ὅταν ὁ αἰρετικὸς ἔφτασε στὴ μανία νὰ πεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα ἢ ταραχὴ καὶ ὁ θόρυβος ἔγιναν χλεύη καὶ μυκτηρισμὸς, πού διασκόρπισε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς συγκεντρωμένους στὴν ἐκκλησία.

Ὁ Ἰουλιανὸς ὅμως πού δροῦσε στὰ μέρη τῆς Γαλλίας καὶ εἶχε κερδίσει νίκες ἐναντίον τῶν Βαρβάρων ἀνακηρύχθηκε βασιλιάς ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες, καὶ ὁ Κωνστάντιος, ὅταν πληροφορήθηκε τὴν ἀνακήρυξη, βαπτίζεται ἀπὸ τὸν Θεομάχο Εὐζώιο καὶ ἐξοπλίζεται ἐναντίον τοῦ ἐπαναστάτη. Φτάνοντας στὴ Μοψουκρήνη (μὰ πολίχνη τῆς Κιλικίας) ἀπὸ τίς φροντίδες πού τοῦ εἶχε ἐπιβάλλει ὁ πόλεμος προσβλήθηκε ἀπὸ ἀποπληξία καὶ πέθανε σὲ ἡλικία σαράντα πέντε ἐτῶν, ἀφοῦ βασίλευσε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του εἴκοσι πέντε χρόνια.

Στὸ μεταξὺ ὁ Γεώργιος στὴν Ἀλεξάνδρεια ἓνα εἰδωλολατρικὸ ναὸ πού ἦταν πλέον ἐρειπωμένος καὶ ὅπου παλαιὰ οἱ εἰδωλολάτρες λάτρευαν τὸν Μίθρα θυσιάζοντας ἄνδρες καὶ παιδιά καὶ γυναῖκες καὶ ἐπιτελοῦσαν μαντεία ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τους, θέλησε (αὐτὸν τὸ ναὸ) νὰ τὸν καθαρῶσει γιὰ νὰ τὸν ἀνοικοδομήσει καὶ νὰ τὸν κάνει εὐκτήριο οἶκο. Ἐπάνω στὸ καθάρισμα βρέθηκαν πολλὰ κρανία ἐκείνων πού εἶχαν σκοτώσει, καὶ οἱ ζηλωτὲς Χριστιανοὶ διαπομπεύοντας τὰ μυστήρια τῶν εἰδωλολατρῶν, ἐξέθεσαν τὰ κρανία στὸ λαὸ γιὰ νὰ τὰ περιγελάσει καὶ νὰ τὰ χλευάσει. Οἱ εἰδωλολάτρες ὅμως δὲν ἀνέχθηκαν τὴν ὕβρη, καὶ κυριευμένοι ἀπὸ ἄθεη ὀργὴ ὄρμησαν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἄλλους τοὺς σκότωσαν μὲ τὰ ξίφη, ἄλλους μὲ ρόπαλα, μερικοὺς μὲ πέτρες, καὶ ἄλλους μὲ ὅ,τι ἄλλο ἔβρισκαν, ἐνῶ

καὶ ἀνεσταύρωσαν, τὸν δὲ Γεώργιον, τῆς ἐκκλησίας ἐξελκύσαν-
τες, κομήλω τε προσέδησαν, καὶ διασπαραχθέντα σὺν αὐτῇ πυρὶ
παρέδωσαν.

Ἰουλιανὸς γε μὴν τὸ τῆς βασιλείας κράτος λαβὼν τὰ μὲν Ἑλ-
5 λήνων ἐσπούδαξεν, ἃ δὲ Κωνσταντίῳ κατὰ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀρχιε-
ρέων πεπαρώνητο, στέργειν οὐ προηρεῖτο· διὸ τοὺς ἐν ὑπερορί-
αις πάντας φωναῖς φιλανθρώποις ἀνεκαλέσατο. Ἐξ οὗ καὶ Ἀθα-
νάσιος θαρρήσας ἔξεισι μὲν τῆς οἰκίας ἐν ἣ κατεκρούπτετο τῆς
παρθένου, κατὰ νύκτα δὲ ἔνδον ᾤφθη τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ὁ Ἀ-
10 λεξανδρέων δῆμος ἀσμένως αὐτὸν καὶ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντα κατὰ
ἑορτῆς φαιδρότητα ὑπεδέξαντο· ὅσον δὲ ἀρειανίζον ἐν τῇ πόλει
ὑπελείπετο εἰς τὸν Γεωργίου τόπον Λούκιον προχειρίζονται.

Ἰουλιανὸς δὲ πανταχοῦ ἔσεβε τὰ Ἑλλήνων, ἔθυε δὲ καὶ κατὰ
τὴν Κωνσταντινουπόλιν δημοσίᾳ τῷ τῆς Τύχης ἀγάλματι, ἠνίκα
15 καὶ Μάρης ὁ Καλχηδόνιος χειραγωγούμενος (ἦν γὰρ ὑπὸ τοῦ γή-
ρωσ ὑπόχυσιν ἔχων ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς) πολλὰ τὸν ἀποστάτην ἐκά-
κιζεν. Ὁ δὲ τυφλὸν καὶ πονηρὸν ἀντελοιδορεῖτο, καὶ ὡς ὁ Γαλλιᾶ-
ος αὐτοῦ Θεὸς οὐκ ἐκθεραπεύσειεν αὐτὸν ἐπωνείδιζεν. Ὁ δὲ Μάρ-
ρης, “Τοῦτό με πρὸς τὴν μεγίστην εὐχαριστίαν κινεῖ τοῦ Θεοῦ, ὅτι
20 με τυφλὸν ἔθετο, ἵνα τὸ σὸν ἀναιδὲς οὕτω δι’ ἀσεβείας ἀμανρωθὲν
μὴ θεάσωμαι πρόσωπον”. Τότε δὴ τότε καὶ Ἰωβιανὸς καὶ Οὐλεντι-
νιανὸς, οἱ μετὰ ταῦτα κατὰ διαδοχὴν βασιλεύσαντες, λύσαντες αὐ-
τῶν τὰς ζώνας τῷ τυράνῳ προσέροιψαν, “Ἐχε”, λέγοντες, “καὶ
τὰς ζώνας καὶ τὰς τιμὰς, εἰ βούλει δὲ καὶ κολάζειν”, τῷ Ἰουλιανῷ
25 παραστάντες, “προθύμως σοὶ παρέχομεν καὶ τὰ σώματα”.

Ὁ μέντοι ἀποστάτης σὺν τοῖς ὁμοφροσὶ δουλὴν βουλευεται
Ἀθανάσιον ἐκποδῶν ποιῆσαι, ἐννοούμενος ὡς, εἴπερ ἢ Ἀλεξάν-
δρου πόλις ἐκείνου ἀπαλλαγεῖ, ῥαδίως τοὺς ἐν αὐτῇ Χριστιαν-
νοὺς εἰς τὸ οἰκεῖον μεθελκύσει δυσσέβημα. Διὸ πάλιν συγκοφάν-
30 ται, καὶ πάλιν στρατηγός, καὶ πάλιν στρατός, καὶ πάλιν Ἀθανά-
σιος ἐκζητούμενος, καὶ πάλιν φυγὴ, καὶ τῆς ἐκκλησίας λάθρα δια-

κάποιους ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς σταύρωσαν. Τὸν Γεώργιο τὸν ἔσυραν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, τὸν ἔδεσαν πάνω σὲ μιά καμήλα, κι ἀφοῦ κατασπαράχθηκε, τὸν παρέδωσαν μαζί μὲ τὴν καμήλα στὴ φωτιά.

Ὁ Ἰουλιανὸς ὅταν ἔλαβε τὴ βασιλεία ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν εἰδωλολατρία, δὲν θέλησε ὅμως νὰ υἱοθετήσει τὰ μέτρα τοῦ Κωνσταντίνου ἐναντίον τῶν ἀρχιερέων τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔλαβε πάνω στὴ μαγία του. Γι' αὐτὸ ἀνακάλεσε ὅλους ἀπὸ τὴν ἔξορία μὲ φιλανθρωπία. Ἔτσι καὶ ὁ Ἀθανάσιος πῆρε θάρρος καὶ βγήκε ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς κοπέλλας ὅπου κρυβόταν, καὶ νύχτα παρουσιάσθηκε μέσα στὴν ἐκκλησία, καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξάνδρειας, σὰν ζωντανὸ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, τὸν δέχθηκε μὲ ἑορταστικὲς ἐκδηλώσεις χαρᾶς, ἐνῶ ὅσοι Ἀρειανοὶ εἶχαν μείνει στὴν πόλη στὴ θέση τοῦ Γεωργίου τοποθέτησαν τὸν Λούκιο.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἔδειχνε παντοῦ τὴν εὐσέβειά του γιὰ τὰ εἰδωλα, ἐνῶ στὴν Κωνσταντινούπολη θυσίαζε δημόσια στὸ ἄγαλμα τῆς Τύχης, ὅποτε καὶ ὁ Μάρης ὁ Χαλκηδόνιος ποὺ τὸν ὀδηγοῦσαν κρατώντας τὸν ἀπὸ τὸ χέρι (γιατὶ δὲν ἔβλεπε καλά ἀπὸ γηρατειά) ἐκτόξευε πολλὲς κατηγορίες ἐναντίον τοῦ ἀποστάτη. Αὐτὸς πάλι ἀπὸ μέρους του τὸν κατηγοροῦσε τυφλὸ καὶ πονηρό, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς του ἀπὸ τὴ Γαλιλαία δὲν τὸν θεράπευσε. Ὁ Μάρης ὅμως ἀπάντησε: “Αὐτὸ μὲ κάνει ν’ ἀπευθύνω πολὺ μεγάλο εὐχαριστῶ στὸν Θεό, γιατί μὲ ἔκανε τυφλὸ γιὰ νὰ μὴ δῶ τὸ ἀναίσχυνο πρόσωπό σου ποὺ τὸ ἀμαύρωσε ἢ ἀσέβεια”. Τότε λοιπὸν καὶ ὁ Ἰωβιανὸς καὶ ὁ Οὐαλεντινιανὸς, ποὺ ἀργότερα διαδέχθηκαν στὴ βασιλεία ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἔλυσαν τὶς ζῶνες τους καὶ τὶς πέταξαν στὸ βασιλιά λέγοντας: “Πάρε τὶς ζῶνες καὶ τὰ τιμητικὰ διακριτικὰ, κι ἂν θέλεις νὰ μᾶς τιμωρήσεις, τοῦ εἶπαν πρόθυμα, ἐρχόμαστε μπροστὰ σ’ ἐσένα τὸν Ἰουλιανὸ καὶ προσφέρουμε καὶ τὰ σώματά μας”.

Ὁ ἀποστάτης Ἰουλιανὸς ἀποφασίζει τότε μὲ τοὺς ὁμόφρονές του νὰ βγάλει ἀπὸ τὴ μέση τὸν Ἀθανάσιο, μὲ τὴ σκέψη ὅτι, ἂν ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτόν, εὐκόλα θὰ προσελκύσει στὴν ἀσέβειά του τοὺς Χριστιανούς της. Ἔτσι πάλι συκοφάντες σὲ δράση, πάλι στρατηγός, πάλι στρατός, καὶ πάλι ὁ Ἀθανάσιος καταζητούμενος καὶ πάλι ἔξορία. Διαφεύγοντας κρυφὰ ἀπὸ τὴν ἐκκλησία

αδράς, ὀλκάδος ἐπιβαίνει καὶ ἐπὶ τὴν Θηβαΐδα ἰθύνεται. Καὶ ὁ
σατράπης ὄπιθεν καταδιώκει καὶ μηνύεται τοῦτο ὁ διωκόμενος,
καὶ ὄψις αὐτὸν θεία παρακελεύεται ἀντιστρέψαι τὸ πλοῖον καὶ
τὴν ἐναντίαν πλοῖζεσθαι. Τῶν δὲ συνόντων κωλυόντων, οὐ λό-
5 γους μόνον, ἀλλὰ καὶ δάκρυσι, μηδ' εἰς ὄλεθρον οὕτω προφανῆ
ἐαυτὸν κἀκείνους ἐκδοῦναι, ἐθάρρυνέ τε μηδὲν δεδιέναι, καὶ ἀνε-
δίδασκειν, ὡς τὸ Θεῖον αὐτοῖς εἶη σύμμαχον. Ἐξ ὑποστροφῆς οὖν
πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀναγομένοις συναντῶσιν οἱ διώκοντες,
καὶ ἐπερωτῶσιν εἴ που ἴδοιεν Ἀθανάσιον φεύγοντα· οἱ δὲ ἡμεί-
10 θοντο καὶ ἰδεῖν αὐτόν, καὶ ὡς εἰ ἐπιταχύνειαν τοῦτον καταλήψε-
σθαι. Καὶ τούτους μὲν πλανωμένους ἀπέπεμπον, αὐτοὶ δὲ θάπτον
εἰς τὴν Ἀλεξάνδρου κατήχθησαν. Καὶ βραχὺν χρόνον ἀποκρυ-
βείς ὁ θεσπέσιος, Ἰουλιανοῦ τοῦ ἀποστάτου τὴν δίκην ἐν Πέρ-
σαις ἀπαιτηθέντος ἐπαρρησιάσατό τε καὶ τὴν τοῦ σεσωκότος πί-
15 στιν ἐδογματίζέ τε καὶ ἀνεκήρυττεν.

Ἄλλὰ γὰρ Ἰουλιανὸς μὲν ἐν Περσίδι ἀνηρέθη, τῶν μὲν εἰς
Πέρσην τινὰ τῶν αὐτομόλων τὴν ἀναίρεσιν ἀναφερόντων, τῶν δὲ
εἰς τινὰ τῶν ὑποτελῶν στρατιωτῶν, ὁ δὲ πολὺς καὶ τῆς ἀληθείας
ἐγγύτερος λόγος θεήλατον αὐτὸν ὑποστῆναι τὴν σφαγὴν ἐκδιδά-
20 σκει. Καταστρέφει δ' οὖν τὸν θῖον ἐν καὶ τριακοστὸν διαβιούς
ἔτος, ἐν δὲ τῇ βασιλείᾳ μῆνας εἴκοσι. Καὶ διαδέχεται τὴν Ῥωμαϊ-
κὴν βασιλείαν ψήφῳ τοῦ παντὸς στρατεύματος Ἰωβιανός, οὗ καὶ
μνήμην ὁ λόγος ἔσχεν ἔμπροσθεν. Ἄλλ' οὗτος ὀκτὼ μῆνας μόνους
ἐν τῇ βασιλείᾳ διαρκέσας, κατὰ Βιθυνίαν ἀπολείπει τὰ ἀνθρώπι-
25 να. Μετ' ἐκεῖνον δὲ Οὐάλεντινιανός, ἀνὴρ ὥσπερ ὁ πρὸ αὐτοῦ τῆς
εὐσεβείας ὑπέρμαχος καὶ λαμβάνει κοινωνὸν (ὡς εἶθε μὴ ὄφελε)
τῶν Ῥωμαϊκῶν σκήπτρων Οὐάλεντα τὸν ἀδελφόν, καὶ μῆνα ἡμε-
ρῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρέψας ἀφορίζει μὲν Οὐάλεντι
τὴν ἀνατολήν, αὐτῷ δὲ λείπει τῆς δύσεως τὴν ἀρχήν.

30 Ἐπεὶ δὲ οὗτος εἰς δύσιν ἀπῆρεν, ὁ ἀδελφὸς μὲν ταῖς μητρι-
καῖς ὠδίσι, οὐκ ἀδελφὸς δὲ ἀλλὰ καὶ ἀντίπαλος τὴν πίστιν, πό-
λεμον ἄσπονδον κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας κινεῖ. Καὶ πρῶτον μὲν τὸν
θαυμαστὸν Μελέτιον ὑπὸ Ἰουλιανοῦ ἀνακληθέντα καὶ τὸν οἰκεῖ-

μπαίνει σέ πλοῖο καί κατευθύνεται πρὸς τὴν Θηβαΐδα, καί ὁ διοικητὴς τὸν ἀκολουθεῖ καταδιώκοντάς τον. Παίρνει αὐτὸ τὸ μήνυμα ὁ καταδιωκόμενος καί θεῖο ὄραμα τὸν παρακινεῖ νὰ στρέψει πρῶμη τὸ πλοῖο καί νὰ ἀκολουθήσει ἀντίθετη κατεύθυνση. "Ὅσοι ἦταν μαζί του τὸν ἐμπόδιζαν ὄχι μὲ λόγους μόνο, ἀλλὰ καί μὲ δάκρυα νὰ μὴ ἐκθέσει τὸν ἑαυτό του καί ἐκείνους σὲ τόσο φανερό ὄλεθρο, αὐτὸς ὅμως τοὺς ἐνθάρρυνε νὰ μὴ φοβοῦνται τίποτε καί τοὺς ἔλεγε, ὅτι εἶχαν σύμμαχό τους τὸν Θεό. "Ἐτσι λοιπὸν μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ταξιδιοῦ τους πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρεια τοὺς συναντοῦν οἱ διώκτες τους καί τοὺς ρωτοῦν ἂν εἶδαν κάπου τὸν Ἀθανάσιο νὰ φεύγει, καί αὐτοὶ τοὺς εἶπαν ὅτι καί τὸν εἶδαν καί ὅτι ἂν ἐπιταχύνουν τὸ ταξίδι τους θὰ τὸν προλάβουν. "Ἐτσι τοὺς ξεγέλασαν καί τοὺς ἐξαπέστειλαν, ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἔφτασαν γρήγορα στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἀφοῦ κρύφθηκε γιὰ λίγο ὁ θεσπέσιος Ἀθανάσιος, ὅταν ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Ἀποστάτης πλήρωσε τὴν ἀποστασία του πολεμώντας τοὺς Πέρσες, παρουσιάσθηκε καί κήρυξε μὲ θάρρος τὴν πίστη τοῦ Σωτήρα του.

Ὁ Ἰουλιανὸς σκοτώθηκε στὴν Περσία καί ἄλλοι ἀποδίδουν τὸ θάνατό του σὲ ἓνα Πέρση αὐτόμολο, ἄλλοι σὲ ἓναν ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες του, οἱ πολλοὶ ὅμως ὑποστηρίζουν, κι αὐτὸ πλησιάζει περισσότερο τὴν ἀλήθεια, ὅτι ἡ σφαγὴ του προερχόταν ἀπὸ τὸν Θεό. Πέθανε τριάντα ἐνὸς ἐτῶν, ἀφοῦ βασίλευσε εἴκοσι μῆνες. Μὲ ψῆφο ὄλου τοῦ στρατεύματος τὸν διαδέχεται στὴ βασιλεία ὁ Ἰωβιανός, πὺ ἀναφέραμε προηγουμένως στὴ διήγησή μας. Αὐτὸς ὅμως βασίλευσε ὀκτῶ μῆνες μόνο, καί βρισκόμενος στὴ Βιθυνία ἐγκαταλύπει τὰ ἀνθρώπινα. Τὸν διαδέχεται ὁ Οὐαλεντινιανός, ὑπέρμαχος τῆς ὀρθοδοξίας ὅπως ὁ προκάτοχός του. Συγκοινωνό του στὴ Ρωμαϊκὴ ἀρχὴ πῆρε, πὺ νὰ μὴν τὸ εἶχε κάνει ποτέ, τὸν ἀδελφό του Οὐάλεντα. "Ἐμεινε ἓνα μῆνα στὴν Κωνσταντινούπολη, κι ἀφοῦ παραχώρησε στὸν Οὐάλεντα τὴν Ἀνατολή, κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴν ἀρχὴ τῆς Δύσης.

"Ὅταν ὁ Οὐαλεντινιανὸς ἔφυγε στὴ Δύση, ὁ ἀδελφός του, ἀδελφός ὡς πρὸς τὴ γέννηση ἀπὸ τὴν ἴδια μητέρα, ὄχι ὅμως ἀδελφός ἀλλὰ ἀντίπαλος ὡς πρὸς τὴν πίστη, ξεκινᾷ πόλεμο ἄσπονδο κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας. Καί πρῶτα τὸν θαυμαστὸ Μελέτιο, πὺ εἶχε ἀνα-

5. ον ἀπειληφότα θρόνον ὑπερορίζει μετὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἀρχιε-
 ρέων τε καὶ τῶν ἐν κλήρῳ λογάδων, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν Αἴγυπτον
 καταράσσει καὶ στάσεις καὶ θόρυβοι χαλεπώτεροι τῶν φθασάν-
 των διέσειον τὴν Ἀλεξανδρέων πόλιν. Δεδιώξ δὲ ὁ θεόληπτος μὴ
 10 ἄρα τῆς ἐν τῷ πλήθει στάσεως αὐτὸς τὴν αἰτίαν λάβοι, τέσσαρας
 ὄλους μῆνας ἑαυτὸν ἐν πατρῷ τάφῳ κατακρύπτει. Ὁ δὲ τοὺς
 κατὰ τὴν Αἴγυπτον φόνους παλαμῶμενος Τατιανὸς ἦν ὁ ταύτης
 ἑπαρχος, ὃν ἡ θεία δύκη καὶ τῆς μαιφονίας καὶ τῆς δυσσεβείας
 θάπτον μετήλθε· τοῦ τε γὰρ ἀξιώματος καὶ τῶν πολλῶν ἐκπίπτει
 15 χρημάτων, καὶ τῆς τροφῆς αὐτῆς ἐπαίτης ἦν· ἀλλὰ καὶ τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ἀποβαλὼν τὸν βίον ἀλγεινῶς τε καὶ αἰσχρῶς κατα-
 στρέφει. Ἐν τούτοις δὲ κυμαινομένων τῶν ὄλων σεισμός ἐπι-
 σκῆπτει τῶν πώποτε γεγενημένων ὁ μέγιστος, καὶ πολλὰς ἐδαφί-
 ζει τῶν πόλεων, ἀτὰρ δὴ καὶ τῆς Κρήτης τὰς δέκα πόλεις κατη-
 20 ρεῖπωσε καὶ ἡ θάλασσα τῶν ἰδίων ὄρων ὑπερχυθεῖσα πολλὴν μὲν
 τῆς ἠπείρου ἀποτεμομένη, θάλασσαν νέαν ἔδειξε, πολλὴν δὲ τῆς
 ὑποβρυχίου ἀρότρῳ ὑπέθηκεν. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐσωφρόνισε
 τὸν Οὐάλεντα. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀλεξανδρέων δῆμος πόθῳ καὶ πίστει
 τοῦ ποιμένου ἐστασίαζέ τε καὶ πάντα πράξειν ἠπέιλει καὶ τὰ τε
 25 αἰτηγὰ τῶν πλοίων καὶ αὐτοὺς τοὺς δημοσίους σιτοβολῶνας, εἰ
 μὴ τὸν διδάσκαλον ἀπολήψοιντο, πυρὶ δοῦναι διετείνοντο, γνοὺς
 ταῦτα ὁ δυσσεβῆς Οὐάλης διὰ γραμμιάτων δίδωσιν Ἀθανασίῳ
 πᾶσαν ἄδειαν τὰς ἐκκλησίας ἰθύνειν.

30 Ἐξορμᾶν δὲ μέλλων εἰς Ἀντιόχειαν, ἐπεὶ Εὐδόξιος ὁ μισόχρι-
 στος ὁ δέκα καὶ ἑννέα ἔτη κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἄσπονδον πόλεμον
 ἀναλαδὼν ἀπεφθάρη, τῆς ὁδοιπορίας κατὰ τὴν Νικομήδειαν ἐ-
 πεσχέθη. Καὶ οἱ μὲν ἐξ Ἀρείου Δημόφιλον χειροτονοῦσιν, οἱ δὲ
 τὸ ὁμοούσιον πρεσβεύοντες Εὐάγριόν τινα, τοῦ μακαρίου Εὐστα-
 θίου τὴν τελεσιουργίαν χειρισσαμένου, ὃς πρὸ Μελετίου τὴν Ἀντι-
 30 οχέων ἐκκλησίαν πομαίνειν ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν συνεσκευάσθη,
 καὶ τῆς ὑπερορίας ψηφίσματι τοῦ εὐσεβοῦς Ἰωβιανοῦ ἀνακλη-
 θεῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει διέτριβεν. Ὁ δὲ δυσσεβῆς Οὐάλης μα-

κληθεῖ ἀπὸ τὸν Ἰουλιανὸ καὶ εἶχε λάβει τὸν θρόνο του, τὸν ἐξορίζει μαζί με πολλοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ ἐκλεκτοὺς κληρικοὺς. Ἐπειτα προκαλεῖ ταραχὰς καὶ στὴν Αἴγυπτο, καὶ συγκλόνιζαν τὴν Ἀλεξάνδρεια στάσεις καὶ ταραχὰς χειρότερες ἀπὸ τίς προηγούμενες. Φοβούμενος ὁ θεῖος Ἀθανάσιος μήπως θεωρηθεῖ αὐτὸς ὑπαίτιος τῆς στάσης τοῦ λαοῦ, κρύφθηκε τέσσερες ὁλόκληρους μῆνες στὸν πατρικὸ τάφο. Αὐτὸς ποὺ πραγματοποιοῦσε τοὺς φόνους στὴν Αἴγυπτο ἦταν ὁ Τατιανὸς ὁ ἑπαρχὸς τῆς, ποὺ τὸν βροῆκε γρήγορα ἡ θεία δίκη καὶ τὸν τιμώρησε γιὰ τοὺς φόνους καὶ τὴν ἀσέβειά του. Γιατὶ ἔχασε καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὰ πολλὰ χρήματα, καὶ ἔγινε ζητιάνος καὶ τοῦ ψωμοῦ ἀκόμα. Ἀλλὰ καὶ τὸ φῶς του ἔχασε καὶ τέλειωσε ὀδυνηρὰ καὶ αἰσυχρὰ τὴ ζωὴ του. Στὸ μεταξύ ἐνῶ κλονίζονταν ὅλα, γίνεται καὶ σεισμός, ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅσους εἶχαν γίνε ποτέ, καὶ ἰσοπεδώνει πολλὰς πόλεις, καὶ ἐπίσης μετέβαλε σ' ἐρείπια καὶ τίς δέκα πόλεις τῆς Κρήτης. Ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ ἡ θάλασσα ὑπερχειλίζοντας ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς καὶ ἀποκόπτοντας πολὺ μέρος ἀπὸ τὴ στεριά, παρουσίασε καινούργια θάλασσα, καὶ πολὺ μέρος τοῦ βυθοῦ τῆς θάλασσας τὸ ἔκανε κατάλληλο γιὰ τὸ ἀλέτρι. Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν συνέτισε τὸν Οὐάλεντα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξάνδρειας ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ ποιμένα του καὶ τὴν πίστη σ' αὐτὸν στασίαζε καὶ ἀπειλοῦσε ὅτι θὰ προβεῖ σὲ κάθε βιαιοπραγία καὶ ὅτι θὰ παραδώσει στὴ φωτιά καὶ τὰ σιταγωγὰ πλοῖα καὶ τοὺς δημόσιους σιτοβολῶνες, ἂν δὲν τοὺς ἔδινε τὸν δάσκαλό τους, ὅταν τὰ ἀμεθε αὐτὰ ὁ δυσσεβὴς Οὐάλης, με ἔγγραφη διαταγὴ του ἔδωσε κάθε ἐξουσία στὸν Ἀθανάσιο νὰ ποιμαίνει τίς Ἐκκλησίες.

Ἐνῶ ὅμως ἐπρόκειτο νὰ βαδίσει στὴν Ἀντιόχεια, ἐπειδὴ εἶχε παθάνει ὁ μισόχριστος Εὐδόξιος, ποὺ ἐπὶ δεκαεννιά χρόνια εἶχε ἀναλάβει ἀσπονδο πόλεμο ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων, σταμάτησε στὴ Νικομήδεια. Οἱ Ἀρειανοὶ τότε χειροτονοῦν τὸν Δημόφιλο, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ πρέσβευαν τὸ ὁμοούσιο κάποιον Εὐάγριο· τὴ χειροτονία τὴν ἔκανε ὁ μακαριστὸς Εὐσάθιος ποὺ ποιμαίνει τὴν Ἐκκλησία τῶν Ἀντιοχέων πρὶν ἀπὸ τὸν Μελέτιο καὶ οἱ Ἀρειανοὶ τὸν εἶχαν ἐκδιώξει, καὶ ἔχοντας ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξορία ἀπὸ τὸν εὐσεβῆ Ἰωβιανὸ ἔμενε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ δυσσεβὴς ὅμως Οὐάλης ὅταν

θῶν τὰ πραχθέντα, οἷς μὲν οἱ ἐξ Ἀρείου ἔπραξαν, συνήσθη τε καὶ ἠγάπησε, τῶν δὲ κηρύκων τῆς εὐσεβείας Εὐστάθιον μὲν τὸν χειροτονήσαντα διὰ στρατιωτικῆς χειρὸς ἐν Βιζύῃ πόλει τῆς Θράκης περιορίζει, Εὐάγριον δὲ τὸν χειροτονηθέντα ἄλλη συνείχεν 5 ὑπερορία. Καὶ ταῦτα πράξας ὁ δυσσεβῆς ἐπὶ τὴν Ἀντιόχου ἀφικνεῖται, τὰ αὐτὰ κατὰ τῶν εὐσεβούντων καὶ πράττων καὶ διανοούμενος, μᾶλλον δὲ πολλῶ χειρόνα. Καὶ γὰρ διαφόροις θανάτοις τοὺς εὐσεβούντας ὑπῆγε, μάλιστα δὲ τῶν φόνων αὐτῷ τὸ προχειρότατον ἦν ποταμὸς ὁ Ὁρόντης

10 Τῆς συγχύσεως οὖν καὶ ταραχῆς ταύτης τὴν οἰκουμένην ἀνατρεπούσης, μετὰ τοὺς πολλοὺς καὶ μακροὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἄθλους καὶ καμάτων εἰς τὸν κοινὸν Δεσπότην, ὃν ἐφίλει καὶ ὑπὲρ οὗ ἔπασχε, χαίρων ὁ ἀθλητής, ἵνα τύχη τῶν ἐπάθλων, ἀπεδήμησεν, ἔτη διαρκέσας ἐν τῇ ἀρχιερατικῇ τελετῇ, μᾶλλον δ' ἐν 15 τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνίσμασι, τεσσαράκοντα.

Ὅτι ἡ συγγραφή, ἐξ ἧς ἡ προκειμένη προῆλθεν ἐκλογή, μᾶλλον ἐπὶ τὸ ἡμελημένον ἢ τὸ διηκριβωμένον ἔχει τὴν ῥοπὴν, μάλιστα δ' ἐν τῇ τῶν νοημάτων οἰκονομίᾳ. Ἐν πολλοῖς δὲ κεφαλαίοις καὶ καινότερα παρὰ τοὺς ἄλλους ἱστορεῖ.

20

ΛΟΓΟΙ ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΡΗΤΟΡΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Ἀντιφῶντος, Ἰσοκράτους, Ἀνδοκίδου, Λυσίου, Ἰσαίου, Αἰσχίνου, Δημοσθένους, Ὑπερείδου, Δεινάρχου, Λυκούργου)

ΣΝΘ'.

Ἀντιφῶντος λόγοι.

25 Ἀνεγνώσθη Ἀντιφῶντος λόγοι διάφοροι. Εἰσὶ δ' αὐτοῦ οἱ λόγοι τὸ ἀκριβές καὶ πιθανὸν καὶ περὶ τὴν εὐρεσιν δεινὸν οἰκειούμενοι. Ἔστι δὲ ὁ ἀνὴρ καὶ ἐν τοῖς ἀπόροις τεχνικός, καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐξ ἀδήλου ποιούμενος, καὶ ἐπὶ τοὺς νόμους καὶ τὰ πάθη τρέπων τοὺς λόγους, τοῦ εὐπρεποῦς μάλιστα στοχαζόμενος 30 Ὁ μὲν τοι Σικελιώτης Καικίλιος μὴ κεχρηῆσθαί φησι τὸν ῥήτορα

30. Κατὰ τὸν Migne σαράντα ἔξι.

31. Ὁ ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς 10 Ἀττικὸς ῥήτορες. Γεννήθηκε τὸ 481 π. Χ. καὶ

πληροφορήθηκε τὰ ὅσα εἶχαν διαπραχθεῖ εὐχαριστήθηκε καὶ ἱκανοποιήθηκε γιὰ τὰ πεπραγμένα τῶν Ἀρειανῶν, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς κήρυκες τῆς Ὀρθοδοξίας τὸν Εὐστάθιο πού εἶχε κάνει τὴ χειροτονία μὲ στρατιωτικὴ δύναμη τὸν περιορίζει στὴν πόλη Βιζύη τῆς Θράκης, καὶ τὸν Εὐάγριο πού εἶχε χειροτονηθεῖ τὸν ἔστειλε ἐξόριστο σὲ ἄλλη περιοχὴ. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ φτάνει ὁ ἀσεβὴς στὴν Ἀντιόχεια ὅπου ἔπραττε καὶ σκεπτόταν τὰ ἴδια ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων, ἢ μᾶλλον πολὺ χειρότερα. Γιατὶ ἐπινοοῦσε διάφορους τρόπους θανάτου γιὰ τοὺς εὐσεβεῖς, καὶ ὁ προχειρότερος τρόπος ἦταν ὁ ποταμὸς Ὀρόντης.

Ἐνῶ ὅμως ἡ σύγχυση αὐτὴ καὶ ταραχὴ ἀνέτρεπε τὰ πάντα στὴν οἰκουμένη, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ μακροὺς ἀγῶνες καὶ μόχθους πρὸς ὑπεράσπιση τῆς ὀρθοδοξίας ἀποδήμισε μὲ χαρὰ ὁ ἀθλητὴς Ἀθανάσιος στὸν κοινὸ Δεσπότη πού ἀγαποῦσε καὶ πού γι' αὐτὸν κακοπάθησε. Ἀσκησε τὴν ἀρχιερατεία, ἢ μᾶλλον τοὺς ἀγῶνες γι' αὐτήν, σαράντα ἔτη³⁰.

Ἡ συγγραφὴ ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε αὐτὴ ἡ ἐκλογή κλίνει μᾶλλον πρὸς τὸ ἀτημέλητο καὶ ὄχι πρὸς τὸ ἐξακριβωμένο καὶ κυρίως στὴ διατύπωση τῶν νοημάτων. Σὲ πολλὰ κεφάλαια διηγεῖται πιὸ πρόσφατα γεγονότα ἀπὸ ὅ,τι ἄλλοι.

ΛΟΓΟΙ ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΡΗΤΟΡΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Ἀντιφῶντος, Ἰσοκράτους, Ἀνδοκίδου, Λυσίου, Ἰσαίου, Αἰσχίνου, Δημοσθένους, Ὑπερείδου, Δεινάρχου, Λυκούργου)

259.

Λόγοι τοῦ Ἀντιφῶντος³¹.

Διαβάσαμε διάφορους λόγους τοῦ Ἀντιφῶντα. Οἱ λόγοι του ἀποβλέπουν στὴν ἀκρίβεια, τὴ πειστικότητα καὶ τὴ δεινότητα σχετικὰ μὲ τὴν εὐρεση. Ὁ Ἀντιφῶν εἶναι τεχνικὸς καὶ στὰ ἀμφίβολα νοήματα ξεκινᾷ ἀπὸ τὰ ἄγνωστα, καὶ στρέφοντας τοὺς λόγους του στοὺς νόμους καὶ τὰ πάθη, ἔχει ὡς κύριο στόχο πού τὴν εὐπρέπεια. Ὁ Σικελιώτης ὅμως Καικίλιος λέγει ὅτι ὁ ρήτορας δὲν χρησιμοποιεῖ

πέθανε τὸ 411, καταδικασθεὶς σὲ θάνατο ὡς ὀλιγαρχικός. Σῶζονται πολλοὶ λόγοι του.

τοῖς κατὰ διάνοιαν σχήμασιν, ἀλλὰ κατευθὺ αὐτῶ και ἀπλάστους τὰς νοήσεις ἐκφέρεσθαι, τροπὴν δὲ ἐκ τοῦ πανούργου και ἐνάλλαξιν οὔτε ζητῆσαι τὸν ἄνδρα οὔτε χρῆσασθαι, ἀλλὰ δι' αὐτῶν δὴ τῶν νοημάτων και τῆς φυσικῆς αὐτῶν ἀκολουθίας ἄγειν τὸν ἀκροατὴν πρὸς τὸ δούλημα. Οἱ γὰρ πάλαι ῥήτορες ἰκανὸν αὐτοῖς ἐνόμιζον εὔρειν τε τὰ ἐνθυμήματα και τῆ φράσει περιπτῶς ἀπαγγεῖλαι. Ἐσπούδαζον γὰρ τὸ ὅλον περὶ τὴν λέξιν και τὸν ταύτης κόσμον, πρῶτον μὲν ὅπως εἶη σημαντικὴ και εὐπρεπής, εἶτα δὲ και ἐναρμόνιος ἢ τούτων σύνθεσις. Ἐν τούτῳ γὰρ αὐτοῖς και τὴν πρὸς τοὺς ἰδιώτας διαφορὰν ἐπὶ τὸ κρεῖττον περιγίνεσθαι. Εἶτα εἰπὼν ὡς ἀσχημάτιστος εἶη κατὰ διάνοιαν ὁ τοῦ Ἀντιφῶντος λόγος, ὡσπερ ἐπιδιορθούμενος ἑαυτόν, “Οὐ τοῦτο λέγω”, φησὶν, “ὡς οὐδὲν εὔρισκεται διανοίας παρὰ Ἀντιφῶντι σχῆμα· και γὰρ ἐρώτησίς που και παρὰλήψις και ἕτερα τοιαῦτα ἐνεισιν αὐτοῦ τοῖς λόγοις ἀλλὰ τί φημι;” Ὅτι μὴ κατ' ἐπιτήδευσιν μῆτε συνεχῶς ἐχρήσατο τούτοις, ἀλλ' ἐνθα ἂν ἡ φύσις αὐτῆ μεθοδείας τινὸς χωρὶς ἀπῆγεν, ὃ δὴ και περὶ τοὺς τυχόντας τῶν ἰδιωτῶν ἔστιν ὄραν. Διὰ τοῦτο και ὅταν τις ἀσχηματίστους εἶναι λέγη λόγους, οὐ καθάπαξ οἰητέον τῶν σχημάτων αὐτοὺς ἀπεστερημένους εἶναι (τοῦτο γὰρ ἀδύνατον), ἀλλ' ὅτι τὸ ἐμμέθοδον και συνεχὲς και ἐρρωμένον τῶν σχημάτων οὐκ ἔστιν ὀρώμενον ἐν αὐτοῖς”. Φέρονται δὲ αὐτοῦ λόγοι ξ, ὧν ὁ Καικίλιος κ' και ε' φησὶν αὐτοῦ καταψεύδεσθαι, ὡς εἶναι τοὺς διαφυγόντας τὸ νόθον ε' και λ'.

Οὗτος τῶ οἰκείῳ πατρὶ Σοφίλῳ σοφιστεύοντι μαθητεῦσαι λέγεται, Καικίλιος δὲ Θουκυδίδου τοῦ συγγραφέως μαθητὴν γενόμεναι φησὶ τὸν ῥήτορα. Διενεχθῆναι δὲ φασιν αὐτόν και Σωκράτει τῶ φιλοσόφῳ, οὐ πρὸς φιλονεικίαν, ἀλλὰ πρὸς ἔλεγχον ὀρώντα. Συντάξαι δὲ αὐτόν και πρῶτόν φασιν τοὺς ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀγωνιστικούς λόγους τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ οὐδεὶς φαίνεται καθεὶς ἑαυτόν εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα, οὐδ' ἔστι λαβεῖν δικανικὸν λόγον τῶν Ἀντιφῶντι πρότερον γεγραμμένων. Πρῶτον δὲ αὐτόν και ῥητορικὰς συντάξασθαι φασιν τέχνας, ἀγγίνουν γεγονότα διὰ τοῦτο λαβεῖν ἐπώνυμον και τὸν Νέστορα. Κωμῶδει δὲ αὐτόν εἰς φιλαργυρίαν Πλάτων ἐν Πεισάνδρῳ. Λόγος δὲ αὐτόν και τραγω-

διανοητικά σχήματα, ἀλλὰ ἐκφράζει κατευθείαν καὶ ἀκαλλώπιστα τὶς σκέψεις του, καὶ οὔτε ζήτησε οὔτε καὶ χρησιμοποίησε μεταβολὴ καὶ ἀλλαγὴ ἀπὸ τὴν πανουργία, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ νοήματα καὶ τὴ φυσικὴ τους ἀκολουθία ὁδηγοῦσε τὸν ἀκροατὴ του σ' αὐτὸ πού ἤθελε. Οἱ παλαιοὶ ρήτορες θεωροῦσαν ἀρκετὸ νὰ βροῦν τοὺς συλλογισμοὺς καὶ νὰ τοὺς διατυπώσουν μὲ ὑπερεπάρκεια. Ἡ ὅλη φροντίδα τους ἦταν γύρω ἀπὸ τὸ λεκτικὸ καὶ τὸν καλλωπισμὸ του· νὰ εἶναι δηλαδή ἡ σύνθεσή του σαφὴς καὶ ὠραία καὶ ἔπειτα καὶ ἀρμονικὴ. Σ' αὐτὸ ὑπερέχουν βέβαια καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιῶτες. Ἐπειτα, λέγοντας ὅτι ὁ λόγος τοῦ Ἀντιφῶντα ἐκφράζει μὲ σχήματα τὶς σκέψεις, σημειώνει σὰ νὰ διορθώνει τὸν ἑαυτὸ του, “Δὲν ἐννοῶ ὅτι ὁ Ἀντιφῶν δὲν χρησιμοποιοῦ κανένα σχῆμα. Γιατὶ ὑπάρχουν στοὺς λόγους του καὶ ἡ ἐρώτηση καὶ ἡ ἀπάντηση καὶ ἄλλα τέτοια σχήματα. Τί ἐννοῶ λοιπόν; Ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ χρησιμοποίησε σκόπιμα καὶ συνεχῶς, ἀλλὰ ὅπου τὸν ὁδηγοῦσε ἡ φυσικὴ ροὴ τοῦ λόγου χωρὶς καμμιά μεθόδευση. Κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς καὶ στοὺς τυχόνες ἰδιῶτες. Γι' αὐτὸ κι ὅταν ψέγει κανεὶς τοὺς λόγους, ὅτι εἶναι χωρὶς σχήματα, δὲν πρέπει νὰ νομισθεῖ ὅτι αὐτοὶ στεροῦνται τελείως τὰ σχήματα (γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο), ἀλλὰ ὅτι δὲν παρατηρεῖται σ' αὐτοὺς τὸ μεθοδικὸ καὶ τὸ συνεχὲς καὶ ἔντονο τῶν σχημάτων”. Ἀναφέρονται ἐξήντα λόγοι του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ εἴκοσι πέντε ἀποδίδονται ψευδῶς σ' αὐτόν, ὥστε αὐτοὶ πού διαφεύγουν τὴ νόθευση νὰ εἶναι τριάνα πέντε.

Λέγεται ὅτι ἔγινε μαθητὴς τοῦ πατέρα τοῦ Σοφίλου, πού ἦταν σοφιστὴς. Ὁ Καικίλιος λέγει ὅτι ὁ ρήτορας ἔγινε μαθητὴς καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Θουκυδίδη. Διεφώνησε λένε καὶ πρὸς τὸν φιλόσοφο Σωκράτη, ὄχι γιὰ νὰ φιλονεικήσει ἀπλῶς, ἀλλὰ πρὸς ἔλεγχο τῆς ἀλήθειας. Λένε ἐπίσης ὅτι αὐτὸς πρῶτος συνέθεσε λόγους δικανικούς. Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους αὐτοῦ δὲν φαίνεται κανένας νὰ ἔχει κατέλθει σ' αὐτόν τὸν ἀγῶνα, οὔτε μπορεῖ νὰ βρεθεῖ δικανικὸς λόγος πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς πού ἔγραψε ὁ Ἀντιφῶν. Πρῶτος αὐτὸς λένε ὅτι ἔγραψε περὶ ρητορικῆς τέχνης, ἐπειδὴ εἶχε τὴν ἐμπειρία τῆς τέχνης, γι' αὐτὸ τοῦ ἔδωσαν καὶ τὴν ἐπωνυμία Νέστορας. Ὁ Πλάτων τὸν διακωμωδεῖ γιὰ φιλαργυρία στὸ ἔργο του Πείσανδρος. Λέγεται

δίας συνθεῖναι, ἰδία τε καὶ Διονυσίῳ συνδιατρίβοντα τῷ τυράνῳ. Σχολάζοντα δὲ πρότερον τῇ ποιήσῃ τέχνην φασὶν αὐτὸν ἐξευρεῖν ἀλυπίας, καὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐν Κορίνθῳ οἰκημάτιόν τι οἰκοδομησάμενον ἐπιγράψαι δύνασθαι αὐτὸν τοὺς λυπομένους διὰ λόγων θεραπεύειν καὶ δὴ καὶ πυνθανόμενος τὰς αἰτίας τῆς λύπης τοὺς ἀνιωμένους παρεμυθεῖτο. Τοῦτο δὲ τὸ ἐπιτήδευμα ἦττον εἶναι νομίσας τῆς ἑαυτοῦ μεγαλονοίας, ἐπὶ ῥητορικὴν ἐτρέατη.

Συνεγράψατο δὲ κατὰ Ἰπποκράτους τοῦ ἰατροῦ λόγον, καὶ εἶλεν αὐτὸν ἐξ ἐρήμου. Ὁ δὲ χρόνος ἦν, καθ' ὃν ἤκμαζεν, ἐν ᾧ
 10 διαπέπρακται τὰ Περσικά, ὀλίγῳ πρότερον Γοργίου τοῦ σοφιστοῦ γεγονώς παρέτεινε δὲ τὸν βίον ἕως τῆς ὑπὸ τῶν ὕ γεγενημένης καταλύσεως τῆς δημοκρατίας, ἧς καὶ αὐτὸν αἰτίαν μετεσχηκέναι φασὶ παρασχεῖν· διὸ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν ὕ εἰσαγγελθεὶς ἐάλω, καὶ τοῖς τῶν προδοτῶν ἐπιτιμίαις ὑποβληθεὶς, ἄτα-
 15 φος ἐρρίφη, καὶ γέγονεν ἄτιμος, οὐκ αὐτὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ φύντες Λυσίας δὲ τούναντίον ἱστορεῖ φησὶ γὰρ μᾶλλον αὐτὸν ὑπὸ τῶν ὕ ἀνηρῆσθαι. Οἱ δὲ φασιν αὐτὸν πρεσβευτὴν πρὸς Διονύσιον τὸν τύραννον παραγεγονότα, καὶ ζητήσεώς τι-
 20 νόσ παραπεσούσης τίς ἄριστός ἐστι χαλκός, αὐτὸν ἄριστον εἶναι φάναι, ἐξ οὗ στήλαι Ἀρμοδία πεποιήνται καὶ Ἀριστογείτονι ἀκούσαντα δὲ τὸν Διονύσιον, καὶ εἰς αὐτὸν ὑπονοήσαντα τὸν λόγον ἀπερρίφθαι καὶ προτροπὴν εἶναι τῆς αὐτοῦ καταλύσεως, τὴν ἐπὶ θανάτῳ τὸν ῥήτορα καταδικάσαι. Οἱ δὲ διότι, φασί, τὰς τραγωδίας αὐτοῦ διασύρων ἐπαρρησιάζετο.

25

ΣΞ.

Ἰσοκράτους λόγοι.

Ἀνεγνώσθησαν Ἰσοκράτους λόγοι διάφοροι. Φέρονται δὲ αὐτοῦ τὸν ἀριθμὸν ξ, ὧν ἐκρίθησαν γνήσιοι κατὰ μὲν Διονύσιον ἐπὶ τοῖς ε' καὶ κ', κατὰ δὲ Καικίλιον ἢ καὶ κ'. Γεγραφέναι δὲ αὐτὸν
 30 καὶ τέχνην ῥητορικὴν λέγουσιν, ἣν καὶ ἡμεῖς ἴσμεν τοῦ ἀνδρός

ἀκόμα ὅτι συνέθεσε καὶ τραγωδίες καὶ σὺν σπίνι του καὶ ὅταν ἦταν μὲ τὸν τύραννο Διονύσιο. Ὅταν τὸν ἀπασχολοῦσε ἡ ποίηση λέγεται ὅτι βρῆκε τέχνη τῆς ἀλυπίας καὶ λένε ὅτι στὴν ἀγορὰ τῆς Κορίνθου οἰκοδόμησε ἕναν οἰκίσκο, στὸν ὁποῖο ἔβαλε ἐπιγραφή ὅτι μποροῦσε μὲ λόγους νὰ θεραπεύσει ὅσους λυποῦνται. Καὶ ρωτώντας τίς αἰτίες τῆς αἰτίας τῆς λύπης παρηγοροῦσε ὅσους λυποῦνταν. Νομίζοντας ὅμως ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ ἦταν κατώτερο ἀπὸ τὴν πνευματικὴ του δύναμη στράφηκε στὴ ρητορικὴ. Ἐγραψε κι ἕνα λόγο κατὰ τοῦ Ἰπποκράτη τοῦ γιατροῦ καὶ τὸν καταδίκασε ἐρήμην.

Ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς του συνέπεσε μὲ τοὺς περσικοὺς πολέμους. Εἶχε γεννηθεῖ λίγο πρωτύτερα ἀπὸ τὸν σοφιστὴ Γοργία· ἡ ζωὴ του παρατάθηκε μέχρι τὴν κατάλυση τῆς δημοκρατίας ἀπὸ τοὺς τετρακόσιους, στὴν ὁποία κατηγορεῖται ὅτι ἔλαβε μέρος κι αὐτός. Γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν ἀνατροπὴ τῶν τετρακοσίων κατηγορήθηκε καὶ συνελήφθη· τοῦ ἐπιβλήθηκαν τὰ ἐπιτίμια τῶν προδοτῶν καὶ τὸν πέταξαν χωρὶς νὰ τὸν θάψουν· τοῦ στέρησαν τὰ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ὄχι αὐτὸν μόνο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Ὁ Λυσίας ὅμως διηγεῖται τὰ ἀντίθετα· γιατί λέγει ὅτι μᾶλλον τὸν σκότωσαν οἱ τετρακόσιοι. Ἄλλοι παραδίδουν ὅτι στάλθηκε πρεσβευτῆς στὸν Διονύσιο τὸν τύραννο (τῶν Συρακουσῶν), καὶ σὲ μιά συζήτηση γιὰ τὸ ποιὸς εἶναι ὁ ἀριστος χαλκός, αὐτὸς εἶπε ὅτι ἀριστος εἶναι ὁ χαλκὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔγιναν οἱ στήλες γιὰ τὸν Ἀρμόδιο καὶ τὸν Ἀριστεγεΐτονα. Ὅταν τὸ ἄκουσε ὁ Διονύσιος, νομίζοντας ὅτι ὁ λόγος ἀποτελοῦσε ὑπαινιγμὸ γιὰ τὸν ἴδιο καὶ ἦταν προτροπὴ γιὰ τὴν ἀνατροπὴ του, καταδίκασε τὸν ῥήτορα στὴν ποινὴ τοῦ θανάτου. Ἄλλοι λένε, ὅτι αἰτία ἦταν τὸ θάρρος του νὰ διασύρει τίς τραγωδίες τοῦ Διονυσίου.

260.

Λόγοι Ἰσοκράτους³².

Διαβάσαμε διάφορους λόγους τοῦ Ἰσοκράτη· ἀναφέρονται ἐξήντα τὸν ἀριθμὸ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κρίθηκαν γνήσιοι σύμφωνα μὲ τὸν Διονύσιο (τὸν γραμματικὸ) εἴκοσι πέντε, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὸν Καικίλιο εἴκοσι ὀκτώ. Λένε ὅτι ἔγραψε καὶ ρητορικὴ τέχνη, τὴν ὁποία γνωρίζουμε καὶ ἐμεῖς, πὺ ἐπιγράφεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσο-

ἐπιγραφομένην τῷ ὀνόματι, οἱ δὲ συνασκήσει μᾶλλον ἢ τέχνη
χρήσασθαι κατὰ τοὺς λόγους τὸν ἄνδρα φασί.

Γέγονε δὲ κατὰ τὴν π' καὶ ζ' Ὀλυμπιάδα, νεώτερος μὲν Λυσί-
ου ἐπὶ δυσὶν ἔτεσι καὶ κ', Πλάτωνος δὲ πρεσβύτερος ἰ' δεόντων
5 τριῶν. Ἦν δὲ παῖς Θεοδώρου Ἐρχι(θ)έως, ἐνὸς τῶν μετρίων πο-
λιτῶν. Ἐν παισὶ μὲν οὖν τελῶν, ἠκροάσατο Προδίκου τε τοῦ Κεί-
ου καὶ Γοργίου τοῦ Λεοντίνου καὶ Τισίου τοῦ Συρακουσίου καὶ
τοῦ ῥήτορος Θηραμένους. Εἰς ἄνδρας δὲ τελέσας πραγμάτων μὲν
ἀναχωρεῖ τῶν πολιτικῶν, ὅτι τε τὴν φωνὴν ἰσχνὸς ἦν καὶ τὸν τρό-
10 πον εὐλαβῆς τὰ πατρῶα μέντοι ἀποβεβληκῶς ἐν τῷ πρὸς Λακε-
δαιμονίους πολέμῳ, ἓνα μόνον τὸν τῆς ἀντιδόσεως λόγον εἰπὼν,
ἀπέστη τῆς τοιαύτης προαιρέσεως, ἰδίαν δὲ διατριβὴν ὑποστησά-
μενος ἐπὶ τὸ φιλοσοφεῖν καὶ γράφειν ὤρμησε, καὶ ὅ τε πανηγυρι-
κὸς αὐτῷ λόγος συνετάγη καὶ τινες ἄλλοι τῶν συμβουλευτικῶν
15 ἠγουμένῳ ταῖς παραινέσεσι τοὺς Ἕλληνας φρονεῖν ἐκδιδάξαι τὰ
συμφέροντα. Ἀποτυχῶν δὲ τῆς γνώμης, τούτου μὲν ἀπέστη τοῦ
ἐπιτηδεύματος, σχολῆς δὲ σοφιστικῆς ἠγεῖτο, ὡς μὲν τινὲς φασὶ
τὰ πρῶτα ἐπὶ Χίου, μαθητὰς ἔχων ἐννέα, ἠνίκα καὶ τὸν μισθὸν
ιδὼν τῆς διδασκαλίας ἀριθμούμενον φάναι δακρύσαντα ὡς,
20 "Νῦν ἑμαυτὸν ἔγνω τούτοις πεπραμένον".

ἠκροάσαντο δὲ αὐτοῦ ἄλλοι τε πολλοί, ὡς καὶ εἰς ἑκατὸν συν-
τελέσαι, καὶ δὴ καὶ Τιμόθεος ὁ Κόνωνος, μεθ' οὗ καὶ πολλὰς ἐπιῶν
πόλεις τὰς πρὸς Ἀθηναίους ἐπιστολάς συνετίθει, αἱ τὸν Τιμόθεον
ἐπεγράφοντο· ὅθεν ἐκεῖνος ταλάντῳ αὐτὸν ἐδωρήσατο. Γεγόνασι
25 δὲ αὐτοῦ ἠκροαταὶ καὶ Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου, καὶ Θεόπομπος ὁ Χι-
ος, καὶ Ἐφορος ὁ Κυμαῖος, οἷς καὶ ταῖς ἱστορικαῖς συγγραφαῖς
προϋτρέψατο χρήσασθαι, πρὸς τὴν ἐκάστου φύσιν ἀναλόγως καὶ
τὰς ὑποθέσεις τῆς ἱστορίας αὐτοῖς διανεμιάμενος ἐπὶ τούτοις καὶ
Ἀσκληπιάδης, ὃς τὰ τραγωδούμενα μὲν συνεγράψατο, Θεοδέκτης
30 δὲ ὁ Φασηλίτης, καὶ αὐτὸς ὕστερον τραγωδίας συνταξάμενος, ἀλ-
λὰ καὶ Λαοδάμας ὁ Ἀθηναῖος, καὶ Λάκριτος ὁ νομοθετήσας Ἀ-
θηναίοις, ὡς δὲ φασιν ἄλλοι, καὶ Ὑπερεΐδης καὶ Ἰσαῖος. Δημο-

κράτη. Ἄλλοι ὅμως ὑποστηρίζουν ὅτι ἔγραψε ρητορικούς λόγους, παρὰ μελέτησε τὴ ρητορική τέχνη.

Γεννήθηκε τὴν ὀγδοηκοστὴ ἕκτη Ὀλυμπιάδα καὶ ἦταν νεότερος ἀπὸ τὸν Λυσία κατὰ εἴκοσι δύο ἔτη, καὶ μεγαλύτερος τοῦ Πλάτωνα ἑπτὰ ἔτη. Ἦταν υἱὸς τοῦ Θεοδώρου τοῦ Ἐρχι(θ)έα, ἑνὸς μεσαίου πολίτη. Ὄταν ἦταν παιδί ἀκροάσθηκε τὰ μαθήματα τοῦ Προδίκου τοῦ Κείου καὶ τοῦ Γοργία τοῦ Λεοντίνου καὶ τοῦ Τισία τοῦ Συρακουσίου καὶ τοῦ ρήτορα Θηραμένη. Ὄταν ἔγινε ἄνδρας ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα ἐπειδὴ καὶ ἡ φωνή του ἦταν ἀδύνατη καὶ ὁ τρόπος του εὐγενικός. Ὄταν ἔχασε τὴν πατρική του περιουσία κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο ἐκφώνησε ἕνα μόνο λόγο, τὸν λόγο τῆς Ἀντιδόσεως, καὶ ἐγκατέλειψε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ρήτορα· ἵδρυσε δική του σχολὴ κι ἐπιδόθηκε στὴ φιλοσοφία καὶ στὴ συγγραφὴ. Συνέγραψε τότε καὶ τὸν Πανηγυρικὸν λόγον του, καὶ μερικούς ἄλλους συμβουλευτικούς, ἐπειδὴ νόμιζε ὅτι μὲ τίς συμβουλές του θὰ διδάξει τοὺς Ἕλληνας νὰ βλέπουν τὸ συμφέρον τους. Ἐπειδὴ ὅμως διαψεύσθηκε, παράτησε αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα κι ἔγινε προϊστάμενος σοφιστικῆς σχολῆς, ὅπως λένε μερικοί, στὴ Χίω πρῶτα, ὅπου εἶχε ἑννέα μαθητές. Τότε βλέποντας νὰ τοῦ καταβάλλεται ὁ μισθὸς τῆς διδασκαλίας δάκρυσεν καὶ εἶπε “Τῶρα κατάλαβα ὅτι αὐτοὶ μὲ ἀγόρασαν”.

Ἐγιναν ἀκροατὲς του καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὥστε νὰ φτάσουν τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸ, καὶ μάλιστα ἀνάμεσά τους ἦταν καὶ ὁ Τιμόθεος τοῦ Κόνωνα, πού μαζί του ἐπισκέφθηκε πολλὲς πόλεις καὶ ἔγραφε τίς ἐπιστολές του πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πού εἶχαν ὡς ἀποστολέα τους τὸν Τιμόθεο, καὶ γι’ αὐτὸ ὁ Τιμόθεος τοῦ χάρισε ἕνα τάλαντο³³. Ἀκροατὲς του ἔγιναν καὶ ὁ Ξενοφῶν τοῦ Γρύλλου, ὁ Θεόπομπος ὁ Χίος, καὶ ὁ Ἔφορος ὁ Κυμαῖος, πού τοὺς παρακίνησε νὰ ἐπιδοθοῦν στὴν ἱστορική συγγραφὴ καὶ τοὺς διένειμε τὰ ἱστορικά θέματα ἀνάλογα μὲ τὸ χαρακτῆρα τοῦ καθενός. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς μαθητῆς του ἔγινε καὶ ὁ Ἀσκληπιάδης, πού ἔγραψε τίς τραγωδίες, καὶ ὁ Θεοδέκτης ὁ Φασηλίτης πού ἔγραψε κι αὐτὸς ἀργότερα τραγωδίες, ἀλλὰ καὶ ὁ Λαοδάμας ὁ Ἀθηναῖος καὶ ὁ Λάκριτος ὁ νομοθέτης τῆς Ἀθήνας, καὶ ὅπως λένε ἄλλοι, καὶ ὁ Ὑπερεΐδης καὶ ὁ Ἰσαῖος. Ὁ

σθένης δὲ προσῆλθε μὲν αὐτῷ μετὰ σπουδῆς, καὶ χιλίας μὲν, ὡς εἰσ-
επράττετο, οὐκ ἔχειν ἔφη παρασχεῖν, διακοσίας δὲ ἐφ' ᾧ τὸ πέ-
μπτον μέρος ἐκμαθεῖν δώσειν· πρὸς δὲ ταῦτα τὸν Ἰσοκράτην ἀπο-
κρίνασθαι ὡς, “Οὐ τεμαχίζομεν τὴν πραγματείαν, ἀλλ' εἰ βούλοιο,
5 ολόκληρόν σοι ἀποδώσομαι τὴν τέχνην”.

Τὸν μὲν οὖν περὶ τῆς ἀντιδόσεως καὶ τὸν πανηγυρικὸν καὶ τι-
νας τῶν συμβουλευτικῶν εἴρηταί μοι ὅπως τε καὶ ὅτε συνέταξε.
Συνέθηκε μέντοι τὸν πανηγυρικὸν οἱ μὲν ἔτεσί φασι ἰ', οἱ δὲ ἐπὶ
τούτοις ἕτερα ε'. Καίτοι Γοργίου τοῦ Λεοντίνου καὶ Λυσίου τῶν
10 ἐνθυμημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων μικροῦ μεταβολὴ καθέστηκε
καὶ μετάθεσις ὁ πανηγυρικὸς Ἰσοκράτους λόγος. Διατριῦσαι δ' ἄν-
τις οἰηθεῖη μακρὸν οὕτω χρόνον τοῦ πανηγυρικοῦ προσεδρεύον-
τα τὸν ῥήτορα τῇ συνθήκῃ διὰ τὸ τῆς λέξεως κατεσκευασμένον
καὶ περιττόν, καὶ διὰ τὴν εἰς ἀκρίβειαν τῶν ὀνομάτων ἐκλογὴν,
15 καὶ δὴ καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα τούτων συνθήκης. Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν
κώλων καὶ περιόδων ἐπὶ τοσοῦτον ἀκρίβεια ἱκανὴ καταναλῶσαι
χρόνον. Μάλιστα δὲ αὐτῷ ἢ τῶν πραγμάτων εὗρεσις καὶ διοίκη-
σις τὴν τοσαύτην ἀσχολίαν ἐνεποίησε· τὰ γὰρ κεφάλαια καὶ τὰ
ἐπιχειρήματα, οἷς ὁ λόγος οἰκονομούμενος ἀπαρτίζεται, εἴ τις
20 ἐπιμελῶς καὶ καθ' ἕκαστον μέρος ἐπισκέψοιτο, εὐρήσει συντελε-
σθῆναι πολλοῦ δεόμενα χρόνου. Διὸ καὶ πολλοῖς πολλὰς παρέσχε
τῶν κριτικῶν διατριβᾶς μὲν καθ' ἑαυτούς, διαφωνίας δὲ πρὸς ἄλ-
λήλους, τῶν μὲν ἐμβαθνομένων τῇ μελέτῃ καὶ διασκέψει τοῦ λό-
γου, τῶν δὲ κατὰ τὸ ἐπιπόλαιον τὴν ἀνάγνωσιν ποιουμένων· ἔστι
25 δ' εἰπεῖν καὶ διότι τοῖς μὲν ἔνεστι φύσις εὖ ἔχουσα πρὸς τὰς κρί-
σεις, τοὺς δὲ ὁ ἐλαττούμενος ἐπιγινώσκει λόγος. Τὸν δὲ λεγόμε-
νον Παναθηναϊκὸν πρὸ ἐνιαυτοῦ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ἔγραψεν, ἢ
ὡς τινὲς φασι, πρὸ τεσσάρων· καὶ τοὺς πρὸς Φίλιππον δὲ ὀλίγω
πρότερον τοῦ θανάτου.

30 Ἐβίω δὲ, ὡς μὲν τινὲς φασιν, ἔτη ρ', ὡς δὲ ἕτεροι, δυοῖν δεόν-
των μόνον. Ἐτελεύτησε δὲ ἀπαγγελθέντος αὐτῷ τοῦ περὶ Χαιρώ-
νεια πάθους, ἐξαγαγὼν ἑαυτὸν τοῦ βίου τέτρασιν ἡμέραις ἀσι-
τήσας, ἅτε δὴ μὴ ὑπομείνας ἰδεῖν τετράκις δουλουμένην τὴν Ἐλ-

Δημοσθένης προσῆλθε βέβαια σ' αὐτὸν πρόθυμα, ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχε νὰ τοῦ δώσει τίς χίλιες δραχμές πού ἔπαιρνε ὡς δίδακτρα, τοῦ εἶπε νὰ τοῦ δώσει διακόσιες γιὰ νὰ διδαχθεῖ τὸ ἓνα πέμπτο τῶν μαθημάτων. Σ' αὐτὸ ὁ Ἴσοκράτης ἀπάντησε· “Δὲν τεμαχίζομε τὴν διδασκαλία, ἀλλὰ ἂν θέλεις θὰ σοῦ παραδώσω ὀλόκληρη τὴν τέχνη”.

Ἄνεφερα βέβαια ἤδη πῶς καὶ πότε συνέταξε τὸν λόγο Περὶ τῆς ἀντιδόσεως καὶ τὸν Παναθηναϊκὸν καὶ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς συμβουλευτικούς λόγους. Τὸν πανηγυρικὸν τοῦ λόγου τὸν ἔγραψε ἄλλοι λένε σὲ δέκα χρόνια καὶ ἄλλοι σὲ πέντε. Παρόλο πού ὁ Παναθηναϊκὸς λόγος τοῦ Ἴσοκράτη ἀποτελεῖ μικρὴ παραλλαγή ἀπὸ τίς σκέψεις καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Γοργία τοῦ Λεοντίνου καὶ τοῦ Λυσία, μπορεῖ νὰ δεχθεῖ κανεὶς ὅτι ἐπέμεινε ν' ἀσχολεῖται ὁ ρήτορας τόσο πολὺν καιρὸ μὲ τὴν σύνθεση τοῦ Παναθηναϊκοῦ ἕξαιτίας τοῦ ὑπερβολικὰ δουλεμένου λεκτικοῦ του καὶ τῆς μεγάλης ἀκρίβειας στὴν ἐκλογή τῶν λέξεων, καὶ μάλιστα καὶ τῆς μεταξὺ τους σύνδεσης. Ἄλλὰ καὶ ἡ τόσο λεπτομερὴς ἐπεξεργασία τῶν κώλων καὶ τῶν περιόδων εἶναι ἱκανὴ νὰ καταναλώσει χρόνο. Τὴν τόσο μεγάλη ἀπασχόληση τοῦ τὴν προκάλεσε κυρίως ἡ εὕρεση καὶ ἡ διευθέτηση τῶν πραγμάτων. Γιατὶ τὰ κεφάλαια καὶ τὰ ἐπιχειρήματα μὲ τὰ ὁποῖα ρυθμίζεται ἡ συγκρότηση τοῦ λόγου, ἂν τὰ ἐξετάσει κανεὶς προσεκτικὰ καὶ χωριστὰ τὸ καθένα, θὰ βρεῖ ὅτι γιὰ νὰ συντελεσθοῦν χρειάζεται πολὺς χρόνος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁδήγησαν πολλοὺς σὲ πολλὰ κριτικὰ μελέτες καὶ νὰ ρθοῦν σὲ διαφωνίας μεταξὺ τους· οἱ πρῶτοι ἐπειδὴ ἐμβάθυναν στὴ μελέτη καὶ στὴν διάσκεψη τοῦ λόγου, καὶ οἱ δεύτεροι ἐπειδὴ ἔκαναν μιὰ ἐπιπόλαια ἀνάγνωση. Μπορῶ νὰ πῶ καὶ ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι διαθέτουν φύση κατάλληλη γιὰ τίς κρίσεις, ἐνῶ τοὺς δεύτερους τοὺς προδίδει ὁ ἐλαττωματικὸς λόγος. Τὸν λεγόμενον Παναθηναϊκὸν λόγον τοῦ τὸν ἔγραψε ἓνα χρόνο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του, ἢ, ὅπως λένε μερικοί, πρὶν ἀπὸ τὸν τέταρτον χρόνον. Καὶ τοὺς λόγους πρὸς τὸν Φίλιππον καὶ αὐτοὺς λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του.

Ἐξῆσε, ὅπως λένε μερικοί, ἑκατὸ χρόνια, καὶ ὅπως ἄλλοι ὑποστηρίζουν ἑκατὸ παρὰ δύο. Πέθανε ὅταν τὸν πληροφορήσαν γιὰ τὴν ἦττα στὴ Χαιρώνεια, ἐγκαταλείποντας τὴ ζωὴ χωρὶς νὰ φάει γιὰ τέσσαρες ἡμέρες, ἐπειδὴ δὲν ἄντεξε νὰ δεῖ τὴν Ἑλλάδα νὰ ὑπο-

λάδα. Εὐπόρησε δὲ ἀργύριον ἱκανόν, οὐ τοὺς γνωρίμους εἰσπράττων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ Νικοκλέους, ὃς ἐβασίλευε τῶν Κυπρίων (Εὐαγόρου δὲ ἦν οὗτος υἱός), ὑπὲρ τοῦ πρὸς αὐτὸν γραφέντος συμβουλευτικοῦ λόγου τάλαντα λαβὼν εἴκοσιν. Ἐφ' 5 οἷς φθόνον ἐφελκύσας τριηραρχεῖν προεβλήθη, καὶ δῖς μὲν ἀσθένειαν σκηψάμενος διὰ τοῦ παιδὸς παρητήσατο, τὸ δὲ τρίτον ἀναστάς ἀνήλωσεν οὐκ ὀλίγα.

Οὗτος πρὸς τὸν πυνθανόμενον, διὰ τί μὴ δυνατὸς ὢν δημηγορεῖν, ἄλλους ποιεῖ δημηγόρους, ὅτι καὶ αἱ ἀκόναί, ἔφη, αὐταὶ 10 μὲν τέμνειν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον τμητικὸν ποιούσι. Καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα δὲ πατέρα, ὡς οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀνδράποδον συνέπεμψε τῷ οἰκείῳ παιδί, “Τοιγαροῦν ἄπιθι”, ἔφη· “δύο γὰρ ἀνθ' ἐνὸς ἔξεις ἀνδράποδα”. Ἐπὶ δὲ τῷ Σωκράτους θανάτῳ λίαν ἐλυπήθη, καὶ μελανεμιονῶν προῆλθε τῇ ὑστεραία. Δύο δὲ ἐν ἅπαντι 15 τῷ θίῳ συνέστησαν αὐτῷ ἀγῶνες, πρότερος μὲν εἰς ἀντίδοσιν προκαλεσαμένου αὐτὸν Μεγακλείδου, πρὸς ὃν οὐκ ἀπήντη σε διὰ νόσον, τὸν δὲ θετὸν υἱὸν ἀνθ' αὐτοῦ προβαλλόμενος Ἀφαρέα ἐνίκησε· δεύτερος δὲ Λυσιμάχου προκαλεσαμένου αὐτὸν περὶ τριηραρχίας εἰς ἀντίδοσιν, ἐν ᾧ καὶ ἠττηθεὶς τὴν τριηραρχίαν 20 ὑπέστη.

Τῶν δὲ λόγων αὐτοῦ τὸ εὐκρινὲς καὶ σαφὲς καὶ μεμελετημένον πᾶσι δῆλον, καὶ ὡς ἐπανθεῖ αὐτοῖς οὐ μόνον ἔμφυτον, ἀλλὰ καὶ κομμωτικὸν κάλλος. Οὐ μέντοι γε πολυσχήμενος ὁ ἀνὴρ, οὐδὲ ταῖς κατὰ τὸ σχῆμα τροπαῖς ποικιλλόμενος· διὸ καὶ δι' ἔνδειαν 25 τῆς ἐν τούτοις μεταβολῆς οὐδ' ἐναγώνιος Ἰσοκρατικῇ δὲ καὶ τῶν ἐν τοῖς λόγοις ὑποστάσεων ἢ συνέχεια. Τάχα δ' ἂν τις αὐτὸν αἰτιάσαιτο κλοπῆς, ἐξ ᾧ ἐν τῷ πανηγυρικῷ λόγῳ αὐτοῦ πολλὰ τῶν κατὰ τοὺς ἐπιταφίους λόγους εἰρημένων Ἀρχίνῳ τε καὶ Θουκυδίδῃ καὶ Λυσία ὑπεβάλετο. Ἀλλ' οὐδὲν κωλύει παραπλησίων 30 ἀνακυπτόντων πραγμάτων ταῖς ὁμοίαις ἐξεργασίαις κεχρηθῆναι

34. Ἐκτακτὴ δημόσια λειτουργία στὴν Ἀθήνα ποὺ ἀφοροῦσε ἐξοπλισμὸ πλοίου.

δουλώνεται καὶ γιὰ τέταρτη φορά. Ὁ πλοῦτος του ἔφτασε σὲ πολλὰ χρήματα, ὄχι μόνο ἀπὸ ὅσα εἰσέπραξε ἀπὸ τοὺς γνωρίμους του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Νικοκλῆ, πού βασίλευσε στὴν Κύπρο (αὐτὸς ἦταν υἱὸς τοῦ Εὐαγόρα), εἰσπράττοντας εἴκοσι τάλαντα γιὰ τὸ συμβουλευτικὸ λόγο πού ἔγραψε γι' αὐτόν. Γι' αὐτὰ προσήλκυσε τὸ φθόνο καὶ προτάθηκε γιὰ τριηραρχία³⁴. Πρόβαλε ἀσθένεια δύο φορές καὶ μ' ἐνέργειες τοῦ υἱοῦ του τὴν ἀπέφυγε· τὴν τρίτη φορά ὅμως τὴ δέχθηκε καὶ ξόδειψε ὄχι λίγα.

Ὁ Ἰσοκράτης σὲ ἐκείνον πού τὸν ρώτησε, “Γιατί, ἐνῶ δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσει δημόσια, κάνει ἄλλους ἄξιους νὰ μιλήσουν”, ἀπάντησε· “Καὶ οἱ ἀκόνες δὲν μποροῦν οἱ ἴδιες νὰ κόψουν, κάνουν ὅμως κοφτερὸ τὸ μαχαίρι”. Στὸν πατέρα πάλι πού τοῦ εἶπε, ὅτι μαζί μὲ τὸ υἱό του δὲν τοῦ ἔστειλε τίποτε ἄλλο, παρὰ ἓνα δοῦλο, τοῦ εἶπε· “Φύγε λοιπὸν καὶ ἀντὶ ἓναν, θὰ ἔχεις δύο δούλους”. Λυπήθηκε πάρα πολὺ γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Σωκράτη, καὶ τὴν ἄλλη μέρα βγήκε ντυμένος στὰ μαῦρα. Σὲ ὅλη τὴ ζωὴ του ἀντιμετώπισε δύο δικαστικούς ἀγῶνες, ὁ πρῶτος ἦταν ὁ Περὶ ἀντιδόσεως, στὸν ὁποῖο τὸν προκάλεσε ὁ Μεγακλείδης, καὶ στὸν ὁποῖο δὲν ἀπάντησε ἔξαιτίας νόσου, πρόβαλε ὅμως στὴ θέση του τὸν θετό υἱὸ του Ἀφορέα καὶ νίκησε, καὶ ὁ δεύτερος πού τὸν προκάλεσε ὁ Λυσίμαχος πρὸς ἀντίδοση περιουσιῶν γιὰ τὴ λειτουργία τῆς τριηραρχίας, στὸν ὁποῖο νικήθηκε καὶ δέχθηκε τὴν τριηραρχία.

Ἡ εὐκρίνεια καὶ ἡ σαφήνεια καὶ ἡ μελέτη στοὺς λόγους του εἶναι φανερά σὲ ὅλους, καὶ ὅτι διακρίνεται σ' αὐτοὺς ὄχι μόνο ἡ ἔμφυτη ἰκανότητά του, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμορφιὰ τῆς τέχνης. Ἄν καὶ βέβαια ὁ ρήτορας δὲν διακρίνεται γιὰ χρῆση πολλῶν σχημάτων οὔτε γιὰ ποικιλία στὶς μεταφορές. Γι' αὐτὸ καὶ ἔξαιτίας τῆς ἔλλειψης τῶν μεταφορῶν σ' αὐτοὺς, δὲν ἦταν ἰκανὸς γιὰ συναγωνισμό. Ἰσοκρατικὴ εἶναι καὶ ἡ συνέχεια τῶν ὑποστάσεων. Ἴσως ὅμως τὸν κατηγορήσει κανεὶς γιὰ κλοπὴ ἔξαιτίας ἐκείνων πού ἔχουν λεχθεῖ στὸ Παναθηναϊκὸ του λόγο παρμένα ἀπὸ τοὺς ἐπιταφίους τοῦ Ἀρχίνου, τοῦ Θουκυδίδη καὶ τοῦ Λυσία. Τίποτε ὅμως δὲν ἐμποδίζει ὅταν ἀνακῆπτουν παραπλήσια θέματα νὰ πραγματεύονται μὲ τίς ἴδιες ἐπεξεργασίες καὶ τοὺς ἴδιους συλλογισμοὺς, ὄχι προτείνοντας μὲ τρόπο

καὶ τοῖς ἐνθυμήμασιν, οὐχ ὑποβαλλόμενον τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ τῆς τῶν πραγμάτων ἀναβλαστανούσης φύσεως τοιαῦτα οἷα καὶ τοῖς προλαβοῦσι προβαλλομένη ἐπιδείκνυται.

Ἐτάφη δὲ τελευτήσας λαμπρῶς ἅμα πατρὶ καὶ μητρὶ καὶ 5 ἀδελφῇ καὶ τῇ ἄλλῃ συγγενείᾳ. Ἀνάκειται δὲ αὐτοῦ καὶ ἐν Ἐλευσινίῳ εἰκὼν χαλκῇ, ἐπιγραφὴν ἔχουσα·

“Τιμόθεος φιλίας τε χάριν σύνεσίν τε προτιμῶν

Ἰσοκράτους εἰκῶ τήνδ’ ἀνέθηκε θεῶ.

Κλεοχάρους ἔργον”.

10 Καὶ ἑτέραν δὲ εἰκόνα ἔστησεν αὐτοῦ πρὸς τῷ Ὀλυμπιεῖ ἐπὶ κίονος χαλκῆν ὁ θετὸς παῖς αὐτοῦ Ἀφαρεὺς, υἱὸς γεγονὼς Λαγίσσκης ἑταίρας τινός, ἣν ἔχουσαν τρεῖς παιῖδας, ὕστερον Ἰσοκράτης ἠγάγετο, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ Ἀφαρεὺς, ὁ τὴν εἰκόνα στησάμενος καὶ ἐπιγράψας

15 “Ἰσοκράτους Ἀφαρεὺς πατρὸς εἰκόνα τήνδ’ ἀνέθηκε
Ζηνί, θεοὺς τε σέβων καὶ γονέων ἀρετήν”.

ΣΞΑ΄.

Ἀνδοκίδου λόγοι.

Ἀνεγνώσθησαν Ἀνδοκίδου λόγοι δ’, οὓς τέως εἶδομεν, ὁ 20 Περὶ τῶν μυστηρίων, ὁ Περὶ τῆς ἑαυτοῦ καθόδου, ὁ Περὶ τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους εἰρήνης, καὶ τέταρτος ὁ Κατὰ Ἀλκιβιάδου. Ἔστι δὲ ἐν τούτοις ὁ ἀνὴρ ἀπλοῦς τε καὶ ἀκατάσκευος, ἀφελείας τε φίλος καὶ τῷ ἀσχηματίστῳ σχηματιζόμενος. Συνακμάσαι δὲ Σωκράτει τῷ φιλοσόφῳ λέγεται, καὶ ἀρχὴν αὐτῷ τῆς γενέσεως 25 γενέσθαι ἢ καὶ ὁ Ὀλυμπιάδα. Παῖς δὲ ἐχρημάτιζε Λεωγόρου, ἐξ εὐγεγονότων καταγόμενος Ἑλλάνικος δὲ φησι καὶ τοὺς πόρρω τῆς γενέσεως ὄχετοὺς ἦκειν εἰς αὐτὸν ἐξ Ἑρμοῦ. Αἰτίαν δὲ λαθῶν τοῦ ἀσεβεῖν ἐπὶ τῇ τῶν Ἑρμῶν περικοπῇ καὶ τῇ τῶν μυστηρίων τῆς Δήμητρος ὕβρει, ἀπέφυγε κριθεῖς ἐπὶ τῷ μηνύσειν τοὺς 30 ἀδικουῦντας Σπουδὴν δὲ πᾶσαν εἰσενεγκάμενος εὗρε τοὺς εἰς τὰ ἱερὰ ἀμαρτήσαντας, οἷς καὶ τὸν ἑαυτοῦ πατέρα συγκατεμήνυσεν.

35. Κατ’ ἄλλη γραφὴ “θεαῖς”.

36. Τὸ 466 π. Χ.

τούς συλλογισμούς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ὅταν δημιουργεῖ ἡ φύση τῶν πραγμάτων τέτοια πού παρουσιάζει νὰ ὑπάρχουν καὶ στοὺς προγενέστερους.

“Ὅταν πέθανε τὸν ἔθαψαν σὲ λαμπρὸ τάφο μαζὶ μὲ τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφὴ του καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς. Ἔχει στηθεῖ καὶ στὴν Ἐλευσίνα χάλκινη εἰκόνα του πού ἔχει τὴν ἑξῆς ἐπιγραφή·

“Ὁ Τιμόθεος τιμώντας τὴ φιλία καὶ τὴ σοφία ἀφιέρωσε αὐτὴ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἴσοκράτη στὸν θεό³⁵. εἶναι ἔργο τοῦ Κλεοχάρους”.

Καὶ ἄλλη εἰκόνα χάλκινη τοῦ ἔστησε στὸ Ὀλυμπιεῖο πάνω σὲ κίονα ὁ θετὸς υἱὸς του Ἀφαρέας, παιδὶ τῆς Λαγίσκης, κάποιος ἐταίρος πού εἶχε τρεῖς υἱοὺς καὶ τὴ νυμφεύθηκε ἔπειτα ὁ Ἴσοκράτης ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ Ἀφαρέας, πού ἔστησε τὴν εἰκόνα καὶ ἔβαλε καὶ τὴν ἐπιγραφή.

Ἐκεῖνος ἀφιέρωσε αὐτὴ τὴν εἰκόνα τοῦ πατέρα Ἴσοκράτη στὸν Δία· ἀπὸ σεβασμὸ στοὺς θεοὺς καὶ τὴν ἀρετὴ γονέων του.

261.

Λόγοι τοῦ Ἀνδοκίδου.

Διαβάσαμε τέσσερες λόγους τοῦ Ἀνδοκίδου, πού ὡς τώρα εἶδαμε, τὸν Περὶ μυστηρίων, τὸν Περὶ τῆς ἐπιστροφῆς του, τὸν Περὶ τῆς εἰρήνης πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ τέταρτον τὸν Κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου. Σ’ αὐτοὺς τοὺς λόγους παρουσιάζεται ὁ ρήτορας ἀπλός, ἀνεπιτήδευτος, φίλος τῆς ἀφέλειας, καὶ ὁ τρόπος διατύπωσης αὐτῶν χωρὶς σταθερότητα. Λέγεται ὅτι ἤκμασε στὰ χρόνια τοῦ Σωκράτη τοῦ φιλοσόφου καὶ ὅτι γεννήθηκε κατὰ τὴν ἑβδομηκοστὴ ὀγδόη Ὀλυμπιάδα³⁶. Ἦταν υἱὸς τοῦ Λεωγόρου, μὲ καταγωγὴ ἀριστοκρατική. Ὁ Ἑλλάνικος λέγει ὅτι ἡ μακρινὴ καταγωγὴ του ἦταν ἀπὸ τὸν Ἑρμῆ. Κατηγορήθηκε γιὰ ἀσέβεια κατὰ τὴν καταστροφὴ τῶν προτομῶν τοῦ Ἑρμῆ καὶ τὴν προσβολὴ τῶν μυστηρίων τῆς Δήμητρας, ἀπέφυγε ὅμως τὴν καταδίκη μὲ τὸν ὄρο νὰ μαρτυρήσει τοὺς δράστες. Κατέβαλε κάθε δυνατὴ προσπάθεια καὶ βρῆκε ἐκείνους πού διέπραξαν τὰ ἀσεδήματα κατὰ τῶν ἱερῶν καὶ μαζὶ τοὺς κατήγγειλε

Ἄλλὰ γὰρ τοὺς μὲν ἄλλους πάντας ἐλέγχοις φωράσας ἀπολέσθαι κατεπράξατο, τὸν δὲ πατέρα, καίτοι δεδεμένον ἤδη, ἐξείλετο ὑποσχόμενος ἐν πολλοῖς αὐτὸν λυσιτελεῖν γενέσθαι τῇ πόλει. Καὶ οὐκ ἐψεύσατο· ὁ γὰρ Λεωγόρας πολλοὺς διήλεγξε χρήματα 5 δημόσια νοσφισαμένους καὶ ἕτερα τοιαῦτα παρανομοῦντας

Εὐδοκιμῶν δὲ ἐπὶ τοῖς πολιτεύμασιν ὁ Ἄνδοκίδης ἐπέθετο ναυκληρίαν, καὶ τοῖς τε Κυπρίων βασιλεῦσι ξένος ἐγένετο καὶ πολλοῖς ἄλλοις δοκίμοις, ἠνίκα καὶ θυγατέρα μὲν Ἀριστείδου, ἀνεψιὰν δὲ αὐτοῦ, τῶν οἰκείων ὑπεκκλέψας δῶρον ἔπεμψε τῷ 10 Κυπρίων βασιλεῖ. Μέλλων δὲ εἰς δικαστήριον ἐπὶ τῇ κακουργίᾳ εἰσάγεσθαι, πάλιν αὐτὴν ἀπὸ Κύπρου κλέπτει, καὶ ἄλους ὑπὸ τοῦ Κυπρίων βασιλέως δεσμοῖς παρεδόθη. Κάκειθεν δὲ διαδραῖς ἐπεδήμησε τῇ πόλει κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ἠνίκα τοῖς ὑ' τὰ πολιτικὰ μετεχειρίζετο πράγματα· δεθεῖς δὲ καὶ ὑπὸ τούτων, πάλιν διέφυ- 15 γεν. Ἦνίκα δὲ ἡ ὀλιγαρχία κατελύθη, ἐφυγαδεύθη τῆς πόλεως, καὶ ἐν Ἡλιδι τὸν τῆς φυγῆς χρόνον διατρίψας, τῶν περὶ Θρασσοῦλου κατεληλυθότων, καὶ αὐτὸς συγκατελήλυθεν. Αἰρεθεῖς δὲ περὶ τῆς εἰρήνης εἰς Λακεδαιμόνα πρεσβεύειν καὶ ἀδικεῖν δόξας ἔφυγε. Τούτου δὲ ἐστὶν ἐπώνυμος καὶ Ἐρμῆς, ἀνάθημα μὲν φυ- 20 λῆς Αἰγηΐδος, ἐπικληθεῖς δὲ Ἄνδοκίδου, διότι πλησίον αὐτοῦ Ἄνδοκίδης ᾧκει

ΣΕΒ'.

Λυσίου λόγοι.

Ἄνεγνώσθη Λυσίου λόγοι, διάφοροι φέρονται δὲ αὐτοῦ κέ' 25 καὶ ὑ', ὧν τοῖς γνησίοις γ' καὶ λ' καὶ διακοσίους ἐγκρίνουσιν, ἐν οἷς δις μόνον τὸ ἔλαττον ἐνεγκεῖν τῇ λέξει πρὸς τοὺς ἀνταγωνιστὰς πολλάκις ἀγωνισάμενος λέγεται. Ἔστι δὲ τοῖς λόγοις βραχύτατός τε καὶ πιθανώτατος, καὶ τῷ δοκεῖν μὴ δεινῶς λέγειν, εἴπερ τις ἄλλος, δεινότητος ἀλλὰ γὰρ καὶ εὐκόλος εἶναι δοκῶν οὐ- 30 δὲν ἔλαττον δυσμίμητος ἐπιδείκνυται. Τοὺς μέντοι γε τῶν λόγων

καὶ τὸν πατέρα του. Ἀλλὰ ἐνῶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀποδεικνύοντας μὲ ἀποδείξεις τὴν ἐνοχὴν τοὺς ἐπέτυχεν νὰ τοὺς θανατώσουν, ἔσωσε ὅμως τὸν πατέρα του, ἂν καὶ ἦταν ἤδη φυλακισμένος, μὲ τὴν ὑπόσχεση ὅτι θὰ ὠφελήσῃ σὲ πολλὰ τὴν πόλη. Καὶ δὲν εἶπε ψέματα. Γιατὶ ὁ Λεωγῶρας ἀπέδειξε πολλοὺς ποὺ εἶχαν ἰδιοποιηθεῖ δημόσια χρήματα καὶ ἔκαναν κι ἄλλες παρόμοιες παρανομίες.

Ἐχοντας ἀποκτήσει καλὸ ὄνομα ὁ Ἀνδοκίδης μέσα στὴν πόλη τοῦ ἀνατέθηκε ἡ κυβέρνηση πλοίου, φιλοξενήθηκε ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Κύπρου καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ἐπισήμους, ὅποτε καὶ τὴν κόρη τοῦ Ἀριστείδου καὶ ἀνεψιὰ δική του, παίρνοντάς τὴν κρυφὰ ἀπὸ τοὺς οἰκείους της, τὴν ἔστειλε δῶρο στὸν βασιλῆα τῶν Κυπρίων. Ἀλλὰ ὅταν ἦταν νὰ εἰσαχθεῖ σὲ δίκη γιὰ τὸ κακοῦργημά του τὴν κλέβει πάλι ἀπὸ τὴν Κύπρο, συλλαμβάνεται ὅμως ἀπὸ τὸν βασιλῆα τῶν Κυπρίων καὶ ρίχνεται στὴ φυλακὴ. Δρατετεύει ὅμως ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πηγαίνει στὴν πόλη, ὅταν διαχειρίζονταν τὰ πολιτικὰ πράγματα οἱ τετρακόσιοι τὸν φυλάκισαν κι αὐτοί, ἀλλὰ πάλι διέφυγε. Ὅταν ἡ ὀλιγαρχία καταλύθηκε, ἐξορίσθηκε ἀπὸ τὴν πόλη κι ἀφοῦ ἔκανε τὸ χρόνο τῆς ἐξορίας του στὴν Ἡλεία, ἐπέστρεψε στὴν πόλη μαζί μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Θρασυβούλου. Τὸν ἐξέλεξαν νὰ μεταβεῖ ὡς πρεσβευτὴς γιὰ τὴν εἰρήνη στὴν Λακεδαιμόνα, ἔφυγε ὅμως, ἐπειδὴ θεωρήθηκε ὅτι τοὺς ἐξαπατοῦσε. Μὲ τὸ ὄνομά του ὀνομάσθηκε καὶ ἓνας Ἑρμῆς, ἀφιέρωμα τῆς Αἰγιίδος φυλῆς, ποὺ ὀνομάσθηκε «τοῦ Ἀνδοκίδου», ἐπειδὴ ἐκεῖ κοντὰ ἦταν τὸ σπίτι τοῦ Ἀνδοκίδου.

262.

Λυσίου Λόγοι.

Διαβάσαμε διάφορους λόγους τοῦ Λυσία. Ἀναφέρονται τετρακόσιοι εἴκοσι πέντε λόγοι του, κι ἀπὸ αὐτοὺς θεωροῦν γνήσιους διακόσιους τριάντα τρεῖς. Κατὰ τὴν ἐκφώνησή τους δύο φορές μόνο λέγεται νικῆθηκε ἀντιμετωπίζοντας πολλὰς φορές τοὺς ἀνταγωνιστὴς του. Στους λόγους του εἶναι σύντομος καὶ πειστικὸς καὶ ἰκανότερος ἀπὸ τὸν καθένα νὰ μιλᾷ χωρὶς νὰ δείχνει δεινότητα. Ἀλλὰ καὶ ἐνῶ θεωρεῖται εὐκόλος, δὲν εἶναι ὡστόσο καθόλου πιὸ εὐκολομίμητος. Τοὺς περισσότερους λόγους του λέγεται ὅτι τοὺς ἔγραψε γιὰ

πλείους ιδιώταις ἐκδεδωκέναι λέγεται. Συγκεφαλαιουῖσι δὲ τοὺς λόγους αὐτοῦ δημηγορίαί, ἐπιστολαί, ἐγκώμια, ἐπιτάφιοι, ἐρωτικοὶ καὶ Σωκράτους ἀπολογία. Ἔστι μὲν ἐν οὐκ ὀλίγοις αὐτοῦ λόγοις ἠθικός, γίνεται δὲ κατὰ διάνοιαν ὁ ἠθικός, ὅταν χρηστὴν 5 ἔχη προαίρεσιν καὶ πρὸς τὰ βελτίω ῥέπουσαν. Ὅθεν οὐ χρὴ ψιλῶς τὰ πραχθέντα λέγειν, ἀλλὰ καὶ τὴν γνώμην συνάπτειν μεθ' ἧς ἐπράττετο ἕκαστον, οἷον, ἂν μὲν χαλεπὰ ἦ καὶ πρὸς φίλους ἢ ἄλλως μετρίους τὴν ἀνάγκην αἰτιᾶσθαι, ἂν δὲ ἀμείνω, τὴν προαίρεσιν. Αὕτη δὲ μάλιστα πιθανὴ γίνεται, εἰ τὴν αἰτίαν προσλάβοι.

10 Τὰς μέντοι αἰτίας οὐ χρὴ τοῦ λυσιτελοῦς ἕνεκα παραλαμβάνειν φρονίμου γὰρ μᾶλλον ἢ χρηστοῦ καὶ εὐγνώμονος τὰ τοιαῦτα. Χαλεπὸς δὲ ὁ τρόπος φυλάξαι· διὸ καὶ Λυσίας ἐν αὐτῷ φαίνεται πολλάκις διαμαρτάνων.

Θαυμάζονται μέντοι γε αὐτοῦ ἄλλοι τε πολλοὶ λόγοι καὶ δὴ 15 καὶ ὁ πρὸς Διογείτονα ἐπιτροπῆς πιθανήν τε γὰρ καὶ καθαρὰν τὴν διήγησιν ποιεῖται, ἀλλ' οὐκ εὐθύς ἐπὶ τὰς ἀυξήσεις καὶ τὰς δεινώσεις, ὅπερ πολλοὶ πάσχουσιν, ὑπάγεται. Καὶ γὰρ οὐδ' ἔστιν οἰκεία τὰ τοιαῦτα τῆς πρώτης διδασκαλίας τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χώραν ἔχει καταλέγεσθαι. Καὶ πολλὴν δὲ τὴν 20 καθαρότητα καὶ σαφήνειαν ἐν τε τοῖς πράγμασι καὶ ταῖς λέξεσιν ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ λόγου προβάλλεται ἀρχῆς, ὥσπερ καὶ τὸ σχῆμα τὸ κατ' εὐθειᾶν ἀρμόζον ἀφηγήσει, καὶ τὸ μηδέν τι ἔξωθεν συνεφέλκεσθαι. Τὸ δὲ τῆς ἀρμονίας αὐτοῦ κάλλος οὐ παντός ἐστιν αἰσθάνεσθαι· καὶ γὰρ δοκεῖ μὲν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε συγκεῖσθαι, 25 εἰς ὑπερβολὴν δὲ κόσμου κατεσκευάσται. Καὶ ἀπλῶς ὅλος ὁ λόγος ἄξιος θαυμάσαι κατὰ τε τὰ σχήματα καὶ τὰ νοήματα καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὴν ἑναρμόνιον τούτων συνθήκην καὶ τὴν εὐρεσιν καὶ τάξιν τῶν ἐνθυμημάτων τε καὶ ἐπιχειρημάτων.

Ἀμφιβάλλεται μὲν παρ' ἐνίοις ὁ περὶ τοῦ σηκοῦ λόγος ὁ ση- 30 κὸς δὲ νῦν εἶδός ἐστιν ἱερᾶς ἐλαίας. Ἄλλ' ὅτι μὲν γνήσιος Λυσίου, ἔκ τε τῶν κεφαλαίων δῆλον καὶ ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ ἐπιχειρημά-

ἰδιῶτες. Ταξινομοῦν τοὺς λόγους του σὲ δημηγορίες, ἐπιστολές, ἐγκώμια, ἐπιτάφίους, ἐρωτικούς, καὶ τὴν ἀπολογία τοῦ Σωκράτη. Σὲ ὄχι λίγους λόγους του ἐμφανίζεται ἠθικός, καὶ παρουσιάζεται ὡς πρὸς τὸ νόημά του ἠθικός, ὅταν ἔχει χρηστὴ διάθεση πού ρέπει στὰ καλύτερα. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ λέγονται ἀπλῶς ὅσα πράχθηκαν, ἀλλὰ νὰ συνάπτεται καὶ ἡ γνώμη μὲ τὴν ὁποία πράχθηκε τὸ καθένα, ὅπως γιὰ παράδειγμα, ἂν εἶναι δύσκολα τὰ ἔργα καὶ στρέφονται πρὸς φίλους ἢ ἄλλους μετρημένους ἀνθρώπους νὰ αἰτιολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ἂν εἶναι καλύτερα, νὰ αἰτιολογοῦνται ἀπὸ τὴν προαίρεση. Καὶ αὐτὴ γίνεται περισσότερο πιστευτὴ ἂν προσλάβει καὶ τὴν αἰτία. Τίς αἰτίες ὅμως δὲν πρέπει νὰ τίς χρησιμοποιοῦμε γιὰ χάρη τῆς ὠφελιμότητος. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι γνώρισμα τοῦ συνετοῦ μᾶλλον παρά τοῦ χρηστοῦ καὶ καλοῦ. Εἶναι ὅμως δύσκολος ὁ τρόπος νὰ τηρηθοῦν αὐτὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Λυσίας φαίνεται σ' αὐτὸ πολλές φορές νὰ κάνει λάθος.

Ὡστόσο θαυμάζονται καὶ πολλοὶ ἄλλοι λόγοι του, καὶ μάλιστα καὶ ὁ λόγος πρὸς Διογείτονα περὶ ἐπιμελείας. Κάνει τὴ διήγηση πειστικὴ καὶ σαφῆ, ἀλλὰ δὲν ὀδηγεῖται ἀμέσως στὶς ἀυξήσεις καὶ στὶς δεινώσεις, πράγμα πού πάσχουν πολλοί. Γιατὶ αὐτὰ δὲν εἶναι οἰκεῖα στοιχεῖα τῆς πρώτης διδασκαλίας τοῦ πράγματος, ἀλλὰ ἡ θέση του εἶναι νὰ συγκαταλέγεται στὰ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ. Καὶ προβάλλει πολλὴ καθαρότητα καὶ σαφήνεια τόσο στὰ πράγματα, ὅσο καὶ στὶς λέξεις ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου, ὅπως καὶ τὸ σχῆμα πού ἀρμόζει κατ' εὐθείαν στὴ διήγηση, καὶ τὸ ὅτι δὲν φέρει μαζί του τίποτε ἀπὸ ἔξω. Τὸ κάλλος τῆς ἀρμονίας του δὲν μπορεῖ νὰ τὸ συναισθανθεῖ ὁ καθένας. Γιατὶ φαίνεται ὅτι ὑπάρχει μέσα στὸ λόγο ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, ἔχει ὅμως ὑπερβολικὰ τεχνουργημένη κατασκευή. Καὶ γενικὰ ὅλος ὁ λόγος του εἶναι ἄξιος θαυμασμοῦ καὶ στὰ σχήματα καὶ στὰ νοήματα καὶ στὰ ὀνόματα καὶ τὴν ἀρμονικὴ σύνθεση ὄλων αὐτῶν καὶ τὴν εὔρεση καὶ τὴν τακτοποίησιν τῶν συλλογισμῶν καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων.

Ἀμφιδάλλεται βέβαια ἀπὸ μερικοὺς ὁ λόγος του “Περὶ τοῦ σηκοῦ”. Ὁ σηκὸς εἶναι εἶδος ἱερῆς ἐλιᾶς. Ἄλλ' ὅτι εἶναι γνήσιος λόγος τοῦ Λυσία εἶναι φανερὸ καὶ ἀπὸ τὰ κεφάλαια καὶ ἀπὸ τὰ ἐπι-

των καὶ ἐξ αὐτοῦ γε τοῦ προοιμίου τῆς τε διηγήσεως καὶ τοῦ ἐπι-
 λόγου (πάνυ γὰρ δαμονίως καὶ κατὰ τὴν εἰθισμένην τῷ ἀνδρὶ ἐν
 τῇ ἀπλότῃ δεινότητά ἐστιν ἐξειργασμένα ταῦτα). Καὶ μὴν καὶ τὸ
 κατ' ἐνθύμημα ἀλλὰ μὴ κατ' ἐπιχείρημα πράττειν τὰς ἀποδείξεις
 5 τοῦ Λυσίου μάλιστα τὸ ἰδίωμα ἀπαγγέλλει. Ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ καθ'
 ἐν διατριβόντα μηκύνειν τὸν λόγον τῆς τοῦ Λυσίου ἐστὶν ἀκριδεί-
 ας, καὶ τὸ εὐπαγές τῶν λόγων, καὶ τὸ διὰ βραχύτητος πολλὴν πα-
 ρέχειν ἡδονήν, ὃ μετὰ γε Δημοσθένην οὗτος μόνος τῶν ἄλλων ῥη-
 τῶν φαίνεται κατορθώσας, καὶ τὸ κάλλος δὲ τῆς διατυπώσεως,
 10 ἐν ᾧ μήτε Πλάτωνος μήτε Δημοσθένους μήτε Αἰσχίνου τὸ ἔλαττον
 ἐστὶν ἀπενηνεγμένος. Ἰδίωμα δὲ Λυσίου καὶ τὸ τὰς ἀντιθέσεις
 προάγειν μηδαμῶς μὲν ἐμφαινούσας τὸ ἐπιβεβουλευμένον, τὸ δὲ
 ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐπεσπασμένον δεικνύειν. Τεκμηρίον δὲ
 τῆς Λυσιακῆς δυνάμεως καὶ τὸ ἐν πάσῃ τῇ περιόδῳ τῶν κῶλων
 15 εὐάρμοστον καὶ μετὰ καθαρότητος εὐανθές. Παῦλος δέ γε ὁ ἐκ
 Μυσίας τὸν τε περὶ τοῦ σηκοῦ λόγον, οὐδὲν τῶν εἰρημένων συνι-
 εῖς, τῆς τε γνησιότητος τῶν Λυσιακῶν ἐκβάλλει λόγων, καὶ πολ-
 λούς καὶ καλοὺς ἄλλους εἰς νόθους ἀπορριψάμενος, πολλῆς καὶ
 μεγάλης τοὺς ἀνθρώπους ὠφελείας ἀπεστέρησεν, οὐχ εὐρισκομέ-
 20 νων ἔτι τῶν ὑπὸ διαβολὴν πεσόντων· ἅπαξ γὰρ ἀποκριθέντες πα-
 ρεωράθησαν, ἐπικρατεστέρας τῆς διαβολῆς, ὥσπερ καὶ ἐπ' ἄλλων
 πολλῶν, ἢ τῆς ἀληθείας γεγεννημένης.

Ἔστι δὲ ὁ Λυσίας δεινὸς μὲν παθήνασθαι, ἐπιτήδειος δὲ τοὺς
 πρὸς αὐξήσιν διαθεῖναι λόγους. Τινὲς μὲν οὖν τῶν περὶ τοὺς ῥη-
 25 τορικοὺς διατριβόντων λόγους οὐκ ὀρθῶς ὑπήχθησαν εἰπεῖν περὶ
 Λυσίου, ὡς ἀποδείξαι μὲν τὰ ἐγκλήματα παρ' ὄντιναοῦν τῶν πα-
 λαιῶν ἀνδρῶν τὸ προκεκριμένον ἔχει, αὐξῆσαι δὲ ταῦτα πολλῶν
 ἐνδεής. Καὶ γὰρ ἐλέγχονται φανερῶς ὑπὸ τῶν αὐτοῦ λόγων πολὺ
 τῆς ἐπ' αὐτῷ διασφαλλόμενοι κρίσεως. Καὶ μάλιστα γε τούτους ὁ
 30 κατὰ Μνησιπτολέμου διελέγχει· θαυμαστῶς γὰρ τὴν κατηγορίαν
 πρὸς μέγεθος οὗτος ἠὔξησε. Καικίλιος δὲ ἁμαρτάνει εὐρετικὸν

37. Ἐνθύμημα: Ρητορικός συλλογισμὸς ἀπὸ πιθανῆς προτάσεως· εἶδη αὐτῶν τῶν συλλογισμῶν εἶναι τὰ δεικτικά ἐνθυμήματα καὶ τὰ ἐλεγκτικά. Ἀντίθετος εἶναι ὁ

χειρήματα γι' αὐτὸν, καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ προοίμιο καὶ τὴ διήγησι καὶ τὸν ἐπίλογο (γιατὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐπεξεργασμένα μὲ δαιμόνιο τρόπο καὶ μὲ τὴ συνηθισμένη μέσα στὴ ἀπλότητα δεινότητά του). Ἄλλὰ καὶ ἡ ἔκθεσι τῶν ἀποδείξεων μὲ τὸν τρόπο τῶν ἐνθυμημάτων³⁷ καὶ ὄχι τῶν ἐπιχειρημάτων, δηλώνουν κατ' ἔξοχὴν τὸ ἰδίωμα τοῦ Λυσία. Ἄλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴ μακραίνει τὸ λόγο του διατρίβοντας στὸ κάθε σημεῖο εἶναι δεῖγμα τῆς ἀκριβολογίας τοῦ Λυσία, καὶ ἡ πυκνότητα τοῦ λόγου καὶ ἡ προκλήσι πολλῆς ἡδονῆς μὲ τὴ συντομία, πού μόνον αὐτὸς φαίνεται ὅτι ἐπέτυχεν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ρήτορες, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Δημοσθένη, καὶ τὸ κάλλος τῆς διατύπωσής του, ὡς πρὸς τὸ ὅποιο δὲν ὑστερεῖ οὔτε ἀπὸ τὸν Πλάτωνα οὔτε ἀπὸ τὸν Δημοσθένη οὔτε ἀπὸ τὸν Αἰσχίνη. Γνώρισμα τοῦ Λυσία εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἐκθέτει τίς ἀντιθέσεις χωρὶς σοφιστικότητες, ἀλλὰ δείχνοντας ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Ἀπόδειξι τῆς δύνამης τοῦ Λυσία εἶναι καὶ τὸ εὐάρμοστο ἀνθηρὸ καὶ καθαρὸ ὕφος σὲ ὅλη τὴν ἔκθεσι τῆς περιόδου. Ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴ Μυσία ἀφαιρεῖ τὸν λόγο Περί τοῦ σηκοῦ ἀπὸ τοὺς γνήσιους λόγους τοῦ Λυσία, ἐπειδὴ δὲν ἀντιλήφθηκε τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενά του, καὶ πολλοὺς καὶ καλοὺς ἄλλους ἀπορρίπτοντάς τους ὡς νόθους, στέρησε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ πολλὴ καὶ μεγάλη ὠφέλεια, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν πλέον οἱ λόγοι πού ἔχουν διαβληθεῖ. Ἀπαξ καὶ διαχωρίσθηκαν δηλαδή ἀπὸ τοὺς ἄλλους λόγους περιφρονήθηκαν, γιατί ἐπικράτησε ἡ διαβολὴ καὶ ὄχι ἡ ἀλήθεια, ὅπως ἔγινε καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα.

Ὁ Λυσίας εἶναι δεινὸς νὰ προκαλέσει συγκίνηση καὶ πολὺ ἱκανὸς νὰ διευθετήσῃ τοὺς λόγους γιὰ τὴν αὔξηση (ἀνάπτυξι) τῆς ὑπόθεσις. Μερικοὶ ἀπὸ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς ρητορικοὺς λόγους ἔφτασαν νὰ ποῦν, ὄχι ὀρθά, γιὰ τὸν Λυσία, ὅτι στὴν ἀπόδειξι τῆς κατηγορίας ἔχει τὸ προβάδισμα ἔναντι ὅποιουδήποτε ἀπὸ τοὺς παλαιούς ρήτορες, ἀλλὰ στὴν αὔξηση αὐτῆς εἶναι κατώτερος ἀπὸ πολλούς. Γιατὶ ἐλέγχονται φανερά ἀπὸ τοὺς λόγους του, ὅτι ἡ κρίσι τους γι' αὐτὸν εἶναι πολὺ λανθασμένη. Ὁ μεγαλύτερος ἔλεγχος τοὺς γίνεται ἀπὸ τὸν λόγο Κατὰ Μνησιπολέμου· γιατί ἔδῳ ἔχει αὔξηση θυμαστὰ τὸ μέγεθος τῆς κατηγορίας. Ὁ Καικίλιος πάλι

μὲν τὸν ἄνδρα, εἴπερ ἄλλον τινά, συνομολογῶν, οἰκονομῆσαι δὲ τὰ εὐρεθέντα οὐχ οὕτως ἰκανόν· καὶ γὰρ κὰν τούτῳ τῷ μέρει τῆς ἀρετῆς τοῦ λόγου οὐδενὸς ὁρᾶται φαυλότερος. Εἶδε δὲ Δημοσθένην μειράκιον ὄντα.

5 Παιῖς δὲ γέγονεν ὁ Λυσίας Κεφάλου τοῦ Λυσανίου τοῦ Κεφάλου, γένος μὲν Συρακούσιος, μετανάστης δὲ γεγονὼς εἰς Ἀθήνας πόθῳ τε τῆς πόλεως καὶ τῆς Περικλέους τοῦ Ξανθίππου φήμης, ἐν ἧ τὰ μὲν πρῶτα συνεπαιδεύετο τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν Ἀθηναίων, ὕστερον δὲ τὴν εἰς Σύβαριν ἀποικίαν στελλούσης τῆς πό-
 10 λεως ᾤχετο καὶ αὐτὸς σὺν τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν ἀδελφῶν Πολέμαρχῳ, ἐφ' ᾧ τοῦ πατρῷου μετασχεῖν κλήρου· ἔτος δὲ ἑξκαιδέκατον ἦγε. Καὶ διέτριβεν ἀκροώμενος Τισίου τε καὶ Νικία τῶν Συρακουσίων. Οἰκίαν δὲ κατασκευασάμενος καὶ κλήρου τυχὼν ἐπολιτεύετο τῶν πολλῶν οὐκ ἐνδεέστερον ἕως Κλεάρχου τοῦ Ἀθήνη-
 15 σιν ἄρχοντος τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ ἀττικίζειν αἰτιαθεὶς μεθ' ἑτέρων τριῶν ἐξέπεσε τῆς πατρίδος. Ἀθήνησι δὲ παραγεγονὼς τῶν ὑτὴν πόλιν ἐχόντων, διέμεινεν αὐτόθι· τῶν λ' δὲ τὴν πόλιν ἀντικατασχόντων ζ' μὲν ἔτη διέμεινεν, ἀφαιρεθεὶς δὲ τὴν οὐσίαν καὶ τὸν ἀδελφὸν Πολέμαρχον ἀποβαλὼν, αὐτὸς μόλις διαδράς τὸν ἐπι-
 20 κρεμαμένον ὄλεθρον, διῆγεν ἐν Μεγάροις. Τῶν δ' ἀπὸ Φυλῆς ἐπιθεμένων τῇ καθόδῳ χρησιμώτατος ἀπάντων γέγονε τῇ πράξει· χρήματά τε γὰρ αὐτὸς παρέσχε δραχμᾶς δισχιλίας καὶ ἀσπίδας σ', σταλείς δὲ σὺν Ἐρμονι ἐπικούρους τε ἐμισθώσατο τ', καὶ Θρασύδαιον τὸν Ἠλεῖον ἔπεισε, ξένον ὄντα αὐτῷ, ἅ τάλαντα παρασχεῖν.
 25 Ἐφ' οἷς γράφει μὲν μετὰ τὴν κάθοδον ὁ Θρασύβουλος πολιτείαν αὐτῷ, ὃ δὲ δῆμος ἐκύρωσε τὴν δωρεάν. Ἀρχῖνος δέ, διὰ τὸ ἀπροβούλευτον εἰσαχθῆναι τὸ ψήφισμα, γράφεται [γραφήν] παρανόμων τὴν δωρεάν. Καὶ ἐπεὶ κατεγνώσθη τὸ ψήφισμα, τῆς μὲν πολιτείας ὁ Λυσίας ἀπελαύνεται, τὸν λοιπὸν δὲ χρόνον κατεβίω ἰσοτε-
 30 λῆς ὢν. Καὶ τελευτᾷ αὐτόθι, γ' καὶ π' ἔτη γεγονώς· οἱ δὲ ἀφαιροῦσιν αὐτοῦ ζ'.

κάνει λάθος, πού ὁμολογεῖ βέβαια ὅτι ὁ Λυσίας εἶναι ἐφευρετικὸς περισσότερο ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλον, δὲν εἶναι ὅμως τόσο ἱκανὸς νὰ συνθέσει ὅσα ἔχει βρεῖ. Γιατὶ καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἀρετὴ τοῦ λόγου, δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ κανένα.

Εἶδε τὸν Δημοσθένη ὅταν ἦταν ἔφηβος. Ὁ Λυσίας ἦταν υἱὸς τοῦ Κεφάλου, κι αὐτὸς τοῦ Λυσανίου, κι αὐτὸς τοῦ Κεφάλου. Συρακοῦσιος στὴν καταγωγὴ, μετανάστευσε στὴν Ἀθήνα ἀπὸ πόθο τῆς πόλης καὶ τῆς φήμης τοῦ Περικλῆ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ξανθίπτου. Ἐδῶ στὴν ἀρχὴ ἦταν συμμαθητὴς τῶν ἐπιφανέστερων Ἀθηναίων, ἔπειτα ὅμως, ὅταν ἡ πόλη ἔστειλε ἀποικία στὴ Σύβαρη, πῆγε μαζί κι αὐτὸς μὲ τὸν πιὸ μεγάλο ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τὸν Πολέμαρχο, γιὰ νὰ συμπεριληφθεῖ στὸν πατρικὸ κλῆρο· ἦταν τότε δεκαἕξι ἐτῶν. Ἐκεῖ ἄκουσε τὰ μαθήματα τοῦ Τισία καὶ τοῦ Νικία τῶν Συρακουσίων. Ἐκτισε σπίτι καὶ ἐπέτυχε καὶ τὸν κλῆρο πού ἐπιδίωκε, καὶ ἡ ζωὴ του ἦταν φτωχότερη ἀπὸ τῶν πολλῶν μέχρι πού ἔγινε ἀρχοντας στὴν Ἀθήνα ὁ Κλέαρχος. Τὸν ἐπόμενο ὅμως χρόνο, ἐπειδὴ κατηγορήθηκε ὡς φίλος τῶν Ἀθηναίων, μαζί μὲ ἄλλους τρεῖς ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Ἐφτασε στὴν Ἀθήνα ὅταν εἶχαν τὴν ἐξουσία οἱ τετρακόσιοι κι ἔμεινε ἐκεῖ. Κατὰ τὴν ἀφαίρεση ἀπὸ αὐτοὺς τῆς ἐξουσίας καὶ ἀνάληψή της ἀπὸ τοὺς τριάκοντα παρέμεινε ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη. Ὅταν ὅμως τοῦ ἀφαίρεσαν τὴν περιουσία του κι ἔχασε καὶ τὸν ἀδελφό του Πολέμαρχο ἀπέφυγε μόλις καὶ μὲ πολὺ δυσκολία τὸν ὄλεθρο πού τὸν ἀπειλοῦσε καὶ ζοῦσε στὰ Μέγαρα. Ὅταν ἐπιτέθηκαν ἀπὸ τὴ Φυλὴ ἀποδείχθηκε ἀπὸ ὅλους πιὸ χρήσιμος στὴν κάθοδό του· τοὺς ἔδωσε δύο χιλιάδες δραχμὲς καὶ διακόσιες ἀσπίδες καὶ σταλμένος μαζί μὲ τὸν Ἐρμωνα μίσθωσε τριακόσιους ἐπικούρους, καὶ ἐπιπλέον ἔπεισε τὸν Θρασύδαιο τὸν Ἡλεῖο πού φιλοξενοῦσε νὰ προσφέρει δύο τάλαντα. Γι' αὐτὸ μετὰ τὴν κάθοδο τὸν ἐγγράφει στοὺς πολίτες ὁ Θρασύβουλος καὶ ὁ δῆμος ἐπικύρωσε τὴ δωρεά. Ὁ Ἀρχῖνος ὅμως, ἐπειδὴ ἡ ἀπόφαση μπῆκε στὴν ἐκκλησία χωρὶς προβούλευμα, κατηγορήσε τὴ δωρεά ὡς παράνομη, κι ὅταν ἔγινε δεκτὴ ἡ ἀπόφαση, ὁ Λυσίας στερήθηκε τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, καὶ στὸ ἕξις ἔζησε ὡς ἰσοτελής. Πέθανε στὴν Ἀθήνα σὲ ἡλικία ὀγδόνα τριῶν ἐτῶν· ἄλλοι τοῦ ἀφαιροῦν ἑπτὰ χρόνια.

ΣΞΓ.

Ἰσαίου λόγοι.

Ἀνεγνώσθη Ἰσαίου διάφοροι λόγοι. Οὗτοι δὲ ἀπλῶς εἰπεῖν εἰς δ' καὶ ἕξ συναριθμοῦνται. Τούτων δὲ οἱ τὸ γνήσιον μαρτυρηθέν-
 5 τες ἅ' καταλείπονται μόνοι. Λυσίου δὲ γέγονε μιμητής, οὗ καὶ μα-
 θητῆς ἐχρημάτισε. Τὴν μίμησιν δὲ αὐτῷ προσάπτει τῶν τε ὀνομά-
 των ἢ ἁρμονία καὶ ἢ ἐν τοῖς πράγμασι δεινότης· οὕτω γὰρ αὐτοῦ
 οἱ λόγοι πρὸς ἐκείνους τὴν ὁμοιότητα φέρουσιν ὥς, εἰ μὴ τις πολ-
 λὴν αὐτῶν ποιήσαιτο τὴν διάσκεψιν καὶ μελέτην, οὐκ ἂν ἑκατέ-
 10 ρων λόγων τοῦ χαρακτῆρος τὴν διαφορὰν διαγνοίη, πλὴν κατὰ
 γε τοὺς σχηματισμοὺς. Καὶ γὰρ πρῶτος Ἰσαῖος σχηματίζειν ἤρξα-
 το καὶ τρέπειν ἐπὶ τὸ πολιτικὸν τὴν διάνοιαν, ὃ μάλιστα καὶ Δημο-
 σθένης, μαθητῆς αὐτοῦ γεγονώς, ἐμιμήσατο. Χαλκιδεὺς δὲ γέγονε
 τὸ γένος ὁ Ἰσαῖος, εἰς Ἀθήνας δὲ μετελθὼν ἐσχόλασεν (ὥς προεί-
 15 ρηται) Λυσία· ἤκμασε δὲ μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, καὶ
 μέχρι τῆς Φιλίππου διήρκεσεν ἀρχῆς. Ἀποστὰς δὲ ποτε τῆς σχο-
 λῆς ἐπὶ δραχμαῖς μυρίαῖς καθηγήσατο Δημοσθένους· διὸ καὶ μά-
 λιστα γέγονεν ἐπιφανής. Φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ τοὺς ἐπιτροπικοὺς λό-
 γους Δημοσθένει συντάξαι.

20

ΣΞΔ'.

Αἰσχίνου λόγοι.

Ἀνεγνώσθη Αἰσχίνου λόγοι, ὧν τὸ πλῆθος ὁ τρεῖς ἀριθμὸς πε-
 ριορίζει, καὶ ἐπιστολαὶ θ', ὃ δὲ Δηλιακὸς ἐπιγραφόμενος οὐκ ἔστιν
 Αἰσχίνου. Ἔστι δὲ τοῖς λόγοις αὐτοῦ γλυκὺς τε καὶ καθαρὸς καὶ
 25 εὐκρινής· καὶ τῆ τῶν ἐνθυμημάτων σαφηνεῖα σεμννόμενος. Ὁ μὲν-
 τοι κατὰ Τιμάρχου λόγος ἐταιρήσεως τὸν Τίμαρχον γράφεται· καὶ
 ὁ Τίμαρχος καταπλαγεὶς καὶ λιπῶν τὸν ἀγῶνα ἑαυτὸν ἀνήρτησεν.

Ἐπήγγειλε δὲ καὶ τὴν ἐν Ταμύναις νίκην πρῶτος Ἀθηναίοις
 τὸ δεύτερον· διὸ καὶ ἐστεφανώθη. Φασὶ δὲ τὰ μὲν πρῶτα εἰπεῖν
 30 αὐτὸν ἐν τῷ δήμῳ κατὰ Φιλίππου, ἐνευδοκιμήσαντα δὲ τῷ λόγῳ
 πρεσβευτὴν πρὸς Ἀρκάδας χειροτονηθῆναι, εἰς οὓς παραγεγο-
 νῶς συνεστήσατο τοὺς μυρίους ἐπὶ Φίλιππον.

263.

Ἰσαίου Λόγοι,

Διαβάσαμε διάφορους λόγους τοῦ Ἰσαίου. Αὐτοὶ συναριθμοῦνται γενικὰ στοὺς ἑξήντα τέσσερις· ἀπὸ αὐτοὺς μένουں γνήσιοι μόνο πενήντα. Ἔγινε μιμητὴς τοῦ Λυσία, τοῦ ὁποίου ἦταν καὶ μαθητὴς. Τὴ μίμηση τοῦ Λυσία τὴ μαρτυρεῖ ἡ ἄρμονία τοῦ λεκτικοῦ καὶ ἡ δεινότητά του στὰ πράγματα· γιατί ὁμοιάζουν τόσο πολὺ οἱ λόγοι του πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Λυσία, ὥστε ἂν δὲν τοὺς ἐξετάσει καὶ δὲν τοὺς μελετήσει κανεὶς καλᾶ, δὲν θὰ διαπιστώσει τὴ διαφορὰ τοῦ ὕφους, ἐκτὸς μόνο ὡς πρὸς τὰ σχήματα. Γιατὶ πρῶτος ὁ Ἰσαῖος ἄρχισε νὰ χρησιμοποιεῖ σχήματα καὶ νὰ τρέπει τὴ σκέψη στὴν πολιτική, πού κυρίως μιμήθηκε ὁ Δημοσθένης, πού ἔγινε μαθητὴς του. Ἡ καταγωγή τοῦ Ἰσαίου ἦταν ἀπὸ τὴ Χαλκίδα, καὶ ἀφοῦ ἦρθε στὴν Ἀθήνα ἔγινε μαθητὴς (ὅπως ἔχει λεχθεῖ προηγουμένως) τοῦ Λυσία. Ἐξησε μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο μέχρι τὴν ἀρχὴ τοῦ Φιλίππου. Ὅταν ἀποφοίτησε ἀπὸ τὴ σχολὴ ἔγινε καθηγητὴς τοῦ Δημοσθένη μὲ δίδακτρα δέκα χιλιάδες δραχμές· γι' αὐτὸ καὶ ἀπέκτησε μεγάλη φήμη. Λέγεται ὅτι ἔγραψε καὶ τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένη κατὰ τῶν ἐπιτρόπων του.

264.

Αἰσχίνου Λόγοι.

Διαβάσαμε τοὺς Λόγους τοῦ Αἰσχήνη, πού εἶναι ὄλοι τους τρεῖς καὶ ἑννέα ἐπιστολές. Ὁ ἐπιγραφόμενος Δηλιακός, δὲν εἶναι τοῦ Αἰσχήνη. Εἶναι στοὺς λόγους του γλυκὺς καὶ καθαρὸς καὶ εὐκρινὴς καὶ ἔξοχος στὴ σαφήνεια τῶν συλλογισμῶν του. Ἀλλὰ ὁ λόγος κατὰ Τιμάρχου κατηγορεῖ τὸν Τίμαρχο γιὰ ἔταιρισμό. Ὁ Τίμαρχος τρομοκρατήθηκε, καὶ ἀφοῦ ἐγκατέλειψε τὸν ἀγῶνα κρεμάσθηκε.

Ἀνήγγειλε πρῶτος στοὺς Ἀθηναίους καὶ τὴ δεύτερη νίκη στοὺς Ταμίνας, γι' αὐτὸ καὶ τὸν στεφάνωσαν. Λένε ὅτι αὐτὸς πρῶτος μίλησε στὸ δῆμο ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος του ἐπικροτήθηκε, ἐκλέχθηκε πρεσβευτὴς πρὸς τοὺς Ἀρκάδες, ὅπου φτάνοντας συγκρότησε δύναμη δέκα χιλιάδων ἐναντίον τοῦ Φιλίππου.

Οὗτος ὁ Αἰσχίνης παῖς γέγονεν Ἀτρομήτου, φυγόντος μὲν ἐπὶ
 τῶν λ', συγκαταγαγόντος δὲ τὸν δῆμον. Τούτου δὴ καὶ Γλανκοθέας
 γίνεται υἱός, Κοθωκίδης μὲν τὸν δῆμον, οὔτε δὲ τῶν ἐπὶ γένει περι-
 φανῶν, οὔτε δὲ τῶν ἐπὶ χρήμασι λαμπρῶν. Ἐν δὲ τῷ νέῳ τῆς ἡλικί-
 5 ας τὸ σῶμα φέρων ἐρρωμένον τὰ γυμνάσια ἐπονείτο, λαμπρόφω-
 νος δὲ πεφυκώς, τραγωδίαν ἤσκησε μετὰ ταῦτα, ὡς δὲ λέγει Δημο-
 σθένης, ὑπογραμματεύων καὶ τριταγωνιστῶν Ἀριστοδήμῳ ἐν τοῖς
 κατὰ δῆμους Διονυσίοις. Καὶ παῖς μὲν ὢν ἐδίδασκε σὺν τῷ πατρὶ
 γράμματα, εἰς τὸ μειράκιον δὲ προελθὼν ἐστρατεύετο. Ἠκροάσατο
 10 δέ, οἱ μὲν φασιν Ἰσοκράτους καὶ Πλάτωνος, Καικίλιος δὲ Λεωδά-
 μαντος λέγει. Πολιτευόμενος μέντοι γε οὐκ ἀφανῶς ἐκ τῆς ἐναντί-
 ας μερίδος, συνεπρέσβευε τοῖς περὶ Δημοσθένην ἄλλας τε πρεσβεί-
 ας πολλὰς καὶ πρὸς Φίλιππον ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἐφ' ἣ καὶ παρὰ
 Δημοσθένους κατηγορήθη, ἔτι δὲ ὡς πόλεμον ἐξάψει Πυλαγόρας
 15 αἰρεθεὶς πρὸς Ἀμφισσεῖς Ἀμφικτύοσι, καὶ τὸν λιμένα ἐργαζομέ-
 νοις ἐξ ἧς πράξεως συνέβη Φιλίππῳ προσφυγεῖν Ἀμφικτύονας,
 τὸν δὲ ὑπὸ τοῦ Αἰσχίνου συνεργούμενον ἐπιθέσθαι τοῖς πράγμασι
 καὶ τὴν Φωκίδα λαβεῖν. Συνειπόντος μέντοι γε αὐτῷ Εὐδούλου
 τοῦ Σπινθάρου Προβαλεισίου δημαγωγοῦντος, ψήφοις μόναις λ'
 20 ἀπέφυγε. Χρόνῳ δὲ ὕστερον Φιλίππου μὲν τετελευτηκότος, Ἀλε-
 ξάνδρου δὲ διαβαίνοντος εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐπὶ ταῖς Δημοσθένους τι-
 μαῖς Κτησιφῶντα παρανόμων ἐγράψατο. Οὐ μεταλαθὼν δὲ τὸ πέμ-
 πτον μέρος τῶν ψήφων εἰς Ῥόδον ἔφυγε, δραχμὰς χιλίας οὐ θου-
 ληθεὶς ὑπὲρ τῆς ἠττης καταβαλεῖν. Ἐν δὲ τῇ Ῥόδῳ σχολῆν κατα-
 25 στησάμενος ἐδίδασκεν ἐν ᾧ τοῖς Ῥοδίοις τὸν κατὰ Κτησιφῶντος
 ἐπεδείξατο λόγον, θαυμαζόντων δὲ εἰ ταῦτα δημηγορήσας ἠττή-
 θη, "Οὐκ ἄν", εἶπε, "θαῦμα κατεῖχεν ὑμᾶς, ὦ Ῥοδιοί, εἰ Δημοσθέ-
 νους ἀντιδημηγοροῦντος ἠκούσατε". Ἐκεῖθεν δὲ πλεύσας εἰς Σά-
 μον, καὶ διατρίψας ἐπὶ τῆς νήσου, ὀλίγον ὕστερον ἐτελεύτησεν.

Αὐτὸς ὁ Αἰσχίνης ἦταν υἱὸς τοῦ Ἀτρομήτου, πού ἐξορίσθηκε ἐπὶ τριάκοντα, ἐπανῆλθε ὁμως μαζί μὲ τὸ δημοκρατικὸ πλῆθος. Ἀπέκτησε μὲ τὴ Λευκοθέα υἱό, πού ἦταν στὸν δῆμο Κοθωκίδης, καὶ οὔτε ἀπὸ γένος ἐπίσημο ἦταν οὔτε φημιζόταν γιὰ τὸν πλοῦτο του. Στὴ νεότητά του εἶχε σῶμα ρωμαλέο κι ἐπιδιδόταν σὲ γυμνάσια, καὶ ἐπειδὴ εἶχε ὠραία καὶ δυνατὴ φωνὴ ἐπιδόθηκε κατόπιν στὴν τραγωδία, ὅπως λέγει ὁ Δημοσθένης, καὶ ἦταν γραμματέας καὶ τριταγωνιστὴς τοῦ Ἀριστόδημου στὰ Διονύσια κατὰ δήμους. "Ὅταν ἦταν παιδί δίδασκε γράμματα μαζί μὲ τὸν πατέρα του, ἐνῶ ὅταν ἔγινε ἔφηβος κατατάχθηκε στὸ στρατό." Ἀκουσε, λένε μερικοί, τὸν Ἰσοκράτη καὶ τὸν Πλάτωνα, ἐνῶ ὁ Καικίλιος λέγει τὸν Λεωδάμαντα. Ἐνῶ πολιτευόταν στὴν ἀντίθετη μερίδα καὶ μάλιστα διακρινόταν, ἔλαβε μέρος σὲ πολλὲς πρεσβεῖες μαζί μὲ τὸν Δημοσθένη καὶ πρὸς τὸν Φίλιππο γιὰ τὴν εἰρήνη, γιὰ τὴν ὁποία καὶ κατηγορήθηκε ἀπὸ τὸν Δημοσθένη, καὶ ἀκόμα ἐκλεγμένος Πυλαγόρας ὅτι δημιούργησε πόλεμο πρὸς τοὺς Ἀμφισσεῖς ἀπὸ τοὺς Ἀμφικτύονες, πού κατασκεύαζαν λιμάνι, γεγονὸς πού ἔγινε αἰτία νὰ προσφύγουν οἱ Ἀμφικτύονες στὸν Φίλιππο, ἐνῶ αὐτὸς ὑποκινούμενος ἀπὸ τὸν Αἰσχίνη προχώρησε σὲ ἐπιθεση καὶ κατέλαβε τὴ Φωκίδα. Τὸν ὑπερασπίσθηκε ὁ Εὐβουλος, υἱὸς τοῦ Σπινθάρου, καὶ ὁ Προβαλείσιος, πού ἦταν δημαγωγός, καὶ διέφυγε τὴν καταδίκη γιὰ τριάντα ψήφους. Μετὰ ἀπὸ καιρὸ ὅταν ὁ Φίλιππος εἶχε πεθάνει καὶ ὁ Ἀλέξανδρος περνοῦσε στὴν Ἀσία, κατήγγειλε τὸν Κτησιφῶντα μὲ κατηγορία παρανομίας, ἐπειδὴ τίμησε τὸν Δημοσθένη. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἔλαβε τὸ πέμπτο τῶν ψήφων κατέφυγε στὴ Ρόδο μὴ θέλοντας νὰ καταβάλει χίλιες δραχμὲς γιὰ τὴν καταδίκη του. Στὴ Ρόδο ἴδρυσε σχολὴ καὶ δίδασκε. "Ὅταν ἔδειξε στοὺς Ρόδιους τὸν λόγο κατὰ Κτησιφῶντος κι αὐτοὶ τὸν θαύμαζαν πού νικήθηκε σὲ μιά τέτοια δημηγορία, εἶπε: "Δὲν θὰ θαυμάζατε, Ρόδιοι, ἂν ἀκούγατε τὴν ἀντίθετη δημηγορία τοῦ Δημοσθένη". Ἀπὸ ἐκεῖ ταξίδεψε στὴ Σάμο, κι ἀφοῦ ἔμεινε στὸ νησι λίγο, ἀργότερα πέθανε.

265.

Δημοσθένους Λόγοι.

Διαβάσαμε ὅλους σχεδὸν τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένη. Ἀνα-

δὲ αὐτοῦ οἱ γνήσιοι ε' καὶ ξ, ὧν οἱ δημόσιοι μᾶλλον εἰς τὸ ἄριστον κατασκευάσθαι τοῖς πλείοσι κρίνονται. Τινὲς μὲν οὖν τὸν περὶ Ἀλοννήσου λόγον (ὃς καὶ κατὰ Φιλίππου ἐπιγράφεται δεύτερος καὶ γὰρ πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ὃ ῥήτωρ ἀνταγωνίζεται τοῦ Φιλίππου),
 5 τοῦτον οὗ φασιν εἶναι γνήσιον Δημοσθένους, καὶ τεκμηριουῖσθαι τὴν δόξαν αὐτῶν ἐπιχειροῦσι τοῖς ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασι καὶ τῆ τῆς συνθέσεως ἁρμονία· πολὺ γὰρ ταῦτα λείπεσθαι τοῦ δημοσθενικοῦ τύπου· ἀνειμένην τε γὰρ εἶναι ταύτην καὶ λελυμένην, καὶ τῆς τοῦ ῥήτορος περὶ ταῦτα δυνάμεως ἐλαττωμένην τὴν φράσιν. Καὶ
 10 οἷ γε αὐτὸν ἀφαιρούμενοι τοῦ Δημοσθένους εἰς Ἡγήσιππον ἀναφέρουσι. Ἐγὼ δὲ εἰδὼς πολλάκις καὶ λόγους διαφόρων γεννητόρων πολλὴν ἔχοντας τὴν ὁμοιότητα καὶ διάφορον ἐργασίαν λόγων τὸν αὐτὸν ἐγνωκότεν γεννῆτορα (οὐ γὰρ αἰεὶ καθέστηκεν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοιώτος κατὰ πάντα, ὥσπερ οὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις,
 15 οὕτως οὐδὲ κατὰ τοὺς λόγους ἢ ἀνθρωπίνῃ δύναμις), ἄλλως τε δὲ οὐδὲ ἐν τοῖς καιριωτάτοις τῶν ἰδιωμάτων τοῦ ῥήτορος, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐπ' ὀλίγον ὁρῶν τὴν διαφορὰν, οὐκ ἔχω θαρρεῖν ἀποφῆνασθαι εἴτε Ἡγησίππου πόνος ὃ περὶ Ἀλοννήσου λόγος εἴτε τῆς Δημοσθενικῆς ἐλάττωμα καθέστηκε φύσεως

20 Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν λόγον, ὃς ἐπιγράφεται Περὶ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον συνθηκῶν, Ὑπερείδη μᾶλλον ἢ Δημοσθένει προσνέμουσιν, ὅτιπερ πολλοῖς τε ἄλλοις ὃ Δημοσθένους πλεονεκτῶν τῶν λοιπῶν ῥητόρων καὶ τῆ τῶν ὀνομάτων ἐκλογῇ ἐπὶ τὸ ἄμεινον διενήνοχεν, ὃ δὲ νῦν λόγος ἔχει τι καὶ τῶν οὐ λογάδων φωνῶν, ὥσπερ
 25 τὸ νεόπλουτος καὶ τὸ βδελυρεύεσθαι καὶ ἕτερα ἅτινα τοιαῦτα.

Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ τοὺς δύο κατὰ Ἀριστογείτονος ὡς νόθους παραγράφονται. Ἄλλ' οὗτοι καὶ ὀρφανοὺς αὐτοὺς ἀφιαῖσιν, οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν τοὺς τεκόντας Ὡν εἰς γέγονε καὶ Διονύσιος ὃ Ἀλικαρνασσεύς, οὐδὲν μέγα τεκμήριον τῆς ἰδίας ὑπολήψεως παρε-
 30 χόμενος, οὐδὲ ἐκεῖνο συνιδεῖν ἐθέλησας, ὡς πολλῶ μείζων ἐστὶν ἢπερ ἢ ἐκείνου ἀπόφασις αὐτὸς ὃ Ἀριστογείτων ἀνομολογῶν Δημοσθένην κατ' αὐτοῦ γεγραφέναι· καὶ γὰρ ἀπολογούμενος οὐκ ἐν τῷ παρέργῳ λέγων, ἀλλ' ἐπιμελῶς ἀνταγωνιζόμενος ἐν τῷ

φέρονται ἑξήντα πέντε λόγοι του, οἱ γνήσιοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄριστα γραμμένοι θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μᾶλλον οἱ δημόσιοι. Ὁ λόγος λοιπὸν περὶ Ἀλοννήσου (ὁ ὁποῖος ἐπιγράφεται καὶ κατὰ Φίλιππον δεύτερος, ἐπειδὴ ὁ ρήτορας ἀνταγωνίζεται στὴν ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου), λένε ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι γνήσιος τοῦ Δημοσθένη, καὶ ἐπιχειροῦν νὰ τεκμηριώσουν τὴ γνώμη τους μὲ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ρήματα καὶ μὲ τὴν ἁρμονικὴ σύνθεση. Γιατὶ πολὺ αὐτὰ ὑστεροῦν ἀπὸ τὸν τύπο τοῦ Δημοσθένη. Ἡ σύνθεσή του εἶναι χαλαρὴ καὶ ἀδύνατη καὶ ἡ διατύπωση μειονεκτεῖ ὡς πρὸς τὴ δύναμη τοῦ ρήτορα. Ὅσοι τὸν ἀφαιροῦν ἀπὸ τὸν Δημοσθένη τὸν ἀποδίδουν στὸν Ἡγήσιππο. Ἐγὼ ὅμως ἔχω γνωρίσει πολλές φορές καὶ λόγους διαφόρων δημιουργῶν πού ἔχουν πολλὴ ὁμοιότητα, ἀλλὰ καὶ λόγους μὲ διαφορετικὴ ἐργασία πού ἀναγνωρίζουν τὸν ἴδιο δημιουργὸ (γιατὶ ἡ ἀνθρώπινη δύναμη δὲν εἶναι ἀπαράλλακτη καὶ ἀμετάβλητη σὲ ὅλα ὅπως οὔτε καὶ στὰ ἄλλα, ἔτσι στὴν περίπτωσι τῶν λόγων). Ἄλλωστε οὔτε στὰ πιὸ καίρια γνωρίσματα τοῦ ρήτορα συγκαταλέγεται, ἀλλὰ καὶ παρατηρώντας αὐτὴ τὴ διαφορὰ ἐδῶ γιὰ λίγο, δὲν μπορῶ ν' ἀποφανθῶ κατηγορηματικὰ, ἂν ὁ λόγος Περὶ Ἀλοννήσου εἶναι ἔργο τοῦ Ἡγήσιππου, ἢ εἶναι καρπὸς ἀδυναμίας τοῦ Δημοσθένη.

Ἐπίσης καὶ τὸν λόγο πού ἐπιγράφεται Περὶ τῶν πρὸς Ἀλεξάνδρου συνθηκῶν τὸν ἀποδίδουν στὸν Ὑπερείδη μᾶλλον, παρὰ στὸν Δημοσθένη, γιατί ὁ Δημοσθένης σὲ πολλὰ ἄλλα πλεονεκτεῖ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ρήτορες, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπιλογὴ τῶν ὀνομάτων ὑπερέχει, ἐνῶ ὁ λόγος αὐτὸς ἔχει κάποιες ὄχι ἐκλεκτὲς λέξεις, ὅπως τὸ νεόπλουτος καὶ τὸ βδελυρεύεσθαι, καὶ μερικὰ ἄλλα ὅμοια.

Ἐπὶ αὐτὸν κάποιον πού διαγράφουν ὡς νόθους καὶ τοὺς δύο λόγους κατὰ Ἀριστογείτονα· αὐτοὶ ὅμως ἀφήνουν αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ ὀρφανούς, ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νὰ ἀναφέρουν τοὺς γονεῖς τους. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεύς, πού δὲν δίνει καμμιά μεγάλη ἀπόδειξη τῆς γνώμης του, οὔτε καὶ θέλησε νὰ λάβει ὑπόψη του ἐκεῖνο, ὅτι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν δική του ἀπόφασι εἶναι ἡ ἴδια ἡ ὁμολογία τοῦ Ἀριστογείτονα, ὅτι ἔγραψε ἐναντίον του ὁ Δημοσθένης. Γιατί, ὑπερασπίζοντας τὸν ἑαυτό του, ὄχι παρεμπιπτόντως σὲ συζήτηση, ἀλλὰ φαίνεται ἀνταγωνιζόμενος

λόγω δείκνυται, ὅς ἐπιγέγραπται ἀπολογία πρὸς τὴν ἔνδειξιν Λυκούργου καὶ Δημοσθένους.

Καὶ ὁ κατὰ Μειδίου δὲ καὶ κατ' Αἰσχίνου λόγος αἰτίαν ἔσχε τοῦ μὴ τὴν αὐτὴν κατὰ πάντα ἀρετὴν τῷ Δημοσθενικῷ συνδια-
 5 σώσασθαι χαρακτηῖρι· καὶ γὰρ ἐν τοῖς δυοῖν τούτοις λόγοις ἐκ δια-
 λειμμάτων τινῶν ταῖς αὐταῖς ἐννοίαις ἐπιβάλλον ἀμιλλᾶσθαι δο-
 κεῖ πρὸς ἑαυτόν, ὥσπερ ἀσκούμενος, ἀλλ' οὐκ ἐπ' αὐτοῖς ἀγωνι-
 ζόμενος τοῖς ἔργοις. Διὸ καὶ τινες ἔφησαν ἐκάτερον λόγον ἐν τύ-
 ποις καταλειφθῆναι, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἔκδοσιν διακεκαθάρται· καί-
 10 τοι καὶ τοῦτο εὐλαδέστερον οἱ ῥηθέντες λόγοι ποιούσιν. Ἄλλ' οἷ
 γε τούτους αἰτιώμενοι, τί ἂν φαῖεν περὶ Ἀριστείδου, ὅς καὶ κατα-
 κόρως τῷ ἰδιώματι τούτῳ φαίνεται κεχρημένος, ὥσπερ καὶ τῷ
 προιέναι κατὰ τὰς ἐργασίας πέρα τοῦ μετρίου, καὶ τῷ περιττῷ
 μᾶλλον ἢ τῷ μέτρῳ τῆς χρείας συμπαρεκτείνεσθαι; Μάλιστα δὲ ὁ
 15 κατ' Αἰσχίνου λόγος παρέσχεν αἰτίαν ἐν ὑπομνήμασι καταλελει-
 φθαι οὐπω τὴν ἐργασίαν ἀπειληφῶς τελείαν· διότι καὶ ἂ πρὸς
 τὴν κατηγορίαν πολλὴν ἔσχε τὴν ἀμυδρότητα καὶ κουφότητα,
 ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ λόγου παρέθετο, ὅπερ οὐκ ἂν περιεΐδεν ὁ ῥή-
 τωρ, εἰς ἐξέτασιν ἀκριβεστέραν τῶν ἰδίων λόγων καταστάς.

Ἄλλὰ γὰρ οὐχ οὕτω πρόεισιν ὁ Λυσίου κατὰ Μνησιπτολέ-
 20 μου λόγος, ἐν πᾶσι δὲ τοῖς δεομένοις μέρεσι τὸ παθητικὸν φυλά-
 ξας, οὐδὲ πανόμενος τῆς ἐπιφορᾶς ἀπέστη, ἐπέτεινε δὲ μᾶλλον,
 οὐδὲ κατὰ τὸ τέλος τοὺς ἀκροατὰς ἀποστάς παροξύνειν. Καὶ μέν-
 τοι καὶ τὸν παραπρεσβείας τινὲς ἐν ὑπομνήμασί φασι καταλει-
 25 φθῆναι, ἀλλ' οὐ πρὸς ἔκδοσιν οὐδὲ πρὸς τὸ τῆς ἐργασίας ἀπηρτι-
 σμένον γεγράφθαι. Διὰ τί; Διότι μετὰ τὰ ἐπιλογικά, πολλὰ τε
 ὄντα καὶ σχεδὸν τὸ πλεῖστον μέρος ἐπέχοντα, πολλὰς πρὸ αὐτῶν
 ἀντιθέσεις εἰπῶν, πάλιν ἐπὶ ἀντιθέσεις ἐτρέπετο, ὅπερ ἀνοικονό-
 μητόν τέ ἐστι καὶ διερρομιμένον.

30 Καὶ τὸν ὑπὲρ Σατύρου δὲ λόγον τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς Χαρίδη-
 μον οἱ μὲν πρὸς τὴν κρίσιν ἔχοντες τὸ ἀσφαλὲς Δημοσθένους λέ-
 γουσιν εἶναι, ὁ δὲ Καλλίμαχος, οὐδ' ἰκανὸς ὢν κρίνειν, Δεινάρ-

προσεκτικὰ καὶ μὲ ἐπιμέλεια στὸ λόγο του ποὺ ἐπιγράφεται ἀπολογία γιὰ τὴν καταγγελία τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ Δημοσθένη.

Καὶ οἱ Λόγοι κατὰ Μειδίου καὶ κατὰ Αἰσχίνου κατηγορήθηκαν ὅτι δὲν διασώζουν τὴν ἴδια σὲ ὅλα ἀρετὴ τοῦ Δημοσθενικοῦ ὕφους. Γιατὶ καὶ στοὺς δύο αὐτοὺς λόγους κατὰ κάποια διαστήματα χρησιμοποιώντας τὶς ἴδιες ἔννοιες, φαίνεται νὰ συναγωνίζεται τὸν ἑαυτό του, σὰ νὰ ἐξασκεῖται, καὶ ὄχι ν' ἀντιμετωπίζει ἀγῶνα πραγματικό. Γι' αὐτὸ καὶ μερικοὶ εἶπαν ὅτι καὶ ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος λόγος ἔχουν μείνει στὸ σχέδιο, καὶ δὲν ἔχουν ἐτοιμασθεῖ γιὰ ἔκδοση, ἂν καὶ βέβαια καὶ αὐτὸ τὸ κάνουν μὲ ἀρκετὴ εὐλάβεια οἱ λόγοι ποὺ ἀναφέραμε. Ὅσοι ὅμως διατυπώνουν κατηγορίες γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους, τί θὰ ἔλεγαν γιὰ τὸν Ἀριστείδη, ποὺ φαίνεται νὰ χρησιμοποιεῖ κατὰ κόρον αὐτὸ τὸ ὕφος, ὅπως καὶ τὸ νὰ προχωρεῖ τὴν ἐπεξεργασία πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο, καὶ ἢ χρῆση νὰ ἐπεκτείνεται μὲ τὴν περισσολογία μᾶλλον, παρὰ μὲ ὅ,τι ἀπαιτεῖ τὸ μέτρο; Καὶ μάλιστα ὁ λόγος κατ' Αἰσχίνου κατηγορήθηκε ὅτι ἔχει μείνει στὶς σημειώσεις καὶ δὲν ἔχει ὀλοκληρωθεῖ ἢ ἐπεξεργασία του, γιατί καὶ οἱ κατηγορίες ποὺ ἐκθέτει στὸ τέλος τοῦ λόγου εἶναι πολὺ ἀόριστοι καὶ ὄχι βαριές. Αὐτὸ δὲν θὰ διέφευγε ἀπὸ τὸν ρήτορα ἂν προέβαινε σὲ ἀκριδέστερη ἐξέταση τῶν λόγων του.

Δὲν προχωρεῖ ὅμως ἔτσι ὁ λόγος τοῦ Λυσία κατὰ Μνησιπολέμου, ἀλλὰ ἀφοῦ διετήρησε τὸ πάθος σὲ ὅλα τὰ μέρη ποὺ χρειαζόταν, δὲν σταμάτησε τὴν ἐπίθεσή του οὔτε στὸ τέλος τοῦ λόγου, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν ἐπέτεινε, καὶ οὔτε στὸ τέλος ἔπαυσε νὰ παροξύνει τοὺς ἀκροατές. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν Περί παραπρεσβείας λόγο λένε μερικοὶ ὅτι ἔχει μείνει στὶς σημειώσεις, καὶ οὔτε ἔχει γραφεῖ γιὰ ἔκδοση οὔτε ἔχει ὀλοκληρωθεῖ ἢ ἐπεξεργασία του. Γιατί; Ἐπειδὴ ἔπειτα ἀπὸ τὰ ἐπιλεγόμενα ποὺ εἶναι πολλὰ καὶ καταλαμβάνουν τὸ περισσότερο μέρος τοῦ λόγου, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ παρέθεσε πολλὰς ἀντιθέσεις, στράφηκε καὶ πάλι στὶς ἀντιθέσεις, πράγμα ποὺ δείχνει ὄχι σωστὴ διαρύθμιση τοῦ λόγου οὔτε καὶ τάξη στὴ διατύπωση.

Καὶ γιὰ τὸ λόγο ὑπὲρ τῆς ἐπιτροπείας τοῦ Σατύρου κατὰ τοῦ Χαριδήμου ὅσοι διακρίνονται γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς κρίσης λένε ὅτι εἶναι τοῦ Δημοσθένη, ὁ Καλλίμαχος ὅμως, κριτὴς χωρὶς ἰκανότητα,

χου νομίζει. Τινές δὲ αὐτὸν ὑπεβάλλοντο Λυσία, καίτοι καὶ τὸν
 χρόνον ἔχοντες αὐτοῖς διαμαχόμενον καὶ τὸν τύπον ἅπαντα τῆς
 ἐργασίας καὶ τὰ πράγματα καὶ τὴν ἐρμηνείαν. Μαρτυρία δὲ τοῦ
 Δημοσθενικὸν εἶναι τὸν λόγον καὶ ὁ πλαγιασμός καὶ ἡ συνέχεια
 5 τῶν περιόδων καὶ ἡ εὐτονία· ἐξ αὐτοῦ γὰρ τοῦ προομίου τούτοις
 ὁ λόγος διαποικίλλεται. Καὶ μὴν καὶ ἡ περὶ τῶν ὀνομάτων ἐκλο-
 γὴ εἰς τὸ ἄριστον ἀνηνέχθαι καὶ ἡ σύνθεσις εὖ ἔχειν πεφιλοτίμη-
 ται. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὰ σχήματα· ἔστι γὰρ συνεστραμμένα μετὰ
 γοργότητος καὶ ποικιλίαν τῷ λόγῳ παρεχόμενα· καὶ γὰρ ἐρωτή-
 10 σεις προβάλλεται καὶ ὑποσιροφὰς καὶ τὸ ἀσύνδετον, οἷς μάλιστα
 Δημοσθένης χαίρει χρώμενος ἄλλα καὶ ἡ σύνθεσις ἐπιμελῆς καὶ
 τὴν ἐνάργειαν τῷ κόσμῳ οὐ διαφθείρουσα, αἷ τε περίοδοι τῷ
 ἀπηρτισμένῳ συναγόμεναι καὶ τὸ πρέπον πανταχοῦ διασώζουσι.
 Τὸ μὲν οὖν μηδενὸς φείδεσθαι συνθέσεως, ἀλλὰ πάντα διειλῆ-
 15 φθαι περίοδοις ἔστι μὲν Ἰσοκράτους καὶ Λυσίου πρὸς Δημοσθέ-
 νην κοινόν, ἡ δὲ κατὰ τὰς περιόδους ἐν τοῖς μεγέθεσι ποικιλία
 συμπληροῦσα τὰ κῶλα λαμβανομένη τὴν πρὸς ἐκείνους διαφο-
 ρὰν ἀπεργάζεται, τοῦ μὲν Ἰσοκράτους ὡς τὰ πολλὰ μηκύνοντος
 τὴν ἐργασίαν αὐτῶν, τοῦ δὲ Λυσίου συντέμνοντος Ἐξ ἑκατέρου
 20 δὲ τούτων τῷ Δημοσθένει τὸ πρέπον διασώζεται.

Ὁ δὲ περὶ τῆς εἰρήνης λόγος καὶ ἄλλοις μὲν, μάλιστα δὲ Λι-
 βανίῳ τῷ σοφιστῇ παρεσκευάσθαι μὲν, οὐ μὴν εἰρηῆσθαι δοκεῖ.
 Κατηγορῶν γὰρ ὁ ῥήτωρ Αἰσχίνου οὐδὲν ἔλαττον αὐτὸν καὶ ἐπὶ
 τούτῳ αἰτιᾶται, ὅτι συνεβούλευσεν Ἀθηναίοις Ἀμφικτύονα εἶναι
 25 ψηφίσασθαι Φίλιππον. Ἐν ᾧ οὖν ἐκεῖνον πικρῶς διέβαλλε, πῶς
 ἂν αὐτὸς ἐθάρρησε γενέσθαι σύμβουλος; Καὶ γὰρ ὁ περὶ τῆς εἰ-
 ρήνης λόγος δῆλον ὅτι τὸν Φίλιππον Ἀμφικτύονα εἶναι συμβου-
 λεύει.

Καὶ τὸν Κατὰ Νεαίρας δὲ λόγον ὑπιότιητός τινες αἰτιώμενοι
 30 τῶν Δημοσθενικῶν ἀποκρίνουσι λόγων, ὥσπερ καὶ τὸν Περί
 ἔρωτος αὐτῷ γεγραμμένον καὶ τὸν ἐπιτάφιον.

Φασὶ δὲ τὸν Δημοσθένην δ' καὶ κ' ἔτη γεγονότα τὸν περὶ τῶν

νομίζει ὅτι εἶναι τοῦ Δεινάρχου. Μερικοὶ πάλι τὸν ἀποδίδουν στὸν Λυσία, παρόλο πὺ ἀντιμάχεται στὴ γνώμη τους καὶ ὁ χρόνος καὶ τὸ ὕφος ὅλης τῆς ἐργασίας καὶ τὰ πράγματα καὶ ἡ ἐρμηνεία. Μία ἀπόδειξη ὅτι ὁ λόγος εἶναι τοῦ Δημοσθένη, εἶναι καὶ ὁ πλαγιασμός τῶν περιόδων καὶ ἡ συνέχειά τους καὶ ἡ δύναμη· γιατί ἀκόμα ἀπὸ τὸ προοίμιο κοσμεῖται ὁ λόγος μὲ τὶς ἀρετὲς αὐτές. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιλογή τῶν ὀνομάτων εἶναι ἄριστη, καὶ ἡ σύνθεσις διακρίνεται γιὰ τὴν ἁρμονία της. Τὴ μαρτυρία τους δίνουν καὶ τὰ σχήματα, μὲ τὴ δριμύτητα καὶ τὴν συντομία τους καὶ μὲ τὴν ποικιλία πὺ παρέχουν στὸ λόγο. Ὑποβάλλει ἐρωτήσεις, δίδει ἀπαντήσεις, περιέχει ἀσύνδετα, πὺ χαίρεται νὰ χρησιμοποιεῖ ὁ Δημοσθένης. Ἀλλὰ καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ λόγου εἶναι ἐπιμελημένη καὶ δὲν καταστρέφει τὴν ἐνέργειά του μὲ τὴν τέχνη της, καὶ οἱ περίοδοί του εἶναι ὀλοκληρωμένες καὶ δὲν ξεφεύγουν πὺθεν ἀπὸ τὸ πρέπον. Τὸ νὰ μὴν παραλείπει λοιπὸν κανένα στοιχεῖο τῆς σύνθεσης, ἀλλὰ νὰ συμπεριλαμβάνονται ὅλα στὶς περιόδους, εἶναι κοινὸ γνῶρισμα τοῦ Ἰσοκράτη καὶ τοῦ Λυσία καὶ μαζὶ καὶ τοῦ Δημοσθένη, ἡ ποικιλία ὅμως στὸ μῆκος τῶν περιόδων πὺ συμπληρώνει τὰ κῶλα δημιουργεῖ τὴ διαφορὰ μ' ἐκείνους· ὁ Ἰσοκράτης συνήθως ἐπιμκύνει τὴν ἐκθεσὴ τους, ἐνῶ ὁ Λυσίας τὴ συντομεύει. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς δύο τὸ πρέπον διασώζεται ἀπὸ τὸν Δημοσθένη.

Ὁ λόγος πάλι περὶ τῆς εἰρήνης καὶ ἀπὸ πολλοὺς βέβαια ἄλλους, κυρίως ὅμως ἀπὸ τὸν σοφιστὴ Λιδάνιο θεωρεῖται ὅτι ἔχει βέβαια συγγραφῆ, δὲν ἔχει ὅμως ἐκφωνηθεῖ. Γιατί, κατηγορώντας ὁ ρήτορας τὸν Αἰσχίνη, τὸν κατηγορεῖ ἐπίσης καὶ γιὰ τοῦτο, ὅτι συμβούλεψε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ψηφίσουν νὰ γίνει ὁ Φίλιππος Ἀμφικτύσνας. Αὐτὸ λοιπὸν γιὰ τὸ ὁποῖο κατηγορήσε μὲ μίσος ἐκείνον, πῶς ὁ ἴδιος πῆρε τὸ θάρρος νὰ γίνει σύμβουλός του; Γιατί ὁ λόγος περὶ τῆς εἰρήνης εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι συμβουλεύει νὰ γίνει ὁ Φίλιππος Ἀμφικτύσνας.

Ἐπίσης καὶ τὸ λόγο κατὰ Νεαίρας, κατηγορώντας τὸν κάποιον γιὰ ἀπονία, τὸν ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένη, ὅπως καὶ τὸν λόγο τὸν γραμμένο ἀπὸ αὐτὸν περὶ ἐρωτος καὶ τὸν ἐπιτάφιο.

Λένε ὅτι ὁ Δημοσθένης ὅταν ἦταν εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν φιλοτέ-

ἀτελειῶν, ἤτοι τὸν πρὸς Λεπτίνην φιλοπονήσασθαι λόγον, οὐ τὸ
 προοίμιον Λογγίνος μὲν ὁ κριτικὸς ἀγωνιστικὸν νομίζει· ἐπὶ
 Κλαυδίου δὲ οὗτος ἠκμαζε, καὶ τὰ πολλὰ συνηγωνίζετο Ζηνοβία
 τῇ τῶν Ὀσροηνῶν βασιλίδι, τὴν ἀρχὴν κατεχούση Ὀδενάθου
 5 τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τετελευτηκότος, ἦν καὶ μεταβαλεῖν εἰς τὰ Ἰου-
 δαίων ἔθῃ ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας παλαιὸς ἀναγρά-
 φει λόγος Ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν Λογγίνος τοιαύτην περὶ τοῦ προειρη-
 μένου προοιμίου τὴν ψῆφον ἐξάγει. Ἔτεροι δὲ οὐκ ὀρθῶς ἔφα-
 σαν τὸ προοίμιον ἠθικὸν εἶναι. Καὶ πολλοῖς οὗτος ὁ λόγος παρέ-
 10 σχεν ἀγῶνα κρίνεσθαι προτεθείς, ὥσπερ καὶ Ἀσπασίῳ τῷ ῥήτο-
 ρι, ἅτε μὴδ' ἀφιγμένῳ τῆς τοῦ λόγου θεωρίας εἰς ἀκρίθειαν.
 Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ κατὰ Μειδίον καὶ γὰρ καὶ οὗτος οὐκ ὀλίγοις
 γέγονεν ἐν σπουδῇ, καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀμφισθητήσεως ἀφορ-
 μὰς παρέσχε. Καὶ οἱ μὲν τοῦ παθητικοῦ χαρακτήρος εἶναι φασιν
 15 αὐτόν, μετὰ δεινώσεως ἐπεξεργασμένον, οἱ δὲ τοῦ πραγματικοῦ
 καὶ ἀπλῶς τῶν τε ῥημάτων αὐτοῦ τὸ σφοδρὸν καὶ κατὰ τὴν σύν-
 θεσιν ἑναρμόνιον, καὶ ὡς τοῖς παθητικοῖς μὲν τῶν ἐπιχειρημάτων
 καὶ ἐνθυμημάτων παθητικὴν καὶ τὴν ἀπαγγελίαν περιάπτει, τοῖς
 πραγματικοῖς δέ, ὅσα τούτοις ἑναρμόττει. Ἔχεται μὲν οὖν καὶ τοῦ
 20 ἠθους οὐκ ἐν τούτῳ μόνον τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις
 Ἀλλὰ γε χαλεπώτατόν ἐστι λόγων ἀγωνιστικῶν ἐργάτη διὰ
 τέλος φυλάξαι πρὸς τὸν ἀνταγωνιστὴν τὸ ἠθος, μάλιστα δὲ τοῖς
 ὄσοι φύσεως ἔτυχον πικροτέρας τε καὶ παθητικωτέρας, ἧς οὐχ
 ἠκιστα Δημοσθένης τε καὶ Ἀριστείδης μετέχει. Διόπερ πολλάκις
 25 ἐξάγονται τῆς προθέσεως ἐλαττουμένης ὑπὸ τῆς φύσεως· οὐδὲ
 γὰρ οὐδ' ἔστιν ἱκανὴ τέχνη κατορθῶσαι τὸ βούλημα, μὴ συνεργὸν
 ἔχουσα καὶ τὴν τῆς φύσεως ιδιότητα. Ἐτῶν μέντοι γεγονῶς ὁ ῥή-
 τωρ ἢ καὶ λ', ἔπεισε δημηγορήσας τὸν δῆμον βοήθειαν Ὀλυνθίοις
 ἀποστεῖλαι πρεσβευσαμένους κατὰ Φιλίππου.

30 Οὗτος ὁ Δημοσθένης υἱὸς μὲν γέγονεν ἐκ Κλεοβούλης Δημο-
 σθένους, τὸν δῆμον Παιανιεύς. Καταλειφθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς
 ἐτῶν ζ' σὺν ἀδελφῇ μεταγενεστέρα δυσὶν ἔτεσι, τὸν μὲν χρόνον
 τῆς ὀρφανίας παρὰ τῇ μητρὶ διήγεν, Ἰσοκράτει σχολάζων τῷ ῥή-

χνησε τὸν λόγο περὶ τῶν ἀτελειῶν, ἦτοι τὸν λόγο πρὸς Λεπτίνην, πού τὸ προοίμιό του ὁ Λογγῖνος ὁ κριτικὸς τὸ θεωρεῖ ἀγωνιστικό. Ὁ Λογγῖνος ἔζησε στὰ χρόνια τοῦ (αὐτοκράτορα) Κλαυδίου καὶ ἀνταγωνιζόταν μὲ τὴ Ζηνοβία τὴ βασίλισσα τῶν Ὀσροηνῶν, πού εἶχε τὴν ἐξουσία μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀνδρα τῆς Ὀδενάθου, γιὰ τὴν ὁποία κάποιος παλαιὸς λόγος ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴ δεισιδαιμονία ἄλλαξε κι ἀκολούθησε τὴν Ἰουδαϊκὴ θρησκεία. Ὁ Λογγῖνος λοιπὸν αὐτὴ τὴν ἀπόφαση βγάζει γιὰ τὸ προκείμενο προοίμιο. Ἄλλοι ὅμως ἐσφαλμένα διατύπωσαν τὴν ἀποψη ὅτι τὸ προοίμιο εἶναι ἠθικό. Σὲ πολλοὺς ὁ λόγος αὐτὸς ἔδωσε ὑλικὸ γιὰ κρίση καὶ ἀγώνα, ὅπως καὶ στὸ ρήτορα Ἀσπάσιο, ἐπειδὴ οὔτε κἀν εἶχε πλησιάσει τὴν ἀκρίβεια στὴ θεωρία τοῦ λόγου. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ λόγος κατὰ Μειδίου, γιὰτὶ κι αὐτὸς ἔγινε ἀντικείμενο μελέτης ὄχι ἀπὸ λίγους, καὶ ἔδωσε ἀφορμὲς γιὰ ἀμφισβητήσεις μεταξὺ τους. Καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι παθητικοῦ χαρακτήρα ἐπεξεργασμένος μὲ δεινότητα, καὶ ἄλλοι ὅτι εἶναι τοῦ πραγματικοῦ εἶδους· καὶ γενικᾶ καὶ ἡ σφοδρότητα τῶν λόγων καὶ ἡ ἁρμονία σύνθεσης. Καὶ ὅτι στὰ παθητικὰ ἐπιχειρήματα καὶ τοὺς συλλογισμοὺς ἐφαρμόζει καὶ παθητικὴ ἀπαγγελία, στὰ πραγματικὰ πάλι ὅσα ἁρμόζουν σ' αὐτά. Ἀγγίζει βέβαια καὶ τὴν ἠπιότητα, ὄχι σ' αὐτὸν τὸν λόγο μόνον, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους. Ἄλλ' εἶναι πολὺ δύσκολο σ' ἓναν ἐργάτη ἀγωνιστικῶν λόγων νὰ διατηρήσει μέχρι τέλους τὴν ἡρεμία τοῦ πρὸς τὸν ἀνταγωνιστὴ του, καὶ μάλιστα ὅσοι ἔτυχε νὰ ἔχουν φύση ὀξύτερη καὶ πιὸ ἔμπαθη, πού δὲν διέθεταν λιγότερη ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Ἀριστείδης. Γι' αὐτὸ πολλὰς φορὲς παρεκκλίνουν, ἐπειδὴ ἡ καλὴ πρόθεση ἐλαττώνεται ἀπὸ τὴ φύση τῆς. Γιατὶ καμμιά τέχνη δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐπιτύχει τὸ σκοπὸ τῆς, ἂν δὲν ἔχει συνεργὸ τῆς καὶ τὴν κατάλληλη φύση. Στὰ τριάντα ὀκτώ του χρόνια ὁ ρήτορας ἔπεισε μὲ δημηγορία του τοὺς Ἀθηναίους νὰ στείλουν βοήθεια στοὺς Ὀλυνθίους, πού τοὺς ἔστειλαν πρεσβεία κατὰ τοῦ Φιλίππου.

Ὁ Δημοσθένης αὐτὸς ἦταν υἱὸς ἀπὸ τὴν Κλεοβούλη τοῦ Δημοσθένη, ἀπὸ τὸν δῆμο τῆς Παιανίας. Ἐφτὰ ἐτῶν τὸν ἄφησε ὁ πατέρας του μὲ τὴ μικρότερη κατὰ δύο χρόνια ἀδελφὴ του· τὸ χρόνο τῆς ὀρφάνιας του τὸν περνοῦσε κοντὰ στὴ μητέρα του, καὶ ἦταν μα-

τορι, ὡς δὲ οἱ πλείους λέγουσιν, Ἰσαίῳ τῷ Χαλκιδεῖ ἐν Ἀθήναις σοφιστεύοντι. Ὁ δὲ Ἰσαῖος Ἰσοκράτους γέγονε μαθητής, Θουκυδίδην ζηλῶν καὶ Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον. Ἄλλοι δὲ ἄλλα περὶ τε τῆς παιδείσεως Δημοσθένους καὶ τῶν αὐτοῦ διδασκάλων 5 ἱστοροῦσιν. Εἰς ἡλικίαν δὲ καταστάς, καὶ ἐλάττω τὴν οὐσίαν παρὰ τῶν ἐπιτρόπων λαβῶν, ἐγράψατο αὐτοῦς ἐπιτροπῆς γ' ὄντας, Ἄφοδον, Θηριππίδην καὶ Δημοφῶντα (οἱ δὲ ἀντὶ Δημοφῶντος Δημέαν εἰσάγουσι), τμήμα ἰ' ταλάντων ἐκάστη δίκη ἐπιγραψάμενος. Τῆς μέντοι καταδίκης οὐδὲν αὐτοῦς εἰσεπράξατο, τοὺς μὲν 10 ἀφείς ἀργυρίου, τοὺς δὲ καὶ χάριτος. Αἰρεθεῖς δὲ χορηγός, Μειδίαν τε τὸν Ἀναγυράσιον, πλήξαντα αὐτὸν ἐν τῷ θεάτρῳ χορηγοῦντα, γραψάμενος εἰς κρίσιν κατέστησε, τρισχιλίας δὲ λαβῶν παρ' αὐτοῦ τῆς δίκης ἀπέλυσεν.

Λέγουσι δὲ αὐτὸν πολλὰ τῆς φύσεως ἐλαττώματα μελέτη δι- 15 ορθώσασθαι. Καὶ νέος μὲν ὢν εἰς σπήλαιον ἑαυτὸν ἐναπέκλεισε, κάκει διῆγε φιλοσοφῶν, τῆς κεφαλῆς ξυράμενος τὸ ἥμισυ, ἵνα μὴ αὐτῷ ἐξῆ τῆς ἀσχημοσύνης κωλυούσης ποιεῖσθαι μηδὲ βουλομένῳ τὴν πρόοδον. Δεύτερον δὲ ἐπὶ στενῆς αὐτὸν φασι κλίνης κοιμαῖσθαι, ὡς ἔχειν διὰ ταχέων ἀνίστασθαι. Τῶν τε στοιχείων τὸ ῥῶ 20 τῇ γλώττῃ μὴ πεφυκότα λέγειν πόνῳ προσλαβεῖν τὸ δύνασθαι. Ἀλλὰ καὶ τὸν ὤμον ἐν τῷ μελετᾶν ἀπρεπῶς κινουῦντα, ὄβελόν ἐκ τῆς ὀροφῆς ἀπαρτήσαντα ἐν χρόνῳ τοῦ σώματος ἦ (ὡς ἔνιοι) ξιφίδιον, ὡς ἂν φόβῳ τοῦ παθεῖν τὴν ἡρεμίαν ἄγοι, ἀπαλλαγῆναι τοῦ συμπτώματος. Πρὸς δὲ τοὺς τοῦ δήμου θορύβους ταραττόμενος, 25 ἵνα μὴ τοῦτο πάσχοι, ἐπὶ τὸ Φαληρικὸν κατιῶν πρὸς τοὺς τῶν κυμάτων ἤχους τὰς μελέτας ἐποιεῖτο, τῷ ἔθει τὴν φύσιν ἐπανορθούμενος. Ἀλλὰ καὶ κάτοπτρον ἑαυτῷ κατεσκευάσατο, ἴσον αὐτοῦ τῷ μεγέθει, εἰς ὃ τὰς σκέψεις ἀφορῶν ἐποιεῖτο, ἵνα εἴ τι εἶη παρημελημένον ἐν τῷ σχήματι λέγοντος, τοῦτο μανθάνων ἐπανά- 30 γοιτο πρὸς τὸ εὐσχημον. Ἐνδεῶς δὲ τοῦ πνεύματος ἔχοντος αὐτῷ, ὥστε μηδὲ δύνασθαι τὰς μακροτέρας τῶν περιόδων ἀπνευστὶ λέ-

θητής τοῦ Ἴσοκράτη, ἀλλά, ὅπως λένε οἱ πολλοί, τοῦ Ἰσαίου τοῦ Χαλκιδαίου πού δίδασκε στήν Ἀθήνα. Ὁ Ἰσαῖος ἐξάλλου ἦταν μαθητής τοῦ Ἴσοκράτη καί τόν θέρμαινε ὁ ζῆλος νά γίνει σάν τόν Θουκυδίδη καί σάν τόν Πλάτωνα τόν φιλόσοφο. Ἄλλοι διηγοῦνται διαφορετικά γιά τήν ἐκπαίδευση καί τοὺς δασκάλους τοῦ Δημοσθένη. Ὅταν ἔφτασε στή νόμιμη ἡλικία καί παρέλαβε ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους λιγότερη τήν περιουσία του, τοὺς κατήγγειλε γιά τήν ἐπιτροπή τους, πού ἦταν τρεῖς· ὁ Ἄφοβος, ὁ Θηριππίδης καί ὁ Δημοφῶν (ἄλλοι ἀντὶ τὸν Δημοφῶντα ἀναφέρουν τὸν Δημέα), καί ἀπὸ τὸν καθένα ἀπαιτοῦσε δέκα τάλαντα. Ἀπὸ τήν καταδίκη τους ὅμως δὲν εἰσέπραξε τίποτα· ἄλλους τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὰ χρήματα, καί ἄλλους κι ἀπὸ τὸ εὐχαριστῶ τους. Ὅταν τὸν ἐξέλεξαν χορηγὸ, τὸν Μειδία τὸν Ἀναγυράσιο, πού τὸν χτύπησε ἐνῶ ἀσκούσε τὰ καθήκοντα τοῦ χορηγοῦ μέσα στὸ θέατρο, αὐτὸν τὸν κατήγγειλε καί τὸν ἔφερε στὸ δικαστήριον· ἔλαβε ὅμως ἀπὸ αὐτὸν τρεῖς χιλιάδες δραχμὲς καί ἔπαυσε τὴ δίωξή του.

Ἄναφέρουν ὅτι μὲ τὴν ἀσκησιὴ διόρθωσε πολλὰ φυσικὰ ἐλαττώματα του. Νέος κλείσθηκε σὲ σπήλαιον καί ἐκεῖ διέμεινε φιλοσοφώντας, ἔχοντας ξυρῆσει τὸ μισὸ κεφάλι του, γιά νά μὴν μπορεῖ νά θγεῖ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀκόμα κι ὅταν ἤθελε, ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς ἀσκήσιας. Δεύτερον λένε ὅτι κοιμόταν σὲ στενὸ κρεβάτι, ὥστε νά μπορεῖ νά σηκῶνεται ἀμέσως. Ἀπὸ τὰ γράμματα δὲν μποροῦσε νά προφέρει τὸ ρό, τὸ κατόρθωσε ὅμως μὲ κόπο. Ἀλλὰ καί τὴν ὥρα τῆς μελέτης του, ἐπειδὴ κουνούσε ἀπρεπῶς τὸν ὦμον του, κρέμασε ἀπὸ τὴν ὄροφὴ μιὰ αἰχμηρὴ βέργα πού νά τὸν ἀγγίζει ἢ ἕνα ξιφίδιον (ὅπως λένε ἄλλοι), ὥστε ἀπὸ τὸ φόβον νά πληγωθεῖ νά παραμένει ἤρεμος, κι ἔτσι ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα. Ἐπίσης ἐπειδὴ ταραζόταν ἀπὸ τὸν θόρυβον τοῦ κόσμου, γιά νά τὸ ἀποφύγει κι αὐτό, κατέβαινε στὸ Φάληρον καί γυμναζόταν μέσα στὸ θόρυβον τῶν κυμάτων, καί μὲ τὴ συνήθεια διόρθωνε τὸ φυσικὸ ἐλάττωμα. Ἀλλὰ κατασκεύασε κι ἕνα κάτοπτρον γιά χρῆσιν του, ἴσο μὲ τὸ ἀνάστημά του, καί αὐτὸ παρατηρώντας σκεφτόταν, ὥστε ἂν παραμελοῦσε κάτι στή στάση ὅταν μιλοῦσε, νά τὸ ἐντοπίζει καί νά τὸ ἀποκαθιστᾷ στὸ ὀρθόν. Κι ἀκόμα, ἐπειδὴ ἡ ἀναπνοή του δὲν εἶχε διάρκεια, μὲ ἀποτέλεσμα νά μὴ

γυν, Νεοπτολέμῳ τῷ ὑποκριτῇ μυρίας ἔδωκεν, ἵνα αὐτῷ συνα-
 σκήσῃ τὸν τόνον τοῦ πνεύματος. Καὶ τῶν λεπτῶν δὲ τρημάτων δι-
 ῶν ἀναπνέοντες τὸν ἀέρα διὰ τῆς ὑπερώας ἀναψύχομεν καὶ
 ὡσπερ αὖραις τισὶ τὸν θώρακα διαθερμαίνομεν, καὶ τὸ λιγνῶδες
 5 ἐκεῖθεν ἐκφέρομεν, στενωτέρων αὐτῷ παρὰ τὴν χρεῖαν κατεσκευ-
 ασμένων, ἐπεὶ καὶ τοῦτο μέγα μέρος ἐστὶ τῆς λαμπροφωνίας, εἰς
 τὸ εὐρύτερόν τε καὶ κατὰ φύσιν ἐπανήγαγεν, ἔλαιον μὲν ἐμβάλ-
 λων τῷ στόματι, ἀνατρέχων δὲ πρὸς τὰ τῶν χωρίων ἀνάτη, δι-
 ῶν τὸ ἔλαιον τῇ θιά τῆς κινήσεως πρὸς τοὺς μυκτῆρας ἀναρροι-
 10 βδούμενον τὴν παρὰ φύσιν τῶν πόρων συνίξῃσιν εἰς τὴν κατὰ
 φύσιν ἀποκατέστησε χρεῖαν.

Ἐπιδοὺς δὲ αὐτὸν εἰς τὸ πολιτεύεσθαι, ἐπεὶ τοὺς μὲν ἑώρα
 τῶν πολιτῶν φιλιππίζοντας, τοὺς δὲ πρὸς τὴν τῆς πόλεως ἐλευθε-
 ρίαν δημηγοροῦντας, τῆς ἀμείνονος μοίρας γίνεται, καὶ συνεπο-
 15 λιτεύετο Ὑπερείδῃ καὶ Νανσικλεῖ καὶ Πολυεύκτῳ καὶ Διοτίμῳ.
 Διὸ Θηβαίους μὲν Ἀθηναίοις συμμάχους κατέστησεν, ἀλλὰ καὶ
 Εὐβοεῖς καὶ Κερκυραίους καὶ Κορινθίους καὶ Βοιωτίους καὶ
 πολλοὺς ἄλλους. Ἐπεὶ δὲ ποτε δημηγορῶν ἐξέπεσε τοῦ θεάτρου
 καὶ ἀθυμῶν οἴκαδε ἀπήει, Εὐνομος μὲν αὐτῷ ὁ Θυριάσιος ἦδη
 20 πρεσβύτερος ὢν κατὰ τὴν ὁδὸν συνεκύρησε, καὶ μαθὼν τῆς ἀθυ-
 μίας τὸ αἴτιον θαρρεῖν τε προὔτρέψατο καὶ ἀνεκτῆσατο· καὶ τού-
 του πλέον Ἀνδρόνικος ὁ ὑποκριτής, τοὺς μὲν λόγους εὖ ἔχειν καὶ
 ὡς ἄριστα φάμενος, ἐνδεῖν δὲ αὐτοῖς τὰ τῆς ὑποκρίσεως. Ὁ δὲ
 παραδίδωσί τε ἑαυτὸν τῷ Ἀνδρονίκῳ, καὶ τὴν τῆς ὑποκρίσεως
 25 τέχνην ἐκεῖθεν ἐξήσκησε. Διόπερ ἐρομένου ποτέ τις αὐτὸν τί
 πρῶτον ἐν ῥητορικῇ, ἀνεῖπεν ὑπόκρισις καὶ τί δεύτερον; ὑπόκρι-
 σις τί δὲ τρίτον; ὑπόκρισις, δηλῶν μέγα μέρος εἶναι τῆς ἐν τῷ δή-
 μῳ πειθοῦς τὴν ὑπόκρισιν. Ὡμνυ δέ, ὡς ὁ Φαληρεὺς φησι, “Μὰ
 γῆν, μὰ κρήνας, μὰ ποταμούς, μὰ νάματα”. Καὶ δὴ καὶ ποτε ὁμό-
 30 σας τοὺς ὄρκους τούτους τῷ δήμῳ, θόρυβον ἐνεποίησεν, ὡσπερ
 καὶ ἐπὶ τῷ ὁμνύναι τὸν Ἀσκληπιόν, χρώμενος τῇ φωνῇ προπαρο-
 ξυτόνως. Ὁμοῦς οὖν σχολάσας τῷ Μιλησίῳ Εὐβουλίδῃ, ὅς τῶν δι-

μπορεῖ νὰ ἐκφωνήσῃ χωρὶς νὰ πάρῃ τὴν ἀναπνοή τῆς μακρῆς προτάσεως, ἔδωσε στὸν ἠθοποιὸ Νεοπτόλιμο δέκα χιλιάδες δραχμῆς, γιὰ νὰ συνασκήσῃ μὲ τὸ λόγο τὴ διάρκειά τῆς ἀναπνοῆς. Κι ἐπειδὴ οἱ λεπτοὶ ἀγωγοὶ (ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἀναπνέομε τὸν ἀέρα ἀπὸ τὴν ὑπερώα καὶ ζωογονοῦμασθε θερμαίνοντας σὰν μὲ κάποια αὔρα τὸ θώρακά μας κι ἐκπνέομε ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς ἀχνούς τῆς ἀνάσας) ἦταν κατασκευασμένοι στενότεροι ἀπὸ ὅ,τι χρειαζόταν, ἐπειδὴ κι αὐτὸς εἶναι μέγας συντελεστὴς τῆς λαμπροφωνίας, τοὺς ἐπανέφερε στὸ φυσικὸ καὶ τοὺς ἔκανε εὐρύτερους· ἔβαζε λάδι στὸ στόμα του καὶ ἔτρεχε σὲ ἀνηφορικὰ μέρη, ὥστε τὸ λάδι λόγῳ τῆς βίαιας κίνησης νὰ τὸ ἀπορροφοῦν οἱ μυκτῆρες, κι ἔτσι ἀποκατέστησε τὴν παραφύση στενότητα τῶν ἀγωγῶν στὴ φυσικὴ χρησιμότητά τους.

Ὅταν ἐπιδόθηκε στὴν πολιτικὴ, ἐπειδὴ ἔβλεπε ἄλλους ἀπὸ τοὺς πολῖτες νὰ ὑποστηρίζουν τὸν Φίλιππο, καὶ ἄλλους ν' ἀγορεύουν γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πόλης, πηγαίνει μὲ τὴν καλύτερη μερίδα καὶ συμπολιτεύεται μὲ τὸν Ὑπερείδη, τὸν Ναυσικλῆ, τὸν Πολύευκτο καὶ τὸν Διότιμο, γι' αὐτὸ κι ἔκανε τοὺς Θηβαίους συμμάχους τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς Εὐβοεῖς καὶ τοὺς Κερκυραίους καὶ τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Βοιωτοὺς καὶ πολλοὺς ἄλλους. Κι ὅταν κάποτε, ἐνῶ δημηγοροῦσε, τὸν ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ θέατρο καὶ γύρισε στὸ σπίτι στενοχωρημένος, τὸν συνάντησε στὸ δρόμο ὁ Εὐνόμος ὁ Θυριάσιος, πού ἦταν ἤδη γέρος, ὅταν ἔμαθε τὴν αἰτία τῆς λύπης του, τὸν παρακίνησε νὰ ἔχει θάρρος καὶ τὸν ἠρέμησε. Περισσότερο ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἀνδρόνικος ὁ ἠθοποιός, πού ὅταν τοῦ εἶπε, “Στοὺς λόγους βέβαια εἶσαι καλός, μέτρι καὶ ἄριστος, ἀπὸ τοὺς λόγους σου ὅμως λείπει ἡ ἠθοποιία”, αὐτὸς κατέφυγε στὸν Ἀνδρόνικο κι ἐξασκήθηκε στὴν τέχνη τῆς ἠθοποιίας. Γι' αὐτὸ ὅταν κάποτε τὸν ρώτησε κάποιος, ποῖο εἶναι τὸ πρῶτο στοιχεῖο τῆς ρητορικῆς, ἀπάντησε ἡ ἠθοποιία· καὶ ποῖο εἶναι τὸ δεύτερο; ἡ ἠθοποιία· καὶ τὸ τρίτο; ἡ ἠθοποιία, δηλώνοντας ὅτι μέγα μέρος τῆς πειθοῦς στὸ δῆμο εἶναι ἡ ἠθοποιία. Ὁρκιζόταν, ὅπως λέγει ὁ Φαληρέας, Μὰ τὴ γῆ, μὰ τῆς πηγῆς, μὰ τοὺς ποταμούς, μὰ τὰ νερά. Καὶ μάλιστα ὅταν ἔδωσε αὐτοὺς τοὺς ὅρκους στὸ δῆμο, προκάλεσε θόρυβο, ὅπως καὶ ὅταν ὀρκίσθηκε στὸν Ἀσκληπιὸ προφέροντας τὴ λέξη παροξύτονα. Ὅταν ὅμως ἄκουσε τὰ μαθήματα τοῦ

αλεκτικῶν οὐδενὸς τὰ δεύτερα ἔφερεν, ἐπανωρθώσατο πάντα ὅσα παρεῖχεν αἰτίαν ἁμαρτήματος.

Φασὶ δὲ τὸν Μακεδόνα Φίλιππον, ἐπεὶ τὰς κατ' αὐτοῦ δημηγορίας τοῦ Δημοσθένους ἐδέξατο καὶ ἀνέγνω, μέγα θαυμάσαντα 5 εἰπεῖν ὡς “Καὶ αὐτὸς ἄν, εἴπερ ἤκουσα κατ' ἐμοῦ δημηγοροῦντος Δημοσθένους, ἐχειροτόνησα ἄν τὸν ἄνδρα πρὸς τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον”. Ἐρομένου δὲ αὐτὸν τινος τῶν συνήθων τίνες ἄν εἶεν πιθανώτεροι καὶ δυνατώτεροι λόγοι, Δημοσθένους ἢ Ἴσοκράτους, ἔφη ὡς οἱ μὲν Δημοσθένους στρατιώταις εἰκόασι, πολεμικῆ 10 γὰρ αὐτῶν καὶ σφόδρα ἢ δύναμις, οἱ δὲ Ἴσοκράτους τοῖς ἀθληταῖς θεατρικὴν γὰρ αὐτοῦς παρέχειν τέρψιν.

Ἐπεὶ δὲ ἡ καταδίκη φυγὴν τῆς πατρίδος ἐπέβαλε τῷ Αἰσχίνῃ, ἔφιππος καταδιώξας αὐτόν, τὰ τε ἄλλα παρεμυθήσατο, καὶ 15 γὰρ θεασάμενος αὐτὸν ὁ Αἰσχίνης ἐπελαύνοντα καὶ συλλαβεῖν αὐτόν ἐπὶ κακῷ νομίσας, προσέπεσέ τε καὶ συγκαλυψάμενος ἐδεῖτο σωτηρίας, ὁ δὲ καθάπερ ἔφημεν, οὐ ῥήτορι μᾶλλον, ἀλλ' ἀνδρὶ πρέπον φιλοσόφῳ ἔργον εἰς αὐτόν ἐπεδείξατο. Φέρειν δὲ γενναίως Δημοσθένους ὑποτιθεμένου αὐτῷ τὴν φυγὴν, “Καὶ πῶς ἄν 20 δυναίμην, Αἰσχίνης ἔφη, τοιαύτης ἀποστερούμενος πόλεως, ἐν ἣ καὶ τοὺς δοκοῦντας ἐχθροὺς εἶναι τῶν ἀλλαχόθι φίλων χρησιότητι καὶ καλοκαγαθία εὐρεῖν ἔστι διαφέροντας;”

Σιτώνης μέντοι γε καταστάς ὁ Δημοσθένης καὶ κλοπῆς αἰτιαθεὶς ἀπελύθη. Φιλίππου μέντοι τὴν Ἐλάτειαν καταλαμβάνον- 25 τος, τοῖς ἐν Χαιρωνεΐα καὶ αὐτὸς συνεστρατεύσατο μαχεσαμένοις, ἐν ἣ καὶ λιπῶν ἐφάνη τὴν τάξιν. Ἐπεὶ δὲ φεύγοντος αὐτοῦ τὸ φυτὸν ὁ βάτος ἐπελάβετο τῆς γλαμύδος, ἐπιστραφέντα λοιδορεῖται εἰπεῖν “Ζώγρει”. Ἡ δὲ ἀσπίς αὐτοῦ ἐπίσημον ἔφερε τὴν Τύχην. Τοὺς πεπτωκότας δὲ ἐν τῇ μάχῃ ἐκόσμησεν ἐπιταφίῳ, 30 τῆς μὲν συμβάσης τύχης ἴσως οὐδὲν ἐνδεέστερον, τῆς δ' ἄλλης αὐτοῦ περὶ λόγους δυνάμεως οὐκ ὀλίγῳ ἐνδεέστερον. Εἶτα τὰ τῆς πόλεως ἐπεσκεύασε τείχη· ἐπιμελετῆς δὲ τούτων καταστάς

Μιλήσιου Εὐβουλίδη, πού ἀπὸ κανένα διαλεκτικὸ δὲν ἦταν δεύτερος, διόρθωσε ὅλα ὅσα ἀποτελοῦσαν αἰτία σφάλματος.

Ἱστοροῦν ἐπίσης ὅτι ὁ Μακεδόνας Φίλιππος, ὅταν ἄκουσε τὶς ἐναντίον του δημηγορίες τοῦ Δημοσθένη, εἶπε μὲ θαυμασμὸ μεγάλο· “Καὶ ἐγὼ ἂν ἄκουγα τὸν Δημοσθένη νὰ δημηγορεῖ ἐναντίον μου θὰ ψήφιζα τὸν ἄνδρα πού πρότεινε τὸν πόλεμο ἐναντίον μου”. “Ὅταν κάποιος ἀπὸ τοὺς γνωστούς του τὸν ρώτησε, ποιοὶ λόγοι εἶναι πειστικότεροι καὶ πιὸ δυνατοί, τοῦ Δημοσθένη ἢ τοῦ Ἰσοκράτη, εἶπε ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένη μοιάζουν μὲ τοὺς στρατιῶτες, γιατί ἡ δύναμή τους εἶναι πολεμικὴ καὶ σφοδρὴ, ἐνῶ οἱ λόγοι τοῦ Ἰσοκράτη μοιάζουν μὲ ἀθλητὴ· γιατί προσφέρουν τέρψη θεατρικὴ.

“Ὅταν ἡ καταδίκη του ἐπέβαλε στὸν Αἰσχίνη ἐξορία ἀπὸ τὴν πατρίδα, τὸν καταδίωξε ἔφιππος κι ἀφοῦ τοῦ εἶπε λόγους παρηγορητικοῦς, τοῦ πρόσφερε κι ἓνα τάλαντο, ἐνῶ ὁ Αἰσχίνης προσδοκοῦσε τὰ ἀντίθετα. Γιατί ὅταν τὸν εἶδε ὁ Αἰσχίνης νὰ τὸν καταδιώκει καὶ νόμισε ὅτι ἤθελε νὰ τὸν συλλάβει γιὰ κακό, ἔπεσε στὰ πόδια του καὶ ἀφοῦ καλύφθηκε, παρακαλοῦσε γιὰ τὴ σωτηρία του. Αὐτὸς ὅμως, ὅπως εἶπαμε, τοῦ ἔδειξε συμπεριφορὰ ὄχι ρήτορα, ἀλλὰ ἀνθρώπου φιλοσόφου. Κι ἐνῶ ὁ Δημοσθένης τὸν συμβούλευε νὰ ὑποφέρει μὲ γενναιοῦτητα τὴν ἐξορία, ὁ Αἰσχίνης εἶπε· “Καὶ πῶς θὰ μποροῦσα, ἀφοῦ θὰ μοῦ λείπει μιὰ τέτοια πόλη, ὅπου κι αὐτοὶ πού νομίζεις ὅτι εἶναι ἐχθροὶ σου μπορεῖς νὰ διαπιστώσεις ὅτι εἶναι πολὺ καλύτεροι σὲ καλwsύνες καὶ στὴν ἀρετὴ ἀπὸ τοὺς φίλους τῶν ἄλλων τόπων;”

“Ὅταν πάλι ὁ Δημοσθένης ὀρίσθηκε ὑπεύθυνος τροφοδοσίας, κατηγορήθηκε γιὰ κλοπὴ καὶ ἀπολύθηκε. Ἐπίσης ὅταν ὁ Φίλιππος ἦταν νὰ καταλάβει τὴν Ἐλάτεια, ἀγωνίσθηκε μαζί μὲ ἐκείνους πού πολέμησαν στὴ Χαιρώνεια, ὅπου καὶ φανερὰ λιποτάκτησε, καὶ καθὼς τὴν ὥρα πού ἔφευγε πιάσθηκε ἡ χλαμύδα του στὸν βᾶτο, γύρισε καὶ εἶπε κακολογώντάς τον· “Αἰχμαλώτισέ με”. Ἡ ἀσπίδα του ἔγραφε “Καλὴ τύχη”. Ἐκείνους πού ἔπεσαν στὴ μάχη τοὺς τίμησε μ’ ἐπιτάφιο λόγο, καθόλου ἴσως κατώτερα ἀπὸ τὴν τύχη τους, ὄχι λίγο ὅμως κατώτερα ἀπὸ τὴν ἄλλη ρητορικὴ του ἀξία. Ἐπειτα ἐπισκεύασε τὰ τεῖχη τῆς πόλης· ὅταν ἔγινε ἐπιμελητὴς αὐτῶν κατέ-

ἀπὸ τῆς ἰδίας οὐσίας κατεβάλετο τὸ ἀνάλωμα, ἀργυρίου μνᾶς ἑκατόν. Καὶ θεωροῖς δὲ μυριάς ἐπέδωκεν. Ἀλλὰ καὶ τριήρους ἐπιβάς, τοὺς συμμάχους ἀργυρολογῶν περιέπλευσεν. Ἐφ' οἷς καὶ χρυσῶ πολλάκις ἐστεφανώθη στεφάνῳ, τὰ πρῶτα μὲν ὑπὸ 5 Δημοτελοῦς καὶ Ἀριστονίκου καὶ Ὑπερείδου, τελευταῖον δὲ ὑπὸ Κτησιφῶντος. Γραφέντος δὲ τοῦ ὑστέρου ψηφίσματος παρὰ τῶν ὑπὸ Διοδότου καὶ Αἰσχίνου, εἰς ἀπολογίαν καταστάς ἐνίκησε.

Χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐπὶ τὴν Ἀσίαν Ἀλεξάνδρου διαβεβηκό- 10 τος, καὶ φυγόντος Ἀθήναζε μετὰ χρημάτων Ἀρπάλου, τὰ μὲν πρῶτα δημηγορῶν οὐκ εἶα τὸν ἄνδρα παραδέχεσθαι, ἐπεὶ δὲ εἰσ- ἐπλευσε, δαρεικοὺς χιλίους, ὡς φασί, λαβὼν πρὸς τοὺς ὑπὲρ αὐ- τοῦ λέγοντας μετετάξατο, καὶ βουλομένων Ἀθηναίων Ἀντιπά- τρω προδοῦναι τὸν ἄνθρωπον ἀντεῖπε, τά τε ἀρπάλεια χρήματα 15 εἰς ἀκρόπολιν ἔγραψεν ἀποθέσθαι, μηδὲ τῷ δήμῳ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἐπισημνῆναι. Λέγοντος δὲ Ἀρπάλου ψ' συγκατακο- μίσαι τάλαντα, τὰ ἀνενεχθέντα εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἢ καὶ τ' ἢ ὀλί- γῳ πλείονα εὐρέθη. Φυγόντος δὲ ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου Ἀρπά- λου, οἱ μὲν εἰς Κρήτην φασίν, οἱ δὲ εἰς Ταίναρον τῆς Λακωνι- 20 κῆς, δωροδοκίας αἰτίαν παρέσχεν ὁ Δημοσθένης. Ἐπὶ ταύτῃ δὲ καταστάς εἰς κρίσιν ὑπὸ Ὑπερείδου, Πυθέου, Μενεσαίχμου, Ἴ- μεραίου καὶ Προκλέους, οἱ καὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλήν κατεσκεύασαν αὐτοῦ καταγνῶναι, ἐάλω, καὶ ἀλοὺς ἔφυγε, μὴ δυνάμενος ἀποτίσαι πενταπλάσια· ἠτιῶντο δὲ αὐτὸν δωροδοκί- 25 ας τάλαντα λ'.

Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος λόγος, ὃς οὐδὲ τὴν κρίσιν αὐτὸν ὑπομεί- ναι λέγει, ἀλλὰ φυγεῖν τῶν μελλόντων κρίνειν αὐτὸν παρασκευ- αζομένων. Χρόνῳ δὲ ὕστερον ὀλίγῳ Πολύευκτον ἔπεμψαν Ἀ- 30 θηναῖοι πρὸς τὸ κοινὸν πρεσβεύσασθαι τῶν Ἀρκάδων, ἐφ' ᾧ αὐτοὺς ἀποστῆναι τῆς τῶν Μακεδόνων συμμαχίας. Μηδὲν δὲ ἀνύοντος τοῦ Πολυεύκτου, ἐπιφανεῖς Δημοσθένης καὶ συνει- πών, ἔπεισε. Διὸ καὶ θαυμασθέντα τῇ πράξει παρὰ τῶν Ἀθη-

βαλε τὴ δαπάνη ἀπὸ τὴν περιουσία του ἑκατὸ ἀσημένιες μνᾶς. Πλήρωσε καὶ δέκα χιλιάδες μνᾶς γιὰ θεωρικά. Ἀλλὰ καὶ ταξιδεύοντας μὲ τριήρη σ' ὄλους τοὺς συμμάχους μάζευε χρήματα. Γι' αὐτὰ πολλές φορές στεφανώθηκε καὶ μὲ χρυσὸ στεφάνι, στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν Δημοτελῆ καὶ τὸν Ἀριστόνικο καὶ τὸν Ὑπερείδη, καὶ τελευταῖα ἀπὸ τὸν Κτησιφώντα. Κι ὅταν καταγγέλθηκε τὸ δεύτερο ψήφισμα ὡς παράνομο ἀπὸ τὸν Διόδοτο καὶ τὸν Αἰσχίνη καὶ ὑποχρεώθηκε ν' ἀπολογηθεῖ νίκησε.

Πολὺ ἀργότερα ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος διαβιδάσθηκε στὴν Ἀσία καὶ ὁ Ἄρπαλος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ τὰ χρήματα, δημηγορῶντας στὴν ἀρχή, δὲν ἐπέτρεπε νὰ γίνει ὁ Ἄρπαλος δεκτὸς στὴν πόλη, ὅταν ὅμως μπῆκε μὲ πλοῖο στὸ λιμάνι, πῆρε, ὅπως λένε, χίλιους δαρεικοὺς καὶ μεταπήδησε στὴν τάξη τῶν ὑποστηρικτῶν τοῦ Ἄρπαλου, καὶ ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελαν νὰ παραδώσουν τὸν Ἄρπαλο στὸν Ἀντίπατρο, διατύπωσε ἀντίθετη γνώμη, καὶ ἔγραψε νὰ κατατεθοῦν τὰ χρήματα στὴν Ἀκρόπολη χωρὶς οὔτε νὰ δηλωθεῖ στὸ δῆμο τὸ ποσό τους. Κι ἐνῶ ὁ Ἄρπαλος ἰσχυριζόταν ὅτι εἶχε φέρει μαζί του ἑφτακόσια τάλαντα, ὅταν κατατέθηκαν στὴν ἀκρόπολη βρέθηκαν τρικόσια ὀκτώ ἢ κάτι περισσότερα. Ὅταν τέλος ἔφυγε ὁ Ἄρπαλος ἀπὸ τὸ δεσμωτήριον καὶ πῆγε κατ' ἄλλους στὴν Κρήτη καὶ κατ' ἄλλους στὸ Ταίναρο τῆς Λακωνικῆς, ὁ Δημοσθένης κατηγορήθηκε γιὰ δωροδοκία καὶ κλήθηκε στὸ δικαστήριον ἀπὸ τὸν Ὑπερείδη, Πυθέα, Μενέσαιχμο, Ἰμεραῖο καὶ Προκλῆ, οἱ ὅποιοι καὶ ἐνέργησαν νὰ καταδικασθεῖ μὲ ἀπόφαση τοῦ Ἀρείου Πάγου, συνελήφθη, καὶ ἀφοῦ συνελήφθη, ἐξορίσθηκε ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ καταβάλει τὸ πενταπλάσιο· ἡ κατηγορία ἦταν ὅτι εἶχε δωροδοκηθεῖ μὲ τριάντα τάλαντα.

Ἐπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη ἐκδοχή, ποὺ λέγει ὅτι οὔτε στὴ δίκη παρουσιάσθηκε, ἀλλ' ἔφυγε ἐνῶ ἐτοιμάζονταν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τὸν δικάζαν. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο καιρὸ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν τὸν Πολύευκτο ὡς πρεσβευτὴν στὸ κοινὸ τῶν Ἀρκάδων, μὲ σκοπὸ ν' ἀποστατήσουν ἀπὸ τὴν συμμαχία τους μὲ τοὺς Μακεδόνες. Ὁ Πολύευκτος δὲν κατόρθωνε τίποτε, ὅταν ὅμως παρουσιάσθηκε ὁ Δημοσθένης καὶ μίλησε κι αὐτός, τοὺς ἐπεισε. Γι' αὐτὸ ἐπειδὴ τὸν θαύμασαν γιὰ τὴν ἐπιτυ-

ναίων καθόδου τυχεῖν αὐτόν, ψηφίσματός τε γραφέντος καὶ τριήρους ἀποσταλείσης. Ἐψηφίσαντο δὲ καὶ ἀντὶ τῶν λ' ταλάντων, ἃ ὄφειλε, τὸν τοῦ Διὸς βωμὸν τὸν ἐν Πειραιεῖ ἐπισκευάσασθαι. Καὶ ἦν πάλιν κατὰ τὸ πρότερον πολιτευόμενος.

5 Ἐπεὶ δὲ Ἀντίπατρος Φάρσαλον μὲν ἀνεῖλεν, ἠπεύλει δὲ πολι-
 ορκήσειν τοὺς Ἀθηναίους, εἰ μὴ παραδοῖεν αὐτῷ τοὺς ῥήτορας,
 καταλιπὼν ὁ ῥήτωρ τὴν μηδ' ἑαυτὴν δυναμένην σῶσαι πόλιν ἔφυ-
 γε. Καὶ πρῶτον μὲν Αἰγίνῃ ἐπέστη, εἶτα κάκει τὴν ὀργὴν Φιλίπ-
 10 που δεδιὼς εἰς Καλαβρίαν μετέστη. Ψῆφον δὲ θεμένων Ἀθηναί-
 ων ἐκδοῦναι τοὺς ῥήτορας, ἰκέτης ἐν τῷ τοῦ Ποσειδῶνος προσή-
 δρευεν ἱερῷ. Ἀρχίου δὲ τοῦ ἐπὶ κλῆν φυγαδοθήρα προσελθόντος
 αὐτῷ, καὶ πείθειν ἐπιχειροῦντος ἀνίστασθαί τε τοῦ ἱεροῦ καὶ χρη-
 στας ἐλπίδας ἔχειν ἐπ' Ἀντιπάτρῳ, “Ἄλλ', ὦ βέλτιστε”, εἶπεν, “οὔ-
 τε τραγωδῶν ἐπεισάς με, οὔτε νῦν συμβουλευῶν πείσεις”. Ἐπιχει-
 15 ροῦντος δὲ αὐτὸν διάζεσθαι, οἱ τῆς πόλεως αὐτὸν ἐπέσχον. Καὶ ὁ
 Δημοσθένης μάλα γενναίως καὶ φαιδρῶς ἔφη· “Οὐ σωτηρίας δεό-
 μενος κατέφυγον εἰς Καλαβρίαν, ἀλλ' ἐλέγξει Μακεδόνας βουλό-
 μενος, ὡς καὶ τὰ τῶν θεῶν εἰσι διάσασθαι παλαμναῖοι”. Καὶ γραμ-
 ματεῖον αἰτήσας γράψαι λέγεται τὸ ἐπὶ τῆς εἰκόνης αὐτοῦ ἔλεγεί-
 20 ον, ὅπερ ὕστερον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐνεκολάφθη·

“Εἶπερ ἴσῃν ῥώμην γνώμη Δημοσθενες εἶχες,
 οὔποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν Ἄρης Μακεδῶν”.

Ἄλλὰ τοῦτο μὲν Δημήτριος ὁ Μάγνης λέγει· εἰσὶ δὲ οἱ φασὶ
 τὸ γραμματεῖον εὐρεθῆναι γράφον ἕτερον οὐδέν, πλὴν ὅτι Δημο-
 25 σθένης Ἀντιπάτρῳ χαίρειν. Ἀποθανεῖν δὲ τὸν ῥήτορά φασιν οἱ
 μὲν φάρμακον ἐκπιόντα, οἱ δὲ γευσάμενον τοῦ ἐν τῷ καλάμῳ
 φαρμάκου (καὶ γὰρ παρεσκευάστο) δι' οὗ τὴν ἐπιστολὴν ἔγρα-
 φεν. Ἄλλοι δὲ κρίκον αὐτοῦ τῷ βραχίονι περιάπτουσιν, ἐν ᾧ τὸ
 φάρμακον ἐναπέκειτο. Καὶ συσχόντα δ' ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα ἄλλος
 30 λόγος ἀποθανεῖν λέγει, ὥσπερ ἄλλος διὰ τοῦ φαρμάκου ὁ τῆ
 σφενδόνη τοῦ δακτυλίου ἐναπετεθησαύριστο. Ἐβίω δὲ ὡς μὲν οἱ
 τὰ πλείω λέγουσιν, ἔτη σ', ὡς δ' οἱ τὰ ἐλάττω, ζ καὶ ξ. Ἐπολιτεύ-

χία του, ἐπέτυχε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἐπιστροφή του μὲ ψήφισμά τους καὶ μὲ τριήρη πού τοῦ ἔστειλαν, κι ἀποφάσισαν ἀντὶ τὰ τριάντα τάλαντα πού ὄφειλε νὰ ἐπισκευάσει τὸν βωμὸ τοῦ Δία στὸν Πειραιᾶ. Κι ἔτσι ἔγινε πάλι πολίτης τῆς πόλεως ὅπως καὶ προηγουμένως.

“Ὅταν ὁ Ἀντίπατρος κυρίευσε τὰ Φάρσαλα καὶ ἀπειλοῦσε νὰ πολιορκήσῃ τὴν Ἀθήνα, ἂν δὲν τοῦ παρέδιδε τοὺς ρήτορες, ἄφησε ὁ ρήτορας τὴν πόλη πού δὲν μποροῦσε οὔτε τὸν ἑαυτὸ της νὰ σώσει κι ἔφυγε. Πρῶτα πῆγε στὴν Αἴγινα, ἔπειτα, ἐπειδὴ κι ἐκεῖ φοβόταν τὴν ὀργὴ τοῦ Φιλίππου, μετακινήθηκε στὴν Καλαβρία (Πόρο).” Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφάσισαν νὰ παραδώσουν τοὺς ρήτορες, κατέφυγε ὡς ἱκέτης στὸ ἱερὸ τοῦ Ποσειδώνα. “Ὅταν τὸν πλησίασε ὁ Ἀρχίας, ὁ λεγόμενος φυγαδοκνηγός, καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν πείσει νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ βωμὸ καὶ νὰ ἐλπίζει τὸ καλύτερο ἀπὸ τὸν Ἀντίπατρο, ὁ Δημοσθένης εἶπε· Μά, φίλε μου, οὔτε παίζοντας τραγωδίες μὲ ἔπεισες, οὔτε τώρα θὰ μὲ πείσεις μὲ τίς συμβουλές σου. Κι ὅταν ὁ Ἀρχίας ἐπιχειροῦσε ν’ ἀσκήσει βία σ’ αὐτόν, τὸν ἐμπόδισαν οἱ φρουροὶ τῆς πόλης. Καὶ ὁ Δημοσθένης εἶπε μὲ θάρρος καὶ γελαστά· “Δὲν κατέφυγα στὴν Καλαβρία ἐπειδὴ ζητοῦσα σωτηρία, ἀλλ’ ἤθελα νὰ ἀποδείξω ὅτι οἱ Μακεδόνες ἔχουν τὴν ἀσέβεια νὰ ἀτιμάσουν καὶ τοὺς θεοὺς”. Κι ἀφοῦ ζήτησε ἓνα πινακίδιο, λέγεται ὅτι ἔγραψε τὸ ἔλεγείο πού εἶχαν σκαλισμένο στὸ ἄγαλμά του οἱ Ἀθηναῖοι·

“Ἄν ἡ δύναμή σου ἦταν, Δημοσθένη, ἴση μὲ τὸ θάρρος σου, δὲν θὰ ἐξουσίαζε ποτὲ τὴν Ἑλλάδα ὁ Μακεδὼν Ἄρης”.

Αὐτὸ δέβαια τὸ λέγει ὁ Δημήτριος ὁ Μάγνης, ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλοι πού λένε ὅτι τὸ πινακίδιο βρέθηκε νὰ γράφει, τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο αὐτό· “Ὁ Δημοσθένης χαιρετᾷ τὸν Ἀντίπατρο”. Ἄλλοι πάλι λένε, ὅτι ὁ ρήτορας πέθανε πίνοντας δηλητήριο, κι ἄλλοι ὅτι γεύθηκε τὸ δηλητήριο πού φύλαγε στὸ καλάμαρι του· γιατί τὸ εἶχε κάνει μὲ τὸ μελάνι πού ἔγραφε τὴν ἐπιστολή. Κι ἄλλοι πάλι τὸν ἀποδίδουν σὲ ἓνα κρῖκο πού εἶχε περασμένο στὸ χέρι, ὅπου ὑπῆρχε τὸ φάρμακο. Ἐνας ἄλλος λόγος λέγει ὅτι κράτησε τὴν ἀναπνοή του καὶ πέθανε, ὅπως καὶ ἄλλος λόγος λέγει ὅτι πέθανε ἀπὸ τὸ φάρμακο πού εἶχε φυλάξῃ στὴ σφενδὸν τῆς δαχτυλίδιού του. Ἐξῆσε, σύμφωνα μ’ αὐτοὺς πού λένε τὰ περισσότερα, ἑβδομήντα τέσσερα χρό-

σατο δὲ ἅ και κ' ἔτη. Κατέλιπε δὲ δύο παῖδας ἐκ μιᾶς γυναικὸς τῶν ἐπιφανῶν. Ἔστι δὲ αὐτοῦ εἰκὼν ἐν τῷ πρυτανείῳ περιεξωσμένη ξίφος οὕτω γὰρ αὐτὸν σκευασάμενον δημηγορῆσαι λέγεται κατὰ Ἀντιπάτρου, ὅτε τοὺς ῥήτορας λαβεῖν ἐξ Ἀθηνῶν ἐδιὰ-
5 ζετο. Χρόνῳ μέντοι ὕστερον σίτησιν ἢ πόλις ἐν τῷ πρυτανείῳ τοῖς τοῦ ῥήτορος συγγένεσιν ἐδώρησατο, καὶ ἄλλαις τιμαῖς ἐτίμησαν τελευτήσαντα, καὶ τὴν εἰκόνα ἀνέθεσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ.

Φέρονται δὲ αὐτοῦ ἀποφθέγματα πλεῖστα καὶ γνωμολογία, ἅπερ αὐτὸς μὲν ἐκάστοτε πρὸς τὴν ἀνακίπτουσαν χρεῖαν ἀρμοτ-
10 τόμενος ἔλεγεν, οἱ δὲ ἀκούοντες μνήμη τε καὶ γραφῇ διεσώσαντο. Οὗτός ποτε κωλυόμενος ὑπ' Ἀθηναίων ἐν ἐκκλησίᾳ λέγειν βραχύ τι προσδιαλεχθῆναι αὐτοῖς, ἔφη βούλεσθαι. Τῶν δὲ δεξαμένων "Νεανίας τις", ἔφησεν, "ᾧρα θέρους ἐξ ἄστεος ὄνον ἐμισθώσατο Μεγαράδε. Τῆς δὲ φλογὸς κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας ἐπὶ πλέον
15 ἀναπτομένης, ἐκάτερος αὐτῶν ἔσπευδεν ὑπὸ τὴν ὄνου γενέσθαι σκιάν, ὃ μὲν λέγων μεμισθωκέναι τὸν ὄνον ἀλλ' οὐκ ἐν σκιᾷ, ὃ δὲ μεμισθωμένος, ἕως ἂν αὐτὸν κύριον τοῦ σώματος ἀποφαίνη τὸ μίσθωμα, καὶ τὴν ἄλλην ἔχειν ἐξουσίαν τῶν συμβαινόντων διὰ τοῦ σώματος". Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπήει, ὀργώσας αὐτῶν τὰς ἀκο-
20 ἀς πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν διήγησιν ἀπολιπών. Ἐπισχόντων δὲ αὐτὸν Ἀθηναίων καὶ πέρας ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ δεομένων, ὑπολαβών, "Εἶτα", ἔφη, "ὑπὲρ μὲν ὄνου σκιᾶς βούλεσθε ἀκούειν, ὑπὲρ δὲ σπουδαίων πραγμάτων καὶ συμφερόντων τῇ πόλει οὐ βούλεσθε;"

25 Βάταλον δὲ ὀνομασθῆναι οἱ μὲν αὐτόν φασι, διότι νέος ὢν καὶ κωμάζων γυναικείοις ἐσθήμασιν ἀπεκέχρητο, οἱ δὲ ὑποκοριστικῶς αὐτὸν ἐπικληθῆναι τοῦτο ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς τροφοῦ λέγουσι λαιδορούμενοι. Ἄτεροι δὲ φασιν (οἷς καὶ Λιβάνιος ὁ σοφιστῆς ἠκολούθησεν) ὡς νέος ὢν ἀσθενῶς διέκειτο τῷ σώματι καὶ
30 νοσώδης ἦν διὸ μηδὲ φοιτᾶν εἰς παλαιστραν, ὡς πάντες οἱ τῶν Ἀθηναίων παῖδες εἰώθεσαν διὰ τοῦτο καὶ ἀνδρωθεῖς εἰς μαλακίαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐσκώπτετο καὶ Βάταλος ἐπωνομάζετο. Ἰστού-

νια, καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς ἄλλους ποὺ λένε τὰ λιγότερα ἐξήντα ἐπτὰ. Ἡ πολιτικὴ του δράση διήρκεσε εἴκοσι δύο χρόνια. Ἐφησε δύο παιδιά ἀπὸ μιὰ γυναίκα ἀπὸ οἰκογένεια ἐπιφανῆ. Ὑπάρχει ἀνδριάντας του στὸ πρυτανεῖο ποὺ τὸν παριστάνει ζωσμένο μὲ ξίφος· γιατί ἔτσι λένε εἶχε ντυθεῖ ἀγορεύοντας ἐναντίον τοῦ Ἀντιπάτρου, ὅταν κβίαζε νὰ πάρει τοὺς ρήτορες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἀργότερα ἢ πόλη παραχώρησε στοὺς συγγενεῖς τοῦ ρήτορα δωρεὰν σίτηση στὸ πρυτανεῖο. Τὸν τίμησαν καὶ μὲ ἄλλες τιμὲς ὅταν πέθανε καὶ τὸν ἀνδριάντα του τὸν ἔστησαν στὴν ἀγορᾶ.

Ἀναφέρονται πολλὰ ἀποφθέγματα του καὶ γνωμικά, ποὺ ὁ ἴδιος ἔλεγε κάθε φορὰ ταιριάζοντάς τα ἀνάλογα μὲ τὴν περίσταση, καὶ αὐτοὶ ποὺ τὰ ἀκούγαν τὰ διέσωσαν στὴ μνήμη τους καὶ γράφοντάς τα. Τὸν ἐμπόδιζαν κάποτε οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀγορεύει στὴν ἐκκλησία καὶ εἶπε ὅτι ἤθελε κάτι ἀκόμα νὰ τοὺς πεῖ. Ἀφοῦ δέχθηκαν αὐτοὶ τοὺς εἶπε· “Κάποιος νέος τὸ καλοκαίρι νοίκιασε ἓνα γαῖδουράκι νὰ πάει ἀπὸ τὴν πόλη στὰ Μέγαρα καὶ καθένας ἀπὸ τοὺς δύο (μισθωτὸς καὶ ἀγωγιάτης) ἔτρεχε νὰ προφυλαχθεῖ κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τοῦ γαῖδουριοῦ· ὁ ἓνας ἔλεγε ὅτι νοίκιασε τὸ γαῖδούρι, ἀλλὰ ὄχι καὶ τὴ σκιά του, καὶ ὁ μισθωτὸς ἔλεγε, πῶς ὅσο χρόνο τὸ νοίκιασμα τὸν ἔκανε κύριο τοῦ σώματος αὐτοῦ, εἶχε στὴν ἐξουσία του ὅλα ὅσα ἀποτελοῦσαν συνέπειες τοῦ σώματος”. Ἀφοῦ τοὺς εἶπε αὐτὰ ξεκίνησε νὰ φύγει, ἀφήνοντας τὴν ἀκοή τους γεμάτη ἀνυπομονησία ν’ ἀκούσουν καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Ἀφοῦ τὸν κράτησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ τελειώσει τὴ διήγησή του, τοὺς εἶπε· “Γιὰ τὴ σκιά λοιπὸν τοῦ γαῖδουριοῦ θέλετε ν’ ἀκούσετε, γιὰ πράγματα ὅμως σπουδαῖα καὶ ὠφέλιμα στὴν πόλη δὲν θέλετε ν’ ἀκούσετε”.

Κάποιοι λένε ὅτι ὀνομάσθηκε Βάταλος, γιατί ὅταν ἦταν νέος καὶ ἐπιδιδόταν σὲ διασκεδάσεις ντυνόταν μὲ γυναικεῖα ροῦχα. Ἄλλοι χλευάζοντάς τον λένε ὅτι ὀνομάσθηκε ἔτσι χαϊδευτικά ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς παραμάνας του. Ἄλλοι πάλι λένε (καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀκολούθησε καὶ ὁ σοφιστὴς Λιδάριος), ὅτι νέος εἶχε ἀδύνατο ἀσθενικὸ σῶμα, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ οὔτε κὰν πήγαινε στὸ γυμναστήριο, ὅπως ὅλα τὰ παιδιά τῶν Ἀθηναίων. Γι’ αὐτὸ καὶ ὅταν ἔγινε ἀνδρας οἱ ἐχθροὶ του τὸν χλεύαζαν ὡς μαλθακὸ καὶ ἐπωνομαζόταν Βάταλος. Γιατὶ διηγοῦνται

ρηται γάρ τις Ἐφέσιος Βάταλος ἀύλητῆς γενέσθαι, ὃς πρῶτος ὑποδήμασι γυναικείοις ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐχρήσατο καὶ μέλεσι κατεαγόσι, καὶ ὄλως τὴν τέχνην ἐμαλάκισεν, ἀφ' οὗ τοὺς ἐκλύτους καὶ ἀνάδρους Βατάλους ἐπονομάζουσιν.

5

ΣΞΣ.

Ἐπερείδου λόγοι.

Ἀνεγνώσθη Ἐπερείδου λόγοι διάφοροι. Τούτων οἱ μὲν εἰς τὸ τοῦ ῥήτορος ἀναφερόμενοι γνήσιον θ' καὶ ν' εἰσὶν, οἱ δὲ παρασχόντες ἀμφισβήτησιν ε' καὶ κ'. τὸ γὰρ ὄλον αὐτῶν πλήρωμα εἰς ζ' συν-
10 τείνει καὶ ο'. Ἄριστος δὲ γέγονεν ἐν ταῖς τῶν λόγων ἐργασίαις, ὡς τισι μὲν ἀμφισβήτησιν παρασχεῖν πότερον ὁ Δημοσθένης κατὰ τοὺς λόγους ἐκείνου προσέχει, ἢ Δημοσθένους ὁ Ἐπερείδης· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ τὴν νικῶσαν ἔθεντο ψῆφον Ἐπερείδη. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπί-
15 γραμμα ὃ τινες ἐγγράφουσι τῇ τοῦ Δημοσθένους στήλῃ, εἰς ἐκεῖνον μεταφέρουσι, τὸ ὄνομα μόνον ἀμειψάμενοι· γράφουσι γάρ·

“Εἴπερ ἴσῃν γνώμη ῥώμην Ἐπερείδης εἶχεν,
οὐποτ' ἂν Ἑλλήνων ἤρξεν Ἄρης Μακεδῶν”.

Οὗτος δὲ ὁ Ἐπερείδης παῖς μὲν γέγονε Γλαυκίππου τοῦ Διονυσίου, Κολλυτεὺς δὲ τὸν δῆμον. Ἔσχε δὲ καὶ ὁμώνυμον υἱὸν τῷ
20 πατρὶ Γλαυκίππον ῥήτορα, ὃς καὶ λόγους συνεγράψατο. Πλάτωνος δὲ τοῦ φιλοσόφου ἠκροάσατο, καὶ δὴ καὶ Ἰσοκράτους. Ἐπολιτεύσατο δὲ Ἀθήνησιν, ὅτε Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδῶν τῶν ἑλληνικῶν ἤπτετο πραγμάτων, καὶ δείκνυται ἀντειπὼν αὐτοῦ τῇ αἰτήσει, ἣτις τοὺς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων καὶ τὰς τριήρεις ἀπή-
25 τει. Συνεβούλευσε δὲ τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τὸ ἐπὶ Ταίναρον ξενικὸν διαλύσαι. Ἐγραψε δὲ καὶ Δημοσθένει τιμᾶς, καὶ γραφέντος ὑπὸ Διοδότου παρανόμων τοῦ ψηφίσματος ἀπέφυγε. Φίλος δὲ τοῖς περὶ Δημοσθένην καὶ Λυσικλέα καὶ Λυκοῦργον γεγονώς, οὐ μέχρι τέλους τὴν φιλίαν συνετήρησεν, ἀλλ' ἐπεὶ Λυσικλέα μὲν καὶ
30 Λυκοῦργον ὁ βίος ἀπέλιπε, Δημοσθένης δὲ εἰς κρίσιν ἤγετο ὡς παρὰ Ἀρπάλου δωροδοκήσας, ἐξ ἀπάντων αὐτὸς κατήγορος προεχειρίσθη τοῦ ῥήτορος. Κριθεὶς δὲ παρανόμων ὑπὸ τοῦ Ἀρι-

ὅτι ἓνας Ἐφέσιος, λεγόμενος Βάταλος, ἔγινε αὐλητής· αὐτὸς πρῶτος φόρεσε γυναικεῖα ὑποδηματα στή σκηνή καὶ λυγοῦσε τὰ μέλη του, καὶ γενικά ἔκανε τὴν τέχνη θηλυπρεπῆ. Ἀπὸ αὐτὸν ὀνομάζουσι Βάταλους ὅσους ζοῦν ἔκλυτο βίο καὶ θηλυπρεπῆ.

266.

Ἑπερείδου Λόγοι.

Διαβάσαμε διάφορους λόγους τοῦ Ἑπερείδη. Ἀπὸ αὐτοὺς γνήσιοι τοῦ ρήτορα θεωροῦνται πενήντα δύο, καὶ ἀμφισβητοῦνται εἴκοσι πέντε· στὸ σύνολό τους εἶναι ἑβδομήντα ἑπτὰ. Ἦταν ἄριστος στὴν ἐπεξεργασία τῶν λόγων του, ὥστε μερικοὶ ἔθεσαν θέμα ἂν ὑπερέχει ἀπὸ αὐτὸν στοὺς λόγους ὁ Δημοσθένης, ἢ ὁ Ἑπερείδης ἀπὸ τὸν Δημοσθένη. Ἐπάρχουν ὅμως καὶ μερικοὶ ποὺ ἀποδίδουν τὴν νίκη στὸν Ἑπερείδη. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίγραμμα ποὺ γράφεται στὸν ἀνδριάντα τοῦ Δημοσθένη τὸ μεταβάλλουν· γιὰ τὴν γράφουν

“Ἄν ὁ Ἑπερείδης εἶχε δύναμη ἴση μὲ τὸ θάρρος του,
Δὲν θὰ ἔξουσίαζε ποτὲ τοὺς Ἕλληνας ὁ Μακεδὼν Ἄρης”.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Ἑπερείδης ἦταν υἱὸς τοῦ Γλαυκίππου, υἱοῦ τοῦ Διονυσίου, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸν δῆμο ἦταν Κολλυτεύς. Εἶχε καὶ υἱὸ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του, Γλαυκίππος, ρήτορα, ποὺ ἔγραψε καὶ λόγους. Ἄκουσε μαθήματα τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνα καὶ μάλιστα καὶ τοῦ Ἰσοκράτη. Εἶχε ἀνάμιξη στὰ πολιτικὰ πράγματα, ὅταν ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος ἄρχισε νὰ ἀναμιγνύεται στὶς Ἑλληνικὰς ὑποθέσεις, καὶ φαίνεται ὅτι ἔφερε ἀντίρρηση στὴν αἴτηση τοῦ Ἀλεξάνδρου, μὲ τὴν ὁποία ἐπαινοῦσε τοὺς στρατηγοὺς μὲ τὶς τριήρεις τῶν Ἀθηναίων, καὶ προέτρειπε τοὺς Ἀθηναίους νὰ διαλύσουν τὸ μισθοφορικὸ στράτευμα ποὺ εἶχαν στὸ Ταίναρο. Πρότεινε ἀκόμα νὰ τιμηθεῖ ὁ Δημοσθένης, καὶ ὅταν ὁ Διόδωτος κατέθεσε ἐναντίον του μήνυση γιὰ παρανομία, διέφυγε τὴν τιμωρία. Ἐγινε φίλος τοῦ Δημοσθένη καὶ τοῦ Λυσικλῆ καὶ τοῦ Λυκούργου, ὅμως δὲν διατήρησε τὴν φιλία του ὡς τὸ τέλος, ἀλλ’ ὅταν πέθαναν ὁ Λυσικλῆς καὶ ὁ Λυκούργος, καὶ ὁ Δημοσθένης ἀντιμετώπιζε δίκη μὲ τὴν κατηγορία ὅτι εἶχε δωροδοκηθεῖ ἀπὸ τὸν Ἄρπαλο, ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους αὐτὸν ἐξέλεξαν κατήγορο τοῦ ρήτορα. Ὁδηγήθηκε σὲ δίκη γιὰ

στογείτονος, διότι μετὰ τὴν Χαιρώνειαν τοὺς μετοίκους πολίτας ἔγραψε ποιήσασθαι, ἐλευθέρους δὲ τοὺς δούλους, ἱερά δὲ καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας εἰς τὸν Πειραιᾶ παραθέσθαι, κἀνταῦθα κρείττων τοῦ δοῦναι δίκην ἐγένετο. Αἰτιωμένων δὲ αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ὡς
5 πολλοὺς τῶν νόμων ἐν τῷ ψηφίσματι παριδόντα, “Ἐπεσκότει γάρ μοι τὰ Μακεδόνων”, ἔλεγεν, “ὄπλα καὶ οὐκ ἐγὼ μᾶλλον τὸ ψηφίσμα, ἀλλ’ ἢ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχῃ ἔγραψε”.

Πρότερον δὲ μήπω δημήγορος αἰρεθεὶς Ἀθηναίοις μισθοῦ δίκας ἔλεγε. Δόξας δὲ τῶν Περσικῶν μετεσχηκέναι χρημάτων Ἐφιάλτῃ, εἶτα τριήραρχος αἰρεθεὶς, ὅτε Φίλιππος ἐπολιόρκει Βυζάντιον, καὶ βοηθήσας προθύμως Βυζαντίοις, ὑπέστη χορηγῆσαι κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν τοῦτον τῶν ἄλλων ἀπάσης λειτουργίας ἀφειμένων. Ἐψηφίσατο δ’ οὗτος πολιτευόμενος καὶ τιμὰς Ἰόλα, ὃς Ἀλεξάνδρῳ τὸ δηλητήριον ἐκεράσατο φάρμακον. Ἐκοινώνησε δὲ
15 καὶ τοῦ λαμιακοῦ πολέμου τῷ Δημοσθένει, καὶ ἐπὶ τοῖς ἐν τῇ μάχῃ πεσοῦσιν ἐπιτάφιον εἶπε, πολλῶν ἐπὶ τούτῳ θαῦμα καὶ ἔπαινον καρπωσάμενος Φιλίππου δὲ πλεῖν ἐπ’ Εὐβοίας παρασκευασαμένου, καὶ τῶν Ἀθηναίων εὐλαδῶς διακειμένων, τριήρεις ἤθροισεν οὗτος μ’ ἐξ ἐπιδόσεως, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς ὑπέρ
20 τε αὐτοῦ καὶ τοῦ παιδὸς δύο τριήρεις ἐπέδωκε. Συστάντος δὲ τοῦ πρὸς Δηλίου ἀμφισθητήματος, ποτέρους δεῖ προῖσθαι τοῦ ἱεροῦ, ἠρέθη μὲν Αἰσχίνης συνειπεῖν, ἢ δὲ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῇ Ὑπερείδην προεστήσατο, καὶ ἔστιν ὁ λόγος τὴν ἐπιγραφὴν Δηλιακὸς ἐπιφερόμενος. Ἠκόντων δὲ καὶ παρὰ Ἀντιπάτρου
25 πρέσβων καὶ δι’ ἐπαίνου τὸν Ἀντίπατρον ποιουμένων καὶ πολλὴν ἐπιμαρτυρομένων χρηστότητα, “Οἶδα μὲν”, εἶπεν, “ὡς χρηστός ὁ Ἀντίπατρος, ἀλλ’ ἡμεῖς γε οὐ δεόμεθα χρηστοῦ δεσπότου”.

Γραψάμενος μέντοι γε τὴν Φωκίανος δωρεάν, ἣν εἶπε Μειδί-
30 ας Μειδίου Ἀναγυράσιος, κατὰ τοῦτον τὸν ἀγῶνα τὸ ἔλαττον ἤνεγκε. Συμβάντος δὲ τοῦ περὶ Κράνωνα πάθους ἐξαιτηθεὶς ὑπὸ Ἀντιπάτρου, ἐπεὶ ἔμελλεν αὐτὸν ὁ δῆμος ἐκδιδόναι, τῆς Ἀθηναί-

παρανομία ἀπὸ τὸν Ἀριστογείτονα, ἐπειδὴ μετὰ τὴ μάχη στὴ Χαιρώνεια πρότεινε νὰ γίνουν οἱ μέτοικοι πολίτες, οἱ δοῦλοι ἐλεύθεροι, καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ παιδιά καὶ τὶς γυναῖκες τους νὰ ἐξασφαλίσουν στὸν Πειραιᾶ, ἀλλὰ καὶ στὴ δίκη αὐτὴ κρίθηκε ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τιμωρηθεῖ. Κι ὅταν τὸν κατηγόρησαν πολλοί, ὅτι στὸ ψήφισμά του παρέβλεπε πολλοὺς νόμους, εἶπε· “Θόλωσαν τὸ νοῦ μου τὰ Μακεδονικὰ ὄπλα, καὶ δὲν ἔγραψα ἐγὼ τὸ ψήφισμα, ἀλλὰ ἡ μάχη στὴ Χαιρώνεια”.

Προηγουμένως προτοῦ ἀκόμα ὀρισθεῖ δημόσιος ὁμιλητὴς μιλοῦσε σὲ δίκες τῶν Ἀθηναίων μὲ ἀμοιβή. Φαίνεται ὅτι πῆρε περσικὰ χρήματα μαζί μὲ τὸν Ἐφιάλτη κι ἔπειτα ἐκλέχθηκε τριήραρχος, ὅταν ὁ Φίλιππος πολιορκοῦσε τὸ Βυζάντιο· βοήθησε πρόθυμα τοὺς Βυζάντιους καὶ τελικὰ ἀνέλαβε νὰ γίνεῖ χορηγὸς τὸ χρόνο αὐτόν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ κάθε λειτουργία. Ὁ Ὑπερείδης πρότεινε νὰ τιμηθεῖ καὶ ὁ Ἰόλας, ποὺ ἐτοίμασε τὸ δηλητήριο γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο. Ἐλαβε μέρος καὶ στὸν Λαμιακὸ πόλεμο μαζί μὲ τὸν Δημοσθένη καὶ ἐκφώνησε ἐπιτάφιο γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν στὴ μάχη, καὶ γι’ αὐτὸ κέρδισε πολλῶν τὸ θαυμασμὸ καὶ τὸν ἔπαινο. Ὅταν ὁ Φίλιππος ἐτοιμαζόταν νὰ πλεύσει ἐναντίον τῆς Εὐβοίας καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἦταν φοβισμένοι, ὁ Ὑπερείδης συνάθροισε σαράντα τριήρεις μὲ προσφορὲς καὶ ὁ ἴδιος πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους γιὰ λογαρισμὸ του καὶ γιὰ τὸν υἱὸ του πρόσφερε δύο τριήρεις. Ὅταν ἔγινε ἡ διένεξη μὲ τοὺς Δηλίους γιὰ τὸ ποιὸς θὰ εἶναι προϊστάμενος τοῦ ἱεροῦ τῶν Δελφῶν, ἐκλέχθηκε νὰ ὑπερασπισθεῖ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Αἰσχίνης, ἡ βουλή ὅμως τοῦ Ἀρείου πάγου ὄρισε τὸν Ὑπερείδη, καὶ ὑπάρχει ὁ λόγος του μὲ τὴν ἐπιγραφή Δηλιακός. Ὅταν ἐπίσης πῆγαν πρεσβευτὲς ἀπὸ τὸν Ἀντίπατρο καὶ ἔπαινοῦσαν τὸν Ἀντίπατρο καὶ ἔδιναν διαβεβαιώσεις γιὰ τὴ μεγάλη καλωσύνη του ὁ Ὑπερείδης εἶπε· “Γνωρίζω βέβαια ὅτι εἶναι καλὸς ὁ Ἀντίπατρος, ἀλλὰ ἐμεῖς δὲν χρειαζόμαστε καλὸ δεσπότη”.

Ὅταν πάλι κατηγόρησε τὴ δωρεὰ τοῦ Φωκίωνα, ποὺ ὑποστήριξε ὁ Ἀναγυράσιος Μειδίας τοῦ Μειδία, τότε στὴ δίκη αὐτὴ ἠττήθηκε. Μετὰ τὴν ἥττα στὸν Κράνωνα τὸν ζήτησε ὁ Ἀντίπατρος, κι ἐπειδὴ ὁ δῆμος ἐπρόκειτο νὰ τὸν παραδώσει, διέφυγε ἀπὸ τὴν

ων πόλεως εἰς Αἴγιναν ἀποφεύγει. Καὶ συγγεγονῶς Δημοσθένει, καὶ ἀπολογησάμενος ὑπὲρ ὧν πρὸς αὐτὸν διηνέχθη, ἀπαλλαγείς ἐκείθεν ὑπ' Ἀρχίου τοῦ ἐπονομασθέντος φυγαδοθήρα ἐν αὐτῷ τῷ τοῦ Ποσειδῶνος ἱερῷ συνελήφθη, καίτοι τοῦ ἀγάλματος ἐχόμενος. Ἐντεῦθεν πρὸς Ἀντίπατρον ἀχθεῖς ἐν Κορίνθῳ διατρίβοντα, καὶ βασανιζόμενος ἐφ' ᾧ τὰ ἀπόρρητα τῆς πόλεως ἐξειπεῖν, ἐπὶ τοσοῦτον ἠνδρίσατο μηδὲν κατὰ τῆς πατρίδος εἰπεῖν, ὥστε καὶ τὴν γλῶσσαν διαφαγών, ἵνα μὴ ἄκων τι παραφθέγγηται, μετήλλαξε τὸν βίον. Εἰσὶ δὲ οἱ φασιν αὐτὸν εἰς Μακεδονίαν ἀχθέντα τὴν τε τῆς γλώσσης ἐκτομὴν ὑποστῆναι καὶ μετὰ θάνατον ἄταφον ῥιφῆναι· πλὴν οἱ γε προσήκοντες αὐτῷ, παρὰ τὸ δόγμα τῶν Μακεδόνων, καύσαντες τὰ ὀστέα εἰς Ἀθήνας μετεκόμισαν.

ΣΕΖ'.

Δεινάρχου λόγοι.

15 Ἀνεγνώσθη Δεινάρχου λόγοι διάφοροι. Φέρονται δὲ αὐτοῦ δ' καὶ ξ', οὓς οἱ πλεῖστοι τῶν κριτικῶν γνησίους τιθέασιν· εἰσὶ δὲ οἱ τινες ἐξ αὐτῶν εἰς Ἀριστογείτονα Ὑπερείδῃ συνακμάσαντα μεταφέρουσιν. Οἱ δὲ λόγοι αὐτοῦ τοῖς μὲν τοῦ Ὑπερείδου ἰδιώμασιν ἔσθ' ὅτε διαμορφοῦνται, μᾶλλον δὲ πρὸς Δημοσθένην ἀποκεκλικότες φαίνονται, ἐν οἷς τὸ παθητικὸν αὐτοῦ καὶ σφοδρὸν καὶ τῶν σχημάτων τὸν τύπον καὶ τὴν ποικιλίαν σπουδῆν ἔσχον ἐκμιμήσασθαι. Οὗτος υἱὸς μὲν ἦν Σωκράτους ἢ Σωστράτου, Ἀθηναῖος τὴν πατρίδα, ὡς δ' ἄλλοις ἐρρήθη, Κορίνθιος. Ἀφικόμενος 25 δὲ εἰς Ἀθήνας ἔτι νέος ὢν Θεοφράστου ἠκροάσατο· Ἀλέξανδρος δὲ τῆνκαῦτα ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διέβαιεν. Ὀμιλητῆς δὲ καθέστηκε Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Μετὰ δὲ τὴν Ἀντιπάτρου τελευτήν, ἐπεὶ τῶν ῥητόρων οἱ μὲν ἔφυγον οἱ δὲ ἀνηρέθησαν, αὐτὸς ἐδείχθη πολιτευόμενος. Εἰς φιλίαν δὲ Κασάνδρῳ τῷ Μακεδόνων ἡγεμόνι 30 συνάψας, καὶ χρήματα τῶν λόγων εἰσπραττόμενος οὓς τοῖς δεομένοις συνέταπτεν, ἐπὶ πλεῖστον εὐδαμονίας ἀφίκετο.

Ἀντετάπτετο δὲ πρὸς τοὺς ῥήτορας οὐκ εἰς τὸν δῆμον αὐτὸς

Ἀθήνα στήν Αἴγινα. Συναντήθηκε μέ τόν Δημοσθένη, κι ἀφοῦ ἀπολογήθηκε γιά τή διένεξή του μαζί του, ἀποσύρθηκε ἀπό ἐκεῖ, καί συνελήφθη ἀπό τόν Ἀρχία, πού ὀνομάσθηκε φυγαδοκυνηγός, στόν ἴδιο τό ναό τοῦ Ποσειδώνα, παρόλο πού κρατιόταν ἀπό τό ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Ἀπό ἐκεῖ ὀδηγήθηκε στόν Ἀντίπατρο πού βρισκόταν στήν Κόρινθο, καί παρόλο πού τόν βασάνιζαν γιά νά ἀποκαλύψει τὰ μυστικά τῆς πόλης, ἔδειξε τόση ἀνδρεία στό νά μὴν πει τίποτε ἐναντίον τῆς πατρίδας του, ὥστε καί τή γλώσσα του κατέφαγε, γιά νά μὴν τοῦ διαφύγει κάτι χωρὶς νά θέλει· ἔτσι πέθανε. Ὑπάρχουν καί μερικοὶ πού ὑποστηρίζουν ὅτι τόν μετέφεραν στή Μακεδονία κι ἐκεῖ ἔπαθε τὴν ἐκτομὴ τῆς γλώσσας, καί μετὰ τὸ θάνατό του τὸν πέταξαν ἄταφο. Ὡστόσο οἱ συγγενεῖς του, παρὰ τὴ διαταγὴ τῶν Μακεδόνων, ἔκαψαν τὰ ὄσια του καί τὰ μετακόμισαν στήν Ἀθήνα.

267.

Δεινάρχου Λόγοι.

Διαβάσαμε διάφορους λόγους τοῦ Δεινάρχου· ἀναφέρονται ἐξήντα τέσσερες λόγοι του, πού οἱ περισσότεροι κριτικοὶ τοὺς θεωροῦν γνήσιους. Μερικοὶ κάποιους λόγους τοὺς ἀποδίδουν στόν Ἀριστογείτονα, πού ἦταν σύγχρονος τοῦ Ὑπερείδη. Οἱ λόγοι του πολλές φορὲς ἀκολουθοῦν τὰ γνωρίσματα τοῦ Ὑπερείδη, ἀλλὰ μᾶλλον φαίνεται ν' ἀποκλίνουν πρὸς τὸν Δημοσθένη, τοῦ ὁποίου ἐπιδίωξε νά μιμηθεῖ τὸ πάθος καί τὴ σφοδρότητα καί τὸν τύπο τῶν σχημάτων καί τὴν ποικιλία του. Ἦταν υἱὸς τοῦ Σωκράτη ἢ τοῦ Σωστράτου, πατρίδα του ἦταν ἡ Ἀθήνα, ἐνῶ κατ' ἄλλους ἡ Κόρινθος. Ἐφτασε στήν Ἀθήνα νέος καί ἄκουσε τὰ μαθήματά τοῦ Θεοφράστου· τότε ὁ Ἀλέξανδρος περνοῦσε στήν Ἀσία. Ἐγινε συνομιλητὴς καί τοῦ Δημήτριου τοῦ Φαληρέα. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀντιπάτρου, ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς ρήτορες ἄλλοι ἐξορίσθηκαν καί ἄλλοι θανατώθηκαν, διακρίθηκε αὐτὸς στήν πολιτικὴ ζωὴ. Ἐκανε φιλία μέ τὸν Κάσσανδρο, τὸν ἡγεμόνα τῶν Μακεδόνων, καί εἰσπράττοντας χρήματα γιά τοὺς λόγους πού ἔγραφε γιά ὅσους εἶχαν ἀνάγκη, ἀπέκτησε πολὺ πλοῦτο.

Ἀνταγωνιζόταν μέ τοὺς ρήτορες χωρὶς νά παρουσιάζεται αὐτο-

παριῶν (οὐ γὰρ οἴός τε ἦν), τοῖς ἐναντιουμένοις δὲ τοὺς λόγους παρεχόμενος. Διὸ καὶ Ἀρπάλου διαφυγόντος ἐξ Ἀθηνῶν πλείστους λόγους τοῖς κατηγοροῖς ἐξέδωκε κατὰ τῶν δωροδοκῆσαι λαβόντων αἰτίαν. Χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐμπεσὼν εἰς αἰτίαν ὡς Κασάνδρῳ κοινο-
 5 λογεῖται κατὰ τῆς πόλεως, τὰ πλεῖστα τῆς περιουσίας εἰς ἀργύριον μεταβαλὼν ἔφυγεν εἰς Χαλκίδα. Ἐπὶ δὲ τῆς φυγῆς διαμείνας ἐγγὺς ἔτη δέκα πέντε, καὶ πολλὴν οὐσίαν περιβαλόμενος, πραξάντων αὐτῷ τὴν κάθοδον τῶν περὶ Θεόφραστον συγκατῆλθεν ἅμα τοῖς ἄλλοις φυγάσι. Παρὰ δὲ Προξένῳ τῷ αὐτοῦ καταλύσας ἑταίρῳ, καὶ τὸ
 10 χρυσίον ἀπολωλεκώς, ἤδη γηραιὸς ὢν καὶ τὰς ὁράσεις ἀσθενῆς λαγχάνει τῷ Προξένῳ δίκην, καὶ τότε πρῶτον ὤφθη λέγων ἐν δικαστηρίῳ. Φέρεται δὲ αὐτοῦ καὶ ὁ κατὰ Προξένου λόγος

Τῶν μὲν οὖν θ' ῥητόρων οἱ λόγοι, ὧν ἐποιησάμεθα τὴν ἀνάγνωσιν, ἐν τούτοις περιγράφεται ἡ μνήμη.

15

ΣΞΗ.

Λυκούργου λόγοι.

Λυκούργου δὲ οὐδενὸς τῶν ἄλλων, ὅσα γε τελεῖν εἰς ῥήτορας καὶ δημαγωγούς, τὸ ἔλαττον φερομένου οὕτω παρέσχεν ἡμῖν ὁ χρόνος λόγους ἀναγνῶναι, φέρεσθαι δὲ αὐτοῦ ἐξ ἱστορίας ἰε' μεμα-
 20 θήκαμεν. Οὗτος δὲ υἱὸς μὲν ἦν Λυκόφρονος τοῦ Λυκούργου, ὃν ἡ τῶν λ' τυραννίς ἀνεῖλε, τὸν δῆμον Ἐτεοβουτάδης ἠκροάσατο δὲ τὰ μὲν πρῶτα (ὡς ἡ ἱστορία λέγει) Πλάτωνος τοῦ φιλοσόφου, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ ῥήτορος Ἰσοκράτους. Ἐπολιτεύσατο δὲ καὶ λέγων καὶ πράττων ἐπιφανῶς, καὶ τὰ τῆς πόλεως χρήματα διοικεῖν καταπι-
 25 στευθεῖς ἐπὶ γ' πενταετηρίδας κατὰ τὸ ἄριστον ταῦτα καὶ φιλοπονώτατον, ταλάντων μυριάων ὄντα καὶ τετρακισχιλίων, διωκῆσατο. Χειροτονηθεῖς δὲ ἐπὶ τὴν τοῦ πολέμου παρασκευὴν ἄλλα τε πολλὰ τῆς πόλεως κατερρηκότες ἐπανέλαβε, καὶ τριήρεις τῷ δήμῳ ὑ' πα-
 30 ραρήνευκε, νεῶς τε οἴκους ἐδεύματα, καὶ τὴν σκευοθήκην ἐπεσκευάσατο, καὶ τῷ Παναθηναϊκῷ σταδίῳ τὴν κρηπίδα ὑπεβάλετο.

προσώπως στὸ δῆμο (γιατὶ δὲν μποροῦσε), ἀλλὰ δίνοντας τοὺς λόγους του στοὺς ἀνταγωνιστὲς του. Γι' αὐτὸ κι ὅταν ὁ Ἄρπαλος διέφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, παρέδωσε πολλοὺς λόγους σ' ἐκείνους ποὺ κατηγορήθηκαν ὅτι εἶχαν δωροδοκηθεῖ. Ἀργότερα, ἐπειδὴ κατηγορήθηκε ὅτι ἀνακοινώνει μυστικὰ τῆς πόλης στὸν Κάσσανδρο, μετατρέποντας τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς περιουσίας του σὲ ρευστὰ ἔφυγε στὴ Χαλκίδα. Ἐξήση στὴν ἔξορία σχεδὸν δεκαπέντε ἔτη, κι ἀφοῦ ἀπέκτησε πολλὴ περιουσία κι ἀφοῦ ὁ κύκλος τοῦ Θεοφράστου ἐπέτυχαν τὴν ἐπιστροφή του, ἐπέστρεψε μαζί μὲ τοὺς ἄλλους φυγάδες. Ἐμεινε στὸ σπίτι τοῦ φίλου του Προξένου κι ἐπειδὴ ἔχασε τὰ χρήματά του, γέροντας πιά καὶ μὲ ἔξασθενημένη ὄραση ὁδήγησε σὲ δίκη τὸν Πρόξενο, καὶ τότε πρώτη φορὰ παρουσιάσθηκε νὰ μιλᾷ στὸ δικαστήριον ἀναφέρεται ὁ λόγος του κατὰ Προξένου.

Μὲ αὐτὰ μνημονεῦομε τοὺς λόγους τῶν ἑννέα ρημάτων τοὺς ὁποίους διαβάσαμε.

268.

Λυκούργου Λόγοι.

Τοῦ Λυκούργου, ποὺ σὲ κανένα ἀπὸ ὅσα ἀποδίδονται στοὺς ρήτορες καὶ τοὺς δημαγωγοὺς δὲν ὑστεροῦσε, δὲν εἶχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ διαβάσομε λόγους του, ἀπὸ τὴν παράδοση ὅμως γνωρίζομε ὅτι ἀναφέρονται δέκα πέντε λόγοι του. Αὐτὸς ἦταν υἱὸς τοῦ Λυκόφρονα τοῦ Λυκούργου, ποὺ τὸν θανάτωσαν οἱ τριάντα τύραννοι, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸν δῆμο ἦταν Ἐτεοβουτάδης· ἡ παράδοση λέγει ὅτι πρῶτα ἄκουσε τὰ μαθήματα τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνα, κι ἔπειτα τὸν ρήτορα Ἴσοκράτη. Πολιτεύθηκε διακεκριμένα μὲ τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα του, κι ὅταν τοῦ ἀνατέθηκε νὰ διαχειρισθεῖ τὰ οικονομικὰ τῆς πόλης ἐπὶ τρεῖς πενταετίες, τὰ διαχειρίσθηκε ἄριστα καὶ ἀκούραστα καὶ ἦταν δεκατέσσερες χιλιάδες τάλαντα. Ὅταν ἐκλέχθηκε γιὰ τὴν προετοιμασία τοῦ πολέμου, πολλὰ πράγματα ποὺ εἶχαν καταρρεύσει τὰ ἀποκατέστησε, καὶ κατασκεύασε τετρακόσιες τριήριες γιὰ τὴν πόλη. Πολλὰ ἐπίσης ἔργα ποὺ παρέλαβε ἡμιτελῆ τὰ ἐτελείωσε, κατασκεύασε ναυπηγεῖα, ἐπισκεύασε τὴ σκευοθήκη, καὶ ἔβαλε τὰ θεμέλια τοῦ Παναθηναϊκοῦ σταδίου.

Ἐπιστεύθη δὲ καὶ τοῦ ἄστεος τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ μὴν καὶ τῶν κακούργων τὴν ἀνεύρεσίν τε καὶ σύλληψιν, καὶ οὕτως ἐκάθηρε τὴν πόλιν τῶν κακούργων, ἐξελάσας ἅπαντας, ὡς καὶ παρ' ἐνίοις τῶν σοφιστῶν λέγεσθαι, ὅτι μὴ μέλανι Λυκούργος, ἀλλὰ τῷ
 5 θανάτῳ χρίων τὸν κάλαμον τὰ κατὰ τῶν πονηρῶν ψηφίσματα ἔγραψε. Τοσοῦτον δὲ πόθον αὐτοῦ καὶ αἰδῶ τοῖς Ἀθηναίοις ἐνεποίησε πολιτευόμενος, ὡς αἰτήσαντος αὐτὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, ὥσπερ καὶ τοὺς ἄλλους, ὁ δῆμος οὐ προήκατο. Ἐπρέσβευσε δὲ καὶ πρὸς διαφόρους πόλεις καὶ μετὰ Δημοσθένους εἰς
 10 Πελοπόννησον. Καὶ ἐτέλεσε τὸν τοῦ βίου χρόνον εὐδοκιμῶν καὶ δίκαιος εἶναι παρὰ Ἀθηναίοις νομιζόμενος διὸ καὶ τὸ λόγον τινὰ προενεγκεῖν ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὑπὲρ ὄτουοῦν μεγάλη τῷ συναγορευθέντι βοήθεια ἐγένετο. Ἐποιήσατο δὲ καὶ νόμων εἰσφορὰς διαφόρων ὧν ἔστι πέμπτος, ὃς οὐκ ἔα τὰς γυναῖκας Ἐλευ
 15 σίναδε ἐπὶ ζεύγους ὀχουμένας ἀφικνεῖσθαι, ὡς ἂν αἱ δημοτικαὶ μὴ ὥσιν ὑπὸ τῶν πλουσίων ἐλαττούμεναι.

Ξενοκράτει δὲ ποτε τῷ φιλοσόφῳ τὰς χεῖρας ἐπιβαλόντος τελώνου, καὶ πρὸς τὸ μετοίκιον αὐτὸν ἄγοντος, συναντήσας τὸν μὲν φιλόσοφον ἀπέλυσε, τὴν δὲ κεφαλὴν τοῦ τελώνου ῥάβδῳ παίσας,
 20 ἅτε δὴ κατὰ τοῦ πρέποντος ἀποθραυνομένου, δεσμοτήριον οἰκεῖν παραδέδωκε, καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἐπὶ ταύτῃ τῇ πράξει τετύχηκε. Διὸ καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς τοῖς παισὶ τοῦ Λυκούργου Ξενοκράτης συντυχῶν, "Ταχύ γε", ἔφη, "τῷ πατρὶ ὑμῶν, ὃ παῖδες, ἀποδέδωκα τὴν χάριν· ἐπαινεῖται γὰρ ὑπὸ τῶν πλειόνων, ὅτι μοι
 25 γέγονε βοηθὸς προσηλακιζομένῳ".

Ἐν δὲ ἱμάτιον περιεβάλλετο θέρους τε καὶ χειμῶνος, καίτοι τῶν τῆς πόλεως εὐπόρων οὐδενὸς ἐλαττούμενος. Ἀλλὰ καὶ ἀνυπόδετος τὰ πολλὰ διῆγεν, εἰ μὴ τὸ πρέπον αὐτὸν ἐβιάζετο πρὸς τὴν ὑποδημάτων κατελθεῖν χρεῖαν. Οὐκ εὖ δὲ πεφυκῶς πρὸς τὰ
 30 αὐτοσχέδια νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐμελέτα, τὸ ἐνδέον τῇ φύσει ἀναπληρῶν τοῖς πόνοις. Καὶ τὸ κλινίδιον δὲ αὐτῷ, ἐφ' ᾧ ἐκάθευδεν, κωδίῳ μόνῳ καὶ προσκεφαλαίῳ ἐστρώννυτο, ὡς ἂν ῥαδίως ἀστάμενος τοῦ ὕπνου μελετῶν. Καὶ παρρησιαστῆς δὲ διὰ τὴν ευ-

Τοῦ ἐμπιστεύθηκαν καὶ τὴν ἐπιμέλεια τῆς πόλης, καὶ ἀκόμα καὶ τὴν ἀνεύρεση καὶ τὴ σύλληψη τῶν ἐγκληματιῶν. Ἔτσι καθάρισε τὴν πόλη ἀπὸ τοὺς κακούργους, ἐκδιώκοντάς τους ὅλους, ὥστε καὶ ἀπὸ μερικοὺς σοφιστὲς νὰ λέγεται ὅτι ὁ Λυκούργος δὲν βουτούσε τὴν πέννα του στὸ μελάνι, ἀλλὰ στὸ θάνατο, καὶ ἔτσι ἔγραψε τὶς ἀποφάσεις του εἰς βᾶρος τῶν κακῶν. Τόσο πόθο γιὰ τὸ πρόσωπό του καὶ τόσο σεβασμὸ προκάλεσε μὲ τὴν πολιτικὴ του στοὺς Ἀθηναίους, ὥστε ὅταν τὸν ζήτησε ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπως ζήτησε καὶ τοὺς ἄλλους, ὁ δῆμος δὲν τὸν παρέδωσε. Ἐλαβε μέρος σὲ πρεσβεῖες σὲ διάφορες πόλεις καὶ μαζί μὲ τὸν Δημοσθένη στὴν Πελοπόννησο. Πέρασε ὅλη τὴ ζωὴ του μὲ τιμὴ καὶ θεωρούμενος δίκαιος ἀπὸ ὅλους. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ νὰ ἀναφερθεῖ λόγος του ὑπὲρ κάποιου στὸ δικαστήριον ἦταν μεγάλη βοήθεια γιὰ τὸν ὑπερασπιζόμενο. Εἰσήγαγε καὶ διάφορους νόμους. Εἶναι ὁ πέμπτος πὺ δὲν ἐπιτρέπει σὶς γυναῖκες νὰ πηγαίνουν στὴν Ἐλευσίνα μὲ ἄμαξα, γιὰ νὰ μὴ μειονεκτοῦν οἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ ἔναντι τῶν πλουσίων.

Ὅταν κάποτε συνάντησε τὸν φιλόσοφο Ξενοκράτη, πὺ τὸν εἶχε συλλάβει ἓνας φοροεισπράκτορας καὶ τὸν ὀδηγοῦσε στὴ φυλακὴ γιὰ τὸ μετοίκιο, τὸν φιλόσοφο τὸν ἐλευθέρωσε, χτύπησε ὅμως μὲ τὸ ραβδί του τὸν εἰσπράκτορα στὸ κεφάλι, ἐπειδὴ ἔδειξε ἄπρεπο θράσος καὶ τὸν παρέδωσε νὰ κλεισθεῖ στὸ δεσμωτήριον. Γιὰ τὴν πράξη του αὐτὴ ἐπαινέθηκε πολὺ. Γι' αὐτὸ καὶ ἔπειτα ἀπὸ μερικές ἡμέρες ὁ Ξενοκράτης, ὅταν συνάντησε τὰ παιδιὰ τοῦ Λυκούργου, τοὺς εἶπε· “Γρήγορα ἐξόφλησα, παιδιά, τὴ χάρη πὺ μοῦ ἔκανε ὁ πατέρας σας. Γιατί ἔχει τὸν ἔπαινον τῶν πολλῶν, ἐπειδὴ μοῦ ἔγινε βοηθὸς ὅταν μὲ κακοποιούσαν”.

Χειμῶνα καὶ καλοκαίρι φοροῦσε τὸ ἴδιο φόρεμα, παρόλο πὺ δὲν ὑστεροῦσε ἀπὸ κανέναν ἀπὸ τοὺς εὐποροὺς πολῖτες. Ἀλλὰ συνήθως ἦταν καὶ ξυπόλυτος, ἂν δὲν τὸν ὑποχρέωνε ἢ εὐπρέπεα νὰ φορέσει ὑποδήματα. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦταν καὶ πολὺ προικισμένος πνευματικὰ γιὰ τὴν ὁμιλία, τὴ φυσικὴ του ἔλλειψη τὴν ἀναπλήρωνε μὲ τοὺς κόπους τῆς μελέτης. Καὶ τὸ μικρὸ κρεβάτι ὅπου κοιμόταν τὸ ἔστρωνε μόνον μὲ μιὰ προβειά, βάζοντας καὶ ἓνα προσκέφαλο, γιὰ νὰ σηκώνεται εὐκόλα ἀπὸ τὸν ὕπνον καὶ νὰ μελετᾷ. Ἡ εὐγενὴς κατα-

γένειαν ὑπῆρχε· διὸ καὶ Ἀθηναίων ποτὲ δημηγοροῦντος αὐτοῦ μὴ ἀνεχομένων εἰς ἐπήκοον ἀνέκραγε πάντων· “ὦ Κερκυραία μάστιξ, ὡς πολλῶν ταλάντων εἶ ἀξία”.

Μέλλων δὲ τελευτᾶν εἰς τὸ μητροῶν καὶ τὸ βουλευτήριον 5 προστάξας ἐκομίσθη, εὐθύνας δοῦναι τῶν πολιτευμάτων βουλόμενος. Οὐδενὸς δὲ κατηγορήσαντος πλήν Μενεσαίχμου, τῶν διαβολῶν ὑπέρτερος φανείς εἰς τὴν οἰκίαν ἀπεκομίσθη καὶ ἐτελεύτησεν. Οὐκ ἐν τούτῳ δὲ μόνον τῷ ἀγῶνι τὴν νικῶσαν ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις κατηγορηθεὶς καὶ τὰς αἰτίας εὖ μάλα διαλυσάμενος 10 ἐκράτησε τῶν ἀνταγωνιστῶν· πολλάκις δὲ καὶ στεφάνων ἠξιώθη παρὰ τοῦ δήμου. Κατέλιπε δὲ καὶ παῖδας ἐκ Καλλιστοῦς Ἀβρωνά, Λυκοῦργον, Λυκόφρονα, οὓς καὶ τελευτήσαντος Λυκούργου οἱ ἀγνώμονες Ἀθηναῖοι τοῖς ἔνδεκα παρέδωκαν, Μενεσαίχμου μὲν κατηγορήσαντος, γραψαμένου δὲ Θρασυκλέους Ὑστερον 15 μέντοι τούτους ἠθώωσαν, Δημοσθένους ἐπιστείλαντος ἀπὸ τῆς φυγῆς τοῖς Ἀθηναίοις ὡς πολλὴν αὐτῶν κατεσκεδάσαν διαβολὴν, τηλικούτου παῖδας ἀνδρὸς δεσμοτήριον οἰκεῖν παραδεδοκότες ἀνθ' ὧν ὁ πατήρ ἐπολιτεύσατο, ὃν καὶ αὐτοὶ ζῶντα δι' αἰδοῦς τε ἤγον καὶ ἐθαύμαζον.

20

ΣΞΘ'.

Ἀνεγνώσθησαν διαφόρων ἱερῶν ἀνδρῶν λόγοι κα', διαφόρους ὑποθέσεις μετερχόμενοι, ὧν ἡ παροῦσα ἐκλογή τῆς τῶν ῥημάτων καλλονῆς καὶ ὠραιότητος ἔρωτα λαβοῦσα, πρὸς ἐκείνας ὡς ἐπίπαν καὶ τὸν πλεῖστον σκοπὸν τῆς ἐκδόσεως ἀναφερόμενον 25 ἔχει, εἰ καὶ ἕτερα τινὰ ταύταις συνεισάγεται.

Ἑσυχίου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων,
ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν ἐγκωμίου.

Ἀνεγνώσθη Ἑσυχίου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν ἐγκωμίου. Σάλπιγξ ἡμᾶς ἱερατικὴ πρὸς πα-

γωγὴ του τὸν ἔκανε νὰ μιλᾷ μὲ παρρησία. Γι' αὐτὸ καὶ κάποτε ὅταν δημηγοροῦσε στοὺς Ἀθηναίους πού δυσφοροῦσαν, φώναξε εἰς ἐπὶ-κοο ὄλων “ὦ Κερκυραία μάστιγα, πού εἶσαι ἄξια γιὰ πολλὰ τάλα-νια”.

“Ὅταν ἦταν νὰ πεθάνει μὲ διαταγὴ του τὸν ὀδήγησαν στὸ μη-τρῶο καὶ στὸ βουλευτήριο, θέλοντας νὰ δώσει λόγο γιὰ τὴν πολιτεία του. Δὲν τὸν κατηγόρησε κανένας, παρὰ μόνο ὁ Μενέσαιχμος, ἀλλ' ἀποδείχθηκε ἀνώτερος ἀπὸ κάθε διαβολή, ὅποτε μεταφέρθηκε στὸ σπίτι του καὶ πέθανε. Καὶ δὲν πῆρε τὴ νίκη σ' αὐτὸν μόνο τὸν ἀγῶνα, τὸν κατηγόρησαν πολλές φορές, ἀλλ' εὐκόλα ἀνέτρεπε τὶς κατηγορίες καὶ νικοῦσε τοὺς ἀνταγωνιστὲς του, καὶ πολλές φορές ὁ δῆμος τὸν στεφάνωσε.” Ἀφησε καὶ υἱοὺς ἀπὸ τὴν Καλλιστώ, τὸν Ἄβρωνα, τὸν Λυκοῦργο καὶ τὸν Λυκόφρωνα, τοὺς ὁποίους ὅταν πέθανε ὁ Λυκοῦργος οἱ ἀχάριστοι Ἀθηναῖοι τοὺς παρέδωσαν στοὺς ἕνδεκα³⁶ τοὺς κατηγόρησε ὁ Μενέσαιχμος, ἐνῶ τὴν κατηγορία τὴν ἔγραψε ὁ Θρασυκλῆς. Ὑστερα ὅμως τοὺς ἀθῶωσαν ἔπειτα ἀπὸ ἐπι-στολή τοῦ Δημοσθένη ἀπὸ τὸν τόπο τῆς ἐξορίας του στοὺς Ἀθη-ναίους, ὅτι τοὺς ἐπέρριψαν πολλές κατηγορίες καὶ παρέδωσαν στὸ δεσμωτήριο τὰ παιδιὰ ἑνὸς τέτοιου ἀνθρώπου, ἀνταμοιβὴ γιὰ τὰ ἔργα τοῦ πατέρα τους μέσα στὴν πόλη, τὸν ὁποῖο ζωντανὸ καὶ αὐτοὶ τὸν σέβονταν καὶ τὸν θαύμαζαν.

269.

Διαβάσαμε εἴκοσι ἕνα λόγους διαφόρων ἱερῶν ἀνδρῶν, πού ἔχουν διάφορες ὑποθέσεις, καὶ ἡ παροῦσα ἐκλογή αὐτῶν τῶν λόγων, γοητευμένη ἀπὸ τὸ κάλλος καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν λέξεων, σ' αὐτὲς γενικὰ τὶς ὑποθέσεις ἔχει καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ σκοποῦ τῆς ἔκδοσής τους, ἂν καὶ συνεισάγονται σ' αὐτὲς κάποτε καὶ ἄλλα στοιχεῖα.

**Ἑσυχίου, πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων,
ἀπὸ τὸ ἐγκώμιο στὸν ἅγιο Θωμά.**

Διαβάσαμε μερικὰ μέρη ἀπὸ τὸ ἐγκώμιο τοῦ Ἑσυχίου, τοῦ πρε-σβυτέρου Ἱεροσολύμων στὸν ἅγιο Ἀνδρέα. Ἱερὴ σάλπιγγα ὁ

νήγυριν ἤθροισεν Ἀνδρέας ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων πρωτό-
 τοκος, ὁ πρωτοπαγῆς τῆς Ἐκκλησίας στύλος, ὁ πρὸ Πέτρου Πέ-
 τρος, ὁ τοῦ θεμελίου θεμέλιος, ἡ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, ὁ πρὶν κληθῆναι
 καλῶν, ὁ πρὶν προσαχθῆναι προσάγων. Εὐαγγέλιον κηρύττει ὁ
 5 μήπω πεπίστευται· πρὶν μαθεῖν τῷ ἀδελφῷ ἀποκαλύπτει τὴν ζω-
 ῆν· τοσοῦτον αὐτῷ πλοῦτον ἢ τοῦ «Ποῦ μένεις;» ἐρώτησις ἐχαρί-
 σατο. Καίτοι τί μέγα εἶχεν ἡ ἀπόκρισις, οἷον Ἀνδρέας ἐμβαθύ-
 νων τὸν νοῦν ἐθεώρησεν· «Ἔρχου», γὰρ φησι, «καὶ ἴδε». Πῶς γέ-
 γονας προφήτης; Πόθεν θεοφόρος ἀθρόον; Τί θορυβεῖς τοῦ Πέ-
 10 τρου τὰς ἀκοάς; Τί φθάσαι σπεύδεις, ὃν οὐ δύνη φθάσαι; Ὁ παν-
 ταχοῦ παρῶν πῶς εὐρεθῆναι δύναται; Ἀλλὰ γὰρ οἶδεν ὁ Ἀνδρέ-
 ας ὃ λέγει. Εὐρήκαμεν ὃν ἀπώλεσεν ὁ Ἀδάμ, ὃν ἐξημιώθη ἡ Εὐα,
 ὃν ἡ νεφέλη τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἡμετέρων
 ἔκρουσεν, ὃν ἐχώρισεν ἡμῶν ἡ παρακοή, ὃν ἐξήτει Δαβὶδ· «Ἐν ἡ-
 15 μέρα θλίψεώς μου τὸν Θεὸν ἐξεξήτησα»· καί, «Ζητήσατε τὸν Κύ-
 ριον», Σοφονίας βοᾷ, «πάντες ταπεινοὶ γῆς». Πέπαικεν ἡμᾶς ὁ
 Θεός, ἠνίκα τοῦ Ἀδάμ κατεδίκασε θάνατον καὶ βίον ἐπίπονον·
 «Ἰάσατο δὲ καὶ πατάξας ἐμότωσεν», ὅτε σταυρωθεὶς ὑπὲρ τοῦ γέ-
 νους τῷ μάλωπι αὐτοῦ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν καὶ τῇ ἀναστάσει πάν-
 20 τας ἰάσατο.

Γυμνὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁ Χριστὸς ἀνήγετο· ἁμαρτίαν γὰρ
 οὐκ ἔχων ἱματίων οὐκ ἔχρηξεν. Ἄμωμος ἦν καὶ λανθάνειν οὐκ
 ᾤφειλεν. Οὐδὲν ἦν ἄσχημον αὐτῷ αὐτὸς γὰρ ἡμῶν τὰ ἀσχήμονα
 εὐσχήμονα δείκνυσιν. Εὐρον αἱ μυροφόροι, ὅπερ διὰ τῆς Εὐας
 25 ἀπώλεσαν εὐρε τὸ κέρδος ἢ παρασχοῦσα τῆς ζημίας τὴν ὑπόθε-
 σιν. «Ἡξεί ἡμῖν ὡς ὑετὸς πρῶϊμος καὶ ὄψιμος τῇ γῆ». Ὅρα τοί-
 νυν τὸν Κύριον μετὰ τὴν ἀνάστασιν πρῶϊμον ταῖς γυναιξίν, ὄψι-
 μον τοῖς ἀποστόλοις φαινόμενον. Πρωὶ μὲν γὰρ ταῖς γυναιξὶ χαι-
 ρετε, ὄψε δὲ ἐν τῇ Σιών εἰρήνην τοῖς μαθηταῖς προσεφώνησε, ταῖς
 30 μὲν ἵνα λύσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς λύπης, τοῖς δέ, ἵνα καταλύσῃ τὴν

Ἄνδρέας μᾶς συνάθροισε σὲ πανήγυρη, ὁ πρωτότοκος τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων, ὁ πρωτοστημένος στύλος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ πρὶν ἀπὸ τὸν Πέτρο Πέτρος, τὸ θεμέλιο τοῦ θεμελίου, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς, αὐτὸς ποὺ καλεῖ προτοῦ κληθεῖ καὶ ποὺ προσάγει προτοῦ εἰσαχθεῖ. Κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιο ποὺ ἀκόμα δὲν ἔχει πιστευθεῖ· προτοῦ τῆ μάθει ἀποκαλύπτει στὸν ἀδελφὸ του τὴ ζωὴ. Τόσο πολὺ πλοῦτο τοῦ χάρισε ἡ ἐρώτηση ποὺ τοῦ ἔγινε, «Ποῦ μένεις;». Ἄν καὶ βέβαια τί τὸ σημαντικό εἶχε ἡ ἀπόκριση, ποὺ θεώρησε ἐμβαθύνοντας ὁ Ἄνδρέας μὲ τὸ νοῦ του· γιατί τοῦ λέγει· «Ἐλα καὶ δές»³⁸. Πῶς ἔγινες προφήτης καὶ πῶς ξαφνικὰ ἔγινες θεοφόρος; Γιατί προκαλεῖς θόρυβο στὴν ἀκοή τοῦ Πέτρου; Γιατί τρέχεις νὰ προλάβεις αὐτὸν ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ προλάβεις; Πῶς μπορεῖ νὰ βρεθεῖ αὐτὸς ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρών; Ἄλλὰ ὁ Ἄνδρέας ἀντιλαμβάνεται αὐτὸ ποὺ λέγει· «Βρῆκαμε αὐτὸν ποὺ ἔχασε ὁ Ἀδὰμ, αὐτὸν ποὺ ζημιώθηκε ἡ Εὐα, αὐτὸν ποὺ ἡ νεφέλη τῆς ἁμαρτίας ἐκρυσπε ἀπὸ τὰ μάτια μας, αὐτὸν ποὺ τὸν χώρισε ἀπὸ ἐμᾶς ἡ παρακοή, αὐτὸν ποὺ ζητοῦσε ὁ Δαβίδ»· «Τὴν ἡμέρα τῆς θλίψης μου ζήτησα μὲ ἐπιμονὴ τὸν Θεό»³⁹. Φωνάζει καὶ ὁ Σοφονίας· «Ζητήστε τὸν Κύριο ὅλη οἱ ταπεινοὶ τῆς γῆς»⁴⁰. Μᾶς ἐπέφερε πληγμὰ ὁ Θεὸς ὅταν καταδίκασε τὸν Ἀδὰμ στὸ θάνατο καὶ σὲ ἐπίμοχθη ζωὴ, «Ἄλλὰ μᾶς θεράπευσε, καὶ ὅταν μᾶς χτύπησε μᾶς φρόντισε»⁴¹, ὅταν μὲ τὴ σταύρωσή του γιὰ χάρι τῶν ἀνθρώπων καὶ μὲ τὸ πάθος του, σύμφωνα μὲ τὸν Ἡσαΐα, καὶ μὲ τὴν ἀνάστασή του μᾶς θεράπευσε ὅλους μας.

Ἄνέβασαν τὸν Χριστὸ γυμνὸ πάνω στὸ σταυρό· γιατί δὲν εἶχε ἁμαρτία καὶ δὲν χρειαζόταν ἔνδυμα. Ἦταν ἄμεμπτος καὶ δὲν χρειαζόταν νὰ κρυφτεῖ. Τίποτε ἄσχημο δὲν εἶχε· γιατί αὐτὸς παρουσιάζει ὠραῖες τίς δικές μας ἀσχήμιες. Βρῆκαν οἱ μυροφόρες αὐτὸ ποὺ ἔχασαν ἐξαιτίας τῆς Εὐας. Βρῆκε τὸ κέρδος αὐτὴ ποὺ ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ τῆς ζημίας. «Θὰ φτάσει στὴ γῆ σὰν βροχὴ πρῶιμη καὶ ὄψιμη»⁴². Πρόσεχε λοιπὸν τὸν Κύριο ποὺ ἐμφανίζεται μετὰ τὴν ἀνάσταση πρῶινός στίς γυναῖκες καὶ βραδινός στίς ἀποστόλους. Γιατί τὸ πρῶι ἀπηῦθνε στίς γυναῖκες τὸ «χαίρετε»⁴³, καὶ τὸ βράδυ στὴ Σιών στίς μαθητὲς τὸ «εἰρήνη σ' ἐσᾶς»⁴⁴, στίς γυναῖκες γιὰ νὰ διαλύσει

41. Ἦσ. 53, 6.

42. Ὡσηὲ 6, 3.

43. Ματθ. 28, 9.

44. Λουκᾶς 24, 36.

ἔχθραν, ἣν ὁ δράκων ἐκακούργησε. «Σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς». Πρὸ τῆς ὁμολογίας ὁ μισθὸς πρὶν ἐργάσῃ τὸν ἀμπελῶνα, τὸ δηνᾶριον ἔλαβες, πρὶν ἀνάψῃς τὸν βωμόν, τὴν θυσίαν προσδέδεξαι, πρὶν κηρύξεις, ἔστεφανώθῃς. Πτωχοὺς καὶ ἀγραμμάτους ὁ Χριστὸς 5 ἐξελέξατο. Ἡ σοφία γὰρ οὐ κηρύσσει συνηγόρων, ἀλλ' ὑπηρετῶν οὐδεὶς γὰρ οὐδὲν αὐτῇ παρέχει, παρ' αὐτῆς δὲ πάντες καὶ πάντα λαμβάνομεν.

ΣΟ'.

Τοῦ Χρυσσοστόμου,

ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον.

10

Ἀνεγνώσθη τοῦ Χρυσσοστόμου ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον.

Ἦλθεν εἰς τὴν Ἀντιόχου πόλιν ὁ Παῦλος καὶ τοσοῦτον πλῆθος πιστῶν ἐγεώργησεν, ὡς προσηγορίαν τὴν τῶν Χριστιανῶν 15 τότε πρῶτον ἐν αὐτῇ ἀνθῆσαι. Ταύτην τοίνυν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βωμοῦ τὴν ἀφο μὴν λαβὼν ὁ πνευματικὸς ἡμῶν ῥήτωρ τὴν οἰκείαν παρεισάγει διδασκαλίαν, ἐκ τῶν τοῦ διαδόλου γραμμάτων πιστούμενος τὴν ἀλήθειαν. Βωμόν ἀνεστήσατε διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ὡς ἔστι θεὸς ἕτερος ἀγνοούμενος τοῦτον ἤκω κηρύττων ἐγώ. Ὡ παραδόξων πραγμάτων! Τὸν βωμόν τοῦ διαδόλου 20 συνήγορον πεποίηκε τοῦ Χριστοῦ· τὸ τῆς πλάνης ἐπίγραμμα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐφθέγγετο· ἡ στήλη τῆς ἀπάτης ἐστηλίτευσε τὴν ἀπάτην. Ἐπειδὴ τὰ τῶν προφητῶν Ἀθηναίοις ἦν δυσπαράδεκτα, ὁ βωμὸς καὶ τὰ γράμματα τῶν δαιμόνων τῆ σοφίᾳ Παύλου 25 ἐκήρυσσε τὴν εὐσέβειαν. Εἰστήκει θρηγῶν ὁ διάβολος, ὁρῶν αὐτοῦ τὰ σοφίσματα ὑπὲρ Χριστοῦ ῥητορεύοντα. Ἐπένθει βλέπων τὸν αὐτοῦ ἀριστέα Παῦλον κατ' αὐτοῦ στρατηγοῦντα, καὶ τοῖς οἰκείοις ὄπλοις αὐτὸν καταβάλλοντα.

τὴν πρόφασιν τῆς λύπης, ἐνῶ τοὺς μαθητὲς γιὰ νὰ καταλύσει τὴν ἔχθρα⁴⁵, τὴν ὁποία τὸ φίδι προξένησε μὲ κακουργία. «Ἐσὺ θὰ ὀνομασθεῖς Κηφᾶς»⁴⁶. Ὁ μισθὸς δίνεται πρὶν γίνῃ ἡ ὁμολογία· πρὶν ἐργασθεῖς στὸν ἀμπελώννα, ἔλαβες τὸ δηνᾶριον· πρὶν ἀνάψῃς τὸν βωμόν, ἔγινε δεκτὴ ἡ θυσία σου· προτοῦ κηρύξῃς, ἔλαβες τὸ στεφάνι τῆς νίκης. Φτωχοὺς καὶ ἀγράμματους διάλεξε ὁ Χριστὸς. Γιατὶ ἡ σοφία δὲν χρειάζεται συνηγόρους, ἀλλὰ ὑπηρέτες. Γιατὶ κανένας μας δὲν προσφέρει τίποτε σ' αὐτήν, ἀπὸ αὐτὴν ὅμως ἀντλοῦμε ὅλοι καὶ ὅλα.

270.

Τοῦ Χρυσοστόμου,
ἀπὸ τὸ λόγον στὸν ἅγιον Παῦλον.

Διαβάσαμε ἀπὸ τὸ λόγον τοῦ Χρυσοστόμου στὸν ἅγιον Παῦλον τὰ ἀκόλουθα.

Πῆγε εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀντιόχου ὁ Παῦλος, καὶ τόσο πλῆθος πιστῶν φυτούργησε, ὥστε τότε πρῶτα ἀνθήσει εἰς τὴν πόλιν αὐτὴ ἡ προσηγορία τῶν Χριστιανῶν. Αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἀφορμὴ παίρνοντας ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ βωμοῦ ὁ πνευματικὸς ρήτοράς μας, παραθέτει τὴν διδασκαλίαν του βεβαιώνοντας τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ διαβόλου. Στήσατε βωμόν μὲ αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν, ὅτι ὑπάρχει ἓνας ἄλλος θεὸς ποὺ ἀγνοεῖται· αὐτὸν ἤρθα νὰ σᾶς κηρύξω ἐγώ. Ὡς πράγματα παράδοξα! Τὸν βωμόν τοῦ διαβόλου τὸν ἔκανε συνηγόρον τοῦ Χριστοῦ· τὸ ἐπίγραμμα τῆς πλάνης μιλοῦσε ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας. Ἡ στήλη τῆς ἀπάτης στηλιτεύει τὴν ἀπάτην. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ λόγοι τῶν προφητῶν ἦσαν δύσκολοι ἀποδεκτοὶ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, κήρυτταν τὴν εὐσέβειαν μὲσω τῆς σοφίας τοῦ Παύλου ὁ βωμὸς καὶ τὰ γράμματα. Στεκόταν ὁ διάβολος θρηνώνοντας, βλέποντας νὰ χρησιμοποιοῖ ρητορεύοντας τὰ δικά του σοφίσματα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Πενθοῦσε βλέποντας τὸν πρῶτον στρατηγὸν τοῦ Παύλου νὰ στρατηγεῖ ἐναντίον του καὶ νὰ τὸν κατανικᾷ μὲ τὰ ἴδια τὰ δικά του ὅπλα.

46. Ἰω. 1, 42.

ΣΟΑ΄

Τοῦ Ἀστερίου, ἐπισκόπου Ἀμασείας,
προτρεπτικὸς εἰς τὴν μετάνοιαν.

Ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ μακαρίου Ἀστερίου, ἐπισκόπου Ἀμασείας, Προτρεπτικοῦ εἰς μετάνοιαν. Ὁ τοίνυν Λουκάς, ὁ πλεόντων ψυχῶν ἢ τῶν σωμάτων ἰατρός, αὐτὸν ἡμῶν τὸν Θεὸν καὶ Σωτῆρα ἀναγράφει συγγνωμονικῶς τοῖς κατεγνωσμένοις συναναστρεφόμενον. Οὐχ ἵνα τι προσλάβῃ τῆς ἐκείνων κακίας, ἀλλ' ἵνα μεταδῶ τῆς οἰκείας δικαιοσύνης. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἥλιος, ὅσον ἀπὸ τοῦ κτίσματος τοῦ κτίστου παραστήσῃ τὴν πρόνοιαν, οὐ τὰς ἠπλωμένας μόνον ἐπιλάμπει χώρας, ἀλλὰ καὶ ὅσαι κοιλότεραι καὶ τῆς ἀνθρώδους ἔλαχον θέσεως. Ὁ τῆς θεραπείας ἀπελπίσας δοῦλος γίνεται καθάπαξ τῆς νόσου. Εἴ τινες κατὰ παθῶν νικηφόροι ἀνεδείχθησαν καὶ ὡς ἀληθῶς ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων τὰ ἴχνη
10 ἔθεντο, οὐδὲ τούτους χρὴ πρὸς τὴν οἰκείαν ἀνδρείαν καὶ τῶν ἄλλων κανονίζειν τὸν θίον, ἀλλὰ τῆς μὲν ἰδίας εὐδοκιμήσεως τῷ δεδωκότι Θεῷ τὴν χάριν ὁμολογεῖν, τοῖς δ' ἀσθενεστέροις οὐκ ἐπεμβαίνειν, ἀλλὰ φιλάδελφον ὀρέγειν δεξιάν. Ζηλώσατε τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀγάπην. Μέλλων γὰρ ἀνθρώποις ἐπιφαίνεσθαι δι' ἀνθρώπου, προκαθῆκε τὸν Ἰωάννην μετανοίας κήρυκα. Πέτρον ἐρώτησον, ὅπως μετανοήσας ἐκαθάρθη, καὶ οὐκ ἀνέλυσεν εἰς τὸν Σίμωνα, ἀλλὰ διέμεινεν ὁ ἀπόστολος.

Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι καὶ Ἰούδας ὁ προδότης, εἰ μὴ ταχέως αὐτὸς ἑαυτοῦ ἐγένετο δῆμιος, προσπεσὼν δὲ τὸν ἔλεον ἤτησεν, οὐκ
25 ἂν τῶν οἰκτιρομῶν τῶν πάσης ὑπερχεομένων τῆς οἰκουμένης ἠστόχησε. Τεκμηρίον δὲ οἱ μετανοήσαντες ἐκ τῶν σταυρωσάντων καὶ τῆς σωτηρίας διὰ τῆς μετανοίας ἀπολαύσαντες. Ἐδέσμει ποτὲ καὶ Παῦλος Χριστιανούς, ἀλλὰ θαστάσας ὕστερον ἀλύσεις ὑπὲρ Χριστοῦ ἔλυσε τὰ ἐγκλήματα. Ἐλίθαζε Στέφανον, ἀλλὰ λιθασθεῖς ἐξήλειψε τὸ πλημμέλημα. Ταῦτα καὶ Μωσῆς εἰδῶς (ἄνθρωπος γὰρ ἦν καὶ τὴν φύσιν ἐγνώριζε) τὸν μόσχον ὑπὲρ τοῦ ἱε-

271.

Τοῦ Ἀστερίου, ἐπισκόπου Ἀμασσίας,
Προτρεπτικὸς στὴ μετάνοια.

Διαβάσαμε τοῦ μακαρίου Ἀστερίου, ἐπισκόπου Ἀμασσίας, ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν προτρεπτικὸ λόγον του στὴ μετάνοια.

Ὁ Λουκᾶς λοιπόν, ὁ γιατρὸς τῶν ψυχῶν μᾶλλον παρὰ τῶν σωμάτων, ἀναγράφει ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρας μας Χριστὸς συναναστρέφεται μὲ διάθεση συγνώμης τοὺς καταδικασμένους, ὄχι γιὰ νὰ πάρει κάτι ἀπὸ τὴ δική τους κακία, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς μεταδώσει κάτι ἀπὸ τὴ δική του δικαιοσύνη. Γιατὶ καὶ ὁ ἥλιος, γιὰ νὰ παραστήσομε τὴν πρόνοια τοῦ Δημιουργοῦ ἀπὸ τὸ δημιούργημά του, δὲν λάμπει ἐπάνω μόνο στὶς ἐκτεταμένους χώρες, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅσες ἔχουν βαθουλώματα καὶ σπήλαια. Ὅποιος ἀπελπίσθηκε ἀπὸ τὴ θεραπεία γίνεται μὰ καὶ καλὴ δοῦλος τῆς ἀρρώστιας του. Ὅποιοι ἀναδείχθηκαν νικητὲς τῶν παθῶν τους καὶ ἀληθινὰ ὁδήγησαν τὰ βήματά τους ἐπάνω στὰ φίδια καὶ τοὺς σκορπιούς, οὔτε αὐτοὶ πρέπει νὰ ρυθμίζουν τὴ ζωὴ τους στὰ μέτρα τῆς δικῆς τους ἀνδρείας, ἀλλὰ νὰ εὐχαριστοῦν τὸν Θεὸ πού τοὺς παραχώρησε τὴν εὐδοκίμησή τους, καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους τους νὰ μὴν τοὺς καταπατοῦν, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀπλώνουν φιλάδελφο χέρι. Μιμηθεῖτε τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθεῖ στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴ μορφὴ ἀνθρώπου, ἔστειλε πρωτύτερα κήρυκα μετάνοιας τὸν Ἰωάννη. Ρώτησε τὸν Πέτρο πῶς μὲ τὴ μετάνοια καθαρίσθηκε καὶ δὲν πέθανε ὡς Σίμων, ἀλλὰ παρέμεινε ὁ ἀπόστολος.

Ἐγὼ βέβαια νομίζω ὅτι καὶ ὁ Ἰούδας ὁ προδότης, ἂν δὲν αὐτοκτονοῦσε ἀμέσως, ἀλλὰ πέφτοντας γοναπιστὸς ζητοῦσε τὸ ἔλεός του, δὲν θὰ ἔχανε τὴν εὐσπλαχνία πού κατακλύζει ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Ἀπόδειξη εἶναι ὅσοι ἀπὸ τοὺς σταυρωτὲς του μετανόησαν καὶ μὲ τὴ μετάνοιά τους κέρδισαν τὴ σωτηρία τους. Κάποτε καὶ ὁ Παῦλος παρέδιδε τοὺς Χριστιανούς στὰ δεσμά, σηκώνοντας ὁμως ἀργότερα τὶς ἀλυσίδες γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ⁴⁷, διέγραψε τὰ ἐγκλήματα του. Λιθοβολοῦσε τὸν Στέφανο, ἀλλὰ λιθοβολήθηκε κι ἔσθησε τὸ ἁμάρτημά του⁴⁸. Αὐτὰ γνωρίζοντας καὶ ὁ Μωυσῆς (γιατὶ ἦταν ἄνθρωπος καὶ γνώριζε τὴν ἀνθρώπινη φύση) διέταξε νὰ θυσιάζεται

ρέως ἱερουργεῖσθαι διέταξεν, ἡμαρτηκός τος πάντως καὶ καθαρσί-
ων δεομένου· ὅπερ δὲ ἦν τότε ὁ ἐν σαρκὶ μόσχος, τοῦτο νῦν ἐστὶν ἡ
ἀσώματος μεταμέλεια καὶ ἡ ἀναίμακτος δέησις. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ
προσῆκε τὸν ἱερέα τὴν φιλανθρωπίαν ἀσκεῖν, ὥστε καὶ ὁ Δεσπό-
5 τῆς ἐκκόπτειν κελεύσῃ τινὰ ὡς φυτὸν ἄχρηστον, αὐτὸν ὡς φυτο-
κόμον αἰτεῖν δεῖ τὴν φειδῶ καὶ ὑπέρθειν. Τοῦτον γὰρ ἡμῖν παρί-
στησι τὸν νοῦν τῆς ἀκάροπου συκῆς ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λόγος.

Σκόπησον τὴν ἀμαρτωλὸν γυναῖκα. Οὐ τὸ πλῆθος τῶν ἐστιω-
μένων ἠρυθρίασεν, οὐ τὸν καιρὸν τῆς εὐωχίας ὡς ἄκαιρον τῆς ἐξο-
10 μολογήσεως ἔφυγεν, ἀλλὰ σφοδρὸν ἔχουσα τὸ πένθος οὐδὲ τὸ βρα-
χύτατον ἠφίει τὸν τῶν ἀμαρτιῶν ἰατρόν. Οὐ μὴν οὐδὲ κατ' ὄψιν ἐρ-
χομένη ἰκέτευεν, ἀλλὰ τὸ ἀνάξιον αὐτῆς διὰ τοῦ σχήματος ἐρημη-
νεύουσα, τὴν κατὰ νῶτα χώραν καταλαβοῦσα, καὶ τῶν ποδῶν λα-
βομένη, καὶ λύσασα τὰς κόμας, καὶ δημοσιεύουσα πᾶσιν οἷς ἔπρατ-
15 τε τὴν πενθοῦσαν ψυχὴν, καὶ τοὺς πόδας τοῦ Σωτῆρος τοῖς δάκρυ-
σιν ἐπιρραίνουσα μετὰ πολλῆς τῆς συμπαθείας ἤτει τὸν ἔλεον.

Τοῦ αὐτοῦ,

ἐκ τοῦ εἰς τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον.

Εἰστήκει δὲ μόνος τῷ δήμῳ τῶν φονῶντων κεκυκλωμένος,
20 οὐδεὶς δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐγγύς, οὐ φίλος, οὐκ οἰκεῖος, οὐ
συγγενής· φέρει γὰρ πως παραμυθίαν τοῖς κινδυνεύουσι τὸ βλέ-
πειν παρόντα τινὰ γνώριμον. Προσετίθει τῇ δεήσει καὶ τὴν ὑπὲρ
τῶν λιθαζόντων εὐχὴν· εὐηργέτουν γὰρ καὶ λιθάζοντες ἄκοντες.
Καὶ ἡ εὐχὴ τίνα φέρει σκοπόν; Οὐκ ἀνεύθυνον γενέσθαι τῶν
25 ἐχθρῶν αἰτεῖται τὸ ἀμάρτημα· τοῦτο γὰρ φανερώς τῇ τοῦ Θεοῦ
διατυπώσει ἀνθίσταται, ἢ τοῖς ἀνδροφόνοις τὴν δικαίαν κρίσιν
ᾧρισεν· ἀλλὰ τί φησι; «Μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν», τουτέ-
στι δὸς φόβον κατανύξεως, ἄγαγε πρὸς μετάνοιαν τῶν νῦν τετολ-
μημένων. Καὶ ἦν ὑπηρέτης ὁ φυλάττων Παῦλος τὰ ἱμάτια τῶν
30 ἀναιρούντων δήμου δημίου.

τὸ μοσχάρι γιὰ χάρη τοῦ ἱερέα, γιατί, ἀφοῦ εἶχε ἁμαρτήσῃ, χρειαζόταν καὶ τὸ καθαρτήριο. Καὶ ὅ,τι ἦταν τότε ὁ σωματικὸς μύσχος, αὐτὸ εἶναι τώρα ἡ ἀσώματη μεταμέλεια καὶ ἡ ἀναίμακτη δέηση. Καὶ τόσο πολὺ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀσκεῖ ὁ ἱερέας τὴ φιλανθρωπία, ὥστε κι ἂν ἀκόμα ὁ Δεσπότης προστάξῃ νὰ κοπεῖ κάποιος σὰν ἓνα ἀχρηστοφυτό⁵⁰, αὐτὸς σὰν φροντιστὴς τῶν φυτῶν πρέπει νὰ ζητεῖ νὰ τὸν λυπηθεῖ καὶ ν' ἀναβληθεῖ ἢ ἐκκοπή του. Γιατὶ αὐτὸ τὸ νόημα δίνει στὴν ἀκαρπη συκιά ὁ εὐαγγελικὸς λόγος.

Πρόσεξε τὴν ἁμαρτωλὴ γυναῖκα⁵¹. Δὲν κοκκίνισε ἀπὸ ντροπὴ μπροστὰ στὸ πλῆθος τῶν συμποσιαστῶν, δὲν ἀπέφυγε τὸν καιρὸ τῆς εὐτυχίας ὡς ἀκαιρο γιὰ ἐξομολόγηση, ἀλλὰ νιώθοντας σφοδρὴ λύπη, οὔτε μία στιγμή δὲν ἄφηνε τὸ ἱατρὸ τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ δὲν τὸν ἰκέτευε πρόσωπο μὲ πρόσωπο, ἀλλὰ δείχνοντας μὲ τὴ στάση τῆς τὴν ἀναξιότητά της, παίρνοντας μὲ παράμερη θέση καὶ πιάνοντας τὰ πόδια του, λύνοντας τὰ μαλλιά της καὶ δημοσιοποιώντας μὲ ὅλα ὅσα ἔπραττε τὴ λυπημένη ψυχὴ της καὶ ραντίζοντας μὲ τὰ δάκρυά της τὰ πόδια τοῦ Σωτήρα, ζητοῦσε τὸ ἔλεός του μὲ πολλὴ συγκίνηση.

Τοῦ ἰδίου,

ἀπὸ τὸ λόγο του στὸν πρωτομάρτυρα Στέφανο.

Στεκόταν μόνος του κυκλωμένος ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν δολοφόνων. Κανένας δὲν ἦταν κοντὰ του ἐκείνη τὴν ὥρα, οὔτε φίλος οὔτε δικὸς του, οὔτε συγγενής. Γιατὶ σ' αὐτοὺς ποὺ κινδυνεύουν τοὺς δίνει θάρρος νὰ βλέπουν κοντὰ τους κάποιον γνώριμο. Στὶς δεήσεις του πρόσθετε καὶ τὴν εὐχὴ του γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν λιθοβολοῦσαν γιατί τὸν εὐεργετοῦσαν καὶ χωρὶς νὰ θέλουν λιθοβολώντας τον. Καὶ ἡ εὐχὴ του ποιὸ σκοπὸ εἶχε; Δὲν ζητεῖ νὰ μὴν τιμωρηθεῖ τὸ ἁμαρτήμα τῶν ἐχθρῶν του, γιατί αὐτὸ ἀντίκειται φανερὰ στὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὅρισε τὴ δίκαια τιμωρία γιὰ τοὺς φονιάδες τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ τί λέγει; «Μὴν ἀφήσεις ἀσυγχώρητη αὐτὴ τὴν ἁμαρτία»⁵². Δηλαδή δὸς τους φόβο κατάνυξης, ὀδήγησέ τους στὴ μετάνοια γιὰ ὅ,τι τόλμησαν. Καὶ ὁ Παῦλος τοὺς ὑπηρετοῦσε φυλάγοντας τὰ φορέματα τοῦ πλῆθους τῶν δολοφόνων⁵³.

Διά τε οὖν ἄλλα καὶ διὰ τὸν Λίβυν Σαβέλλιον, προανακό-
 πτων αὐτοῦ τῶν ἐκκλησιῶν τὴν βλάβην, δείκνυσι μὲν ἑαυτὸν ἐν
 ἰδίᾳ καὶ αὐτοτελεῖ δόξῃ, δείκνυσι δὲ καὶ τὸν Υἱὸν ἐν ἀπηροτισμέ-
 νῳ προσώπῳ. Ἰστησι δὲ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἵνα τῇ διευκρινήσῃ τῶν
 5 προσώπων ἐρμηνεύσῃ τὰς ὑποστάσεις. Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 συντέτακται· καὶ γὰρ προεῖπε· «Καὶ οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ σο-
 φίᾳ καὶ τῷ Πνεύματι, ᾧ ἐλάλει». Ἴδου τοίνυν, καὶ τὸ τοῦ Πνεύμα-
 τος ἡμῖν πρόσωπον εὐκρινῶς ὁ Λόγος ὑπέστησεν. Εἰ δὲ τὸ Πνεῦ-
 μα πρότερον γέγραπται, ἔπειτα δὲ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, οὐδὲν τῆς
 10 τάξεως ἢ ἐναλλαγῇ τῇ πίστει λυμαίνεται. Σύνηθες γὰρ τοῦτο τῇ
 Γραφῇ· ποτὲ μὲν ὀνομάζει τὸν Υἱὸν μόνον, ποτὲ δὲ τὸ Πνεῦμα
 σὺν τῷ Υἱῷ, ἄλλοτε δὲ ἄρχεται μὲν τοῦ Πατρὸς, καταλήγει δὲ εἰς
 τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ ἀνάπαλιν ἀρχὴν μὲν ποιεῖται τὸ Πνεῦμα, ὁδεύ-
 ει δὲ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐπὶ τὸν Πατέρα. Καὶ τὸ ἰδίωμα τοῦτο μάλιστα
 15 τῷ θείῳ συντηρεῖται Παύλῳ.

Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τό,

«Ἀνθρωπὸς τις κατέβαινε ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ
 εἰς Ἱεριχά».

Τί τοίνυν ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν πειράζοντα νομικόν φησιν;
 20 «Ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται;», ὑπομνησκῶν αὐτὸν τῆς πρὸς Θε-
 ὸν καὶ πρὸς τοὺς πλησίον ἀγάπης, μόνον οὐχὶ λέγων ὡς, εἰ μὲν
 Θεὸς ἐγὼ σοι δοκῶ, ὀφείλεις μοι τὴν ἀγάπην, εἰ δ' ἀπιστεῖς καὶ
 ὁμοίόν σοι νομίζεις ἐμὲ ψιλὸν ἄνθρωπον, καὶ οὕτω τὸ ἀγαπᾶν
 χρεωστεῖς κατὰ τὸν νόμον. Ἀδελφοὺς καλοῦμεν ἐκείνους οἱ ἔξ
 25 ἐνὸς ἔφυσαν σπέρματος καὶ μιᾶς γαστρὸς. Οἱ δὲ τὸν αὐτὸν ἔχον-
 τες ποιητὴν καὶ μίαν μητέρα τὴν γῆν, ἀφ' ἧς διεπλάσθημεν, καὶ
 ψυχῆς ἀξίωμα παραπλήσιον, εὐσεβείας δὲ καὶ πολιτείας ἕνα θε-
 σμόν, καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος τὴν αὐτὴν, πῶς οὐ πάσης
 ἀδελφότητος καὶ συγγενείας ἐσμὲν ἀλλήλων ἐγγύτεροι; Καὶ ὅταν
 30 ἄνθρωπον ἴδῃς, σαυτὸν ὁρᾷς ἐν ἐκείνῳ. Δεῖ οὖν καὶ τὰ ἐκείνου θε-
 ωροῦντα πάθη, λιμόν, δίψαν, γυμνότητα, τὴν ἄλλην ἔνδειαν καὶ

Γιὰ ἄλλους λόγους λοιπόν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν Λίβυο Σαβέλλιο, ἐμποδίζοντας ἀπὸ πρῶτα τὴ βλάβη πού θά προκαλοῦσε στήν Ἐκκλησία, παρουσιάζει τὸν ἑαυτό του μὲ δική του καὶ πλήρη δόξα, καὶ παρουσιάζει καὶ τὸν Υἱὸ ὡς τέλειο πρόσωπο. Τοὺς θέτει στὰ δεξιὰ του, ὥστε μὲ τὸν διαχωρισμὸ τῶν προσώπων νὰ ἐρμηνεύσει τὶς ὑποστάσεις. Συμπαρατέθηκε μαζί καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα· γιατί εἶπε πρῶτα· «Καὶ δὲν μπορούσαν ν' ἀντισταθοῦν στὴ σοφία καὶ στὸ πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖο τοὺς μλοῦσε»⁵⁴. Νὰ λοιπόν πού ὁ λόγος ἔδωσε ὑπόσταση στὸ πρόσωπο τοῦ Πνεύματος. Ἐὰν ἔχει γραφεῖ τὸ Πνεῦμα προτύτερα καὶ ἔπειτα ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱός, δὲν προξενεῖ καμμιά βλάβη στήν πίστη ἢ ἐναλλαγὴ τῆς τάξης. Γιατί αὐτὸ εἶναι συνηθισμένο στὴ Γραφή. Πότε δηλαδή ἀναφέρει μόνο τὸν Υἱό, τότε τὸ Πνεῦμα μὲ τὸν Υἱό· ἄλλοτε πάλι ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ καταλήγει στὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ ἀντίθετο κάνει ἀρχὴ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ προχωρεῖ μέσω τοῦ Υἱοῦ στὸν Πατέρα. Ἡ τάξη αὐτὴ διατηρεῖται κυρίως ἀπὸ τὸν θεῖο Παῦλο.

Τοῦ ἰδίου στὸ ρήση,
«Κάποιος ἄνθρωπος κατέβαινε ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ
στὴν Ἱεριχώ»⁵⁵.

Τί λέγει λοιπόν ὁ Χριστὸς στὸν νομικὸ πού τὸν πείραζε; «Στὸ νόμο τί ἔχει γραφεῖ;»⁵⁶ Ὑπενθυμίζει σ' αὐτὸν τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τοὺς διπλανούς μας, πού εἶναι σὰ νὰ τοῦ λέγει κατὰ κάποιον τρόπο· Ἐὰν ἐμένα μὲ πιστεύεις Θεό, μοῦ ὀφείλεις ἀγάπη· ἂν δὲν μὲ πιστεύεις καὶ μὲ θεωρεῖς ὅμοιό σου ἀπλὸ ἄνθρωπο, καὶ ἔτσι μοῦ ὀφείλεις ἀγάπη σύμφωνα μὲ τὸ νόμο. Ἀδελφούς καλοῦμε ἐκείνους πού γεννήθηκαν ἀπὸ ἕνα πατέρα καὶ μία μητέρα. Κι ἐμεῖς πού ἔχομε τὸν ἴδιο δημιουργὸ καὶ μία μητέρα, τὴ γῆ, ἀπὸ τὴν ὁποία πλασθήκαμε, καὶ παραπλήσια ἀξία τῆς ψυχῆς καὶ ἕνα νόμο εὐσέβειας καὶ πολιτείας, καὶ τὴν ἴδια ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον, πῶς δὲν εἴμαστε πλησιέστεροι ἀπὸ κάθε ἀδελφοσύνη καὶ συγγένεια; Ὅταν δεῖς ἕναν ἄνθρωπο, βλέπεις σ' ἐκεῖνον τὸν ἑαυτό σου. Πρέπει λοιπόν, βλέποντας καὶ ἐκεῖνου τὰ πάθη, τὴν πείνα, τὴ δίψα, τὴ γύμνια, τὶς ἄλλες

56. Λουκᾶ 10, 26.

τάς νόσους καὶ τοὺς ἄλλους πειρασμοὺς ὡς οἰκεῖα πάθη καὶ συμφορὰς οἰκτεῖρειν. Πολλοὺς ἔγνωμεν ἐπὶ μὲν τῶν λόγων ὁμολογήσαντας προκινδυνεύειν, ἐπὶ δὲ τῆς πείρας ψευσαμένους τὴν εὐνοϊαν.

5 Ὁ μὲν Σωτὴρ ἡμῶν οὕτως ἠγάπησε τὸ ἴδιον ποιῆμα, οὐχ ὡς ἑαυτόν, ἀλλ' ὑπὲρ ἑαυτόν ἡμῖν δὲ τὸ ἔλαττον ἐγκελεύεται, ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, τὴν ὑπερβολὴν ἀφελῶν, ἵνα μὴ βαρεῖαν ποιήσῃ καὶ δυσήνυτον τὴν ἐντολήν. Ἴνα διὰ τῶν ἔργων σαφέστερον ἐπιδείξῃ τὸν τῆς ἀγάπης ὁ Δεσπότης νόμον, πρᾶγμα
10 γέμον ἐλέου συμβᾶν δὲ πάντως κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὑπ' ὄψιν ἄγει τῷ λόγῳ, ἐκπαιδεύων τὸν νομικὸν ὅτι πλησίον ἡμῶν ἐκεῖνός ἐστιν, ὃς ἂν τὴν ἐμπαθῆ ταύτην περικείμενος σάρκα χρήσῃ βοηθείας καὶ οἰκτιρῶν. Τὸ δὲ πάθος Ὀδοιπόρος ἐξ Ἱερουσαλήμ κατέβαινε εἰς Ἱεριχώ, καὶ ληστῶν ἐπιδραμόντων ἀφηρέθη μὲν ἅ
15 ἔφερον, ἐγυμνώθη καὶ τῶν ἱματίων, καὶ τραύμασι τοῖς ἀπὸ τῶν ληστῶν θανάτῳ προσομιλῶν ἤπλωτο κατὰ τὴν λεωφόρον ψυχορραγῶν. Πρᾶγμα λίαν οἰκτρὸν ὀφθαλμοῖς ἔχουσι ἔλεον ἢ εἰδόσιν ἔλεον. Ὁ Κύριος τοῖς Ἑβραίοις διαλεγόμενος, καὶ διδάσκων ὡς ἄφρονας καὶ μάτην ἀναστρεφομένους ἐν ταύτῃ τῇ τοῦ κλαυθμῶ
20 νος κοιλιάδι, οὕτω πῶς φησιν «Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί», ἐκ τῶν ὀνομάτων μόνον τοῦ ἄνω καὶ κάτω τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ χείρονος ποιούμενος τὴν διάκρισιν. Καὶ νῦν δὲ καταβαίνοντα εἰπὼν κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοϊαν ἔφη.

Ἦν δ' ἂν οὗτος ὁ Ἀδάμ, ἀποκυλιόμενος τῆς μακαρίας ἐκεί
25 νης καὶ ὑψηλῆς διαγωγῆς εἰς τὸν βάραθρον καὶ χαμαίζηλον βίον. Τίς ὁ ἱερεὺς; Τίς ὁ λευῖτης; Εἶησαν δ' ἂν κατὰ θεωρίαν Μωσῆς καὶ Ἰωάννης, ἄμφω τοῖς παραπετάσμασι τῆς παραβολῆς ἔνδον κρυπτόμενοι καὶ τὴν τῶν πολλῶν ὄψιν λανθάνοντες. Οὗτοι γὰρ καταλαβόντες τὸν ἄνθρωπον (τουτέστι τὸ γένος ὅλον) γυμνὸν εὐ
30 σεβείας καὶ ἀρετῆς καὶ τοῖς ἐναντίοις τετραυματισμένον, ἐθεάσαντο μὲν, οὐ μὴν ἐπήρκεσαν θεραπεῦσαι. Ἀλλ' ὁ Σαμαρείτης κατα-

ἐλλείψεις καὶ τὶς ἀσθένειες καὶ τοὺς ἄλλους πειρασμούς, νὰ λυπᾶσαι θεωρώντας τα ὡς πάθη δικὰ σου. Γνωρίζομε πολλοὺς πού μὲ τὰ λόγια βέβαια ἦταν ἔτοιμοι νὰ ριχθοῦν στοὺς κινδύνους, διέψευσαν ὅμως στὴν πράξη τὴν ἀγάπη τους.

Ὁ Σωτήρας μας ἔτσι ἀγάπησε τὸ δημιούργημά του, ὄχι ὅπως τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ πᾶνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀπὸ ἡμᾶς ὅμως ζητεῖ τὸ λιγότερο· ν' ἀγαπᾶμε τὸν διπλανό μας ὅπως τὸν ἑαυτό μας, ἀφαιρώντας τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη, γιὰ νὰ μὴν κάνει βαριά τὴν ἐντολή του καὶ ἀφόρητη. Γιὰ νὰ δείξει σαφέστερα ὁ Δεσπότης τὸ νόμο τῆς ἀγάπης μᾶς παρουσιάζει στὸ λόγο του ἓνα γεγονός γεμάτο ἀγάπη, πού ἔγινε κατὰ τὸν χρόνο ἐκεῖνο, διδάσκοντας τὸν νομικὸ ὅτι πλησίον μας εἶναι ἐκεῖνος πού ντυμένος αὐτὴ τὴν γεμάτη πᾶθη σάρκα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ βοήθεια καὶ συμπάθεια. Τὸ συμβάν εἶναι τὸ ἑξῆς: «Κάποιος ὁδοιπόρος κατέβαινε ἀπὸ τὴν Ἱεροσαλήμ στὴν Ἱεριχώ· τοῦ ἐπιτέθηκαν ληστὲς καὶ τοῦ ἀφαίρεσαν ὅλα ὅσα εἶχε μαζί του, τοῦ ἔβγαλαν καὶ τὰ ἐνδύματά του, καὶ ἀπὸ τὰ τραύματα πού τοῦ προκάλεσαν οἱ ληστὲς ἦταν ξαπλωμένος στὸ δρόμο ἐτοιμοθάνατος ψυχορραγώντας»⁵⁷. Πράγμα πού προκαλεῖ πόνο στοὺς θεατὲς πού διαθέτουν οἶκτο ἢ γνωρίζουν τὸν οἶκτο. Ὁ Κύριος μιλώντας στοὺς Ἑβραίους καὶ διδάσκοντάς τους σὰν ἀνόητους πού ζοῦσαν ἀνώφελα σ' αὐτὴν τὴν κοιλάδα τῶν δακρύων, τοὺς λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἔσεῖς προέρχεσθε ἀπὸ τὰ κάτω, ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὰ ἄνω»⁵⁸. Ἀπὸ τὶς λέξεις μόνο «ἄνω» καὶ «κάτω» κάνει διάκριση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Καὶ τώρα λέγοντας, «Κατέβαινε», τὸ εἶπε μὲ τὸ ἴδιο νόημα.

Μποροῦσε βέβαια αὐτὸς ὁ ὁδοιπόρος νὰ εἶναι ὁ Ἀδάμ πού εἶχε ὀλισθήσει ἀπὸ ἐκείνη τὴ μακάρια καὶ ὑψηλὴ ζωὴ στὸ βάραθρο καὶ στὸ βίο τῶν γήινων πραγμάτων. Ποιὸς εἶναι ὁ ἱερέας; Ποιὸς εἶναι ὁ Λευίτης; Ὑποθετικὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἰωάννης, πού καὶ οἱ δύο κρύβονται μέσα στὰ παραπετάσματα τῆς παραβολῆς καὶ ἀποφεύγουν τὸ κοίταγμα τῶν πολλῶν. Αὐτοὶ δηλαδή, ἐνῶ βρῆκαν τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο (δηλαδή ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος) γυμνὸ ἀπὸ εὐσέβεια καὶ ἀρετὴ καὶ τραυματισμένο ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, τὸν ἔβλεπαν βέβαια, ἀλλὰ δὲν στάθηκαν ἱκανοὶ νὰ τὸν θεραπεύσουν. Ὁ

58. Ἰω. 8, 23.

λαβών, ἐν ὀνόματι καθυδρισμένῳ θησαυρὸν ἀγαθῶν φέρων, παρέσχε τὴν ἴασιν, ὅς ἐστιν ἡμῶν ὁ Σωτὴρ, τῇ δυσφήμῳ προσηγορίᾳ τοῦ Σαμαρείτου καλυπτόμενος καὶ τὰ τῆς σωτηρίας τῷ κειμένῳ πηγὰς ἀναβλύζων. Σαμαρείτην δὲ τὸν Σωτῆρα ὁ λόγος ὀνομάζει, 5 αἰσχύνων κἀνταῦθα τὴν τῶν οὕτως αὐτὸν καλεσάντων παράνοιαν Ἰουδαίων, ὅτι τὸν ὑπὲρ τοὺς Λευῖτας καὶ ἱερέας σπλαγχνιζόμενον καὶ θεραπεύοντα τὸν τετραυματισμένον Σαμαρείτην ἐξύδριζον. Τί δὲ τυγχάνει τὸ κτῆνος, ἐφ' οὗ τὸν ψυχορραγοῦντα καταθέμενος εἰς τὸ πανδοχεῖον ἤγαγεν ὁ Σωτὴρ; Ἡ δὴλον ὅτι ὄχη- 10 μα τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ (ὡς ἂν τις εἴποι) ὑποζύγιον τὸ ὁμόφυλον ἡμῖν, ὅπερ ἠμπίσχετο, τυγχάνει σῶμα, ἐφ' οὗ καὶ δι' οὗ πάντα ἀνέχων καὶ διαβαστάζων ἄγει πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς νόσου καὶ τὴν Ἐκκλησίαν; Καὶ γὰρ τῶν τραυμάτων αὕτη ἐστὶν ἡ τελεία θεραπεία καὶ ἀπαλλαγή.

15 Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τό·

«Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι.»

Τὸν περὶ τῆς προσευχῆς λόγον ἐν δυοῖ παραβολαῖς κατέκλεισε, τὸ μὲν εὐτόνως προσεύχεσθαι διὰ τοῦ κριτοῦ καὶ τῆς χήρας διδάξας ἡμᾶς, τὸ δὲ μετ' εὐλαβοῦς γνώμης διὰ τοῦ Φαρισαίου 20 καὶ τοῦ τελώνου. Ὅτι ἄριστόν ἐστι τὸ συνεχῶς ἐννοεῖν ποιήματα μὲν ἡμᾶς καὶ ζῶα ἐπίκηρα, δημιουργὸν δὲ τὸν Θεὸν καὶ ἄριστον τῆς ἡμετέρας ζωῆς οἰκονόμον. Τοῦτο δὲ πρὸ πάντων ἡ προσευχὴ κατορθοῖ. Οὐκ ἂν γὰρ τις προσεύξαιτο τὰ συμφέροντα, μὴ πληροφορίαν πρότερον λαβὼν ὅτι Θεὸς ἐστὶν ὁ τῆς ἰκετηρίας ἐπήκο- 25 ος καὶ δυνατὸς παρασχεῖν ἃ αἰτεῖται. Εὐχὴ τῆς ζωῆς ἡμῶν βοήθεια, ὁμιλία πρὸς Θεόν, λήθη τῶν γηϊνῶν, ἄνοδος πρὸς οὐρανόν. Καὶ τὸ ὄρθιον δὲ τῆς προσευχῆς, ἐκτεταμένας προβαλλόμενον τὰς χεῖρας, τὸ τοῦ Σταυροῦ πάθος ἐν τῷ σχήματι ἐξεικονίζει. Εἰ δ' ὡς ἀληθῶς προσεύχοιτο καὶ θεαρέστως ὁ προσευχόμενος, οὐκ ἐν 30 τῷ σχήματι μόνον τὸν Σταυρὸν διατυποῖ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάθεσιν.

Σαμαρείτης ὅμως μὲ τὸ περιφρονητικὸ ὄνομα, ὅταν τὸν συνάντησε, κουβαλώντας μαζί του θησαυρὸ ἀγαθῶν τοῦ ἐξασφάλισε τὴ θεραπεία. Αὐτὸς εἶναι ὁ Σωτήρας μας, ποὺ καλύπτεται κάτω ἀπὸ τὴν κακόφημη προσηγορία τοῦ Σαμαρείτη καὶ ποὺ ἀνέβλυσε τὶς πηγές τῆς σωτηρίας γιὰ τὸν ληστευμένο. Ἡ παραβολὴ ὀνομάζει τὸν Σωτήρα Σαμαρείτη, ἐξευτελίζοντας τὸν παραλογισμὸ τῶν Ἰουδαίων ποὺ τὸν κάλεσαν ἔτσι, ἐπειδὴ ἔβριζαν αὐτὸν ποὺ σπλαχνιζόταν καὶ θεράπευε περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖτες τὸν τραυματισμένο Σαμαρείτη. Καὶ τί εἶναι τὸ ζῶο, ὅπου ἔβαλε αὐτὸν ποὺ ψυχορραγοῦσε ὁ Σωτήρας καὶ τὸν μετέφερε στὸ πανδοχεῖο; Ἡ προφανῶς ὄχημα τοῦ Θεοῦ Λόγου καί, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς, καὶ ὑποζύγιο εἶναι τὸ ὁμόφυλός μας, ποὺ εἶχε φορέσει σῶμα, πάνω στὸ ὁποῖο καὶ μὲ τὸ ὁποῖο σηκώνοντας καὶ βαστάζοντας ὅλους, μᾶς ὁδηγεῖ στὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ νόσο καὶ στὴν Ἐκκλησία; Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ τέλεια θεραπεία τῶν τραυμάτων καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτὰ.

Τοῦ ἰδίου στὴ ρήση,

«Δύο ἄνθρωποι ἀνέβηκαν στὸ ἱερό γιὰ νὰ προσευχηθοῦν»⁵⁹.

Τὸν λόγο περὶ προσευχῆς τὸν ἀναπτύσσει σὲ δύο παραβολές· τὴ συνεχῆ προσευχὴ τὴ δίδαξε μὲ τὸν κριτὴ καὶ τὴ χήρα, ἐνῶ τὴν προσευχὴ μὲ εὐλάβεια μὲ τὸν Φαρισαῖο καὶ τὸν τελώνη. Ὅτι εἶναι ἀριστο νὰ ἔχομε στὸ νοῦ μας ὅτι εἴμαστε δημιουργήματα καὶ ὑπάρξεις θνητὲς καὶ ὅτι δημιουργός μας καὶ ἀριστος ρυθμιστὴς τῆς ζωῆς μας εἶναι ὁ Θεός. Αὐτὸ κυρίως εἶναι κατόρθωμα τῆς προσευχῆς. Γιατὶ δὲν θὰ ζητοῦσε κανένας στὴν προσευχὴ του ὅσα τοῦ συμφέρουν, ἀν δὲν γνώριζε πρῶτα ὅτι αὐτὸς ποὺ ἀκούει τὴν ἱκεσία μας καὶ εἶναι δυνατὸς νὰ μᾶς παράσχει αὐτὰ ποὺ ζητοῦμε, εἶναι ὁ Θεός. Ἡ προσευχὴ εἶναι βοήθεια τῆς ζωῆς μας, συνομιλία μὲ τὸν Θεό, λησιμονιὰ τῶν γήινων πραγμάτων, ἀνύψωση στὸν οὐρανό. Καὶ ἡ ὀρθὴ στάση κατὰ τὴν προσευχὴ καὶ ἡ προβολὴ τῶν ἀπλωμένων χειρῶν εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ σταυρικοῦ πάθους. Ἄν τώρα ὁ ἄνθρωπος προσεύχεται ἀληθινὰ κι ὅπως ἀρέσει στὸν Θεὸ δὲν εἰκονίζει μὲ τὴ στάση μόνο τὸν σταυρό, ἀλλὰ καὶ τὴ διάθεση.

Ὡς γὰρ ὁ τῷ Σταυρῷ προσηλωθείς, οὕτω νεκροποιεῖ πᾶσαν μὲν ἐπιθυμίαν σαρκὸς τῆς μνήμης ἀποτιναξάμενος, παντὸς δὲ πλούτου καὶ δόξης καὶ γένους προσπάθειαν. Οὐδὲν δὲ οὕτω πρᾶγμα ἐπιθυμητὸν αὐτῷ καὶ ἐπέραστον, ὡς εὐρίσκειν καιρὸν ἢ σχο-
5 λὴν ἐμπεσεῖν τῇ γνώμῃ.

Ἄλλὰ πρὸς δύο ταῦτα συντέτακται πᾶς ὁ σκοπὸς αὐτῷ, φυγεῖν τὴν κόλασιν καὶ θάπτον ἀπελθεῖν τοῦ βίου. Καὶ οὐδὲν ἕτερον παρὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς διανοίας εὐρίσκεται ἢ ἀναστρέφεται τοῦ ἐσταυρωμένου τῇ προσευχῇ. Εὐχὴ καὶ τὸν Ἐζεκίαν τῶν πυλῶν
10 τοῦ Ἄδου ἀνέσπασε, καὶ τὸν ἥλιον πρότερον (ἵνα τὰ ἄλλα αὐτῆς ἔργα ἐάσω) ἐδείξεν ὅτι δοῦλός ἐστι, καὶ δοῦλος χρεΐαις ὁμοδούλων ὑπηρετούμενος Ἔστι καὶ πράττειν τι τῇ φύσει καλὸν καὶ μὴ ποιῶντα καλῶς ἀφανίζειν τοὺς πόνους, ὡς ὁ Φαρισαῖος ἐν ταῖς προσευχαῖς μεγαλορρημονῶν, καὶ εἴ τις ἄλλος τὴν ἐλεημοσύνην
15 ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἐπὶ τῶν ὁμοίων. Μετριώτερον ἂν ὁ Φαρισαῖος ἡμάρτανεν, εἰ τὸν τελώνην ἀφῆκε τῆς παροινίας ἐλεύθερον νῦν δὲ ἐνὶ λόγῳ καὶ τῶν ἀπόντων κατεξανίσταται καὶ τοῦ παρεστῶτος ἐπιξαινει τὰ τραύματα. Διὸ ὁ μὲν Φαρισαῖος ἀπὸ δόξης εἰς τὸ τῆς ἀτιμίας κατέπεσε βάραθρον, ὁ δὲ τελώνης ἀπὸ τῆς ἐπο-
20 νειδίστου ζωῆς εἰς τὴν μακαρίαν ἐπανῆλθε κατάστασιν· καὶ ὁ μὲν πολλῷ τῷ μέσῳ τῆς πρὸς Θεὸν ἐγγύτητος ἐκεχώριστο, ὁ δὲ πρὸς τὴν τῆς παρρησίας χώραν ἀνείλκυστο.

Τοῦ αὐτοῦ,
εἰς τὸν Ζακχαῖον.

25 Ἰεριχὼ πόλις ἦν τῶν Χαναναίων μητρόπολις, ἣν ποτε μὲν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ πολεμῶν καὶ ὀλοθρευῶν κατέλαβε, νῦν δὲ ὁ ἀληθινὸς Ἰησοῦς θεραπεῦσαι παραγεγονῶς κατηξίωσε. Καὶ ὁ μὲν τυφλὸς ἐφωτίσθη, ὁ δὲ δῆμος ἐπιστώθη, πᾶσα δὲ γλῶσσα τὸν Ἰησοῦν ἐλάλει, καὶ τὸν τυφλὸν ὀφθαλμὸς ἅπας εἶχεν ἀναβλέψαν-
30 τα τοῦ θαύματος καὶ τῆς σωτηρίας διδάσκαλον αὐτοσχέδιον, οὐ

“Ὅπως δηλαδή ἐκεῖνος πού ἔχει καθηλωθεῖ στό σταυρό, ἔτσι αὐτός νεκρώνει κάθε σαρκική ἐπιθυμία ἀποτινάζοντάς την ἀπό τή μνήμη καί κάθε δεσμό μέ τόν πλοῦτο καί τή δόξα καί τήν ἀνθρώπινη φύση. Καί κανένα πρᾶγμα δέν εἶναι τόσο ἐπιθυμητό καί ἀξιαγάπητο σ’ αὐτόν, ὅσο τό νά βρῖσκει καιρό καί ἡσυχία νά πραγματοποιοῦν τήν ἐπιθυμία του. Ἄλλ’ ὅλος ὁ σκοπός του στοχεύει αὐτά τὰ δύο, ν’ ἀποφύγει τήν τιμωρία, καί νά ἀπέλθει γρήγορα ἀπό αὐτόν τόν βίο, καί κανένα ἄλλο ἐκτός ἀπό αὐτά δέν ἀπασχολεῖ τό νοῦ του, παρὰ μέ τήν προσευχή του νά στρέφεται στόν ἐσταυρωμένο. Ἡ προσευχή ἀπέσπασε καί τόν Ἐζεκία ἀπό τίς πύλες τοῦ Ἰερουσαλὴμ⁶⁰, καί πρῖν ἀπό αὐτόν ἔδειξε ὅτι καί ὁ ἥλιος (γιά νά παραλείψω ὅλα τὰ ἄλλα ἔργα τῆς) εἶναι δοῦλος, καί δοῦλος πού ὑπηρετεῖ στίς ἀνάγκες τῶν ὁμοδούλων του. Μπορεῖ νά πράττει κάποιος καί κάτι καλό, ἐπειδή ὅμως δέν τό πράττει ὀρθά, πηγαίνουν χαμένοι οἱ κόποι του, ὅπως κάνει ὁ Φαρισαῖος πού καυχιέται στίς προσευχές του⁶¹, καί ὅποιος ἄλλος, ἐπιδεικνύοντας τήν ἐλεημοσύνη του. Καί ἄλλες παρόμοιες περιπτώσεις. Λιγότερο θά ἀμάρτανε ὁ Φαρισαῖος ἂν ἄφηνε τόν Τελώνη ἔξω ἀπό τόν παραλογισμό του. Τώρα ὅμως μ’ ἓνα λόγο καί στούς ἀπόντες ἐπιτίθεται καί τοῦ παρόντος ξύνει τίς πληγές. Γι’ αὐτό ὁ Φαρισαῖος κρημνίζεται ἀπό τό ὕψος τῆς δόξας του στό βάραθρο τῆς ἀτιμίας, ἐνῶ ὁ τελώνης ἀπό τήν ἐπονειδιστή ζωή του, ἐπέστρεψε στήν κατάστασι τῆς μακαριότητος. Ὁ ἓνας ἀπομακρύνθηκε μέ μεγάλη ἀπόστασι ἀπό τό πλησίασμά του πρὸς τόν Θεό, ὁ ἄλλος ἀναψώθηκε στή χώρα τῆς παρησίας μπροστά στόν Θεό.

Τοῦ ἰδίου,
στόν Ζακχαῖο.

Ἡ πόλις Ἰεριχώ ἦταν μητρόπολις τῶν Χανααναίων, πού παλαιά ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ τήν κατέλαβε πολεμώντας την καί ἐξολοθρεύοντάς την⁶², ἐνῶ τώρα ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀληθινός τήν ἔκανε ἄξια νά τήν ἐπισκεφθεῖ καί νά τή θεραπεύσει. Ὁ τυφλός εἶδε τό φῶς⁶³, ὁ λαός πίστεψε καί κάθε ἄνθρωπος μιλοῦσε γιά τόν Χριστό καί ὅλων τὰ μάτια εἶχαν μπροστά τους τόν τυφλό πού εἶχε ἀναβλέψει, τόν εἶχαν αὐτοσχέδιο

63. Λουκᾶ 18, 35 ἔ.

λόγοις, ἀλλ' ἔργοις ἐκπαιδεύοντα τοὺς μαθητὰς τὴν ἀλήθειαν. Πᾶσα μὲν ἀδικία κακὸν καὶ μίσους ἄξιον, ὁ δὲ τελῶνης ἀνυπέ-
 βλητον· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πρόφασιν ἔχει τῆς ἁμαρτίας εὐπρόσω-
 πον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων εὐρίσκεται τις ἀνάγκη τοῦ κακοῦ
 5 καὶ ρίζα, ἐξ ἧν φύεται τὸ ἀδίκημα, ὁ δὲ τελῶνης θηρίον ἐστίν,
 ἀπροφάσιτος λοιμός, ταῖς λεωφόροις ἐπικαθήμενος. Ἐνόσει
 ταύτην ὁ Ζαχαῖος τὴν νόσον, πρὶν ἐγγὺς ἔλθῃ τοῦ Ἰησοῦ, μα-
 κροῦ τῆς ἀρρωστίας τοῦ Ἱερικουντίου τυφλοῦ ὑπάρχουσαν χεί-
 ρονα, εἴ γε ὁ μὲν σώματος ὁ δὲ ψυχῆς αὐτῆς ἐνόσει τὴν πῆρω-
 10 σιν. Μὴ δῶς ἄλλοις τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ τοῖς ἠδικημένοις τὰ οἰ-
 κεία ἀποκατάστησον· οὐ γὰρ προσδέχεται Θεὸς ἐλεημοσύνην
 ἐξ ἀρπαγῆς.

Καλὸς ὁ τελῶνης τῶν καθ' ἑαυτὸν κριτῆς καὶ οἰκονόμος.
 «Καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν», φησὶν,
 15 οὐκ ἄλλοις (ἄμισθον γὰρ τοῦτο καὶ ἀπρόσδεκτον Θεῷ), ἀλλ' αὐ-
 τοῖς τοῖς συκοφανθεῖσι. «Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένε-
 το, καθότι καὶ οὗτος υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν». Πῶς οὖν ἐκ τοῦ Ἀβρα-
 ἄμ ὁ ἐξ Ἱερικῶ τῆς Χανανίτιδος; Τί κοινὸν Ἀβραάμ εἰς γένος καὶ
 Χαναναίους; Ἡ δὴλον ὡς, εἰ καὶ μὴ τῇ σαρκὶ υἱὸς ἦν Ἀβραάμ,
 20 ἀλλὰ τοῖς ἠθεσι καὶ τοῖς ἔργοις ἅμα τῷ πλησιάσαι τῷ Χριστῷ τῶν
 ἐκ σπλάγχχνων προελθόντων τοῦ πατριάρχου μακροῦ γνησιώτερος
 παῖς καὶ γέγονε καὶ ἐπεγνώσθη. Οὕτω καὶ ὁ Ἀπόστολος υἱὸν ἐ-
 κάλεσε τὸν Ἐλύμαν τοῦ διαβόλου, καὶ ὁ Κύριος «Ἔμεῖς ἐκ τοῦ
 πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ», τοὺς Ἰουδαίους ἀνεῖπε. Καὶ ὁ Ζακ-
 25 χαῖος οὖν, ἐπειδὴ τὴν Ἀβραάμ ἐμιμήσατο πίστιν ὡς γὰρ ἐκεῖνος
 κληθεὶς ἀφῆκε τὴν πατρίδα, οὕτω καὶ οὗτος τὸ τελωνεῖον καὶ τὸν
 ἐκεῖθεν κατέλιπε πλοῦτον. Διὸ καὶ Χριστὸς ἡ ἀλήθεια εἰκότως
 αὐτὸν υἱὸν Ἀβραάμ ἀνεκήρυξε.

64. Λουκᾶ 19, 1.

65. Ὁπ. π. 8.

δάσκαλο τοῦ θαύματος καὶ τῆς σωτηρίας, πού διδάσκει στοὺς μαθη-
τὲς τὴν ἀλήθεια ὄχι μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ ἔργα. Κάθε ἀδικία βέβαια
εἶναι κακὸ ἀξιομίσητο καὶ ὁ τελώνης εἶναι κακὸ ἀνυπέροβλητο· γιατί
δὲν εἶχε οὔτε καν μὴ σοβαρὴ αἰτία τῆς ἁμαρτίας. Στὸν ἄλλο βρί-
σκεται ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου φύεται τὸ ἀδί-
κημα, ὁ τελώνης ὅμως εἶναι θηρίο, εἶναι λοιμὸς ἀπροσχημάτιστος,
πού κάθεται σὲ λεωφόρους. Αὐτὴ τὴ νόσο εἶχε ὁ Ζακχαῖος⁶⁶ προ-
τοῦ πλησιάσει τὸν Χριστό, πού ἦταν πολὺ χειρότερη ἀπὸ τὴν ἀσθέ-
νεια τοῦ τυφλοῦ τῆς Ἱεριχοῦς, ἀφοῦ ὁ ἕνας ἔπασχε ἀπὸ ἀναπηρία
τοῦ σώματος, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἀπὸ ἀναπηρία τῆς ψυχῆς. Μὴν δώσεις
στοὺς ἄλλους ὅ,τι εἶναι ἄλλων, ἀλλὰ ἀπόδωσε σ' αὐτοὺς πού ἔχουν
ἀδικηθεῖ τὰ δικά τους. Γιατί ὁ Θεὸς δὲν δέχεται ἐλεημοσύνη ἀπὸ
ἄρπαγές.

Ὁ τελώνης εἶναι καλὸς κριτὴς καὶ διαχειριστὴς τῶν πραγμάτων
του καὶ λέγει· «Ἄν ἀπὸ κάποιον πῆρα κάτι μὲ συκοφαντία, τοῦ τὸ
ἐπιστρέφω στὸ πενταπλάσιο»⁶⁶. δὲν τὸ ἐπιστρέφω σὲ ἄλλους (γιατί
αὐτὸ δὲν τὸ ἀνταμείβει καὶ δὲν τὸ δέχεται ὁ Θεός), ἀλλὰ σ' αὐτοὺς
τοὺς ἴδιους πού τοὺς ἀδίκησα μὲ συκοφαντία. «Σήμερα ἐγίνε σωτη-
ρία σ' αὐτὸ τὸ σπίτι, ἐπειδὴ κι αὐτὸς εἶναι υἱὸς τοῦ Ἀβραάμ»⁶⁶. Πῶς
εἶναι ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὴ Χαναναία
Ἱεριχώ; Τί κοινὸ ἔχει ἡ γενιὰ τοῦ Ἀβραάμ μὲ τοὺς Χαναναίους; Ἡ
εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι, ἂν καὶ δὲν εἶναι κατὰ τὴ σὰρκα υἱὸς τοῦ
Ἀβραάμ, σὰ ἦθη ὡστόσο καὶ σὰ ἔργα μαζί καὶ μὲ τὸ πλησίασμα
τοῦ Χριστοῦ πού προῆλθε ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ πατριάρχη, ἐγίνε κι
ἀναγνωρίσθηκε πολὺ πιὸ γνήσιος υἱός; Ἔτσι καὶ ὁ Ἀπόστολος
κάλεσε τὸν Ἐλύμα υἱὸ τοῦ διαδόλου, καὶ ὁ Κύριος εἶπε στοὺς Ἰου-
δαίους· «Ἔσεῖς προέρχεσθε ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ διαδόλου»⁶⁷. Καὶ ὁ
Ζακχαῖος λοιπόν, ἐπειδὴ μιμήθηκε τὴν πίστη τοῦ Ἀβραάμ, γιατί
ὅπως ἐκεῖνος, ὁ Ἀβραάμ, ὅταν δέχθηκε τὴν πρόσκληση ἄφησε τὴν
πατρίδα του, ἔτσι κι αὐτὸς ἄφησε τὸ χρυσορυχεῖο τελωνεῖο μὲ τὸν
πλοῦτο του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστός, ἡ ἀλήθεια, εὐλόγα τὸν ἀνακήρυ-
ξε υἱὸ τοῦ Ἀβραάμ.

66. Λουκᾶ δπ. π. 9.

67. Ἰω. 8, 44.

*Τοῦ αὐτοῦ,
εἰς τοὺς δύο υἱοὺς τοὺς παρὰ τῷ Λουκᾷ.*

Πατέρα μὲν ἢ παραβολὴν τὸν Θεὸν καὶ Ποιητὴν τοῦδε τοῦ
παντὸς ὀνομάζει, τὸν δὲ πρεσβύτερον υἱὸν καὶ νεώτερον ἀνθρώ-
5 πους δύο, τὸν μὲν παραμείναντα τῇ δοθείσῃ χάριτι καὶ τῷ ἐπιβάλ-
λοντι αὐτῷ τῆς κληρονομίας, καὶ οὐδαμοῦ τῆς Ἐκκλησίας οὐδὲ
τῆς τῶν ἀχράντων μυστηρίων κοινωνίας διὰ τῆς τοῦ θίου ἄσωτί-
ας ἀφηνιάσαντα, τὸν δὲ κατὰ πάντων τῶν εἰρημένων νεωτερίσαν-
τα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ἀληθινοῦ χωρισθέντα πατρὸς καὶ σπα-
10 θήσαντα καὶ διαφθείραντα τὰς παρ' αὐτοῦ δοθείσας δωρεάς, ὡς
εἰώθεσαν πράττειν οἱ ἄσωτοι. Ἔστι καὶ τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς
οὐσίας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ὁ νεώτερος υἱὸς ἐπιζητεῖ, τὸ βάπτισμα
καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ γὰρ πολλοὶ καὶ τῶν νε-
ωτέρων καὶ ζητοῦσι ταῦτα καὶ λαμβάνουσιν, ἀλλ' οἱ πρεσβυτικὸν
15 ἔχοντες φρόνημα, ἐκεῖνοι καὶ τὸ δῶρον ἐν ἀκριθείᾳ φυλάττουσιν.
Ἴσον μὲν οὖν ἔστι τὸ ἐπιβάλλον ἐκάστῳ, ἢ δὲ τῶν λαμβανόντων
κατὰ τὴν σπουδὴν ἐκάστου διαφορὰ ἐκείνη καὶ μείζον καὶ ἔλατ-
τον αὐτὸ ποιεῖ ἢ καὶ ὅλως σπαθίζει ἐκδαπανῶν, ὥσπερ ὁ ἄσωτος.
Τὸ μὲν ἐπιβάλλον τοῦτ' ἂν αἰνίττοιτο ἢ παραβολή, τὸ δὲ μακρὰν
20 ἀποδημίαν στείλασθαι τὸ μακρυνθῆναι καὶ τῶν δωρεῶν καὶ τῶν
ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἐσπάθησε καὶ ὁ Ἀδὰμ τὴν οὐσίαν, καὶ πά-
σης τῆς πατρικῆς εὐπορίας ἐξέπεσε, καὶ ὑπερωρίσθη χωρίου,
ἀφθονίαν βρύοντος ἀγαθῶν.

Χαλεπὸν μὲν υἱῷ νεωτέρῳ χωρισθῆναι πατρὸς. Δαπάνην γὰρ
25 ἄσωτον καὶ ἀκολασίαν καὶ ὀμιλίας ἤθη φθειρούσας ὁ τοῦ πατρὸς
ἐλαύνει καὶ ἀποδιώκει ὀφθαλμὸς Ὅταν δὲ ἐφ' ἑαυτῆς γένηται
νεότης, καὶ μήτε φόβος πάρεστι μήτε αἰδώς, δύο φύλακες ἰσχυροὶ
ταραπτομένης νεότητος, τότε δὴ τότε οἴχεται πάντα καὶ ἀνατέ-
τραπται. Ἔστι δὲ καὶ ὁ πολίτης τῆς μακρὰν ἀπωκισμένης Θεοῦ
30 χώρας ἐκείνης ὁ διάβολος Καὶ γὰρ τῆς ἁμαρτίας ἡ πόλις πρῶτον
πολίτην ἔχει καὶ πολιστὴν τὸν διάβολον, πανταχόθεν πάντας συν-

Τοῦ ἴδιου

στοὺς δύο υἱοὺς ποὺ ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς⁶⁸.

Ἡ παραβολὴ ὀνομάζει πατέρα τὸν Θεὸ καὶ ποιητὴ αὐτοῦ τοῦ παντός, ἐνῶ τὸν πρεσβύτερο υἱὸ καὶ τὸν νεότερο δύο ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας παρέμεινε στὴ χώρα ποὺ τοῦ δόθηκε καὶ στὸ κληρονομικὸ μερίδιο ποὺ τοῦ ἀνῆκε καὶ ποὺ καθόλου δὲν διέκοψε τὴν κοινωνία του μὲ τὴν Ἐκκλησία οὔτε μὲ τὰ ἄχραντα μυστήρια ἕξαιτίας τοῦ ἀσώτου βίου· ὁ ἄλλος ἐπαναστάτησε ἐναντίον ὅλων αὐτῶν ποὺ εἶπαμε καὶ ποὺ γι' αὐτὸ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ διασπάσθηκε καὶ ξόδεψε ὅλες τὶς δωρεές ποὺ τοῦ ἔδωσε, ὅπως γνωρίζουν νὰ πράττουν οἱ ἄσωτοι. Τὸ κληρονομικὸ μερίδιο τῆς περιουσίας ποὺ ζητᾶ ἀπὸ τὸν πατέρα του ὁ μικρότερος υἱὸς εἶναι τὸ βάπτισμα καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ ἄχραντου σώματος. Γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νεότερους καὶ τὰ ζητοῦν αὐτὰ καὶ τὰ λαμβάνουν. Ἄλλ' ὅποιοι ἔχουν γεροντικὸ φρόνημα αὐτοὶ εἶναι ποὺ φυλάγουν μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τὸ δῶρο. Τὸ μερίδιο τοῦ ἑνὸς εἶναι ἴσο μὲ τοῦ ἄλλου. Ἐκείνη ἡ διαφορὰ τῶν κληρονόμων ἀνάλογα μὲ τὴ σοβαρότητα καθενὸς τὴ μεγαλώνει καὶ τὴν ἐλαττώνει ἢ καὶ τὴ διασπαθίζει τελείως καὶ τὴν ξοδεύει, ὅπως ὁ ἄσωτος. Μὲ τὸ κληρονομικὸ μερίδιο μπορεῖ αὐτὸ νὰ ὑπαινίσσεται ἢ παραβολή, ἐνῶ μὲ τὴ μακρινὴ ἀποδημία ὑπαινίσσεται τὴν ἀπομάκρυνση καὶ ἀπὸ τὶς δωρεές καὶ ἀπὸ τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ. Διασπάθισε καὶ ὁ Ἀδὰμ τὴν περιουσία καὶ ἔχασε ὅλη τὴν πατρικὴ εὐπορία καὶ ἐξορίσθηκε ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ ἀνάβλυζε ἀφθονία ἀγαθῶν.

Εἶναι βέβαια ἐπικίνδυνο σὲ νεότερο υἱὸ νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν πατέρα του. Γιατὶ τὸ ἄγρυπνο μάτι τοῦ πατέρα ἀπομακρύνει καὶ ἀποδιώχνει τὴν ἄσωτη σπατάλη καὶ τὴν ἀκολασία καὶ τὶς συναναστροφές ποὺ φθείρουν τὰ ἦθη. Ὅταν ἡ νεότητα γίνε ἀναξάρτητη καὶ δὲν τὴν παραστέκουν οὔτε φόβος οὔτε σεβασμὸς, δυὸ ἰσχυροὶ φύλακες τῆς ταραγμένης νεότητος, τότε λοιπόν, τότε φεύγουν τὰ πάντα καὶ ἀνατρέπονται. Καὶ πολίτης ἐκείνης τῆς χώρας ποὺ εἶναι ἀποικισμένη μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι ὁ διάβολος. Γιατὶ τῆς ἁμαρτίας ἡ πόλη ἔχει πρῶτο πολίτη καὶ ἰδρυτὴ τῆς τὸν διάβολο, ποὺ ἀπὸ παντοῦ συναθροίζει ὅλους τοὺς ἀσώτους καὶ τοὺς κάνει συμπολίτες

άγοντα τούς άσώτους και συμπολίτας ποιούμενον και είς άτίμους και σλώδεις παραπέμποντα πράξεις. Και γάρ και χοιροβίων έστιν άγέλαρχης, άλλ' ουχι ποιμήν λογικῶν προβάτων, ὡσπερ ὁ Δεσπότης, «ὁ τιθεὶς ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ». Ἀπο-
5 στέλλει οὖν ὁ ἀρχισυνδότης τὸν ἄθλιον νεανίσκον βόσκειν χοί-
ρους, και ἦν ποτε εὐδαίμων ὁμοδίαιτος τῶν χοίρων, ἐσθίων κερά-
τια.

Τοιοῦτον γάρ και ἡ ἁμαρτία· πρὸς ὀλίγον μὲν ἠδεῖα, οὐδὲν δὲ τρόφιμον οὐδὲ χρήσιμον φέρουσα. Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν και
10 γάρ οὐκ ἦν ἑαυτοῦ, ἔκδοτος γεγωνὸς και πεπραμένος τοῖς πάθεσι και τῶν ἐμφύτων φρενῶν ἐξεστηκῶς. Μισθωτὸν δὲ μετὰ τὴν ἐπι-
στροφὴν και μετάνοιαν ὁ ἄσωτος ἑαυτὸν ὀνομάζει, και πάντα τὰ τῆς ἀτιμίας ὀνόματα, ἔν' ἡμῖν ὑπογράψη ὁ λόγος ὅπως χρὴ μετα-
νοοῦντας ταπεινοῦσθαι και τὴν καρδίαν διὰ τῶν ῥημάτων συν-
15 τρίβεσθαι. Ὅτι μὴ δεῖ τὸν μετανοοῦντα και ἐξιλεούμενον τὸν Θε-
ὸν οὐδὲ ἀτενὲς βλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν, ἡ παραβολὴ διδάσκει, άλλὰ τῷ ἐρυθριῶντι βλέμματι τὸ τῆς ψυχῆς κατηφὲς και ἀπαρη-
σίαστον μηνύειν.

Ὅρα δὲ πῶς τὴν τοῦ Θεοῦ διαγράφει ἀγαθότητα. Ἐρχόμε-
20 νον γάρ τὸν ἄσωτον οὐ μόνον οὐκ ἀποπέμπεται οὐδὲ παρορᾷ, άλλὰ και προσυπαντᾷ και τρέχων, ἵνα θᾶπτον ἀπολάβῃ τὸν πλανη-
θέντα. Και περιχεῖται τῷ τραχήλῳ, και περιπλέκεται, και ἐπιρρεῖ δάκρυον, και ἀσπάζεται, τῆς καταλλαγῆς διδούς τὸ σύμβολον και τῆς ἀμνηστίας τῶν προλαβόντων τὸ ἐνέχυρον. Στολὴ δ' ἂν ἡ
25 πρώτη εἴῃ οὐκ αὐτὸ τὸ βάπτισμα (οὐ γάρ οἶόν τε τυχεῖν δευτέρου βαπτίσματος), άλλ' ἡ πρώτη στολὴ και χάρις, ἦν ἀπ' ἀρχῆς ἕκα-
στος τῶν πιστῶν ἐνδύεται διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἀντὶ γάρ τῆς διὰ τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἡ διὰ μετανοίας ἡμῖν παρὰ Θεοῦ ἐχαρίσθη ἀναγέννησις, ἥτις τὰ μολύσματα ἡμῶν τῷ δακρύῳ πλύ-
30 νουσα πάλιν καθαρὸς ἀποφαίνει. Δίδοται δὲ τῷ ἄσώτῳ μετὰ τὴν στολὴν και δακτύλιος, σύμβολον τῆς νοητῆς σφραγιδος τοῦ Πνεύματος. Ὡς γάρ ἐν τῇ διὰ τοῦ βαπτίσματος παλιγγενεσίᾳ και

του και τούς έξωθει σέ αἰσχροές πού ταιριάζουν σέ χοίρους πράξεις. Γιατί εἶναι ἀγελάρχης χοιροβίων, και ὄχι ποιμένας λογικῶν προβάτων, ὅπως ὁ Δεσπότης, «πού θυσιάζει τήν ψυχή του για χάρη τοῦ ποιμνίου του»⁶⁹. Ἀποστέλλει λοιπόν ὁ ἀρχιχοιροβοσκός τόν δυστυχημένο νά βόσκει χοίρους, και αὐτός ὁ εὐτυχισμένος κάποτε μοιράζεται τήν τροφή τῶν χοίρων, τρώγοντας ξιλοκῆρατα. Γιατί τέτοια εἶναι και ἡ ἁμαρτία, πρὸς στιγμὴν προξενεῖ εὐχάριστη, και δὲν παράγει τίποτε ἀξιο για τροφή ἢ ὠφέλιμο.

«Κι ὅταν ἐπιτέλους ἦρθε στόν ἑαυτό του»⁷⁰. Δὲν ἦταν βέβαια ὁ ἑαυτός του, ὅταν εἶχε παραδοθεῖ και πουληθεῖ στὰ πάθη και εἶχε βγεῖ ἔξω ἀπὸ τήν ἔμφυτη λογική του. Ὁ ἄσωτος μετὰ τήν ἐπιστροφή του και τὴ μετάνοια ὀνομάζει τόν ἑαυτό του μισθωτό και με ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς ἀτιμίας, για νά ὑπογραμμίσει σ' ἑμᾶς ὁ λόγος, ὅτι πρέπει νά μετανοοῦμε και νά ταπεινωνόμαστε και με τούς χαρακτηρισμούς αὐτούς νά συντριβομε τήν καρδιά μας. Ἀκόμα ἡ παραβολὴ διδάσκει ὅτι αὐτός πού μετανοεῖ και θέλει νά ἀποκτήσει τήν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ δὲν πρέπει νά κοπιάζει με εὐθὺ βλέμμα στόν οὐρανό, ἀλλὰ με τὸ χαμηλωμένο πρόσωπο νά δηλώνει τὴ σκυθρωπότητα και τὴν ταπείνωση τῆς ψυχῆς του.

Πρόσεχε ὅμως πῶς περιγράφει τὴ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἔρχεται ὁ ἄσωτος ὄχι μόνο δὲν τόν διώχνει και δὲν ἀδιαφορεῖ, ἀλλὰ βγαίνει νά τόν προῦπαντήσει, και μάλιστα τρέχοντας, για νά χαρεῖ γρηγορότερα τόν παραπλανημένο. Κρεμάζεται ἀπὸ τὸ λαιμό του και τόν σφιχταγκαλιάζει, τόν βρέχει με τὰ δάκρυά του και τόν φιλά⁷¹, δίνοντάς του τὸ σύμβολο τῆς συμφιλίωσης και τὴν ἐγγύηση τῆς λήθης ὅσων εἶχαν συμβεῖ. Ἡ πρώτη στολή⁷² δὲν εἶναι βέβαια τὸ βάπτισμα (γιατι δὲν μπορεῖ νά λάβει δεύτερο βάπτισμα), ἀλλὰ ἡ πρώτη στολή και χάρη πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ με τὸ βάπτισμα ντύνεται κάθε πιστός. Γιατι ὄχι με τὸ λουτρό, ἀλλὰ με τὴ μετάνοια μᾶς χαρίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸ ξαναγέννημά μας, ἢ ὅποια μετάνοια πλένει με τὰ δάκρυά μας τίς ἀκαθαρσίες μας και μᾶς δείχνει πάλι καθαρούς. Μετὰ τὴ στολή δίνεται στόν ἄσωτο και δαχτυλίδι⁷³, σύμβολο τῆς νοητῆς σφραγίδας τοῦ Πνεύματος. Ὅπως δηλαδή με τὴν ἀναγέννη-

72. Ὁπ. π. 22.

73. Ὁπ. π.

στολή και σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου, οὕτω και ἐν τῇ δια-
 τῆς μετανοίας ἀναγεννήσει. Προσφέρεται δὲ και ὑποδήματα, ἵνα
 θαρρεῖν ἔχη τὴν τοῦ ὄφεως καταπατεῖν κεφαλὴν. «Σὺ γάρ», φησί,
 «τηρήσεις αὐτοῦ κεφαλὴν, καὶ ἐκεῖνος τηρήσει σου πτέρναν». Πρὸς
 5 ἑκάτερον οὖν χρήσιμον τὰ ὑποδήματα, και εἰς τὸ καταπατεῖν τὴν
 τοῦ ὄφεως κεφαλὴν και εἰς τὸ τὴν ἐκεῖθεν βλάβην τὴν πτέρναν δι-
 αφυγεῖν. Μὴ λυπεῖτω σε ἢ τοῦ πατρὸς ἀγαθότης, εἰ περιέχεται
 τοῦ δυσπραγήσαντος παιδός. Ὁ ἐλεῶν οὐ δικάζει μετὰ ἀκριδεΐ-
 ας, ἀλλὰ φιλανθρώπως χαρίζεται, και ταῦτα ὅταν ὑπάρχη πατήρ,
 10 ὡσπερ τινὶ βία πρὸς τὸν οἶκτον ἐλκόμενος.

Τοῦ αὐτοῦ,

εἰς τὸν δοῦλον τοῦ ἑκατοντάρχου, ὃν ὁ Κύριος ἐθεράπευσεν.

Ὅτι ἐν τῷ παρόντι λόγῳ ὑπόθεσιν τὸν δοῦλον λαβὼν, εἰς
 παραίνεσιν δούλων και δεσποτῶν τὸ πλεῖστον τῆς σπουδῆς
 15 ἀποτείνει, τοὺς μὲν νουθετῶν εὐπειθῶς και ἀδόλως ὑπηρετεῖν
 τοῖς δεσπόταις, τοὺς δὲ φιλανθρώπως και ἡμέρως και ὡς ὁμο-
 φύλοις και ἀδελφοῖς προσιέναι. Ὁ αὐτὸς γὰρ πηλὸς ἀμφοῖν και
 ἢ αὐτῇ τοῦ Πλάστου χεῖρ, και τὰ αὐτὰ ἔργα τε φυσικὰ και πάθη
 και τὸ τῆς κατασκευῆς σχῆμα και ἢ μορφή θεωρεῖται. Δι' ἃ
 20 προσῆκεν, εἰ μὴ τις ἄλλος ἦν μηδὲ νόμος θεῖος μήδ' ἔμφυτος
 πρὸς τὸ συγγενὲς ἔλεος και ἀγάπη, ἐχρῆν ἀδελφικῶς αὐτοῖς και
 πατρικῶς προσφέρεσθαι και τοῖς ἰατροῖς δὲ παραίνεσιν φιλαν-
 θρωπίας ποιεῖται.

Ὅτι Σκύθην, φησί, θᾶπτόν τε τὴν Ἑλληνίδα μαθόντα εἶδον,
 25 εἰς μειρακίων ἡλικίαν ἄρτι παρελθόντα· εἶτα τοῦ ὠνησαμένου δε-
 σπότητος μαθήμασιν ἐλευθερίοις αὐτὸν ἐκδεδωκότος, τοσοῦτον ἐπι-
 δοῦναι τούτοις και γενέσθαι κατὰ πολλὰ τῶν μαθημάτων περιδέ-
 ξιον, ὡς και παρ' Ἑλλησι και παρὰ Ῥωμαίοις λαμπρὸν γενέσθαι
 και περιδόητον, ἐπειδὴ και νόμων ὠφθη διδάσκαλος. Ὁ δ' ὠνη-
 30 σάμενος Σύρος ἦν, Ἀντιοχείας πολίτης και γραμματικῆς παιδῶν

σή μας μέσω τοῦ βαπτίσματος λαμβάνομε καὶ στολή καὶ σφραγίδα δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μετὴν ἀναγέννηση μέσω τῆς μετάνοιας. Τοῦ προσφέρονται καὶ ὑποδήματα⁷⁴, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ καταπατεῖ τὴν κεφαλὴ τοῦ φιδιοῦ μετὰ θάρρος. Ἐσύ, λέγει, θὰ χτυπήσεις τὴν κεφαλὴ του καὶ ἐκεῖνο θὰ σοῦ δαγκώσῃ τὴ φτέρνα⁷⁵. Καὶ γιὰ τὰ δύο εἶναι χρήσιμα τὰ ὑποδήματα· καὶ γιὰ νὰ πατήσῃ κανεὶς τὴν κεφαλὴ τοῦ φιδιοῦ καὶ γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὸ δάγκωμα ἀπὸ αὐτὸ στὴ φτέρνα. Νὰ μὴ σὲ λυπεῖ ἡ ἀγαθότητα τοῦ πατέρα, ἂν ἀγκαλιάζῃ τὸ παιδί του ποὺ πλανήθηκε. Ὅποιος ἐλεεῖ δὲν δικάζει μετὰ ζυγὸ ἀκριβείας, ἀλλὰ χαρίζει μετὰ φιλανθρωπία, καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὸς ποὺ ἐλεεῖ εἶναι πατέρας, ποὺ ἔλκεται σὰν ἀπὸ κάποια βία ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία.

Τοῦ ἰδίου,

στὸ δούλο τοῦ Ἑκατόνταρχου ποὺ θεράπευσε ὁ Κύριος⁷⁶.

Στὸ λόγο του αὐτὸν παίρνει τὸ παράδειγμα τοῦ δούλου καὶ ἀποτείνει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς συμβουλῆς του στοὺς δούλους καὶ τοὺς κυρίους, τοὺς δούλους συμβουλεύοντάς τους νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς κυρίους καὶ νὰ εἶναι ὑπάκουοι καὶ εἰλικρινεῖς, καὶ στοὺς κυρίους νὰ συμπεριφέρονται μετὰ φιλανθρωπία καὶ καλωσύνη πρὸς αὐτοὺς ὡς ὁμοφύλους τους καὶ ἀδελφούς. Γιατὶ βλέπομε καὶ στοὺς δύο τὸν ἴδιο πηλό, τὸ ἴδιο χέρι τοῦ πλαστοουργοῦ, τὰ ἴδια φυσικὰ ἔργα καὶ πάθη, τὸ σχῆμα καὶ ἡ μορφή τῆς κατασκευῆς. Γι' αὐτὰ ἔπρεπε, καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε κάποιος ἄλλος θεῖος νόμος οὔτε ἔμφυτη εὐσπλαχνία καὶ ἀγάπη πρὸς τοὺς ὁμοφύλους μας, ἔπρεπε νὰ συμπεριφερόμαστε σ' αὐτοὺς ἀδελφικὰ καὶ πατρικὰ. Ἀπευθύνει ἐπίσης παραίνεση φιλανθρωπίας καὶ στοὺς γιατρούς.

Εἶδα, λέγει, καὶ Σκύθη νὰ μαθαίνει γρήγορα τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα μόλις ἔγινε μειράκιο. Ἐπειτα ὁ κύριός του, ὅταν τὸν μόρφωσε μετὰ ἐλευθέρια μαθήματα, τόσο πολὺ προόδευσε σ' αὐτὰ καὶ ἔγινε ἐξαιρετος σὲ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ, ὥστε καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων ἔγινε ἐπιφανὴς καὶ περιδότης, ἀφοῦ ἔγινε καὶ δάσκαλος νόμων. Αὐτὸς ποὺ τὸν ἀγόρασε ἦταν Σύρος, πολίτης τῆς

76. Λουκᾶ 7,2

διδάσκαλος γενέσθαι δὲ καὶ μαθητὴν ἑαυτὸν φησιν ὁ φιλάρετος οὗτος Ἀστέριος τοῦ ἀργυρωνήτου τούτου Σκύθου· ποῦ δὲ διατρίβοντας ἢ τίνος μαθήματος, οὐ λέγει. Σὺ καὶ τὸν Μωσέα τὸν φυγάδα ἄρχοντα λαῶν καὶ δήμων ἐποίησας, οὐκέτι κατὰ τὸν Νῶε ἐπὶ ὄχληματος περαιούμενον πελαγισθέντα τὸν κόσμον, ἀλλὰ δεσποτικῶς ἤδη τὴν θάλασσαν τέμνοντα καὶ πεζεύοντα τὸν θυθόν. Σὸς παῖς καὶ ὁ Ἡλίου μαθητὴς Ἐλισσαῖος, ὁ καὶ ζῶντα ἀποδοὺς τὸν παῖδα τῇ Σωμανίτιδι, καὶ μετὰ θάνατον τοῖς λειψάνοις τὸν παρατεθέντα νεκρὸν ζώσας· ἔτι γὰρ ἢ τῆς πίστεως χάρις, ὥσπερ ἀρώματος πνοή, παραμείνασα ἐδόξαζε τοῦ πιστοῦ καὶ τὸν τάφον.

Τοῦ αὐτοῦ,

εἰς τὴν παρείσθασιν τῶν νηστειῶν.

Οὐδεὶς εὐωχίαις σχολάζων ἀρετῆς μαθητῆς. Μία μέθη καὶ τὸν πατέρα τῆς εὐπρεποῦς σκέπης καὶ τὸν υἱὸν ἐλευθερίας ἐγύμνωσεν. Ἐβλάβη διὰ γαστέρα καὶ ὁ πρεσβύτερος παῖς τοῦ Ἰσαάκ περιχανῶν γὰρ διὰ κατασχοῦσαν πείναν τῷ φακῷ ἀπέδοτο μὲν τὰ πρωτοτόκια τῷ ἀδελφῷ, ἐκεῖθεν δὲ λοιπὸν καὶ τὴν πατρικὴν εὐλογίαν ἐκλάπη. Μὴ νόθευε τὴν νηστείαν, ἵνα μὴ πάθῃς τὰ τῶν καπήλων. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι τῷ οἴνῳ παραμιγνύντες ὕδωρ κολάζονται, πῶς οἱ τῷ αὐστηρῷ τῆς νηστείας τὰς σεσοφισμένας ἀπολαύσεις ἐπεισάγοντες τὸ ἀτιμώρητον ἔξουσιν; Φεύγωμεν τὴν φιληδονίαν· ἀμήχανον γὰρ τὸν αὐτὸν εἶναι φιλήδονον καὶ φιλόθεον. Ὁ βασιλεύς ποτε τῶν Ἀσσυρίων ἐκεῖνος ὁ πάντα τῇ γαστρὶ ζῶν καὶ τῷ τρυφῶντι δίψῳ, ὡς φάτνη βοῦς, προσδεδεμένος. Ἦν δὲ τοῖς τρισὶν ἱεροῖς παισὶ καὶ ὁ οἶνος φευκτὸς διὰ τὴν σπονδὴν καὶ κρέας ἅπαν διὰ τὰς θυσίας. Καὶ ἦν αὐτοῖς καὶ τοῦ ὑπὲρ τοὺς τρυφῶντας κάλλους ὁ Θεὸς ἐπιμελητῆς καὶ ἡ νηστεία κομμῶτρια.

Δὸς τὴν ἀκοὴν τῇ μαθήσει τῶν κεκρουμένων, καὶ ἀναμνημονήσεις τροφῆς, ὡς ὁ δῆμος ὁ τῷ Ἰησοῦ ἐπόμενος λόγῳ καὶ ἔργῳ

77. Γέν. 9, 21-23.

78. Γέν. 25, 34.

Ἐπιπέδου καὶ γραμματοδιδάσκαλος. Καὶ ὁ εὐσεβὴς αὐτὸς συγγραφέας Ἀστέριος λέγει ὅτι ἔγινε καὶ ὁ ἴδιος μαθητὴς τοῦ ἀγορασμένου μὲ ἀργυρο αὐτοῦ Σκύθη· ποῦ τὸν βρῆκε ὅμως καὶ ποῖο μάθημα ἄκουσε ἀπὸ αὐτὸν δὲν τὸ λέγει. Ἐσὺ ἔκανες καὶ τὸν ἐξόριστο Μωυσῆ ἄρχοντα λαοῦ καὶ λαῶν, ποῦ δὲν διέσχισε πάνω σὲ ὄχημα τὸ πέλαγος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μὲ κυριαρχικὴ ἐξουσία χάριζε τῇ θάλασσα καὶ περνοῦσε πεζὸς τὸν βυθό. Δικό σου παιδί εἶναι καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Ἡλία ὁ Ἐλισαῖος, ποῦ ἀπέδωσε ζωντανὸ στὴ Σωμανίτιδα τὸν υἱὸ τῆς καὶ μετὰ τὸ θάνατό του ζωοποίησε τὸν νεκρὸ ποῦ ἔβαλαν κοντὰ τὰ λείψανά του· γιατί ἀκόμα ἡ χάρις τῆς πίστεως σὰν πνοὴ ἀρώματος ἔμεινε καὶ δόξαζε καὶ τὸν τάφο τοῦ πιστοῦ.

Τοῦ ἴδιου,

στὸ πλησίασμα τῶν νηστειῶν.

Κανένας δὲν εἶναι μαθητὴς τῆς ἀρετῆς ἂν ἀσχολεῖται μὲ τὰ συμπόσια. Μιὰ μέθη γύμνωσε καὶ τὸν πατέρα ἀπὸ τὸ σεμνὸ φόρεμα καὶ τὸ υἱὸ ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν⁷⁷. Τιμωρῆθηκε γιὰ τὴ λαιμαργία του καὶ ὁ μεγαλύτερος υἱὸς τοῦ Ἰσαάκ· ἐπειδὴ λιγουρευόταν τὶς φακὲς ἐξαιτίας τῆς πείνας του παρέδωσε στὸν ἀδερφό του τὰ πρωτοτόκια καὶ ἀπὸ αὐτὰ στερήθηκε καὶ τὴν πατρικὴ εὐλογία⁷⁸. Νὰ μὴ νοθεύεις τὴ νηστεία γιὰ νὰ μὴν πάθεις ὅ,τι καὶ οἱ κάπηλοι. Γιατί, ἂν ἐκεῖνοι τιμωροῦνται ἐπειδὴ ἀναμιγνύουν νερὸ στὸ κρασί, πῶς αὐτοὶ ποῦ εἰσάγουν στὴν αὐστηρότητα τῆς νηστείας δόλιες ἀπολαύσεις θὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀτιμωρησία; Ἄς ἀποφεύγομε τὴ φιληδονία· εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι κάποιος φιλήδονος καὶ μαζὶ φιλόθεος. Ἐκεῖνος ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων κάποτε ποῦ ζοῦσε γιὰ τὴν κοιλιὰ καὶ τὸ βίον τῶν διασκεδάσεων ἦταν δεμένος, ὅπως τὸ βόδι στὴ φάτνη. Ἀντίθετα οἱ τρεῖς παῖδες ἀπέφευγαν γιὰ χάρις τῶν σπονδῶν καὶ τὸ κρασί καὶ γιὰ χάρις τῶν θυσιῶν τὸ κρέας⁷⁹. Καὶ ἦταν ἐπιμελητὴς τῆς ὁμορφιάς τους πάνω ἀπὸ τοὺς παραδομένους στὴν τρυφή ὁ Θεὸς καὶ ἡ νηστεία ποῦ τοὺς περιποιόταν.

Ἄνοιξε τὰ αὐτιά σου στὴ μάθηση τῶν μυστικῶν καὶ δὲν θὰ θυμᾶσαι τὴν τρυφή, ὅπως ὁ λαὸς ποῦ ἀκολουθοῦσε τὸν Χριστὸ ποῦ

παιδεύοντι. Καταλιπὼν τὴν συναγωγὴν τῶν πονηρευομένων, πρόσελθε τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἰ δ' ἔτι τοῖς Ἰουδαϊκοῖς προσδέδεσαι, τί σοι βούλεται ἢ νηστεία ἢ τοὺς νειλῶνους κροκοδείλους μιμεῖσθαι, οὓς φασὶ ταῖς κεφαλαῖς ἐπιθρηνεῖν τῶν ἀνθρώπων ὧν ἔφαγον καὶ 5 δακρῦειν ἐπὶ τοῖς λειψάνοις τῶν φόνων, οὐ μετάνοιαν τῶν γεγενημένων λαμβάνοντας, ἀλλὰ τὸ ἄσαρκον τῆς κεφαλῆς (ἐμοὶ δοκεῖν) ὀδυρομένους ὡς εἰς βρωσιν οὐκ ἐπιτήδειον; Νηστεία μὲν πυκνώσεώς ἐστι καὶ κοσμίας καταστολῆς ἐπιδείκνυται παιδαγωγός, χορεία δὲ τὸ διακεχυμένον ἐρμηνεύει τῆς ψυχῆς. Καὶ ἐκάστου πρά- 10 γματος ἐξαίρετά ἐστι καὶ τὰ σχήματα, ἐκ τῆς αἰσθητῆς ἐπιφανείας τὴν ἀόρατον τῆς ψυχῆς δηλοῦντα κατάστασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ νόμον λαμβάνων εἰς κανόνα βίου καὶ εὐτακτον πολιτείαν ὀφείλει δεδοικέναι καὶ τὴν ἐκ τῆς παρακοῆς τιμωρίαν, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς τὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν παραγγέλματα ἔγγραφα τοῖς ἀνθρώποις ἐκπέμ- 15 πων εὐθὺς προσέθηκε καὶ τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγος, σύμβολον τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, ἵνα οἱ μαθηταὶ τῶν πραγμάτων διὰ τῆς ἀναστάσεως τὴν κρίσιν προβλέποντες φυλάξωσιν ἀπαράβατα τῆς θείας νομοθεσίας τὰ δόγματα.

Τοῦ αὐτοῦ,

20 εἰς τὸν ἐκ κοιλίας τυφλόν.

[Ἡ ἐνταῦθα τοῦ ὀφθαλμοῦ ἔκφρασις καὶ ἡ τῆς εἰκόνας, ἢ τῆς ἁγίας Εὐφημίας εἰκονίζει τὴν μορφήν, πολλὴν εἰς κάλλος τὴν συγγένειαν φέρει, ὡς μὴ ἕτερον καὶ ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸν εἶναι δημιουργὸν ἑκατέρας ἐκφράσεως. Εὐσεβεῖ δὲ φανερῶς ἐνταῦθα, ἰσότημον 25 τῷ Πατρὶ καὶ προαιώνιον τὸν Υἱὸν θεολογῶν, ὥστε οὐκ ἂν εἶη ὁ Ἄρειανός ὁ τὴν ἔκφρασιν τῆς εἰκόνας εὐφυῖα λόγων ὑποβαλόν].

Ἐπειδὴ λόγῳ καταγγέλλων τοῖς Ἰουδαίοις τὴν ἀλήθειαν ὁ Σωτὴρ οὐκ ἔπειθεν εὐσεβεῖν, παρεστῶς ἀπεκρῦθη καὶ φαινόμενος οὐκ ἐδλέπετο, ἵνα ἐκ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ θαυματουργίας ἐλ- 30 κύση πρὸς συγκατάθεσιν τοῦ ὅτι καὶ Θεὸς ἐτύγγανεν ὁ μὴ βλεπόμενος, καὶ οὐκ ἄλλος ἀλλ' ὁ πρὸς Μωϋσῆν λαλῶν καὶ μὴ φαι-

τὸν δίδασκε μὲ τὰ λόγια του καὶ τὰ ἔργα του." Ἀφησε τὴ συνάθροιση τῶν πονηρῶν καὶ ἔλα στὴν Ἐκκλησία. "Ἄν ὅμως εἶσαι ἀκόμα δεμένος στὸν Ἰουδαϊσμό, τί σοῦ χρειάζεται ἡ νηστεία ἢ νὰ μιμεῖσαι τοὺς κροκοδείλους τοῦ Νείλου, πού λένε ὅτι θρηνοῦν πάνω στὰ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων πού ἔφαγαν καὶ κλαῖνε πάνω στὰ ἀπομεινάκια τοῦ θύματος, πού δὲν μετανοοῦν γιὰ ὅ,τι ἔκαναν, ἀλλὰ θρηνοῦν, ὅπως νομίζω, γιὰ τὸ ἄσαρκο κεφάλι πού δὲν εἶναι κατάλληλο γιὰ τροφή; Ἡ νηστεία εἶναι παιδαγωγὸς αὐτοσυγκέντρωσης καὶ κόσμιας ἔνδυσσης, ἐνῶ οἱ χοροὶ καὶ τὰ τραγούδια ἐρμηνεύουν τὴ διάχυση τῆς ψυχῆς. Καὶ κάθε πράγματος ἐξαιρέτα εἶναι καὶ τὰ σχήματα, πού ἀπὸ τὴν αἰσθητὴ ἐπιφάνειά τους δηλώνουν τὴν ἀόρατη κατάσταση τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ αὐτὸς πού λαμβάνει τὸ νόμο ὡς κανόνα τῆς ζωῆς του καὶ τὴν εὐτακτη πολιτεία ὀφείλει νὰ φοβᾶται καὶ τὴν τιμωρία ἀπὸ τὴν παρακοή, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεός, στέλνοντας γραπτὰ τὰ παράγγελα τῆς ζωῆς μας, πρόσθεσε καὶ τὴ φωνὴ τῆς σάλπιγγας, σύμβολο τῆς ἀνάστασης ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ὥστε οἱ μαθητὲς τῶν προσταγμάτων προβλέποντας τὴν κρίση τῶν ἐντολῶν του ἀπὸ τὴν ἀνάσταση, νὰ φυλάξουν ἀπαράβατα τὰ δόγματα τῆς θείας νομοθεσίας.

Τοῦ ἰδίου,
στὸν τυφλὸ ἐκ γενετῆς.

[Ἡ ἐδῶ περιγραφή τοῦ ματιοῦ καὶ ἡ ἀπεικόνιση τῆς εἰκόνας, πού εἰκονίζει τὴ μορφή τῆς ἁγίας Εὐφημίας, συγγενεύουν πολὺ στὴν ὁμορφιά, ὥστε νὰ μὴν εἶναι διαφορετικὸς ὁ δημιουργὸς κάθε μᾶς περιγραφῆς, ἀλλὰ ὁ ἴδιος. Ἐπιδεικνύει φανερὰ ἐδῶ εὐσέβεια, θεολογώντας ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι προαιώνιος καὶ ἰσότιμος μὲ τὸν Πατέρα, ὥστε δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἦταν Ἀρειανὸς αὐτὸς πού πρόβαλε μὲ τοὺς εὐφυεῖς λόγους του τὴν περιγραφή τῆς εἰκόνας].

Ἐπειδὴ ὁ Σωτήρας κήρυττε μὲ τοὺς λόγους του τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ δὲν ἔπειθε νὰ γίνουν εὐσεβεῖς, κρύφθηκε ἐνῶ ἦταν παρών, κι ἐνῶ φαινόταν δὲν τὸν ἔβλεπαν, ὥστε μὲ αὐτὴ τὴ θαυματουργικὴ ἐνέργειά του νὰ ἀποσπάσει στὴν παραδοχὴ ἀπὸ αὐτοὺς ὅτι καὶ Θεὸς ἦταν αὐτὸς πού δὲν ἔβλεπαν, καὶ δὲν ἦταν ἄλλος, ἀλλὰ αὐτὸς πού μιλοῦσε στὸν Μωυσῆ καὶ δὲν φαινόταν. Γιατὶ ἔβλεπαν τότε καὶ

νόμος. Ἐωρᾶτο γὰρ καὶ τότε πῦρ καὶ βάτος, ἀμφοτέρω ἀφωνα ἄλλ' ὅμως καὶ φωνὴ ἠκούετο καὶ λόγος ἐπαίδευε καὶ ἀσφαλῶς τὸ μέλλον προηγορεύετο. Καὶ χρὴ τοὺς νοῦν ἔχοντας ἐκ τῆς συγγενείας τῶν πραγμάτων γνωρίσαι τὸ πρόσωπον.

5 Θεασάμενος δὲ τὸν τυφλὸν ὁ Σωτὴρ ἔστη, καὶ πρὸς τὴν θεραπείαν ἔτοιμος ἦν, θεραπείαν ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ τέχνης κρείττονα. Ἰατρικὴ μὲν γὰρ καὶ ὁ κατ' αὐτὴν λόγος ἐκείνοις τῶν νοσημάτων ἐπιβάλλει τὴν θεωρίαν, ὅσα τῆς φύσεως ἀπαρτισιάσης τὸ ζῶον καὶ εἰς φῶς προαγαγούσης χρόνοις ὕστερον κατὰ τινὰς περι-
10 στάσεις ἐπισυμβαίνει, τῆς δὲ συντεχθείσης τῷ σώματι λώθης οὐκ ἐπαγγέλλεται θεραπείαν, ἀλλ' οὐδὲ πάντων παθῶν τῶν εἰς ὕστερον συμβαινόντων οὔτε γὰρ ἠκρωτηριασμένοις μέλη ἀνεσώσατο, οὔτ' ἄλλο τι παραπλήσιον θεραπεύειν ἀναδέχεται. Διόπερ οἱ μαθηταὶ τὸ πάθος κατελήσαντες, καὶ βλέποντες ἄνθρωπον τῆς καλλίστης
15 ἡδονῆς τοῦ φωτὸς μὴ γευσάμενον, τὴν αἰτίαν ἐπυνθάνοντο.

Ἄλλ' οὐκ ἐπιστημόνως προσῆγον τὴν ἐρώτησιν οὔτε γὰρ ἂν ὑπὲρ τῶν πατέρων, οὐδενὸς ὢν ἔνοχος, ὁ παῖς κατεγνώσθη, οὔτε μὴν ἰδίων πλημμελημάτων ὁ μήπω προελθὼν εἰς τὸν βίον ἀπέτισε δίκας. Τὸ πάθος, φησὶν ὁ Χριστός, τοῦ τυφλοῦ οὐχ ἁμαρτημάτων
20 ἐστὶν ἀντίδοσις, ἀλλ' ἐτοιμασία μελλούσης οἰκονομίας ἄλλα τε διαπραττούσης, καὶ ὅπως ὁ Κτίστης τῶν ὄλων μετὰ τὴν πρώτην ποιήσιν εὖρη καὶ νῦν τοῦ δημιουργεῖν ἀφορμάς, ἐκ δὲ τῶν μερικῶν καὶ τὰ καθόλου πιστώσῃται. Ἀνθρώπου μέρος, καὶ μέρος τὸ κάλλιστον, οὐκ ἂν ἐποίησεν ἄλλος, εἰ μὴ γε ὁ τῆς πρώτης ἀρχῆς
25 τοῦ γένους τὴν δημιουργίαν ἐπίδειξιμος. Ἐν δὴ τῷ ὀφθαλμῷ μικροῦ μορίου καὶ μέλους περιγραφῆ τὴν παντοδύναμον καὶ ποικίλην τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἔστι κατόψεσθαι, τοσαύτην ἐπιδειξαμένου τὴν φιλοτιμίαν τῆς τέχνης.

Πρῶτον μὲν γὰρ αὐτῷ χάρις τις ἐπικέχρηται, καὶ ἐστὶν ἀπα-
30 λώτατός τε καὶ ἄσαρκος, ὡς ἂν εἴποι τις, ἐν τῷ τρυφεροῦ τὸ στερεὸν ἔχων καὶ ἐν τῷ μαλακῷ τὸ διατεταμένον καὶ ποικίλαις διήνθισται

τῆ φλόγα καὶ τῆ βᾶτο, καὶ τὰ δύο ὁμως ἦταν ἄφωνα. Ἄλλ' ὁμως καὶ ἡ φωνὴ ἀκουγόταν καὶ ὁ λόγος δίδασκε καὶ τὸ μέλλον προαναγγελλόταν μὲ ἀσφάλεια. Καὶ πρέπει ὅσοι ἔχουν νοῦ ἀπὸ τῆ συγγένεια τῶν πραγμάτων νὰ γνωρίσουν τὸ πρόσωπο.

Ὅταν ὁ Σωτῆρας μας εἶδε τὸν τυφλό⁸⁰, στάθηκε καὶ ἦταν ἔτοιμος γιὰ τὴ θεραπεία του, μιὰ θεραπεία ποῦ ξεπερνοῦσε τὴν ἀνθρώπινη σοφία καὶ τὴν τέχνη. Γιατὶ ἡ ἰατρικὴ καὶ ὁ ἰατρικὸς λόγος προσεγγίζει θεωρητικὰ ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ νοσήματα, ὅσα, ἀφοῦ ἡ φύση συγκρότησε τὸ ζῶο καὶ τὸ ἔφερε στὸ φῶς, συμβαίνουν ὕστερα ἀπὸ χρόνια σὲ κάποιες περιστάσεις, δὲν ὑπόσχεται ὁμως τὴν θεραπεία τῆς ἀναπηρίας ποῦ γεννήθηκε μαζί μὲ τὸ σῶμα, ἀλλ' οὔτε καὶ ὅλων τῶν παθῶν ποῦ ἐκδηλώνονται μεταγενέστερα. Οὔτε δηλαδὴ ἀποκαθιστᾶ ἀκρωτηριασμένα μέλη τοῦ σώματος, οὔτε κάτι παρόμοιο εἶναι σὲ θέση νὰ θεραπεύσει. Γι' αὐτὸ οἱ μαθητές, ἐπειδὴ λυπήθηκαν πολὺ μὲ τὸ πάθημα καὶ βλέποντας ἕναν ἄνθρωπο νὰ μὴν μπορεῖ νὰ χαρεῖ τὴν ὠραιότερη ἀπόλαυση τοῦ φωτός, ζητοῦσαν νὰ μάθουν τὴν αἰτία.

Δὲν διατύπωναν ὁμως τὴν ἐρώτηση μὲ γνώση. Γιατὶ ὁ νέος δὲν εἶχε καταδικασθεῖ ἕξαιτίας τῶν γονέων του ἐνῶ δὲν ἦταν ἔνοχος γιὰ τίποτε, οὔτε τιμωρήθηκε γιὰ δικά του παραπτώματα αὐτὸς ποῦ δὲν εἶχε βγεῖ ἀκόμα στὴ ζωὴ. Τὸ πάθος, λέγει ὁ Χριστός, τοῦ τυφλοῦ δὲν εἶναι τιμωρία γιὰ ἁμαρτήματά του, ἀλλὰ προετοιμασία μιᾶς μελλοντικῆς οἰκονομίας ποῦ ἐνεργεῖ καὶ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ πῶς ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων μετὰ τὴν πρώτη δημιουργία θὰ βρεῖ καὶ τώρα ἀφορμὲς γιὰ δημιουργία, καὶ ἀπὸ τὰ μερικὰ νὰ βεβαιώσῃ τὰ καθολικά. Ἐνα μέρος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μάλιστα τὸ ὠραιότερο, δὲν θὰ τὸ δημιουργοῦσε ἄλλος, παρὰ μόνον αὐτὸς ποῦ εἶχε ἀναλάβῃ τὴν πρωταρχικὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Στὴν περιγραφή τοῦ ὀφθαλμοῦ, μικροῦ μορίου καὶ μέλους, μπορούμε νὰ δοῦμε τὴν παντοδύναμη καὶ πολυποίκιλη σοφία τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἔδειξε τόση φιλοδοξία στὴν τέχνη του.

Πρῶτα δηλαδὴ μεταδίδεται σ' αὐτὸν κάποια χάρις καὶ εἶναι ἀπαλότατος καὶ ἄσαρκος, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἔχοντας στὴν τρυφεράδα τὸ στερεὸ καὶ στὸ χαλαρὸ τὸ ἔντονο. Καὶ στολίζεται μὲ διάφορα

ταῖς χροαῖς Τὸ γοῦν μέσον αὐτοῦ τὴν περιγραφὴν ἔχει τοῦ μέλανος, καὶ ταύτην οὐ διόλου μονοειδῆ, ἀλλὰ ποικίλοις τισὶ κύκλοις συνδεδεμένην, τοῦ κέντρου μὲν αὐτοῦ καὶ μέσου τὸ βαθύτερον ἔχοντος, τῆς δὲ ἐξωτερῶ περιφερείας πρὸς τὴν ξανθοτέραν κατὰ μέρος ἀποληγούσης βαφῆν. Ταύτην ἔξωθεν τὸ λευκὸν περιδέβληται στυλπνὸν καὶ διαυγές, οὐκ ἄκρατον ἔχον τὴν λευκότητα, ἀλλ' ἐν κρυσταλλοειδεῖ τινι καὶ διαυγαζούσῃ πεποιημένον τῇ μορφῇ τὸ ἐρυθρὸν κεῖται περὶ τὴν κόρην, ἵνα τῷ λευκῷ καὶ τῷ μέλανι κεράσῃ τὴν χάριν. Ἐπὶ τούτοις οὕτως ἐστὶ διαυγῆς καὶ λειῖος ἐν τῇ πυκνότητι, ὥστε καὶ τὰς τῶν ἐγγιζόντων εἰδωλοποιεῖν μορφὰς καὶ οἶονεὶ 10 κάτοπτρον ἀκριβῆς ἐντυποῦσθαι τοὺς χαρακτῆρας. Καὶ τὸ μέσον τοῦ κύκλου διὰ τοῦτο προσηγόρευται κόρη, ὡς αἰεὶ τὴν μορφήν τῷ κατ' ἀντικρὺ βλέποντι παραδεικνύον ἀνθρωπίνην εἰς ἀλλήλους γοῦν οἱ ἄνθρωποι βλέποντες, ἀλλήλων γίνονται κατόπτρα.

15 Θαύματος οὖν ἄξιος ἐν τοῖς κτίσμασιν ὁ ὀφθαλμὸς. Οὗτος καὶ Θεὸν μοι διερμηνεύει, πᾶσαν καταμανθάνων τὴν κτίσιν, καὶ δι' αὐτῆς τὸν τεχνίτην ἐπιδεικνύς καὶ ἐκ τῶν ὄρωμένων ἐρμηνεύων τῇ ψυχῇ τὰ ἀόρατα. Διὰ τοῦτον ἄλλα τε τῆς κτίσεως ἔμαθον, καὶ χρωμάτων ποικίλην βαφῆν σκοτούς τε κατήφειαν καὶ φωτὸς 20 λαμπηδόνα. Ὡς, εἴ γε ὀφθαλμὸς μὴ ὑπῆρχεν, ἀμάρτυρος ἂν ἦ κτίσις ἐγήρασεν, οὐδενὸς καθορῶντος τὴν ἐν αὐτῇ σωζομένην τοῦ Θεοῦ σοφίαν καὶ δύναμιν. Διὰ ταύτην τοίνυν τὴν θαυμαστὴν τῶν ὄψεων κατασκευὴν ὀφθαλμοὶ καὶ νῦν ἐκτίσθησαν αὐτοσχέδιοι, ἵνα τὰς μικροπρεπεῖς ἐννοίας τὰς ἐκ τῆς σαρκὸς ἐγγινομένας ἡμῖν 25 περὶ τοῦ Μονογενοῦς ἀποθώμεθα, καὶ τῇ μεγαλουργίᾳ τῶν γινόμενων τῆς ψυχῆς πᾶσαν ἐκβάλλοντες ταπεινὴν ὑπόληψιν καὶ χαμαῖζηλον γνωρίσωμεν ὅτι τὸ μακάριον φῶς καὶ κάλλος τῆς θεότητος ὀστράκινον σκεῦος ἐδέξατο, διακονοῦν ἡμῖν κατὰ τοὺς λύχνους τὴν λαμπηδόνα.

30 Αὐτουργεῖ δὲ τὴν θεραπείαν ὁ Κύριος νῦν οὐ λόγῳ μόνῳ, ὥσπερ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ, ἀλλὰ καὶ στόματι καὶ χειρὶ καὶ ἄλλῃ προνοίᾳ, ἵνα διὰ πολλῶν πραγμάτων τὴν πίστιν τοῖς ἀπίστοις ἐνεργάσῃται. Πτύει δὲ καὶ πηλὸν ποιεῖ, τῇ μὲν γῇ συγχρώμενος,

χρώματα. Τὸ μέσο του περιγράφεται ὡς μαλακὸ καὶ καθόλου μονοειδές, ἀλλὰ ἡ περιγραφή του συνδέεται μὲ ποικίλους κύκλους· τὸ κέντρο καὶ τὸ μέσον του ἔχει τὴ βαθύτερη χροιά, ἐνῶ ἡ ἐξωτερικὴ περιφέρεια ἔχει χροιά πού ἀπολήγει στὸ πιὸ ἀνοιχτό. Ἀπὸ ἔξω ἔχει γύρω γύρω τὸ λευκὸ, σιλιπνὸ καὶ διαυγές, ὄχι ἀπόλυτης λευκότητας, ἀλλὰ συγκερασμένο μὲ κάποια μορφή κρυσταλλώδη πού διαυγάζει, ἐνῶ γύρω ἀπὸ τὴν κόρη κεῖται τὸ ἐρυθρὸ, ὥστε νὰ συνδυάσει τὴ χάρη του μὲ τὸ λευκὸ καὶ τὸ μαῦρο. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ μάτι τόσο διαυγές καὶ λεῖο στὴν πυκνότητά του, ὥστε νὰ ἀντικατοπτρίζει μὲ ἀκρίβεια τὶς μορφές ὄσων τὸ πλησιάζουν καὶ νὰ ἐντυπώνει τοὺς χαρακτῆρες σὰν κάτοπτρο μὲ ἀκρίβεια. Γι' αὐτὸ τὸ μέσο τοῦ κύκλου ὀνομάζεται κόρη, ἐπειδὴ πάντοτε δείχνει ἀνθρώπινη τὴ μορφή πού τὸ ἀντικρύζει· βλέποντας λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι ὁ ἓνας τὸν ἄλλον γίνονται κάτοπτρα ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου.

Ἀνάμεσα στὰ κτίσματα λοιπὸν εἶναι ἀξιοθαύμαστος ὁ ὀφθαλμός. Αὐτὸς καὶ τὸν Θεὸ μου ἐξηγεῖ, γνωρίζοντας ὅλη τὴν κτίση καὶ μέσω τῆς κτίσης δείχνοντας τὸν δημιουργό, καὶ ἀπὸ τὰ ὄρατά μαθαίνοντας στὴν ψυχὴ τὰ ἀόρατα. Χάρη σ' αὐτὸν ἔμαθα καὶ τὰ ἄλλα θαύματα τῆς φύσης καὶ τὴν ποικιλία τῶν χρωμάτων, τὴ θλίψη τοῦ σκότους καὶ τὴ λαμπρότητα τοῦ φωτός. Γιατὶ ἀσφαλῶς ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ μάτι, θὰ εἶχε γεράσει ἡ κτίση χωρὶς νὰ μαρτυρήσει κανένας τὴν ὑπαρξή της, ἀφοῦ κανένας δὲν θὰ ἔβλεπε τὴ σωζόμενη σ' αὐτὴ σοφία καὶ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὴν λοιπὸν τὴ θαυμαστὴ κατασκευὴ τῶν ματιῶν, αὐτοσχέδια μάτια δημιουργήθηκαν καὶ τώρα, ὥστε τὶς ταπεινὲς ἐννοίες πού μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴ σάρκα γιὰ τὸν Μονογενῆ νὰ τὶς ἀποβάλομε καὶ μὲ τὰ μεγαλουργήματα τῆς ψυχῆς ἐκδιώκοντας κάθε ταπεινὴ καὶ γήινη ἰδέα, νὰ γνωρίσομε ὅτι τὸ μακάριο φῶς καὶ κάλλος τῆς θεότητος τὸ δέχθηκε ἓνα πῆλινο σκεῦος, πού στέλνει σ' ἐμᾶς τὸ φῶς ὅπως τὰ λυχνάρια.

Καὶ πραγματοποιεῖ ὁ Κύριος τὴ θεραπεία, ὄχι μὲ τὸ λόγο του μόνον, ὅπως κάνει σὲ πολλὰς ἄλλες περιπτώσεις, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ στόμα καὶ μὲ τὸ χέρι καὶ μὲ ἄλλους τρόπους, γιὰ νὰ ἐμβάλει στὶς ψυχὰς τῶν ἀπίστων τὴν πίστη μὲ πολλὰ πράγματα. Φτύνει καὶ κάνει πηλὸ χρησιμοποιώντας τὸ χῶμα, γιὰ νὰ δείξει ὅτι, ἀπὸ ὅπου πλάσθηκε ὁλό-

ἴν', ὅθεν τὸ ὄλον κατ' ἀρχὰς ἐπλάσθη ζῶον, καὶ τὸ μέρος δείξει
 πλαττόμενον, σιάλω δὲ παριστῶν ὡς τῆ δυνάμει τοῦ στόματος αὐ-
 τοῦ ὁ Λόγος πάντα κατώρθωσε· «Τῷ λόγῳ γὰρ Κυρίου οἱ οὐρα-
 νοὶ ἐστερεώθησαν» καὶ ἐξῆς Εἰ δὲ καὶ τοῦτο συνιδεῖν ἐθέλοις, ἴν'
 5 εὐλαβεῖσθαι παρασκευάσῃ τοὺς μέλλοντας μικρὸν ὕστερον τοῖς
 πτύσμασιν αὐτὸν ὑβρίζειν, εἰ καὶ τὸ τῶν μαινομένων θράσος μεῖ-
 ζον ἦν καὶ προνοίας πάσης καὶ διορθώσεως. Ὁ δὲ Σιλωὰμ τὴν δι'
 ὕδατος ἡμῖν σωτηρίαν προοιμιάζεται, ἣν πᾶσιν ὁ ἀπεσταλμένος
 Σιλωὰμ ἐχαρίσατο· τότε γὰρ ἀληθῶς βλέπομεν, ὅταν τῷ μυστικῷ
 10 καθαρῶμεν ὕδατι.

Οὐδὲν τοὺς ἀγνώμονας καὶ ἀχαρίστους Ἰουδαίους ἤγεν εἰς
 συναίσθησιν, οὐ λόγος, οὐ προᾶξις, οὐ θαυματουργήματα Ἄλλὰ
 καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ πρὸς σωτηρίαν παρακαλοῦντα αὐτοὺς πᾶσιν
 ἐπεχείρουν τρόποις ἀφανίζειν, εἰ καὶ πρὸς τὸναντίον αὐτοῖς πε-
 15 ριετράπετο ἡ κακουργία· ὅσῳ γὰρ ἠπίστον καὶ προσερωτῶντες
 ἀνατρέπειν ἐσπούδαζον, τοσοῦτῳ πλέον ἐβεβαιουῦτο ἡ ἀλήθεια.
 Πρώτη αὐτοῖς πολυπραγμοσύνη, εἰ αὐτὸς οὗτός ἐστιν ὁ τυφλός,
 δευτέρα, εἰ ἐκ γενετῆς ἦν τυφλός. Καὶ ὁ ἰαθεὶς τὸν Σωτῆρα ἐβόα,
 καὶ τῆ ὁμολογία τὴν χάριν ἀντεδίδου τῆς ἰάσεως. Ἀπίστων πατέ-
 20 ρων ὅμοιοι παῖδες. Καὶ γὰρ καὶ οἱ τεκόντες ἐκ πολέμων ἐσώζοντο
 παρ' ἐλπίδας, καὶ τῷ διδόντι τὴν σωτηρίαν ἠπίστον. Ἐτρέφοντο
 τροφαῖς ὑπερβαινούσαις τὴν φύσιν καὶ τῶν λιμωπτόντων πλέον
 ἦσαν ἀχαρίστοι. Ὄντως κληρονόμοι καὶ ὑμεῖς τῆς τῶν πατέρων
 ἀγνωμοσύνης, οὐ ῥάβδου καρυῖνης ἐπιστασίαν, ἀλλὰ σιδηρᾶς
 25 χρῆζοντες.

Τοῦ αὐτοῦ,

εἰς τὸν Ἰάειρον καὶ τὴν αἰμορροοῦσαν.

Δυσάγωγον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος εἰς ἀρετὴν, ὡς ἔοικε,
 καὶ μικρὰ φροντίζον τῆς ἐκ λόγων διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ
 30 Σωτῆρ συγκатаβάς τοῖς ἀνθρώποις μέχρι τῆς θνητῆς καὶ ἐπικλή-
 ρου σαρκός, ὡς εἶδε τοὺς Ἰουδαίους πρὸς τοὺς λόγους κωφεύον-

κληρο τὸ ζῶο κατ' ἀρχὴν ἀπὸ ἐκεῖ πλάθεται καὶ τὸ μέρος, ἐνῶ μὲ τὸ σάλιο παριστάνει, ὅτι μὲ τῆ δύναμη τοῦ στόματός του ὁ λόγος του κατόρθωσε τὰ πάντα· γιατί λέγει, «Μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου στερεώθηκαν οἱ οὐρανοὶ»⁸¹ καὶ τὰ ἑξῆς. Κι ἂν θέλεις νὰ σκεφθεῖς καὶ τοῦτο, γιὰ νὰ κάνεις νὰ τὸν σεβασθοῦν αὐτοὶ ποὺ πρόκειται λίγο πιὸ ὕστερα νὰ τὸν ἀτιμάζουν μὲ τὰ φτύσματά τους, μολονότι βέβαια ἡ θρασύτητα τῶν μανιακῶν ἦταν μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε πρόνοια καὶ διόρθωση. Ὁ Σιλῶαμ ἀποτελεῖ τὸ προοίμιο τῆς σωτηρίας ποὺ χάρισε σὲ ὅλους ὁ ἀπεσταλμένος Σιλῶαμ. Γιατί τότε βλέπομε ἀληθινὰ, ὅταν καθαρθοῦμε μὲ τὸ μυστικὸ ὕδωρ.

Τίποτε ὅμως δὲν ὀδηγοῦσε στὴ συναίσθηση τοῦς παράφρονες καὶ ἀχάριστους Ἰουδαίους, λόγοι, πράξεις, θαυματουργήματα. Ἄλλὰ καὶ ὅσα τοῦς παρακινούσαν στὴ σωτηρία προσπαθοῦσαν νὰ τὰ ἐξαφανίσουν μὲ κάθε τρόπο, ἂν καὶ τὸ κακοῦργημά τους γύρισε γι' αὐτοὺς στὸ ἀντίθετο. Γιατί, ὅσο δὲν πίστευαν καὶ μὲ τίς ἐρωτήσεις τους προσπαθοῦσαν νὰ ἀνατρέψουν τὸ γεγονός, τόσο περισσότερο ἐπιβεβαιωνόταν ἡ ἀλήθεια. Πρώτη πολυπραγμοσύνη τους, ἂν εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ τυφλὸς· δεύτερη, ἂν ἦταν τυφλὸς ἐκ γενετῆς. Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ θεραπευμένος ἀνακήρυττε τὸν Σωτήρα καὶ μὲ τὴν ὁμολογία του ἀνταπέδιδε τὴ χάρη τῆς θεραπείας. Ἔπιστων πατέρων ὅμοια παιδιά. Γιατί καὶ οἱ γονεῖς τους σώζονταν ἀπὸ τοῦς πολέμους πέρα ἀπὸ κάθε ἐλπίδα, καὶ δὲν πίστευαν σ' αὐτὸν ποὺ τοῦς ἔδινε τὴ σωτηρία τους. Τρέφονταν μὲ τροφή ποὺ ἦταν πάνω ἀπὸ τὴ φύση, καὶ ἦταν πιὸ ἀχάριστοι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ λιμοκτονοῦσαν. Πραγματικὰ κι ἐσεῖς κληρονόμοι τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν πατέρων σας, σὰς χρειάζεται ὄχι ραβδί ἀπὸ ξύλο καρυδιᾶς, ἀλλὰ ἀπὸ σίδηρο.

**Τοῦ ἰδίου,
στὸν Ἰάειρο καὶ τὴν αἰμορροοῦσα⁸².**

Δύσκολα παιδαγωγοῦνται οἱ ἄνθρωποι στὴν ἀρετή, ὅπως φαίνεται, καὶ λίγο ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ διδασκαλία μὲ λόγια. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτήρας δείχνοντας συγκατάβαση πρὸς τοῦς ἀνθρώπους σὲ σημεῖο μάλιστα ποὺ νὰ λάβει τὴ θνητὴ καὶ παροδικὴ σάρκα τους,

⁸². Μάρκ. 5, 22 ἔ. Λουκᾶ 8, 41 ἔ.

τας, μετετάξατο πρὸς τὰ πράγματα, καὶ θεραπείαν συνάπτει θε-
ραπεία καὶ θαῦμα θαύματι, καὶ τὴν ἀπιστουμένην θεότητα, τῇ
πεῖρα τῶν εὐεργεσιῶν ἐπεχείρει βεβαίαν παριστᾶν.

Εἰς δεινὸν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ περιειστήκει τὸ πρᾶγμα, θυγά-
5 τηρ, καὶ μόνη, τῆς οἰκίας ἔρεισμα, τοῦ γένους διαδοχή, μέλλου-
σα φέρεσθαι πρὸ τῶν θαλάμων εἰς ἐκφορὰν, πρὸ τῆς παστάδος
εἰς τάφον. Γυνὴ τις ἀσθενοῦσα χαλεπῶς διὰ φλεβῶν ἀταξίαν,
καὶ πᾶσαν τὴν ζωτικὴν ὕλην κενώσασα, καὶ δαπανηθεῖσα λοι-
πὸν ἐκ μὲν τῆς τηκεδόνης τὸ σῶμα, τοῖς ἰατροῖς δὲ τὴν εὐπορί-
10 αν, μίαν εἶδεν ἐν ἀπόροις ἐλπίδα, προσπεσεῖν τῷ Κυρίῳ. Ὁ δὲ
Κύριος τῶν ἀφώνων ἤκουσε τῆς γυναικὸς λογισμῶν, καὶ σιω-
πῶν σιωπῶσαν ἰάσατο, ἐπειδὴ τοῦ κρασπέδου προσήψατο. Καὶ
ἡ μὲν ἐνόμιζε κεκλοφέναι τὴν δωρεάν, ὁ δὲ ἐκλάπη τὴν χάριν.
Καὶ τέως μὲν οὐκ ἐκλαλεῖ τὴν θεραπείαν, ὕστερον δὲ δημοσιεύ-
15 ει, οὐ φιλοδοξῶν (ἄπαγε· ποῦ γὰρ θαυματουργίας πρόεισι φι-
λοδοξία;), ἀλλὰ καὶ τῆς γυναικὸς τὴν τῆς πίστεως πᾶσιν ἐπιδει-
κνὺς εὐκαρπίαν, καὶ τῶν παρόντων τοὺς μὲν εἰς θεογνωσίαν
ἐπιστρέφων, τῶν δὲ τὴν ἀπόνοιαν καὶ διὰ τῶν ἔργων καὶ διὰ
τῶν λόγων στηλιτεύων.

20 Εἶδον, φησί, τὴν ὀπισθεν ἀψαμένην· οὐ γὰρ μοι μόνος ὁ ταῖς
ὀφρῦσιν ὀφθαλμὸς ὑποκαθήμενος καὶ τοῖς βλεφάροις σκεπτόμε-
νος, ἀλλὰ καὶ ἕτερος ὁ γῆν ὁμοῦ καὶ θάλατταν ἐποπτεύων καὶ
κτίσιν τὴν σύμπασαν. Σιγῇ δὲ πρόσεισιν ἡ γυνὴ δι' εὐλάβειαν,
καὶ οὐ λανθάνει. Ἀναγιγνώσκει γὰρ ὁ Θεὸς καὶ σιγῶντων ἡμῶν
25 τὸν ἐκάστου νοῦν, ὡς ἡμεῖς βιβλίον παρερχόμενοι. Διὸ καὶ τῆς
Μωσέως σιωπῶσης γλώσσης τὸ τῆς καρδίας ἠκούετο βούλημα.
Εἰ τὴν χάριν ὁ δοὺς ἐσιώπησε, τάχα ἂν οὐδ' αὐτὴ τὴν χάριν λα-
βοῦσα ὠφελήθη, εἰς συντυχίαν τὸ δῶρον αἰχμαλωτίζουσα. Τοῦτο
τὸ θαῦμα εἶδον μὲν ἄπειρον πλῆθος, τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον πρὸ
30 πολλῶν γενεῶν διὰ Μαλαχίου προεθέσπισεν· «Ἀνατελεῖ γὰρ
ὑμῖν», φησι, «τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἥλιος δικαιοσύνης,

ὅταν εἶδε ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἔμεναν κουφοὶ σὰ λόγια, χρησιμοποίησε τὰ πράγματα, καὶ προσθέτει θεραπεία στή θεραπεία καὶ θαῦμα σὰ θαῦματα, καὶ τὴν ἀμφισβητούμενη θεότητα ἐπιχειροῦσε νὰ τὴν ἀποδείξει ὡς βέβαια μὲ τὴν ἐμπειρία τῶν εὐεργεσιῶν.

Εἶχε βρεθεῖ ὁ ἄνθρωπος σὲ φοβερὴ θέση· ἡ κόρη του, ἡ μοναδική, τὸ στήριγμα τοῦ σπιτιοῦ, ἡ διάδοχος τῆς γενιᾶς, ἔμελλε πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο της νὰ κηδευθεῖ, πρὶν ἀπὸ τὸ νυφικὸ θάλαμο νὰ ὀδηγηθεῖ στὸν τάφο. Μιὰ γυναίκα βαριὰ ἀσθενὴς ἀπὸ δυσλειτουργία τῶν φλεβῶν ἔχοντας χάσει ὅλη τὴ ζωτικὴ ὕλη καὶ ἔχοντας ἔξαντλήσει πλέον τὸ σῶμα της ποὺ ἔλειωνε διαρκῶς, καὶ ἔχοντας δαπανήσει στοὺς γιατροὺς τὴν περιουσία της, μέσα στὴν ἀπελπισία της εἶδε μιὰ ἐλπίδα μόνο, νὰ προσπέσει στὸν Κύριο. Καὶ ὁ Κύριος ἄκουσε τὴν ἄφωνη ἰκεσία τῆς γυναίκας καὶ σιωπηλὰ θεράπευσε τὴ γυναίκα ποὺ δὲν ἔβγαζε λέξη, μόλις ἄγγιξε τὴν ἄκρη τοῦ ἐνδύματός του⁸³. Νόμιζε ἡ γυναίκα πὼς ἔκλεψε τὴ δωρεὰ καὶ ὁ Κύριος ὅτι τοῦ ἀφαιρέθηκε ἡ χάρη. Τὴν ὥρα ἐκείνη δὲν διακηρύττει τὴν θεραπεία, ἀλλὰ τὴν κοινοποιεῖ ἀργότερα, ὄχι ἀπὸ φιλοδοξία (μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη· γιατί πὼς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει φιλοδοξία στὴ θαυματουργία;), ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ δείξει σὲ ὅλους τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς πίστεως τῆς γυναίκας, καὶ ἀπὸ τοὺς παρόντες ἄλλους νὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴ θεογνωσία, καὶ ἄλλων νὰ στηλιτεύσει μὲ τὰ ἔργα καὶ τὰ λόγια τὴν ἀνοησία.

Εἶδα, τοὺς λέγει, αὐτὴν ποὺ μὲ ἄγγιξε ἀπὸ τὴν πλάτη. Γιατί δὲν ἔχω μόνο τὰ μάτια ποὺ εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ φρύδια καὶ τὰ καλύπτουν τὰ βλέφαρα, ἀλλ' ἔχω καὶ τὰ ἄλλα μάτια ποὺ ἐποπτεύουν τὴν ξηρὰ καὶ τὴ θάλασσα καὶ τὴν κτίση ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Σιωπηλὰ ἀπὸ εὐλάβεια πλησιάζει ἡ γυναίκα καὶ δὲν διαφεύγει. Γιατί ὁ Θεὸς διαβάζει τοὺς λογισμοὺς τοῦ καθενὸς μας ἀκόμα καὶ ἂν σωπαίνομε, ὅπως ἐμεῖς φυλλομετρῶντας ἓνα βιβλίο. Γι' αὐτό, καὶ ἐνῶ σώπαινε ἡ γλῶσσα τοῦ Μωυσῆ, ἀκουγόταν τὸ τί ἠθελε ἡ καρδιά του. Ἄν σιωποῦσε αὐτὸς ποὺ ἔδωσε τὴ χάρη, ἴσως οὔτε αὐτὴ θὰ εἶχε ὠφεληθεῖ ποὺ ἔλαβε τὴ χάρη, αἰχμαλωτίζοντας τὸ δῶρο σὲ τυχαία συνάντηση. Αὐτὸ τὸ θαῦμα τὸ εἶδε ἄπειρο πλῆθος, τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὁμως τὸ εἶχε προαγγεῖλει μέσω τοῦ Μαλαχία πρὶν ἀπὸ πολλὰς γενεές. Γιατί λέγει· «Θ' ἀνατεῖλει σὲ σᾶς ποὺ φοβᾶστε τὸ ὄνομά μου ὁ Ἥλιος τῆς δικαιο-

καὶ ἰασίς ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ», ἥλιον μὲν δικαιοσύνης τὸν Κύριον καλῶν, πτέρυγας δὲ τὰ τοῦ ἱματίου κράσπεδα. Καταμάθωμεν τῆς ἰαθείσης γυναικὸς τὸ εὐχάριστον. Τῆς γὰρ Πενεάδος οὕσα πολιτείας (πολίχνη δὲ αὕτη τῆς Παλαιστίνης), ἀγάλματι χαλκῶ τὸν εὐεργέτην ἐτίμησε, τοῦτο γέρας οὐκ ἀνάξιον οἰηθεῖσα τῆς χάριτος. Καὶ χρόνος πολὺς ἐτήρει τὸ ξόανον, εἰς ἔλεγχον ἀκριβοῆ τῶν τὸ ψεῦδος τολμώντων ἐπιφημίζειν τοῖς Εὐαγγελισταῖς, καὶ οὐδὲν ἐκάλυψε σῶζεσθαι τὸν ἀνδριάντα μέχρι νῦν καὶ δεικνύειν ἀμφοτέρω, καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ θαυμάσιον καὶ τῆς εὐπαθούσης τὸ
 10 χαριστήριον, εἰ μὴ Μαξιμῖνος, ἐκεῖνος ὁ πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου τῆς Ῥωμαίων ἄρξας βασιλείας, ἀνὴρ εἰδωλολάτρης καὶ δυσσεβῆς ἦν, καὶ ζηλοτυπῶν ἐν τῷ ἀγάλματι τὸν Χριστὸν ἀνείλετο τῆς πολίχνης τὸν χαλκόν, εἰ καὶ μὴ τὴν μνήμην τῶν γενομένων· ἰδοὺ γὰρ ὁ μὲν ἀνδριᾶς οὐ φαίνεται, τὸ δὲ Εὐαγγέλιον τὸ θαῦμα παν-
 15 ταχοῦ βοᾷ καὶ κηρύσσει, καὶ ἡ αἰμόρρους ἀπ' ἀνίσχοντος ἡλίου μέχρι καὶ δυομένου λαλεῖται, καὶ συνέβη μάταιος πόνος τῷ δυσσεβεῖ ἢ τῆς αἰσθητῆς ὕλης κλοπή. Ὁ μὲν γὰρ χαλκὸς καὶ ἐστὼς καὶ φαινόμενος ἐσιώπα, ἄψυχον τῶν θαυμασίων ὑπόμνημα, ἢ δὲ φήμη μετὰ τοῦ λόγου παραλαβοῦσα τὸ ἔργον καθ' ἡμέραν δια-
 20 τρέχει πόλεις καὶ κώμας, τὸν εὐεργέτην κηρύττουσα.

ΣΟΒ΄.

Λεοντίου, ἐπισκόπου Ἀραβισσοῦ,
 ἐκ τοῦ εἰς τὴν κτίσιν λόγου, καὶ εἰς τὸν Λάζαρον.

Ἀνεγνώσθη τοῦ μακαρίου Λεοντίου, ἐπισκόπου Ἀραβισσοῦ,
 25 σοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὴν κτίσιν λόγου καὶ εἰς τὸν Λάζαρον.

Τὸ παρὰ καιρὸν σιωπᾶν τὸ περὶ τοὺς λόγους μιμεῖται θρασὺ καὶ ὃν ἔχει ψόγον ὁ τοῖς χεῖλεσιν ἄστεγος, τοῦτον ἀποφέρεται καὶ ὁ δι' ὄκνου σιγῶν. Στρατηγῶν ἔστιν ἀρίστων διὰ τῶν ἠττηθέντων ἐγείρειν τὸ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου τρόπαιον, καὶ οἷς ἐκέχρητο βέλε-
 30 σιν ὁ πολέμιος, τούτοις ἀναιρεῖν ἐκεῖνον. Ἴνα οὖν μὴ τὸ σιγᾶν

οσύνης καὶ ἡ θεραπεία ἐπάνω στὶς φτεροῦγες του»⁸⁴. "Ἡλιο τῆς δικαιοσύνης ὀνομάζει τὸν Κύριο, φτεροῦγες τὶς ἄκρες τοῦ ἐνδύματός του. " Ἄς μάθομε καλὰ τὴν εὐχαρίστηση τῆς γυναίκας ποὺ θεραπεύθηκε. Καταγόταν ἀπὸ τὴν πολιτεία Πενεάδα (αὕτῃ εἶναι μιὰ πολίχνη τῆς Παλαιστίνης) καὶ τίμησε μὲ χάλκινο ἀνδριάντα τὸν εὐεργέτη της, θεωρώντας ὅτι αὐτὸ δὲν ἦταν ἀνάξιο εὐχαριστῶ γιὰ τὴ χάρη του. Τὸ ἄγαλμα διατηρήθηκε γιὰ πολὺ χρόνον, γιὰ νὰ ἐλέγχονται μὲ ἀκρίβεια ὅσοι τολμοῦν νὰ κατηγορήσουν τοὺς Εὐαγγελιστὲς ὅτι ψεύδονται. Καὶ τίποτε δὲν θὰ ἐμπόδιζε νὰ διατηρεῖται ὁ ἀνδριάντας μέχρι τὴν ὥρα αὕτῃ καὶ νὰ δείχνει καὶ τὰ δύο, καὶ τὸ πόσο θαυμαστός εἶναι ὁ Θεός, καὶ τὴν εὐχαριστήρια προσφορὰ τῆς εὐεργετημένης, ἂν ὁ Μαξιμῖνος, ἐκεῖνος ποὺ κυβέρνησε τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος πρὶν ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον, ἄνδρας εἰδωλολάτρης καὶ αἰρετικὸς, δὲν ζήλευε βλέποντας τὸ ἄγαλμα τὸν Χριστὸ καὶ δὲν ἀφαιροῦσε ἀπὸ τὴν Πολύχνη τὸ χαλκὸ, ἂν καὶ βέβαια δὲν ἀφαίρεσε τὴ μνήμη ὅσων ἔγιναν. Γιατὶ νὰ, ὁ ἀνδριάντας δὲν φαίνεται, τὸ Εὐαγγέλιον ὅμως φωνάζει καὶ κηρύττει τὸ θαυμαστὸ πρὸς κάθε κατεύθυνση, καὶ ἡ αἰμορροῦσα τὸ διαλαλεῖ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου μέχρι τὴ δύση. Καὶ κατέληξε νὰ εἶναι γιὰ τὸν δυσσεβῆ ἄδικος κόπος ἢ κλοπὴ τῆς αἰσθητῆς ὕλης. Γιατὶ ὁ χαλκὸς ἔτσι κι ἄλλιῶς καὶ ὅσο καὶ στεκόταν καὶ τὸν ἔβλεπαν ὅλοι σάπαινε, ἓνα ἄψυχο ὑπόμνημα τῶν θαυμασιῶν, ἢ φήμη ὅμως, παίρνοντας μὲ τὰ λόγια τὸ ἔργο διατρέχει καθημερινὰ πόλεις καὶ χωριά, διακηρύσσοντας τὸν εὐεργέτη.

272.

**Λεοντίου, ἐπισκόπου Ἀραβισσοῦ,
ἀπὸ τὸ λόγο του στὴν κτίση καὶ στὸν Λάζαρον.**

Διαβάσαμε ἀποσπάσματα τοῦ μακαρίου Λεοντίου, ἐπισκόπου Ἀραβισσοῦ, ἀπὸ τὸ λόγο του στὴν κτίση καὶ στὸν Λάζαρον.

Ἡ ἄκαιρη σωπὴ μιμεῖται τὴ θρασύτητα τοῦ λόγου, καὶ τὴ μομφὴ ποὺ ἐπισύρει τὸ ἀπύλωτο στόμα, τὴν ἴδια μομφὴ δέχεται καὶ ὅποιος σωπαίνει ἀπὸ δισταγμὸ. " Ἀριστοὶ στρατηγοὶ εἶναι ὅσοι ὑψώνουν τὸ τρῶπαιον κατὰ τῶν ἀντιπάλων τοὺς ἀπὸ τοὺς νικημένους, καὶ μὲ τὰ βέλη ποὺ χρησιμοποίησε ὁ πολέμιος, μ' αὐτὰ νὰ τὸν σκοτώνει.

ἀμαρτεῖν λογισθῆ, καὶ κινδυνεύσῃ τῆς ἐορτῆς τὸ κάλλος ἐν σα-
 πρία σωπῆς κὰν τολμηρὸν χεῖλεσιν ἀκαθάρτοις δεσποτικὰ προῖ-
 ἐναι μυστήρια, πρὸς τὸ παρὸν βλέπων καταθαρορήσω τὸν ὕμνον,
 τὸ λειπὸν εἰς ἀξίαν καταπιστεύων τῷ θαύματι· ὁ γὰρ τῆς τοῦ θα-
 5 νότος ἀνασχόμενος δυσωδίας, ἵνα τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας
 ἐπιδείξηται τὸ εὐῶδες, καὶ τὸ ἐμὸν στόμα τῷ τάφῳ συνεξανοίξει
 Λαζάρου, περικαθαίρων τὴν τοῦ θίου κηλῖδα ὡς ἐκείνου τὴν νέ-
 κρωσιν. Ἐξωογόνει τὰ ὕδατα ἢ φωνή, ἔτικτεν ἢ ξηρά, καὶ συνου-
 σίας ἄνευ ὁ τοκετὸς ἐπληθύνετο.

10 Τί λέγεις, αἵρετικέ; Βλέπεις ἀντὶ καταβολῆς σπέρματος τὸ
 τοῦ Λόγου γινόμενον πρόσταγμα, καὶ πῶς ἀμφίβολον λέγεις
 τῆς παρθενικῆς γεννήσεως τὸ μυστήριον; Ἄ γὰρ νῦν σπέρμα-
 τος ἄνευ οὐ τίκεται, τούτοις ἢ φωνῇ τότε συνέτρεχε τοῦ καλοῦ-
 ντος πρὸς γέννησιν, καὶ συλλήψεως τρόπον ὁ τῆς κελεύσεως
 15 ἐμμεῖτο νόμος, καὶ διὰ μιᾶς φωνῆς ἐσαρκουῦτο τὰ πάντα. Καὶ ὁ
 τότε σαρκώσας τὴν κτίσιν καὶ σπῶρον ἀσπῶρος χορηγήσας τοῖς
 πᾶσιν αὐτὸς ἀπὸ λογικῆς σαρκωθεὶς γῆς προῆλθεν ἀσπῶρος,
 τὴν δὲ διὰ σαρκὸς φυτευθεῖσαν τοῦ θανάτου ῥίζαν τῇ δρεπάνῃ
 τῆς παρθενικῆς ἐκκόπτων γεννήσεως Ἐν παραδείσῳ θέμενος ὁ
 20 πλάσας τὸν ἄνθρωπον ἐργάζεσθαι καὶ φυλάττειν προσέταξεν,
 ἵνα μὴ τῇ ῥαθυμῖα δεδωκῶς τῆς ἐξουσίας τὸ ἔτοιμον ἀφύλακτος
 γένηται πρὸς ἐπιβουλήν, φθόνου πρόσδοτον τοῦ Θεοῦ ποιούμε-
 νος τὰ χαρίσματα. Ταῦτα ἰδὼν ὁ τοῖς ἡμετέροις βασκαίνων αἰεὶ
 καλοῖς ἀπροφάσιστον καθ' ἡμῶν ἔχθραν ἀνελάμβανε. Φιλεῖ
 25 γὰρ τῶν βασκάνων ἢ φύσις πολεμεῖν ἀναιτίως, ἐξ ἑαυτῆς σπερ-
 ματίζουσα τῆς κακίας τὴν ὕλην, καὶ τὴν κατὰ πρόφασιν μάχην
 ὡς ἐφύδριστον παραιτεῖται, ἀσθενείας ταύτην λογιζομένη ὑπάρ-
 χειν ἔλεγχον.

Ῥιφεῖς δὲ τῶν ἄνω ὁ ἐχθρὸς ἐπολέμει τοῖς κάτω, βασιλείαν
 30 ἐκδικαῖν μετὰ πᾶσιν, ἣν ἔχειν ἐστῶς οὐκ ἠδύνατο. Καὶ κατὰ τῆς
 Εὐᾶς ἐστρατοπέδευε, βέλεσιν αὐτὴν κατατοξεύων ἀπάτης, καὶ

Γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ λοιπὸν ἡ σιγὴ ἁμάρτημα καὶ κινδυνεύσει ἡ ὠραιότητά τῆς ἑορτῆς στὴ σαπίλα τῆς σιωπῆς, ἔστω κι ἂν εἶναι τολμηρὸ τὰ Δεσποτικὰ μυστήρια νὰ κοινολογοῦνται ἀπὸ ἀκάθαρτα χεῖλη, ἀποβλέποντας στὴν παροῦσα ἑορτὴ θὰ πάρω τὸ θάρρος νὰ πῶ τὸν ὕμνο, πιστεύοντας ὅτι τὸ ὑστέρημά του σὲ ἀξία θὰ τὸ ἀναπληρώσει τὸ θαῦμα. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀνέχθηκε τὴ δυσσομία τοῦ νεκροῦ, γιὰ νὰ δείξει τὴν εὐωδία τῆς δικῆς του φιλανθρωπίας, θ' ἀνοίξει καὶ τὸ δικό μου στόμα μαζί μὲ τὸν τάφο τοῦ Λαζάρου, καθαρίζοντας τὶς κηλίδες τοῦ βίου, ὅπως ἐκείνου τὴν νέκρωση. Ἡ φωνὴ ζωντάνευε τὰ νερά, ἡ ξηρὰ γεννοῦσε καὶ χωρὶς συνεύρεση πλήθυναν οἱ τοκετοί.

Τί μουρμουρίζεις, αἰρετικέ; Βλέπεις, ἀντὶ νὰ καταβάλλεται σπέρμα, νὰ δίνεται τὸ πρόσταγμα τοῦ Λόγου, καὶ πῶς θεωρεῖς ἀμφίβολο τὸ μυστήριον τῆς παρθενικῆς γέννησης; Αὐτὰ ποὺ τώρα δὲν γεννιοῦνται χωρὶς σπέρμα, σ' αὐτὰ τότε βοήθησε ἡ φωνὴ ἐκείνου ποὺ τὰ καλοῦσε στὴ γέννηση καὶ ὁ νόμος τοῦ προστάγματος ἔπαιρνε τὴ θέση τοῦ τρόπου τῆς σύλληψης, καὶ μὲ μιὰ φωνὴ μονάχα ἔπαιρναν σὰρκα τὰ πάντα. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ὑλοποίησε τότε τὴν κτίση καὶ χορήγησε σπέρμα χωρὶς σπορὰ σὲ ὅλα, αὐτὸς προῆλθε ἀσπόρως παίρνοντας σὰρκα ἀπὸ λογικὴ γῆ, καὶ τὴ ρίζα τοῦ θανάτου ποὺ φύτεψε ἡ σὰρκα τὴν ἔκοψε μὲ τὸ δρεπάνι τῆς παρθενικῆς γέννησης. Ὅταν ἔβαλε τὸν ἄνθρωπο ὁ πλαστοουργὸς του μέσα στὸν παράδεισο τὸν διέταξε νὰ ἐργάζεται σ' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν φυλάει, γιὰ νὰ μὴν παραδώσει στὴ ραθυμία τὴν ἔτοιμη ἐξουσία καὶ μείνει ἀπροφύλακτος στὶς ἐπιβουλὰς τοῦ ἐχθροῦ, κάνοντας κέρδος ἀπὸ τὸ φθόνον τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ. Βλέποντας αὐτὰ αὐτὸς ποὺ φθονεῖ ἀδιάκοπα ὅ,τι καλὸ ἔχομε, γέμιζε ἀπὸ ἀπροφάσιστη ἔχθρα ἐναντίον μας. Ἡ φύση τῶν φθονερῶν ἀγαπᾷ νὰ πολεμᾷ χωρὶς αἰτία, δημιουργώντας ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς τὸ ὑλικὸ τῆς κακίας, καὶ παραιτεῖται ἀπὸ τὴ δικαιολογημένη μάχη, ὡς προσβλητικὴ, νομίζοντας ὅτι ἀποτελεῖ ἀπόδειξη ἀδυναμίας.

Ἄφου ἔπεσε ἀπὸ τὰ οὐράνια ὁ ἐχθρὸς, ἀνέλαβε πόλεμον ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, διεκδικώντας βασιλεία μετὰ τὴν πτώση του, ποὺ δὲν μπορούσε νὰ ἔχει ὅταν ἦταν ἐκεῖ. Ἐπιτέθηκε καὶ ἐναντίον τῆς Εὐας,

ἔπληττεν ἀνωδύνως, ὡς ξίφει χρώμενος τῇ ἐκείνης προθέσει, κα-
 κείνην λαμβάνων τῆς οὐκείας ἀναιρέσεως ὑπουργόν. Ὄθεν, ἐπει-
 δὴ τὴν σφαγὴν ἀναίμακτον ἐπετέλει, οὐδὲ φονευτῆς ἐνομίζετο,
 ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς σύμβουλος ἐπιστεύετο, τῇ ἀπαλότητι τῆς μαχαί-
 5 ρας μαλακύνων τὰ τραύματα καὶ γλυκεῖαν δεικνὺς τῆς ἀλγηδό-
 νος τὴν αἴσθησιν. Ἡ δὲ διὰ χειρὸς ἀπειθοῦς ἀποστασίας γράφου-
 σα νόμον, ἐτρούγα καρπὸν ὠραιζόμενον παραβάσει καὶ τῇ ἀκμῇ
 πεπαινόμενον τοῦ θανάτου. Τῆς Εὐας προπετῶς γευσαμένης τοῦ
 ξύλου, αὐτὸς τὸν ἐκείνης ὀρεγόμενος ὄλεθρον ἄπεπτον εἶχε τῆς
 10 κακίας τὴν βρωσιν, καὶ λιμῶ τῆς τηκομένης τρεφόμενος καὶ τὴν
 ἐκείνης ἐνδύόμενος γύμνωσιν, πορφυρίδα βασιλικὴν τὰ τῆς συ-
 κῆς ἐλογίζετο φύλλα.

Εἶδεν ἄνωθεν τὴν ἀδικίαν ὁ Θεός, καὶ παριδεῖν οὐκ ἠνέσχετο,
 τὴν ὕδριν τοῦ πρώτου πλάσματος ἑαυτοῦ λογιζόμενος. Καὶ κάτει-
 15 σι δικάσων, κἂν πρὸς τὴν δίκην οὐκ ἐθάρρουν ἐλθεῖν οἱ ὑπεύθυ-
 νοι, φυγάδες γινόμενοι καὶ τοῖς φθάσαι προστιθέντες καὶ ἄλλο
 πλημμέλημα. Τοπικὴν ἐλογίζοντο τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπίσκεψιν. «Ἄ-
 δάμ ποῦ εἶ;» οὐκ ὀργιζομένου, ἀλλ' ἐλεοῦντος ἢ φωνή· οὐκ ἀπο-
 στρεφομένου, ἀλλ' ἐλεοῦντος ἢ κλήσις Παρηλλαγμένον βλέπω
 20 τῆς βασιλείας τὸ σχῆμα, ἐνηλλαγμένην τῆς ἀξίας τὴν τάξιν. «Ποῦ
 εἶ; Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος, καὶ ἐκρούθην». Ἦρκεσέ
 μοι πρὸς δειλίαν τῶν ποδῶν ἢ φωνή· τοιοῦτου γὰρ δικαστοῦ ὄλα
 φωνὴν ἔχει τὰ μέλη, ὅταν πρὸς ὑπεύθυνον ἔχη τοιοῦτον. Οὐκ ἔχω
 παρησίαν φωνῆς. Δέξαι τὸν φόβον καὶ τὸ ἐμὸν δεδαιοῦντα
 25 πλημμέλημα καὶ τῆς σῆς γινόμενον δικαιοκρισίας συνήγορον. Νι-
 κῶσαν ἔδειξα δραπετεύσας τὴν ψῆφον ἀπεγύμνωσα τῇ φυγῇ τὰ
 ἐγκλήματα, ἀσυνηγόρητα δείξας τὰ πταίσματα. «Ἡ γυνὴ ἦν ἐδω-
 κάς μοι, αὐτὴ μοι ἔδωκε, καὶ ἔφαγον». Ἔσχε φιλόανθρωπον δικα-
 στήν, καὶ εὗρε πρόφασιν συμπαθῆ. Ἐπὶ τὸ ἀσθενὲς καταφεύγει
 30 τῆς Εὐας, ὑπεκλύων τοῦ δικαστοῦ τὴν ἐπίτασιν.

Ἦ μακροθύμου δικαστοῦ! Ἀφῆκεν ὄλον εἰς τὸν ὄφιν συνα-

κατατοξεύοντάς την μὲ τὰ βέλη τῆς ἀπάτης καὶ τὴν πλήγωνε χωρὶς νὰ τὴν πονᾶ, χρησιμοποιοῦντας ὡς ξίφη τὴν προῆθη ἐκείνης καὶ παίρνοντας ἐκείνη βοήθὴ στὴν καταστροφή της. Γι' αὐτό, ἐπειδὴ ἐπιτελοῦσε τὴ σφαγὴ χωρὶς αἷμα, δὲν θεωροῦνταν φονέας, ἀλλὰ θεωροῦνταν ἀγαθὸς σύμβουλος, μαλακώνοντας τὰ τραύματα μὲ τὴν ἀπαλότητα τοῦ μαχαιριοῦ καὶ ἀποδεικνύοντας γλυκιὰ τὴν αἴσθησι τοῦ πόνου. Ἡ Εὐὰ ὅμως γράφοντας μὲ ἀνυπάκουο χέρι τὸ νόμο τῆς ἀποστασίας, τρυγοῦσε καρπὸ ποῦ τὸν ὁμορφαινε ἢ παράβασι καὶ τὸν ὠριμάζε ἢ δύναμι τοῦ θανάτου. Ἐπειδὴ ἡ Εὐὰ δοκίμασε ἀλόγιστα τὸν καρπὸ τοῦ δένδρου, ὃ ἐχθρός, ἐπιθυμώντας τὴν καταστροφή της, διατηροῦσε ἀχώνευτη τὴ βρώσι τῆς κακίας καὶ τρεφόμενος ἀπὸ τὴν πείνα τῆς Εὐὰς καὶ φορώντας ἐκείνης τὴ γυμνότητα, θεωροῦσε βασιλικὴ πορφύρα τὰ φύλλα τῆς συκιᾶς.

Εἶδε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Θεὸς τὴν ἀδικία καὶ δὲν θέλησε νὰ τὴν παραβλέψει, θεωρώντας δική του τὴν ὕβρι τοῦ πρώτου δημιουργήματός του. Καὶ κατεβαίνει γιὰ νὰ δικάσει, ἔστω κι ἂν δὲν εἶχαν τὸ θάρρος οἱ ἔνοχοι νὰ προσέλθουν στὴ δίκη, ἀλλ' ἐγιναν φυγόδικοι προσθέτοντας κι ἄλλο σφάλμα στὰ προηγούμενα. Θεωροῦσαν τοπικὴ τὴν ἐπίσκεψι τοῦ Θεοῦ. «Ἀδὰμ, ποῦ εἶσαι;»⁸⁵. Ἡ φωνὴ δὲν ἔδειχνε ὀργή, ἀλλὰ συμπάθεια. Βλέπω ἀλλαγμένον τὸ σχῆμα τῆς βασιλείας, ἀλλαγμένη τὴν τάξι τοῦ ἀξιώματος. «Ποῦ εἶσαι; Ἄκουσα τὴ φωνὴ σου καθὼς ἐρχόσουν καὶ κρῦφθηκα»⁸⁶. Ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ δειλιάσω ἢ φωνὴ τῶν ποδιῶν σου. Ἐνὸς τέτοιου κριτῆ ὅλα τὰ μέλη ἔχουν φωνή, ὅταν πρόκειται γιὰ τέτοιο ἔνοχο. Μοῦ λείπει ἢ παρησιᾶ νὰ φωνάξω. Δέξου τὸ φόβο μου, ποῦ καὶ τὸ παράπτωμά μου βεβαιώνει καὶ συνήγορος γίνεται τῆς δίκαιας κρίσις σου. Δραπέτευσα κι ἔδειξα δίκαια τὴν ἀπόφασί σου· ἔδειξα γυμνὰ τὰ ἐγκλήματά μου, παρουσίασα τὰ λάθη μου ἀνεπίδεκτα συνηγόρου. «Ἡ γυναίκα ποῦ μοῦ ἔδωσες ὡς σύζυγο αὐτὴ μοῦ ἔδωσε καὶ ἔφαγα»⁸⁷. Εἶχε δικαστὴ φιλόνηρωπο καὶ βρῆκε πρόφασι γιὰ συμπάθεια. Καταφεύγει στὴν ἀδύνατη φύσι τῆς Εὐὰς, θέλοντας ν' ἀντιμετωπίσει τὴν ἔντασι τοῦ δικαστῆ.

Πόσο μακρόθυμος ἀλήθεια δικαστῆς. Ἄφησε ὅλη τὴν αἰτία νὰ

87. Γέν. 3, 12.

χθῆναι τὸ αἷτιον, ἵνα κουφότερον καταστήσῃ τοῖς ἐπιδουλευθεῖ-
 σι τὸ ἔγκλημα. «Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ
 ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς», ὡς κατὰ πάσης ἐκξέσας τὴν
 ἀδικίαν τῆς κτίσεως. Οὐρανούς ἐνυδρίσας, τῷ ἰῶ ῥυπώσας τοῦ
 5 φθόνου. Ἀγγέλους ἐλύπησας τῇ ἀποστασίᾳ, νομίζων ἐλαττοῦν
 τῶν ὑμνολόγων τὸ μέτρον, οὐκ εἰδὼς ὅτι τῷ χωρισμῷ τοῦ χείρο-
 νος πλεονάζει τὸ κρεῖττον. «Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου»
 καὶ ἐξῆς. Βαβαὶ τῆς δεσποτικῆς συμπαθείας, ἀγανάκτησις φι-
 λανθρωπίαν ὑπερβαίνουσα νόμου λύπας ὀρίζει καὶ στεναγμούς,
 10 ἵνα ταύταις ἐγκαρτεροῦσα τὸν ἐκ τῆς τέρψεως ἀποδύσῃται θά-
 νατον. Πλατύτητα γένους ἀπειλῶν εὐαγγελίζεται· προσθήκην
 διαδοχῆς ὑπισχνεῖται λυπούμενος· μητέρα κοόσμου χειροτονεῖ
 ὀργιζόμενος εἰς προκοπὴν ἄγων τὴν πταίσασαν. «Ἐν λύπαις τέ-
 ξη τέκνα». Διὰ γαστρὸς παιδεύει, δι' ἧς προῆλθεν εἰς ὄλισθον.
 15 Ἡ τὸν κεκωλυμένον ὑποδεξαμένη καρπὸν αὐτῆ μαστιζέσθω τοῖς
 τοῦ τόκου πόνοις, καὶ τῆς προπετοῦς ἐπιθυμίας τὴν βλάβην συ-
 στέλλουσα, καὶ τὴν πλατύτητα τοῦ γένους ἀντιτιθεῖσα τῷ ὄφει,
 καὶ διὰ πολλῶν καταβάλλουσα τὸν δι' ἐνὸς καυχησάμενον. Λυ-
 πουμένη τίχτε σωφρόνως, ἐπειδὴ χαίρουσα τέτοκας ἀσυμφόρως.
 20 «Καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποστροφή σου». Ὑπεξούσιον τὴν
 Εὐάν ποιεῖ τῷ ἀνδρί· τὸ γὰρ ἄναρχον ἀνώφελος τοῖς ἐξ ἑαυτῶν
 σωφρονεῖν οὐκ εἰδόσι. «Καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Δέχου τὸν
 ἄνδρα κύριον, καὶ μὴ τὸν ὄφιν δεσπότην, ἐκεῖθεν ὀδηγουμένη
 πρὸς κρεῖττονα βίον, ὅθεν ληφθεῖσα προῆλθες εἰς γένεσιν. «Καὶ
 25 τῷ Ἀδὰμ εἶπε» καὶ ἐξῆς.

Ἄλλη φιλανθρωπίας ἀπόδειξις, τῆς προτέρας νικῶσα τὸν
 ἔπαινον· θυμὸς πατρικῆς γέμων στοργῆς, ἀπειλὴ μμιουμένη πα-
 ράκλησιν. Ἔδει μὲν σε, φησὶν, ἐμοὶ πειθαρχοῦντα μὴ δέξασθαι
 γυναικὸς συμβουλήν, μηδὲ τὸν ὑπὸ τῆς ἐμῆς χειρὸς γραφέντα νό-

88. Γέν. 3, 14.

89. Γέν. 3, 16.

βαρύνει τὸ φίδι, γιὰ νὰ κάνει τὸ ἔγκλημα ἐκείνων ποὺ δέχθηκαν τὴν ἐπιβουλή ἐλαφρότερο. «Ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς ἐσὺ θὰ εἶσαι ὁ καταραμένος»⁸⁸. Ἐπειδὴ ἔκαψες μὲ τὴν ἀδικία σου ὅλη τὴν κτίση. Πρόσβαλες τοὺς οὐρανοὺς καταρρυπώνοντάς τους μὲ τὸ δηλητήριο τοῦ φθόνου. Ἔκανες τοὺς ἀγγέλους νὰ λυπηθοῦν μὲ τὴν ἀποστασία σου, νομίζοντας ὅτι ἐλαττώνεις τὸν ἀριθμὸ τῶν ὑμνολόγων, μὴ γνωρίζοντας ὅτι ὅταν ἀποχωρισθεῖ τὸ χειρότερο πληθύνει τὸ καλύτερο. «Θὰ αὐξήσω σέ μεγάλο πλῆθος τὶς λύπες σου»⁸⁹ καὶ τὰ ἔξης. Ἀλλοίμονο, τί Δεσποτική συμπάθεια! Ἡ ἀγανάκτηση ὑπερβαίνοντας τὴ φιλανθρωπία, ὀρίζει λύπες καὶ στεναγμοὺς τοῦ νόμου, γιὰ νὰ ἀπεκδυθεῖ τὸ θάνατο ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση, δείχνοντας καρτερία σ' αὐτές. Πολλαπλασιασμὸ τῆς ἀνθρωπότητας ἀναγγέλλει, ἀλλὰ ἀπειλώντας Ὑπόσχεται προσθήκη στὴ διαδοχή, ἀλλὰ μὲ λύπη· χειροτονεῖ μητέρα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μὲ ὀργή, ὀδηγώντας σὲ προκοπὴ αὐτὴν ποὺ ἔκανε τὸ σφάλμα. «Μὲ πόνους θὰ γεννᾶς τὰ παιδιὰ σου»⁹⁰. Τὴν παιδεύει μὲ τὴν κοιλιά, ἀπὸ τὴν ὁποία γλίσטרησε στὴν καταστροφή. Αὐτὴ ποὺ δέχθηκε τὸν ἀπαγορευμένο καρπὸ, ἄς μαστιγώνεται μὲ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ, περιορίζοντας τὴ ζημία ἀπὸ τὴν ἀσυγκράτητη ἐπιθυμία καὶ ἀντιπαραθέτοντας τὸν πολλαπλασιασμὸ τοῦ γένους μας στὸ φίδι, καὶ μέσω τῶν πολλῶν καταβάλλοντας ἐκεῖνον ποὺ καυχήθηκε μέσω τοῦ ἑνός. Νὰ γεννᾶς μὲ πόνο, ἀλλὰ μὲ σωφροσύνη, ἐπειδὴ μὲ χαρὰ γένησες χωρὶς ὄφελος. «Καὶ πάντοτε θὰ ἐξαρτᾶσαι ἀπὸ τὸν σύζυγό σου»⁹¹. Θέτει τὴν Εὐὰ στὴν ἐξουσία τοῦ ἀνδρα τῆς. Γιατὶ δὲν εἶναι ὠφέλιμη ἢ ἔλλειψη ἐξουσίας γιὰ ὅσους δὲν γνωρίζουν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους νὰ σωφρονοῦν. «Κι αὐτὸς θὰ σὲ ἐξουσιάζει»⁹². Δέξου ὡς κύριό σου τὸν ἀνδρα σου, κι ὄχι ἐξουσιαστή σου τὸ φίδι· ἀπὸ τὸν ἀνδρα νὰ ὀδηγεῖσαι πρὸς καλύτερο βίο, ἀπὸ κομμάτι τοῦ ὁποίου δημιουργήθηκες. «Καὶ στὸν Ἀδὰμ εἶπε» καὶ τὰ ἔξης.

Ἄλλη ἀπόδειξη φιλανθρωπίας πιὸ ἀξιέπαινη ἀπὸ τὴν προηγούμενη· θυμὸς γεμᾶτος ἀπὸ πατρικὴ στοργή, ἀπειλή ποὺ μιμεῖται τὴν παράκληση. Ἐπρεπε, τοῦ λέγει, νὰ ὑπακούσεις σ' ἐμένα καὶ νὰ μὴ δεχθεῖς τὶς συμβουλές τῆς γυναίκας, οὔτε τὸ νόμο ποὺ ἔγραψα μὲ

90. Γέν. 3, 16.

91. Ὅπ. π.

92. Ὅπ. π.

μον τοῖς σοῖς ἀρομόζοντα πταίσμασιν. «Ἐπικατάρατος ἡ γῆ». Ὁ Ἄδὰμ ἤμαρτε, καὶ ἡ γῆ τὴν δίκην εἰσπράττεται. Ἐκεῖθεν ἀρχὴν δέχεται ἡ παιδεία, ὅθεν ἐβλάστησε τῆς ἀπάτης τὸ αἷτιον. Ἐπειδὴ τοῖς φυτοῖς ἐφαλλόμενος τῶν ἐμῶν ἀπεσκίρτησας ἐντολῶν, 5 ἀκάνθαις ἔσο συνεχόμενος καὶ τριβόλοις. Σοφῶν ἔστιν ἰατρῶν τῆς νόσου τὴν ὕλην εἰς φάρμακον μετασκευάζειν ὑγείας, καὶ τὰ νομιζόμενα βλάπτειν ἐπωφελῆ δεικνύειν τοῖς κάμνουσι. Πολυσχιδῆς ἡ τοῦ ὄφεως γλῶσσα, ἀκάνθας καὶ τριβόλους μιμουμένη, ἀπὸ μιᾶς φυῆς εἰς τρία διαιρουμένη κέντρα. Ταύτην ἔλαβεν 10 εἰς συμμαχίαν ὁ θάσκανος ὡς πρὸς αὐτὴν μαχόμενος τὴν Τριάδα, καὶ διὰ μιᾶς τοῦ Ἄδὰμ εἰκόνας ὅλον τῆς θεότητος ἐνυβρίζων τὸ πλήρωμα. Ὅθεν, ἐπειδὴ ταύτη πεισθεὶς ἠπείθει Θεῶ, διὰ τῶν ὁμοίων δέχεται τὴν παιδείαν, ἵνα ταύτη λυπούμενος χαλεπαίνῃ τῷ ὄφει, ἀκατόρθωτον ἔχων τὴν πρὸς ἐκεῖνον φιλίαν. 15 Ἐβλεπε νοσοῦσαν τὴν κτίσιν ἀνίατα, ἐνὶ κρατουμένην ἀσεβείας συνθήματι, καὶ τρόπον οὐκ εἶναι διορθώσεως ἕτερον, εἰ μὴ φθάσας ὁ φύσεις καὶ γνώμας θεραπεύων τὴν ἰατροίαν παράσχοι τοῖς κάμνουσι, τότε θεραπεύειν εἰδώς, ὅταν ὅλην λάβῃ τὴν ὑγείαν ἢ νόσος. Διὸ ἔλεγε· «Κύριε, κλῖνον οὐρανοὺς καὶ κατάβηθι», 20 καὶ πολλὰ τοιαῦτα.

Ἐμιμήσατο Ἰωάννην ὁ Λάζαρος· ἐκεῖνος ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς τεκούσης ἐσκίρτα, τῆς πλάνης ἀγαλλόμενος τὴν κατάλυσιν, καὶ οὗτος ὡς ἐν μήτρᾳ τῷ τάφῳ τῶν πλανηθέντων ἐχόρευε τὴν ἀνάκλησιν. Καὶ διπλῆν εἶχε τάξιν τὸ θαῦμα, καὶ τὴν δεσποτικὴν με- 25 γαλύνουσαν χεῖρα, καὶ τὴν τῶν Ἑβραίων ἀμβλύνουσαν γλῶσσαν. Ὁ νεκρὸς ἐπειθάσχει, καὶ οἱ ζῶντες ἠπείθουν. Ἐβλασφήμουν τὸν Ἄδην ὡς προοδεδωκότα τὸν Λάζαρον, ἐλοιδόρουν τὸν Χριστὸν ὡς καινοτομοῦντα τὴν ἔγερσιν. Θεολογίαν εἶχεν ὁ τῶν παιδῶν ὕμνος προφητεῖαν ἐλάλουν, ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὠμολόγουν τῶν

τὸ χέρι μου νὰ τὸν σβῆσει μὲ τὰ δάχτυλα τῆς Εὐας. Ἐπειδὴ ὅμως γιὰ τὴ σχέση σου μὲ τὴ γυναῖκα σου γεννήθηκε ἀκατάσχετη ὁρμὴ πρὸς τὸ κακὸ, δέξου νόμο πού ἀρμόζει στὰ παραπτώματά σου. «Καταραμένη νὰ εἶναι ἡ γῆ»⁹³. Ὁ Ἀδὰμ ἀμάρτησε, καὶ τὴν τιμωρία τὴν εἰσπράττει ἡ γῆ. Ὁ παιδεμὸς ἀρχίζει ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου βλάστησε ἡ αἰτία τῆς ἀπάτης. Ἐπειδὴ, ὁρμώνοντας στὰ φυτὰ, ἀποσκίρτησες ἀπὸ τὶς ἐντολές μου, νὰ σὲ περικυκλώνουν ἀγκάθια καὶ τριβόλια. Εἶναι γνώρισμα τῶν σοφῶν γιατρῶν νὰ μεταβάλλουν τὴν αἰτία τῆς νόσου σὲ φάρμακο ὑγείας, καὶ ὅσα θεωροῦνται βλαβερὰ νὰ τὰ ἀποδεικνύουν στοὺς ἀρρώστους ὠφέλιμα. Ἡ γλῶσσα τοῦ φιδιοῦ εἶναι διακλαδωμένη πολὺ, μοιάζοντας μὲ τὰ ἀγκάθια καὶ τὰ τριβόλια, ἀπὸ μιὰ φύτρα βγάζει τρεῖς βλαστούς. Αὐτὴν πῆρε σύμμαχό του ὁ φθονερός, ἐπειδὴ μάχεται τὴν ἴδια τὴν ἁγία Τριὰδα, καὶ μὲ τὴ μία εἰκόνα τοῦ Ἀδὰμ προσβάλλει ὅλη τὴ θεότητα. Γι' αὐτό, ἐπειδὴ ὑπάκουσε σ' αὐτὴν καὶ ἦταν ἀνυπάκουος στὸν Θεό, μὲ τὰ ὅμοια δέχεται τὴν παιδαγωγία, ὥστε ὑποφέροντας ἀπὸ αὐτὴν, νὰ ἔχει ἀκατόρθωτη τὴ φιλία μ' αὐτόν. Ἐβλεπε τὸ πλάσμα του νὰ πάσχει ἀπὸ νόσο ἀθεράπευτη, νικημένο ἀπὸ μιὰ ἀσεβῆ συμφωνία, καὶ νὰ μὴν ὑπάρχει τρόπος διόρθωσης, ἂν δὲν προλάβαινε αὐτός, πού θεραπεύει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὶς γνῶμες, νὰ προσφέρει τὴ θεραπεία στοὺς ἀσθενεῖς, γνωρίζοντας τότε νὰ θεραπεύει, ὅταν ἡ νόσος ἀποκατασταθεῖ σὲ πλήρη ὑγεία. Γι' αὐτό ἔλεγε· «Κύριε, κλίνει τοὺς οὐρανούς καὶ κατέβα»⁹⁴ καὶ πολλὰ τέτοια.

Ὁ Λάζαρος μμῆθηκε τὸν Ἰωάννη. Ὁ Ἰωάννης σκιροτοῦσε στὴν κοιλιά τῆς μητέρας του ἀπὸ χαρὰ γιὰ τὴν κατάργηση τῆς πλάνης. Ὁ Λάζαρος μέσα στὸν τάφο, σὰν σὲ μήτρα, χόρευε γιὰ τὴν ἀνάκληση ἐκείνων πού εἶχαν πλανηθεῖ. Καὶ τὸ θαῦμα εἶχε διπλῆ σημασία· καὶ τὸ Δεσποτικὸ χέρι δόξαζε, καὶ στὴ γλῶσσα τῶν Ἰουδαίων προκαλοῦσε σύγχυση. Πειθαρχοῦσε ὁ νεκρός, καὶ οἱ ζωντανοὶ ἀπειθοῦσαν. Βλασφημοῦσαν τὸν ἄδη, ἐπειδὴ ἄφησε τὸν Λάζαρο νὰ φύγει, περιγελοῦσαν τὸν Χριστὸ γιὰ τὴν πρωτάκουστη ἀνάσταση. Ὁ ὕμνος τῶν παιδιῶν περιεῖχε θεολογία· μιλοῦσαν προφητικά. Ὁμολογοῦσαν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ Κύριο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ

ἄνω καὶ τῶν κάτω, καὶ χωρισμὸν οὐκ εἶχεν ὁ τόπος. Βαΐια φοινίκων ἐκράτουν, οὐ φοίνικας οὐπω γὰρ τὴν ἀκαρπίαν παρελθόντες τοῦ νόμου τῶν τῆς χάριτος ἀπεγεύσαντο γλυκασμάτων, ἐπειδὴ Χριστὸς οὐπω τὴν πικρὰν τοῦ ὄφεως ἀναρριζώσας φυτεΐαν τὸν τῆς ἀφθαρσίας ἐγεώργησε γλυκασμὸν.

ΣΟΓ'.

Θεοδωρήτου,

ἐκ τῶν ε' λόγων εἰς τὸν ἐν ἀγίοις Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον.

Ἀνεγνώσθη ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Θεοδωρήτου λόγων, οὓς 10 εἰς τὸν ἐν ἀγίοις Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον συνετάξατο, ὧν ἡμεῖς πέντε τέως εἶδομεν, ἐξ ὧν καὶ τινὰς ἐκλογὰς τὰς ὑποτεταγμένας παρεγραψάμεθα.

Ὅτι τῶν πέντε λόγων ὁ πρῶτος ἄλλον πρὸ αὐτοῦ δοκεῖ διαδέχσθαι ἢ μέρος αὐτοῦ εἶναι. Πλὴν διαλαμβάνει ὅθεν τε μετάκλητος 15 εἰς Κωνσταντινούπολιν ἦκε, καὶ ὅπως αὐτῆς ἀρχιερεὺς κατέστη, καὶ ὡς τὴν ἱερωσύνην καὶ ἀρχιερωσύνην εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἐπανάγειν ἐπειροῶτο σπουδῆ πάση, καὶ ὅσα πρὸς Γαῖνᾶν τοῦτο μὲν ὁ γενναῖος ἐπιστομίζων Ἰωάννης, τοῦτο δὲ ὑπὲρ τῶν κοινῶν τῆς πολιτείας διαπρεσβευόμενος πραγμάτων διεπράξατο, καὶ ὡς φθό- 20 νος αὐτῷ τὴν ὑπερορίαν ἐψηφίσατο, καὶ τινὰ τῶν μέχρι τέλους ἱστορῶν τῷ θεσπεσίῳ ἀνδρὶ διηνησμένων, τὰ πολλὰ, μᾶλλον δὲ τὰ πλεῖστα παρατρέχει. Ὁ δὲ ἐφεξῆς λόγος ἐπαίνους τινὰς ὀλιγοστίχους, καὶ αὐτὸς ὀλιγόστιχος ὧν, διαπεραίνει, ἀρχόμενος ὧδε: "Πάλιν ἡμῖν τὸ Ἰωάννου μνημόσυνον". Ὁ δὲ μετὰ τοῦτον ἐγκωμίων 25 μὲν καὶ αὐτὸς ὑπέρχεται νόμους, διαφέρει δὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ τῆ καλλονῇ τῶν τε ῥημάτων καὶ τῶν νοημάτων. Προομιιάζεται δὲ οὕτω: "Πολυστόμου τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν σάλπιγγος δεομένην, ἐν παιδικῇ νῦν ὄρῳ κινδυνεύουσαν γλῶττι, καὶ κάλλος ἀθλητοῦ μυριάσις συγγραφόμενον τέχναις, ἀσθενεῖ νῦν εἰς γραφὴν ἐμοὶ τεχνίτη 30 προκείμενον". Τὸ μὲν προοίμιον τοιοῦτον.

Ἄλλος αὐτὸν ἔλκει βοηθὸν ἀρπαζόμενος, ἄλλος καλεῖ δικα-

ὁ τόπος δὲν εἶχε χωρισμό. Κρατοῦσαν κλαδιὰ ἀπὸ φοῖνικες, ὄχι φοῖνικες καρπούς. Δὲν εἶχαν ἀκόμη ξεπερᾶσει τὴν ἀκαρπία τοῦ νόμου καὶ δὲν εἶχαν γευθεῖ τὶς γλυκύτητες τῆς χάριτος, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς δὲν εἶχε ἀκόμα ξεριζώσει τὴν πικρὴ φυτεία τοῦ φιδιοῦ καὶ δὲν εἶχε φυτέψει τὸν γλυκασμὸ τῆς ἀφθαρσίας.

273.

Θεοδωρήτου,

ἀπὸ τοὺς πέντε λόγους του στὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο.

Διαβάσαμε τοὺς λόγους τοῦ μακάριου Θεοδωρήτου, πού ἔγραψε γιὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο. Ἀπὸ αὐτοὺς ὡς τώρα ἐμεῖς γνωρίζομε πέντε, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πήραμε καὶ τὶς ἐκλογές πού ἀκολουθοῦν.

Ἀπὸ τοὺς πέντε λόγους ὁ πρῶτος μοιάζει νὰ διαδέχεται ἕναν προηγούμενο, ἢ ἴσως εἶναι καὶ μέρος του. Περιέχει ὅμως ἀπὸ ποῦ μετακλήθηκε καὶ ἔφτασε στὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ πῶς ἔγινε ἀρχιεπίσκοπός τους, καὶ ὅτι ἔκανε προσπάθειες σοβαρές νὰ ἐπαναφέρει τὴν ἱερωσύνη καὶ ἀρχιερωσύνη στὴν παλαιὰ τῆς εὐπρέπεια. Ἐπίσης καὶ ὅσα πρὸς τὸν Γαῖνᾶ ἐπέτυχε, ἀπὸ τὴ μία ἀποστομῶνόντας τον ὁ γενναῖος Ἰωάννης, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πρεσβεύοντας γιὰ τὶς κοινὲς ὑποθέσεις τῆς πόλης. Ἀκόμα ὅτι ἦταν ὁ φθόνος αὐτός πού τὸν καταδίκασε στὴν ἔξορία. Συνεχίζοντας ὡς τὸ τέλος τὴν ἱστορία του γιὰ ὅσα ὁ θεῖος ἱεράρχης ἐπετέλεσε, πολλὰ ἢ μᾶλλον τὰ περισσότερα τὰ παρατρέχει. Ὁ ἐπόμενος λόγος περιέχει λίγους σύντομους ἐπαίνους καὶ εἶναι σύντομος καὶ ὁ ἴδιος ἀρχίζει ὡς ἑξῆς: “Ἐχομε πάλι τὸ μνημόσυνο τοῦ Ἰωάννη”. Ὁ τρίτος λόγος καὶ αὐτὸς εἶναι γραμμένος σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῶν ἐγκωμίων, διαφέρει ὅμως ἀπὸ τοὺς προηγούμενους ὡς πρὸς τὴν ὠραιότητα τοῦ λεκτικοῦ καὶ τῶν νοσημάτων. Τὸ προοίμιό του ἔχει ὡς ἑξῆς: “Ἐνῶ ἡ περίστασις ἀπαιτεῖ πολύστομη σάλπιγγα, τὴ βλέπω νὰ διακινδυνεύεται σὲ παιδικὴ γλώσσα, καὶ ἡ ὁμορφιά ἑνὸς ἀθλητῆ περιγραφόμενῃ ἀπὸ μύριες τέχνες, ἀσθενεῖ τώρα, παραδομένη στὴ γραφὴ ἀπὸ τὴ δική μου τέχνη”. Αὐτὸ εἶναι τὸ προοίμιό.

* Ἄλλος ἀρπάζοντάς τον τὸν σέρνει ὡς βοθητό του, ἄλλος δικάζε-

ζόμενος σύνδικον, ἄλλος πεινῶν ὑπὲρ τροφῆς ἱκετεύει, γυμνὸς ὑπὲρ ἐνδύματος, ἄλλος αὐτὸν ἀποδύει, ἄλλος πενθῶν εἰς παράκλησιν δεῖται, δεσμῶν ἕτερος ἀπολυθῆναι βοᾷ. Ἐλκει τις αὐτὸν ἄλλος πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν, ξένος αἰτεῖ καταγώγιον, ἕτερος 5 παραστὰς χρέος ὀδύρεται, ἄλλος ἐπόπτην καὶ διαλλάκτην τῶν κατ' οἶκον μεταπέμπεται στάσεων. Οὐδὲ δούλος πρὸς ἄλλον καταφεύγει, δεσπότης πικρὰν ὀλοφυρόμενος ἀγανάκτησιν. Χήρα βοᾷ τὸ ἐλέησον, ἄλλη τὴν ὀρφανίαν ὀδύρεται. Μυρίαί τῶ πατρὶ καθ' ἑκάστην πρὸς ἑκάστους ὑπὲρ ἑκάστου τροπαί Ἀρπάζεται 10 τις καὶ συνήγορος ὁ πατήρ· λιμὸς ἐνοχλεῖ, καὶ τροφεὺς ἐκ συνηγόρου γίνεται· νοσεῖ τις, καὶ εἰς ἰατρὸν ὁ τροφεὺς μεταβάλλεται· πένθει τις περιπέπτωκε, καὶ ὁ νοσοκόμος εὐρίσκεται παραμύθιον· ξένων ἐπέστη φροντίς, καὶ ξενοδόχος ὁ πάντα γεγονῶς ἀναδείκνυται.

15 Καὶ τί χρῆ καθ' ἕκαστον λέγειν, ὅσα χρόνου μέρη τὸν ἐκείνου βίον διεμέτρησεν, ἵνα μὴ τὴν ἀρχιερωσύνην μόνην λέγω, τοσαύτη τοὺς ἀνθρώπους ἔργων σωτηρίων ποικιλία προιοῦσα, οὐ διέλιπεν. ὦ στρατιώτου καὶ μετὰ τελευτὴν ἀριστέως! ὦ λυπηροῦ τοῖς ἐχθροῖς καὶ μετὰ τάφον ὀπλίτου! ὦ παναρμονίου λύρας, τελευτῆ 20 λελυμένης! ὦ δικαστηρίων τηλικούτον ῥυθμιστὴν ἐξημιωμένων! ὦ σωτηρίου τοῖς ἀνθρώποις εἰς οὐρανὸν ἀναρπασθείσης σαγήνης! ὦ δένδρου πρὸς οὐρανὸν καὶ γῆς μερισθέντος, καὶ τῆ μὲν τὸ σῶμα, τῶ δὲ τὴν ψυχὴν παρασχόντος! Ἐν τάφῳ τὸ τῆς Ἐκκλησίας συγκέκλεισται στόμα. Οἷος εὐσεβείας ἐξ ἀνθρώπων ὀφθαλμὸς 25 ἀνηρπάσθη! Οὐ τέθηκας, ὦ μακάριε πάτερ, ἀλλ' ὡς ἥλιος ἔδυς. Οὐχ ὡς ἀποθανόντος ἀλγοῦμεν, ἀλλ' ὡς ἡμῖν κεκρυμμένου· οὐχ ὡς τεθνεῶτα ζητοῦμεν, ἀλλ' ὡς εἰς οὐρανοὺς μεταστάντα. Ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν καὶ ὁ τρίτος λόγος.

Ἐγκωμιαστικοῦ δὲ τύπον καὶ ὁ τέταρτος διασώζει, ἐκ τοῦ 30 δεῖν τιμᾶν πατέρας τῶν ἐπαίνων ἀπαρχόμενος, οὗ ἔστι καὶ ταῦτα. Τούτων τῶν ποιμένων εἰς καὶ ὁ Ἰωάννης, ἡ ἄκακος σύνεσις, ὁ πο-

ται καὶ τὸν καλεῖ συνήγορό του, ἄλλος πεινασμένος αὐτός, τὸν ἱκετεύει γιὰ τὴν τροφή του, καὶ ὁ γυμνὸς γιὰ ἔνδυμα· ἄλλος τοῦ παίρνει τὰ ἐνδύματα, κι αὐτός πού πενθεῖ τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν παρηγορήσει, ἄλλος φωνάζει νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ δεσμά. Κάποιος ἄλλος τὸν σύρει νὰ ἐπισκεφθεῖ ἀσθενεῖς· ὁ ξένος τοῦ ζητᾷ φιλοξενία, ἄλλος ἔρχεται καὶ θρηνεῖ γιὰ τὰ χρέη του· ἄλλος τὸν καλεῖ νὰ ἐποπτεύσει στὶς διενέξεις τοῦ σπιστιοῦ του καὶ νὰ γίνεῖ ὁ συμφιλιωτής. Μὰ καὶ ὁ δοῦλος δὲν καταφεύγει σὲ κάποιον ἄλλο κλαίγοντας γιὰ τὸν σκληρὸ θυμὸ τοῦ κυρίου του. Ἡ χήρα φωνάζει, ἐλέησέ με, ἄλλη θρηνεῖ τὴν ὀρφάνια της. Μύρια ζητήματα ἀντιμετωπίζει ὁ Πατέρας κάθε μέρα ἀπὸ τὸν καθένα καὶ μὲ καθένα. Ἀρπάζεται κάποιος, καὶ ὁ Πατέρας εἶναι συνήγορος· ἐνοχλεῖ ἢ πεῖνα, καὶ ἀπὸ συνήγορος γίνεται τροφοδότης· ἀρρωσταίνει κάποιος, καὶ ὁ τροφοδότης μεταβάλλεται σὲ γιατρὸ καὶ ὁ γιατρὸς γίνεται ἢ παρηγοριὰ γι' αὐτὸν πού τὸν χτύπησε τὸ πένθος. Κι ὅταν χρειασθεῖ νὰ φιλοξενηθοῦν ξένοι, ξενοδόχος γίνεται αὐτὸς πού ἔγινε τὰ πάντα.

Καὶ τί χρειάζεται νὰ ἀναφέρομε καθένα χωριστὰ ὅσα χρονικὰ διαστήματα καλύπτουν τὴ ζωὴ του, καὶ νὰ μὴν ἀναφέρομε τὴν ἀρχιερωσύνη μόνη, πού δὲν σταμάτησε νὰ ἐκδηλώνεται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τόση ποικιλία σωτήριων ἔργων; Ὡ στρατιώτη, πού ἀριστεύεις καὶ μετὰ τὸ θάνατό σου. Ὡ ὀπλίτη, πού καὶ μετὰ τὸν τάφο προξενεῖς κακὸ στοὺς ἐχθρούς. Ὡ λύρα παναρμόνια πού διέλυσε ὁ θάνατος. Ὡ δικαστήρια πού χάσατε ἓνα τέτοιο δικαστή. Ὡ σαγήνη σωτήρια γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πού ἀνηρπάγει στὸν οὐρανό. Ὡ δένδρο πού μοιράσθηκε στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ καὶ πού στὴ γῆ παρέδωσε τὸ σῶμα καὶ στὸν οὐρανὸ τὴν ψυχὴ. Κλείσθηκε στὸν τάφο τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας. Ποιὸς ὑπέροχος ὀφθαλμὸς εὐσέβειας ἀρπάχθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν πέθανες, μακάριε Πατέρα, ἀλλ' ἔδυσες ὅπως ὁ ἥλιος. Δὲν σὲ θρηνοῦμε ἐπειδὴ πέθανες, ἀλλ' ἐπειδὴ κρύφθηκες ἀπὸ ἐμᾶς. Δὲν σὲ ἀναζητοῦμε ὡς νεκρό, ἀλλὰ ὡς μέτοικο στὸν οὐρανό. Τέτοια λοιπὸν περιέχει καὶ ὁ τρίτος λόγος.

Καὶ ὁ τέταρτος λόγος ἔχει ἐγκωμιαστικὴ μορφή, ἀρχίζοντας τοὺς ἐπαίνους τοῦ ἀπὸ τὸ ὅτι πρέπει νὰ τιμοῦμε τοὺς πατέρες. Ὁ λόγος αὐτὸς λέγει καὶ τὰ παρακάτω. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ποιμένες

λυόμενος νοῦς, τῆς εὐαγγελικῆς ἐμπειρίας ἢ βίβλος, ὁ κηροῦ
 πρὸς διαλλαγὰς εὐπλαστότερος, τὸ πρὸς χαρίσματα πέλαγος, ὁ
 πρὸς δόλους πολεμούντων ἀκέραιος, τῆς Ἐκκλησίας ὁ περιόδο-
 λος. Οὐδεὶς ὑποκρίσεως αὐτὸν διελάνθανεν ὄφιν. Πόθεν σοι βού-
 5 λει δείξωμεν τὸν Ἰωάννην πολύτιμον; Ἐκ φιλοξενίας; Καὶ τίς
 Ἰωάννου φιλοξενώτερος; Ἐκ τῆς ἐν προστασίαις στερρότητος;
 Καὶ τίς αὐτὸν δυναστεία κατήδεσεν; Ἐκ τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν
 σπουδῆς; Καὶ τίνας ἢ τῆς ψαλμωδίας τῶν δημοτικῶν ταγμάτων
 μέχρι νῦν εὐρυθμία; Ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν καὶ οὗτος ὁ λόγος

10 Ὁ δ' ἐφεξῆς τοὺς αὐτοὺς μὲν τῶν ἐγκωμίων πλέκει στεφά-
 νους, λαμπρότερον δέ πως τὴν τῶν νοημάτων ἰσχὺν ἀπαγγέλλει.
 Ἐοίκασι δ' οὗτοι πάντες οἱ πέντε λόγοι μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπερο-
 ρίας ἀνακομιδὴν συντετάχθαι. Τοῦ δὲ νῦν λόγου μέρος εἰσὶν αἱ
 περικοπαὶ τῶν ὑποκειμένων ῥημάτων.

15 Χρηῶσον ἡμῖν, ὦ πάτερ, τὴν λύραν τὴν σὴν τὸ σὸν εἰς τὴν σὴν
 εὐφημίαν δάνεισον πλήκτρον. Εἰ γὰρ καὶ αἱ χεῖρες ἐλύθησαν τῷ
 νόμῳ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἡ λύρα διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἡχεῖ τῷ
 δώρῳ τῆς χάριτος. Ἐκείνης ἡμῖν τῆς ἀθανάτου γλώττης μετάδος
 μόνη γὰρ ἡ σὴ γλῶττα τῶν σῶν κατορθωμάτων ἀξία. Διὰ ταῦτα
 20 Ἰωάννης Ἰωάννην ἀπειλήφεν, ὁ πεπαρορησιασμένος τὸν ζηλωτὴν,
 ὁ μετὰ θάνατον ἐλέγχων τὸν κηρύττοντα μετὰ θάνατον, ὁ τῆς ἐρή-
 μου πολίτης τὸν πάσης πόλεως σωφρονιστὴν. Ἐχεις καὶ ἄλλην
 πρὸς τοὺς ἀποστόλους συγγένειαν. Πρῶτος παρὰ τοῖς ἀμαξοβίοις
 Σκύθαις θυσιαστήρια ἔπηξας, καὶ μόλις τῶν ἵππων ἀποπηδήσας
 25 ὁ βάρβαρος ἔμαθε γόνυ κάμπτειν καὶ εἰς ἔδαφος ἔξαπλοῦσθαι.
 Καὶ ὁ τοῖς τῶν αἰχμαλώτων δάκρυσιν μὴ καμπτόμενος, ἔμαθεν
 ὑπὲρ ἁμαρτημάτων δακρύνειν. Ναι μὲν καὶ τὸν τοξότην Πέρσην
 ἀντετόξευσας τῷ κηρύγματι, καὶ σιδηροφοροῦντες προσκυνοῦσιν
 ἐκεῖνοι τὸν σταυρωθέντα. Ἐνίκησεν ἡ σὴ γλῶττα Χαλδαίων καὶ
 30 μάγων μαγγανευτήρια, καὶ ἡ κεχερωμένη Περσίς εὐκτηρίους οἴ-
 κους ἐβλάστησεν. Οὐκέτι τῆς εὐσεβοῦς θρησκείας τὰ Βαβυλῶνος
 ἀλλότρια. Ταῦτά σε τοῖς ἀποστόλοις συνέταξεν.

ἓνας ἦταν ὁ Ἰωάννης, ἡ ἀκακὴ σοφία, ὁ ἀνοιχτὸς νοῦς, τὸ βιβλίον τῆς εὐαγγελικῆς ἐμπειρίας, ὁ ἀπὸ τὸ κερὶ πρὸς εὐπλαστός στίς συμφιλιώσεις, τὸ πέλαγος τῶν χαρισμάτων, ὁ ἀπρόσβλητος ἀπὸ τοὺς δόλους τῶν ἐχθρῶν, τὸ τεῖχος τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν τοῦ διέφευγε κανένα φίδι ὑποκριτικό. Ἀπὸ ποῦ θέλεις νὰ ἀποδείξομε πόσο πολύτιμος ἦταν ὁ Ἰωάννης; Ἀπὸ τῆς φιλοξενίας; Ποιὸς ἦταν πρὸς φιλόξενος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη; Ἀπὸ τῆς ἀκλόνητης σταθερότητάς του στίς προστασίες; Καὶ ποιά δύναμη τὸν νίκησε; Ἀπὸ τὸ ζῆλο του γιὰ τὴν Ἐκκλησία; Καὶ σὲ ποιὸν ἀνήκει ἡ ἐξαίρετη ρύθμιση τῶν κοινῶν κανόνων τῆς ψαλμωδίας ὡς τώρα; Τέτοια ἐπίσης λέγει καὶ ὁ τέταρτος λόγος.

Ὁ ἀκόλουθος πέμπτος πλέκει τὰ ἴδια στεφάνια τῶν ἐπαίνων, διατυπώνει ὅμως λαμπρότερα τὴν δύναμη τῶν νοσημάτων. Φαίνεται ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ πέντε λόγοι ἔχουν γραφεῖ μετὰ τὴν ἐπιστροφή ἀπὸ τὴν ἔξορία. Αὐτοῦ τοῦ λόγου μέρος εἶναι τὰ ἀποσπάσματα ποῦ ἀκολουθοῦν.

Δῶσε μας, Πατέρα, τὴν λύρα· δάνεισέ μας τὸ δικό σου πληκτρο γιὰ τὸν δικό σου ὕμνον. Γιατί, ἂν καὶ τὰ χέρια ἔχουν διαλυθεῖ σύμφωνα μὲ τὸ φυσικὸ νόμον, ἡ λύρα ὡστόσο ἀντηχεῖ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη ἀπὸ τὸ δῶρον τῆς θείας χάριτος. Παραχώρησέ μας ἐκεῖνη τὴν ἀθάνατη γλῶσσα. Γιατί ἡ δική σου γλῶσσα μονάχα εἶναι ἄξια τῶν κατορθωμάτων σου. Γι' αὐτὰ ὁ Ἰωάννης ὑπερέχει ἀπὸ τὸν Ἰωάννη, ὁ θαρραλέος ἀπὸ τὸν ζηλωτὴ, αὐτὸς ποῦ ἐλέγχει μὲ τὸ θάνατον τὸν μετὰ θάνατον κήρυκα, ὁ πολίτης τῆς ἐρήμου τὸν σωφρονιστὴν κάθε πόλης. Ἔχεις καὶ ἄλλη συγγένεια μὲ τοὺς ἀποστόλους. Πρῶτος ἔχτισες θυσιαστήρια γιὰ τοὺς ἀμαξόβιους νομάδες Σκύθες καὶ μόλις ὁ βαρβαρος κατέβηκε ἀπὸ τὰ ἄλογα ἔμαθε νὰ λυγίζει τὰ γόνατα καὶ νὰ πέφτει στὴ γῆ. Κι αὐτὸς ποῦ δὲν λυγοῦσε ἀπὸ τὰ δάκρυα τῶν αἰχμαλώτων, ἔμαθε νὰ κλαίει γιὰ τὰ ἁμαρτήματά του. Καὶ βέβαια καὶ τὸν τοξότη Πέρση τὸν χτύπησες μὲ τὸ τόξον τοῦ κηρύγματος καὶ σιδηρόφρακτοι ἐκεῖνοι προσκυνοῦν τὸν ἐσταυρωμένο. Ἡ γλῶσσα σου νίκησε τῶν Χαλδαίων καὶ τῶν μάγων τίς μαγγανεῖες καὶ ἡ χέρσα περσικὴ γῆ βλάστησε οἴκους προσευχῆς. Τὰ πλήθη τῆς Βαβυλώνας δὲν εἶναι πιά ξένα πρὸς τὴν εὐσεβῆ θρησκεία. Αὐτὰ σὲ κατατάσσουν στὴ χορεία τῶν ἀποστόλων.

Ἔτι παρ' ἡμῖν τὰ σπέρματα τῆς σῆς γλώττης ἀνθεῖ· κὰν
 Ἰωάννην τις ὀνομάσῃ, πολὺς ὁ ἦχος ἐκκρούεται. Ἡ γὰρ ἐκκλησι-
 αστικὴ λύρα τὸ ἀρχαῖον πληκτρον ἐπιγινώσκει, καὶ ἀντὶ δακτύ-
 λων ἀρκοῦσιν αἱ τοῦ σοῦ ὀνόματος συλλαβαί. Ἔβλεπεν ἡ βασιλις
 5 πόλις τὰ ἐκ Σηρῶν ὑφάσματα, καὶ διέπτυνεν ἑθέρει τοὺς ἐξ Ἰν-
 δῶν λίθους, καὶ κατεφρόνει· οὐδὲ τῆς Τύρου τὸ ἀλουργές αὐτὴν
 ἔτερπεν ἄνθος. Πηλίγην ἐπόθει γλώτταν, ἀθάνατα διδασκαλίας
 προχέουσαν νάματα. Εἶδέ σε καὶ Ἐφεσος ἡ ἀρχαία, καὶ νέον
 Ἰωάννην προσεῖπεν. Εἶδε, καὶ εὐαγγελικῆς ὑπεμνήσθη βροντῆς
 10 Ἐντεῦθεν, ἀγαπητοί, τὸ ρεύμα τοῦ λόγου τραχύνεται, ἀλλὰ μὴ
 φύγωμεν τὴν τραχύτητα, τῆς εἰρήνης λοιπὸν ὁδοποιούσης τῷ ρεύ-
 ματι. Εἰ γὰρ τι πρὸς τοὺς σοὺς ναύτας, ὦ πάτερ, ἀγανακτεῖς, εἴ τι
 πρὸς τοὺς συμπεπλευκότας λυπῆ, ἐνόησον ὅτι χειμῶν καὶ κλύ-
 δων καὶ θάλασσα βρασσομένη ἠνάγκασεν αὐτοὺς καὶ ἄκοντας
 15 τὸν Ἰωνᾶν προσρῖψαι τοῖς κύμασιν. Οὐκ ἐκείνων μῖσος, ἀλλὰ σὸν
 γυμνάσιον τὸ συμβάν· οὐκ ἐκείνων πόλεμος, ἀλλὰ σὸς ἀγὼν τὰ γε-
 νόμενα. Οὐκ ἐκεῖνοι τῆς ἀδελφικῆς ἀπηνέχθησαν ψήφου, ἀλλ'
 ἔδει καὶ σὲ τὸν διάυλον τῶν μαρτύρων δραμεῖν. Ἀπόρρητός τις
 οἰκονομία σκάμμα σοι καὶ διάυλον ἠντρέπισε. Πάντως ἐρρέθη καὶ
 20 περὶ σοῦ πρὸς τὸν κοινὸν ἀντίπαλον τῆς ἀνθρωπότητος· «Προσέ-
 σχες τῇ διανοίᾳ σου κατὰ τοῦ θεράποντός μου Ἰωάννου;» καὶ
 ἐξῆς. Ἐχρεωστεῖτο τῷ λαμπρῷ βίῳ καὶ ἡ λαμπρὰ τελευτή. Ἐπά-
 λαιε μὲν τῷ Ἰῶβ ὁ διάβολος, ἐδόκουν δὲ προσκρούειν οἱ φίλοι· διὰ
 τοῦτο ὕστερον ὁ Θεὸς ἐξιᾶται τοὺς φίλους, καὶ τοῖς φίλοις φίλον
 25 τὸν Ἰῶβ ἀποδίδωσι. Τοῦτο καὶ νῦν ὥσπερ αἰσθάνομαι γεγονός, ὦ
 πάτερ, καὶ τὰς δεξιὰς τῶν Πατέρων ἀλλήλαις συνεφαπτομένας
 φαντάζομαι. Ἀπερῆθεν Ἰῶβ πολυπλασιασθέντα τὰ κτήματα, ἀπέ-
 λαβες καὶ σὺ μετὰ προσθήκης τὴν παρὰ πάντων τιμὴν.

Τοῦτον τὸν ἔσχατον λόγον ἡ ἐπιγραφή ἐν τῷ ἀποστολείῳ εἰρη-
 30 σθαι λέγει, τὸ δὲ προοίμιον αἰνίττεται ὡς ἄλλων προειπόντων ὁ
 συγγραφεὺς μετ' ἐκείνους δημηγορεῖ. Ἔχει γὰρ οὕτως· «Ἐπειδὴ
 καὶ πρὸς τὸ λέγειν ὁ κύκλος ἀνίστησιν, ἐπειδὴ τὸ σύνθημα πρὸς

Ἄκόμα ἀνθοῦν ἀνάμεσά μας τὰ σπέρματα τῆς γλώσσας σου. Κι ἂν πεῖ κανεὶς τὸ ὄνομα Ἰωάννης, ἀντηχεῖ πολὺ δυνατά. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ λύρα ἀναγνωρίζει τὸ ἀρχαῖο πλήκτρο, κι ἀντὶ δάχτυλα νὰ παίζουν, φτάνουν οἱ συλλαβὲς τοῦ ὀνόματός σου. Ἡ βασιλεύουσα ἔβλεπε τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ τὰ περιφρονοῦσε, ἀντίκρουζε τοὺς Ἰνδικοὺς πολύτιμους λίθους καὶ τοὺς περιγελοῦσε· οὔτε τὸ πορφυροῦν χρῶμα τῆς Τύρου τὴν εὐχαριστοῦσε. Ποθοῦσε τὴν πῆλινη γλώσσα ποὺ ἀνάβλυζε ἀθάνατα ἴναματα διδασκαλίας. Σὲ εἶδε ἡ ἀρχαία Ἔφεσος καὶ σὲ ὀνόμασε νέο Ἰωάννη. Σὲ εἶδε καὶ ἔφερε στὸ νοῦ τῆς τὴν εὐαγγελικὴ βροντῆ. Ἄπὸ ἐδῶ, ἀγαπητοί, κυλάει ὀρμητικὰ τὸ ρεῦμα τοῦ λόγου· ἀλλὰ ἄς μὴν ἀποφύγομε τὴν ὀρμή, γιατί ἡ εἰρήνη ὑποτάσσει τὴν ὀρμή. Γιατί ἂν ἀγανακτεῖς, Πατέρα μας, μὲ τοὺς ναῦτες σου, ἂν σὲ λυποῦν οἱ συνταξιδιῶτες σου, σκέψου ὅτι κακοκαιρία καὶ τρικυμία καὶ θάλασσα ποὺ ἔβραζε τοὺς ἀνάγκασε καὶ χωρὶς νὰ θέλουν νὰ ρίξουν στὰ κύματα τὸν Ἰωνᾶ. Δὲν εἶναι τὸ περιστατικὸ ἐκδήλωση τοῦ μίσους ἐκείνων, ἀλλὰ δική σου ἄσκηση· ὅσα ἔγιναν δὲν εἶναι πόλεμος ἐκείνων, ἀλλὰ δικός σου ἀγώνας. Δὲν ἀποποιήθηκαν ἐκεῖνοι τὴν ἀδελφικὴ τους ψῆφο, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ περᾶσεις καὶ ἐσὺ τὸν διάυλο τῶν μαρτύρων. Κάποια ἀπόρρητη οἰκονομία σοῦ ἐτοίμασε σκάμματα καὶ διαύλους. Ὅπως οἰκονομία σου εἰπώθη καὶ γιὰ σένα στὸν κοινὸ ἀντίπαλο τῆς ἀνθρωπότητας· «Πρόσεξες καθόλου τὸν ὑπηρέτη μου Ἰωάννη;»⁹⁵ καὶ τὰ ἐξῆς. Στὸν λαμπρὸ βίον ὀφειλόταν καὶ λαμπρὸ τέλος. Πάλευε ὁ διάβολος τὸν Ἰώβ, κι αὐτὸ ἦταν πρόσκομμα γιὰ τοὺς φίλους. Γι' αὐτὸ ἔπειτα βοηθεῖ τοὺς φίλους ὁ Θεὸς καὶ ἀποδίδει φίλον τὸν Ἰώβ στοὺς φίλους του. Αὐτὸ καὶ τώρα, ὅπως αἰσθάνομαι, ἔγινε καὶ μὲ σένα, Πατέρα μας, καὶ φαντάζομαι τὰ δεξιὰ χέρια τῶν Πατέρων νὰ πιάνονται τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο. Ἐλαβε ὁ Ἰώβ πολλαπλάσια τὰ κτήματά του· ἀπέλαυσε καὶ ἐσὺ μὲ προσθήκη τὴν τιμὴ ἀπὸ ὅλους.

Αὐτὸν τὸν τελευταῖο λόγο δείχνει ἡ ἐπιγραφή ὅτι ἔχει λεχθεῖ στὸν ἀποστολικὸ ναό. Τὸ προοίμιον ὑπονοεῖ ὅτι μίλησαν ἄλλοι πρῶτα, κι ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνους μίλησε ὁ συγγραφέας· γιατί λέγει τὸ ἐξῆς· Ἐπειδὴ ἡ σειρὰ μὲ καλεῖ κι ἐμένα νὰ μιλήσω κι ἔπειδὴ ἡ συμφωνία μὲ τὴν κοινὴ χορεία μὲ κάνει νὰ σηκωθῶ, ἔπειδὴ πρέπει κι ἐγὼ νὰ

τὴν κοινήν χορείαν ἐγείρει, ἐπειδὴ δεῖ καὶ πρὸς εὐφημίαν πατρι-
κήν ἀνακρούσασθαι μέλος, καὶ πολλοὶ μὲν οἱ τὸ ὄφλημα τὸ ἀπα-
ραίτητον ἀπαιτοῦντες, παρ' ἡμῖν δὲ οὐδὲν τῆς πατρικῆς ἐφάμιλλον
ἀρετῆς, χρῆσον ἡμῖν, ὦ πάτερ Ἰωάννη, τὴν λύραν τὴν σὴν”.

5 ΣΟΔ'.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου,
ἐκ τοῦ ἐγκωμίου εἰς τοὺς ἀγίους μ' μάρτυρας.

Ἀνεγνώσθη Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ ἐγκωμίου εἰς
τοὺς ἀγίους μ' μάρτυρας.

10 Ἐγκωμιάζονται μάρτυρες οὐχ ἵνα αὐτοὶ τὸν ἔπαινον λάβω-
σιν, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς διὰ τῶν ἐπαίνων διαναστώμεν πρὸς τὴν μίμησιν.
Ἐθλίβησαν καὶ δίκαιοι καὶ ἄδικοι, ἀλλ' οἱ μὲν εἰς γυμνάσιον δικαιο-
σύνης, οἱ δὲ εἰς ἔλεγχον ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο τὰ μὲν τῶν δικαίων
πάθη θλίψεις ἢ Γραφὴ καλεῖ, τὰ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν μάστιγας.
15 «Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὅτι βλέπουσι», ἀντὶ τοῦ ὅτι κατα-
μανθάνουσιν. Εἰ γὰρ ἀπὸ τοῦ ὄραν ἦν ὁ μακαρισμός, καὶ οἱ Ἰου-
δαῖοι τὸν Σωτῆρα ὀφθαλμοῖς ἰδόντες ἐμακαρίζοντο ἅν. Καὶ γὰρ τὸ
βλέπειν παρὰ τῆ γραφῆ τὸ πῶ νοερῶ τῆς ψυχῆς ὄμματι καταλαμβά-
νεσθαι δηλοῖ, καὶ τὸ τὰ δάθη καθορᾶν τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο καὶ
20 ἐν τοῖς ἀρχαίοις τοὺς προφήτας βλέποντας ἐκάλουν.

Μακαρίζει τοίνυν ὁ Σωτῆρ τὰ ὄργανα τῆς ἀρετῆς, καὶ τοῦ
σώματος ἢ, ὀφθαλμοὺς καλῶς βλέποντας καὶ ὦτα διακριτικῶς
ἀκούοντα. Δεῖ γὰρ ἀκούσαντα νοῆσαι καὶ νοήσαντα ὑπακοῦσαι
κατὰ τὸ γεγραμμένον «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ
25 οὖς σου», ἀντὶ τοῦ ὑπάκουσον, νόησον. Ὡσπερ δεξαμένη σωλῆνι
προσκέκλιται ῥέοντι, οὕτως ἢ ἀκοὴ τοῦ δικαίου προσκέκλιται
τοῦ θεοῦ νόμου τοῖς νόμασι. «Κλινῶ γὰρ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς
μου». Διὰ τί κλινῶ; Ἐπειδὴ πᾶσα ὑδρία δεχομένη ὑδωρ κεκλιμέ-
κω πῶ σχήματι δέχεται, διὰ τοῦτο καὶ πᾶσα ἀκοή, δεχομένη τοῦ
30 θεοῦ λόγου τὰ ῥεύματα, προσκεκλίσθαι τούτοις λέγεται.

ψάλλω ἓνα ἄσμα γιὰ τὸν ἔπαινο τοῦ Πατέρα καὶ εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ ἀπαιτοῦν τὴν ἀπαράγραπτη ὀφειλή, καὶ σ' ἐμᾶς τίποτε δὲν εἶναι ἐφάμιλλο πρὸς τὴν πατρικὴ ἀρετὴ, δῶσε καὶ σ' ἐμᾶς, Πατέρα μας Ἰωάννη, τὴ δική σου λύρα.

274.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου

ἀπὸ τὸ ἐγκώμιο στοὺς ἅγιους Σαράντα Μάρτυρες.

Διαβάσαμε ἀπὸ τὸ ἐγκώμιο τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου στοὺς ἅγιους σαράντα μάρτυρες τὰ ἀκόλουθα.

Ἐγκωμιάζονται οἱ μάρτυρες ὄχι γιὰ νὰ ἀπολαύσουν αὐτοὶ τὸν ἔπαινο, ἀλλὰ γιὰ νὰ παρακινηθοῦμε ἐμεῖς ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους νὰ τοὺς μιμηθοῦμε. Δοκίμασαν θλίψη καὶ οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἄδικοι, ἀλλὰ οἱ πρῶτοι γιὰ νὰ ἀσκηθοῦν στὴ δικαιοσύνη, καὶ οἱ δεῦτεροι γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ ἡ ἁμαρτία τους. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφή καλεῖ τὰ παθήματα τῶν δικαίων θλίψεις, ἐνῶ τῶν ἁμαρτωλῶν μάστιγες· «Μακάρια εἶναι τὰ μάτια σας γιὰτὶ βλέπουν»⁹⁶, ἀντὶ τοῦ, γιὰτὶ μαθαίνουν. Γιατί, ἂν ὁ μακαρισμὸς προερχόταν ἀπὸ τὴν ὄραση, τότε θὰ μακαρίζονταν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους τὸν Σωτῆρα. Γιατί τὸ “βλέπω” στὴ Γραφή δηλώνει τὴν ἀντίληψη μὲ τὸ νοερὸ μάτι τῆς ψυχῆς καὶ τὸ νὰ βλέπει τὰ βάθη τῆς ἀλήθειας. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι καλοῦσαν τοὺς προφήτες “βλέποντες”⁹⁷.

Μακαρίζει λοιπὸν ὁ Σωτῆρας τὰ ὄργανα τῆς ἀρετῆς, ἔστω κι ἂν εἶναι σωματικά, μάτια ποὺ βλέπουν καλὰ κι αὐτὰ ποὺ ἀκοῦνε μὲ εὐκρίνεια. Πρέπει δηλαδὴ ν' ἀκοῦσει κανεὶς καὶ νὰ ἐννοήσῃ, κι ἀφοῦ ἐννοήσῃ νὰ ὑπακούσῃ, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο· «Ἄκουσε, κόρη, καὶ δὲς καὶ κλίνει τὸ αὐτί σου»⁹⁸, ἀντὶ ὑπάκουσε, ἐννόησε. “Ὅπως ἡ δεξαμενὴ ποὺ κλίνει στὸν σωλήνα εἰσροῆς, ἔτσι ἡ ἀκοὴ τοῦ δικαίου ἔχει κλίση στὰ νόματα τοῦ θείου νόμου. Γιατί λέγει· «Θὰ κλίνω τὸ αὐτί μου στὴν παραβολή»⁹⁹. Γιατί θὰ κλίνω; Ἐπειδὴ κάθε στάμνα ποὺ δέχεται τὸ νερὸ τὸ δέχεται μὲ θέση κεκλιμένη, γι' αὐτὸ καὶ κάθε ἀκοὴ ποὺ δέχεται τὰ ρεύματα τοῦ θείου λόγου, λέγεται ὅτι κλίνει σ' αὐτά.

99. Ψαλμ. 48, 5.

Μακαρίζω τὰς τῶν μαρτύρων πλευράς, αἱ τὴν τῆς εὐσεβείας πλευρὰν ἀήττητον ξεόμενοι ἔδειξαν, τὴν εὐσέβειαν μὴ ἀποσμήξασαι· καὶ γὰρ ἐπλήττοντο ὡς ἐπίπαν τὰς πλευράς, ἐπειδὴ ἀπὸ πλευρᾶς ἢ ἁμαρτία ἐβλάστησεν. Ἐμαρτία δὲ οὐχ ἡ γυνὴ· Θεοῦ γὰρ πλάσμα καὶ αὐτὴ, ἀλλ' ὅτι δι' ἐκείνης ὁδὸν εὗρεν ἡ παράβασις. Ξέονται οὖν οἱ μάρτυρες τὰς πλευράς, ἐξ ὧν ἐπήγασεν ἡ ἁμαρτία. Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ διὰ τοῦτο κατὰ τὰς πλευράς ἐδέξατο τὴν λόγχην, καὶ ἐξῆλθεν ὕδωρ καὶ αἷμα, τοῦ κόσμου καθάρισον καὶ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης πληγῆς ἀλεξιτήριον. Ὡσπερ δὲ μέλη δι-
 10 καίων ἐγκωμιᾶζονται κατὰ μέρος, οὕτω καὶ μέλη ἀσεβῶν στηλιτεύονται καὶ ταλανίζονται κατὰ μέρος. «Μὴ ἐλθέτω μοι πούς ὑπερηφανίας, καὶ χεὶρ ἁμαρτωλοῦ μὴ σαλεύσῃ με». Πούς ὑπερηφανίας ἢ ὁδὸς τῆς ὑπερηφανίας, χεὶρ δ' ἢ πράξις, οἷον μήτε πράξις ἁμαρτίας μήτε τρίβος προσέλθη μοι, μηδὲ προκοπή. Διὸ καὶ
 15 Μωϋσῆς οὖς τὸ δεξιὸν τοῦ ἱερέως αἵματι τοῦ ἁμνοῦ χρίει, καὶ τὸ ἄκρον τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, τὸ μὲν ὡς δοχεῖον τοῦ θείου λόγου μέλλον ἔσεσθαι, τὴν δὲ ὡς πράξεως δηλωτικὴν, τὸν πόδα δὲ ὡς προκοπῆς τῆς ἐπ' ἀρετὴν καὶ τελειώσεως σύμβολον.

20 Δύο ἐργάζεται ἡ πηγὴ τοῦ εὐαγγελίου, καθαίρει καὶ ποτίζει, ποτίζει μὲν τὰς διψώσας, καθαίρει δὲ τὰς ῥυπώσας ψυχὰς «Ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἅπαξ εἴρηται, ὡς ἐνταῦθα, ἢ πολὺς φωνή, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ ἅπαξ πρὸς τὸν Ἀβραάμ, μετὰ τὴν κοπὴν τῶν βασιλέων καὶ τὴν ἀνάρρυσιν
 25 τῶν αἰχμαλώτων, καὶ μετὰ τὸ μὴ καταδέξασθαι μισθὸν λαβεῖν τῶν πόνων καὶ τῆς κατὰ τῶν αἰχμαλωτισάντων νίκης. Τότε γὰρ φησι πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός «Μὴ φοβοῦ, Ἀβραάμ, ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα». Κατὰ λέξιν δὲ ἅπαξ καὶ ἅπαξ τὸ πολὺς εἴρηται, κατὰ δὲ τὸ σημαινόμενον καὶ πολλάκις. Καὶ γὰρ ὁ Δαβὶδ φη-
 30 σιν Ἀνταπόδοσις πολλή», ἀντὶ τοῦ μισθοῦ πολὺς, καὶ ἀλλαχοῦ. Ὅταν δὲ Θεὸς εἶπη, «Πολὺς ὁ μισθός», ἐννοήσας τὸν ἀπαγγελλό-

1. Γέν. 2, 21-22.

2. Ἰω, 19, 34.

3. Ψαλμ. 35, 12.

4. Λευϊτ. 8, 23.

Μακαρίζω τὰ πλευρὰ τῶν μαρτύρων, ποὺ ἔδειξαν ὅταν ξεσχίζονταν ἀήττητη τὴν πλευρὰ τῆς εὐσέβειας χωρὶς ν' ἀποβάλουν τὴν εὐσέβεια. Γιατὶ δεχόταν χτυπήματα στὰ πλευρὰ κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ ἡ ἁμαρτία βλάστησε ἀπὸ τὴν πλευρὰ. Ἐμαρτία βέβαια δὲν εἶναι ἡ γυναῖκα (γιατὶ εἶναι κι αὐτὴ πλάσμα τοῦ Θεοῦ¹), ἀλλὰ ἐπειδὴ μὲ τὴ μεσολάβησή της βρῆκε δρόμο ἡ παράβαση. Ξεσχίζονται λοιπὸν τὰ πλευρὰ τῶν μαρτύρων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πῆγασε ἡ ἁμαρτία. Καὶ γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτὴρας δέχθηκε τὴ λόγχη στὴν πλευρὰ καὶ «βγῆκε νερὸ καὶ αἷμα»², καθάρσιο τοῦ κόσμου καὶ θεραπεία ἐκείνης τῆς παλαιᾶς πληγῆς. Καὶ ὅπως τὰ μέλη τῶν μαρτύρων ἐγκωμιάζονται καθένα χωριστά, ἔστι στηλιτεύονται καὶ ταλαιπωροῦνται καὶ τὰ μέλη τῶν ἀσεβῶν χωριστά τὸ καθένα. «Ἄς μὴν ἔρθει σ' ἐμένα πόδι ὑπερηφάνειας, κι ἂς μὴ μὲ μετακινήσει χέρι ἁμαρτωλοῦ»³. Πόδι ὑπερηφάνειας εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ὑπερηφάνειας, καὶ χέρι ἡ πράξη, ὥστε οὔτε πράξη ἁμαρτίας οὔτε ὁδὸς ἁμαρτίας νὰ μοῦ προκληθεῖ, οὔτε προκοπή. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Μωυσῆς ἀλείφει τὸ δεξιὸ αὐτὶ τοῦ ἱερέα μὲ αἷμα ἀμνοῦ καὶ τὸ ἄκρο τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ καὶ τοῦ δεξιοῦ ποδιοῦ⁴· τὸ αὐτὶ ἐπειδὴ πρόκειται νὰ γίνῃ δοχεῖο τοῦ θείου Λόγου, τὸ χέρι ὡς δηλωτικὸ πράξης, καὶ τὸ πόδι ὡς σύμβολο τῆς προκοπῆς καὶ τῆς τελείωσης στὴν ἀρετή.

Δύο πράγματα κάνει ἡ πηγὴ τοῦ Εὐαγγελίου, καθαρίζει καὶ ποτίζει· ποτίζει τὶς διψασμένες ψυχές, καὶ καθαρίζει τὶς καταρρυπώμενες. «Ὁ μισθός σας εἶναι πολὺς στοὺς οὐρανοὺς»⁵. Μιὰ μόνο φορὰ ἀπαντᾷ στὰ Εὐαγγέλια ἡ λέξη πολὺς, ὅπως ἐδῶ, καὶ μία φορὰ πάλι στὴν Παλαιὰ Διαθήκη πρὸς τὸν Ἀβραάμ μετὰ τὸ φόνο τῶν βασιλέων καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν αἰχμαλώτων καὶ μετὰ τὴν ἄρνηση νὰ δεχθεῖ ἀμοιβὴ γιὰ τοὺς κόπους του καὶ τὴ νίκη του ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τοὺς εἶχαν αἰχμαλωτίσει. Τότε λοιπὸν τοῦ λέγει ὁ Θεός· «Μὴ φοβᾶσαι, Ἀβραάμ, ὁ μισθός σου θὰ εἶναι ὑπερβολικὰ πολὺς»⁶. Ἡ λέξη βέβαια «πολὺς» εἰπώθηκε μία καὶ μία φορὰ, τὸ νόημα ὁμως τοῦ πολὺς πολλὰς φορές. Γιατὶ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει «ἀνταμοιβὴ πολλή»⁷, ἀντὶ μισθὸς πολὺς καὶ λέγεται καὶ σὲ ἄλλα μέρη. Καὶ ὅταν λέγει ὁ θεὸς «πολὺς ὁ μισθός», λαμβάνοντας ὑπ' ὄψη αὐτὸν ποὺ ὑπόσχεται,

5. Ματθ. 5, 12.

6. Γέν. 15, 1.

7. Ψαλμ. 18, 12.

μενον, ἐννόει καὶ τὸν ἄφατον λόγον τοῦ πολὺς. Ἄλλο γάρ ἐστιν εἰπεῖν ἀγρότη πολύν, καὶ ἄλλο πολίτη· μείζον δ' ἀμφοῖν τοῦ στρατηγοῦ τὸ πολὺ, τὸ δὲ παρὰ τῷ βασιλεῖ πολὺ μυριοπλάσιον τῶν παρ' ἄλλοις, τὸ δὲ παρὰ Θεῷ πολὺ ποσαπλάσιον ἂν συμπάντων εἴη, οὐδ' ἐστὶ ῥητόν.

Πολὺς οὖν ὁ μισθὸς τῶν μαρτύρων, τῶν ἀδίκως διωκομένων, τῶν συκοφαντουμένων ἔνεκα Θεοῦ, τῶν θλιβομένων, καὶ τῶν ἀνθρωπίνης δόξης ὥσπερ ὁ Ἀβραὰμ καταπατούντων. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὴν ἵππον πᾶσαν διδόντων τῶν τῆς Γομόρρας καὶ τῶν Σοδόμων βασιλέων, καὶ τούτοις τιμώντων ἀνθ' ὧν αὐτοῖς ἀνεσώσατο τῶν γυναικῶν καὶ παιδῶν τὴν αἰχμαλωσίαν, παρητήσατο τὴν παρ' αὐτῶν δόξαν, μὴ θελήσας τῶν ἰδίων καμάτων παρὰ ἀνθρώπων λαβεῖν τοὺς μισθοὺς. Διὸ καὶ ἠξιώθη παρὰ Θεοῦ ἀκοῦσαι ὅτι «ὁ μισθός σου πολὺς».

15 Σφαιρωτῆρ φησι τὸ παρὰ τοῖς πολλοῖς λεγόμενον λώριον. Σφαιρωτῆρα δὲ λέγεσθαι διὰ τὸ πολλάκις κυκλοειδὲς ἀπεργάζεσθαι τὸ δέσμα τὸν τεχνίτην, καὶ οὕτω τέμνειν. Τινὲς δὲ φασὶ τὴν κλῆσιν λαβεῖν ἀπὸ τοῦ σφυρὰ τηρεῖν.

«Κρινοῦσιν οἱ δώδεκα τὰς δώδεκα φύλας τοῦ Ἰσραήλ». Κρινοῦσιν καὶ Παῦλος τὴν οἰκουμένην, ὁ κῆρυξ τῆς οἰκουμένης. Οὐ Παῦλος δὲ μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰ ἐκείνου φρονοῦντες. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· «Οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσι;» καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοί ἐστε κριτηρίων ἐλαχίστων.

25 Ἄλλο ἐθνῶν ἐκδίκησις, καὶ ἄλλο λαῶν ἔλεξις. Ἡ μὲν γὰρ ἐκδίκησις ἐν τοῖς ἀπιστήσασιν παντελῶς λαοὺς δὲ τοὺς μὴ θελήσαντας εἰς ἐπίγνωσιν ἔλθειν, ὧν καὶ οἱ ἐλεγμοί· ἀφ' ὧν ἐκδίκησιν οὐκ εἰσπράττει (ἢ γὰρ εἰσπραξις τῶν ἐχθρῶν), ἀλλ' ἐλέγχει ὡς δεσπότης, τὰ ἁμαρτήματα ἀνακρίνων.

30 Ὄταν ἐξέλθῃ ψυχὴ δικαίου ἐντεῦθεν, παραπέμπεται διὰ χειρῶν ἀγγέλων, καὶ παριστῶσιν αὐτὴν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, ἣτις ἐστὶν ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

σκέψου καὶ τὴν ἀνείπωτη σημασία τοῦ ‘πολύς’. Γιατὶ ἄλλο εἶναι τὸ νὰ πεῖ κανεὶς σὲ ἓνα ἀγρότη τὴ λέξη πολὺς, καὶ ἄλλο σ’ ἓναν πολίτη· τὸ πολὺ στὸν στρατηγὸ εἶναι περισσότερο ἀπὸ τῶν ἄλλων δύο. Τὸ πολὺ λεγόμενον ἀπὸ τὸν βασιλιᾶ εἶναι ἄπειρες φορές περισσότερο ἀπὸ τὸ πολὺ τῶν ἄλλων, ἐνῶ τὸ πολὺ τοῦ Θεοῦ εἶναι πολλές φορές περισσότερο ἀπὸ ὅλων μαζί τῶν ἄλλων καὶ οὔτε μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ.

Εἶναι λοιπὸν πολὺς ὁ μισθὸς τῶν μαρτύρων, ὅσων καταδιώκονται ἄδικα, ὅσων συκοφαντοῦνται γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ, ὅσων θλίβονται καὶ ὅσων περιφρονοῦν, ὅπως ὁ Ἀβραάμ, τὴν δόξα τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ ὁ Ἀβραάμ, ἐνῶ οἱ βασιλεῖς τῆς Γομορρας καὶ τῶν Σοδόμων τοῦ ἔδιναν ὅλη τὴν ἱππικὴ δύναμή τους καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τιμοῦσαν, ἐπειδὴ ἔσωσε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τους, δὲν δέχθηκε τὴ δόξα ἀπὸ αὐτοῦς· δὲν δέχθηκε νὰ λάβει τὴν ἀμοιβὴ τῶν κόπων τοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Γι’ αὐτὸ ἀξιώθηκε ν’ ἀκούσει ἀπὸ τὸν Θεό, «ὁ μισθός σου εἶναι πολὺς»⁸.

Σφαιρωτῆρ, λέγει, σημαίνει αὐτὸ ποὺ λένε οἱ πολλοὶ λώριο (λουρί, ἱμάντας), καὶ λέγεται σφαιρωτῆρας ἐπειδὴ πολλές φορές ὁ τεχνίτης τυλίγει κυκλικὰ τὸ δέσμα καὶ ἔτσι τὸ κόβει. Μερικοὶ λένε ὅτι ὀνομάσθηκε ἔτσι ἐπειδὴ φυλάει τὰ σφυρὰ (τὸν ἀστράγαλο).

«Θὰ κρίνουν οἱ δώδεκα τὶς δώδεκα φυλές τοῦ Ἰσραήλ»⁹. Θὰ κρίνει καὶ ὁ Παῦλος τὴν οἰκουμένη, ὁ κήρυκας τῆς οἰκουμένης. Καὶ ὄχι ὁ Παῦλος μόνο, ἀλλὰ καὶ ὅσοι πιστεύουν τὰ ἴδια. Γιατὶ ἄκουσε τί λέγει· «Δὲν ξέρετε ὅτι οἱ ἅγιοι θὰ κρίνουν τὸν κόσμος;»¹⁰. Κι ἂν ὁ κόσμος κρίνεται ἀπὸ ἐσᾶς, εἶστε ἀνάξιοι καὶ γιὰ τὰ ἐλάχιστα κριτήρια.

Ἄλλη ἡ σημασία τῆς ἐκδίκησης τῶν ἐθνῶν καὶ ἄλλος ὁ ἔλεγχος τῶν λαῶν. Ἡ ἐκδίκηση λαμβάνεται ἀπὸ τοὺς τελείως ἄπιστους, ἐνῶ οἱ ἔλεγχοι εἶναι γιὰ τοὺς λαοὺς ποὺ δὲν θέλησαν νὰ ἔρθουν σὲ ἐπίγνωση. Ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἰσπράττει ἐκδίκηση (ἢ εἰσπραξὴ γίνεται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς), ἀλλὰ τοὺς ἐλέγχει ὡς Κύριος ἐξετάζοντας τὰ ἁμαρτήματά τους.

Ὅταν φύγει ἀπὸ ἐδῶ ἡ ψυχὴ τοῦ δικαίου, ὁδηγεῖται ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀγγέλων καὶ μεταφέρεται στὴ βασιλικὴ πόλη, ποὺ εἶναι ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ.

10. Α' Κορ. 8,2.

11. Α' Κορ. 6,2.

Εἰς τὴν ἀποτομὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

Ἐπιγράφεται μὲν Χρυσσοτόμου, οὐκ ἔμοι δοκεῖ δέ· τοῖς τε γὰρ ἐνθυμήμασι καὶ τῇ πείρᾳ τῆς γραφῆς πολὺ τὸ ἐνδεές τῶν ἄλλων αὐτοῦ λόγων ἀποφέρεται. Πλήν τινα καὶ ἐξ αὐτοῦ παρεξε-
5 βλήθη. Ἔστι δὲ αὐτοῦ καὶ ἡ λέξις χυδαία καὶ τῆς ἐκείνου παραλα-
λάττουσα.

ᾧ πράγματος ἀλλοκότου; Ἰωάννης τὴν δεδεμένην αὐτοῦ
ψυχὴν τῇ σειρᾷ τῆς ἁμαρτίας διὰ τοῦ ἐλέγχου λύειν ἐβούλετο, καὶ
κεῖνος τὸν λύοντα ἐδέσκει.

10 Τοῦ αὐτοῦ ἐπιγράφεται λόγος εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν,
καὶ ἔστι κατὰ πάντα ὁμοίως ἔχων τῷ πρὸ αὐτοῦ.

Ἰουδαίοις ἐπιτέτραπται γυναικα μετὰ θάνατον καὶ ἄπαιδα
τοῦ ἀδελφοῦ ἄγεσθαι, τὴν πρὸς τὰ ἔθνη κωλύων ἐπιγαμίαν,
ἔθος ἔχουσαν τοῖς εἰδώλοις προστρέχειν. Ὡς κουφότερον οὖν
15 τῆς εἰδωλολατρίας ὁ τοιοῦτος γάμος τοῖς Ἰουδαίοις συγκεχώρη-
το. Ὁρχήσατο ἡ θυγατὴρ Ἡρωδιάδος. Ἀξία τῆς ἐορτῆς ἡ τιμὴ,
ἡ τέρψις τῆς πανηγύρεως. Μεθ' ὄρκου ὠμολόγησεν αὐτῇ ὅτι ἂν
αἰτήσῃται καὶ τοῦτο προσθήκη τῶν αἰσχυρῶν βαρύτερα, ὄρκος
ἀδιόριστος, καὶ οὗτος δι' ὄρχησιν. Τὴν βασιλικὴν αὐθεντίαν
20 τοῖς ποσὶ τῆς κόρης ὁ μάταιος ὑπέταξεν· ἔδωκε τὴν τῆς βασιλεί-
ας ἀξίαν πατηθῆναι ὑφ' ἧς ὄρκῳ γέγονε δέσμιος ὁ τῆς ἐπιθυμί-
ας αἰχμάλωτος. Ἄκων λοιπὸν τῷ τῆς κόρης δεδούλωται νεύμα-
τι, μᾶλλον δὲ τῷ τῆς Εὐσας πάλιν ὁ ἄνθρωπος ὑποπίπτει δελεᾶ-
σματι. Δεινὸν τὸ τῆς αἰτήσεως τόλμημα, κεφαλὴν δικαίου λα-
25 βεῖν ἐπὶ πίνακι, καὶ τέρψει ἀνταλλάξασθαι πένθος, καὶ τάφον
καταστήσαι τὴν τράπεζαν. Ἐκθεσμον, ἄθλιε, δοῦναι φόνον μι-
σθὸν ἔδει τῇ ὄρχήσει, καὶ θάνατον μέθη τέρψιν χαρίσασθαι;
Ὁρκος σε κατέχει· ἀλλὰ φόνος κωλύει. Ὑπόσχεσιν ἀπαιτεῖ· ἀλλ'
ἴσην ὄρχήσει οὐχ ἧς ἀντάξιος οὐδ' ὁ κόσμος. Ξένον τοῦ Ἡρώ-
30 δου τὸ δικαστήριον τράπεζα καὶ μέθη καὶ ὄρχησις ἐδίκαζεν. ᾧ

Στὸν ἀποκεφαλισμὸ τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ.

Ἀποδίδεται ὁ λόγος στὸν Χρυσόστομο, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἔχω αὐτὴ τὴ γνώμη. Γιατὶ στοὺς συλλογισμοὺς καὶ στὴν ἐμπειρία τῆς γραφῆς εἶναι πολὺ κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους λόγους. Μπορεῖ ὅμως κι ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἐξαιρεθοῦν κάποια σημεῖα. Καὶ τό λεκτικό του εἶναι πολὺ λαϊκό καὶ παραλλάσσει ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ Χρυσοστόμου.

Τί ἀλλόκοτο πράγμα! Ὁ Ἰωάννης, τὴ δεμένη ψυχὴ του (τοῦ Ἡρώδη) μὲ τὴν ἀλυσίδα τῆς ἁμαρτίας, ἤθελε νὰ τὴ λύσει μὲ τὸν ἔλεγχο, κι αὐτὸς ἔρριξε στὰ δεσμὰ τὸν ἐλευθερωτὴ του¹².

Στὸν ἴδιο ἀποδίδεται ἓνας λόγος μὲ τὴν ἴδια ὑπόθεση καὶ εἶναι σὲ ὅλα ὅμοιος μὲ τὸν προηγούμενο.

Στοὺς Ἰουδαίους ἐπιτρέπεται νὰ νυμφευθοῦν τὴ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ τους μὲ τὸ θάνατό του, ὅταν δὲν ὑπάρχουν παιδιὰ¹³, ἐμποδίζοντας ἔτσι τὸ γάμο μὲ ἔθνικους, πού συνηθίζει νὰ προστρέχει στὰ εἰδῶλα. Ἐπιτρεπόταν κατὰ παραχώρηση αὐτὸς ὁ γάμο στοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδὴ ἦταν ἐλαφρότερος ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία. Χόρευε ἡ κόρη τῆς Ἡρωδιάδας¹⁴. Ἡ τιμὴ ἦταν ἀντάξια τῆς ἑορτῆς, ἡ εὐχαρίστηση ἀξία τῆς πανηγυρῆς. Τῆς ὑποσχέθηκε μὲ ὄρκο ὅ,τι τοῦ ζητοῦσε. Καὶ αὐτὸ εἶναι προσθήκη μεγαλύτερη στὰ αἰσχρά, ὄρκος ἀπροσδιόριστος, καὶ μάλιστα γιὰ χορὸ. Τὴ βασιλικὴ του δύναμη τὴν ὑπέταξε ὁ ἀνόητος στὰ πόδια τῆς κοπέλλας· παραχώρησε νὰ καταπατηθεῖ τὸ μεγαλεῖο τῆς βασιλείας, ἀπὸ αὐτὴν τῆς ὁποίας ἔγινε δεσμώτης ὁ αἰχμάλωτος τῆς ἐπιθυμίας. Χωρὶς νὰ θέλει λοιπὸν ἔγινε δοῦλος σὲ μιὰ κίνηση τῆς κοπέλλας, ἢ μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος ὑποκύπτει πάλι στὸ δόλωμα τῆς Εὐσας. Εἶναι φοβερὴ ἡ τόλμη τοῦ αἰτήματος, νὰ λάβει στὸ πιάτο τὸ κεφάλι τοῦ δικαίου, νὰ μεταβάλλει τὴν τέρψη σὲ λύπη καὶ νὰ κάνει τὸ τραπέζι τάφο. Ἐπρεπε, ἄθλιε, νὰ δώσεις ἀμοιβὴ στὸ χορὸ τὸν παράνομο φόνο, καὶ νὰ χαρίσεις τὸ θάνατο ὡς εὐχαρίστηση στὴ μέθη; Σὲ δεσμεύει ὁ ὄρκος, ἀλλὰ ἀπαγορεύει ὁ φόνος. Ζητεῖ μιὰ ὑπόσχεση, ἀλλὰ ἴση μὲ τὸ χορὸ, ὄχι ὑπόσχεση πού τὴν ἀξία της δὲν τὴ φτάνει ὅλος ὁ κόσμος. Εἶναι παράδοξο τὸ δικαστήριό τοῦ Ἡρώδη· δικαστὲς τὸ τραπέζι, ἡ μέθη, ἡ ὄρχη-

14. Μάρκ. 6, 22-29.

δικαιοσύνης τολμώσης παράνομα; εὐορκεῖν ὑποκρίνεται, καὶ φονεύειν οὐκ αἰσχύνεται. Εἴθε καλῶς ἐπιώρκησας καὶ μὴ παρανόμως εὐώρκησας. ᾠ συμπόσιον δικαίου κινῶν θάνατον! ᾠ συμπόσιον νομοφύλακος οἰνοχοούμενον αἵματι!

5 **Τοῦ αὐτοῦ,
εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν.**

Ἔοικε δ' οὗτος ὁ λόγος συγγενῆς εἶναι τῶν τοῦ Χρυσοστόμου λόγων, οὐκ ἔστι δέ, οὐδὲ συνεχῆ τὸν νοῦν ἐκείνοις ἐνδεικνύμενος, ὥσπερ οἱ δύο ἐκεῖνοι τὴν πρὸς ἀλλήλους σχέσιν καὶ ἀλλη-
10 λουχίαν διασφύζουσιν, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς ἰδίας προέρχεται.

Ἰωάννην ἀνευφημήσω, καὶ τὴν ἐκείνου σοφίαν πᾶσιν ὑμῖν γνώριμον καταστήσω. Ἰωάννην τὸν μερισάμενον μετὰ τοῦ Πατρὸς τὸ τοῦ Μονογενοῦς κήρυγμα. Καὶ γὰρ ὁ μὲν, «Οὗτός ἐστιν (ἄνωθεν ἐμαρτύρει) ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», ὁ δὲ κάτωθεν «Ἰδὲ
15 ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Καὶ ὁ μὲν Πατὴρ διὰ τῆς περιστερεᾶς τὸν ἀγαπητὸν ὑπεδείκνυεν, ὁ δὲ τῇ χειρὶ τὸν τῆς οἰκουμένης λυτρωτὴν ἐνεφάνιζεν. Ἐχρῆν φωνῆς γεννηθείσης τὸν λόγον λυθῆναι τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐπίστευσεν ὁ Ζαχαρίας ὅτι λύεται τῆς Ἐλισάβετ ἡ στείρωσις, ἐδέ-
20 θη τὸ ὄργανον τῆς γλώσσης, ἵνα μὴ προέλθῃ λόγος ἐξ ἀπίστου στόματος· ἐπεὶ δ' ἐλύετο ἡ στείρα καὶ προῆλθεν ἡ φωνή, ἐλύθη καὶ ἡ τοῦ Ζαχαρίου γλῶσσα καὶ προήρχετο ὁ λόγος. ᾠ φωνῆς ἀενάου καὶ μετὰ θάνατον τὴν οἰκουμένην περιηχούσης!

ΣΟΕ.

25 **Ἑσυχίου, πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, εἰς Ἰάκωβον
τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, καὶ Δαβὶδ τὸν θεοπάτορα.**

Ἀνεγνώσθη Ἑσυχίου, πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, εἰς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου καὶ Δαβὶδ τὸν θεοπάτορα.

Εἰ μὴ ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ὑπήκοος

ση. Ὡ δικαιοσύνη, πού τολμαῖς παρανομία. Ὑποκρίνεται ὅτι τηρεῖ τὸν ὄρκο, καὶ δὲν ντρέπεται νὰ σκοτώνει. Εἶθε νὰ εἶχες ἐπιορκήσει σωστά καὶ νὰ μὴν τηρήσεις τὸν παράνομο ὄρκο. Ὡ συμπόσιο, πού ἀναμιγνύεις μαζί σου τὸ θάνατο τοῦ δικαίου! Ὡ συμπόσιο πού κερναῖς σὰν κρασί τὸ αἷμα τοῦ φύλακα τῶν νόμων.

Τοῦ ἰδίου,
στὴν ἴδια ὑπόθεση.

Αὐτὸς ὁ λόγος μοιάζει νὰ συγγενεῦει μὲ τοὺς λόγους τοῦ Χρυσοστόμου, δὲν εἶναι ὅμως δικῶς του, οὔτε παρουσιάζει συνέχεια στὸ νόημα ἐκείνων, ὅπως ἐκεῖνοι οἱ δύο διασώζουν τὴ μεταξὺ τους σχέση καὶ τὴν ἀλληλουχία, ἀλλὰ ξεκινᾷ ἀπὸ δική του ἀρχή.

Θὰ ἐπαινέσω τὸν Ἰωάννη καὶ θὰ σᾶς γνωρίσω ὅλη τὴ σοφία ἐκείνου. Τὸν Ἰωάννη πού μοιράσθηκε μαζί μὲ τὸν Πατέρα τὴν ἀνακήρυξη τοῦ Μονογενοῦς. Γιατὶ ὁ Πατέρας μαρτυροῦσε ἀπὸ τὸν οὐρανό, λέγοντας, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός»¹⁵, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὴ γῆ· «Νὰ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, πού σηκώνει ἐπάνω του τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου»¹⁶. Ὁ Πατέρας ἔδειξε μὲ τὸ περιστέρι τὸν ἀγαπητό του, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης παρουσίαζε μὲ τὸ χέρι του τὸ λυτρωτὴ τῆς οἰκουμένης. Ἐπρεπε ν' ἀκουσθεῖ φωνὴ γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ ὁ λόγος τοῦ πατέρα του. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ Ζαχαρίας δὲν πίστεψε ὅτι ἡ στειρώση τῆς Ἐλισάβετ λύεται, δέθηκε τὸ ὄργανο τῆς γλώσσας¹⁷, γιὰ νὰ μὴ βγεῖ λόγος ἀπὸ ἄπιστο στόμα. Ὅταν ὅμως ἀποδεσμεύθηκε ἡ στειρα καὶ ἀκούσθηκε ἡ φωνή, λύθηκε καὶ ἡ γλώσσα τοῦ Ζαχαρία καὶ ἀκούσθηκε ὁ λόγος του. Ὡ φωνὴ αἰώνια, πού γεμίζει μὲ τὸν ἦχος τῆς καὶ μετὰ θάνατο ὅλο τὸν κόσμο.

275.

Ἡσυχίου, πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων,
στὸν ἀδελφὸ τοῦ Κυρίου Ἰάκωβο καὶ τὸν θεοπάτορα Δαβίδ.

Διαβάσαμε τοῦ Ἡσυχίου, πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων (λόγο) στὸν Ἰάκωβο τὸν ἀδελφὸ τοῦ Κυρίου καὶ στὸν Δαβίδ τὸν θεοπάτορα.

Ἄν δὲν ταπεινῶνε ὁ Σωτὴρας μας τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ νὰ δείξει

17. Λουκᾶ 1, 20.

μέχρι θανάτου οὐκ ἂν οἰκέται συγγενεῖς ἐχρμάτιζον, οὐκ ἂν ὁ πη-
 λὸς πατὴρ τοῦ κεραμέως ἐλέγετο. Ἐν τῇ Σιών τὴν Βηθλεὲμ ὡς
 παροῦσαν ἀσπάζομαι, ἐν τῇ θυγατρὶ τὴν μητέρα βλέπω. Ἐν σοὶ
 δαδουῆχος ἀστὴρ εἰς ἀνήφθη, ἐν ταύτῃ δὲ πολλοί. Ἐκεῖνος τοὺς
 5 μάγους ὠδήγησεν, αὕτη Πάρθους καὶ Μήδους καὶ Ἐλαμίτας καὶ
 τοὺς ἐξ ἐθνῶν πάντων τῷ φωτὶ τῆς ἀστραπῆς ἐδαδούχησε. Σὺ γά-
 λα ἔλκεις ἐκ μασθῶν παρθενικῶν, αὕτη Πνεῦμα ἐκ κόλπων κατὰ-
 γει πατρικῶν. Σὺ τὸν ἄρτον ἐζύμωσας, ἀλλ' ἡ Σιών δεῖπνον ἀνέ-
 δειξε· σὺ τὸν μόσχον ἐπὶ τῆς φάτνης ἔθρεψας, ἀλλ' ἡ Σιών εἰς τὸν
 10 θωμὸν ἀνήγαγε· σὺ τὸν Ἰησοῦν ἐν τοῖς σπαργάνοις ἔκρουσας, αὐ-
 τη δὲ τῷ Θωμᾷ τὴν πλευρὰν βουληθέντι ψηλαφήσαι ἐγύμνωσε·
 σὺ παρθένον ἔχεις τίκτουςαν κεκλεισμένων τῶν ὀργάνων τῆς φύ-
 σεως, αὕτη παστάδα κεκλεισμένων τῶν θυρῶν ἔνδον τὸν νυμφίον
 δεχομένην καὶ ἔχουσαν. Πῶς ἐγκωμιάσω τὸν τοῦ Χριστοῦ δοῦ-
 15 λον καὶ ἀδελφόν, τὸν τῆς νέας Ἱερουσαλήμ ἀρχιστρατήγον, τὸν
 τῶν ἱερέων ἡγεμόνα, τῶν ἀποστόλων τὸν ἕξαρχον, τὸν ἐν κεφα-
 λαῖς κορυφήν, τὸν ἐν λύχνοις ὑπερλάμποντα, τὸν ἐν ἀστροῖς
 ὑπερφαίνοντα; Πέτρος δημηγορεῖ, ἀλλ' Ἰάκωβος νομοθετεῖ, καὶ
 ὀλίγαι λέξεις τὸ τοῦ ζητήματος συνέστειλαν μέγεθος. «Ἐγὼ κρι-
 20 νω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν» καὶ ἐξῆς. Ἐγὼ κρίνω, οὐ
 τὴν κρίσιν ἀθετεῖν οὐ θέμις οὐδὲ φαυλίζειν τὸ ψήφισμα· ἐν ἐμοὶ
 γὰρ ὁ πάντων κριτῆς καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων φθέγγεται. Ἐμὸν τὸ
 ὄργανον, ἀλλ' ὁ τεχνίτης ὑπὲρ ἐμέ· Ἐγὼ τὴν γλῶσσαν παρέχω,
 ἀλλ' ὁ Δημιουργὸς Λόγος τὸν λόγον χρηγεῖ. Μὴ τῷ καλάμῳ, τῷ
 25 δὲ γράφοντι πρόσεχε. Τὴν ἀκοὴν ὑπακοὴ διαδεχέσθω.

**Μοδέστου, ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων,
 εἰς τὰς Μυροφόρους**

Τὸν ἑβδομον ἀριθμὸν καὶ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπὶ τῆς κακίας
 εὐρίσκομεν τὴν Γραφὴν παραλαμβάνουσαν. Εἰκότως οὖν τὴν
 30 Μαρίαν ἐκλέγεται τὴν Μαγδαληνὴν ὁ Σωτὴρ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει

ὑπακοή μέχρι θανάτου¹⁸, δὲν θὰ γίνονταν συγγενεῖς οἱ δοῦλοι, δὲν θὰ λεγόταν πατέρας τοῦ κεραμέα ὁ πηλός. Στὴ Σιών ἀσπάζομαι ὡς παροῦσα τὴ Βηθλεέμ, στὴ θυγατέρα βλέπω τὴ μητέρα. Σ' ἐσένα ἀναψε ἓνας ἀστέρας δαδουῆχος, σ' αὐτὴν ὅμως πολλοί. Ἐκεῖνος ὁδήγησε τοὺς μάγους, αὐτὸς δαδούχησε μὲ τὸ φῶς τῆς ἀστραπῆς τοὺς Πάρθους καὶ τοὺς Μήδους καὶ τοὺς Ἑλαμίτες καὶ ὅλους ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔθνη. Ἐσὺ παίρνεις γάλα ἀπὸ μαστοὺς παρθενικούς, αὐτὴ παίρνει πνεῦμα ἀπὸ τοὺς πατρικούς κόλπους. Ἐσὺ ζύμωσες τὸ ψωμί, ἀλλὰ ἡ Σιών παρουσίασε δεῖπνο. Ἐσὺ ἔθρεψες τὸ μοσχάρι στὴ φάτνη, ἐνῶ ἡ Σιών τὸ ἀνέβασε στὸ βωμό. Ἐσὺ ἔκρουψες τὸν Ἰησοῦ στὰ σπάργανα, αὐτὴ γύμνωσε τὴν πλευρὰ του γιὰ τὸν Θωμᾶ ποῦ θέλησε νὰ τὴ ψηλαφήσει. Ἐσὺ ἔχεις παρθένο ποῦ γεννάει μὲ κλειστὰ τὰ φυσικὰ ὄργανα, αὐτὴ ἔχει παστάδα ποῦ δέχεται μέσα τὸν νυμφίο μὲ κλεισμένες τὶς θύρες. Πῶς νὰ ἐγκωμιάσω τὸν δοῦλο καὶ ἀδελφὸ τοῦ Χριστοῦ, τὸν ἀρχιστράτηγο τῆς νέας Ἱερουσαλήμ, τὸν ἡγεμόνα τῶν ἱερέων, τὸν ἐξάρχοντα τῶν ἀποστόλων, τὴν κορυφὴ τῶν κεφαλῶν, τὸν ὑπέρολαμπρο ἀνάμεσα στοὺς λαμπτήρες, τὸν ὑπέρφυτο ἀνάμεσα στοὺς ἀστέρες; Ὁ Πέτρος δημηγορεῖ, ἀλλὰ ὁ Ἰάκωβος νομοθετεῖ, καὶ λίγες λέξεις περιόρισαν τὸ μέγεθος τοῦ ζητήματος. «Ἐγὼ κρίνω νὰ μὴν ἐμποδίζονται ὅσοι ἐπιστρέφουν στὸν Θεὸ ἀπὸ τὰ ἔθνη»¹⁹, καὶ τὰ λοιπά. «Ἐγὼ κρίνω» τὸ λέγει ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι θεμ-τὸ ν' ἀθετήσομε τὴν κρίση οὔτε νὰ προσβάλομε τὸ θεσμοθέτημα. Γιατὶ μὲ μέσο ἐμένα μιᾶ ὁ κριτὴς τῶν ὄλων, καὶ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζώντων. Τὸ ὄργανο εἶναι δικό μου, ἀλλ' ὁ τεχνίτης βρίσκεται πάνω ἀπὸ μένα. Ἐγὼ προσφέρω τὴ γλώσσα, ἀλλ' ὁ δημιουργὸς Λόγος χορηγεῖ τὸν λόγο. Μὴ προσέχεις τὴ γραφίδα, ἀλλὰ τὸν γραφέα. Τὴν ἀκοὴ ἄς τὴ διαδεχθεῖ ἡ ὑπακοή.

**Μοδέστου, ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων,
στὶς Μυροφόρες.**

Βρίσκομε στὴ Γραφὴ νὰ χρησιμοποιεῖται ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ γιὰ τὴν κακία. Εὐλόγα λοιπὸν ὁ Σωτῆρας ἐκλέγει τὴ Μαρία τὴ Μαγδαληνὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχε βγάλει ἑπτὰ δαιμόνια²⁰,

20. Λουκᾶ 8,2.

δαιμόνια ἐπίτά, ἵνα τὸν ἄρχοντα τῆς κακίας δι' αὐτῆς ἀπελάσῃ
 τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὅτι φησὶν, αἱ ἱστορίαι τὴν Μαγδαλη-
 νὴν ταύτην διὰ βίου παρθένον διδάσκουσι. Καὶ μαρτύριον δὲ αὐ-
 τῆς φέρεται, ἐν ᾧ λέγεται διὰ τὴν ἄκραν αὐτῆς παρθενίαν καὶ κα-
 5 θαρότητα ὡς ὕalon αὐτὴν καθαρὸν τοῖς βασανισταῖς φαίνεσθαι.
 Ὅτι φησί, μετὰ τὴν κοίμησιν τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου πο-
 ρευθεῖσα εἰς Ἐφεσον πρὸς τὸν ἡγαπημένον μαθητὴν, ἐκεῖσε τὸν
 δρόμον τὸν ἀποστολικὸν διὰ τοῦ μαρτυρίου ἢ μυροφόρος Μαρία
 ἐτελείωσε, μὴ θελήσασα μέχρι τῆς τελευτῆς χωρισθῆναι τοῦ παρ-
 10 θένου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ὡσπερ, φησὶν, ἡ ἀπαρχὴ τῶν
 ἀποστόλων Πέτρος ὠνομάσθη διὰ τὴν ἀσάλευτον πίστιν ἣν εἶχεν
 ἐπὶ Χριστὸν τὴν πέτραν, οὕτω καὶ αὕτη ἀρχηγὸς τῶν μαθητριῶν
 γενομένη διὰ τὴν καθαρότητα αὐτῆς καὶ τὸν πόθον ὃν εἶχεν εἰς
 αὐτὸν Μαρία ὁμωνύμως τῇ Μητρὶ παρὰ τοῦ Σωτῆρος προσηγό-
 15 ρευται. Ὡσπερ τῷ Δεσπότη τῶν μαθητῶν ἠκολούθει ὁ χορὸς, οὕ-
 τω τῇ Δεσποίνῃ καὶ Μητρὶ τοῦ Κυρίου τῶν μαθητευομένων γυ-
 ναικῶν ὁ χορὸς. Ἐθαύμαζον γάρ, φησί, ποτὲ οἱ μαθηταὶ ὅτι μετὰ
 γυναικὸς ἐλάλει, δῆλον ὡς οὐκ οὔσης τοιαύτης συνηθείας τῷ Κυ-
 ρίῳ, ἀλλὰ τὸν εὐαγγελικὸν δρόμον τῆς Μητρὸς τοῦ Δεσπότη
 20 συνεξανουούσης τῷ Υἱῷ καὶ Δημιουργῷ. Καὶ αὗται συνακολου-
 θοῦσαι αὐτῇ τῷ κοινῷ Δεσπότη ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐν τοῖς ἀναγ-
 καίοις καὶ τοῖς μαθηταῖς διηκόνουν.

Ἄνεγνώσθη τοῦ αὐτοῦ ἐπιγραφὴν ἔχων, «Ἐγκάμιον εἰς τὴν κοί-
 μησιν τῆς Παναγίας Θεοτόκου. Πολύστιχος μὲν ὁ λόγος, οὐδὲν δ'
 25 ἀναγκαῖον οὐδὲ τοῦ προγεγραμμένου λόγου οἰκτεῖον καὶ συγγε-
 νὲς ἐπιδεδειγμένος.

**Μοδέστου, ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων,
 ἐκ τοῦ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν.**

Καὶ ἡ τὸν ἑβδομήκοντα χρόνον σαββατίσασα μετὰ ἀνδρὸς
 30 Ἄννα, προσευχαῖς καὶ νηστεῖαις προσκαρτεροῦσα, ὀγδοήκοντα
 καὶ τεσσάρων ἐτῶν ὑπάρχουσα, τὴν ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων
 νικήσασα σάρκα, καὶ τὸν νοῦν καθάρασα πρὸς ὑποδοχὴν Πνεύ-

για νὰ ἐκδιώξει μέσω αὐτῆς τὸν ἄρχοντα τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Λέγει ὅτι αὐτὴ ἡ Μαγδαληνὴ παραδίδεται ὡς παρθένοσ μέχρι τὸ θάνατό της. Γίνεται λόγος καὶ γιὰ μαρτύριό της, κατὰ τὸ ὁποῖο λέγεται ὅτι λόγω τῆς ἀκρας παρθενίας καὶ καθαρότητάς της φαινόταν σὰν γυαλί καθαρὸ στοὺς βασιανιστές της. Λέγει ἐπίσης ὅτι μετὰ τὴν κοίμηση τῆς Κυρίας μας Θεοτόκου πῆγε στὴν Ἔφεσο, στὸν ἀγαπημένο μαθητὴ, καὶ ἐκεῖ τελείωσε ἡ μυροφόρος Μαρία τὴν ἀποστολικὴ πορεία της μὲ τὸ μαρτύριο, μὴ θέλοντας νὰ χωρισθεῖ μέχρι τὸ θάνατό της ἀπὸ τὸν παρθένο καὶ εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη. Ὅπως, λέγει, ὁ πρῶτος τῶν ἀποστόλων ὀνομάσθηκε Πέτρος λόγω τῆς ἀσάλευτης πίστες πὺ εἶχε στὸν Χριστό, τὴν πέτρα, ἔτσι καὶ αὐτὴ ἔγινε ἡ πρώτη ἀπὸ τίς μαθήτριες πὺ χάρη στὴν καθαρότητά της καὶ τὸν πόθο πὺ εἶχε γιὰ τὸν Χριστό ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὸν Σωτῆρα μας Μαρία, μὲ τὸ ὄνομα τῆς μητέρας του. Ὅπως ἀκολουθοῦσε τὸν Κύριο ὁ χορὸς τῶν μαθητῶν του, ἔτσι καὶ τὴν Κυρία καὶ μητέρα τοῦ Κυρίου τὴν ἀκολουθοῦσε ὁ χορὸς τῶν μαθητριῶν. Γιατί, λέγει, θαύμαζαν οἱ μαθητές του κάποτε, γιατί μιλοῦσε μὲ γυναίκα²¹, προφανῶς γιατί δὲν ἦταν αὐτὸ συνηθισμένο στὸν Κύριο, ἀλλὰ ἐπειδὴ συμπορευόταν στὸν εὐαγγελικὸ δρόμο ἡ Μητέρα τοῦ Κυρίου μὲ τὸν Υἱό της καὶ δημιουργό. Καὶ αὐτές ἀκολουθώντας αὐτὴν (τὴ μητέρα τοῦ Κυρίου) διακονοῦσαν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους σὲ ὅσα εἶχαν ἀνάγκη τὸν κοινὸ ὄλων Δεσπότη καὶ τοὺς μαθητές του.

Διαβάσαμε τοῦ ἰδίου λόγο μὲ τὴν ἐπιγραφή, «Ἐγκώμιο στὴν κοίμηση τῆς παναγίας Θεοτόκου». Ὁ λόγος εἶναι μακρὸς, δὲν παρουσιάζει ὅμως τίποτε τὸ ἀπαραίτητο οὔτε οἰκεῖο καὶ συγγενικὸ μὲ τὸν προηγούμενο λόγο.

**Μοδέστου, ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων,
ἀπὸ τὸν λόγο στὴν Ὑπαπαντὴ.**

Καὶ ἡ Ἄννα, πὺ ἔζησε ἑβδομήντα χρόνια, τὰ Σάββατα μὲ τὸν ἄνδρα της, ἀφιερωμένη στίς προσευχές καὶ τίς νηστείες, στὰ ὀγδόντα τέσσερα χρόνια της πιά²², ἀφοῦ εἶχε νικήσει τὴν ἀπὸ τὰ τέσσερα στοιχεῖα ἀποτελούμενη σάρκα, καὶ εἶχε καθαρῖσει τὸ νοῦ της γιὰ νὰ

21. Ἰω. 4, 27.

22. Λουκᾶ 2, 36-37.

ματος ἁγίου, καὶ ταῖς γενικαῖς ἐαυτὴν ἀρεταῖς κατακοσμήσασα, τὸν τῆς ὀγδοηκοντάδος παρέδραμε καιρόν, καὶ εὗρεν ἐν τῷ ναῶ τὸν Σωτῆρα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐν ἀγκάλαις βασταζόμενον. Εἰκότως ὡς αἰτίας τῆς ἐναμαρτήτου ἡδονῆς τὰς θυγατέρας τῆς
 5 Εὐας προσφέρειν ὁ νόμος προσέταξεν ὑπὲρ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν τὴν θυσίαν τῶν δύο τρυγόνων ἢ δύο νεοσσούς περιστερῶν, δηλοῦντος τοῦ νόμου ὅτι δεῖ τὸν προσερχόμενον Θεῷ καθαρεύειν καὶ ψυχῇ καὶ σώματι καὶ ἀκακίας ἔχεσθαι. Ὁ Χριστὸς πληρωτὴς ἐστίν, οὐκ ὀφειλέτης νόμου. Εἰς πτώσιν δὲ καὶ ἀνάστασιν κεῖται,
 10 πτώσιν μὲν τῆς ἁμαρτίας, ἀνέγερσιν δὲ τῆς δικαιοσύνης, «καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον» τοῖς κυριοκτόνοις Ἰουδαίοις τοῖς λέγουσιν, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατὰβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύομέν σοι», καὶ «Σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία, ὅπως ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί», ὅτι
 15 μήτηρ εἶ κατὰ ἀλήθειαν πάσχουσα τὰ μητρὸς ὑπὲρ τοῦ τέκνου καὶ Θεοῦ, τοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί.

ΣΟΣ.

Τοῦ μακαρίου Νείλου,
 εἰς τὸ Πάσχα λόγος πρῶτος.

20 Ἄνεγνώσθη τοῦ μακαρίου Νείλου ἐκ τοῦ εἰς τὸ Πάσχα λόγου πρώτου οὗ ἡ ἀρχή· “Ἀναστάσεως λόγοις τὴν τῆς ἀναστάσεως ἡμέραν τιμήσωμεν”.

Ψυχὴ τίς ἐστὶ δευτέρα τοῖς ἀνθρώποις ἢ ἀνάστασις, πρὸς τὰς τῆς ἀρετῆς διεγείρουσα πράξεις. Καὶ ταύτην τῶν ἀνθρώπων ἀνέ-
 25 λης, νεκρὸν πρὸς πράξεις ἀρετῆς ἀπειρογάσω τὸ σῶμα. Ὡς οὖν ὑπὲρ βλάβης κοινῆς πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως ὀπλισώμεθα πόλεμον, ὅλην λαβόντες ἡμῖν συνοπλιζομένην τὴν κτίσιν. Ἐπιστρατεύει γὰρ οὐρανὸς μεθ’ ἡμῶν τοῖς ἀπίστοις ὃν γὰρ ἐξ ἀναστάσεως Δεσπότην ἐδέξατο, τῇ τῆς ἀναστάσεως βλέπει συναθε-
 30 τούμενον δόξῃ. Κοινωνήσει προθύμως ἡμῖν τοῦ πολέμου καὶ γῆ·

ὑποδεχθεῖ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, κι ἀφοῦ εἶχε καταστολίσει τὸν ἑαυτό της μὲ ὅλες γενικά τις ἀρετές, ἔζησε τὰ ὀγδόντα τέσσερα χρόνια της καὶ βρῆκε μέσα στὸ ναὸ τὸν Σωτῆρα τοῦ μελλοντικοῦ αἰῶνα νὰ βαστάζεται στὴν ἀγκαλιά. Εὐλογα, ἐπειδὴ ἦταν ἔνοχος τῆς ἐφάμαρτης ἡδονῆς, πρόσταζε ὁ νόμος νὰ προσφέρουν οἱ θυγατέρες τῆς Εὐας γιὰ τὸν καθορισμὸ τους ἓνα ζευγάρι τρυγόνια ἢ δύο μικρὰ περιστέρια²³, δηλώνοντας μ' αὐτὸ ὁ νόμος ὅτι ἔπρεπε ὅποιος προσερχόταν στὸν Θεὸ νὰ εἶναι καθαρὸς στὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα καὶ νὰ μὴν ἔχει ἁμαρτήματα. Ὁ Χριστὸς συμπληρώνει (ὀλοκληρώνει) τὸ νόμο²⁴, δὲν εἶναι ὀφειλέτης στὸ νόμο. «Εἶναι σταλμένος γιὰ τὴν πώση καὶ ἀνύψωση»²⁵, πώση βέβαια τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀνύψωση τῆς δικαιοσύνης, «καὶ γιὰ νὰ εἶναι σημεῖο πρὸς ἀντιλογία»²⁵ γιὰ τοὺς φονεῖς τοῦ Κυρίου Ἰουδαίους, ὅπως ὅταν ἔλεγαν· «Ἄν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ θὰ σὲ πιστέψουμε»²⁶, καὶ, «Καὶ ἐσένα τὴν ἴδια θὰ διασχύσει τὴν ψυχὴ σου ρομφαία, γιὰ νὰ φανερωθοῦν οἱ διαλογισμοὶ πολλῶν καρδιῶν»²⁷, ἐπειδὴ εἶσαι ἀληθινὰ μητέρα καὶ ὑποφέρεις, ὅτι καὶ ἡ κάθε μητέρα, γιὰ τὸ παιδί σου καὶ Θεὸ πού ἔπαθε μὲ τὴ σάρκα του γιὰ χάρη μας.

276.

Τοῦ μακάριου Νείλου.

Λόγος στὸ Πάσχα, πρῶτος.

Διαβάσαμε τοῦ μακάριου Νείλου τὸν πρῶτο λόγο στὸ Πάσχα, ἡ ἀρχὴ τοῦ ὁποίου εἶναι· “Μὲ λόγες ἀναστάσιμους ἄς τιμήσουμε τὴν ἡμέρα τῆς ἀνάστασης”.

Εἶναι μιὰ δεύτερη ψυχὴ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἀνάσταση, πού διεγείρει στίς πράξεις τῆς ἀρετῆς, κι ἂν ἀφαιρέσεις αὐτὴν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, κάνεις τὸ σῶμα νεκρὸ γιὰ τις πράξεις τῆς ἀρετῆς. Ἄς ὀπλισθοῦμε λοιπόν, ὅπως γιὰ μιὰ κοινὴ βλάβη, γιὰ τὸν πόλεμο ὑπὲρ τῆς ἀνάστασης, παίρνοντας μαζί μας ὀπλισμένη ὀλόκληρη τὴν κτίση. Συστρατεύεται μαζί μας ὁ οὐρανὸς ἐναντίον τῶν ἀπίστων, γιατί βλέπει τὸν Κύριο πού δέχθηκε ἀπὸ τὴν ἀνάσταση, νὰ ἀθετεῖται μαζί μὲ τὴ δόξα τῆς ἀνάστασης. Θὰ συμμετάσχει στὸν πόλεμό μας πρόθυ-

26. Ματθ. 27, 40.

27. Λουκᾶ 2, 35.

συκοφαντουμένην γὰρ τὴν ἀνάστασιν οἶδεν, ἀφ' ὧν πολλάκις νεκροὺς ὑπ' αὐτῆς ἀφηρέθη. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος τὸν τῆς ἀναστάσεως τῇ κτίσει περιτίθησιν ἔρωτα· «Ἡ γὰρ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως», φησί, «τὴν ἀποκάλυψιν τῶν νύων τοῦ Θεοῦ ἀπεκ-
5 δέχεται». Καθάπερ γὰρ πόλις βασιλικῆς ἐπιδημίας δεξαμένη προδρομούς πρὸς τὴν ἐκείνης ὄλη παρουσίαν ἐπτέρωται, οὕτω καὶ τῆς ἀναστάσεως ὥσπερ τινὸς βασιλίδος τῇ κτίσει προκηρυχθείσης, ὄλη πρὸς τὴν ἐκείνης παρουσίαν συντέτακται.

Καὶ μὴ θαυμάσης τὸν τῆς ἀναστάσεως ἐγκείμενον τῇ κτίσει
10 διδασκόμενος πόθον· τροφὸς γὰρ τις τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχουσα, σπεύδει τὴν ἐπαγγελθεῖσαν ἰδεῖν βασιλείαν. Καὶ τὸ βραδὺ τῶν μελλόντων οὐκ ἐκλύει τῇ τροφῷ τὰς ἐλπίδας· ἔχει γὰρ αἰεὶ συνόντα αὐτῇ τὰ τῆς ἀναστάσεως σπέρματα, ὧν τοὺς κόκκους ἀναδείκνυσι ζῶντας, τῆς τῶν νεκρῶν σωμάτων ἐγέρσεως ἐν μικροῖς ἡμῖν
15 βεβαιουῦντας τὰς ἐλπίδας. Θάπτονται μὲν γὰρ ἐν αὐτῇ, ὡς ὀρῶμεν, τῶν σπερμάτων οἱ κόκκοι, τῶν αὐλάκων ἀντὶ τάφων γινομένων τοῖς σπαρεῖσιν, ἢ δὲ λαβοῦσα τὰ σπέρματα μιμεῖται τὰ μνήματα, καὶ σήπει τὸν κόκκον ὡς τάφος τὸ σῶμα, καὶ δεξαμένη ζῶντα καταφθείρει νεκρότητι, μέσην τε σαφῶς τὴν τοῦ κόκκου δια-
20 σήψασα καρδίαν ἄχρηστον καὶ μύρμηξιν εἰς τροφήν ἀπεργάζεται. Ὡσπερ δὲ τινα σύλληψιν τὴν φθορὰν κτησαμένη, κνοφορεῖ νεκρωθέντα τῇ σήψει τῶν σπερμάτων τὰ ἔμβρυα καὶ γίνεται μήτηρ ζωῆς τοῖς κόκκοις ἢ νέκρωσις, καὶ θάνατος τόκου πατῆρ ἀναδείκνυται. Καινὸς οὗτος τῇ γῇ τῶν ὠδίνων ὁ νόμος· ἂν μὴ γένη-
25 ται νεκρὸν τὸ βρέφος, οὐ πλάττεται· ἂν ζῆ, οὐ μορφοῦται. Ταύτη ἄρα καὶ μύρμηκες τετμημένους τοὺς κόκκους εἰς γῆν ἀποτίθενται, τῇ τομῇ τὴν ἀπὸ τῆς νεκρώσεως βλάστησιν κωλύοντες· ἔδει γὰρ καὶ μυρμηκῶν φύσιν μαρτυρῆσαι τῇ γῇ μετὰ φθορὰν γεννώσῃ τὰ σπέρματα.

30 Καὶ σκόπει μοι τῆς ὠδίνος τὸ θαῦμα. Λαβοῦσα μόνον τὸν κόκκον φθορᾷ παραδίδωσι, φθαρόντα δὲ πολλοστὸν ἀναθάλλει

μα καὶ ἡ γῆ. Γιατὶ εἶδε νὰ βλασφημεῖται ἡ ἀνάστασις ἀπὸ ἐκείνους γιὰ τοὺς ὁποίους πολλὰς φορὰς ἀφαίρεσε ἀπὸ αὐτὴν νεκροὺς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἀποδίδει στὴν κτίσι τὸν ἔρωτα τῆς ἀνάστασις. Γιατὶ λέγει· «Ἡ κτίσι περιμένει μὲ μεγάλη ἀνυπομονησία τὴν ἀποκάλυψη τῶν παιδιῶν τοῦ Θεοῦ»²⁸. Ὅπως δηλαδὴ μιὰ πόλη ποὺ δέχθηκε τὶς προἰαγγέλους τῆς βασιλικῆς ἐπίσκεψης ἀνυπομονεῖ πότε νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ παρουσία τοῦ βασιλιᾶ, ἔτσι καὶ μὲ τὴν προαγγελία τῆς ἀνάστασις στὴν κτίσι, σὰ νὰ ἦταν κάποτε βασίλισσα, ὅλη ἡ κτίσι προετοιμάζεται γιὰ τὴν ὑποδοχὴ της.

Καὶ μὴν ἀπορήσεις μαθαίνοντας γιὰ τὸν πόθο τῆς ἀνάστασις ποὺ ὑπάρχει μέσα στὴν κτίσι· γιατί, σὰν κάποια τροφὸς τῶν ἀνθρώπων, σπεύδει νὰ δεῖ τὴ βασιλεία ποὺ ἔχει ἐξαγγελθεῖ. Ἡ βραδύτητα βέβαια τῆς πραγματοποίησης τῶν μελλοντικῶν δὲν παραλύει τὶς ἐλπίδες τῆς τροφῆς. Γιατὶ ἔχει πάντοτε μέσα της τὰ σπέρματα τῆς ἀνάστασις, ποὺ τὰ παρουσιάζει πάντοτε ζωντανά, τὰ ὁποῖα μὲ τὴ μικρότητα τοὺς μᾶς βεβαιώνουν τὶς ἐλπίδες μας γιὰ τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν σωμάτων. Θάπτονται δηλαδὴ στὴ γῆ, ὅπως βλέπουμε, οἱ μικροὶ κόκκοι στὰ αὐλάκια, τὰ ὁποῖα γίνονται σὰν τάφοι ἐκείνων ποὺ ἔχουν σπαρεῖ, καὶ ἡ γῆ δεχόμενη τοὺς σπόρους μιμεῖται τὰ μνήματα, καὶ διαλύει μὲ τὴ σήψη τὸν σπόρο, ὅπως ὁ τάφος τὸ σῶμα, καὶ ἐνῶ τὸν δέχεται ζωντανό, τὸν διαλύει μὲ τὴ νέκρωση, καὶ ἀφοῦ κάνει τὸν σπόρο νὰ σαπίσει ὡς τὴ μέση τῆς καρδιᾶς του, τὸν κάνει ἄχρηστο ἀκόμα καὶ γιὰ τροφή τῶν μυρμηγκιῶν. Καὶ ἀφοῦ δεχθεῖ τὴ σπορὰ σὰν ἓνα εἶδος σύλληψης, κυοφορεῖ τὰ ἔμβρυα τῶν σπόρων ποὺ νεκρώθηκαν μὲ τὴ σήψη, καὶ ἡ νέκρωση γίνεται γιὰ τοὺς κόκκους μητέρα ζωῆς, καὶ ὁ θάνατος ἀναδεικνύεται πατέρα τῆς γέννησις. Εἶναι νέος αὐτὸς ὁ νόμος τῶν ὠδίνων στὴ γῆ· ἂν δὲν γίνετὶ δηλαδὴ τὸ βρέφος νεκρό, δὲν δημιουργεῖται· ἂν εἶναι ζωντανό, δὲν παίρνει μορφή. Ἐξαιτίας αὐτοῦ λοιπὸν καὶ τὰ μυρμηγκία ἀποθέτουν στὴ γῆ κομμένους τοὺς σπόρους, ἐμποδίζοντας μὲ τὴν τομὴ νὰ βλαστήσουν ἀπὸ τὴ νέκρωση. Γιατὶ ἔπρεπε καὶ τὰ μυρμηγκία νὰ βεβαιώσουν ὅτι ἡ γῆ γεννᾷ τοὺς σπόρους μετὰ τὴ φθορὰ.

Καὶ πρόσθετε σὲ παρακαλῶ τὸ θαῦμα τῆς κυοφορίας· ἐνῶ δέχεται μόνο του τὸ σπόρο καὶ τὸν παραδίδει στὴ φθορὰ, μετὰ τὴ φθορὰ

πρὸς ποικίλα τὸν κόκκον σχηματίζουσα μέλη. Τὴν καλάμην τοῖς
 στάχυσιν ἀντ' ὀστέων ἐντίθησι, καὶ λεπτὸν ἔξωθεν οἶον ἀντὶ δέρ-
 ματος καθυφαίνει χιτῶνα, δεσμοῖς κάτω τὴν ῥίζαν ὡς νεύροις τι-
 σὶ καὶ φλεψὶ περισφίγγει, ἀντ' ὀνύχων τοῖς κόκκοις ἐμπηγνῦσα
 5 τὰς μαχομένας τοῖς πτηνοῖς τῶν ἀσταχῶν ἀκίδα. Πῶς ἅπασι
 τούτοις ἐξ ἑνὸς κόκκου φθαρέντος ἢ γέννησις; Τοῦτο τῆς ἀνα-
 στάσεως θαυμαστότερον. Τότε μὲν γὰρ οὐς ἔλαβεν ἢ κτίσις νε-
 κροῦς ἀναδίδωσι, νῦν δὲ πολλοὺς ἀνθ' ἑνὸς νεκρωθέντος εἰς ἀνα-
 γέννησιν κόκκους προβάλλεται. Ὡ τῆς Ἑλλήνων ἀνιάτου φρε-
 10 νοβλαθείας! Βλέπουσι τὴν γῆν γεωργῶ διδοῦσαν ἃ μὴ παρέλα-
 βε, τῷ Κτίστη δὲ ταύτην ἀποδώσειν οὐς αὐτῇ παρακατέθετο οὐκ
 ἐλπίζουσι. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος τῷ τῶν σπερμάτων παραδεί-
 γματι χρῆται, καίτοι γε λαμπρότερον ἔχων παράδειγμα τὴν ἐκ
 μήτρας τῶν ἀνθρώπων πρόοδον. Πλάττεται μὲν γὰρ ὡς ἐν τάφῳ
 15 τῇ μήτρᾳ οὐχ ὑπάρχον τὸ βρέφος, τοῖς παρὰ τῆς φύσεως δὲ ἐνει-
 λημένον σπαργάνοις προσέοικε νεκρῶ δεδεμένῳ χειρίαις. Κέ-
 κλεισται μὲν γὰρ τὸ βλέμμα νεκρῶν ἀκριδέστερον, ἄπρακτον ἐν
 τῇ νηδύϊ τὸ στόμα, χεῖρες καὶ πόδες ὡς ἐν σορῶ τῇ γαστρὶ συνε-
 κτέτανται. Τάφος ἀκριδῆς τοῖς ἐμβρούοις ἢ μήτρα, τάφος οὐδὲ
 20 τῆς τῶν μνημάτων δυσωδίας ἐλεύθερος. Τηλικούτῳ δὴ τὸ βρέ-
 φος ἐμμορφούμενον μνήματι, τῷ τοῦ μορφοῦντος ἔπεται καλού-
 μενον νεύματι.

Τί δὴ τοσοῦτον ὁ μακάριος Παῦλος κεκτημένος παράδει-
 γμα σιγᾶ μὲν τὴν ἐν τῷ τάφῳ τῆς μήτρας εἰς ζωὴν πλαστοουργί-
 25 αν, σπερμάτων δὲ τύποις θεβαιοῖ τὴν ἀνάστασιν; Ἦδει ζῶσαν
 τῇ νηδύϊ τὴν τὰ βρέφη σπορὰν διαπλάττουσαν, ἐξήτει δὲ νε-
 κρῶν τι νων ὄρατῶς ἀναζώντων εἰκόνα, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέβλε-
 ψε πρὸς τὰ σπέρματα. Οἱ γὰρ κόκκοι μετὰ τὴν ἐκ σήψεως νέ-
 κρωσιν καὶ φθορὰν καὶ ἀναζῶσι, καὶ γίνονται τῆς τῶν νεκρῶν
 30 ἀναδιώσεως ἐναργέστατον σύμβολον. Ἀδικεῖς τὴν ψυχὴν συνη-
 γορίας προσχήματι, καὶ τῇ πρὸς τὸ σῶμα μάχῃ κατ' ἐκείνης
 ὀπλίξῃ. Τὰς γὰρ τῶν πραττομένων ἀμοιβὰς μὴ μερίζων τῇ ψυχῇ

του τὸν κάνει νὰ βλαστήσει πολλαπλάσιο, διαμορφώνοντας τὸν σπόρο σὲ διάφορα μέλη. Στὰ στάχια ἀντὶ κόκκαλα δίνει τὸ καλάμι καὶ τὸ ντύνει ἄπ' ἔξω μὲ λεπτὸ χιτῶνα ἀντὶ δέρμα· σφίγγει τὴ ρίζα κάτω σὰν μὲ νεῦρα καὶ φλέβες μὲ δεσμούς κι ἀντὶ γιὰ νύχια ἐμφυτεύει στοὺς σπόρους τ' ἀγκάθια ποὺ ἀπομακρύνουν τὰ πουλιά ἀπὸ τὰ στάχια. Πῶς ὅλα αὐτὰ γεννιοῦνται ἀπὸ ἓνα σπόρο ποὺ νεκρώθηκε; Αὐτὸ εἶναι πιὸ ἀξιοθαύμαστο ἀπὸ τὴν ἀνάσταση. Γιατὶ τότε βέβαια ἡ κτίσις θὰ ἀποδώσει τοὺς νεκροὺς ποὺ ἔλαβε, ἐνῶ τώρα προβάλλει σὲ ἀναγέννηση πολλοὺς σπόρους ἀντὶ τοῦ ἑνὸς σπόρου ποὺ νεκρώθηκε. Ὡ ἀθεράπευτη φρενοβλάβεια τῶν ἐθνικῶν! Βλέπουν τὴ γῆ νὰ δίνει στὸν γεωργὸ αὐτὰ ποὺ δὲν παρέλαβε, ἀλλὰ δὲν ἐλπίζουν ὅτι θ' ἀποδώσει αὐτὴ στὸν Δημιουργὸ αὐτοὺς ποὺ ἔλαβε ὡς παρακαταθήκη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος χρησιμοποιεῖ τὸ παράδειγμα τῶν σπόρων²⁹, ἃν καὶ ἔχει λαμπρότερο παράδειγμα τὴν προέλευση τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴ μήτρα. Γιατὶ διαπλάθεται σὰν σὲ τάφο μέσα στὴ μήτρα τὸ βρέφος χωρὶς νὰ ὑπάρχει, καὶ τυλιγμένο μέσα μὲ σπάργανα τῆς φύσης μοιάζει μὲ νεκρὸ, δεμένο μέσα στὶς φασκιές του. Τὰ μάτια του εἶναι κλεισμένα πιὸ σφιχτὰ ἀπὸ τοῦ νεκροῦ, τὸ στόμα του εἶναι ἀκίνητο μέσα στὴν κοιλιά, καὶ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια εἶναι πεταμένα στὴν κοιλιά σὲ σωρό. Εἶναι τέλειος τάφος ἡ μήτρα μὲ τὰ ἔμβρυα, ποὺ δὲν τῆς λείπει οὔτε ἡ δυσσομία τοῦ τάφου. Σ' ἓνα τέτοιο μνημεῖο διαπλυσσόμενο τὸ βρέφος ἀκολουθεῖ καλούμενο τὸ νεῦμα ἐκείνου ποὺ τὸ διαμορφώνει.

Γιατί λοιπόν, ἐνῶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔχει ἓνα τέτοιο παράδειγμα, ἀποσιωπᾷ τὴν πλαστουργία γιὰ τὴ ζωὴ μέσα στὸν τάφο τῆς μήτρας, καὶ βεβαιώνει τὴν ἀνάσταση μὲ σύμβολα τοὺς σπόρους; Γνώριζε ὅτι ζοῦσε μέσα στὴν κοιλιά ὁ σπόρος ποὺ διαμορφώνει τὰ βρέφη, καὶ ἀναζητοῦσε μιὰ φανερὴ εἰκόνα κάποιων νεκρῶν ποὺ ἀναζοῦσαν, καὶ γι' αὐτὸ στράφηκε στὰ σπέρματα. Γιατὶ οἱ σπόροι μετὰ τὴ νέκρωσή τους καὶ τὴ φθορὰ ἀπὸ τὴ σήψη ξαναζοῦν καὶ γίνονται ζωντανὸ παράδειγμα τῆς ἀναβίωσης ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ἄδικεῖς τὴν ψυχὴ μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι τὴν ὑπερασπίζεσαι, καὶ στὴ μάχη μὲ τὸ σῶμα ὀπλίζεται ἐναντίον του. Γιατί, μὲ τὸ νὰ μὴν ἀποδίδεις τίς ἀμοιβές γιὰ τίς πράξεις στὴν ψυχὴ, τῆς ἀποδίδεις καὶ τὴν τι-

καὶ τὴν τῆς σαρκὸς ὡς μόνῃ πλημμελοῦσῃ τιμωρίαν συνεισά-
 γεις. Εἰ γὰρ ψυχῆς μόνῃς αἱ τῶν πόνων καὶ ἀνδραγαθημάτων
 ἀμοιβαί, δῆλον ὅτι καὶ ὧν ἤμαρτεν ὁ ἄνθρωπος αἱ τιμωρίαί.
 Ἄλλ' ὄρα μὴ σώματι καὶ ψυχῇ καθίζῃς κατ' ἀλλήλων κριτήριον.
 5 Σῶμα μὲν γὰρ εἰκότως καταδοθήσεται ψυχῆς, τῶν κατορθωμά-
 των αὐτοῦ τὰς τιμὰς ἀρπαξούσης, ψυχὴ δ' αὖ σώματος, τὰς
 ὀφειλομένας πληγὰς ἐκείνῳ μόνῃ εἰσπραττομένη. Μᾶλλον δ'
 ἑκάτερον αὐτῶν παροξύνεις κατὰ τοῦ κριτοῦ, τὸ μὲν, οἷς δέον
 ἔχειν ἀμοιβὰς ὧν ἐστέρηται, τὴν δέ, ὧν οὐχ ὑπαίτιος, δέον μὴδ'
 10 εὐθύνεσθαι οἷς εἰσπράττεται.

Σώματί με συνῆψας, ὦ Δέσποτα, τὴν ἀσώματον, καὶ μόνῃ τὰς
 ἐπὶ γῆς οὐκ ἐπίστευσας πράξεις, καὶ παρὰ μόνῃς ἀπαιτεῖς τὰς εὐ-
 θύνας. Καὶ δίδωμι δίκας ὧν αἱ πράξεις τοῦ σώματος, μέθης, πορ-
 νείας, γαστρομαργίας. Ποῦ γὰρ ταῦτα ψυχῆς, ὥσπερ φθόνος τυ-
 15 χὸν ἢ δόξης ἀσέβεια; Ὡσπερ γὰρ οὐ σώματος ταῦτα, οὕτως οὐδ'
 ἐκεῖνα ψυχῆς, εἰ καὶ χωρὶς θατέρου θάτερον ἀργὸν πρὸς ἑκάτερα.
 Τὸ σῶμα δ' ἂν ἄλλα τε φαίῃ δίκαια, καὶ ὡς ἐγὼ τὴν ὑπὲρ σοῦ τε-
 λευτήν, ἀλλ' οὐχ ἢ ψυχὴ δέχεται. Οὐδὲ γὰρ πέφυκεν. Ἐμὸν τὸ πο-
 νεῖν διὰ τοὺς σοὺς νόμους, νηστείαις, ἀγρουπνίαις διὰ τῶν ἐμῶν
 20 μελῶν ἢ παρθενία. Πῶς οὖν οὐκ ἄδικον, ἐμῶν τῶν ἄθλων ὄντων,
 τὴν ψυχὴν χωρὶς ἐμοῦ λαμβάνειν τὰ ἔπαθλα; Τίς λύσις αὐτῶν καὶ
 δίκης; Κοινὸς ὁ μισθός, κοιναὶ αἱ ποιναί, ὅτι κοιναὶ αὐτῶν αἱ
 πράξεις, κἂν ἐπ' ἐνίῳν τὸ ἕτερον τοῦ συγκρίματος πλεονεκτῆ τοῦ
 ἑτέρου, καὶ τὴν συζευχθεῖσαν ἀπ' ἀρχῆς εἰς κοινούς πόνους δυά-
 25 δα δεῖ ὁμολογεῖν καὶ εἰδέναί κοινῶν καὶ τῶν στεφάνων ἀπολαύ-
 ειν ἐφ' οἷς νενίκηκε, καὶ εἰς κοινὰς ἀπάγεσθαι τιμωρίας ὧν
 ἐπλημμέλησε.

Τοῦ αὐτοῦ,

ἐκ τοῦ εἰς τὸ Πάσχα λόγου δευτέρου.

30 Ἀνάστασις τῆς τοῦ Κυρίου προνοίας τὸ κεφάλαιον τοῦ κε-

μωρία τῆς σάρκας σὰ νὰ σφάλλει ἢ ψυχὴ μόνο. Ἐν δηλαδὴ εἶναι τῆς ψυχῆς μόνο οἱ ἀμοιβές γιὰ τοὺς κόπους καὶ τὰ κατορθώματα, προφανῶς εἶναι καὶ οἱ τιμωρίες γιὰ ὅσα ἀμάρτησε ὁ ἄνθρωπος. Πρόσεχε ὅμως μὴ στήσεις δικαστήριον μεταξὺ ψυχῆς καὶ σώματος. Γιατὶ τὸ σῶμα εὐλόγα θὰ κατηγορήσει τὴν ψυχὴν, πού ἀρπάζει τὶς τιμὲς τῶν κατορθωμάτων του, καὶ ἡ ψυχὴ πάλι θὰ κατηγορήσει τὸ σῶμα, ὅτι εἰσπράττει αὐτὴ μονάχα τὰ χτυπήματα πού ὀφείλονται σ' ἐκεῖνο. Ἡ καλύτερα ἐρεθίζεις καὶ τὴ μία καὶ τὸ ἄλλο ἐναντίον τοῦ δικαστῆ τους, τὸ ἓνα γιὰτὶ στερήθηκε τὶς ἀμοιβές πού ἔπρεπε νὰ λάβει, καὶ ἡ ἄλλη γιὰτὶ ὅσα δὲν προκάλεσε, δὲν πρέπει νὰ ἔχει καμμιά εὐθύνη.

Μὲ σῶμα, Κύριε, μὲ συνδέσσεις ἐμένα τὴν ἀσώματη καὶ σ' ἐμένα μόνη δὲν ἐπέτρεψες πράξεις τῆς γῆς καὶ ἀπὸ μένα πάλι μόνη ἀπαιτεῖς τὶς εὐθύνες. Καὶ τιμωροῦμαι γιὰ πράξεις πού εἶναι τοῦ σώματος, μέθη, πορνεία, λαιμαργία. Πῶς δηλαδὴ αὐτὰ εἶναι πράξεις τῆς ψυχῆς, ὅπως ὁ φθόνος τυχόν ἢ ἡ ἀσεβῆς γνώμη; Γιατὶ, ὅπως αὐτὰ τὰ τελευταῖα δὲν εἶναι ἀμαρτήματα τοῦ σώματος, ἔτσι οὔτε ἐκεῖνα εἶναι τῆς ψυχῆς, ἂν καὶ τὸ ἓνα χωρὶς τὸ ἄλλο εἶναι ἀργὸ ὡς πρὸς αὐτὰ καὶ ὡς πρὸς ἐκεῖνα. Τὸ σῶμα πάλι μὲ τὴ σειρά του καὶ ἄλλα θὰ διεκδικήσει ὡς δίκαια καὶ ὅπως ἐγὼ τὸ νὰ πεθαίνω γιὰ σένα, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ δὲν τὰ δέχεται αὐτὰ, οὔτε βέβαια εἶναι στὴ φύση τη. Καθῆκον δικό μου εἶναι νὰ κοπιᾶζω ἕξαιτίας τῶν νόμων σου μὲ νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες καὶ μὲ τὰ μέλη μου πραγματοποιοῦν τὴν παρθενία. Πῶς δὲν εἶναι λοιπὸν ἄδικο, ἀφοῦ τὰ κατορθώματα εἶναι δικά μου, νὰ παίρνει ἡ ψυχὴ τὰ ἔπαθλα χωρὶς ἐμένα; Ποιὰ ἢ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου; «Κοινὴ ἢ ἀμοιβή, κοινὲς οἱ ποινές, ἐπειδὴ κοινές εἶναι καὶ οἱ πράξεις», ἔστω κι ἂν πλεονεκτεῖ σὲ κάποιες περιπτώσεις τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Πρέπει τὸ ζεῦγος πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ συνδέθηκε νὰ ὁμολογοῦμε ὅτι συνδέθηκε γιὰ κοινούς ἀγῶνες καὶ νὰ γνωρίζομε ὅτι ἀπολαμβάνουν κοινὰ καὶ τὰ στεφάνια γιὰ τὶς νίκες, καὶ ὅτι τὸ περιμένουν κοινές τιμωρίες γιὰ τὰ παραπτώματά τους.

Τοῦ ἰδίου,

ἀπὸ τὸν δεύτερο λόγο του στὸ Πάσχα.

Ἡ ἀνάσταση τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ συγκεφαλαίωση τῆς πρόνοιαις,

φαλαίου δὲ ψυχὴ μνημονεύουσα, καὶ τῇ περὶ τὸν εὐεργέτην εὐχαριστία συζῶσα, ταῖς τοῦ ἐχθροῦ δυσάλωτος γίνεται πάγαις. Ἀνάθηθι πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀρχαιογονίαν, καὶ τὴν τῆς ἀναστάσεως σκιαγραφίαν εὐρήσεις. Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἀλόγων φύσις ἔμψυχος δεδημιούργηται, τῷ σώματι τῆς ψυχῆς συγκατασκευασθείσης ἄψυχος δὲ ὁ Ἀδὰμ πηλοῦ διαπλασθέντος μεμόρφωται, εἴτα ἢ ψυχὴ τῷ ἔμψυσῆματι μεμόρφωται, μᾶλλον δὲ ἀληθῶς εἶπεῖν, ἐπεισάγεται, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν εὐθέως ὁ Πλάστης προοιμιάζεται ἔγερσιν. Καὶ οὐδ' ἐκ στερεᾶς τὸν πρωτόπλαστον συντίθησιν ὕλης, 10 ἀλλὰ τῆς γῆς τὸ χνοῶδες χαλκεύει πρὸς μόρφωσιν, πείθων ἐκ προοιμιῶν τὸν ἄπιστον ὅτι, κἂν χοῦς ἢ νεκρὸς καὶ ἀκίνητος, ῥᾶον ἢ ψυχὴ πρὸς ἀνάστασιν ἄγει καὶ τὸ μῆδ' ἴχνη μῆτε λαβὸν μῆτε φέρον ζωώσεως κοινωνὸν ποιεῖται ζωηφόρου συμβιώσεως. Οὐ γὰρ φθορᾶς τὸ σῶμα διέπλασε παρανάλωμα, ἀλλὰ χρόνῳ τινὶ λύσει 15 παραδίδωσι, τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας τοῦ σκεύους καθαίρων τε καὶ ἐξιώμενος κάκωσιν καὶ τῇ παρὰ τῆς ἁμαρτίας εὐρῶν σεσαθρωμένον θνητότητι, τῷ τοῦ θανάτου διαλύει χωνευτηρίῳ, καὶ λύσας πρὸς νεόπλαστον σκεῦος τὸ σαθρωθὲν ἀναπλάττει.

Καὶ μὴ θαυμάσης ὡς λογισμῶν ἀνωτέραν τὴν τῶν νεκρῶν 20 ἀναχάλκευσιν. Τοσαύτη γὰρ πρὸς ἀγαματοποιῶν ἢ τέχνη τοῦ Πλάστου, ὡς καὶ φύσιν ὕδατος εἰς ἀνδριάντας ἐν γαστρὶ διαπλάττειν. Τοῦτο μοι παραδοξότερον τοῦ περὶ τὴν ἀνάστασιν θαύματος. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐκ χοῦς νεκρὸς πηλουργεῖται, καὶ τὸ σκεῦος ὁ κεραμεὺς ἐκ τῆς γῆς ἀναπλάττει, σύμφωνα πῶς ταῖς παρ' ἡμῖν 25 ἐνδεικνύμενος τέχναις, ἐνταῦθα δὲ γυμνή τις σταγῶν τῶν πλαττομένων γίνεται πηλός, καὶ λογικὸν ἐκ σταγόνος συντίθεται ζῶδιον. Ὡς τέχνης ἐξ ὕδατος γλυφούσης ἀγάλματα! Καὶ οὐ τοῦτο μόνον παρέχεται τὸ παράδοξον, ὅτι γλύφει τὸ ὕδωρ εἰς ἔμψυχον ξόανον, ἀλλ' ὅτι καὶ κυματουμένην τὴν γονὴν ἔνδον τεκτονεύει. Αἰ- 30 μάτων γὰρ πάντοθεν περιβράσσοντες χεῖμαρροι περιορεπῆς ποιούσι τὸ σπαρὲν καὶ δυστήρικτον καὶ τῇ τοσαύτῃ ναυαγούμενον

καὶ ψυχὴ πού θυμᾶται τῇ συγκεφαλαίωση καὶ εὐχαριστεῖ συνεχῶς τὸν εὐεργέτη, δὲν αἰχμαλωτίζεται εὐκόλα στὶς παγίδες τοῦ ἐχθροῦ. Ἀνέβα στὶς ἀρχικὲς ἱστορίες τῶν ἀνθρώπων, καὶ θὰ βρεῖς τὴ σκιαγραφία τῆς ἀνάστασης. Ἡ φύση δηλαδὴ τῶν ἀλόγων ζώων δημιουργήθηκε ἔμψυχη, ἡ ψυχὴ συγκατασκευάστηκε μὲ τὸ σῶμα. Ὁ Ἀδάμ πλάσθηκε χωρὶς ψυχὴ μὲ τὴ διαμόρφωση τοῦ πηλοῦ, καὶ ἔπειτα σχηματίσθηκε ἡ ψυχὴ μὲ τὸ φύσημα τοῦ Θεοῦ³⁰, ἡ καλύτερα γιὰ νὰ μιλήσομε πιὸ ἀληθινά, εἰσάγεται καὶ προαναγγέλλει ὁ Δημιουργὸς κατ' εὐθειᾶν τὴν ἀνάσταση ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Καὶ δὲν συνθέτει τὸν πρωτόπλαστο ἀπὸ στερεὰ ὕλη, ἀλλὰ τὴν ἄχνη τῆς γῆς πλάθει γιὰ νὰ τὴ μορφοποιήσει, πείθοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν ἄπιστο, ὅτι ἀκόμα κι ἂν εἶναι χῶμα νεκρὸ καὶ ἀκίνητο, εὐκολότερα ἢ ψυχὴ τὸ ὀδηγεῖ στὴν ἀνάσταση, κι αὐτὸ πού οὔτε εἶχε οὔτε παρουσιάζει ἵχνη ζωῆς, τὸ κάνει κοινωνὸ ζωτικῆς συμβίωσης. Γιατὶ δὲν διαμόρφωσε τὸ σῶμα παρανάλωμα τῆς φθορᾶς, ἀλλὰ σὲ κάποιον χρόνο τὸ παραδίδει στὴ διάλυση, καθαρίζοντας καὶ θεραπεύοντας τὴν κάκωση τοῦ σκεύους ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ βρίσκοντάς το σαθρωμένο ἀπὸ τὴ θνητότητα τῆς ἁμαρτίας, τὸ διαλύει μέσα στὸ χωνευτήρι τοῦ θανάτου, καὶ ἀφοῦ τὸ διαλύσει, ξαναπλάθει σὲ νέο τὸ σαθρωμένο σκεῦος.

Καὶ μὴ θαυμάσεις θεωρώντας ὅτι ἡ ἀναχάλκευση τῶν νεκρῶν εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ ἀνθρώπινους λογισμούς. Γιατὶ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ τέχνη τοῦ Δημιουργοῦ στὴν ἀνδριανοποιῖα, ὥστε καὶ τὸ νερὸ μέσα στὴν κοιλιὰ τὸ μεταβάλλει σὲ ἀνδριάντες. Αὐτὸ γιὰ μένα εἶναι πιὸ παράδοξο ἀπὸ τὸ θαῦμα τῆς ἀνάστασης. Γιατὶ ἐκεῖ ἀπὸ χῶμα πλάθεται ἓνας νεκρὸς καὶ ὁ κεραμοπλάστης πλάθει τὸ σκεῦος ἀπὸ τὴ γῆ, δείχνοντας ἔργα σύμφωνα μὲ τὶς ἀνθρώπινες τέχνες, ἐνῶ ἐδῶ μὰ ψιλὴ σταγόνα γίνεται πηλὸς τῶν πλασμάτων καὶ ἀπὸ τὴ σταγόνα συγκροτεῖται μὴ μικρὴ λογικὴ ὑπαρξή. Ὡς τέχνη, πού ἀπὸ τὸ νερὸ διαμορφώνει ἀγάλματα! Καὶ δὲν παρουσιάζει αὐτὸ μόνο τὸ παράδοξο, ὅτι δηλαδὴ σκαλίζει τὸ νερὸ σὲ ἔμψυχο γλυπτό, ἀλλ' ὅτι διαμορφώνει μέσα τὸ κυματούμενο ἔμβρυο³¹. Γιατὶ τὸ περικυκλώνουν ἀπὸ παντοῦ χεῖμαρροι ἀπὸ αἷμα πού κοχλάζουν καὶ κάνουν τὸ σπέρμα χωρὶς στήριγμα νὰ κλίνει μὰ ἀπὸ δῶ καὶ μὰ ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ μολο-

τρικυμία και ζάλη πρὸς ἔμψυχον ὅμως ἀπαρτίζεται ἀνδριάντα.
 Ὡς γραφέως ἐπὶ σαλευομένης σινδόνης ἀσφαλῶς ζωγραφούντος!
 Τὸ γὰρ αἷμα οἶον σινδῶν τις ὑπόκειται τῇ μορφουμένη γονῇ.
 Τοῦτο καὶ Σολομὸν ἐκπληττόμενος ἔλεγεν· «Ἐν κοιλία μητρὸς
 5 ἐγλύφην σάρξ, δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγεῖς ἐν αἵματι». Πρόκειται
 μὲν ὡςπερ ζωγραφεῖόν τι τὸ θῆλυ, τῶν χρωμάτων δὲ τὴν ὕλην τὸ
 ἄρρεν ἐπιβάλλει. Κάθεται δέ τις ἐν τῇ μήτρα ζωγράφος, ἐξ ἑνὸς
 χρώματος πολυσύνθετον καταποικίλλων εἰκόνα. Πῶς ἐξ ἰλυώ-
 δους γονῆς ὀφθαλμοῖς ἐνηγλάϊσε κόρην; Πῶς ἐκ ῥοώδους οὐσίας
 10 ὀστῶν συνεπήξατο φύσιν; Πῶς ἐκ λελυμένης σποραῖς νεύρων
 ἔστερέωσε τόνον; Πῶς αἱμάτων σωλήνας διέγλυψε τὰς φλέβας;
 Πῶς τὰς τῶν ὀστέων ἐν ἐγκεφάλῳ περιήρμοσε θήκας; Πῶς ἐν
 ἀφεγγεῖ τὸ βρέφος γραφόμενον ζωγραφεῖν ἀσυγχύτους τὰς τῶν
 μελῶν ἀπεύληφε τοποθεσίας; Ἄλλ' ὡςπερ ἀκτῖνός τινος τὴν νη-
 15 δὺν ἐναυγαζούσης, τὴν οἰκείαν ἐκάστῳ τῶν μελῶν ὁ γραφεὺς
 ἀποδίδωσι χώραν «ὁ γὰρ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον» κρυ-
 φαῖος γίνεται τῶν ἐμβρύων ζωγράφος. Ὁν καὶ Δαβὶδ δημοσιεύ-
 ων ἐβόα «Οὐκ ἐκρύβη τὸ ὄστούν μου ἀπὸ σοῦ, ὃ ἐποίησας ἐν
 κρυφῇ».

20 Ταύτην τὴν ἐκ σταγόνης λογιζόμενος πλαστικὴν πρὸς τὴν ἐκ
 γῆς ἀγαματοποιῖαν οὐ διαφέρωμαι. Ὅταν γὰρ ἴδω τεχνίτην ἐξ
 ὕδατος πηγνύμενον ξόανον ὀξύτερον αὐτὸν τοὺς ἐκ γῆς ἀνα-
 πλάττειν ἀνδριάντας πιστεύω. Ὡςπερ γὰρ εἴ τις ἐφ' ὕδατος γρά-
 φει γράμματα καὶ γραμμιάς ἐγκολάπτει, οὗτος τὰς εἰς κηρὸν εὐχε-
 25 ρέστερον ἐγχαράττει, οὕτως ὁ τῇ ῥοώδει γονῇ καταγράφων καὶ
 διαγλύφων τὰ μέλη ῥᾶον εἰς χοῦν τοὺς τῶν μελῶν ἐγκαταγράφει
 τε καὶ διαμορφώσει χαρακτῆρας. Καὶ ὁ πρὸ τῆς ἀρετῆς οὕτω τοῦ
 σώματος φροντίσας ἐν νηδυῖ, μετὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς πῶς
 ἂν εἰς γῆν διαρρυνὲν ἄτιμον καταλείψῃ; Ἄνελε τὸ σῶμα, καὶ τὴν
 30 κτίσιν ἐνέκρωσας. Οὐκ ἔσται πλοῖον χειρῶν οὐκ οὐσῶν, οὐ πλω-
 τὸν πέλαγος σώματος οἰχομένου τὰ μυρία γένη τῶν ζώων μάτην,

31. Σοφ. Σολ. 7,1-2.

32. Ψαλμ. 103,2.

33. Ψαλμ. 138,15.

νότι κλυδωνίζεται ἀπὸ τόση τρικυμία καὶ τόσο σάλο, ὥστόσο ὀλοκληρώνεται σὲ ἔμψυχο ἄγαλμα. Τί ζωγράφος ἀληθινά, ποὺ ζωγραφίζει μὲ ἀσφάλεια πάνω σὲ ὕφασμα ἀσταθές! Γιατὶ τὸ αἷμα σὰν ὕφασμα μπαίνει κάτω ἀπὸ τὸ διαμορφούμενο ἔμβρυο. Αὐτὸ καὶ ὁ Σολομῶν γεμᾶτος ἐκπληξῆ ἔλεγε· «Μέσα στὴν κοιλιά τῆς μητέρας μου πλάσθηκα σὰρκα, πῆζοντας ἐπὶ δέκα μῆνες μέσα στοῦ αἷμα»³¹. Εἶναι σὰν μουσαμάς ζωγράφου ἢ γυναίκα καὶ ἐπάνω τοποθετεῖ ὁ ἄνδρας τὰ χρώματα. Ὑπάρχει μέσα στὴ μήτρα ἕνας ζωγράφος ποὺ ἀπὸ ἕνα χρῶμα κατασκευάζει μιὰ πολυσύνθετη πολύχρωμη εἰκόνα. Πῶς ἀπὸ σπέρμα λασπώδες ἐγκατέστησε μάτια στὴ λαμπρὴ κόρη; Πῶς ἀπὸ μιὰ ρευστὴ οὐσία ἔφτιαξε τὰ σκληρὰ ὀστέα; Πῶς ἀπὸ χαλαρὸ σπέρμα στερέωσε τὰ δυνατὰ νεῦρα; Πῶς κοίλανε τὶς φλέβες κι ἔγιναν σωλῆνες αἵματος; Πῶς προσάρμοσε γύρω στὸν ἐγκέφαλο τὴν ὀστέινη θήκη του; Πῶς σὲ σκοτεινὸ ἐργαστήρι ζωγράφου ζωγραφισμένο τὸ βρέφος πῆρε χωρὶς σύγχυση τὶς θέσεις τῶν διαφόρων μελῶν· σὰν κάποια ἀκτίνα νὰ φώτιζε μέσα τὴ κοιλιά, ὁ ζωγράφος ἔδωσε τὴ θέση ποῦ τοῦ ἀνήκει σὲ καθένα ἀπὸ τὰ μέλη· γιατί «Αὐτὸς ποὺ ἔχει τὸ φῶς σὰν ἔνδυμά του»³², γίνεται κρυφὸς ζωγράφος τῶν ἐμβρύων. Αὐτὸν ἀποκαλύπτοντάς τον σ' ὅλους ὁ Δαβὶδ φώναζε· «Δὲν ἔμειναν κρυμμένα ἀπὸ σένα τὰ ὀστέα μου, τὸ ὅποια ἔκανες μέσα μου σὰ κρυφά»³³.

Ἀναλογιζόμενος αὐτὴ τὴ διάπλαση ἀπὸ τὴ σταγόνα, δὲν ἀμφισβητῶ τὸ πλάσιμο τοῦ ἀνδριάντα ἀπὸ τῆ γῆ. Γιατὶ ὅταν δῶ ἕνα τεχνίτη ποῦ πλάθει ξόανα ἀπὸ τὸ νερό, πιστεύω πρὸ δυνατὰ ὅτι αὐτὸς πλάθει ἀνδριάντες ἀπὸ γῆ. Ὅπως δηλαδὴ ἂν κάποιος γράφει γράμματα στοῦ νεροῦ καὶ χαράζει γραμμές, αὐτὸς κάνει αὐτὸ τὸ ἔργο εὐχερέστερα στοῦ κηρί, ἔτσι αὐτὸς ποὺ στοῦ ροῦδες πλάσμα τοῦ ἐμβρύου ζωγραφίζει καὶ διαμορφώνει τὰ μέλη, εὐκολότερα θὰ ἐγγράψει καὶ θὰ διαμορφώσει τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν μελῶν στοῦ χῶμα. Κι αὐτὸς ποὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρετὴ φρόντισε τόσο γιὰ τὸ σῶμα μέσα στὴν κοιλιά, μετὰ τὴν κατόρθωση τῆς ἀρετῆς πῶς μετὰ τὴ διάλυσή του στὴ γῆ θὰ τὸ ἐγκαταλείψει ἀτίμητο. Ἐξάλειψε τὸ σῶμα, καὶ ἔχεις νεκρώσει τὴ δημιουργία. Δὲν ὑπάρχει πλοῖο χωρὶς ἀνθρώπινα χέρια, καὶ δὲν θὰ γίνει πλωτὸ τὸ πέλαγος ἂν δὲν ὑπάρχει σῶμα νὰ τὸ πλεύσει.

οὔτε τροφῆς ἐξ αὐτῶν οὔτε θεραπείας ἄλλης τῷ σώματι χορη-
 γουμένης. Τέχνη δὲ ποῦ, σώματος οὐκ ὄντος; ὦραι δὲ καὶ και-
 ρῶν εὐτακτοὶ μεταβολαὶ καὶ οὐρανίας κινήσεως ἄρρητος σοφία
 τίνα ἂν παράσχοι χρεῖαν, τῆς σωματικῆς φύσεως οὐ παρούσης;
 5 Καὶ πόσα ἂν τις ἕτερα θεωρήσοι;

Πόθεν οὖν εὖρω τὸ σῶμα τῶν μελλόντων δωρεῶν ἀνάξιον, ᾧ
 τοσαύτην ὄρω διὰ πάντων δεδωρημένην τιμῆν; Ἄλλ' ἄρα ὑμεῖς
 ἰχθυόβρωτον ὑποπτεύετε σῶμα τὸν Θεὸν ζητοῦντα μὴ εὐρήσειν;
 Καὶ πῶς ὁ μυρίους ἐν ψυχῇ λογισμοὺς στρεφομένους τῷ τῆς γνώ-
 10 σεως ἔχων ἀμιγεῖς καὶ ἀσυγχύτους ταμιεῖω τὴν τῶν σωμάτων μι-
 γεῖσαν οὐκ ἀναλήψεται διακρίνας φύσιν; Ἀσθενέστερον τὸ Θεῖ-
 ον τῆς παρ' ἡμῖν ἀναπλάττετε τέχνης. Καὶ γὰρ ἡμεῖς ἐκ γεώδους
 ψάμμου καὶ ὕελον καὶ χρυσὸν (εἰ τύχοι) καὶ χαλκὸν καὶ ἄργυρον
 πυρὶ δόντες, τὰ λιθίδια διακρίνομέν τε καὶ ἀποθλίβομεν, μηδὲν
 15 αὐτῶν καθορώμενον ἐν τῇ τοῦ λίθου φύσει καὶ οἶνον ὕδατι κρα-
 θέντα πάλιν διακρίνοντες εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν ἀποκαθιστῶμεν
 ἑκάτερον. Ἄλλὰ γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις καὶ σοφία ἀνεπινοή-
 τοις μέτροις τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τέχνης καὶ συνέσεως ὑπερέχου-
 σα, καὶ τὴν τῶν ὄλων οὐσίαν ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα καὶ περιέχου-
 20 σα, καὶ τὴν πολύτροπον τῶν σωμάτων σύγκρισιν καὶ μῖξιν ἐν τοῖς
 τῆς φύσεως εὐκρινῇ συντηρεῖ ταμιείοις. Οὐ γὰρ ἔξω τῆς ἐν τῇ
 κτίσει φύσεως ἢ τοῦ σώματος φύσις, κἂν διὰ μυρίων ῥέη λυομένη
 θανάτων. Διὸ πρὸς τὴν οἰκείαν εὐκόλως ἐπανάγεται μορφήν, καὶ
 κοινωνεῖ τῶν τιμῶν, ὧν αὐτῇ μετασχεῖν ἔδει συνδιενεγκούση καὶ
 25 τοὺς ἄθλους.

Τοῦ αὐτοῦ,

ἐκ τοῦ εἰς τὴν ἀνάληψιν α' λόγου.

Τὸ προοίμιον.

Εἰς οὐρανὸν μὲν καὶ γῆν ἢ τῆς κτίσεως διαμεμέρισται φύσις,
 30 οὐκ ἔα δέ με τὴν διαίρεσιν βλέπειν ἢ συνάψασα σήμερον τὴν κτί-
 σιν χάρις. Τίς γὰρ ἂν εἴποι λοιπὸν οὐρανὸν καὶ γῆν διηροῆσθαι,

Τὰ μύρια γένη τῶν ζῶων ὑπάρχουν ἄσκοπα ἂν δὲν χορηγήσουν στὸ σῶμα τους οὔτε τροφή οὔτε ἄλλη φροντίδα. Καὶ ποῦ θὰ δεῖς τέχνες, ἂν δὲν ὑπάρχει τὸ σῶμα; Οἱ ἐποχές καὶ οἱ εὐτακτες μεταβολές τῶν καιρῶν καὶ ἡ ἀπερίγραπτη σοφία τῆς κίνησης τῶν οὐρανῶν, τί χρεάζονται ὅταν λείπει τὸ σῶμα; Καὶ πόσα ἄλλα μπορεῖ νὰ ἀναφέρει κανεὶς;

Πῶς λοιπὸν νὰ θεωρήσω ὅτι τὸ σῶμα εἶναι ἀνάξιο γιὰ τὶς μελλοντικές δωρεές, ὅταν βλέπω νὰ τοῦ ἔχει δωρηθεῖ αὐτὴ ἢ τιμὴ σὲ ὅλα; Ἄλλὰ μήπως ἐσεῖς ὑποπτεύεσθε ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ζητήσῃ καὶ θὰ βρεῖ σῶμα φαγωμένο ἀπὸ τὰ ψάρια; Καὶ πῶς, αὐτὸς ποὺ τοὺς ἀπειρους λογισμοὺς ποὺ στρέφονται μέσα στὴν ψυχὴ τοὺς ἔχει χωριστοὺς καὶ ἀσύγχυτους μέσα στὸ ταμεῖο τῆς γνώσης, δὲν θὰ λάβῃ χωριστὴ τὴν φύση τῶν σωμάτων ποὺ ἀναμίχθηκαν; Τότε τὴ θεότητα τὴν ἀναπλάθετε ἀσθενέστερη ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη τέχνη. Γιατὶ ἐμεῖς ἀπὸ τὴν ἄμμο, βάζοντάς τα στὴ φωτιά, καὶ γυαλὶ καὶ χρυσὸ (ἂν τύχει) καὶ χαλκὸ καὶ ἄργυρο, διαχωρίζομε τὰ λιθίδια καὶ τὰ βγάζομε, ἐνῶ δὲν φαίνονται καθόλου μέσα στὴν πέτρα. Καὶ τὸ κρασί ποὺ ἔχει ἀναμυχθεῖ μὲ νερὸ τὰ χωρίζομε πάλι καὶ ἐπαναφέρομε κάθε στοιχεῖο στὴ δική του φάση. Ἄλλὰ ἡ δύναμη καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑπάρχει πάνω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη τέχνη καὶ σοφία σὲ μέτρο ποὺ δὲν συλλαμβάνει ὁ νοῦς, καὶ ποὺ ἔχει συλλάβει μέσα της καὶ περιέχει τὴν οὐσία τῶν ὄλων, συντηρεῖ τὴ πολύτροπη σύγκραση καὶ μίξη τῶν σωμάτων στὰ ταμεῖα τῆς φύσης. Γιατὶ ἡ φύση τοῦ σώματος δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ φύση τῆς δημιουργίας, ἔστω καὶ ἂν διαλύεται καὶ ρεεὶ διὰ μέσου ἀπειρων θανάτων. Γι' αὐτὸ ἐπαναφέρεται εὐκόλα στὴν οἰκεία μορφή καὶ μετέχει τὶς τιμές ποὺ ἔπρεπε νὰ μετᾶσχει, ἀφοῦ ἔχει συγκατορθώσει καὶ τοὺς ἄθλους.

Τοῦ ἰδίου

ἀπὸ τὸν πρῶτο λόγο στὴν Ἀνάληψη

Τὸ προοίμιο.

Ἡ δημιουργία μοιράσθηκε σὲ οὐρανὸ καὶ γῆ, ἀλλὰ δὲν ἀφήνει νὰ δῶ τὴ διαίρεση ἢ χάρη ποὺ σήμερα συνένωσε τὴν κτίση. Ποιὸς λοιπὸν θὰ ἔλεγε ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ εἶναι διαιρεμένα καὶ ἡ δική

καὶ κάτω τῆς φύσεως τῆς ἐμῆς καὶ ἄνω τῆς ἐμῆς βασιλευούσης;
 Ἄλλὰ κάτω μὲν ἐπὶ τῇ φθορᾷ τυραννούμεθα· ὅταν δὲ εἰς οὐρα-
 νὸν ἀναβλέψωμεν, τὴν φθορὰν ἢ φύσιν ἀποτίθεται. Βλέπει γὰρ
 ἄνω τὴν τῶν κάτω νεκρῶν ἀναστάσιμον ῥίζαν. Ὡς κέρδους ζημί-
 5 ας προελθόντος; Κατενεχθέντες ἤρθημεν εἰς ὕψος; ὠσθέντες εἰς
 οὐρανὸν ἀνηνέχθημεν· ἔσω τοῦ παραδείσου πληγέντες, ἔξω τὴν
 θεραπείαν εὐρήκαμεν. Ποῦ σοί, καταποντιστά, τὸ κακούργημα;
 Ὅν ἔπηξας τῷ κυβερνήτῃ Σταυρόν, γέγονε τῇ ναυαγούσῃ φύσει
 πηδάλιον, καὶ πρὸς οὐρανίους οἰακίζει λιμένας κυμαινομένους
 10 ἡμᾶς καὶ ἀποκαθίστησιν. Ὡσπερ αἱ τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς γῆς
 πρὸς οὐρανὸν ἀνηρτήθησαν ὄψεις, τῆς σαρκὸς κατὰ μικρὸν
 ὑψουμένης, οὕτω καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀσωμάτων ὁ δῆμος ἐξ οὐ-
 ρανοῦ πρὸς οὐρανὸν ἐκεχήνει, τῆς τοῦ σώματος φύσεως ἐπέκει-
 να καὶ αὐτῶν ἀνιούσης, ἕως ἐν κόλποις τοῦ Πατρὸς ὑπεδέχθη.
 15 Ἀσφαλεῖς αἱ τοῦ γένους ἐλπίδες, ἐν οὐρανῷ βασιλέα συγγενῆ
 κεκτημένοι, ὅς καὶ πάλιν μετὰ τῆς αὐτῆς σαρκὸς πᾶσιν ὀφθήσε-
 ται.

Τοῦ αὐτοῦ,

ἐκ τοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν δ' λόγου.

20 Ὡς βασιλέων πάντων βασιλικωτέρας θρησκείας; Ἄ γὰρ
 ὄπλοις βασιλεῖς συνεκρότουν, αὐτὴ χωρὶς ὄπλων ἐδείκνυτο κατα-
 λύουσα· ἃ σφάττοντες διεκάλυον, αὐτὴ σφαττομένη συνεκρότει
 καὶ ταῖς σφαγαῖς κατὰ τῶν σφαττόντων ἀνίστη τὰ τρόπαια. Τὰ
 τῆς Ἐκκλησίας κατεκόπτετο κλήματα, καὶ ὁ τῆς πίστεως ἐπεδί-
 25 δον μᾶλλον καρπὸς καὶ τὸ ἄνθος ἀμάραντον ἔφερε. Ῥίζης γὰρ
 ἐκπεφύκει τὰ κλήματα τῆς ἀψευδῶς εἰπούσης, «Ἐγὼ τὸν κόσμον
 νενίκηκα»· «ἐγὼ εἰμι ἢ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα». Στέφανος
 ἐκλαδεύετο, καὶ ἄλλο κλῆμα μαρτύρων ἐβλάστανεν. Ἰάκωβος
 ἀπετέμνετο, καὶ Πέτρος ἄλλος πάλιν μάρτυς ἀνεφύετο. Οὗτος
 30 ἐξεκόπτετο, καὶ Παῦλον ἄλλο κλῆμα πολύκαρπον ἢ ῥίζα προῦ-

μου φύση βασιλεύει καὶ κάτω καὶ πάνω; Ἀλλὰ κάτω βέβαια βασανίζομαστε ἀκόμα ἀπὸ τὴ φθορά, ἐνῶ ὅταν στρέψουμε τὸ βλέμμα ψηλὰ στὸν οὐρανὸ ἢ φύση μας ἀποθέτει τὴ φθορά. Γιατὶ βλέπει ἄνω τὴν ἀναστάσιμη ρίζα τῶν κάτω νεκρῶν. Ὡ κέρδος ποὺ προήλθε ἀπὸ ζημία! Ἀφοῦ ριχθήκαμε κάτω, ἔπειτα ἀνεθήκαμε σὲ ὕψος. Ἀφοῦ διωχθήκαμε, ἀνεθήκαμε ξανά στὸν οὐρανό. Δεχθήκαμε τὸ πλήγμα μέσα στὸν παράδεισο, καὶ ἔξω βρήκαμε τὴ θεραπεία. Ποῦ εἶναι τὸ κακούργημά σου, ὦ ἐσὺ ποῦ ἤθελες νὰ μᾶς καταποντίσεις; Ὁ σταυρὸς ποῦ κατασκεύασες γιὰ τὸν κυβερνήτη, ἔγινε τὸ πηδάλιο τῆς φύσης μας ποῦ ναυαγοῦσε καὶ μᾶς πηδαλιουχεῖ θαλασσοδαρμένους καὶ μᾶς κατευθύνει στοὺς οὐράνιους λιμένες. Ὅπως τὰ μάτια τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴ γῆ καρφώθηκαν στὸν οὐρανὸ μὲ τὴ σὰρκα νὰ ὑψώνεται βαθμιαῖα, ἔτσι καὶ τὸ πλήθος τῶν ἀσώματων δυνάμεων ἀπὸ τὸν οὐρανὸ παρακολουθοῦσε μὲ κατάπληξη τὸν οὐρανό, καθὼς ἡ σωματικὴ φύση ὑψωνόταν καὶ πέρα ἀπὸ αὐτούς, μέχρι ποῦ ἔγινε δεκτὴ στοὺς κόλπους τοῦ Πατέρα. Εἶναι ἐξασφαλισμένες οἱ ἐλπίδες τοῦ γένους μας, ἔχοντας ἀποκτήσει στὸν οὐρανὸ βασιλέα συγγενῆ τους, ὁ ὁποῖος καὶ πάλι θὰ ἐμφανισθεῖ σὲ ὅλους μὲ τὴν ἴδια σὰρκα.

Τοῦ ἰδίου,

ἀπὸ τὸν 6' λόγο του στὴν ἴδια ἑορτή.

Ὡ θρησκεία βασιλικότερη ἀπὸ ὅλους τοὺς βασιλεῖς! Αὐτὰ ποῦ οἱ βασιλεῖς ἀποκτοῦσαν μὲ τὰ ὄπλα, αὐτὴ φαινόταν νὰ τὰ καταλύει χωρὶς ὄπλα. Ὅσα ἐμπόδιζαν σφάζοντας, αὐτὴ τὰ ἀποκτοῦσε σφάζομενη ἢ ἴδια καὶ μὲ τὶς σφαγὲς ἐναντίον ἐκείνων ποῦ ἔσφαζαν ὑψωνε τὰ τρόπαιά της. Κατακόπτονταν τὰ κλήματα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρόκοβε περισσότερο ὁ καρπὸς τῆς πίστεως καὶ ἔδγαινε τὸ ἄνθος ἀμάραντο. Γιατὶ τὰ κλήματα βλάσταιναν ἀπὸ τὴ ρίζα ποῦ εἶπε μὲ τὸ στόμα ποῦ δὲν λέγει ψέματα· «Ἐγὼ νίκησα τὸν κόσμον»³⁴. «Ἐγὼ εἶμαι τὸ ἀμπέλι καὶ σεῖς τὰ κλήματα»³⁵. Κλάδευαν τὸν Στέφανο, καὶ ἄλλη κληματοβεργα μαρτύρων βλάσταινε. Ἀποκεφάλιζαν τὸν Ἰάκωβο καὶ φύτερωνε πάλι ἄλλος μάρτυρας, ὁ Πέτρος. Κοβόταν καὶ αὐτός, καὶ ἡ ρίζα πρόβαλλε ἄλλο πολύκαρπο κλήμα, τὸν Παῦλο. Τρυ-

βάλλετο. Ἐτετύγητο Παῦλος, καὶ βότρους ἄλλος μαρτυρίου περ-
 κάζων ὁ Θωμᾶς ἀνεφαίνετο. Καὶ πανταχόθεν ἡ ῥίζα τρυγωμένη
 τῶν τρυγῶντων ἔφερε τὴν φορὰν ἀπληστοτέρου καὶ μονιμωτέραν
 τὴν βλάστησιν. Καὶ οἱ μὲν κόπτοντες κατὰ μικρὸν ἠφανίσθησαν
 5 μαραινόμενοι, ἡ δὲ τῷ καρπῷ διὰ παντὸς βρίθουσα τὰ πέρατα
 τῆς γῆς περιέλαβε τοῖς βλαστήμασι.

Τοῦ αὐτοῦ.

Ἐκ τοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν γ' λόγου.

Τὸ προοίμιον.

10 Ὁ θεῖος τῆς ἀγαθότητος ὄμβρος ἀρξάμενος εἰς ἀνθρώπους
 ἐκχεῖσθαι πρὸς ἀμήχανον σήμερον δωρεῶν ὑπερήρηθη πλημμύ-
 ραν, καὶ τὰ μεγάλα κατέκρουσε μεῖζοσιν. Ἦν μὲν γὰρ καὶ τὰ πρὸ
 τῆς παρούσης εὐεργεσίας λαμπρά, καὶ τῆς ἄκρας φιλοτιμίας
 ἀπόδειξις, Ἀδὰμ ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων καινουρογούμενος, σω-
 15 μάτων αἱ νόσοι φυγαδεύομεναι καὶ ψυχῶν ἐλαυνόμενα τὰ δαιμό-
 νια, λησταιὶ τὸν ἀρχιληστήν νικῶντες καὶ θριαμβεύοντες, θάνατος
 λαμβάνων διάδοχον τὴν ἀνάστασιν. Ἄλλ' ἕως μὲν νῦν ταῦτα γέ-
 μει φιλοτιμίας καὶ λαμπρότητος, τὸ δὲ νῦν ἑορταζόμενον δῶρον
 οὐκ ἀνέχεται συγκρίσεως ἐξέτασιν ἐπιδέξασθαι, καὶ νικᾷ μὲν
 20 ἑαυτὴν ἡ περὶ ἡμᾶς τοῦ πλάστου φιλοτιμία, συγκαλλωπίζεται δὲ
 τῇ νίκῃ καὶ ἅ τὴν πρὸς ἐκείνην ἤτταν ἤνεγκεν, οὐδὲν ἔλαττον ἢ
 εἶπερ τούτων ἕκαστον τὸν τῆς νίκης ἀνεδήσατο στέφανον. Ἡ γη-
 γενῆς φύσις τὴν γῆν ἀφεῖσα, μᾶλλον δὲ φέρουσα, εἰς οὐρανοὺς
 μετοικίζεται, καὶ τὸ «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέ-
 25 ραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν», τῆς ἀναπλάσεως μᾶλλον ἔργον, ἢ τῆς
 πλάσεως ἐπιδείκνυται.

Ἀρχέτυπον τῆς ἀθανασίας ἡ σήμερον ἀναληφθεῖσα μορφή,
 σκιαγραφία δὲ καὶ προτύπωσις τούτου ἡ πρὸς τὴν θεϊαν εἰκόνα
 τῆς ἐμῆς δημιουργίας καταβολή. Ἐμελλεν ὄνος λαλεῖν, ἵνα μηδεὶς
 30 ἀπιστῇ, προελάλησεν ὄφεις. Παρθένος τίκτει, ἵνα μὴ σοι ξένον δει-

γοῦσαν τὸν Παῦλο, καὶ ἄλλο σταφύλι κοκκίνιζε ἀπὸ τὸ μαρτύριο, ὁ Θωμᾶς. Κι ἐνῶ τρυγοῦσαν τὴ ρίζα ὀλόγειρα, αὐτὴ πετοῦσε ἀχόρτα-γα βλαστοὺς καὶ βλάστηση χωρὶς τελειωμό. Καὶ οἱ τρυγητὲς βέβαια καὶ κλαδευτὲς μαρᾶθηκαν καὶ ἀφανίσθηκαν σιγὰ σιγὰ, τὸ κλῆμα ὅμως κατάκαρπο πάντα περικύκλωσε μὲ τοὺς βλαστοὺς του τὰ πέ-ρατα τῆς γῆς.

Τοῦ ἰδίου,
ἀπὸ τὸν γ' λόγο του στὴν ἴδια ἑορτή.
Τὸ προοίμιο.

Ἡ θεία βροχὴ τῆς ἀγαθότητος ἀρχίζοντας νὰ χύνεται γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, ξεχείλισε σήμερα σὲ πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο πλημμύρα δωρεῶν καὶ κατασκέπασε τὰ μεγάλα μὲ τὰ μεγαλύτερα. Ἦταν βέ-βαια καὶ τὰ πρὶν ἀπὸ τὴν παροῦσα εὐεργεσία³⁶ πράγματα λαμπρὰ καὶ ἀπόδειξη τῆς ἀπέραντης γενναιοδωρίας, ἡ ἀνακαίνιση τοῦ Ἄδὰμ ἀπὸ τὰ παρθενικὰ αἵματα, ἡ ἐξάλειψη τῶν νόσων ἀπὸ τὰ σώματα, ἡ ἐκδίωξη τῶν δαιμονίων ἀπὸ τις ψυχές, οἱ ληστὲς ποὺ ληστεύουν καὶ θριαμβεύουν κατὰ τοῦ ἀρχιληστῆ, ὁ θάνατος ποὺ ἔχει διάδοχό του τὴν ἀνάσταση. Ἄλλ' αὐτὰ μέχρι τώρα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τιμὴ καὶ λαμπρότητα. Ἄλλὰ τὸ δῶρο ποὺ ἑορτάζομε σήμερα δὲν θέλει νὰ δεχθεῖ σύγκριση, καὶ νικᾷ ἢ πρὸς ἑμᾶς τιμὴ τοῦ Δη-μουργοῦ τὸν ἑαυτό της καὶ παίρνει ὁμορφιά ἀπὸ τὴ νίκη, καὶ ὅσα ἐπέφραν τὴν ἦττα της, ἐξίσου φόρεσαν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὸ νικη-τήριο στεφάνι. Ἡ ἀπὸ τὴ γῆ φτιαγμένη φύση, ἀφήνοντας στὴ γῆ, ἡ καλύτερα μεταφέροντάς την, γίνεται μέτοικος τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ὁ λόγος, «Ἄς δημιουργήσομε ἄνθρωπο ποὺ νὰ ἀποτελεῖ εἰκόνα μας καὶ νὰ μᾶς μοιάζει»³⁷, ἀποδεικνύεται ἔργο ἀνάπλασης μᾶλλον, παρὰ πλάσης.

Τὸ πρόσωπο ποὺ ἔχει ἀναληφθεῖ σήμερα, εἶναι ἀρχέτυπο τῆς ἀθανασίας, ἐνῶ σκιαγραφία καὶ προτύπωση αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας μου σύμφωνα μὲ τὴ θεία εἰκόνα. Ἐμελλε νὰ μιλήσει ὄνος· γιὰ νὰ μὴν δείχνει κανεὶς ἀπιστία, μίλησε πρωτύτερα τὸ φίδι. Γενᾶ παρθένος· γιὰ νὰ μὴ σοῦ φανεῖ παράδοξο, γενᾶ προηγουμέ-

37. Γέν. 1, 26.

χθῆ, τίκει προφθάσασα στείρα Ἐμελλεν Ἀδάμ θανάτου τίκε-
 σθαι κρείττων, ἵνα μὴ κόμης ἐπιζητῶν πιστεῦσαι, ὁ πρῶτος Ἀ-
 δάμ τὰς ἐπ' ἀθανασία δέχεται ψήφους Καὶ τὸν Ἐνώχ ἔχεις, ναὶ
 δὴ καὶ τὸν Ἥλιαν, τὸ τῆς ἀθανασίας σκιαγραφοῦντας μυστήριον
 5 κατέχει γὰρ τούτους ὁ Πλάστης ἐν σώματι, ψυχαγωγῶν τὴν ἐξό-
 ριστον φύσιν, ὡς καὶ μετὰ τὴν ὑπερόριον φυγὴν πάλιν εἰς τὴν ἀθά-
 νατον ἐπαναγάγοι πολιτείαν. Ἡ διὰ πταίσαντος πατρὸς ἐπεισ-
 ελθοῦσα θνητότης ἀναμαρτήτου παιδὸς εἰς διάλυσιν ἐδεῖτο τῆς
 τιμωρίας, ὃν ἀναμένειν ἡ φύσις διὰ τε Ἐνώχ καὶ Ἥλιου διδασκο-
 10 μένη προειθίζετο.

Ὅτι σοῦ βουληθέντος οὐκ ἀποθνήσκει θνητός, Ἐνώχ με
 καὶ Ἥλιος διδάσκουσι, καὶ γένοιτ' ἂν δι' αὐτῶν ἀθανασίας ἐλ-
 πὶς τοῖς οὐπὼ θανάτῳ προσομιλήσασι νεκροῖς δὲ τίνα ἂν παρὰ-
 σχοιεν οἱ μήπω θανόντες προσδοκίαν ἀναβιώσεως; Ἀλλ' ἔάν τις
 15 ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς ἐν οὐρανῷ βασιλεύῃ, οὗτος τῷ ἐμῷ παντὶ γέ-
 νει τὸ τῆς ἀθανασίας ἀναμφίβολον δῶρον παρέχεται. Διὰ τοῦτο
 πλάττει τῇ φύσει Θεὸς ἀθανασίας ἐκ τῆς φύσεως πρόσωπον, καὶ
 δείκνυσιν ὑπὲρ φύσιν ἐκ τῆς φύσεως προστάτην τῆς φύσεως. Ὁ
 θανάτου γευσάμενος ἐν οὐρανοῖς ἐκ νεκρῶν ἐν θρονίζεται, ὡς
 20 ἂν κάτωθεν ἡ φύσις πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς ἀτενίζουσα μηδὲν
 ἐπιδιστάξῃ τῇ ἀθανασίᾳ, τὸν ἐξ αὐτῆς αἰδίως ἐν οὐρανοῖς βλέ-
 πουσα βασιλεύοντα. «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας Κυρίου;». Συμ-
 βασιλεύει θεότητι φύσις ἢ πρὶν ἐν παραδείσῳ μηδὲ τῆς θείας
 φωνῆς τὴν ἀκοὴν στέγουσα, ἀλλὰ τῷ φόβῳ δραπετεύουσα καὶ
 25 κρυπτομένη.

Ἔω τῆς περὶ ἐμὲ χρηστότητος; Οὐ μνημονεύει τῆς παραβάσε-
 ως, οὐ μνησικακεῖ τοῦ πρὸς τὸν ὄφιν συνθήματος, τοῦ γένους τὴν
 ἀγνωμοσύνην οὐ λογιζεται, τὴν πτώσιν οὐκ ἐπηρεχύνθη τῆς φύσε-
 ως, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τοῖς τοῦ θανάτου κειμένης βαράθροις, ἐν αὐ-
 30 τοῖς τοῖς τῆς ἀσεβείας ἀδύτοις περιδράττεται ταύτης ἀρρήτῳ φι-

νως ἢ στεῖρα. Ἐμελλε νὰ γεννηθεῖ ὁ Ἀδάμ νικητὴς τοῦ θανάτου· γιὰ νὰ μὴ ἀποκάμεις ἀναζητώντας νὰ τὸ πιστέψεις, δέχεται τὴν ἀπόφαση γιὰ ἀθανασία ὁ πρῶτος Ἀδάμ. Ἐχεις καὶ τὸ παραδειγμα τοῦ Ἐνώχ καὶ βέβαια καὶ τοῦ Ἡλία, ποὺ σκιαγραφοῦν τὸ μυστήριον τῆς ἀθανασίας. Γιατὶ τοὺς ἔχει κοντὰ του ὁ Πλάστης μὲ τὸ σῶμα τους, παρηγορώντας τὴν ἐξόριστη ἀνθρώπινη φύση, ὅτι θὰ τὴν ἐπαναφέρει καὶ μετὰ τὴ μακρινὴ ἐξορία τῆς στὴν ἀθάνατη πολιτεία. Ἡ θνητότητα ποὺ ἐπῆλθε μέσω τοῦ παραβάτη πατέρα γιὰ νὰ καταργηθεῖ χρειάζόταν τὴν τιμωρία τοῦ ἀναμάρτητου Υἱοῦ, ποὺ προετοιμαζόταν νὰ τὸν περιμένει ἡ φύση διδασκόμενη ἀπὸ τὰ παραδείγματα τοῦ Ἐνώχ καὶ τοῦ Ἡλία.

Ἔτσι ἂν θέλεις ἔσὺ δὲν πεθαίνει θνητός, τὸ μαρτυροῦν ὁ Ἐνώχ καὶ ὁ Ἡλίας, καὶ θὰ μπορούσε ν' ἀντληθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς ἐλπίδα ἀθανασίας γι' αὐτοὺς ποὺ ἀκόμα δὲν ἔχουν πεθάνει. Στους νεκροὺς ποιά προσδοκία ἀναβίωσης μπορούν νὰ προσφέρουν ὅσοι δὲν ἔχουν πεθάνει ἀκόμα; Ἀλλ' ἂν κάποιος ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ βασιλεύει στὸν οὐρανὸ, αὐτὸς παρέχει σέ ὅλο τὸ δικό μου γένος τὸ ἀναμφισβήτητο δῶρο τῆς ἀθανασίας. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς πλάθει γιὰ τὴν φύση μας πρόσωπο ἀθανασίας ἀπὸ τὴ φύση μας πάλι, καὶ δείχνει ἕναν πᾶνω ἀπὸ τὴ φύση μας προστάτη τῆς φύσης μας προερχόμενο ἀπὸ τὴ φύση μας. Αὐτὸς ποὺ γεύθηκε τὸ θάνατο ἐνθρονίζεται στους οὐρανοὺς, ἀφήνοντας τοὺς νεκροὺς, ὥστε ἡ φύση μας, ἀπενίζοντας ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς αὐτὸν ποὺ βρίσκεται στους οὐρανοὺς, νὰ μὴν ἔχει κανένα δισταγμὸ γιὰ τὴν ἀθανασία, βλέποντας νὰ βασιλεύει αἰώνια στὸν οὐρανὸ αὐτὸν ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἐκείνους. «Ποιὸς θὰ μιλήσει γιὰ τὰ θαυμαστὰ ἔργα τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου;»³⁸. Συμβασιλεύει μαζί μὲ τὸν Θεὸ ἡ φύση ποὺ πρῶτα στὸν Παράδεισο οὔτε τὴ θεία φωνὴ δὲν μπορούσε νὰ ὑπομείνει, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς δραπέτευε καὶ κρυβόταν.

Ὡ καλωσύνη τοῦ Θεοῦ πρὸς ἔμένα! Δὲν θυμᾶται τὴν παράβαση, δὲν θυμᾶται τὴν κακὴ συμφωνία μὲ τὸν ὄφιν, δὲν λαμβάνει ὑπόψη τὴν ἀγνωμοσύνη τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἐθεώρησε ντροπὴ τὴ πτώση τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἀλλὰ ἐνῶ βρισκόταν πεσμένη στὰ ἴδια τὰ βάραιθρα τοῦ θανάτου, στὰ ἴδια τὰ βάραιθρα τῆς ἀσέβειας, τὴν ἀγκαλιάζει

λανθρωπίας πλούτῳ, καὶ τῶν μυχῶν ταύτην ἀνασπάσας τοῦ Ἄδου καὶ συναννυψώσας αὐτοῦ τῇ θεότητι ὁ πλαστοουργὸς τὸ πλαστούργημα, τοῖς πατρικοῖς κόλποις ἐνίδρυσε. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἐβόα· «Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρα-
5 νίοις».

ΣΟΖ'

Τοῦ Χρυσοστόμου,

Ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀ' ὁμιλίας.

Ἀνεγνώσθη τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
10 ματος πρώτης ὁμιλίας, ἧς ἡ ἀρχή, Χθὲς ἡμῖν, ὦ φιλόχριστοι, οἱ
ψευδόχριστοι ἀφ' ἐαυτῶν ἐλάλουν, οὐκ ἐκ νόμου, οὐκ ἐκ προφη-
τῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἰδίας γνώμης καὶ ὁρμῆς Ὁ δὲ Σωτὴρ οὐκ ἀπέ-
στη νόμου, οὐκ ἐγκαταλέλοιπε προφήτας, ἀλλ' ἔλεγε νῦν μὲν, «Κα-
λῶς εἶπεν Ἡσαΐας», νῦν δέ, «Οὐ γέγραπται ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν;» καὶ
15 μυρία τοιαῦτα. Ἐπεὶ οὖν οἱ ἐλθόντες πρὸ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἐκείνου
περιθέντες ἐαυτοῖς κακούργως ὄνομα, οὐκ ἀπὸ τῶν ἱερῶν Γρα-
φῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰδίας ἀπονοίας τὰ τῆς πλάνης προὔδάλλοντο, λέ-
γει ὁ Σωτὴρ· «Ἐγὼ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ», ὥσπερ ἐκεῖνοι· τὸ γὰρ
ἀφ' ἐαυτοῦ λαλεῖν τὸ ἔξω τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἐστὶ λαλεῖν. Ὅτι δέ
20 τὸ ἀφ' ἐαυτοῦ λαλεῖν ψευδοχρίστων ἐστὶ καὶ ψευδοπροφητῶν, λέ-
γει διὰ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ ὁ Θεός· «Οὐκ ἀπέστειλα αὐτούς,
ἀφ' ἐαυτῶν ἐλάλησαν, ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν φθέγγονται».

Ἐπεὶ οὖν οἱ ψευδοπροφήται ἀφ' ἐαυτῶν ἐκήρυττον, ταύτην
ἀποδύόμενος τὴν ὑπόνοιαν (καὶ γὰρ ἐδυσφήμηι τὸ ἀχάριστον
25 τῶν Ἰουδαίων ἔθνος πλάνον αὐτὸν καὶ πλανᾶν τὸν κόσμον) διὰ
τοῦτο ἔλεγεν· «Ἐγὼ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ», ἀλλ' ἀπὸ νόμου, ἀπὸ
τῶν προφητῶν «ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς» ἐν νόμῳ, ἐν προ-
φήταις (ἐκ προσώπου δὲ τῆς σαρκὸς ταῦτα λέγει, καὶ εἰς διάλυ-
σιν τῆς δυσσεβούσης ὑπονοίας), «ὑμεῖς δέ, ὅσα ἠκούσατε παρὰ

ἀπὸ τὸν ἀνέκφραστο πλοῦτο τῆς φιλανθρωπίας του, κι ἀφοῦ τὴν ἄρπαξε ἀπὸ τοὺς μυχοὺς τοῦ ἄδη καὶ τὴν ἀνύψωσε μαζί μὲ τὴν ἴδια του τὴ θεότητα, ὁ πλαστοουργὸς τὸ πλαστούργημα, τὸ ἐγκατέστησε μέσα στοὺς πατρικοὺς κόλπους. Γι' αὐτὸ βροντοφωνοῦσε καὶ ὁ Παῦλος «Μᾶς ἀνέστησε καὶ μᾶς κάθισε μαζί του στὰ ἐπουράνια»³⁹.

277.

Τοῦ Χρυσοστόμου,
ἀπὸ τὴν ὁμιλία περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Διαβάσαμε τὴν πρώτη ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πού ἡ ἀρχὴ της εἶναι αὐτή· Χθές, ὡ φίλοι τοῦ Χριστοῦ, οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ σᾶς μιλοῦσαν ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους ὄχι ἀπὸ τὸ νόμο, ὄχι ἀπὸ τοὺς προφήτες, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ δικὴ τους γνώμη καὶ τὸ πάθος. Ὁ Σωτῆρας δὲν στάθηκε μακριὰ ἀπὸ τὸ νόμο, δὲν ἐγκατέλειψε τοὺς προφήτες, ἀλλ' ἔλεγε ἄλλοτε, «Καλῶς εἶπε ὁ Ἡσαΐας»⁴⁰, καὶ ἄλλοτε, «Δὲν ἔχει γραφεῖ στὸ νόμο σας»⁴¹, καὶ ἄπειρα ἄλλα ὅμοια. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅσοι ἤρθαν πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ εἶχαν οἰκειοποιηθεῖ τὸ δικό του ὄνομα, δὲν πρόβαλλαν ἀπὸ τίς Γραφές τίς πλάνες τους, ἀλλὰ τίς ἀντλοῦσαν ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴν ἀνοησία, γι' αὐτὸ λέγει ὁ Σωτῆρας· «Ἐγὼ δὲν μιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου»⁴² ὅπως ἐκεῖνοι. Γιατὶ τὸ νὰ μιλᾷ κανεὶς ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου, σημαίνει ὅτι μιλᾷ ἔξω ἀπὸ τίς Γραφές. Ὅτι πάλι τὸ νὰ μιλᾷ κανεὶς ἀπὸ τὸν ἑαυτό του εἶναι γνώρισμα τῶν ψευδοχριστῶν καὶ τῶν ψευδοπροφητῶν, λέγει ὁ Θεὸς μέσω τοῦ προφήτη Ἰεζεκιήλ· «Δὲν τοὺς ἔστειλα αὐτούς»⁴³, ἀλλὰ μίλησαν ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους· μιλοῦν ἀπὸ αὐτὰ πού τοὺς λέγει ἡ καρδιά τους.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ψευδοπροφῆτες δίδασκαν ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους, θέλοντας ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπόνοια γιὰ τὸν ἑαυτό του (γιατὶ τὸ ἀχάριστο ἔθνος τῶν Ἰουδαίων τὸν δυσφημοῦσε πλάνο πού πλανοῦσε τὸν κόσμος), γι' αὐτὸ ἔλεγε· «Ἐγὼ δὲν μιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου», ἀλλὰ ἀπὸ τὸν νόμο, ἀπὸ τοὺς προφήτες, «ὅσα ἄκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου»⁴⁴ στὸ νόμο, στοὺς προφήτες (αὐτὰ τὰ λέγει ἐκ μέρους τῆς σάρκας καὶ γιὰ νὰ ἐξαλείψει τὴν ἀσεβῆ ὑπόνοια). Κι

42. Ἰω. 14, 10.

43. Ἰεζ. 13, 6.

44. Ἰω. 14, 10.

τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου». Τὰ γὰρ τοῦ πατρὸς κληρὸς γίνεται τοῖς παισὶ, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐκείνου γίνεται τῶν κληρονόμων, ὡς ἴσον ἐνταῦθα καθορᾶσθαι καὶ εἰς ταῦτόν συνιέναι τὸ ἐξ ἑαυτῶν λαλεῖν καὶ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου λαλεῖν.

5 Ὡσπερ ὁ Χριστὸς ἐλθὼν ἐγένετο πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα πλήρωμα τοῦ Εὐαγγελίου. Χριστὸς ἐλθὼν ἐβεβαίωσε τὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ νόμῳ εἰρημένα καὶ προφήταις· διὸ καὶ λέγει Παῦλος «Πλήρωμα νόμου Χριστός». Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπελθὼν ἐπλήρωσε τὰ τοῦ Εὐαγγελίου· ὅσα ἐστὶν ἐν

10 τῇ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ, τὸ Πνεῦμα πληροῖ, ὅσα ἐν τῇ τοῦ νόμου, ὁ Χριστός, οὐχ ὡς ἀτελοῦς ὄντος τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὡς ἐρμηνευτῆς τῶν τοῦ Πατρὸς καὶ τελειωτῆς. Οὕτω δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα διασαφεῖ καὶ διατρανοῖ τὰ τοῦ Υἱοῦ· καὶ γὰρ φησι· «Πολλὰ ἔχω ὑμῖν λαλεῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἅρτι. Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ Πνεῦμα

15 τὸ ἅγιον, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» καὶ ἐξῆς. Ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ λαλεῖ· οὐ γὰρ ἀντιφθέγγεται τῷ Υἱῷ, ἀλλ' ἀναπληροῖ τὰ τοῦ Υἱοῦ, καθ' ὃν τρόπον ὁ Υἱὸς τὰ τοῦ Πατρὸς.

Ὅτι ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ εὐρήσεις πρὸς τῷ τέλει, δεικνύντος τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι ἡ ἀποστολή οὔτε τὸν Υἱὸν οὔτε τὸ Πνεῦμα

20 ἐλάττω ποιεῖ τοῦ Πατρὸς. Ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Πνεύματος καὶ παρὰ τοῦ Υἱοῦ, λέγει αὐταῖς λέξεσιν·

“Εάν σοι δείξω τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ἀποστελλόμενον παρὰ τοῦ Πνεύματος καὶ παρὰ τοῦ Υἱοῦ, τί ποιεῖς; Ἡ ἄρνησαι τὸν Χριστὸν καὶ ἀπάλειψον τὰς Γραφάς, ἧ δούλος ὢν τῶν Γρα-

25 φῶν ὑποτάττου ταῖς Γραφαῖς· Καὶ ποῦ (φησὶν) εἴρηται τοῦτο; Ἄκουε τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος Ἡσαΐου· «Ἄκουέ μου, Ἰσραὴλ, ὃν ἐγὼ καλῶ»”. Καὶ ὅλην τὴν περικοπήν ἐκτιθεῖς τοῦ χωρίου μέχρι τοῦ, «Καὶ νῦν Κύριος ἀπέστειλέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ», διίσχυρίζεται τὸν Πατέρα ταῦτα εἰπεῖν, ἐκ τῶν προτε-

30 ταγμένων βεβαιῶν τὸν λόγον, καὶ καθιστῶν δῆλον ὡς ὁ Πατὴρ

έσεῖς ὅσα ἀκούσατε ἀπὸ τὸν δικό σας πατέρα, τὸν διάβολο»⁴⁵. Γιατὶ τὴν κατάσταση τοῦ πατέρα τὴν κληρονομοῦν τὰ παιδιά καὶ γι' αὐτὸ ὅσα ἔχει ἐκεῖνος γίνονται ἰδιοκτησία τῶν κληρονόμων του, γιατί ἐδῶ θεωρεῖται ἴσο καὶ ταυτόσημο τὸ νὰ μιλοῦν ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους καὶ τὸ νὰ μιλοῦν ἀπὸ μέρος τοῦ πατέρα τους τοῦ διαβόλου. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστὸς ὅταν ἦρθε ἐγένετο τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ πλήρωμα τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅταν ἦρθε ὁ Χριστὸς βεβαίωσε ὅσα εἰπώθηκαν ἀπὸ τὸν Πατέρα στὸ νόμο καὶ τοὺς προφήτες. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ὁλοκλήρωση τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστὸς»⁴⁶. Ἦρθε τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ὀλοκλήρωσε τὸ Εὐαγγέλιο. Ὅσα ὑπάρχουν στὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ τὰ ὀλοκληρώνει τὸ Πνεῦμα, ὅσα στὴ διδασκαλία τοῦ νόμου τὰ ὀλοκληρώνει ὁ Χριστὸς, ὅχι ἐπειδὴ ὁ Πατέρας δὲν εἶναι τέλειος, ἀλλ' ὡς ἐρμηνευτὴς καὶ τελειωτὴς τῶν λόγων τοῦ Πατέρα. Ἐτσι καὶ τὸ Πνεῦμα διασαφηνίζει καὶ διατρανώνει τοὺς λόγους τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ λέγει· «Πολλὰ ἔχω νὰ σᾶς πῶ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖτε νὰ τὰ ἀντέξετε ἀκόμα. Ὅταν ὅμως θὰ ἔρθει τὸ ἅγιο Πνεῦμα, θὰ σᾶς ὀδηγήσει σὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια»⁴⁷ καὶ τὰ ἔξης. Ἐπειδὴ δὲν μιλά ἀπὸ τὸν ἑαυτό του· δὲν ἀντιλέγει βέβαια στὸν Υἱό, ἀλλὰ συμπληρώνει τοὺς λόγους τοῦ Υἱοῦ, ὅπως ὁ Υἱὸς συμπληρώνει τοὺς λόγους τοῦ Πατέρα.

Σ' αὐτὸ τὸ λόγο θὰ βρεῖς πρὸς τὸ τέλος νὰ δείχνει ὁ Χρυσόστομος ὅτι ἡ ἀποστολὴ δὲν ἐλαττώνει ἀπὸ τὸν Πατέρα οὔτε τὸν Υἱὸ οὔτε τὸ Πνεῦμα. Ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας ἀποστέλλεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὸν Υἱὸ τὸ λέγει αὐτολεξεί· «Ἄν σοῦ δείξω τὸν ποιητὴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ὅτι ἀποστέλλεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό, τί θὰ κάνεις; Ἡ ἀρνήσου τὸν Χριστὸ καὶ ἀπάλειψε τίς Γραφές, ἢ, ἀφοῦ εἶσαι δοῦλος τῶν Γραφῶν, ὑποτάξου στίς Γραφές. Καὶ ποῦ (λέγει) ἔχει λεχθεῖ αὐτό; Ἄκουσε τὸν Θεὸ ποῦ λέγει μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰσαΐα· «Ἄκουσε με, Ἰσραήλ, ποῦ σὲ καλῶ»⁴⁸. Καὶ ἐκθέτοντας ὅλη τὴν περικοπὴ ὡς τὴ φράση, «Καὶ τώρα ὁ Κύριος μὲ ἀπέστειλε καὶ τὸ Πνεῦμα του»⁴⁹, ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπε ὁ Πατέρας, βεβαιώνοντας ἀπὸ τὰ προηγούμενα τὸ λόγο καὶ καθιστώντας φανε-

47. Ἰω. 16, 12.

48. Ἰσα. 48, 12.

49. Ἰσα. 48, 16.

εἶη νῦν ὁ λέγων καὶ ἀποστελλόμενος παρὰ τε τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ Υἱοῦ.

Τοῦ αὐτοῦ,

5 ὅτι Χριστὸς ἀνατολή, καὶ εἰς τό, «Ἀνέβη καὶ κατέβη»,
καὶ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παντοκράτωρ ἐστίν.

Ἐπισημασθέντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος, φησὶν Ἰωάννης, τὸν βραχίονα εἰς τὴν οἰκονομίαν ἐκλαμβάνων τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν αὐτοῦ θεότητα. Πολλά, φησί, σημεῖα ποιήσαντος τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἡσαΐου· «Κύριε,
10 τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; Καὶ ὁ βραχίων Κυρίου, τίνι ἀπεκαλύφθη;». Αὐτὸς τοίνυν καὶ δικαιοσύνη· ἐγγίξει γὰρ ἡ δικαιοσύνη μου παραγενέσθαι. Αὐτὸς καὶ Σωτῆρ, αὐτὸς καὶ βραχίων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος περιλαβὼν ἅπαντα εἰς ἓν ἀναφέρει, λέγων· «Ὅς ἐγενήθη ὑμῖν ἀπὸ Θεοῦ σοφία καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρω-
15 σις. Οὗτος ἡμῖν ἀνέτειλεν ἀνατολήν δικαίαν· ἰδού», γὰρ φησιν, «ἀνατελῶ τῷ οἴκῳ Δαβὶδ ἀνατολήν δικαίαν». Καὶ βασιλεὺς δίκαιος. Μία μὲν οὖν ἡ ἀνατολή, πολλαὶ δὲ αὐτῆς αἱ ἀκτῖνες, ἀκτῖνες φιλανθρωπίας, ἰάσεως, εἰρήνης, δικαιοσύνης ἀκτῖνες καὶ μυρίων ἄλλων. Διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ προθεσπίζων ἦδεν· «Ἀνατελεῖ ἐν
20 ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλῆθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη». Αὕτη γοῦν ἡ ἀνατολή ἐξ ὕψους ἀνέτειλε καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἐξ ὕψους μὲν κατὰ τὴν θεότητα, ἀπὸ γῆς δὲ κατὰ τὴν οἰκονομίαν.

Τοῦ αὐτοῦ,

25 ἐκ τοῦ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἐκάστῳ κλίματι ἐφεστήκασιν ἄγγελοι.

• Ἐδούλευσεν ἡ κτίσις τῷ ἀνθρώπῳ, [οὐχ ὡς ἀξίῳ], ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἄστρα καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, οὐχ ὡς ἀξίῳ δὲ (καὶ γὰρ παραβάτης ἦν καὶ ὑπόδικος), ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ
30 δουλεύειν προστάξαντος, ὡς ἂν μὴ ἐξυβρισθῇ διὰ πάντων ἡ εἰκόν,

50. Λουκᾶ 1, 78.

53. Ἦσ. 46, 13.

51. Ἐφ. 4, 9-10.

54. Α' Κορ, 1, 10.

52. Ἦσ. 53, 1.

55. Λουκᾶ 1, 78.

ρό ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι καὶ τώρα αὐτὸς ποὺ ὀμιλεῖ καὶ ἀποστέλλεται καὶ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό.

Τοῦ ἰδίου,

ὅτι «ὁ Χριστὸς εἶναι ἀνατολή»⁵⁶, καὶ στὸ «Ἀνέβηκε καὶ κατέβηκε»⁵⁷,
καὶ ὅτι τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶναι παντοδύναμο.

Ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος, λέγει ὁ Ἰωάννης, ἐκλαμβάνει τὸ ὄνομα βραχίων (χέρι) στήν οἰκονομία τοῦ Σωτήρα καὶ τῆ θεότητά του. Πολλὰ θαύματα, λέγει, ἔκανε ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ δὲν πίστεψαν σ' αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ὁ λόγος τοῦ Ἡσαΐα· «Κύριε, ποιὸς πίστεψε σ' αὐτὸ ποὺ ἀκούσαμε ἀπὸ σένα; Καὶ ὁ βραχίων (ἢ δύναμη) τοῦ Κυρίου σὲ ποιὸν ἀποκαλύφθηκε;»⁵². Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι καὶ δικαιοσύνη, γιὰτι λέγει, «κοντεύει νὰ φτάσει ἡ δικαιοσύνη μου»⁵³, αὐτὸς εἶναι καὶ Σωτήρας, αὐτὸς καὶ βραχίων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, περιλαμβάνοντάς τα ὅλα σὲ ἓνα, λέγει· «Αὐτὸς ἔγινε γιὰ μᾶς ἀπὸ Θεοῦ σοφία καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωση»⁵⁴. Αὐτὸς μᾶς ἔφερε τὴν ἀνατολὴ τῆς δικαιοσύνης⁵⁵· γιὰτι λέγει· «Νά, θὰ κάνω ν' ἀνατείλει στὸν οἶκο τοῦ Δαβὶδ ἀνατολὴ δικαιοσύνης»⁵⁷. Εἶναι καὶ βασιλιάς δίκαιος. Ἡ ἀνατολὴ λοιπὸν εἶναι μία, ἀλλὰ πολλές οἱ ἀκτίνες τῆς· ἀκτίνες φιλανθρωπίας, ἴασης, εἰρήνης, δικαιοσύνης καὶ ἄπειρων ἄλλων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ προλέγοντας ἔψαλλε· «Θ' ἀνατείλει στὶς ἡμέρες τοῦ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη πολλή, ὥσπου νὰ ἀφανισθεῖ ἡ σελήνη»⁵⁸. Αὕτῃ λοιπὸν ἡ ἀνατολὴ ἀνέτειλε καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ τῆ γῆ. Ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὡς πρὸς τῆ θεότητα, ἀπὸ τῆ γῆ σύμφωνα μὲ τὴν οἰκονομία τῆς ἐνανθρώπησης.

Τοῦ ἰδίου,

ἀπὸ τὸ λόγο στήν ἐνανθρώπηση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ,
καὶ ὅτι σὲ κάθε περιοχὴ ὑπάρχουν φύλακες ἄγγελοι.

- Ἡ κτίση ἔγινε δούλη τοῦ ἀνθρώπου, ὃ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ τὰ ἄστρα καὶ ἡ θάλασσα καὶ ἡ γῆ καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτά. Ὅχι ἐπειδὴ ἦταν ἀξίος (ἦταν παραβάτης καὶ ὑπόδικος), ἀλλ' ὁ Θεὸς ἔδωσε τὴ διαταγὴ νὰ γίνε δούλη, γιὰ νὰ μὴν ἐξυβρισθεῖ σὲ

56. Ψαλμ. 71, 7.

57. Ἡσ. 61, 11.

58. Ψαλμ. 71, 7.

εἰ καὶ παρέβη. Πάσης τοίνυν τῆς κτίσεως στασιαζούσης, ὁ Θεὸς κελεύει τῇ κτίσει μὴ ἀφηνιᾶν, ἀλλὰ παρέχειν μὲν τὸν ἥλιον τὴν ἑαυτοῦ ἀκτίνα, τὴν γῆν τοὺς καρπούς, τὴν θάλασσαν ἰχθύας καὶ τὰς ἐμπορίας, καὶ ἕκαστον τῶν κτισμάτων τὴν ἐξ ἑαυτῶν χρεῖαν 5 καὶ ὠφέλειαν τοῖς ἀνθρώποις. Ταύτην ἀπογυμνῶν ὁ ἀπόστολος τὴν ἔννοιαν φάσκει· «Ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἢ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἔκουσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἢ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς 10 φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ».

Οἷον τί λέγω· Ὡς εἶδεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐκπεσόντα καὶ τὴν κτίσιν ἀνανεύουσαν πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ ἡμαρτηκότος, ἐχαλίνωσεν αὐτὴν καὶ μὴ θέλουσαν, καὶ ἐκέλευσεν ὑπηρετεῖν ὡς πρότερον, ἡνίκα τὸ βασιλικὸν ἑαυτῷ καὶ ἀρχικὸν τὴν ἐντολὴν 15 φυλάττων συνδιέσωζεν. Ἡσχύνετο γὰρ ἢ κτίσις τὸν αἰχμάλωτον τῇ παραβάσει κύριον ἐπιγράφεσθαι καὶ ἐξυπηρετεῖν αὐτῷ, τῆς ἁμαρτίας αὐτὸν ὁρῶσα δοῦλον γενόμενον, ἀλλ' ἐκέλευσεν ὁ Κτίστης μὴ ἐξαρνεῖσθαι τὸν παραβάτην, ἀλλ' ἐπιδεικνύναι τοῦ κοινοῦ Δεσπότητος τὴν ἄφθονον χάριν καὶ τὸ τῆς εὐεργεσίας ἀμετά- 20 θετον, ἐπαγγειλάμενος καὶ τῇ κτίσει ὅτι περ, ἀνακαινιζομένου καὶ ἐλευθερωμένου τοῦ φθαρέντος καὶ αἰχμαλωτισθέντος ἀνθρώπου, ἀνακαινισθήσεται καὶ αὐτὴ· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· Ἔπεσεν ἢ εἰκὼν καὶ ὠλίσθησε διὰ τὴν παράβασιν καὶ φθείρεται διὰ τὴν παρακοήν. Ἀνάσχου δουλεῦσαι τῇ τοῦ φθαρέντος φθορᾷ, ἵνα, 25 ὅταν αὐτὸν ἀνακαινίσω, τὴν ἐμὴν εἰκόνα, τὸν φθαρέντα ἄνθρωπον, σὺν αὐτῷ καὶ σὲ τὴν κτίσιν ἀνακαινίσω καὶ σύνθρονον αὐτοῦ τῆς δόξης ποιήσω. Συγκατεσπιάσθης αὐτοῦ τῇ ταλαιπωρίᾳ, συναναστήσῃ τῇ δόξῃ. Τί δέ ἐστι τὸ τὴν κτίσιν φεύγειν τὴν τοῦ ἀνθρώπου δεσποτεῖαν; Λέγει γὰρ· «Τῇ ματαιότητι ἢ κτίσις οὐχ 30 ἔκουσα ὑπετάγη». Ποία ματαιότητι; Ἀφ' οὗ ἂν ἐκτραπῇ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ματαιότης καλεῖται. Ἄκουσον ψάλλοντος

ὅλα ἢ εἰκόνα του, παρόλο πού ἦταν παραβάτης. Ἐνῶ λοιπὸν εἶχε ἀποστατήσει ὅλη ἢ κτίση, ὁ Θεὸς τὴ διατάζει νὰ μὴν ἀφηνιάσει, ἀλλὰ νὰ παρέχει ὁ ἥλιος τὸ φῶς του, ἢ γῆ τοὺς καρπούς της, ἢ θάλασσα τὰ ψάρια καὶ τὰ ταξίδια, καὶ κάθε δημιουργημα τὴ χρησιμότητα καὶ τὴν ὠφέλειά του στοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὴ τὴν ἔννοια ἐξηγώντας ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Ἡ κτίση περιμένει μὲ ἀνυπομονησία τὴν ἀποκάλυψη τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἢ κτίση ἔχει ὑποταχθεῖ στὴ ματαιότητα, ὄχι ἐπειδὴ τὸ ἤθελε, ἀλλὰ χάρη σ' ἐκεῖνον πού τὴν ὑπέταξε, ἐλπίζοντας ὅτι καὶ ἢ ἴδια ἢ κτίση θὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴ δουλεία στὴ φθορὰ καὶ θὰ μεταβεῖ στὴν ἐλευθερία τῆς δόξας τῶν παιδιῶν τοῦ Θεοῦ»⁵⁹. ●

Πῶς τὸ ἐννοῶ αὐτό; Καθὼς εἶδε ὁ Θεὸς τὴν πτώση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἄρνηση τῆς κτίσης νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν παραβάτη της, τῆς ἔβαλε χαλινό, ἔστω κι ἂν δὲν τὸ ἤθελε, καὶ τὴ διέταξε νὰ ὑπηρετεῖ τὸν ἄνθρωπο ὅπως πρῶτα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος φυλάγοντας τὴν ἐντολὴ διέσωζε τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ἐξουσία. Γιατὶ ἢ κτίση θεωροῦσε ντροπὴ νὰ δεχθεῖ κύριό της τὸν δεσμώτη τῆς παράβασης καὶ νὰ τὸν ὑπηρετεῖ, ἀφοῦ ἔβλεπε ὅτι αὐτὸς εἶχε γίνει δοῦλος τῆς ἁμαρτίας. Ἄλλ' ἦταν διαταγὴ τοῦ Δημιουργοῦ νὰ μὴν ἐγκαταλείψῃ τὸν παραβάτη, ἀλλὰ νὰ ἐπιδείξει τὴν ἀφθονὴ χάρη τοῦ κοινοῦ Κυρίου τους καὶ τὴν χωρὶς ἀνάκληση εὐεργεσία, δίνοντας ὑπόσχεση καὶ στὴν κτίση, ὅτι μὲ τὴν ἀνακαινίση καὶ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶχε διαφθαρεῖ καὶ αἰχμαλωτισθεῖ, θὰ ἀνακαινισθεῖ καὶ ἢ ἴδια ἢ φύση, πού ἦταν σὰ νὰ ἔλεγε· Ἔπεσε ἢ εἰκόνα καὶ ἢ παράβαση τὴν κατέστρεψε καὶ φθείρεται ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς. Σῆκω λοιπὸν καὶ ὑπηρετήσε τὴ φθορὰ ἐκείνου πού ἔχει φθαρεῖ, ὥστε, ὅταν ἀνακαινίσω ἐκεῖνον, δηλαδὴ τὴν εἰκόνα μου, τὸν ἄνθρωπο πού ἔχει φθαρεῖ, μαζί μ' αὐτὸν νὰ ἀνακαινίσω καὶ ἐσένα τὴν κτίση καὶ νὰ σὲ καταστήσω ὁμόθρονο τῆς δόξα του. Βασανίσθηκες μαζί του στὴν ταλαιπωρία του, θὰ ἀναστηθεῖς μαζί του στὴ δόξα του. Τί σημαίνει ὁμως τὸ ὅτι ἀποφεύγει ἢ κτίση τὴ δεσποτεία τοῦ ἀνθρώπου; Γιατὶ λέγει· «Στὴ ματαιότητα ἢ κτίση ὑποτάχθηκε ὄχι ἐπειδὴ ἤθελε». Σὲ ποιά ματαιότητα; Ἡ ἐκτροπὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεὸ καλεῖται ματαιότητα.

Δαβίδ· «Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν». Πᾶς ἄνθρωπος μάταιός ἐστιν ὁ τὸν Θεὸν καταλιμπάνων καὶ μάταια μεταδιώκων.

Ἔστησεν ὁ Θεὸς ἄγγέλους κατὰ τὰ κλίματα τῆς οἰκουμένης
 5 ἓνα ἕκαστον ἐπιτροπεύειν, ὡς καὶ Μωϋσῆς λέγει, ἐνὸς ἑκάστου ἔθνους ἔστησε δέ, ἵνα τὴν ἄψυχον κτίσιν χαλινώσωσιν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ θάλασσαν καὶ γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, ὑπηρετεῖν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ἀπολαύσει. Πάλιν οἱ ἄγγελοι ἐτρέχοντο ὑπηρετούμενοι ἀναξίοις καὶ δίκης ἐνόχοις ἀνθρώποις, μάλιστα ὁ-
 10 ρῶντες αὐτοὺς τὴν δεσποτικὴν ἀξίαν τοῖς εἰδώλοις ἀνάπτοντας καὶ ἀνιεροῦντας Ἐφερην ἢ γῆ τὸν οἶνον, καὶ οἱ βωμοὶ τὰς σπονδάς ἐδέχοντο, τοὺς ἄλλους καρπούς, καὶ τοῖς εἰδώλοις ἀντίθεντο. Διὰ τοῦτο ἐδυσφόρουν οἱ ἄγγελοι, τὰ μὴ ὄντα ὁρῶντες ἀντι τοῦ ὄντος τιμώμενα. Ἐντεῦθεν λέγεται καὶ τὸ ἕτερον ζήτημα, τὸ
 15 εἰς τὸν προφήτην ἀναφερόμενον· «Ἦλθε πρὸς αὐτόν», φησὶν, «ὁ ἄγγελος Γαβριήλ, καὶ λέγει αὐτῷ Δανιήλ, ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἧς ἡμέρας προέθου κακῶσαι τὴν ψυχὴν σου ἔναντι Κυρίου, εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἀπεστάλην ἀπαγγεῖλαι σοὶ τὰ ῥήματα ταῦτα. Ἄλλ' ὁ ἄρχων τῆς βασιλείας Περσῶν ἀντέστη μοι, εἰ μὴ
 20 Μιχαήλ, ὁ ἄρχων τοῦ ἔθνους ὑμῶν, ἦλθεν εἰς βοήθειαν».

Ἀπορήσειε γὰρ ἂν τις, εἰ ὁ τῆς Περσίδος ἐπιτροπεύων ἄγγελος παρὰ Θεοῦ ἐπιτροπεύειν τέτακται, ὡσαύτως καὶ ὁ Γαβριήλ ἀνακομίσει τὸν Ἰσραὴλ τῆς αἰχμαλωσίας παρὰ Θεοῦ ἀπέσταλται, πῶς αὐτῷ τῶν Περσῶν ὁ ἄρχων ἀντίστατο; Λυθείη δ' ἂν τὸ
 25 διαπορούμενον ᾧδε. Ὁ κόσμος εἰδωλολατρίας ἐπεπλήρωτο, οἱ δὲ ἄγγελοι οἱ ἐφεστῶτες τῶν ἔθνῶν ἠγανάκτουν καὶ ἐθλίβοντο. Αἰχμάλωτος δὲ Δανιήλ εἰς Βαβυλῶνα μετὰ τῶν ὁμοφύλων ἀπαχθεὶς τὴν θεογνωσίαν ἐκήρυττεν ὡσαύτως καὶ οἱ τρεῖς παῖδες, οὓς τὸ πῦρ εἰς ἰλαρὰς αὔρας τὴν καυστικὴν δύναμιν ἀμεῖψαν ἀνέψυχε.
 30 Διὸ καὶ πολλοὺς τῆς εἰδωλικῆς μεταστήσαντες πλάνης θεοσεβεῖν παρεσκεύασαν. Ὁ οὖν τῆς ἀρχῆς τῶν Περσῶν ἐφεστηκῶς ἄγγε-

Ἐκούσε τὸν Δαβὶδ ποὺ ψάλλει· «Τὰ πάντα εἶναι ματαιότητα, κάθε ἄνθρωπος ζωντανός»⁶⁰. Κάθε ἄνθρωπος εἶναι μάταιος, ὅποιος ἐγκαταλείπει τὸν Θεὸ καὶ ἀκολουθεῖ τὰ μάταια.

Ἐγκατέστησε ὁ Θεὸς ἀγγέλους κατὰ περιοχὰς τῆς οἰκουμένης νὰ ἐπιστατεῖ ὁ καθένας, ὅπως λέγει καὶ ὁ Μωυσῆς, σὲ καθένα ἔθνος. Καὶ τοὺς ἐγκατέστησε, γιὰ νὰ βάλουν χαλινὸ στὴν ἄψυχη κτίση, τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη καὶ τὴ θάλασσα καὶ τὴ γῆ καὶ ὅσα περιέχονται σ' αὐτά, καὶ νὰ ὑπηρετοῦν τὸν ἄνθρωπο νὰ τὰ ἀπολαμβάνει. Πάλι οἱ ἀγγελοὶ δυσανασητοῦσαν νὰ ὑπηρετοῦν ἀνάξιους ἀνθρώπους καὶ ὑπόδικους, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἔβλεπαν ν' ἀποδίδουν καὶ ν' ἀφιερώνουν τὸ Δεσποτικὸ ἀξίωμα στὰ εἰδῶλα. Ἐφερνε ἡ γῆ τὸ κρασί καὶ οἱ βωμοὶ δέχονταν τὶς σπονδὰς καὶ τοὺς ἄλλους καρποὺς τοὺς προσφέρναν στὰ εἰδῶλα. Γι' αὐτὸ δυσφοροῦσαν οἱ ἀγγελοὶ βλέποντας ν' ἀποδίδονται τιμὲς στὰ μὴ ὄντα ἀντὶ τοῦ ὄντος (τοῦ Θεοῦ). Ἀπὸ ἐδῶ πηγάζει καὶ τὸ ἄλλο ζήτημα, τὸ ἀναφερόμενο στὸν προφήτη· γιὰτὶ λέγει· «Πῆγε σ' αὐτὸν ὁ ἀγγελὸς Γαβριήλ καὶ τοῦ λέγει· Δανιήλ, δοῦλε τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ θέλησες νὰ ταλαιπωρήσεις τὴν ψυχὴ σου ἐνώπιον τοῦ Κυρίου εἰσακούσθηκε ἡ δέησή σου, καὶ ἔχω ἀποσταλεῖ γιὰ νὰ σοῦ ἀναφέρω αὐτοὺς τοὺς λόγους. Ἀλλὰ μοῦ ἀντιστάθηκε ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν, ὥσπου ἦρθε νὰ μὲ βοηθήσει ὁ Μιχαήλ, ὁ ἡγέτης τοῦ ἔθνους σας»⁶¹.

Θὰ διατυπώσει ἴσως κάποιος τὴν ἀπορία· Ἄν ὁ ἐπίτροπος ἀγγελὸς τῆς Περσίας ὀρίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ ἐπιτροπεύει, τὸ ἴδιο καὶ ὁ Γαβριήλ εἶχε ἀποσταλεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ βγάλει τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία (τῆς Βαβυλώνας), πῶς τοὺς ἀντιστεκόταν ὁ ἄρχοντας τῶν ἐχθρῶν; Ἡ ἀπορία μπορεῖ νὰ λυθεῖ ὡς ἑξῆς· Ὁ κόσμος εἶχε κυριευθεῖ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία καὶ οἱ ἀγγελοὶ ποὺ ἐπιστατοῦσαν στὰ ἔθνη ἀγανακτοῦσαν καὶ θλίβονταν. Ὁ Δανιήλ ποὺ μεταφέρθηκε αἰχμάλωτος μαζί μὲ τοὺς ὁμοφύλους του στὴ Βαβυλώνα κήρυττε τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἐπίσης καὶ οἱ τρεῖς παῖδες, τοὺς ὁποίους δροσερῆς ἡ φωτιὰ, μεταβάλλοντας τὴν καυστικὴ τῆς δύναμη σὲ δροσερὴ αὔρα. Γι' αὐτὸ ἔβγαλαν πολλοὺς ἀπὸ τὴν πλάνη τῶν εἰδώλων καὶ τοὺς μετέφεραν στὴ θεοσέβεια. Ὁ ἀγγελὸς λοιπὸν

61. Δαν. 10, 12-13.

λος ἔχαιρεν ὄρων ἐν τοῖς αὐτοῦ μέρεσι τὸν Θεὸν ἀντὶ τῶν εἰδώλων λατρευόμενον. Τὸν Ναβουχοδονόσορ ἑώρα, ἀντὶ τοῦ καταναγκάζειν θύειν εἰδώλοις καὶ ἔσχάταις τοὺς μὴ πειθομένους ὑποβάλλειν τιμωρίαις, λαμπρῶς θεολογοῦντα καὶ λέγοντα: «Σιδράχ, 5 Μισάχ, καὶ Ἀβδεναγῶ οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου» καὶ πολλὰ τοιαῦτα.

Ἐπεὶ οὖν ὁ μακάριος Δανιήλ ἐδεῖτο τοῦ Θεοῦ, πληρωθέντων τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν τῶν ἐπὶ τῇ αἰχμαλωσίᾳ διορισθέντων, ἀναγαγεῖν τῆς αἰχμαλωσίας τὸν Ἰσραήλ, ἀπεστάλη δὲ Γαβριήλ 10 μηνῦσαι αὐτῷ τὴν ἀνάρρυσιν, ἀνθίσταται τῷ Γαβριήλ ὁ τῆς Περσικῆς ἀρχῆς ἐπιστάτης, λυπούμενος ὅτι πάλιν ἡ γῆ, ἧς ἐπεστάται, τῶν διδασκάλων τῆς εὐσεβείας ἐκεῖθεν ἀνακομισθέντων, εἰς τὴν προτέραν ἐπαναστρέψει ἀσέβειαν καὶ πλάνην. Ἀνθίστατο δὲ οὐ μαχόμενος, ἀλλὰ δικαιολογούμενος, «Τίς ἡ σπουδή», λέγων, «τῆς 15 ἀνόδου;». Τὴν οἰκείαν οἰκῶν πατρίδα ὁ Ἰσραήλ καὶ εὐπαθῶν εἰς εἰδωλολατρίαν πολλάκις ἐξώλισθε· νῦν δὲ καθαρῶς εὐσεβεῖ, τὴν ἀλλοτρίαν παροικῶν, καὶ οὐκ εὐσεβεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπεραθλεῖ τῆς εὐσεβείας, καὶ πολλοὺς τῶν πεπλανημένων πρὸς τὸν ἀληθινὸν ἐπιστρέφουσι Θεόν.

20 Ὅτε οὖν καὶ τοῖς τὴν χάριν δεχομένοις οὐδὲν κατὰ ψυχὴν λυσιτελέστερον ἐπακολουθεῖ, καὶ τοὺς εὐσεβεῖν δι' αὐτοὺς ἀρξάμενους τὸ ἔσχατον κακὸν ἢ δυσσέβεια πάλιν ὑποχειρίους ποιεῖ, πόσον ἦν ἄμεινον καὶ τὸν Ἰσραήλ τέως τῆς αἰχμαλωσίας μὴ ἀναγαγεῖν, καὶ τοὺς ἄρτι πρὸς τὸ φῶς ἀναβλέψαντας τῆς θεογνωσί- 25 ας ἐν τῇ αὐτῇ συντηρεῖν εὐσεβείᾳ; Ἀπεστάλην, φῆς, τὸν λαὸν ἀποκαταστήσαι τῇ πατρίδι. Ποία πατρίδι; Ἦν οἰκοῦντες ἐμίαινον κνίσαις, δαίμοσι θύοντες, καὶ εἰδωλομανίαις. Οὐ ταῦτα κατηγορεῖ λέγων Ἱερεμίας, «Κατὰ ἀριθμὸν τῶν πόλεών σου ἦσαν οἱ θεοί σου, Ἰούδα, καὶ κατὰ τὰ ἄμφοδα Ἱερουσαλήμ ἔθνες τῷ Βά-

πού εἶχε ἐγκατασταθεῖ στήν ἀρχή τῶν Περσῶν χαιρόταν, βλέποντας στή δική του περιοχή νά λατρεύονται ὁ Θεός καί ὄχι τὰ εἰδωλα. Ἔβλεπε τόν Ναβουχοδονόσορ ἀντί νά ὑποχρεώνει νά γίνονται θυσίες στὰ εἰδωλα καί ὅσους δέν πείθονταν νά τοὺς ἐπιβάλλει τις ἔσχατες τιμωρίες, τόν ἔβλεπε νά μιλάει λαμπρὰ γιά τόν Θεό καί νά λέγει· «Σεδράχ, Μισάχ καί Ἀβδεναγώ, δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου»⁶² καί πολλά τέτοια.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ μακάριος Δανιήλ παρακαλοῦσε τόν Θεό, ἀφοῦ εἶχαν συμπληρωθεῖ τὰ ἑβδομήντα ἔτη πού εἶχαν καθορισθεῖ γιά τὴν αἰχμαλωσία, νά ἐλευθερώσει τόν Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, καί εἶχε σταλεῖ καί ὁ Γαβριήλ νά ἀναγγεῖλει σ' αὐτὸν τὴν ἀπολύτρωσή του, ἀντιστέκεται στὸν Γαβριήλ ὁ ἄρχοντας τῆς Περσικῆς ἀρχῆς Μιχαήλ, ἐπειδὴ λυπόταν ὅτι ἡ γῆ, τῆς ὁποίας ἦταν ἐπιστάτης, ὅταν θα ἔφευγαν ἀπὸ ἐκεῖ οἱ διδάσκαλοι τῆς εὐσέβειας, θὰ ἐπέστρεφε αὐτὴ πάλι στήν προηγούμενη ἀσέβεια καί πλάνη. Καί ἀντιστεκόταν ὄχι διεκδικητικά, ἀλλὰ δικαιολογώντας τὴν ἀντίθεσή του λέγει· Γιατί ἡ βία τῆς ἐπιστροφῆς; Ὅταν κατοικοῦσε ὁ Ἰσραὴλ στήν πατρίδα του καί εὐημεροῦσε, πολλές φορές ὀλίσθησε στήν εἰδωλολατρία· ἀντίθετα τώρα ἐπιδεικνύει εὐσέβεια γνήσια, παροικώντας στήν ξένη χώρα, καί ὄχι μονάχα δείχνει εὐσέβεια, ἀλλὰ καί ἀγωνίζεται γιά τὴν εὐσέβεια, καί πολλοὺς ἀπὸ τοὺς πλανημένους τοὺς ἐπιστρέφει στὸν ἀληθινὸ Θεό.

Ὅταν λοιπὸν καί γι' αὐτοὺς πού δέχονται τὴ χάρη δέν ἐπακολουθεῖ καμμιά μεγαλύτερη ψυχικὴ ὠφέλεια, καί ἐκείνους πού ἔξαιτίας αὐτῶν ἄρχισαν νά δίνουν δείγματα εὐσέβειας ἢ δυσσέβεια, τὸ ἔσχατο κακό, τοὺς κάνει πάλι ὑποχείρους, πόσο καλύτερο θὰ ἦταν καί ὁ Ἰσραὴλ νά μὴν ἐπιστρέψει τώρα ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία του καί αὐτοὶ πού τώρα ἀντίκρυσαν τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας νά συντηρηθοῦν στήν ἴδια εὐσέβεια; Στάλθηκα, λέγεις, νά ἀποκαταστήσω τὸ λαὸ στήν πατρίδα του. Ποιὰ πατρίδα; Ἐκείνη πού ὅταν κατοικοῦσαν σ' αὐτὴν τὴ μόλυναν μὲ τις κνίσσες τῶν θυσιῶν στοὺς δαίμονες καί τὴν εἰδωλομανία; Δέν τοὺς κατηγορεῖ γι' αὐτὰ ὁ Ἱερεμίας, λέγοντας, «Ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν πόλεων σου ἦταν οἱ θεοὶ σου, Ἰούδα, καί ὅσοι ἦταν οἱ δρόμοι σου, Ἱερουσαλήμ, τόσες θυσίες πρόσ-

αλ;". Μυρίοις τότε παρὰ Θεοῦ περιεκλύζοντο ἀγαθοῖς, καὶ τῆς κακίας καὶ ἀσεβείας οὐκ ἀνεχώρουν μυρία νῦν ὑπομένουσι κακά, καὶ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀφίστανται.

Τί ποτ' οὖν ἔσται τὸ τῆς ἐπανόδου κέρδος; Ἦν τοίνυν ἡ ἀντί-
 5 στασις οὐ κακοῦ πρὸς ἀγαθόν· οὐ γὰρ εἶπεν ἐμάχετο, ἀλλ' ἀνθί-
 στατο. Καὶ γὰρ ἔστι πολλάκις ἀντίστασις δικαίου πρὸς ἀγαθόν,
 ὡς ἀνθίσταται πολλάκις νόμῳ φιλανθρωπία καὶ φιλανθρωπία νό-
 μος Ὁ νόμος τὸν ἁμαρτήσαντα κολάζει· φιλανθρωπία πολλάκις
 βασιλέως τὸν ἁμαρτήσαντα ἐλεεῖ καὶ ἐξααρπάζει τῆς τιμωρίας.
 10 Ὡδε οὖν ἡ μάχη οὐκ ἐναντίου πρὸς ἐναντίον, ἀλλὰ συγγενοῦς
 πρὸς συγγενές· οὔτε γὰρ τὸ δίκαιον ἔξω ἀγαθότητος, οὔτε τὸ
 ἀγαθὸν ἔξω δικαιοσύνης εὐρίσκεται. Ὅτι τῆς κτίσεως, φησὶν, ὡς
 προεῖρηται διακεκμημένης, καὶ ἀγανακτούσης ἐφ' ᾧ καὶ ἄκουσα τῶ
 παραβάτῃ παρεῖχε τὴν χρεῖαν καὶ ἐξυτηρέτει, καὶ ἀγγέλων ἀχθο-
 15 μένων ἐπὶ τῇ τοῦ εὐεργετουμένου ἀγνωμοσύνῃ, καὶ ὄλου κακωθέν-
 τος τοῦ κόσμου διὰ τὰς παρανομίας (καὶ γὰρ, «Εἶδε», φησὶν, «ὁ
 Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη, ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ
 τὴν ὁδὸν αὐτῆς»), οὐκ ἦν ἡ κτίσις οἶαν ὑπέστησεν αὐτὴν ὁ Θεὸς
 ἀπ' ἀρχῆς· οὐκ ἦν τοῖς ἄστροις ὁ οὐρανός, ὡς τὸ πρὶν, ἄνευ τινὸς
 20 μιάσματος κριταλαμπόμενος· οὐκ ἦν ἡ γῆ τοὺς καρποὺς ἀμολύν-
 τος, ὡς τὸ πρὶν, ἀναδιδουῖσα· οὐ θάλασσα, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐν τῇ
 κτίσει. Ὁ γὰρ παραβάτης εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ κατεμίαινε καὶ ἀνε-
 θόλωσεν ἅπαντα ταῖς βλασφημίαις, ταῖς θεομάχοις καὶ αἰσχροῖς
 φωναῖς, ταῖς μαιφονίαις, τοῖς πειραταῖς καὶ λησταῖς τὴν θάλατ-
 25 ταν, τὰς πηγὰς καὶ ποταμοὺς ταῖς εἰδωλολατρύαις, νύμφαις καὶ
 δαίμοσιν ἀνάπτοντες αὐτά. Πᾶσα τοῖς ἀνθρώποις ἡ κτίσις εἰς θε-
 οὺς ἀνεπλάττετο· οὐδὲν δὲ κτίσιν οὕτω μαιίνει καὶ κιβδηλεύει, ὡς
 τὸ θεοποιεῖσθαι αὐτήν.

Διὰ ταῦτα εἰσῆλθεν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου διὰ σαρκὸς ἐν αὐτῇ,
 30 καὶ ταύτην τῶν μυρίων τούτων ἀπαλλάξας μiasμάτων ἀνεκαίνι-
 σε, πολὺ χαλεπωτέρων ἢ σωματικῆς διαφθορᾶς ἐλευθερώσας αὐ-

φερνες στὸν Βάαλ»⁶³; Μὲ ἄπειρα τότε ἄγαθὰ τοὺς κατέκλυζε, κι ὅμως δὲν ἐγκατέλειπαν τὴν κακία καὶ τὴν ἀσέβεια, ἐνῶ τώρα ὑπομένουν ἄπειρα δεινὰ, κι ὅμως δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν Θεό.

Ποιὸ εἶναι λοιπὸν τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή; Δὲν ἦταν λοιπὸν ἀντίσταση τοῦ κακοῦ πρὸς τὸ ἀγαθό. Γιατὶ δὲν εἶπε μαχόταν, ἀλλὰ ἀντιστεκόταν. Πολλές φορές δηλαδὴ συμβαίνει ἀντίσταση ἑνὸς δικαίου πρὸς ἓνα ἀγαθό, ὅπως ἀντιστέκεται πολλές φορές ἡ φιλανθρωπία στὸ νόμο καὶ ὁ νόμος στὴ φιλανθρωπία. Ὁ νόμος κολάζει τὸν παραβάτη, ἡ φιλανθρωπία τοῦ βασιλιᾶ πολλές φορές ἐλεεῖ τὸν παραβάτη καὶ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν τιμωρία. Ἐδῶ λοιπὸν δὲν εἶναι πόλεμος ἑνὸς ἐχθροῦ πρὸς ἓναν ἄλλο, ἀλλὰ ἑνὸς συγγενοῦς πρὸς συγγενῆ. Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ δίκαιο ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα, οὔτε τὸ ἀγαθὸ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη. Ἡ κτίση (λέγει) βρισκόταν στὴν κατάσταση πού εἶπαμε καὶ ἀγανακτοῦσε ἐπειδὴ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει ὑπηρετοῦσε τὸν παραβάτη καὶ τοῦ παρεῖχε ὅ,τι χρειαζόταν, καὶ οἱ ἄγγελοι ἀγανακτοῦσαν γιὰ τὴν ἀγνωμοσύνη πρὸς τὸν εὐεργέτη, κι ὅλος ὁ κόσμος εἶχε γεμίσει ἀπὸ δεινὰ ἔξαιτίας τῶν ἀνομιῶν (γιατὶ λέγει: «Εἶδε ὁ Θεὸς τὴ γῆ, καὶ ἦταν διεφθαρμένη, γιατί κάθε ἄνθρωπος εἶχε διαφθείρει τὴν πορεία του»⁶⁴). Δὲν ἦταν λοιπὸν ἡ κτίση ἔτσι ὅπως τὴν εἶχε κάνει ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχή. Δὲν φωτιζόταν ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὰ ἄστρα ὅπως πρῶτα χωρὶς κανένα σκοτείνιασμα· ἡ γῆ δὲν ἔδινε καθαρὸς τοὺς καρπούς της ὅπως πρῶτα, οὔτε ἡ θάλασσα οὔτε κανένα ἄλλο δημιούργημα. Γιατὶ ὁ παραβάτης ὅταν μπῆκε σ' αὐτὴν τὴν καταμίανε καὶ καταθόλωσε τὰ πάντα μὲ τὶς βλασφημίες του, μὲ τὶς θεομάχες καὶ αἰσχρὲς κραυγές του, μὲ τοὺς μαρὸς φόνους. Μόλυνε τὴ θάλασσα μὲ τοὺς πειρατὲς καὶ τοὺς ληστὲς, τὶς πηγές καὶ τοὺς ποταμοὺς μὲ τὶς εἰδωλολατρίες, γεμίζοντας αὐτὰ μὲ δαίμονες καὶ νύμφες. Ὁλη ἡ κτίση μεταπλαθόταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους σὲ θεούς, καὶ τίποτε δὲν μολύνει καὶ δὲν κιβδηλεύει τόσο τὴν κτίση, ὅσο τὸ νὰ θεοποιεῖται.

Γι' αὐτὸ ὁ Σωτὴρας τοῦ κόσμου εἰσῆλθε σ' αὐτὴν μὲ σάρκα καὶ τὴν ἀνακαίνισε ἀπαλλάσσοντάς τιν ἀπὸ τὰ ἄπειρα αὐτὰ μιάσματα, ἐλευθερώνοντάς τιν ἀπὸ πολὺ βαρύτερα δεινὰ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἡ σω-

64. Γέν 6, 12.

τὴν κακώσεων καὶ παθῶν. Ἀνακαινίζει διὰ τῆς πρώτης παρουσίας τὴν κτίσιν, ἵνα μάθῃς ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καὶ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὴν δημιουργήσας· οὐ γὰρ ἄλλου μὲν κτίζειν, ἄλλου δὲ διαφθαρεῖσαν ἀνακαινίζειν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἐκάτερον σοφίας καὶ τέχνης Ἀνα-
 5 καινίζει τὴν κτίσιν κατὰ τὴν πρώτην ἐπιδημίαν, ἵνα μηδεμία σοὶ χώρα καταλειφθῇ ἀπιστίας ὡς κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν οὐ καινισθήσεται, καὶ σὺ πρὸ αὐτῆς εἰς ἀφθαρσίαν, εἰς ἀπάθειαν, εἰς ἄφατον καλλονήν. Εἰ γὰρ, ὅτε ἦν ἐκὼν ἐν ἀσθενείᾳ σαρκός, ἐν ἰδρωσίν, ἐν πάθεσιν ὁ Χριστός, ὅτε πλάνος καὶ Σαμαρείτης ἐσυ-
 10 κοφαντεῖτο, τὴν κτίσιν ἐκάθαρε τῶν τοσοῦτων καὶ τηλικούτων καὶ πολυχρονιωτάτων παθῶν καὶ μiasμάτων, ὅταν ὡς κριτῆς ζώντων παρα γένηται καὶ νεκρῶν, ὅταν μυριάσιν ἀγγέλων δορυφορούμενος τάγμασιν, ὅταν πάντων δεσπότης καὶ Κύριος, ὅταν πάντα φρίσση καὶ τρέμη, πῶς ἢ ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν μεταβολή
 15 οὐ τὸ ῥᾶστον ἔχουσα καθορᾶται καὶ τὸ ἀκόλουθον καὶ θεοπρεπές;

Ἔστι παραγίνεται ὁ Σωτὴρ προκηρυττόντων τῶν προφητῶν, ἵνα μὴ τις νομίση ὅτι καθ' ὃν τρόπον ἄνθρωπος τῆς προτέρας διαμαρτῶν ἐπιβολῆς καὶ βοηθείας ἐπὶ δευτέραν ἔρχεται, οὕτω καὶ ὁ
 20 Θεός. Ἔστι οὖν μὴ τις ὑπονοήσῃ τοῦτο, ἄνωθεν προέλεγον οἱ προφητῆται τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἵνα δείξωσιν ὅτι Θεός οὐ σκεπτόμενος εὐρίσκει τὸ συμφέρον, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς προεῖδεν ἅπαντα. Ἡμεῖς μὲν γὰρ οἱ ἄνθρωποι σκεπτόμεθα, καὶ ἐὰν ἀποτύχωμεν τῆς πρώτης πείρας, ἐφ' ἑτέραν μεταβαίνομεν· ὁ δὲ Θεός οὐχ οὕτως,
 25 ἀλλ' ἔδωκε νόμον, προφήτας, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ Εὐαγγέλιον, οὐ χρόνῳ τὸ συμφέρον μεταμαθῶν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ εἰδὼς ὡς οὐχ οἷόν τε ἄλλως ἦν τὴν κτίσιν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ἄνθρωπον οὔτε γενέσθαι οὔτε παιδαγωγηθῆναι, οὔτε τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἀξίωμα ἀναλαβεῖν, εἰ μὴ καθ' ὃν τρόπον ἢ ἄφατος πρόνοια καὶ φιλανθρωπία
 30 ἠκονόμησεν.

Ἔστι φασίν, Εἰ προήδει ἁμαρτῆσαι τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεός, τί καὶ προήγαγεν αὐτόν; Καὶ πολλαὶ μὲν εἰσι καὶ πάγκαλοι τοῦδε τοῦ

ματική διαφθορά. Ἀνακαινίζει τὴν κτίση μὲ τὴν πρώτη παρουσία του, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὸς εἶναι ποὺ τὴ δημιούργησε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Δὲν εἶναι δηλαδή ἄλλου ἔργο νὰ τὴ δημιουργήσῃ, καὶ ἄλλου ὅταν διαφθαρεῖ νὰ τὴν ἀνακαινίσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἴδιας σοφίας καὶ τέχνης. Ἀνακαινίζει τὴν κτίση κατὰ τὴν πρώτη ἔλευσή του, γιὰ νὰ μὴ σοῦ μείνῃ κανένας χῶρος ἀπιστίας, ὅτι κατὰ τὴ δεύτερη παρουσία δὲν θὰ ἀνακαινισθεῖ, καὶ δὲν θ' ἀνακαινισθεῖς καὶ σὺ πρὶν ἀπὸ αὐτὴ γιὰ ν' ἀποκτήσῃς ἀφθαρσία καὶ ἀπάθεια καὶ ἄφατη καλλονή. Γιατί, ἂν ὅταν βρισκόταν ὁ Χριστὸς μὲ τὴ θέλησή του μέσα στὴν ἀσθένεια τῆς σάρκας, στοὺς ἰδρώτες, στὰ πάθη, ὅταν τὸν συκοφαντοῦσαν πλάνο καὶ Σαμαρείτη, καθάρισε τὴν κτίση ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ πολυχρόνια πάθη καὶ μιάσματα, ὅταν θὰ ἔρθῃ ὡς κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν, ὅταν μὲ μυριάδες τὰγματα ἀγγέλων ποὺ θὰ τὸν δορυφοροῦν, ὅταν ὡς Δεσπότης ὄλων καὶ Κύριος, ὅταν ὅλα θὰ καταληφθοῦν ἀπὸ φρίκη καὶ τρόμο, πῶς ἢ μεταβολὴ ἀπὸ τὴ φθορὰ στὴν ἀφθαρσία δὲν φαίνεται νὰ εἶναι εὐκολότατη καὶ ἀκόλουθη καὶ θεοπρεπής;

Ἔρχεται (λέγει) ὁ Σωτὴρας ποὺ τὸν προανήγγειλαν οἱ προφῆτες, γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς, ὅτι ὅπως ἓνας ἄνθρωπος ἀποτυγχάνοντας στὴν πρώτη προσπάθεια καὶ βοήθεια ἐπιχειρεῖ δεύτερη, ἔτσι καὶ ὁ Θεός. Γιὰ νὰ μὴ σκεφθεῖ λοιπὸν κάποιος αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, οἱ προφῆτες ἀπὸ τὸ μακρυνὸ παρελθὸν προέλεγαν τὴν παρουσία του, γιὰ νὰ δείξουν ὅτι ὁ Θεὸς χωρὶς νὰ σκέπτεται βρίσκει τὸ συμφέρον, ἀλλ' εἶχε προβλέψει τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐμεῖς βέβαια οἱ ἄνθρωποι σκεπτόμαστε, κι ἂν ἀποτύχομε τὴν πρώτη φορὰ δοκιμάζομε ἄλλη μία, ὁ Θεὸς ὅμως δὲν κάνει αὐτό, ἀλλὰ ἔδωσε νόμο, προφῆτες, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ τὸ Εὐαγγέλιο, ὅχι ἐπειδὴ ἔμαθε ἔπειτα ἀπὸ καιρὸ τὸ συμφέρον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤξερε ἀπὸ τὴν ἀρχή ὅτι δὲν μποροῦσε μὲ ἄλλο τρόπο νὰ γίνῃ ἢ κτίση καὶ ὁ ἄνθρωπος μέσα σ' αὐτὴν οὔτε νὰ παιδαγωγηθεῖ, οὔτε νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀφθαρσίας, παρὰ μόνο μὲ τὸν τρόπο ποὺ οἰκονόμησε ἢ ἀνέκφραστη πρόνοια καὶ φιλανθρωπία.

Προβάλλουν, λέγει, τὸ ἐρώτημα: Ἄν γνώριζε ἀπὸ πρὶν ὁ Θεὸς ὅτι θὰ ἀμάρτανε ὁ Ἀδάμ, γιατί τὸν δημιούργησε; Ὑπάρχουν πολ-

ἀπορήματος ἐπιλύσεις. Λέγει δ' οὖν καὶ ὁ θεόσοφος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅτι οὐ τοῦτο μόνον φημι ὅτι προήδει, ἀλλ' ὅτι καὶ πεσόντα ἀναστήσει αὐτὸν διὰ τῆς οἰκονομίας. Καὶ οὐ πρῶτον εἶδε τὴν πτώσιν, εἰ μὴ προεπενόησε τὴν ἀνάστασιν. Ἦδει ὅτι πε-
 5 σεῖται, ἀλλὰ προαπέθετο τὸ τῆς ἀναστάσεως φάρμακον, καὶ συν-
 εχώρησεν εἰς πείραν ἐλθεῖν θανάτου τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μάθῃ τί-
 νος μὲν ἀπολαύει δι' ἑαυτὸν, τίνας δὲ τῆ τοῦ πλάσαντος χάριτι.
 Ἦδει πεσούμενον τὸν Ἀδάμ, ἀλλ' ἔβλεπεν ἐξ αὐτοῦ προελευσό-
 μενον τὸν Ἀβέλ, τὸν Ἐνώς, τὸν Ἐνώχ, τὸν Νῶε, τὸν Ἡλίαν, τοὺς
 10 προφήτας, τοὺς θαυμαστοὺς ἀποστόλους, τὴν εὐγένειαν τῆς φύ-
 σεως, τὰ θεοκίνητα τῶν μαρτύρων καὶ στάζοντα τὴν εὐσέδειαν
 νέφη.

Ἔβλεπε ταῦτα, καὶ ποῦ ἦν καλόν, ποῦ δὲ δίκαιον, ποῦ δὲ θε-
 οπρεπές, [ἵνα] διότι ἔμελλεν εἰς ἄνθρωπος ἁμαρτάνειν, τοῦτον μὴ
 15 ἀγαγεῖν ἐκ μὴ ὄντων, καὶ τοσοῦτων ἀνδρῶν, ὧν οὐδὲ καθ' ἓνα
 ἄξιος ὁ κόσμος, φορὰν ἀνακόψαι, καὶ θερίσαι πρόρριζον τὴν το-
 σαύτην τοῦ γένους βλάστησιν καὶ καλλονήν, καὶ κατ' αὐτῆς ἐπα-
 φιέναι τὴν ἐκτομὴν καὶ ὀργήν, καὶ τότε τοῦ τὴν ἁμαρτίαν ὕστε-
 ρον ἐλομένου οὔτε ἁμαρτόντος οὔτε ἁμαρτεῖν μεμελετηκότος, ἅτε
 20 μήπω μηδὲ ὑφεστῶτος; Εἰ γὰρ σωφρόνων ἐστὶν ἀνδρῶν τὸ μελε-
 τήσαντα μὲν ἁμαρτῆσαι μὴ ἁμαρτήσαντα δὲ μὴ εἰσπράττειν εὐ-
 θύνας ἁμαρτημάτων, ἧ ποῦ γε ἂν εἶη Θεοῦ τὸν μηδὲ μελετήσαντα
 ἐξαμαρτῆσαι τὰς τῶν ἡμαρτηκότων ἀπαιτεῖν δίκας, καὶ τότε χα-
 λεποῦ μὲν ὄντος τοῦ ἁμαρτήματος (πῶς γὰρ οὐ χαλεπὸν ἀθέτησις
 25 δεσποτικῆς ἐντολῆς), οὐκ ἀνιάτου δὲ ἐσομένου, τῆ ἀφάτῳ φιλαν-
 θρωπία τοῦ πλάσαντος καὶ τοῦ πρωτοπλάστου εἰς τὴν ἀρχαίαν
 ἐπανάγεσθαι μέλλοντος εὐγένειαν. Ὡστε, εἰ μὴ προῆκτο, διότι
 ἔμελλεν ἁμαρτεῖν ὁ ἀρχέγονος, ἐδείκνυτο ἂν τὸ Θεῖον τὸν μήπω
 ἁμαρτήσαντα κολάζον, καὶ τῆς ὕστερον ἀνακλήσεως καὶ σωτηρί-
 30 ας ἀποστεροῦν, καὶ τοσοῦτων ἀνδρῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἔρη-
 μον τὴν κτίσιν ἀποφαῖνον.

Ἔστι τοῦ θεοῦ Παύλου εἰπόντος, «Πρωτότοκος πάσης κτίσε-

λές και ὠραιότατες λύσεις αὐτῆς τῆς ἀπορίας. Λέγει λοιπὸν ὁ κάτοχος τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅτι δὲν λέγω αὐτὸ μόνο, ὅτι δηλαδὴ προγνώριζε, ἀλλὰ και ὅτι πέφτοντας, θὰ τὸν ἀνάσταينه μὲ τὸ μυστήριο τῆς ἐνανθρώπησης. Και δὲν εἶδε πρῶτα τὴν πτώση, ἀλλὰ εἶχε προεπινοήσει τὴν ἀνάσταση. Γνώριζε ὅτι θὰ ἔπεφτε, ἀλλ' εἶχε ἐξαφαλῆσει πρῶτα τὸ φάρμακο τῆς ἀνάστασης, και παραχώρησε νὰ δοκιμάσει ὁ ἄνθρωπος τὸ θάνατο, γιὰ νὰ μάθει τί ἀπολαβὴ θὰ εἶχε μόνος του, και τί μὲ τὴ χάρη τοῦ Πλάστη του. Γνώριζε ὅτι θὰ πέσει ὁ Ἀδάμ, ἀλλ' ἔβλεπε ὅτι ἀπὸ αὐτὸν θὰ προερχόταν ὁ Ἄβελ, ὁ Ἐνώς, ὁ Ἐνώχ, ὁ Νῶε, ὁ Ἡλίας, οἱ προφῆτες, οἱ θαυμαστοὶ ἀπόστολοι, ἡ εὐγένεια τῆς φύσης, τὰ θεοκίνητα νέφη τῶν μαρτύρων ποὺ βρέχουν εὐσέβεια.

Τὰ ἔβλεπε αὐτὰ, και ποῦ εἶναι τὸ καλό, ποῦ τὸ δίκαιο, ποῦ τὸ θεοπρεπές, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἁμαρτήσῃ ἓνας ἄνθρωπος, θὰ ἔπρεπε νὰ μὴν τὸν δημιουργήσῃ ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα και ν' ἀνακόψει ἔτσι τὴ γέννηση τόσων ἀνδρῶν, ποὺ γιὰ τὸν καθένα δὲν ἐπαρκεῖ ὀλόκληρος ὁ κόσμος, και νὰ θερίσῃ ἀπὸ τὴ ρίζα τὴν τόση βλάστηση τοῦ γένους και τὴν καλλονή, και νὰ καταφέρει ἐναντίον της τὴν ἔκτομή και τὴν ὀργή, και μάλιστα τότε ποὺ αὐτὸς ποὺ ὕστερα διάλεξε τὴν ἁμαρτία δὲν εἶχε ἁμαρτήσῃ οὔτε και εἶχε σκεφθεῖ νὰ ἁμαρτήσῃ, ἀφοῦ οὔτε εἶχε ἀκόμα ὑπάρξει; Γιατί, ἂν εἶναι γνώρισμα φρόνιμων ἀνθρώπων, ὅταν μελετήσῃ κάποιος ν' ἁμαρτήσῃ και δὲν ἁμαρτήσῃ, νὰ μὴν τοῦ ἀποδοθοῦν εὐθύνες ἁμαρτημάτων, ἀσφαλῶς ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὸν ποὺ δὲν μελέτησε νὰ ἁμαρτήσῃ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν τιμωρία του, και μάλιστα τὴ στιγμή ποὺ ἦταν βαρὺ τὸ ἁμάρτημα (πῶς δηλαδὴ δὲν εἶναι βαριὰ ἡ ἀθέτηση τῆς δεσποτικῆς ἐντολῆς), ἀλλὰ δὲν θὰ παρέμεινε ἀθεράπευτο χάρη στὴν ἄφατη φιλανθρωπία τοῦ Πλάστη και ἀφοῦ ἐπρόκειτο νὰ ἐπαναφερθεῖ ὁ πρωτόπλαστος στὴν ἀρχικὴ του εὐγένεια. Ὡστε, ἂν δὲν εἶχε δημιουργηθεῖ ὁ πρωτόπλαστος, ἐπειδὴ ἔμελλε νὰ ἁμαρτήσῃ, θὰ παρουσιαζόταν ὁ Θεὸς ὅτι τιμωρεῖ αὐτὸν ποὺ ἀκόμα δὲν εἶχε ἁμαρτήσῃ, και ὅτι τὸν ἀποστερεῖ ἀπὸ τὴ μετέπειτα ἀνάκληση και σωτηρία, και παρουσιάζει τὴν κτίση ἔρημη ἀπὸ τόσους καλοὺς και ἐνάρετους ἀνθρώπους.

Ὅταν, λέγει, ὁ θεῖος Παῦλος εἶπε, «Πρωτότοκος ὅλος τῆς δημι-

ως», οἱ αἰρετικοί, φησί, μὴ νοήσαντες περὶ ποίας κτίσεως λέγει, εἰς κτίσμα τὸν Υἱὸν οἱ ἀνόητοι καταδιβάουσι. Διττὴ δὲ ἡ κτίσις ἢ μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ γεγεννημένη, ἢ δὲ ἀνακαινιζομένη· αὐτὸς γὰρ πάλιν Παῦλος βοᾷ· «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις». Ἴνα δὲ λαμ-
 5 πρῶς ἐπιδείξῃ ὅτι τῆς ἀνακαινισθείσης κτίσεως λέγει πρωτότο-
 κον τὸν Χριστόν, ἐπάγει, «Πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν», ἵνα γένηται ἐν πᾶσι πρωτεύων, πρωτεύων τῶν ἀνακαινιζομένων, τῶν εἰς ἀφθαρσίαν καλουμένων, τῶν ἐκ νεκρῶν ἐγειρομένων, πρωτεύων οὐ κατὰ τὴν θεότητα (ἄπαγε· ὕβρις γὰρ Θεῷ τὸ καλεῖσθαι πρῶ-
 10 τον τῶν κτισμάτων, ὃς ἀρρήτῳ λόγῳ καὶ ἀνεπινοήτῳ ὑπεροχῇ πάσης ὑπερήρηται καὶ ὑπερίδρυνται φύσεως), ἀλλὰ πρωτεύει κατὰ γε τὴν ἀνθρωπότητα, ἀρχηγὸς ἡμῶν γεγονὼς τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν μεταστοιχειώσεως

Εἰ γὰρ Ἡλίας τὸν υἱὸν τῆς χήρας ἤγειρε, καὶ Ἐλισσαῖος τὸν
 15 τῆς Σωμανίτιδος, καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τεταρταῖον τὸν Λάζαρον ἐξανέστησεν, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν ἐξανέστη (πάλιν γὰρ αὐτῶν ὁ θάνατος ἐκυρίευσε), Χριστὸς δὲ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνων, οὓς κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρου-
 20 σίαν ἀναστήσει. ὦ κακῆς καὶ ἀφρονος ἡμῶν γνώμης; Ἦλθεν ὁ Χριστὸς πρὸς ἡμᾶς, ἔδωκεν ἡμῖν τὸ αὐτοῦ Πνεῦμα, καὶ ἀνέλαβε τὸ ἡμέτερον σῶμα, καὶ τὸ συνάλλαγμα προῆλθε, καὶ λαβὼν ἡμῶν τὸ φύραμα ἀνύψωσεν αὐτὸ καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη τὴν εὐεργεσίαν ὑβρίζει. Ἔλαβε παρ' ἡμῶν τὸ
 25 πλάσμα καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς· ἐλάβομεν ἐξ αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὑβρίζομεν, ἐν κτίσμασι καὶ δούλοις αὐτὸ καταλέγοντες.

Ὅτι, φησί, δέησις μὲν λέγεται, ὅταν τις τὸν Θεὸν ἀξιοῖ εἰς πρᾶγμα, προσευχὴ δέ, ὅταν ὑμῆν τὸν Θεόν, εὐχαριστία δέ, ὅταν
 30 τις ὑπὲρ ὧν ἔπαθε χάριν ἀνθομολογῇ τῷ Θεῷ, ἐντυχία δέ, ὅταν τις

65. Κολ 1, 15.

66. Β' Κορ. 5, 17.

ουργίας»⁶⁵, οἱ αἵρετικοί, λέγει, ἐπειδὴ δὲν κατάλαβαν γιὰ ποιὰ κτίση μιᾶ, ὑποβιδιάζουν οἱ ἀνόητοι τὸν Υἱὸ στὸ ἐπίπεδο τοῦ κτίσματος. Ἄλλὰ ἡ κτίση εἶναι διπλῆ· ἡ μία εἶναι αὐτὴ ποὺ δημιουργήθηκε, ἐνῶ ἡ ἄλλη αὐτὴ ποὺ ἀνακαινίζεται. Γιατὶ ὁ ἴδιος πάλι ὁ Παῦλος φωνάζει· «Ἄν κάποιος εἶναι καινούργια κτίση στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ»⁶⁶, καὶ γιὰ νὰ διασαφηνίσει ὅτι πρωτότοκο τῆς ἀνακαινισμένης κτίσης λέγει τὸν Χριστὸ, προσθέτει τὸ «πρωτότοκος τῶν νεκρῶν, γιὰ νὰ γίνεῖ πρωτότοκος σὲ ὅλους»⁶⁷. πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἀνακαινιζόμενους, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ καλοῦνται στὴν ἀφθαρσία, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀνασταίνονται ἀπὸ τοὺς νεκρούς· πρῶτος ὄχι βέβαια ὡς πρὸς τὴ θεότητα (μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψη· γιατί εἶναι ὕβρη στὸν Θεὸ νὰ καλεῖται πρῶτος ἀπὸ τὰ κτίσματα, αὐτὸς ποὺ κατὰ ἀνέκφραστο λόγο καὶ ἀκατανόητη ὑπεροχὴ εἶναι ἐγκαθιδρυμένος καὶ ἐγκατεστημένος πάνω ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση), ἀλλ' εἶναι πρῶτος ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του, ποὺ ἐγίνε ἀρχηγὸς τῆς ἀνάστασης καὶ τῆς μεταστοιχείωσής μας ἀπὸ τὴ φθορὰ στὴν ἀφθαρσία.

Ἄν δηλαδή καὶ ὁ Ἡλίας ἀνέστησε τὸν υἱὸ τῆς χήρας καὶ Ἐλισσαῖος τὸν υἱὸ τῆς Σωμανίτιδας καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας ἀνάστησε τὸν τετραήμερο Λάζαρο, ὡστόσο κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἀναστήθηκε γιὰ νὰ παραμένει ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος, γιατί καὶ πάλι τοὺς κατακυρίευσε ὁ θάνατος, ὁ Χριστὸς ὅμως ποὺ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς δὲν πεθαίνει πλέον, ὁ θάνατος δὲν τὸν κυριεύει. Δὲν κυριεύει ὅμως οὔτε ἐκείνους ποὺ θ' ἀναστήσει κατὰ τὴ δεύτερη παρουσία του. Ὡς ἡ κακὴ καὶ ἀνόητη γνώμη σας! Ἦρθε σ' ἐμᾶς ὁ Χριστός, μᾶς ἔδωσε τὸ Πνεῦμα του καὶ πῆρε τὸ σῶμα μας, καὶ ἡ συμφωνία προχώρησε, καὶ ἀφοῦ ἔλαβε τὴ σάρκα μας, τὴν ἀνύψωσε καὶ τὴν κάθισε στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα του, καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη ὑβρίζει καὶ περιφρονεῖ τὴν εὐεργεσία. Πῆρε ἀπὸ ἐμᾶς τὸ σῶμα καὶ τὸ κάθισε στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, πήραμε ἀπὸ αὐτὸν τὸ Πνεῦμα καὶ τὸ ὑβρίζουμε καὶ τὸ συγκαταλέγομε στὰ κτίσματα καὶ στοὺς δούλους.

Δέηση, λέγει, λέγεται ὅταν κάποιος ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ κάποιο πρᾶγμα, προσευχὴ ὅταν ὑμνεῖ τὸν Θεό, εὐχαριστία ὅταν ὁμολογεῖ χάρη στὸν Θεὸ γιὰ ὅσα ἔχει εὐεργετηθεῖ, ἐντυχία (ἐντευξη) ὅταν

67. Κολ. 1, 18.

κατὰ τῶν ἀδικούντων ἐντυγχάνη τῷ Θεῷ, προσκαλούμενος αὐ-
 τὸν εἰς ἐκδίκησιν. Ὅτι δὲ τὸ ἐντυγχάνειν οὐκ ἔστι, φησὶν, ἰκετεύ-
 ει, ἀλλ' ἐρωτᾶν καὶ ἀπόκρισιν δέχεσθαι, λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν
 Ἰλίου «Τί σὺ ἐνταῦθα, Ἰλίου;» ἀποκρίνεται ἐρωτηθεὶς ὁ προ-
 5 φήτης «Ζηλῶν ἐξήλωκα Κυρίῳ παντοκράτορι, ὅτι ἐγκατέλιπόν
 σε οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ» καὶ ἐξῆς. Καὶ οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δέησις, ἀλλ'
 ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις, καὶ γέγονε τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἔντευξις. Καὶ
 πόθεν δῆλον; Παύλου λέγοντος ἄκουσον «Οὐκ ἀνέγνωτε ἐν Ἰλίου
 τῷ προφήτῃ τί λέγει ἡ Γραφή; Ὡς ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ κατὰ τοῦ
 10 Ἰσραὴλ». Οὐκοῦν ἡ ἐντυχία οὐκ ἔστι δέησις.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὁ Χρυσόστομος. Δεῖ δ' οὖν ἔτι λεπτομερέ-
 στερον τὰς διαφορὰς τῶν εἰρημένων ὀνομάτων διασκέψασθαι
 καὶ ἐπιθεωρῆσαι, ὥστε μὴ τῷ πλήθει μόνον ἰκανὰ εἶναι λέγεσθαι,
 ἀλλὰ καὶ τοῖς δεινότερον διακωδωνίζειν ταῦτα βουλομένοις ἀνά-
 15 λωτα καὶ ἀνεπηρέαστα διαμένειν.

Ἐκ τοῦ λόγου,

*ὅτι Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης εἰς ὁ νομοθέτης,
 καὶ εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἱερέως, καὶ περὶ μετανοίας.*

Ὅτι φησὶν ὁ Παῦλος, «Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ Εὐαγγέλιον
 20 δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται». Πῶς οὖν δικαιο-
 σύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται; Πῶς; Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος νό-
 μος Ἰουδαίοις μόνοις ἐδέδοτο, καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τῆς αὐ-
 τῆς ὑπαρχόντων δημιουργίας καὶ φύσεως, τὸ δὲ Εὐαγγέλιον πᾶ-
 σιν ὁμοτίμως τοῖς ὁμοφύεσιν, εἰκότως ἐν αὐτῷ δικαιοσύνη Θεοῦ
 25 ἀποκαλύπτεται, καὶ καλεῖται δικαιοσύνης Εὐαγγέλιον. Ἐν τοί-
 νυν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ οὐκ ἦν ἡ κλησις δικαία· οὐ γὰρ ὁμοίως
 πάντα ἐκάλει καὶ ἐφώτιζε, τοὺς Ἰουδαίους δὲ μόνους. Οὐκ ἦν
 δικαία, ἀλλ' οἰκονομική, προπαρασκευάζουσα ὁδὸν τῇ δικαιοσύ-
 νῃ. Οὐ λέγω ταύτην δικαίαν κάκεινην ἄδικον, ἀλλ' ἐκείνην ὁδὸν
 30 ταύτης καὶ προκατασκευὴν ταύτης. Ὑπελάμβανον οἱ Ἰουδαῖοι,

κάποιος ἀπευθύνεται στὸν Θεὸ ἔναντιον ἐκείνων ποὺ ἀδικοῦν καὶ τὸν καλεῖ πρὸς ἐκδίκηση. Ὅτι ἡ ἔντευξη δὲν εἶναι (λέγει) ἱκεσία, ἀλλὰ ἐρώτηση καὶ ἀποδοχὴ ἀπόκρισης, λέγει ὁ Θεὸς στὸν Ἡλία: «Γιατί εἶσαι ἐδῶ, Ἡλία;», στήν ἐρώτηση ὁ Ἡλίας ἀπαντᾷ: «Ἐχω κυριευθεῖ ἀπὸ μεγάλο ζῆλο γιὰ σένα τὸν Κύριο τὸν παντοκράτορα, ἐπειδὴ σὲ ἔχουν ἐγκαταλείψει οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραήλ»⁶⁸, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐδῶ δὲν εἶναι δέηση, ἀλλὰ ἐρώτηση καὶ ἀπόκριση, καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἔγινε ἡ ἔντευξη. Καὶ ἀπὸ ποῦ γίνεται αὐτὸ φανερό; Ἀκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος: «Δὲν διαβάσατε τί λέγει ἡ Γραφή γιὰ τὸν προφήτη Ἡλία; Ὅτι ἀπευθύνεται στὸν Θεὸ ἔναντιον τοῦ Ἰσραήλ»⁶⁹. Ἐπομένως ἡ ἔντευχια (ἔντευξη) δὲν εἶναι δέηση.

Αὐτὰ βέβαια λέγει ὁ Χρυσόστομος. Πρέπει ὅμως νὰ ἐξετάσομε καὶ νὰ συζητήσομε λεπτομερέστερα τὶς διαφορὲς τῶν λέξεων ποὺ ἀναφέραμε, ὥστε νὰ μὴν ἱκανοποιοῦν λεγόμενες μόνο τοὺς πολλούς, ἀλλὰ καὶ νὰ παραμείνουν ἀκλόνητα καὶ ἀνεπηρέαστα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θέλουν αὐτὰ νὰ τὰ διατυμπανίζουν μὲ μεγαλύτερη μανία.

**Ἐκ τῶν λόγων, ὅτι ἕνας εἶναι ὁ νομοθέτης
τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης.**

Ἐπίσης γιὰ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἱερέα καὶ γιὰ τὴν μετάνοια.

Ὁ Παῦλος, λέγει, εἶπε, «Δὲν ντρέπομαι γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο· γιὰτὶ ἀποκαλύπτεται σ' αὐτὸ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ»⁷⁰. Πῶς ἀποκαλύπτεται σ' αὐτὸ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ; Πῶς; Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος νόμος εἶχε δοθεῖ μόνο στοὺς Ἰουδαίους, παρόλο ποὺ καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἀνῆκαν στήν ἴδια δημιουργία καὶ εἶχαν τὴν ἴδια φύση, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιο ἔχει δοθεῖ ἰσότιμα σὲ ὅλους ποὺ εἶχαν τὴν αὐτὴ φύση, γι' αὐτὸ εὐλόγα ἀποκαλύπτεται σ' αὐτὸ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, καὶ καλεῖται Εὐαγγέλιο τῆς δικαιοσύνης. Στὴν Παλαιὰ δηλαδὴ Διαθήκη δὲν ἦταν ἡ κλήση δίκαια, γιὰτὶ δὲν καλοῦσε καὶ δὲν φώτιζε ὅλους ὅμοια, ἀλλὰ μόνο τοὺς Ἰουδαίους. Δὲν ἦταν λοιπὸν δίκαια, ἀλλὰ γινόταν κατ' οἰκονομία, ποὺ προετοίμαζε τὴν ὁδὸν ποὺ ὁδηγοῦσε στὴ δικαιοσύνη. Δὲν λέγω δίκαια αὐτὴ καὶ ἐκείνη ἀδίκη, ἀλλ' ἐκείνη ὁδὸν γι' αὐτὴ καὶ προκατασκευὴ αὐτῆς. Ὑπέθεταν οἱ

70. Ρωμ. 1, 16 καὶ 17.

ὅτι καὶ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῖς δοθήσεται μόνοις, ὥσπερ καὶ ὁ νόμος ἐξέβη δὲ παρ' ἐλπίδας ἢ προσδοκία. Διὸ καὶ Δαβὶδ λέγει· «Υπελάβομεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου»· εἶτα «Κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεός, οὕτω καὶ ἡ αἴνεσίς σου», οὐχὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου μόνον, ἀλλ' «ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς». Καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι τὸ ἐλεῆσαι τὰ πέρατα τῆς γῆς δικαιοσύνη ἐστίν, ἐπάγει· «Δικαιοσύνης πλήρης ἡ δεξιὰ σου».

«Ὁ Κύριος», φησὶν, «ἐβασίλευσε». Ἰωῶς «ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν;». Ἐρ' ὡς πρόσφατον λαβὼν τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα; Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν, «Ὁ Κύριος βασιλεύει», τὴν αἰδιον αὐτοῦ ἡρμήνευεν ἐξουσίαν, εἰπὼν δέ, «ἐβασίλευσε», τὴν διὰ σαρκὸς αὐτοῦ οἰκονομίαν λέγει, δι' ἧς ἡ φύσις ἡμῶν τὴν ἐπικράτειαν τοῦ διαβόλου, τῆς ἁμαρτίας, τοῦ θανάτου ἀποσεισαμένη, ἐπέγνω πλάστην τὸν ὡς ἀληθῶς βασιλέα, τὸν χορηγὸν τῆς ἀφθαρσίας, τῆς ἀναστάσεως
 15 Εὐαγγελίζεται τοίνυν ὁ Δαβὶδ τοῖς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ὑπὸ τοῦ θανάτου, ὑπὸ τοῦ διαβόλου πάλαι βασιλευμένοις, ὅτι ὁ ζυγὸς ἐκεῖνος συντέτριπται, τὸ κράτος λέλνται, καὶ βασιλεύει πάντων ὁ Κύριος. Ὡς καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔφη· «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς». Πρὶν δὲ ἐβασίλευεν ἡμῶν ὁ θάνατος
 20 καὶ ἡ ἁμαρτία· «Ἐβασίλευσε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως» καὶ ἐξῆς, καὶ ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ διαβόλου· «Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐμερίσθη ἡ βασιλεία αὐτοῦ». Ὡστε ἐβασίλευε πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ τοῦ γένους ἡμῶν ὁ Σατανᾶς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἁμαρτία. Λέγει γὰρ πάλιν ὁ Παῦλος· «Ὡσπερ
 25 γὰρ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι, οὕτω καὶ ἡ χάρις βασιλεύει διὰ Χριστοῦ». Ὁ Κύριος ἐβασίλευσε· πέπανται τῆς ἁμαρτίας τὸ κράτος, τοῦ θανάτου, τοῦ διαβόλου. Οὐκοῦν «ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ», ἡ φύσις ἡ γηγενής, ἡ ποτε πλανωμένη, νῦν δὲ δοξαζομένη, ἡ ποτε ἐν τάφοις, νῦν ἐν θρόνοις.

30 Ὅτι, φησὶν, οἰκονομίας ἦν τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ, ἀλλ'

71. Ψαλμ. 47, 10.

74. Ψαλμ. 96, 1.

72. Ὅπ. π. 11.

75. Ματθ. 28, 18.

73. Ψαλμ. 47, 11.

76. Ρωμ. 5, 14.

Ἰουδαῖοι ὅτι καὶ τὸ Εὐαγγέλιο θὰ δοθεῖ μόνο σ' αὐτούς, ὅπως εἶχε δοθεῖ καὶ ὁ νόμος. Ἀλλὰ ἡ προσδοκία τους δὲν εἶχε τὴν κατάληξη πὺν περίμεναν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· «Νομίσαμε, Θεέ μου, ὅτι τὸ ἔλεός του θὰ ἐκδηλωθεῖ ἀνάμεσα στὸ λαό σου»⁷¹. Καὶ στή συνέχια· «Ἀνάλογη μὲ τὸ ὄνομά σου, Θεέ μου, θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐξύμνησή σου»⁷², ὅχι μόνο ἀνάμεσα στὸ λαό σου, ἀλλὰ καὶ στὰ πέρατα τῆς γῆς. Καὶ γιὰ νὰ δείξει ὅτι τὸ νὰ ἐλεήσει τὰ πέρατα τῆς γῆς εἶναι δεῖγμα δικαιοσύνης, προσθέτει· «τὸ χέρι σου εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ δικαιοσύνη»⁷³.

«Ὁ Κύριος», λέγει, «ἐβασίλευσε»⁷⁴. Πῶς «ἐβασίλευσε ὁ Κύριος»; Ἐχοντας λάβει ἄραγε πρόσφατα τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας; Γιατὶ ἂν ἔλεγε «ὁ Κύριος βασιλεύει», θὰ ἔδειχνε τὴν αἰώνια ἐξουσία του, μὲ τὸ νὰ πεῖ ὅμως, «ἐβασίλευσε», ἐννοεῖ τὴν ἐνανθρώπησή του, μὲ τὴν ὁποία ἡ φύση μας ἀποτίναξε τὴν κυριαρχία τοῦ διαβόλου, τῆς ἁμαρτίας, τοῦ θανάτου, ἀναγνώρισε τὸν δημιουργό ὡς τὸν ἀληθινὸ βασιλέα, τὸν χορηγὸ τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς ἀνάστασης. Εὐαγγελίζεται λοιπὸν ὁ Δαβὶδ σ' αὐτούς πὺν εἶχαν παλαιὰ βασιλιά τους τὸν διάβολο, τὴν ἁμαρτία, τὸ θάνατο, ὅτι ὁ ζυγὸς ἐκεῖνος συντρίφθηκε, ἡ κυριαρχία του καταλύθηκε, καὶ βασιλιάς ὄλων εἶναι ὁ Κύριος, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος μετὰ τὴν ἀνάσταση εἶπε· «Μοῦ δόθηκε ὅλη ἡ ἐξουσία στὸν οὐρανὸ καὶ πᾶνω στή γῆ»⁷⁵. Προηγουμένως βασίλευσε σὲ μᾶς ὁ θάνατος καὶ ἡ ἁμαρτία· γιατί λέγει· «Ὁ θάνατος βασίλευσε σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὸν Μωυσῆ»⁷⁶ καὶ ἐξῆς. Καὶ ὁ Σωτῆρας λέγει γιὰ τὸ διάβολο· «Καὶ ἂν ὁ Σατανᾶς ἐκδιώκει τὸ Σατανᾶ, διασπάσθηκε ἡ βασιλεία του»⁷⁷. Ὡστε πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ βασίλευσε στὸ ἀνθρώπινο γένος ὁ Σατανᾶς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἁμαρτία. Γιατὶ λέγει πάλι ὁ Παῦλος· «Ὡπως βασίλευσε ἡ ἁμαρτία στὸ θνητό μας σῶμα, ἔτσι θὰ βασιλεύσει καὶ ἡ χάρις διὰ τοῦ Χριστοῦ»⁷⁸. Βασίλευσε ὁ Κύριος· καταργήθηκε τὸ κράτος τῆς ἁμαρτίας, τοῦ θανάτου, τοῦ διαβόλου. Ἐπομένως, «Ἄς νοιώσει ἀγαλλίαση ἡ γῆ»⁷⁹, ἡ πλασμένη ἀπὸ τὸν πηλὸ φύση, αὐτὴ πὺν κάποτε ἦταν στήν πλάνη καὶ τώρα δοξάζεται, ἡ ἄλλοτε στοὺς τάφους, καὶ τώρα στοὺς θρόνους.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ ὅσα λέγονται, λέγει, στήν Παλαιὰ Διαθή-

77. Ματθ. 12, 26.

78. Ρωμ. 5, 21.

79. Ψαλμ. 96, 1.

οὐκ ἀρεσκείας Θεοῦ καὶ προηγουμένης εὐδοκίας, καὶ τύποι τῶν
 μελλόντων καὶ σκιαί, ἀλλ' οὐκ αὐτὰ τὰ πράγματα. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν
 ἐπ' αὐτῶν ἀλλὰ μὲν τὰ σχήματα, ἄλλα δὲ τὰ νοήματα. Οἷον οὐ
 πάντως Θεὸς ἀναπαύεται ὑακίνθῳ καὶ πορφύρῳ καὶ κόκκῳ καὶ
 5 δύσσω (Θεὸς γὰρ ψυχῶν ἀπαιτεῖ καθαρότητα, οὐ σωματῶν ἄνθη
 καὶ λαμπρότητα), ἀλλ' ἐν ταῖς σωματικαῖς φαιδρότησι τὴν εἰκόνα
 τῶν ἀρετῶν διαγράφει. Εἰ γὰρ ταῖς στολαῖς ἐκείναις ὡς ἀληθῶς
 ἀνεπαύετο, πῶς τὸν Μωϋσῆν πρὸ τοῦ Ἀαρῶν οὐκ ἐνέδυσεν, ἀλλ'
 ἦν ἐκεῖνος οὐκ ἐνεδύσατο, ταύτην τοὺς ἱερέας ἠμφίεσε; Καὶ Μω-
 10 υῆς μὲν οὐκ ἐλούσθη ὕδατι, καὶ ἔλουε. Διὰ τί; Ἴνα μάθῃς ὅτι
 οὐκ ἦν ταῦτα προηγούμενα τῷ Θεῷ, ὅτι τῷ τελείῳ πρὸς κόσμον
 ἀρκεῖ ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅτι ταῦτα τύπος ἦν τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' οὐκ ἀρε-
 τή.

Ἵτι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, φησὶν, ἔφερεν ὁ ἀρχιερεὺς τιάραν, διό-
 15 τι τὸν προχειριζόμενον ἀπάντων κεφαλὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς
 ἔχειν τὴν ἐξουσίαν ἔδει, καὶ εἰδέναι ὅτι κεφαλὴ τῶν ἄλλων προ-
 βαλλόμενος καὶ αὐτὸς ὑπὸ κεφαλὴν ἐστὶ τὸν κοινὸν ἀπάντων Δε-
 σπότην καὶ ἐξουσιαστήν· ἀπολελυμένη γὰρ αὐθεντεία καὶ αὐτό-
 νομος ἀφόρητός ἐστι καὶ χαλεπή. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ χάριτι οἱ
 20 ἀρχιερατεύειν τελούμενοι τὸ Εὐαγγέλιον ἐπὶ κεφαλῆς δέχονται,
 ἵνα μάθῃ ὁ χειροτονούμενος ὅτι τὴν ἀληθινὴν τοῦ Εὐαγγελίου τι-
 ἄραν λαμβάνει, καὶ ὅτι, εἰ καὶ τῶν ἄλλων ἱερουργεῖται κεφαλὴ,
 ἀλλ' οὐκ αὐτὸς ὑπὸ τούτους τελεῖ τοὺς νόμους, καὶ τῶν ἄλλων
 κρατῶν, τῷ νόμῳ κρατεῖται.

25 Ἴλλ' ἡ μὲν τιάρα τὴν ἐξουσίαν ἐτύπου, ἣν τε αὐτὸς εἶχε τοῦ
 λαοῦ καὶ ὑφ' ἣν αὐτὸς ἀνεφέρετο τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ πέταλον τὸ
 χρυσοῦν, ἐν ᾧ τὸ ὄνομα ἐκεκόλαπτο τοῦ Θεοῦ, ἐπέκειτο μὲν τῷ
 στήθει, φυλακῆς δ' ἐπέιχε τύπον τῶν ἐν καρδίᾳ κινήματων, καὶ
 ὡς δεῖ ταῦτα καταρρυθμίζειν τῇ πρὸς τὸ Θεῖον νεύσει καὶ ἀναφο-
 30 ρᾷ. Ἐπὶ δὲ τῶν ὤμων σμαράγδου λίθοι δύο, ἔχοντες τὰς ἐξ φυλᾶς
 ἐντεῦθεν καὶ τὰς ἐξ ἐντεῦθεν. Οὗτοι δὲ σύμβολον ἦσαν τῆς ὄψεως
 τῆς ἀρχιερατικῆς. Ἐχει γὰρ ἡ τοῦ σμαράγδου ψῆφος καὶ χλωρό-

κη ἀναφέρονται στήν οἰκονομία (ὄχι βέβαια ἐπειδὴ ἄρεσαν αὐτὰ στὸν Θεὸ καὶ τὸν εὐχαριστοῦσαν), καὶ ἦταν προτυπώσεις καὶ σκιές τῶν μελλοντικῶν, καὶ ὄχι τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Καὶ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς σ' αὐτὰ ἄλλα νὰ εἶναι τὰ σχήματα καὶ ἄλλα τὰ νοήματα. Γιὰ παράδειγμα, ὁ Θεὸς δὲν ἀναπαύεται ὅπως οἴεται στὸ ὑακίνθινο χρῶμα καὶ στήν πορφύρα καὶ στὸ κόκκινο καὶ στὴ βύσσο (γιατὶ ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ καθαρότητα ψυχῶν, ὄχι ἄνθη σωμάτων καὶ λαμπρότητες), ἀλλὰ μὲ τις σωματικὲς ὁμορφιὲς ζωγραφίζει τὴν εἰκόνα τῶν ἀρετῶν. Γιατί, ἂν πραγματικὰ ἀναπαυόταν μ' αὐτὲς τις στολές, πῶς δὲν ἔντυσε τὸν Μωυσῆ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἄαράν, ἀλλὰ τὴν ἐνδυμασία ποὺ δὲν φόρεσε σ' ἐκεῖνον τὴν ἔδωσε στοὺς ἱερεῖς; Καὶ ὁ Μωυσῆς βέβαια δὲν λούσθηκε μὲ νερὸ, ἔλουζε ὅμως. Γιατί; Γιὰ νὰ μάθεις ὅτι αὐτὰ δὲν εἶχαν πρωτεριότητα γιὰ τὸν Θεό, ἐπειδὴ γιὰ τὸν στολισμὸ τοῦ τέλειου ἀρκεῖ ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅτι αὐτὰ ἦταν τύπος τῆς ἀρετῆς, καὶ ὄχι ἡ ἀρετὴ.

Στὸ κεφάλι του, λέγει, ὁ ἀρχιερέας φοροῦσε τιάρα, ἐπειδὴ αὐτὸς ποὺ προχειριζόταν ὡς κεφαλὴ ὄλων, ἔπρεπε νὰ ἔχει τὴν ἐξουσία στήν κεφαλὴ καὶ νὰ γνωρίζει ὅτι, προβάλλοντας ὡς κεφαλὴ τῶν ἄλλων, εἶναι κι αὐτὸς κάτω ἀπὸ κάποια κεφαλὴ, τὸν κοινὸ ὄλων Δεσπότη καὶ Κύριο. Γιατὶ αὐθεντία ἀπόλυτη καὶ αὐτόνομη εἶναι ἀνυπόφορη καὶ βαριά. Γι' αὐτὸ καὶ στήν περίοδο τῆς χάριτος ὅσοι χειροτονοῦνται νὰ ἀρχιερατεύουν δέχονται τὸ Εὐαγγέλιο στήν κεφαλὴ τους, γιὰ νὰ μάθει ὁ χειροτονούμενος, ὅτι δέχεται τὴν ἀληθινὴν τιάρα, τὸ Εὐαγγέλιο, καὶ ὅτι, ἂν καὶ χειροτονεῖται κεφαλὴ τῶν ἄλλων, ὅμως καὶ ὁ ἴδιος διατελεῖ κάτω ἀπὸ τοὺς νόμους αὐτοῦς, καὶ ἐξουσιάζοντας τοὺς ἄλλους, ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὸν νόμο.

Ἡ τιάρα λοιπὸν προτύπωνε τὴν ἐξουσία ποὺ αὐτὸς εἶχε πάνω στὸ λαὸ καὶ ἐκείνη κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία αὐτὸς τελοῦσε, τὴν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ. Τὸ χρυσὸ πέταλο, ὅπου εἶχε χαραχθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἦταν πάνω στὸ στήθος καὶ ἦταν τύπος τῆς φυλακῆς τῶν κινήματων τῆς καρδιάς, καὶ ὅτι πρέπει αὐτὰ νὰ ἀρμονίζονται σύμφωνα μὲ τὴν ὑποταγὴ καὶ τὴν ἀναφορὰ στὸν Θεό. Ἐπάνω στοὺς ὤμους ἦταν δύο σμαράγδια, ἔχοντας γραμμένες ἐπάνω τους τὶς ἕξι φυλὲς τὸ ἓνα καὶ τὶς ἕξι τὸ ἄλλο. Αὐτὰ συμβόλιζαν τὴν ἀρχιερατικὴ ὄραση. Γιατὶ ἡ

τητα εὐπρεπῆ καὶ καθαρότητα διαυγῆ, κατόπτρου δύναμιν ὑποφαίνουσα· καὶ γὰρ δεῖ τὸν ἱερέα καὶ ἀσκήσει νήφειν καὶ τὸν βίον τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὥσπερ κάτοπτρον παρέχειν. Ἐπὶ τῶν ὤμων δὲ ἡ σμάραγδος, ἐπειδὴ πράξεώς ἐστι σημεῖον· ἡ γὰρ πρακτικὴ δύναμις τῶν ὤμων ἤρτηται. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ λέγει· «Θεὸς τὴν καρδίαν σου ἐπὶ τῶν ὤμων σου, θύγατερ ἠτιμωμένη, ὅτι Κύριος κτίζει σε εἰς σωτηρίαν». Τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὤμους εἰς πράξεις ἡ Γραφὴ λαμβάνει, ὡς ὅταν λέγῃ περὶ τοῦ Δαβίδ· «Καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὠδήγησεν αὐτούς».

10 Ἐνήσαν δὲ τῷ λογεῖῳ τῷ ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ οἱ δώδεκα λίθοι ἐνηρμοσμένοι, τὰς δώδεκα φυλὰς ὑποδηλοῦντες

Καὶ ὄρα ἄνω μὲν καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων μία ἦν φύσις τῶν λίθων ὁ σμάραγδος, κάτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους οἱ δώδεκα, αἰνιττομένου τοῦ λόγου, ὅτι ἄνωθεν ἅπαντες ἐκ μιᾶς προήλθομεν φύσεως, 15 προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου διαφόροις γνώμαις ἐμερίσθημεν· καὶ τὸ μὲν δίδωσι τῇ γνώμῃ, τὸ δὲ τῇ φύσει. Ὑπὸ δὲ τὸ κράσπεδον τοῦ ἱερέως, τὸ λεγόμενον λῶμα, ἄνθη ῥόαι καὶ ῥοῖσκοι χρυσοῖ καὶ κώδωνες ἀπηώρηντο. Καὶ πῶς ἂν εἶῃ Θεῷ ταῦτα κατὰ πρῶτον λόγον ἀρέσκοντα; Ἄλλ' ἐν τῷ σχήματι τοῦ ἱερέως ἐφήκεν ἐξείκο-

20 νίξεσθαι τὰς ἀρετάς. Κάτω ἄνθη καὶ καρποὶ τὰ τῶν ἀρετῶν κατορθώματα, ἅτινά ἐστιν ἐλεημοσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ φιλανθρωπία καὶ τῶν ἄλλων ὁ σύστοιχος αὐταῖς χορός.

Ἵτι, φησί, «μὴ μετάβαλλε ῥήματα Θεοῦ ζῶντος». Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτίσθη· τί ἀναιρεῖς τὰ ὀνόματα 25 τα τὰ ζῶντα, καὶ εἰσάγεις ὀνόματα λογισμῶν, γέννημα λέγων καὶ ἀγέννητον καὶ γεννητόν, ὃν αἰεὶ καὶ μὴ ὃν αἰεὶ; Τούτων ἀνέχεται Θεὸς τῶν ματαίων ῥημάτων; Ἐν ῥῆμα ἵνα μεταβάλῃ, προφήτης ποτὲ ἐκινδύνευσεν ἀπολέσθαι. Καὶ βλέπε ῥήματος μικροῦ ἀκριβολογίαν. Τὰ ῥήματα τῶν προφητῶν τινες ἐκάλουν ὑπὸ ἀπειρίας 30 λῆμμα Κυρίου. Λέγει ὁ Θεὸς διὰ Ἡσαΐου· «Ἐὰν ἐρωτήσῃ σε ὁ

80. Ἱερ. 38 (Μασ. 31), 22.

81. Ψαλμ. 71, 72

πέτρα τοῦ σμαραγδιοῦ καὶ ὠραῖο πράσινο χρῶμα ἔχει καὶ καθαρότητα καὶ διαύγεια, πού ἔχει τὴν ἰδιότητα καθρέφτη. Γιατὶ πρέπει ὁ ἱερέας καὶ μὲ τὴν ἄσκηση νὰ εἶναι νηφάλιος καὶ νὰ προσφέρει τὴ ζωὴ του στὸ λαὸ σὰ καθρέφτη. Τὸ σμαράγδι τοποθετεῖται στοὺς ὤμους, ἐπειδὴ εἶναι σημάδι πράξης· γιατί ἡ πρακτικὴ δύναμη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ὤμους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς λέγει στὴ Ἱερουσαλήμ: «Ἀπόθεσε τὴν καρδιά σου στοὺς ὤμους σου, κόρη ἀτιμασμένη, γιατί ὁ Κύριος σέ οἰκοδομεῖ γιὰ τὴ σωτηρία σου»⁸⁰. Γιατὶ τὰ χέρια καὶ τοὺς ὤμους ἡ Γραφὴ τὰ ἐκλαμβάνει ὡς πράξεις, ὅπως ὅταν λέγει γιὰ τὸν Δαβὶδ· «Καὶ τοὺς ὀδήγησε μὲ τὰ συνετὰ ἔργα τῶν χειρῶν του»⁸¹. Στὸ λογεῖο πού κρεμόταν πάνω στὸ στήθος ἦταν προσαρμοσμένοι οἱ δώδεκα λίθοι, δηλώνοντας τὶς δώδεκα φυλὲς τοῦ Ἰσραὴλ.

Καὶ προῤσεχε, ἐπάνω καὶ στοὺς ὤμους ἦταν ἡ ἴδια φύση τῶν πετραδιῶν, τὸ σμαράγδι, ἐνῶ κάτω καὶ πάνω στὸ στήθος οἱ δώδεκα λίθοι, ὑπαινισσόμενος ὁ λόγος ὅτι ὅλοι προήλθαμε ἀπὸ ἄνω ἀπὸ μιὰ φύση, καθὼς ὅμως προχωροῦσε ὁ χρόνος μοιρασθήκαμε σὲ διάφορες γνῶμες· τὸ ἓνα τὸ ἀποδίδει στὴ γνώμη, ἐνῶ τὸ ἄλλο στὴ φύση. Κάτω στὸ κράσπεδο τοῦ ἱερέα, τὸ λεγόμενο λῶμα, ὑπῆρχαν ἄνθη καὶ ρόδια καὶ κρέμονταν χρυσοὶ θύσανοι καὶ κουδουνάκια. Καὶ πῶς μποροῦσαν αὐτὰ νὰ εἶναι ἄρεστὰ μὲ πρῶτο λόγο στὸν Θεό; Ἀλλὰ τὰ ἔβαλε ἐπάνω στὸ φόρεμα τοῦ ἱερέα γιὰ νὰ ἐξεικονίζονται οἱ ἄρετές. Κάτω τὰ ἄνθη καὶ οἱ καρποὶ εἶναι τὰ κατορθώματα τῶν ἀρετῶν, πού εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φιλάνθρωπία καὶ ὁ σύστοιχος μ' αὐτὲς χορὸς τῶν ἄλλων ἀρετῶν.

Μὴ μεταβάλλεις, λέγει, τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος⁸². Βαπτίσθηκες στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ ἀναιρεῖς τὰ ὀνόματα ποῦ ζοῦν, καὶ εἰσάγεις ὀνόματα λογισμῶν, λέγοντας γέννημα ἀγέννητο καὶ γεννητό, πού ὑπάρχει πάντοτε καὶ πού δὲν ὑπάρχει πάντοτε; Αὐτὰ τὰ δίχως νόημα ὀνόματα τὰ ἀνέχεται ὁ Θεός; Γιὰ νὰ μεταβάλλει μιὰ λέξη κάποιος προφήτης κινδύνευσε κάποτε νὰ χαθεῖ. Καὶ πρόσεχε ἀκριβολογία μικρῆς λέξης. Τοὺς λόγους τῶν προφητῶν ἀπὸ ἀπειρία μερικοὶ τοὺς ἔλεξαν “λήμμα Κυρίου”. Λέγει ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ

82. Δευτ. 4, 2.

λαός ἢ ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ προφήτης, καὶ εἶπη σοι τί τὸ λῆμμα, εἶπέ αὐ-
τοῖς, ὅτι τὸ λῆμμα Κυρίου ὑμεῖς ἐστε. Λήψομαι γὰρ ὑμᾶς καὶ ῥά-
ξω ὑμᾶς, ἵνα μὴ λέγητε λῆμμα». Ἐν ῥῆμα ἵνα μὴ μεταποιηθῆ,
ἀπειλεῖ ὁ Θεός, καὶ σὺ ὁλόκληρον δογμάτων ἀκριθείαν διαστρέ-
5 φων νομίζεις διαφυγεῖν τὰς τοῦ Θεοῦ χειράς;

Ἐκ τοῦ εἰς τό,

**«Ἄρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμις μου
ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται».**

Ἐπισημασθέντος ὅτι ἦλθε, φησὶ, παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς ἀν-
10 θρώπους πρεσβευτῆς· ἐσφάγη ὁ πρεσβευτῆς καὶ τότε γέγονεν ἡ
εἰρήνη, ἀλλ' οἱ πρέσβεις ἐρχόμενοι καὶ δῶρα φέρουσι καὶ δῶρα
λαμβάνουσι. Ποῖον οὖν ἦκε φέρων δῶρον, καὶ ποῖον ἀντέλαβε;
Παράδοξον τὸ δῶρον, ὡς καὶ ὁ πρεσβευτῆς παράδοξος. Τὸ αἷμα
αὐτοῦ φέρων ἦλθε δῶρον, τὸ σῶμα αὐτοῦ ἦλθε φέρων δῶρον.
15 Καὶ τί παρ' ἐμοῦ ἔλαβε δῶρον; Πίστιν. Καὶ τί ἀντ' αὐτῆς μοι πα-
ρέσχε; Χάριν. Ἐπίστευσα ἐγώ, ἐχαρίσατο ἐκεῖνος, ἐλύθη ἡ ἔχθρα.
Ὁ πρεσβευτῆς ὅταν ἔλθῃ πρὸς ἔθνος, οὐκ ἀξιοῖ τινι τῶν ἀγοραί-
ων ἢ πενήτων διαλεχθῆναι, ἀλλ' εὐθύς τῷ βασιλεῖ πρόσεισιν. Οὗ-
τος δὲ ὁ πρεσβευτῆς ἦλθε, καὶ εὐθέως πόρνη καὶ ληστῆ καὶ τελώ-
20 νη καὶ μάγοις διειλέχθη. Εἶδες πρεσβευτοῦ φιλανθρωπίαν; Οὐ
γὰρ πρὸς ἓνα καὶ δεύτερον ἦλθεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν κοινὴν φύσιν
καὶ ἦλθε τὸ ἐμὸν περιδεβλημένος ἱμάτιον, ἵνα μὴ γυμνῇ τῇ θεότη-
τι παραγενόμενος φοβήσῃ τὴν θήραν.

Ἐκ τοῦ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου,

25 **«Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν,
ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα».**

Ἐπισημασθέντος ὅτι φασὶν οἱ Ἕλληνοῖσι καὶ τὸ Ἰουδαῖον, τί κομπάζει Παῦ-
λος λέγων, «Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα· εἴ-
τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις»; Ἐγὼ γάρ, φησὶ, καινὸν οὐδὲν βλέ-

83. Ἰερ. 23, 33.

84. Β' Κορ. 12, 9.

Ἡσαΐα· «Ἄν σέ ἐρωτήσῃ ὁ λαὸς ἢ ὁ ἱερέας ἢ ὁ προφήτης καὶ σοῦ πεῖ, Τί εἶναι τὸ λῆμμα; πές τους, ὅτι τὸ λῆμμα τοῦ Κυρίου εἶστε ἐσεῖς. Γιατὶ θὰ σᾶς συλλάβω καὶ θὰ σᾶς συντριψῶ, γιὰ νὰ μὴ λέτε λῆμμα»⁸³. Γιὰ νὰ μὴ μεταβληθεῖ μιὰ λέξη, ὁ Θεὸς ἀπειλεῖ, καὶ σὺ πού διαστρέφεις τελείως τὴν ἀκρίβεια τῶν δογμάτων νομίζεις ὅτι θὰ διαφύγεις τὰ χέρια τοῦ Κυρίου;

Ἐκ τὸ λόγῳ τοῦ στοῦ χωρίῳ·

«Σοῦ ἀρκεῖ ἡ χάρη μου· γιὰτὶ ἡ δύναμή μου ἐκδηλώνεται τέλεια στὴν ἀδυναμία»⁸⁴.

Ἦρθε, λέγει, ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα πρεσβευτὴς στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ πρεσβευτὴς θανατώθηκε, καὶ τότε ἔγινε εἰρήνη. Ἄλλὰ οἱ πρεσβευτὲς ὅταν ἔρχονται καὶ φέρνουν δῶρα καὶ παίρνουν δῶρα. Ποιὸ δῶρο λοιπὸν ἦρθε καὶ μᾶς ἔφερε καὶ ποιὸ δῶρο ἔλαβε; Εἶνα παράδοξο τὸ δῶρο, ὅπως εἶναι παράδοξος καὶ πρεσβευτὴς. Ἦρθε μᾶς ἔφερε δῶρο τὸ αἷμα του. Καὶ τί δῶρο ἔλαβε ἀπὸ ἐμένα; Τὴν πίστη. Καὶ τί ἀντίδωρο μοῦ ἔδωσε γι' αὐτήν; Τὴ χάρη. Ἐγὼ πίστεψα, ἐκεῖνος μοῦ ἔδωσε τὴ χάρη του, ἡ ἔχθρα διαλύθηκε. Ὅταν ὁ πρεσβευτὴς πηγαίνει σὲ μιὰ χώρα δὲν θέλει νὰ μιλήσῃ μὲ κάποιον ἀνθρώπο τῆς ἀγορᾶς ἢ μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς πολίτες, ἀλλὰ ἀμέσως πηγαίνει στὸν βασιλιὰ. Ὁ δικὸς μας ὅμως ὁ πρεσβευτὴς ἦρθε, καὶ ἀμέσως πλησίασε τὴν πόρνη καὶ τὸν ληστὴ καὶ τὸν τελώνη καὶ τοὺς μάγους. Βλέπεις τὴ φιλανθρωπία τοῦ πρεσβευτῆ μας; Δὲν ἦρθε σ' ἓναν ἢ δύο, ἀλλὰ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἦρθε φορώντας τὸ δικό μου ἔνδυμα (τὴ σάρκα), γιὰ νὰ μὴ ἔρθῃ μὲ γυμνὴ τὴ θεότητά του καὶ προξενήσῃ φόβο στὸ θήραμά του.

Ἐκ τὸ λόγῳ τοῦ στοῦ χωρίῳ τοῦ Ἀποστόλου·

«Ἄν κάποιος ἀνήκει στὸν Χριστό, εἶναι νέα κτίσις· τὰ παλαιὰ πέρασαν, νά, ὅλα ἔγιναν καινούργια».

Οἱ Ἑλληνιστὲς καὶ οἱ Ἰουδαῖοι λένε· Γιατὶ κομπιάζει ὁ Παῦλος λέγοντας, «Τὰ παλαιὰ πέρασαν, νά, ὅλα ἔγιναν νέα. Ἄν κάποιος ἀνήκει στὸν Χριστό, εἶναι καινούργια κτίσις»⁸⁵; Γιατὶ ἐγὼ, λέγει, δὲν

85. Β' Κορ. 5, 17.

πα. Οὐ γὰρ ἔχεις ὀφθαλμούς ἵνα ἴδῃς ταῦτα. Δεῦρο, καὶ ποιήσω
 σοι ὀφθαλμούς, καὶ ὄρας. Καὶ σὺ ποιεῖς ὀφθαλμούς; Ναί. Καὶ δη-
 μιουργὸς εἶ; Καὶ πάνν. Σὺ ἀπονενόησαι; Οὐχί. Οὐκοῦν ποιήσον
 ὀφθαλμούς τοῦ σώματος; Οὐ, ἀλλὰ τὸ μείζον, τῆς διανοίας. Καὶ
 5 ποιεῖς μοι ὀφθαλμούς; Μάλιστα. Οὐ γὰρ ἔχω; Οὐχί. Σὺ δὲ ἔχεις;
 Ναί. Πῶς; εἶπέ μοι. Ὅταν ἀπέλθῃς εἰς ναόν, καὶ ἴδῃς ἐκεῖ ξόανον
 γυμνόν, λίθον ἄφωνον, καὶ εἴπῃς οὗτος ὁ Θεὸς ἐστίν, ἄρα ὀφθαλ-
 μούς ἔχεις; Μὴ γὰρ ὄφελός τι τῶν ἔξωθεν ὀφθαλμῶν, τῶν ἔνδον
 πεπηρωμένων; Ὅρας ὅτι χρεῖαν ἔχεις ἵνα ποιήσω σοι ὀφθαλμούς,
 10 ὥστε τὸν λίθον σε ἰδεῖν λίθον καὶ τὸ ξύλον ξύλον. Ὁφθαλμούς
 ἔχεις, ὅταν ἴδῃς ξύλον καὶ προσκυνήσῃς; Ὅταν λαβὼν αὐτὸ ἐγὼ
 καύσω, ἄρα ἔχεις ὀφθαλμούς τὸ καιόμενον θεὸν ὀνομάζων; Ὅταν
 τὰ πάθη θεοποιῆς, ὀφθαλμούς ἔχεις; Μεθύει ὁ ἄνθρωπος καὶ πε-
 ριφέρεται καὶ καταγελαῖται καὶ γίνεται ἀντὶ ἀνθρώπου ἄλογος· σὺ
 15 δὲ λέγεις ἢ μέθη θεὸς ὁ Διόνυσος, ἢ κλοπὴ θεὸς ὁ Ἑρμῆς.

Ὅρας ὅτι χρεῖα σοι ὀφθαλμῶν; Ὁ νόμος τὰ πάθη κολάζει,
 καὶ σὺ ταῦτα θεοποιῶν οὐκ αἰσθάνῃ. Εἰ βούλει δέ, πρόσχε, ὅπως
 γέγονε πάντα καινά. Κτίσις ἐν τῇ Γραφῇ λέγεται οὐ μόνον ἢ ἐκ
 τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴ, ἀλλὰ καὶ ἢ ἐκ τοῦ ὄντος ἐπὶ
 20 τὸ βέλτιον μεταβολή. Ἐκτισεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν, τοῦτ' ἐστίν ἐκ
 τοῦ μὴ ὄντος ἐργάσασθαι· κτίζει καὶ ὅταν τὸν πονηρὸν ἄνθρω-
 πον καλὸν ἀπεργάσῃται· ἐνταῦθα τὸ κτίζειν πραγμάτων ἐστίν ἐπὶ
 τὸ βέλτιον μεταβολή. Καὶ ἄκουσον τοῦ Δαβὶδ λέγοντος. Ἐπειδὴ
 γὰρ ἦν αὐτὸς καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐκτισμένη, ἐρρυπώθη δὲ τῇ
 25 μοιχείᾳ καὶ τῷ φόνω καὶ πρὸς φθορὰν κατεφέρετο, παρακαλεῖ
 τὸν Θεὸν καὶ λέγει· «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός». Ὁ
 οὐχ ὅτι πρότερον οὐκ εἶχε καρδίαν, οὐδὲ περὶ τῆς οὐσίας τῆς
 καρδίας λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς κοσμοῦσης αὐτὴν ἀρίστης πολιτεί-
 ας. Ἴδου τοίνυν κτίσις λέγεται οὐ μόνον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶ-
 30 ναι παραγωγὴ, ἀλλὰ καὶ ἢ τῆς οὐσίας διαφθορείσης εἰς τὸ βέλτι-
 ον μεταβολή. Οὕτω κτίζεται σώφρων ἢ πόρνη, οὕτως ἐλεήμων ὁ

βλέπω κανένα καινούργιο. Ἐπειδὴ δὲν ἔχεις μάτια γιὰ νὰ τὰ δεῖς αὐτά. Ἔλα, καὶ θὰ σοῦ δώσω μάτια καὶ θὰ βλέπεις. Καὶ ἐσὺ κάνεις μάτια; Ναί. Καὶ δημιουργὸς εἶσαι; Βεβαίως. Μήπως ἔχεις χάσει τὰ λογικά σου; Ὁχι. Θὰ κάνεις λοιπὸν μάτια τοῦ σώματος; Ὁχι, θὰ κάνω τὸ μεγαλύτερο· μάτια τῆς διάνοιας. Καὶ θὰ μοῦ κάνεις μάτια; Βεβαιώτατα. Δὲν ἔχω δηλαδή; Δὲν ἔχεις. Ἐσὺ ἔχεις; Ναί· Πῶς; πές μου. Ὅταν μεταβεῖς σ' ἓνα ναὸ καὶ δεῖς ἐκεῖ ἓνα γυμνὸ ἄγαλμα, μιὰ βουβὴ πέτρα, καὶ πεῖς, Αὐτὸς εἶναι ὁ θεός, ἔχεις ἄραγε μάτια; Μήπως ἔχεις καμμιά ὠφέλεια ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ μάτια, ὅταν τὰ ἐσωτερικὰ εἶναι ἀνάπειρα; Βλέπεις ὅτι ἔχεις ἀνάγκη νὰ σοῦ κάνω μάτια, ὥστε νὰ δεῖς τὴν πέτρα ὅτι εἶναι πέτρα καὶ τὸ ξύλο ξύλο; Ἐχεις μάτια, ὅταν δεῖς ἓνα ξύλο καὶ τὸ προσκυνήσεις; Ὅταν τὸ πάρω ἐγὼ καὶ τὸ κάψω, ἔχεις τὰχα μάτια ὀνομάζοντας θεὸ αὐτὸ ποῦ καίγεται; Ὅταν θεοποιεῖς τὰ πάθη, ἔχεις μάτια; Ὁ ἄνθρωπος μεθάει καὶ τρικλίζει καὶ τὸν περιγελοῦν καὶ ἀντὶ ἄνθρωπος γίνεται ἄλογος, ἐσὺ ὅμως ὑποστηρίζεις ὅτι ἡ μέθη εἶναι ὁ θεὸς Διόνυσος, ἡ κλοπὴ ὁ θεὸς Ἑρμῆς.

Βλέπεις ὅτι ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ μάτια; Ὁ νόμος τιμωρεῖ τὰ πάθη, καὶ ἐσὺ θεοποιώντας αὐτὰ δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεσαι. Ἄν ὅμως θέλεις, πρόσεξε πῶς ἔγιναν ὅλα καινούργια. Κτίση (δημιουργία) στὴ Γραφὴ λέγεται ὄχι μονάχα ἡ παραγωγὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξη, ἀλλὰ καὶ ἡ μεταβολὴ ἀπὸ τὴν ὑπαρξη στὸ καλύτερο. Δημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸ, δηλαδή τὸν δημιούργησε ἀπὸ τὸ μηδέν. Δημιουργεῖ καὶ ὅταν κάνει καλὸ τὸν πονηρὸ ἄνθρωπο. Ἐδῶ ἡ δημιουργία εἶναι ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων πρὸς τὸ καλύτερο. Ἄκουσε τὸν Δαβὶδ ποῦ τὸ λέγει. Ἐπειδὴ δηλαδή καὶ αὐτὸς καὶ ἡ καρδιά του εἶχαν δημιουργηθεῖ, καταρρυπώθηκε ὅμως ἀπὸ τὴ μοιχεία καὶ τὸν φόνο καὶ γλιστροῦσε στὴν καταστροφή, παρακαλεῖ τὸν Θεὸ καὶ τοῦ λέγει· «Δημιούργησε μέσα μου, Θεέ μου, καρδιά καθαρή»⁸⁶. Ὁχι ὅτι δὲν εἶχε προηγουμένως καρδιά, οὔτε μιᾶ γιὰ τὴν φύση τῆς καρδιάς, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἄριστο τρόπο ζωῆς ποῦ τὴ στολίζει. Νὰ λοιπὸν ποῦ κτίση (δημιουργία) λέγεται ὄχι μόνο ἡ δημιουργία τοῦ ὄντος ἀπὸ τὸ μηδέν, ἀλλὰ καὶ ἡ μεταβολὴ στὸ καλύτερο τῆς οὐσίας ποῦ ἔχει διαφθαρεῖ. Ἔτσι δημιουργεῖται ἡ πόρνη φρόνι-

ἄρπαξ, οὕτω μεταβάλλεται εἰς πρόβατον ὁ λύκος καὶ ὁ ἰέραξ εἰς περιστεράν. Δύο κτίσεις διὰ τοῦτο καὶ τὸ λουτρὸν κτίσμα λέγεται, τὸ λουτρὸν λέγω τῆς παλιγγενεσίας «Ἀποδυσάμενοι», γάρ φησι, «τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀναγεννώμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν».

ἽΟραξ οὖν ὅτι ἐστὶ καινὴ κτίσις; Τί γάρ μοι ὄφελος, ἐὰν γένηται οὐρανὸς καινὸς καὶ γῆ καινή, ἐγὼ δὲ ταῖς ἁμαρτίαις πεπαλαίωμαι; Ὁ οὐρανὸς οἶκός ἐστιν, ἐγὼ δὲ ὁ διαιτώμενος ἐν αὐτῷ καὶ νοσῶν. Ἐὰν ἰατρὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρρωστοῦντος εἰσέλθοι, καὶ τοῦ μὲν οὐδεμίαν πρόνοιαν λάβοι, λευκαίῃ δὲ τοὺς τοίχους καὶ χρυσογραφῇ τὸν ὄροφον, οὐκ ἂν εἶπες αὐτῷ, “Ἀνθρωπε, ἀνάστησον τὸν νοσοῦντα· τί τὴν οἰκίαν καλλωπίζεις; βοήθησον τῷ κειμένῳ”; Καὶ ὁ Χριστὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐν ᾧ κατακειμένην εὗρε τὴν φύσιν μου νοσοῦσαν καὶ πρὸς τὴν θεραπείαν αὐτῆς ἅπαντα δέχεται τὸν ἀγῶνα καὶ ἀνακαινίζει καὶ ἀνορθοῖ τὴν φύσιν. Τί οὖν τὸν ἰατρὸν μέμψη ὅτι μὴ ταῦτα ποιεῖ, τὸν Χριστὸν δὲ πάλιν ὑπὸ μῶμον ποιεῖς ὅτι ταῦτα ποιεῖ; Οὕτω παρήλθε τὰ ἀρχαῖα, οὕτω γέγονε τὰ πάντα καινά, οὕτω καὶ ἡ κτίσις. Καὶ μυρία ἂν τις τοιαῦτα ἐπισυνάψῃ.

20

Ἐκ τοῦ μετὰ τὰς Καλάνδας τῆ ἐξῆς,
καὶ κατὰ μεθύνοντων.

ἽΟ τοίνυν Χριστὸς τὰ ἄπειρα πλήθη ἐστίασας ἐπὶ τῆς ἐρήμου, οὐκ ἐπὶ σκηνὴν καὶ ὑπνον αὐτοὺς ἔπεμψεν, ἀλλ' ἐπὶ θείων ἀκρόασιν ἐκάλεσε λογίων. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν καὶ τοσοῦτον ἐθίσσωμεν ἑαυτοὺς ἐσθίειν, ὅσον πρὸς τὸ ζῆν μόνον, οὐχ ὅσον διασπᾶσθαι καὶ βαρύνεσθαι. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐγενόμεθα καὶ ζῶμεν, ἵνα φάγωμεν καὶ πῖωμεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐσθίομεν, ἵνα ζῶμεν. Οὐ τὸ ζῆν διὰ τὸ φαγεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ ζῆν τὸ φαγεῖν γέγονεν ἐξ ἀρχῆς. ἽΗμεῖς δὲ ὡς διὰ τοῦτο ἐλθόντες εἰς τὸν κόσμον, οὕτως ἅπαντα εἰς τοῦτο καταναλίσκομεν.

μη, ἔτσι ὁ ἄρπαγας σπλαχνικός. Ἔτσι μεταβάλλεται σὲ πρόβατο ὁ λύκος καὶ τὸ γεράκι σὲ περιστέρῳ. Ἔχομε δύο κτίσεις. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ λουτρὸ λέγεται κτίση, ἐννοῶ τὸ λουτρὸ τῆς παλιγγενεσίας. Γιατὶ λέγει· «Ἀφοῦ ξεντυθεῖτε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο καὶ ντυθεῖτε τὸν νέο, αὐτὸν ποὺ ἀναγεννᾶται σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα ἐκείνου ποὺ τὸν δημιούργησε»⁸⁷.

Βλέπεις λοιπὸν τί εἶναι ἡ νέα δημιουργία; Ποιὸ τὸ ὄφελός μου δηλαδή ἂν γίνει νέος ὁ οὐρανὸς καὶ νέα ἡ γῆ, καὶ ἐγὼ ἔχω παλαιώσει ἀπὸ τίς ἁμαρτίες; Ὁ οὐρανὸς εἶναι σπίτι καὶ ἐγὼ ζῶ μέσα σ' αὐτὸ καὶ εἶμαι ἄρρωστος. Ἄν μπεῖ γιατρὸς στὸ σπίτι τοῦ ἀρρώστου καὶ δὲν λάβει καμμιά πρόνοια γιὰ τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ ἀσπρίζει τοὺς τοίχους καὶ ἐπιχρυσώνει τὴν ὀροφή, δὲν θά πείσῃ αὐτὸν, “Ἄνθρωπε, σήκωσε τὸν ἀσθενῆ· γιατί καλλωπίζεις τὸ σπίτι; βοήθησε τὸν πλαγιασμένο”; Καὶ ὁ Χριστὸς μπῆκε σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, καὶ βρῆκε κατάκοιτη στὸ κρεβάτι τῆ φύση μου καὶ νὰ νοσεῖ, καὶ γιὰ θεραπεία μου ἀναλαμβάνει ὅλο τὸν ἀγώνα, καὶ ἀνακαινίζει καὶ ἀνορθώνει τὴ φύση μου. Γιατὶ λοιπὸν ἀποδίδεις μομφή στὸ γιατρὸ ἐπειδὴ δὲν κάνει αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ τὸν Χριστὸ πάλι τὸν κατηγορεῖς ἐπειδὴ τὰ κάνει αὐτά; Ἔτσι πέρασαν τὰ παλαιά, ἔτσι ἔγιναν ὅλα καινούργια, ἔτσι ἔγινε καινούργια κτίση (δημιουργία). Καὶ μπορεῖ νὰ προσθέσει κανεὶς καὶ ἄπειρα ἄλλα ὅμοια.

Ἄπο τὸ λόγο του,

Μετὰ τίς Καλάνδες καὶ ἐξῆς, καὶ ἐναντίον ὄσων μεθοῦν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Χριστὸς παράθεσε γεῦμα στὰ ἀμέτρητα πλήθη στὴν ἔρημο⁸⁸, δὲν τοὺς ἔστειλε στὴ σκηνή τους γιὰ ὕπνο, ἀλλὰ τοὺς κάλεσε στὴν ἀκρόαση τῶν θείων λόγων. Ἔτσι ἄς κάνομε καὶ ἐμεῖς, καὶ ἄς συνηθίσομε νὰ τρώμε τόσο, ὅσο γιὰ νὰ ζοῦμε μόνο, ὄχι νὰ σκάζομε καὶ νὰ μὴν μποροῦμε νὰ κινηθοῦμε ἀπὸ τὸ βάρος. Γιατὶ δὲν γεννηθήκαμε καὶ δὲν ζοῦμε γι' αὐτὸ, γιὰ νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε, ἀλλὰ γι' αὐτὸ τρώμε, γιὰ νὰ ζοῦμε. Δὲν εἶναι ἡ ζωὴ γιὰ νὰ τρώμε, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔγινε τὸ φαγητὸ γιὰ νὰ ζοῦμε. Ἐμεῖς ὅμως, σὰ νὰ ἤρθαμε γι' αὐτὸ στὸν κόσμο, ἔτσι ὅλα τὰ ξοδεύομε γι' αὐτό.

88. Ματθ. 14, 13 ἔ.

*Ἐκ τοῦ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου,
«Περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί,
ἵνα μὴ λυπησθε ὡς καὶ οἱ λοιποί», καὶ ἐξῆς.*

*Τί δὴ ποτε, ὅταν μὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ διαλέγηται Παῦλος,
5 θάνατον καλεῖ τὸν ἐκείνου θάνατον, ὅταν δὲ περὶ τῆς ἡμετέρας τε-
λευτῆς, κοίμησιν αὐτὴν καὶ οὐ θάνατον ὀνομάζει; Καὶ γὰρ ἐν τῷ
αὐτῷ λόγῳ τρίτον μνησθεὶς τῆς τελευτῆς τῶν ἀνθρώπων, οὐδαμοῦ
θάνατον λέγει, ἀλλὰ κοίμησιν τὴν ἀναχώρησιν ὀνομάζει. Οὐ γὰρ
παρέργως ταύτῃ κέχρηται τῶν λέξεων τῇ παρατηρήσει, ἀλλὰ σο-
10 φόν τι καὶ μέγα κατασκευάζει. Ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ Χριστοῦ θάνατον
καλεῖ, ἵνα τὸ πάθος πιστώσῃται, ἐπὶ δὲ ἡμῶν κοίμησιν, ἵνα τὴν
ὀδύνην παραμυθήσῃται. Ἐνθα μὲν γὰρ προεχώρησεν ἡ ἀνάστα-
σις, θαρρῶν καλεῖ θάνατον, ἔνθα δὲ ἐν ἐλπίσιν ἔτι μένει, κοίμησιν
καλεῖ, καὶ διὰ ταύτης παραμυθούμενος ἡμᾶς τῆς προσηγορίας,
15 καὶ χρηστὰς ἐλπίδας ὑποτείνων ἡμῖν. Ὁ γὰρ κοιμώμενος ἀναστή-
σεται πάντως, ἐπεὶ καὶ θάνατος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ μακροχρόνι-
ος ὕπνος*

*Τοῦ αὐτοῦ Χρυσοστόμου,
ἐκ τοῦ περὶ μετανοίας.*

20 *Μάννα ἦσθιον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ κρόμμυα ἐπε-
ξήτουν· οὕτως αἰσχρὸν ἢ συνήθεια πράγμα καὶ κάκιστον. Κἂν εἰς
δέκα ἡμέρας κατορθώσῃς, κἂν εἰς εἴκοσι, κἂν εἰς τριάκοντα, οὐκ
ἀγαπῶ, οὐ χάριν ἔχω, οὐ περιπτύσσομαί σε; Μόνον μὴ ἀποκάμῃς,
ἀλλ' αἰσχύνου καὶ καταγίγνωσκε. Πάλιν διελέχθην περὶ ἀγάπης
25 ἠκουσας, ἀπῆλθες, καὶ ἤρπασας· οὐκ ἐπεδείξω διὰ τῶν ἔργων
τὸν λόγον. Μὴ αἰσχυνθῆς πάλιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Αἰ-
σχύνου ἀμαρτάνων, μὴ αἰσχύνου μετανουῶν. Δύο ταῦτά ἐστιν,
ἀμαρτία καὶ μετάνοια· τραῦμα μὲν ἡ ἀμαρτία, φάρμακον δ' ἡ με-
τάνοια. Ἐν τῷ τραύματι σηπεδῶν, ἐν τῷ φαρμάκῳ τῆς σηπεδόνης
30 καθαρισμός. Ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ ὄνειδος, γέλως, ἐν τῇ μετάνοιᾳ παρ-
ρησία, ἔπαινος, ἐλευθερία. Ἀλλ' ἀντιστρέφει τὴν τάξιν ὁ Σατα-*

Ἐκ τῶν λόγων τοῦ ῥητοῦ Ἀποστόλου,
 «Γιὰ ὅσους ἔχουν κοιμηθεῖ δὲν θέλω νὰ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί,
 γιὰ νὰ μὴ λιπασθε ὅπως λυποῦνται οἱ λοιποὶ»⁹¹, καὶ ἐξῆς.

Γιατί τέλος πάντων ὅταν ὁ Παῦλος μιᾶ γιὰ τὸν Χριστό, καλεῖ θάνατο τὸ θάνατο ἐκείνου, ἐνῶ ὅταν μιᾶ γιὰ τὸ δικό μας τέλος τὸ ὀνομάζει κοίμησις καὶ ὄχι θάνατος⁹²; Γιατί στὸν ἴδιο λόγο μνημονεύοντας τὴν τελευτὴ τῶν ἀνθρώπων τρεῖς φορές, πουθενὰ δὲν κάνει λόγο γιὰ θάνατο, ἀλλ' ὀνομάζει κοίμησις⁹¹ τὴν ἀναχώρησις ἀπὸ τὴ ζωὴ. Δὲν χρησιμοποιεῖ φυσικὰ τυχαῖα αὐτὴ τὴ λέξις, ἀλλὰ κατασκευάζει κάποια σοφὴ καὶ μεγάλη διάκρισις. Γιὰ τὸν Χριστὸ βέβαια χρησιμοποιεῖ τὴ λέξις θάνατος, γιὰ νὰ βεβαιώσῃ τὸ σταυρικὸ πάθος, ἐνῶ γιὰ μᾶς τὴ λέξις κοίμησις, γιὰ νὰ παρηγορήσῃ τὸν ὑπερβολικὸ πόνον μας. Ὅπου δηλαδὴ συνέβη ἤδη ἡ ἀνάστασις, μιᾶ ἀνεπιφύλακτα γιὰ θάνατο, ὅπου ὅμως ἡ ἀνάστασις ἐλπίζεται ἀκόμα, μιᾶ γιὰ κοίμησις, καὶ μὲ αὐτὴ τὴν ὀνομασίαν μᾶς παρηγορεῖ καὶ ἀπλώνει μπροστὰ μας ἀγαθὲς ἐλπίδες⁹². Γιατί αὐτὸς ποὺ κοιμᾶται, ὅπως δὲν ποτε θ' ἀναστηθεῖ, ἐπειδὴ καὶ ὁ θάνατος τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ μακροχρόνιος ὕπνος.

τοῦ ἰδίου Χρυσοστόμου,
 ἀπὸ τὸν λόγον περὶ μετανόιας.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἔτρωγαν τὸ μάννα καὶ ἀναζητοῦσαν τὰ κρεμμύδια τῆς Αἰγύπτου. Τόσο αἰσχρὸ καὶ πολὺ κακὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ συνήθεια. Κι ἂν κατορθώσῃς νὰ μετανοήσῃς σὲ δέκα ἡμέρες ἢ καὶ σὲ εἴκοσι ἢ καὶ σὲ τριάντα, δὲν σὲ ἀγαπῶ, δὲν σὲ εὐχαριστῶ, δὲν σὲ ἀγκαλιάζω; Μόνο μὴν ἀποκάμῃς, ἀλλὰ νὰ ντρέπεσαι καὶ νὰ καταδικάζῃς τὸν ἑαυτό σου. Μίλησα πάλι γιὰ ἀγάπην· ἀκουσες, ἔφυγες καὶ ἄρπαξες· δὲν ἔδειξες τὰ λόγια μὲ τὰ ἔργα. Μὴν ντραπεῖς νὰ μπεῖς πάλι στὴν ἐκκλησίαν. Νὰ ντρέπεσαι ὅταν ἁμαρτάνῃς, ὄχι ὅταν μετανοεῖς. Αὐτὰ εἶναι δύο πράγματα, ἁμαρτία καὶ μετάνοια, τραῦμα ἢ ἁμαρτία, φάρμακο ἢ μετάνοια. Στὸ τραῦμα ὑπάρχει ἡ σήψις, στὸ φάρμακο ὁ καθαρισμὸς τῆς σήψης. Στὴν ἁμαρτία κατηγορία καὶ περιγέλασμα, στὴ μετάνοια ἔπαινος, παρηγορία, ἐλευθερία. Ἄλλὰ ὁ

91. Α' Κορ. 11, 30. 15, 6, 18, 20, 51. 92. Α' Θεσσ. 4, 13-15. 93. Ἐξ. 16, 3 ἐ.

ναῶ, καὶ δίδωσι τοῖς πειθομένοις αὐτῶ ἐν μὲν τῇ ἁμαρτία τὴν παρρησίαν, ἐν δὲ τῇ μετανοίᾳ τὴν αἰσχύνην. Σὺ δὲ μὴ πεισθῆς αὐτῶ, ἀλλ' ἐκατέρωρα πράξει τὸ οἰκεῖον ἀπονέμεσθαι σπούδασον.

Ὁρασις, ἣν εἶδεν Ἡσαΐας κατὰ Ἰουδαίας,
καὶ κατὰ Ἱερουσαλήμ.

5

Εἶπέ τὴν ὄρασιν ἣν εἶδες. Ὁ δὲ λέγει· «Ἄκουε οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν». Ἄλλα ἐπηγγείλω καὶ ἄλλα λέγεις. Ἀρχόμενος εἶπες, «ὄρασις κατὰ Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἱερουσαλήμ», καὶ ἀφείς τὴν διήγησιν οὐρανῶ καὶ γῆ διαλέγη. Ἀφῆκας τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοῖς ἀλόγοις στοιχείοις προσδιαλέγη. **10** *Ναί, φησὶν, ἐπειδὴ τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι γεγόνασιν οἱ λογικοί. Καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διότι μέλλων ὁ Μωϋσῆς εἰσάγειν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ προορῶν τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, οὕτω πῶς φησιν· «Ἄκουε οὐρανέ, καὶ λαλήσω».* **15** *προσεχέτω γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου». Διαμαρτύρομαι ὑμῖν, φησιν, Ἰουδαῖοι, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὁ Μωϋσῆς, ὅτι ἐὰν εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἐγκαταλίπητε Κύριον τὸν Θεόν, διασκεδασθήσεσθε εἰς πάντα τὰ ἔθνη. Ἦλθε τοίνυν Ἡσαΐας, ἔμελλεν ἢ ἀπειλὴ περατοῦσθαι. Οὐκ ἐδύνατο καλεῖν Μωϋσέα* **20** *τὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐδὲ τοὺς τότε ἀκηκοότας· λοιπὸν τὰ στοιχεῖα καλεῖ, ἅπερ διαμαρτυρόμενος αὐτοῖς ἐκάλει καὶ ὁ Μωϋσῆς. Καίτοι γε ἐκεῖνος καὶ τὸν Ἀαρῶν ἐδύνατο καλεῖν εἰς μαρτυρίαν καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀλλὰ διὰ τοῦτο, φαίη ἄν, οὐκ ἐκάλεσα τούτους, ἐπειδὴ περ ἔμελλον ἐκεῖνοι τελευτᾶν καὶ μὴ παρεῖναι μάρτυ-* **25** *ρες, ἐπειδὴν εἰς παρανομίαν ἐξέκλινεν ὁ Ἰσραήλ. Διὸ τὰ μένοντα στοιχεῖα εἰκότως εἰς μαρτυρίαν καλῶ.*

Οὕτω καὶ Ἡσαΐας ποιεῖ, οὐ διὰ τὰ εἰρημένα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ διαλεχθεὶς τοῖς Ἰουδαίοις εὗρε μὴ ἀκούοντας αὐτοῦ, ἐπὶ τὰ στοιχεῖα στρέφεται καὶ μάρτυρας παραλαμβάνει αὐτοῦ. «Ἄκουε, οὐρανέ»· σὺ γὰρ τὸ μάννα ἦνεγκας· «Ἐνωτίζου, γῆ»· σὺ

Σατανᾶς ἀντιστρέφει τὴν τάξη καὶ δίνει σὲ ὅσους τὸν ἀκολουθοῦν παρρησία στὴν ἁμαρτία καὶ ντροπὴ στὴ μετάνοια. Σὺ ὅμως νὰ μὴν πεισθεῖς σ' αὐτόν, ἀλλὰ φρόντισε ν' ἀποδώσεις σὲ κάθε πράξη αὐτὸ πὺ εἶναι τὸ οἰκεῖο της.

**Ὁραμα πὺ εἶδε ὁ Ἡσαΐας
κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ.**

Διηγῆσου τὸ ὄραμα πὺ εἶδες. Καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Ἄκου, οὐρανέ, καὶ ἀφουγκράσου, γῆ, γιατί μίλησε ὁ Κύριος»⁹⁴. Ἄλλα ὑποσχέθηκες καὶ ἄλλα λές. Ἀρχίζοντας εἶπες, «Ὁραμα κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ», καὶ ἀφήνοντας αὐτὴ τὴ διήγηση, μιᾶς γιὰ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ. Ἄφησες τοὺς ἀνθρώπους, καὶ συνομιλεῖς μὲ τὰ ἄλογα στοιχεῖα. Ναί, λέγει· γιατί οἱ λογικοὶ ἔγιναν πῶ ἄλογοι ἀπὸ τὰ ἄλογα. Καὶ ὄχι γι' αὐτὸ μονάχα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὅταν ἦταν νὰ τοὺς εἰσαγάγει ὁ Μωυσῆς στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας καὶ πρόβλεπε ὅσα ἐπρόκειτο νὰ γίνουν, μιᾶ κάπως ἔτσι· «Ἄκου, οὐρανέ, καὶ θὰ μιλήσω ἄς προσέξει ἡ γῆ τὰ λόγια πὺ θὰ πῶ»⁹⁵. Σᾶς βάζω, Ἰουδαῖοι, μάρτυρες τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, λέγει ὁ Μωυσῆς, ὅτι ἂν μπεῖτε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἐγκαταλείψετε τὸν Κύριο τὸν Θεό, θὰ διασκορπισθεῖτε σὲ ὅλα τὰ ἔθνη. Ἦρθε λοιπὸν ὁ Ἡσαΐας καὶ ἡ ἀπειλὴ ἔπρεπε νὰ πραγματοποιηθεῖ. Δὲν μποροῦσε νὰ καλέσει τὸν Μωυσῆ πὺ εἶχε ἤδη πεθάνει, οὔτε τοὺς ἀκροατὲς τοῦ Μωυσῆ. Καλεῖ λοιπὸν τὰ στοιχεῖα, πὺ βάζοντάς τα μάρτυρες καλοῦσε καὶ ὁ Μωυσῆς. Ἄν καὶ βέβαια ἐκεῖνος μποροῦσε νὰ βάλει μάρτυρα καὶ τὸν Ἀαρών καὶ πολλοὺς ἄλλους. Ἄλλὰ γι' αὐτό, λέγει, δὲν τοὺς κάλεσα αὐτούς, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἐπρόκειτο νὰ πεθάνουν καὶ δὲν θὰ παρουσιάζονταν σὰν μάρτυρες ὅταν ὁ Ἰσραὴλ θὰ παρεξέκλινε στὴν παρανομία. Γι' αὐτὸ εὐλόγα καλῶ σὰν μάρτυρες τὰ στοιχεῖα πὺ παραμένουν.

Ἔτσι κάνει καὶ ὁ Ἡσαΐας, ὄχι μόνο γι' αὐτὰ πὺ εἶπε, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὅταν μίλησε στοὺς Ἰουδαίους καὶ διαπίστωσε ὅτι δὲν τὸν ἄκουγαν, στρέφεται στὰ στοιχεῖα καὶ παίρνει μάρτυρες αὐτά. «Ἄκουε, οὐρανέ», γιατί ἐσὺ ἔφερες τὸ μάννα. «Ἄφουγκράσου, γῆ»,

γὰρ τὴν ὀρυγομήτραν ἔδωκας «Ἄκουε, οὐρανέ»· τὰ γὰρ ὑπὲρ
 φύσιν αὐτοῖς ἐχορήγησας ἄνω καθ' ὃν τρόπον ἐστερεώθης ἔμινες,
 καὶ μίμησιν οὐχ ὑπερεῖδες ἄλωνος. «Ἐνωτίζου, γῆ»· σὺ γὰρ κάτω
 ἦς, καὶ τράπεζαν αὐτοῖς παρετίθεις αὐτοσχέδιον. Διὰ τοῦτο καὶ
 5 ἕτερος προφήτης ὀρῶν τὸν βασιλέα μαινόμενον, τὸ εἶδωλον
 λατρευόμενον, τὸν Θεὸν ὑβρίζόμενον, τοὺς ἄλλους ἐπτηχότας,
 πρὸς οὐδένα τούτων ποιεῖται τὸν λόγον, ἀλλ' ἀποστραφεῖς, «Ἄ-
 κουσον», φησί, «θυσιαστήριον, ἄκουσόν μου». Τί οὖν, λίθῳ διαλέ-
 γη; Ναί, φησὶν, ἐπειδὴ λίθου ἀναισθητότερος ὁ βασιλεύς. «Ἄκου-
 10 σον θυσιαστήριον, τάδε λέγει Κύριος». Καὶ εὐθέως ἐσχίσθη τὸ θυ-
 σιαστήριον καὶ ἐρράγη καὶ ἐξέχεε τὴν θυσίαν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐκ
 ἤκουσεν, ἀλλ' ἐκτείνει τὴν χεῖρα ὁ βασιλεύς τὸν προφήτην ἀρπά-
 σαι βουλόμενος. Ὁ δὲ Θεὸς τί ποιεῖ; Ἐξήρανε αὐτοῦ τὴν χεῖρα.
 Οὐ ξηραίνει δὲ αὐτοῦ ἐξ ἀρχῆς τὴν χεῖρα, ἵνα τῷ τοῦ λίθου πάθει
 15 σωφρονέστερος γένηται. Ἐβούλετο γὰρ αὐτὸν ἄνευ τῆς εἰς αὐτὸν
 κολάσεως σωφρονισθῆναι, ἀλλ' ἐπειδὴ, φησιν, ὁ λίθος ἐσχίσθη καὶ
 σὺ οὐ διωρθώθης, ἐπὶ σέ τὴν δικαίαν ὀργὴν ἐπιστρέφω.

Ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἄσωτον, καὶ εἰς μετάνοιαν,
 καὶ εἰς τὸ ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ,
 20 καὶ εἰς τὸν ληστήν.

Ὅτι τὸ τάγμα τῶν δικαίων οὐ βούλεται εἰς ἑαυτὸ ἀρπάσαι
 τὴν ἐξουσίαν τῶν κτισμάτων, ἀλλ' ὑπὸ τὴν τοῦ Πατρὸς πρόνοιαν
 θέλει κεῖσθαι τὰ τῆς οἰκονομίας. Διὸ καὶ ἡ παραβολὴ τὸν νεώτε-
 ρον εἰσάγει, λαβόντα τὴν πατρικὴν οὐσίαν, εἰς χῶραν ἀποδημη-
 25 σαι μακρὰν. Τὸ δὲ μῆκος οὐ σταδίους διετείνεται, ἀλλὰ τρόποις
 ἐξετοπίζετο· καὶ γὰρ ὁ ἁμαρτάνων μακρὰν γίνεται Θεοῦ οὐ τό-
 πῳ, ἀλλὰ τρόπῳ. Λαβὼν δὲ τὴν οὐσίαν τὴν πατρικὴν ἀπώλεσεν
 αὐτήν, ἀσώτως ζῶν. Ἐλαβεν ἥλιον εἰς ἀπόλαυσιν, καὶ τὸ δῶρον
 ὡς Θεὸν προσεκύνησεν. Ἐλαβε πηγὰς εἰς τρυφήν, καὶ τὸ δῶρον
 30 ἐθεοποίησεν. Ἠγνόησε τὸν χαρισάμενον, καὶ τὸ χάρισμα ὑπερε-

γιατι ἔτσι ἔδωσες τὴν ὀρτυγομήτρα⁹⁶. Ἐκουε, οὐρανέ, γιατι τοὺς χορήγησες τὰ ὑπερφυσικά· παρέμενες ἐπάνω μὲ τὸν τρόπο πού στερεώθηκες καὶ δὲν παρέδλεψες νὰ μιμηθεῖς τὸ ἁλῶνι. «Ἐφουγκράσου, γῆ», γιατι ἐσὺ ἦσουν κάτω καὶ τοὺς παρέθετες πρόχειρο φαγητό. Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος ἄλλος προφήτης, βλέποντας τὸν βασιλιὰ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, νὰ λατρεύεται τὸ εἶδωλο, νὰ ὑβρίζεται ὁ Θεός, οἱ ἄλλοι ν' ἀποσύρονται φοβισμένοι, δὲν ἀπευθύνει σὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τὸ λόγο, ἀλλὰ στρέφει τὸ πρόσωπό του ἄλλοῦ καὶ λέγει· «Ἐκουσε, θυσιαστήριο, ἄκουσέ με». Τί λοιπόν; μὲ τὴν πέτρα μιλάς; Ναί, λέγει, γιατι ὁ βασιλιὰς εἶναι πιὸ ἀναίσθητος ἀπὸ πέτρα. «Ἐκουσε, θυσιαστήριο, αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος»⁹⁷. Καὶ ἄμέσως σχίσθηκε στὰ δύο τὸ θυσιαστήριο, ἔπαθε ρωγμὲς καὶ σκόρπισε τὴ θυσία. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἄκουσε, ἀλλὰ ὁ βασιλιὰς ἀπλώνει τὸ χέρι του θέλοντας ν' ἀρπάξει τὸν προφήτη. Καὶ ὁ Θεός τί κάνει; Ἐέρανε τὸ χέρι του. Δὲν ξεραίνει τὸ χέρι του ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ φρόνιμος βλέποντας τὸ πάθημα τῆς πέτρας. Ἦθελε νὰ σωφρονισθεῖ χωρὶς νὰ τιμωρηθεῖ ὁ ἴδιος, ἀλλ' ἐπειδὴ σχίσθηκε ἡ πέτρα, λέγει, καὶ ἐσὺ δὲν διορθώθηκες, στρέφω σὲ σένα τὴ δίκαια ὀργή μου.

**Ἀπὸ τὸ λόγο στὸν ἄσωτο καὶ στὴ μετάνοια,
στὸ δένδρο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ,
καὶ στὸν ληστή.**

Ἡ τάξη τῶν δικαίων, λέγει, δὲν θέλει ν' ἀρπάξει γιὰ τὸν ἑαυτό της τὴν ἐξουσία ἐπάνω στὰ κτίσματα, ἀλλὰ θέλει τὰ τῆς οἰκονομίας νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Πατέρα. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ παραβολὴ παρουσιάζει τὸν νεότερο υἱὸ νὰ παίρνει τὸ μερίδιό του ἀπὸ τὴν πατρικὴ περιουσία καὶ νὰ φεύγει σὲ χώρα μακρινή⁹⁸. Ἡ ἀπόστασις δὲν μετριόταν μὲ στάδια, ἀλλ' ἦταν μακριὰ ὡς πρὸς τοὺς τρόπους· γιατι ὁποῖος ἁμαρτάνει ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ὄχι τοπικά, ἀλλὰ μὲ τὴν συμπεριφορὰ. Κι ἀφοῦ πῆρε τὴν πατρικὴ περιουσία, τὴν ἔχασε, ζώντας ἄσωτη ζωή. Ἐλαβε τὸν ἥλιο γιὰ νὰ τὸν ἀπολαμβάνει, καὶ τὸ δῶρο τὸ προσκύνησε ὡς θεό. Ἐλαβε τὶς πηγὲς γιὰ εὐχαρίστησή του, καὶ θεοποίησε καὶ αὐτὸ τὸ δῶρο. Ἀγνόησε ἐκεῖ-

δόξασεν. Ἡ αὐτὴ κτίσις, ἀλλ' οὐ πᾶσιν ὁμοίως ὄρωμένη. Πατρικὴ ἢ οὐσία, ἀλλ' ὁ μὲν καλῶς αὐτῆ, ὁ δὲ κακῶς ἀπεχρήσατο. Τάγμα τοῦτο κάκεινο, εἰ καὶ διάφορον. Ὁ εὐσεβῆς τὸ κάλλος ὄρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ κάλλους τὸν δημιουργὸν ἀννυμεῖ: «Ὁψομαι», γάρ φησι, «τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου». Εἶδεν ὁ ἀσεβῆς, καὶ πρὸς μὲν τὸν κτίστην τὴν διάνοιαν οὐ διεδίδασεν, ἐναπομείνας δὲ τῷ κάλλει τοῦ οὐρανοῦ Θεὸν ἐφαντάσθη τὸ δημιούργημα. Ὁ εὐσεβῆς οὐχ ὑβρίζει τὴν κτίσιν, ἀλλὰ τῷ Δεσπότη τὴν προσκύνησιν ταμιεύεται. Τιμᾷ τὴν κτίσιν, ἀλλ' ὡς ὁμόδουλον, οὐκ ἀφαιρῶν δὲ τὸ σέβας τοῦ κτίσαντος περιάπτει τῷ κτίσματι. Ἐπαινεῖ τὸ φιλοτέχνημα, ἀλλ' οὐχὶ τὴν τοῦ τεχνίτου δόξαν εἰς ἐκεῖνο περιόστησιν. Ὁ δὲ δυσσεβῆς κακῶς μὲν εἶδεν, κακῶς δὲ προσεκύνησε καὶ πᾶσαν τὴν τάξιν ἀνέτρεψεν.

15 **Ὅτι δράκοντα πολλάκις ἢ Γραφὴ καλεῖ τὸν διάβολον, καὶ ὄφιν σκολιόν.**

Διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ φησιν· «Ἴδου δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων». Καὶ ἵνα μὴ τὰ ἔρποντα ὑπολάβῃς, ἐπήγαγε· «Καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθρου». Δράκων καὶ ὄφιν ὁ διάβολος, οὐχ ὡς ρίζα κακίας, ὡς φα σιν οἱ Μανιχαῖοι, ἀλλ' ὡς κατάρχων τῶν δαμονίων καὶ ἀρχηγὸς αὐτοῖς τῆς ἐκπτώσεως γεγονώς

Ἐκ τοῦ παραινετικοῦ λόγου τοῦ περὶ μετανοίας.

Τοῦ εἰπόντος, «Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω», τούτου τὴν ἐκ Θεοῦ ἐπενεχθεῖσαν ἀπόφασιν εἰς μνή-
25 μην, ἄνθρωποι, λαβόντες ἀνοίξατε τοὺς θησαυροὺς ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην· ποιήσατε ἑαυτοῖς θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τῷ οὐρακῷ, καθὼς προστάσσει ὁ Κύριος οἱ τὸν ἐμπαίκτην πλοῦτον ἐκ τόκου καὶ ἐξ ἀδικίας συλλέξαντες, «ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ», καθὼς ὁ Δεσπότης παρακαλεῖται, «ἴν', ὅταν
30 ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς».

νον πού τά χάρισε αὐτά, καί ὑπερεδόξασε τὸ χάρισμα. Μία εἶναι ἡ κτίση, ἀλλὰ δὲν τὴν βλέπουν ὅλοι μὲ τά ἴδια μάτια. Ἡ περιουσία ἦταν πατρική, ἀλλὰ ὁ ἓνας τὴ χρησιμοποίησε ὀρθά, καὶ ὁ ἄλλος λανθασμένα. Τάξη εἶναι καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνο, ἂν καὶ διαφέρουν στὴν πράξη. Ὁ εὐσεβὴς παρατηρεῖ τὴ ὁμορφιά τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφιά ἀνυμνεῖ τὸν Δημιουργό. Γιατὶ λέγει· «Θὰ δῶ τοὺς οὐρανοὺς, πού εἶναι ἔργα τῶν χειρῶν σου»⁹. Τὸν κοίταξε καὶ ὁ ἀσεβὴς, δὲν ὕψωσε ὅμως τὴ διάνοιά του στὸν κτίστη, ἀλλὰ παραμένοντας στὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, φαντάσθηκε ὡς θεὸ τὸ δημιούργημα. Ὁ εὐσεβὴς δὲν περιφρονεῖ τὴ κτίση, ἀλλὰ ἐπιφυλάσσει τὴν προσκύνηση γιὰ τὸν Κύριο. Τιμᾷ τὴν κτίση, ἀλλὰ σὰν ὁμόδουλη δὲν τῆς ἀποδίδει τὸ σεβασμὸ ἀφαιρώντας τὸν ἀπὸ τὸν κτίστη. Ἐπαινεῖ τὸ ἐργόχειρο, ἀλλὰ δὲν μεταδιβάζει τὴ δόξα τοῦ τεχνίτη σ' ἐκεῖνο. Ὁ ἀσεβὴς ὅμως λανθασμένα εἶδε καὶ λανθασμένα προσκύνησε καὶ ἀνέτρεψε ριζικά ὅλη τὴν τάξη.

**Ἔστι ἡ Γραφή συχνὰ καλεῖ τὸν διάβολο
δράκοντα καὶ φίδι διεστραμμένο.**

Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Σωτῆρας· «Νά, σᾶς ἔδωσα ἐξουσία νὰ πατᾶτε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς»¹. Καὶ γιὰ νὰ μὴν ἐννοήσεις τὰ ἔρπετά, πρόσθεσε· «Καὶ σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»¹. Δράκοντας καὶ φίδι εἶναι ὁ διάβολος, ὄχι ὡς ρίζα τῆς κακίας, ὅπως λένε οἱ Μανιχαῖοι, ἀλλὰ ὡς κύριος τῶν δαιμονίων, καὶ ἐπειδὴ ἔδειξε πρῶτος σ' αὐτοὺς τὸν δρόμο τῆς ἐκπτώσεως.

Ἄπὸ τὸν παραινετικὸ λόγον περὶ μετανοίας.

Ἐκεῖνον πού εἶπε, «Θὰ γκρῆμισω τὶς ἀποθήκες μου καὶ θὰ χτίσω μεγαλύστερες»², αὐτὸν θυμηθεῖτε, ἄνθρωποι, τί ἀποφάσισε εἰς βάρος του ὁ Θεός, καὶ ἀνοίξετε τοὺς θησαυροὺς σας καὶ δώστε ἐλεημοσύνη. Δημιουργῆστε γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας θησαυρὸ πού δὲν ἐξαφανίζετε στὸν οὐρανό, ὅπως προστάζει ὁ Κύριος. Ὅσοι μαζέψατε πλοῦτο ἀπὸ τόκους καὶ ἀδικίες, «Κάνετε φίλους ἀπὸ τὸν μαμωνᾶ»³, ὅπως διατάζει ὁ Κύριος, ὥστε ὅταν ἀποβιώσετε νὰ σᾶς δεχθοῦν στὶς αἰώνιες σκηνές.

*Ἐκ τοῦ εἰς τὸν σεισμόν καὶ εἰς τὸν Λάζαρον
καὶ εἰς τὸν πλούσιον.*

Οὐ παύσομαι λέγων ἐγώ, κἄν μηδεὶς ὁ ἀκούων ἤ. Ἰατρός εἰμι, τὰ φάρμακα ἐπιτίθημι· διδάσκαλός εἰμι, παραινεῖν ἐκελεύσθην. Οὐδένα διορθοῦμαι; Καὶ τί τοῦτο; Ἄλλ' ἐγὼ τὸν μισθὸν ἔχω. Καὶ τοῦτο καθ' ὑπερβολὴν εἶπον· ἀμήχανον γὰρ ἐν τοσοῦτῳ πλήθει μὴ διορθωθῆναί τινα.

Ἄκούω, φησι, καθ' ἡμέραν, καὶ οὐ ποιῶ. Ἄκουε, κἄν μὴ ποιῆς· ἐκ γὰρ τοῦ ἀκούειν καὶ τὸ πράττειν περιγίνεται. Κἄν μὴ ποιῆς, αἰσχύνῃ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ· κἄν μὴ ποιῆς, μεταβάλλῃ τὴν γνώμην· κἄν μὴ ποιῆς, καταδικάζεις ἑαυτὸν ὅτι οὐ ποιεῖς. Τὸ δὲ κατηγορεῖν ἑαυτοῦ ἀρχὴ διορθώσεως. Ὅταν εἴπῃς, Οἴμοι, ἤκουσα καὶ οὐ ποιῶ, τὸ οἴμοι προοίμιόν ἐστι τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολῆς.

15 «Πέμπσον Λάζαρον», καὶ ἐξῆς. Καὶ ποῦ νῦν οἱ οἰνοχόοι σου, οἱ τάπητες, οἱ παράσιτοι, οἱ κόλακες; Ποῦ ὁ τύφος, ποῦ ἡ φαντασία; Φύλλα ἦν, καὶ χειμῶν κατέλαβε, καὶ πάντα ἀπώλετο. Ὅναρ ἦν, καὶ ἡμέρα γέγονε, καὶ τὸ ὄναρ διαλέλυται.

Διὰ τί δὲ οὐ τὸν Νῶε ἢ τὸν Ἰακώβ ἢ τὸν Ἰσαάκ, ἀλλὰ τὸν
20 Ἀβραάμ ὁ πλούσιος ὄρα; Διὰ τί; Ἐπειδὴ φιλόξενος ἦν ὁ Ἀβραάμ, καὶ τῆς ἀπανθρωπίας τούτου μείζων γίνεται κατηγορία ἢ ἐκείνου φιλοξενία.

*Ἐκ τοῦ, Μὴ οὕτω σφοδρῶς θρηνεῖν
τοὺς τελευτῶντας.*

25 Θάνατος μερμινῶν λύσις. Εἰ μὴ θάνατος ἦν, ἑαυτοὺς ἂν κατησθίομεν· εἰ μὴ κόλασιν ἐξεδεχόμεθα, οὐδαμῶς τῶν κακῶν ἐπανόμεθα. Εἶδες Δεσπότην φιλανθρωπίαν; Τὸ ἐκ παραβάσεως ἐπιτίμιον ἀφορμὴν σωτηρίας ἀπειργάσατο. Εἰ μὲν οὖν δίκαιός ἐστιν ὁ ἀποθανών, χαῖρε, διότι θαρρῶν πρὸς τὸν Δεσπότην

4. Λουκᾶ 16, 24.

5. Λουκᾶ 16, 23.

**Ἐκ τῶν λόγων πρὸς τὸν σεισμὸν καὶ τὸν Λάζαρον
καὶ τὸν πλούσιον.**

Δὲν θὰ παύσω νὰ μιλῶ ἀκόμα καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει κανένας νὰ μὲ ἀκούει. Εἶμαι γιατρὸς καὶ προσφέρω τὰ φάρμακα σ' ὅποιους πονοῦν· εἶμαι δάσκαλος καὶ ἔχω τὴν ἐντολὴν νὰ συμβουλεύω. Δὲν διορθῶνω κανέναν; Καὶ τί μ' αὐτό; Ἐγὼ ὅμως ἔχω τὸ μισθό μου. Κι αὐτό τὸ εἶπα ὑπερβολικά, γιατί εἶναι ἀδύνατο μέσα σὲ τόσο πλῆθος νὰ μὴ διορθωθεῖ κάποιος.

Ἄκούω, λέγει, ὅλη τὴν μέρα καὶ δὲν τὰ κάνω αὐτά. Ἄκουγε καὶ μὴν τὰ πράττεις. Ἐκ τῶν ἀκουσμάτων ἔρχεται καὶ ἡ πράξις. Κι ἂν δὲν τὰ πράττεις, ντρέπεσαι ὅμως γιὰ τὴν ἁμαρτία σου· καὶ ἂν δὲν τὰ πράττεις, ἀλλάζει ὡσὸσο γνώμη· κι ἂν δὲν τὰ πράττεις, καταδικάζεις ὅμως τὸν ἑαυτό σου γιατί δὲν τὰ πράττεις, καὶ τὸ νὰ κατηγορεῖς τὸν ἑαυτό σου εἶναι ἀρχὴ τῆς διόρθωσης. Ὅταν πεῖς, Ἄλλοίμονο, ἀκουσα καὶ δὲν τὰ πράττω, τὸ ἄλλοίμονο εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς πρὸς τὸ καλύτερο.

«Στείλε τὸν Λάζαρον»⁴ καὶ τὰ λοιπὰ. Ποῦ εἶναι τώρα οἱ οἰνοχόοι σου, ποῦ οἱ τάπητες, ποῦ τὰ διάφορα παράσιτα, ποῦ οἱ κόλακες; Ποῦ ἡ ἀλαζονεία καὶ ἡ φαντασία; Ἦταν φύλλα καὶ τὰ ἔπιασε ὁ χειμῶνας καὶ χάθηκαν ὅλα. Ἦταν ὄνειρο, καὶ ἔγινε ἡμέρα καὶ τὸ ὄνειρο διαλύθηκε.

Καὶ γιατί ὁ πλούσιος δὲν βλέπει τὸν Νῶε ἢ τὸν Ἰακώβ ἢ τὸν Ἰσαάκ, ἀλλὰ τὸν Ἀβραάμ; Γιατί; Ἐπειδὴ ὁ Ἀβραάμ ἦταν φιλόξενος, καὶ ἡ φιλοξενία ἐκείνου γίνεται μεγαλύτερη κατηγορία γιὰ τὴν ἀπανθρωπιά τοῦ πλουσίου.

Ἐκ τῶν λόγων,

Νὰ μὴ θρηνοῦμε τόσο ἔντονα αὐτοὺς ποὺ πεθαίνουν.

Ὁ θάνατος εἶναι τὸ τέλος τῶν φροντίδων. Ἄν δὲν ὑπῆρχε ὁ θάνατος θὰ τρώγαμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον· ἂν δὲν περιμέναμε τὴν κόλαση, δὲν θὰ παύαμε καθόλου νὰ ἁμαρτάνομε. Εἶδες φιλανθρωπία Κυρίου; Τὸ ἐπιτήμιο γιὰ τὴν παράβαση τὸ ἔκανε ἀφορμὴ σωτηρίας. Ἄν λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ἀπεβίωσε εἶναι δίκαιος, νὰ χαίρεσαι, γιατί βαδίζει πρὸς τὸν Κύριον μὲ θάρρος, ἂν ὅμως εἶναι ἁμαρτωλός, μὴ

ρεύεται· εἰ δὲ ἁματωλός, μὴ λυποῦ· ἐκέρδησεν οἷς τὴν προσθή-
κην τῶν ἁμαρτημάτων ἀφήρηται.

Ἐπιτομή ἐν τῇ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κυριακὸν ἐπιστολῇ, ἣν ἀπὸ
τῆς δευτέρας ἐξέπεμψεν ἐξορίας, καθάπτεται μὲν τοῦ Ἀρσακίου,
5 λῆρον αὐτὸν καὶ μοιχὸν καλῶν, ἐπαινεῖ δὲ τοὺς ἀποστρεφόμε-
νους τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν, ὡς διὰ Θεὸν καὶ τὸ εἰς τὸν ἀρχιερέα
αὐτῶν ἀδίκημα τὴν ἀποστροφὴν αὐτῶν ποιουμένους. Καίτοι γε
ἐν ἄλλοις φαίνεται παραινῶν μὴ ἀφίστασθαι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησί-
ας. Εἰς τοῦτο δὲ ὕστερον (ὡς ἔοικε) μετέστη, ἐπειδὴ καὶ οἱ τοῦτον
10 ἀδίκως ἐκβαλόντες, οὐχ οἷς ἔπραξαν ἔστερξαν, ἀλλὰ καὶ κατα-
δρομὰς καὶ ἐπιβουλὰς κατὰ τῶν αὐτῶ προσανακειμένων καὶ ὑπε-
ρορίας ἐπαλαμῆσαντο.

ΣΟΗ.

Θεοφράστου,

15 *Περὶ τῶν μεταβαλλόντων τὰς χροῖας.*

Ἀνεγνώσθη ἐκ τῶν Θεοφράστου περὶ τῶν μεταβαλλόντων
τὰς χροῖας.

Ἐπιτομή τῶν χροῖας μεταβαλλόμενοι καὶ ἐξομοιούμενοι φυτοῖς καὶ
τόποις καὶ λίθοις, οἷς ἂν πλησιάσωσι, πολύπους ἐστὶ καὶ χαμαιλέ-
20 ων καὶ τὸ θηρίον ὁ τάρανδος, ὃ ἐν Σκύθαις φασὶν ἢ Σαρμάταις γί-
νείσθαι. Μεταβάλλει δ' ὁ χαμαιλέων εἰς πάντα τὰ χρώματα, πλὴν
τὴν εἰς τὸ λευκὸν καὶ τὸ ἐρυθρὸν οὐ δέχεται μεταβολὴν· καὶ οὐ
πρὸς τὰ παρακείμενα μόνον χρώματα μεταβάλλει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
καθ' ἑαυτὸν, ἐάν τις μόνον ἄψηται αὐτοῦ, τὸ χρῶμα μεταβάλλει. Ὁ
25 δὲ τάρανδος τὸ μὲν μέγεθός ἐστι κατὰ βοῦν, τὸ πρόσωπον δὲ ὁμοί-
ος ἐλάφῳ, πλὴν πλατύτερος, ὡσανεὶ ἐκ δύο συγκείμενος ἐλαφείων
προσώπων. Δίχηλον δὲ ἐστὶ καὶ κερασφόρον. ἔχει δὲ τὸ κέρας
ἀποφυάδας ὡσπερ τὸ ἐλάφου, καὶ τριχωτὸν ἐστὶ δι' ὅλου· περὶ γὰρ
τὸ ὄστουν δέρματός ἐστι περίταισις, ὅθεν ἢ ἔκφυσις. Τὸ δὲ δέρμα τῶ
30 πάχει δακτυλιαῖόν ἐστιν, ἰσχυρὸν δὲ σφόδρα· διὸ καὶ τοὺς θώρα-
κας ἐξανάζοντες αὐτὸ ποιοῦνται. Σπάνιον δὲ τὸ ζῷον καὶ ὀλιγάκις
φαινόμενον. Θαυμαστὴ δ' ἡ μεταβολὴ καὶ ἐγγὺς ἀπιστίας. Τοῖς

λυπᾶσαι· κέρδισε αὐτὰ μὲ τὰ ὅποια ἀφαίρεσε τὴν προσθήκη τῶν ἁμαρτημάτων.

Στὴν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Κυριακό, πού τοῦ ἔστειλε ἀπὸ τὸν τόπο τῆς δεύτερης ἐξορίας του, κατηγορεῖ τὸν Ἀρσάκιο, ἀποκαλώντας τον παράφρονα καὶ μοιχό, καὶ ἐπαινεῖ αὐτοὺς πού ἀρνοῦνται τὴ σχέση μαζί του, ἐπειδὴ τὴν ἀποστροφή τους πρὸς αὐτοὺς τὴν κάνουν γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ τὸ ἀδίκημά τους στὸν ἀρχιερέα τους. Ἐάν καὶ βέβαια ἄλλους φαίνεται νὰ τοὺς συμβουλεύει νὰ μὴν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Σ' αὐτὸ ἔπειτα (ὅπως φαίνεται) ἄλλαξε γνώμη, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι πού τὸν ἐξόρισαν ἀδικα, ὄχι γι' αὐτὰ πού ἔπραξαν ἐναντίον του, ἀλλὰ ἐπειδὴ μηχανεύθηκαν καὶ διώξεις καὶ ἐπιβουλὲς ἐναντίον ἐκείνων πού ἦταν συνδεδεμένοι μαζί του.

278.

Τοῦ Θεοφράστου, γιὰ τὰ ζῶα πού ἀλλάζουν χρῶμα.

Διαβάσαμε τὸ ἔργο τοῦ Θεοφράστου γιὰ τὰ ζῶα πού ἀλλάζουν χρῶμα, (ἀπὸ τὸ ὅποιο παραθέτομε τὰ ἑξῆς).

Λέγει ὅτι τὰ ζῶα πού ἀλλάζουν χρῶμα καὶ ἐξομοιώνονται μὲ τὰ φυτὰ, τοὺς χώρους καὶ τὶς πέτρες πού πλησιάζουν εἶναι ὁ πολύπους καὶ ὁ τάρανδος, πού ζεῖ, λέγει, στοὺς Σκύθες καὶ τοὺς Σαρμάτες. Ὁ Χαμαιλέων μεταβάλλεται σὲ ὅλα τὰ χρώματα, ἀλλὰ δὲν δέχεται τὴν ἀλλαγὴν στὸ λευκὸ ἢ στὸ ἐρυθρό. Καὶ δὲν ἀλλάζει τὸ χρῶμα του μόνο σὲ σχέση μὲ τὰ κοντινὰ χρώματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μόνος του ἀλλάζει χρῶμα, ἐάν μόνο νὰ τὸν ἀγγίξει κάποιος. Ὁ τάρανδος ἔχει μέγεθος μοσχαριοῦ, τὸ πρόσωπό του εἶναι ὅμοιο μὲ ἔλεφιοῦ, ἀλλὰ πιὸ πλατύτερο, σὰ νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο πρόσωπα ἑλαφιοῦ. Εἶναι δίχηλο ζῶο καὶ ἔχει κέρατα. Τὸ κέρατό του ἔχει κλάδους ὅπως τοῦ ἑλαφιοῦ καὶ καλύπτεται ὀλόκληρο ἀπὸ τρίχωμα. Γύρω ἀπὸ τὸ ὅσπινθη περιτείνεται δέρμα ἀπὸ ὅπου γίνεται ἡ ἔκφυση. Τὸ δέρμα του ἔχει πάχος ἑνὸς δακτύλου καὶ εἶναι πάρα πολὺ ἰσχυρό. Γι' αὐτὸ τὸ ξηραίνουν καὶ τὸ κάνουν θώρακες. Τὸ ζῶο εἶναι σπάνιο καὶ ἐμφανίζεται λίγες φορές. Ἡ μεταβολὴ του εἶναι θαυμαστὴ καὶ πλησιάζει τὸ ἀπίστευτο.

μὲν γὰρ ἄλλοις ἐν τῷ δέρματι γίνεται ἡ μεταβολή, ἀλλοιουμένης τῆς ἐντὸς ὑγρότητος, εἴτε αἱματώδους ἢ καὶ τινος ἄλλης τοιαύτης οὔσης, ὥστε φανερὰν εἶναι τὴν συμπίθειαν ἢ δὲ τῶν τριχῶν μεταβολή, ξηρῶν τε οὐσῶν καὶ ἀπηρητημένων καὶ ἀθρόον οὐ πεφυ-
5 κνιῶν ἀλλοιουῖσθαι, παράδοξος ἀληθῶς καὶ ἀπίθανος, μάλιστα πρὸς πολλὰ ποικιλλομένη. Ὁ δὲ χαμαιλέων δοκεῖ τῷ πνεύματι ποιεῖν τὰς μεταβολὰς πνευματικὸν γὰρ φύσει. Σημεῖον δὲ τὸ τοῦ πνεύματος μέγεθος· σχεδὸν γὰρ δι' ὅλου τοῦ σώματος τέταται. Ἐμα δὲ καὶ ἐξαιρόμενος αὐτὸς καὶ φυσώμενος δῆλός ἐστιν.

10

Θεοφράστου,

Ἐκ τοῦ περὶ παραλύσεως.

Ἐπιὶ ὑπὸ καταψύξεώς φησιν, ὡς κοινῶ λόγῳ φάναι, τὴν παραλύσιν γίνεσθαι καὶ ταύτην οἱ μὲν ὑπὸ πνεύματος (πνευματικὸν γὰρ τὸ πάθος), οἱ δὲ ἐκλείπει καὶ στερεῖ τοῦ πνεύματος· τοῦτο
15 γὰρ εἶναι τὸ τὴν θερμότητα καὶ τὴν κίνησιν ὅλως ποιοῦν. Ἀκινησίας δὲ γινομένης κατάψυξις γίνεται τοῦ αἵματος, ἢ ἀπλῶς εἰπεῖν τῆς ὑγρότητος. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ νάρκη γίνεται ἐν τοῖς ποσὶν ἢ καὶ ἐν τοῖς ἄνω μέρεσιν, ὅταν ἀποπιεσθῶσιν ἀπὸ καθέδρας ἢ ἄλλου τινὸς τρόπου. Τότε γὰρ διαλαμβάνει τῇ πιέσει τὸ πνεῦμα,
20 καὶ οὐ δυναμένην τὴν οἰκείαν κίνησιν κινεῖσθαι ἴσθησι καὶ ἀποψύχει τὸ αἷμα.

Ἐκ τοῦ περὶ λιποψυχίας.

Ἐπιὶ ἡ λιποψυχία στέρησις ἢ κατάψυξις τοῦ θερμοῦ περὶ τὸν ἀναπνευστικὸν τόπον. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ἢ ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ ἢ
25 καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θερμοῦ· τὸ γὰρ πλεόν πυρ ἀναιρεῖ τὸ ἔλαττον. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ πεῖρα. Ὑπὸ γὰρ πνίγους ἢ ἄλλης θέρμης, καὶ μάλιστα πολλῆς, ἀθρόον τούτων προσπεσόντων ἡμῖν, ἐκλυόμεθα καὶ λιποθυμοῦμεν· καταμαραίνεται γὰρ τὸ ἐν ἡμῖν κατάψυξιν οὐ λαμβάνον. Τάχα δὲ καὶ τὴν ἀναπνοὴν ὅλως τὸ πνίγος κωλύει· ὅ-
30 θεν καὶ πνίγος ὠνομάσθη· πνίγεται γὰρ ἢ καὶ πνιγομένῳ ὁμοίός ἐστιν ὁ μὴ δυνάμενος ἀναπνεῖν. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ διὰ τῶν λου-

Στὰ ἄλλα ζῶα ἡ μεταβολὴ γίνεται στὸ δέρμα μὲ τὴ μεταβολὴ τῆς ἐσωτερικῆς ὑγρότητας, εἴτε εἶναι τοῦ αἵματος ἢ καὶ κάποια ἄλλη, ὥστε νὰ εἶναι φανερὴ ἢ ἀλληλεπίδραση. Ἡ μεταβολὴ τῶν τριχῶν, ποὺ εἶναι ξηρὲς καὶ χωρισμένες ἀπὸ τὴ φύση τους, δὲν ἀλλοιώνονται ὅλες μαζί· εἶναι μιὰ μεταβολὴ παράδοξη καὶ ἀπίστευτη ἀληθινά, καθὼς μεταβάλλεται σὲ πολλά. Ὁ χαμηλέων φαίνεται πὼς μεταβάλλεται μὲ τὴν ἀναπνοή· γιατί ἀπὸ τὴ φύση του ἀναπνέει ἔντονα. Καὶ ἀπόδειξη εἶναι τὸ μέγεθος τῶν πνευμόνων· γιατί ἐκτείνονται σχεδὸν σὲ ὅλο τὸ σῶμα. Καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι ταυτόχρονα καὶ ὑψώνεται καὶ ἀναπνέει.

**Τοῦ Θεοφράστου,
ἀπὸ τὸ περὶ παραλύσεως.**

Λέγει ὅτι ἀπὸ κατάψυξη, ὅπως εἶναι κοινὰ παραδεκτὸ, προέρχεται ἡ παράλυση, καὶ αὐτὴ ἄλλοι λένε ὅτι γίνεται ἀπὸ τὸν ἀέρα (γιατί εἶναι ἀσθένεια πνευματικῆ), καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἔλλειψη καὶ στέρηση ἀέρα. Γιατί αὐτὸς εἶναι ποὺ προκαλεῖ γενικὰ τὴ θερμότητα καὶ τὴν κίνηση. Ὅταν ὑπάρχει ἀκίνησις γίνεται ψύξη τοῦ αἵματος, ἢ, γιὰ νὰ μιλήσομε γενικὰ, τῆς ὑγρότητας τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸ καὶ μουδιάζουν τὰ πόδια ἢ καὶ τὰ ἐπάνω ἀπὸ αὐτὰ μέρη, ὅταν σηκωθοῦν ἀπὸ τὸ κάθισμα ἢ μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο. Γιατί τότε διασπᾶται ἀπὸ τὴν πίεση ὁ ἀέρας καὶ ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκτελέσει τὴν κίνησίν του σταματᾷ καὶ ψύχει τὸ αἷμα.

Ἀπὸ τὸ περὶ λιποθυμίας.

Ἡ λιποψυχία εἶναι στέρηση ἢ κατάψυξη τοῦ θερμοῦ γύρω στὸν ἀναπνευστικὸ χῶρο. Αὐτὸ συμβαίνει ἢ ἀπὸ τὸ ψυχρὸ ἢ καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ θερμό. Γιατί ἡ περισσότερη φωτιὰ ἀναιρεῖ τὴ μικρότερη. Τὸ μαρτυρεῖ καὶ ἡ πείρα. Ἀπὸ πνιγερὴ δηλαδὴ ἀτμόσφαιρα ἢ ἄλλη θερμότητα, καὶ μάλιστα μεγάλη, ὅταν αὐτὰ μᾶς βροῦν μαζεμένα παραλύομε καὶ λιποθυμοῦμε. Γιατί καταμαρείνεται μέσα μας ὅ,τι δὲν ψύχεται. Ἴσως ἡ πνιγερὴ ἀτμόσφαιρα ἐμποδίζει καὶ τὴν ἀναπνοή. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάσθηκε πνιγμός· γιατί πνίγεται ἢ καὶ μοιάζει μὲ πνιγόμενον ὁποῖος δὲν μπορεῖ ν' ἀναπνεύσει. Τὸ μαρτυρεῖ καὶ ἡ

τρῶν καὶ τῶν πυριάσεων ἔκλυσις· δῆλον γὰρ ὡς αἱ τοιαῦται ἐκλύσεις τῷ θερμῷ καὶ διὰ τὸ θερμὸν γίνονται, μαραίνοντος τοῦ ἕξωθεν θερμοῦ τὸ ἐν ἡμῖν σύμφυτον. Γίνεται δὲ λιποψυχία καὶ τῶν ἐν οἷς πέφυκεν ἡ θερμότης ἐκλιπόντων, οἷον αἵματος ἢ τῆς φυσικῆς ἀπλῶς ὑγρότητος, ὥσπερ ἐν ταῖς αἰμορραγίαις καὶ ἐν ταῖς τῆς γαστροῦ φοραῖς ὁρῶμεν λιποψυχοῦντας. Καὶ διὰ πόνους δὲ γίνονται ἐκλύσεις.

Ἔστι δὲ τὸ πλέον θερμὸν λιποψυχίαν ποιεῖ καὶ ὡς μαραῖνον τὸ ἔλαττον, καὶ ὡς κωλύον τὴν ἀναπνοήν, καὶ ἔτι ὡς μὴ παραχωροῦν τῇ καταψύξει εἴσοδον. Ἔστι δὲ τούτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λουόμενοι μὲν οὐ λιποψυχοῦσι, παυσάμενοι δὲ μᾶλλον, διότι τὴν ὑγρότητα τὴν γινομένην ἐκ τῆς συντήξεως λουομένων μὲν θερμὴν εἶναι συμβαίνει, λουσαμένων δὲ ψύχεσθαι· ψυχρὰ δὲ οὖσα καὶ ἐμπύπτουσα κυρίως τόποις ποιεῖ λιποψυχίαν. Εἰ μὴ ἄρα καὶ ἡ ἀνεσις αὐτῆ τοῦ πνεύματος προεκλύει. Διότι καὶ κατέχειν κελεύουσιν ἐν ταῖς λιποψυχίαις τὸ πνεῦμα· κωλύει γὰρ ὁ κατέχων ἐξιέναι τὸ θερμὸν, ὁ δ' ἀνιείς ἐν δίδωσιν. Ἔστι δὲ ῥαίων ὕδατι τοὺς λιποψυχοῦντας, συμφράττων καὶ πυκνῶν τοὺς πόρους καὶ συναθροίζων ἐντὸς τὸ θερμὸν (ἀντιπεριίσταται γὰρ) ὠφελεί. Ἔστι δὲ ἡδοναὶ καὶ λύπαι ποιοῦσι λιποψυχίαν. Καὶ γὰρ ἀμφότεραι πλεθροῦς ὑγρότητος ἐπάγουσιν, ἡ μὲν ἡδονὴ τῷ συντήκειν καὶ διαχεῖν, ἡ λύπη δὲ τῷ πηγνύειν. Ἔστι δὲ οὖν ἡ ὑγρότης ῥυτὴ πρὸς τὸν πνευματικὸν τόπον, ποιεῖ λιποψυχεῖν.

Ἐκ τοῦ περὶ ἰλίγγων.

Ἔστι δὲ οἱ ἰλίγγοι γίνονται ὅταν πνεῦμα ἀλλότριον εἰς τὴν κεφαλὴν ἔλθῃ ἢ ὑγρότης περιττωματικῆ, ἢ ἀπὸ τινος τροφῆς, ὡς ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἢ ἀπὸ τινος ἄλλου χυμοῦ· ἔτι δὲ καὶ ὅταν τις κινήσῃ τὴν κεφαλὴν κύκλω. Ὁ γὰρ τόπος ὁ περὶ τὸν ἐγκέφαλον ὑγρὸς ὢν, ὅταν δέξηται τι πλέον ἀλλότριον, τὸ δὲ διάζηται διαδύ-

παράλυση πού προκαλοῦν τὰ λουτροὰ καὶ ἡ θέρμανση· εἶναι φανερό ὅτι οἱ παραλύσεις αὐτὲς προκαλοῦνται ἀπὸ τὴ θερμότητα καὶ ἔξαιτίας τῆς θερμότητας, ἐπειδὴ μαραίνει τὸ ἔξωτερικὸ θερμὸ τὸ ἔμφυτο μέσα μας θερμὸ. Λιποθυμία ὅμως συμβαίνει καὶ ὅταν λείπουν αὐτὰ πού προκαλοῦν τὴ θερμότητα ἀπὸ τὴ φύση τους, ὅπως εἶναι τὸ αἷμα ἢ ἡ φυσικὴ γενικὰ ὑγρότητα, ὅπως βλέπομε νὰ λιποθυμοῦν κατὰ τὶς αἱμορραγίες καὶ τὰ ἔμμηνα. Λιποθυμίες συμβαίνουν καὶ ἀπὸ τοὺς πόνους.

Λέγει ὅτι τὸ ἐντονότερο θερμὸ προκαλεῖ λιποθυμία καὶ ἐπειδὴ μαραίνει τὸ μικρότερο καὶ ἐπειδὴ ἐμποδίζει τὴν ἀναπνοή, καὶ ἀκόμα ἐπειδὴ δὲν ἐπιτρέπει εἴσοδο στὴν κατὰψυξη. Γι' αὐτό, λέγει, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅσο λούζονται οἱ ἄνθρωποι δὲν λιποθυμοῦν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν παύσουν νὰ λούζονται, γιατί ἡ ὑγρότητα πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἐφίδρωση ἐκείνων πού λούζονται συμβαίνει νὰ εἶναι θερμή, ἐνῶ ὅταν λουσοῦν ψύχεται. Κι ὅταν εἶναι ψυχρὴ καὶ πέφτει σὲ κύρια σημεῖα προκαλεῖ λιποθυμία, ἐκτὸς ἂν καὶ ἡ χαλάρωση αὐτὴ τοῦ πνεύματος προκαλεῖ διάλυση ἀπὸ πρῖν. Γι' αὐτό καὶ στὶς λιποθυμίες συμβουλευοῦν νὰ κρατεῖται ἡ ἀναπνοή. Γιατὶ ἐμποδίζει νὰ βγεῖ τὸ θερμὸ ὅποιος κρατεῖ τὴν ἀναπνοή του, ἐνῶ ὅταν ἀναπνέει ἐλεύθερα ὑποχωρεῖ. Ὅτι ὅποιος ραντίζει, λέγει, μὲ νερὸ αὐτοὺς πού λιποθυμοῦν συγκλείοντας καὶ συσφίγγοντας τοὺς πόρους καὶ συναθροίζοντας μέσα του τὸ θερμὸ, ἐπειδὴ προβάλλεται ἀντίσταση, ὠφελεῖ. Λέγει ἀκόμα ὅτι οἱ ἡδονὲς καὶ οἱ λύπες προκαλοῦν λιποθυμία. Γιατὶ καὶ οἱ δύο ἐπιφέρουν πολὺ πλῆθος ὑγρότητας, ἢ ἡδονὴ μὲ τὴ σύντηξη καὶ τὴ διάχυση, ἐνῶ ἡ λύπη μὲ τὴ σύμψηξη πού προκαλεῖ. Ὅταν λοιπὸν ἡ ὑγρότητα ρεῦσει στὸν πνευματικὸ χῶρο προκαλεῖ λιποθυμία.

Ἐπὶ τὸ περὶ ἰλίγγων.

Οἱ ἰλίγγοι προκαλοῦνται ὅταν ξένη πνοὴ πάει στὸ κεφάλι ἢ ὑγρότητα πλεονάζουσα ἢ ἀπὸ κάποια τροφή, ὅπως ἀπὸ κρασί ἢ ἀπὸ κάποιο ἄλλο ὑγρὸ, ἀκόμα καὶ ὅταν κάποιος κινεῖ κυκλικὰ τὸ κεφάλι του. Τὸ μέρος δηλαδὴ γύρω ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλο πού εἶναι ὑγρὸ, ὅταν δεχθεῖ ἐπὶ πλέον κάτι ξένο καὶ αὐτὸ πιέζει γιὰ νὰ διεισ-

μενον πρὸς τὰς φλέδας, ὡθεὶ κύκλω τὸ προὔπαρχον ὑγρόν. Οὔσης δὲ οἶον δίνης τῆς φορᾶς, καὶ τοῦ ὑγροῦ μὴ συνεχοῦς, ἀλλ' ἐν τῇ κινήσει τοῦ μὲν προλαμβάνοντος, τοῦ δὲ ὑστεροῦντος διὰ τὸ μὴ ἰσορροπεῖν ὁμοίως, τὸν ἴλιγγον ποιεῖ καὶ καταβάλλει πολλὰ λάκεις.

Ὅτι τὰ ὠμά ὡὰ οὐ δινεῖται ὥσπερ τὰ ἐφθά.

Ὅτι τὰ ὠμά ὡὰ διὰ τοῦτο οὐ δινεῖται ὥσπερ τὰ ἐφθά, διότι τὰ μὲν ὑπὸ τῆς ὑγρότητος ἀνωμάλου καὶ οὐκ ἰσορρόπου οὔσης σφάλλεται, τὰ δέ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὸ σφάλλον ὑφιστάμενον ἐνὸς 10 ὄντος καὶ συνεχοῦς τοῦ ἐντός. Ἐκ δὲ τῆς αὐτῆς θεωρίας ἐπιλύεται καὶ τὸ διὰ τί κύκλω περιπατοῦντες ἴλιγγιῶσι, καὶ ὅτι μᾶλλον ἐὰν ἐν ἐλάττονι κύκλω, καὶ ἔτι ἐὰν θᾶττον θέουσι, καὶ ὅτι, εἰ μετὰ πολλῶν, μᾶλλον ἢ μόνοι, καὶ διὰ τί ἐπ' ἀριστερᾶς θέοντες μᾶλλον ἢ ἐπὶ δεξιᾶ. Πάντων γὰρ τούτων καὶ τῶν ὁμοίων προεῖρηται 15 ἡ αἰτία. Εἰ γὰρ ὁ ἴλιγγος γίνεται, ἐὰν τις ἐν τῷ αὐτῷ στρέφῃ τὴν κεφαλὴν, δῆλον ὡς, εἴ τις ἐγγὺς τούτου στρέφοιτο, τάχιστα καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ἴλιγγιῶῃ. Ἐγγυτάτω δὲ ὁ ἐν ἐλάττονι κύκλω στρέφων τὴν κεφαλὴν, καὶ ὅσον ἂν θᾶττον, μᾶλλον διόπερ καὶ οἱ θέοντες τῶν περιπατούντων μᾶλλον ἴλιγγιῶσι, καὶ οἱ 20 ταχέως τῶν βραδέως θέουσι γὰρ ἐγκεκλικότες πρὸς τὸ κέντρον [μᾶλλον ἴλιγγιῶσι]. Οἱ δὲ ἐπ' ἀριστερᾶ θέοντες τῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ μᾶλλον, διότι ὀξυτέραν γωνίαν ποιοῦσι πρὸς τὸν κύκλον ἐμβριθέστερα γὰρ ὄντα τὰ δεξιὰ προσδιάζεται μᾶλλον ἐντὸς διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀριστερῶν. Καὶ εἰ μετὰ πολλῶν θέουσι, μᾶλλον ἢ 25 μόνοι, διότι πρὸς τῇ κύκλω περιφορᾷ καὶ ἡ ὄψις προσβάλλουσα τοῖς θέουσι, μὴ συνεχῆς οὔσα, ποιεῖ τινα κινήσιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ ταραχὴν· διὸ ἴλιγγιῶσι μᾶλλον διὰ τὸ διπλῆν τὸν ἐγκέφαλον ὑφίστασθαι κινήσιν, τὴν τε ἀπὸ τῆς περιδινήσεως, καὶ ἣν ἡ ὄψις παθοῦσα τῷ ἐγκεφάλῳ παρέπεμψεν.

δύσει στίς φλέβες, ὥθει κυκλικὰ τὸ ὑγρὸ πού προϋπάρχει, καὶ ἐπειδὴ ἡ φορὰ γίνεται σὰ μία δίνη καὶ τὸ ὑγρὸ δὲν εἶναι συνεχές, ἀλλὰ κατὰ τὴν κίνηση τὸ ἓνα μέρος προτρέχει καὶ τὸ ἄλλο ὑστερεῖ, ἐπειδὴ δὲν ἰσορροποῦν μὲ ὁμοιο τρόπο, προκαλεῖ τὸν ἴλιγγο καὶ πολλές φορές καταβάλλει τὸν ἄνθρωπο.

Ἔστι τὰ ὠμά αὐτὰ δὲν στριφογυρίζουν.

Τὰ ὠμά αὐτὰ, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι ὑγρά δὲν στριφογυρίζουν, ὅπως στριφογυρίζουν τὰ βρασμένα, ἐπειδὴ τὰ πρῶτα ἕξαιτίας τῆς ὑγρότητας πού δὲν εἶναι ὁμαλὴ καὶ ἰσόρροπη πέφτουν, ἐνῶ τὰ δευτέρα ὄχι, ἐπειδὴ δὲν περιέχουν τὸ ὑλικὸ πού σφάλλει, ἀλλὰ τὸ ἔχουν συνεχές. Ἀπὸ τὸν ἴδιο συλλογισμό ἐπιλύεται καὶ τὸ ζήτημα, γιατί ὅσοι περπατοῦν κυκλικὰ καταλαμβάνονται ἀπὸ ἴλιγγο, καὶ πῶς πολλοὶ ἂν τρέχουν σὲ μικρότερο κύκλο ἢ τρέχουν γρηγορότερα, καὶ ἂν τρέχουν μὲ πολλοὺς μᾶλλον παρὰ μόνοι τους, καὶ γιατί πῶς πολλοὶ ἂν τρέχουν ἀριστερὰ παρὰ πρὸς τὰ δεξιὰ. Ὅλων αὐτῶν καὶ τῶν ὁμοίων τους προείπαμε τὴν αἰτία. Ἄν δηλαδὴ πιάνει κάποιον ὁ ἴλιγος, καὶ κάποιος ἄλλος στρέφει τὴν ἴδια ὥρα τὸ κεφάλι του, εἶναι φανερό πῶς ἂν αὐτὸς στρέφεται κοντὰ του, πολὺ γρήγορα καὶ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους θὰ νιώθει τὸν ἴλιγγο. Πάρα πολὺ κοντὰ, ὅποιος στρέφει σὲ μικρότερο κύκλο τὸ κεφάλι του καὶ ὅσο πῶς γρήγορα τόσο περισσότερο. Γι' αὐτὸ καὶ ὅσοι τρέχουν γρήγορα κυριεύονται ἀπὸ ἴλιγγο περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους πού περπατοῦν, καὶ ἐκεῖνοι πού τρέχουν πολὺ γρήγορα ἀπὸ ὅσους τρέχουν ἀργά. Γιατί τρέχουν κλίνοντας πρὸς τὸ κέντρο. Καὶ περισσότερο ὅσοι τρέχουν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀπὸ ὅσους τρέχουν πρὸς τὰ δεξιὰ, γιατί σχηματίζουν ὀξύτερη γωνία πρὸς τὸν κύκλο· ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι βαρύτερα τὰ δεξιὰ τρέχουν βίαια περισσότερο πρὸς τὰ μέσα ἕξαιτίας τῆς ἀσθένειας τῶν ἀριστερῶν. Κι ἂν τρέχουν μὲ πολλοὺς, περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι μόνοι, γιατί ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κυκλικὴ περιφορὰ καὶ τὸ θέαμα πού βλέπουν αὐτοὶ πού τρέχουν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι συνεχές, προκαλεῖ κάποια κίνηση καὶ ταραχὴ στὸν ἐγκέφαλο. Γι' αὐτὸ πῶς πολλοὶ νιώθουν τὸν ἴλιγγο, ἐπειδὴ ὁ ἐγκέφαλος ὑφίσταται διπλὴ κίνηση, καὶ ἀπὸ τὸ στριφογύρισμα καὶ ἀπὸ τὴν κίνηση πού δέχθηκε ἡ ὄψη καὶ τὴν παρέπεμψε στὸν ἐγκέφαλο.

"Οτι δὲ διὰ τὴν τῆς ὄψεως κίνησιν ἰλιγγιῶσι πολλάκις, φανε-
 ρὸν ἐκ πολλῶν. Οἷ τε γὰρ πλείοντες θάπτον καὶ μᾶλλον ἰλιγγιῶσιν,
 ἐπειδὴν τοῖς κύμασιν ἐμβλέψωσι, καὶ οἱ τὰς αἰῶρας καὶ οἱ τοὺς
 τροχοὺς θεωροῦντες ταχὺ σκοτοῦνται. Ἰλιγγιῶσι δὲ καὶ οἱ πρὸς
 5 τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἀπότομα ἀποβλέποντες, διὰ τὸ συμβαί-
 νειν μακρὰν τεινομένην σείεσθαι καὶ κραδαίνεσθαι τὴν ὄψιν· σει-
 ομένη δὲ καὶ κραδαινομένη ταράττει καὶ κινεῖ τὰ ἐντός. Τοῖς δ'
 ἄνω βλέπουσιν οὐ συμβαίνει τὸ πάθος διὰ τὸ μὴ ἀποτείνειν μα-
 κρὰν, ἀλλ' ὑποτέμνεσθαι τῷ φωτί. Γίνονται ἰλιγγοὶ καὶ ὅταν βλέ-
 10 πωσι συνεχῶς καὶ ἐνατενίζωσιν. Ὁ καὶ διαπορεῖται, τί δὴ ποτε
 κύκλω κινουμένης τῆς ὄψεως καὶ ἡρεμούσης τὸ αὐτὸ πάθος συμ-
 βαίνει. Τὸ δ' αἴτιον τῆς μὲν κύκλω φορᾶς εἴρηται, διὰ τί δὲ ἐν τῇ
 ἐπιστάσει καὶ τῷ ἀτενισμῷ τὸ αὐτὸ συμβαίνει πάθος; Διότι τὰ ἐν
 τῇ κινήσει σωζόμενα ἢ στάσις διύστησι. Στάσης οὖν τῆς ὄψεως,
 15 καὶ τὰ ἄλλα συνεχῆ τὰ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἴσταται. Ἰστάμενα δέ, καὶ
 συνδιῶσταται καὶ χωρίζεται τὰ βαρέα, καὶ καταβαρύνει, καὶ ποιεῖ
 τὸν ἰλιγγον. Καὶ ἡ κύκλω φορὰ δὲ διύστησι τὰ βαρέα καὶ τὰ κοῦ-
 φα. Ποιεῖ δὲ καὶ τὸ κύπτειν ἰλίγγους· καὶ γὰρ ἐν τῷ κύπτειν χωρί-
 ζεται τὰ βαρέα καὶ τὰ ἐλαφρά, τὰ μὲν ἄνω, τὰ δὲ κάτω· δεῖ δὲ ἅμα
 20 εἶναι, καθάπερ ἐλέχθη. Ποιεῖ δὲ τὸ πάθος καὶ πλησμονὴ καὶ ἔν-
 δεια, ἢ μὲν ἔνδεια σύντηξιν, ἢ δὲ πλησμονὴ περίπτωσιν ποιούσα,
 ὥστε πλήρεις γενέσθαι τοὺς πόρους· Ἀνιούσα γὰρ παρ' αὐτὰ κα-
 ταβαίνει, καὶ διύστησι τὰς περιόδους ὅπερ ἐστὶν ἰλιγγος. "Οτι καὶ
 αἱ μέθαι καὶ αἱ φαρμακεῖαι καὶ τὰ παραπλήσια ποιούσιν ἰλίγ-
 25 γους ἢ γὰρ ὑγρότης ἢ ἀλλοτρία ἐμπίπτουσα ποιεῖ τὴν ταραχὴν.
 "Οτι ἀνιστάμενοι μᾶλλον ἢ καθίζοντες ἰλιγγιῶσι, διότι ἡρεμού-
 των μὲν συνίσταται τὸ ὑγρὸν ἐν τῇ κεφαλῇ πλέον, ὅταν δὲ κινῶν-
 ται, διῶσταται καὶ εἰς ἓν μόριον ἐμπίπτου ποιεῖ τὸν ἰλιγγον.

Τοῦ αὐτοῦ,

ἐκ τοῦ Περί κόπων.

"Οτι καταβαίνοντες μὲν τόπον κατάντη τοὺς μηροὺς μάλιστα

“Ὅτι ἐξαιτίας τῆς κίνησης ἐκείνων ποῦ βλέπουν πολλές φορές παθαίνουν ἴλιγγο, εἶναι φανερό ἀπὸ πολλά. Γι’ αὐτὸ πιὸ πολὺ νιώθουν τὸν ἴλιγγο ὅσοι ταξιδεύουν στὴ θάλασσα, πιὸ γρήγορα βέβαια καὶ περισσότερο ὅταν κοιτᾶξουν τὰ κύματα, καὶ γρήγορα ζαλίζονται ὅσοι κοιτᾶξουν κούνιες καὶ τροχοῦς. Νιώθουν ἴλιγγο καὶ ὅσοι κοιτᾶξουν πρὸς τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἀπότομα, ἐπειδὴ συμβαίνει ἡ ὄραση, καθὼς ἐκτείνεται πολὺ, νὰ σειέται καὶ νὰ κραδαίνεται, καὶ ὅταν σειέται καὶ κραδαίνεται ταράζει καὶ κινεῖ τὰ μέσα μας. Αὐτὸ δὲν τὸ παθαίνουν ὅσοι βλέπουν πρὸς τὰ ἄνω, ἐπειδὴ ἡ ὄραση δὲν ἐκτείνεται μακριᾶ, ἀλλὰ διακόπτεται ἀπὸ τὸ φῶς. Ἰλιγγος δημιουργεῖται καὶ ὅταν βλέπει κανεὶς καὶ ἀπενίξει συνεχῶς. Ἐδῶ γεννιέται ἡ ἀπορία· γιατί συμβαίνει τὸ ἴδιο πάθος καὶ ὅταν κυκλικὰ κινεῖται ἡ ὄραση καὶ ὅταν ἡρεμεῖ. Τὸ αἶτιο τῆς κυκλικῆς φορᾶς τὸ ἐξηγήσαμε. Γιατί ὅμως συμβαίνει τὸ ἴδιο κατὰ τὴν προσοχὴ σὲ κάτι καὶ τὴν προσήλωσιν τῶν ματιῶν σ’ αὐτό; Ἐπειδὴ αὐτὰ ποῦ διατηρεῖ ἡ κίνηση, ἡ στάσις τὰ χωρίζει. Ὅταν λοιπὸν ἡ ὄραση σταθεῖ, στέκονται καὶ τὰ ἄλλα συνεχῆ μέσα στὸν ἐγκέφαλο. Καὶ ὅταν στέκονται, διασπῶνται μετὰξὺ τους καὶ χωρίζονται τὰ βαριὰ, καὶ τείνοντας πρὸς τὰ κάτω προκαλοῦν τὸν ἴλιγγο. Καὶ ἡ κυκλικὴ βέβαια κίνηση χωρίζει τὰ βαριὰ καὶ τὰ ἑλαφριά, ἐπάνω τὰ ἑλαφριά καὶ κάτω τὰ βαριὰ, ἐνῶ πρέπει νὰ εἶναι, ὅπως εἶπαμε, μαζί. Προκαλοῦν αὐτὸ τὸ πάθος καὶ τὸ πλεόνασμα καὶ ἡ ἔλλειψη· ἡ ἔλλειψη προκαλεῖ σύντηξιν (λειώσιμο, φθορά), ἐνῶ ἡ πλησμονὴ περίσσειμα, ὥστε νὰ γεμίζουν οἱ πόροι. Ἀνεβαίνοντας λοιπὸν σ’ αὐτὰ καὶ κατεβαίνοντας χωρίζει τίς περιστροφές· αὐτὸ εἶναι ὁ ἴλιγγο. Ἀλλὰ καὶ οἱ μέθες καὶ οἱ δηλητηριάσεις καὶ τὰ παρόμοια προκαλοῦν καὶ αὐτὰ ἴλιγγο. Γιατί ἡ ὑγρότητα ποῦ προκαλεῖται μὲ ἄλλο τρόπο δημιουργεῖ τὴν ταραχὴ. Ἐπίσης νιώθουν ἴλιγγο ὅταν σηκώνονται μᾶλλον, παρὰ ὅταν καθίζουν· γιατί στὴν ἡρεμία τὸ ὑγρὸ μαζεύεται πλεοναστικὰ στὸ κεφάλι, ἐνῶ στὴν κίνηση χωρίζεται καὶ πέφτοντας σὲ ἓνα μέρος δημιουργεῖ τὸν ἴλιγγο.

Τοῦ ἰδίου,

ἀπὸ τὸ κεφάλαιο περὶ κόπων.

Κατεβαίνοντας ἓνα κατήφορο καταπονοῦν τοὺς μηρούς περισ-

πονουῖσιν, ἀναβαίνοντες δὲ τὰς κνήμας, διότι κατὰ μὲν τὴν ἀνά-
 βασιν ὁ πόνος τοῦ αἵρειν φορτίον τὸ σῶμα γίνεται ᾧ οὖν ἐπίκει-
 ται τὸ βάρος καὶ ᾧ αἵρεται, τούτων μάλιστα ὁ πόνος. Ἐν δὲ τῷ
 καταβαίνειν ὁ πόνος ἐν τῷ ἐμπίπτειν γίνεται τὸ σῶμα καὶ παρω-
 5 θεῖν παρὰ φύσιν ὥστε οὖν ᾧ μάλιστα ἐμπίπτει καὶ σαλεύει, τούτῳ
 μάλιστα καὶ τὸν πόνον ἐμποιεῖ. Ὡς οὖν ἢ κνήμη μᾶλλον ἐν τῷ
 ἀναβαίνειν κακοπαθεῖ, οὕτως ὁ μηρὸς ἐν τῷ καταβαίνειν. Διότι
 δὲ τὰ βάρη κάτω φέρεται, χαλεπώτερον ἀναβαίνειν τοῦ καταβαί-
 νειν. Ὅτι κοπιαρώτερον τῷ βραχίονι διὰ κενῆς ῥίπτειν ἢ λίθον ἢ
 10 ἄλλο τι βάρος, διότι σπασματωδέστερον· οὐ γὰρ ἀπερείδεται κα-
 θάπερ ὁ βάλλον πρὸς τὸν ἐν τῇ χειρὶ ὄγκον.

Ὅτι οἱ ὄμαλοι περίπατοι τῶν ἀνωμάτων κοπιαρώτεροι, διότι
 ἢ πολλὴ κίνησις ποιεῖ κόπον· πολλὴ δ' ἢ συνεχῆς καὶ μία. Αἱ δ'
 ἀνώμαλοι κατὰ τὰς μεταβολὰς ποιουῖσιν ἀνάπαυσιν. Ἐν δὲ τοῖς
 15 ὄμαλέσιν ἢ ὁμοιότης τοῦ σχήματος ἀπεργάζεται συνεχῆ τὴν κί-
 νησιν. Ὅτι ἐξονειρωτικοὶ οἱ κοπιῶντες, διότι θερμὰ καὶ κάθυγρα
 τὰ σώματα γίνεται διὰ τὴν σύντηξιν. Ἡ δὲ τοιαύτη διάθεσις σπερ-
 ματικῆ. Ὅτι καὶ ὑπτιοὶ κατάκεινται διὰ τὴν ἔκλυσιν. Συνεργεῖ δὲ
 τὸ σχῆμα τοῦτο καὶ πρὸς τοὺς ἐξονειρωγμούς. Ὅτι τὰ ὑγρά σώ-
 20 ματα κοπιαρώτερα τῶν σκληρῶν, διότι ἀσθενέστερα, εἰ καὶ ἄλλον
 τρόπον τὰ σκληρὰ εὐθραυστότερα.

Τοῦ αὐτοῦ,

ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἀθρόως φαινομένων ζώων.

Ὅτι τῶν ἀθρόως φαινομένων ζώων οὐχ ἢ αὐτὴ πάντων αἰ-
 25 τία, ἀλλὰ τῶν μὲν καὶ ἢ γένεσις εὐθύς φανερά, ὥσπερ τῶν μυιῶν,
 αἱ ἐν τοῖς στρατοπέδοις καὶ ἐν ταῖς πανηγύρεσι καὶ μετὰ τὸ πα-
 ρελθεῖν αὐτὰ ἔτι μᾶλλον γίνονται· τούτων γὰρ ἢ τε κόπος αἰτία
 καὶ ἢ τῶν ἄλλων σῆψις. Ἄλλα δὲ προϋπάρχει μὲν, ἐκφαίνεται δὲ

σότερο, ἐνῶ ἀνεβαίνοντας τις κνήμες. Γιατὶ κατὰ τὴν ἀνάβαση ὁ κόπος προκαλεῖται ἐπειδὴ τὸ σῶμα σηκώνει κάποιο φορτίο. Σ' αὐτὸ λοιπὸν ποὺ τίθεται τὸ βάρος καὶ σ' αὐτὸ ποὺ σηκώνει τὸ βάρος, σ' αὐτὸ κυρίως προκαλεῖται ὁ κόπος. Στὴν κατάβαση ὅμως ὁ κόπος προκαλεῖται ἀπὸ τὴν τάση τοῦ σώματος πρὸς τὰ κάτω καὶ τὴν παραφύση ὠθηση. Ὡστε σ' ὅποιο μέλος πέφτει τὸ βάρος καὶ λυγίζει, ἐκεῖ προκαλεῖ κυρίως καὶ τὸν πόνο. Ὅπως λοιπὸν ἡ κνήμη περισσότερο ταλαιπωρεῖται κατὰ τὴν ἀνάβαση, ἔτσι ταλαιπωρεῖται καὶ ὁ μηρὸς κατὰ τὴν κατάβαση. Κι ἐπειδὴ τὸ βῆμα ἔχουν φορὰ πρὸς τὰ κάτω, ἡ ἀνάβαση εἶναι δυσκολότερη ἀπὸ τὴν κατάβαση. Ὅτι εἶναι πιὸ κοπιαστικὸ γιὰ τὸν βραχίονα νὰ ρίχνει ἢ μὰ πέρα ἢ ἓνα ἄλλο βαρὺ σῶμα μέσω κενοῦ, γιὰτὶ προκαλοῦνται σπασμοδικές κινήσεις. Καθόσον δὲν στηρίζεται, ὅπως αὐτὸς ποὺ ρίχνει, στὸ βάρος ποὺ ἔχει στὸ χέρι.

Οἱ ὀμαλοὶ περίπατοι εἶναι, λέγει, πιὸ κοπιαστικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνώμαλους, γιὰτὶ ἡ πολλὴ κίνηση προκαλεῖ κόπο. Καὶ πολλὴ κίνηση εἶναι ἢ συνεχὴς καὶ μία. Οἱ ἀνώμαλοι περίπατοι μὲ τις μεταβολές δημιουργοῦν ἀνάπαυση, ἐνῶ οἱ ὀμαλοὶ μὲ τὴν ἐπανάληψη τοῦ ἰδίου κάνουν συνεχῆ τὴν κίνηση. Ὅσοι κοπιᾶζουν ἔχουν τάση γιὰ ὄνειρώξεις, ἐπειδὴ τὰ σώματα γίνονται θερμὰ καὶ τελείως ὑγρὰ ἐξαιτίας τῆς ἐξάντλησης. Αὐτὸ ὀδηγεῖ σὲ σπερματικὴ τάση. Ἐξάλλου βρίσκονται καὶ σὲ ὑπτία στάση ἐξαιτίας τῆς ἐξάντλησης καὶ ἡ θέση αὐτὴ βοηθεῖ στὶς ἐκσπερματίσεις. Τὰ ὑγρὰ σώματα, λέγει, δὲν ἀντέχουν στὸν κόπο ὅσο τὰ σκληρὰ, ἐπειδὴ εἶναι ἀσθενέστερα, ἂν καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη τὰ σκληρὰ εἶναι πιὸ εὐθραστα.

Τοῦ ἰδίου,

Ἀπὸ τὸ κεφάλαιο γιὰ τὰ ζῶα ποὺ ἐμφανίζονται κατὰ πλήθη.

Δὲν εἶναι ἡ ἴδια αἰτία ποὺ ὠρισμένα ζῶα ἐμφανίζονται κατὰ μεγάλα πλήθη. Σὲ ὠρισμένα εἶναι φανερὴ ἀμέσως ἢ γένεσή τους, ὅπως στὶς μύγες ποὺ ἐμφανίζονται στὰ στρατόπεδα καὶ στὶς πανηγύρεις, καὶ ποὺ αὐξάνονται ἀκόμα περισσότερο ὅταν αὐτὰ τελειώσουν. Αἰτία γιὰ τὴ συγκέντρωση αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ κοπριά καὶ ἡ σήψη τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ πάλι προϋπάρχουν, ἀλλὰ ἐμφανίζονται

διὰ τοὺς ὑετούς, ὥσπερ οἷ τε κοχλῖαι καὶ οἱ μικροὶ βάτραχοι· οὐ γὰρ ὕονται, ὡς τινες ᾤήθησαν, ἀλλὰ προφαίνονται μόνον, κατὰ γῆς ὄντα πρότερον, διὰ τὸ εἰσρεῖν τὸ ὕδωρ εἰς τὰς θαλάμας αὐτῶν. Ἄλλο δὲ γένος ἐστὶ τοῦτο βατράχων παρὰ τὸ ἐν ταῖς λίμναις 5 καὶ τοῖς τέλμασι. Τὸ δὲ πλῆθος καὶ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων, ὅταν εὐθηνήσωσιν. Ὅτι μᾶλλον μετὰ τὰς διαλύσεις καὶ τῶν πανηγύρεων καὶ τῶν στρατοπέδων, ἢ ἔτι συνισταμένων αἱ μυῖαι γίνονται. Συμβαίνει γὰρ παρόντων μὲν διὰ τὰς καθημερινὰς χρείας καὶ κινήσεις φθείρεσθαι τὰς γενέσεις αὐτῶν, κινήσεως ἀεὶ καὶ μεταβολῆς 10 γινομένης, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς καθάρμασιν ἐκβαλλομένοις αὐτῶν ὅταν δὲ διαλυθῶσιν, ἡσυχίας γινομένης ταχὺ συντελεῖται διὰ τὸ μὴ ὑπ' οὐδενὸς κωλύεσθαι, μέχρις οὗ ἂν ξηρανθῇ τὸ ἐν τοῖς καθάρμασιν ὑγρόν.

Ἡ μὲν οὖν τῶν μυιῶν γένεσις ταχεῖαν καὶ πολλήν, ὡς εἴρηται, 15 τὴν γένεσιν λαμβάνει, οἱ δὲ ἀπτέλεθοι καὶ αἱ ἀκρίδες πανταχοῦ μὲν εἰσιν, ὡς εἰπεῖν, πλήθεται δὲ ταῦτα τῶ τε τόπους οἰκείους λαμβάνειν καὶ τῶ μὴ διαφθείρεσθαι αὐτῶν τὰ ὠά, ὃ συμβαίνει διὰ τὴν ἀργίαν τῆς χώρας ἐν γὰρ τῇ γεωργομένη ἀπόλλυνται. Διὸ καὶ ἐκ τῆς ἐρήμου καὶ ἀργούσης καταφέρονται πρὸς τὴν οἰκου- 20 μένην καὶ ἐργάσιμον. Ἐγχρονίζουσι δὲ ἢ διὰ τὸ περιέχεσθαι τὸ χωρίον ὄρεσιν ὑψηλοῖς καὶ ὑπερᾶραι ταῦτα μὴ δύνασθαι, ἢ διὰ τὸ ἐπιτήδειον τῆς χώρας τοιαύτη ἢ τε μαλακὴ καὶ νοτίδα ἔχουσα καὶ δροσοδόλος. Χαλεπαὶ μὲν οὖν καὶ αἱ ἀκρίδες, χαλεπώτεροι δὲ οἱ ἀπτέλεθοι, καὶ τούτων μάλιστα οὓς καλοῦσι βρούκους. Ἡ δὲ 25 γένεσις αὐτῶν ἐξ ἀλλήλων. Τινὲς δὲ οἶονται οὐκ ἀκριθεῖ σημεῖον, τῶ χρώματι παραπλήσιά τινος αὐτῶν ἔχειν τοῖς ἐν τῇ χώρᾳ, ὅτι καὶ αὐτόματος δηλὸν γὰρ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τῆς τροφῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῆς γενέσεως λαμβάνουσιν. Ἡ δὲ φθορὰ τούτων ἢ μὲν ἐστὶν οἶον φυσικὴ τις καὶ λοιμώδης (ὑπὸ κύνα γὰρ οἰστρά, καὶ 30 ἐγγίνεται τι σκωλήκιον ἐν τῇ κεφαλῇ, καὶ φθείρεται), ἢ δὲ ἐν τῇ μετακινήσει καὶ τῇ πτήσει ὅταν γὰρ ἀρθῶσιν, ὑπὸ τῶν ἀνέμων καταφέρονται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ φθείρονται. Φθείρονται δὲ καὶ διὰ χειμῶνα καὶ ψύχος καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ὠά αὐτῶν. Φθείρον-

λόγω βροχῶν, ὅπως τὰ σαλιγκάρια καὶ τὰ μικρὰ βατράχια. Δὲν πέφτουν ἀπὸ τῆ βροχῆ, ὅπως νόμισαν μερικοί, ἀλλὰ ἐμφανίζονται μόνο, ἐνῶ προηγουμένως ὑπάρχουν μέσα στὴ γῆ, ἐπειδὴ τὸ νερὸ εἰσρέει στοὺς θαλάμους τους. Αὐτὸ ἐδῶ εἶναι ἓνα ἄλλο εἶδος βατράχων διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ βατράχια τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελμάτων. Τὸ πλῆθος καὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων γίνεται στὶς εὐνοϊκῆς συνθῆκες. Μετὰ τῆ διάλυση τῶν πανηγυριῶν καὶ τῶν στρατοπέδων, ἢ καὶ ὅταν ἀκόμα λειτουργοῦν γεννιοῦνται οἱ μυῖγες. Γιατὶ συμβαίνει, ὅταν αὐτὰ λειτουργοῦν, μὲ τίς καθημερινῆς ἀνάγκες καὶ ἀσχολίες νὰ φθείρονται οἱ γεννήσεις τους, μὲ τὴν ἀδιάκοπη κίνηση καὶ μεταβολή, ὅπως στὰ ἄλλα, καὶ στὶς ἀκαθαρσίες τους. Ὅταν ὅμως διαλυθοῦν καὶ γίνεῖ ἡσυχία αὐξάνονται γρήγορα, ἐπειδὴ δὲν ἐμποδίζει τίποτε, ὥσπου νὰ στεγνώσει ἡ ὑγρασία τῶν ἀκαθαρσιῶν.

Ἡ γένεση τῶν μυιγῶν γίνεται γρήγορα καὶ πολλή, ὅπως εἶπαμε. Οἱ ἀπτέλιβοι⁶ καὶ οἱ ἀκρίδες ὑπάρχουν παντοῦ, ποὺ λέγει ὁ λόγος, πληθαίνουν ὅμως ἐπειδὴ διαλέγουν τοὺς κατάλληλους τόπους καὶ δὲν καταστρέφονται τὰ αὐγὰ τους, πρῶγμα ποὺ συμβαίνει στὴν ἀκαλλιέργητη γῆ· γιατί στὴν καλλιεργούμενη ἔξαφανίζονται. Γι' αὐτὸ καὶ ἔρχονται ἀπὸ τὴν ἔρημο καὶ ἀκαλλιέργητη γῆ στὴν κατοικούμενη καὶ καλλιεργούμενη, καὶ ἐγκαθίστανται μόνιμα ἐκεῖ ἢ ἐπειδὴ ἡ περιοχὴ περικλείεται ἀπὸ ψηλὰ ὄρη καὶ δὲν μποροῦν νὰ τὰ ὑπερβοῦν, ἢ ἐπειδὴ τὸ μέρος εἶναι κατάλληλο· καὶ τέτοια μέρη εἶναι τὰ μαλακὰ, ποὺ ἔχουν ὑγρασία καὶ δροσιά. Ζημιὰ προκαλοῦν πολλή οἱ ἀκρίδες καὶ ὁ ἀτέλλεβος, καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ αὐτοὺς ὁ καλούμενος βροῦχος. Γεννιοῦνται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Μερικοὶ νομίζουν, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀκριβῆ ἐνδειξη, ὅτι πλησιάζουν στὸ χρώμα τίς ἐντόπιες καὶ ὅτι γεννιοῦνται αὐτόματα· γιατί εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ χρώμα τὸ παίρνουν ἀπὸ τὴν τροφή καὶ δὲν εἶναι κληρονομικὸ. Ἡ καταστροφή τους εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ λοιμώδης (ὁ οἴστρος τῆ μύγα τὴ διώχνει στὸ σκυλί, ὅπου γίνεται ἓνα σκουλήκι στὸ κεφάλι καὶ καταστρέφεται), ἢ συμβαίνει κατὰ τὴ μετακίνηση καὶ τὴν πτήση· ὅταν δηλαδὴ πετάξουν ψηλά, οἱ ἄνεμοι τίς σπρώχνουν στὴ θάλασσα καὶ καταστρέφονται. Καταστρέφονται καὶ ἀπὸ τὴν κακοκαιρία καὶ τὸ ψύχος καὶ τὰ ἴδια τὰ ζυῶφια καὶ τὰ αὐγὰ τους. Καταστρέφονται καὶ ἀπὸ τεχνά-

ται δὲ καὶ ἐκ μηχανῆς ἀνθρώπων τάφρους γὰρ ποιῶντες συνα-
λαύνουσι εἰς αὐτάς, καὶ καταχωννύντες διαφθείρουσι.

Ὅτι τῶν ὄφρων δύο τινὰ τῆς γενέσεως αἰτία ἐστὶν ἢ γὰρ ἀῆρ
ἔπομβρος, ἢ πόλεμοι καὶ χύσεις αἱμάτων, ὃ σχεδὸν καὶ τῶν ἄλλων
5 θηρίων τῆς γενέσεως αἰτίον. Ἐξ οὗ ποτε καὶ περὶ Θετταλίαν πλη-
θος ὄφρων ἱστοροῦσι γενέσθαι. Ὅτι καὶ οἱ μῦες ἐν ταῖς ἀρούραις
ἀθρόον γίνονται, καὶ ἐν τοῖς ἀνχοῖς μᾶλλον ἢ ἐν ταῖς ἔπομβρί-
αις πολέμιον γὰρ αὐτοῖς τὰ ὕδατα. Πολύγονον δὲ τὸ ζῶον. Ἀ-
πόλλυται δὲ τῇ μὲν ἐμφανεῖ καὶ ἔξωθεν φθορᾷ διὰ πλῆθος ὑδά-
10 των· τοῦτο γὰρ ἔξω χειμάζει καὶ εἰς τὰς μυωπίας παρεισρεῖ.
Φθείρουσι δ' αὐτοὺς καὶ αἱ ἄγριαι γαλαῖ. Ἔστι δὲ τις αὐτῶν καὶ
ἀφανῆς καὶ ἀθρόα φθορὰ καθάπερ τις ἐπισυμβαίνουσα λοι-
μώδης τίκεται γὰρ καὶ τούτοις ἐν τῇ κεφαλῇ σκώληξ, καὶ φθεί-
ρονται. Ὁ καὶ οἱ ἔμπειροι ἐπισκοποῦντες, ἐπὰν ἴδωσι, τὴν φθο-
15 ρὰν αὐτῶν προνοοῦσι καὶ προαγγέλλουσι. Ὅτι οἱ μῦες ἱστοροῦ-
νται καὶ σίδηρον κατεσθίειν καὶ χρυσίον διὸ καὶ ἀνατέμνοντες
αὐτοὺς οἱ ἐν τοῖς χρυσείοις τὸν χρυσὸν ἀνιμῶνται. Ὅτι ἐν Αἰγύ-
πτῳ δίποδάς φασὶ μῦας γίνεσθαι καὶ μεγάλους. Ἐχουσι δὲ οὗτοι
καὶ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, ἀλλ' οὐ βαδίζουσι ἐπ' αὐτοῖς, χρω-
20 ται δὲ αὐτοῖς οἷα χερσίν. Ὅταν δὲ φεύγωσι, πηδῶσιν.

Τοῦ αὐτοῦ,

ἐκ τοῦ Περί τῶν λεγομένων ζῴων φθονεῖν.

Ὅτι ὁ γαλεώτης, φασί, φθονῶν τῆς ὠφελείας τοῖς ἀνθρώ-
ποις, καταπίνει τὸ δέρμα ὅταν ἐκδύηται· ἔστι γὰρ βοήθημα ἐπι-
25 λήπτῳ. Καὶ ὁ ἔλαφος τὸ δεξιὸν κατορύττει κέρασ, πρὸς τε τὰ τῆς
φρόνης φάρμακα καὶ πρὸς ἄλλα πολλὰ χρήσιμον. Καὶ ἡ ἵππος
ἀπεσθίει τῶν πάλων τὸ ἵππομανές καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πρὸς ἔνια
χρήσιμον. Καὶ ἡ φώκη ὅταν μέλλῃ ἀλίσκεσθαι, ἔξεμεῖ τὴν πιτύαν,
χρησιμεύουσαν καὶ ταύτην τοῖς ἐπιλήπτοις. Καὶ ὁ χερσαῖος ἐχί-
30 νος ἐνουρεῖ τῷ δέρματι καὶ διαφθείρει. Καὶ ἡ λὺγξ κατακρύπτει
τὸ οὖρον, ὅτι πρὸς τὰς σφραγιδας καὶ πρὸς ἄλλας χρείας ἐπιτή-

σµατα ἀνθρώπων ἀνοίγουν τὰ φρούς καὶ τὰ σπρώχνουν μέσα σ' αὐ-
τὲς καὶ τὰ καταστρέφουν παραχώνοντάς τα.

Δύο εἶναι, λέγει, οἱ αἰτίες ἀπὸ τίς ὁποῖες γεννιοῦνται τὰ φίδια· ἡ
βροχερὸς καιρὸς, ἡ πόλεμοι καὶ αἱματοχυσίες, πού εἶναι σχεδὸν ἡ
αἰτία καὶ τῆς γέννησης τῶν ἄλλων θηρίων. Γι' αὐτὸ διηγοῦνται ὅτι
κάποτε παρουσιάσθηκαν πλῆθος φιδιῶν καὶ στὴ Θεσσαλία. Καὶ οἱ
ἀρουραῖοι γεννιοῦνται ἀφθονοὶ στὴν ἔξοχή καὶ στὶς ξηρασίες μᾶλ-
λον, παρὰ στὶς βροχές· γιατί τὰ νερὰ εἶναι ἐχθρὸς τους. Τὸ ζῶο εἶναι
πολὺ γόνιμο. Ἐξαφανίζεται μὲ φανερὴ καὶ ἔξωτερικὴ καταστροφή
ἀπὸ τὰ νερὰ· γιατί καὶ ἔξω τὸ ταλαιπωρεῖ καὶ στὶς ποντικοφωλιές
εἰσρέει. Τοὺς τρῶνε ὅμως καὶ οἱ ἀγριόγατες. Παθαίνουν καὶ μιὰ
ἀφανῆ καὶ ὀμαδικὴ φθορὰ, σὰν μιὰ λοιμώδης νόσος· γεννιέται
δηλαδή καὶ σ' αὐτῶν τὸ κεφάλι ἓνα σκουλήκι καὶ ψοφοῦν. Γι' αὐτὸ
καὶ οἱ γνῶστες τοῦ πράγματος, πού τὸ παρατηροῦν, ὅταν τὸ δοῦν
προβλέπουν τὴν καταστροφή τους καὶ τὴν προαναγγέλλουν. Λέ-
γεται ὅτι οἱ ποντικοὶ κατατρώγουν καὶ τὸ σίδηρο καὶ τὸν χρυσό. Γι'
αὐτὸ καὶ τοὺς σκίζουν οἱ χρυσορῦχοι καὶ παίρνουν τὸ χρυσό. Στὴν
Αἴγυπτο λένε ὅτι γεννιοῦνται ποντικοὶ μὲ δύο πόδια καὶ μεγάλα.
Ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὰ ἐμπρόσθια πόδια, ἀλλὰ δὲν βαδίζουν πάνω σ'
αὐτά, τὰ χρησιμοποιοῦν σὰν χέρια, καὶ ὅταν φεύγουν κάνουν ἄλ-
ματα.

Τοῦ ἰδίου,

ἀπὸ τὴ διήγησι γιὰ τὰ λεγόμενα ζῶα πού φθονοῦν.

Ἡ σαύρα, λένε, φθονώντας τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν ὠφέλειά
τους, ὅταν ἀλλάζει τὸ δέρμα της τὸ καταπίνει· γιατί βοηθεῖ τὸν ἐπι-
ληπτικό. Καὶ τὸ ἐλάφι καταχώνει τὸ δεξιὸ κέρατο, χρήσιμο γιὰ τὴ
δηλητηρίαση ἀπὸ φρύνη⁷ καὶ σὲ πολλὰς ἄλλες περιπτώσεις. Καὶ ἡ
φοράδα τρώει ἀπὸ τὸ πουλάρι της τὸ ἵππομανές⁸· γιατί καὶ αὐτὸ
εἶναι κάπου χρήσιμο. Καὶ ἡ φώκια ὅταν εἶναι νὰ συλληφθεῖ ἔξεμει
τὴν πιτύα, πού χρησιμεύει καὶ αὐτὴ γιὰ τοὺς ἐπιληπτικούς. Καὶ ὁ
χερσαῖος ἐχῖνος οὐρεῖ στὸ δέρμα καὶ τὸ καταστρέφει. Καὶ ὁ λυγξ
κρύβει τὰ οὖρα του, ἐπειδὴ χρησιμεύουν στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τίς

πού φύεται στὸ μέτωπο νεογεννήτου πώλου, χρησιμὴ γιὰ φίλτρο.

δειον. Ἄλλ' ὅτι μὲν οὐ διὰ φθόνον ταῦτα ποιεῖ τὰ ζῶα, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῆς ἰδίας ὑπολήψεως ταύτην αὐτοῖς περιῆψαν τὴν αἰτίαν, παντὶ δῆλον. Πόθεν γὰρ τοῖς ἀλόγοις ἢ τοσαύτη σοφία, ἦν καὶ οἱ λογικοὶ μετὰ συχνῆς μελέτης μαθάνουσιν; Ἄλλ' ἢ μὲν φώ-
 5 κη διὰ τὸν φόβον ἴσως ταραττομένη ἐμεῖ τὴν πιτύαν, καὶ ὁ γαλεώτης καταπίνει τὸ δέρμα φυσικόν τι ποιῶν πάθος, καθάπερ αἱ κύνες καὶ αἱ ὕες καὶ σχεδὸν τὰ τετράποδα πάντα· κατεσθίει γὰρ τὰ χόρια μετὰ τοὺς τόκους. Καὶ ὁ ἐχῖνος δὲ διὰ φόβον ἢ δι' ἄλλο τι πάθος φυσικὸν ἐνουρεῖ, ἀλλ' οὐχ ἵνα φθειρῇ τὸ δέρμα. Πολλὰ
 10 δὲ καὶ ἄλλα πράττεται τοῖς ἀλόγοις, ὧν οὐκ ἔχομεν λόγον ἀποδοῦναι· οἷον διὰ τί ἢ ὄρνις ὅταν τέκη περιρρίπτει τὰ κάρφη; Διὰ τί οἱ κύνες ἐπαίροντες τὰ σκέλη προσουροῦσι; Διὰ τί ἢ αἶξ, ὅταν λάβῃ τὸ ἠρυγγίον εἰς τὸ στόμα, μένει καὶ τὰς ἄλλας ἴστασθαι ποιεῖ; Καὶ τὸ τῆς λυγκὸς οὖν καὶ τὸ τῆς ἐλάφου ὁ αὐτὸς κατάλογος
 15 περιέξει.

Τοῦ αὐτοῦ, Περί ἰδρώτων.

Ἐπισημασθέντος ὅτι ἰδρῶς ἐκκρίνεται ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐξ ἀνηλωμένου τοῦ γλυκυτάτου καὶ κορυφαίου. Τὸ γὰρ τοιοῦτον περίττωμα ἐν μὲν τῇ κατὰ τὴν κύ-
 20 στιν ὑποστήσει οὖρον, ἐν δὲ τῇ σαρκὶ ἰδρῶς καλεῖται. Ἐκκρίνεται δὲ ὁ ἰδρῶς διὰ κίνησιν ἢ πόνον ἢ διὰ τὴν τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ πνεύματος δύναμιν. Ὅτι ὁ ἰδρῶς ἀμυρὸς ὧν προσλαμβάνει ὀξύτητα ἢ πικρότητα ἢ δυσωδίαν ἢ εὐωδίαν διὰ πολλὰς καὶ διαφόρους αἰτίας. Ὅτι οἱ παῖδες τῶν ἀνδρῶν μᾶλλον δυσίδρωτες, καὶ
 25 μάλιστα τὰ παιδιά, καίτοι τὴν φύσιν ὄντα θερμὰ καὶ ὑγρά, ἐξ ὧν ἢ τῶν ἰδρώτων γένεσις, διότι πυκνότατοι τῶν παίδων οἱ χροῶτες καὶ ὡσπερ συγκεκλεισμένοι. Ἐτι δὲ ἢ θερμότης ἐπικρατοῦσα πέττει διὰ τὴν αὐξήσιν. Ἐὰν δέ τι καὶ γένηται περίττωμα, τοῦτο ἐκκρίνεται κατὰ κοιλίαν· εὖρους γὰρ ὡς ἐπίπαν ἢ τῶν παίδων. Οἱ
 30 δὲ γέροντες μανόχροες μὲν, ἀλλὰ ξηροί· δεῖ δὲ τῷ ἰδρῶτι καθάπερ

σφραγίδες καὶ ἄλλες χρήσεις. Ὅμως ὅτι τὰ ζῶα δὲν τὰ κάνουν αὐτὰ ἀπὸ φθόνο, ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι σύμφωνα μὲ τὴ δική τους ἀντίληψη ἀπέδωσαν σ' αὐτὰ αὐτὴ τὴν αἰτία, εἶναι φανερὸ σ' ὅλους. Ποῦ δηλαδὴ βροῆκαν τὰ ἄλογα ζῶα τὴ σοφία, τὴν ὁποία ἀκόμα καὶ οἱ λογικοὶ ἄνθρωποι τὴν ἀποκτοῦν μὲ πολλή μελέτη; Ἀλλὰ ἡ φώκια ἐπειδὴ ταράζεται ἀπὸ τὸν φόβο ἔξεμεῖ τὴν πιτύα, καὶ ἡ σαῦρα ἱκανοποιώντας ἴσως κάποιο φυσικὸ πάθος, καταπίνει τὸ δέρμα της, ὅπως οἱ σκύλοι καὶ οἱ χοῖροι καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ τετράποδα, ποῦ κατατρῶγουν μετὰ τὴ γέννα ὅλους τοὺς σχετικοὺς ὑμένες. Καὶ ὁ ἐχῖνος ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ ἄλλη αἰτία φυσικὴ οὐρεῖ, ἀλλὰ ὄχι γιὰ νὰ φθείρει τὸ δέρμα. Καὶ ἄλλα πολλὰ πράττουν τὰ ἄλογα ζῶα, ποῦ δὲν μποροῦμε νὰ ἐξηγήσομε· γιὰ παράδειγμα γιατί τὸ πουλι ὅταν γεννήσει πετᾶ γύρω ἀπὸ τὴ φωλιά τὰ ἄχυρα; Γιατί τὰ σκυλιὰ σηκώνουν τὰ πόδια ὅταν οὐροῦν; Γιατί ἡ αἶγα ὅταν βάλει τὸ φειδόχορτο στὸ στόμα στέκεται καὶ κάνει νὰ σταθοῦν καὶ οἱ ἄλλες; Καὶ ὅ,τι γίνεται μὲ τὸ λύγκα⁹ καὶ τὸ ἐλάφι θὰ περιληφθεῖ στὸν ἴδιο κατάλογο.

Τοῦ ἰδίου,

ἀπὸ τὸ κεφάλαιο γιὰ τοὺς ἰδρώτες.

Ὁ ἰδρώτας γίνεται ἄλμυρός, γιατί ἐκκρίνεται τὸ ξένο, ἐπειδὴ μὲ τὴν πρόσφυση στὴ σὰρκα δαπανᾶται τὸ γλυκύτατο καὶ ἐλαφρύτερο. Ἡ τέτοιου εἴδους λοιπὸν ἐκκριση ὅταν ἀποβάλλεται ἀπὸ τὴν κύστη λέγεται οὔρο, ἐνῶ ὅταν ἀπὸ τὸ σῶμα (σὰρκα) ἰδρώτας. Ὁ ἰδρώτας ἐκκρίνεται ἔξαιτίας κίνησης ἢ κόπου, ἢ ἔξαιτίας τῆς δύνναμης τοῦ θερμοῦ καὶ τῆς ἀναπνοῆς. Ὁ ἰδρώτας, λέγει, ἐνῶ εἶναι ἄλμυρός, λαμβάνει ἐπιπρόσθετα ὀξύτητα ἢ πικράδα ἢ δυσωδία ἢ εὐωδία γιὰ πολλὰ καὶ διάφορες αἰτίες. Ὅτι τὰ ἀγόρια ἰδρώνουν δυσκολότερα ἀπὸ τοὺς ἄνδρες καὶ μάλιστα τὰ παιδιὰ, παρὸλο ποῦ ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι θερμὰ καὶ ὑγρά, ἀπὸ ὅπου προέρχονται οἱ ἰδρώτες, ἐπειδὴ τὸ δέρμα τῶν παιδιῶν εἶναι πυκνότατο καὶ κάπως σὰν στεγνό. Καὶ ἀκόμα ἐπειδὴ ἐπικρατεῖ ἡ θερμότητα διαλύει τὸ ἐπιπλέον. Ἄν γίνει κάποιο περίπτωμα αὐτὸ ἐκρίνεται ἀπὸ τὴν κοιλιὰ, γιατί αὐτὴ τῶν παιδιῶν εἶναι στὴν ἐκκριση εὐκολότερη. Οἱ γέροντες ἔχουν χαλαρὸ δέρμα, ἀλλ' εἶναι ξηρό· πρέπει ὅμως μὲ τὸν ἰδρώτα νὰ

ὑλὴν ὑπάρχειν τὸ ὑγρὸν. Ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ εὐπνοῦν καὶ
μανὸν ἱκανὴν τὴν ἔκκρισιν ποιεῖ, καὶ τῷ συνεχῶς γίνεσθαι καὶ τῷ
μὴ πολλὰ ἐνυπάρχειν τὰ ὑγρά. Διὰ τοῦτο καὶ ὧν αἱ κοιλίαι ὑγραὶ
καὶ εἰς κύστιν ἢ ἐπιρροή τοῦ περιττώματος, οὐκ εὐἰδρωτες γίνον-
5 ται, διότι πᾶν τὸ ὑγρὸν ἐνταῦθα ὥρμησεν.

Ἔστι οἱ μὴ πέψαντες τὰ σιτία καὶ οἱ ἀγρυπνήσαντες εὐἰδρω-
τες, διότι ἡ πέψις διαμερίζει τὴν ὑγρότητα καὶ ὁ ὕπνος πέττει.
Ἔστι οἱ γυμναζόμενοι καὶ εὖ ἔχοντες εὐἰδρωτες μᾶλλον τῶν ἀγυ-
μνάστων. Ἔστι καὶ οἱ πεπεμμένην καὶ οἱ ἄπεπτον ἔχοντες τὴν τρο-
10 φὴν εὐἰδρωτες, καίτοι δόξει ἄτοπον εἶναι, οὐκ ἔστι δέ. Οἱ μὲν γὰρ
γεγυμνασμένοι τῷ μανὰ τὰ σώματα ἔχειν καὶ ἀνεωγμένους τοὺς
πόρους, καὶ τῷ συνήθεις εἶναι πρὸς τοὺς ἰδρωτάς, εὐἰδρωτες, τῶν
δὲ μεμύκασιν οἱ πόροι διὰ τὸ μὴ χρῆσθαι. Οἱ δὲ μὴ πεπεμμένην
ἔχοντες τὴν τροφήν τῷ πλήθει τῆς ὑγρότητος εὐἰδρωτες, οἱ δὲ πε-
15 πεμμένην τῷ τὴν ὑγρότητα διακεκρίσθαι τῇ πέψει τοῦ ἄλλου χυ-
λοῦ ῥαδίαν ἔχουσι τὴν ἐξόρμησιν.

Ἔστι οὐ πονοῦντες, ἀλλ' ὅταν παύωνται μᾶλλον ἰδρουῦσιν, οὐ-
δὲ συντείνοντες οὐδὲ κατέχοντες τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ὅταν ἀνώσι, διό-
τι πονούντων μὲν ὑπὸ τοῦ πνεύματος αἱ φλέβες ἐμφυσώμεναι
20 συμμύειν ποιοῦσι τοὺς πόρους, ὥστε δι' εὐρύτερων μᾶλλον ἐξέρ-
χεται τὸ ὑγρὸν. Καὶ ἡ κάθεξις δὲ τοῦ πνεύματος πληροῖ τὰς φλέ-
βας, ὥστε κωλύει διέναι. Ἔστι μετὰ τοὺς πόρους καὶ τοὺς δρό-
μους οἱ ἐν σκιᾷ μᾶλλον καθεζόμενοι ἰδρουῦσιν ἢ περὶ οἱ ἐν τῷ ἡλίῳ,
διότι ὁ ἥλιος ἀναξηραίνει καὶ πυκνοῖ τοὺς πόρους. Ἔστι τοὺς πό-
25 δας οἱ τῷ ὕδατι ἐμβάλλοντες οὐχ ἰδρουῦσι, διότι τὸ ὕδωρ κωλύει
τὴν τῆξιν. Ὁ δὲ ἰδρῶς τῆξις ἔστι τῶν κακῶς προσφκοδομημένων
ταῖς σαρκίν, ὅταν ἐκκρίνηται διὰ τὸ θερμόν. Ἔστι τὸ γυμνάσιον,
ἐὰν γίνοιτο συνεχῶς, ἀναξηραίνει καθάπερ ὁ ἥλιος διὸ ἦττον
ἰδρουῦσιν.

30 Ἔστι τὸ μέτωπον πρῶτον καὶ μάλιστα ἰδρουῦσι διὰ τὸ ὑπὸ τὸν
ἐγκέφαλον εἶναι ὑγρὸν ὄντα. Καὶ ἡ κεφαλὴ δὲ μάλιστα ἰδροῖ διὰ

ὑπάρχει ὡς ὕλη τὸ ὑγρὸ. Ἐξάλλου καὶ αὐτὴ ἡ εὐκόλη ἀναπνοὴ καὶ τὸ ἀραιὸ δέρμα δημιουργεῖ ἀρκετὴ ἔκκριση, καὶ μὲ τὴ συνεχῆ δημιουργία ὑγροῦ, καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν μέσα πολλὰ ὑγρά. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ οἱ κοιλιές τους εἶναι ὑγρὲς καὶ ἡ ροὴ τοῦ πλεονάσματος γίνεται στὴν κύστη, δὲν ἰδρώνουν πολύ, γιατί ὅλο τὸ ὑγρὸ μαζεύεται ἐδῶ.

Ἔτσι ὅσοι δὲν ἔχουν χωνέψει τὰ φαγητὰ καὶ ὅσοι ἀγρύπνησαν ἰδρώνουν πολύ, ἐπειδὴ ἡ χώνευση χωρίζει τὴν ὑγρότητα καὶ ὁ ὕπνος κάνει τὴν πέψη. Ἔτσι ὅσοι γυμνάζονται καὶ ἔχουν εὐεξία ἰδρώνουν πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀγύμναστους. Ἔτσι καὶ ὅσοι χώνεψαν καὶ ὅσοι δὲν χώνεψαν τὴν τροφή ἰδρώνουν πολύ, παρόλο ποὺ θὰ φανεῖ παράδοξο, ἀλλὰ δὲν εἶναι. Γιατί οἱ γυμνασμένοι, μὲ τὸ νὰ ἔχουν ἀραιὰ τὰ σώματα καὶ ἀνοιχτοὺς τοὺς πόρους, καὶ μὲ τὸ νὰ ἰδρώνουν συνήθως, ἰδρώνουν εὐκόλα, ἐνῶ τῶν ἄλλων οἱ πόροι εἶναι κλειστοὶ ἀπὸ τὴν ἀχρηστία. Ἔτσι πάλι δὲν ἔχουν χωνέψει τὴν τροφή ἰδρώνουν πολὺ ἀπὸ τὴν ἀφθονία τῆς ὑγρότητας. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἔχουν χωνέψει τὴν τροφή ἐπειδὴ ἔχουν διασπασμένη τὴν ὑγρότητα ἀπὸ τὴν πέψη, ἔχουν εὐκόλη τὴν ἔξοδο τοῦ ἄλλου ὑγροῦ.

Ἔτσι ὅχι ὅταν ἐργάζονται, ἀλλὰ ὅταν κάνουν διάλειμμα, ἰδρώνουν περισσότερο, οὔτε ὅταν ἐντείνουν τὴν προσπάθεια οὔτε ὅταν κρατοῦν τὴν ἀναπνοή, ἀλλ' ὅταν χαλαρώνουν, ἐπειδὴ σ' αὐτοὺς ποὺ ἐργάζονται, οἱ φλέβες, καθὼς δέχονται τὴν ἀναπνοή, κάνουν τοὺς πόρους νὰ κλείνουν, γι' αὐτὸ τὸ ὑγρὸ ἐκκρίνεται ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀνοιχτοὺς. Καὶ ἡ κράτηση τῆς ἀναπνοῆς γεμίζει τίς φλέβες, ὥστε νὰ ἐμποδίζουν νὰ περάσει τὸ ὑγρὸ. Μετὰ τὸν κόπο καὶ τὸ βιάδισμα περισσότερο ἰδρώνουν ὅσοι κάθονται στὴ σκιά, παρὰ ὅσοι κάθονται στὸν ἥλιο, ἐπειδὴ ὁ ἥλιος ξηραίνει καὶ συστέλλει τοὺς πόρους. Ἔτσι βάζουν τὰ πόδια στὸ νερὸ δὲν ἰδρώνουν, γιατί τὸ νερὸ ἐμποδίζει τὴν τήξη· γιατί ὁ ἰδρώτας εἶναι τήξη τῶν ὑγρῶν ποὺ εἶναι ἀναμιγμένα μὲ τὴ σάρκα, ὅταν ἐκκρίνεται ἕξαιτίας τῆς θερμότητος. Ἔτσι ἡ γυμναστικὴ ἀσκησις, ἂν γίνεται συνέχεια, ξηραίνει τὸ δέρμα ὅπως ὁ ἥλιος, γι' αὐτὸ ἰδρώνουν λιγότερο.

Ἔτσι τὸ μέτωπο ἰδρώνει πρῶτο, ἐπειδὴ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλο ποὺ εἶναι ὑγρὸς. Καὶ τὸ κεφάλι ἰδρώνει πάρα πολύ, λόγω τῆς

τὸ μανὸν (σημεῖον δὲ αἱ τρίχες) καὶ διότι τοῦ πνεύματος ἡ κάθε-
 ξις διατείνεται πως εἰς τὴν κεφαλὴν. Ὅτι οἱ ἀγωνιῶντες τοὺς
 πόδας ἰδροῦσι, τὸ δὲ πρόσωπον οὐ, διότι ἡ ἀγωνία οὐ μετὰστασις
 θερμότητος, ἀλλ' αὐξησις, καθάπερ ὁ θυμὸς διὸ τὸ μὲν πρόσω-
 5 πον ἐξέρυθροι γίνονται καὶ οὐχ ἰδροῦσι διὰ τὸ μᾶλλον ἐκθερμαί-
 νεσθαι (ξηραίνει γὰρ ἡ θερμότης ἐπιπολάζουσα), τὸ δ' ἐν τοῖς πο-
 σὶ συντήκει διὰ τὸ ἔλαττον εἶναι ὥστε ξηρᾶναι, πλείω δὲ τῆς ἐμ-
 φύτου καὶ προῦπαρχούσης. Ὅτι ἐν τοῖς ὕπνοις μᾶλλον οἱ ἰδρῶ-
 10 λον διατὴν ἀντιπερίστασιν ἐξ ἀμφοῖν δὲ τούτων ὁ ἰδρῶς.

Τοῦ αὐτοῦ,
 ἐκ τοῦ Περί μελίτων.

Ὅτι αἱ τοῦ μέλιτος γενέσεις τριτταί· ἢ ἀπὸ τῶν ἀνθῶν καὶ ἐν
 οἷς ἄλλοις ἐστὶν ἡ γλυκύτης, ἄλλη δὲ ἐκ τοῦ ἀέρος, ὅταν ἀναχυ-
 15 θέν ὑγρὸν ὑπὸ τοῦ ἡλίου συνεψηθὲν πέση (γίνεται δὲ τοῦτο μάλι-
 στα ὑπὸ πυραμητόν), ἄλλη δὲ ἐν τοῖς καλάμοις. Πίπτει δὲ τὸ ἐκ
 τοῦ ἀέρος μέλι καὶ ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐπὶ τὰ προστυχόντα τῶν φυ-
 τῶν, εὐρίσκειται δὲ μάλιστα ἐπὶ τε τοῖς φύλλοις τῆς δρυὸς καὶ ἐπὶ
 τῆς φιλύρας, διότι πυκνότητα ἔχει ταῦτα καὶ ἔνικμά ἐστι. Δεῖ δὲ
 20 μῆτε τελείως εἶναι ξηρά, ἵνα μὴ εἰς αὐτὰ ἔλκη, μῆτε μανά, ἵνα μὴ
 διή· ταῦτα δὲ καὶ ἔνικμα καὶ πυκνότητα ἔχει, τὸ δὲ τῆς φιλύρας
 καὶ γλυκύτητα. Ἐχει δὲ πως ἡ μέλισσα οἰκείωσίν τινα πρὸς τὴν
 δρῦν.

ΣΟΘ'.

25 Ἐκ τῆς Ἑλλαδίου Βησαντινοῦ ἐπιγραφομένης
 πραγματείας Χρηστομαθειῶν α', β', γ', δ'.

Ἀνεγνώσθη ἐκ τῆς Ἑλλαδίου Βησαντινοῦ ἐπιγραφομένης
 πραγματείας Χρηστομαθειῶν α', β', γ', δ'. Ὅτι φλυαρεῖ καὶ οὗτος
 τὸν Μωϋσῆν "ἄλφα" καλεῖσθαι, διότι ἀλφοῖς τὸ σῶμα κατάστι-
 30 κτος ἦν, καὶ καλεῖ τοῦ ψεύδους τὸν Φίλωνα μάρτυρα. Ὅτι Διο-

ἀραιότητας (καὶ ἀποδειξὴ εἶναι οἱ τρίχες), καὶ ἐπειδὴ ἡ κράτησις τῆς ἀναπνοῆς ἐκτείνεται κατὰ κάποιον τρόπον ἐπὶ τὸ κεφάλαιον. Ὅτι ὅσοι ἔχουσιν ἀγωνία ἰδρώνουν ἐπὶ τὰ πόδια, ὄχι ἐπὶ τὸ πρόσωπον, ἐπειδὴ ἡ ἀγωνία δὲν εἶναι μετὰθεσις τῆς θερμότητος, ἀλλὰ αὔξησις, ὅπως ὁ θυμὸς. Γι' αὐτὸ τὸ πρόσωπον κοκκινίζει, ἀλλὰ δὲν ἰδρώνει, ἐπειδὴ θερμαίνονται περισσότερον (γιατὶ ξηραίνει ἡ θερμότης ὅταν παραμένει), ἰδρώνουν ὅμως τὰ πόδια ἐπειδὴ ἡ θερμότης εἶναι λιγότερη ὥστε νὰ ξηρᾶναι τὸν ἰδρώτα, εἶναι ὅμως περισσότερη ἀπὸ τὴν ἔμφυτον καὶ προϋπάρχουσαν. Ὅτι ὁ ἰδρώτας παρουσιάζεται περισσότερον κατὰ τὸν ὕπνον, παρὰ κατὰ τὴν ἐγρήγορον, ἐπειδὴ καὶ τὰ ὑγρὰ καὶ τὰ θερμὰ εἶναι μᾶλλον γιὰ ἐναλλαγὴν, καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ γίνεται ὁ ἰδρώτας.

**Τοῦ ἰδίου,
ἀπὸ τὸ κεφάλαιον γιὰ τὸ μέλι.**

Τὸ μέλι γίνεται μετὰ τρεῖς τρόπους· ἢ ἀπὸ τὰ ἄνθη καὶ ἀπὸ ὅποια ἄλλα ἐπὶ τὰ ὅποια ὑπάρχει ἡ γλυκύτης, ἄλλο γίνεται ἀπὸ τὸν ἀέρα, ὅταν πέσει ὑγρὸ πὺν χύθηκε καὶ ψήθηκε ἀπὸ τὸν ἥλιον (καὶ αὐτὸ γίνεται κυρίως κατὰ τὸ θέρος), καὶ ἄλλο ἐπὶ τὰ καλάμια. Τὸ μέλι ἀπὸ τὸν ἀέρα πέφτει καὶ πάνω ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἐπὶ ὅποια φυτὰ τύχει· βρῖσκειται κυρίως πάνω ἐπὶ τὰ φύλλα τῆς δρυὸς καὶ τῆς φιλύρας, ἐπειδὴ αὐτὰ καὶ πυκνότητι διαθέτουν καὶ ὑγρασίαν. Πρέπει βέβαια οὔτε τελείως ξηρὰ νὰ εἶναι, ὥστε νὰ μὴν τὸ ἔλκουν, οὔτε ἀραιὰ, γιὰ νὰ μὴν διαφεύγει. Αὐτὰ καὶ πυκνότητι καὶ ὑγρασίαν διαθέτουν, ἐνῶ τῆς φιλύρας καὶ κάποιαν γλυκύτητι. Ἀλλὰ ἡ μέλισσα ἔχει κάποιαν οἰκείωσιν πρὸς τὴν δρυϊνὴν.

279.

**Ἀπὸ τὴν πραγματεία τοῦ Ἑλλαδίου Βησαντινοῦ
τὴν ἐπιγραφόμενὴν Χρηστομάθεια α,β,γ,δ.**

Διαβάσαμε τὴν πραγματεία τοῦ Ἑλλαδίου Βησαντινοῦ τὴν ἐπιγραφόμενὴν Χρηστομάθεια α,β,γ,δ. Λέγει καὶ αὐτὸς φλυαρίων, ὅτι ὁ Μωυσῆς λεγόταν ἄλφα, ἐπειδὴ ἦταν τὸ σῶμα τοῦ κατάστικτου ἀπὸ ἀλφούων (λεύκες), καὶ μάρτυρα ἐπὶ τὸ ψεῦδος τοῦ καλεῖ τὸν Φίλωναν.

νύσιός φησι μὴ λέγειν τοὺς Ἀττικιστὰς “ὠνησάμην”, ἀλλ’ ἀντ’ αὐ-
 τοῦ τὸ “ἐπριάμην”, καίτοι καὶ “ὠνεῖσθαι” καὶ “ὠνήσατο” καὶ
 “ὠνούμενος” καὶ τὰ ἄλλα λέγοντας. Ὅτι “καλὸς” καὶ “ἀγαθὸς” οἱ
 Ἀττικοὶ λέγοντες, “ἀγαθὸς” καὶ “καλὸς” οὐ λέγουσι, καίτοι λέ-
 5 γοντες “ἀγαθὴ τύχη”, λέγουσι καὶ “τύχη ἀγαθὴ”. Ὅτι “ὑπὸ μά-
 λης” λέγουσι συντιθέντες, αὐτὴν δὲ καθ’ ἑαυτὴν “μάλην” οὐ λέ-
 γουσι. Καὶ “κιθάραν” λέγοντες λέγουσι καὶ “κιθαριστήν”, “λύ-
 ραν” δὲ λέγοντες “λυριστήν” οὐ λέγουσιν. Ὅτι οὗτος μὲν φησιν
 οὐχὶ “μαγνητίν”, ἀλλ’ “ἠράκλειαν” καλεῖσθαι τὴν λίθον ἣτις ἔλκει
 10 τὰ σιδήρια· πολλοὶ δὲ ἄλλοι τὴν αὐτὴν καλεῖσθαι καὶ “μαγνητίν”
 καὶ “ἠράκλειαν” λέγουσιν, ἀποδιδόντες καὶ τὰς αἰτίας τῆς διαφό-
 ρου ὀνομασίας. Λέγει δὲ καὶ ὡς ὁ Γαληνὸς τὴν ἠλεκτρον φησιν ἔλ-
 κειν τὰ κηρύβια. Ὅτι τοῦ μὲν ἀνδρὸς τὸν ἀδελφὸν αἰ γυναῖκες
 “δαέρα” καλοῦσι, τὴν δὲ ἀδελφὴν οὐκέτι “δάειραν”, ἀλλὰ “γά-
 15 λον”, καθὼς καὶ Ὁμηρὸς φησιν·

“Εἶδομένη γαλόω Ἀνηνορίδαο δάμαρτι”.

Καὶ “θεῖον” μὲν ὀνομάζουσι τὸν τοῦ πατρὸς ἀδελφόν, οὐκέτι δὲ
 “θεῖαν” τὸ θῆλυ, ἀλλὰ “τηθίδα”. Καὶ “πάππον” μὲν φησὶ τὸν πα-
 τέρα τοῦ πατρὸς, “μάμμη” δ’ οὐκέτι τὴν τοῦ πατρὸς μητέρα, ἀλ-
 20 λὰ “τιθὴν”. Μάμμιας δὲ οἱ παλαιοὶ τὰς αὐτῶν μητέρας καλεῖν εἰ-
 ῶθεσαν. Ὅτι Δίδυμος περὶ παροιμιῶν δεκατρία βιβλία συντέτα-
 χε, “Πρὸς τοὺς περὶ παροιμιῶν συντεταχότας” ἐπιγράψας αὐτά.
 Ὅτι τὰς νῦν λεγομένας “κουρίδας” οἱ Ἀττικοὶ “κομμωτριάς”
 ἐκάλουν. Εὗρηται δὲ παρὰ Μενάνδρῳ καὶ τὸ κουρίδα. Ὅτι ὁ στί-
 25 χος ὁ καὶ παροιμιαζόμενος,

“Ὅρκους ἐγὼ γυναικὸς ἐς ὕδωρ γράφω”,

ἔστι μὲν Σοφοκλέους, τοῦτον δὲ παρωδήσας ὁ Φιλωνίδης ἔφη·

“Ὅρκους δὲ μοιχῶν εἰς τέφραν ἐγὼ γράφω”.

Οἱ δὲ τὰς γυναῖκας σκώπτοντές φασιν·

30 “Ὅρκους ἐγὼ γυναικῶν εἰς οἶκτον γράφω”.

Ὅτι τῶν εἴκοσι τεσσάρων στοιχείων τὸ μῦ καὶ τὸ νῦ καὶ τὸ
 ἐκτεταμένον ἔχουσι τὸ δίχρονον καὶ περισπῶνται, καὶ τὰ ἄλλα δὲ

“Οτι ὁ Διονύσιος ἰσχυρίζεται πὼς οἱ Ἀττικιστὲς δὲν λένε “ὠνησά-
μην” (ἀγόρασα), ἀλλὰ ἐπριᾶμην (πούλησα), ἐνῶ λένε τοὺς τύπους
καὶ ὠνεῖσθαι καὶ ὠνήσατο καὶ ὠνούμενος καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. “Οτι,
ἐνῶ οἱ Ἀττικοὶ λένε καλὸς καὶ ἀγαθός, δὲν λένε ἀγαθὸς καὶ καλός,
ἂν καὶ βέβαια λέγοντας ἀγαθὴ τύχη, λένε καὶ τύχη ἀγαθὴ. “Οτι λένε
μὲ συνεκφορὰ “ὑπὸ μάλης”, δὲν λένε ὅμως μάλη καθ’ ἑαυτήν. Καὶ
ἐνῶ λένε “κιθάρα” καὶ “κιθαριστὴς”, δὲν λένε “λυριστὴς”, ἐνῶ λένε
“λύρα”. “Οτι ὁ Ἑλλάδιος λέγει ἡ πέτρα πού ἔλκει τὸ σίδηρο καλεῖ-
ται ὄχι “μαγνήτης”, ἀλλὰ “ἠράκλεια”. Πολλοὶ λένε ὅτι αὐτὴ
καλεῖται καὶ “μαγνήτης” καὶ “ἠράκλεια”, καὶ ἐξηγοῦν καὶ τὴν
αἰτία τῆς διαφορετικῆς ὀνομασίας. Λέγει ἀκόμα ὅτι ὁ Γαληνὸς λέγει
πὼς τὸ ἤλεκτρο ἔλκει τὰ φλούδια ἀπὸ τὰ κουκιά. “Οτι τὸν ἀδελφὸ
τοῦ συζύγου τοὺς οἱ γυναῖκες τὸν λένε “δαέρα”¹⁰, τὴν ἀδελφὴ ὅμως
δὲν τὴν λένε “δάειρα”, ἀλλὰ “γάλο”, ὅμως λέγει καὶ ὁ Ὅμηρος

“Ἐμοιαζε μὲ τὴ γάλο τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀντηνορίδη”.

Καὶ “θεῖο” βέβαια ὀνομάζουσαν τὸν ἀδελφὸ τοῦ πατέρα, τὴν ἀδελφὴ
ὅμως δὲν τὴν λένε “θεία”, ἀλλὰ “τηθίδα”. Ἐπίσης λένε “πάππο” τὸ
πατέρα τοῦ πατέρα τοὺς, δὲν λένε ὅμως “μάμμη” τὴ μητέρα τοῦ
πατέρα τοὺς, ἀλλὰ “τιθὴ”. Μάμμας οἱ παλαιοὶ συνήθιζαν νὰ καλοῦν
τὴ μητέρα τοὺς. “Οτι ὁ Δίδυμος συνέταξε δεκατρία διβλία μὲ παροι-
μίες καὶ τὰ ἐπέγραψε, “Πρὸς ὅσους συνέγραψαν περὶ παροιμιῶν”.
“Οτι αὐτὲς πού τῶρα λέγονται “κουρίδες” οἱ Ἀττικοὶ τὶς ὀνόμαζαν
“κομμώτριες”. Στὸ Μένανδρο ἀπαντᾷ καὶ ἡ Αἰτιατικὴ κουρίδα.
“Οτι ὁ στίχος πού λέγεται καὶ ὡς παροιμία,

“Τοὺς ὄρκους τῆς γυναῖκας τοὺς γράφω στὸ νερό”,¹¹

εἶναι τοῦ Σοφοκλῆ· αὐτὸν τὸν παρώδησε ὁ Φιλωνίδης καὶ εἶπε·

“Τοὺς ὄρκους τῶν μοιχῶν ἐγὼ τοὺς γράφω στὴ στάχτη”.

“Οποιοὶ σκώπτουν τὶς γυναῖκες λένε·

“Τοὺς ὄρκους τῶν γυναικῶν ἐγὼ τοὺς ἐγγράφω στὸν οἶκτο”¹².

“Οτι ἀπὸ τὰ εἴκοσι τέσσερα στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου τὸ μῦ καὶ
τὸ νῦ καὶ τὸ ὕ ἔχουν τὸ δίχρονο μακρὸ καὶ δέχονται περισπωμένη,

11. Ὁ Κάτουλλος, κατὰ τὸν Μίγνε, λέγει “τοὺς γράφω στὸ ταχὺ ὕδωρ”, ὁ
Τίβουλλος “τοὺς ρίχνωμε στὸν ἀνεμο” καὶ ὁ Ξέναρχος “τοὺς γράφω στὸ κρασί”.

12. Δηλαδή τοὺς θεωρῶ ἄξιους γιὰ κλάματα.

τὰ εἰς ἰ μονοσύλλαβα καὶ δίφθογγον ἔχει τὴν συλλαβὴν καὶ περι-
 σπᾶται, οἶον εἷ, φεῖ, χεῖ, ψεῖ. Τὸ δὲ ὦ δῆλον ὅτι περισπᾶται. Τῶν
 δὲ δισυλλάβων ὅσα μὲν ἔχει τὴν παραλήγουσαν μακράν, φύσει
 περισπᾶται, οἶον θῆτα, θῆτα, ἦτα, ὅσα δὲ μὴ, παροξύνεται, ἄλφα,
 5 κάππα, δέλτα. Ὅτι ὄνομα θεραπαίνης Πηλούσιον ἦν, δι' ἧς ὁ
 Μολοσσὸς Πύρρος ἀνεῖλε φαρμάκῳ τὴν μητέρα. Ὅτι "ἀνθρα-
 κεὺς" ὁ ἐν τῇ συνηθείᾳ καλούμενος "καρβωνάριος". Ὅτι ὄνηλά-
 του μὲν υἱὸς Διονύσιος ἦν ὁ τῆς Σικελίας ἄρξας ἔτη τεσσαράκον-
 τα δυοῖν ἀποδέοντα, Ἀγαθοκλῆς δὲ κεραμέως, καὶ αὐτὸς συχνὸν
 10 χρόνον Σικελίας ἄρξας. Τῆς δ' Ἀταρνέως (πόλις δ' αὕτη Θρακί-
 ας) ἐκτομίας ὦν καὶ δοῦλος ἤρξεν Ἑρμείας. Πῶρος δ' ὁ βασιλεὺς
 Ἰνδῶν κουρέως ἦν υἱός. Βράδυλλις δὲ τις Ἰλλυριῶν ἐστρατήγη-
 σεν ἀνθρακεὺς γεγονώς, καὶ Ὀρθαγόρας Σικύωνος ἐτυράνησεν
 ὁ μάγειρος. Ὅτι τὸ μόγις ἀναλογώτερον διὰ τοῦ γ, φησί, γράφε-
 15 ται, ἐπὶ τῶν μετὰ πόνου γινομένων ταπτόμενον, οἱ δὲ Ἴωνες καὶ
 Αἰολεῖς παραλόγως διὰ τοῦ λ, μόλις λέγοντες, ἐκφέρουσι καὶ
 γράφουσιν. Ὅτι τὸ ὦ τὰν δύο μέρη φησὶν εἶναι, τὸ μὲν ὦ καθ' αὐ-
 τό, τὸ δὲ τὰν κατὰ ἀποβολὴν τοῦ ε. Τὸ γὰρ πλήρες ἐτάν ἐστι, καὶ
 συναλιφέντος τοῦ ὦ γέγονεν ὦ τάν. Ἐτάν γὰρ ὁ ἀληθὴς φίλος
 20 καὶ γὰρ ἔτεον τὸ ἀληθές.

Ὅτι "νεκρός" λέγεται κατὰ στέρησιν τῆς κηρός, νήκηρός τις
 ὦν καὶ νέκηρος, καὶ κατὰ συγκοπήν, νεκρός τὸ γὰρ νη στερητι-
 κὸν καὶ νε φασὶ διὸ καὶ νεβρός ὁ μήπω δυνάμενος νομῆς καὶ βο-
 ρᾶς μετασχεῖν, γάλακτι δὲ μόνῳ τρεφόμενος. Καὶ νέκταρ, οὗ μὴ
 25 ἐστὶ δυνατὸν τοῖς θνητοῖς, τουτέστι τοῖς κτεινομένοις μετασχεῖν
 ἔστι γὰρ κτάρ ῥηματικὸν ὄνομα, ἀπὸ τοῦ ῥήματος παρηγμένον
 τοῦ κτῶ τοῦ δηλοῦντος τὸ κτείνω. Ὅτι τὸ ὦ οἱ ἄρθρον κλητικὸν
 ὑπειληφότες πλανῶνται· τὰ γὰρ ἄρθρα οὐ χρήξουσιν κλητικῆς
 καὶ γὰρ αὐτὰ μὲν τῶν μὴ παρόντων τὴν ἀναφορὰν δηλοῖ, τὸ δὲ ὦ
 30 κατ' ἐνέργειαν μόνον τῆς δείξεως τῇ κλητικῇ προσῆλθεν. Ὅτι δὲ
 ἁμαρτάνουσιν οἱ νομίζοντες αὐτὸ κλητικὴν, καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ
 τόπος δηλοῖ καὶ τὸ πνεῦμα. Καὶ γὰρ ψιλοῦται, τῶν ἄλλων ἄρ-

τὰ ἄλλα τὰ μονοσύλλαβα πού λήγουν σὲ ἰ καὶ δίφθογγο στὴ λήγουσα δέχονται περισπωμένη, ὅπως φεῖ, χεῖ, ψεῖ. Τὸ ὦ εἶναι φανερὸ ὅτι περισπᾶται. Ἀπὸ τὰ δισύλλαβα ὅσα ἔχουν τὴν παραλήγουσα μακρὰ ἐκ φύσεως περισπῶνται, ὅπως βῆτα, θῆτα, ῆτα, ὅσα ὄχι παροξύνονται, ὅπως ἄλφα, κάππα, δέλτα. Ὅτι τὸ ὄνομα τῆς ὑπηρέτριας πού ἔβαλε ὁ Μολοσσὸς Πύρρος καὶ σκότωσε τὴ μητέρα του ἦταν Πηλούσιο. Ὅτι ὁ ἀνθρακέας εἶναι ὁ καλούμενος ἀπὸ τὸ λαὸ καρβουνιάρης. Ὅτι ὁ Διονύσιος, ὁ κυβερνήτης τῆς Σικελίας ἐπὶ τριάντα ὀκτὼ χρόνια, ἦταν υἱὸς ὀνηλάτη, ὁ Ἀγαθοκλῆς ἦταν κεραμιδᾶς· κυβέρνησε καὶ αὐτὸς πολλὰ χρόνια τὴ Σικελία. Τοῦ Ἀταρνέα (πόλη τῆς Θράκης) κυβερνήτης ἔγινε ὁ Ἐρμείας, πού ἦταν εὐνοῦχος καὶ δοῦλος. Ὁ Πῶρρος, ὁ βασιλιάς τῆς Ἰνδίας, ἦταν υἱὸς κουρέα. Κάποιος Βράδυλλις, πού ἔγινε στρατηγὸς τῶν Ἰλλυριῶν, ἦταν καρβουνιάρης πρῶτα, καὶ ὁ Ὀρθαγόρας πού ἔγινε τύραννος τῆς Σικυώνας ἦταν μάγειρας. Ὅτι τὸ “μόγις” ὀρθότερα, λέγει, γράφεται μὲ γ καὶ τίθεται μπροστὰ ἀπὸ ὅσα γίνονται μὲ κόπο¹³. Οἱ Ἰωνες ὅμως καὶ οἱ Αἰολεῖς ὄχι ὀρθὰ τὸ προφέρουν καὶ τὸ γράφουν μὲ τὸ λ, μόλις. Ὅτι τὸ “ὦ τάν” εἶναι δύο λέξεις, τὸ ὦ χωριστὰ καὶ τὸ τάν μὲ ἀποβολὴ τοῦ ἐ· τὸ πλήρες του εἶναι “ἐτάν” καὶ κατὰ συναλοιφή τοῦ ε μὲ τὸ ω ἔγινε “ὦ τάν”. Γιατὶ “ἐτάν” εἶναι ὁ ἀληθινὸς φίλος· καθόσον “ἐτεὸν” εἶναι τὸ ἀληθινό.

Ὅτι τὸ “νεκρὸς” λέγεται κατὰ στέρηση τῆς κηρός· ὁ νεκρὸς εἶναι νή-κηρος καὶ νέκηρος, καὶ κατὰ συγκοπὴ, νεκρὸς. Γιατὶ τὸ νη εἶναι στερητικὸ καὶ λέγεται καὶ νε· γι’ αὐτὸ καὶ νεβρὸς¹⁴ εἶναι αὐτὸς πού δὲν μπορεῖ νὰ βοσκήσει (νομῆ) καὶ νὰ φάει (βορά). Καὶ νέκταρ, αὐτὸ πού δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μετᾶσχουν οἱ θνητοί, δηλαδή ὅσοι σκοτώνονται· τὸ κτάρ εἶναι ρηματικὸ ὄνομα, πού παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα κτῶ, πού σημαίνει “κτείνω”. Ὅτι ὅσοι θεωροῦν τὸ ὦ ἄρθρο κλητικὸ πλανῶνται· γιατί τὰ ἄρθρα (ὄ, ῆ, τὸ) δὲν χρειάζονται κλητική. Καθόσον τὰ ἄρθρα ἀναφέρονται στοὺς ἀπόντες, ἐνῶ τὸ ὦ ἐνώθηκε μὲ τὴν κλητικὴ μόνο κατὰ τὴν ὥρα πού δείχνουμε. Ὅτι κάνουν λάθος ὅσοι νομίζουν ὅτι εἶναι κλητικὴ, τὸ δηλώνουν καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα. Παίρνει ψιλή, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἄρθρα ὅσα

14. Νεβρὸς εἶναι τὸ ἐλαφάκι.

θρων, ὅσα πνεῦμα δέχεται, δασυνομένων καὶ τὰ μὲν ὀξύνηται, τὸ δὲ περισπᾶται καὶ τὰ μὲν βραχύνεται, τὸ δὲ μακρόν ἐστι φύσει. Ὅτι δὲ οὐκ ἔστι τῆς ο εὐθείας τὸ ὦ κλητικόν, κἀντεῦθεν ἐστι καταφανές ἢ κλητικῇ τῇ ἰδίᾳ εὐθείᾳ ἰσοχρονεῖ ἢ τὸν ἐλάττω ἀναδέχεται χρόνον, οἷον Ἀγαμέμνων καὶ ὦ Ἀγάμεμνον ἐνταῦθα δὲ τούναντίον. Οὐκ ἔστιν οὖν ἄρθρον, ἀλλ' ἐπίρρημα. Συντάττεται δ' ὁμοῦς τῇ κλητικῇ, ἐπίρρημα ὄν, ὥσπερ καὶ ἄλλα τῶν ἐπιρρημάτων γενικῇ συντάττεται, ὡς παρὰ τῷ ποιητῇ ἐν τῇ Ω τῆς Ὀδυσσεΐας, καὶ αἰτιατικῇ τὸ νῆ καὶ τὸ μά· καὶ γὰρ ὁμνύντες αἰτιατικῇ συνά-
10 ππουσι τὰ ἐπιρρήματα ταῦτα.

Ὅτι τὸ “κνέφας” οἱ μὲν φασιν ἀπὸ τοῦ “κενέφας” γενέσθαι (κενὸν γὰρ ἐστι φάους), οἱ δὲ κατὰ πλεονασμὸν τοῦ κ· νέφος γὰρ εἶναι καὶ νέφας τὸ αὐτοτελές, διὰ τοῦ νε στερητικοῦ τὸ ἐστερημένον τοῦ φωτὸς ὑποσημαῖνον. Ὡσπερ καὶ τὸ “κτύπος” γέγονε κατὰ
15 πλεονασμὸν τοῦ κ· τύπος γὰρ ἐστὶν ὁ κτύπος, ῥηματικὸν ὄνομα παρὰ τὸ τύπτω. Καὶ τὸ “καίνυτο”, αἴνυτο ὄν, περισσὸν ἔχει τὸ κ. Καὶ τὸ “καῦρος”· αῦρος γὰρ ἐστὶν, οἷον ὁ κατὰ νοῦν ἐλαφρός. Ὅτι τὴν Μοῦσαν οἱ μὲν ἐτυμολογοῦσιν ἀπὸ τοῦ μουσάν τινα εἶναι· ἢ γὰρ μουσικὴ παιδεύσεις οὐδὲν μυστηρίων διαφέρει. Οἱ δὲ παρὰ τὸ μαά-
20 σαι· τὸ γὰρ ζητεῖν Δωριεῖς λέγουσι μῶ, καὶ μῶται τὸ τρίτον πρόσωπον παρ' Ἐπιχάρμῳ, καὶ μῶνται παρὰ Εὐφορίωνι, καὶ μῶμεναι ἢ μετοχή, παρὰ Σοφοκλεῖ. Εὐλογώτερον οὖν τὴν Μοῦσαν ἐντεῦθεν εἰρησθαι, παντὸς νομιζομένην εὐρέτιν μαθήματος. Μαίεσθαι δὲ καὶ Ὅμηρος οἶδε τὸ ζητεῖν, καὶ μαῖάν φαμεν τὴν ζητοῦσαν ἰατρὸν
25 τὸ κρυπτόμενον. Ὅτι ἢ “μάκαρ”, φησί, μονήρης ἐστὶ λέξις, καὶ ἐν τοῖς θηλυκοῖς τὸ “δάμαρ”. Τὸ δὲ “μάκαρ” ἐκ τοῦ μακάριος ἀποκόπεται, ὥσπερ καὶ τὸ ὑμέναιε γέγονεν ἀποκοπὴν ὑμέν.

Ὅτι τὸ μακκοῶν ἀρχαϊκῶς ἐστὶ τὸ μῆ ἀκούειν, καὶ τὸ μῆ κόειν, ὅπερ τὸ νοεῖν ἐδήλου. Καλλίμαχος δ' ἐν Ἐκάλῃ, ἐκόησέ φησιν ἀντι-
30 τοῦ ἐνόησεν. Ὅτι τὸ μακάριός τινες ἐτυμολογοῦσιν ἐκ τοῦ μηκήριος, οἷον ἐκ τοῦ μῆ κηρὶ ὑποκεισθαι τὸν ἀθάνατον, ἢ ἐκ τοῦ ἀκήρι-

παίρνουν πνεῦμα δασύνονται· καὶ αὐτὰ πάλι ὀξύνονται, ἐνῶ τὸ ὦ περισπᾶται· ἐκεῖνα εἶναι βραχέα, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι φύσει μακρό. “Ὅτι τὸ ὦ δὲν εἶναι κλητικὴ τῆς ὀνομαστικῆς ὁ, εἶναι φανερό καὶ ἀπὸ τὸ παρακάτω. Ἡ κλητικὴ ἔχει τὸν ἴδιο χρόνο μὲ τὴν ὀνομαστικὴν, ἢ δέχεται τὸν βραχύτερο χρόνο, ὅπως Ἀγαμέμνων καὶ ὦ Ἀγάμεμνον, ὅπου γίνεται τὸ ἀντίθετο. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄρθρο, ἀλλὰ ἐπίρρημα. Συντάσσεται ὅμως μὲ κλητικὴν, ἂν καὶ εἶναι ἐπίρρημα, ὅπως καὶ ἄλλα ἐπιρρήματα συντάσσονται μὲ γενική, ὅπως γίνεται στὸν ποιητὴ στὸ ω τῆς Ὀδύσσειας, καὶ μὲ αἰτιατικὴ τὸ νῆ καὶ τὸ μά. Γιατὶ ὅταν ὀρκίζονται συντάσσουν τὰ ἐπιρρήματα αὐτὰ μὲ αἰτιατικὴ¹⁵.

“Ὅτι τὸ “κνέφας” ἄλλοι λένε ὅτι γίνεται ἀπὸ τὸ κενέφας (γιατὶ σημαίνει κενὸ φάους-κενὸ ἀπὸ φῶς), ἄλλοι ὅτι σχηματίζεται κατὰ πλεονασμὸν τοῦ κ· τὸ ἀπλὸ εἶναι νέφος καὶ νέφας πού μὲ τὸ στερητικὸ νε ὑποσημαίνει αὐτὸ πού στερεῖται τὸ φῶς. “Ὅπως καὶ τὸ “κτύπος” ἔγινε κατὰ πλεονασμὸ τοῦ κ· γιατί ὁ κτύπος εἶναι τύπος, ὄνομα ἀπὸ τὸ ρῆμα τύπτω. Καὶ τὸ “καίνυτο”¹⁶, πού εἶναι αἴνυτο, ἔχει περιττὸ τὸ κ. Ἐπίσης καὶ τὸ “καῦρος” εἶναι αὔρος, δηλαδή ὁ ἑλαφρὸς στὸ νοῦ. “Ὅτι τῆ Μοῦσα ἄλλοι τὴν ἐτυμολογοῦν ἀπὸ κάποια μουῦσα (πού μνεῖ)· γιατί ἡ μουσικὴ παιδεία δὲν διαφέρει σὲ τίποτα ἀπὸ τὰ μυστήρια¹⁷· ἄλλοι τὴν ἐτυμολογοῦν ἀπὸ τὸ “μαάσαι”· γιατί τὸ ζητεῖν οἱ Δωριεῖς τὸ λένε μῶ, στὸν Ἐπίχαρμο συναντᾶται τὸ τρίτο πρόσωπο μῶται, στὸν Εὐφορίωνα μῶνται καὶ στὸν Σοφοκλῆ ἡ μετοχὴ μῶμεναι. Πιὸ εὐλόγο λοιπὸν εἶναι νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Μοῦσα προέρχεται ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ θεωρεῖται εὐρέτρια κάθε μαθήματος. Καὶ ὁ Ὅμηρος λέγει τὸ ζητῶ μείομαι καὶ μαῖα λέμε αὐτὴν πού ἀπὸ τὸ γιατρὶ ἀναζητεῖ αὐτὸ πού εἶναι κρυμμένο. “Ὅτι τὸ “μάκαρ” εἶναι, λέγει λέξη μονήρης, ὅπως καὶ στὰ θηλυκὰ εἶναι τὸ “δάμαρ”. Τὸ μάκαρ ἔγινε μὲ ἀποκοπὴ τοῦ μακάριος, ὅπως καὶ ἡ κλητικὴ ὑμαίναιε ἔγινε μὲ ἀποκοπὴ ὑμέν.

“Ὅτι τὸ “μακκοᾶν” ἀρχαῖκὰ εἶναι τὸ μὴν ἀκούειν ἢ τὸ μὴ κόειν τὸ ὁποῖο σήμαινε νοεῖν. Ὁ Καλλίμαχος στὴν Ἑκάθη λέγει “ἐκόησε ἀντὶ ἐνόησεν”. “Ὅτι τὸ μακάριος μερικοὶ τὸ ἐτυμολογοῦν ἀπὸ τὸ κηκῆριος, σὰ νὰ ἐννοεῖται ἀπὸ τὸ μὴ κηρί τὸ ἀθάνατος, ἢ ἀπὸ τ

17. Στὰ ὁποῖα γίνεται μύηση.

ος κατὰ πλεονασμὸν τοῦ μ μακάριος. Ὅτι τὸ ἄλευρον κατὰ πλεονασμὸν τοῦ μ ἔστιν εὐρεῖν μάλευρον. Καὶ τὸ μία δέ, ἐκ τοῦ ἴα γεγονὸς, κατὰ πλεονασμὸν ἔχει τὸ μ. Ὅτι περὶ τῆς ἀηδόνης μυθολογεῖται ὡς Ζήτης ὁ Βορέου παῖς ἔλαβεν Ἀηδόνα τοῦ Δουλιχίου ἕως Πανδάρεω τὴν θυγατέρα, Ἀκτυλος δ' αὐτοῖς υἱὸς γίνεται. Ἡ οὖν Ἀηδὼν ὑπονοήσασα τὸν ἄνδρα νύμφης ἀμαδρουάδος ἐραῖντινος, ζηλοτυπήσασα, ἐπεὶ αὐτῇ ἐδόκει ὁ υἱὸς Ἀκτυλος τὴν κλοπὴν τῆς μίξεως συνειδέναί καὶ συνεργῆσαι, ἀνεῖλεν ἀπὸ θήρας ἐρχόμενον τὸν παῖδα. Ὡκτειρε δ' αὐτὴν ἢ Ἀφροδίτη τοῦ πά-
10 θους, καὶ εἰς ὄρνεον μετέβαλε τὴν Ἀηδόνα. Μεταγνοῦσα δὲ ἢ πάλαι μὲν γυνή, νῦν δ' ὄρνις θρηνεῖ τὸν παῖδα, λύσιν οὐχ εὐρίσκουσα τοῦ τολμήματος.

Ὅτι τὸ “τέττα”, ὃ παρ' Ὀμήρῳ κεῖται εἰρημένον ὡς ἀπὸ Διομήδους πρὸς Σθένελον, γραφικῆς ἔστι πλάνης. Τί ποτε γὰρ δηλοῖ
15 τὸ “τέττα”, μέχρι νῦν οὐπω συνομολογεῖται, ἀλλ' οἱ μὲν σεπτικὴν αὐτὸ φωνὴν εἶναι φίλου πρὸς ἑταῖρόν φασιν, οἱ δέ, “Κώτιλλε ὦ οὔτος”, ἄλλοι δὲ πάλιν, “σὲ λέγω”. Οἱ πλείους δὲ τῶν γραμματικῶν νεωτέρου φασὶν εἶναι προσφώνησιν εἰς πρεσβύτερον, καίτοι γε οὐδ' ἔχουσι δεῖξαι Διομήδην Σθενέλου νεώτερον. Οὐ μὴν ἀλλ'
20 οὐδὲ φαίνεται Ὀμηρος ἀλλαχοῦ χρησάμενος τῇ φωνῇ, ἴν' ἐκ τῆς ἀλλαχόθι φανεραῖς διανοίας καὶ τὸ ἐνταῦθα τῆς λέξεως ἀνακαθαρθεῖν ἀμφίβολον, ὡπερ ἐπὶ τοῦ ἔλλον ἐποίησε· καὶ γὰρ εἰπὼν ἐκεῖ πρότερον, “Πόδεσιν ἔλλον εἴλε ποικίλον κύων”, τὸ ἄδηλον τῆς λέξεως διεσάφησεν ὑποκατιῶν, νεβρόν τὸν ἔλλον ὀνομάσας.
25 Ὡσαύτως τὸ “λάε” ἐκ τῆς ἐτυμολογίας σαφῆ παρίστησι τὴν φωνήν, ἐπεὶ “ἀλαός” ἔστιν ὁ μὴ βλέπων τὸ φῶς, ἢ ὅτι τὸ “λάειν” τὸ ἀπολαυστικῶς ἔχειν ἔστιν, ὅπερ δείκνυσιν ἐμφατικωτέραν διάθεσιν. Καὶ ἄλλα δὲ ἔστι ξενίζοντα ἐν τοῖς Ὀμήρου, μεθ' Ὀμηρον δὲ τοῖς νεωτέροις σαφῆ τῇ χρήσει γεγονότα καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀπο-
30 ρίας ἐπιδεξάμενα. Τὸ δὲ “τέττα” οὐδὲν τοιοῦτον τῆς ἀγνωσίας καὶ τοῦ μὴ διαμαρτηθῆναι ἐξεῖλετο. Οὐ τοίνυν τέττα δεῖ γράφειν, ἀλλὰ “τέτλα”, τῆς ἐπὶ τέλους συλλαβῆς ἀποκοπείσης τοῦ “τέτλα-

ἄκῆριος (α+κῆρ) μὲ πλεονασμὸ τοῦ μ μακάριος. “Οτι τὸ ἄλευρον μπορεῖ νὰ βρεθεῖ κατὰ πλεινασμὸ τοῦ μ ὡς μάλευρο. Καὶ τὸ μία, ἔγινε ἀπὸ τὸ ἰα καὶ ἔχει τὸ μ πλεόνασμα. Γιὰ τὸ ἀηδόνι ὑπάρχει ἡ μυθικὴ παράδοση, ὅτι ὁ Ζήτης, ὁ υἱὸς τοῦ Βοριᾶ ἔλαβε τὴν Ἀηδόνα, τὴν κόρη τοῦ Δουλιχέα Πανδάρεω καὶ ἀπέκτησαν τὸν υἱὸ τους τὸν Ἀκτυλο. Ἡ Ἀηδόνα λοιπὸν ἐπειδὴ ὑποψιάσθηκε ὅτι ὁ ἄνδρας τῆς ἀγαποῦσε κάποια ἀμαδρουάδα ζήλεψε, ἐπειδὴ νόμιζε ὅτι ὁ υἱὸς τῆς Ἀκτυλος γνώριζε τὴ μοιχεία καὶ εἶχε βοηθήσει, καὶ σκότωσε τὸν νέο ὅταν ἐρχόταν ἀπὸ τὸ κυνήγι. Τὴ λυπήθηκε ὅμως ἡ Ἀφροδίτη γιὰ τὸ πάθημά της καὶ τὴ μεταμόρφωσε στὸ πουλὶ ἀηδόνι. Καὶ πάλι ὅμως μετανόησε, ἡ πρώην γυναῖκα καὶ τώρα πουλί, καὶ θρηνεῖ τὸν υἱὸ της καὶ δὲν βρίσκει λύση γιὰ τὸ τὸλμημά της.

“Οτι τὸ “τέττα” πού ἀναφέρεται στὸν Ὅμηρο καὶ τὸ λέγει ὁ Διομήδης στὸν Σθένελο εἶναι γραφικὸ λάθος. Γιατὶ τί σημαίνει τὸ “τέττα” δὲν ὑπάρχει συμφωνία μέχρι σήμερα· ἄλλοι λένε πὼς εἶναι προσφώνηση σεβασμοῦ φίλου πρὸς φίλο, ἄλλοι ὅτι σημαίνει “κώτιλλε ὦ οὔτος” (ἐσὺ λέγε τίς φλυαρίες σου), καὶ ἄλλοι πάλι, “σὲ λέγω” (ἐσένα λέγω). Οἱ πρὸ πολλοὶ φιλόλογοι λένε ὅτι εἶναι προσφώνηση ἑνὸς νεότερου πρὸς μεγαλύτερο, παρόλο πὺ οὔτε νὰ δείξουν μποροῦν ὅτι ὁ Διομήδης ἦταν νεότερος ἀπὸ τὸν Σθένελο. Οὔτε ὅμως φαίνεται νὰ ἔχει χρησιμοποιήσει ὁ Ὅμηρος ἄλλου τὴ λέξη, ὥστε ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ φανερὸ νόημα νὰ ἀρθεῖ καὶ ἡ ἀμφιβολία αὐτοῦ ἐδῶ, ὅπως ἔκανε μὲ τὴ λέξη ἔλλον’. Γιατὶ λέγοντας σ’ ἓνα μέρος “πόδεσι ἔλλον εἶλε ποικίλον κῦων”¹⁸, παρακάτω τὸ διευκρίνισε ὀνομάζοντας τὸν ἔλλον νεβρὸν (ἐλαφάκι). Ἐπίσης τὸ “λάε” ἀπὸ τὴν ἐτυμολογία παρέχει σαφῆ σημασία, ἐπειδὴ “ἀλαὸς” εἶναι αὐτὸς πὺ δὲν βλέπει τὸ φῶς· ἢ ὅτι τὸ “λάειν” σημαίνει ἀπολαμβάνω, πράγμα πὺ δείχνει πρὸ ἔντονη διάθεση. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πὺ ξενίζουσιν τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου, πὺ ὅμως μετὰ τὸν Ὅμηρο ἀποσαφηνίσθηκαν ἀπὸ τοὺς νεότερους μὲ τὴ χρῆση καὶ δέχθηκαν τὴ λύση τῆς ἀπορίας πὺ προκαλοῦσαν. Τὸ “τέττα” ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν τὸ ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ τὸ λάθος. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ γράφομε “τέττα”, ἀλλὰ “τέτλα”, μὲ ἀποκομμένη τὴν κατάληξη -θι τοῦ “τέτλα-

18. Δηλαδή, ὁ σκύλος ἔσυρε στὰ πόδια του κατάστικτο ἐλαφάκι. Ὀδύσεια Γ.

θι". Καὶ γὰρ ἔστιν εὐρεῖν τὸ τέτλα λεγόμενον παρὰ διαφόροις, ὡς καὶ Ἄρατος φησιν ἐν Χαρίτων πρώτη τέτλα. Διὸ καὶ τὸν παρ' Ὀμήρῳ στίχον τινὲς οὐ τέττα, ἀλλὰ τέτλα προήνεγκαν ἀναγινώσκοντες, καὶ ἐπισημηνάμενοι ὡς ἡ ἀπάτη γέγονεν ἐκ τοῦ τινος
5 τὸ δεύτερον τ ἀντὶ τοῦ λ λαβεῖν, τῆς βραχυτέρας γραμμῆς τοῦ λ φαντασίαν αὐτοῖς τῆς ὀρθῆς κεραιίας τοῦ τ παρασχομένης, τῆς δὲ μείζονος τῆς ἐπικειμένης ἐγκαρσίας.

Ἔστι, φησί, τοῦ βασιλέως Κορίνθου ἡ μήτηρ, γυνὴ δὲ Ἀμφίονος, κολοβωτέρῳ σκάζουσα τῷ ἑτέρῳ ποδί, Λάβδα ἐκαλεῖτο. Ἔστι
10 ἀναλογώτερον ἢ χροιά, κατὰ πάθος δὲ ἔλλειπτικὸν ἢ χροῖα· καὶ ἡ δοτάνη ποιά μᾶλλον ἢ πόα λεγομένη. Ἔστι τὸ ἄττα φησί ψιλοῦσθαι, οἳ δὲ ἄλλοι ἀκριδέστερον εἰς τὰ σημαινόμενα διαιροῦντες οἰκειότερον καὶ περὶ τῶν πνευμάτων διείλοντο. Ἔστι τὸ ἐλαύνω παράλογόν ἐστι, φησί· πρὸ τέλους γὰρ ῥῆμα σύμφωνον ἔχον καὶ πα-
15 ραλήγουσαν τὴν αὐτὴν οὐδέποτε βαρύνεται. Δυστοῖν γὰρ θάτερον, ἢ καθαρεῦσον βαρύτερον ἐστιν, ἢ σύμφωνον ἔχον περισπᾶται. Τοῦ μὲν ψαῖω, φαῖω, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἔφασε· τοῦ δευτέρου δὲ ἀμανρῶ καὶ τὰ ὅμοια. Τὸ δὲ χαίνω παραλόγως βαρύνεται. Τεχνολογοῦσι δὲ τὸ ἐλαύνω οἳ μὲν ἀπὸ τοῦ ἐλῶ ἐλαύνω, τινὲς δὲ ὡσπερ ἀπὸ τοῦ
20 βῶ θαίνω, οὕτω φασὶ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐλῶ γέγονεν ἐλαίνω, καὶ μεταθέσει τοῦ διχρόνου ἐλαύνω· πλὴν μονῆρές ἐστι τὸ ἐλαίνω, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ κλίσειν θεδαίαν ἔχει. Ἐτερόκλιτος οὖν ἐστὶν ὁ παρακείμενος ἀπὸ γὰρ τοῦ ἐλάζω γίνεται τὸ ἐλήλακα. Ἔστι ὁ τε συμπλεκτικός ἐγκλίνεται μόνος, ἴσως διότι τοῖς παραπληρωματικοῖς κατὰ
25 φωνὴν συνεπιπίπτει. Οἳ δὲ Αἰολεῖς ἂν μὲν ὡς συμπλεκτικὸν αὐτὸν παραλάβωσιν, ὁμοίως ἡμῖν ἐκφωνοῦσι τὸν τε, ἂν δὲ παραπληρωματικῶς εἰς ο τρέπουσι τὴν συλλαβὴν, καὶ το λέγουσιν ἀντὶ τοῦ τε.

Ἔστι τὸ γλωσσοκομεῖον κυρίως μὲν ἐστὶ τὸ ἀγγεῖον ὃ τὰς ἀνλητικὰς ὑποδέχεται γλώσσας, οἳ δὲ νῦν καταχρώμενοι καὶ ἐπὶ
30 τῶν ἑτερά τινά δεχομένων τιθέασιν τὴν λέξιν. Καὶ τοῦτο μὲν ἀνεκτόν, οἳ δὲ προσδιαστρέφουσι καὶ τὸν τόνον καὶ τὸν χρόνον· δέον γὰρ προπερισπᾶν τὴν παραλήγουσαν μακράν, οὕτοι καὶ συστέλ-

θι”. Γιατὶ τὸ “τέτλα” μπορεῖ νὰ βρεῖς ὅτι τὸ λένε διάφοροι, ὅπως καὶ ὁ Ἄρατος λέγει “ἐν χαρίτων πρώτη τέτλα”. Γι’ αὐτὸ καὶ στὸν στίχο τοῦ Ὀμήρου μερικοὶ διάβασαν ὄχι “τέττα”, ἀλλὰ “τέτλα” καὶ ἐπισημαίνουν ὅτι ἡ ἀπάτη ἔγινε ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ δεύτερο τ τὸ ἔλαβαν ἀντὶ τοῦ λ, ἐπειδὴ ἡ βραχύτερη γραμμὴ τοῦ λ τοὺς ἔδωσε τὴν ἐντύπωση πὼς ἦταν ἡ ὀρθὴ κεραία τοῦ τ καὶ ἡ μακρότερη πὼς ἦταν ἡ ἐπικείμενη ἐγκάρσια.

“Ὅτι ἡ μητέρα τοῦ βασιλιᾶ Κορίνθου, καὶ γυναίκα τοῦ Ἀμφίωνα, πὺν κούτσαινε ἀπὸ τὸ ἓνα πόδι, λεγόταν Λάβδα. “Ὅτι πιὸ σωστὸ εἶναι τὸ “χροιά”, καὶ “χροά” κατὰ ἔλλειψη· καὶ ἡ χλόη “ποιά” μᾶλλον λέγεται, παρὰ “πόα”. “Ὅτι τὸ “ἄττα” (κάποια) παίρνει, λέγει, ψιλὴ· ἄλλοι, πὺν διαιροῦν ἀκριδέστερα τὰ σημαινόμενα, χώρισαν καταλληλότερα καὶ τὰ πνεύματα. “Ὅτι τὸ “ἐλαύνω” εἶναι, λέγει, παράλογο· γιατί ρῆμα πὺν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν ἔχει σύμφωνο καὶ παραλήγουσα τῆ δίφθογγό αὐ οὐδέποτε παίρνει βαρεῖα. Γιατὶ συμβαίνει τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο· ἢ εἶναι χωρὶς σύμφωνο καὶ δέχεται βαρεῖα, ἢ ἔχει σύμφωνο καὶ περισπᾶται. Στὴ μία περίπτωση ἀνήκουν τὰ ψαύω, φαύω (ἀγγίζω, φέγγω), ἀπὸ τὸ ὅποιο καὶ τὸ ἔφασε· στὴ δεύτερη τὸ ἀμαυρῶ καὶ τὰ ὅμοια. Τὸ χαύνω δέχεται βαρεῖα παράλογα. Μερικοὶ τεχνολογοῦν τὸ ἐλαύνω ἀπὸ τὸ ἐλά· ἐλαύνω· μερικοὶ ὅμως ἀπὸ τὸ βῶ βαίνω, ἔτσι λένε καὶ ἀπὸ τὸ ἐλά ἔγινε τὸ ἐλαίνω, καὶ μὲ ἀλλαγὴ τοῦ δίχρονου ἐλαύνω. Πλὴν ὅμως τὰ ἐλαύνω εἶναι μονῆρες, καὶ γι’ αὐτὸ δὲν ἔχει οὔτε σταθερὴ κλίση. Σχηματίζεται λοιπὸν διαφορετικὰ ὁ παρακείμενος· γιατί ἀπὸ τὸν τύπο ἐλάζω γίνεται τὸ ἐλήλακα. “Ὅτι ὁ συμπλεκτικὸς σύνδεσμος τ μόνον αὐτὸς παθαίνει ἐγκλίση, ἴσως γιατί συντάσσεται μὲ παραπληρωματικά. Οἱ Αἰολεῖς ὅμως ἂν τὸ χρησιμοποίησουν ὡς συμπλεκτικὸν προφέρουν τὸν “τε” ὅπως καὶ ἐμεῖς, ἂν ὅπως παραπληρωματικὸν τότε τρέπουν τὴ συλλαβὴν, καὶ ἀντὶ “τε” προφέρουν “το”.

“Ὅτι “γλωσσοκομεῖο” κυρίως εἶναι τὸ ἀγγεῖο ὅπου τοποθετοῦνται οἱ γλώσσες τῶν αὐλῶν. Μερικοὶ ὅμως τώρα χρησιμοποιοῦν καταχρηστικὰ τὴ λέξιν καὶ σὲ ἀγγεῖα πὺν δέχονται ἄλλα πράγματα. Καὶ αὐτὸ βέβαιον εἶναι ἀνεκτό· ἄλλοι ὅμως προχωροῦν στὴν κατάχρησιν, καὶ ἐνῶ πρέπει νὰ δάλουν περισπωμένη στὴ μακρὰ παραλήγουσα,

λουσι καὶ προπαροξύνουσι. Ὅτι μάξης μὲν εἶδος οἱ παλαιοὶ “θριδακίνην” καλοῦσι, τὴν δὲ βοτάνην “θρίδακα”. Οἱ δὲ ἰατροὶ “θρίδακα” μὲν τὸ ἡμερον λάχανον, “θριδακίνην” δὲ τὸ ἄγριον καλοῦσιν. Ὅτι ὥσπερ τὰ νῦ φαμεν καὶ τὰ μῦ, πληθυντικῶς ἐκφω-
 5 νεῖν ἐθέλοντες τὰ στοιχεῖα, οὕτω καὶ τὰ σῖγμα δεῖ λέγειν, ἀλλ’ οὐ-
 χὶ τὰ σίγματα· καὶ γὰρ ἄκλιτα τῶν στοιχείων τὰ ὀνόματα. Διὸ καὶ
 τὸ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς εἰρημένον οὐχ ὑφ’ ἐν
 “τὰ σίγματα τῶν ἀσπίδων” ἀναγνωστέον, ἀλλὰ δισυλλάβως μὲν
 “τὰ σῖγμα” καὶ ἀπ’ ἄλλης ἀρχῆς “τὰ τῶν ἀσπίδων” κατὰ διάστα-
 10 σιν. Ὅτι τὸ “ἀρχέτυπον”, φασίν, οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέ-
 ων οὐδὲ ῥητόρων οὐδὲ τῶν Μούσαις κατόχων εἴρηται, ὡς Διονύ-
 σιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἱστορεῖ. Ὅτι “κρήγνον” τὸ ἀληθὲς εἴρη-
 ται, καρέγγυόν τι ὄν· οἱ γὰρ ἀληθῶς τι πράττειν μέλλοντες ἐγγυ-
 ῶνται τοῦτο τῇ κεφαλῇ κατανεύοντες. Οἱ δὲ “κρήγνον” οὐ τὸ
 15 ἀληθές, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν σημαίνειν φασί, “καρήγνον” ἐτυμολο-
 γοῦντες, οἷον ἡδῦνον τὸ κῆρ, τουτέστι τὴν ψυχὴν ἡδύνειν γὰρ
 πέφυκε τὴν ψυχὴν τὸ ἀγαθόν.

Ὅτι ὀργιζόμενον ἐστὶ τὸ τὰ αὐτὰ πολλάκις λέγειν· καὶ γὰρ τὸ
 τῆς ὀργῆς πάθος ἄγονον. Διὸ καὶ ὁ Ἀγαμέμνων ὀργιζόμενος τῷ
 20 Κάλχαντι ἐν τοῖς αὐτοῖς ῥήμασι τὴν βλασφημίαν περιφέρει, “Μάν-
 τι”, λέγων, “κακῶν”, καί, “αἰεὶ σοι φίλον τὰ κακὰ μαντεύεσθαι”,
 καὶ “ἔσθλόν οὐδὲ πώποτε εἶπες”. Ὅτι τὸ “ἐπιτάξ” παρὰ Καλλι-
 μάχῃ καὶ Ἀράτῃ κείμενον ἀπὸ τοῦ ὀριστικοῦ μέλλοντος γέγονε
 κατὰ ἀποβολὴν τῆς ἐπὶ τέλει μακροῦς συλλαβῆς, ὥσπερ καὶ τὸ
 25 “χωρίς” τοῦ χωρίσω καὶ τὸ “πέλας” τοῦ πελάσω καὶ τὸ “μίξ” ἀπὸ
 τοῦ μίξω, ὅθεν καὶ τὸ “ἐπιμίξ” παρ’ Ὀμήρῳ, καὶ τὸ “δάξ” ἀπὸ
 τοῦ δάξω· καὶ γὰρ οἱ Ἰωνεὺς ἀπὸ τοῦ δάκνω τὸ δάξω ἐκφέρουσι,
 ἐκ δὲ τοῦ δάξ τὸ “ὀδάξ” καὶ ἀπὸ τοῦ πτύξω δὲ “πτύξ”, καὶ ἀποβο-
 λῆ τοῦ τ “πύξ”. Οὕτως οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ οὐδίσω “οὐδὶς” καὶ “ἀμ-
 30 φουδὶς”· ἀμύξω “ἀμύξ” παρὰ Νικάνδρῳ, καὶ πλήξω “πλήξ” καὶ
 “ἀμφιπλήξ”, καὶ ἀγκάσω “ἀγκάς”, καὶ τύψω “τύψ” καὶ “προ-

σα, αὐτοὶ καὶ συστέλλουν καὶ προπαροξύνουν. Ὅτι ἓνα εἶδος μάζας οἱ παλαιοὶ τὴν ὀνομάζουν “θριδακίνη” καὶ τὸ φυτό “θρίδακα”. Οἱ γιατροὶ ὅμως “θρίδακα” ὀνομάζουν τὸ ἥμερο λάχανο (μαρούλι), καὶ “θριδακίνη” τὸ ἄγριο. Ὅτι ὅπως λέμε τὰ νῦ καὶ τὰ μῦ ὅταν θέλομε νὰ τὰ ποῦμε στὸν πληθυντικό, ἔτσι πρέπει νὰ λέμε καὶ “τὰ σίγμα”, ὄχι “τὰ σίγματα”. γιὰ τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων εἶναι ἀκλιτα. Γι’ αὐτὸ καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Ξενοφῶν στὰ Ἑλληνικά δὲν θὰ τὸ διαβάσομε μονολεκτικᾶ “τὰ σίγματα τῶν ἀσπίδων”, ἀλλὰ σὰν δύο συλλαβῆς “τὰ σίγμα” καὶ ἀπὸ ἄλλη ἀρχὴ “τὰ τῶν ἀσπίδων” διαστέλλοντάς τα. Ὅτι τὸ ἀρχέτυπο, λένε, δὲν ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ κανέναν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς ἢ τοὺς ρήτορες ἢ τοὺς μουσολήπτους, ὅπως ἱστορεῖ ὁ Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς. Ὅτι “καρήγυον” σημαίνει τὸ ἀληθινὸ, ἐπειδὴ εἶναι κάτι καρέγγυον¹⁹. ὅσοι δηλαδὴ πρόκειται νὰ πράξουν κάτι ἀληθινὰ τὸ ἐγγυῶνται μὲ κατάνευση τῆς κεφαλῆς. Ἄλλοι ὅμως δὲν λένε “κρήγυο” τὸ ἀληθινὸ, ἀλλὰ λένε ὅτι σημαίνει τὸ ἀγαθὸ, ἐτυμολογώντας το ὡς “καρήγυον”, ἦτοι αὐτὸ ποὺ εὐχαριστεῖ τὸ κῆρ, δηλαδὴ τὴν ψυχὴ· γιὰ τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ εὐχαριστεῖ τὴν ψυχὴ.

Ὅτι εἶναι γνώρισμα τοῦ ὀργιζομένου τὸ νὰ λέγει κανεὶς πολλές φορές τὰ ἴδια· γιὰ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ εἶναι ἄγονο. Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ Ἄγαμέμνων θυμώνοντας μὲ τὸν Κάλχα, ἐπαναφέρει τὴ βλασφημία τοῦ μὲ τὰ ἴδια λόγια, λέγοντας· “Μάντι κακῶν”, καί, “πάντα σοῦ ἀρέσει νὰ μαντεύεις δυσάρεστα πράγματα”, καί, «Αἴσιο δὲν εἶπες ποτέ». Ὅτι ἡ λέξις “ἐπιτάξις” ποὺ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν Καλλιμάχο καὶ τὸν Ἄρατο ἔγινε ἀπὸ μέλλονται τῆς ὀριστικῆς μὲ ἀποβολὴ τῆς τελικῆς μακροῦς συλλαβῆς, ὅπως καὶ τὸ “χωρίς” τοῦ χωρίσω καὶ τὸ “πέλας” τοῦ πελάσω καὶ τὸ “μίξις” ἀπὸ τὸ μίξω, ἀπὸ ὅπου καὶ τὸ ἐπιμίξις τοῦ Ὀμήρου, καὶ τὸ “δάξις” ἀπὸ τὸ δάξω. Γιὰ τὸ οἱ Ἴωνες παράγουν τὸ “δάξω” ἀπὸ τὸ “δάκνω”. ἀπὸ τὸ “δάξις” προήλθε τὸ “ὀδάξις” καὶ ἀπὸ τὸ “πτύξις” τὸ “πτύξις” καὶ μὲ ἀποβολὴ τοῦ τ πτύξις. Ἐτσι λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὸ “οὐδίσω” ἔχομε τὰ “οὐδῖς” καὶ “ἀμφουδῖς”. ἀπὸ τὸ “ἀμύξις” τὸ “ἀμύξις” στὸν Νίκανδρο, ἀπὸ τὸ πλήξις “πλήξις” καὶ “ἀμφιπλήξις”, καὶ ἀγκάσω “ἀγκάσις”, καὶ ἀπὸ τὸ τύψω τὰ “τύψις” καὶ “προτύψις”. Ἐπίσης καὶ ὀκλάσω “ὀκλάσις”, πρίσω “πρίξις”

τύψ". Ὡσαύτως καὶ ὀκλάσω "ὀκλάς" καὶ "ὀκλάξ", πρίσω "πρίς",
 "πρίξ" καὶ "ἀπρίξ". Οὕτως οὖν καὶ ἐκ τοῦ ἐπιτάξω "ἐπιτάξ", ὃ
 κατ' ἐπίταγμα καὶ κέλευσιν πράττεται. Ὅτι τὸ κύρβεις οἱ μὲν Ἀτ-
 τικοὶ ἀρρενικῶς ἐκφωνοῦσι, Καλλίμαχος δὲ οὐδετέρως. Καὶ τὸ
 5 "φοιτάζειν" δὲ Καλλίμαχος παραλόγως εἶπε "φοιτίζειν", φάμε-
 νος ἀγαθοὶ πολλάκις ἤϊθεοι. Ὅτι γλιδὴ μὲν ἢ τρυφή καὶ τὸ βρεν-
 θύνεται δὲ σημαίνει τὸ ἀλαζονεύεται. Γέγονε δὲ ἀπὸ τοῦ βρένθιον,
 ὃ ἐστὶ μύρον· οἱ γὰρ ἀλαζονευόμενοι καὶ βρενθυνόμενοι μύρω
 χρῆσθαι εἰώθεσαν.

10 Ὅτι μύρων εἶδη, φησί, βακκάριος, ναρκίτανος, στάκτη, πλαγ-
 γόνιον, ὅπερ εὔρε γυνὴ Ἡλεία καλουμένη Πλάγγων, μεταλεῖον, ὅ-
 περ εὔρε Μέταλος Συρακούσιος. Ὅτι παρὰ Εὐφορίωνι τῷ φύσει
 μὲν Χαλκιδεῖ, θέσει δὲ Ἀθηναίῳ, κακοζήλους ἐστὶν εὐρεῖν λέξεις.
 Καὶ γὰρ τὸν Ἰάσονα ναυαγὸν εἶπεν, ὅπερ οὐ νεναυαγηκότα μᾶλ-
 15 λον, τὸν δὲ ναῦν ἄγοντα δηλοῖ, καὶ τὸν τὰ χρυσᾶ μῆλα τῶν Ἐσπε-
 ρίδων φρουροῦντα ὄφιν κηπουρὸν ἀνόμασε. Παρεξήλωσε δὲ τὸν
 πρῶτον Διονύσιον τὸν Σικελίας τύραννον, ὃς ὑπὸ τῆς ἐξουσίας καὶ
 τῶν κολάκων καὶ τῆς τρυφῆς διαφθειρόμενος ἐπεχείρησε καὶ τρα-
 γωδίας γράφειν, ἐν αἷς καὶ τοιαῦτα συνεφόρησε ῥήματα, τὸ μὲν
 20 ἀκόντιον καλῶν θαλάντιον, τὸν δὲ κάδον ἐλκύδριον, σκέπαρον δὲ
 τὸ ἔριον, τὴν δὲ γλαίναν ἐριώλην, οἶον ὄλεθρον οὕσαν τῶν ἐρίων,
 καὶ πολλὰ τοιαῦτα καταγέλαστα. Ὅτι ὁ τῆς θυΐας τριβεὺς δοῖδνυξ
 μὲν παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ὀνομάζεται, ἀλετριδανος δὲ παρὰ τῇ συνη-
 θεΐᾳ, καὶ οὐδὲν ἦττον παρὰ Ἀθηναίοις Διονύσιος δὲ ὁ προειρημέ-
 25 νος τύραννος θυέστην τὸν δοῖδνυκα ἐκάλει. Εἰκότως ἄρα τῆς τῶν
 τοιούτων ἀκροάσεως τὰς λατομίας μᾶλλον ἤρεϊτο Φιλόξενος.

Ὅτι οἱ κωμικοὶ τοὺς οἰκέτας τὸ μὲν πλέον ἀπὸ τοῦ γένους
 ἐκάλουν, οἶον Σῦρον, Καρίωνα, Μίδα, Γέταν καὶ τὰ ὅμοια, ἐκά-
 λουν δὲ καὶ ἐξ ἐπιθέτων, ὡς ἀπὸ τοῦ χρώματος μὲν Πυρρῖαν καὶ
 30 Ξανθίαν, ἀπὸ τοῦ τρόπου δὲ Παρμένωνα καὶ Πιστὸν καὶ Δρόμω-
 να. Ἐκάλουν δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐν ἣ ὠνήσαντο τὸν οἰκέτην,

καὶ “ἀπρίξ”. Ἔτσι κατ’ ἀκολουθίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐπιτάξω καὶ “ἐπιτάξ”, γι’ αὐτὸ πὺν πράττεται κατὰ ἐπίταγμα καὶ διαταγή. “Ὅτι τὸ “κύρβεις” οἱ Ἄπτικοὶ τὸ ἐκφέρουν σὲ ἀρσενικὸ γένος, ἐνῶ ὁ Καλλίμαχος σὲ οὐδέτερο. Καὶ τὸ “φοιτάζειν” ὁ Καλλίμαχος τὸ εἶπε παράλογα “φοιτίζειν”, δικαιολογούμενος ὅτι οἱ ἀγαθοὶ εἶναι πολλὰς φορὰς ἠίθεσι (ἔχουν νεανικὴ διάθεση) καὶ σημαίνει ἀποκροῦω “Βρενθύνεται” σημαίνει ἀλαζονεύεται, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ βρένθιο, πὺν εἶναι τὸ μύρο, γιὰτὶ ὅσοι ἀλαζονεύονται καὶ βρενθύνονται συνηθίζουν νὰ ἀλοΐφονται μύρο.

“Ὅτι τὰ εἶδη, λέγει, τῶν μύρων εἶναι· Βακκάριος, ναρκίτανος, στάκτη, πλαγγόνιο, τὸ ὁποῖο βρήκε μὰ γυναῖκα ἀπὸ τὴν Ἡλεία πὺν λεγόταν Πλάγγων, μεταλεῖο, πὺν τὸ βρήκε κάποιος Μέταλος Συρακούσιος. “Ὅτι σὰ γραπτὰ τοῦ Εὐφορίωνα, πὺν ἦταν ἀπὸ τὴ Χαλκίδα καὶ ἔγινε Ἀθηναῖος, μπορεῖ νὰ βρεθοῦν λέξεις κακόζηλες. Τὸν Ἰάσονα λόγου χάρι τὸν εἶπε ναυαγὸ, λέξη πὺν δὲν δηλώνει αὐτὸν πὺν ναυάγησε, ἀλλὰ τὸν κυβερνήτη τοῦ πλοίου (ναῦς + ἄγω). Καὶ τὸ φίδι πὺν φρουροῦσε τὰ χρυσὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων τὸ ὀνόμασε κηπουρο²⁰. Θέλησε νὰ μιμηθεῖ τὸν πρῶτο Διονύσιο, τὸν τύραννο τῆς Σικελίας, ὁ ὁποῖος, διεφθαρμένος ἀπὸ τὴν ἐξουσία καὶ τοὺς κόλακες καὶ τὴν πολιτέλεια, ἐπιχείρησε νὰ γράψει καὶ τραγωδίες, στίς ὁποῖες ἀνέμιξε καὶ τέτοιες λέξεις· τὸ ἀκόντιο τὸ εἶπε βαλάντιο, τὸν κάδο ἐλκύδριο, τὸ μαλλὶ σκέπαρνο, τὴ χλαίνα ἐριώλη, καταστροφή κατὰ κάποιον τρόπο τῶν μαλλιῶν (ἔριο+ὄλλυμι) καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια ἄξια γιὰ γέλια. “Ὅτι ὁ τριδέας τῆς θυΐας ὀνομάζεται στοὺς Ἀπτικούς δοΐδουξ²¹, στήν καθημερινὴ συνήθεια ἀλετριδανος, ἐξίσου καὶ στοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Διονύσιος πὺν προαναφέραμε ὀνόμαζε τὸν δοΐδουκα θυέστη. Εἶναι εὐλογο λοιπὸν ἀπὸ τὸ νὰ ἀκούει αὐτὰ τὰ πράγματα, προτιμοῦσε ὁ Φιλοξενος τὴ δουλειὰ σὰ λατομεΐα.

“Ὅτι οἱ κωμικοὶ καλοῦσαν τοὺς δούλους συνήθως ἀπὸ τὴ χώρα καταγωγῆς, ὅπως Σύρο, Καρίωνα, Μίδα, Γέτα καὶ τὰ ὅμοια, τοὺς καλοῦσαν καὶ μ’ ἓνα ἐπίθετο, ὅπως ἀπὸ τὸ χρῶμα Πυρρία καὶ Ξανθία, ἀπὸ τὸν τρόπο Παρμένωνα καὶ Πιστὸ καὶ Δρόμωνα. Ὀνόμαζαν τὸν δούλο καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέρα πὺν τὸν ἀπέκτησαν, καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸν

21. Τὸ κοινῶς λεγόμενον γουδοχέρι.

ἐξ οὗ καὶ τῆς Νουμηνίας ὠνόμαζον. Ὅτι τρεῖς ἱστοροῦνται φθειριάσει τεθνάναι· ἔστι δὲ τὸ νόσημα μὲν τῶν σπανίων, γίνεται δὲ ὅταν εἰς φθειρας ἀναλυθῇ ἅπαν τὸ σῶμα. Ἀλλὰ τῶν ἐκ τῆς νόσου ταύτης τεθνεώτων τῶν μὲν ἡρώων Ἄκαστός ἐστιν ὁ Πελίου, 5 δεύτερος ὁ Σύρος Φερεκύδης, ὁ τὴν γενεαλογίαν συγγράψας, ὃν καὶ λέγουσι γενικῶς τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν· τρίτος ὁ Ῥωμαίων πολλάκις ὑπατεύσας Σύλλας, ἥδη σφόδρα γηραιὸς ὢν, ὃς καὶ Ἐπαφρόδιτος διὰ τὴν τύχην ἐπωνομάζετο. Ὅτι ἀναλογώτερον ἀντὶ μὲν τῆς “εἰς” προθέσεως τὸ “ἐς” λέγειν, ἀντὶ δὲ τῆς ἐξ τὸ 10 “ἐκ”· πᾶσα γὰρ πρόθεσις βραχυκαταληκτεῖν θέλει. Ἀλλ’ ἕτερος πάλιν λόγος τὴν ἐκ ξενίας διώκει· οὐδεμία γὰρ παρὰ Ἀττικοῖς λέξις εἰς κ καταλήγει.

Ὅτι τὸ Κυθνώλης διὰ τοῦ λ γράφουσιν, ἀλλ’ οὐ διὰ τοῦ δ. Ἄργους γὰρ ἦν χωρίον τι καλούμενον Κύθνιον, οὗ τοὺς ἄνδρας 15 ποτὲ Ἀμφιτρύων ἀνεῖλε πάντας, πλὴν ὀλίγων πάντων. Ὅτι ὁ παρ’ ἄλλοις μισθοῦ δουλεύων θῆς καλεῖται, ἢ παρὰ τὸ θεῖναι, ὃ δηλοῖ χερσὶν ἐργάζεσθαι καὶ ποιεῖν (καὶ γὰρ τοῖς παλαιοῖς λέγειν ἔθος ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ τι δραῖν, καὶ ὡς δραστηκώτατος ἦρως διὰ τοῦτο κέκληται Θησεύς), ἢ κατὰ μετὰθεσιν τοῦ τ εἰς τὸ θ· τὸ γὰρ πένεσθαι 20 καὶ τητᾶσθαι βίου, οἷον στέρεσθαι, ἀναγκάζει πολλοὺς τὰ δούλων πράττειν. Ὅτι παρὰ γράμμα, φησί, μυρία ἐστὶν ἡμαρτημένα, ὥσπερ ἀντὶ τοῦ ὁ σίκυος ἁμαρτάνοντες λέγουσιν ὁ σίκυς, καὶ ἀντὶ τοῦ ἀνδράχλη διὰ τοῦ λ (οὕτω γὰρ φασιν οἱ Ἀττικοί), λέγουσιν ἀνδράχνη. Καὶ τὸ εἶσω δὲ ἀναλογώτερον τοῦ ἔσω. Καὶ τὴν ὠμιλ- 25 λαν οἱ Ἀττικοὶ διὰ τοῦ ο προφέρουσιν, ἢ δὲ συνήθεια διὰ τοῦ α. Ὅτι ὁ Εὐφορίων, φησὶν, ἱστορεῖ τινὰ ἐνύπνια μηδέποτε ἔωρακέ ναι. Ὅτι τὴν ἡμίονον, ἐφ’ ἧς ὀχούμεθα, φησὶν, ἀζύγου οὔσης, Ἀθηναῖοι καλοῦσιν ἀστράβην· ἐνθεν λέγεται καὶ ὁ ἀστραβηλάτης. Λέγεται μέντοι ἀστράβη καὶ τὸ κατασκευάσμα, ὡς Δημοσθένης 30 ἐν τῷ κατὰ Μειδίου λόγῳ “Ἐπ’ ἀστράβης ὀχούμενος ἀργυρᾶς”. Ὅτι ἄροτος ἐκ τοῦ αἴρειν εἴρηται, φησὶν, ὃ δηλοῖ τὸ προσφέρε-

22. Σημαίνει ἐξολοθρευτὴς τῶν Κυθνίων.

23. Θῆς γεν. θητός, πληθ. θήτες.

ἀποκαλοῦσαν καὶ Νουμηνίες. Διηγοῦνται ὅτι τρεῖς πέθαναν ἀπὸ φθειριάδες· τὸ νόσημα εἶναι ἀπὸ τὰ σπάνια καὶ γίνεται ὅταν οἱ ψεῖρες καταφάγουν ὅλο τὸ σῶμα. Αὐτοὶ ποὺ πέθαναν ἀπὸ αὐτὴ τὴ νόσο εἶναι ἀπὸ τοὺς ἥρωες ὁ Ἄκαστος, ὁ υἱὸς τοῦ Πιλία, δεύτερος ὁ Σύρος Φερεκύδης, ὁ συγγραφέας τῆς γενεαλογίας, ποὺ λένε εἶχε τὴ νόσο οἰκογενειακῆ· τρίτος ὁ πολλὰς φορὰς ὑπάτος τῶν Ῥωμαίων Σύλλας, ὅταν ἦταν πολὺ γέρος, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν τύχη του λεγόταν καὶ Ἐπαφρόδιτος. Ὅτι ὀρθότερο εἶναι ἀντὶ τῆς προθέσεως “εἰς” νὰ λέμε “ἐς” καὶ τὴν πρόθεση “ἐξ” νὰ τὴ λέμε “ἐκ”· γιὰτι κάθε πρόθεση θέλει νὰ ἔχει βραχεῖα κατάληξη. Ἀλλὰ καὶ ἄλλους πάλι λόγος καταγγέλλει τὴν “ἐκ” γιὰ ξένη καταγωγή· γιὰτι καμμιά λέξη στοὺς Ἀττικούς δὲν τελειώνει σὲ κ.

Ὅτι τὸ Κυθνώλης²² τὸ γράφουν μὲ λ καὶ ὄχι μὲ τὸ δ. Γιὰτι ἦταν ἓνα χωριὸ τοῦ Ἄργους ποὺ λεγόταν Κύθνιο, τοῦ ὁποίου κάποτε ὁ Ἀμφιτρύων σκότωσε ὅλους τοὺς ἄνδρες του, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστους. Ὅτι ὁποῖος δουλεύει σὲ κάποιον μὲ μισθὸ λέγεται θής²³, καὶ προέρχεται ἢ λέξη ἢ ἀπὸ τὸ θεῖναι²⁴, ποὺ σημαίνει τὴ χειρωνακτικὴ ἐργασία καὶ δράση (γιὰτι οἱ παλαιοὶ συνήθιζαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ ἔθηκε ἀντὶ τοῦ δρᾶν, καὶ ἐπειδὴ ἦταν ἥρωας μὲ πολλὴ δράση πῆρε ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ὄνομά του ὁ Θησεάς), ἢ μὲ μετάθεση τοῦ τ στοὶ θ. Γιὰτι τὸ νὰ πένονται καὶ νὰ στεροῦνται (τητᾶσθαι) τὰ τῆς ζωῆς ἀναγκάζει πολλοὺς ἀνθρώπους νὰ πράττουν ἔργα δουρικᾶ. Ὅτι παρὰ ἓνα γράμμα, λέγει, ὑπάρχουν πολλὰ λανθασμένα, ὅπως ἀντὶ ὁ σίκυος λένε ἐσφαλμένα ὁ σίκυς, καὶ ἀντὶ ἀνδράχλη μὲ λ (ἔτσι τὸ λένε οἱ Ἀτικοὶ) λένε ἀνδράχνη. Καὶ τὸ εἶσω εἶναι κανονικότερο ἀπὸ τὸ ἔσω. Καὶ τὴν ὠμίλλα οἱ Ἀτικοὶ τὴν προφέρουν μὲ τὸ ο, ἐνῶ ἡ συνήθης προφορὰ εἶναι μὲ τὸ α. Ὅτι ὁ Εὐφορίων, λέγει, διηγεῖται μερικὰ ὄνειρα ποὺ δὲν εἶδε ποτέ. Ὅτι τὴν ἡμίονο, λέγει, ποὺ καβαλλικεύομε, ὅταν δὲν εἶναι στὸ ζυγὸ, οἱ Ἀθηναῖοι τὴ λένε ἀστράβη· ἀπὸ αὐτὸ λέγεται καὶ ὁ ὀδηγὸς τῆς ἀστραβηλάτης. Λέγεται ὅμως ἀστράβη καὶ τὸ σαμάρι, ὅπως λέγει ὁ Δημοσθένης στὸ λόγο του κατὰ Μειδίου, “καβαλλικεύοντας σὲ ἀστράβη (σαμάρι, σέλλα) ἀσημένα”. Ὅτι ὁ ἄρτος ἔχει ὀνομασθεῖ, λέγει, ἀπὸ τὸ αἶρω, ποὺ σημαίνει προσφέρεται· γιὰτι κάθε

24. Θεῖναι· ἀπαρέμφατο ἀορίστου τοῦ ρ. τίθημι.

σθαι· καὶ γὰρ καθ' ἐκάστην τοῦτον προσφερόμεθα. Καὶ ἄρμα δὲ ἢ τροφή παρὰ Ἴπποκράτει καὶ πολλοῖς ἄλλοις.

᾽Οτι τὸ τάριχος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν λέγουσιν οὐδετέρως οἱ Ἄττικοί, ἐπ' ἔλαττον δὲ καὶ ἀρσενικῶς· οἱ δὲ γραμματικοὶ τεχνολογοῦντες ἀναλογώτερόν φασι τὸν τάριχον λέγεσθαι. ᾽Οτι τὸ ἄριστος κυρίως μὲν ἐπὶ τῶν κατὰ πόλεμον εὐδοκμοῦντων ἂν ῥηθῆι, διότι καὶ ἀριστέας τούτους καλοῦμεν καὶ τὸν Ἄρην ἔφορον τῶν πολεμικῶν ἔργων νομίζουσιν· ἐν καταχρήσει δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλο τι κατορθούντων λέγεται. ᾽Οτι τὸ μάκτραν καλεῖν, ἐν αἷς 10 τὰς μάζας μάπτουσιν, Ἄττικόν, καὶ οὐχ (ὡς ἔνιοι δοκοῦσιν) ἰδιωτικόν. Ἄλλα καὶ τῆς βελόνης ἢ ῥαφίς παλαιότερον, καὶ ξύστρα τῆς σπλεγγίδος, καὶ τοῦ ὀχετοῦ ἢ ὑδρορροή, καὶ ὁ ἀλέτων δὲ τοῦ μύλου· τὸν γὰρ ἄνω τοῦ μύλου λίθον οὕτως ἐπωνομάζομεν, ὄνον δὲ τὴν κάτω μύλην. Καὶ ἡ μαγίς δὲ ἀντὶ τῆς τραπέζης Αἰγύπτιον 15 δόξει καὶ παντελῶς ἔκθεσμον. Ἐπίχαρμος δὲ ὁ Δωριεὺς καὶ Κερκίδας ὁ μελοποιὸς ἐπὶ τῆς αὐτῆς διανοίας ἐχρήσαντο τῇ λέξει, καὶ μὴν καὶ ὁ Ἄττικὸς Σοφοκλῆς. ᾽Οτι, φησὶν οὗτος, Ἀριστοτέλης ὁ τοῦ περιπάτου προστάτης ὑπὸ Πλάτωνος ἵππος ἐπωνομάζετο, ἐναντιοῦσθαι δοκῶν τῷ διδασκάλῳ· καὶ γὰρ ὁ ἵππος τὸν ἑαυτοῦ 20 φιλεῖ πατέρα δάκνειν. ᾽Οτι παρομίαν εἶναί φησι τὸν δεξιὸν ὑποδεῖσθαι πόδα, τὸν δ' ἀριστερόν νίζειν· φησὶ γὰρ ὁ Πολέμων, ὡς μαρτυρεῖ Δίδυμος, δεξιὸν εἰς ὑπόδημα, ἀριστερόν εἰς ποδάνιπτρα.

᾽Οτι δῆμιον μὲν φησι καλεῖσθαι τὸν τῶν ἐπὶ θανάτῳ καταδικασθέντων φονέα, δημόκοινον δὲ τὸν βασανιστὴν. ᾽Οτι ἱππεῖς μὲν καὶ νομεῖς δεῖ γράφειν καὶ λέγειν τὴν εὐθείαν τῶν πληθυντικῶν, οὐκέτι δὲ καὶ τὰς αἰτιατικάς, ἀλλ' ἱππέας καὶ νομέας. Εἰ δὲ καὶ Ξενοφῶν εἴρηκε τοὺς νομεῖς, οὐδὲν θαυμαστόν, ἀνὴρ ἐν στρατείαις σχολάζων καὶ ξένων συνουσίαις εἴ τινα παρακόπτει τῆς πατρῴου 30 φωνῆς διὸ νομοθέτην αὐτὸν οὐκ ἂν τις ἄττικισμοῦ παραλάβοι. ᾽Οτι πρῶτα μὲν τὰ Παναθήναια συνέστη, εἶτα τὰ Ἐλευσίνια ἐπὶ Πε-

μέρα μᾶς προσφέρεται. Καὶ ἡ τροφή λέγεται ἄρμα ἀπὸ τὸν Ἴπποκράτη καὶ πολλοὺς ἄλλους.

“Ὅτι τὸ τᾶριχος²⁵ οἱ Ἀπτικοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ προφέρουν σὲ γένος οὐδέτερο, πιὸ περιορισμένα καὶ σὲ ἄρσενικό. Οἱ γραμματικοὶ ὅμως τὸ τεχνολογοῦν ὀρθότερα καὶ λένε τὸν τᾶριχο. “Ὅτι τὸ ἄριστος μπορεῖ νὰ λεχθεῖ κυριολεκτικᾶ γιὰ ἐκείνους ποὺ εὐδοκιμοῦν στὸν πόλεμο, γι’ αὐτὸ καὶ τοὺς καλοῦμε ἄριστεῖς, καὶ θεωροῦν τὸν Ἄρη ἔφορο τῶν πολεμικῶν ἔργων· καταχρηστικᾶ λέγεται καὶ γι’ αὐτοὺς ποὺ εὐδοκιμοῦν καὶ σὲ κάτι ἄλλο. “Ὅτι ἡ μάκτρα, ποὺ καλοῦν ἔτσι τὰ ἀγγεῖα ὅπου ζυμώνουν τὴ ζύμη (μάζα) εἶναι Ἀπτικὴ ὀνομασία, κι ὄχι ὅπως νομίζουν μερικοὶ ἰδιωματικῆ. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ βελόνη παλαιότερος εἶναι ὁ τύπος ραφίς (ράπτω), ἡ ξύστρα ἀπὸ τὴ σπλεγγίδα, ἀπὸ τὸν ὄχετὸ ἢ ὑδρορροή, καὶ ὁ ἀλέτων ἀπὸ τὸν μύλο· γιατί ἔτσι ὀνομάζομε τὴν ἄνω μυλόπετρα, ἐνῶ τὴν κάτω τὴ λέμε ὄνο. Καὶ ἡ μαγίδα ἀντὶ τοῦ τραπεζιοῦ θὰ φανεῖ αἰγυπτιακὸ καὶ τελείως ἔξω ἀπὸ τὴ συνήθεια. Ὁ Ἐπίχαρμος ὁ Δωριεὺς καὶ ὁ Κερκίδας ὁ ποιητὴς χρησιμοποίησαν τὴ λέξη μὲ τὴν ἴδια σημασία καὶ βέβαια καὶ ὁ Ἀθηναῖος Σοφοκλῆς. “Ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, λέγει ὁ Ἑλλάδιος, ὁ ἡγέτης τῆς περιπατικῆς σχολῆς, ὀνομαζόταν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα ἵππος, ἐπειδὴ ἔδινε τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐναντιονώταν στὸ δάσκαλό του· γιατί ὁ ἵππος ἀγαπᾶ νὰ δαγκώνει τὸν πατέρα του. “Ὅτι εἶναι παροιμία, λέγει, νὰ ὑποδύεις τὸ δεξιὸ πόδι καὶ νὰ πλένεις τὸ ἄριστερό. Γιατὶ λέγει ὁ Πολέμων, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Δίδυμος, τὸ δεξιὸ πόδι στὸ ὑπόδημα, τὸ ἄριστερό στὴν ποδάνιπτρα.

“Ὅτι δῆμος, λέγει, καλεῖται ὁ φονέας τῶν καταδικασμένων σὲ θάνατο καὶ δημόκοινος ὁ βασανιστής. “Ὅτι ἵπτεῖς καὶ νομεῖς πρέπει νὰ γράφομε καὶ νὰ λέμε στὴν ὀνομαστικῆ τοῦ πληθυντικοῦ, ὄχι ὅμως καὶ στὴν αἰτιατικῆ, ἀλλὰ ἵπτεας καὶ νομέας. Ἄν ὅμως καὶ ὁ Ξενοφῶν εἶπε “τοὺς νομεῖς”, δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστό, ἕνας ἄνδρας, ποὺ πέρασε τὴ ζωὴ του στοὺς πολέμους καὶ σὲ συνανατροφές μὲ τοὺς ξένους, ἂν νοθεύει κάπου τὴν γλῶσσα τῆς πατρίδας του· γι’ αὐτὸ δὲν θὰ τὸν πάρει κανεὶς ὡς νομοθέτη τοῦ Ἀπτικισμοῦ. “Ὅτι πρῶτα ἰδρύθηκαν τὰ Παναθήναια, ἔπειτα τὰ Ἐλευσίνα κατὰ

25. Τᾶριχος ταριχευμένο πτῶμα, καθὼς καὶ κρέας ἢ ψάρι παστό.

λία τεθνηκότι προὔθηκαν ἄθλα Θετταλοί, εἶτα τὰ Ἴσθμια ἐπὶ Με-
 λικέρτῃ, ἔπειτα ὁ τῶν Ὀλυμπίων ἀγῶν ἀρχὴν λαμβάνει ὑφ' Ἡρα-
 κλέος, εἶτα τὰ Νέμεα ἐπ' Ἀρχεμόρω τεθέντα, εἶτα μετὰ τὸ τὴν Κίρ-
 ραν πεσεῖν τὰ Πύθια. Ὅτι τὸ ποτνιαῖσθαι κυριώτερον ἐπὶ γυναικὸς
 5 τάπτεται, φησὶν, ὅταν κακόν τι πάσῃ καὶ θηλείαν ἱκετεύῃ θεόν-
 ποτνιῶμενον δὲ ἄνδρα ἂν τις εἴπῃ, ἁμαρτάνει. Ὅτι τὸ μόνος ἐπί-
 τασὶν φασὶ μὴ λαμβάνειν οἱ γραμματικοί· διὸ τὸ μονώτατος σόλοι-
 κον ἡγοῦνται. Ἀριστοφάνης δὲ ὁμῶς κέχρηται τῇ φωνῇ. Ὅτι τὸ ἐν
 Θετταλία ἱερὸν Ἀφροδίτης ὀνομάζεται ἄνοσίας, διότι τὴν ἑταίραν
 10 τὴν Λαΐδα παραγενομένην αὐτόθι ἐξηλοτύπησαν ἐκτόπως αἱ
 γυναῖκες, καὶ ξυλίνας αὐτὴν ἀπώλεσαν χελώναις.

Ὅτι ἔθος ἦν ἐν Ἀθήναις φαρμάκους ἄγειν δύο, τὸν μὲν ὑπὲρ
 ἀνδρῶν, τὸν δὲ ὑπὲρ γυναικῶν, πρὸς τὸν καθαρόν ἀγομένους.
 Καὶ ὁ μὲν τῶν ἀνδρῶν μελαίνας ἰσχάδας περὶ τὸν τράχηλον εἶχε,
 15 λευκὰς δ' ἄτερος. Συβάκχοι δέ, φησὶν, ὠνομάζοντο. Τὸ δὲ καθάρ-
 σιον τοῦτο λοιμικῶν νόσων ἀποτροπιασμός ἦν, λαβὼν τὴν ἀρχὴν
 ἀπὸ Ἀνδρόγεω τοῦ Κρητός, οὗ τεθνηκότος ἐν ταῖς Ἀθήναις πα-
 ρανόμως τὴν λοιμικὴν ἐνόσησαν οἱ Ἀθηναῖοι νόσον, καὶ ἐκράτει
 τὸ ἔθος αἰεὶ καθαίρειν τὴν πόλιν τοῖς φαρμάκοις. Ὅτι ὄργας μὲν
 20 κοινῶς, φησὶ, πᾶσα ἡ γῆ, ὅση ἐπιτηδεῖα πρὸς καρπῶν γονὰς ὄρ-
 γάδα δὲ ἰδίως ἐκάλουν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ταῖν θεαῖν ἀνεμμένην τῆς
 Ἀττικῆς μεταξὺ καὶ Μεγαρίδος, ὥσπερ καὶ Ἴδην μὲν κοινῶς ἕκα-
 στον ὄρος, ἐξ οὗ ῥάδιόν ἐστιν ἰδεῖν τὰ κάτω, ἰδίως δὲ Κρήτης τε καὶ
 Τροίας ὄρη. Καὶ ῥίον μὲν, φησὶ, λέγομεν ἅπαν ὄρους ἀκρωτήριον,
 25 ἰδίως δὲ τὸ Μολύκριον. Καὶ ἰσθμὸς μὲν κοινῶς ἅπαν τὸ ὑπὸ δυοῖν
 πελαγῶν περιεχόμενον, ἰδίως δὲ τὸ χωρίον ὅπερ Ἴσθμὸν Κορίνθιοι
 λέγουσιν. Ὠσαύτως καὶ χερρόνησος κοινῶς μὲν πᾶν τὸ ὑπὸ θα-
 λάσσης ἐπὶ πλεῖ στον περιεχόμενον, καθ' ἐν δὲ μέρος τῇ γῆ συνα-
 πτόμενον, καὶ ἴδιον δὲ ὄνομα Θρακίου τόπου. Καὶ αἰγιαλὸν μὲν
 30 καὶ ἀκτὴν ἀπλῶς τὰ παραθαλάττια πάντα λέγομεν, ἰδικώτερον δὲ
 τὴν Ἀττικὴν Ἀκτὴν λέγουσιν. Ὠσαύτως καὶ Αἰγιαλὸν ἐξηρημέ-

τὰ ὅποια ἔβαλαν ἄθλα οἱ Θεσσαλοὶ στοὺς θάνατο τοῦ Πελία, μετὰ τὰ Ἴσθμια πρὸς τιμὴν τοῦ Μελικέρτη, ἔπειτα ἀρχίζουν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες μὲ ἰδρυτὴ τὸν Ἡρακλῆ, ἔπειτα τὰ Νέμεα ποὺ θεσπίσθηκαν ἀπὸ τὸν Ἀρχέμορο, ἔπειτα μετὰ τὴν πτώση τῆς Κίρρας τὰ Πύθια. Ὅτι τὸ ποτνιαῖσθαι λέγεται κυρίως γιὰ γυναῖκα, λέγει, ὅταν πάσχει κάποιος κακὸ καὶ ἰκετεύει θεά· ἂν μιλήσει κανεὶς γιὰ ἄνδρα ποτνιῶμενο κάνει λάθος. Ὅτι τὸ μόνος ὀρίζουν οἱ γραμματικοὶ νὰ μὴ λαμβάνει ἐπίταση· γι' αὐτὸ τὸ μωνώτατος τὸ θεωροῦν σόλοικο. Ὁ Ἀριστοφάνης ὁμως χρησιμοποιεῖ αὐτὴ τὴ λέξη. Ὅτι τὸ ἱερὸ τῆς Ἀφροδίτης στὴ Θεσσαλία λέγεται τῆς ἀνοσίας, γιατί οἱ γυναῖκες ζήλεψαν ὑπερβολικὰ τὴν ἑταῖρα Λαΐδα ὅταν πῆγε ἐκεῖ καὶ τὴ σκότωσαν μὲ ξύλινες χελῶνες.

Ὅτι ὑπῆρχε συνήθεια στὴν Ἀθήνα νὰ ἔχουν δυὸ καθαρτές, τὸν ἓνα γιὰ τοὺς ἄνδρες καὶ τὸν ἄλλο γιὰ τὶς γυναῖκες, ὅταν ὀδηγοῦνταν στὸν καθαρό. Ὁ καθαρτής τῶν ἀνδρῶν εἶχε γύρω στὸν τράχηλό του μαῦρα σύκα, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἄσπρα, καὶ λέγει ὅτι ὀνομάζονταν Συδάκχοι. Ὁ καθαρτὸς αὐτὸς ἦταν ἀποτροπὴ λοιμικῶν νόσων καὶ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν του ἀπὸ τὸν Κρητικὸ Ἀνδρόγεω, ποὺ ἐπειδὴ τὸν σκότωσαν παράνομα στὴν Ἀθήνα, ἀρρώστησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ λοιμικὴ ἀσθένεια καὶ ἐπικρατοῦσε ἡ συνήθεια νὰ καθαίρουν πάντα τὴν πόλιν μὲ καθαρτές. Ὅτι ὀργάς, λέγει, κοινῶς λέγεται κάθε γῆ ποὺ εἶναι γόνιμη γιὰ τὴν παραγωγὴν κάθε καρποῦ. Ὀργάδα ὁμως ἰδίως καλοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴ χώρα τὴν ἀφιερωμένη στοὺς θεοὺς ἀνάμεσα στὴν Ἀττικὴ καὶ τὴ Μεγαρίδα, ὅπως καὶ Ἰδη ὀνομαζόταν κοινὰ κάθε ὄρος ἀπὸ τὸ ὅποιο εἶναι εὐκόλο νὰ δεῖς τὰ κάτω, καὶ ἰδίως τὰ ὄρη τῆς Κρήτης καὶ Τροίας. Ρίο πάλι, λέγει, ὀνομάζομε κάθε κορυφὴ βουνοῦ καὶ ἰδίως τὸ Μολύκριο. Ἴσθμὸς ἐπίσης κοινὰ ὀνομάζεται κάθε κομμάτι στεριᾶς ποὺ βρέχεται ἀπὸ δύο θάλασσες, ἀλλ' ἰδίως τὸ μέρος ποὺ οἱ Κορίνθιοι καλοῦν Ἴσθμιά. Ἀλλὰ καὶ Χερσόνησος ὀνομάζεται κοινὰ κάθε μέρος τῆς γῆς ποὺ στοὺς μεγαλύτερο τμήμα του βρέχεται ἀπὸ θάλασσα καὶ ἀπὸ ἓνα μέρος του ἐνώνεται μὲ τὴ στεριά. Εἶναι καὶ τὸ ὄνομα κάποιου τόπου τῆς Θράκης. Αἰγιαλὸ καὶ ἀκτὴ λέμε γενικὰ ὅλα τὰ παράλια, εἰδικότερα ὁμως λένε τὴν Ἀττικὴ ἀκτὴ. Ἐπίσης κατ' ἐξαιρέση Αἰγιαλὸ καλοῦν τὴν παρα-

νωσ φασὶ τὸ περὶ τὴν Ἑλικὴν παρὰ λίον μέρος ἔστι δὲ τῆς Ἀχαΐας, ἀφ' οὗ καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς Αἰγυιαλεῖς τινες εἰώθασι καλεῖν. Καὶ μὴν καὶ ἡπειρος πᾶσα ἡ γῆ, ἡπειρος δὲ ἰδίως καὶ ἡ Θεσπρωτιάς "Οτι τὴν Ἀντίκυραν, ἐν ἣ φασὶ γίνεσθαι τὸν λευκὸν ἐλλέβορον, οὐδενὸς
5 χεῖρω τῶν ἀλλαχόθι γινομένων, Φωκικὴν εἶναι πόλιν λέγει.

"Οτι ἐν τοῖς ἐφεξῆς τοῦ τετάρτου λόγου, ἀποφθέγματα τινὰ λέγει καὶ σύμβολα τῆς Ἀθηναίων φιλανθρωπίας τε καὶ συμπαθείας καὶ τῆς προνοίας καὶ ἐπιμελείας τοῦ πρόποντος καὶ τῆς ἄλλης ὀσιότητος, ὧν ἔστι καὶ ταῦτα. Ἰέρακα φεύγων στρουθὸς ἐν
10 Ἀρείῳ πάγῳ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἐνὸς κατέπεσεν εἰς τὸν κόλπον, ὃ δὲ τὸν πρόσφυγα, δέον σώζειν, ἀνεῖλε· τὸ δὲ συνέδριον ἀπεκλήρουξεν ὡς οὐχ ὅσια δρᾶσαντα τοῦτον. Ἔδωκε τοίνυν οὐχὶ στρουθοῦ χάριν δύνῃ, τῆς δ' ἰταμότητος τῶν τροπῶν. Φιλανθρωπίας δὲ καὶ συμπαθείας παράδειγμα τὸν Δημοσθένην, φησὶν, ἐπὶ τοῖς Ἀρπα-
15 λείοις χρήμασιν αἰτίαν λαβόντα καὶ φεύγειν μέλλοντα, συνέσχον μὲν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ περιστάντες εἶχον ὀρωδοῦντα, ἕκαστος δ' ὑπὸ μάλης ἔχων τι εἰς ἐφόδιον ἐπεδίδου, ὃ μὲν ἀργύριον, ὃ δὲ χρυσίον, καὶ προὔπεμπον αὐτὸν εὐμενῶς, καὶ θαρρεῖν ἐκέλευον καὶ φέρειν τὴν συμφορὰν γενναίως ὃ δὲ ἀναστενάξας, "Πῶς",
20 ἔφη, "φέρειν δυνήσομαι, τοιαύτην ἀπολιμπάνων πόλιν, ἐν ἣ τοιούτοι τυγχάνουσι ἐχθροί, οἷους οὐκ ἂν τις ἀλλαχόθι φίλους εὐρήσει;" Οἱ δὲ τοῦτο τὸ ἀπόφθεγμα Αἰσχίνην λέγουσιν εἰπεῖν, ἠνίκα φεύγοντα καταλαβὼν Δημοσθένης καὶ φιλοφρονησάμενος παρηγγύα φέρειν τὸ συμβεβηκὸς γενναίως. Καὶ Καλλικλέα δὲ
25 ἐπὶ τῇ αὐτῇ τῶν Ἀρπαλείων χρημάτων αἰτία ὑπόνοιαν παρασχόντα ἐπεῖτερ ἄγειν ἐκέλευσαν οἱ Ἀρεοπαγιταί, τὴν οἰκίαν καταλαβόντες οἱ ἀπεσταλμένοι καὶ τὰ πρόθυρα ἰδόντες ἔστεφανωμένα καὶ γνόντες ὡς εἶη τεθυκῶς νυνὶ γάμους, ἀφέντες τὴν ζήτησιν ἀνεχώρησαν· οὐ γὰρ ᾤθησαν εὖ ἔχειν ἐπεισελθεῖν γυναικὶ νεο-
30 γάμῳ.

λία τῆς Ἑλίκης εἶναι μέρος τῆς Ἀχαΐας, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μερικοὶ συνηθίζουν νὰ καλοῦν καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς Αἰγιαλαεῖς. Ἡπειρος πάλι εἶναι ὅλη ἢ γῆ, ἰδικὰ Ἡπειρος εἶναι καὶ ἡ Θεσπρωτία. Ὅτι τὴν Ἀντίκυρα, ὅπου λένε ὅτι φυτρώνει ὁ λευκὸς ἐλλέβορος, ἀπὸ κανέναν κατώτερος ἀπὸ ὅσους φυτρώνουν ἄλλοῦ, λέγει ὅτι εἶναι Φωκικὴ πόλη.

Στὴ συνέχεια τοῦ τέταρτου λόγου παραθέτει μερικὰ ἀποφθέγματα καὶ σύμβολα τῆς ἀνθρωπιᾶς τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς συμπάθειας καὶ τῆς πρόνοιας καὶ τῆς ἐπιμέλειας τοῦ πρέποντος καὶ τῆς ἄλλης εὐλάβειας. Σ' αὐτὰ περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἐξῆς: Ἐνας σπουργίτης προσπαθώντας ν' ἀποφύγει ἓνα γεράκι ἔπεσε μέσα στὸν κόρφο ἑνὸς ἀπὸ τοὺς Ἀρεοπαγίτες στὸν Ἄρειο Πάγο. Αὐτός, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ σώσει τὸν πρόσφυγα, τὸν σκότωσε. Τὸ συνέδριο τὸν ἀπακήρυξε, γιατί ἡ πράξη του δὲν ἦταν εὐλαβῆς. Τιμωρήθηκε λοιπὸν ὄχι γιὰ χάρη τοῦ σπουργίτη, ἀλλὰ γιὰ τὴ βαναυσότητα τῶν τρόπων του. Παράδειγμα τώρα ἀνθρωπιᾶς καὶ συμπάθειας. Ὅταν ὁ Δημοσθένης κατηγορήθηκε γιὰ τὴ δωροδοκία του ἀπὸ τὸν Ἄρπαλο καὶ ἦταν ἔτοιμος νὰ φύγει, τὸν ἐμπόδιζαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ περικυκλώνοντάς τον, ἐνῶ αὐτὸς φοβόταν, καθένας κρατώντας κάποιον ἐφόδιο κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη του τοῦ τὸ ἔδινε, ἄλλος ἄργυρο, ἄλλος χρυσό, καὶ τὸν πρόπεμπαν μὲ συμπάθεια· τὸν πρότρεπαν νὰ ἔχει θάρρος καὶ νὰ ὑποφέρει τὴ συμφορὰ του μὲ γενναιότητα. Ὁ Δημοσθένης ἀναστέναξε καὶ εἶπε: "Πῶς θὰ μπορέσω νὰ τὴν ὑποφέρω, ἀφήνοντας τέτοια πόλη, ὅπου οἱ ἐχθροὶ εἶναι τέτοιοι ποὺ σὰν αὐτοὺς δὲν μπορεῖ κανεὶς ἄλλοῦ νὰ βρεῖ φίλους;" Ἄλλοι λένε, ὅτι τὴ γνώμη αὕτη τὴν εἶπε ὁ Αἰσχίνης, ὅταν τὸν πρόλαβε ὁ Δημοσθένης τὴν ὥρα ποὺ ἔφευγε, κι ἀφοῦ τοῦ φέρθηκε σὰν φίλος, τοῦ εἶπε νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ γενναιότητα ὅ,τι τοῦ ἔτυχε. Καὶ τὸν Καλλικλῆ ἐπίσης, ἐπειδὴ τὸν ὑποψιάσθηκαν γιὰ τὴν ἴδια αἰτία γιὰ δωροδοκία ἀπὸ τὰ χρήματα τοῦ Ἄρπάλου, διέταξαν οἱ Ἀρεοπαγίτες νὰ τὸν φέρουν ἐκεῖ. Οἱ ἀπεσταλμένοι ὅμως ὅταν πῆγαν στὸ σπίτι καὶ εἶδαν τὰ πρόθυρα στεφανωμένα, ἐννοώντας ὅτι εἶχε προσφέρει θυσία γιὰ γάμο, ἔφυγαν χωρὶς νὰ τὸν ἀναζητήσουν· γιατί δὲν θεώρησαν ὀρθὸ νὰ μποῦν στὸ σπίτι νιόπαντρης γυναίκας.

Καὶ τοῦ πρὸς Φίλιππον δὲ τοῖς Ἀθηναίοις ἔτι συνεσιῶτος πολέμου, ἐπεὶ γράμματα αὐτοῦ πρὸς διαφόρους συνελήφθησαν, τὰ μὲν ἄλλα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνεγινώσκετο, ἐπιγραφὴν δέ τινος γραμματίου ἔχοντος, “Ὀλυμπιάδι Φίλιππος”, ὁ δῆμος ἅμα ἐδόθη-
 5 σε ταῦτα μῆτε λύειν μῆτε ἀναγινώσκειν· πρὸς γὰρ γαμετὴν γυναῖκα τὴν διὰ γραμμάτων ὁμιλίαν ἀπόρρητον ἀνδρὸς οὐκ ἐνόμισαν δημοσιεύειν εὐπρεπὲς εἶναι. Καίτοι συνέφερον αὐτοῖς μηδὲν λανθάνειν, ἀλλ’ ὡς Ἀθηναῖοι τὸ πρὸς εὐκλείαν φέρων τοῦ λυσιτελοῦντος οὐκ ἔθεντο δεύτερον. Τῆς δὲ πολλῆς εὐλαθείας τεκμηρί-
 10 ον, ὅτι στάσεως ἐν Ἄργει γενομένης σφοδρᾶς, ἦν καὶ σκυταλισμὸν ἐκάλεσαν, διότι παίοντες ἀλλήλους ἀνεῖλον χιλίους πεντακοσίους, τοῦτο ἀπαγγελθὲν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔνεκα τῆς ἀκοῆς μόνης ἐψηφίσαντο, καταπλαγέντες τὸ ξένον, ὅλην καθάραι τὴν πόλιν παραντίκα. Καὶ Πραξιτέλης δὲ τις ὄνομα κριὸν ἐξέδειρε ζῶν-
 15 τα, ἀλλὰ καὶ τοῦτον ὀργισθέντες ἀπετυμπάνισαν, οὐχὶ τοῦ προβάτου τιμωρίαν λαβεῖν ἐθέλοντες, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα μισήσαντες ὡς τυραννικὸν ἔχοντα φρόνημα καὶ καινὸν τρόπον οὕτω παρανόμων ἐπινοοῦντα κολάσεων.

Ὅτι τὸ μὴ λέγειν δύσφημα πᾶσι τοῖς παλαιοῖς μὲν φροντίς
 20 ἦν, μάλιστα δὲ τοῖς Ἀθηναίοις. Διὸ καὶ τὸ δεσμοπήριον οἶκημα ἐκάλουν, καὶ τὸν δῆμιον κοινόν, τὰς δὲ Ἐρινύας Εὐμενίδας ἢ σεμνάς θεάς, τὸ δὲ μύσος ἄγος, τὸ δὲ ὄξος μέλι καὶ τὴν χολὴν γλυκεῖαν, τὸν δὲ βόρβορον ὄχετόν. Οἱ δὲ γραμματικοὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ ἀντίφρασιν ὀνομάζουσιν. Οἶδα δὲ τινας, φησί, τῶν φιλολό-
 25 γων καὶ τὸν πίθηκον ὀνομάζοντας Καλλίαν. Ὅτι τὸ νύξ μὲν ἀπὸ τοῦ νύξω γέγονε, κατὰ ἀποκοπὴν· νυττόμεθα γὰρ ἐν τῷ σκότει προσπταίοντες καὶ οὐχ ὀρῶντες, ἐξ ὧν νυγμοί τε καὶ πληγαί. Πέντε δὲ εἰσι μονοσύλλαβα εἰς νξ λήγοντα θηλυκά, τρύξ, στύξ, νύξ, πτύξ καὶ πνύξ. Τούτων διὰ μὲν τοῦ γ κλίνεται τὸ τρύξ καὶ τὸ στύξ,
 30 διὰ δὲ τοῦ χ τὸ πτύξ καὶ τὸ νύξ. Πτύξ γὰρ πτυχὸς καὶ νύξ νυχὸς, ἐξ οὗ καὶ πάννυχος καὶ παννυχίς καὶ παννύχιον, καὶ κατὰ ἀντι-

Ἐπίσης, ἐνῶ διαρκοῦσε ἀκόμα ὁ πόλεμος τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, ὅταν πιάστηκαν γράμματὰ του πρὸς διαφόρους, ἄλλα τὰ διάβαζαν στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἓνα γράμμα ὅμως ποὺ εἶχε τὴν ἐπιγραφή, “ὁ Φίλιππος πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα”, ὁ λαὸς φώναξε μὲ μιὰ φωνή, οὔτε νὰ λύσουν τὴν ἐπιστολή, οὔτε νὰ τὴ διαβάσουν. Γιατὶ θεώρησαν ὅτι δὲν εἶναι εὐπρεπὲς τὴν ὁμιλία ἐνὸς ἀνδρὸς μέσω ἐπιστολῆς πρὸς τὴ σύζυγό του νὰ τὴν κοινολογήσουν. Ἄν καὶ βέβαια συμφέρον τους ἦταν νὰ μὴν παραλείψουν τίποτε. Ἀλλὰ ὡς Ἀθηναῖοι δὲν ἔβαλαν τὴ φήμη τους σὲ δεύτερη μοῖρα ἀπὸ τὸ συμφέρον τους. Ἀπόδειξη πάλι τῆς μεγάλης εὐλάβειάς τους εἶναι τὸ ὅτι ὅταν ἔγινε στὸ Ἄργος μιὰ σφοδρὴ στάση, ποὺ τὴν κάλεσαν σκυταλισμὸ, ἐπειδὴ καθὼς χτυπιόνταν μεταξύ τους σκοτώθηκαν χίλιοι πεντακόσιοι, ὅταν αὐτὸ ἀναγγέλθηκε στὴν Ἀθήνα ἀποφάσισαν ἐξαιτίας τῆς πληροφορίας μόνο ἔκπληκτοι ἀπὸ τὴν ἀσυνήθιστη εἶδηση νὰ καθάρουν ἀμέσως ὅλη τὴν πόλη τους. Καὶ κάποιος Πραξιτέλης ἔγδαρε ζωντανὸ ἓνα κριάρι. Ἀλλὰ κι αὐτὸν ὀριγισμένοι τὸν σκότωσαν ξυλοκοπώντας· δὲν ἤθελαν βέβαια νὰ ἐκδικηθοῦν γιὰ τὸ πρόβατο, ἀλλὰ μίσησαν τὸν ἄνδρα ἐπειδὴ ἔδειξε τυραννικὴ διάθεση κι ἐπινόησε νέο τρόπο τόσο παράνομης τιμωρίας.

“Ὅτι τὸ νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν ἄσχημες λέξεις ἦταν φροντίδα ὅλων τῶν παλαιῶν καὶ κυρίως τῶν Ἀθηναίων. Γι’ αὐτὸ τὴ φυλακὴ τὴν ὀνόμαζαν οἶκημα, τὸν δήμιο κοινὸ, τὶς Ἐρινύες τὶς ἔλεγαν Εὐμενίδες ἢ σεμνὲς θεές, τὸ μῦσος (βδέλυγμα) τὸ ἔλεγαν ἄγος (καθαρότητα), τὸ ξύδι μέλι, τὴ χολὴ γλυκεῖα, τὸν βόρβορο ὄχετὸ (αὐλάκι). Οἱ γραμματικοὶ αὐτὰ τὰ ὀνομάζουν κατ’ ἀντίφασιν. Γνωρίζω ὅμως, λέγει, κάποιους φιλόλογους ποὺ ὀνομάζουν καὶ τὸν πίθηκο Καλλία¹⁰. Ὅτι τὸ νύξ (νύχτα) ἔγινε, λέγει, ἀπὸ τὸ νύξη κατὰ ἀποκοπή. Γιατὶ νυττόμεθα χτυπώντας κάπου στὸ σκοτάδι μὴ βλέποντας, ὅποτε ἀγκυλωνόμαστε καὶ πληγωνόμαστε. Τὰ μονοσύλλαβα ποὺ τελειώνουν σὲ -υξ εἶναι πέντε θηλικὰ ὀνόματα· τρυξ (τρύγα), στυξ (ἢ Στύγα), νύξ, πτυξ καὶ πνύξ. Τὸ θέμα τῶν δύο πρώτων λήγει σὲ γ τρυξ-τρυγός, καὶ στυξ-στυγός, τῶν ἄλλων δύο σὲ χ πτυξ-πτυχός καὶ νύξ-νυχός, παρὰ ἄγωγα τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ πάννυχος καὶ παν-

26. Ὁ πίθηκος εἶναι ἄσχημος· τὸν ὀνόμαζαν Καλλία ἀπὸ τὸ κάλλος.

στοιχίαν νυκός, καὶ ἐπενθέσει τοῦ τ νυκτός φιλεῖ γὰρ πλεονάζειν ἐν ταῖς γενικαῖς τὸ τ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἄνακτος καὶ γάλακτος. Τὸ δὲ πνὺξ μόνον διὰ τοῦ κ κλίνεται.

Ἔστι ἐν ταῖς Ἀθήναις καὶ οὗτος τέσσαρα δικαστήρια φονικὰ
 5 εἶναι λέγει· ἃ τὸ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ, ὃ δικάζει τοὺς ἐκ προνοίας τὸν
 φόνον δεδρακότας· ἄ τὸ ἐπὶ Παλλαδίῳ, ὃ περ ἐτάζει τοὺς ἀκουσί-
 οὺς· γ' δὲ τὸ ἐπὶ Δελφινίῳ, ὃ συνίσταται ἐπὶ τῶν λεγόντων δικαί-
 ως τὴν ἀναίρεσιν πεποιηκέναι· καὶ τέταρτον τὸ ἐν Φρεατοῖ, ὃ δι-
 κάζει τὸν χρόνον μὲν τινα φεύγοντα ῥητόν, αἰτίαν δὲ πρότερον
 10 ἔχοντα φόνου, ὃς καὶ κρινόμενος ἐπὶ νηὸς ἔξωθεν τοῦ Πειραιῶς
 ἀπολογούμενος ἄγκυραν καθίει, διότι ὁ νόμος αὐτὸν οὐκ ἐδίδου
 τῆς γῆς ἐπιβῆναι. Ἀρεοπαγῖται μὲν οὖν ἐκαλοῦντο οἱ τὸν ἐκούσι-
 ον φόνον κρίνοντες, οἱ δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις δικαστηρίοις κοινῶς ἐφέ-
 ται. Ἔστι μυθολογεῖ ἄνδρα τινὰ ὠνομασμένον Ὠνὴν τῆς Ἐρυθρᾶς
 15 θαλάσσης ἀνελεῖν, τᾶλλα μὲν τῶν μελῶν ἰχθύος ἔχοντα, κεφαλὴν
 δὲ καὶ πόδας καὶ χεῖρας ἀνδρός, καὶ καταδειῖξαι τὴν τε ἀστρονο-
 μίαν καὶ τὰ γράμματα. Οἱ δὲ αὐτὸν ἐκ τοῦ πρωτογόνου πεφηνέ-
 ναι λέγουσιν ὦν, καὶ μαρτυρεῖν τοῦνομα· ἄνθρωπον δὲ ὄντα τὰ
 πάντα ἰχθῦν δόξαι, διότι περ ἠμφίεστο κητώδη δοράν. Ἔστι τὸ μὲν
 20 αὐτὶς ἰωνικόν, τὸ δὲ αὐτὶς ἄττικόν. Ὠσαύτως δὲ καὶ τὸ μέχρι καὶ
 ἄχρι χωρὶς μὲν τοῦ ἰωνικόν, μετὰ δὲ τοῦ ἰωνικόν. Ἔστι οἱ Ἀττι-
 κοὶ κατὰ τι πάτριον ἔθος οὐ χροῶνται τῇ εἰ διφθόγγῳ ἐν τῷ λέγειν
 ἐς κόρακας ἢ ἐς μακαρίαν, ἀλλ' ἄνευ διχρόνου ἐκφωνοῦσι τὴν
 πρόθεσιν· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ τοῦ διχρόνου καὶ χωρὶς
 25 τοῦ διχρόνου τὴν πρόθεσιν λέγουσιν.

Ἔστι κατ' εὐφημισμὸν οἱ Ἀττικοὶ τὸν κλέπτην φιλητὴν λέ-
 γουσιν, οἷον εἰ μισητόν ἢ καὶ φιλητῆς ὁ κλέπτης, διότι φιλεῖ λαμ-
 βάνειν τὰ ἀλλότρια. Ἔστι τὸ αἰσυμνήτης ἢ ὁ τὸ καθῆκον ὑμῶν
 καὶ σέβων (καὶ γὰρ τὸ καθῆκον αἰσάν φασιν), ἢ ὁ μένων ἐν τῇ αἰ-
 30 σα, τουτέστι τῷ καθήκοντι· τοῦτο δὲ ῥηματικὸν ὄν παραλόγως
 βαρύνεται. Τινὲς δὲ οὐκ ἀπὸ τοῦ μένειν ἐν τῇ αἰσᾷ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ
 νέμειν τὸν αἰσυμνήτην φασὶ γεγονέναι. Ἔστι τὸ ἔαρ παρὰ τὸ εὖαρ

νυχίς καὶ παννύχιον καὶ μὲ μεταβολή τοῦ χ σέ κ καὶ μὲ ἐπένθεση τοῦ τ νυκτός. Συνήθως τὸ τ τίθεται πλεοναστικά στὶς γενικές, ὅπως ἀνακτος, γάλακτος· τὸ πνύξ κλίνεται μόνο μὲ τὸ κ.

“Ὅτι στὴν Ἀθήνα λειτουργοῦν, λέγει καὶ ὁ Ἑλλάδιος, τέσσερα δικαστήρια γιὰ φόνους· α΄ τοῦ Ἀρείου Πάγου, πού δικάζει ὅσους ἔκαναν φόνον ἐκ προμελέτης· β΄ τοῦ Παλλαδίου, πού ἐξετάζει ὅσους ἐγκλημάτησαν ἀκούσια· γ΄ τοῦ Δελφινίου, πού δικάζει ὅσους ἰσχυρίζονται ὅτι σκότωσαν δίκαια, καὶ δ΄ τῆς Φρεατίδας, πού δικάζει τὸν ἐξόριστο γιὰ ὀρισμένο χρόνο, πού εἶχε κατηγορηθεῖ γιὰ φόνον. Αὐτὸς δικαζόταν πάνω σὲ πλοῖο ἔξω ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ ἀπολογούμενος ἔρριχνε τὴν ἄγκυρα, ἐπειδὴ ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἀποβιδασθεῖ στὴν ξηρὰ. “Ὅσοι ἔκριναν τὸν ἐκούσιο φόνον λέγονταν Ἀρεοπαγίτες, τὰ μέλη τῶν ἄλλων δικαστηρίων λέγονταν κοινῶς ἐφέται. Διηγεῖται τὸ μῦθος ὅτι ἓνας ἄνδρας πού λεγόταν Ὠῆς καὶ εἶχε ἀνεβεῖ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, κι ἐνῶ ἦταν σὲ ὅλο τὸ σῶμα του ψάρι, εἶχε κεφάλι καὶ πόδια καὶ χέρια ἀνθρώπου, καὶ δίδαξε τὴν ἀστρονομία καὶ τὰ γράμματα. Αὐτὸς λένε ὅτι βγήκε ἀπὸ τὸ πρωτόγονο Ὠό, καὶ τὸ μαρτυρεῖ τὸ ὄνομά του (Ὠῆς). Ἀλλὰ ἐνῶ ἦταν ἄνθρωπος, φαινόταν ὡς πρὸς ὅλα ψάρι, ἐπειδὴ εἶχε ντυθεῖ τὸ δέρμα ἑνὸς κήτους. “Ὅτι τὸ ἐπίρρημα αὗτις εἶναι Ἰωνικό, ἐνῶ τὸ αὗθις Ἀττικό. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ μέχρι καὶ ἄχρι χωρὶς τὸ ς εἶναι Ἀττικό, ἐνῶ μὲ τὸ ς Ἰωνικό. “Ὅτι οἱ Ἀττικοὶ σύμφωνα μὲ συνήθεια τῶν πατέρων τους δὲν χρησιμοποιοῦν τὴ δίφθογγο εὐ στὴ φράση “ἔς κόρακας” ἢ “ἔς μακαρίαν”, ἀλλὰ προφέρουν τὴν πρόθεση χωρὶς τὸ δίχρονο ι. Σὲ ὅλα ὅμως τὰ ἄλλα λένε τὴν πρόθεση καὶ μὲ ι καὶ χωρὶς ι.

“Ὅτι οἱ Ἀττικοὶ κατὰ εὐφημισμὸ λένε τὸν κλέφτη φιλητή, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς μισητή· ἢ καὶ φιλετής ὁ κλέφτης, ἐπειδὴ ἀγαπᾶ νὰ παίρνει τὰ ξένα πράγματα “Ὅτι τὸ αἰσυμνήτης ἢ αὐτὸς πού ὑμνεῖ καὶ σέβεται τὸ καθῆκον (γιατὶ τὸ καθῆκον λέγεται αἶσα, αἶσα + ὑμνῶ) ἢ αὐτὸς πού μένει στὴν αἶσα, ἦτοι στὸ καθῆκον του. Αὐτό, ἐνῶ εἶναι ρηματικό, τονίζεται παρὰ τὸν κανόνα στὴν παραλήγουσα. Μερικοὶ λένε ὅτι δὲν παράγεται ὁ αἰσυμνήτης ἀπὸ τὸ μένειν στὴν αἶσα (παραμένει ἢ ἐπιμένει στὴν αἶσα), ἀλλὰ ἀπὸ τὸ νέμειν τὴν αἶσαν (ἀπονέμει τὸ ἀνήκον). “Ὅτι τὸ ἔαρ λέγεται ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὸ

εἶναι εἴρηται ἡδίστη γὰρ ἦ τότε τοῦ ἀέρος κρᾶσις. Ὅτι ἡ μέλιττα ἦ ἀπὸ τοῦ μέλειν εἴρηται (οὐκονομικὸν γὰρ τὸ ζῶον), ἢ μῆλιζαν αὐτὴν λεπτέον ὡς ἐφιζάνουσαν πᾶσι τοῖς καρποῖς τὸ γὰρ μῆλον κατὰ πᾶν των λεπτεόν τῶν καρπίμων. Τὸ δὲ τῶν μελισσῶν σμη-
 5 νος ἐσμὸς κυρίως λέγοιτο, παρὰ τὸ τὴν ἔσιν ὁμοῦ ποιεῖσθαι καὶ μὴ διεστώσας ἀπ' ἀλλήλων. Διὸ καλῶς ὁ ποιητῆς ἀδινὰς αὐτὰς ἔφη, ἄδην καὶ ἀθρόως πετομένας ἀγελαστικὸν γὰρ ἐστὶ τὸ γένος. Ὅτι τὸν ὄνειρον ἐτυμολογοῦσι, φησί, διότι τὸ ὄν εἴρει, τουτέστι λέγει· ὥστε ἐπὶ τῶν ἀληθῶν ὄνειρων τακτέον τὴν φωνήν· τὰ γὰρ
 10 ἄλλως ἔχοντα μᾶλλον ἐνύπνια. Ὅτι, φησί, τούτου χάριν κόπτουσι παρὰ τοῖς κωμικοῖς οἱ ἐξιόντες τὰς θύρας, διότι οὐχ ὡς παρ' ἡμῖν νυνὶ τὸ παλαιὸν ἀνεῶγγυντο αἱ θύραι, ἀλλ' ἐναντίῳ τρόπῳ. Ἐξωθεν γὰρ αὐτὰς ἀνατρέποντες, ἔνδοθεν ἐξήεσαν. Πρότερον δὲ τῆ χειρὶ ψόφον ἐποίουν κρούοντες ἐπὶ τῷ γνῶναι τοὺς ἐπὶ τῶν θυ-
 15 ρῶν καὶ φυλάξασθαι μὴ πληγεῖς ἐστὼς λάθῃ τῶν θυρῶν ὠθουμένων ἄφνω. Τὸν Λοξίαν γὰρ προσεκύνουν, ὃν πρὸ τῶν θυρῶν ἕκαστος ἰδρύνοντο, καὶ πάλιν βωμὸν παρ' αὐτῷ στογγύλον ποιοῦντες, καὶ μυρρίναις στέφοντες ἴσταντο οἱ παριόντες. Τὸν δὲ βωμὸν ἐκεῖνον ἀγυιὰν Λοξίαν ἐκάλουν, τὴν τοῦ παρ' αὐτοῖς θεοῦ προσ-
 20 ηγορίαν νέμοντες τῷ βωμῷ. Τὸ δὲ κνισᾶν ἀγυιάς παρὰ Ἡσιόδῳ τοῖς θεοῖς θύειν λέγει.

Ὅτι οὗτος ὁ συγγραφεύς, ὁ ταῦτα συνταξάμενος, γένος μὲν Αἰγύπτιος ἦν, πόλεως δὲ τῆς Ἀντινόου ἢ, ὡς αὐτὸς ἐπιγράφει, Βησαντινόου, ἰαμβικῶ δὲ μέτρῳ διεξῆλθε τὰ προκείμενα. Γέγονε
 25 δὲ κατὰ τοὺς χρόνους Λικιννίου καὶ Μαξιμιανοῦ, Ἕλληνας, ἐξ ὧν γράφει, τὴν θρησκείαν. Ἐγραψε δὲ τῷ αὐτῷ μέτρῳ καὶ ἕτεροὺς λόγους, ὧν ὁ μὲν ἐπιγράφεται Ἀθῆναι, ὁ δὲ Νεῖλος, ὁ δὲ Αἰγύπτιος, ὁ δὲ Προτρεπτικός, ὁ δὲ Ῥώμη, ὁ δὲ Φῆμη, ὁ δὲ Νίκη, ὁ δὲ Πόλις Ἀντινόου· δῆλον δὲ ὅτι ἐκάστη ἐπιγραφή ὑπόθεσις ἐστὶ
 30 τοῦ ἐπιγραφομένου λόγου.

Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τεύχει τῷ αὐτῷ περιείχετο μέτρῳ καὶ Ἐρμείου Ἐρμουπόλιτου πάτριά τε τῆς Ἐρμουπόλεως καὶ ἕτερα τινὰ, καὶ

εὖαρ (εὖ+ἀήρ)· γιατί τότε εἶναι ἡ καλύτερη κράση τοῦ ἀέρα. “Οτι ἡ μέλισσα ἢ γίνεται ἀπὸ τὸ μέλιν (φροντίζειν, γιατί τὸ ἔντομο φροντίζει τὸ σπίτι του), ἢ πρέπει νὰ τὴν ὀνομάσομε μῆλιζα, ἐπειδὴ καθίζει σὲ ὄλους τοὺς καρπούς· γιατί τὸ μῆλο μπορεῖ νὰ λεχθεῖ γιὰ ὄλους τοὺς καρπούς. Τὸ σμῆνος τῶν μελισσῶν θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαζόταν κυρίως ἔσμος, ἐπειδὴ εἶναι πάντοτε μαζί καὶ δὲν εἶναι μεταξύ τους χωριστές. Γι’ αὐτὸ ὁ ποιητὴς σωστὰ τις εἶπε ἀδινάς, ἐπειδὴ πετοῦν μαζεμένες καὶ μὲ τρόπο πυκνὸ. Γιατὶ τὸ εἶδος ζεῖ κατὰ ἀγέλες. “Οτι τὸ ὄνειρο τὸ ἐτυμολογοῦν, λέγει, ἐπειδὴ τὸ ὄν εἴρει, δηλαδὴ λέγει. “Ωστε τὴ λέξη ὄνειρο πρέπει νὰ τὴ χρησιμοποιοῦμε στὰ ἀληθινὰ ὄνειρα· τὰ μὴ ἀληθινὰ εἶναι μᾶλλον ἐνύπνια. “Οτι γι’ αὐτὸ τὸ λόγο, λέγει, οἱ κωμικοὶ βγαίνοντας σπρώχνουν τὴν πόρτα, γιατί παλαιὰ δὲν ἀνοίγαν οἱ πόρτες, ὅπως τώρα, ἀλλὰ μὲ ἀντίθετο τρόπο. Γιατὶ ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ σπίτι σπρώχνοντας αὐτὲς πρὸς τὰ ἔξω. Προηγούμενως χτυποῦσαν μὲ τὸ χέρι κι ἔκαναν θόρυβο, γιὰ νὰ καταλάβουν ὅσοι στέκονταν στὴν πόρτα καὶ νὰ προφυλαχθεῖ, ὥστε νὰ μὴν ἀνοίξουν σπρωγμένες ἀπότομα οἱ πόρτες χωρὶς νὰ ἀντιληφθεῖ καὶ χτυπήσει. Γιατὶ προσκυνοῦσαν τὸν Λοξία, τοῦ ὁποίου καθένας ἔστηνε τὸ ἄγαλμα τοῦ μπροσὰ στὴν πόρτα κάνοντας κοντὰ του βωμὸ στρογγυλό, καὶ στέκονταν οἱ περαστικοὶ στεφανώνοντάς τον μὲ μυσίνας. Τὸν βωμὸ αὐτὸν τὸν καλοῦσαν ἀγυιὰν Λοξίαν (λοξὸ δρόμο), ἀπονέμοντας στὸν βωμὸ τὴν ὀνομασίαν ποὺ ἀπηύθυναν στὸν θεὸ. Τὸ κνισᾶν ἀγυιάς στὸν Ἡσίοδο σημαίνει θυσιάζω στοὺς θεούς.

Ὁ συγγραφέας ὄλων αὐτῶν ἦταν στὴν καταγωγὴ Αἰγύπτιος, ἀπὸ τὴν Ἀντινοόπολη ἢ, ὅπως ἐπιγράφει ὁ ἴδιος, Βησαντινόου, καὶ αὐτὰ ποὺ ἐκθέσαμε τὰ ἔγραψε σὲ ἰαμβικὸ μέτρο. Ἐξησε τὸν καιρὸ τοῦ Λικινίου καὶ τοῦ Μαξιμανοῦ, καὶ ἀπὸ ὅσα γράφει ἦταν εἰδωλόλατρης. Μὲ τὸ ἴδιο μέτρο ἔγραψε κι ἄλλους λόγους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας λέγεται Ἀθηναί, ὁ ἄλλος Νεῖλος, ὁ ἄλλος Αἰγύπτιος, ὁ ἄλλος προτρεπτικός, ὁ ἄλλος Ρώμη, ὁ ἄλλος Φήμη, ὁ ἄλλος Νίκη, καὶ ὁ ἄλλος πόλη τοῦ Ἀντινόου. Εἶναι φανερὸ ὅτι κάθε ἐπιγραφή δηλώνει καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀντίστοιχου λόγου.

Στὸ ἴδιο τεῦχος μὲ τὸ ἴδιο μέτρο περιέχονταν καὶ τοῦ Ἑρμεία τοῦ Ἑρμουπόλιτη πατρογονικὰ τῆς Ἑρμούπολης καὶ μερικὰ ἄλλα

μὴν καὶ Σερήνου γραμματικοῦ ἐν διαφόροις μέτροις δράματα δι-
 άφορα, καὶ Ἀνδρονίκου πολιτευομένου, καὶ αὐτοῦ Ἑρμουπολί-
 του, πρὸς τὸν κόμητα Φοιδάμμωνα τὸν κοινοπολιστὴν καὶ οὗτος
 δὲ δραμάτων ἐστὶ ποιητής, διαφόροις μέτροις τοὺς λόγους ἐντεί-
 5 νων. Ἔτι δὲ καὶ Ὠραπόλλωνος γραμματικοῦ, περὶ τῶν πατρίων
 Ἀλεξανδρείας συντίθησι δὲ καὶ αὐτὸς δράματα τῷ ὁμοίῳ τύπῳ.
 Ἀλλὰ καὶ Κύρου Ἀντιοπολίτου εἰς Μαυρίκιον δοῦκα καὶ τὸν
 ἡγεμόνα παρόντα τῇ ἀκροάσει ἐν ἰαμβικῷ δὲ μέτρῳ καὶ οὗτος
 τὸν αὐτοῦ συντίθησι πόνον. Εἰσὶ δὲ αὐτοῦ καὶ ἐπιστολαὶ διάφο-
 10 ροὶ πρὸς διαφόρους, γραφαῖς ποικιλλόμεναι διαφόροις, καὶ ἕτε-
 ροὶ τινες ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι.

ΣΠ.

*Εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας,
 Σύνταγμα κατὰ Ναυατιανῶν.*

15 Ἀνεγνώσθη τοῦ ἐν ἀγίοις Εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλε-
 ξανδρείας, βιβλίου τοῦ κατὰ Ναυατιανῶν διὰ πέντε λόγων ἀπαρ-
 τιζομένου, ὅσα εἰς ἐρμηνεῖαν Γραφικῶν ρητῶν ἦκοι.

Ἐκ τοῦ πρώτου λόγου.

Ἵτι ματαίως, φησὶν, οἱ Ναυατιανοί, εἰ καὶ καθαροὶ ἦσαν καὶ
 20 ἐξηρημένοι τὸν θῖον, ὅπερ οὐκ εἰσι, τὸ μετὰ τῶν ἄλλων συνάγεσθαι
 καὶ τὰς εὐχὰς καὶ ψαλμωδίας ποιεῖσθαι παραιτοῦνται. Ἄβελ γὰρ
 τῷ Κάϊν πλεῖστον ἐν πᾶσι διενηνοχῶς συνεθυσίαζε, καὶ τοῦ μὲν ὁ
 Θεὸς τὴν θυσίαν ἐδέχετο, τοῦ δὲ ἀπεπέμπετο, καὶ οὐδὲν γέγονεν
 ἐμποδῶν ὁ βέβηλος τῷ θεοσεβεῖ εἰς τὸ μὴ προσδεχθῆναι αὐτοῦ τὰ
 25 δῶρα. Καὶ Νῶε, φησί, τὰ καθαρὰ τῶν ζώων καὶ ἀκάθαρτα ἅμα
 προσετέταπτετο ἐν τῇ κιβωτῷ παραδέχεσθαι. Καὶ τὸν Φαρισαῖον τῷ
 τελῶνῃ ἅμα προσεύχεσθαι ἢ δεσποτικῇ παραβολῇ δεικνύει. Καὶ
 τῷ προφήτῃ Ἡλῖα κόραξ τὴν τροφήν τὸ ἀκάθαρτον διηκόνει ζῶ-
 30 ρεῖς παρόντες αὐτοῦ τῇ θυσίᾳ, οὐδ' αὐτὸς ἐμολύνετο ἐφεστηκῶς
 αὐτοῖς θυομένοις, ὅτε καὶ τὸν πίονα βοῦν ἐκείνοις θύειν, καὶ πρότε-

καὶ τοῦ Σερήνου τοῦ γραμματικοῦ διάφορα δράματα σὲ διάφορα μέτρα, καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου τοῦ πολιτευομένου, πού ἦταν κι αὐτὸς Ἑρμουπολίτης, πρὸς τὸν κόμητα Φοιδάμμωνα (Φοῖδος+ Ἀμμων) τὸν κοινὸ ἰδρυτὴ τῆς πόλης. Εἶναι κι αὐτὸς ποιητὴς δραμάτων, σιχουργώντας τα σὲ διάφορα μέτρα. Ἐπίσης γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ἀλεξάνδρειας ὑπάρχουν καὶ τοῦ Ὁραππόλωνα τοῦ γραμματικοῦ συνθέτει κι αὐτὸς δράματα τοῦ ἴδιου τύπου. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Κύρου τοῦ Ἀντιπολίτη πρὸς τὸν δοῦκα Μαυρίκιο, ὅπου ἦταν παρὼν καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἡγεμόνας· συνθέτει κι αὐτὸς τὸ ἔργο του σὲ ἰαμβικὸ μέτρο. Ὑπάρχουν τοῦ ἴδιου διάφορες ἐπιστολές πρὸς διαφόρους, στολισμένες μὲ διάφορες ζωγραφιές, καὶ κάποιους ἄλλους ἐγκωμιαστικοὺς λόγους.

280.

Εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας,
σύγγραμμα κατὰ Ναυατιανῶν.

Διαβάσαμε τὸ βιβλίον τοῦ ἁγίου Εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, κατὰ Ναυατιανῶν, πού ἀπαρτίζεται ἀπὸ πέντε λόγους, ὅσα ἀναφέρονται στὴν ἐρμηνεῖα Γραφικῶν ρητῶν.

Ἀπὸ τὸν πρῶτο λόγο.

Μάταια, λέγει, οἱ Ναυατιανοί, ἂν καὶ ἦταν καθαροὶ καὶ ἐξαίρετοι στὸ βίον τους, παραιτοῦνται ἀπὸ αὐτὸ πού δὲν εἶναι, τὸ νὰ συνάγοντα μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ προσεύχονται καὶ νὰ ψάλλουν. Γιατὶ ὁ Ἄβελ, ἐνῶ διέφερε πάρα πολὺ σὲ ὅλα, θυσίαζε μαζὶ μὲ τὸν Κάιν²⁷, καὶ τοῦ ἐνὸς βέβαια δεχόταν ὁ Θεὸς τὴ θυσία, ἀπέκρουε ὅμως τοῦ ἄλλου, καὶ σὲ τίποτε δὲν ἐμπόδιζε ὁ βέβηλος τὸν θεοσεβῆ στὸ νὰ μὴ γίνουν δεκτὰ τὰ δῶρα του. Καὶ ὁ Νῶε, λέγει, διέταξε νὰ γίνουν δεκτὰ στὴν κιβωτὸ τὰ καθαρὰ μαζὶ μὲ τὰ ἀκάθαρτα ζῶα²⁸. Καὶ ὁ Φαρισαῖος, δείχνει ἢ παραβολὴ τοῦ Κυρίου, προσευχόταν μαζὶ μὲ τὸν τελώνη²⁹. Καὶ τὸν προφήτη Ἡλία τὸν διακονοῦσε ὁ κόρακας τὸ ἀκάθαρτο πτηνό³⁰. Κι ἀκόμα περισσότερο, οἱ ἱερεῖς τῶν εἰδώλων πού ἦταν παρόντες στὴ θυσία του δὲν τοῦ ἔγιναν ἐμπόδιο, οὔτε ὁ Ἡλίας μολυνόταν στέκοντας κοντὰ τους ὅταν θυσίαζαν, ὅταν ἐπέτρεψε σ' αὐτοὺς καὶ προηγουμένως νὰ θυσιάσουν τὸ παχὺ μοσχάρι. Καὶ ὁ

ρον ἀνήκε. Καὶ Λὼτ δὲ Σοδομίταις συνοικῶν οὐκ ἀπήλυσεν αὐ-
 τῶν τοῦ ὀλέθρου, ὅτι κἂν τὴν πόλιν συνώκει, τοῖς ἔργοις διεστήκει
 σώζει δὲ μᾶλλον δι' αὐτοῦ καὶ τὴν Σηγῶρ πόλιν, ἐν αὐτῇ καταφυ-
 γών, μίαν τῶν περὶ Σόδομα οὖσαν. Οἶδε γὰρ ὁ δίκαιος σώζειν τοὺς
 5 ἀσεβεῖς, οὐκ ἐκείνοις συναπόλλυσθαι. Καὶ ὁ ἀπόστολός φησιν ὁμο-
 θυμαδὸν ἐπεύχεσθαι πάντας καὶ ἐν ἐνὶ στόματι δοξάζειν τὸν Θεόν.
 Καὶ πολλὰ ἄλλα.

“Ὡστε δυσσεβοῦσιν οἱ Ναυατιανοί, φησὶν, οὐκ ἀνεχόμενοι
 τοῖς ἄλλοις συνεύχεσθαι ἀνθρώποις.” Ὅτι καὶ αὐτὸς τὰ ἐπὶ τῆς δε-
 10 σποτικῆς παραβολῆς εἰρημένα, ἧτις τὸν ἀπὸ Ἰεριχῶ κατιόντα καὶ
 τραυματισθέντα ὑποβάλλει, ὁμοίως τῷ Χρυσοστόμῳ ἀναπτύσσει,
 πανδοχεῖον μὲν τὴν Ἐκκλησίαν ἐκλαμβάνων, δύο δὲ δηνάρια τὴν
 Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, πανδοχέα δὲ τὸν τῆς Ἐκκλησίας
 προεστῶτα, ἐμπεπτωκότα δὲ εἰς τοὺς ληστὰς τὸν ἡμαρτηκότα.
 15 “Ὅτι ἐπὶ τοῦ, «Μακάριοι ὧν ἀφείθησαν αἱ ἀνομίαι» καὶ ἐξῆς, τὸ
 μὲν ἀφείθησαν, φησὶν, ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, τὸ δὲ «ἐπεκαλύφθη-
 σαν» ἐπὶ τῆς μετανοίας τάσσεται. Καὶ τὸ «Μακάριος ὁ ἀνήρ ᾧ οὐ
 μὴ λογίσηται Κύριος ἁμαρτίαν», ἐπεξήγησιν τοῦ ἐπεκαλύφθη-
 σάν φησιν ἡ γὰρ ὀρθὴ μετάνοια ἐπιπαλύπτει τὰς ἁμαρτίας, καὶ
 20 οὐ λογίζεται ταῦτα ὁ Κύριος. “Ὅτι ὁ μακάριος Παῦλος λέγων,
 «Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι», διὰ
 τοῦτο οὐκ εἶπεν, «Ὡν πρῶτος ἐγενόμην ἐγώ», ἀλλ’ «εἰμὶ ἐγώ»,
 ἵνα μὴ νομίσης ταῦτα λέγειν αὐτὸν περὶ τῶν πρὸ τῆς κλήσεως, ἀλ-
 λά περὶ τοῦ μετὰ τὴν κλήσιν βίου καὶ ἐν ᾧ ταῦτα ἔλεγε. Τοῦτο δὲ
 25 ἔλεγε, φησὶν, ἅμα μὲν ταπεινῶν ἑαυτόν, ἅμα δὲ ὑπογραμμὸν ἡμῖν
 ταπεινοῦ φρονήματος εἰσηγούμενος. “Ὅτι ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ σὺν
 τῷ Φαρισαίῳ προσευχόμενος ἐν τῷ ἱερῷ ὁ τελώνης διὰ τοῦτο ἔτυ-
 πτε τὸ στήθος, διότι δοχεῖον τοῦτο τῶν ἁμαρτημάτων ἐκέκτητο,
 φησὶν «Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται», φησὶν ὁ Σωτὴρ, «δια-
 30 λογισμοὶ πονηροί» καὶ ἐξῆς. “Ὅθεν τύπτει τὴν πηγὴν τῶν κακῶν
 τῇ συνειδήσει πληττόμενος, ἵνα ξηράνη τῶν ἁμαρτημάτων τὰ
 ρεύματα

31. Γέν. 19, 22 ἔ.

32. Ρωμ. 15, 6.

33. Λουκᾶ 10, 30.

34. Ψαλμ. 31, 1. Ρωμ. 4, 7.

35. Ψαλμ. 31, 2. Ρωμ. 4, 8.

36. Α΄ Τιμ. 1, 15.

Λώτ, πού ἦταν συμπολίτης μὲ τοὺς Σοδομίτες, δὲν συμπαρασύρθηκε στὴν κεταστροφή τους, ἐπειδὴ κι ἀνάμεσα στὴν ἴδια πόλη διέφερε στὰ ἔργα, καὶ χάρη στὸ Λώτ σώζει καὶ τὴν πόλη Σηγώρ, ὅταν κατέφυγε σ' αὐτήν, πού ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς πόλεις γύρω ἀπὸ τὰ Σόδομα³¹. Γιατὶ ὁ δίκαιος Λώτ ἤξερε νὰ σώζει τοὺς ἀσεβεῖς, ὄχι νὰ χάνεται μαζί τους. Καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Μὲ μιὰ ψυχὴ νὰ προσεύχεσθε ὅλοι καὶ μὲ ἓνα στόμα νὰ δοξάζετε τὸν Θεό»³². Καὶ πολλὰ ἄλλα. Ὡστε οἱ Ναυατιανοὶ φέρονται αἱρετικά, λέγει, ἀφοῦ δὲν δέχονται νὰ συμπροσεύχονται μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Καὶ αὐτὸς ὁ Εὐλόγιος ὅσα λέγονται στὴν παραβολὴ τοῦ Κυρίου, πού μιλάει γιὰ αὐτὸν πού κατέβαινε ἀπὸ τὴν Ἱερικῶ καὶ εἶχε τραυματισθεῖ,³³ τὰ ἐκθέτει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τὸν Χρυσόστομο· πανδοχεῖο θεωρεῖ τὴν Ἐκκλησία, δύο δηνάρια τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, πανδοχέα τὸν ἀρχηγό τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐκεῖνον πού ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ληστῶν τὸν ἁμαρτωλό. Ὅτι τὸ «Μακάριοι ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων συγχωρήθηκαν αἱ ἀνομίες»³⁴ καὶ τὰ ἔξης λέγει: τὸ «ἀφείθησαν» ἀναφέρεται στὸ βάπτισμα, ἐνῶ τὸ «ἀπεκαλύφθησαν» στὴ μετάνοια. Καὶ τό, «Μακάριος ὁ ἄνθρωπος πού δὲν θὰ τοῦ καταλογίσει ὁ Θεὸς ἁμαρτία»³⁵, εἶναι, λέγει, ἐπεξήγηση τοῦ «ἐπικαλύφθησαν». Γιατὶ ἡ ὀρθὴ μετάνοια ἐπικαλύπτει τὶς ἁμαρτίες καὶ δὲν τὶς λογαριάζει ὁ Κύριος. Ὅτι ὁ μακάριος Παῦλος, λέγοντας «ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦρθε στὸν κόσμον γιὰ νὰ σώσει τοὺς ἁμαρτωλοὺς»³⁶, γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, «ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρῶτος ἔγινα ἐγώ», ἀλλὰ «εἶμαι ἐγώ», γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι μιλάει γιὰ τὸν πρὶν ἀπὸ τὴν κλήση βίου του, ἀλλὰ μιλάει γιὰ τὸν μετὰ τὴν κλήση, στὸν ὁποῖο βρισκόταν καὶ τὸ ἔλεγε αὐτό. Κι αὐτὸ τὸ ἔλεγε, λέγει, ταυτόχρονα ταπεινώνοντας τὸν ἑαυτό του καὶ προτείνοντάς μας παράδειγμα τοῦ ταπεινοῦ βίου. Ὅτι ὁ προσευχόμενος στὸ Εὐαγγέλιο μαζί μὲ τὸ Φαρισαῖο μέσα στὸ ἱερό³⁷ γι' αὐτὸ τὸ λόγο χτυποῦσε τὸ στήθος του³⁸, γιατί τὸ εἶχε, λέγει, ὡς δοχεῖο τῶν ἁμαρτημάτων του. Γιατὶ λέγει ὁ Σωτήρας, «ἀπὸ τὴν καρδιὰ θγαίνουν πονηροὶ διαλογισμοί»³⁹ καὶ ἔξης. Γι' αὐτὸ χτυπάει τὴν πηγὴ τῶν κακῶν, καθὼς τὸν πλήττει ἡ συνείδησή του, γιὰ νὰ ξηράνει τὰ ρεύματα τῶν ἁμαρτημάτων.

37. Λουκᾶ 18,10.

38. Λουκᾶ 18,13.

39. Ματθ. 15,19.

Ὅτι διάβολός, φησιν, ἐκ τοῦ διαβάλλειν τὸν Πλάστην τοῖς
 πλάσμασιν εἴρηται. Ἐφη γὰρ πρὸς αὐτοὺς ὡς «Εἰδὼς ὁ Θεὸς ὅτι
 διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, διὰ τοῦτο
 τῆς τοῦ ξύλου ἐκώλυσε βρώσεως». Ὅτι ἐν τῷ ἀποστολικῷ ῥητῶ
 5 τῷ, «Ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου», καὶ οὗτος τὸν διάβολον ἐκλαμ-
 βάνει. Ὅτι τό, «Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς
 ἀνθρώποις» καὶ τὰ ἐξῆς, ἀπλούστερον οὗτος ἐκλαμβάνεται καὶ
 κατὰ τὸ γράμμα· φησὶ γὰρ τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἁμαρτημάτων μετα-
 νοούντων τῶν ἡμαρτηκότων ἀφίεσθαι, τοῖς δὲ εἰς τὴν θεότητα
 10 ἐξυβρικόσιν οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι ἀφίεσθαι,
 οὐδὲ παρ' αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καίτοι τούτων ἐναντία
 φανερῶς φρονεῖ Κορνηλίου γὰρ ὑπεραγωνίζεται, οὗ Νανάτος
 ἀπέρωγεν, ὅτι τοὺς ἀρνησαμένους τὸν Χριστόν, ἐν ᾧ δηλονότι ἡ
 θεότης συνεξύβριστο, μετανοοῦντας ἐδέξατο. Ὅμως οὖν οὕτω τὸ
 15 ῥητόν, τάχα πρὸς Νανάτον ἀγωνιζόμενος, ἐδέξατο.

Ἐκ τοῦ 6' λόγου.

Ὅτι διὰ τοῦτο, φησὶν, οὔτε πρὸς Ἰωάννην οὔτε πρὸς ἕτερόν
 τινα τῶν μαθητῶν ἔφη ὁ Σωτὴρ τό, «Καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς
 βασιλείας τῶν οὐρανῶν» καὶ τὰ ἐξῆς, ἀλλ' ἢ πρὸς Πέτρον, ὃς ἐμελ-
 20 λε τῷ τῆς ἀρνήσεως περιπίπτειν ὀλισθήματι καὶ διὰ δακρύων καὶ
 μετανοίας ἀπονίπτειν τὸ ἁμάρτημα, ἵνα τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδεί-
 γματι πρὸς τοὺς ἐξαμαρτάνοντας φιλανθρωπότερον διατίθοιτο· οἱ
 γὰρ ἄλλοι ἀπείραστοι μεμενηκότες τάχα ἂν ἀποτομώτερον αὐτοῖς
 διεκέχρητο. Τοῦτο μὲν φησιν ὁ Εὐλόγιος, πιθανώτερον μᾶλλον ἢ
 25 ἀληθέστερον λέγων. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς Πέτρον εἴρητο, ἀλλ' οὖν ἐν
 προσώπῳ τοῦ κορυφαίου καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν μαθητῶν ἡ τοιαύτη
 ἐξουσία ἐδέδοτο, ὅπου γε καὶ τοῖς ἀπ' ἐκείνων τὸ ἀρχιερατικὸν κα-
 τὰ διαδοχὴν περιδεβλημένοις ἀξίωμα τὴν αὐτὴν προσεῖναι τοῦ δε-
 σμεῖν καὶ λύειν ἐξουσίαν πιστεύομεν. Εἶτα, ὡς οὖν λαβὼν, φησὶν, ὁ
 30 Πέτρος τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, ἐρωτᾷ καὶ τὸ μέτρον
 τῆς ἀφέσεως, «ποσάκις», λέγων, «ἐὰν ἁμάρτη εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός

“Οτι ὁ διάβολος, λέγει, ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ ὅτι διαβάλλει τὸν Πλάστη στὰ πλάσματά του. Γιατὶ εἶπε σ’ αὐτοὺς· «Βλέποντας ὁ Θεὸς ὅτι θὰ ἀνοίξουν τὰ μάτια σας καὶ θὰ γίνετε ἑνὸς εἶδους θεοί»⁴⁰, γι’ αὐτὸ τοὺς ἐμπόδισε ἀπὸ τὸ νὰ φᾶνε ἀπὸ τὸ δένδρο. “Οτι στὸ ἀποστολικὸ ρητό, «ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ»⁴¹, ἐννοεῖ κι αὐτὸς τὸν διάβολο. “Οτι ἡ ρήση, «Κάθε ἁμαρτία καὶ βλασφημία θὰ συγχωρηθεῖ στους ἀνθρώπους»⁴² καὶ ἐξῆς, ἀπλούστερα ἐννοεῖται αὐτὸς καὶ κατὰ τὸ γράμμα. Γιατὶ λέγει· τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα ἂν μετανοήσουν οἱ ἁμαρτωλοὶ συγχωροῦνται, ὅσοι ὅμως ἐξύβρισαν τὴ θεότητα δὲν θὰ συγχωρηθοῦν οὔτε στὴν παροῦσα ζωὴ οὔτε στὴ μέλλουσα οὔτε ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ τὸν Θεό μας. ”Αν καὶ βέβαια φανερὰ φρονεῖ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ ὑπερασπίζεται τὸν Κορνήλιο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀποσκίρτησε ὁ Ναυάτος, ὅτι ὅσους ἄρνήθηκαν τὸν Χριστό, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο προφανῶς ὑβρίσθηκε καὶ ἡ θεότητα, τοὺς δέχθηκε ὅταν μετανόησαν. “Ομως αὐτὸ τὸ ρητὸ τὸ δέχθηκε ἀγωνιζόμενος τάχα ἐναντίον τοῦ Ναυάτου.

Ἐκ τὸν δεύτερο λόγο.

Γι’ αὐτὸ, λέγει, οὔτε πρὸς τὸν Ἰωάννη οὔτε σὲ κανέναν ἄλλον ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του δὲν εἶπε ὁ Σωτῆρας τὸν λόγο, «Καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ κλειδιά τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν»⁴³ καὶ ἐξῆς, ἀλλὰ στὸν Πέτρο μόνο, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πέσει στὸ ὀλισθημα τῆς ἄρνησης καὶ μὲ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας ν’ ἀποπλύνει τὸ ἁμάρτημά του, ὥστε χάρη στὸ δικὸ του παράδειγμα νὰ ἔχει φιλανθρωπότερη διάθεση πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς· γιατί οἱ ἄλλοι ποὺ δὲν εἶχαν ἀντιμετωπίσει τὸν πειρασμὸ ἴσως θὰ τοὺς συμπεριφέρονταν πιὸ σκληρά. Αὐτὸ βέβαια λέγει ὁ Εὐλόγιος, καὶ τὸ λέγει πιὸ πιστευτὸ μᾶλλον, παρὰ πικρὸ ἀληθινό. Γιατὶ, ἂν καὶ εἰπώθηκε πρὸς τὸν Πέτρο, ὡστόσο στὸ πρῶτο τοῦ κορυφαίου δόθηκε καὶ στους ὑπόλοιπους μαθητὲς αὐτῆ ἡ ἐξουσία, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς, πιστεύομε, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν κατὰ διαδοχὴ περιβληθεῖ τὸ ἀρχιερατικὸ ἀξίωμα, ἔχουν τὴν ἴδια ἐξουσία νὰ κρατοῦν καὶ νὰ συγχωροῦν τὶς ἁμαρτίες. ”Επειτα, ἀφοῦ λοιπὸν ἔλαβε ὁ Πέτρος τὴν ἐξουσία νὰ δένη καὶ νὰ λύνη τὶς ἁμαρτίες, ἐρωτᾷ λέγει, «Πόσες φορὲς ἂν ἁμαρτήσῃ ὁ ἀδελφός μου σὲ μένα θὰ τὸν

μου, ἀφήσω αὐτῶ; ἕως ἐπτάκις», Τὸ «ἕως ἐπτάκις» εἰπῶν, τὴν ἐπὶ τοῦ Κάϊν κατάκρισιν λῦσαι σπουδάζων ἐν τῷ ἀφιέναι τοσαυτάκις τοῖς ἁμαρτάνουσιν. Ὁ δὲ Σωτὴρ οὐ ταύτην μόνον λύων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Λάμεχ ἐξηνηνεγμένην, ἐπήνεγκεν· «Οὐ λέγω σοι ἕως 5 ἐπτάκις, ἀλλ' ὡς ἑβδομηκοντάκις ἐπτά».

Τὸ δὲ διήγημα τὸ περὶ τοῦ Λάμεχ τοιοῦτόν φησιν. Ἐβδομος ἦν ἀπὸ Κάϊν, καὶ τελευταῖος τῶν ἀπογόνων· τοῦτον γὰρ ὁ κατακλυσμός φθάσας ἐξήλειψε τὸ τοῦ Κάϊν γένος. Καὶ τοσοῦτον ὑπερέβαλε τὸ τοῦ Λάμεχ, φησὶν, ὡς εἶναι τῶν τοῦ Κάϊν ἁμαρτημάτων 10 πολλαπλάσια κατὰ τὸ ἑβδομηκοντάκις ἐπτά, ὡς καὶ αὐτὸς Λάμεχ ταῖς γυναιξὶν ἀπαγγέλλων τὰ ἡμαρτημένα ἐδήλωσεν, αὐτανδρον ὄλεθρον κατὰ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ διηγούμενος. Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ τῶν τότε ἀνδρῶν ηὐξήθη τὰ ἁμαρτήματα, οἷς καὶ ὁ Λάμεχ συνήκμασεν, ὡς εἰς πανωλεθρίαν αὐτῶν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ 15 παροξῦναι, κατακλυσιῶ τὴν δίκην αὐτοῖς ἐπιτιθεῖσαν. Καὶ σάρκα δὲ τὴν τότε γενεὰν ἐκάλεσεν ὁ Θεός, «οὐ μὴ μείνη τὸ Πνεῦμά μου ἐν αὐτοῖς», λέγων, «διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκα», ἐπεὶ ὅλοι τῆς σαρκὸς καὶ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν γεγονότες καὶ πάσης ἄλλης ἁμαρτίας ὄντως, ὅπερ ἐδέξαντο Πνεῦμα κατ' εἰκόνα καὶ καθ' 20 ὁμοίωσιν Θεοῦ, εἰς σάρκα μετέβαλον. Οὕτω μὲν, ἐξ ὧν φησὶν ὁ ἀρχιερεὺς Εὐλόγιος, τὸν Λάμεχ ἀπολωλέναι φησὶν· οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν Πατέρων διὰ τῆς ἐπαγγελίας καὶ μετανοίας συγγνώμην εὐρεῖν τοῦ ἁμαρτηθέντος αὐτὸν ἀπαγγέλλουσι.

Ὅτι, φησὶν, ἐπειδὴν Πέτρου τοῦ κορυφαίου τὴν ἄρνησιν καὶ 25 μετάνοιαν εἰς ἔλεγχον τῆς Ναυατιανῆς ἀπονοίας προβαλλόμεθα, ἀνταποκρίνεσθαι πειρῶνται, ὅτι ὁ Πέτρος τὸ ἀτελὲς τότε βάπτισμα ἦν βεβαπτισμένος· τὸ γὰρ Ἰωάννου μόνον ἐβεβάπτιστο, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα οὐπω ἦν δεδεγμένος· μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν τοῦτο, πεντήκοντα ἡμερῶν διαγεγονυῖων, ἐδέξατο. Ἀλλ' ἔστιν εἰπεῖν 30 πρὸς αὐτοὺς ὅτι καὶ τὸ Ἰωάννου τότε τέλειον ἦν, ὕστερον δ' ἀπέβη τοῖς χρωμένοις ἀτελές, μεθ' ὃ τὸν τρόπον τοῦ βαπτίσματος ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς παραδιδούς ἔλεγε· «Πορευθέντες μαθητεύ-

συγχωρήσω; Ἔως ἑπτὰ φορές;»⁴⁴, τὸ «ἕως ἑπτὰ φορές» τὸ εἶπε φροντίζοντας νὰ λύσει τὴν καταδίκη τοῦ Κάιν, συγχωρώντας τόσες φορές ὅσους ἁμαρτάνουν. Ὁ Σωτῆρας ὅμως λύοντας ὄχι τὴν καταδίκη τοῦ Κάιν μόνο, ἀλλὰ καὶ τοῦ Λάμεχ⁴⁵, προσέθεσε· «Δὲν σοῦ λέγω ἑπτὰ φορές μόνο, ἀλλὰ ἑβδομήντα φορές τὸ ἑπτὰ»⁴⁶.

Τὴ διήγηση γιὰ τὸν Λάμεχ τὴν κάνει ὡς ἑξῆς· Ἦταν ἑβδομος ἀπὸ τὸν Κάιν καὶ τελευταῖος ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους του. Αὐτὸν τὸν πρόλαβε ὁ κατακλυσμός κι ἔξαφάνισε τὴ γενιὰ τοῦ Κάιν. Καὶ τόσο πολὺ ἦταν ἀνώτερα τοῦ Λάμεχ, λέγει, ὥστε νὰ εἶναι πολλαπλάσια τὰ ἁμαρτήματά του, ἀπὸ τὰ τοῦ Κάιν κατὰ ἑβδομήντα φορές τὸ ἑπτὰ, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λάμεχ δήλωσε στὶς γυναῖκες του ἀναφέροντας τὰ ἁμαρτήματά του, μιλώντας γιὰ αὐτανδρὸ ὄλεθρο τῆς γεννιᾶς του. Γιατὶ τόσο πολὺ εἶχαν αὐξηθεῖ τὰ ἁμαρτήματα τῶν τότε ἀνθρώπων μαζί μὲ τοὺς ὁποίους ἔζησε καὶ ὁ Λάμεχ, ὥστε νὰ ἔξοργίσει τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ πρὸς πανωλεθρία τους, ἐπιβάλλοντας τὴν τιμωρία σ' αὐτοὺς μὲ κατακλυσμό. Ὁ Θεὸς κάλεσε τὴν τότε γενιὰ σάρκα, λέγοντας· «Δὲν θὰ μείνει τὸ πνεῦμα μου σ' αὐτούς, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι σάρκα»⁴⁷, ἐπειδὴ ὅλοι, ἀφοῦ ὑποτάχθηκαν στὴ σάρκα καὶ στοὺς ἔμπαθεις λογισμοὺς καὶ σὲ κάθε ἄλλη ἁμαρτία ἀληθινά, τὸ πνεῦμα ποὺ δέχθηκαν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση Θεοῦ τὸ μετέβαλαν σὲ σάρκα. Ἔτσι, ἀπὸ ὅσα λέγει ὁ ἀρχιερέας Εὐλόγιος, ὁδηγήθηκε ὁ Λάμεχ στὴν ἀπώλεια. Οἱ περισσότεροι ὅμως Πατέρες λένε ὅτι μὲ τὴν ὑπόσχεση καὶ τὴ μετάνοια βρῆκε συγγνώμη γιὰ τὸ ἁμάρτημά του.

Λέγει ἐπίσης· Ὅταν προβάλομε τὴν ἄρνηση καὶ τὴ μετάνοια τοῦ Πέτρου γιὰ νὰ ἐλεγχθεῖ ἡ Ναυατιανὴ ἀνοησία, προσπαθοῦν νὰ ἀντιτείνουν, ὅτι ὁ Πέτρος ἦταν τότε βαπτισμένος μὲ τὸ ἀτελὲς βάπτισμα. Καθόσον εἶχε βαπτισθεῖ μόνο μὲ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη, καὶ δὲν εἶχε δεχθεῖ ἀκόμα τὸ ἅγιο Πνεῦμα· γιὰ αὐτὸ τὸ δέχθηκε μετὰ τὴν ἀνάσταση, ἀφοῦ εἶχαν περάσει πενήντα ἡμέρες. Μποροῦμε ὅμως νὰ τοὺς ποῦμε, ὅτι καὶ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη ἦταν τότε τέλειο, καὶ ὕστερα ἔγινε ἀτελὲς σὲ ὅσους τὸ χρησιμοποιοῦσαν, μετὰ ἀπὸ τὸ ὁποῖο, παραδίδοντας ὁ Σωτῆρας στοὺς μαθητὲς τὸν τρόπο τοῦ βαπτίσματος, ἔλεγε· «Πηγαίνετε καὶ διδάξετε ὅλα τὰ ἔθνη, βα-

47. Γέν. 6, 3.

σατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πα-
 τρός καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Ὅτε οὖν τὸ μυστι-
 κὸν τοῦτο βάπτισμα παρεδόθη, τότε τὸ Ἰωάννου βάπτισμα ἤρρη-
 σε, καὶ οἱ βαπτίζοντες αὐτὸ λοιπὸν ἀτελῶς ἐβάπτιζον, τὴν δεσπο-
 5 τικὴν παρορῶντες παράδοσιν, πρὶν δὲ τέλειον ἦν. Ὅτι δὲ τέλειον
 ἦν, δῆλον, φησί, καὶ ἐξ ὧν οὐδαμοῦ φαίνεται τοὺς μαθητὰς τὸ
 παρὰ Ἰωάννου δεδεγμένους βάπτισμα ἀναβαπτίσας. Ἰησοῦς
 γάρ, φησὶν, οὐδένα ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἐξ ὧν πάλ-
 λιν δῆλον ὅτι τέλειον ὑπῆρχε. Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ οὐκ ἀπαξιώσας
 10 αὐτὸ βαπτισθῆναι, ὅτι τέλειον ἦν ἔδειξεν, οὐκ αὐτός, ὡς δῆλον,
 καθάρσεως δεόμενος, ἀλλὰ καθάρσιον τῶν ὑδάτων γενόμενος
 καὶ τοῖς τότε βαπτιζομένοις ἁγιασμὸς καὶ τελείωσις. Εἴσοδον δὲ
 τῆς εἰς Χριστὸν γνώσεως οἱ βαπτιζόμενοι τὸ βάπτισμα παρεδέχον-
 το. Ἐπεὶ γὰρ τοῦτο εἰς τὸν ἐρχόμενον ἐβαπτίζοντο, ἐζήτησαν λοι-
 15 πὸν τίς ὁ ἐρχόμενος, καὶ ζητοῦντες εὕρισκόν τε καὶ ἐμαθητεύον-
 το, καὶ προσιόντες τῷ Σωτῆρι οὐχ ἕτερον βάπτισμα προσελάμβαν-
 ον, μόνον δὲ τὰς ἐντολάς προσεδέχοντο. Ἔως μὲν οὖν οὐ δέπω
 διὰ τοῦ σταυροῦ ἐδοξάσθη ὁ Ἰησοῦς, τέλειον ἦν τὸ Ἰωάννου βά-
 πτισμα, μετὰ ταῦτα δὲ οὐκέτι. Διὸ καὶ τὸν Ἀπολλὼ βαπτισθέντα
 20 ὑπὸ Ἰωάννου κατὰ τὸν ἀρμόζοντα καιρὸν οὐδεὶς ἀνεβάπτισεν,
 ἀλλὰ Πρισκίλλα καὶ Ἀκύλας κατὰ τὴν Ἐφεσον παραγεγονότα ἐξ
 Ἀλεξανδρείας τῆς πατρίδος προσελάβοντο μὲν αὐτὸν, καὶ ἀκρι-
 βέστερον ἀνεδίδαξαν τὰ περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, βαπτί-
 σαι δὲ οὐκ ἐτόλμησαν.

25 Τοὺς μέντοι γε ὑπ' αὐτοῦ βαπτισθέντας, ἐπεὶ μετὰ τὴν τοῦ
 Κυρίου εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον τὸ Ἰωάννου βάπτισμα ἐβαπτίσθη-
 σαν, ὅτε οὐκέτι ἦν ἐρχόμενος ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐληλυθὼς ἤδη καὶ
 πᾶσαν πεπληρωκῶς οἰκονομίαν καὶ βάπτισμα παραδεδωκῶς οἰ-
 κειῶν, εἰκότως τούτους εὐρῶν ὁ Παῦλος, καὶ ὅτι οὐδὲ εἰ Πνεῦμα
 30 ἅγιόν ἐστιν ἤδεισαν, τῷ δεσποτικῷ βαπτίσματι παρεσκεύασεν
 ἀναβαπτισθῆναι. Πολλαχὸς θεὸς δέ, φησι, καὶ ἀλλαχόθεν ἐστὶ λα-
 βεῖν ὡς τέλειον ἦν τὸ Ἰωάννου βάπτισμα πρὸ τῆς παραδόσεως τοῦ
 δεσποτικοῦ. Καὶ γὰρ, φησὶν, ὁ Σωτὴρ τῷ Ἰωάννου βαπτίσματι

πίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁴⁸. Ὄταν λοιπὸν ἔγινε ἡ παράδοση αὐτοῦ τοῦ μυστικοῦ βαπτίσματος, τότε ἀτόνησε τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη, καὶ ὅσοι τὸ ἐκτελοῦσαν βάπτιζαν ἀτελῶς, παραβλέποντας τὴν παράδοση τοῦ Κυρίου· προηγουμένως ὅμως ἦταν τέλειο. Ὅτι βέβαια ἦταν τέλειο εἶναι φανερό, λέγει, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι σὲ καμμιά περίπτωση δὲν ξαναβάπτισε ὅσους εἶχαν δεχθεῖ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη. Γιατὶ λέγει, «Ὁ Ἰησοῦς δὲν βάπτιζε κανένα, ἀλλὰ οἱ μαθητές του»⁴⁹, καὶ ἀπὸ αὐτὸ πάλι εἶναι φανερό ὅτι ἦταν τέλειο. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτὴρας ποὺ δὲν ἀπαξίωσε νὰ βαπτισθεῖ, ἔδειξε μὲ αὐτὸ πὼς ἦταν τέλειο· ὄχι ὅτι αὐτός, ὅπως εἶναι φανερό, εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κάθαρση, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνει καθαρὸς τῶν ὑδάτων, καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ βαπτίζονταν τότε ἁγιασμὸς καὶ τελείωση. Γιατὶ ὅσοι βαπτίζονταν παραδέχονταν ὅτι τὸ βάπτισμα ἦταν εἴσοδος στὴ γνώση τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ βαπτίζονταν αὐτὸ τὸ βάπτισμα στὸ ὄνομα ἐκείνου ποὺ θὰ ἐρχόταν, ζητοῦσαν ἐπομένως ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ ἐρχόμενος, καὶ ζητώντας τὸν εὔρισκαν καὶ διδάσκονταν, καὶ πλησιάζοντας τὸν Σωτὴρα δὲν λάμβαναν ἄλλο βάπτισμα, ἀλλὰ ἀποδέχονταν μόνο τὶς ἐντολές. Ὅσοι λοιπὸν δὲν εἶχε ἀκόμα δοξασθεῖ μὲ τὸ σταυρὸ ὁ Ἰησοῦς, τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη ἦταν τέλειο, ἔπειτα ὅμως δὲν ἦταν πιά. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν Ἀπολλῶ, ποὺ εἶχε στὸν κατάλληλο καιρὸ βαπτισθεῖ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη, κανεὶς δὲν τὸν ξαναβάπτισε, ἀλλὰ ἡ Πρίσκιλλα καὶ ὁ Ἀκύλας ὅταν ἔφτασε στὴν Ἔφεσο ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὴν Ἀλεξάνδρεια τὸν πῆραν κοντὰ τους καὶ τοῦ δίδαξαν μὲ μεγαλύτερη ἀκριβεία τὰ σχετικά μὲ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, δὲν τόλμησαν ὅμως νὰ τὸν βαπτίσουν.

Ὅσοι λοιπὸν εἶχαν βαπτισθεῖ ἀπὸ αὐτόν, ἔπειδὴ εἶχαν βαπτισθεῖ στὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη μετὰ τὴν ἄνοδο τοῦ Κυρίου στὸ οὐρανὸ, εὐλόγα ὅταν αὐτοὺς τοὺς βρῆκε ὁ Παῦλος καὶ δὲν ἤξερα· κἂν ἂν ὑπῆρχε ἅγιο Πνεῦμα, τοὺς ἐτοίμασε νὰ ξαναβαπτισθοῦν μὲ τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου. Ἀπὸ πολλὰ ἄλλα σημεῖα, λέγει, μπορούμε νὰ συμπεράνομε ὅτι τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη ἦταν τέλειο πρὶν παραδοθεῖ τὸ Δεσποτικόν. Γιατὶ, λέγει, ὁ Σωτὴρας τὸν Πέτρο καὶ τοῦ

48. Ματθ. 28, 19.

49. Ἰω. 4, 2.

Πέτρον καὶ τοὺς ἄλλους μαθητὰς βεβαπτισμένους κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τῶν φρικτῶν μυστηρίων ἠξίωσεν, οὐκ ἂν μεταδούς τοῦ ἀχράντου σώματος αὐτοῖς καὶ τοῦ αἵματος, εἰ μὴ τὸ τέλειον αὐτοῖς τὸ Ἰωάννου ἐκεχάριστο βάπτισμα. Ἀλλὰ καὶ ὅτε
 5 Πέτρος νίψασθαι τοὺς πόδας παρητεῖτο, ἀκούει παρὰ τοῦ Σωτῆρος «Ὁ λελουμένος οὐ χρεῖαν ἔχει πάλιν λούσασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὄλος καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε». Διὸ καὶ οὐ δεῖται δευτέρου βαπτίσματος ὁ τὸ Ἰωάννου ἐν καιρῷ βαπτισθεὶς ἐπιδείκνυται, καὶ ὅτι δύναμιν εἶχε καθαρὸς ἀποφαίνειν τοὺς βεβαπτισμένους αὐτό. Ἀλλ' οὕτω μὲν ὁ Εὐλόγιος, τῶν πλείστων Πατέρων ἀτελὲς δι' ὄλου τὸ Ἰωάννου βάπτισμα δεικνύντων.

Ὅτι τὸ ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰρημένον περὶ τῶν ἐχόντων τὸ Ἰωάννου βάπτισμα, ὅτι «Ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ», τοιοῦτόν ἐστι, φησὶν, ὅτι ἐβαπτίσθησαν κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὥστε καὶ ἀλλαγῶν, ὅταν λέγῃ ὅτι εἰς Χριστὸν ἢ εἰς τὸν θάνατον Χριστοῦ ἐβαπτίσθησαν, τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὀφείλομεν ἐννοεῖν δηλοῦσθαι, τουτέστιν ὅτι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐβαπτίσθησαν. Οὕτω γὰρ ἐδίδαξε καὶ πα-
 15 20 ρέδωκε βαπτίζειν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Ὅτι, φησὶν, ὁ ἀπόστολος πλέον τι τῆς συμπαθείας ἐνδεικνύμενος περὶ τοὺς μήπω πεπιστευκότας Ἰσραηλίτας, φησὶν «Ἡὐχόμεν γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι» καὶ ἐξῆς, ἀντὶ τοῦ ἠθέλον, φησὶν, ἐγὼ ἐν κατακρίσει γενέσθαι, μόνον ἵνα ἐπέστρεψαν οἱ υἱοὶ
 25 Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον. Ὅτι Παῦλος, φησὶ, δεδοικῶς τὴν Γαλατῶν ἔκπτωσιν, «Φοβοῦμαι μήπως εἰκῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς», φησὶν εἶτα ἐπάγει «Γίνεσθε ὡς ἐγὼ, ὅτι καὶ γὰρ ὡς ὑμεῖς». Ὡς συμπαθεια ἀποστόλου, τοσοῦτον συγκαταβαίνουσα, ὅσον οἱ ἁμαρτήσαντες καταπεπτώκασιν, ἵνα τῇ συγκαταβάσει τοὺς πεσόντας εἰς τὸ
 30 οἰκεῖον μέτρον ἐπαναγάγῃ. Ὅτι «τεκνία», φησὶν, ὁ ἀπόστολος

ἄλλους μαθητὲς ποὺ ἦταν βαπτισμένοι, κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ πάθους τοὺς ἔκρινε ἄξιους τῶν φρικτῶν μυστηρίων, καὶ δὲν θὰ μετέδιδε σ' αὐτοὺς τὸ ἄχραντο σῶμα καὶ αἷμα του, ἂν δὲν εἶχε δοθεῖ σ' αὐτοὺς ἡ χάρις τοῦ τέλειου βαπτίσματος τοῦ Ἰωάννη. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ὁ Πέτρος ἀρνήθηκε νὰ τοῦ πλύνει τὰ πόδια, ἄκουσε ἀπὸ τὸν Σωτῆρα: «Ὅποιος ἔχει λουσθεῖ, δὲν χρειάζεται νὰ ξαναλουσθεῖ, ἀλλ' εἶναι καθαρὸς ὅλος· κι ἐσεῖς εἶστε καθαροί»⁵⁰. Ἀπὸ αὐτὰ καὶ τό ὅτι δὲν χρειάζεται δεύτερο βάπτισμα ὁποῖος δέχθηκε στὸν καιρὸ του τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη ἀποδεικνύεται, ὅτι αὐτὸ εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἀναδεικνύει καθαρομένους ὅσους βαπτίσθηκαν αὐτό. Ἀλλ' ἔτσι ὑποστηρίζει ὁ Εὐλόγιος, ἐνῶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Πατέρες ἀποδεικνύουν τελείως ἀτελὲς τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη.

Ὅτι αὐτὸ ποὺ λέγεται στὶς Πράξεις γιὰ ὅσους βαπτίσθηκαν στὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννη, «Ἀφοῦ ἄκουσαν καὶ βαπτίσθηκαν στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ»⁵¹, σημαίνει, λέγει, αὐτό, ὅτι βαπτίσθηκαν σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ, ὥστε καὶ σὲ ἄλλα σημεία ὅταν λέγει ὅτι «βαπτίσθηκαν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἢ στὸ θάνατο τοῦ Χριστοῦ»⁵², πρέπει νὰ ἐννοοῦμε ὅτι δηλώνει τὴν ἴδια ἔννοια, δηλαδή ὅτι βαπτίσθηκαν «στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁵³. Γιατὶ ἔτσι παρέδωσε καὶ δίδαξε νὰ γίνεται τὸ βάπτισμα ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός.

Ὅτι ὁ Ἀπόστολος, λέγει ὁ Εὐλόγιος, δείχνοντας κάτι περισσότερο ἀπὸ συμπάθεια γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες ποὺ δὲν εἶχαν πιστέψει, λέγει, «Θὰ εὐχόμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ εἶμαι ἀνάθεμα»⁵⁴ καὶ ἐξῆς, ἀντὶ νὰ πεῖ, ἤθελα νὰ κατακριθῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀρκεῖ μόνο νὰ ἐπέστρεφαν οἱ Ἰσραηλίτες στὸν Κύριο. Ὁ Παῦλος, λέγει, ἐπειδὴ φοβόταν τὴν πτώση τῶν Γαλατῶν, λέγει: «Φοβᾶμαι μήπως ἔχω κοπιᾶσει ἄσκοπα γιὰ σᾶς»⁵⁵. Ἐπειτα προσθέτει: «Νὰ γίνεσθε ὅπως ἐγώ, γιατί καὶ ἐγὼ ἤμουν ὅπως ἐσεῖς»⁵⁶. Ὁ συμπάθεια τοῦ Ἀποστόλου, ποὺ δείχνει τόση συγκατάβαση, ὅσο ἔχουν πέσει οἱ ἁμαρτωλοί, ὥστε μὲ τὴ συγκατάβασή του νὰ τοὺς ξαναφέρει στὰ δικά του μέτρα. Γιατὶ λέγει ὁ Ἀπόστολος σ' αὐτοὺς ποὺ εἶχαν παραπέσει: «Παιδιά μου, σεῖς γιὰ

54. Ρωμ. 9, 3.

55. Γαλ. 4, 11.

56. Ρωμ. 4, 12.

τοὺς παραπεσόντας λέγει, «οὓς καὶ ᾧδίειν πάλιν», φησίν, «ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς». Τοὺς τοιούτους καὶ ὁ Ἰωάννης τεκνία καλεῖ, «Γράφω ὑμῖν», λέγων, «τεκνία, ὅτι ἀφέωνται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Ὅταν δὲ λοιπὸν διὰ τῆς ἐπιστρο-
5 φῆς τελειωθῶσιν, οὐκέτι τούτους καλεῖ τεκνία, ἀλλὰ «πατέρας» καὶ «ἀδελφούς». ἐπιφέρει γάρ· «Ἐγραψα ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς ἔγραψα ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρὸν».

Ὅτι προφέρουσι, φησίν, οἱ ἀπὸ Ναβάτου τὸ ἀποστολικὸν
10 ῥητὸν τὸ φάσκον, «Ἀδύνατον τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμέ-
νους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου καὶ μετόχους γεγονότας Πνεύματος ἁγίου καὶ καλὸν γευσαμένους ῥῆμα Θεοῦ καὶ παρα-
πεσόντας πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν» καὶ ἐξῆς. Τοῦτο δέ,
φησίν, ὅτι μὲν πρὸς Ἑβραίους γράφει πεπιστευκότας δῆλον ἐξ
15 αὐτῶν τῶν τῆς ἐπιστολῆς ῥητῶν πλὴν οἳ γε πλείστοι τῶν τότε πε-
πιστευκότων Ἰουδαίων καὶ τῷ Χριστῷ προσήεσαν καὶ τὰς νομι-
κὰς καὶ Ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις τὰς πλείους ἐφύλαττον, διὸ καὶ
διαφόροις ἐχρῶντο βαπτίσμασι. Πρὸς γοῦν ἐκείνους ἀποτεινόμε-
νος, φησίν, ὁ θεσπέσιος Παῦλος, καὶ τῶν ἄλλων παρὰ τὸ ἐν βάπτι
20 σμα τούτους ἀπάγων, ἔφησε τὸ ῥητὸν, οὐχὶ δὲ (μὴ γένοιτο) τὴν
μετάνοιαν, ὃ πολλαχοῦ ταύτην καὶ πολλάκις κηρύξας, ἀναιρῶν.
Ὁ γοῦν λέγει διὰ τοῦ ῥητοῦ, τοιοῦτόν ἐστιν Ἀδύνατον, φησί,
τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, πάλιν δεύτερον βάπτισμα προσδοκᾶν.
Ἄπαξ γὰρ ὁ Χριστὸς ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων ἔπαθεν. Ὅθεν
25 καὶ εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ βαπτιζόμεθα. «Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ
τῷ βαπτισμῷ καὶ συνηγέρθημεν». Ὁ γοῦν ζητῶν φυλάττειν τὰ
νομικὰ βαπτίσματα ἀνασταυροῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδει-
γματίζει τὸν ἅπαξ σταυρωθέντα. Εἰ δ' ἦν πλείω βαπτίσματα, ἔδει
καὶ τὸν Χριστὸν πολλάκις παθεῖν. Νυνὶ δὲ ἅπαξ πεπονθῶς, οὐκ
30 εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν
ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν. Ἀδύνατον οὖν

τοὺς ὁποίους», λέγει, «νοιώθω πάλι τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ, μέχρι πὺν νὰ μορφωθεῖ μέσα σ' αὐτοὺς ὁ Χριστός»⁵⁷. Αὐτοὺς καὶ ὁ Ἰωάννης τοὺς ὀνομάζει «παιδιά μου», λέγοντας· «Γράφω σ' ἐσᾶς, παιδιά μου, ὅτι συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες σας χάρις στὸ ὄνομα ἐκείνου»⁵⁸. «Ὅταν ὁμως στή συνέχεια γίνουιν τέλειοι μὲ τὴν ἐπιστροφή, δὲν τοὺς καλεῖ πιά «παιδιά μου», ἀλλὰ «πατέρες καὶ ἀδελφούς»· γιατί προσθέτει· «Σᾶς ἔγραψα, πατέρες, γιατί γνωρίσατε ἐκεῖνον πὺν ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχή· σᾶς ἔγραψα, νέοι, ἐπειδὴ ἔχετε νικήσει τὸν πονηρό»⁵⁹.

«Ὅτι προφέρουν, λέγει, οἱ Ναυατιανοὶ τὸ ἀποστολικὸ ρητὸ πὺν λέγει· «Εἶναι ἀδύνατο ὅσοι μιὰ φορὰ φωτίστηκαν καὶ γεύθησαν τὴν ἐπουράνια δωρεὰ κι ἔγιναν μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ δοκίμασαν τὸν καλὸ λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπεσαν πάλι, νὰ τοὺς κάνομε νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν»⁶⁰ καὶ ἐξῆς. Αὐτό, λέγει, ὅτι τὸ γράφει πρὸς Ἑβραίους πὺν εἶχαν πιστέψει, εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὰ λεγόμενα στήν ἐπιστολή. Ἀλλ' ὁμως οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς πὺν εἶχαν πιστέψει τότε καὶ στὸν Χριστὸ προσέρχονταν, καὶ τηροῦσαν τὶς περισσότερες νομικὲς καὶ Ἰουδαϊκὲς διατάξεις· γι' αὐτὸ καὶ δέχονταν διάφορα βαπτίσματα. Ἀπευθυνόμενος λοιπὸν πρὸς ἐκείνους, λέγει, ὁ θεῖος Παῦλος καὶ ὀδηγώντας τους ἀπὸ τὰ ἄλλα βαπτίσματα στὸ ἕνα, εἶπε αὐτὸ τὸ λόγο, ὅχι ὁμως τὴ μετάνοια, μὴ γένοιτο, αὐτὸς πὺν σὲ πολλὲς περιπτώσεις πολλὲς φορὲς κήρυξε. Αὐτὸ λοιπὸν πὺν λέγει μὲ αὐτὸ τὸ λόγο εἶναι τὸ ἐξῆς· Εἶναι ἀδύνατο, λέγει, ὅσοι φωτίστηκαν μιὰ φορὰ, νὰ προσδοκοῦν πάλι δεύτερο βάπτισμα. Γιατί ὁ Χριστὸς μιὰ φορὰ ἔπαθε μέχρι τὸ τέλος τῶν αἰώνων. Γι' αὐτὸ καὶ βαπτίζομαστε στὸ θάνατο αὐτοῦ· Ἔχομε ταφεῖ λοιπὸν μαζί του μὲ τὸ βάπτισμα καὶ μαζί του ἀναστηθήκαμε⁶¹. Ὅποιος λοιπὸν ζητεῖ νὰ τηρεῖ τὰ νομικὰ βαπτίσματα ξανασταυρώνει τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ διαπομπεύει αὐτὸν πὺν μιὰ φορὰ σταυρώθηκε. Ἄν ὑπῆρχαν πολλὰ βαπτίσματα, ἔπρεπε καὶ ὁ Χριστὸς νὰ ὑποστῆ τὸ πάθος πολλὲς φορὲς. Τώρα ὁμως, ἀφοῦ μιὰ φορὰ ἔπαθε, δὲν μπῆκε σὲ χειροποίητα ἅγια, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν οὐρανὸ, γιὰ νὰ ἐμφανισθεῖ μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ νὰ μᾶς ὑπερασπισθεῖ. Εἶναι λοιπὸν ἀδύ-

60. Ἑβρ. 6, 4-6.

61. Πρὸβλ. Ρωμ. 6, 4.

τοὺς ἅπαξ εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ φωτισθέντας ἐκ δευτέρου ἢ καὶ πλεονάκις βαπτίζεσθαι καὶ ἀνασταυροῦν πειραῖσθαι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ

Ἐγκαλεῖ γοῦν τοῖς Ἰουδαίοις τοῦτο τολμῶσι καὶ ἐπὶ τὰ νομι-
 5 καὶ ἐπανιοῦσι βαπτίσματα, ἃ οὐ δύναται ψυχὴν καθαρίσαι. Διὸ καὶ φησιν «Ὁφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ» καὶ ἐξῆς. Στοιχεῖα δὲ τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ ἢ εἰς αὐτὸν ἐπίγνωσις. Οἷον τοὺς προσιόντας Χριστῶ
 10 δεῖ πρῶτον ἀποστήναι τῶν ἁμαρτημάτων οἷς ἐνείχοντο, τουτέστιν ἀναχωρεῖν τῶν νεκρῶν ἔργων, δεύτερον τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων διὰ τοῦ βαπτίσματος δέξασθαι, καὶ δεξαμένους ἐν πίστει τοῦτο βαπτισμῶν διαφορᾶς διδαχὴν μαθάνειν, τοῦτο μὲν τίνα ἦν τὰ Ἰουδαϊκά, τί δὲ τὸ σωτήριον, εἶτα κατὰ
 15 προκοπὴν ἰόντας ἀξιοῦσθαι τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως, ἥτις διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο, διδάσκεσθαι τε τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὸ μέλλον κριτήριον. Αὕτη τοίνυν ἡ διδασκαλία ἀπαρχὴ τῆς τῶν πιστευόντων μαθήσεως γίνεται. Ἦν οἱ ἐξ Ἰουδαίων δεξάμενοι, καὶ τῶ
 20 πολλῶ χρόνῳ διδάσκαλοι ἐτέρων ὀφείλοντες εἶναι καὶ τελειοῦν ἄλλους, αὐτοὶ μαθήσεως πάλιν δέονται. Ἄλλ' ὅμως, φησὶν, εἰ καὶ αὐτοὶ γεγόνατε, ὥστε πάλιν δεῖσθαι μαθεῖν τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἡμεῖς οὐ τὴν ἀρχὴν πάλιν τῆς πίστεως ὑμᾶς ἐκδιδάξομεν. Φησὶ γάρ· «Διὸ ἀφέντες τὸν τῆς
 25 ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα». Οὐ χρὴ γὰρ ἡμᾶς πάλιν εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς ἀνάγειν ὑμᾶς, ἵνα μὴ δόξωμεν πάλιν ἕτερον θεμέλιον καταβάλλεσθαι· καὶ γὰρ φησι· «Μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ πίστεως ἐπὶ Θεόν, βαπτισμῶν διδαχῆς, ἐπιθέσεώς τε χει-
 30 ρῶν, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν καὶ κρίματος αἰωνίου». Τοῦτο τοιγα-

νατο αὐτοὶ πού μιὰ φορὰ φωτίσθηκαν στὸ θανατό του, νὰ προσπαθοῦν γιὰ δευτέρα φορὰ ἢ καὶ περισσότερες φορές νὰ βαπτίζονται καὶ νὰ ξανασταυρώνουν τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ.

Κατηγορεῖ λοιπὸν τοὺς Ἰουδαίους πού τολμοῦν αὐτὴ τὴν παράβαση καὶ ἐπανέρχονται στὰ νομικὰ βαπτίσματα, πού δὲν μποροῦν νὰ καθαίρουν τὴν ψυχὴ. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Ἐνῶ ὀφείλετε νὰ εἶστε δάσκαλοι ἐξαιτίας τοῦ πολλοῦ χρόνου τῆς μύησής σας, ἔχετε πάλι ἀνάγκη νὰ διδαχθεῖτε ποιά εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ»⁶² καὶ ἐξῆς. Στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῆς θείας διδασκαλίας εἶναι ἡ ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ. Γιὰ παράδειγμα· ὅσοι προσέρχονται στὸν Χριστὸ πρέπει πρῶτα νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν ἔνοχοι, δηλαδή νὰ ἐγκαταλείπουν τὰ νεκρὰ ἔργα. Δεύτερον, νὰ δεχθοῦν τὴν ἀπολύτρωση ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά τους μὲ τὸ βάπτισμα, καὶ ἀφοῦ τὸ δεχθοῦν μὲ πίστη, νὰ μάθουν τὴ διαφορά τῶν βαπτισμάτων, ἀπὸ τὴ μία ποιά εἶναι τὰ Ἰουδαϊκά, καὶ ποιὸ εἶναι τὸ σωτηριῶδες, ἔπειτα προχωρώντας καὶ προκόβοντας ν' ἀξιωθοῦν τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πού γίνεται μὲ τὴν τοποθέτηση ἐπάνω τους τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων, καὶ νὰ διδάσκονται τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καὶ τῆ μέλλουσα κρίση. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ διδασκαλία εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅσων πρέπει νὰ μάθουν οἱ πιστοὶ στὸν Χριστό. Αὐτὴν δέχθηκαν οἱ πιστοὶ πού προέρχονταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἐνῶ ἐξαιτίας τοῦ πολλοῦ χρόνου πού εἶχε περάσει ἔπρεπε νὰ εἶναι δάσκαλοι καὶ νὰ διδάσκουν τέλεια τοὺς ἄλλους, οἱ ἴδιοι πάλι ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ μάθηση. Ἄλλ' ὅμως, λέγει, ἂν καὶ οἱ ἴδιοι φτάσατε στὸ σημεῖο νὰ χρειάζεστε πάλι νὰ μάθετε ποιά εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ἐμεῖς ὅμως δὲν θὰ σᾶς διδάξουμε πάλι τὴν ἀρχὴ τῆς πίστεως. Γιατὶ λέγει· «Γι' αὐτὸ, ἀφοῦ ἀφήσαμε τὸν ἀρχικὸ λόγο τοῦ Χριστοῦ, ἃς προχωρίσουμε πρὸς τὴν τελειότητα»⁶³. Δὲν πρέπει δηλαδή νὰ σᾶς γυρίσουμε πάλι στὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς, γιὰ νὰ μὴ φανοῦμε ὅτι καταβάλλουμε ἄλλο θεμέλιο· καθόσον λέγει· «Χωρὶς νὰ καταβάλλουμε πάλι θεμέλιο μετάνοιας ἀπὸ νεκρὰ ἔργα καὶ πίστη πρὸς τὸν Θεό, διδασκαλίες γιὰ βαπτίσματα καὶ ἐπίθεση χειρῶν καὶ ἀνάσταση νεκρῶν

63. Ἐβρ. 6, 1.

ρουῖν δηλοῖ τό, «Διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Θεοῦ λόγον» καὶ ἔξῃς.

Τὸ δέ, «Καὶ τοῦτο ποιήσομεν ἐὰν ἐπιτρέπη ὁ Κύριος», εἰς τὸν αὐτὸν συντρέχει νοῦν, τὸ μηκέτι, φησὶν, ἀπάρχεσθαι τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας ὑμῖν, ἥνπερ κατ' ἀρχὰς οἱ τῷ βαπτίσματι προσιόντες ἐδιδάσκοντο, ἀλλ' ἐπὶ τὴν τελειότητα ἀναγώμεθα. Εἰ γὰρ καὶ ὠλισθήσατε, ἀλλ' οὐ δύνασθε θεμέλιον πίστεως πάλιν δέχεσθαι, οὐδὲ βάπτισμα δεύτερον, οὐδὲ χειρῶν ἐπιθέσεις. Οὕτως οὖν ἀφίησι ταύτην τὴν στοιχειώδη διδασκαλίαν ὁ Παῦλος, καὶ ἐπὶ τὴν
10 τελειότητα ἔρχεται, τὴν ἱερωσύνην τοῦ Σωτῆρος διηγούμενος, καὶ ταύτην κατὰ μέρος διέξεισι, καὶ ὅπως κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ τυγχάνει ὁ Κύριος ἀρχιερεὺς. Τὸ τοίνυν βούλημα τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ, ὡς πολλάκις εἴρηται, οὐδὲν (κἂν αὐτὸ προφέρωσι) τοῖς Νανατιανοῖς συμφωνεῖ, ἀλλὰ θεσπίζει τὸν ἅπαξ φωτισθέντα μὴ
15 περιεργάζεσθαι ἕτερον βάπτισμα. «Ὁ λελουμένος γάρ», ὡς καὶ ὁ Κύριός φησιν, «οὐκ ἔχει χρεῖαν, ἀλλ' ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι», τουτέστιν οὐ πάλιν βάπτισμα χρεῖαν ἔχει μετὰ τὸ ἁμαρτῆσαι δέξασθαι, ἀλλ' ἢ διὰ δακρύων ἀποκαθαρθῆναι τοὺς πόδας, ἥτοι τὰ σαρκικὰ διασθήματα. Ὅτι, φησὶν, ἡ κυριακὴ ἐντολὴ ἢ λέγουσα, «Εἰς ἣν ὁ
20 ἂν πόλιν εἰσέρχησθε καὶ δέχωνται ὑμᾶς, πάντα τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες», αὕτη σύνδρομός ἐστι τῷ ἀποστολικῷ ῥητῷ, ἐν ᾧ φησιν· «Εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων καὶ δούλεσθε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες».

25 Ὅτι φησὶν, ἀντιπίπτοντες οἱ ἀπὸ Νανάτου τῇ ἀναπτύξει τοῦ προειρημένου ῥητοῦ περὶ τῶν δευτέρου ἐπιζητούντων βάπτισμα, φασὶν οὐ περὶ δευτέρου βαπτίσματος τοῦτο εἰρησθαι· εἰς μετάνοιαν γάρ, φασὶν, ἔφησεν ἀνακαινίζεσθαι τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας καὶ παραπεσόντας ἀδύνατον εἶναι, οὐχὶ εἰς βάπτισμα· βάπτισμα δὲ καὶ
30 μετάνοια πάντῃ διέστηκε· τὸ μὲν γὰρ δωρεὰ καὶ χάρις ἐστὶ καὶ ἄφεις ἀταλαίπωρος τῶν ἡμαρτημένων, ἢ δὲ μετάνοια καμιάτῳ καὶ δάκρυσιν καὶ ἐλέῳ τὸ οἰκεῖον ἔργον περαίνει. Οὕτω μὲν ἐκεῖνοί φα-

καὶ αἰώνια κρίση»⁶⁴. Αὐτὸ λοιπὸν δηλώνει τὸ χωρίο, «Γι' αὐτό, ἀφοῦ ἀφήσομε τὸ λόγο τῆς ἀρχῆς τοῦ Θεοῦ» καὶ ἔξης.

Ὁ ἄλλος πάλι λόγος, «Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ κάνομε, ἂν ἐπιτρέψει ὁ Κύριος»⁶⁵, ἔχει τὸ ἴδιο νόημα· νὰ μὴν ἀρχίζομε πιά λέγει ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ διδασκαλία πρὸς ἐσᾶς, πὺν διδάσκονταν στὴν ἀρχὴ ὅσοι προσέρχονταν στὸ βάπτισμα, ἀλλὰ ἄς βαδίζομε πρὸς τὴν τελειότητα. Γιατί, κι ἂν ὀλισθήσατε, ἀλλ' ὅμως δὲν μπορεῖτε νὰ δεχθεῖτε πάλι θεμέλιο τῆς πίστεως, οὔτε δεῦτερο βάπτισμα, οὔτε ἐπιθέσεις χειρῶν. Ἔτσι λοιπὸν ἐγκαταλείπει αὐτὴ τὴ στοιχειώδη διδασκαλία ὁ Παῦλος καὶ βαδίζει στὴν τελειότητα, διηγούμενος τὴν ἱερωσύνη τοῦ Σωτήρα καὶ ἐξηγώντας αὐτὴν μὲ λεπτομέρεια, καὶ ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀρχιερέας κατὰ τὴν τάξη Μελχισεδέκ. Τὸ νόημα λοιπὸν τοῦ ἀποστολικοῦ ρητοῦ, ὅπως πολλὰς φορὰς εἶπαμε, δὲν συμφωνεῖ καθόλου (κι ἄς τὸ λένε), μὲ τοὺς Ναυατιανούς, ἀλλὰ θεσπίζει αὐτὸς πὺν μιὰ φορὰ φωτίσθηκε νὰ μὴ ζητεῖ ἄλλο βάπτισμα. Γιατί, ὅπως ὁ Κύριος εἶπε, «Αὐτὸς πὺν λούσθηκε, δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ξαναλουσθεῖ, παρὰ μόνον νὰ πλύνει τὰ πόδια του»⁶⁶· δηλαδὴ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ δεχθεῖ ἄλλο βάπτισμα ὅταν ἀμαρτήσῃ, ἀλλὰ μόνον νὰ καθαρίσῃ τὰ πόδια του, ἢτοι τὶς σαρκικὰς ἐνέργειες. Ἡ ἐντολή, λέγει, τοῦ Κυρίου ὀρίζει· «Σ' ὅποια πόλη μπεῖτε καὶ σᾶς δεχθοῦν, νὰ τρώτε ὅλα ὅσα σᾶς παραθέτουν, χωρὶς νὰ ξεχωρίζετε τίποτε»⁶⁷, καὶ αὐτὴ συμφωνεῖ μὲ τὸ ἀποστολικὸν λόγο πὺν λέγει· «Ἄν σᾶς καλεῖ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀπίστους καὶ θέλετε νὰ πᾶτε, νὰ τρώτε ὅ,τι κι ἂν σᾶς βάζουν, χωρὶς νὰ ἐξετάζετε τίποτε»⁶⁸.

Οἱ Ναυατιανοί, λέγει, πὺν ἐναντιώνονται στὴν ἐρμηνεία τοῦ ρητοῦ πὺν ἀναφέρθηκε γι' αὐτοὺς πὺν ἐπιζητοῦν δεῦτερο βάπτισμα, ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὸ δὲν εἰπώθηκε γιὰ δεῦτερο βάπτισμα, ἀλλὰ δίδαξε, λένε, ὅτι μὲ τὴ μετάνοια εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀνανεωθοῦν ὅσοι φωτίσθηκαν μιὰ φορὰ καὶ ἁμάρτησαν, ὄχι μὲ τὸ βάπτισμα· βάπτισμα ὅμως καὶ μετάνοια εἶναι τελείως διάφορα. Γιατί τὸ βάπτισμα εἶναι δωρεὰ καὶ χάρισμα καὶ ἄφεση χωρὶς κόπο τῶν ἀμαρτημάτων, ἐνῶ ἡ μετάνοια πραγματοποιεῖ τὸ ἔργο τῆς μὲ κόπο καὶ δάκρυα καὶ εὐσπλαχνία. Ἔτσι βέβαια λένε ἐκεῖνοι, καὶ ὅτι πουθενὰ δὲν θὰ βροῦ-

67. Ματθ. 10, 11-13. Λουκᾶ 10, 6.

68. Α' Κορ. 10, 27.

σι, καὶ ὅτι οὐδαμοῦ τὸ βάπτισμα καλούμενον εὗρομεν μετάνοιαν. Ὁ δὲ φησιν ὡς, εἰ καὶ πολλὴ διαφορὰ μεταξὺ βαπτίσματος καὶ μετανοίας, ἀλλ' οὖν δείκνυται ὅτι καὶ πρὸ τοῦ βαπτίσματος καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα τὸ τῆς μετανοίας ὄνομα παραλαμβάνεται. Εἰ
5 γὰρ τις μὴ ἀποτάξῃται τῷ προτέρῳ θίῳ, καὶ πολιτείαν ἀρμόζουσαν τῷ πιστῷ πρὸ ὀφθαλμῶν θείῃ, καὶ οὕτω τῷ βαπτίσματι προσέλθοι, μάτην προσέρχεται, ἀμετανοήτως ἔχων ἐπὶ τοῖς πρώην αὐτῷ πεπονηρευμένοις, καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν ἀμείνονος θίου οὐδένα ποιούμενος λόγον.

10 Οὕτως οὖν εἰ καὶ διάφορος ἡ μετάνοια, ἀλλ' οὖν καὶ πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἔχει χώραν ἐννοεῖσθαι καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα. Τὴν γοῦν μετάνοιαν τὴν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἀδύνατον ἐκ δευτέρου φησὶ κατεργασθῆναι, ὅτι μηδὲ τὸ βάπτισμα δυνατόν ἐστι δευτερόν τινα δέξασθαι. Οὕτω καὶ Ἰωάννης βαπτίζων, ὅτε καὶ τοὺς τοῦ Κυ-
15 ρίου μαθητὰς ἐβάπτισε, λέγει· «Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν», καὶ πάλιν τοῖς ὄχλοις «Ποιήσατε ὑμῖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας», δηλονότι τῆς κατ' αὐτό, φησὶ, τὸ βάπτισμα γινομένης μετανοίας. Καὶ ὁ κορυφαῖος, φησὶ, τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος περὶ τῶν εἰς Χριστὸν αὐτοῖς παρανομηθέντων, ὅτε κατανυγέν-
20 τες τῇ διδασκαλίᾳ εἶπον, «Τί ποιήσομεν, ἄνδρες ἀδελφοί;», ἔφη αὐτοῖς «Μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ» καὶ ἐξῆς. Καὶ μυρία ἄλλα. Ὡστε ἡ τῆς μετανοίας λέξις οὐδὲν ἂν ἐβούλοντο δίδωσι τοῖς Ναυατιανοῖς.

Ὅτι τὸ παρὰ Σίμωνος τοῦ μάγου εἰρημένον τῷ κορυφαίῳ
25 Πέτρῳ, «Δεήθητε οὖν ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ, ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ μοι ἂν εἰρήκατε», οὐκ ἦν μετανοίας, φησὶν, οὐδὲ ἐκ διαθέσεως ἢ γὰρ ἂν καὶ ἐδεήθησαν καὶ συγγνώμης μετέδωκαν. Εἰδῶς δὲ μᾶλλον ἐξ ἁγίου Πνεύματος τὰ τῆς αὐτοῦ διανοίας ὁ Πέτρος, ὡς χλεύης καὶ ἀπάτης τὰ ἐκείνου παρέδραμε ρήματα. Ὅτι τοῦ «Ἡ ἀγνοεῖτε
30 ὅτι, ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν;», τὸ μὲν «εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν» βαπτισθῆναι

με τὸ βάπτισμα νὰ καλεῖται μετάνοια. Αὐτὸς ὅμως λέγει ὅτι, ἂν καὶ ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξύ βαπτίσματος καὶ μετάνοιας, ἀλλ' ὅμως ἀποδεινύεται ὅτι τὸ ὄνομα τῆς μετάνοιας χρησιμοποιεῖται καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα. Ἐν δηλαδή κάποιος δὲν ἀρνηθεῖ τὸν προηγούμενο βίο του καὶ δὲν βάλει μροστὰ στὰ μάτια του τὸν τρόπο ζωῆς πὺ ἀρμόζει στὸν πιστό, καὶ ἔτσι νὰ προσέλθει στὸ βάπτισμα, τότε προσέρχεται μάταια, μένοντας ἀμετανόητος σχετικὰ μὲ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά του, καὶ δὲν κάνει κανένα λόγο γιὰ στροφή σὲ καλύτερο βίο.

Ἐτσι λοιπόν, ἂν καὶ ἡ μετάνοια διαφέρει, ἔχει ὡστόσο θέση καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα καὶ μετὰ. Τῇ μετάνοια λοιπόν πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἐπιδείξει κανεὶς γιὰ δεύτερη φορὰ, γιὰτι οὔτε τὸ βάπτισμα εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ δεχθεῖ κανεὶς γιὰ δεύτερη φορὰ. Ἐτσι καὶ ὁ Ἰωάννης βαπτίζοντας, ὅταν βάπτισε καὶ τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου, λέγει· «Ἐγὼ σᾶς βαπτίζω μὲ νερὸ πρὸς μετάνοια»⁶⁹. Καὶ πάλι λέγει στὰ πλήθη· «Κάνετε λοιπόν καρποὺς ἄξιους τῆς μετάνοιας»⁷⁰, δηλαδή τῆς μετάνοιας, λέγει, κατὰ τὴν τέλεση αὐτοῦ τοῦ βαπτίσματος. Καὶ ὁ κορυφαῖος, λέγει, μιλώντας στοὺς Ἰουδαίους γιὰ τὶς παρανομίες τους εἰς ἄραος τοῦ Χριστοῦ, ὅταν συγκινημένοι ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ εἶπαν, «Τί νὰ κάνομε, ἀδελφοί;»⁷¹, εἶπε πρὸς αὐτοὺς· «Νὰ μετανοήσετε καὶ νὰ βαπτισθεῖ ὁ καθένας σας στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁷² καὶ ἔξης. Καὶ μύρια ἄλλα. Ὡστε ἡ λέξη μετάνοια δὲν προσφέρει στοὺς Ναυατιανούς τίποτε ἀπὸ ὅσα ἤθελαν.

Ὅτι αὐτὸ πὺ εἶπε ὁ Σίμων ὁ μάγος στὸν κορυφαῖο Πέτρο, «Προσευχηθεῖτε λοιπόν ἐσεῖς γιὰ μένα, γιὰ νὰ μὴ μοῦ συμβεῖ τίποτε ἀπὸ ὅσα μοῦ εἶπατε»⁷³, δὲν ἦταν μετάνοια, λέγει, οὔτε ἀπὸ καλὴ διάθεση· γιὰτι ἄλλιῶς καὶ θὰ παρακαλοῦσαν καὶ θὰ τοῦ ἔδιναν τὴ συγγνώμη. Γνωρίζοντας ὅμως μὲ φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ Πέτρος τὶς σκέψεις τῆς διάνοιάς του, δὲν ἔλαβε ὑπόψη τὰ λόγια του, ἐπειδὴ διαπίστωσε χλεύη καὶ ἀπάτη. Ὅτι ὁ λόγος, «Ἡ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι βαπτισθήκαμε στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, βαπτισθήκαμε στὸ θάνατό του;»⁷⁴, τὸ ἓνα, τὸ νὰ βαπτισθοῦμε στὸ ὄνομα τοῦ Χρι-

72. Πράξ. 2, 38.

73. Πράξ. 8, 24.

74. Ρωμ. 6, 3.

σημαίνοι ἂν τὸ κατὰ τὴν ἐντολὴν καὶ παράδοσιν τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ βαπτισθῆναι, τουτέστιν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ δὲ «εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ», τουτέστι τυποῦντες ἐν τῷ βαπτίσματι τὸν θάνατον αὐτοῦ.

5 Ὅτι προτεινόμενον παρὰ τοῖς Ναυατιανοῖς τό, «Ἐκουσίως γὰρ ἡμῶν ἁμαρτανόντων μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς μετανοίας καὶ ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ὑπολείπεται θυσία, φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως» καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦτο οὖν τὸ ῥητὸν εἰς ἀναίρεσιν τῆς μετανοίας προβαλλόμενον ἐπιλύεται, καὶ φησιν ὅτι
10 ἐνταῦθα οὐχ ἀπλῶς θυσίαν ἀποτρέπει, ἀλλὰ νομικὴν θυσίαν, καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀπαγορεύει, ἀλλὰ καὶ κρίσιν ἐσχάτην ἀπειλεῖ τοῖς μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς μυστικῆς θυσίας τὴν ἀπόλαυσιν εἰς ἐκείνην τὴν νομικὴν, τὴν διὰ μόσχων καὶ ταύρων τελουμένην, ἐπανιοῦσι. Τοῦτο λέγειν φησὶ τὸν ἀπόστολον ἀφιστᾶν
15 σπεύδοντα τοὺς Ἰουδαίους ἤδη Χριστῷ προσεληλυθότας ἀπὸ τῆς νομικῆς παρατηρήσεως.

Ὡσπερ οὖν τὰ νομικὰ βαπτίσματα κωλύει τούτους ἐπιτελεῖν, οὕτω καὶ τὰς ἐναίμους θυσίας. Καὶ γὰρ τὸ Ἑβραίων γένος ἁμαρτάνοντες, πρότερον μὲν ἠγνίζοντο, εἶτα βαπτίσμασιν ἀπελούοντο,
20 καὶ λοιπὸν ἤδη τὰς ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων θυσίας προσέφερον. Ὡν αὐτοὺς ἀπάγων ὁ ἀπόστολος καὶ τὴν ἀπειλήν φοβερὰν ἐπήνεγκε. Καὶ γὰρ ἔδει τῆς ἀληθινῆς θυσίας, ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενεχθείσης, ἥτοι τοῦ ἁμνοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου σφαγιασθέντος, μη-
25 κέτι ὑπολελειφθαι, ἀλλ' ὅλως πεπαῦσθαι τὰς πολλὰς καὶ τυπικὰς θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσφερομένας. Ἀδύνατον γάρ, ὡς αὐτὸς ὁ ἀπόστολός φησι, πάλιν αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας, ἅπαξ τοῦ ἁμνοῦ τοῦ Θεοῦ προσενεχθέντος· μὴ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκε, φησὶν, εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους. Ὅν οὖν
30 τρόπον εἶρηκεν ἀδύνατον αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας, τὸν αὐτὸν καὶ τὸ ἐπαγόμενον ἔφη, ὅτι «ἐκουσίως ἡμῶν ἁμαρτανόντων μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ

στοῦ σημαίνει ὅτι βαπτισθήκαμε σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολή και μὲ ὅ,τι μᾶς ἔχει παραδώσει ὁ Ἰησοῦς Χριστός, δηλαδή στο ὄνομα τοῦ Πατρὸς και τοῦ Υἱοῦ και τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ τὸ ἄλλο, τὸ ὅτι βαπτισθήκαμε στο θάνατό του, σημαίνει ὅτι ἀποτυπώνομε μὲ τὸ βάπτισμά μας τὸ θάνατό του.

“Ὅτι τὸ προτεινόμενο ἀπὸ τοὺς Ναυατιανούς, «Ἄν ἐμεῖς ἁμαρτάνομε μὲ τὴ θέλησή μας μετὰ τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας πού ἐλάβουμε, δὲν ὑπολείπεται πιά θυσία γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ἀλλὰ κάποια φοβερὴ προσμονὴ κρίσης»⁷⁵ και ἔξῃς, αὐτὸ λοιπὸν τὸ ρητὸ πού προβάλλεται γιὰ νὰ ἀναιρεθεῖ ἢ μετάνοια, βρίσκει ἀπάντηση, και λέγει ὅτι ἐδῶ δὲν ἀπαγορεύει γενικὰ τὴ θυσία, ἀλλὰ τὴ νομικὴ θυσία· και δὲν τὴν ἀπαγορεύει ἀπλῶς, ἀλλὰ ἀπειλεῖ και μὲ ἔσχατη κρίση αὐτοὺς πού μετὰ τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας και τὴν ἀπόλαυση τῆς μυστικῆς θυσίας ἐπιστρέφουν σ’ ἐκείνη τὴ νομικὴ θυσία πού γίνεται μὲ μοσχάρια και ταύρους. Αὐτὸ, λέγει, τὸ λέγει ὁ Ἀπόστολος σπεύδοντας ν’ ἀπομακρύνει τοὺς Ἰουδαίους, πού εἶχαν ἤδη προσέλθει στον Χριστό, ἀπὸ τὴ νομικὴ τυπολατρεία.

“Ὅπως λοιπὸν τοὺς ἐμποδίζει νὰ κάνουν τὰ βαπτίσματα τοῦ νόμου, ἔτσι τοὺς ἐμποδίζει και νὰ κάνουν τὶς αἱματηρὲς θυσίες. Γιατὶ οἱ Ἑβραῖοι ὅταν ἁμαρτάνουν, πρῶτα ἐξαγνίζονταν, ἔπειτα πλύνονταν μὲ τὸ βάπτισμα, και τότε προσέφεραν και τὶς θυσίες γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους. Ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ Ἀπόστολος, πρόσθεσε και τὴ φοβερὴ ἀπειλή. Γιατὶ ἔπρεπε, ἀφοῦ ἡ ἀληθινὴ θυσία εἶχε μιὰ φορὰ προσφερθεῖ μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ αἰῶνα γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, δηλαδή ἀφοῦ σφαγιασθῆκε ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ πού σήκωσε ἐπάνω του τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, νὰ μὴ συνεχίζονται πιά, ἀλλὰ νὰ παύσουν τελείως οἱ πολλὲς και τυπικὲς θυσίες πού προσφέρονταν γιὰ τὶς ἁμαρτίες. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, αἷμα πάλι ταύρων και τράγων νὰ ἐξαλείφει ἁμαρτίες, ἀφοῦ μιὰ γιὰ πάντα προσφέρθηκε ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ· γιατὶ λέγει, μὲ μιὰ προσφορὰ χάρισε τὴν τελειότητα γιὰ πάντα σ’ αὐτοὺς πού ἁγιάζονται. Ὅπως λοιπὸν εἶπε ὅτι εἶναι ἀδύνατο αἷμα ταύρων και τράγων ν’ ἀφαιρεῖ ἁμαρτίες, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο εἶπε και αὐτὸ πού πρόσθεσε: «Ὅταν ἐμεῖς ἁμαρτάνομε μὲ τὴ θέλησή μας μετὰ τὴν ἐπίγνωση τῆς

ἀμαρτιῶν ὑπολείπεται θυσία», καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ γὰρ καὶ ἡ παρ' ἡμῶν ἐπιτελουμένη τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου φρικτὴ τελετὴ οὐ θυσιῶν ἐστὶ διαφόρων προσαγωγή, ἀλλὰ τῆς ἅπαξ προσενηνεγμένης θυσίας ἀνάμνησις· «Τοῦτο», γὰρ φησι, «ποιεῖτε εἰς τὴν 5 ἐμὴν ἀνάμνησιν», καί, «Ὅσάκις γὰρ τοῦτο ποιούμεν, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλομεν». Ταῦτα μὲν ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας Εὐλόγιος ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς Ναυατιανῆς δόξης ἀντέφησεν.

Ἐκ τοῦ γ' λόγου.

Ὅτι ἀπαγορεύει, φησὶν, ὁ Κύριος ἐν παρόντι βίῳ διαχωρίζε-
10 σθαι τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἀπὸ τῶν δικαίων· καὶ τοῦτο δῆλον, φησὶν, ἐκ τῆς παραβολῆς, ἣτις λέγει· «Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρα-
νῶν ἀνθρώπῳ σπείροντι καλὸν σπέρμα» καὶ τὰ ἐξῆς, ἕως τοῦ «Θέλεις ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά;». Ὁ δὲ φησιν· «Οὐ, μή πο-
τε, συλλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον. Ἄ-
15 φετε συναξάνεσθαι αὐτὰ ἕως τοῦ θερισμοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς. Αὕτη οὖν ἡ παραβολή, φησὶν, ἀπαγορεύει πρὸ τῆς τοῦ αἰῶνος συντε-
λείας διαχωρίζειν τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἀπὸ τῶν δικαίων, κἂν οἱ τὰ Ναυάτου νοσοῦντες τοῦτο λέγωσιν, ὡς καθαρὸς ἑαυτοὺς κρίνον-
τες τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Εἰς τὸ αὐτὸ δὲ ἀφορᾷ καὶ τὸ παρὰ τοῦ
20 βαπτισμοῦ εἰρημένον· «Οὐ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακα-
θαριεῖ τὸν ἄλωνα αὐτοῦ» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ μυρία ἄλλα.

Ὅτι τό, «Ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ Μαμωνᾶ τῆς ἀδι-
κίας» τοιοῦτόν ἐστι· Φίλους, φησί, ποιήσατε τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ
τούτῳ πενομένους πλουσίους δὲ κατὰ Θεόν. Ἄλλ' ἄμεινον μὲν
25 αὐτοὺς κτᾶσθαι φίλους ἐξ ἰδίων κόπων. «Τίμα γὰρ τὸν Κύριον
ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων», εἰ δὲ μὴ πρόσεστι τὰ ἐκ δικαίων πό-
νων, κἂν γοῦν ἂ ἐξ ἀδικίας συνελέξωμεν, δι' ἐκείνων αὐτοὺς φί-
λους ποιησώμεθα. «Μαμωνᾶν γὰρ ἀδικίας» τὴν πλεονεξίαν κα-
λεῖ. Δέχεται δὲ καὶ ταῦτα διὰ τῶν πενομένων ὁ Θεός, ἂν μόνον
30 τοῦ λοιποῦ τὸ ἀμαρτάνειν διαφυλαξαίμεθα. Καλὸν γὰρ κἂν διὰ

76. Ἐβρ. 10, 26. 77. Λουκᾶ 22, 20. 78. Α' Κορ. 11, 26. 79. Ματθ. 13, 24 ἔ.
80. Ματθ. 13, 28-30. 81. Ματθ. 3, 12. 82. Λουκᾶ 16, 8. 83. Παροιμ. 3, 9.

ἀλήθειας, δὲν ἀπομένει πιά θυσία γιὰ ἁμαρτίες»⁷⁶ καὶ ἔξῃς. Γιατὶ καὶ ἡ φοικτὴ θυσία τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου ποὺ ἐπιτελεῖται ἀπὸ ἐμᾶς δὲν εἶναι προσφορὰ διάφορων θυσιῶν, ἀλλὰ ἀνάμνηση τῆς θυσίας ποὺ προσφέρθηκε μιὰ γιὰ πάντα. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸ νὰ τὸ κάνετε γιὰ νὰ θυμᾶστε ἐμένα»⁷⁷, καί, «Κάθε φορὰ ποὺ τὸ κάνομε αὐτὸ, διακηρύττομε τὸν θάνατο τοῦ Κυρίου»⁷⁸. Αὐτὰ λοιπὸν ἀνταπάντησε ὁ Ἀλεξανδρείας Εὐλόγιος πρὸς ἀνατροπὴ τῆς Ναυατιανῆς διδασκαλίας.

Ἀπὸ τὸν τρίτο λόγο.

Ὅτι ἀπαγορεύει, λέγει, ὁ Κύριος στὴν παροῦσα ζωὴ νὰ διαχωρίζονται οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τοὺς δίκαιους. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερό, λέγει, ἀπὸ τὴν παραβολὴν ποὺ λέγει· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ὅμοια μ' ἓναν ἄνθρωπο ποὺ σπέρνει καλὸ σπόρο»⁷⁹ καὶ τὰ ἔξῃς, μέχρι τὸ σημεῖο· «Θέλεις λοιπὸν νὰ πᾶμε καὶ νὰ τὰ μαζέψομε; Κι ἐκεῖνος ἀπαντᾷ· Ὁχι, μήπως μαζεύοντας τὰ ζιζάνια ξεριζώσατε καὶ τὸ σιτάρι. Ἀφῆστε τα νὰ μεγαλώσουν μαζὶ μέχρι τὴν ὥρα τοῦ θερισμοῦ»⁸⁰ καὶ τὰ ἔξῃς. Αὕτῃ λοιπὸν ἡ παραβολή, λέγει, ἀπαγορεύει πρὶν ἀπὸ τὴ συντέλεια τοῦ αἰῶνα νὰ διαχωρίζονται οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τοὺς δίκαιους, ἔστω κι ἂν ὑποστηρίζουν αὕτῃ τὴ γνώμη οἱ ἄρρωστοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Ναυάτου, θεωρώντας καθαρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἄνθρώπους. Σ' αὐτὸ ἐπίσης ἀναφέρεται καὶ αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ βαπτιστὴς· «Ὅποιος κρατᾷε στὸ χέρι του τὸ λυχνιστήρι, αὐτὸς καὶ θὰ καθαρῖσει τὸ ἄλώνι του»⁸¹ καὶ τὰ ἔξῃς, καὶ ἄπειρα ἄλλα.

Ὅτι ἡ ῥῆση, «Κάνετε φίλους σας ἄνθρώπους χρησιμοποιοῦντας τὸν μαμωνᾶ (τὰ χρήματα) τῆς ἀδικίας»³² ἔχει τὸ ἔξῃς νόημα. Φίλους, λέγει, νὰ κάνετε αὐτοὺς ποὺ πεινοῦν τὸν κόσμον αὐτὸ, εἶναι ὅμως πλούσιοι σύμφωνα μὲ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' εἶναι καλύτερο νὰ κάνουν φίλους ἀπὸ δικούς τους κόπους. Γιατὶ λέγει· «Νὰ τιμᾶς τὸν Κύριο μὲ τοὺς δικούς σου δίκαιους κόπους»⁸³. Κι ἂν δὲν ὑπάρχουν τὰ χρήματα ἀπὸ δίκαιο κόπο, ἔστω καὶ μ' ἐκεῖνα ποὺ συλλέξαμε ἀπὸ τὴν ἀδικία μὲ αὐτὰ νὰ τοὺς κάνομε φίλους. Μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας ὀνομάζει τὴν πλεονεξία. Τὰ δέχεται κι αὐτὰ ὁ Θεὸς μέσω αὐτῶν ποὺ πεινοῦν, ἂν στὸ ἔξῃς φυλαχθοῦμε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Εἶναι καλὸ ἔστω

τῶν τῆς πλεονεξίας χρημάτων φίλους κτᾶσθαι, ἵνα, ὅταν ἐκλίπω-
 μεν, μηδὲν ἕτερον ἔχοντες ζωτικὸν δικαίωμα, δι' ὧν αὐτοὺς εὖ
 ἐποιήσαμεν, εἰς τὰς ἑαυτῶν ἡμᾶς σκηναὶς οἱ ἐλεημένοι ὑποδέξων-
 ται. Εἰ δὲ μηδ' ἐκ τοῦ Μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἦτοι τῆς πλεονεξίας
 5 εὖ ποιεῖν ἐθελήσομεν, πῶς ἂν πιστευθῆμεν ὅτι, εἰ προσῆσαν ἐξ
 οἰκείων κόπων ἡμῖν χρήματα, τούτοις ἂν τοὺς ἐνδεεῖς ἠλεήσαμεν;
 Εἰ γὰρ ἂ χωρὶς μόχθου τινὸς καὶ πόνων δικαίων, ἐκ τοῦ ῥάστου
 δὲ καὶ πλεονεκτικῆς χειρὸς ἡμῖν προσεγένετο, τούτων οὕτω ῥαδί-
 ως κτηθέντων καὶ ἀλλοτρίων ὄντων κυρίως οὐδενὶ τῶν ἐνδεῶν
 10 μεταδιδόσμεν, ἃ καὶ οἰκεῖα δοκεῖ εἶναι καὶ πόνων καρποί, πῶς ἂν
 τινι τούτων μεταδοῦναι πιστευθῆμεν;

Ὅτι ὁ προφήτης, φησί, λέγων, «Ὁν τρόπον ὁ ποιμὴν ἐκσπά-
 σει ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λέοντος σκέλος ἢ λοβὸν ὠτίου», αἰνίττε-
 ται διὰ τούτων ὡς οὐ χρὴ παντελῶς ὑπερορᾶν οὐδὲ τὸν ἐμπεσόν-
 15 τα εἰς αὐτὸ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ τὴν σφραγιδα, ἣν ὁ ἄν-
 θρωπος ἐν τῷ βαπτίσματι ἐδέξατο, ἐκσπᾶν προσήκει ἀπὸ τοῦ δι-
 αβόλου, ἵνα μὴ τὴν παντελεῖ ἀπώλειαν τοῦ λογικοῦ προβάτου ζη-
 μιωθῶμεν. Τῶν γὰρ ἀλόγων ἔνια μὲν ἐπὶ τοῦ ὠτός, ἄλλα δὲ ἐπὶ
 τοῦ σκέλους σφραγίζονται· διὸ ἀνάγκη ἔχει ὁ ποιμὴν ἢ τὸ οὖς ἢ
 20 τὸ σκέλος ἐν τῇ ἀπαριθμήσει παρασχεῖν καὶ παραστήσαι τῷ δε-
 σπότη. Ὁ δὲ τῶν λογικῶν προβάτων ποιμὴν, ἐπεὶ τὰ πρόβατα ὧν
 ἐστὶ ποιμὴν, τὴν σφραγιδα διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ὁμολογί-
 ας τῆς πίστεως ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐδέξατο, κάκει τὸ σημεῖον τὸ δε-
 σποτικὸν φέρει, εἰκότως ταύτην ἀποσπᾶν τοῦ διαβόλου πολλὴν
 25 σπουδὴν ὀφείλει ποιεῖσθαι, ἵνα, εἰ καὶ ταῖς ἄλλαις πράξεσι κα-
 τάβρωμα γένηται τὸ πρόβατον τοῦ πονηροῦ, ἀλλ' οὖν κἂν γοῦν
 τὴν σφραγιδα τῆς πίστεως, ἣν ἐνεσημάνθημεν διὰ τοῦ βαπτίσμα-
 τος τῇ ψυχῇ, δυναθῆ ἑκεῖθεν ἀποσπάσας ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς ἐπι-
 δεῖξαι τῷ Δεσπότη, μέγα σύμβολον ἐπιφέρων τοῦ μὴ ἐξ ἰδίας ῥα-
 30 θυμίας καὶ ἀπωλείας παραπολωλέναι τὰ πρόβατα.

Ὅτι ἐρωτῶν ὁ Κύριος τὸν Πέτρον, «Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με

καὶ μὲ τὰ χρήματα τῆς πλεονεξίας ν' ἀποκτοῦμε φίλους, ὥστε ὅταν φύγομε ἀπὸ τῆ ζωῆ χωρὶς νὰ ἔχομε καμμιά ἄλλη ζωτικὴ δικαιολογία, ἔξαιτίας τῶν οἰωνδήποτε εὐεργεσιῶν μας πρὸς αὐτοὺς νὰ μᾶς ὑποδεχθοῦν στὶς σκηνές ὅσοι ἔχουν ἐλεηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Ἄν ὅμως οὔτε κι ἀπὸ τὸν μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, δηλαδή τὴν πλεονεξία, δὲν θελήσομε νὰ κάνομε τὸ καλὸ, πῶς μποροῦμε νὰ γίνομε πιστευτοί, ὅτι ἂν εἴχαμε χρήματα ἀπὸ δικούς μας κόπους μὲ αὐτὰ θὰ ἐλεοῦσαμε τοὺς φτωχοὺς; Ἄν δηλαδή αὐτὰ πού χωρὶς νὰ μοχθήσομε καθόλου καὶ χωρὶς δίκαιους κόπους, ἀλλὰ μ' εὐκολία καὶ μὲ χέρι πλεονεξίας ἀποκτήσαμε, δὲν θέλομε, ἀπὸ αὐτὰ πού τόσο εὐκολα ἀποκτήσαμε καὶ πού εἶναι βέβαια ξένα, νὰ μεταδώσομε σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς, πῶς σὲ κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς θὰ γινόμασταν πιστευτοί ὅτι θὰ μεταδόσομε αὐτὰ πού καὶ δικὰ μας νομίζομε ὅτι εἶναι καὶ καρποὶ τῶν κόπων μας;

Ἔτσι ὁ προφήτης, λέγει, ὅταν λέγει, «Ὅπως ὁ βοσκὸς θὰ ἀποσπάσει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λιονταριοῦ ἓνα πόδι ἢ ἓνα αὐτὶ τοῦ ἄρνοιό του»⁸⁴, ὑπονοεῖ μ' αὐτὸ ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀδιαφοροῦμε οὔτε γι' αὐτὸν πού ἔπεσε μέσα στὸ στόμα τοῦ διαδόλου, ἀλλὰ πρέπει ὁ ἄνθρωπος ν' ἀποσπᾶ ἀπὸ τὸν διάβολο τὴ σφραγίδα πού δέχθηκε κατὰ τὸ βάπτισμα, γιὰ νὰ μὴν εἶναι πλήρης ἢ ζημία μας ἀπὸ τὴν ἀπώλεια τοῦ λογικοῦ προβάτου. Γιατὶ ἀπὸ τὰ ζῶα ἄλλα σφραγίζονται στὸ αὐτὶ καὶ ἄλλα στὸ πόδι. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη ὁ βοσκὸς κατὰ τὸ μέτρομα νὰ παρουσιάσει στὸν Κύριό του καὶ νὰ παραδώσει ἢ τὸ αὐτὶ ἢ τὸ πόδι Ὁ ποιμένας τῶν λογικῶν προβάτων, ἐπειδὴ τὰ πρόβατα πού ποιμαίνει δέχθηκαν τὴ σφραγίδα στὴν ψυχὴ τους μὲ τὸ βάπτισμα καὶ τὴ ὁμολογία τῆς πίστεως, κι ἐκεῖ ἔχει τὸ σημεῖο τοῦ Κυρίου του, εἶναι εὐλόγο νὰ θέλει ν' ἀποσπάσει αὐτὴν ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ πρέπει νὰ καταβάλλει πολλὴ φροντίδα, ὥστε, κι ἂν ἀκόμα μὲ τίς ἄλλες πράξεις γίνε τὸ πρόβατο ὀλοκληρωτικῆ βορᾶ τοῦ πονηροῦ, ἀλλὰ τουλάχιστον νὰ μπορέσει ν' ἀποσπάσει ἀπὸ αὐτὸν τὴ σφραγίδα τῆς πίστεως πο σφράγισε κατὰ τὸ βάπτισμα τὴν ψυχὴ μας καὶ στὸν καιρὸ τῆς ἐξέτασης νὰ τὴ δείξει στὸν Δεσπότη, παρέχοντας μεγάλη ἀπόδειξη ὅτι δὲ χάθηκαν τὰ πρόβατα ἀπὸ τὴ δικὴ του ἀμέλεια καὶ εὐθύνη.

Ἔτσι, ὅταν ὁ Κύριος ἐρωτοῦσε τὸν Πέτρο, «Σίμων, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ

πλέον τούτων;», οὐκ αὐτὸς ὁ πάντα εἰδὼς θέλων μαθεῖν ἐπηρώτα, ἀλλ' ἐπεὶ ἔμελλεν αὐτῷ τὸ ποιμνιον καταπιστεύειν, ἵνα δείξῃ ὅσην ἔχει πρόνοιαν τοῦ ποιμνίου, τοῦτο ποιεῖ. Ὁ γὰρ τὸν φίλτρῳ πολλῷ πρὸς τὸν Δεσπότην ἀναπτόμενον ἐφιστῶν τῷ ποιμνίῳ, τὴν 5 ὅσην περὶ τὰ πρόβατα διάθεσιν παρίστησιν ἀναμφιδόλως. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ τρίτον ἐρωτᾷ, τὴν πολλὴν περὶ τὰ λογικὰ πρόβατα ἐπιμέλειαν ἐνδεικνύμενος. Ἐμα δὲ καὶ βαθμὸν τινα τῶν ποιμαινομένων διέξεισιν, ἀρνία πρότερον ποιμαίνειν ἐγκελευόμενος, εἶτα προβάτια, ἃ πρόβατα ὄντα, διὰ τινὰ παιίσματα κατα- 10 σμικρυνθέντα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς τελειότητος, εἰς προβάτια ἀνθυπέτρεψε καὶ λοιπὸν τὸ τρίτον τὰ τέλεια ἐπιφέρει πρόβατα. Ἀρνίοις γοῦν εἰκάζονται, οἳ ἔτι γάλακτος καὶ στοιχειώδους διδασκαλίας δεόμενοι, προβατίοις δὲ οἳ διὰ τινὰ παραπτώματα κατασμικρυνθέντες τῆς τελειότητος, προβάτοις δὲ οἳ εἰς τὸ τέλειον ἀναβε- 15 θηκότες καὶ τῆς πίστεως καὶ τῶν πράξεων. Καὶ σκοπεῖ ὅπως προτάττει τὰ ἀτελεῖα τῶν τελείων προηγούμενος γὰρ τῷ Δεσπότη σκοπὸς ἢ τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρία. «Οὐ γὰρ ἦλθον», φησί, «καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν».

Ἐκ τοῦ δ' λόγου.

20 Ὅτι μέγα μὲν, φησὶν, ἄνθρωπος, καθ' ὃ εἰκὼν Θεοῦ καὶ χερσὶ θείαις ἐπλάσθη τίμιον δὲ ἀνὴρ ἐλεήμων διὰ τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν γίνεται, τὴν τιμὴν ἑαυτῷ δι' ὧν πράττει κατασκευαζόμενος. Ὅτι ὁ μακάριος, φησὶ, Παῦλος λέγων, «Ἐγὼ οὐ λογίζομαι ἑμαυτὸν κατειληφέναι, ἐν δέ, τῶν μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, 25 τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος» καὶ τὰ ἐξῆς, εἶτα ἐπάγων, «Πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ κανόνι στοιχεῖν», κανόνα λέγει τοῦ κατὰ Θεὸν δρόμου τὸν προαποδεδομένον. Ποῖον τοῦτον; Τὸ λήθην μὲν ποιεῖσθαι τῶν προκατωρθωμένων, ἐνακμάζειν δὲ καὶ ἐπεκτείνεσθαι τοῖς ἔμπροσθεν, ὡς ἄρτι τῶν ἀγαθῶν πράξεων

85. Ἰω. 21, 15.

87. Φιλιπ. 3, 13.

86. Μαθ. 9, 13.

88. Φιλιπ. 3, 16.

μέ ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπὸ αὐτούς»⁸⁵, δὲν τὸν ἐρωτοῦσε θέλοντας νὰ μάθει αὐτὸς πὺν γνωρίζει τὰ πάντα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ τοῦ ἐμπιστευθεῖ τὸ ποῖμνιο, τὸ κάνει αὐτὸ γιὰ νὰ δείξει πόσο μεγάλη πρόνοια ἔδειχνε γιὰ τὸ ποῖμνιο. Γιατὶ αὐτὸς πὺν ἔβαζε ἐπιστάτη τοῦ ποιμνίου ἐκεῖνον πὺν περιέβαλλε τὸν Δεσπότη μὲ πολλή ἀγάπη, τοῦ ἔδειχνε τὴν ἀναντίρρητη ἀγάπη του μὲ τὰ πρόβατα. Γιὰ τὴν ἴδια αἰτία ἐρωτᾶ καὶ τρίτη φορὰ, δείχνοντας τὴν πολλή φροντίδα του γιὰ τὰ λογικὰ πρόβατα. Ταυτόχρονα κάνει καὶ μιὰ διαβάθμιση τῶν μελῶν τῆς ποιμνῆς, δίνοντας του πρῶτα ἐντολή νὰ ποιμαίνει τὰ ἀρνιά, καὶ ἔπειτα τὰ πρόβατα, τὰ ὁποῖα, ἐνῶ πρῶτα ἦταν κανονικὰ πρόβατα, γιὰ κάποια ἁμαρτήματά τους μικρῖναν ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν τελειότητα καὶ ἔγιναν πάλι μικρὰ πρόβατα. Καὶ τέλος προσθέτει τὸ τρίτο, τὰ τέλεια πρόβατα. Μὲ τὰ ἀρνιά λοιπὸν παρομοιάζονται ὅσοι ἔχουν ἀκόμα ἀνάγκη ἀπὸ γάλα καὶ στοιχειώδη διδασκαλία, μὲ μικρὰ πρόβατα αὐτοὶ πὺν γιὰ κάποια παραπτώματά τους ἐλαττώθηκαν στὴν τελειότητά τους, καὶ μὲ πρόβατα ὅσοι ἀνέβηκαν στὸ βαθμὸ τῆς τελειότητος τῆς πίστεως καὶ τῆς πράξεως. Καὶ πρόσεχε πῶς τοποθετεῖ τὰ ἀτελῆ πρὶν ἀπὸ τὰ τέλεια· γιὰτὶ ὁ σκοπὸς προτεραιότητος γιὰ τὸν Δεσπότη εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ἁμαρτωλῶν. Καὶ πράγματι λέγει· «Δὲν ἦρθα γιὰ νὰ καλέσω τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς γιὰ νὰ μετανοήσουν»⁸⁶.

Ἐπὶ τὸν τέταρτο λόγο.

Ἐπιείναι, λέγει, μέγα δημιούργημα ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ πλάσθηκε ἀπὸ τὰ χέρια του, γίνεται ὅμως ὁ ἐλεῆμων τίμιο πρᾶγμα μὲ τὶς δεσποτικὰς ἐντολὰς, δημιουργώντας τὴν τιμὴ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὶς πράξεις του. Ἐπιείναι ὁ μακάριος Παῦλος, λέγει, λέγοντας, «Ἐγὼ δὲν ἰσχυρίζομαι ὅτι ἔφτασα ὅπου ἔπρεπε· ἕνα μόνο λέγω, ὅτι λησμονῶ τὰ παρασμένα καὶ προχωρῶ πρὸς αὐτὰ πὺν βρίσκονται μπροστά»⁸⁷, καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ προσθέτοντας ἔπειτα, «Ἐπιείναι ὅμως ὅπου κι ἂν ἔχομε φτάσει, νὰ στοιχιζόμαστε στὸν ἴδιο κανόνα»⁸⁸, κανόνα λέγει τὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ πὺν μᾶς ἔχει προηγουμένως παραδοθεῖ. Ποιὸς εἶναι αὐτὸς; Τὸ νὰ λησμονοῦμε τὶς παλαιὰς πράξεις μας, καὶ νὰ προχωροῦμε ἀκμαῖοι πρὸς τὰ μελλοντικά, καὶ

ἀπαρξαμένους, πάντοτε τὸ σήμερον καὶ ἐννοοῦντας καὶ λέγοντας ἑαυτοῖς, ἄχρις οὗ τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἡμῖν ἐπιστῆ. Δεῖ γὰρ μέχρι τότε τὸν κατὰ Θεὸν τρέχειν ἡμᾶς δρόμον καὶ πρὸς τὸν ἀντίπαλον ἀνταγωνίζεσθαι. Ὅτι εἰπὼν, φησὶν, ὁ ἀπόστολος, «Κρεῖσσον γὰρ 5 μῆσαι ἢ πυροῦσθαι», πύρωσιν τὴν εἰς ἀσέλγειαν ἄγουσαν εἶπε, βέλτιον λέγων ἐννόμῳ γάμῳ τὸ ἀσθενὲς ψυχαγωγῆσαι τῆς φύσεως, ἢ τοῦτον ἐκκλίνοντα διὰ τῆς πυρώσεως ἀναφλεγῆναι πρὸς ἀσέλγειαν.

Ὅτι τό, «Μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι» καὶ τὰ ἐξῆς, ιδίως οὗτος ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν πορνείαν ἐκλαμβάμει πειρασμοῦ. Ἐκαστος γάρ, φησί, διὰ τῆς θεᾶς τὴν ἐπιθυμίαν δεξάμενος ἑαυτῷ τὸν πειρασμὸν προξενεῖ, οὐκ ἔξωθεν μόνον ἔχων προπαλαίοντα, ἀλλὰ καὶ ἐνδοθεν ὑφ' ἑαυτοῦ ἀναπτόμενον. Ἐγκειμένης γὰρ τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὴν ὄψιν τῆς θεαθείσης 15 καὶ εἰδωλοποιούσης αὐτὴν ἐν τῇ ψυχῇ ὁ πειρασμὸς αὖξει καὶ αἴρεται, ὃν αὐτοὶ ἑαυτοῖς διὰ τῆς θεᾶς ἀνήψαμεν. Λοιπὸν δὴ τοῦτο τὸ ἔμβρον τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τῷ χρόνῳ τρέφουσα καὶ διαπλάττουσα ἢ δεξαμένη καρδιά κνοφορεῖ τε καὶ ἀπογεννᾷ τὴν ἁμαρτίαν, ἧς ἐστὶν ὁ θάνατος ἀποτέλεσμα.

Ὅτι τό, «Εἰ ὁ ὄφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε» καὶ τὰ ἐξῆς ἀναπτύσσων, ὄφθαλμούς φησιν ἐνταῦθα τὸν Σωτῆρα τοὺς τῆς καρδίας αἰνίττεσθαι λογισμούς, ὃν ἐκκόπτεσθαι κελεύει, ὅταν εἰς ἁμαρτίαν ἀπάγῃ, ἐκκόπτεσθαι δὲ διὰ τοῦ ἐπιλογισμοῦ καταστελλόμενον καὶ ἀπορριπτούμενον τῆς ψυχῆς. Χεῖρα δὲ τὴν προᾶ- 25 ξιν δηλοῦν, ἣν, ἐπειδὴν εἰς ἁμαρτίαν τρέπηται, ἐκκόπτειν αὐτίκα χρὴ τῇ τῆς ἀρετῆς ὀξεῖα καὶ ταχεῖα ἐπαγωγῇ. Καὶ ὁ πούς δὲ τῶν ἐν τῷ βίῳ διαθημάτων καὶ τῆς πολιτείας τὴν κίνησιν ὑποδηλοῖ, ἣν, ὥσπερ καὶ τὴν χεῖρα καὶ τὸν ὄφθαλμόν, ἐκκόπτειν προσήκει, ἀγαθῇ κινήσει τὴν πονηρὰν διακόπτοντα. Οὕτω μὲν οὗτος παρὰ 30 τοὺς ἄλλους ἀναπτύσσειν ἔγνω τὸ ῥητόν, ἵσως συντελούσης αὐτῷ τῆς τοιαύτης ἀναπτύξεως εἰς τὴν κατὰ τῶν Ναυατιανῶν μάχην, οἳ ῥαδίως ἀφ' ἑαυτῶν τοὺς καὶ μικρόν τι παρασφαλέντας καὶ ἀπὸ

σὰ νὰ ἔχομε ἀρχίσει τώρα τίς καλές πράξεις, νὰ ἐννοοῦμε καὶ νὰ λέμε πάντοτε τὸ «σήμερον», μέχρι πού νὰ φτάσει τὸ τέλος τῆς ζωῆς μας. Γιατὶ πρέπει μέχρι τότε νὰ τρέχομε τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ καὶ ν' ἀντιμαχόμεστε τὸν ἀντίπαλο. Ὅτι λέγοντας ὁ ἀπόστολος, λέγει, «Εἶναι καλύτερο νὰ συνάψει κανεὶς γάμο, παρὰ νὰ βασανίζεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία»⁸⁹, ἐννοεῖ τὴν ἐπιθυμία πού ὀδηγεῖ στὴν ἀσέλγεια, λέγοντας ὅτι εἶναι καλύτερο νὰ ἀνακουφίσει κανένας μὲ τὸ γάμο τὴν ἀσθένεια τῆς φύσης του, παρὰ παρεκκλίνοντας μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἀνάψει ἢ φλόγα τῆς ἀσέλγειας.

Ὅτι τὸ «Κανένας ἀπὸ ὅσους ἀντιμετωπίζουν πειρασμούς νὰ μὴ λέγει ὅτι ὁ πειρασμός μου προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ»⁹⁰ καὶ τὰ ἐξῆς αὐτὸς κυρίως τὸ ἐκλαμβάνει γιὰ τὸν πειρασμὸ τῆς πορνείας. Γιατὶ λέγει, καθένας ἀπὸ τὴν ὄψη, ἀφοῦ δεχθεῖ τὴν ἐπιθυμία, προξενεῖ στὸν ἑαυτὸ του τὸν πειρασμό, πού τὸν πολεμᾷ ὄχι μόνον ἀπ' ἔξω ἀλλὰ τὸν φλέγει καὶ ἀπὸ μέσα του. Ὅταν δηλαδὴ ἐγκατασταθεῖ μέσα μας ἡ ἐπιθυμία ἀπὸ τὴν ὄψη ἐκείνης πού εἶδαμε, φτιάχνοντας τὸ εἶδωλό της μέσα στὴν ψυχὴ αὐξάνει καὶ μεγαλώνει ὁ πειρασμός τὸν ὁποῖο ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀνάψαμε στὸν ἑαυτὸ μας. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἔμβρυο τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν μὲ τὸν καιρὸ τρέφοντάς το καὶ διαπλάθοντάς το ἢ καρδιὰ πού τὸ δέχθηκε, τὸ κυοφορεῖ καὶ γεννᾷ τὴν ἁμαρτία, πού κατάληξή της εἶναι ὁ θάνατος.

Ὅτι ἐξηγώντας τὸν λόγο, «Ἄν ὁ δεξιὸς σου ὀφθαλμὸς σὲ σκανδαλίζει»⁹¹ καὶ τὰ ἐξῆς, ὀφθαλμὸς ἐδῶ, λέγει, ὁ Σωτῆρας ὑπονοεῖ τοὺς λογισμοὺς τῆς καρδιᾶς, τοὺς ὁποῖους διατάζει νὰ τοὺς ξεριζώνουμε ὅταν μᾶς παρασύρουν στὴν ἁμαρτία, καὶ νὰ τοὺς κόβομε καταστέλνοντάς τους μὲ δεύτερη σκέψη καὶ νὰ τοὺς ἀπορρίπτομε ἀπὸ τὴν ψυχὴ. Τὸ χέρι δηλώνει τὴν πράξη, πού ὅταν στραφεῖ στὴν ἁμαρτία πρέπει νὰ τὸ κόβομε ἀμέσως μὲ τὴ δυνατὴ καὶ ἀμεση ἐπέμβαση τῆς ἀρετῆς. Τὸ πόδι πάλι ὑποδηλώνει τὴν κίνηση τῆς πορείας καὶ τῆς πολιτείας μας στὴ ζωὴ, τὸ ὁποῖο, ὅπως τὸ χέρι καὶ τὸ μάτι, πρέπει νὰ τὸ κόβομε, διακόπτοντας μὲ ἀγαθὴ κίνηση τὴν πονηρὴ. Ἔτσι λοιπὸν διαπίστωσα ὅτι ἐξηγεῖ ὁ Εὐλόγιος τὸ ρητὸ ἀντίθετα πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ ἴσως νὰ τὸν βοηθᾷ ἡ ἐξήγηση αὐτὴ στὴ μάχη ἐναντίον τῶν Ναυαπιανῶν, πού εὐκολα θέλουν νὰ ἀποκόπουν ἀπὸ τὴν ὁμάδα

τῆς Ἐκκλησίας ἐκκόπτεσθαι βούλονται. Δεῖ οὖν, φησίν, ἀφελο-
 μένους τὸν τὰ ἐναντία βλέποντα ὀφθαλμὸν καὶ τὴν μεριζομένην
 πρᾶξιν καὶ κίνησιν εἰς τὸ πονηρὸν, μονοτρόπως ὁρῶντας καὶ
 πράττοντας τὸ ἀγαθὸν καὶ πρὸς αὐτὸ κινουμένους μόνον, οἷον
 5 μονόχειράς τε καὶ μονόποδας καὶ μονοφθάλμους εἰς τὴν τῶν οὐ-
 ρανῶν ἐπείγεσθαι εἰσελθεῖν βασιλείαν.

Ὅτι τὸ παρὰ τῷ Ἰῶβ εἰρημένον, «Μυρμηκολέων ὄλετο παρὰ
 τὸ μὴ ἔχειν βορᾶν», τὸν διάβολόν φησιν αἰνιγματίζειν. «Ὡς λέων
 μὲν προέρχεται ὠρούμενος καὶ τίνα καταπή ζητῶν», ἠττηθεὶς δέ,
 10 οὐκέτι ὡς λέων, ἀλλ' εἰς μύρμηκα συσταλεῖς, κατησχυμμένος ἀφί-
 σταται καὶ διόλλυται, βορᾶν ἐν ἀνθρώποις μὴ εὐρίσκων. Βορὰ δέ
 καὶ ἰσχύς τοῦ διαβόλου ἢ ἐν ἀνθρώποις εὐρισκομένη ἁμαρτία, ἧς
 ἀπούσης ἐκεῖνος ὄλλυται.

Ὅτι, φησίν, αὐτὸς ὁ διάβολος τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐπὶ τὰ
 15 ἁμαρτήματα προκαλεῖται, καὶ πάλιν αὐτὸς κατὰ τοῦ πεισθέντος
 αὐτῷ ἐκδικος γίνεται τοῦ Θεοῦ, ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητῆς παρὰ τῆς
 Γραφῆς ὀνομαζόμενος, ἐχθρὸς μὲν, καθότι ταῖς θείαις ἐντολαῖς
 ἀντινομοθετῶν πείθει τοὺς ἀνθρώπους ἀντὶ τῶν κρειττόνων τὰ
 χεῖρονα αἰρεῖσθαι, ἐκδικητῆς δέ, καθότι πάλιν αὐτὸς ἀναγκάζε-
 20 ται τὸν ἁμαρτήσαντα κολάζειν· «Παράδοτε», γάρ φησι, «τὸν τοι-
 οὔτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἐν
 τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου». Καὶ ὅρα λοιπὸν φιланθρωπίαν Θεοῦ καὶ
 κακίαν τοῦ διαβόλου. Ὁ μὲν Θεὸς τὸν ἁμαρτήσαντα θέλων κα-
 θᾶραι παραδίδωσι διὰ τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς ὡς δημίῳ τῷ δια-
 25 βόλῳ, ὁ δὲ ἔστηκε βουλόμενος ὡς λέων καταπιεῖν ὃν αὐτὸς ἔπει-
 σεν ἐξαμαρτεῖν, καὶ οὐκ ἔγνω ὅτι τὸ σῶμα παρεδόθη αὐτῷ οὐχὶ
 εἰς πανωλεθρίαν, ἀλλ' εἰς σωφρονισμόν, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ. Τῆς
 γὰρ ψυχῆς οὐδεμίαν ἐγχειρίζεται ἐξουσίαν, ὡς δέδεικται καὶ ἐπὶ
 τοῦ γενναίου Ἰῶβ. Καὶ γὰρ καὶ ἐπ' ἐκεῖνου, λαβῶν τῶν ἄλλων τὴν
 30 ἐξουσίαν, ἐπιτάττεται μὴ τολμηῆσαι ἄψασθαι τῆς ψυχῆς, τουτέστι

τους καὶ τὴν Ἐκκλησία αὐτοὺς ποὺ ἔστω καὶ λίγο μόνο παρεξέκλιναν. Πρέπει λοιπόν, λέγει, θγάζοντας τὸ μάτι ποὺ βλέπει τὰ ἀντίθετα, καὶ τὴν πράξη καὶ τὴν κίνηση ποὺ μοιράζεται στὸ πονηρό, νὰ βλέπομε καὶ νὰ πράττομε μονότροπα τὸ ἀγαθό, καὶ πρὸς αὐτὸ μόνο νὰ κατευθυνῶμαστε, καὶ σὰ νὰ εἶμαστε μονόχειρες καὶ μονόποδες καὶ μονόφθαλμοι νὰ ἐπειγόμεστε νὰ εἰσέλθομε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

“Ὅτι αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ στὸ βιβλίο τοῦ Ἰώβ, ὅτι ὁ Μυρμηκολέων πέθανε⁹² ἐπειδὴ δὲν εἶχε τροφή, ὑπαινίσσεται, λέγει, τὸν διάβολο. «Προχωρεῖ κατ’ ἐπάνω μας μὲ βρυχηθμοὺς σὰν λιοντάρι καὶ ζητώντας κάποιον νὰ καταβροχθίσει»⁹³. Ἄν ὅμως νικηθεῖ ὄχι πιὸ σὰν λιοντάρι, ἀλλὰ συρρικνωμένος σὲ μυρμηγκι, καταντροπιασμένος ἀπομακρύνεται καὶ χάνεται, ἐπειδὴ δὲν βρίσκει τροφή μέσα στοὺς ἀνθρώπους. Τροφή καὶ δύναμη τοῦ διαβόλου εἶναι ἡ ἁμαρτία ποὺ κυκλοφορεῖ στοὺς ἀνθρώπους· ὅταν αὐτὴ λείψει ὁ διάβολος ἀφανίζεται.

“Ὅτι ὁ ἴδιος ὁ διάβολος, λέγει, καὶ στὴν ἁμαρτία προκαλεῖ τὸν ἄνθρωπο, καὶ αὐτὸς πάλι ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τὸν ὑπάκουσε γίνεται ἀντίπαλος τοῦ Θεοῦ καὶ ὀνομάζεται ἐχθρὸς καὶ ἐκδικητὴς ἀπὸ τὴ Γραφή· ἐχθρὸς, ἐπειδὴ βάζει ἀπέναντι στὶς θεῖες ἐντολὲς ἀντίθετες δικές του καὶ πείθει τοὺς ἀνθρώπους νὰ προτιμοῦν τὰ χειρότερο ἀντὶ τὰ καλύτερα, καὶ ἐκδικητὴς (τιμωρός), ἐπειδὴ ὁ ἴδιος πάλι ἀναγκάζεται νὰ τιμωρήσει αὐτὸν ποὺ ἁμάρτησε· γιατί λέγει, «Παραδῶστε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο στὸν Σατανᾶ, πρὸς ὄλεθρο τῆς σάρκας του, ὥστε νὰ σωθεῖ τὸ πνεῦμα του τὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου»⁹⁴. Καὶ πρόσεχε φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ κακία τοῦ διαβόλου. Ὁ Θεὸς θέλοντας νὰ καθάρει αὐτὸν ποὺ ἁμάρτησε τὸν παραδίδει μέσω τῆς φωνῆς τοῦ Ἀποστόλου στὸν διάβολο ὡς δῆμιο, ἐνῶ ὁ διάβολος στέκεται σὰν λιοντάρι θέλοντας νὰ καταπιεῖ αὐτὸν ποὺ ὁ ἴδιος ἔπεισε ν’ ἁμαρτήσῃ, καὶ δὲν κατάλαβε ὅτι παραδόθηκε σ’ αὐτὸν μόνο τὸ σῶμα ὄχι πρὸς ὀλικὸ ὄλεθρο, ἀλλὰ πρὸς σωφρονισμό, γιὰ νὰ σωθεῖ τὸ πνεῦμα. Γιατὶ τῆς ψυχῆς δὲν τοῦ παραδίδεται καμμιὰ ἐξουσία ὅπως ἀποδείχθηκε καὶ στὴν περίπτωση τοῦ γενναίου Ἰώβ⁹⁵. Γιατὶ καὶ σ’ ἐκεῖνον, ἀφοῦ ἔλαβε ἐξουσία γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα, παίρνει ἐντολὴ νὰ μὴν τολμήσῃ ν’ ἀγγίξει τὴν ψυχὴ του, δηλαδή νὰ μὴν τοῦ ἀφαι

φρενῶν ἔκστασιν μὴ ἐπενεγκεῖν. Καὶ σημείωσαι, ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ
δικαίου Ἰὼβ καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμαρτηκότος ἐν Κορίνθῳ οὐ δέχεται τὴν
τῆς ψυχῆς ἐξουσίαν ὁ πονηρός, μᾶλλον μὲν οὖν ὑπερορίζεται αὐ-
τῆς. Παραδίδοται γὰρ αὐτῷ καὶ ὁ ἐν Κορίνθῳ, ἵνα, φησί, τὸ πνευ-
5 μα σωθῆ. Ἐμπεσὼν γὰρ ὁ ἡμαρτηκῶς τῷ πειρασμῷ εἰς ὄλεθρον
τῆς σαρκός, καὶ ταῖς ἀλγηδόσι τοῦ σώματος κατατροχόμενος,
ἐπιγνούς τε ἐκ ποίας ῥίζης αὐτῷ βλαστάνει τὰ ἀλγεινά, ἀναγκά-
ζεται καὶ μὴ θέλων μισῆσαι τὴν ἁμαρτίαν καὶ πρὸς τὴν ἐπιστρο-
φὴν δραμεῖν συνδιασώσασθαι τε τῷ σώματι τὴν ψυχὴν. Πῶς δὲ
10 ἔλαβεν ὁ Σατανᾶς τὴν ἐξουσίαν κατὰ τοῦ ἡμαρτηκότος; Ἀφορι-
σθέντος αὐτοῦ ἀπὸ πάντων, ἀπὸ τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς τῶν
φρικτῶν μυστηρίων κοινωνίας. Διὸ ἀξίως ἐπιτιμηθέντι καὶ πλη-
γέντι καὶ ἐπιστραφέντι πάλιν χαρισθῆναι αὐτῷ, ὧν ἐκεκώλυτο,
γράφει. Ὡς ἀξιωθέντος οὐκέτι οὐδὲ τὴν ἐξουσίαν εἶχεν ὁ Σατα-
15 νᾶς, ἣν περ εἰλήφει κατὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ.

Ὅτι φησί, τοὺς μὲν ἀφ' ἑαυτῶν ἐπιστρέφοντας εἰς μετάνοιαν
ἐναγκαλιζόμενος ὁ Κύριος ἀποδέχεται, τοὺς δὲ μὴ οἴκοθεν μετα-
νοοῦντας σωφρονίζων ἀνακαλεῖται. Καὶ ταύτην δὲ ἀναπτύσσων
τὴν ἔννοιαν ὁ ἀπόστολος λέγει. «Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ
20 ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ
σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν». Τὸ δέ, «ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ», οὐ-
χὶ τῷ ποιήματι λέγει (καλὸν γὰρ τὸ Θεοῦ ποίημα), ἀλλὰ κόσμον
νυνὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ λέγει πονηρίαν, τὰ σκάνδαλα τοῦ πονηροῦ
Διὸ καὶ ὁ Κύριός φησιν. «Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων
25 αὐτοῦ». Ὅτι τό, «Ἐπισκοποῦντες μὴ τις ὑστερῶν τῆς χάριτος τοῦ
Θεοῦ, μὴ τις ῥίζα κακίας ἐνοχλῆ» καὶ τὰ ἐξῆς, περὶ τῶν λογισμῶν
εἰρησθαι τῷ ἀποστόλῳ, φησί, τουτέστι μὴ τις ἢ λογισμὸς ἐν ὑμῖν
προσκεείμενος ἔτι τῷ διαβόλῳ καὶ ὑστερούμενος τῆς χάριτος τοῦ
Θεοῦ. Ὅταν γὰρ τις λογισμὸς ὥσπερ τις ῥίζα πονηρίας ἐγκεχω-
30 σμένος ἐν ἡμῖν ἢ, κἂν τοὺς πλείους δι' ἐπιστροφῆς ἐξερριζώσα-
μεν, ἀλλ' οὖν ἐκεῖνος ὑπολειφθεὶς κατὰ μέρος αὐξανόμενος καὶ

ρέσει τὴ φρόνησίν του. Καὶ σημείωσε, ὅτι καὶ στὸν δίκαιο Ἰωβ καὶ στὸν ἁμαρτωλὸ τῆς Κορίνθου δὲν παραδίδεται στὸν πονηρὸ ἢ ἐξουσία τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτήν. Γιατὶ παραδίδεται σ' αὐτὸν καὶ ὁ Κορίνθιος «Γιὰ νὰ σωθεῖ», λέγει, «τὸ πνεῦμά του». Ἄφου δηλαδή ἔπεσε αὐτὸς πρὸς ἁμαρτίαν στὸν πειρασμὸ πρὸς ὄλεθρο τῆς σάρκα, συνειδητοποιώντας, καθὼς βασανιζόταν ἀπὸ τοὺς σωματικούς πόνους, ἀπὸ ποιά ρίζα βλάσταναν τὰ ὀδυνηρά, ἀναγκάζεται καὶ χωρὶς νὰ θέλει νὰ μισήσει τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ στραφεῖ γρήγορα γιὰ νὰ σώσει τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ. Καὶ πῶς ἔλαβε ὁ Σατανᾶς τὴν ἐξουσία ἐναντίον ἐκείνου πρὸς ἁμαρτίαν; Μὲ τὸ νὰ ἀπομακρυνθεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς ἀπὸ ὅλα, καὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν φρικτῶν μυστηρίων. Γι' αὐτὸ γράφει, ἀφου ἐπιτιμήθηκε ὅπως τοῦ ἄξιζε καὶ δέχθηκε τὰ χτυπήματα καὶ ἐπέστρεψε, πάλι νὰ τοῦ χαρισθοῦν αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχε ἐμποδιοθεῖ, καὶ ὅταν ἀξιώθηκε αὐτὰ, δὲν εἶχε πιά ὁ Σατανᾶς οὔτε τὴν ἐξουσίαν πρὸς αὐτὸν εἶχε λάβει ἐπάνω στὸ σῶμα του.

“Ὅτι αὐτοὶ πρὸς ἐπιστρέφουν, λέγει, σὲ μετάνοια ἀπὸ μόνοι τους, τοὺς ὑποδέχεται ὁ Κύριος ἀγκαλιάζοντάς τους, ἐνῶ ἐκείνους πρὸς δὲν μετανοοῦν ὅμοια τοὺς καλεῖ ξανά κοντὰ τοῦ ἀφου πρῶτα τοὺς σωφρονίσει. Ἐξηγώντας ὁ Ἀπόστολος αὐτὴ τὴν ἔννοια λέγει· «Ἄν κρῖναμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ περνούσαμε ἀπὸ κρίση. Καὶ ὅταν κρινόμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο, διδασκόμαστε νὰ μὴν κατακριθοῦμε μαζὶ μὲ τὸν κόσμον»⁹⁷. Ἡ φράση, «Ὡστε ὄχι μαζὶ μὲ τὸν κόσμον», δὲν ἔννοεῖ τὸ δημιούργημα (γιατὶ εἶναι καλὸ τὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ κόσμον ἔννοεῖ τὴν πονηρίαν τοῦ κόσμου, τὰ σκάνδαλα τοῦ πονηροῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος λέγει· «Ἄλλοίμονο στὸν κόσμον γιὰ τὰ σκάνδαλά του»⁹⁸. “Ὅτι ὁ λόγος, «Ἐξετάζοντας μήπως κάποιος ὑστερεῖ στὴ χάρις τοῦ Θεοῦ, μήπως ἐνοχλεῖ κάποια ρίζα κακίας»⁹⁹ καὶ τὰ ἑξῆς, λέγει ὅτι εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο γιὰ τοὺς λογισμούς, δηλαδή μήπως ὑπάρχει κάποιος λογισμὸς πρὸς εἶναι ἀκόμα προσκολλημένος στὸν διάβολο, πρὸς μᾶς στερεῖ τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὅταν κάποιος λογισμὸς σὰν κάποια ρίζα πονηρίας εἶναι φυτεμένος μέσα μας, ἀκόμα καὶ ἂν ξεριζώσουμε τοὺς περισσότερους μὲ τὴν μετάνοια, ἐκεῖνος ὡστόσο ὑπολειπόμενος στὴ θέση του καὶ αὐξανό-

εἰς ἐπιφάνειαν προελθὼν ἐπικρατέστερος γίνεται, καὶ μαιίνει τοὺς ἄλλους τοὺς τὸ ἀγαθὸν μετιόντας λογισμούς. Ἐκκόπτειν οὖν παραινῆ πάσης ἁμαρτίας ῥίζαν, ἵνα διὰ πάντων ὁ ἄνθρωπος τὰς ἐντολάς Κυρίου ἀνενοχλήτως καρποφορῇ.

5 Ὅτι καὶ διὰ τῶν κυνῶν, φησὶν, ἡ παραβολὴ ἀπηνέστερον ἐλέγχει τὸν πλούσιον ἐκεῖνον, οὗ πρὸ τοῦ πυλῶνος ὁ Λάζαρος ἔρριπτο. Οἱ μὲν γὰρ κύνες οἰκτείροντες αὐτοῦ τὴν πολλὴν τάλαιπωρίαν, ὅπερ ἠδύναντο ποιεῖν, ἔπραττον περιλείχοντες καὶ οἶον ἀποσμήχοντες αὐτοῦ τὸ ἔλκος ταῖς γλῶσσαις, ὁ δὲ καὶ τῶν κυνῶν
10 περὶ τὸ ὁμόφυλον ἀπηνέστερος καὶ δι' αὐτῶν ἠλέγχετο τῶν κυνῶν. Διὰ τοῦτο κάκεινον τὸ πῦρ ἀδυσωπήτως μετέρχεται.

Ὅτι τὴν παραβολὴν τὴν περὶ τὸν γάμον καὶ τοὺς καλοῦντας καὶ τοὺς καλουμένους καὶ μὴ ὑπακούοντας καὶ τὰ ἄλλα τὰ περὶ αὐτὴν οὕτως ἀναπτύσσει, γάμον μὲν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, κα-
15 λοῦντας δὲ τέως τοὺς προφήτας, καλουμένους δὲ πρῶτον τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, οἳ οὐδὲ ἠθέλησαν εἰσελθεῖν. Ὅθεν ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς τὰ στρατεύματα αὐτοῦ, ἦτοι τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν, πάντας τοὺς μὴ ὑπακούσαντας ἐπὶ τὸ πιστεῦσαι τῷ κηρυττομένῳ Χριστῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν ἀπέσφαξε, καὶ τὴν πόλιν, ἦτοι τὰ Ἱεροσόλυμα,
20 ἐνεπύρισε πυρὶ. Καὶ λοιπὸν πέμπει δούλους ἑτέρους, ἦτοι τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἐξελθόντες εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς... τουτέστι τοὺς εὐτελεῖς καὶ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ ἀναξίους, ἦτοι τοὺς ἔτι διερριμμένους καὶ ποικίλη πλάνη Θεοῦ διαπεφραγμένους, τούτους καλοῦσι. Καὶ¹⁰⁰ ἢ οἱ δοκοῦντες οἰκεῖοι τῇ κλήσει
25 ὑπακούουσι. Καὶ μαθητεύουσιν ἀπόστολοι πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς. Ἐν δὲ τῇ συντελείᾳ· τότε γὰρ ὁ γάμος πληροῦται τῶν ἀνακειμένων, τότε καὶ τοὺς κεκλημένους ὁ βασιλεὺς φιλοινεῖ καὶ οὐδένα ἐξωθεῖ, πλὴν τοὺς οὐκ ἐνδεδυμένους ἔνδυμα γάμου, ἦτοι ὅσοι τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἔνδυμα οὐκ ἐνεδύσαντο διὰ τοῦ βαπτί-
30 σματος. Ὅσοι δὲ εἶχον τὸ ἔνδυμα καὶ ἡ καθαρὸν αὐτὸ ἀμφιέννυντο ἢ καὶ ῥυπώσαντες ἐλεημοσύνης καὶ τῆς μετανοίας ἀπεπλύναν-

100. Μᾶλλον λείπει, «οἱ μὴ οἰκεῖοι» ἔτσι τὸ ἀποδώσαμε.

μενος καὶ βγαίνοντας στὴν ἐπιφάνεια γίνεται πιὸ δυνατὸς καὶ μολύνει τοὺς ἄλλους λογισμοὺς ποὺ ἐπιδίδονται στὸ ἀγαθό. Συμβουλεύει λοιπὸν νὰ κόβομε τὴ ρίζα κάθε ἁμαρτίας, γιὰ νὰ καρποφορεῖ σὲ ὅλα ὁ ἄνθρωπος ἀνενόχλητα τὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου.

Ἔτσι καὶ μὲ τὰ σκυλιὰ, λέγει, ἡ παραβολὴ ἐλέγχει σκληρότερα ἐκεῖνον τὸν πλούσιο, στοῦ ὁποῖου μπροστὰ τὶς πόρτες εἶχε ριχθεῖ ὁ Λάζαρος. Γιατὶ τὰ σκυλιὰ, συμπαθώντας τον γιὰ τὴν πολλὴ ταλαιπωρία του, ἔκαναν αὐτὸ ποὺ μποροῦσαν νὰ κάνουν, γλείφοντας καὶ σκουπίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὶς γλῶσσες τους τὴν πληγὴ του, ἐνῶ ἐκεῖνος ἀποδεικνυόταν καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ σκυλιὰ ὅτι ἦταν σκληρότερος καὶ ἀπὸ σκυλιὰ ἀκόμα πρὸς τὸν συνάνθρωπό του. Γι' αὐτὸ καὶ ὄρμᾳ ἐναντίον του ἀδυσώπητη ἡ φωτιά.

Ἔτσι τὴν παραβολὴ τὴ σχετικὴ μὲ τὸν γάμο καὶ τοὺς καλοῦντες καὶ τοὺς καλούμενους ποὺ δὲν ἀνταποκρίνονταν στὴν πρόσκληση, τὴν ἐξηγεῖ ὡς ἑξῆς. Γάμος εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καλοῦντες εἶναι οἱ παλαιοὶ προφῆτες, καὶ καλούμενοι εἶναι πρῶτα οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸ Ἰσραήλ, ποὺ δὲν θέλησαν νὰ προσέλθουν. Γι' αὐτὸ ἔστειλε ὁ βασιλιάς τὰ στρατεύματά του, δηλαδή τὴ Ρωμαϊκὴ ἐξουσία, ἔσφαξε ὅλους ὅσους δὲν ὑποτάσσονταν καὶ δὲν πίστευαν στὸν Χριστὸ καὶ Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστὸ ποὺ κηρυσσόταν, καὶ τὴν πόλη, δηλαδή τὰ Ἱεροσόλυμα, τὰ παρέδωσε στὴ φωτιά. Καὶ τέλος στέλνει ἄλλους δούλους, δηλαδή τοὺς Ἀποστόλους, ποὺ βγῆκαν στοὺς δρόμους καὶ στοὺς φραγμούς, δηλαδή στοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀνάξιους γιὰ τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἦταν δηλαδή παραπεταμένοι ἀκόμα καὶ περιτριγυρισμένοι ἀπὸ κάθε εἶδος πλάνης ποὺ τοὺς ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ καλοῦν αὐτούς. Καὶ οἱ μὴ οἰκεῖοι παρὰ ἐκεῖνοι ποὺ θεωροῦνταν οἰκεῖοι, ὑπακούουν στὴν πρόσκληση, καὶ διδάσκουν οἱ Ἀπόστολοι πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς. Κατὰ τὴ συντέλεια, τότε ὁ γάμος γεμίζει ἀπὸ καλεσμένους, τότε καὶ ὁ βασιλιάς κερνᾷ τοὺς καλεσμένους του καὶ κανέναν δὲν ἀποκλείει, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν φοροῦν ἔνδυμα τοῦ γάμου, ἢτοι ὅσοι δὲν φόρεσαν τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας μὲ τὸ βάπτισμα. Καὶ οὔτε εἶχαν ἔνδυμα, ἀλλὰ καὶ εἶτε φοροῦσαν ἐκεῖνο τὸ καθαρὸ ἢ κι ἀφοῦ τὸ λέρωσαν καὶ τὸ ἔπλυναν μὲ τὴν ἔλεημοσύνη καὶ τὴ μετάνοια, τοῦ

το, καὶ εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσάγει καὶ φιλοφροσύνης τοῦ νυμφίου μετόχους ἀποφαίνει.

Ἐκ τοῦ ε' λόγου.

Ἔστι «Ἄλαλα γενηθήτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια, τὰ λαλοῦντα κα-
5 τὰ τοῦ δικαίου», ἄδει ὁ Δαβίδ· ταῦτὸν πράττειν φησὶ καὶ τοὺς ἐν
τῇ Ἀλεξανδρείᾳ Ναυατιανούς, κατὰ τῶν μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ
κενολογοῦντας παριστῶν· φησὶν ὅτι κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν
οὐκ ἂν ἔξουσιν ἀπολογία, οὐδὲ διαῖραι στόμα καὶ κινήσαι χεῖλη
δυνήσονται, ὅτι ἐν τῷ παρόντι κατὰ τῶν Χριστοῦ μαρτύρων τὴν
10 γλῶσσαν ἠκόνησαν. Ἔστι τὸ περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ χαλκέως
εἰρημένον παρὰ τοῦ ἀποστόλου, «Ἀλέξανδρος χαλκεὺς πολλά
μοι κακὰ ἐνεδείξατο· ἀποδώσει αὐτῷ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέ-
ρα», οἱ μὲν ἄλλοι τῶν Πατέρων οὐκ ἄρὰν εἶναι φασὶ τὸν λόγον,
ἀλλὰ μόνον ἀπόφασιν ὧν ἔμελλεν Ἀλέξανδρος πείσεσθαι ὑπὸ
15 Κυρίου. Οὗτος δὲ ἄρὰν ἀντικρὺς εἶναι φησὶ, καὶ ἐπενηνέχθαι Ἀ-
λεξάνδρῳ διὰ τὸ ἀμεταμέλητον καὶ ἀνεπίστροφον τῆς αὐτοῦ μο-
χθηρίας.

Ἔστι ὁ Δαβίδ, φησὶ, περὶ τῶν διὰ θλίψεως δικαιωθέντων λέ-
γων, «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀσῆα αὐτῶν, ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ
20 συντριβήσεται» δείκνυσιν ὅτι ζωτικὴν ἔχουσι, καὶ παρέχειν
ἐστὶν ἱκανὰ τοῖς προσιοῦσιν ἰάματα. Διὰ γὰρ τὰ αὐτὰ τὰ νῦν ὑπὸ
τοῦ Κυρίου φυλασσόμενα ὀσῆα, ἐνωθέντα ἀλλήλοις, ἀπολαμβάνει
τε τὴν οἰκείαν ψυχὴν, καὶ κοινωνεῖ τῶν ἐπάθλων, ἃ ἐν τοῖς
ἄθλοις ... καὶ πολλὰ μὲν ἐστὶ καὶ ἄλλα λαβεῖν εἰς ἀπόδειξιν, ἐνεῖ-
25 ναι δύνάμιν τινα τοῖς τῶν ἁγίων ὀστέοις, δηλοῖ δὲ καὶ ὁ νεκρὸς ὃν
οἱ κομίζοντες κατὰ τινα τῶν ἐχθρῶν ἐπιδρομὴν, μὴ δυνηθέντες
τῷ εὐτρεπισθέντι τάφῳ παραδοῦναι τῆς περιστάσεως αὐτοὺς ἐκ-
διαζομένης, τῷ τάφῳ ἔνθα τὰ ὀσῆα τοῦ ἀνθρώπου ἐτέθαπτο ...
Θεοῦ συγκατέθαψαν. Καὶ γὰρ ὁ νεκρὸς πελάσας τοῖς τοῦ προφή-
30 του λειψάνοις ... θᾶπτον λόγου τοῦ τάφου ἀνίσταται, καὶ δρόμα

ὁδηγεῖ στή νυφικὴ παστάδα καὶ τοὺς κάνει μετόχους τῆς χαρᾶς τοῦ νυμφίου.

Ἐκ τῶν λόγων.

Ἐπισημαίνει ὁ Δαβίδ ψάλλει, «Νὰ μείνουν χωρὶς λαλιὰ τὰ δόλια χεῖλη, ὅσα μιλοῦν ἐναντίον τοῦ δικαίου»¹⁰¹. τὸ ἴδιο, λέγει, ὅτι πράττουν καὶ οἱ Ναυατιανοὶ τῆς Ἀλεξάνδρειας, παριστάνοντάς τους νὰ ἀερολογοῦν ἐναντίον τῶν μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ. Λέγει ὅτι κατὰ τὴν μέλλουσα ἡμέρα δὲν θὰ ἔχουν τί ν' ἀπολογηθοῦν, οὔτε θὰ μπορέσουν ν' ἀνοιξοῦν τὸ στόμα τους καὶ νὰ κινήσουν τὰ χεῖλη τους, ἐπειδὴ ἀκόνησαν κατὰ τὸ παρὸν τὴ γλῶσσα τους ἐναντίον τῶν μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ. Ἐπισημαίνει αὐτὸ πού εἰπώθηκε γιὰ τὸν χαλκουργὸ Ἀλέξανδρο ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο, «Ὁ Ἀλέξανδρος ὁ χαλκουργὸς μοῦ προκάλεσε πολλὰ δεινά· ἃς τοῦ τὰ ἀποδώσει ὁ Κύριος ἐκείνη τὴν ἡμέρα»¹⁰², οἱ ἄλλοι Πατέρες λένε ὅτι ὁ λόγος δὲν εἶναι κατάρα, ἀλλὰ μόνο ἀναγγελία ἐκείνων πού ἐπρόκειτο νὰ πάθει ἀπὸ τὸν Κύριο ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπειδὴ ἔμεινε ἀμετανόητος καὶ δὲν ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν μοχθηρία του.

Ἐπισημαίνει ὁ Δαβίδ, λέγει, λέγοντας γιὰ κείνους πού διασώθηκαν μέσω τῶν θλίψεων, «Ὁ Κύριος φυλάγει ὅλα τὰ ὀστέα τους, καὶ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ συντριβεῖ»¹⁰³, μ' αὐτὸ δείχνει ὅτι ἔχουν ζωτικὴ δύναμη καὶ εἶναι ἰκανὰ νὰ παρέχουν θεραπείες σὲ ὅσους προσέρχονται. Γι' αὐτὸν τὰ τωρινὰ ὀστέα πού φυλάγονται ἀπὸ τὸν Κύριο ἐνωμένα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο θὰ ἀπολαύσουν τότε σωσμένη τὴν ψυχὴ τους καὶ θὰ καταστοῦν κοινωνὰ τῶν ἐπάθλων τῶν ἀγώνων τους. Καὶ εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ πού μποροῦμε νὰ λάβομε πρὸς ἀπόδειξη, ὅτι ὑπάρχει κάποια δύναμη σημαντικὴ στὰ ὀστέα τῶν ἁγίων, τὸ δηλώνει βέβαια καὶ ὁ νεκρὸς, πού ἐκεῖνοι πού τὸν μετέφεραν σὲ κάποια ἐπιδρομὴ τῶν ἐχθρῶν, ἐπειδὴ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν ἀποθέσουν στὸν εὐτρεπισμένο τάφο του, ἀφοῦ τοὺς βίαζε ἡ περίσταση, τὸν ἔθαψαν στὸν τάφο ὅπου ἦταν θαμμένα τὰ ὀστέα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ. Καὶ τότε ὁ νεκρὸς πλησιάζοντας τὰ λείψανα τοῦ προφήτη, ταχύτερα ἀπὸ ὅ,τι ὁ λόγος σηκώθηκε ἀπὸ τὸν τάφο καὶ τρέχοντας, ἀφοῦ ἔφτασε στὸ σπίτι, ἀποδεικνύεται ἔμψυχη στήλη καὶ ὡς ἀπόδειξη σὲ ἐκείνους

τὸν οἶκον καταλαβὼν ... ἐξετάζεται ἔμψυχος στήλη καὶ ἀπόδειξις τοῖς τῶν ἁγίων προτεθειμένος... καὶ πολλὰ ἄλλα.

“Οτι τὸ μὲν ἀφεθῆναι φασὶ τὰς ἁμαρτίας διὰ τοῦ βαπτίσματος, τῶν μὲν ἄλλων μακαρίζων τοὺς τοιούτους, τοῖς δὲ περιγίνεσται καὶ ἀφεθῆναι δι’ ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας. Εἰσὶ δ’ ἄλλοι τῶν Πατέρων οἱ ἄλλως τὴν τοῦ ῥητοῦ ποιοῦνται ἀνάπτυξιν. “Οτι φησὶν, οὗ μοι δοκῶ ἀκριδῶς λέγειν, ὅτι τρία τάγματα τῶν ἀνθρώπων ὁ ἀπόστολος μηνύει, ἐν μὲν τῶν μαρτύρων καὶ δικαίων, οὓς οὐ κρίνεσθαι δεομένους, ἀλλὰ κριτὰς αὐτοὺς ἀποφαίνει κατὰ τὸ 10 εἰρημένον φησὶν· «Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρίνουσιν;». Δεύτερον δὲ μὴ κρινομένων τῶν ἀσεβῶν τυγχάνει, τῶν μὴ λελατρευκότων Θεῶ· ἀναστήσονται μὲν γὰρ καὶ οὗτοι, εἰς κρίσιν δὲ οὐκ ἀχθήσονται ἀλλ’ εἰς κατάκρισιν· καὶ γὰρ φησὶ καὶ ὁ Δαβίδ· «Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει μετὰ κρινο- 15 μένων». Τρίτον δ’ εἶναι τάγμα ὃ θεοσεβεῖν μὲν ἠρετίσατο, πταισμασι δὲ πολλοῖς καὶ ἑτέροις ἐνέχεται, ὧν καὶ ἡ κρίσις ἔσται πρὸς ἀπολογία ἐκκαλουμένη ὧν ἕτεροι ἑτέροις ἐκοινώσαμεν.

Οὕτω μὲν ὁ Εὐλόγιος Ἄλλ’ οὐτε τὸ κριτὰς συγκαθεσθῆναι τῷ Χριστῷ ἀκριδῆς λόγος δίδωσιν, οὐτε τὸ μὴ πάντα παρασθῆναι τῷ θήματι· αἰεὶ γὰρ καὶ οἱ ἀσεβεῖς αὐτοκατάκριτοι. Ἄλλ’ οὖν λόγον ἀπαιτούμενοι τὴν κρίσιν ...οὔσι. Καὶ τὸ ἀποστολικὸν δὲ ῥητὸν οὐ συγκαθίζει Χριστῷ τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ κριτὰς ἔλεγχον τοῦ κόσμου καὶ κατάκρισιν τῶν ὅσοι μὴ κατ’ ἐκείνους ἐπολιτεύσαντο παρίστησιν ἔσεσθαι, ὥσπερ λέγεται καὶ ἐν τοῖς Εὐαγγελί- 25 οῖς Νινευίτας καὶ βασιλίτισσαν νότου τὴν τότε κατακρίνειν ἀπίστωσ ἔχουσιν τῷ Χριστῷ γενεάν.

“Οτι ὁ Δαβίδ τὰ τρία προσαγορεύει τάγματα διὰ τούτων τῶν ῥημάτων· «Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει». Ἴδου τὸ ἔσχατον τάγμα· «Οὐδὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλή δικαίων». Ἴδου τὸ 30 ἐχόμενον· «“Οτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων». Ἴδου, φησὶ, καὶ τὸ ἄριστον τάγμα. Καὶ τούτων ἕκαστον ἰδίαν ἔσχεν ἐκνενεμημένην αὐτῷ δι’ ὧν ἔπραξε χώραν.

ἀπὸ τοὺς ἁγίους πού τὸν εἶχαν τοποθετήσει προηγουμένως. Καὶ πολλὰ ἄλλα.

“Ὅτι τὸ ν’ ἀφεθοῦν, λέγει, οἱ ἁμαρτίες μὲ τὸ βάπτισμα [μακαρίζοντας αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, στοὺς ἄλλους] θὰ συμβεῖ αὐτὸ μὲ τὸ νὰ συγχωρηθοῦν αὐτὲς μὲ ἔξομολόγηση καὶ μετάνοια. Ὑπάρχουν ὅμως ἄλλοι Πατέρες πού ἐξηγοῦν διαφορετικὰ τὸ ρητό. Δὲν νομίζω, λέγει, ὅτι ἀκριβολογῶ, ὅτι ὁ Ἀπόστολος δηλώνει τρεῖς κατηγορίες ἀνθρώπων, μιὰ τῶν μαρτύρων καὶ τῶν δικαίων, πού δὲν χρειάζονται κρίση, ἀλλὰ ἀνακηρύττει αὐτοὺς κριτὲς σύμφωνα μὲ τὸ λόγο· “Δὲν γνωρίζετε ὅτι οἱ ἅγιοι θὰ κρίνουν τὸν κόσμο;»¹⁰⁴. Δεύτερη κατηγορία εἶναι τῶν ἀσεβῶν, ὅσοι δὲν ἔχουν λατρεύσει τὸν Θεό· θ’ ἀναστηθοῦν βέβαια κι αὐτοί, ἀλλὰ δὲν θὰ προσαχθοῦν στὴν κρίση, ἀλλὰ στὴν κατάκριση. Γιατὶ λέγει ὁ Δαβίδ· «Γι’ αὐτὸ δὲν θ’ ἀναστηθοῦν οἱ ἀσεβεῖς στὴν κρίση μαζί μ’ αὐτοὺς πού θὰ κριθοῦν»¹⁰⁵. Τρίτη κατηγορία εἶναι αὐτοὶ πού ἐπέλεξαν τὴν πίστη στὸν Θεό, ἀλλὰ εἶναι ἔνοχοι σὲ πολλὰ πταίσματα, καὶ ἡ κρίση θὰ γίνει γ’ αὐτοὺς καλώντας τους σὲ ἀπολογία γιὰ ὅσα πράξαμε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο.

Αὐτὰ βέβαια λέγει ὁ Εὐλόγιος, ἀλλὰ οὔτε συγκεκριμένα μιᾶ γιὰ κριτὲς πού θὰ καθίζουν μαζί μὲ τὸν Χριστό, οὔτε ὅτι δὲν θὰ παραστοῦν ὅλοι στὸ δικαστήριο· γιατί πάντοτε καὶ οἱ ἀσεβεῖς εἶναι αὐτοκατάκριτοι. Ἀλλὰ ἀντιμετωπίζουν τὴν κρίση ἐπειδὴ τοὺς ζητεῖται νὰ λογοδοτήσουν. Καὶ τὸ σχετικὸ ρητό τοῦ Ἀποστόλου δὲν καθίζει μαζί μὲ τὸν Χριστό ὡς κριτὲς τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ δείχνει ὅτι θὰ γίνει ἔλεγχος τοῦ κόσμου καὶ κατάκριση ὅσων δὲν ἔζησαν ὅπως οἱ ἅγιοι, ὅπως βέβαια λέγει καὶ στὰ Εὐαγγέλια, ὅτι οἱ Νινευῖτες καὶ ἡ βασίλισσα τοῦ νότου θὰ κατακρίνουν τὴν σύγχρονή τους γενιά πού δὲν πίστεψε στὸν Χριστό.

“Ὅτι ὁ Δαβίδ ὀνομάζει αὐτὲς τρεῖς τάξεις μὲ αὐτὰ τὰ λόγια. «Γιὰ αὐτὸ δὲν θὰ ἀναστηθοῦν οἱ ἀσεβεῖς πρὸς κρίση»¹⁰⁶. νὰ ἡ τελευταία τάξη. «Οὔτε οἱ ἁμαρτωλοὶ στὸ συμβούλιο τῶν δικαίων»¹⁰⁶. νὰ ἡ ἐπόμενη. «Γιατὶ γνωρίζει ὁ Κύριος τὴν πορεία τῶν δικαίων». Νὰ, λέγει, καὶ ἡ ἄριστη τάξη. Καὶ καθεμία ἀπὸ αὐτὲς ἔχει δικό της χῶρο πού τῆς ἔχει ἀπονεμηθεῖ σύμφωνα μὲ αὐτὰ πού ἔπραξε.

104. Α' Κορ. 6,2.

105. Ψαλμ. 1,5.

106. Ὅπ. π.

107. Ψαλμ. 1,6.

Ἐκ τοῦ ζ' λόγου.

Ἔστι ἐν τῷ ἕκτῳ λόγῳ ἐλέγχει τὸ φερόμενον Νανάτου ψευδο-
μαρτύριον, ὃ καὶ εἰς Νανάτον μὲν λέγει ἓνα ὄντα τῶν ὑπὸ Μακεδό-
νιον ἐπίσκοπον Ῥώμης τεταγμένων ὀκτὼ πρεσβυτέρων μόνον τὸ
5 μαρτύριον τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας διενεγκεῖν, τοὺς δὲ ἑπτὰ ἅμα
Μακεδονίῳ ἐπιθῦσαι τοῖς εἰδώλοις μεμαρτυρηκένοι δὲ σὺν αὐτῷ
μόνους ἐκ πάντων σχεδὸν τῶν τῆς δύσεως Χριστιανῶν Μάρκελλον
καὶ Ἀλέξανδρον ἐπισκόπους Ἀκυληΐας καὶ Ἀγαμέμνονα ἐπίσκο-
πον Τιβέρεως, οὓς ἅμα Νανάτῳ μετὰ τὸ μαρτύριον ἰδίᾳ συνοικου-
10 τας καὶ συνάγοντας μὴ ἀνέχεσθαι τοῖς ἐπιτεθυκόσι συνιεραῖσθαι.
Ἐπιθεῖναι τε τούτους αὐτῷ τοὺς ἐπισκοποῦντας τὰς χεῖρας, τὴν τῆς
Ῥώμης ἀρχιερατικὴν ἀξίαν τελεσιουργούσας Γενέσθαι δὲ τὸ μαρ-
τύριον Δεκίου μὲν καὶ Οὐαλλερίου Ῥωμαίων βασιλευόντων, Πε-
ρεννίου δὲ δουκηναρίου τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀπόνοιαν καὶ
15 τιμωρίαν ἐγκεχειρισμένου. Καὶ μαρτύριον ἐκεῖνο τὸ γράμμα τὴν
ἐπιγραφὴν ἔχει, οὔτε δὲ μάστιγας οὔτε ποιήνῃ ἢ βάσανον τὸν Ναυ-
άτον διενεγκεῖν ἀναγράφει. Καίτοι τῶν πώποτε ὠμότατον κατὰ
Χριστιανῶν γεγονότα Περέννιον ἀναγράφει, εἰς διαλέξεις περὶ
μαρτυρίου ἀλλοκότους Νανάτου τὴν μαρτυρίαν περικλείσας, οὔ-
20 τως αὐτὸν ἐξάγει τοῦ ζῆν, ὀνειρῶν ἄνθεσιν ἐστεφανωμένον.

Τοῦτο δὲ τὸ κακόπλαστον τε καὶ ἀδιάστατον γραμματίδιον
ἐν τῷ ἕκτῳ αὐτοῦ διελέγχει λόγῳ. Λέγει δὲ αὐτὸς τὸν Νανάτον
ἀρχιερατεύοντος Κορνηλίου Ῥώμης τὸν πρῶτον βαθμὸν τῶν δι-
ακόνων ἔχειν λαβόντα παρὰ Κορνηλίου, εἶναι δὲ τότε θεσμόν τῆ
25 Ἐκκλησίᾳ Ῥωμαίων τὸν ἀρχιδιάκονον τελευτῶντος τοῦ ἐπισκό-
που εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἀντιχειροτονεῖσθαι θρόνον· τὸν δὲ
Κορνήλιον θείᾳ ἐμπνεύσει τὸ φίλαρχον καὶ νεωτεροποιὸν ἀνά-
ξιον τοῦ τηλικούτου ἀξιώματος διορῶντα, εἰς πρεσβυτέρους
χειροτονήσαντα μετατάξαι, τὴν πάροδον αὐτῷ τὴν εἰς τὸν ἀρχι-
30 ερατικὸν θρόνον Ῥώμης παντελῶς ἀποκλείσαντα. Τὸν δὲ και-
ροφυλακήσαντα τὴν νομισθεῖσαν διατελεῖν. Κορνήλιος ἄλλα τε
τῶν ἡμαρτηκότων εἰλικρινῶς μετανοοῦντας, καὶ τοὺς ὅσοι προ-
σεκίνησαν εἰδώλοις, σπλάγγνοις πατρικοῖς ὀδυρόμενος προσε-

Ἐκτὸ βιβλίον.

Στὸ ἕκτο βιβλίον ἐλέγχει τὸ φημιολογούμενον ψευδομαρτύριον τοῦ Ναυάτου, τὸ ὁποῖον καὶ στὸν Ναυάτον ἀναφέρει, ἕνα ἀπὸ τοὺς ὀκτὼ πρεσβυτέρους τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Μακεδόνιου, ἐπισκόπου Ρώμης ὅτι αὐτὸς μόνον ὑπέφερε τὸ μαρτύριον γιὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ στὸν Χριστόν, ἐνῶ οἱ ἑπτὰ μαζὶ μετὰ τὸν Μακεδόνην θυσίασαν στὰ εἶδωλα. Μαρτύρησαν μαζὶ του μόνον ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς Χριστιανούς τῆς Δύσης ὁ Μάρκελλος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπίσκοποι Ἀκυληίας, καὶ ὁ Ἀγαμέμνων, ἐπίσκοπος Τιβέρεως, οἱ ὅποιοι μαζὶ μετὰ τὸν Ναυάτον συγκατοικοῦσαν καὶ λειτουργοῦσαν χωριστά, καὶ δὲν ἀνέχονταν νὰ συλλειτουργοῦν μετὰ ἐκείνους πού εἶχαν θυσίασει στὰ εἶδωλα. Αὐτοὶ οἱ ἐπίσκοποι τὸν χειροτόνησαν ἀσκώντας τὸ ἀρχιερατικὸ ἀξίωμα τῆς Ρώμης. Τὸ μαρτύριον ἐγένετο ὅταν βασίλευαν στὴ Ρώμῃ ὁ Δέκιος καὶ ὁ Βαλλέριος, καὶ εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ σκληρὴ δίωξις τοῦ στὸν Περέννιον τὸν δουκηνάριον. Ἐκεῖνο τὸ γράμμα ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν μαρτύριον, δὲν ἀναφέρει ὅμως οὔτε μαστιγώσεις οὔτε ποινὴν ἢ βασανιστήρια νὰ ὑπέφερε ὁ Ναυάτος. Μολονότι ἀναφέρει ὅτι ὁ Περέννιος ἦταν ὁ πλέον ὀμότατος ἀπὸ τοὺς διώκτες τῶν Χριστιανῶν, περιορίζοντας τὴ μαρτυρίαν του σὲ διηγήσεις ἀλλόκοτες γιὰ τὸ μαρτύριον τοῦ Ναυάτου, ἔτσι τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ στεφανωμένον μετὰ ἄνθη ὀνείρων.

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ κακοπλασμένον καὶ συνεχῆς γραπτὸ ἐλέγχει στὸ ἕκτο βιβλίον του. Λέγει αὐτός, ὅτι ὁ Ναυάτος εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν Κορνήλιον τὸν πρῶτον βαθμὸν μετὰ τῶν διακόνων, ὅταν ὁ Κορνήλιος ἦταν ἀρχιερέας τῆς Ρώμης, καὶ ἦταν τότε θεσμὸς στὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ῥωμαίων, ὅταν πέθαινε ὁ ἐπίσκοπος στὸ θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς νὰ χειροτονεῖται ὁ πρῶτος διάκονος. Ὁ Κορνήλιος ὅμως μετὰ θεῖαν ἐμπνευσίνην, διαβλέπωντας ὅτι ἡ φιλαρχία του καὶ τὸ νεωτεριστικὸν του πνεῦμα ἦταν ἀντίθετον εἰς ἕνα τόσο μέγαλον ἀξίωμα, τὸν χειροτόνησε καὶ τὸν ἔβαλε στὴν τάξιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀποκλείοντας τελείως τὴν ἀνοδίαν του στὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον τῆς Ρώμης. Ὁ Ναυάτος ὅμως καιροφυλακτοῦσε γιὰ εὐκαιρίαν, πού παρουσιάσθηκε ὅταν ὁ Κορνήλιος δεχόταν θρηνώντας μετὰ πατρικὴν εὐσπλαγχνίαν ὅσους ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀμάρτησαν μετανουοῦσαν εὐλαβικῶς, ἀκόμα καὶ ὅσους εἶχαν προσκυνήσει τὰ εἶδωλα. Αὐτὸ ὁ Ναυάτος βρῆκε πρόφασιν,

δέχετο. Τοῦτο ἐκεῖνος πρόφασιν θέμενος, ἐρράγη τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ Κορνηλίου κατηνθαδίσατο, καθαρὸς μὲν τοὺς ὅσοι αὐτῷ ἐπλήρουν τὸ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάσας σύνταγμα, Κορνηλιανούς δὲ τοὺς τὴν αὐτοῦ ὀδελυξαμένους φιλαρχίαν καὶ κατὰ
5 τῶν μετανοούντων ἀπόνοιαν. Κορνήλιον μέντοι τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον μετὰ ταῦτα καὶ καλλινίκῳ μαρτυρίου τέλει τὸν βίον ἀναλῦσαι ὁ ἀρχιερεὺς Ἀλεξανδρείας Εὐλόγιος ἀναγράφει.

Ἔστι δὲ τὴν φράσιν ὁ ἀνὴρ οὐ τῶν ἐπὶ παιδείᾳ δυναμένων ἢ συγγραφῇ ὄνομα ἔχειν, ὅς γε οὐδ' αὐτὸ τὸ σόλοικα καὶ ὑποβάρ-
10 βαρα γράφειν ἐνίοτε παραιτεῖται. Ἐν μέντοι τοῖς γραφικοῖς νοήμασι πολλαχοῦ οὐδὲ τῶν ἀρίστων ἀπολείπεται. Τὸ πιθανὸν δὲ καὶ ἡδύ, ὡς ἐν τοιαύτῃ φράσει, οὐκ ἀδύνατός ἐστιν ἐνεργάσασθαι.

Ἄ μὲν οὖν φιλολογουμένοις ἡμῖν καθ' ἑαυτοὺς εἰς ἀνάμνη-
15 σιν ἐλθεῖν συνηνέχθη, χωρὶς ὧν ἡ σπουδὴ καὶ μελέτη τέχνας φιλεῖ καὶ ἐπιστήμας ἐργάζεσθαι, ἀφ' οὗπερ τις αἴσθησις ἡμῖν ἀμηγέπη καὶ κρίσις λόγων ἐνεφύη μέχρι τῆς παρουσίας τῶν ἀνεγνωσμένων ὡς ἐν τύπῳ συνεκδόσεως, εἰς τοσοῦτον, οἷμαι, συνάγεται πλῆθος, τριακοσιοστῷ καὶ πεντεκαιδεκάτῳ μέρει προελθεῖν ἄχρι τῶν τρι-
20 ακιοσίων κωλυόμενον.

Σὺ δ', ὡς τῶν ἐμοὶ κεκοινωνηκότων μητρικῶν ὠδίνων ἐρασιμ-
ώτατε, εἰ μὲν ταύτην τὴν πρεσβείαν διανοοῦντα τὸ κοινὸν καὶ ἀνθρώπινον καταλάβοι τέλος, ἔχεις τὴν αἴτησιν τῆς ἐλπίδος οὐ διαμαρτοῦσαν, φιλίας τε ἅμα καὶ παραμυθίας ὑπόθεσιν καὶ ἀνάμνη-
25 σιν, καὶ δὴ καὶ ἀπαρχὴν καὶ τελευτὴν ἀφοσιουμένην τῶν σῶν κατὰ λογικὴν θεωρίαν αἰτήσεων τὴν ἐκπλήρωσιν. Εἰ δ' ἐκεῖθεν ἡμᾶς ἀνασωσάμενον τὸ Θεῖόν τε καὶ φιλόανθρωπον νεῦμα εἰς τὴν ἀλλήλων θέαν καὶ προτέραν ἀπόλαυσιν ἀποκαταστήσει, τάχα ἂν ἑτέρων ἐκδόσεων οὐκ ἐλαττόνων ἀρχὴ ταῦτα εἴη παραπλησίῳ τύ-
30 πῳ παρεχομένων σοι τὴν ὠφέλειαν.

Τέλος καὶ τῷ Θεῷ τῷ πανοικτίρμονι δόξα εἰς αἰῶνας αἰώνων. Ἀμήν.

ἀποκόπηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ φέρθηκε μὲ αὐθάδεια στὸν Κορνήλιο, ὀνομάζοντας καθαρὸς ἐκείνους πὺ μαζὶ τοῦ σχημάτισαν τὴν παράταξη κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ Κορνηλιανούς ἐκείνους πὺ εἶχαν σιχαθεῖ τὴ φιλαρχία τοῦ καὶ τὴ σκληρότητά τοῦ ἐναντίον ὅσων μετανοοῦσαν. Ὁ Εὐλόγιος ὅμως, ὁ ἀρχιερέας τῆς Ἀλεξάνδρειας, γράφει ὅτι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Κορνήλιος ἄφησε τὴ ζωὴ μὲ καλλίνικο μαρτυρικὸ τέλος.

Ὁ Εὐλόγιος δὲν ἔχει ὄνομα μεταξὺ τῶν δυτικῶν στὴ μόρφωση καὶ τὴ συγγραφή, ἀφοῦ δὲν ἀποφεύγει πολλές φορές νὰ πέφτει σὲ σολοικισμοὺς καὶ βαρβαρισμοὺς, στὰ Γραφικὰ ὅμως νοήματα σὲ πολλά σημεῖα δὲν ὑπολείπεται οὔτε ἀπὸ τοὺς ἄριστους. Τὸ πιθανὸ ὅμως καὶ τὸ εὐχάριστο, σὲ τέτοιου εἴδους λόγο, δὲν εἶναι ἀνίκανος νὰ τὸ ἐπιτύχει.

Ἀπὸ ὅσα λοιπὸν στὴν ἰδιωτικὴ μας φιλολογικὴ ἀπασχόληση ἐπιτύχαμε νὰ φέρομε στὴ μνήμη μας, ἐκτὸς ἐκεῖνα πὺ ἡ σπουδὴ καὶ ἡ μελέτη τοὺς γεννοῦν τὶς τέχνες καὶ τὶς ἐπιστῆμες, ἀπὸ αὐτὸ προέκυψε μιὰ γνώση κατὰ κάποιον τρόπο καὶ κρίση τῶν βιβλίων πὺ διαβάσαμε μέχρι τὴν παροῦσα σύντομη, σὰν μὲ μορφὴ τυπώματος, συλλογικὴ ἔκδοση. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἐκτείνεται σὲ τριακόσους δεκαπέντε συγγραφεῖς, περιορίσθηκε ὅμως κάτω ἀπὸ τοὺς τριακόσιους.

Ἀλλά, ἐσύ, ὁ πιὸ πολὺ ἀγαπημένος ἀπὸ ὅσους ὑπῆρξαν μέτοχοι τῶν μητρικῶν ὠδίνων, ἂν τὴν παρακλήσῃ σου αὐτὴ ἐνῶ σκέφτομαι μὲ προλάβει τὸ κοινὸ ἀνθρώπινο τέλος, ἔχεις τὴν αἴτησή σου νὰ μὴ ἀποτυγχάνει σὲ ὅ,τι ἤλπιζες θεμέλιο μαζὶ κι ἀνάμνηση φιλίας καὶ παρηγορίας, καὶ μάλιστα καὶ ἀπαρχὴ καὶ τέλος τῆς ἐκπλήρωσης τῶν αἰτήσεών σου πρὸς λογικὴ θεώρηση. Ἄν ὅμως μᾶς διασώσει ἀπὸ ἐκεῖ τὸ θεῖο καὶ φιλόανθρωπο νεῦμα καὶ μᾶς κάνει νὰ ξαναἰδωθοῦμε καὶ μᾶς ἀποκαταστήσει στὴν προηγούμενη ἀπόλαυση αὐτὸ θὰ γίνῃ ἴσως ἀρχὴ καὶ ἄλλων ὄχι μικρότερων ἐκδόσεων, ποὶ μὲ παραπλήσια μορφὴ θὰ σὲ ὠφελήσουν.

Τέλος καὶ στὸν πανεύσπλαχνο Θεὸ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Δευτερονόμιον		
1	26	348	4	2	378
2	7	340	25	5	324
	21-22	320	32	1	388
3	5	450			Ἰησοῦς Ναυῆ
	9	304			
	12	304	6	1	278
	14	306			Βασιλειῶν Α΄
	15	266.286			
	16	306	9	18	318
	17	308			Βασιλειῶν Γ΄
4	3-4	446			
	11	452	13	2 ἐ.	390
	24	452	17	6	446
6	3	452	19	20	372
	12	364			Βασιλειῶν Δ΄
7	7-8	446			
9	21-23	288	20	11	278
15	1	320			Ψαλμοὶ
19	22 ἐ.	448			
25	34	288	1	5	484
				6	484
			8	4	392
16	3 ἐ.	386	18	12	320
	13-14	390	30	19	482
29	1	270	31	1	448
				2	448
			32	6	296
8	23	320	33	21	482
12	6-7	332	35	12	320

38	6	360	53	6	264
44	11	318	61	11	356
47	10	374			Ἰερεμίας
	11	374			
48	5	318	2	28	364
50	12	382	11	3	364
71	7	356	23	33	380
76	2	264	38(31)	22	378
77	72	378			Ἰεζεκιήλ
96	1	374			
103	2	342	13	6	352
105	2	350			Δανιήλ
138	15	342			
143	5	308	3	20-23	288
				26	362
	Ἰώβ		10	12-13	360
1	8	316			Ματθαῖος
	12	476			
4	11	476	3	11	464
	Παροιμίαι Σολομῶντος			12	468
				17	326
3	9	468	5	12	320
	Σοφία Σολομῶντος			17	332
				29	474
7	1	340	7	6	352
	1-2	342	9	13	472
			12	26	374
	Ῥωθῆ			31	450
6	3	264	13	16	318
	Ἀμώς			24 ἐ.	468
				28-30	468
3	12	470	14	-	324
	Σοφονίας			13 ἐ.	390
			16	19	450
2	3	264	18	7	478
	Μαλαχίας			21	452
				22	452
4	2	300	19	28	322
	Ἡσαΐας		27	40	332
			28	9	264
1	2	388		18	374
46	13	356		19	454. 456
48	12	354			Μάρκος
	16	354			
53	1	356	5	22 ἐ.	296

6	—	324	1	42	266
	22-29	324	4	2	454
	Λουκάς			27	330
			8	23	274
1	20	326		44	280.354
	78	356	9	1	292.
2	34	332	10	11	284
	35	332		34	352
	36-37	230	13	10	456.462
3	8	464	14	10	352
	20	324	15	5	346
7	2	286	16	12	354
8	2	328		33	346
	41 ξ.	296	19	34	320
	42-48	298	21	15	472
10	19	392			
	22	282			Πράξεις
	26	272			
	30	272.274.448	2	37	464
12	18	392		38	464
13	7	270	6	10	272
15	11	282	7	58	270.
	17	284		60	270.
	20	284	8	1	268
	21 ξ.	390		24	464
	22	286	14	19	268
16	8	468	15	19	328
	9	392	19	5	456
	23	394			Ρωμαίους
	24	394			
18	10	276	1	16	372
	10 ξ.	446		17	372
	11	278	4	7	448
	35 ξ.	278		19	458
19	1	280	5	14	374
	8	280		21	374
	9	280	6	2	456
22	20	468		3	386
24	36	264	8	19	334
				20	358
			10	4	354
					Ἰωάννης
1	29	326	11	2	372
	39	264	15	6	448

Κορινθίους Α΄

1	10	356
4	5	478
5	5	476
6	2	322.484
7	9	474
8	2	322
10	27	462
11	26	468
	30	386
	31	478
15	6	386
	18	386
	20	386
	36	336
	51	386

Κορινθίους Β΄

4	4	450
5	17	370.380
12	9	380

Ἐφεσίους

2	6	352
4	9-10	356
6	20	268

Φιλιππησίους

2	7-8	328
3	13	472
	16	472

Κολοσσαεῖς

1	15	370
	18	370
3	9-10	384

Θεσσαλονικεῖς Α΄

4	13	386
	13-14	386

Τιμόθεον Α΄

1	15	448
---	----	-----

Τιμόθεον Β΄

4	14	482
---	----	-----

Ἑβραίους

5	12	460
6	1	460

1-2

3

4-6

10	26	468
----	----	-----

26-27

12	15	478
----	----	-----

Ἰακώβου

1	13	474
---	----	-----

Πέτρου Α΄

5	8	476
---	---	-----

Ἰωάννου Α΄

2	12	458
---	----	-----

13

458

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- Ἐαρώων 376.
 Ἐβδεναγῶ 362.
 Ἐβελ 368. 446.
 Ἐβραάμ 280. 320. 322. 394.
 Ἐβρων 262.
 Ἐγαθαρχίδης 8. 22. 32.
 Ἐγαθοκλῆς 420.
 Ἐγαθότης 94. 284. 286. 348. 364.
 Ἐγαλματοποιῖα 340. 342.
 Ἐγαμέμνων 422. 428.
 Ἐγανάκτησις 306. 312.
 Ἐγάπη 268. 272. 274. 286. 386.
 Ἐγέλιος ἐπίσκοπος Ναυαπιανῶν, 166.
 Ἐγενησία 94.
 Ἐγιασμὸς 356. 454.
 Ἐγνωμοσύνη 106. 296. 350. 364. 370.
 Ἐγρυπνία 338.
 Ἐδάμ 264. 274. 282. 304. 306. 308.
 340. 348. 350. 366. 368. 374.
 Ἐδικία 306. 392. 468.
 Ἐδόλιος 128.
 Ἐηδῶν 424.
 Ἐθανασία 348. 350. 370.
 Ἐθανάσιος ὁ Μέγας 142. 144. 146.
 150. 156. 158. 160. 162. 164. 166.
 172. 174. 176. 178. 180. 182. 184.
 186. 188. 190. 192. 194. 196. 200.
 202. 204*
 Ἐθηνᾶ 20. 32.
 Ἐθῆναι 10. 30. 226. 228. 240. 250. 252.
 256. 258. 436. 440. 442. 444.
 Ἐθνηαῖοι 88. 212. 226. 228. 236. 242.
 246. 248. 250. 252. 254. 260. 262.
 266. 430. 438. 440.
 Ἐιγιαλεῖς 438.
 Ἐίγινα 248. 256.
 Ἐίγυπτιοι 64. 142. 444.
 Ἐίγυπτος 8. 22. 40. 42. 60. 92. 136.
 140. 180. 194. 204. 386.
 Ἐιθίοπες 24. 26. 36. 40. 60.
 Ἐιθιοπία 10. 22. 54. 68. 70. 72. 92.
 Ἐίμορραγία 400.
 Ἐίρεσις 148. 150. 174. 182. 196.
 Ἐίρετικὸς 370.
 Ἐίσχινης 206. 224. 228. 230. 234. 244.
 246. 254. 438.
 Ἐίσχύλος 22.
 Ἐίσχύνη 128. 178. 388.
 Ἐίχμαλωσία 362.
 Ἐκακία 332.
 Ἐκάκιος 194. 168.
 Ἐκαστος 432.
 Ἐκολασία 282.
 Ἐκριδοφάγοι 60. 62.
 Ἐκρισίας 18.
 Ἐκτῆ (Ἐατικῆ) 436.
 Ἐκτυλος 424.
 Ἐκύλας 454.
 Ἐκυληῖα 486.
 Ἐλεξάνδρεια 68. 70. 138. 140. 140.
 146. 150. 160. 176. 178. 180. 182.
 184. 188. 190. 192. 194. 198. 202.
 172. 446. 454. 468. 482. 488.
 Ἐλεξανδρεῖς 160.
 Ἐλέξανδρος Ἐκυληῖας 486.
 Ἐλέξανδρος Ἐλεξανδρείας 138. 140.
 142. 144. 146. 150. 172. 174.
 Ἐλέξανδρος Κων/πόλεως 134. 142.
 146. 148. 156. 182.
 Ἐλέξανδρος Ἐφροδισειεύς 98.
 Ἐλέξανδρος, ὁ Μακεδῶν, 8. 26. 28.
 30. 34. 88. 160. 200. 202. 230. 232.
 246. 252. 254. 256. 260.
 Ἐλέξανδρος χαλκεὺς 482.
 Ἐλήθεια 160. 280. 290. 318. 354. 466.
 Ἐλιλαῖοι 82.
 Ἐλκιβιάδης 218.
 Ἐλκισις 16-18.
 Ἐλόνησος 232.
 Ἐλωεύς 14.
 Ἐμάρτημα, -τα 110. 120. 270. 292.
 314. 322. 368. 396. 448. 450. 452.

460. 476.
 ἁμαρτία 264. 268. 270. 280. 282. 318.
 320. 332. 340. 358. 368. 374. 384.
 386. 388. 394. 448. 450. 452. 458.
 468. 474. 476. 478. 484.
 ἁμαρτωλός, -οί 270. 318. 320. 324.
 326. 396. 448. 468. 472. 484.
 Ἄμμωνιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς 96.
 ἀμοιβή 118. 120. 338.
 Ἀμφιάραος 18.
 Ἀμφικτύονες 230.
 Ἀμφικτύων 236.
 Ἀμφισσεῖς 230.
 Ἀμφιτρύων 432.
 Ἀμφίων 426.
 ἀναγέννησις 284. 286.
 Ἀναγυράσιος 240. 254.
 ἀνάθεμα 174. 456.
 ἀνάληψις 344.
 ἀνάπλασις 348.
 ἀνάστασις 128. 264. 290. 332. 336. 338.
 334. 340. 348. 368. 370. 374. 386.
 452. 460.
 Ἀνδρέας, ἀπόστολος, 122. 262. 264.
 ἀνδρία 268.
 Ἀνδρόγεωσ 436.
 Ἀνδρόνικος 242.
 Ἀνδοκίδης 206. 218. 220.
 ἀνδραγάθημα 338.
 Ἀνδρόνικος 446.
 Ἄννα 320.
 Ἀνομία 448.
 Ἀντίκυρα 438.
 Ἀντίνος 444.
 Ἀντιόχεια 158. 160. 188. 196. 204.
 170. 286.
 Ἀντιοχεῖς 156.
 Ἀντίοχος, βασιλεύς, 162. 206. 164.
 266.
 Ἀντίπατρος 246. 248. 250. 254. 256.
 Ἀντιφῶν 206. 208.
 Ἀντωνῖνος, μάργυς, 126.
 ἀπάθεια 366.
 ἀπανθρωπία 394.
 ἀπάτη 176. 266.
 ἀπέχθεια 168.
 Ἄπις 176.
 ἀπιστία 128.
 ἀποκαραδοκία 334. 358.
 Ἀπολλῶς 454.
 Ἀπόλλων 20. 36.
 Ἀπολλωνία 34.
 ἀπολύτρωσις 460.
 ἀπόνοια 298. 352.
 ἀπώλεια 470.
 Ἄραβες 78. 80.
 Ἀραβία 10. 50. 68. 82. 86.
 Ἀραβισσός 300.
 Ἄρατος 426. 428.
 Ἄργος 10. 432. 440.
 Ἀρειανοὶ 156. 188. 192. 204. 290.
 Ἄρειος 140. 142. 144. 146. 148. 150.
 166. 178. 180. 182. 188. 190. 204.
 206. 168. 174. 176. 180. 182.
 Ἄρειος πάγος 246. 254. 438. 442.
 Ἀρεοπαγῖται 442.
 ἄρετή 114. 116. 118. 122. 156. 218. 274.
 318. 320. 332. 342. 376. 378. 474.
 ἄρετή καθαρτικὴ 110.
 Ἄρης 20. 434.
 Ἄρης Μακεδῶν 248. 252.
 Ἀριστογείτων 210. 232. 252-254. 256.
 Ἀρίμηνον 196.
 Ἀριστείδης 234. 238.
 Ἀριστόδημος 230.
 Ἀριστόνικος 246.
 Ἀριστοτέλης 96. 434.
 Ἀριστοφάνης 436.
 Ἀρκαδία 18.
 Ἀρμενία 166.
 Ἀρμόδιος 210.
 ἄρπαγή 280.
 Ἀρπάλεια χρήματα 436.
 Ἄρπαλος 246. 252. 258.
 Ἀρριανός 92.
 Ἀρσάκιος 396.
 Ἀρσένιος 182. 184. 186.
 Ἀρσινόη 74.
 ἀρχαιογονία 340.
 Ἀρχέλαος 22.

Ἄρχελαος, Ἄρειανός, 182. 188.
 Ἄρχεμορος 436.
 ἄρχιερωσύνη 310. 312.
 Ἄρχῖνος 216. 216.
 Ἄρχιος 248. 256.
 ἄσέβεια 132. 134. 140. 194. 200. 308.
 338. 350. 362. 364.
 ἄσέλγεια 474.
 Ἄσία 86. 92. 230. 246. 256.
 Ἄσκληπιάδης 212.
 Ἄσκληπιός 242. Ἄσπασιος 238.
 Ἄσσύριος, -οι 288.
 Ἄσταβάρας, ποταμός, 54.
 Ἄστέριος Ἄμασειας 268. 288.
 ἄσχημοσύνη 240.
 ἄσωτία 282.
 ἄσωτος 282. 284.
 Ἄταρνις (πόλις Θράκης) 420.
 ἄτιμία 284.
 Ἄτλαντις 20.
 Ἄτλας 14. 16. 18.
 Ἄτρεϋς 20.
 Ἄτρομητος, πατήρ Αἰσχίνου, 230.
 Ἄττική 18. 436. 442.
 Ἄττικοὶ 432. 434.
 Αὐγουστάλιος 192.
 Αὐῖς 18.
 Αὐταῖοι 42.
 Αὐταριάται 62.
 αὐτεξούσιον 116. 118.
 Ἄφαρεϋς 216. 218.
 ἄφθαρσία 310. 366. 370. 374. 480.
 Ἄφοδος 240.
 Ἄφροδίτη 20. 36. 74. 424.
 Ἄχαῖα 144. 438.
 Ἄχαιοὶ 438.
 Ἄχέρων 20.
 Ἄχιλλᾶς 138. 140.
 Ἄχιλλεϋς 14.

B

Βάαλ 362-364.
 Βαβυλῶν 314. 360.
 βάπτισμα 282. 284. 452. 454. 460. 462.

456. 458. 464. 466. 470. 484.
 Βαρδισάνης 8
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 450. 476.
 480.
 Βάσιλις 68.
 Βάταλος 250. 252.
 Βατμζομανεῖς 80.
 Βηθλεέμ 328.
 Βηρυτός 140.
 Βζύη 206.
 Βιθυνία 140. 202.
 βλασφημία 164. 364. 428. 448. 450.
 Βοιωτία 82.
 Βοιώτιοι 242.
 Βόξος 10.
 Βοπός 36.
 Βόσπορος 16.
 Βράδυλλις 420.
 Βυζάντιοι 254.
 Βυζάντιον 254.
 Βυθημανεῖς 78.

Γ

Γαβριήλ 360. 362.
 Γαῖνᾶς 310.
 Γαληνός 418.
 Γαλλία 180. 198.
 γαστριμαχία 338.
 Γεδρωσία 42. 50.
 γενεθλιαλογία 98.
 γένησις παρθενική 302.
 Γερμανίικεια 164.
 Γερραῖοι 78. 86.
 Γέτας 430.
 Γεώργιος, Ἄλεξανδρείας, 188. 194.
 198.
 Γηρυόνης 14. 200.
 Γλαύκιππος, πατήρ Ἑπερείδη, 252.
 Γλανκοθέα 230.
 Γλαυκος θελάσσιος 14. 18.
 Γομόρρα 322.
 Γοργίας ὁ Λοεντίνου 210. 212. 214.
 Γοργόνα 20.
 Γραπιανός 168.

Γρηγόριος Ἀλεξανδρείας 166. 188.
190.
Γρηγόριος Νύσσης 170.
Γρηγόριος ὁ Θεολόγος 170.
Γρηγόριος Ρώμης 122. 158. 160.
Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

Δ

Δαβὶδ 264. 320. 326. 342. 356. 360.
374. 382. 482. 484.
Δανιήλ 360. 362.
Δεδεβοὶ 80.
δειλία 304.
Δείναρχος 206. 234. 256.
Δεινίας 10.
δεισιδαιμονία 238.
Δέκιος 126. 486.
Δημέας 240.
Δημήτηρ 20. 218.
Δημήτριος 68.
Δημήτριος Μάγνης 248.
Δημήτριος, μεγαλομάρτυς, 132. 134.
Δημήτριος Φαληρεὺς 256.
Δημόκριτος
Δημοσθένης 34. 206. 212-214. 224.
226. 228. 230. 232. 234. 236. 238.
244. 246. 248. 252. 254. 256. 260.
262. 432. 438.
Δημοτελής 246.
Δημόφιλος 204.
Δημοφῶν 240.
διαβολή 182. 186. 476. 478.
διάβολος 392.
Δίδυμος 418. 434.
δικαιοκρισία 304.
δικαιοσύνη 268. 298. 300. 318. 326.
332. 356. 364. 372. 378.
δίκη 120.
Διογείτων 222.
Διόδοτος 246.
Διόδωρος, ἐπίσκοπος Ταρσοῦ
Διοκλητιανὸς 134. 136.
Διομήδης 424.
Διονύσιος 196.

Διονύσιος Ἀλικαρνασσεὺς 232. 428.
Διονύσιος, Ἀρεοπαγίτης, 160.
Διονύσιος, μάρτυς, 126.
Διονυσίου, ναός, 190.
Διόνυσος, τύραννος Σικελίας, 20.
210. 416-418. 430.
Διονύσιος, παποῦς Ὑπερείδης 252.
Διονύσιος, ὑπατικός, 176.
Διότιμος 242.
Διόφαντος 68.
διωγμὸς 138.
Δομετιανὸς 130.
δουλεία 358.
Δουλιχιεὺς 424.
Δούρειος 18.
Δρόμων 430.
δύναμις θεία 294. 344. 380.
δύναμις πρακτική 378.
δυσσέβεια 144. 146. 150. 170. 178.
184. 204. 362.
δυσσέβημα 200.
δυστυχία
δυσωπία
δωρεὰ 282. 344. 348. 458.
δωροδοκία 246.

Ε

Ἑβραῖος, -οὶ 274. 308. 458. 466.
Ἑζεκίας 278.
εἰδωλολατρία 324. 360. 362. 364.
εἰδωλομανία 362.
εἰκὼν Θεοῦ 472.
εἰλικρίνεια 144.
εἵμαρμένη 98. 100. 102. 104. 106. 110.
118. 122.
εἰρήνη 144. 176. 220. 230. 264. 316.
356. 380.
Εἰρήνη, ναός, 156. 170.
Εἰρήνη, σύννοικος παρθένος Σπυρί-
δωνος, 142.
Ἑκάβη 16.
Ἑκάλη 422.
Ἑκαταῖος 68.
Ἑλαμίται 328.

Ἐλάτεια 244.
 ἐλεημοσύνη 122. 278. 480. 280. 378.
 392.
 Ἐλένη 16.
 ἐλευθερία 288. 358. 386.
 Ἐλευσίνα 434.
 Ἐλευσίς 260.
 Ἐλεφαντίνη 36.
 Ἐλική 438.
 Ἐλισάβετ 326.
 Ἐλισσαῖος 288. 370.
 Ἐλλάδιος Βησαντινίου 416.
 Ἐλλάνικος 218.
 Ἐλλάς 28. 30. 34. 126. 144.
 Ἕλλην,- ες 16. 24. 28. 62. 64. 70. 82.
 130. 194. 198. 212. 248. 252. 286.
 336. 444.
 Ἐλλησποντος 16.
 ἐλπὶς 272. 334. 350. 346. 386.
 Ἐλύμας 280.
 ἐνανθρώπησις 356.
 ἐνέργεια 108.
 ἐντυχία 370. 372.
 Ἐνώχ 350. 368.
 Ἐξακουστουδιανός 126.
 ἐξομολόγησις 270. 486.
 ἐξουσία 374. 376.
 Ἐπαμινώνδας 30.
 Ἐπαφρόδιτος 432.
 ἐπιβουλή 302.
 ἐπιγαμία 324.
 ἐπίγνωσις 322. 460. 466.
 ἐπίγνωσις ἀληθείας 466.
 ἐπιθυμία 474.
 Ἐπίχαρμος 422. 434.
 Ἐρινύες 440.
 Ἐρμῆς 218. 220. 382.
 Ἐρμείας 420.
 Ἐρμησιάναξ 32.
 ἔρμογένης, στρατηλάτης, 160.
 Ἐρμων 226.
 Ἐρυθρὰ θάλασσα 8. 10. 12. 36. 442.
 Ἐρύθρας 12.
 ἐρωτικός 110.
 Ἐσπερίδες 430.

Ἐτεοβουτάδης 258.
 Εὐα 264. 304. 324. 332.
 Εὐαγόρας 216.
 Εὐάγριος 204.
 Εὐβοεῖς 242.
 Εὐβοία 254.
 Εὐβουλίδης 242.
 Εὐβουλος 230.
 εὐγένεια 368.
 εὐδαιμονία 256.
 εὐδοκία 376.
 Εὐδόξιος Γερμανικείας 164. 196. 198.
 204.
 εὐεργεσία 298. 348. 358. 370.
 εὐζωία 106.
 Εὐζώιος 148. 196. 198.
 Εὐήθιος Ἐφέσου 170.
 εὐκαρπία 298.
 εὐλάδεια 298. 440.
 Εὐλόγιος Ἀλεξανδρείας 446. 450.
 456. 468. 486. 488.
 Εὐμενίδες 440.
 Εὐριπίδης 22.
 Εὐρώπη 94.
 εὐσέβεια 130. 132. 136. 144. 150. 158.
 164. 166. 168. 172. 174. 186. 196.
 202. 272. 274. 312. 320. 362.
 Εὐσέβιος πραιπόσιτος, 150. 182.
 Εὐσέβιος 160. 196.
 Εὐσέβιος, Νικομηδείας 140. 144. 158.
 174. 176. 178. 180. 182. 188.
 Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου
 Εὐστάθιος Ἀντιοχείας 204. 206.
 εὐταξία 94.
 Ἐφεσος 316.
 Εὐημία (ἀγία) 290.
 Εὐφορίων 430. 432.
 εὐφροσύνη 140.
 εὐχαριστία 370.
 Ἐφεσος 126. 130. 330. 454.
 Ἐφιάλης 20.
 Ἐφορος ὁ Κυμαῖος 212.
 ἔχθρα 52. 302. 380.

Ζ

Ζακχαῖος 278. 280.
 Ζαχαρίας, πατήρ Ἰωάννου, 326.
 Ζαχαρίας Ρώμης 126.
 Ζεύξιπος 160.
 Ζεὺς, -Διὸς 24.
 Ζηνοβία 238.
 Ζήτης ὁ Βορέοε 424.

Η

Ἡγησίας 28. 34.
 Ἡγίσιππος 232.
 ἦδονή 24. 26. 224. 292. 332. 400.
 Ἡλίας 288. 350. 368. 370. 372. 446.
 Ἡλιος δικαιοσύνης 298. 300.
 Ἡρα 22.
 Ἡρακλῆς 16. 22. 82. 436.
 Ἡρώδης 324.
 Ἡρωδιάς 324.
 Ἡσαΐας, προφήτης, 264. 352. 354.
 356. 378. 388.
 Ἡσίοδος 14. 20. 22. 444.
 Ἡσύχιος, πρεσβύτερος, 262. 326.
 Ἡφαιστος 20. 22.

Θ

Θαμουδηνοὶ 80.
 θάνατος 384. 386.
 θαυματουργία 290. 298.
 Θεαίτητος 110.
 Θεόγνιος Νικαίας 140. 178.
 θεογνωσία 298. 360. 362.
 Θεοδέκτης 212.
 Θεοδόσιος, αὐτοκράτωρ, 126. 128.
 Θεοδόσιος Ἰσπανίας 168.
 Θεοδώρητος 310.
 Θεόδωρος, ἐπίσκοπος Αἰγέων, 128.
 Θεόδωρος Ἐρχι(θέως) 212.
 Θεόδωρος ὁ Θράξ 162. 178.
 θεολογία 308.
 θεοποιεῖσθαι 364.
 Θεόπομπος ὁ Χῖος 212.

Θεοτόκος 330.
 Θεόφραστος 256. 258. 396. 398.
 Θεσσαλία 144. 436.
 Θεσσαλονικεῖς 132. 134. 162.
 Θεσσαλονίκη 132. 138.
 Θέτις 20.
 Θετταλοὶ 436.
 Θεωνᾶς 140.
 Θῆβαι 28. 30.
 Θηβαῖοι 14. 22. 30. 32. 34. 242.
 Θηβαῖς 34. 36. 202.
 Θηραμένης 212.
 Θηριππίδης 240.
 Θησεὺς 432.
 θλίψις 318. 482.
 Θοινίς 36.
 Θουκυδίδης 208. 216. 240.
 Θράκη 34. 144. 160. 206.
 Θρασύβουλος 220. 226.
 Θρασυκλῆς 262.
 θρησκεία 346.
 Θριάσιος 242.
 Θυέστης 20.
 θυμηδία 162.
 θυμὸς 134. 306.
 θυσία 332. 446. 466. 468.
 θυσία ἀληθινή 466.
 θυσία μυστική 466.
 Θωμᾶς 328. 348.

Ι

Ἰακώβ 394.
 Ἰάειρος 296.
 Ἰάκωβος 326. 328. 346.
 Ἰάμβλιχος 126.
 Ἰάσων 430.
 Ἰδη 436.
 ἰδρῶς 412. 414.
 Ἰεζεκιήλ 352.
 Ἰερεμίας 362.
 Ἰεροκλῆς 94.
 Ἰεριχώ 272. 274. 278. 280. 448.
 Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 158. 174.
 176. 178. 194. 262. 272. 274. 326.

322.330. 362. 378. 388. 480.

- Ἱερουσαλήμ νέα 328.
 Ἱερωσύνη 310. 462.
 Ἱησοῦς Ναυῆ 278.
 Ἰλιγγος 400. 404.
 Ἰλλυριοὶ 420.
 Ἰλλυρικόν 134. 144.
 Ἰμέραιος 246.
 Ἰνδοὶ 420.
 Ἰνδὸς (ποταμὸς) 88.
 Ἰόλας 254.
 Ἰουδαία 388.
 Ἰουδαῖοι 276. 280. 290. 296. 324. 332.
 352. 356. 372. 386. 458. 460.
 Ἰούδας 362.
 Ἰούδας, προδότης, 268.
 Ἰουλιανὸς 196. 198. 200. 202.
 Ἰούλιος Ρώμης 160. 158. 188. 190.
 192.
 Ἴπποκράτης 210. 434.
 Ἰσαὰκ 288. 394.
 Ἰσαῖος 206. 212. 228. 240.
 Ἴσθμα 436.
 Ἴσθμὸς (Κορίνθου) 436.
 Ἴσις 80.
 Ἰσοκράτης 206. 210. 214. 230. 240.
 236. 238. 244. 252. 258.
 Ἰσπανία 168.
 Ἰσραήλ 322. 354. 360. 362. 372. 456.
 480.
 Ἰσραηλῖται 456.
 Ἰσχύρας 174. 176. 178. 180. 190.
 Ἰταλία 124-126. 162. 164. 196.
 Ἰὼ 16.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς) 130. 330.
 356. 450. 458.
 Ἰωάννης, μάρτυς, 126.
 Ἰωάννης, Πρόδρομος, 268. 274. 302.
 324. 452. 454. 456.
 Ἰωάννης Φιλόπονος
 Ἰωάννης Χρυσόστομος 310. 312. 314.
 316. 318. 326. 368.
 Ἰὼβ 316. 476. 478.
 Ἰωβιανὸς 200. 202. 204.
 Ἰωνᾶς 316.

Κ

- Κάδμος 18.
 Κάθαρσις 454.
 Καικίλιος ὁ Σικελιώτης 206. 208. 210.
 224. 230.
 Κάιν 446. 452.
 Καινεὺς 16.
 Καισάρεια 180.
 κακία 104. 106. 108. 116. 118. 268. 302.
 304. 328. 330. 364. 392. 476. 478.
 κακούργημα 346.
 κακουργία 220. 296.
 Καλάνδαι 384.
 Καλαβρία 248.
 Καλλικλεὺς 438.
 Καλλίμαχος 234. 422. 428. 430.
 Καλλιστῶ 262.
 καλοκαγαθία 244.
 Καλυψὼ 14.
 Κάλχας 428.
 καμηλοπάρδαλις 70.
 Καππαδοκία
 Κάρβαι 82.
 Καρία 70.
 Καρίων 430.
 Καρμανία 42. 88.
 Κασανδρεῖς 82
 Κάσανδρος 26. 256. 258.
 Καταγώγιον εἰδωλολατρικὴ τελετή,
 130.
 κατακλυσμός 452.
 κατάνυξις 270.
 Κένταυρος 14. 16.
 Κέρβερὸς 14.
 Κερκίδας 434.
 Κερκυραῖοι 242.
 Κέφαλος ὁ Λυσανίου 226.
 κῆπος, ζῶν, 70. 72.
 Κηφανία 10.
 Κηφᾶς, Πέτρος, 266.
 Κηφεὺς 10.
 Κιλικία 198.
 Κίρκη 14.
 Κίρρα 436.

Κλαύδιος 238.
 Κλέαρχος 226.
 Κλεισοκαῦρις 122.
 Κλεοβούλη, μήτηρ Δημοσθένους, 238.
 Κλεόχαρης 218.
 Κοθωκίδης 230.
 κοίμησις (θάνατος) 386.
 κολακεία 148.
 Κολλυτεὺς 252.
 Κολοβοὶ 64.
 Κόνων 212.
 κόπος 404.
 Κοπτὸς 36.
 Κορίνθιοι 242. 256. 426. 436. 478.
 Κόρινθος 210. 256.
 Κορηλιανοὶ 488.
 Κορνήλιος Ρώμης 450. 486. 488.
 Κορτία 36.
 Κουδρούβη 140. 144. 190.
 Κουκουσὸς 166.
 Κράνων 254.
 Κρήτη 18. 204. 246. 436.
 κρίσις θεία 106. 110. 118. 120. 290.
 Κτησιφῶν 230. 246.
 Κύξικος 170.
 Κύθνιος 432.
 Κύκλωψ 14.
 Κυναμογλοὶ 62.
 Κυνοκέφαλοι 70.
 Κύπριοι 220. 216.
 Κύπρος 220.
 Κύριλος Ἱεροσολύμων 170. 194.
 Κύρος Ἀντινοπολίτης 446.
 Κωνσταντία, ἀδελφὴ Κωνσταντίνου, 148.
 Κωνσταντῖνος 134. 136. 138. 140. 160. 164. 166. 168. 170. 174. 176. 180. 148. 150. 156. 158. 190. 300.
 Κωνσταντῖνος, ἀδελφὸς Κωνσταντίνου, 188.
 Κωνσταντινούπολις 166. 180. 142. 156. 180. 182. 192. 196. 198. 200. 202. 204. 310.
 Κωνστάντιος, υἱὸς Μ. Κων/τίνου,

150. 156. 158. 160. 162. 164. 166. 168. 182. 186. 188. 190. 192. 194. 196. 198. 200.

Κωνστάντιος, πατὴρ Μ. Κωνσταντίνου, 134. 156.

Κώνστας 164. 166. 182. 188. 190.

Λ

Λάβδα 426.

Λαγίσκη 218.

Λάγος 8.

Λάζαρος 300. 302. 308. 370. 394. 480.

Λαιανίτης κόλπος 78.

Λαιμόν ὄρο· 80.

Λαῖς 436.

Λαιστρυγόνας 14.

Λακεδαιμόνιοι 212. 218.

Λακεδαίμων 220.

Λαοδάμας 212.

Λαομέδων 20.

Λαπίδης 16.

Λεόντιος, ἐπίσκοπος Ἀραβισσοῦ, 134. 300.

Λεπτίνης 238.

Λευίτης 276.

Λεωγόρας 220. 218.

Λήδας 16.

λήμμα 380.

Λῆμνος 22.

ληστής 390.

Λιβάνιος 236. 250.

Λιβέριος 170. 196.

Λιδύη 14. 16. 22. 54. 62. 140. 194.

Λικίννιος 136. 138. 148. 444.

λιποψυχία 398. 400.

Λογγίνος, κριτικός, 238.

λογεῖον 376.

λογισμοὶ ἐμπαθεῖς 474.

λοιδορία 178. 192.

Λουκᾶς 268. 282.

Λούκιος 200.

Λούκιφερ 196.

λουτρὸν παλιγγενησίας 284. 384.

Λυαῖος 132.

Λυκία 70.
 Λύκοι, κάτοικοι Αιγύπτου, 36.
 Λυκούργος 206. 234. 252. 258. 260.
 262.
 Λυκόφρων 258. 262.
 λύπη 400.
 Λυσίας 206. 210. 212. 214. 216. 220.
 222. 224. 226. 228. 224. 226. 228.
 232. 236.
 Λυσικλεύς 252.
 Λυσίμαχος 26.216.
 Λώτ 448.

M

Μαγδαληνή 328. 330.
 Μαγνέντιος 166. 194.
 Μαιωνίτις λίμνη 68.
 Μακάριος, πρεσβύτερος, 174. 176.
 178.
 Μακάρων νήσοι 20.
 Μακεδόνες 32. 246. 254. 256.
 Μακεδονία 32. 144. 164. 256.
 Μακεδόνιος 156. 160. 162. 164. 166.
 168. 178. 248. 486.
 Μαλαχίας 298.
 μαμωνᾶς 392. 468.
 μαμωνᾶς ἀδικίας 470.
 Μανιχαῖοι 392.
 μάννα (τὸ) 388.
 Μαντιναῖον 168.
 Μαξέντιος 136. 138.
 Μαξιμιανός 126. 132. 136. 142. 444.
 Μαξιμῖνος 300.
 Μάξιμος Ἱεροσολύμων 158. 182. 194.
 Μαρᾶς ὁ Σύρος 164.
 Μαρεώτης 174. 178. 190.
 Μάρης Χαλκηδόνος 99. 142. 164.
 178. 200.
 Μαρία Μαγδαληνή 328.
 Μαρία, μυροφόρος 330.
 Μάρκελλος 486.
 Μαρκιανός Λαμπάκου 170.
 Μάρρος 126.
 Μάρτιμος 126.

ματαιότης 358. 360.
 Μαρτύριος Μοψουεστίας 164.
 Μαυρίκιος 446.
 Μεγακλείδης 216.
 μεγαλόνοια 210.
 μεγαλουργία 294.
 Μέγαρα 226.
 Μεγαρίς 436.
 Μεδιόλανον 196.
 Μειδίας 234. 238. 240. 254.
 μέθη 324. 338.
 Μεθώνη 34.
 Μελικέρτης 436.
 Μελέτιος Ἀντιοχείας 170. 174. 196.
 202. 204.
 Μελχισεδέκ 462.
 Μέμφις 36.
 Μένανδρος 418.
 Μενέλαος 18.
 Μενέσαιχος 246. 262.
 Μερόη 54.
 Μέταλος Συρακούσιος 430.
 μετάνοια 268. 270. 284. 286. 290. 372.
 386. 390. 448. 450. 452. 458. 460. 462.
 464. 466. 472. 478. 480. 486.
 μεταστοιχείωσις 370.
 μετενσωματοῦσθαι 96.
 Μηδείας 18.
 Μηδία 62.
 Μῆδοι 12. 26. 42. 328.
 Μηρμηκολέοντες 68.
 Μητροφάνης, Κωνσταντινουπόλεως,
 134. 142. 144. 146.
 μαιφονία 132. 186. 196. 364.
 μίασμα 364. 366.
 Μίδας 430.
 Μίθρας 198.
 Μιναῖοι 78.
 Μίνως 18.
 Μινώταυρος 14.
 Μισάχ 362.
 Μιχαήλ 360.
 Μνησιπτόλεμος 224. 234.
 Μόδεστος Ἱεροσολύμων 328. 330.
 μοιχεία 184. 382.

Μολύκριον 436.
 Μουλβία 138.
 μοχθηρία 482.
 Μοψουεστία 164.
 Μοψουκρήνη 198.
 Μυσία 224.
 μυστήριον 282. 302. 456.
 μυστήρια φρικτά 478.
 Μωσῆς-Μωυσῆς 268. 274. 290. 298.
 320. 360. 374. 376. 388.

N

Ναβουχοδονόσορ 362.
 Νάρκισος ὁ Κίλιξ 162.
 Ναυατιανοὶ 166. 446. 448. 462. 464.
 466. 482.
 Ναυάτος 168. 450. 458. 462. 468. 486.
 Ναυσικλῆς 242.
 Νεαίρας 236.
 Νεῖλος 36. 54. 74. 332. 444.
 νέκρωσις 334.
 Νέμεα 336.
 Νεοπτόλεμος 18. 242.
 Νέρβας 130.
 Νέρων 130.
 Νέστωρ 208.
 Νηρείδες 14.
 Νηρεὺς 14.
 Νήσσα 78.
 νηστεία 288. 290. 330. 338.
 Νίκαια 140. 158. 164. 170. 192.
 Νικάνδρος 428.
 Νικοκλῆς 216.
 Νικομήδεια 140. 178. 180. 204.
 Νινευίται 484.
 Νιόδη 14.
 Νουμηνία 432.
 Νῶε 288. 368. 394. 446.

Ξ

Ξανθία 430.
 Ξάνθιππος, πατήρ Περικλέους, 226.
 Ξενοκράτης 260.

Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου 212. 428. 434.
 Ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ κακοῦ
 390.

O

Ὀδέναθος 238.
 Ὀδυσσεὺς 14. 16. 18. 422.
 οἰκονομία 292. 356. 374. 454.
 ὀλιγαρχία 220.
 Ὀλύνθιοι 30. 32. 34. 238.
 Ὀλυνθος 28. 34.
 Ὀμηρος 22. 112. 418. 426. 428.
 ὁμολογία πίστεως 470.
 ὁμόνοια 144.
 ὁμοούσιον 158. 160. 164. 166. 168.
 170.
 ὁμοφροσύνη 170.
 ὄργη 134. 182. 368. 390.
 Ὀρθαγόρας 420.
 Ὀρθοδοξία 202.
 ὄρκος 324. 418.
 Ὀρόντης 206.
 ὄρτυγομήτρα 390.
 Ὀρφεὺς 16.
 ὄρσηνοι 238.
 Οὐαλεντινιανὸς 200. 202.
 Ὀσιος Κουδρούθης 140. 144. 190.
 Οὐαλέριος 486.
 Οὐάλης 168. 202. 204.
 Οὐρσάκιος 178.

Π

πάθη σωματικά 118.
 πάθος 366. 382.
 παιδογονία
 Παλαιστίνη 78. 136. 300.
 παλιγγενεσία 284. 384.
 Παλλάδιον 442.
 Παναθήναια 434.
 Πάνδαρις 424.
 πανωλεθρία 452.
 Πανῶν 36.
 παράβασις 320. 350. 358. 394.

παρακοή 290. 356.
 παράλυσις 398.
 παραμυθία 270.
 παράνοια 276.
 παρανομία 364. 388.
 πάρδαλις 68.
 παρθενία 330. 338.
 Πάρθοι 328.
 Παρμενίων 430.
 παροΐνια 278.
 παρρησία 148. 278. 304.
 Πασιφάης 16
 Πάσχα 332. 338.
 Πατρόφιλος 194.
 Παυλῖνος 196.
 Παῦλος 130. 266. 270. 272. 322. 334.
 336. 346. 348. 352. 354. 356. 368.
 370. 372. 374. 380. 386. 448. 454.
 458. 462. 472.
 Παῦλος, ἀναγνώστης, 144. 146.
 Παῦλος ἐκ Μυσίας 224.
 Παῦλος Κων/πόλεως 156. 158. 160.
 164. 166. 170. 190. 192.
 Παφλαγόνες 166-168. 168.
 Παφνούτιος 142.
 Πειρεὺς 248. 254. 442.
 πειρασμὸς 274. 474. 478.
 Πείσανδρος 208.
 Πελίας 18. 434.
 Πελιάδες 18.
 Πελοπόννησος 18. 82. 260.
 Πενεὰς 300.
 Περένιος 486.
 Περικλῆς 226.
 περιτομή 64.
 Πέρσαι 10. 14. 26. 42. 202. 360.
 Περσεὺς 10. 14. 22.
 Περσεφόνη 14.
 Περσίς 88.
 Πέτρα (πόλις) 78.
 Πέτρος 264. 268. 328. 330. 346. 450.
 452. 456. 464. 470.
 Πέτρος Ἀλεξανδρείας 138. 172.
 Πήγασος 14.
 πίστις 150. 158. 164. 202. 272. 280. 294.

298. 330. 346. 380. 460. 470. 472.
 Πιστὸς 430.
 Πλάγγων 430.
 πλάνη 132. 142. 308. 360. 362. 480.
 Πλάτων 96. 108. 110. 118. 208. 212.
 230. 240. 252. 258. 434.
 πλεονεξία 52. 174. 468. 470.
 πλημμέλημα 292. 304.
 Πλωτῖνος 96.
 Πολέμαρχος 226.
 Πολυδέκτης 14.
 Πολύευκτος 242. 246.
 πολυπραγμοσύνη 296.
 πονηρία 478.
 πορνεία 338. 474.
 Ποσειδῶν 20. 22. 88. 248.
 Πραξιτέλης 440.
 προαίρεσις 102. 106. 110. 114. 116.
 120. 122.
 Πρόδικος 212.
 προδοσία 180. 182.
 Πρόκλος, φιλόσοφος, 246.
 προκοπή 306.
 Προμηθεὺς
 πρόνοια 94. 98. 102. 106. 108. 110.
 114. 120. 182. 184. 294. 338. 366.
 438. 472.
 Πρόξενος 258.
 προσευχή 276. 278. 330. 370.
 Πρωτεσίλαος 18.
 πρωτόπλαστος 368.
 πρωτότοκος 368. 370.
 Πρωτεὺς 14.
 Πρωτογένης 190.
 πρωτοτόκια 288.
 Πτολεμαῖς 78.
 Πτολεμαῖος 8. 26. 60. 88.
 πτώσις 368.
 Πύθια 436.
 Πυλαγόρας 230.
 Πυρρία 430.
 Πύρρος ὁ Μολοσσὸς 420.
 Πῶρος 420.

Ρ

ρινόκερως 70.
 Ροδανός 196.
 Ρόδιοι 68.
 Ρόδος 230.
 Ρωμαῖος, -οι 122. 124. 126. 286. 300.
 486.
 Ρώμη 122. 136. 138. 158. 160. 162. 164.
 188. 190. 192. 196. 444. 486. 488.

Σ

Σαβαῖοι 82. 86.
 Σάβας (ὄρος, 86.
 Σαβέλλιος 272.
 Σαλυδῶ 80.
 Σαμαρείτης 274. 276. 366.
 Σάμος 230.
 Σαμουήλ 174.
 Σαρδική 164. 188. 194.
 Σαρμάται 396.
 Σάτυρος 234.
 Σεβήρος 136.
 Σειρήνες 14.
 σεισμός 394.
 Σεκοῦνδος 140.
 Σέλευκος
 Σερῆνος 446.
 Σεριφίων 18.
 Σηγῶρ 448.
 Σθένελος 424.
 Σιδράχ 362.
 Σικελία 420. 430.
 Σιλβία 122.
 Σιλῶαμ 296.
 Σιμοὶ 60.
 Σίμων Ἰωνᾶ 470.
 Σίμων, Πέτρος, 268.
 Σίμων ὁ Μάγος 464.
 Σιών 264. 328.
 Σκύθης 286. 314. 396.
 Σκυθία
 Σκύλα 14.
 Σόδομα 322. 448.

Σοδομίται 448.
 Σολομών 342.
 Σουκαβία 80.
 σοφία Θεοῦ 292. 294. 344. 356.
 Σοφοκλῆς 418. 422. 434.
 Σοφονίας 264.
 Σπαρτοὶ 34.
 Σπίνθαρος Προβαλεσίου 230.
 Σπυρίδων 142.
 σταυρὸς 136. 264. 276. 278. 332. 346.
 στείρωσις 326.
 Στέφανος, πρωτομάρτυς, 270. 346.
 στοργή 306.
 Στρατοκλῆς 34.
 Στρουθοφάγοι 60.
 Σύδαρις, πόλις τῆς Ἰταλίας. 226.
 συγγνώμη 452. 464.
 συγκατάβασις 456.
 συκοφαντία 174. 176. 182. 184. 186.
 192.
 Σύλας 432.
 συμπάθεια 270. 274. 456.
 συμφορὰ 122. 274.
 Συρία 86.
 Συριανὸς 190.
 Σύροι 26.
 Σύρος 430.
 Σφιγξ 14.
 Σωκράτης 208. 216. 218. 222. 256.
 Σωμανίτις 288. 370.
 Σώστρατος 256.
 σωτηρία 268. 278. 280. 296. 368. 378.
 394.
 σωφρονισμὸς 476.
 σωφροσύνη 14.

Τ

Τάιναρον 246. 252.
 ταιλαιπωρία 358.
 Τάλων 18.
 Ταμῦναι 228.
 Τάνταλος 14.
 Ταῦροι 18. 78.
 Τειρεσίας 22.

τελειότης 460. 462. 472.
 τελείωσις 320. 454.
 τελώνης 276. 278. 280.
 Τεντυρίτη 36.
 Τήμενος 22.
 τιάρα 376.
 Τιβεριάς 180.
 Τίβερις 486.
 Τίμαιος 118.
 Τίμαρχος 228.
 Τιμόθεος, απόστολος, 130.
 Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας 170. 184.
 186.
 Τιμόθεος ὁ Κόνωνος 212. 218.
 τιμωρία 110. 290. 338. 350. 362. 486.
 Τισίας ὁ Συρακούσιος 212. 226.
 Τιτάνες 22.
 Τροία 20. 436.
 τρυφή 430.
 Τρωγλοδύται 64. 66. 72.
 Τῦρος 158. 176. 182. 316.

Υ

Ἵπαπαντή 330.
 Ἵπερείδης 206. 212. 232. 242. 246.
 252. 254. 256.
 ὑπερηφάνια 320.
 ὑπεροψία 112.
 ὑπόκρισις 242.
 ὑπομονή 188.
 Ἵρκανοὶ 64.

Φ

Φαῖδρος 108.
 Φαληρεὺς 242.
 Φαρισαῖος 276. 278. 446.
 Φάρσαλος 248.
 Φῆλιξ 196.
 φθόνος 178. 216. 302. 338.
 φθορὰ 346. 358. 366. 370. 382.
 φιλανθρωπία 112. 122. 194. 286. 302.
 306. 356. 364. 366. 368. 378. 380. 394.

438. 452. 476.
 φιλαρχία 488.
 φιλία 24.
 φιλεργία 86.
 φιληδονία 2888.
 Φίλιππος, βασιλεὺς Μακεδονίας 28.
 34. 166. 190. 214. 230. 232. 236. 238.
 244. 248. 254. 440.
 Φίλιππος, ὕπαρχος, 162.
 φιλοδοξία 298.
 Φιλομήλας 16.
 φιλονεικία 96. 208.
 φιλοξενία 314. 394.
 φιλόξενος 430.
 φιλοσοφία 112. 114.
 φιλόσοφος 110.
 φιλοτιμία 348.
 φιλοφροσύνη 482.
 Φιλούμενος 174. 180.
 Φίλων 416.
 Φιλωνίδης 418.
 Φοιδάμμων 446.
 Φοίνικες 86.
 Φοινίκη 182.
 Φοινικῶν 78.
 φόνος 382.
 Δορλίδες 18.
 Φρίξος 16.
 Φυλή 226.
 Φωκίς 230.
 Φωκίων 254.

Χ

Χαιρώνεια 214. 244. 254.
 Χαλδαῖοι 314.
 Χαλκηδῶν 170.
 Χαλκίς 258.
 Χαναναῖοι 278. 280.
 Χαρίδημος 234.
 Χάρων 16.
 Χίμαιρα 14.
 Χίος 212.
 χρήματα Ἀρπάλεια 438.
 χρηστότης 350.

Χριστιανός 132. 136. 138. 142. 162.
166. 194. 198. 266. 326. 486.

Χρύση 14.

Χρυσόστομος 266. 324. 326. 352. 354.
372. 386.

Ψ

Ψαμάθια 180.

Ψεδαῖοι 78.

ψευδοπροφήτης 352.

ψεῦδος 178. 180. 302.

Ω

ᾠκεανός 20.

ᾠραπόλλων 446.

ᾠριγένης 96.

ᾠτος 20.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίς	
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	8
ΣΝ' Ἀγαθαρχίδου, λόγοι.	8
Ἐκ τοῦ α' λόγου τοῦ περὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.	8
Περὶ παραδόξων ζώων καὶ ἄλλων πραγμάτων.	14
Ἐκ τῆς ε' Ἀγαθαρχίδου ἱστορίας, περὶ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν.	28
Περὶ τῶν ἀδιψῶν ἰχθυοφάγων καὶ τῶν φωκῶν ξένον.	48
Περὶ τῶν λεγομένων Κυνεγετῶν. – Περὶ τῶν ἔλεφαντοφάγων.	56
Περὶ Αἰθιοπῶν τῶν Σιμῶν καὶ τῶν Στρουθοφάγων.	60
Περὶ Ἀκριδοφάγων.	60
Περὶ τῆς πλησιαζούσης χώρας τοῖς Ἀκριδοφάγοις.	62
Περὶ Κυναμολγῶν.	62
Περὶ Τρωγλοδυτῶν.	64
Περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀραβίαν λεόντων.	68
Περὶ μυρμηκολεόντων. – Περὶ παρδάλειν.	68
Περὶ ῥινοκέρωτος. – Περὶ καμηλοπαρδάλειος.	70
Περὶ σφίγγος, κυνοκεφάλου καὶ κήπου.	70
Περὶ κροκόττα θηρίου.	72
Περὶ ὄψεων παραδόξων τῶ μεγέθει.	74
Περὶ θερμῶν ὑδάτων αὐτοφυῶν.	74
Περὶ ἔθνους τῶν Δεδεδῶν.	80
Περὶ ἀμπώτεων.	90
Περὶ Αἰθίοπος τοῦ ἰχθύος. – Ἀρριανοῦ σύγγραμμα.	92
ΣΝΑ' Ἱεροκλέους, ὁ περὶ προνοίας.	94
Ἐπιτίμησις τῶν δόγμασι Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης.	96
Τίς ἢ πρόνοια καὶ τάξις;	98
Ἐπιτίμησις τῶν ἐπισημοφάνων καὶ περὶ τῆς προνοίας.	106
Ἐκ τοῦ β' λόγου. Τίνα κατ' οὐσίαν λέγεται ποεῖν;	108
Τίς ἢ φιλοσόφου καὶ ἐρωτικοῦ διαφορὰ.	110
Ἐκ τοῦ γ' λόγου, κεφαλαίου δεκάτου. Ἐπιτίμησις τῶν νόμων καὶ λογισμῶν καὶ ἀρετῶν καὶ ὅσα τοιαῦτα τὴν Πρόνοιαν συνεισάγουσιν.	114
Ποταπὸν ἔστι τὸ ἡμέτερον αὐτεξούσιον;	116

	Διὰ τί μὴ τὰ ἀνθρώπινα διαθήσεται ὡς βούλεται;	116
ΣΝΒ'	Ἐκλογαὶ Βίου Γρηγορίου τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἀρχιερέως.	122
ΣΝΓ'	Μαρτύριον τῶν ἁγίων ἑπτὰ παιδῶν.	126
ΣΝΔ'	Μαρτύριον Τιμοθέου τοῦ ἀποστόλου.	130
ΣΝΕ'	ΣΝΕ'. Μαρτύριον τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου.	132
ΣΝς.	Πολιτεία τῶν ἁγίων Πατέρων Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου, ἐν
ἧ καὶ ὁ βίος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως.	134
ΣΝΖ'	Βίος Παύλου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ὁμολογητοῦ.	156
ΣΝΗ'	Ἐκλογαὶ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἀθανασίου.	172

ΛΟΓΟΙ ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΡΗΤΟΡΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Ἀντιφῶντος, Ἰσοκράτους, Ἀνδοκίδου, Λυσίου, Ἰσαίου,

Αἰσχίνου, Δημοσθένους, Ὑπερείδου, Δεινάρχου, Λυκούργου)

ΣΝΘ'	Ἀντιφῶντος λόγοι.	206
ΣΞ	Ἰσοκράτους λόγοι.	210
ΣΞΑ'	Ἀνδοκίδου λόγοι.	218
ΣΞΒ'	Λυσίου λόγοι.	220
ΣΞΓ'	Ἰσαίου λόγοι.	228
ΣΞΔ'	Αἰσχίνου λόγοι.	228
ΣΞΕ'	Δημοσθένους λόγοι.	230
ΣΞς'	Ὑπερείδου λόγοι.	252
ΣΞΖ'	Δεινάρχου λόγοι.	256
ΣΞΗ'	Λυκούργου λόγοι.	256
ΣΞΘ'	Λόγοι διαφόρων ἱερῶν ἀνδρῶν κα', διαφόρων ὑποθέσεων.
α'. Ἡσυχίου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον
Ἀνδρέαν ἐγκωμίου.	261
ΣΟ'	β'. Τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον.	261
ΣΟΑ'	γ'. Τοῦ Ἀστερίου, ἐπισκόπου Ἀμασείας, προτρεπτικὸς εἰς τὴν
μετάνοιαν.	261
	Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον.	270
	Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ, «Ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ
εἰς Ἱεριχώ».	271
	Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τό, «Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν
προσεύξασθαι».	271
	Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸν Ζακχαῖον.	271
	Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τοὺς δύο υἱοὺς τοὺς παρὰ τῷ Λουκᾷ.	281
	Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸν δοῦλον τοῦ ἑκατοντάρχου, ὃν ὁ Κύριος ἐθερά-
πευσεν.	281
	Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὴν παρείσθαι τῶν νηστειῶν.	281
	Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸν ἐκ κοιτίας τυφλόν.	291

Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸν Ἰάειρον καὶ τὴν αἰμορροοῦσαν. 296

ΣΟΒ' δ'. Λεοντίου, ἐπισκόπου Ἀραβισσοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὴν κτίσιν λόγου, καὶ εἰς τὸν Λάζαρον. 300

ΣΟΓ' ε'. Θεοδωρήτου, ἐκ τῶν ε' λόγων εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. 310

ΣΟΔ' ς'. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ ἐγκωμίου εἰς τοὺς ἁγίους μ' μάρτυρας. 318

Εἰς τὴν ἀποτομὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. 324

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιγράφεται λόγος εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἔστι κατὰ πάντα ὁμοίως ἔχων τῷ πρὸ αὐτοῦ. 324

Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. 326

ΣΟΕ' ζ'. Ἐνυχιίου, πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, εἰς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, καὶ Δαβὶδ τὸν θεοπάτορα. 326

ἠ'. Μοδέστου, ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων, εἰς τὰς Μυροφόρους. 328

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν. 330

ΣΟΣ' θ'. Τοῦ μακαρίου Νείλου, εἰς τὸ Πάσχα λόγος πρῶτος. 332

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὸ Πάσχα λόγου δευτέρου. 338

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὴν ἀνάληψιν α' λόγου. Τὸ προοίμιον. 344

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν β' λόγου. 346

Τοῦ αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν γ' λόγου. Τὸ προοίμιον. 348

ΣΟΖ' ι'. Τοῦ Χρυσοστόμου, Ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος α' ὁμιλίας. 352

Τοῦ αὐτοῦ, ὅτι Χριστὸς ἀνατολή, καὶ εἰς τό, «Ἀνέβη καὶ κατέβη», καὶ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παντοκράτωρ ἐστίν. 356

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἐκάστῳ κλίματι ἐφεστήκασιν ἄγγελοι. 356

Ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης εἰς ὃ νομοθέτης, καὶ εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἱερέως, καὶ περὶ μετανοίας. 372

Ἐκ τοῦ εἰς τό, «Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». 380

Ἐκ τοῦ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου, «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα». 380

Ἐκ τοῦ μετὰ τὰς Καλάνδας τῇ ἐξῆς, καὶ κατὰ μεθυόντων. 384

Ἐκ τοῦ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου, «Περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ἵνα μὴ λυπησθε ὡς καὶ οἱ λοιποί», καὶ ἐξῆς. 386

Τοῦ αὐτοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ περὶ μετανοίας. 386

Ὅρασις, ἣν εἶδεν Ἡσαΐας κατὰ Ἰουδαίας, καὶ κατὰ Ἱερουσα-

λήμ.	388
Ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἄσωτον, καὶ εἰς μετάνοιαν, καὶ εἰς τὸ ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, καὶ εἰς τὸν ληστήν.	390
Ἐπιγράμματα πολλακίς ἢ Γραφή καλεῖ τὸν διάβολον, καὶ ὄφιν σκολιόν.	392
Ἐκ τοῦ παραινετικοῦ λόγου τοῦ περὶ μετανοίας.	392
Ἐκ τοῦ εἰς τὸν σεισμόν καὶ εἰς τὸν Λάζαρον καὶ εἰς τὸν πλούσιον.	394
Ἐκ τοῦ, Μὴ οὕτω σφοδρῶς θρηνεῖν τοὺς τελευτῶντας.	394
ΣΟΗ Θεοφράστου, Περὶ τῶν μεταβαλλόντων τὰς χροάς.	396
Θεοφράστου, Ἐκ τοῦ περὶ παραλύσεως.	398
Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ λιποψυχίας.	398
Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ ἰλίγγων.	400
Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ κόπων.	404
Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἀθρόως φαινομένων ζώων.	406
Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ τῶν λεγομένων ζώων φθονεῖν.	410
Τοῦ αὐτοῦ, περὶ ἰδρώτων.	412
Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ μελίτων.	416
ΣΟΘ Ἐκ τῆς Ἑλλαδίου Βησαντινοῦ ἐπιγραφομένης πραγματείας Χρηστομαθειῶν α', β', γ', δ'.	416
ΣΙΠ Εὐλογίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Σύνταγμα κατὰ Ναυατιανῶν.	446
Ἐκ τοῦ πρώτου λόγου.	446
Ἐκ τοῦ β' λόγου.	450
Ἐκ τοῦ γ' λόγου.	468
Ἐκ τοῦ δ' λόγου.	472
Ἐκ τοῦ ε' λόγου.	482
Ἐκ τοῦ ζ' λόγου.	486
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	491
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	491
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	495

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

Ἐκτύπωση Ὀφσετ: Χρ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 0394/72.394. Λητὴ Θεσσ/νίκης

Βιβλιοδεσία: Ἀφοὶ ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 710 140 – Θεσσ/νίκη

Κεντρικὴ διάθεση: Βιβλιοπωλεῖο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οἰκίας 696 653)